శ్రీమద్భాగవతం

వ్యాస మహర్షి

శ్రీమద్భాగవతం

వ్యాస మహర్షి

విషయ సూచిక

ప్రథమ స్కంధము

ద్వితీయ స్కంధము

తృతీయ స్కంధము

చతుర్థ స్కంధము

పంచమ స్కంధము

షష్ఠ స్కంధము

సప్తమ స్కంధము

అష్టమ స్కంధము

నవమ స్కంధము

దశమ స్కంధము

ఏకాదశ స్కంధము

ద్వాదశ స్కంధము

ప్రథమ స్కంధము

అధ్యాయము - 1

జన్మాద్యస్య యతోఽన్వయాదితరతశ్చార్థేష్వభిజ్ఞః స్వరాట్
తేనే బ్రహ్మ హృదా య ఆదికవయే ముహ్యన్తి యత్సూరయః
తేజోవారిమృదాం యథా వినిమయో యత్ర త్రిసర్గోఽమృషా
ధామ్నా స్వేన సదా నిరస్తకుహకం సత్యం పరం ధీమహి ||1||

ధర్మః ప్రోజ్ఝితకైతవోఽత్ర పరమో నిర్మత్సరాణాం సతాం
వేద్యం వాస్తవమత్ర వస్తు శివదం తాపత్రయోన్మూలనమ్
శ్రీమద్భాగవతే మహామునికృతే కిం వా పరైరీశ్వరః
సద్యో హృద్యవరుధ్యతేఽత్ర కృతిభిః శుశ్రూషుభిస్తత్క్షణాత్ ||2||

నిగమకల్పతరోర్గలితం ఫలం
శుకముఖాదమృతద్రవసంయుతమ్
పిబత భాగవతం రసమాలయం
ముహురహో రసికా భువి భావుకాః ||3||

నైమిషేఽనిమిషక్షేత్రే
ఋషయః శౌనకాదయః
సత్రం స్వర్గాయ లోకాయ
సహస్రసమమాసత ||4||

త ఏకదా తు మునయః
ప్రాతర్హుతహుతాగ్నయః
సత్కృతం సూతమాసీనం
పప్రచ్ఛురిదమాదరాత్ ||5||

ఋషయ ఉవాచ
త్వయా ఖలు పురాణాని
సేతిహాసాని చానఘ
ఆఖ్యాతాన్యప్యధీతాని
ధర్మశాస్త్రాణి యాన్యుత ||6||

యాని వేదవిదాం శ్రేష్ఠో
భగవాన్బాదరాయణః
అన్యే చ మునయః సూత
పరావరవిదో విదుః ||7||

వేత్థ త్వం సౌమ్య తత్సర్వం
తత్త్వతస్తదనుగ్రహాత్
బ్రూయుః స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య

గురవో గుహ్యమప్యుత ||8||

తత్ర తత్రాఞ్జసాయుష్మన్
భవతా యద్వినిశ్చితమ్
పుంసామేకాన్తతః శ్రేయస్
తన్నః శంసితుమర్హసి ||9||

ప్రాయేణాల్పాయుషః సభ్య
కలావస్మిన్యుగే జనాః
మన్దాః సుమన్దమతయో మ
న్దభాగ్యా హ్యుపద్రుతాః ||10||

భూరీణి భూరికర్మాణి
శ్రోతవ్యాని విభాగశః
అతః సాధోऽత్ర యత్సారం
సముద్ధృత్య మనీషయా
బ్రూహి భద్రాయ భూతానాం
యేనాత్మా సుప్రసీదతి ||11||

సూత జానాసి భద్రం తే
భగవాన్సాత్వతాం పతిః
దేవక్యాం వసుదేవస్య
జాతో యస్య చికీర్షయా ||12||

తన్నః శుశ్రూషమాణానామ్
అర్హస్యఙ్గానువర్ణితుమ్
యస్యావతారో భూతానాం
క్షేమాయ చ భవాయ చ ||13||

ఆపన్నః సంసృతిం ఘోరాం
యన్నామ వివశో గృణన్
తతః సద్యో విముచ్యేత
యద్బిభేతి స్వయం భయమ్ ||14||

యత్పాదసంశ్రయాః సూత
మునయః ప్రశమాయనాః
సద్యః పునన్త్యుపస్పృష్టాః
స్వర్ధున్యాపోऽనుసేవయా ||15||

కో వా భగవతస్తస్య
పుణ్యశ్లోకేడ్యకర్మణః
శుద్ధికామో న శృణుయాద్
అశః కలిమలాపహమ్ ||16||

తస్య కర్మాణ్యుదారాణి
పరిగీతాని సూరిభిః

బ్రూహి నః శ్రద్దధానానాం
లీలయా దధతః కలాః॥17॥

అథాఖ్యాహి హరేర్ధీమన్
అవతారకథాః శుభాః
ఈలా విదధతః స్వైరమ్
ఈశ్వరస్యాత్మమాయయా॥18॥

వయం తు న వితృప్యామ
ఉత్తమశ్లోకవిక్రమే
యచ్ఛృణ్వతాం రసజ్ఞానాం
స్వాదు స్వాదు పదే పదే॥19॥

కృతవాన్కిల కర్మాణి
సహ రామేణ కేశవః
అతిమర్త్యాని భగవాన్
గూఢః కపటమానుషః॥20॥

కలిమాగతమాజ్ఞాయ
క్షేత్రేఽస్మిన్వైష్ణవే వయమ్
ఆసీనా దీర్ఘసత్రేణ
కథాయాం సక్షణా హరేః॥21॥

త్వం నః సన్దర్శితో ధాత్రా
దుస్తరం నిస్తితీర్షతామ్
కలిం సత్త్వహరం పుంసాం
కర్ణధార ఇవార్ణవమ్॥22॥

బ్రూహి యోగేశ్వరే కృష్ణే
బ్రహ్మణ్యే ధర్మవర్మణి
స్వాం కాష్ఠామధునోపేతే
ధర్మః కం శరణం గతః॥23॥

అధ్యాయము – 2

వ్యాస ఉవాచ
ఇతి సమ్ప్రశ్నసంహృష్టో
విప్రాణాం రౌమహర్షణిః
ప్రతిపూజ్య వచస్తేశాం
ప్రవక్తుముపచక్రమే॥1॥

సూత ఉవాచ
యం ప్రవ్రజన్తమనుపేతమపేతకృత్యం
ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆజుహావ
పుత్రేతి తన్మయతయా తరవోఽభినేదుస్
తం సర్వభూతహృదయం మునిమానతోఽస్మి॥2॥

యః స్వానుభావమఖిలశ్రుతిసారమేకమ్
అధ్యాత్మదీపమతితితీర్షతాం తమోఽన్ధమ్
సంసారిణాం కరుణయాహ పురాణగుహ్యం
తం వ్యాససూనుముపయామి గురుం మునీనామ్ ॥3॥

నారాయణం నమస్కృత్య
నరం చైవ నరోత్తమమ్
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం
తతో జయముదీరయేత్ ॥4॥

మునయః సాధు పృష్టోఽహం
భవద్భిర్లోకమఙ్గలమ్
యత్కృతః కృష్ణసమ్ప్రశ్నో
యేనాత్మా సుప్రసీదతి ॥5॥

స వై పుంసాం పరో ధర్మో
యతో భక్తిరధోక్షజే
అహైతుక్యప్రతిహతా
యయాత్మా సుప్రసీదతి ॥6॥

వాసుదేవే భగవతి
భక్తియోగః ప్రయోజితః
జనయత్యాశు వైరాగ్యం
జ్ఞానం చ యదహైతుకమ్ ॥7॥

ధర్మః స్వనుష్ఠితః పుంసాం
విష్వక్సేనకథాసు యః
నోత్పాదయేద్యది రతిం
శ్రమ ఏవ హి కేవలమ్ ॥8॥

ధర్మస్య హ్యాపవర్గ్యస్య
నార్థోఽర్థాయోపకల్పతే
నార్థస్య ధర్మైకాన్తస్య
కామో లాభాయ హి స్మృతః ॥9॥

కామస్య నేన్ద్రియప్రీతిర్
లాభో జీవేత యావతా
జీవస్య తత్త్వజిజ్ఞాసా
నార్థో యశ్చేహ కర్మభిః ॥10॥

వదన్తి తత్తత్త్వవిదస్
తత్త్వం యజ్జ్ఞానమద్వయమ్
బ్రహ్మేతి పరమాత్మేతి
భగవానితి శబ్ద్యతే ॥11॥

తచ్ఛ్రద్దధానా మునయో

జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తయా
పశ్యన్త్యాత్మని చాత్మానం
భక్త్యా శ్రుతగృహీతయా ॥12॥

అతః పుమ్భిర్ద్విజశ్రేష్ఠా
వర్ణాశ్రమవిభాగశః
స్వనుష్ఠితస్య ధర్మస్య
సంసిద్ధిర్హరితోషణమ్ ॥13॥

తస్మాదేకేన మనసా
భగవాన్సాత్వతాం పతిః
శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చ
ధ్యేయః పూజ్యశ్చ నిత్యదా ॥14॥

యదనుధ్యాసినా యుక్తాః
కర్మగ్రన్థినిబన్ధనమ్
ఛిన్దన్తి కోవిదాస్తస్య
కో న కుర్యాత్కథారతిమ్ ॥15॥

శుశ్రూషోః శ్రద్దధానస్య
వాసుదేవకథారుచిః
స్యాన్మహత్సేవయా విప్రాః
పుణ్యతీర్థనిషేవణాత్ ॥16॥

శృణ్వతాం స్వకథాః కృష్ణః
పుణ్యశ్రవణకీర్తనః
హృద్యన్తఃస్థో హ్యభద్రాణి
విధునోతి సుహృత్సతామ్ ॥17॥

నష్టప్రాయేష్వభద్రేషు
నిత్యం భాగవతసేవయా
భగవత్యుత్తమశ్లోకే
భక్తిర్భవతి నైష్ఠికీ ॥18॥

తదా రజస్తమోభావాః
కామలోభాదయశ్చ యే
చేత ఏతైరనావిద్ధం
స్థితం సత్త్వే ప్రసీదతి ॥19॥

ఏవం ప్రసన్నమనసో
భగవద్భక్తియోగతః
భగవత్తత్త్వవిజ్ఞానం
ముక్తసఙ్గస్య జాయతే ॥20॥

భిద్యతే హృదయగ్రన్థిశ్
ఛిద్యన్తే సర్వసంశయాః

క్షీయన్తే చాస్య కర్మాణి
దృష్ట ఏవాత్మనీశ్వరే ||21||

అతో వై కవయో నిత్యం
భక్తిం పరమయా ముదా
వాసుదేవే భగవతి
కుర్వన్త్యాత్మప్రసాదనీమ్ ||22||

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్గుణాస్తైర్
ఉక్తః పరమపురుష ఏక ఇహాస్య ధత్తే
స్థిత్యాదయే హరివిరిఞ్చిహరేతి సంజ్ఞాః
శ్రేయాంసి తత్ర ఖలు సత్త్వతనోర్నృణాం స్యుః ||23||

పార్థివాద్దారుణో ధూమస్
తస్మాదగ్నిస్త్రయీమయః
తమసస్తు రజస్తస్మాత్
సత్త్వం యద్బ్రహ్మదర్శనమ్ ||24||

భేజిరే మునయోఽథాగ్రే
భగవన్తమధోక్షజమ్
సత్త్వం విశుద్ధం క్షేమాయ
కల్పన్తే యేఽను తానిహ ||25||

ముముక్షవో ఘోరరూపాన్
హిత్వా భూతపతీనథ
నారాయణకలాః శాన్తా
భజన్తి హ్యనసూయవః ||26||

రజస్తమఃప్రకృతయః
సమశీలా భజన్తి వై
పితృభూతప్రజేశాదీన్
శ్రియైశ్వర్యప్రజేప్సవః ||27||

వాసుదేవపరా వేదా
వాసుదేవపరా మఖాః
వాసుదేవపరా యోగ
వాసుదేవపరాః క్రియాః ||28||

వాసుదేవపరం జ్ఞానం
వాసుదేవపరం తపః
వాసుదేవపరో ధర్మో
వాసుదేవపరా గతిః ||29||

స ఏవేదం ససర్జాగ్రే
భగవానాత్మమాయయా
సదసద్రూపయా చాసౌ

గుణమయాగుణో విభుః ||30||

తయా విలసితేష్వేషు
గుణేషు గుణవానివ
అన్తఃప్రవిష్ట ఆభాతి
విజ్ఞానేన విజృమ్భితః ||31||

యథా హ్యవహితో వహ్నిర్
దారుష్వేకః స్వయోనిషు
నానేవ భాతి విశ్వాత్మా
భూతేషు చ తథా పుమాన్ ||32||

అసౌ గుణమయైర్భావైర్
భూతసూక్ష్మేన్ద్రియాత్మభిః
స్వనిర్మితేషు నిర్విష్టో
భుఙ్క్తే భూతేషు తద్గుణాన్ ||33||

భావయత్యేష సత్త్వేన
లోకాన్వై లోకభావనః
లీలావతారానురతో
దేవతిర్యఙ్నరాదిషు ||34||

అధ్యాయము – 3

సూత ఉవాచ
జగృహే పౌరుషం రూపం భగవాన్మహదాదిభిః
సమ్భూతం షోడశకలమాదౌ లోకసిసృక్షయా ||1||

యస్యామ్భసి శయానస్య యోగనిద్రాం వితన్వతః
నాభిహ్రదామ్బుజాదాసీద్బ్రహ్మా విశ్వసృజాం పతిః ||2||

యస్యావయవసంస్థానైః కల్పితో లోకవిస్తరః
తద్వై భగవతో రూపం విశుద్ధం సత్త్వమూర్జితమ్ ||3||

పశ్యన్త్యదో రూపమదభ్రచక్షుషా సహస్రపాదోరుభుజాననాద్భుతమ్
సహస్రమూర్ధశ్రవణాక్షినాసికం సహస్రమౌల్యమ్బరకుణ్డలోల్లసత్ ||4||

ఏతన్నానావతారాణాం నిధానం బీజమవ్యయమ్
యస్యాంశాంశేన సృజ్యన్తే దేవతిర్యఙ్నరాదయః ||5||

స ఏవ ప్రథమం దేవః కౌమారం సర్గమాశ్రితః
చచార దుశ్చరం బ్రహ్మా బ్రహ్మచర్యమఖణ్డితమ్ ||6||

ద్వితీయం తు భవాయాస్య రసాతలగతాం మహీమ్
ఉద్ధరిష్యన్నుపాదత్త యజ్ఞేశః సౌకరం వపుః ||7||

తృతీయమృషిసర్గం వై దేవర్షిత్వముపేత్య సః
తన్త్రం సాత్వతమాచష్ట నైష్కర్మ్యం కర్మణాం యతః॥8॥

తుర్యే ధర్మకలాసర్గే నరనారాయణావృషీ
భూత్వాత్మోపశమోపేతమకరోద్దుశ్చరం తపః॥9॥

పఞ్చమః కపిలో నామ సిద్ధేశః కాలవిప్లుతమ్
ప్రోవాచాసురయే సాఙ్ఖ్యం తత్త్వగ్రామవినిర్ణయమ్॥10॥

షష్ఠమత్రేరపత్యత్వం వృతః ప్రాప్తోఽనసూయయా
ఆన్వీక్షికీమలర్కాయ ప్రహ్లాదాదిభ్య ఊచివాన్॥11॥

తతః సప్తమ ఆకూత్యాం రుచేర్యజ్ఞోఽభ్యజాయత
స యామాద్యైః సురగణైరపాత్స్వాయమ్భువాన్తరమ్॥12॥

అష్టమే మేరుదేవ్యాం తు నాభేర్జాత ఉరుక్రమః
దర్శయన్వర్త్మ ధీరాణాం సర్వాశ్రమనమస్కృతమ్॥13॥

ఋషిభిర్యాచితో భేజే నవమం పార్థివం వపుః
దుగ్ధేమామోషధీర్విప్రాస్తేనాయం స ఉశత్తమః॥14॥

రూపం స జగృహే మాత్స్యం చాక్షుషోదధిసమ్ప్లవే
నావ్యారోప్య మహీమయ్యామపాద్వైవస్వతం మనుమ్॥15॥

సురాసురాణాముదధిం మథ్నతాం మన్దరాచలమ్
దధ్రే కమఠరూపేణ పృష్ఠ ఏకాదశే విభుః॥16॥

ధాన్వన్తరం ద్వాదశమం త్రయోదశమమేవ చ
అపాయయత్సురానన్యాన్మోహిన్యా మోహయన్స్త్రియా॥17॥

చతుర్దశం నారసింహం బిభ్రద్దైత్యేన్ద్రమూర్జితమ్
దదార కరజైరూరావేరకాం కటకృద్యథా॥18॥

పఞ్చదశం వామనకం కృత్వాగాదధ్వరం బలేః
పదత్రయం యాచమానః ప్రత్యాదిత్సుస్త్రిపిష్టపమ్॥19॥

అవతారే షోడశమే పశ్యన్బ్రహ్మద్రుహో నృపాన్
త్రిఃసప్తకృత్వః కుపితో నిఃక్షత్రామకరోన్మహీమ్॥20॥

తతః సప్తదశే జాతః సత్యవత్యాం పరాశరాత్
చక్రే వేదతరోః శాఖా దృష్ట్వా పుంసోఽల్పమేధసః॥21॥

నరదేవత్వమాపన్నః సురకార్యచికీర్షయా
సముద్రనిగ్రహాదీని చక్రే వీర్యాణ్యతః పరమ్॥22॥

ఏకోనవింశే వింశతిమే వృష్ణిషు ప్రాప్య జన్మనీ
రామకృష్ణావితి భువో భగవానహరద్భరమ్॥23॥

తతః కలౌ సమ్ప్రవృత్తే సమ్మోహాయ సురద్విషామ్
బుద్ధో నామ్నాఞ్జనసుతః కీకటేషు భవిష్యతి ||24||

అథాసౌ యుగసన్ధ్యాయాం దస్యుప్రాయేషు రాజసు
జనితా విష్ణుయశసో నామ్నా కల్కిర్జగత్పతిః ||25||

అవతారా హ్యసఙ్ఖ్యేయా హరేః సత్త్వనిధేర్ద్విజాః
యథావిదాసినః కుల్యాః సరసః స్యుః సహస్రశః ||26||

ఋషయో మనవో దేవా మనుపుత్రా మహౌజసః
కలాః సర్వే హరేరేవ సప్రజాపతయః స్మృతాః ||27||

ఏతే చాంశకలాః పుంసః కృష్ణస్తు భగవాన్స్వయమ్
ఇన్ద్రారివ్యాకులం లోకం మృడయన్తి యుగే యుగే ||28||

జన్మ గుహ్యం భగవతో య ఏతత్ప్రయతో నరః
సాయం ప్రాతర్గృణన్భక్త్యా దుఃఖగ్రామాద్విముచ్యతే ||29||

ఏతద్రూపం భగవతో హ్యరూపస్య చిదాత్మనః
మాయాగుణైర్విరచితం మహదాదిభిరాత్మని ||30||

యథా నభసి మేఘౌఘో రేణుర్వా పార్థివోఽనిలే
ఏవం ద్రష్టరి దృశ్యత్వమారోపితమబుద్ధిభిః ||31||

అతః పరం యదవ్యక్తమవ్యూఢగుణబృంహితమ్
అదృష్టాశ్రుతవస్తుత్వాత్స జీవో యత్పునర్భవః ||32||

యత్రేమే సదసద్రూపే ప్రతిషిద్ధే స్వసంవిదా
అవిద్యయాత్మని కృతే ఇతి తద్బ్రహ్మదర్శనమ్ ||33||

యద్యేషోపరతా దేవీ మాయా వైశారదీ మతిః
సమ్పన్న ఏవేతి విదుర్మహిమ్ని స్వే మహీయతే ||34||

ఏవం చ జన్మాని కర్మాణి హ్యకర్తురజనస్య చ
వర్ణయన్తి స్మ కవయో వేదగుహ్యాని హృత్పతేః ||35||

స వా ఇదం విశ్వమమోఘలీలః సృజత్యవత్యత్తి న సజ్జతేఽస్మిన్
భూతేషు చాన్తర్హిత ఆత్మతన్త్రః షాడ్వర్గికం జిఘ్రతి షడ్గుణేశః ||36||

న చాస్య కశ్చిన్నిపుణేన ధాతురవైతి జన్తుః కుమనీష ఊతీః
నామాని రూపాణి మనోవచోభిః సన్తన్వతో నటచర్యామివాజ్ఞః ||37||

స వేద ధాతుః పదవీం పరస్య దురన్తవీర్యస్య రథాఙ్గపాణేః
యోఽమాయయా సన్తతయానువృత్త్యా భజేత తత్పాదసరోజగన్ధమ్ ||38||

అథేహ ధన్యా భగవన్త ఇత్థం యద్వాసుదేవేఽఖిలలోకనాథే
కుర్వన్తి సర్వాత్మకమాత్మభావం న యత్ర భూయః పరివర్త ఉగ్రః ||39||

ఇదం భాగవతం నామ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితమ్
ఉత్తమశ్లోకచరితం చకార భగవానృషిః
నిఃశ్రేయసాయ లోకస్య ధన్యం స్వస్త్యయనం మహత్ ॥40॥

తదిదం గ్రాహయామాససుతమాత్మవతాం వరమ్ ॥41॥
సర్వవేదేతిహాసానాం సారం సారం సముద్ధృతమ్

స తు సంశ్రావయామాసమహారాజం పరీక్షితమ్ ॥42॥
ప్రాయోపవిష్టం గఙ్గాయాం పరీతం పరమర్షిభిః

కృష్ణే స్వధామోపగతే ధర్మజ్ఞానాదిభిః సహ
కలౌ నష్టదృశామేష పురాణార్కోఽధునోదితః ॥43॥

తత్ర కీర్తయతో విప్రా విప్రర్షేర్భూరితేజసః
అహం చాధ్యగమం తత్ర నివిష్టస్తదనుగ్రహాత్
సోఽహం వః శ్రావయిష్యామి యథాధీతం యథామతి ॥44॥

అధ్యాయము - 4

వ్యాస ఉవాచ
ఇతి బ్రువాణం సంస్తూయ మునీనాం దీర్ఘసత్రిణామ్
వృద్ధః కులపతిః సూతం బహ్వృచః శౌనకోఽబ్రవీత్ ॥1॥

శౌనక ఉవాచ
సూత సూత మహాభాగ వద నో వదతాం వర
కథాం భాగవతీం పుణ్యాం యదాహ భగవాఞ్ఛుకః ॥2॥

కస్మిన్యుగే ప్రవృత్తేయం స్థానే వా కేన హేతునా
కుతః సఞ్చోదితః కృష్ణః కృతవాన్సంహితాం మునిః ॥3॥

తస్య పుత్రో మహాయోగీ సమదృఙ్నిర్వికల్పకః
ఏకాన్తమతిరున్నిద్రో గూఢో మూఢ ఇవేయతే ॥4॥

దృష్ట్వానుయాన్తమృషిమాత్మజమప్యనగ్నం దేవ్యో హ్రియా పరిదధుర్న సుతస్య చిత్రమ్
తద్వీక్ష్య పృచ్ఛతి మునౌ జగదుస్తవాస్తి స్త్రీపుమ్భిదా న తు సుతస్య వివిక్తదృష్టేః ॥5॥

కథమాలక్షితః పౌరైః సమ్ప్రాప్తః కురుజాఙ్గలాన్
ఉన్మత్తమూకజడవద్విచరన్గజసాహ్వయే ॥6॥

కథం వా పాణ్డవేయస్య రాజర్షేర్మునినా సహ
సంవాదః సమభూత్తాత యత్రైషా సాత్వతీ శ్రుతిః ॥7॥

స గోదోహనమాత్రం హి గృహేషు గృహమేధినామ్
అవేక్షతే మహాభాగస్తీర్థీకుర్వంస్తదాశ్రమమ్ ॥8॥

అభిమన్యుసుతం సూత ప్రాహుర్భాగవతోత్తమమ్

తస్య జన్మ మహాశ్చర్యం కర్మాణి చ గృణీహి నః॥9॥

స సమ్రాట్కస్య వా హేతోః పాణ్డూనాం మానవర్ధనః
ప్రాయోపవిష్టో గఙ్గాయామనాదృత్యాధిరాట్శ్రియమ్॥10॥

నమన్తి యత్పాదనికేతమాత్మనః శివాయ హానీయ ధనాని శత్రవః
కథం స వీరః శ్రియమఙ్గ దుస్త్యజాం యువైషతోత్స్రష్టుమహో సహాసుభిః॥11॥

శివాయ లోకస్య భవాయ భూతయే య ఉత్తమశ్లోకపరాయణా జనాః
జీవన్తి నాత్మార్థమసౌ పరాశ్రయం ముమోచ నిర్విద్య కుతః కలేవరమ్॥12॥

తత్సర్వం నః సమాచక్ష్వ పృష్టో యదిహ కిఞ్చన
మన్యే త్వాం విషయే వాచాం స్నాతమన్యత్ర ఛాన్దసాత్॥13॥

సూత ఉవాచ
ద్వాపరే సమనుప్రాప్తే తృతీయే యుగపర్యయే
జాతః పరాశరాద్యోగీ వాసవ్యాం కలయా హరేః॥14॥

స కదాచిత్సరస్వత్యా ఉపస్పృశ్య జలం శుచిః
వివిక్త ఏక ఆసీన ఉదితే రవిమణ్డలే॥15॥

పరావరజ్ఞః స ఋషిః కాలేనావ్యక్తరంహసా
యుగధర్మవ్యతికరం ప్రాప్తం భువి యుగే యుగే॥16॥

భౌతికానాం చ భావానాం శక్తిహ్రాసం చ తత్కృతమ్
అశ్రద్దధానాన్నిఃసత్త్వాన్దుర్మేధాన్హ్రసితాయుషః॥17॥

దుర్భగాంశ్చ జనాన్వీక్ష్య మునిర్దివ్యేన చక్షుషా
సర్వవర్ణాశ్రమాణాం యద్దధ్యౌ హితమమోఘదృక్॥18॥

చాతుర్హోత్రం కర్మ శుద్ధం ప్రజానాం వీక్ష్య వైదికమ్
వ్యదధాద్యజ్ఞసన్తత్యై వేదమేకం చతుర్విధమ్॥19॥

ఋగ్యజుఃసామాథర్వాఖ్యా వేదాశ్చత్వార ఉద్ధృతాః
ఇతిహాసపురాణం చ పఞ్చమో వేద ఉచ్యతే॥20॥

తత్రర్గ్వేదధరః పైలః సామగో జైమినిః కవిః
వైశమ్పాయన ఏవైకో నిష్ణాతో యజుషాముత॥21॥

అథర్వాఙ్గిరసామాసీత్సుమన్తుర్దారుణో మునిః
ఇతిహాసపురాణానాం పితా మే రోమహర్షణః॥22॥

త ఏత ఋషయో వేదం స్వం స్వం వ్యస్యన్ననేకధా
శిష్యైః ప్రశిష్యైస్తచ్ఛిష్యైర్వేదాస్తే శాఖినోఽభవన్॥23॥

త ఏవ వేదా దుర్మేధైర్ధార్యన్తే పురుషైర్యథా
ఏవం చకార భగవాన్వ్యాసః కృపణవత్సలః॥24॥

స్త్రీశూద్రద్విజబన్ధూనాం త్రయీ న శ్రుతిగోచరా
కర్మశ్రేయసి మూఢానాం శ్రేయ ఏవం భవేదిహ
ఇతి భారతమాఖ్యానం కృపయా మునినా కృతమ్ ॥25॥

ఏవం ప్రవృత్తస్య సదా భూతానాం శ్రేయసి ద్విజాః
సర్వాత్మకేనాపి యదా నాతుష్యద్ధృదయం తతః ॥26॥

నాతిప్రసీదద్ధృదయః సరస్వత్యాస్తటే శుచౌ
వితర్కయన్వివిక్తస్థ ఇదం చోవాచ ధర్మవిత్ ॥27॥

ధృతవ్రతేన హి మయా ఛన్దాంసి గురవోఽగ్నయః
మానితా నిర్వ్యలీకేన గృహీతం చానుశాసనమ్ ॥28॥

భారతవ్యపదేశేన హ్యామ్నాయార్థశ్చ ప్రదర్శితః
దృశ్యతే యత్ర ధర్మాది స్త్రీశూద్రాదిభిరప్యుత ॥29॥

తథాపి బత మే దైహ్యో హ్యాత్మా చైవాత్మనా విభుః
అసమ్పన్న ఇవాభాతి బ్రహ్మవర్చస్య సత్తమః ॥30॥

కిం వా భాగవతా ధర్మా న ప్రాయేణ నిరూపితాః
ప్రియాః పరమహంసానాం త ఏవ హ్యచ్యుతప్రియాః ॥31॥

తస్యైవం ఖిలమాత్మానం మన్యమానస్య ఖిద్యతః
కృష్ణస్య నారదోఽభ్యాగాదాశ్రమం ప్రాగుదాహృతమ్ ॥32॥

తమభిజ్ఞాయ సహసా ప్రత్యుత్థాయాగతం మునిః
పూజయామాస విధివన్నారదం సురపూజితమ్ ॥33॥

అధ్యాయము – 5

సూత ఉవాచ
అథ తం సుఖమాసీన ఉపాసీనం బృహచ్ఛ్రవాః
దేవర్షిః ప్రాహ విప్రర్షిం వీణాపాణిః స్మయన్నివ ॥1॥

నారద ఉవాచ
పారాశర్య మహాభాగ భవతః కచ్చిదాత్మనా
పరితుష్యతి శారీర ఆత్మా మానస ఏవ వా ॥2॥

జిజ్ఞాసితం సుసమ్పన్నమపి తే మహదద్భుతమ్
కృతవాన్భారతం యస్త్వం సర్వార్థపరిబృంహితమ్ ॥3॥

జిజ్ఞాసితమధీతం చ బ్రహ్మ యత్తత్సనాతనమ్
తథాపి శోచస్యాత్మానమకృతార్థ ఇవ ప్రభో ॥4॥

వ్యాస ఉవాచ
అస్త్యేవ మే సర్వమిదం త్వయోక్తం తథాపి నాత్మా పరితుష్యతే మే

తన్మూలమవ్యక్తమగాధబోధం పృచ్ఛామహే త్వాత్మభవాత్మభూతమ్ ||5||

స వై భవాన్వేద సమస్తగుహ్యముపాసితో యత్పురుషః పురాణః
పరావరేశో మనసైవ విశ్వం సృజత్యవత్యత్తి గుణైరసఙ్గః ||6||

త్వం పర్యటన్నర్క ఇవ త్రిలోకీమన్తశ్చరో వాయురివాత్మసాక్షీ
పరావరే బ్రహ్మణి ధర్మతో వ్రతైః స్నాతస్య మే న్యూనమలం విచక్ష్వ ||7||

శ్రీనారద ఉవాచ
భవతానుదితప్రాయం యశో భగవతోఽమలమ్
యేనైవాసౌ న తుష్యేత మన్యే తద్దర్శనం ఖిలమ్ ||8||

యథా ధర్మాదయశ్చార్థా మునివర్యానుకీర్తితాః
న తథా వాసుదేవస్య మహిమా హ్యనువర్ణితః ||9||

న యద్వచశ్చిత్రపదం హరేర్యశో జగత్పవిత్రం ప్రగృణీత కర్హిచిత్
తద్వాయసం తీర్థముశన్తి మానసా న యత్ర హంసా నిరమన్త్యుశిక్షయాః ||10||

తద్వాగ్విసర్గో జనతాఘవిప్లవో యస్మిన్ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి
నామాన్యనన్తస్య యశోఽఙ్కితాని యత్శృణ్వన్తి గాయన్తి గృణన్తి సాధవః ||11||

నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితం న శోభతే జ్ఞానమలం నిరఞ్జనమ్
కుతః పునః శశ్వదభద్రమీశ్వరే న చార్పితం కర్మ యదప్యకారణమ్ ||12||

అథో మహాభాగ భవానమోఘదృక్శుచిశ్రవాః సత్యరతో ధృతవ్రతః
ఉరుక్రమస్యాఖిలబన్ధముక్తయే సమాధినానుస్మర తద్విచేష్టితమ్ ||13||

తతోఽన్యథా కిఞ్చన యద్వివక్షతః పృథగ్దృశస్తత్కృతరూపనామభిః
న కర్హిచిత్క్వాపి చ దుఃస్థితా మతిర్లభేత వాతాహతనౌరివాస్పదమ్ ||14||

జుగుప్సితం ధర్మకృతేఽనుశాసతః స్వభావరక్తస్య మహాన్వ్యతిక్రమః
యద్వాక్యతో ధర్మ ఇతీతరః స్థితో న మన్యతే తస్య నివారణం జనః ||15||

విచక్షణోఽస్యార్హతి వేదితుం విభోరనన్తపారస్య నివృత్తితః సుఖమ్
ప్రవర్తమానస్య గుణైరనాత్మనస్తతో భవాన్దర్శయ చేష్టితం విభోః ||16||

త్యక్త్వా స్వధర్మం చరణామ్బుజం హరేర్భజన్నపక్వోఽథ పతేత్తతో యది
యత్ర క్వ వాభద్రమభూదముష్య కిం కో వార్థ ఆప్తోఽభజతాం స్వధర్మతః ||17||

తస్యైవ హేతోః ప్రయతేత కోవిదో న లభ్యతే యద్భ్రమతాముపర్యధః
తల్లభ్యతే దుఃఖవదన్యతః సుఖం కాలేన సర్వత్ర గభీరరంహసా ||18||

న వై జనో జాతు కథఞ్చనావ్రజేన్ముకున్దసేవ్యన్యవదఙ్గ సంసృతిమ్
స్మరన్ముకున్దాఙ్ఘ్ర్యుపగూహనం పునర్విహాతుమిచ్ఛేన్న రసగ్రహో జనః ||19||

ఇదం హి విశ్వం భగవానివేతరో యతో జగత్స్థాననిరోధసమ్భవాః
తద్ధి స్వయం వేద భవాంస్తథాపి తే ప్రాదేశమాత్రం భవతః ప్రదర్శితమ్ ||20||

త్వమాత్మనాత్మానమవేహ్యమోఘదృక్పరస్య పుంసః పరమాత్మనః కలామ్
అజం ప్రజాతం జగతః శివాయ తన్మహానుభావాభ్యుదయోఽధిగణ్యతామ్ ||21||

ఇదం హి పుంసస్తపసః శ్రుతస్య వా స్విష్టస్య సూక్తస్య చ బుద్ధిదత్తయోః
అవిచ్యుతోఽర్థః కవిభిర్నిరూపితో యదుత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనమ్ ||22||

అహం పురాతీతభవేఽభవం మునే దాస్యాస్తు కస్యాశ్చన వేదవాదినామ్
నిరూపితో బాలక ఏవ యోగినాం శుశ్రూషణే ప్రావృషి నిర్వివిక్షతామ్ ||23||

తే మయ్యపేతాఖిలచాపలేఽర్భకే దాన్తేఽధృతక్రీడనకేఽనువర్తిని
చక్రుః కృపాం యద్యపి తుల్యదర్శనాః శుశ్రూషమాణే మునయోఽల్పభాషిణి ||24||

ఉచ్ఛిష్టలేపాననుమోదితో ద్విజైః సకృత్స్మ భుఞ్జే తదపాస్తకిల్బిషః
ఏవం ప్రవృత్తస్య విశుద్ధచేతసస్తద్ధర్మ ఏవాత్మరుచిః ప్రజాయతే ||25||

తత్రాన్వహం కృష్ణకథాః ప్రగాయతామనుగ్రహేణాశృణవం మనోహరాః
తాః శ్రద్ధయా మేఽనుపదం విశృణ్వతః ప్రియశ్రవస్యఙ్గ మమాభవద్రుచిః ||26||

తస్మింస్తదా లబ్ధరుచేర్మహామతే ప్రియశ్రవస్యస్ఖలితా మతిర్మమ
యయాహమేతత్సదసత్స్వమాయయా పశ్యే మయి బ్రహ్మణి కల్పితం పరే ||27||

ఇత్థం శరత్ప్రావృషికావృతూ హరేర్విశృణ్వతో మేఽనుసవం యశోఽమలమ్
సఙ్కీర్త్యమానం మునిభిర్మహాత్మభిర్భక్తిః ప్రవృత్తాత్మరజస్తమోపహా ||28||

తస్యైవం మేఽనురక్తస్య ప్రశ్రితస్య హతైనసః
శ్రద్దధానస్య బాలస్య దాన్తస్యానుచరస్య చ ||29||

జ్ఞానం గుహ్యతమం యత్తత్సాక్షాద్భగవతోదితమ్
అన్వవోచన్గమిష్యన్తః కృపయా దీనవత్సలాః ||30||

యేనైవాహం భగవతో వాసుదేవస్య వేధసః
మాయానుభావమవిదం యేన గచ్ఛన్తి తత్పదమ్ ||31||

ఏతత్సంసూచితం బ్రహ్మంస్తాపత్రయచికిత్సితమ్
యదీశ్వరే భగవతి కర్మ బ్రహ్మణి భావితమ్ ||32||

ఆమయో యశ్చ భూతానాం జాయతే యేన సువ్రత
తదేవ హ్యామయం ద్రవ్యం న పునాతి చికిత్సితమ్ ||33||

ఏవం నృణాం క్రియాయోగాః సర్వే సంసృతిహేతవః
త ఏవాత్మవినాశాయ కల్పన్తే కల్పితాః పరే ||34||

యదత్ర క్రియతే కర్మ భగవత్పరితోషణమ్
జ్ఞానం యత్తదధీనం హి భక్తియోగసమన్వితమ్ ||35||

కుర్వాణా యత్ర కర్మాణి భగవచ్ఛిక్షయాసకృత్
గృణన్తి గుణనామాని కృష్ణస్యానుస్మరన్తి చ ||36||

ఓం నమో భగవతే తుభ్యం వాసుదేవాయ ధీమహి
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ నమః సఙ్కర్షణాయ చ ॥37॥

ఇతి మూర్త్యభిధానేన మన్త్రమూర్తిమమూర్తికమ్
యజతే యజ్ఞపురుషం స సమ్యగ్దర్శనః పుమాన్ ॥38॥

ఇమం స్వనిగమం బ్రహ్మన్నవేత్య మదనుష్ఠితమ్
అదాన్మే జ్ఞానమైశ్వర్యం స్వస్మిన్భావం చ కేశవః ॥39॥

త్వమప్యదభ్రశ్రుత విశ్రుతం విభోః సమాప్యతే యేన విదాం బుభుత్సితమ్
ప్రాఖ్యాహి దుఃఖైర్ముహురర్దితాత్మనాం సఙ్క్లేశనిర్వాణముశన్తి నాన్యథా ॥40॥

అధ్యాయము – 6

సూత ఉవాచ
ఏవం నిశమ్య భగవాన్దేవర్షేర్జన్మ కర్మ చ
భూయః పప్రచ్ఛ తం బ్రహ్మన్వ్యాసః సత్యవతీసుతః ॥1॥

వ్యాస ఉవాచ
భిక్షుభిర్విప్రవసితే విజ్ఞానాదేష్టృభిస్తవ
వర్తమానో వయస్యాద్యే తతః కిమకరోద్భవాన్ ॥2॥

స్వాయమ్భువ కయా వృత్త్యా వర్తితం తే పరం వయః
కథం చేదముదస్రాక్షీః కాలే ప్రాప్తే కలేవరమ్ ॥3॥

ప్రాక్కల్పవిషయామేతాం స్మృతిం తే మునిసత్తమ
న హ్యేష వ్యవధాత్కాల ఏష సర్వనిరాకృతిః ॥4॥

నారద ఉవాచ
భిక్షుభిర్విప్రవసితే విజ్ఞానాదేష్టృభిర్మమ
వర్తమానో వయస్యాద్యే తత ఏతదకారషమ్ ॥5॥

ఏకాత్మజా మే జననీ యోషిన్మూఢా చ కిఙ్కరీ
మయ్యాత్మజేఽనన్యగతౌ చక్రే స్నేహానుబన్ధనమ్ ॥6॥

సాస్వతన్త్రా న కల్పాసీద్యోగక్షేమం మమేచ్ఛతీ
ఈశస్య హి వశే లోకో యోషా దారుమయీ యథా ॥7॥

అహం చ తద్బ్రహ్మకులే ఊషివాంస్తదుపేక్షయా
దిగ్దేశకాలావ్యుత్పన్నో బాలకః పఞ్చహాయనః ॥8॥

ఏకదా నిర్గతాం గేహాద్దుహన్తీం నిశి గాం పథి
సర్పోఽదశత్పదా స్పృష్టః కృపణాం కాలచోదితః ॥9॥

తదా తదహమీశస్య భక్తానాం శమభీప్సతః
అనుగ్రహం మన్యమానః ప్రాతిష్ఠం దిశముత్తరామ్ ॥10॥

స్ఫీతాఞ్జనపదాంస్తత్ర పురగ్రామవ్రజాకరాన్
ఖేటఖర్వటవాటీశ్చ వనాన్యుపవనాని చ ॥11॥

చిత్రధాతువిచిత్రాద్రీనిభభగ్నభుజద్రుమాన్
జలాశయాఞ్ఛివజలాన్నలినీః సురసేవితాః
చిత్రస్వనైః పత్రరథైర్విభ్రమద్భ్రమరశ్రియః ॥12॥

నలవేణుశరస్తన్బ కుశకీచకగహ్వరమ్
ఏక ఏవాతియాతోఽహమద్రాక్షం విపినం మహత్
ఘోరం ప్రతిభయాకారం వ్యాలోలూకశివాజిరమ్ ॥13॥

పరిశ్రాన్తేన్ద్రియాత్మాహం తృట్పరీతో బుభుక్షితః
స్నాత్వా పీత్వా హ్రదే నద్యా ఉపస్పృష్టో గతశ్రమః ॥14॥

తస్మిన్నిర్మనుజేఽరణ్యే పిప్పలోపస్థ ఆశ్రితః
ఆత్మనాత్మానమాత్మస్థం యథాశ్రుతమచిన్తయమ్ ॥15॥

ధ్యాయతశ్చరణామ్భోజం భావనిర్జితచేతసా
ఔత్కణ్ఠ్యాశ్రుకలాక్షస్య హృద్యాసీన్మే శనైర్హరిః ॥16॥

ప్రేమాతిభరనిర్భిన్న పులకాఙ్గోఽతినిర్వృతః
ఆనన్దసమ్ప్లవే లీనో నాపశ్యముభయం మునే ॥17॥

రూపం భగవతో యత్తన్మనఃకాన్తం శుచాపహమ్
అపశ్యన్సహసోత్తస్థే వైక్లవ్యాద్దుర్మనా ఇవ ॥18॥

దిదృక్షుస్తదహం భూయః ప్రణిధాయ మనో హృది
వీక్షమాణోఽపి నాపశ్యమవితృప్త ఇవాతురః ॥19॥

ఏవం యతన్తం విజనే మామాహాగోచరో గిరామ్
గమ్భీరశ్లక్ష్ణయా వాచా శుచః ప్రశమయన్నివ ॥20॥

హన్తాస్మిఞ్జన్మని భవాన్మా మాం ద్రష్టుమిహార్హతి
అవిపక్వకషాయాణాం దుర్దర్శోఽహం కుయోగినామ్ ॥21॥

సకృద్యద్దర్శితం రూపమేతత్కామాయ తేఽనఘ
మత్కామః శనకైః సాధు సర్వాన్ముఞ్చతి హృచ్ఛయాన్ ॥22॥

సత్సేవయాదీర్ఘయాపి జాతా మయి దృఢా మతిః
హిత్వావద్యమిమం లోకం గన్తా మజ్జనతామసి ॥23॥

మతిర్మయి నిబద్ధేయం న విపద్యేత కర్హిచిత్
ప్రజాసర్గనిరోధేఽపి స్మృతిశ్చ మదనుగ్రహాత్ ॥24॥

ఏతావదుక్త్వోపరరామ తన్మహద్భూతం నభోలిఙ్గమలిఙ్గమీశ్వరమ్
అహం చ తస్మై మహతాం మహీయసే శీర్ష్ణా వనామం విదధేఽనుకమ్పితః ॥25॥

నామాన్యనన్తస్య హతత్రపః పఠన్గుహ్యాని భద్రాణి కృతాని చ స్మరన్
గాం పర్యటంస్తుష్టమనా గతస్పృహః కాలం ప్రతీక్షన్విమదో విమత్సరః॥26॥

ఏవం కృష్ణమతేర్బ్రహ్మన్నాసక్తస్యామలాత్మనః
కాలః ప్రాదురభూత్కాలే తడిత్సౌదామనీ యథా॥27॥

ప్రయుజ్యమానే మయి తాం శుద్ధాం భాగవతీం తనుమ్
ఆరబ్ధకర్మనిర్వాణో న్యపతత్పాఞ్చభౌతికః॥28॥

కల్పాన్త ఇదమాదాయ శయానేఽమ్భస్యుదన్వతః
శిశయిషోరనుప్రాణం వివిశేఽన్తరహం విభోః॥29॥

సహస్రయుగపర్యన్తే ఉత్థాయేదం సిసృక్షతః
మరీచిమిశ్రా ఋషయః ప్రాణేభ్యోఽహం చ జజ్ఞిరే॥30॥

అన్తర్బహిశ్చ లోకాంస్త్రీన్పర్యేమ్యస్కన్దితవ్రతః
అనుగ్రహాన్మహావిష్ణోరవిఘాతగతిః క్వచిత్॥31॥

దేవదత్తామిమాం వీణాం స్వరబ్రహ్మవిభూషితామ్
మూర్చ్ఛయిత్వా హరికథాం గాయమానశ్చరామ్యహమ్॥32॥

ప్రగాయతః స్వవీర్యాణి తీర్థపాదః ప్రియశ్రవాః
ఆహూత ఇవ మే శీఘ్రం దర్శనం యాతి చేతసి॥33॥

ఏతద్ధ్యాతురచిత్తానాం మాత్రాస్పర్శేచ్ఛయా ముహుః
భవసిన్ధుప్లవో దృష్టో హరిచర్యానువర్ణనమ్॥34॥

యమాదిభిర్యోగపథైః కామలోభహతో ముహుః
ముకున్దసేవయా యద్వత్తథాత్మాద్ధా న శామ్యతి॥35॥

సర్వం తదిదమాఖ్యాతం యత్పృష్టోఽహం త్వయానఘ
జన్మకర్మరహస్యం మే భవతశ్చాత్మతోషణమ్॥36॥

సూత ఉవాచ
ఏవం సమ్భాష్య భగవాన్నారదో వాసవీసుతమ్
ఆమన్త్ర్య వీణాం రణయన్యయౌ యాదృచ్ఛికో మునిః॥37॥

అహో దేవర్షిర్ధన్యోఽయం యత్కీర్తిం శార్ఙ్గధన్వనః
గాయన్మాద్యన్నిదం తన్త్ర్యా రమయత్యాతురం జగత్॥38॥

అధ్యాయము – 7

శౌనక ఉవాచ
నిర్గతే నారదే సూత భగవాన్బాదరాయణః
శ్రుతవాంస్తదభిప్రేతం తతః కిమకరోద్విభుః॥1॥

సూత ఉవాచ

బ్రహ్మనద్యాం సరస్వత్యామాశ్రమః పశ్చిమే తటే
శమ్యాప్రాస ఇతి ప్రోక్త ఋషీణాం సత్రవర్ధనః ॥2॥

తస్మిన్స్వ ఆశ్రమే వ్యాసో బదరీషణ్డమణ్డితే
ఆసీనోఽప ఉపస్పృశ్య ప్రణిదధ్యౌ మనః స్వయమ్ ॥3॥

భక్తియోగేన మనసి సమ్యక్ప్రణిహితేఽమలే
అపశ్యత్పురుషం పూర్ణం మాయాం చ తదపాశ్రయమ్ ॥4॥

యయా సమ్మోహితో జీవ ఆత్మానం త్రిగుణాత్మకమ్
పరోఽపి మనుతేఽనర్థం తత్కృతం చాభిపద్యతే ॥5॥

అనర్థోపశమం సాక్షాద్భక్తియోగమధోక్షజే
లోకస్యాజానతో విద్వాంశ్చక్రే సాత్వతసంహితామ్ ॥6॥

యస్యాం వై శ్రూయమాణాయాం కృష్ణే పరమపూరుషే
భక్తిరుత్పద్యతే పుంసః శోకమోహభయాపహా ॥7॥

స సంహితాం భాగవతీం కృత్వానుక్రమ్య చాత్మజమ్
శుకమధ్యాపయామాస నివృత్తినిరతం మునిః ॥8॥

శౌనక ఉవాచ
స వై నివృత్తినిరతః సర్వత్రోపేక్షకో మునిః
కస్య వా బృహతీమేతామాత్మారామః సమభ్యసత్ ॥9॥

సూత ఉవాచ
ఆత్మారామాశ్చ మునయో నిర్గ్రన్థా అప్యురుక్రమే
కుర్వన్త్యహైతుకీం భక్తిమిత్థమ్భూతగుణో హరిః ॥10॥

హరేర్గుణాక్షిప్తమతిర్భగవాన్బాదరాయణిః
అధ్యగాన్మహదాఖ్యానం నిత్యం విష్ణుజనప్రియః ॥11॥

పరీక్షితోఽథ రాజర్షేర్జన్మకర్మవిలాపనమ్
సంస్థాం చ పాణ్డుపుత్రాణాం వక్ష్యే కృష్ణకథోదయమ్ ॥12॥

యదా మృధే కౌరవసృఞ్జయానాం వీరేష్వథో వీరగతిం గతేషు
వృకోదరావిద్ధగదాభిమర్శ భగ్నోరుదణ్డే ధృతరాష్ట్రపుత్రే ॥13॥

భర్తుః ప్రియం ద్రౌణిరితి స్మ పశ్యన్కృష్ణాసుతానాం స్వపతాం శిరాంసి
ఉపాహరద్విప్రియమేవ తస్య జుగుప్సితం కర్మ విగర్హయన్తి ॥14॥

మాతా శిశూనాం నిధనం సుతానాం నిశమ్య ఘోరం పరితప్యమానా
తదారుదద్వాష్పకలాకులాక్షీ తాం సాన్త్వయన్నాహ కిరీటమాలీ ॥15॥

తదా శుచస్తే ప్రమృజామి భద్రే యద్బ్రహ్మబన్ధోః శిర ఆతతాయినః
గాణ్డీవముక్తైర్విశిఖైరుపాహరే త్వాక్రమ్య యత్స్నాస్యసి దగ్ధపుత్రా ॥16॥

ఇతి ప్రియాం వల్గువిచిత్రజల్పైః స సాన్త్వయిత్వాచ్యుతమిత్రసూతః
అన్వాద్రవద్దంశిత ఉగ్రధన్వా కపిధ్వజో గురుపుత్రం రథేన ॥17॥

తమాపతన్తం స విలక్ష్య దూరాత్కుమారహోద్విగ్నమనా రథేన
పరాద్రవత్ప్రాణపరీప్సురుర్వ్యాం యావద్గమం రుద్రభయాద్యథా కః ॥18॥

యదాశరణమాత్మానమైక్షత శ్రాన్తవాజినమ్
అస్త్రం బ్రహ్మశిరో మేనే ఆత్మత్రాణం ద్విజాత్మజః ॥19॥

అథోపస్పృశ్య సలిలం సన్దధే తత్సమాహితః
అజానన్నపి సంహారం ప్రాణకృచ్ఛ్ర ఉపస్థితే ॥20॥

తతః ప్రాదుష్కృతం తేజః ప్రచణ్డం సర్వతో దిశమ్
ప్రాణాపదమభిప్రేక్ష్య విష్ణుం జిష్ణురువాచ హ ॥21॥

అర్జున ఉవాచ
కృష్ణ కృష్ణ మహాబాహో భక్తానామభయఙ్కర
త్వమేకో దహ్యమానానామపవర్గోఽసి సంసృతేః ॥22॥

త్వమాద్యః పురుషః సాక్షాదీశ్వరః ప్రకృతేః పరః
మాయాం వ్యుదస్య చిచ్ఛక్త్యా కైవల్యే స్థిత ఆత్మని ॥23॥

స ఏవ జీవలోకస్య మాయామోహితచేతసః
విధత్సే స్వేన వీర్యేణ శ్రేయో ధర్మాదిలక్షణమ్ ॥24॥

తథాయం చావతారస్తే భువో భారజిహీర్షయా
స్వానాం చానన్యభావానామనుధ్యానాయ చాసకృత్ ॥25॥

కిమిదం స్విత్కుతో వేతి దేవదేవ న వేద్మ్యహమ్
సర్వతో ముఖమాయాతి తేజః పరమదారుణమ్ ॥26॥

శ్రీభగవానువాచ
వేత్థేదం ద్రోణపుత్రస్య బ్రాహ్మమస్త్రం ప్రదర్శితమ్
నైవాసౌ వేద సంహారం ప్రాణబాధ ఉపస్థితే ॥27॥

న హ్యస్యాన్యతమం కిఞ్చిదస్త్రం ప్రత్యవకర్శనమ్
జహ్యస్త్రతేజ ఉన్నద్ధమస్త్రజ్ఞో హ్యస్త్రతేజసా ॥28॥

సూత ఉవాచ
శ్రుత్వా భగవతా ప్రోక్తం ఫాల్గునః పరవీరహా
స్పృష్ట్వాపస్తం పరిక్రమ్య బ్రాహ్మం బ్రాహ్మాస్త్రం సన్దధే ॥29॥

సంహత్యాన్యోన్యముభయోస్తేజసీ శరసంవృతే
ఆవృత్య రోదసీ ఖం చ వవృధాతేఽర్కవహ్నివత్ ॥30॥

దృష్ట్వాస్త్రతేజస్తు తయోస్త్రీల్లోకాన్ప్రదహన్మహత్
దహ్యమానాః ప్రజాః సర్వాః సాంవర్తకమమంసత ॥31॥

ప్రజోపద్రవమాలక్ష్య లోకవ్యతికరం చ తమ్
మతం చ వాసుదేవస్య సఞ్జహారార్జునో ద్వయమ్ ||32||

తత ఆసాద్య తరసా దారుణం గౌతమీసుతమ్
బబన్ధామర్షతామ్రాక్షః పశుం రశనయా యథా ||33||

శిబిరాయ నినీషన్తం రజ్జ్వా బద్ధ్వా రిపుం బలాత్
ప్రాహార్జునం ప్రకుపితో భగవానమ్బుజేక్షణః ||34||

మైనం పార్థార్హసి త్రాతుం బ్రహ్మబన్ధుమిమం జహి
యోఽసావనాగసః సుప్తానవధీన్నిశి బాలకాన్ ||35||

మత్తం ప్రమత్తమున్మత్తం సుప్తం బాలం స్త్రియం జడమ్
ప్రపన్నం విరథం భీతం న రిపుం హన్తి ధర్మవిత్ ||36||

స్వప్రాణాన్యః పరప్రాణైః ప్రపుష్ణాత్యఘృణః ఖలః
తద్వధస్తస్య హి శ్రేయో యద్దోషాద్యాత్యధః పుమాన్ ||37||

ప్రతిశ్రుతం చ భవతా పాఞ్చాల్యై శృణ్వతో మమ
ఆహరిష్యే శిరస్తస్య యస్తే మానిని పుత్రహా ||38||

తదసౌ వధ్యతాం పాప ఆతతాయ్యాత్మబన్ధుహా
భర్తుశ్చ విప్రియం వీర కృతవాన్కులపాంసనః ||39||

సూత ఉవాచ
ఏవం పరీక్షతా ధర్మం పార్థః కృష్ణేన చోదితః
నైచ్ఛద్ధన్తుం గురుసుతం యద్యప్యాత్మహనం మహాన్ ||40||

అథోపేత్య స్వశిబిరం గోవిన్దప్రియసారథిః
న్యవేదయత్తం ప్రియాయై శోచన్త్యా ఆత్మజాన్హతాన్ ||41||

తథాహృతం పశువత్పాశబద్ధమవాఙ్ముఖం కర్మజుగుప్సితేన
నిరీక్ష్య కృష్ణాపకృతం గురోః సుతం వామస్వభావా కృపయా ననామ చ ||42||

ఉవాచ చాసహన్త్యస్య బన్ధనానయనం సతీ
ముచ్యతాం ముచ్యతామేష బ్రాహ్మణో నితరాం గురుః ||43||

సరహస్యో ధనుర్వేదః సవిసర్గోపసంయమః
అస్త్రగ్రామశ్చ భవతా శిక్షితో యదనుగ్రహాత్ ||44||

స ఏష భగవాన్ద్రోణః ప్రజారూపేణ వర్తతే
తస్యాత్మనోఽర్ధం పత్న్యాస్తే నాన్వగాద్వీరసూః కృపీ ||45||

తద్ధర్మజ్ఞ మహాభాగ భవద్భిర్గౌరవం కులమ్
వృజినం నార్హతి ప్రాప్తుం పూజ్యం వన్ద్యమభీక్ష్ణశః ||46||

మా రోదీదస్య జననీ గౌతమీ పతిదేవతా

యథాహం మృతవత్సార్తా రోదిమ్యశ్రుముఖీ ముహుః ॥47॥

యైః కోపితం బ్రహ్మకులం రాజన్యైరజితాత్మభిః
తత్కులం ప్రదహత్యాశు సానుబన్ధం శుచార్పితమ్ ॥48॥

సూత ఉవాచ
ధర్మ్యం న్యాయ్యం సకరుణం నిర్వ్యలీకం సమం మహత్
రాజా ధర్మసుతో రాజ్ఞ్యాః ప్రత్యనన్దద్వచో ద్విజాః ॥49॥

నకులః సహదేవశ్చ యుయుధానో ధనఞ్జయః
భగవాన్దేవకీపుత్రో యే చాన్యే యాశ్చ యోషితః ॥50॥

తత్రాహామర్షితో భీమస్తస్య శ్రేయాన్వధః స్మృతః
న భర్తుర్నాత్మనశ్చార్థే యోఽహన్సుప్తాన్శిశూన్వృథా ॥51॥

నిశమ్య భీమగదితం ద్రౌపద్యాశ్చ చతుర్భుజః
ఆలోక్య వదనం సఖ్యురిదమాహ హసన్నివ ॥52॥

శ్రీభగవానువాచ
బ్రహ్మబన్ధుర్న హన్తవ్య ఆతతాయీ వధార్హణః
మయైవోభయమామ్నాతం పరిపాహ్యనుశాసనమ్ ॥53॥

కురు ప్రతిశ్రుతం సత్యం యత్తత్సాన్త్వయతా ప్రియామ్
ప్రియం చ భీమసేనస్య పాఞ్చాల్యా మహ్యమేవ చ ॥54॥

సూత ఉవాచ
అర్జునః సహసాజ్ఞాయ హరేర్హార్దమథాసినా
మణిం జహార మూర్ధన్యం ద్విజస్య సహమూర్ధజమ్ ॥55॥

విముచ్య రశనాబద్ధం బాలహత్యాహతప్రభమ్
తేజసా మణినా హీనం శిబిరాన్నిరయాపయత్ ॥56॥

వపనం ద్రవిణాదానం స్థానాన్నిర్యాపణం తథా
ఏష హి బ్రహ్మబన్ధూనాం వధో నాన్యోఽస్తి దైహికః ॥57॥

పుత్రశోకాతురాః సర్వే పాణ్డవాః సహ కృష్ణయా
స్వానాం మృతానాం యత్కృత్యం చక్రుర్నిర్హరణాదికమ్ ॥58॥

అధ్యాయము – 8

సూత ఉవాచ
అథ తే సమ్పరేతానాం స్వానాముదకమిచ్ఛతామ్
దాతుం సకృష్ణా గఙ్గాయాం పురస్కృత్య యయుః స్త్రియః ॥1॥

తే నినీయోదకం సర్వే విలప్య చ భృశం పునః
ఆప్లుతా హరిపాదాబ్జరజఃపూతసరిజ్జలే ॥2॥

తత్రాసీనం కురుపతిం ధృతరాష్ట్రం సహానుజమ్
గాన్ధారీం పుత్రశోకార్తాం పృథాం కృష్ణాం చ మాధవః ||3||

సాన్త్వయామాస మునిభిర్హతబన్ధూఞ్ఛుచార్పితాన్
భూతేషు కాలస్య గతిం దర్శయన్న ప్రతిక్రియామ్ ||4||

సాధయిత్వాజాతశత్రోః స్వం రాజ్యం కితవైర్హృతమ్
ఘాతయిత్వాసతో రాజ్ఞః కచస్పర్శక్షతాయుషః ||5||

యాజయిత్వాశ్వమేధైస్తం త్రిభిరుత్తమకల్పకైః
తద్యశః పావనం దిక్షు శతమన్యోరివాతనోత్ ||6||

ఆమన్త్ర్య పాణ్డుపుత్రాంశ్చ శైనేయోద్ధవసంయుతః
ద్వైపాయనాదిభిర్విప్రైః పూజితైః ప్రతిపూజితః ||7||

గన్తుం కృతమతిర్బ్రహ్మన్ద్వారకాం రథమాస్థితః
ఉపలేభేఽభిధావన్తీముత్తరాం భయవిహ్వలామ్ ||8||

ఉత్తరోవాచ
పాహి పాహి మహాయోగిన్దేవదేవ జగత్పతే
నాన్యం త్వదభయం పశ్యే యత్ర మృత్యుః పరస్పరమ్ ||9||

అభిద్రవతి మామీశ శరస్తప్తాయసో విభో
కామం దహతు మాం నాథ మా మే గర్భో నిపాత్యతామ్ ||10||

సూత ఉవాచ
ఉపధార్య వచస్తస్యా భగవాన్భక్తవత్సలః
అపాణ్డవమిదం కర్తుం ద్రౌణేరస్త్రమబుధ్యత ||11||

తర్హ్యేవాథ మునిశ్రేష్ఠ పాణ్డవాః పఞ్చ సాయకాన్
ఆత్మనోఽభిముఖాన్దీప్తానాలక్ష్యాస్త్రాణ్యుపాదదుః ||12||

వ్యసనం వీక్ష్య తత్తేషామనన్యవిషయాత్మనామ్
సుదర్శనేన స్వాస్త్రేణ స్వానాం రక్షాం వ్యధాద్విభుః ||13||

అన్తఃస్థః సర్వభూతానామాత్మా యోగేశ్వరో హరిః
స్వమాయయావృణోద్గర్భం వైరాట్యాః కురుతన్తవే ||14||

యద్యప్యస్త్రం బ్రహ్మశిరస్త్వమోఘం చాప్రతిక్రియమ్
వైష్ణవం తేజ ఆసాద్య సమశామ్యద్భృగూద్వహ ||15||

మా మంస్థా హ్యేతదాశ్చర్యం సర్వాశ్చర్యమయే ఽచ్యుతే
య ఇదం మాయయా దేవ్యా సృజత్యవతి హన్త్యజః ||16||

బ్రహ్మతేజోవినిర్ముక్తైరాత్మజైః సహ కృష్ణయా
ప్రయాణాభిముఖం కృష్ణమిదమాహ పృథా సతీ ||17||

కున్త్యువాచ
నమస్యే పురుషం త్వాద్యమీశ్వరం ప్రకృతేః పరమ్
అలక్ష్యం సర్వభూతానామన్తర్బహిరవస్థితమ్॥18॥

మాయాజవనికాచ్ఛన్నమజ్ఞాధోక్షజమవ్యయమ్
న లక్ష్యసే మూఢదృశా నటో నాట్యధరో యథా॥19॥

తథా పరమహంసానాం మునీనామమలాత్మనామ్
భక్తియోగవిధానార్థం కథం పశ్యేమ హి స్త్రియః॥20॥

కృష్ణాయ వాసుదేవాయ దేవకీనన్దనాయ చ
నన్దగోపకుమారాయ గోవిన్దాయ నమో నమః॥21॥

నమః పఙ్కజనాభాయ నమః పఙ్కజమాలినే
నమః పఙ్కజనేత్రాయ నమస్తే పఙ్కజాఙ్ఘ్రయే॥22॥

యథా హృషీకేశ ఖలేన దేవకీ కంసేన రుద్ధాతిచిరం శుచార్పితా
విమోచితాహం చ సహాత్మజా విభో త్వయైవ నాథేన ముహుర్విపద్గణాత్॥23॥

విషాన్మహాగ్నేః పురుషాదదర్శనాదసత్సభాయా వనవాసకృచ్ఛ్రతః
మృధే మృధేऽనేకమహారథాస్త్రతో ద్రౌణ్యస్త్రతశ్చాస్మ హరేऽభిరక్షితాః॥24॥

విపదః సన్తు తాః శశ్వత్తత్ర తత్ర జగద్గురో
భవతో దర్శనం యత్స్యాదపునర్భవదర్శనమ్॥25॥

జన్మైశ్వర్యశ్రుతశ్రీభిరేధమానమదః పుమాన్
నైవార్హత్యభిధాతుం వై త్వామకిఞ్చనగోచరమ్॥26॥

నమోऽకిఞ్చనవిత్తాయ నివృత్తగుణవృత్తయే
ఆత్మారామాయ శాన్తాయ కైవల్యపతయే నమః॥27॥

మన్యే త్వాం కాలమీశానమనాదినిధనం విభుమ్
సమం చరన్తం సర్వత్ర భూతానాం యన్మిథః కలిః॥28॥

న వేద కశ్చిద్భగవంశ్చికీర్షితం తవేహమానస్య నృణాం విడమ్బనమ్
న యస్య కశ్చిద్దయితోऽస్తి కర్హిచిద్ద్వేష్యశ్చ యస్మిన్విషమా మతిర్నృణామ్॥29॥

జన్మ కర్మ చ విశ్వాత్మన్నజస్యాకర్తురాత్మనః
తిర్యఙ్నౄషిషు యాదఃసు తదత్యన్తవిడమ్బనమ్॥30॥

గోప్యాదదే త్వయి కృతాగసి దామ తావద్యా తే దశాశ్రుకలిలాఞ్జనసమ్భ్రమాక్షమ్
వక్త్రం నినీయ భయభావనయా స్థితస్య సా మాం విమోహయతి భీరపి యద్బిభేతి॥31॥

కేచిదాహురజం జాతం పుణ్యశ్లోకస్య కీర్తయే
యదోః ప్రియస్యాన్వవాయే మలయస్యేవ చన్దనమ్॥32॥

అపరే వసుదేవస్య దేవక్యాం యాచితోऽభ్యగాత్

అజస్త్వమస్య క్షేమాయ వధాయ చ సురద్విషామ్ ||33||

భారావతారణాయాన్యే భువో నావ ఇవోదధౌ
సీదన్త్యా భూరిభారేణ జాతో హ్యాత్మభువార్థితః ||34||

భవేఽస్మిన్క్లిశ్యమానానామవిద్యాకామకర్మభిః
శ్రవణస్మరణార్హాణి కరిష్యన్నితి కేచన ||35||

శృణ్వన్తి గాయన్తి గృణన్త్యభీక్ష్ణశః స్మరన్తి నన్దన్తి తవేహితం జనాః
త ఏవ పశ్యన్త్యచిరేణ తావకం భవప్రవాహోపరమం పదామ్బుజమ్ ||36||

అప్యద్య నస్త్వం స్వకృతేహిత ప్రభో జిహాససి స్విత్సుహృదోఽనుజీవినః
యేషాం న చాన్యద్భవతః పదామ్బుజాత్పరాయణం రాజసు యోజితాంహసామ్ ||37||

కే వయం నామరూపాభ్యాం యదుభిః సహ పాణ్డవాః
భవతోఽదర్శనం యర్హి హృషీకాణామివేశితుః ||38||

నేయం శోభిష్యతే తత్ర యథేదానీం గదాధర
త్వత్పదైరఙ్కితా భాతి స్వలక్షణవిలక్షితైః ||39||

ఇమే జనపదాః స్వృద్ధాః సుపక్వౌషధివీరుధః
వనాద్రినద్యుదన్వన్తో హ్యేధన్తే తవ వీక్షితైః ||40||

అథ విశ్వేశ విశ్వాత్మన్విశ్వమూర్తే స్వకేషు మే
స్నేహపాశమిమం ఛిన్ధి దృఢం పాణ్డుషు వృష్ణిషు ||41||

త్వయి మేఽనన్యవిషయా మతిర్మధుపతేఽసకృత్
రతిముద్వహతాదద్ధా గఙ్గేవౌఘముదన్వతి ||42||

శ్రీకృష్ణ కృష్ణసఖ వృష్ణ్యృషభావనిధ్రుగ్రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య
గోవిన్ద గోద్విజసురార్తిహరావతార యోగేశ్వరాఖిలగురో భగవన్నమస్తే ||43||

సూత ఉవాచ
పృథయేత్థం కలపదైః పరిణూతాఖిలోదయః
మన్దం జహాస వైకుణ్ఠో మోహయన్నివ మాయయా ||44||

తాం బాఢమిత్యుపామన్త్ర్య ప్రవిశ్య గజసాహ్వయమ్
స్త్రియశ్చ స్వపురం యాస్యన్ప్రేమ్ణా రాజ్ఞా నివారితః ||45||

వ్యాసాద్యైరీశ్వరేహాజ్ఞైః కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా
ప్రబోధితోఽపీతిహాసైర్నాబుధ్యత శుచార్పితః ||46||

ఆహ రాజా ధర్మసుతశ్చిన్తయన్సుహృదాం వధమ్
ప్రాకృతేనాత్మనా విప్రాః స్నేహమోహవశం గతః ||47||

అహో మే పశ్యతాజ్ఞానం హృది రూఢం దురాత్మనః
పారక్యస్యైవ దేహస్య బహ్వ్యో మేఽక్షౌహిణీర్హతాః ||48||

బాలద్విజసుహృన్మిత్ర పితృభ్రాతృగురుద్రుహః
న మే స్యాన్నిరయాన్మోక్షో హ్యపి వర్షాయుతాయుతైః॥49॥

నైనో రాజ్ఞః ప్రజాభర్తుర్ధర్మయుద్ధే వధో ద్విషామ్
ఇతి మే న తు బోధాయ కల్పతే శాసనం వచః॥50॥

స్త్రీణాం మద్ధతబన్ధూనాం ద్రోహో యోఽసావిహోత్థితః
కర్మభిర్గృహమేధీయైర్నాహం కల్పో వ్యపోహితుమ్॥51॥

యథా పఙ్కేన పఙ్కామ్భః సురయా వా సురాకృతమ్
భూతహత్యాం తథైవైకాం న యజ్ఞైర్మార్ష్టుమర్హతి॥52॥

అధ్యాయము – 9

సూత ఉవాచ
ఇతి భీతః ప్రజాద్రోహాత్సర్వధర్మవివిత్సయా
తతో వినశనం ప్రాగాద్యత్ర దేవవ్రతోఽపతత్॥1॥

తదా తే భ్రాతరః సర్వే సదశ్వైః స్వర్ణభూషితైః
అన్వగచ్ఛన్రథైర్విప్రా వ్యాసధౌమ్యాదయస్తథా॥2॥

భగవానపి విప్రర్షే రథేన సధనఞ్జయః
స తైర్వ్యరోచత నృపః కువేర ఇవ గుహ్యకైః॥3॥

దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ దివశ్చ్యుతమివామరమ్
ప్రణేముః పాణ్డవా భీష్మం సానుగాః సహ చక్రిణా॥4॥

తత్ర బ్రహ్మర్షయః సర్వే దేవర్షయశ్చ సత్తమ
రాజర్షయశ్చ తత్రాసన్ద్రష్టుం భరతపుఙ్గవమ్॥5॥

పర్వతో నారదో ధౌమ్యో భగవాన్బాదరాయణః
బృహదశ్వో భరద్వాజః సశిష్యో రేణుకాసుతః॥6॥

వసిష్ఠ ఇన్ద్రప్రమదస్త్రితో గృత్సమదోఽసితః
కక్షీవాన్గౌతమోఽత్రిశ్చ కౌశికోఽథ సుదర్శనః॥7॥

అన్యే చ మునయో బ్రహ్మన్బ్రహ్మరాతాదయోఽమలాః
శిష్యైరుపేతా ఆజగ్ముః కశ్యపాఙ్గిరసాదయః॥8॥

తాన్సమేతాన్మహాభాగానుపలభ్య వసూత్తమః
పూజయామాస ధర్మజ్ఞో దేశకాలవిభాగవిత్॥9॥

కృష్ణం చ తత్ప్రభావజ్ఞ ఆసీనం జగదీశ్వరమ్
హృదిస్థం పూజయామాస మాయయోపాత్తవిగ్రహమ్॥10॥

పాణ్డుపుత్రానుపాసీనాన్ప్రశ్రయప్రేమసఙ్గతాన్
అభ్యాచష్టానురాగాస్రైరన్ధీభూతేన చక్షుషా॥11॥

అహో కష్టమహోఽన్యాయ్యం యద్యూయం ధర్మనన్దనాః
జీవితుం నార్హథ క్లిష్టం విప్రధర్మాచ్యుతాశ్రయాః ||12||

సంస్థితేఽతిరథే పాణ్డౌ పృథా బాలప్రజా వధూః
యుష్మత్కృతే బహూన్క్లేశాన్ప్రాప్తా తోకవతీ ముహుః ||13||

సర్వం కాలకృతం మన్యే భవతాం చ యదప్రియమ్
సపాలో యద్వశే లోకో వాయోరివ ఘనావలిః ||14||

యత్ర ధర్మసుతో రాజా గదాపాణిర్వృకోదరః
కృష్ణోఽస్త్రీ గాణ్డివం చాపం సుహృత్కృష్ణస్తతో విపత్ ||15||

న హ్యస్య కర్హిచిద్రాజన్పుమాన్వేద విధిత్సితమ్
యద్విజిజ్ఞాసయా యుక్తా ముహ్యన్తి కవయోఽపి హి ||16||

తస్మాదిదం దైవతన్త్రం వ్యవస్య భరతర్షభ
తస్యానువిహితోఽనాథా నాథ పాహి ప్రజాః ప్రభో ||17||

ఏష వై భగవాన్సాక్షాదాద్యో నారాయణః పుమాన్
మోహయన్మాయయా లోకం గూఢశ్చరతి వృష్ణిషు ||18||

అస్యానుభావం భగవాన్వేద గుహ్యతమం శివః
దేవర్షిర్నారదః సాక్షాద్భగవాన్కపిలో నృప ||19||

యం మన్యసే మాతులేయం ప్రియం మిత్రం సుహృత్తమమ్
అకరోః సచివం దూతం సౌహృదాదథ సారథిమ్ ||20||

సర్వాత్మనః సమదృశో హ్యద్వయస్యానహఙ్కృతేః
తత్కృతం మతివైషమ్యం నిరవద్యస్య న క్వచిత్ ||21||

తథాప్యేకాన్తభక్తేషు పశ్య భూపానుకమ్పితమ్
యన్మేఽసూంస్త్యజతః సాక్షాత్కృష్ణో దర్శనమాగతః ||22||

భక్త్యావేశ్య మనో యస్మిన్వాచా యన్నామ కీర్తయన్
త్యజన్కలేవరం యోగీ ముచ్యతే కామకర్మభిః ||23||

స దేవదేవో భగవాన్ప్రతీక్షతాం కలేవరం యావదిదం హినోమ్యహమ్
ప్రసన్నహాసారుణలోచనోల్లసన్ముఖామ్బుజో ధ్యానపథశ్చతుర్భుజః ||24||

సూత ఉవాచ
యుధిష్ఠిరస్తదాకర్ణ్య శయానం శరపఞ్జరే
అపృచ్ఛద్వివిధాన్ధర్మానృషీణాం చానుశృణ్వతామ్ ||25||

పురుషస్వభావవిహితాన్యథావర్ణం యథాశ్రమమ్
వైరాగ్యరాగోపాధిభ్యామామ్నాతోభయలక్షణాన్ ||26||

దానధర్మాన్రాజధర్మాన్మోక్షధర్మాన్విభాగశః

స్త్రీధర్మాన్భగవద్ధర్మాన్సమాసవ్యాసయోగతః॥27॥

ధర్మార్థకామమోక్షాంశ్చ సహోపాయాన్యథా మునే
నానాఖ్యానేతిహాసేషు వర్ణయామాస తత్త్వవిత్॥28॥

ధర్మం ప్రవదతస్తస్య స కాలః ప్రత్యుపస్థితః
యో యోగినశ్ఛన్దమృత్యోర్వాఞ్ఛితస్తూత్తరాయణః॥29॥

తదోపసంహృత్య గిరః సహస్రణీర్విముక్తసఙ్గం మన ఆదిపూరుషే
కృష్ణే లసత్పీతపటే చతుర్భుజే పురః స్థితేఽమీలితదృగ్వ్యధారయత్॥30॥

విశుద్ధయా ధారణయా హతాశుభస్తదీక్షయైవాశు గతాయుధశ్రమః
నివృత్తసర్వేన్ద్రియవృత్తివిభ్రమస్తుష్టావ జన్యం విసృజఞ్జనార్దనమ్॥31॥

శ్రీభీష్మ ఉవాచ
ఇతి మతిరుపకల్పితా వితృష్ణా భగవతి సాత్వతపుఙ్గవే విభూమ్ని
స్వసుఖముపగతే క్వచిద్విహర్తుం ప్రకృతిముపేయుషి యద్భవప్రవాహః॥32॥

త్రిభువనకమనం తమాలవర్ణం రవికరగౌరవరామ్బరం దధానే
వపురలకకులావృతాననాబ్జం విజయసఖే రతిరస్తు మేఽనవద్యా॥33॥

యుధి తురగరజోవిధూమ్రవిష్వక్కచలులితశ్రమవార్యలఙ్కృతాస్యే
మమ నిశితశరైర్విభిద్యమాన త్వచి విలసత్కవచేఽస్తు కృష్ణ ఆత్మా॥34॥

సపది సఖివచో నిశమ్య మధ్యే నిజపరయోర్బలయో రథం నివేశ్య
స్థితవతి పరసైనికాయురక్ష్ణా హృతవతి పార్థసఖే రతిర్మమాస్తు॥35॥

వ్యవహితపృతనాముఖం నిరీక్ష్య స్వజనవధాద్విముఖస్య దోషబుద్ధ్యా
కుమతిమహరదాత్మవిద్యయా యశ్చరణరతిః పరమస్య తస్య మేఽస్తు॥36॥

స్వనిగమమపహాయ మత్ప్రతిజ్ఞామృతమధికర్తుమవప్లుతో రథస్థః
ధృతరథచరణోఽభ్యయాచ్చలద్గుర్హరిరివ హన్తుమిభం గతోత్తరీయః॥37॥

శితవిశిఖహతో విశీర్ణదంశః క్షతజపరిప్లుత ఆతతాయినో మే
ప్రసభమభిససార మద్వధార్థం స భవతు మే భగవాన్గతిర్ముకున్దః॥38॥

విజయరథకుటుమ్బ ఆత్తతోత్రే ధృతహయరశ్మిని తచ్ఛ్రియేక్షణీయే
భగవతి రతిరస్తు మే ముమూర్షోర్యమిహ నిరీక్ష్య హతా గతాః స్వరూపమ్॥39॥

లలితగతివిలాసవల్గుహాస ప్రణయనిరీక్షణకల్పితోరుమానాః
కృతమనుకృతవత్య ఉన్మదాన్ధాః ప్రకృతిమగన్కిల యస్య గోపవధ్వః॥40॥

మునిగణనృపవర్యసఙ్కులేఽన్తః సదసి యుధిష్ఠిరరాజసూయ ఏషామ్
అర్హణముపపేద ఈక్షణీయో మమ దృశిగోచర ఏష ఆవిరాత్మా॥41॥

తమిమమహమజం శరీరభాజాం హృది హృది ధిష్ఠితమాత్మకల్పితానామ్
ప్రతిదృశమివ నైకధార్కమేకం సమధిగతోఽస్మి విధూతభేదమోహః॥42॥

సూత ఉవాచ
కృష్ణ ఏవం భగవతి మనోవాగ్దృష్టివృత్తిభిః
ఆత్మన్యాత్మానమావేశ్య సోఽన్తఃశ్వాస ఉపారమత్||43||

సమ్పద్యమానమాజ్ఞాయ భీష్మం బ్రహ్మణి నిష్కలే
సర్వే బభూవుస్తే తూష్ణీం వయాంసీవ దినాత్యయే||44||

తత్ర దున్దుభయో నేదుర్దేవమానవవాదితాః
శశంసుః సాధవో రాజ్ఞాం ఖాత్పేతుః పుష్పవృష్టయః||45||

తస్య నిర్హరణాదీని సమ్పరేతస్య భార్గవ
యుధిష్ఠిరః కారయిత్వా ముహూర్తం దుఃఖితోఽభవత్||46||

తుష్టువుర్మునయో హృష్టాః కృష్ణం తద్గుహ్యనామభిః
తతస్తే కృష్ణహృదయాః స్వాశ్రమాన్ప్రయయుః పునః||47||

తతో యుధిష్ఠిరో గత్వా సహకృష్ణో గజాహ్వయమ్
పితరం సాన్త్వయామాస గాన్ధారీం చ తపస్వినీమ్||48||

పిత్రా చానుమతో రాజా వాసుదేవానుమోదితః
చకార రాజ్యం ధర్మేణ పితృపైతామహం విభుః||49||

అధ్యాయము – 10

శౌనక ఉవాచ
హత్వా స్వరిక్థస్పృధ ఆతతాయినో యుధిష్ఠిరో ధర్మభృతాం వరిష్ఠః
సహానుజైః ప్రత్యవరుద్ధభోజనః కథం ప్రవృత్తః కిమకారషీత్తతః||1||

సూత ఉవాచ
వంశం కురోర్వంశదవాగ్నినిర్హృతం సంరోహయిత్వా భవభావనో హరిః
నివేశయిత్వా నిజరాజ్య ఈశ్వరో యుధిష్ఠిరం ప్రీతమనా బభూవ హ||2||

నిశమ్య భీష్మోక్తమథాచ్యుతోక్తం ప్రవృత్తవిజ్ఞానవిధూతవిభ్రమః
శశాస గామిన్ద్ర ఇవాజితాశ్రయః పరిధ్యుపాన్తామనుజానువర్తితః||3||

కామం వవర్ష పర్జన్యః సర్వకామదుఘా మహీ
సిషిచుః స్మ వ్రజాన్గావః పయసోధస్వతీర్ముదా||4||

నద్యః సముద్రా గిరయః సవనస్పతివీరుధః
ఫలన్త్యోషధయః సర్వాః కామమన్వృతు తస్య వై||5||

నాధయో వ్యాధయః క్లేశా దైవభూతాత్మహేతవః
అజాతశత్రావభవన్జన్తూనాం రాజ్ఞి కర్హిచిత్||6||

ఉషిత్వా హాస్తినపురే మాసాన్కతిపయాన్హరిః
సుహృదాం చ విశోకాయ స్వసుశ్చ ప్రియకామ్యయా||7||

ఆమన్త్ర్య చాభ్యనుజ్ఞాతః పరిష్వజ్యాభివాద్య తమ్
ఆరురోహ రథం కైశ్చిత్పరిష్వక్తోఽభివాదితః ॥8॥

సుభద్రా ద్రౌపదీ కున్తీ విరాటతనయా తథా
గాన్ధారీ ధృతరాష్ట్రశ్చ యుయుత్సుర్గౌతమో యమౌ ॥9॥

వృకోదరశ్చ ధౌమ్యశ్చ స్త్రియో మత్స్యసుతాదయః
న సేహిరే విముహ్యన్తో విరహం శార్ఙ్గధన్వనః ॥10॥

సత్సఙ్గాన్ముక్తదుఃసఙ్గో హాతుం నోత్సహతే బుధః
కీర్త్యమానం యశో యస్య సకృదాకర్ణ్య రోచనమ్ ॥11॥

తస్మిన్న్యస్తధియః పార్థాః సహేరన్విరహం కథమ్
దర్శనస్పర్శసంలాప శయనాసనభోజనైః ॥12॥

సర్వే తేఽనిమిషైరక్షైస్తమను ద్రుతచేతసః
వీక్షన్తః స్నేహసమ్బద్ధా విచేలుస్తత్ర తత్ర హ ॥13॥

న్యరున్ధన్నుద్గలద్బాష్పమౌత్కణ్ఠ్యాద్దేవకీసుతే
నిర్యాత్యగారాన్నోఽభద్రమితి స్యాద్బాన్ధవస్త్రియః ॥14॥

మృదఙ్గశఙ్ఖభేర్యశ్చ వీణాపణవగోముఖాః
ధున్ధుర్యానకఘణ్టాద్యా నేదుర్దున్దుభయస్తథా ॥15॥

ప్రాసాదశిఖరారూఢాః కురునార్యో దిదృక్షయా
వవృషుః కుసుమైః కృష్ణం ప్రేమవ్రీడాస్మితేక్షణాః ॥16॥

సితాతపత్రం జగ్రాహ ముక్తాదామవిభూషితమ్
రత్నదణ్డం గుడాకేశః ప్రియః ప్రియతమస్య హ ॥17॥

ఉద్ధవః సాత్యకిశ్చైవ వ్యజనే పరమాద్భుతే
వికీర్యమాణః కుసుమై రేజే మధుపతిః పథి ॥18॥

అశ్రూయన్తాశిషః సత్యాస్తత్ర తత్ర ద్విజేరితాః
నానురూపానురూపాశ్చ నిర్గుణస్య గుణాత్మనః ॥19॥

అన్యోన్యమాసీత్సఞ్జల్ప ఉత్తమశ్లోకచేతసామ్
కౌరవేన్ద్రపురస్త్రీణాం సర్వశ్రుతిమనోహరః ॥20॥

స వై కిలాయం పురుషః పురాతనో య ఏక ఆసీదవిశేష ఆత్మని
అగ్రే గుణేభ్యో జగదాత్మనీశ్వరే నిమీలితాత్మన్నిశి సుప్తశక్తిషు ॥21॥

స ఏవ భూయో నిజవీర్యచోదితాం స్వజీవమాయాం ప్రకృతిం సిసృక్షతీమ్
అనామరూపాత్మని రూపనామనీ విధిత్సమానోఽనుససార శాస్త్రకృత్ ॥22॥

స వా అయం యత్పదమత్ర సూరయో జితేన్ద్రియా నిర్జితమాతరిశ్వనః
పశ్యన్తి భక్త్యుత్కలితామలాత్మనా నన్వేష సత్త్వం పరిమార్ష్టుమర్హతి ॥23॥

స వా అయం సఖ్యనుగీతసత్కథో వేదేషు గుహ్యేషు చ గుహ్యవాదిభిః
య ఏక ఈశో జగదాత్మలీలయా సృజత్యవత్యత్తి న తత్ర సజ్జతే॥24॥

యదా హ్యధర్మేణ తమోధియో నృపా జీవన్తి తత్రైష హి సత్త్వతః కిల
ధత్తే భగం సత్యమృతం దయాం యశో భవాయ రూపాణి దధద్యుగే యుగే॥25॥

అహో అలం శ్లాఘ్యతమం యదోః కులమహో అలం పుణ్యతమం మధోర్వనమ్
యదేష పుంసామృషభః శ్రియః పతిః స్వజన్మనా చఙ్క్రమణేన చాఞ్చతి॥26॥

అహో బత స్వర్యశసస్తిరస్కరీ కుశస్థలీ పుణ్యయశస్కరీ భువః
పశ్యన్తి నిత్యం యదనుగ్రహేషితం స్మితావలోకం స్వపతిం స్మ యత్ప్రజాః॥27॥

నూనం వ్రతస్నానహుతాదినేశ్వరః సమర్చితో హ్యస్య గృహీతపాణిభిః
పిబన్తి యాః సఖ్యధరామృతం ముహుర్వ్రజస్త్రియః సమ్ముముహుర్యదాశయాః॥28॥

యా వీర్యశుల్కేన హృతాః స్వయంవరే ప్రమథ్య చైద్యప్రముఖాన్హి శుష్మిణః
ప్రద్యుమ్నసామ్బామ్బసుతాదయోఽపరా యాశ్చాహృతా భౌమవధే సహస్రశః॥29॥

ఏతాః పరం స్త్రీత్వమపాస్తపేశలం నిరస్తశౌచం బత సాధు కుర్వతే
యాసాం గృహాత్పుష్కరలోచనః పతిర్న జాత్వపైత్యాహృతిభిర్హృది స్పృశన్॥30॥

ఏవంవిధా గదన్తీనాం స గిరః పురయోషితామ్
నిరీక్షణేనాభినన్దన్సస్మితేన యయౌ హరిః॥31॥

అజాతశత్రుః పృతనాం గోపీథాయ మధుద్విషః
పరేభ్యః శఙ్కితః స్నేహాత్ప్రాయుఙ్క్త చతురఙ్గిణీమ్॥32॥

అథ దూరాగతాన్శౌరిః కౌరవాన్విరహాతురాన్
సన్నివర్త్య దృఢం స్నిగ్ధాన్ప్రాయాత్స్వనగరీం ప్రియైః॥33॥

కురుజాఙ్గలపాఞ్చాలాన్శూరసేనాన్సయామునాన్
బ్రహ్మావర్తం కురుక్షేత్రం మత్స్యాన్సారస్వతానథ॥34॥

మరుధన్వమతిక్రమ్య సౌవీరాభీరయోః పరాన్
ఆనర్తాన్భార్గవోపాగాచ్ఛ్రాన్తవాహో మనాగ్విభుః॥35॥

తత్ర తత్ర హ తత్రత్యైర్హరిః ప్రత్యుద్యతార్హణః
సాయం భేజే దిశం పశ్చాద్గవిష్ఠో గాం గతస్తదా॥36॥

అధ్యాయము – 11

సూత ఉవాచ
ఆనర్తాన్స ఉపవ్రజ్య స్వృద్ధాఞ్జనపదాన్స్వకాన్
దధ్మౌ దరవరం తేషాం విషాదం శమయన్నివ॥1॥

స ఉచ్చకాశే ధవలోదరో దరోఽప్యురుక్రమస్యాధరశోణశోణిమా
దాధ్మాయమానః కరకఞ్జసమ్పుటే యథాబ్జఖణ్డే కలహంస ఉత్స్వనః॥2॥

తముపశ్రుత్య నినదం జగద్భయభయావహమ్
ప్రత్యుద్యయుః ప్రజాః సర్వా భర్తృదర్శనలాలసాః ॥3॥

తత్రోపనీతబలయో రవేర్దీపమివాదృతాః
ఆత్మారామం పూర్ణకామం నిజలాభేన నిత్యదా ॥4॥

ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖాః ప్రోచుర్హర్షగద్గదయా గిరా
పితరం సర్వసుహృదమవితారమివార్భకాః ॥5॥

నతాః స్మ తే నాథ సదాఙ్ఘ్రిపఙ్కజం విరిఞ్చవైరిఞ్చ్యసురేన్ద్రవన్దితమ్
పరాయణం క్షేమమిహేచ్ఛతాం పరం న యత్ర కాలః ప్రభవేత్పరః ప్రభుః ॥6॥

భవాయ నస్త్వం భవ విశ్వభావన త్వమేవ మాతాథ సుహృత్పతిః పితా
త్వం సద్గురుర్నః పరమం చ దైవతం యస్యానువృత్త్యా కృతినో బభూవిమ ॥7॥

అహో సనాథా భవతా స్మ యద్వయం త్రైవిష్టపానామపి దూరదర్శనమ్
ప్రేమస్మితస్నిగ్ధనిరీక్షణాననం పశ్యేమ రూపం తవ సర్వసౌభగమ్ ॥8॥

యర్హ్యమ్బుజాక్షాపససార భో భవాన్కురూన్మధూన్వాథ సుహృద్దిదృక్షయా
తత్రాబ్దకోటిప్రతిమః క్షణో భవేద్రవిం వినాక్ష్ణోరివ నస్తవాచ్యుత ॥9॥

కథం వయం నాథ చిరోషితే త్వయి ప్రసన్నదృష్ట్యాఖిలతాపశోషణమ్
జీవేమ తే సున్దరహాసశోభితమపశ్యమానా వదనం మనోహరమ్
ఇతి చోదీరితా వాచః ప్రజానాం భక్తవత్సలః
శృణ్వానోఽనుగ్రహం దృష్ట్యా వితన్వన్ప్రావిశత్పురమ్ ॥10॥

మధుభోజదశార్హార్హకుకురాన్ధకవృష్ణిభిః
ఆత్మతుల్యబలైర్గుప్తాం నాగైర్భోగవతీమివ ॥11॥

సర్వర్తుసర్వవిభవపుణ్యవృక్షలతాశ్రమైః
ఉద్యానోపవనారామైర్వృతపద్మాకరశ్రియమ్ ॥12॥

గోపురద్వారమార్గేషు కృతకౌతుకతోరణామ్
చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరన్తః ప్రతిహతాతపామ్ ॥13॥

సమ్మార్జితమహామార్గ రథ్యాపణకచత్వరామ్
సిక్తాం గన్ధజలైరుప్తాం ఫలపుష్పాక్షతాఙ్కురైః ॥14॥

ద్వారి ద్వారి గృహాణాం చ దధ్యక్షతఫలేక్షుభిః
అలఙ్కృతాం పూర్ణకుమ్భైర్బలిభిర్ధూపదీపకైః ॥15॥

నిశమ్య ప్రేష్ఠమాయాన్తం వసుదేవో మహామనాః
అక్రూరశ్చోగ్రసేనశ్చ రామశ్చాద్భుతవిక్రమః ॥16॥

ప్రద్యుమ్నశ్చారుదేష్ణశ్చ సామ్బో జామ్బవతీసుతః
ప్రహర్షవేగోచ్ఛశితశయనాసనభోజనాః ॥17॥

వారణేన్ద్రం పురస్కృత్య బ్రాహ్మణైః ససుమఙ్గలైః
శఙ్ఖతూర్యనినాదేన బ్రహ్మఘోషేణ చాదృతాః
ప్రత్యుజ్జగ్ము రథైర్హృష్టాః ప్రణయాగతసాధ్వసాః॥18॥

వారముఖ్యాశ్చ శతశో యానైస్తద్దర్శనోత్సుకాః
లసత్కుణ్డలనిర్భాతకపోలవదనశ్రియః॥19॥

నటనర్తకగన్ధర్వాః సూతమాగధవన్దినః
గాయన్తి చోత్తమశ్లోకచరితాన్యద్భుతాని చ॥20॥

భగవాంస్తత్ర బన్ధూనాం పౌరాణామనువర్తినామ్
యథావిధ్యుపసఙ్గమ్య సర్వేషాం మానమాదధే॥21॥

ప్రహ్వాభివాదనాశ్లేషకరస్పర్శస్మితేక్షణైః
ఆశ్వాస్య చాశ్వపాకేభ్యో వరైశ్చాభిమతైర్విభుః॥22॥

స్వయం చ గురుభిర్విప్రైః సదారైః స్థవిరైరపి
ఆశీర్భిర్యుజ్యమానోఽన్యైర్వన్దిభిశ్చావిశత్పురమ్॥23॥

రాజమార్గం గతే కృష్ణే ద్వారకాయాః కులస్త్రియః
హర్మ్యాణ్యారురుహుర్విప్ర తదీక్షణమహోత్సవాః॥24॥

నిత్యం నిరీక్షమాణానాం యదపి ద్వారకౌకసామ్
న వితృప్యన్తి హి దృశః శ్రియో ధామాఙ్గమచ్యుతమ్॥25॥

శ్రియో నివాసో యస్యోరః పానపాత్రం ముఖం దృశామ్
బాహవో లోకపాలానాం సారఙ్గాణాం పదామ్బుజమ్॥26॥

సితాతపత్రవ్యజనైరుపస్కృతః ప్రసూనవర్షైరభివర్షితః పథి
పిశఙ్గవాసా వనమాలయా బభౌ ఘనో యథార్కోడుపచాపవైద్యుతైః॥27॥

ప్రవిష్టస్తు గృహం పిత్రోః పరిష్వక్తః స్వమాతృభిః
వవన్దే శిరసా సప్త దేవకీప్రముఖా ముదా॥28॥

తాః పుత్రమఙ్కమారోప్య స్నేహస్నుతపయోధరాః
హర్షవిహ్వలితాత్మానః సిషిచుర్నేత్రజైర్జలైః॥29॥

అథావిశత్స్వభవనం సర్వకామమనుత్తమమ్
ప్రాసాదా యత్ర పత్నీనాం సహస్రాణి చ షోడశ॥30॥

పత్న్యః పతిం ప్రోష్య గృహానుపాగతం విలోక్య సఞ్జాతమనోమహోత్సవాః
ఉత్తస్థురారాత్సహసాసనాశయాత్సాకం వ్రతైర్వ్రీడితలోచనాననాః॥31॥

తమాత్మజైర్దృష్టిభిరన్తరాత్మనా దురన్తభావాః పరిరేభిరే పతిమ్
నిరుద్ధమప్యాస్రవదమ్బు నేత్రయోర్విలజ్జతీనాం భృగువర్య వైక్లవాత్॥32॥

యద్యప్యసౌ పార్శ్వగతో రహోగతస్తథాపి తస్యాఙ్ఘ్రియుగం నవం నవమ్

పదే పదే కా విరమేత తత్పదాచ్చలాపి యచ్ఛ్రీర్న జహాతి కర్హిచిత్||33||

ఏవం నృపాణాం క్షితిభారజన్మనామక్షౌహిణీభిః పరివృత్తతేజసామ్
విధాయ వైరం శ్వసనో యథానలం మిథో వధేనోపరతో నిరాయుధః||34||

స ఏష నరలోకేఽస్మిన్నవతీర్ణః స్వమాయయా
రేమే స్త్రీరత్నకూటస్థో భగవాన్ప్రాకృతో యథా||35||

ఉద్దామభావపిశునామలవల్గుహాస
వ్రీడావలోకనిహతో మదనోఽపి యాసామ్
సమ్ముహ్య చాపమజహాత్ప్రమదోత్తమాస్తా
యస్యేన్ద్రియం విమథితుం కుహకైర్న శేకుః||36||

తమయం మన్యతే లోకో హ్యసఙ్గమపి సఙ్గినమ్
ఆత్మౌపమ్యేన మనుజం వ్యాపృణ్వానం యతోఽబుధః||37||

ఏతదీశనమీశస్య ప్రకృతిస్థోఽపి తద్గుణైః
న యుజ్యతే సదాత్మస్థైర్యథా బుద్ధిస్తదాశ్రయా||38||

తం మేనిరేఽబలా మూఢాః స్త్రైణం చానువ్రతం రహః
అప్రమాణవిదో భర్తురీశ్వరం మతయో యథా||39||

అధ్యాయము – 12

శౌనక ఉవాచ
అశ్వత్థామ్నోపసృష్టేన బ్రహ్మశీర్ష్ణో రుతేజసా
ఉత్తరాయా హతో గర్భ ఈశేనాజీవితః పునః||1||

తస్య జన్మ మహాబుద్ధేః కర్మాణి చ మహాత్మనః
నిధనం చ యథైవాసీత్స ప్రేత్య గతవాన్యథా||2||

తదిదం శ్రోతుమిచ్ఛామో గదితుం యది మన్యసే
బ్రూహి నః శ్రద్దధానానాం యస్య జ్ఞానమదాచ్ఛుకః||3||

సూత ఉవాచ
అపీపలద్ధర్మరాజః పితృవద్రఞ్జయన్ప్రజాః
నిఃస్పృహః సర్వకామేభ్యః కృష్ణపాదానుసేవయా||4||

సమ్పదః క్రతవో లోకా మహిషీ భ్రాతరో మహీ
జమ్బూద్వీపాధిపత్యం చ యశశ్చ త్రిదివం గతమ్||5||

కిం తే కామాః సురస్పార్హా ముకున్దమనసో ద్విజాః
అధిజహ్రుర్ముదం రాజ్ఞః క్షుధితస్య యథేతరే||6||

మాతుర్గర్భగతో వీరః స తదా భృగునన్దన
దదర్శ పురుషం కఞ్చిద్దహ్యమానోఽస్త్రతేజసా||7||

అఙ్గుష్ఠమాత్రమమలం స్ఫురత్పురటమౌలినమ్
అపీవ్యదర్శనం శ్యామం తడిద్వాససమచ్యుతమ్ ॥8॥

శ్రీమద్దీర్ఘచతుర్బాహుం తప్తకాఞ్చనకుణ్డలమ్
క్షతజాక్షం గదాపాణిమాత్మనః సర్వతో దిశమ్
పరిభ్రమన్తముల్కాభాం భ్రామయన్తం గదాం ముహుః ॥9॥

అస్త్రతేజః స్వగదయా నీహారమివ గోపతిః
విధమన్తం సన్నికర్షే పర్యైక్షత క ఇత్యసౌ ॥10॥

విధూయ తదమేయాత్మా భగవాన్ధర్మగుబ్విభుః
మిషతో దశమాసస్య తత్రైవాన్తర్దధే హరిః ॥11॥

తతః సర్వగుణోదర్కే సానుకూలగ్రహోదయే
జజ్ఞే వంశధరః పాణ్డోర్భూయః పాణ్డురివౌజసా ॥12॥

తస్య ప్రీతమనా రాజా విప్రైర్ధౌమ్యకృపాదిభిః
జాతకం కారయామాస వాచయిత్వా చ మఙ్గలమ్ ॥13॥

హిరణ్యం గాం మహీం గ్రామాన్హస్త్యశ్వాన్నృపతిర్వరాన్
ప్రాదాత్స్వన్నం చ విప్రేభ్యః ప్రజాతీర్థే స తీర్థవిత్ ॥14॥

తమూచుర్బ్రాహ్మణాస్తుష్టా రాజానం ప్రశ్రయాన్వితమ్
ఏష హ్యస్మిన్ప్రజాతన్తౌ పురూణాం పౌరవర్షభ ॥15॥

దైవేనాప్రతిఘాతేన శుక్లే సంస్థాముపేయుషి
రాతో వోऽనుగ్రహార్థాయ విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా ॥16॥

తస్మాన్నామ్నా విష్ణురాత ఇతి లోకే భవిష్యతి
న సన్దేహో మహాభాగ మహాభాగవతో మహాన్ ॥17॥

శ్రీరాజోవాచ
అప్యేష వంశ్యాన్రాజర్షీన్పుణ్యశ్లోకాన్మహాత్మనః
అనువర్తితా స్విద్యశసా సాధువాదేన సత్తమాః ॥18॥

బ్రాహ్మణా ఊచుః
పార్థ ప్రజావితా సాక్షాదిక్ష్వాకురివ మానవః
బ్రహ్మణ్యః సత్యసన్ధశ్చ రామో దాశరథిర్యథా ॥19॥

ఏష దాతా శరణ్యశ్చ యథా హ్యౌశీనరః శిబిః
యశో వితనితా స్వానాం దౌష్యన్తిరివ యజ్వనామ్ ॥20॥

ధన్వినామగ్రణీరేష తుల్యశ్చార్జునయోర్ద్వయోః
హుతాశ ఇవ దుర్ధర్షః సముద్ర ఇవ దుస్తరః ॥21॥

మృగేన్ద్ర ఇవ విక్రాన్తో నిషేవ్యో హిమవానివ
తితిక్షుర్వసుధేవాసౌ సహిష్ణుః పితరావివ ॥22॥

పితామహసమః సామ్యే ప్రసాదే గిరిశోపమః
ఆశ్రయః సర్వభూతానాం యథా దేవో రమాశ్రయః||23||

సర్వసద్గుణమాహాత్మ్యే ఏష కృష్ణమనువ్రతః
రన్తిదేవ ఇవోదారో యయాతిరివ ధార్మికః||24||

హృత్యా బలిసమః కృష్ణే ప్రహ్రాద ఇవ సద్గ్రహః
ఆహర్తైషోఽశ్వమేధానాం వృద్ధానాం పర్యుపాసకః||25||

రాజర్షీణాం జనయితా శాస్తా చోత్పథగామినామ్
నిగ్రహీతా కలేరేష భువో ధర్మస్య కారణాత్||26||

తక్షకాదాత్మనో మృత్యుం ద్విజపుత్రోపసర్జితాత్
ప్రపత్స్యత ఉపశ్రుత్య ముక్తసఙ్గః పదం హరేః||27||

జిజ్ఞాసితాత్మయాథార్థ్యో మునేర్వ్యాససుతాదసౌ
హిత్వేదం నృప గఙ్గాయాం యాస్యత్యద్ధాకుతోభయమ్||28||

ఇతి రాజ్ఞ ఉపాదిశ్య విప్రా జాతకకోవిదాః
లబ్ధాపచితయః సర్వే ప్రతిజగ్ముః స్వకాన్గృహాన్||29||

స ఏష లోకే విఖ్యాతః పరీక్షిదితి యత్ప్రభుః
పూర్వం దృష్టమనుధ్యాయన్పరీక్షేత నరేష్విహ||30||

స రాజపుత్రో వవృధే ఆశు శుక్ల ఇవోడుపః
ఆపూర్యమాణః పితృభిః కాష్ఠాభిరివ సోఽన్వహమ్||31||

యక్ష్యమాణోఽశ్వమేధేన జ్ఞాతిద్రోహజిహాసయా
రాజా లబ్ధధనో దధ్యౌ నాన్యత్ర కరదణ్డయోః||32||

తదభిప్రేతమాలక్ష్య భ్రాతరో ఇచ్యుతచోదితాః
ధనం ప్రహీణమాజహ్రురుదీచ్యాం దిశి భూరిశః||33||

తేన సమ్భృతసమ్భారో ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః
వాజిమేధైస్త్రిభిర్భీతో యజ్ఞైః సమయజద్ధరిమ్||34||

ఆహూతో భగవాన్రాజ్ఞా యాజయిత్వా ద్విజైర్నృపమ్
ఉవాస కతిచిన్మాసాన్సుహృదాం ప్రియకామ్యయా||35||

తతో రాజ్ఞాభ్యనుజ్ఞాతః కృష్ణయా సహబన్ధుభిః
యయౌ ద్వారవతీం బ్రహ్మన్సార్జునో యదుభిర్వృతః||36||

అధ్యాయము – 13

సూత ఉవాచ
విదురస్తీర్థయాత్రాయాం మైత్రేయాదాత్మనో గతిమ్
జ్ఞాత్వాగాద్ధాస్తినపురం తయావాప్తవివిత్సితః||1||

యావతః కృతవాన్ప్రశ్నాన్క్షత్తా కౌషారవాగ్రతః
జాతైకభక్తిర్గోవిన్దే తేభ్యశ్చోపరరామ హ ॥2॥

తం బన్ధుమాగతం దృష్ట్వా ధర్మపుత్రః సహానుజః
ధృతరాష్ట్రో యుయుత్సుశ్చ సూతః శారద్వతః పృథా ॥3॥

గాన్ధారీ ద్రౌపదీ బ్రహ్మన్సుభద్రా చోత్తరా కృపీ
అన్యాశ్చ జామయః పాణ్డోర్జ్ఞాతయః ససుతాః స్త్రియః ॥4॥

ప్రత్యుజ్జగ్ముః ప్రహర్షేణ ప్రాణం తన్వ ఇవాగతమ్
అభిసఙ్గమ్య విధివత్పరిష్వఙ్గాభివాదనైః ॥5॥

ముముచుః ప్రేమబాష్పౌఘం విరహౌత్కణ్ఠ్యకాతరాః
రాజా తమర్హయాం చక్రే కృతాసనపరిగ్రహమ్ ॥6॥

తం భుక్తవన్తం విశ్రాన్తమాసీనం సుఖమాసనే
ప్రశ్రయావనతో రాజా ప్రాహ తేషాం చ శృణ్వతామ్ ॥7॥

యుధిష్ఠిర ఉవాచ
అపి స్మరథ నో యుష్మత్పక్షచ్ఛాయాసమేధితాన్
విపద్గణాద్విషాగ్న్యాదేర్మోచితా యత్సమాతృకాః ॥8॥

కయా వృత్త్యా వర్తితం వశ్చరద్భిః క్షితిమణ్డలమ్
తీర్థాని క్షేత్రముఖ్యాని సేవితానీహ భూతలే ॥9॥

భవద్విధా భాగవతాస్తీర్థభూతాః స్వయం విభో
తీర్థీకుర్వన్తి తీర్థాని స్వాన్తఃస్థేన గదాభృతా ॥10॥

అపి నః సుహృదస్తాత బాన్ధవాః కృష్ణదేవతాః
దృష్టాః శ్రుతా వా యదవః స్వపుర్యాం సుఖమాసతే ॥11॥

ఇత్యుక్తో ధర్మరాజేన సర్వం తత్సమవర్ణయత్
యథానుభూతం క్రమశో వినా యదుకులక్షయమ్ ॥12॥

నన్వప్రియం దుర్విషహం నృణాం స్వయముపస్థితమ్
నావేదయత్సకరుణో దుఃఖితాన్ద్రష్టుమక్షమః ॥13॥

కఞ్చిత్కాలమథావాత్సీత్సత్కృతో దేవవత్సుఖమ్
భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య శ్రేయస్కృత్సర్వేషాం సుఖమావహన్ ॥14॥

అబిభ్రదర్యమా దణ్డం యథావదఘకారిషు
యావద్దధార శూద్రత్వం శాపాద్వర్షశతం యమః ॥15॥

యుధిష్ఠిరో లబ్ధరాజ్యో దృష్ట్వా పౌత్రం కులన్ధరమ్
భ్రాతృభిర్లోకపాలాభైర్ముముదే పరయా శ్రియా ॥16॥

ఏవం గృహేషు సక్తానాం ప్రమత్తానాం తదీహయా

అత్యక్రామదవిజ్ఞాతః కాలః పరమదుస్తరః॥17॥

విదురస్తదభిప్రేత్య ధృతరాష్ట్రమభాషత
రాజన్నిర్గమ్యతాం శీఘ్రం పశ్యేదం భయమాగతమ్॥18॥

ప్రతిక్రియా న యస్యేహ కుతశ్చిత్కర్హిచిత్ప్రభో
స ఏష భగవాన్కాలః సర్వేషాం నః సమాగతః॥19॥

యేన చైవాభిపన్నోఽయం ప్రాణైః ప్రియతమైరపి
జనః సద్యో వియుజ్యేత కిముతాన్యైర్ధనాదిభిః॥20॥

పితృభ్రాతృసుహృత్పుత్రా హతాస్తే విగతం వయమ్
ఆత్మా చ జరయా గ్రస్తః పరగేహముపాససే॥21॥

అన్ధః పురైవ వధిరో మన్దప్రజ్ఞాశ్చ సామ్ప్రతమ్
విశీర్ణదన్తో మన్దాగ్నిః సరాగః కఫముద్వహన్॥22॥

అహో మహీయసీ జన్తోర్జీవితాశా యథా భవాన్
భీమాపవర్జితం పిణ్డమాదత్తే గృహపాలవత్॥23॥

అగ్నిర్నిసృష్టో దత్తశ్చ గరో దారాశ్చ దూషితాః
హృతం క్షేత్రం ధనం యేషాం తద్దత్తైరసుభిః కియత్॥24॥

తస్యాపి తవ దేహోఽయం కృపణస్య జిజీవిషోః
పరైత్యనిచ్ఛతో జీర్ణో జరయా వాససీ ఇవ॥25॥

గతస్వార్థమిమం దేహం విరక్తో ముక్తబన్ధనః
అవిజ్ఞాతగతిర్జహ్యాత్స వై ధీర ఉదాహృతః॥26॥

యః స్వకాత్పరతో వేహ జాతనిర్వేద ఆత్మవాన్
హృది కృత్వా హరిం గేహాత్ప్రవ్రజేత్స నరోత్తమః॥27॥

అథోదీచీం దిశం యాతు స్వైరజ్ఞాతగతిర్భవాన్
ఇతోఽర్వాక్ప్రాయశః కాలః పుంసాం గుణవికర్షణః॥28॥

ఏవం రాజా విదురేణానుజేన ప్రజ్ఞాచక్షుర్బోధిత ఆజమీఢః
ఛిత్త్వా స్వేషు స్నేహపాశాన్ద్రఢిమ్నో నిశ్చక్రామ భ్రాతృసన్దర్శితాధ్వా॥29॥

పతిం ప్రయాన్తం సుబలస్య పుత్రీ పతివ్రతా చానుజగామ సాధ్వీ
హిమాలయం న్యస్తదణ్డప్రహర్షం మనస్వినామివ సత్సమ్ప్రహారః॥30॥

అజాతశత్రుః కృతమైత్రో హుతాగ్నిర్విప్రాన్నత్వా తిలగోభూమిరుక్మైః
గృహం ప్రవిష్టో గురువన్దనాయ న చాపశ్యత్పితరౌ సౌబలీం చ॥31॥

తత్ర సఞ్జయమాసీనం పప్రచ్ఛోద్విగ్నమానసః
గావల్గణే క్వ నస్తాతో వృద్ధో హీనశ్చ నేత్రయోః॥32॥

అమ్బా చ హతపుత్రార్తా పిత్రృవ్యః క్వ గతః సుహృత్
అపి మయ్యకృతప్రజ్ఞే హతబన్ధుః స భార్యయా
ఆశంసమానః శమలం గఙ్గాయాం దుఃఖితోఽపతత్ ||33||

పితర్యుపరతే పాణ్డౌ సర్వాన్నః సుహృదః శిశూన్
అరక్షతాం వ్యసనతః పిత్రృవ్యౌ క్వ గతావితః ||34||

సూత ఉవాచ
కృపయా స్నేహవైక్లవ్యాత్సూతో విరహకర్శితః
ఆత్మేశ్వరమచక్షాణో న ప్రత్యాహాతిపీడితః ||35||

విమృజ్యాశ్రూణి పాణిభ్యాం విష్టభ్యాత్మానమాత్మనా
అజాతశత్రుం ప్రత్యూచే ప్రభోః పాదావనుస్మరన్ ||36||

సఞ్జయ ఉవాచ
నాహం వేద వ్యవసితం పిత్రోర్వః కులనన్దన
గాన్ధార్యా వా మహాబాహో ముషితోఽస్మి మహాత్మభిః ||37||

అథాజగామ భగవాన్నారదః సహతుమ్బురుః
ప్రత్యుత్థాయాభివాద్యాహ సానుజోఽభ్యర్చయన్మునిమ్ ||38||

యుధిష్ఠిర ఉవాచ
నాహం వేద గతిం పిత్రోర్భగవన్క్వ గతావితః
అమ్బా వా హతపుత్రార్తా క్వ గతా చ తపస్వినీ ||39||

కర్ణధార ఇవాపారే భగవాన్పారదర్శకః
అథాబభాషే భగవాన్నారదో మునిసత్తమః ||40||

నారద ఉవాచ
మా కఞ్చన శుచో రాజన్యదీశ్వరవశం జగత్
లోకాః సపాలా యస్యేమే వహన్తి బలిమీశితుః
స సంయునక్తి భూతాని స ఏవ వియునక్తి చ ||41||

యథా గావో నసి ప్రోతాస్తన్త్యాం బద్ధాశ్చ దామభిః
వాక్తన్త్యాం నామభిర్బద్ధా వహన్తి బలిమీశితుః ||42||

యథా క్రీడోపస్కరాణాం సంయోగవిగమావిహ
ఇచ్ఛయా క్రీడితుః స్యాతాం తథైవేశేచ్ఛయా నృణామ్ ||43||

యన్మన్యసే ధ్రువం లోకమధ్రువం వా న చోభయమ్
సర్వథా న హి శోచ్యాస్తే స్నేహాదన్యత్ర మోహజాత్ ||44||

తస్మాజ్జహ్యఙ్గ వైక్లవ్యమజ్ఞానకృతమాత్మనః
కథం త్వనాథాః కృపణా వర్తేరంస్తే చ మాం వినా ||45||

కాలకర్మగుణాధీనో దేహోఽయం పాఞ్చభౌతికః

కథమన్యాంస్తు గోపాయేత్సర్పగ్రస్తో యథా పరమ్॥46॥

అహస్తాని సహస్తానామపదాని చతుష్పదామ్
ఫల్గూని తత్ర మహతాం జీవో జీవస్య జీవనమ్॥47॥

తదిదం భగవాన్రాజన్నేక ఆత్మాత్మనాం స్వదృక్
అన్తరోఽనన్తరో భాతి పశ్య తం మాయయోరుధా॥48॥

సోఽయమద్య మహారాజ భగవాన్భూతభావనః
కాలరూపోఽవతీర్ణోఽస్యామభావాయ సురద్విషామ్॥49॥

నిష్పాదితం దేవకృత్యమవశేషం ప్రతీక్షతే
తావద్యూయమవేక్షధ్వం భవేద్యావదిహేశ్వరః॥50॥

ధృతరాష్ట్రః సహ భ్రాత్రా గాన్ధార్యా చ స్వభార్యయా
దక్షిణేన హిమవత ఋషీణామాశ్రమం గతః॥51॥

స్రోతోభిః సప్తభిర్యా వై స్వర్ధునీ సప్తధా వ్యధాత్
సప్తానాం ప్రీతయే నానా సప్తస్రోతః ప్రచక్షతే॥52॥

స్నాత్వానుసవనం తస్మిన్హుత్వా చాగ్నీన్యథావిధి
అబ్భక్ష ఉపశాన్తాత్మా స ఆస్తే విగతైషణః॥53॥

జితాసనో జితశ్వాసః ప్రత్యాహృతషడిన్ద్రియః
హరిభావనయా ధ్వస్తరజఃసత్త్వతమోమలః॥54॥

విజ్ఞానాత్మని సంయోజ్య క్షేత్రజ్ఞే ప్రవిలాప్య తమ్
బ్రహ్మణ్యాత్మానమాధారే ఘటామ్బరమివామ్బరే॥55॥

ధ్వస్తమాయాగుణోదర్కో నిరుద్ధకరణాశయః
నివర్తితాఖిలాహార ఆస్తే స్థాణురివాచలః
తస్యాన్తరాయో మైవాభూః సన్న్యస్తాఖిలకర్మణః॥56॥

స వా అద్యతనాద్రాజన్పరతః పఞ్చమేఽహని
కలేవరం హాస్యతి స్వం తచ్చ భస్మీభవిష్యతి॥57॥

దహ్యమానేఽగ్నిభిర్దేహే పత్యుః పత్నీ సహోటజే
బహిః స్థితా పతిం సాధ్వీ తమగ్నిమను వేక్ష్యతి॥58॥

విదురస్తు తదాశ్చర్యం నిశామ్య కురునన్దన
హర్షశోకయుతస్తస్మాద్గన్తా తీర్థనిషేవకః॥59॥

ఇత్యుక్త్వాథారుహత్స్వర్గం నారదః సహతుమ్బురుః
యుధిష్ఠిరో వచస్తస్య హృది కృత్వాజహాచ్ఛుచః॥60॥

అధ్యాయము – 14

సూత ఉవాచ
సమ్ప్రస్థితే ద్వారకాయాంజిష్ణౌ బన్ధుదిదృక్షయా
జ్ఞాతుం చ పుణ్యశ్లోకస్య కృష్ణస్య చ విచేష్టితమ్ ||1||

వ్యతీతాః కతిచిన్మాసాస్తదా నాయాత్తతోఽర్జునః
దదర్శ ఘోరరూపాణి నిమిత్తాని కురూద్వహః ||2||

కాలస్య చ గతిం రౌద్రాం విపర్యస్తర్తుధర్మిణః
పాపీయసీం నృణాం వార్తాం క్రోధలోభానృతాత్మనామ్ ||3||

జిహ్మప్రాయం వ్యవహృతం శాఠ్యమిశ్రం చ సౌహృదమ్
పితృమాతృసుహృద్భ్రాతృదమ్పతీనాం చ కల్కనమ్ ||4||

నిమిత్తాన్యత్యరిష్టాని కాలే త్వనుగతే నృణామ్
లోభాద్యధర్మప్రకృతిం దృష్ట్వోవాచానుజం నృపః ||5||

యుధిష్ఠిర ఉవాచ
సమ్ప్రేషితో ద్వారకాయాం జిష్ణుర్బన్ధుదిదృక్షయాజ్
ఞాతుం చ పుణ్యశ్లోకస్య కృష్ణస్య చ విచేష్టితమ్ ||6||

గతాః సప్తాధునా మాసా భీమసేన తవానుజః
నాయాతి కస్య వా హేతోర్నాహం వేదేదమఞ్జసా ||7||

అపి దేవర్షిణాదిష్టః స కాలోఽయముపస్థితః
యదాత్మనోఽఙ్గమాక్రీడం భగవానుత్సిసృక్షతి ||8||

యస్మాన్నః సమ్పదో రాజ్యం దారాః ప్రాణాః కులం ప్రజాః
ఆసన్సపత్నవిజయో లోకాశ్చ యదనుగ్రహాత్ ||9||

పశ్యోత్పాతాన్నరవ్యాఘ్ర దివ్యాన్భౌమాన్సదైహికాన్
దారుణాన్శంసతోఽదూరాద్భయం నో బుద్ధిమోహనమ్ ||10||

ఊర్వక్షిబాహవో మహ్యం స్ఫురన్త్యఙ్గ పునః పునః
వేపథుశ్చాపి హృదయే ఆరాద్దాస్యన్తి విప్రియమ్ ||11||

శివైషోద్యన్తమాదిత్యమభిరౌత్యనలాననా
మామఙ్గ సారమేయోఽయమభిరేభత్యభీరువత్ ||12||

శస్తాః కుర్వన్తి మాం సవ్యం దక్షిణం పశవోఽపరే
వాహాంశ్చ పురుషవ్యాఘ్ర లక్షయే రుదతో మమ ||13||

మృత్యుదూతః కపోతోఽయములూకః కమ్పయన్మనః
ప్రత్యులూకశ్చ కుహ్వానైర్విశ్వం వై శూన్యమిచ్ఛతః ||14||

ధూమ్రా దిశః పరిధయః కమ్పతే భూః సహాద్రిభిః
నిర్ఘాతశ్చ మహాంస్తాత సాకం చ స్తనయిత్నుభిః ||15||

వాయుర్వాతి ఖరస్పర్శో రజసా విసృజంస్తమః
అసృగ్వర్షన్తి జలదా బీభత్సమివ సర్వతః॥16॥

సూర్యం హతప్రభం పశ్య గ్రహమర్దం మిథో దివి
ససఙ్కులైర్భూతగణైర్జ్వలితే ఇవ రోదసీ॥17॥

నద్యో నదాశ్చ క్షుభితాః సరాంసి చ మనాంసి చ
న జ్వలత్యగ్నిరాజ్యేన కాలోఽయం కిం విధాస్యతి॥18॥

న పిబన్తి స్తనం వత్సా న దుహ్యన్తి చ మాతరః
రుదన్త్యశ్రుముఖా గావో న హృష్యన్త్యృషభా వ్రజే॥19॥

దైవతాని రుదన్తీవ స్విద్యన్తి హ్యుచ్చలన్తి చ
ఇమే జనపదా గ్రామాః పురోద్యానాకరాశ్రమాః
భ్రష్టశ్రియో నిరానన్దాః కిమఘం దర్శయన్తి నః॥20॥

మన్య ఏతైర్మహోత్పాతైర్నూనం భగవతః పదైః
అనన్యపురుషశ్రీభిర్హీనా భూర్హతసౌభగా॥21॥

ఇతి చిన్తయతస్తస్య దృష్టారిష్టేన చేతసా
రాజ్ఞః ప్రత్యాగమద్బ్రహ్మన్యదుపుర్యాః కపిధ్వజః॥22॥

తం పాదయోర్నిపతితమయథాపూర్వమాతురమ్
అధోవదనమబ్బిన్దూన్సృజన్తం నయనాబ్జయోః॥23॥

విలోక్యోద్విగ్నహృదయో విచ్ఛాయమనుజం నృపః
పృచ్ఛతి స్మ సుహృన్మధ్యే సంస్మరన్నారదేరితమ్॥24॥

యుధిష్ఠిర ఉవాచ
కచ్చిదానర్తపుర్యాం నః స్వజనాః సుఖమాసతే
మధుభోజదశార్హార్హ సాత్వతాన్ధకవృష్ణయః॥25॥

శూరో మాతామహః కచ్చిత్స్వస్త్యాస్తే వాథ మారిషః
మాతులః సానుజః కచ్చిత్కుశల్యానకదున్దుభిః॥26॥

సప్త స్వసారస్తత్పత్న్యో మాతులాన్యః సహాత్మజాః
ఆసతే సస్నుషాః క్షేమందేవకీప్రముఖాః స్వయమ్॥27॥

కచ్చిద్రాజాహుకో జీవత్యసత్పుత్రోఽస్య చానుజః
హృదీకః ససుతోఽక్రూరో జయన్తగదసారణాః॥28॥

ఆసతే కుశలం కచ్చిద్యే చ శత్రుజిదాదయః
కచ్చిదాస్తే సుఖం రామో భగవాన్సాత్వతాం ప్రభుః॥29॥

ప్రద్యుమ్నః సర్వవృష్ణీనాం సుఖమాస్తే మహారథః
గమ్భీరరయోఽనిరుద్ధో వర్ధతే భగవానుత॥30॥

సుషేణశ్చారుదేష్ణశ్చ సామ్బో జామ్బవతీసుతః
అన్యే చ కార్ష్ణిప్రవరాః సపుత్రా ఋషభాదయః॥31॥

తథైవానుచరాః శౌరేః శ్రుతదేవోద్ధవాదయః
సునన్దనన్దశీర్షణ్యా యే చాన్యే సాత్వతర్షభాః॥32॥

అపి స్వస్త్యాసతే సర్వే రామకృష్ణభుజాశ్రయాః
అపి స్మరన్తి కుశలమస్మాకం బద్ధసౌహృదాః॥33॥

భగవానపి గోవిన్దో బ్రహ్మణ్యో భక్తవత్సలః
కచ్చిత్పురే సుధర్మాయాం సుఖమాస్తే సుహృద్వృతః॥34॥

మఙ్గలాయ చ లోకానాం క్షేమాయ చ భవాయ చ
ఆస్తే యదుకులామ్భోధావాద్యోఽనన్తసఖః పుమాన్॥35॥

యద్బాహుదణ్డగుప్తాయాం స్వపుర్యాం యదవోఽర్చితాః
క్రీడన్తి పరమానన్దం మహాపౌరుషికా ఇవ॥36॥

యత్పాదశుశ్రూషణముఖ్యకర్మణా సత్యాదయో ద్వ్యష్టసహస్రయోషితః
నిర్జిత్య సఙ్ఖ్యే త్రిదశాంస్తదాశిషో హరన్తి వజ్రాయుధవల్లభోచితాః॥37॥

యద్బాహుదణ్డాభ్యుదయానుజీవినో యదుప్రవీరా హ్యకుతోభయా ముహుః
అధిక్రమన్త్యఙ్ఘ్రిభిరాహృతాం బలాత్సభాం సుధర్మాం సురసత్తమోచితామ్॥38॥

కచ్చిత్తేఽనామయం తాత భ్రష్టతేజా విభాసి మే
అలబ్ధమానోఽవజ్ఞాతః కిం వా తాత చిరోషితః॥39॥

కచ్చిన్నాభిహతోఽభావైః శబ్దాదిభిరమఙ్గలైః
న దత్తముక్తమర్థిభ్య ఆశయా యత్ప్రతిశ్రుతమ్॥40॥

కచ్చిత్త్వం బ్రాహ్మణం బాలం గాం వృద్ధం రోగిణం స్త్రియమ్
శరణోపసృతం సత్త్వం నాత్యాక్షీః శరణప్రదః॥41॥

కచ్చిత్త్వం నాగమోఽగమ్యాం గమ్యాం వాసత్కృతాం స్త్రియమ్
పరాజితో వాథ భవాన్నోత్తమైర్నాసమైః పథి॥42॥

అపి స్విత్పర్యభుఙ్క్థాస్త్వం సమ్భోజ్యాన్వృద్ధబాలకాన్
జుగుప్సితం కర్మ కిఞ్చిత్కృతవాన్న యదక్షమమ్॥43॥

కచ్చిత్ప్రేష్ఠతమేనాథ హృదయేనాత్మబన్ధునా
శూన్యోఽస్మి రహితో నిత్యం మన్యసే తేఽన్యథా న రుక్॥44॥

అధ్యాయము – 15

సూత ఉవాచ
ఏవం కృష్ణసఖః కృష్ణో భ్రాత్రా రాజ్ఞా వికల్పితః
నానాశఙ్కాస్పదం రూపం కృష్ణవిశ్లేషకర్శితః॥1॥

శోకేన శుష్యద్వదన హృత్సరోజో హతప్రభః
విభుం తమేవానుస్మరన్నాశక్నోత్ప్రతిభాషితుమ్ ॥2॥

కృచ్ఛ్రేణ సంస్తభ్య శుచః పాణినామృజ్య నేత్రయోః
పరోక్షేణ సమున్నద్ధ ప్రణయౌత్కణ్ఠ్యకాతరః ॥3॥

సఖ్యం మైత్రీం సౌహృదం చ సారథ్యాదిషు సంస్మరన్
నృపమగ్రజమిత్యాహ బాష్పగద్గదయా గిరా ॥4॥

అర్జున ఉవాచ
వఞ్చితోఽహం మహారాజ హరిణా బన్ధురూపిణా
యేన మేఽపహృతం తేజో దేవవిస్మాపనం మహత్ ॥5॥

యస్య క్షణవియోగేన లోకో హ్యప్రియదర్శనః
ఉక్థేన రహితో హ్యేష మృతకః ప్రోచ్యతే యథా ॥6॥

యత్సంశ్రయాద్ద్రుపదగేహముపాగతానాం రాజ్ఞాం స్వయంవరముఖే స్మరదుర్మదానామ్
తేజో హృతం ఖలు మయాభిహతశ్చ మత్స్యః సజ్జీకృతేన ధనుషాధిగతా చ కృష్ణా ॥7॥

యత్సన్నిధావహము ఖాణ్డవమగ్నయేఽదామిన్ద్రం చ సామరగణం తరసా విజిత్య
లబ్ధా సభా మయకృతాద్భుతశిల్పమాయా దిగ్భ్యోఽహరన్నృపతయో బలిమధ్వరే తే ॥8॥

యత్తేజసా నృపశిరోఽఙ్ఘ్రిమహన్మఖార్థమార్యోఽనుజస్తవ గజాయుతసత్త్వవీర్యః
తేనాహృతాః ప్రమథనాథమఖాయ భూపా యన్మోచితాస్తదనయన్బలిమధ్వరే తే ॥9॥

పత్న్యాస్తవాధిమఖక్లృప్తమహాభిషేక శ్లాఘిష్ఠచారుకబరం కితవైః సభాయామ్
స్పృష్టం వికీర్య పదయోః పతితాశ్రుముఖ్యా యస్తత్స్త్రియోఽకృతహతేశవిముక్తకేశాః ॥10॥

యో నో జుగోప వన ఏత్య దురన్తకృచ్ఛ్రాద్దుర్వాససోఽరిరచితాదయుతాగ్రభుగ్యః
శాకాన్నశిష్టముపయుజ్య యతస్త్రిలోకీం తృప్తామమంస్త సలిలే వినిమగ్నసఙ్ఘః ॥11॥

యత్తేజసాథ భగవాన్యుధి శూలపాణిర్విస్మాపితః సగిరిజోఽస్త్రమదాన్నిజం మే
అన్యేఽపి చాహమమునైవ కలేవరేణ ప్రాప్తో మహేన్ద్రభవనే మహదాసనార్ధమ్ ॥12॥

తత్రైవ మే విహరతో భుజదణ్డయుగ్మం గాణ్డీవలక్షణమరాతివధాయ దేవాః
సేన్ద్రాః శ్రితా యదనుభావితమాజమీఢ తేనాహమద్య ముషితః పురుషేణ భూమ్నా ॥13॥

యద్బాన్ధవః కురుబలాబ్ధిమనన్తపారమేకో రథేన తతరేఽహమతీర్యసత్త్వమ్
ప్రత్యాహృతం బహు ధనం చ మయా పరేషాం తేజాస్పదం మణిమయం చ హృతం శిరోభ్యః ॥14॥

యో భీష్మకర్ణగురుశల్యచమూష్వదభ్ర రాజన్యవర్యరథమణ్డలమణ్డితాసు
అగ్రేచరో మమ విభో రథయూథపానామాయుర్మనాంసి చ దృశా సహ ఓజ ఆర్చ్ఛత్ ॥15॥

యద్దోఃషు మా ప్రణిహితం గురుభీష్మకర్ణ నప్తృత్రిగర్తశల్యసైన్ధవబాహ్లికాద్యైః
అస్త్రాణ్యమోఘమహిమాని నిరూపితాని నోపస్పృశుర్నృహరిదాసమివాసురాణి ॥16॥

సౌత్యే వృతః కుమతినాత్మద ఈశ్వరో మే యత్పాదపద్మమభవాయ భజన్తి భవ్యాః
మాం శ్రాన్తవాహమరయో రథినో భువిష్ఠం న ప్రాహరన్యదనుభావనిరస్తచిత్తాః||17||

నర్మాణ్యుదారరుచిరస్మితశోభితాని హే పార్థ హేఽర్జున సఖే కురునన్దనేతి
సఞ్జల్పితాని నరదేవ హృదిస్పృశాని స్మర్తుర్లుఠన్తి హృదయం మమ మాధవస్య||18||

శయ్యాసనాటనవికత్థనభోజనాదిష్వైక్యాద్వయస్య ఋతవానితి విప్రలబ్ధః
సఖ్యుః సఖేవ పితృవత్తనయస్య సర్వం సేహే మహాన్మహితయా కుమతేరఘం మే||19||

సోఽహం నృపేన్ద్ర రహితః పురుషోత్తమేన సఖ్యా ప్రియేణ సుహృదా హృదయేన శూన్యః
అధ్వన్యురుక్రమపరిగ్రహమఙ్గ రక్షన్గోపైరసద్భిరబలేవ వినిర్జితోఽస్మి||20||

తద్వై ధనుస్త ఇషవః స రథో హయాస్తే సోఽహం రథీ నృపతయో యత ఆనమన్తి
సర్వం క్షణేన తదభూదసదీశరిక్తం భస్మన్హుతం కుహకరాద్ధమివోప్తమూష్యామ్||21||

రాజంస్త్వయానుపృష్టానాం సుహృదాం నః సుహృత్పురే
విప్రశాపవిమూఢానాం నిఘ్నతాం ముష్టిభిర్మిథః||22||

వారుణీం మదిరాం పీత్వా మదోన్మథితచేతసామ్
అజానతామివాన్యోన్యం చతుఃపఞ్చావశేషితాః||23||

ప్రాయేణైతద్భగవత ఈశ్వరస్య విచేష్టితమ్
మిథో నిఘ్నన్తి భూతాని భావయన్తి చ యన్మిథః||24||

జలౌకసాం జలే యద్వన్మహాన్తోఽదన్త్యణీయసః
దుర్బలాన్బలినో రాజన్మహాన్తో బలినో మిథః||25||

ఏవం బలిష్ఠైర్యదుభిర్మహద్భిరితరాన్విభుః
యదూన్యదుభిరన్యోన్యం భూభారాన్సఞ్జహార హ||26||

దేశకాలార్థయుక్తాని హృత్తాపోపశమాని చ
హరన్తి స్మరతశ్చిత్తం గోవిన్దాభిహితాని మే||27||

సూత ఉవాచ
ఏవం చిన్తయతో జిష్ణోః కృష్ణపాదసరోరుహమ్
సౌహార్దేనాతిగాఢేన శాన్తాసీద్విమలా మతిః||28||

వాసుదేవాఙ్ఘ్ర్యనుధ్యాన పరిబృంహితరంహసా
భక్త్యా నిర్మథితాశేష కషాయధిషణోఽర్జునః||29||

గీతం భగవతా జ్ఞానం యత్తత్సఙ్గ్రామమూర్ధని
కాలకర్మతమోరుద్ధం పునరధ్యగమత్ప్రభుః||30||

విశోకో బ్రహ్మసమ్పత్త్యా సఞ్ఛిన్నద్వైతసంశయః
లీనప్రకృతినైర్గుణ్యాదలిఙ్గత్వాదసమ్భవః||31||

నిశమ్య భగవన్మార్గం సంస్థాం యదుకులస్య చ

స్వఃపథాయ మతిం చక్రే నిభృతాత్మా యుధిష్ఠిరః ॥32॥

పృథాప్యనుశ్రుత్య ధనఞ్జయోదితం నాశం యదూనాం భగవద్గతిం చ తామ్
ఏకాన్తభక్త్యా భగవత్యధోక్షజే నివేశితాత్మోపరరామ సంసృతేః ॥33॥

యయాహరద్భువో భారం తాం తనుం విజహావజః
కణ్టకం కణ్టకేనేవ ద్వయం చాపీశితుః సమమ్ ॥34॥

యథా మత్స్యాదిరూపాణి ధత్తే జహ్యాద్యథా నటః
భూభారః క్షపితో యేనజహౌ తచ్చ కలేవరమ్ ॥35॥

యదా ముకున్దో భగవానిమాం మహీం జహౌ స్వతన్వా శ్రవణీయసత్కథః
తదాహరేవాప్రతిబుద్ధచేతసామభద్రహేతుః కలిరన్వవర్తత ॥36॥

యుధిష్ఠిరస్తత్పరిసర్పణం బుధః పురే చ రాష్ట్రే చ గృహే తథాత్మని
విభావ్య లోభానృతజిహ్మహింసనాద్యధర్మచక్రం గమనాయ పర్యధాత్ ॥37॥

స్వరాట్పౌత్రం వినయినమాత్మనః సుసమం గుణైః
తోయనీవ్యాః పతిం భూమేరభ్యషిఞ్చద్గజాహ్వయే ॥38॥

మథురాయాం తథా వజ్రం శూరసేనపతిం తతః
ప్రాజాపత్యాం నిరూప్యేష్టిమగ్నీనపిబదీశ్వరః ॥39॥

విసృజ్య తత్ర తత్సర్వం దుకూలవలయాదికమ్
నిర్మమో నిరహఙ్కారః సఞ్ఛిన్నాశేషబన్ధనః ॥40॥

వాచం జుహావ మనసి తత్ప్రాణ ఇతరే చ తమ్
మృత్యావపానం సోత్సర్గం తం పఞ్చత్వే హ్యజోహవీత్ ॥41॥

త్రిత్వే హుత్వా చ పఞ్చత్వం తచ్చైకత్వే ఽజుహోన్మునిః
సర్వమాత్మన్యజుహవీద్బ్రహ్మణ్యాత్మానమవ్యయే ॥42॥

చీరవాసా నిరాహారో బద్ధవాఙ్ముక్తమూర్ధజః
దర్శయన్నాత్మనో రూపం జడోన్మత్తపిశాచవత్ ॥43॥

అనవేక్షమాణో నిరగాదశృణ్వన్బధిరో యథా
ఉదీచీం ప్రవివేశాశాం గతపూర్వాం మహాత్మభిః
హృది బ్రహ్మ పరం ధ్యాయన్నావర్తేత యతో గతః ॥44॥

సర్వే తమనునిర్జగ్ముర్భ్రాతరః కృతనిశ్చయాః
కలినాధర్మమిత్రేణ దృష్ట్వా స్పృష్టాః ప్రజా భువి ॥45॥

తే సాధుకృతసర్వార్థా జ్ఞాత్వాత్యన్తికమాత్మనః
మనసా ధారయామాసుర్వైకుణ్ఠచరణామ్బుజమ్ ॥46॥

తద్ధ్యానోద్రిక్తయా భక్త్యా విశుద్ధధిషణాః పరే
తస్మిన్నారాయణపదే ఏకాన్తమతయో గతిమ్ ॥47॥

అవాపుర్దురవాపాం తే అసద్భిర్విషయాత్మభిః
విధూతకల్మషా స్థానం విరజేనాత్మనైవ హి॥48॥

విదురోఽపి పరిత్యజ్య ప్రభాసే దేహమాత్మనః
కృష్ణావేశేన తచ్చిత్తః పితృభిః స్వక్షయం యయౌ॥49॥

ద్రౌపదీ చ తదాజ్ఞాయ పతీనామనపేక్షతామ్
వాసుదేవే భగవతి హ్యేకాన్తమతిరాప తమ్॥50॥

యః శ్రద్ధయైతద్భగవత్ప్రియాణాం పాణ్డోః సుతానామితి సమ్ప్రయాణమ్
శృణోత్యలం స్వస్త్యయనం పవిత్రం లబ్ధ్వా హరౌ భక్తిముపైతి సిద్ధిమ్॥51॥

అధ్యాయము – 16

సూత ఉవాచ
తతః పరీక్షిద్ద్విజవర్యశిక్షయా మహీం మహాభాగవతః శశాస హ
యథా హి సూత్యామభిజాతకోవిదాః సమాదిశన్విప్ర మహద్గుణస్తథా॥1॥

స ఉత్తరస్య తనయాముపయేమ ఇరావతీమ్
జనమేజయాదీంశ్చతురస్తస్యాముత్పాదయత్సుతాన్॥2॥

ఆజహారాశ్వమేధాంస్త్రీన్గఙ్గాయాం భూరిదక్షిణాన్
శారద్వతం గురుం కృత్వా దేవా యత్రాక్షిగోచరాః॥3॥

నిజగ్రాహౌజసా వీరః కలిం దిగ్విజయే క్వచిత్
నృపలిఙ్గధరం శూద్రం ఘ్నన్తం గోమిథునం పదా॥4॥

శౌనక ఉవాచ
కస్య హేతోర్నిజగ్రాహ కలిం దిగ్విజయే నృపః
నృదేవచిహ్నధృక్శూద్ర కోఽసౌ గాం యః పదాహనత్
తత్కథ్యతాం మహాభాగ యది కృష్ణకథాశ్రయమ్॥5॥

అథవాస్య పదామ్భోజ మకరన్దలిహాం సతామ్
కిమన్యైరసదాలాపైరాయుషో యదసద్వ్యయః॥6॥

క్షుద్రాయుషాం నృణామఙ్గ మర్త్యానామృతమిచ్ఛతామ్
ఇహోపహూతో భగవాన్మృత్యుః శామిత్రకర్మణి॥7॥

న కశ్చిన్మ్రియతే తావద్యావదాస్త ఇహాన్తకః
ఏతదర్థం హి భగవానాహూతః పరమర్షిభిః
అహో నృలోకే పీయేత హరిలీలామృతం వచః॥8॥

మన్దస్య మన్దప్రజ్ఞస్య వయో మన్దాయుషశ్చ వై
నిద్రయా హ్రియతే నక్తం దివా చ వ్యర్థకర్మభిః॥9॥

సూత ఉవాచ

యదా పరీక్షిత్కురుజాఙ్గలేऽవసత్కలిం ప్రవిష్టం నిజచక్రవర్తితే
నిశమ్య వార్తామనతిప్రియాం తతః శరాసనం సంయుగశౌణ్డిరాదదే ॥10॥

స్వలఙ్కృతం శ్యామతురఙ్గయోజితం రథం మృగేన్ద్రధ్వజమాశ్రితః పురాత్
వృతో రథాశ్వద్విపపత్తియుక్తయా స్వసేనయా దిగ్విజయాయ నిర్గతః ॥11॥

భద్రాశ్వం కేతుమాలం చ భారతం చోత్తరాన్కురూన్
కిమ్పురుషాదీని వర్షాణి విజిత్య జగృహే బలిమ్ ॥12॥

నగరాంశ్చ వనాంశ్చైవ నదీశ్చ విమలోదకాః
పురుషాన్దేవకల్పాంశ్చ నారీశ్చ ప్రియదర్శనాః ॥13॥

అదృష్టపూర్వాన్సుభగాన్స దదర్శ ధనఞ్జయః
సదనాని చ శుభ్రాణి నారీశ్చాప్సరసాం నిభాః ॥14॥

తత్ర తత్రోపశృణ్వానః స్వపూర్వేషాం మహాత్మనామ్
ప్రగీయమాణం చ యశః కృష్ణమాహాత్మ్యసూచకమ్ ॥15॥

ఆత్మానం చ పరిత్రాతమశ్వత్థామ్నోऽస్త్రతేజసః
స్నేహం చ వృష్ణిపార్థానాం తేషాం భక్తిం చ కేశవే ॥16॥

తేభ్యః పరమసన్తుష్టః ప్రీత్యుజ్జృమ్భితలోచనః
మహాధనాని వాసాంసి దదౌ హారాన్మహామనాః ॥17॥

సారథ్యపారషదసేవనసఖ్యదౌత్య
వీరాసనానుగమనస్తవనప్రణామాన్
స్నిగ్ధేషు పాణ్డుషు జగత్ప్రణతిం చ విష్ణోర్
భక్తిం కరోతి నృపతిశ్చరణారవిన్దే ॥18॥

తస్యైవం వర్తమానస్య పూర్వేషాం వృత్తిమన్వహమ్
నాతిదూరే కిలాశ్చర్యం యదాసీత్తన్నిబోధ మే ॥19॥

ధర్మః పదైకేన చరన్విచ్ఛాయాముపలభ్య గామ్
పృచ్ఛతి స్మాశ్రువదనాం వివత్సామివ మాతరమ్ ॥20॥

ధర్మ ఉవాచ
కచ్చిద్భద్రేऽనామయమాత్మనస్తే విచ్ఛాయాసి మ్లాయతేషన్ముఖేన
ఆలక్షయే భవతీమన్తరాధిం దూరే బన్ధుం శోచసి కఞ్చనామ్బ ॥21॥

పాదైర్న్యూనం శోచసి మైకపాదమాత్మానం వా వృషలైర్భోక్ష్యమాణమ్
ఆహో సురాదీన్హృతయజ్ఞభాగాన్ప్రజా ఉత స్విన్మఘవత్యవర్షతి ॥22॥

అరక్ష్యమాణాః స్త్రియ ఉర్వి బాలాన్శోచస్యథో పురుషాదైరివార్తాన్
వాచం దేవీం బ్రహ్మకులే కుకర్మణ్యబ్రహ్మణ్యే రాజకులే కులాగ్ర్యాన్ ॥23॥

కిం క్షత్రబన్ధూన్కలినోపసృష్టాన్రాష్ట్రాణి వా తైరవరోపితాని
ఇతస్తతో వాశనపానవాసః స్నానవ్యవాయోన్ముఖజీవలోకమ్ ॥24॥

యద్వామ్బ తే భూరిభరావతార కృతావతారస్య హరేర్ధరిత్రి
అన్తర్హితస్య స్మరతీ విసృష్టా కర్మాణి నిర్వాణవిలమ్బితాని ॥25॥

ఇదం మమాచక్ష్వ తవాధిమూలం వసున్ధరే యేన వికర్శితాసి
కాలేన వా తే బలినాం బలీయసా సురార్చితం కిం హృతమమ్బ సౌభగమ్ ॥26॥

ధరణ్యువాచ
భవాన్హి వేద తత్సర్వం యన్మాం ధర్మానుపృచ్ఛసి
చతుర్భిర్వర్తసే యేన పాదైర్లోకసుఖావహైః ॥27॥

సత్యం శౌచం దయా క్షాన్తిస్త్యాగః సన్తోష ఆర్జవమ్
శమో దమస్తపః సామ్యం తితిక్షోపరతిః శ్రుతమ్ ॥28॥

జ్ఞానం విరక్తిరైశ్వర్యం శౌర్యం తేజో బలం స్మృతిః
స్వాతన్త్ర్యం కౌశలం కాన్తిర్ధైర్యం మార్దవమేవ చ ॥29॥

ప్రాగల్భ్యం ప్రశ్రయః శీలం సహ ఓజో బలం భగః
గామ్భీర్యం స్థైర్యమాస్తిక్యం కీర్తిర్మానోఽనహఙ్కృతిః ॥30॥

ఏతే చాన్యే చ భగవన్నిత్యా యత్ర మహాగుణాః
ప్రార్థ్యా మహత్త్వమిచ్ఛద్భిర్న వియన్తి స్మ కర్హిచిత్ ॥31॥

తేనాహం గుణపాత్రేణ శ్రీనివాసేన సామ్ప్రతమ్
శోచామి రహితం లోకం పాప్మనా కలినేక్షితమ్ ॥32॥

ఆత్మానం చానుశోచామి భవన్తం చామరోత్తమమ్
దేవాన్పితౄనృషీన్సాధూన్సర్వాన్వర్ణాంస్తథాశ్రమాన్ ॥33॥

బ్రహ్మాదయో బహుతిథం యదపాఙ్గమోక్ష
కామాస్తపః సమచరన్భగవత్ప్రపన్నాః
సా శ్రీః స్వవాసమరవిన్దవనం విహాయ
యత్పాదసౌభగమలం భజతేఽనురక్తా ॥34॥

తస్యాహమబ్జకులిశాఙ్కుశకేతుకేతైః
శ్రీమత్పదైర్భగవతః సమలఙ్కృతాఙ్గీ
త్రీనత్యరోచ ఉపలభ్య తతో విభూతిం
లోకాన్స మాం వ్యసృజదుత్స్మయతీం తదన్తే ॥35॥

యో వై మమాతిభరమాసురవంశరాజ్ఞామ్
అక్షౌహిణీశతమపానుదదాత్మతన్త్రః
త్వాం దుఃస్థమూనపదమాత్మని పౌరుషేణ
సమ్పాదయన్యదుషు రమ్యమబిభ్రదఙ్గమ్ ॥36॥

కా వా సహేత విరహం పురుషోత్తమస్య
ప్రేమావలోకరుచిరస్మితవల్గుజల్పైః
స్థైర్యం సమానమహరన్మధుమానినీనాం

రోమోత్సవో మమ యదఙ్ఘ్రివిటఙ్కితాయాః ॥37॥

తయోరేవం కథయతోః పృథివీధర్మయోస్తదా
పరీక్షిన్నామ రాజర్షిః ప్రాప్తః ప్రాచీం సరస్వతీమ్ ॥38॥

అధ్యాయము – 17

సూత ఉవాచ
తత్ర గోమిథునం రాజా హన్యమానమనాథవత్
దణ్డహస్తం చ వృషలం దదృశే నృపలాఞ్ఛనమ్ ॥1॥

వృషం మృణాలధవలం మేహన్తమివ బిభ్యతమ్
వేపమానం పదైకేన సీదన్తం శూద్రతాడితమ్ ॥2॥

గాం చ ధర్మదుఘాం దీనాం భృశం శూద్రపదాహతామ్
వివత్సామాశ్రువదనాం క్షామాం యవసమిచ్ఛతీమ్ ॥3॥

పప్రచ్ఛ రథమారూఢః కార్తస్వరపరిచ్ఛదమ్
మేఘగమ్భీరయా వాచా సమారోపితకార్ముకః ॥4॥

కస్త్వం మచ్ఛరణే లోకే బలాద్ధంస్యబలాన్బలీ
నరదేవోఽసి వేషేణ నటవత్కర్మణాద్విజః ॥5॥

యస్త్వం కృష్ణే గతే దూరం సహగాణ్డీవధన్వనా
శోచ్యోఽస్యశోచ్యాన్రహసి ప్రహరన్వధమర్హసి ॥6॥

త్వం వా మృణాలధవలః పాదైర్న్యూనః పదా చరన్
వృషరూపేణ కిం కశ్చిద్దేవో నః పరిఖేదయన్ ॥7॥

న జాతు కౌరవేన్ద్రాణాం దోర్దణ్డపరిరమ్భితే
భూతలేఽనుపతన్త్యస్మిన్వినా తే ప్రాణినాం శుచః ॥8॥

మా సౌరభేయాత్ర శుచో వ్యేతు తే వృషలాద్భయమ్
మా రోదీరమ్బ భద్రం తే ఖలానాం మయి శాస్తరి ॥9॥

యస్య రాష్ట్రే ప్రజాః సర్వాస్త్రస్యన్తే సాధ్వ్యసాధుభిః
తస్య మత్తస్య నశ్యన్తి కీర్తిరాయుర్భగో గతిః ॥10॥

ఏష రాజ్ఞాం పరో ధర్మో హ్యార్తానామార్తినిగ్రహః
అత ఏనం వధిష్యామి భూతద్రుహమసత్తమమ్ ॥11॥

కోఽవృశ్చత్తవ పాదాంస్త్రీన్సౌరభేయ చతుష్పద
మా భూవంస్త్వాదృశా రాష్ట్రే రాజ్ఞాం కృష్ణానువర్తినామ్ ॥12॥

ఆఖ్యాహి వృష భద్రం వః సాధూనామకృతాగసామ్
ఆత్మవైరూప్యకర్తారం పార్థానాం కీర్తిదూషణమ్ ॥13॥

జనేऽనాగస్యఘం యుఞ్జన్సర్వతోऽస్య చ మద్భయమ్
సాధూనాం భద్రమేవ స్యాదసాధుదమనే కృతే॥14॥

అనాగఃస్విహ భూతేషు య ఆగస్కృన్నిరఙ్కుశః
ఆహర్తాస్మి భుజం సాక్షాదమర్త్యస్యాపి సాఙ్గదమ్॥15॥

రాజ్ఞో హి పరమో ధర్మః స్వధర్మస్థానుపాలనమ్
శాసతోऽన్యాన్యథాశాస్త్రమనాపద్యుత్పథానిహ॥16॥

ధర్మ ఉవాచ
ఏతద్వః పాణ్డవేయానాం యుక్తమార్తాభయం వచః
యేషాం గుణగణైః కృష్ణో దౌత్యాదౌ భగవాన్కృతః॥17॥

న వయం క్లేశబీజాని యతః స్యుః పురుషర్షభ
పురుషం తం విజానీమో వాక్యభేదవిమోహితాః॥18॥

కేచిద్వికల్పవసనా ఆహురాత్మానమాత్మనః
దైవమన్యేऽపరే కర్మ స్వభావమపరే ప్రభుమ్॥19॥

అప్రతర్క్యాదనిర్దేశ్యాదితి కేష్వపి నిశ్చయః
అత్రానురూపం రాజర్షే విమృశ స్వమనీషయా॥20॥

సూత ఉవాచ
ఏవం ధర్మే ప్రవదతి స సమ్రాడ్ద్విజసత్తమాః
సమాహితేన మనసా విఖేదః పర్యచష్ట తమ్॥21॥

రాజోవాచ
ధర్మం బ్రవీషి ధర్మజ్ఞ ధర్మోऽసి వృషరూపధృక్
యదధర్మకృతః స్థానం సూచకస్యాపి తద్భవేత్॥22॥

అథవా దేవమాయాయా నూనం గతిరగోచరా
చేతసో వచసశ్చాపి భూతానామితి నిశ్చయః॥23॥

తపః శౌచం దయా సత్యమితి పాదాః కృతే కృతాః
అధర్మాంశైస్త్రయో భగ్నాః స్మయసఙ్గమదైస్తవ॥24॥

ఇదానీం ధర్మ పాదస్తే సత్యం నిర్వర్తయేద్యతః
తం జిఘృక్షత్యధర్మోऽయమనృతేనైధితః కలిః॥25॥

ఇయం చ భూమిర్భగవతా న్యాసితోరుభరా సతీ
శ్రీమద్భిస్తత్పదన్యాసైః సర్వతః కృతకౌతుకా॥26॥

శోచత్యశ్రుకలా సాధ్వీ దుర్భగేవోజ్ఝితా సతీ
అబ్రహ్మణ్యా నృపవ్యాజాః శూద్రా భోక్ష్యన్తి మామితి॥27॥

ఇతి ధర్మం మహీం చైవ సాన్త్వయిత్వా మహారథః
నిశాతమాదదే ఖడ్గం కలయేऽధర్మహేతవే॥28॥

తం జిఘాంసుమభిప్రేత్య విహాయ నృపలాఞ్ఛనమ్
తత్పాదమూలం శిరసా సమగాద్భయవిహ్వలః ||29 ||

పతితం పాదయోర్వీరః కృపయా దీనవత్సలః
శరణ్యో నావధీచ్ఛ్లోక్య ఆహ చేదం హసన్నివ ||30 ||

రాజోవాచ
న తే గుడాకేశయశోధరాణాం బద్ధాఞ్జలేర్వై భయమస్తి కిఞ్చిత్
న వర్తితవ్యం భవతా కథఞ్చన క్షేత్రే మదీయే త్వమధర్మబన్ధుః ||31 ||

త్వాం వర్తమానం నరదేవదేహేష్వనుప్రవృత్తోఽయమధర్మపూగః
లోభోఽనృతం చౌర్యమనార్యమంహో జ్యేష్ఠా చ మాయా కలహశ్చ దమ్భః ||32 ||

న వర్తితవ్యం తదధర్మబన్ధో ధర్మేణ సత్యేన చ వర్తితవ్యే
బ్రహ్మావర్తే యత్ర యజన్తి యజ్ఞైర్యజ్ఞేశ్వరం యజ్ఞవితానవిజ్ఞాః ||33 ||

యస్మిన్హరిర్భగవానిజ్యమాన ఇజ్యాత్మమూర్తిర్యజతాం శం తనోతి
కామానమోఘాన్స్థిరజఙ్గమానామన్తర్బహిర్వాయురివైష ఆత్మా ||34 ||

సూత ఉవాచ
పరీక్షితైవమాదిష్టః స కలిర్జాతవేపథుః
తముద్యతాసిమాహేదం దణ్డపాణిమివోద్యతమ్ ||35 ||

కలిరువాచ
యత్ర క్వ వాథ వత్స్యామి సార్వభౌమ తవాజ్ఞయా
లక్షయే తత్ర తత్రాపి త్వామాత్తేషుశరాసనమ్ ||36 ||

తన్మే ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ స్థానం నిర్దేష్టుమర్హసి
యత్రైవ నియతో వత్స్య ఆతిష్ఠంస్తేఽనుశాసనమ్ ||37 ||

సూత ఉవాచ
అభ్యర్థితస్తదా తస్మై స్థానాని కలయే దదౌ
ద్యూతం పానం స్త్రియః సూనా యత్రాధర్మశ్చతుర్విధః ||38 ||

పునశ్చ యాచమానాయ జాతరూపమదాత్ప్రభుః
తతోఽనృతం మదం కామం రజో వైరం చ పఞ్చమమ్ ||39 ||

అమూని పఞ్చ స్థానాని హ్యధర్మప్రభవః కలిః
ఔత్తరేయేణ దత్తాని న్యవసత్తన్నిదేశకృత్ ||40 ||

అథైతాని న సేవేత బుభూషుః పురుషః క్వచిత్
విశేషతో ధర్మశీలో రాజా లోకపతిర్గురుః ||41 ||

వృషస్య నష్టాంస్త్రీన్పాదాన్తపః శౌచం దయామితి
ప్రతిసన్దధ ఆశ్వాస్య మహీం చ సమవర్ధయత్ ||42 ||

స ఏష ఏతర్హ్యధ్యాస్త ఆసనం పార్థివోచితమ్

పితామహేనోపన్యస్తం రాజ్ఞారణ్యం వివిక్షతా ||43 ||

ఆస్తేఽధునా స రాజర్షిః కౌరవేన్ద్రశ్రియోల్లసన్
గజాహ్వయే మహాభాగశ్చక్రవర్తీ బృహచ్ఛ్రవాః ||44 ||

ఇత్థమ్భూతానుభావోఽయమభిమన్యుసుతో నృపః
యస్య పాలయతః క్షౌణీం యూయం సత్రాయ దీక్షితాః ||45 ||

అధ్యాయము – 18

సూత ఉవాచ
యో వై ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టో న మాతురుదరే మృతః
అనుగ్రహాద్భగవతః కృష్ణస్యాద్భుతకర్మణః ||1 ||

బ్రహ్మకోపోత్థితాద్యస్తు తక్షకాత్ప్రాణవిప్లవాత్
న సమ్ముమోహోరుభయాద్భగవత్యర్పితాశయః ||2 ||

ఉత్సృజ్య సర్వతః సఙ్గం విజ్ఞాతాజితసంస్థితిః
వైయాసకేర్జహౌ శిష్యో గఙ్గాయాం స్వం కలేవరమ్ ||3 ||

నోత్తమశ్లోకవార్తానాం జుషతాం తత్కథామృతమ్
స్యాత్సమ్భ్రమోఽన్తకాలేఽపి స్మరతాం తత్పదామ్బుజమ్ ||4 ||

తావత్కలిర్న ప్రభవేత్ప్రవిష్టోఽపీహ సర్వతః
యావదీశో మహానుర్వ్యామాభిమన్యవ ఏకరాట్ ||5 ||

యస్మిన్నహని యర్హ్యేవ భగవానుత్ససర్జ గామ్
తదైవేహానువృత్తోఽసావధర్మప్రభవః కలిః ||6 ||

నానుద్వేష్టి కలిం సమ్రాట్సారఙ్గ ఇవ సారభుక్
కుశలాన్యాశు సిద్ధ్యన్తి నేతరాణి కృతాని యత్ ||7 ||

కిం ను బాలేషు శూరేణ కలినా ధీరభీరుణా
అప్రమత్తః ప్రమత్తేషు యో వృకో నృషు వర్తతే ||8 ||

ఉపవర్ణితమేతద్వః పుణ్యం పారీక్షితం మయా
వాసుదేవకథోపేతమాఖ్యానం యదపృచ్ఛత ||9 ||

యా యాః కథా భగవతః కథనీయోరుకర్మణః
గుణకర్మాశ్రయాః పుమ్భిః సంసేవ్యాస్తా బుభూషుభిః ||10 ||

ఋషయ ఊచుః
సూత జీవ సమాః సౌమ్య శాశ్వతీర్విశదం యశః
యస్త్వం శంససి కృష్ణస్య మర్త్యానామమృతం హి నః ||11 ||

కర్మణ్యస్మిన్ననాశ్వాసే ధూమధూమ్రాత్మనాం భవాన్
ఆపాయయతి గోవిన్ద పాదపద్మాసవం మధు ||12 ||

తులయామ లవేనాపి న స్వర్గం నాపునర్భవమ్
భగవత్సఙ్గిసఙ్గస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః ॥13॥

కో నామ తృప్యేద్రసవిత్కథాయాం మహత్తమైకాన్తపరాయణస్య
నాన్తం గుణానామగుణస్య జగ్ముర్యోగేశ్వరా యే భవపాద్మముఖ్యాః ॥14॥

తన్నో భవాన్వై భగవత్ప్రధానో మహత్తమైకాన్తపరాయణస్య
హరేరుదారం చరితం విశుద్ధం శుశ్రూషతాం నో వితనోతు విద్వన్ ॥15॥

స వై మహాభాగవతః పరీక్షిద్యేనాపవర్గాఖ్యమదభ్రబుద్ధిః
జ్ఞానేన వైయాసకిశబ్దితేన భేజే ఖగేన్ద్రధ్వజపాదమూలమ్ ॥16॥

తన్నః పరం పుణ్యమసంవృతార్థమాఖ్యానమత్యద్భుతయోగనిష్ఠమ్
ఆఖ్యాహ్యనన్తాచరితోపపన్నం పారీక్షితం భాగవతాభిరామమ్ ॥17॥

సూత ఉవాచ
అహో వయం జన్మభృతోఽద్య హాస్మ వృద్ధానువృత్త్యాపి విలోమజాతాః
దౌష్కుల్యమాధిం విధునోతి శీఘ్రం మహత్తమానామభిధానయోగః ॥18॥

కుతః పునర్గృణతో నామ తస్య మహత్తమైకాన్తపరాయణస్య
యోఽనన్తశక్తిర్భగవాననన్తో మహద్గుణత్వాద్యమనన్తమాహుః ॥19॥

ఏతావతాలం నను సూచితేన గుణైరసామ్యానతిశాయనస్య
హిత్వేతరాన్ప్రార్థయతో విభూతిర్యస్యాఙ్ఘ్రిరేణుం జుషతేఽనభీప్సోః ॥20॥

అథాపి యత్పాదనఖావసృష్టం జగద్విరిఞ్చోపహృతార్హణామ్భః
సేశం పునాత్యన్యతమో ముకున్దాత్కో నామ లోకే భగవత్పదార్థః ॥21॥

యత్రానురక్తాః సహసైవ ధీరా వ్యపోహ్య దేహాదిషు సఙ్గమూఢమ్
వ్రజన్తి తత్పారమహంస్యమన్త్యం యస్మిన్నహింసోపశమః స్వధర్మః ॥22॥

అహం హి పృష్టోఽర్యమణో భవద్భిరాచక్ష ఆత్మావగమోఽత్ర యావాన్
నభః పతన్త్యాత్మసమం పతత్త్రిణస్తథా సమం విష్ణుగతిం విపశ్చితః ॥23॥

ఏకదా ధనురుద్యమ్య విచరన్మృగయాం వనే
మృగాననుగతః శ్రాన్తః క్షుధితస్తృషితో భృశమ్ ॥24॥

జలాశయమచక్షాణః ప్రవివేశ తమాశ్రమమ్
దదర్శ మునిమాసీనం శాన్తం మీలితలోచనమ్ ॥25॥

ప్రతిరుద్ధేన్ద్రియప్రాణ మనోబుద్ధిముపారతమ్
స్థానత్రయాత్పరం ప్రాప్తం బ్రహ్మభూతమవిక్రియమ్ ॥26॥

విప్రకీర్ణజటాచ్ఛన్నం రౌరవేణాజినేన చ
విశుష్యత్తాలురుదకం తథాభూతమయాచత ॥27॥

అలబ్ధతృణభూమ్యాదిరసమ్ప్రాప్తార్ఘ్యసూనృతః

అవజ్ఞాతమివాత్మానం మన్యమానశ్చుకోప హ॥28॥

అభూతపూర్వః సహసా క్షుత్తృడ్భ్యామర్దితాత్మనః
బ్రాహ్మణం ప్రత్యభూద్బ్రహ్మన్మత్సరో మన్యురేవ చ॥29॥

స తు బ్రహ్మఋషేరంసే గతాసుమురగం రుషా
వినిర్గచ్ఛన్ధనుష్కోట్యా నిధాయ పురమాగతః॥30॥

ఏష కిం నిభృతాశేష కరణో మీలితేక్షణః
మృషాసమాధిరాహోస్విత్కిం ను స్యాత్క్షత్రబన్ధుభిః॥31॥

తస్య పుత్రోఽతితేజస్వీ విహరన్బాలకోఽర్భకైః
రాజ్ఞాఘం ప్రాపితం తాతం శ్రుత్వా తత్రేదమబ్రవీత్॥32॥

అహో అధర్మః పాలానాం పీవ్నాం బలిభుజామివ
స్వామిన్యఘం యద్దాసానాం ద్వారపానాం శునామివ॥33॥

బ్రాహ్మణైః క్షత్రబన్ధుర్హి గృహపాలో నిరూపితః
స కథం తద్గృహే ద్వాఃస్థః సభాణ్డం భోక్తుమర్హతి॥34॥

కృష్ణే గతే భగవతి శాస్తర్యుత్పథగామినామ్
తద్భిన్నసేతూనద్యాహం శాస్మి పశ్యత మే బలమ్॥35॥

ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షో వయస్యానృషిబాలకః
కౌశిక్యాప ఉపస్పృశ్య వాగ్వజ్రం విససర్జ హ॥36॥

ఇతి లఙ్ఘితమర్యాదం తక్షకః సప్తమేఽహని
దఙ్క్ష్యతి స్మ కులాఙ్గారం చోదితో మే తతద్రుహమ్॥37॥

తతోఽభ్యేత్యాశ్రమం బాలో గలే సర్పకలేవరమ్
పితరం వీక్ష్య దుఃఖార్తో ముక్తకణ్ఠో రురోద హ॥38॥

స వా ఆఙ్గిరసో బ్రహ్మన్శ్రుత్వా సుతవిలాపనమ్
ఉన్మీల్య శనకైర్నేత్రే దృష్ట్వా చాంసే మృతోరగమ్॥39॥

విసృజ్య తం చ పప్రచ్ఛ వత్స కస్మాద్ధి రోదిషి
కేన వా తేఽపకృతమిత్యుక్తః స న్యవేదయత్॥40॥

నిశమ్య శప్తమతదర్హం నరేన్ద్రం స బ్రాహ్మణో నాత్మజమభ్యనన్దత్
అహో బతాంహో మహదద్య తే కృతమల్పీయసి ద్రోహ ఉరుర్దమో ధృతః॥41॥

న వై నృభిర్నరదేవం పరాఖ్యం సమ్మాతుమర్హస్యవిపక్వబుద్ధే
యత్తేజసా దుర్విషహేణ గుప్తా విన్దన్తి భద్రాణ్యకుతోభయాః ప్రజాః॥42॥

అలక్ష్యమాణే నరదేవనామ్ని రథాఙ్గపాణావయమఙ్గ లోకః
తదా హి చౌరప్రచురో వినఙ్క్ష్యత్యరక్ష్యమాణోఽవివరూథవత్క్షణాత్॥43॥

తదద్య నః పాపముపైత్యనన్వయం యన్నష్టనాథస్య వసోర్విలుమ్పకాత్
పరస్పరం ఘ్నన్తి శపన్తి వృఞ్జతే పశూన్స్త్రియోఽర్థాన్పురుదస్యవో జనాః॥44॥

తదార్యధర్మః ప్రవిలీయతే నృణాం వర్ణాశ్రమాచారయుతస్త్రయీమయః
తతోఽర్థకామాభినివేశితాత్మనాం శునాం కపీనామివ వర్ణసఙ్కరః॥45॥

ధర్మపాలో నరపతిః స తు సమ్రాడ్బృహచ్ఛ్రవాః
సాక్షాన్మహాభాగవతో రాజర్షిర్హయమేధయాట్
క్షుత్తృట్శ్రమయుతో దీనో నైవాస్మచ్ఛాపమర్హతి॥46॥

అపాపేషు స్వభృత్యేషు బాలేనాపక్వబుద్ధినా
పాపం కృతం తద్భగవాన్సర్వాత్మా క్షన్తుమర్హతి॥47॥

తిరస్కృతా విప్రలబ్ధాః శప్తాః క్షిప్తా హతా అపి
నాస్య తత్ప్రతికుర్వన్తి తద్భక్తాః ప్రభవోఽపి హి॥48॥

ఇతి పుత్రకృతాఘేన సోఽనుతప్తో మహామునిః
స్వయం విప్రకృతో రాజ్ఞా నైవాఘం తదచిన్తయత్॥49॥

ప్రాయశః సాధవో లోకే పరైర్ద్వన్ద్వేషు యోజితాః
న వ్యథన్తి న హృష్యన్తి యత ఆత్మాగుణాశ్రయః॥50॥

అధ్యాయము – 19

సూత ఉవాచ
మహీపతిస్త్వథ తత్కర్మ గర్హ్యం విచిన్తయన్నాత్మకృతం సుదుర్మనాః
అహో మయా నీచమనార్యవత్కృతం నిరాగసి బ్రహ్మణి గూఢతేజసి॥1॥

ధ్రువం తతో మే కృతదేవహేలనాద్దురత్యయం వ్యసనం నాతిదీర్ఘాత్
తదస్తు కామం హ్యఘనిష్కృతాయ మే యథా న కుర్యాం పునరేవమద్ధా॥2॥

అద్యైవ రాజ్యం బలమృద్ధకోశం ప్రకోపితబ్రహ్మకులానలో మే
దహత్వభద్రస్య పునర్న మేఽభూత్పాపీయసీ ధీర్ద్విజదేవగోభ్యః॥3॥

స చిన్తయన్నిత్థమథాశృణోద్యథా మునేః సుతోక్తో నిరృతిస్తక్షకాఖ్యః
స సాధు మేనే న చిరేణ తక్షకా నలం ప్రసక్తస్య విరక్తికారణమ్॥4॥

అథో విహాయేమమముం చ లోకం విమర్శితౌ హేయతయా పురస్తాత్
కృష్ణాఙ్ఘ్రిసేవామధిమన్యమాన ఉపావిశత్ప్రాయమమర్త్యనద్యామ్॥5॥

యా వై లసచ్ఛ్రీతులసీవిమిశ్ర కృష్ణాఙ్ఘ్రిరేణ్వభ్యధికామ్బునేత్రీ
పునాతి లోకానుభయత్ర సేశాన్కస్తాం న సేవేత మరిష్యమాణః॥6॥

ఇతి వ్యవచ్ఛిద్య స పాణ్డవేయః ప్రాయోపవేశం ప్రతి విష్ణుపద్యామ్
దధౌ ముకున్దాఙ్ఘ్రిమనన్యభావో మునివ్రతో ముక్తసమస్తసఙ్గః॥7॥

తత్రోపజగ్ముర్భువనం పునానా మహానుభావా మునయః సశిష్యాః

ప్రాయేణ తీర్థాభిగమాపదేశైః స్వయం హి తీర్థాని పునన్తి సన్తః ॥8॥

అత్రిర్వసిష్ఠశ్చ్యవనః శరద్వానరిష్టనేమిర్భృగురఙ్గిరాశ్చ
పరాశరో గాధిసుతోఽథ రామ ఉతథ్య ఇన్ద్రప్రమదేధ్మవాహౌ ॥9॥

మేధాతిథిర్దేవల ఆర్ష్టిషేణో భారద్వాజో గౌతమః పిప్పలాదః
మైత్రేయ ఔర్వః కవషః కుమ్భయోనిర్ద్వైపాయనో భగవాన్నారదశ్చ ॥10॥

అన్యే చ దేవర్షిబ్రహ్మర్షివర్యా రాజర్షివర్యా అరుణాదయశ్చ
నానార్షేయప్రవరాన్సమేతానభ్యర్చ్య రాజా శిరసా వవన్దే ॥11॥

సుఖోపవిష్టేష్వథ తేషు భూయః కృతప్రణామః స్వచికీర్షితం యత్
విజ్ఞాపయామాస వివిక్తచేతా ఉపస్థితోఽగ్రేఽభిగృహీతపాణిః ॥12॥

రాజోవాచ
అహో వయం ధన్యతమా నృపాణాం మహత్తమానుగ్రహణీయశీలాః
రాజ్ఞాం కులం బ్రాహ్మణపాదశౌచాద్దూరాద్విసృష్టం బత గర్హ్యకర్మ ॥13॥

తస్యైవ మేఽఘస్య పరావరేశో వ్యాసక్తచిత్తస్య గృహేష్వభీక్ష్ణమ్
నిర్వేదమూలో ద్విజశాపరూపో యత్ర ప్రసక్తో భయమాశు ధత్తే ॥14॥

తం మోపయాతం ప్రతియన్తు విప్రా గఙ్గా చ దేవీ ధృతచిత్తమీశే
ద్విజోపసృష్టః కుహకస్తక్షకో వా దశత్వలం గాయత విష్ణుగాథాః ॥15॥

పునశ్చ భూయాద్భగవత్యనన్తే రతిః ప్రసఙ్గశ్చ తదాశ్రయేషు
మహత్సు యాం యాముపయామి సృష్టిం మైత్ర్యస్తు సర్వత్ర నమో ద్విజేభ్యః ॥16॥

ఇతి స్మ రాజాధ్యవసాయయుక్తః ప్రాచీనమూలేషు కుశేషు ధీరః
ఉదఙ్ముఖో దక్షిణకూల ఆస్తే సముద్రపత్న్యాః స్వసుతన్యస్తభారః ॥17॥

ఏవం చ తస్మిన్నరదేవదేవే ప్రాయోపవిష్టే దివి దేవసఙ్ఘాః
ప్రశస్య భూమౌ వ్యకిరన్ప్రసూనైర్ముదా ముహుర్దున్దుభయశ్చ నేదుః ॥18॥

మహర్షయో వై సముపాగతా యే ప్రశస్య సాధ్విత్యనుమోదమానాః
ఊచుః ప్రజానుగ్రహశీలసారా యదుత్తమశ్లోకగుణాభిరూపమ్ ॥19॥

న వా ఇదం రాజర్షివర్య చిత్రం భవత్సు కృష్ణం సమనువ్రతేషు
యేఽధ్యాసనం రాజకిరీటజుష్టం సద్యో జహుర్భగవత్పార్శ్వకామాః ॥20॥

సర్వే వయం తావదిహాస్మహేఽథ కలేవరం యావదసౌ విహాయ
లోకం పరం విరజస్కం విశోకం యాస్యత్యయం భాగవతప్రధానః ॥21॥

ఆశ్రుత్య తదృషిగణవచః పరీక్షిత్సమం మధుచ్యుద్గురు చావ్యలీకమ్
ఆభాషతైనానభినన్ద్య యుక్తాన్శుశ్రూషమాణశ్చరితాని విష్ణోః ॥22॥

సమాగతాః సర్వత ఏవ సర్వే వేదా యథా మూర్తిధరాస్త్రిపృష్ఠే
నేహాథ నాముత్ర చ కశ్చనార్థ ఋతే పరానుగ్రహమాత్మశీలమ్ ॥23॥

తతశ్చ వః పృచ్ఛ్యమిమం విపృచ్ఛే విశ్రభ్య విప్రా ఇతి కృత్యతాయామ్
సర్వాత్మనా మ్రియమాణైశ్చ కృత్యం శుద్ధం చ తత్రామృశతాభియుక్తాః॥24॥

తత్రాభవద్భగవాన్వ్యాసపుత్రో యదృచ్ఛయా గామటమానోఽనపేక్షః
అలక్ష్యలిఙ్గో నిజలాభతుష్టో వృతశ్చ బాలైరవధూతవేషః॥25॥

తం ద్వ్యష్టవర్షం సుకుమారపాద కరోరుబాహ్వంసకపోలగాత్రమ్
చార్వాయతాక్షోన్నసతుల్యకర్ణ సుభ్ర్వాననం కమ్బుసుజాతకణ్ఠమ్॥26॥

నిగూఢజత్రుం పృథుతుఙ్గవక్షసమావర్తనాభిం వలివల్గూదరం చ
దిగమ్బరం వక్త్రవికీర్ణకేశం ప్రలమ్బబాహుం స్వమరోత్తమాభమ్॥27॥

శ్యామం సదాపీవ్యవయోఽఙ్గలక్ష్మ్యా స్త్రీణాం మనోజ్ఞం రుచిరస్మితేన
ప్రత్యుత్థితాస్తే మునయః స్వాసనేభ్యస్తల్లక్షణజ్ఞా అపి గూఢవర్చసమ్॥28॥

స విష్ణురాతోఽతిథయ ఆగతాయ తస్మై సపర్యాం శిరసాజహార
తతో నివృత్తా హ్యబుధాః స్త్రియోఽర్భకా మహాసనే సోపవివేశ పూజితః॥29॥

స సంవృతస్తత్ర మహాన్మహీయసాం బ్రహ్మర్షిరాజర్షిదేవర్షిసఙ్ఘైః
వ్యరోచతాలం భగవాన్యథేన్దుర్గ్రహర్క్షతారానికరైః పరీతః॥30॥

ప్రశాన్తమాసీనమకుణ్ఠమేధసం మునిం నృపో భాగవతోఽభ్యుపేత్య
ప్రణమ్య మూర్ధ్నావహితః కృతాఞ్జలిర్నత్వా గిరా సూనృతయాన్వపృచ్ఛత్॥31॥

పరీక్షిదువాచ
అహో అద్య వయం బ్రహ్మన్సత్సేవ్యాః క్షత్రబన్ధవః
కృపయాతిథిరూపేణ భవద్భిస్తీర్థకాః కృతాః॥32॥

యేషాం సంస్మరణాత్పుంసాం సద్యః శుద్ధ్యన్తి వై గృహాః
కిం పునర్దర్శనస్పర్శ పాదశౌచాసనాదిభిః॥33॥

సాన్నిధ్యాత్తే మహాయోగిన్పాతకాని మహాన్త్యపి
సద్యో నశ్యన్తి వై పుంసాం విష్ణోరివ సురేతరాః॥34॥

అపి మే భగవాన్ప్రీతః కృష్ణః పాణ్డుసుతప్రియః
పైతృష్వసేయప్రీత్యర్థం తద్గోత్రస్యాత్తబాన్ధవః॥35॥

అన్యథా తేఽవ్యక్తగతేర్దర్శనం నః కథం నృణామ్
నితరాం మ్రియమాణానాం సంసిద్ధస్య వనీయసః॥36॥

అతః పృచ్ఛామి సంసిద్ధిం యోగినాం పరమం గురుమ్
పురుషస్యేహ యత్కార్యం మ్రియమాణస్య సర్వథా॥37॥

యచ్ఛ్రోతవ్యమథో జప్యం యత్కర్తవ్యం నృభిః ప్రభో
స్మర్తవ్యం భజనీయం వా బ్రూహి యద్వా విపర్యయమ్॥38॥

నూనం భగవతో బ్రహ్మన్గృహేషు గృహమేధినామ్

న లక్ష్యతే హ్యావస్థానమపి గోదోహనం క్వచిత్||39||

సూత ఉవాచ
ఏవమాభాషితః పృష్టః స రాజ్ఞా శ్లక్ష్ణయా గిరా
ప్రత్యభాషత ధర్మజ్ఞో భగవాన్బాదరాయణిః||40||

||ప్రథమ స్కంధము సంపూర్ణం||

ద్వితీయ స్కంధము

అధ్యాయము - 1

శ్రీశుక ఉవాచ
వరీయానేష తే ప్రశ్నః కృతో లోకహితం నృప
ఆత్మవిత్సమ్మతః పుంసాం శ్రోతవ్యాదిషు యః పరః ||1||

శ్రోతవ్యాదీని రాజేన్ద్ర నృణాం సన్తి సహస్రశః
అపశ్యతామాత్మతత్త్వం గృహేషు గృహమేధినామ్ ||2||

నిద్రయా హ్రియతే నక్తం వ్యవాయేన చ వా వయః
దివా చార్థేహయా రాజన్కుటుమ్బభరణేన వా ||3||

దేహాపత్యకలత్రాదిష్వాత్మసైన్యేష్వసత్స్వపి
తేషాం ప్రమత్తో నిధనం పశ్యన్నపి న పశ్యతి ||4||

తస్మాద్భారత సర్వాత్మా భగవానీశ్వరో హరిః
శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చ స్మర్తవ్యశ్చేచ్ఛతాభయమ్ ||5||

ఏతావాన్సాఙ్ఖ్యయోగాభ్యాం స్వధర్మపరినిష్ఠయా
జన్మలాభః పరః పుంసామన్తే నారాయణస్మృతిః ||6||

ప్రాయేణ మునయో రాజన్నివృత్తా విధిషేధతః
నైర్గుణ్యస్థా రమన్తే స్మ గుణానుకథనే హరేః ||7||

ఇదం భాగవతం నామ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితమ్
అధీతవాన్ద్వాపరాదౌ పితుర్ద్వైపాయనాదహమ్ ||8||

పరినిష్ఠితోఽపి నైర్గుణ్య ఉత్తమశ్లోకలీలయా
గృహీతచేతా రాజర్షే ఆఖ్యానం యదధీతవాన్ ||9||

తదహం తేఽభిధాస్యామి మహాపౌరుషికో భవాన్
యస్య శ్రద్దధతామాశు స్యాన్ముకున్దే మతిః సతీ ||10||

ఏతన్నిర్విద్యమానానామిచ్ఛతామకుతోభయమ్
యోగినాం నృప నిర్ణీతం హరేర్నామానుకీర్తనమ్ ||11||

కిం ప్రమత్తస్య బహుభిః పరోక్షైర్హాయనైరిహ
వరం ముహూర్తం విదితం ఘటతే శ్రేయసే యతః ||12||

ఖట్వాఙ్గో నామ రాజర్షిర్జ్ఞాత్వేయత్తామిహాయుషః
ముహూర్తాత్సర్వముత్సృజ్య గతవానభయం హరిమ్ ||13||

తవాప్యేతర్హి కౌరవ్య సప్తాహం జీవితావధిః
ఉపకల్పయ తత్సర్వం తావద్యత్సామ్పరాయికమ్ ॥14॥

అన్తకాలే తు పురుష ఆగతే గతసాధ్వసః
ఛిన్ద్యాదసఙ్గశస్త్రేణ స్పృహాం దేహేఽను యే చ తమ్ ॥15॥

గృహాత్ప్రవ్రజితో ధీరః పుణ్యతీర్థజలాప్లుతః
శుచౌ వివిక్త ఆసీనో విధివత్కల్పితాసనే ॥16॥

అభ్యసేన్మనసా శుద్ధం త్రివృద్బ్రహ్మాక్షరం పరమ్
మనో యచ్ఛేజ్జితశ్వాసో బ్రహ్మబీజమవిస్మరన్ ॥17॥

నియచ్ఛేద్విషయేభ్యోఽక్షాన్మనసా బుద్ధిసారథిః
మనః కర్మభిరాక్షిప్తం శుభార్థే ధారయేద్ధియా ॥18॥

తత్రైకావయవం ధ్యాయేదవ్యుచ్ఛిన్నేన చేతసా
మనో నిర్విషయం యుక్త్వా తతః కిఞ్చన న స్మరేత్
పదం తత్పరమం విష్ణోర్మనో యత్ర ప్రసీదతి ॥19॥

రజస్తమోభ్యామాక్షిప్తం విమూఢం మన ఆత్మనః
యచ్ఛేద్ధారణయా ధీరో హన్తి యా తత్కృతం మలమ్ ॥20॥

యస్యాం సన్ధార్యమాణాయాం యోగినో భక్తిలక్షణః
ఆశు సమ్పద్యతే యోగ ఆశ్రయం భద్రమీక్షతః ॥21॥

రాజోవాచ
యథా సన్ధార్యతే బ్రహ్మన్ధారణా యత్ర సమ్మతా
యాదృశీ వా హరేదాశు పురుషస్య మనోమలమ్ ॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ
జితాసనో జితశ్వాసో జితసఙ్గో జితేన్ద్రియః
స్థూలే భగవతో రూపే మనః సన్ధారయేద్ధియా ॥23॥

విశేషస్తస్య దేహోఽయం స్థవిష్ఠశ్చ స్థవీయసామ్
యత్రేదం వ్యజ్యతే విశ్వం భూతం భవ్యం భవచ్చ సత్ ॥24॥

అణ్డకోశే శరీరేఽస్మిన్సప్తావరణసంయుతే
వైరాజః పురుషో యోఽసౌ భగవాన్ధారణాశ్రయః ॥25॥

పాతాలమేతస్య హి పాదమూలం పఠన్తి పార్ష్ణిప్రపదే రసాతలమ్
మహాతలం విశ్వసృజోఽథ గుల్ఫౌ తలాతలం వై పురుషస్య జఙ్ఘే ॥26॥

ద్వే జానునీ సుతలం విశ్వమూర్తేరూరుద్వయం వితలం చాతలం చ
మహీతలం తజ్జఘనం మహీపతే నభస్తలం నాభిసరో గృణన్తి ॥27॥

ఉరఃస్థలం జ్యోతిరనీకమస్య గ్రీవా మహర్వదనం వై జనోఽస్య
తపో వరాటీం విదురాదిపుంసః సత్యం తు శీర్షాణి సహస్రశీర్ష్ణః ॥28॥

ఇన్ద్రాదయో బాహవ ఆహురుస్రాః కర్ణౌ దిశః శ్రోత్రమముష్య శబ్దః
నాసత్యదస్రౌ పరమస్య నాసే ఘ్రాణోఽస్య గన్ధో ముఖమగ్నిరిద్ధః॥29॥

ద్యౌరక్షిణీ చక్షురభూత్పతఙ్గః పక్ష్మాణి విష్ణోరహనీ ఉభే చ
తద్భ్రూవిజృమ్భః పరమేష్ఠిధిష్ణ్యమాపోఽస్య తాలూ రస ఏవ జిహ్వా॥30॥

ఛన్దాంస్యనన్తస్య శిరో గృణన్తి దంష్ట్రా యమః స్నేహకలా ద్విజాని
హాసో జనోన్మాదకరీ చ మాయా దురన్తసర్గో యదపాఙ్గమోక్షః॥31॥

వ్రీడోత్తరౌష్ఠోఽధర ఏవ లోభో ధర్మః స్తనోఽధర్మపథోఽస్య పృష్ఠమ్
కస్తస్య మేఢ్రం వృషణౌ చ మిత్రౌ కుక్షిః సముద్రా గిరయోఽస్థిసఙ్ఘాః॥32॥

నాడ్యోఽస్య నద్యోఽథ తనూరుహాణి మహీరుహా విశ్వతనోర్నృపేన్ద్ర
అనన్తవీర్యః శ్వసితం మాతరిశ్వా గతిర్వయః కర్మ గుణప్రవాహః॥33॥

ఈశస్య కేశాన్విదురమ్బువాహాన్వాసస్తు సన్ధ్యాం కురువర్య భూమ్నః
అవ్యక్తమాహుర్హృదయం మనశ్చస చన్ద్రమాః సర్వవికారకోశః॥34॥

విజ్ఞానశక్తిం మహిమామనన్తి సర్వాత్మనోఽన్తఃకరణం గిరిత్రమ్
అశ్వాశ్వతర్యుష్ట్రగజా నఖాని సర్వే మృగాః పశవః శ్రోణిదేశే॥35॥

వయాంసి తద్వ్యాకరణం విచిత్రం మనుర్మనీషా మనుజో నివాసః
గన్ధర్వవిద్యాధరచారణాప్సరః స్వరస్మృతీరసురానీకవీర్యః॥36॥

బ్రహ్మాననం క్షత్రభుజో మహాత్మా విడూరురఙ్ఘ్రిశ్రితకృష్ణవర్ణః
నానాభిధాభీజ్యగణోపపన్నో ద్రవ్యాత్మకః కర్మ వితానయోగః॥37॥

ఇయానసావీశ్వరవిగ్రహస్య యః సన్నివేశః కథితో మయా తే
సన్ధార్యతేఽస్మిన్వపుషి స్థవిష్ఠే మనః స్వబుద్ధ్యా న యతోఽస్తి కిఞ్చిత్॥38॥

స సర్వధీవృత్త్యనుభూతసర్వ ఆత్మా యథా స్వప్నజనేక్షితైకః
తం సత్యమానన్దనిధిం భజేత నాన్యత్ర సజ్జేద్యత ఆత్మపాతః॥39॥

అధ్యాయము – 2

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం పురా ధారణయాత్మయోనిర్నష్టాం స్మృతిం ప్రత్యవరుధ్య తుష్టాత్
తథా ససర్జేదమమోఘదృష్టిర్యథాప్యయాత్ప్రాగ్వ్యవసాయబుద్ధిః॥1॥

శాబ్దస్య హి బ్రహ్మణ ఏష పన్థా యన్నామభిర్ధ్యాయతి ధీరపార్థైః
పరిభ్రమంస్తత్ర న విన్దతేఽర్థాన్మాయామయే వాసనయా శయానః॥2॥

అతః కవిర్నామసు యావదర్థః స్యాదప్రమత్తో వ్యవసాయబుద్ధిః
సిద్ధేఽన్యథార్థే న యతేత తత్ర పరిశ్రమం తత్ర సమీక్షమాణః॥3॥

సత్యాం క్షితౌ కిం కశిపోః ప్రయాసైర్బాహౌ స్వసిద్ధే హ్యుపబర్హణైః కిమ్
సత్యఞ్జలౌ కిం పురుధాన్నపాత్ర్యా దిగ్వల్కలాదౌ సతి కిం దుకూలైః॥4॥

చీరాణి కిం పథి న సన్తి దిశన్తి భిక్షాం
నైవాఙ్ఘ్రిపాః పరభృతః సరితోऽప్యశుష్యన్
రుద్ధా గుహాః కిమజితోऽవతి నోపసన్నాన్
కస్మాద్భజన్తి కవయో ధనదుర్మదాన్ధాన్॥5॥

ఏవం స్వచిత్తే స్వత ఏవ సిద్ధ ఆత్మా ప్రియోऽర్థో భగవాననన్తః
తం నిర్వృతో నియతార్థో భజేత సంసారహేతూపరమశ్చ యత్ర॥6॥

కస్తాం త్వనాదృత్య పరానుచిన్తామృతే పశూనసతీం నామ కుర్యాత్
పశ్యఞ్జనం పతితం వైతరణ్యాం స్వకర్మజాన్పరితాపాఞ్జుషాణమ్॥7॥

కేచిత్స్వదేహాన్తర్హృదయావకాశే ప్రాదేశమాత్రం పురుషం వసన్తమ్
చతుర్భుజం కఞ్జరథాఙ్గశఙ్ఖ గదాధరం ధారణయా స్మరన్తి॥8॥

రసన్నవక్త్రం నలినాయతేక్షణం కదమ్బకిఞ్జల్కపిశఙ్గవాససమ్
లసన్మహారత్నహిరణ్మయాఙ్గదం స్ఫురన్మహారత్నకిరీటకుణ్డలమ్॥9॥

ఉన్నిద్రహృత్పఙ్కజకర్ణికాలయే యోగేశ్వరాస్థాపితపాదపల్లవమ్
శ్రీలక్షణం కౌస్తుభరత్నకన్ధరమమ్లానలక్ష్మ్యా వనమాలయాచితమ్॥10॥

విభూషితం మేఖలయాఙ్గులీయకైర్మహాధనైర్నూపురకఙ్కణాదిభిః
స్నిగ్ధామలాకుఞ్చితనీలకున్తలైర్విరోచమానాననహాసపేశలమ్॥11॥

అదీనలీలాహసితేక్షణోల్లసద్భ్రూభఙ్గసంసూచితభూర్యనుగ్రహమ్
ఈక్షేత చిన్తామయమేనమీశ్వరం యావన్మనో ధారణయావతిష్ఠతే॥12॥

ఏకైకశోऽఙ్గాని ధియానుభావయేత్పాదాది యావద్ధసితం గదాభృతః
జితం జితం స్థానమపోహ్య ధారయేత్పరం పరం శుద్ధ్యతి ధీర్యథా యథా॥13॥

యావన్న జాయేత పరావరేऽస్మిన్విశ్వేశ్వరే ద్రష్టరి భక్తియోగః
తావత్స్థవీయః పురుషస్య రూపం క్రియావసానే ప్రయతః స్మరేత॥14॥

స్థిరం సుఖం చాసనమాస్థితో యతిర్యదా జిహాసురిమమఙ్గ లోకమ్
కాలే చ దేశే చ మనో న సజ్జయేత్ప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మనసా జితాసుః॥15॥

మనః స్వబుద్ధ్యామలయా నియమ్య క్షేత్రజ్ఞ ఏతాం నినయేత్తమాత్మని
ఆత్మానమాత్మన్యవరుధ్య ధీరో లబ్ధోపశాన్తిర్విరమేత కృత్యాత్॥16॥

న యత్ర కాలోऽనిమిషాం పరః ప్రభుః కుతో ను దేవా జగతాం య ఈశిరే
న యత్ర సత్త్వం న రజస్తమశ్చ న వై వికారో న మహాన్ప్రధానమ్॥17॥

పరం పదం వైష్ణవమామనన్తి తద్యన్నేతి నేతీత్యతదుత్సిసృక్షవః
విసృజ్య దౌరాత్మ్యమనన్యసౌహృదా హృదోపగుహ్యార్హపదం పదే పదే॥18॥

ఇత్థం మునిస్తూపరమేద్వ్యవస్థితో విజ్ఞానదృగ్వీర్యసురన్ధితాశయః
స్వపార్ష్ణినాపీడ్య గుదం తతోऽనిలం స్థానేషు షట్సూన్నమయేజ్జితక్లమః॥19॥

నాభ్యాం స్థితం హృద్యధిరోప్య తస్మాదుదానగత్యోరసి తం నయేన్మునిః
తతోఽనుసన్ధాయ ధియా మనస్వీ స్వతాలుమూలం శనకైర్నయేత ||20||

తస్మాద్భ్రువోరన్తరమున్నయేత నిరుద్ధసప్తాయతనోఽనపేక్షః
స్థిత్వా ముహూర్తార్ధమకుణ్ఠదృష్టిర్నిర్భిద్య మూర్ధన్విసృజేత్పరం గతః ||21||

యది ప్రయాస్యన్నృప పారమేష్ఠ్యం వైహాయసానాముత యద్విహారమ్
అష్టాధిపత్యం గుణసన్నివాయే సహైవ గచ్ఛేన్మనసేన్ద్రియైశ్చ ||22||

యోగేశ్వరాణాం గతిమాహురన్తర్బహిస్త్రిలోక్యాః పవనాన్తరాత్మనామ్
న కర్మభిస్తాం గతిమాప్నువన్తి విద్యాతపోయోగసమాధిభాజామ్ ||23||

వైశ్వానరం యాతి విహాయసా గతః సుషుమ్ణయా బ్రహ్మపథేన శోచిషా
విధూతకల్కోఽథ హరేరుదస్తాత్ప్రయాతి చక్రం నృప శైశుమారమ్ ||24||

తద్విశ్వనాభిం త్వతివర్త్య విష్ణోరణీయసా విరజేనాత్మనైకః
నమస్కృతం బ్రహ్మవిదాముపైతి కల్పాయుషో యద్విబుధా రమన్తే ||25||

అథో అనన్తస్య ముఖానలేన దన్దహ్యమానం స నిరీక్ష్య విశ్వమ్
నిర్యాతి సిద్ధేశ్వరయుష్టధిష్ణ్యం యద్ద్వైపరార్ధ్యం తదు పారమేష్ఠ్యమ్ ||26||

న యత్ర శోకో న జరా న మృత్యుర్నార్తిర్న చోద్వేగ ఋతే కుతశ్చిత్
యచ్చిత్తతోఽదః కృపయానిదంవిదాం దురన్తదుఃఖప్రభవానుదర్శనాత్ ||27||

తతో విశేషం ప్రతిపద్య నిర్భయస్తేనాత్మనాపోఽనలమూర్తిరత్వరన్
జ్యోతిర్మయో వాయుముపేత్య కాలే వాయ్వాత్మనా ఖం బృహదాత్మలిఙ్గమ్ ||28||

ఘ్రాణేన గన్ధం రసనేన వై రసం రూపం చ దృష్ట్యా శ్వసనం త్వచైవ
శ్రోత్రేణ చోపేత్య నభోగుణత్వం ప్రాణేన చాకూతిముపైతి యోగీ ||29||

స భూతసూక్ష్మేన్ద్రియసన్నికర్షం మనోమయం దేవమయం వికార్యమ్
సంసాద్య గత్యా సహ తేన యాతి విజ్ఞానతత్త్వం గుణసన్నిరోధమ్ ||30||

తేనాత్మనాత్మానముపైతి శాన్తమానన్దమానన్దమయోఽవసానే
ఏతాం గతిం భాగవతీం గతో యః స వై పునర్నేహ విషజ్జతేఽఙ్గ ||31||

ఏతే సృతీ తే నృప వేదగీతే త్వయాభిపృష్టే చ సనాతనే చ
యే వై పురా బ్రహ్మణ ఆహ తుష్ట ఆరాధితో భగవాన్వాసుదేవః ||32||

న హ్యతోఽన్యః శివః పన్థా విశతః సంసృతావిహ
వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగో యతో భవేత్ ||33||

భగవాన్బ్రహ్మ కార్త్స్న్యేన త్రిరన్వీక్ష్య మనీషయా
తదధ్యవస్యత్కూటస్థో రతిరాత్మన్యతో భవేత్ ||34||

భగవాన్సర్వభూతేషు లక్షితః స్వాత్మనా హరిః
దృశ్యైర్బుద్ధ్యాదిభిర్ద్రష్టా లక్షణైరనుమాపకైః ||35||

తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్హరిః సర్వత్ర సర్వదా
శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చ స్మర్తవ్యో భగవాన్నృణామ్ ||36||

పిబన్తి యే భగవత ఆత్మనః సతాం కథామృతం శ్రవణపుటేషు సమ్భృతమ్
పునన్తి తే విషయవిదూషితాశయం వ్రజన్తి తచ్చరణసరోరుహాన్తికమ్ ||37||

అధ్యాయము – 3

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమేతన్నిగదితం పృష్టవాన్యద్భవాన్మమ
నృణాం యన్మ్రియమాణానాం మనుష్యేషు మనీషిణామ్ ||1||

బ్రహ్మవర్చసకామస్తు యజేత బ్రహ్మణః పతిమ్
ఇన్ద్రమిన్ద్రియకామస్తు ప్రజాకామః ప్రజాపతీన్ ||2||

దేవీం మాయాం తు శ్రీకామస్తేజస్కామో విభావసుమ్
వసుకామో వసూన్రుద్రాన్వీర్యకామోఽథ వీర్యవాన్ ||3||

అన్నాద్యకామస్త్వదితిం స్వర్గకామోఽదితేః సుతాన్
విశ్వాన్దేవాన్రాజ్యకామః సాధ్యాన్సంసాధకో విశామ్ ||4||

ఆయుష్కామోఽశ్వినౌ దేవౌ పుష్టికామ ఇలాం యజేత్
ప్రతిష్ఠాకామః పురుషో రోదసీ లోకమాతరౌ ||5||

రూపాభికామో గన్ధర్వాన్స్త్రీకామోఽప్సర ఉర్వశీమ్
ఆధిపత్యకామః సర్వేషాం యజేత పరమేష్ఠినమ్ ||6||

యజ్ఞం యజేద్యశస్కామః కోశకామః ప్రచేతసమ్
విద్యాకామస్తు గిరిశం దామ్పత్యార్థ ఉమాం సతీమ్ ||7||

ధర్మార్థ ఉత్తమశ్లోకం తన్తుః తన్వన్పితౄన్యజేత్
రక్షాకామః పుణ్యజనానోజస్కామో మరుద్గణాన్ ||8||

రాజ్యకామో మనూన్దేవాన్నిరృతిం త్వభిచరన్యజేత్
కామకామో యజేత్సోమమకామః పురుషం పరమ్ ||9||

అకామః సర్వకామో వా మోక్షకామ ఉదారధీః
తీవ్రేణ భక్తియోగేన యజేత పురుషం పరమ్ ||10||

ఏతావానేవ యజతామిహ నిఃశ్రేయసోదయః
భగవత్యచలో భావో యద్భాగవతసఙ్గతః ||11||

జ్ఞానం యదాప్రతినివృత్తగుణోర్మిచక్రమ్
ఆత్మప్రసాద ఉత యత్ర గుణేష్వసఙ్గః
కైవల్యసమ్మతపథస్త్వథ భక్తియోగః
కో నిర్వృతో హరికథాసు రతిం న కుర్యాత్ ||12||

శౌనక ఉవాచ
ఇత్యభివ్యాహృతం రాజా నిశమ్య భరతర్షభః
కిమన్యత్పృష్టవాన్భూయో వైయాసకిమృషిం కవిమ్ ||13||

ఏతచ్ఛుశ్రూషతాం విద్వన్సూత నోఽర్హసి భాషితుమ్
కథా హరికథోదర్కాః సతాం స్యుః సదసి ధ్రువమ్ ||14||

స వై భాగవతో రాజా పాణ్డవేయో మహారథః
బాలక్రీడనకైః క్రీడన్కృష్ణక్రీడాం య ఆదదే ||15||

వైయాసకిశ్చ భగవాన్వాసుదేవపరాయణః
ఉరుగాయగుణోదారాః సతాం స్యుర్హి సమాగమే ||16||

ఆయుర్హరతి వై పుంసాముద్యన్నస్తం చ యన్నసౌ
తస్యర్తే యత్క్షణో నీత ఉత్తమశ్లోకవార్తయా ||17||

తరవః కిం న జీవన్తి భస్త్రాః కిం న శ్వసన్త్యుత
న ఖాదన్తి న మేహన్తి కిం గ్రామే పశవోఽపరే ||18||

శ్వవిడ్వరాహోష్ట్రఖరైః సంస్తుతః పురుషః పశుః
న యత్కర్ణపథోపేతో జాతు నామ గదాగ్రజః ||19||

బిలే బతోరుక్రమవిక్రమాన్యే న శృణ్వతః కర్ణపుటే నరస్య
జిహ్వాసతీ దార్దురికేవ సూత న చోపగాయత్యురుగాయగాథాః ||20||

భారః పరం పట్టకిరీటజుష్టమప్యుత్తమాఙ్గం న నమేన్ముకున్దమ్
శావౌ కరౌ నో కురుతే సపర్యాం హరేర్లసత్కాఞ్చనకఙ్కణౌ వా ||21||

బర్హాయితే తే నయనే నరాణాం లిఙ్గాని విష్ణోర్న నిరీక్షతో యే
పాదౌ నృణాం తౌ ద్రుమజన్మభాజౌ క్షేత్రాణి నానువ్రజతో హరేర్యౌ ||22||

జీవఞ్ఛవో భాగవతాఙ్ఘ్రిరేణుం న జాతు మర్త్యోఽభిలభేత యస్తు
శ్రీవిష్ణుపద్యా మనుజస్తులస్యాః శ్వసఞ్ఛవో యస్తు న వేద గన్ధమ్ ||23||

తదశ్మసారం హృదయం బతేదం యద్గృహ్యమాణైర్హరినామధేయైః
న విక్రియేతాథ యదా వికారో నేత్రే జలం గాత్రరుహేషు హర్షః ||24||

అథాభిధేహ్యఙ్గ మనోఽనుకూలం ప్రభాషసే భాగవతప్రధానః
యదాహ వైయాసకిరాత్మవిద్యా విశారదో నృపతిం సాధు పృష్టః ||25||

అధ్యాయము – 4

సూత ఉవాచ
వైయాసకేరితి వచస్తత్త్వనిశ్చయమాత్మనః
ఉపధార్య మతిం కృష్ణే ఔత్తరేయః సతీం వ్యధాత్ ||1||

ఆత్మజాయాసుతాగార పశుద్రవిణబన్ధుషు

రాజ్యే చావికలే నిత్యం విరూఢాం మమతాం జహౌ ॥2॥

పప్రచ్ఛ చేమమేవార్థం యన్మాం పృచ్ఛథ సత్తమాః
కృష్ణానుభావశ్రవణే శ్రద్దధానో మహామనాః ॥3॥

సంస్థాం విజ్ఞాయ సన్న్యస్య కర్మ త్రైవర్గికం చ యత్
వాసుదేవే భగవతి ఆత్మభావం దృఢం గతః ॥4॥

రాజోవాచ
సమీచీనం వచో బ్రహ్మన్సర్వజ్ఞస్య తవానఘ
తమో విశీర్యతే మహ్యం హరేః కథయతః కథామ్ ॥5॥

భూయ ఏవ వివిత్సామి భగవానాత్మమాయయా
యథేదం సృజతే విశ్వం దుర్విభావ్యమధీశ్వరైః ॥6॥

యథా గోపాయతి విభుర్యథా సంయచ్ఛతే పునః
యాం యాం శక్తిముపాశ్రిత్య పురుశక్తిః పరః పుమాన్
ఆత్మానం క్రీడయన్క్రీడన్కరోతి వికరోతి చ ॥7॥

నూనం భగవతో బ్రహ్మన్హరేరద్భుతకర్మణః
దుర్విభావ్యమివాభాతి కవిభిశ్చాపి చేష్టితమ్ ॥8॥

యథా గుణాంస్తు ప్రకృతేర్యుగపత్క్రమశోఽపి వా
బిభర్తి భూరిశస్త్వేకః కుర్వన్కర్మాణి జన్మభిః ॥9॥

విచికిత్సితమేతన్మే బ్రవీతు భగవాన్యథా
శాబ్దే బ్రహ్మణి నిష్ణాతః పరస్మింశ్చ భవాన్ఖలు ॥10॥

సూత ఉవాచ
ఇత్యుపామన్త్రితో రాజ్ఞా గుణానుకథనే హరేః
హృషీకేశమనుస్మృత్య ప్రతివక్తుం ప్రచక్రమే ॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ
నమః పరస్మై పురుషాయ భూయసే సదుద్భవస్థాననిరోధలీలయా
గృహీతశక్తిత్రితయాయ దేహినామన్తర్భవాయానుపలక్ష్యవర్త్మనే ॥12॥

భూయో నమః సద్వృజినచ్ఛిదేఽసతామసమ్భవాయాఖిలసత్త్వమూర్తయే
పుంసాం పునః పారమహంస్య ఆశ్రమే వ్యవస్థితానామనుమృగ్యదాశుషే ॥13॥

నమో నమస్తేఽస్త్వృషభాయ సాత్వతాం విదూరకాష్ఠాయ ముహుః కుయోగినామ్
నిరస్తసామ్యాతిశయేన రాధసా స్వధామని బ్రహ్మణి రంస్యతే నమః ॥14॥

యత్కీర్తనం యత్స్మరణం యదీక్షణం యద్వన్దనం యచ్ఛ్రవణం యదర్హణమ్
లోకస్య సద్యో విధునోతి కల్మషం తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః ॥15॥

విచక్షణా యచ్చరణోపసాదనాత్సఙ్గం వ్యుదస్యోభయతోఽన్తరాత్మనః
విన్దన్తి హి బ్రహ్మగతిం గతక్లమాస్తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః ॥16॥

తపస్వినో దానపరా యశస్వినో మనస్వినో మన్త్రవిదః సుమఙ్గలాః
క్షేమం న విన్దన్తి వినా యదర్పణం తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః ||17||

కిరాతహూణాన్ధ్రపులిన్దపుల్కశా ఆభీరశుమ్భా యవనాః ఖసాదయః
యేఽన్యే చ పాపా యదపాశ్రయాశ్రయాః శుధ్యన్తి తస్మై ప్రభవిష్ణవే నమః ||18||

స ఏష ఆత్మాత్మవతామధీశ్వరస్త్రయీమయో ధర్మమయస్తపోమయః
గతవ్యలీకైరజశఙ్కరాదిభిర్వితర్క్యలిఙ్గో భగవాన్ప్రసీదతామ్ ||19||

శ్రియః పతిర్యజ్ఞపతిః ప్రజాపతిర్ధియాం పతిర్లోకపతిర్ధరాపతిః
పతిర్గతిశ్చాన్ధకవృష్ణిసాత్వతాం ప్రసీదతాం మే భగవాన్సతాం పతిః ||20||

యదఙ్ఘ్ర్యభిధ్యానసమాధిధౌతయా ధియానుపశ్యన్తి హి తత్త్వమాత్మనః
వదన్తి చైతత్కవయో యథారుచం స మే ముకున్దో భగవాన్ప్రసీదతామ్ ||21||

ప్రచోదితా యేన పురా సరస్వతీ వితన్వతాజస్య సతీం స్మృతిం హృది
స్వలక్షణా ప్రాదురభూత్కిలాస్యతః స మే ఋషీణామృషభః ప్రసీదతామ్ ||22||

భూతైర్మహద్భిర్య ఇమాః పురో విభుర్నిర్మాయ శేతే యదమూషు పూరుషః
భుఙ్క్తే గుణాన్షోడశ షోడశాత్మకః సోఽలఙ్కృషీష్ట భగవాన్వచాంసి మే ||23||

నమస్తస్మై భగవతే వాసుదేవాయ వేధసే
పపుర్జ్ఞానమయం సౌమ్యా యన్ముఖామ్బురుహాసవమ్ ||24||

ఏతదేవాత్మభూ రాజన్నారదాయ విపృచ్ఛతే
వేదగర్భోఽభ్యధాత్సాక్షాద్యదాహ హరిరాత్మనః ||25||

అధ్యాయము – 5

నారద ఉవాచ
దేవదేవ నమస్తేఽస్తు భూతభావన పూర్వజ
తద్విజానీహి యజ్జ్ఞానమాత్మతత్త్వనిదర్శనమ్ ||1||

యద్రూపం యదధిష్ఠానం యతః సృష్టమిదం ప్రభో
యత్సంస్థం యత్పరం యచ్చ తత్తత్త్వం వద తత్త్వతః ||2||

సర్వం హ్యేతద్భవాన్వేద భూతభవ్యభవత్ప్రభుః
కరామలకవద్విశ్వం విజ్ఞానావసితం తవ ||3||

యద్విజ్ఞానో యదాధారో యత్పరస్త్వం యదాత్మకః
ఏకః సృజసి భూతాని భూతైరేవాత్మమాయయా ||4||

ఆత్మన్భావయసే తాని న పరాభావయన్స్వయమ్
ఆత్మశక్తిమవష్టభ్య ఊర్ణనాభిరివాక్లమః ||5||

నాహం వేద పరం హ్యస్మిన్నాపరం న సమం విభో
నామరూపగుణైర్భావ్యం సదసత్కిఞ్చిదన్యతః ||6||

స భవానచరద్ఘోరం యత్తపః సుసమాహితః
తేన ఖేదయసే నస్త్వం పరాశఙ్కాం చ యచ్ఛసి ||7||

ఏతన్మే పృచ్ఛతః సర్వం సర్వజ్ఞ సకలేశ్వర
విజానీహి యథైవేదమహం బుధ్యేఽనుశాసితః ||8||

బ్రహ్మోవాచ
సమ్యక్కారుణికస్యేదం వత్స తే విచికిత్సితమ్
యదహం చోదితః సౌమ్య భగవద్వీర్యదర్శనే ||9||

నానృతం తవ తచ్చాపి యథా మాం ప్రబ్రవీషి భోః
అవిజ్ఞాయ పరం మత్త ఏతావత్త్వం యతో హి మే ||10||

యేన స్వరోచిషా విశ్వం రోచితం రోచయామ్యహమ్
యథార్కోఽగ్నిర్యథా సోమో యథర్క్షగ్రహతారకాః ||11||

తస్మై నమో భగవతే వాసుదేవాయ ధీమహి
యన్మాయయా దుర్జయయా మాం వదన్తి జగద్గురుమ్ ||12||

విలజ్జమానయా యస్య స్థాతుమీక్షాపథేఽముయా
విమోహితా వికత్థన్తే మమాహమితి దుర్ధియః ||13||

ద్రవ్యం కర్మ చ కాలశ్చ స్వభావో జీవ ఏవ చ
వాసుదేవాత్పరో బ్రహ్మన్న చాన్యోఽర్థోఽస్తి తత్త్వతః ||14||

నారాయణపరా వేదా దేవా నారాయణాఙ్గజాః
నారాయణపరా లోకా నారాయణపరా మఖాః ||15||

నారాయణపరో యోగో నారాయణపరం తపః
నారాయణపరం జ్ఞానం నారాయణపరా గతిః ||16||

తస్యాపి ద్రష్టురీశస్య కూటస్థస్యాఖిలాత్మనః
సృజ్యం సృజామి సృష్టోఽహమీక్షయైవాభిచోదితః ||17||

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి నిర్గుణస్య గుణాస్త్రయః
స్థితిసర్గనిరోధేషు గృహీతా మాయయా విభోః ||18||

కార్యకారణకర్తృత్వే ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాశ్రయాః
బధ్నన్తి నిత్యదా ముక్తం మాయినం పురుషం గుణాః ||19||

స ఏష భగవాంల్లిఙ్గైస్త్రిభిరేతైరధోక్షజః
స్వలక్షితగతిర్బ్రహ్మన్సర్వేషాం మమ చేశ్వరః ||20||

కాలం కర్మ స్వభావం చ మాయేశో మాయయా స్వయా
ఆత్మన్యదృచ్ఛయా ప్రాప్తం విబుభూషురుపాదదే ||21||

కాలాద్గుణవ్యతికరః పరిణామః స్వభావతః

కర్మణో జన్మ మహతః పురుషాధిష్ఠితాదభూత్ ॥22॥

మహతస్తు వికుర్వాణాద్రజఃసత్త్వోపబృంహితాత్
తమఃప్రధానస్త్వభవద్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకః ॥23॥

సోఽహఙ్కార ఇతి ప్రోక్తో వికుర్వన్సమభూత్త్రిధా
వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేతి యద్భిదా
ద్రవ్యశక్తిః క్రియాశక్తిర్జ్ఞానశక్తిరితి ప్రభో ॥24॥

తామసాదపి భూతాదేర్వికుర్వాణాదభూన్నభః
తస్య మాత్రా గుణః శబ్దో లిఙ్గం యద్ద్రష్టృదృశ్యయోః ॥25॥

నభసోఽథ వికుర్వాణాదభూత్స్పర్శగుణోఽనిలః
పరాన్వయాచ్ఛబ్దవాంశ్చ ప్రాణ ఓజః సహో బలమ్ ॥26॥

వాయోరపి వికుర్వాణాత్కాలకర్మస్వభావతః
ఉదపద్యత తేజో వై రూపవత్స్పర్శశబ్దవత్ ॥27॥

తేజసస్తు వికుర్వాణాదాసీదమ్భో రసాత్మకమ్
రూపవత్స్పర్శవచ్చామ్భో ఘోషవచ్చ పరాన్వయాత్ ॥28॥

విశేషస్తు వికుర్వాణాదమ్భసో గన్ధవానభూత్
పరాన్వయాద్రసస్పర్శ శబ్దరూపగుణాన్వితః ॥29॥

వైకారికాన్మనో జజ్ఞే దేవా వైకారికా దశ
దిగ్వాతార్కప్రచేతోఽశ్వి వహ్నీన్ద్రోపేన్ద్రమిత్రకాః ॥30॥

తైజసాత్తు వికుర్వాణాదిన్ద్రియాణి దశాభవన్
జ్ఞానశక్తిః క్రియాశక్తిర్బుద్ధిః ప్రాణశ్చ తైజసౌ
శ్రోత్రం త్వగ్ఘ్రాణదృగ్జిహ్వా వాగ్దోర్మేఢ్రాఙ్ఘ్రిపాయవః ॥31॥

యదైతేఽసఙ్గతా భావా భూతేన్ద్రియమనోగుణాః
యదాయతననిర్మాణే న శేకుర్బ్రహ్మవిత్తమ ॥32॥

తదా సంహత్య చాన్యోన్యం భగవచ్ఛక్తిచోదితాః
సదసత్త్వముపాదాయ చోభయం ససృజుర్హ్యదః ॥33॥

వర్షపూగసహస్రాన్తే తదణ్డముదకే శయమ్
కాలకర్మస్వభావస్థో జీవోఽజీవమజీవయత్ ॥34॥

స ఏవ పురుషస్తస్మాదణ్డం నిర్భిద్య నిర్గతః
సహస్రోర్వఙ్ఘ్రిబాహ్వక్షః సహస్రాననశీర్షవాన్ ॥35॥

యస్యేహావయవైర్లోకాన్కల్పయన్తి మనీషిణః
కట్యాదిభిరధః సప్త సప్తోర్ధ్వం జఘనాదిభిః ॥36॥

పురుషస్య ముఖం బ్రహ్మ క్షత్రమేతస్య బాహవః

ఊర్వోర్వైశ్యో భగవతః పద్భ్యాం శూద్రో వ్యజాయత॥37॥

భూర్లోకః కల్పితః పద్భ్యాం భువర్లోకోఽస్య నాభితః
హృదా స్వర్లోక ఉరసా మహర్లోకో మహాత్మనః॥38॥

గ్రీవాయాం జనలోకోఽస్య తపోలోకః స్తనద్వయాత్
మూర్ధభిః సత్యలోకస్తు బ్రహ్మలోకః సనాతనః॥39॥

తత్కట్యాం చాతలం క్లృప్తమూరుభ్యాం వితలం విభోః
జానుభ్యాం సుతలం శుద్ధం జఙ్ఘాభ్యాం తు తలాతలమ్॥40॥

మహాతలం తు గుల్ఫాభ్యాం ప్రపదాభ్యాం రసాతలమ్
పాతాలం పాదతలత ఇతి లోకమయః పుమాన్॥41॥

భూర్లోకః కల్పితః పద్భ్యాం భువర్లోకోఽస్య నాభితః
స్వర్లోకః కల్పితో మూర్ధ్నా ఇతి వా లోకకల్పనా॥42॥

అధ్యాయము – 6

బ్రహ్మోవాచ
వాచాం వహ్నేర్ముఖం క్షేత్రం ఛన్దసాం సప్త ధాతవః
హవ్యకవ్యామృతాన్నానాం జిహ్వా సర్వరసస్య చ॥1॥

సర్వాసూనాం చ వాయోశ్చ తన్నాసే పరమాయణే
అశ్వినోరోషధీనాం చ ఘ్రాణో మోదప్రమోదయోః॥2॥

రూపాణాం తేజసాం చక్షుర్దివః సూర్యస్య చాక్షిణీ
కర్ణౌ దిశాం చ తీర్థానాం శ్రోత్రమాకాశశబ్దయోః॥3॥

తద్గాత్రం వస్తుసారాణాం సౌభగస్య చ భాజనమ్
త్వగస్య స్పర్శవాయోశ్చ సర్వమేధస్య చైవ హి॥4॥

రోమాణ్యుద్భిజ్జజాతీనాం యైర్వా యజ్ఞస్తు సమ్భృతః
కేశశ్మశ్రునఖాన్యస్య శిలాలోహాభ్రవిద్యుతామ్॥5॥

బాహవో లోకపాలానాం ప్రాయశః క్షేమకర్మణామ్॥6॥

విక్రమో భూర్భువః స్వశ్చ క్షేమస్య శరణస్య చ
సర్వకామవరస్యాపి హరేశ్చరణ ఆస్పదమ్॥7॥

అపాం వీర్యస్య సర్గస్య పర్జన్యస్య ప్రజాపతేః
పుంసః శిశ్న ఉపస్థస్తు ప్రజాత్యానన్దనిర్వృతేః॥8॥

పాయుర్యమస్య మిత్రస్య పరిమోక్షస్య నారద
హింసాయా నిరృతేర్మృత్యోర్నిరయస్య గుదం స్మృతః॥9॥

పరాభూతేరధర్మస్య తమసశ్చాపి పశ్చిమః

నాడ్యో నదనదీనాం చ గోత్రాణామస్థిసంహతిః ॥10॥

అవ్యక్తరససిన్ధూనాం భూతానాం నిధనస్య చ
ఉదరం విదితం పుంసో హృదయం మనసః పదమ్ ॥11॥

ధర్మస్య మమ తుభ్యం చ కుమారాణాం భవస్య చ
విజ్ఞానస్య చ సత్త్వస్య పరస్యాత్మా పరాయణమ్ ॥12॥

అహం భవాన్భవశ్చైవ త ఇమే మునయోఽగ్రజాః
సురాసురనరా నాగాః ఖగా మృగసరీసృపాః ॥13॥

గన్ధర్వాప్సరసో యక్షా రక్షోభూతగణోరగాః
పశవః పితరః సిద్ధా విద్యాధ్రాశ్చారణా ద్రుమాః ॥14॥

అన్యే చ వివిధా జీవాజలస్థలనభౌకసః
గ్రహర్క్షకేతవస్తారాస్తడితః స్తనయిత్నవః ॥15॥

సర్వం పురుష ఏవేదం భూతం భవ్యం భవచ్చ యత్
తేనేదమావృతం విశ్వం వితస్తిమధితిష్ఠతి ॥16॥

స్వధిష్ణ్యం ప్రతపన్ప్రాణో బహిశ్చ ప్రతపత్యసౌ
ఏవం విరాజం ప్రతపంస్తపత్యన్తర్బహిః పుమాన్ ॥17॥

సోఽమృతస్యాభయస్యేశో మర్త్యమన్నం యదత్యగాత్
మహిమైష తతో బ్రహ్మన్పురుషస్య దురత్యయః ॥18॥

పాదేషు సర్వభూతాని పుంసః స్థితిపదో విదుః
అమృతం క్షేమమభయం త్రిమూర్ధ్నోఽధాయి మూర్ధసు ॥19॥

పాదాస్త్రయో బహిశ్చాసన్నప్రజానాం య ఆశ్రమాః
అన్తస్త్రిలోక్యాస్త్వపరో గృహమేధోఽబృహద్వ్రతః ॥20॥

సృతీ విచక్రమే విశ్వఙ్సాశనానశనే ఉభే
యదవిద్యా చ విద్యా చ పురుషస్తూభయాశ్రయః ॥21॥

యస్మాదణ్డం విరాడ్జజ్ఞే భూతేన్ద్రియగుణాత్మకః
తద్ద్రవ్యమత్యగాద్విశ్వం గోభిః సూర్య ఇవాతపన్ ॥22॥

యదాస్య నాభ్యాన్నలినాదహమాసం మహాత్మనః
నావిదం యజ్ఞసమ్భారాన్పురుషావయవానృతే ॥23॥

తేషు యజ్ఞస్య పశవః సవనస్పతయః కుశాః
ఇదం చ దేవయజనం కాలశ్చోరుగుణాన్వితః ॥24॥

వస్తూన్యోషధయః స్నేహా రసలోహమృదో జలమ్
ఋచో యజూంషి సామాని చాతుర్హోత్రం చ సత్తమ ॥25॥

నామధేయాని మన్త్రాశ్చ దక్షిణాశ్చ వ్రతాని చ
దేవతానుక్రమః కల్పః సఙ్కల్పస్తన్త్రమేవ చ ॥26॥

గతయో మతయశ్చైవ ప్రాయశ్చిత్తం సమర్పణమ్
పురుషావయవైరేతే సమ్భారాః సమ్భృతా మయా ॥27॥

ఇతి సమ్భృతసమ్భారః పురుషావయవైరహమ్
తమేవ పురుషం యజ్ఞం తేనైవాయజమీశ్వరమ్ ॥28॥

తతస్తే భ్రాతర ఇమే ప్రజానాం పతయో నవ
అయజన్వ్యక్తమవ్యక్తం పురుషం సుసమాహితాః ॥29॥

తతశ్చ మనవః కాలే ఈజిరే ఋషయోఽపరే
పితరో విబుధా దైత్యా మనుష్యాః క్రతుభిర్విభుమ్ ॥30॥

నారాయణే భగవతి తదిదం విశ్వమాహితమ్
గృహీతమాయోరుగుణః సర్గాదావగుణః స్వతః ॥31॥

సృజామి తన్నియుక్తోఽహం హరో హరతి తద్వశః
విశ్వం పురుషరూపేణ పరిపాతి త్రిశక్తిధృక్ ॥32॥

ఇతి తేఽభిహితం తాత యథేదమనుపృచ్ఛసి
నాన్యద్భగవతః కిఞ్చిద్భావ్యం సదసదాత్మకమ్ ॥33॥

న భారతీ మేఽఙ్గ మృషోపలక్ష్యతే న వై క్వచిన్మే మనసో మృషా గతిః
న మే హృషీకాణి పతన్త్యసత్పథే యన్మే హృదౌత్కణ్ఠ్యవతా ధృతో హరిః ॥34॥

సోఽహం సమామ్నాయమయస్తపోమయః ప్రజాపతీనామభివన్దితః పతిః
ఆస్థాయ యోగం నిపుణం సమాహితస్తం నాధ్యగచ్ఛం యత ఆత్మసమ్భవః ॥35॥

నతోఽస్మ్యహం తచ్చరణం సమీయుషాం భవచ్ఛిదం స్వస్త్యయనం సుమఙ్గలమ్
యో హ్యాత్మమాయావిభవం స్మ పర్యగాద్యథా నభః స్వాన్తమథాపరే కుతః ॥36॥

నాహం న యూయం యదృతాం గతిం విదుర్న వామదేవః కిముతాపరే సురాః
తన్మాయయా మోహితబుద్ధయస్త్విదం వినిర్మితం చాత్మసమం విచక్ష్మహే ॥37॥

యస్యావతారకర్మాణి గాయన్తి హ్యస్మదాదయః
న యం విదన్తి తత్త్వేన తస్మై భగవతే నమః ॥38॥

స ఏష ఆద్యః పురుషః కల్పే కల్పే సృజత్యజః
ఆత్మాత్మన్యాత్మనాత్మానం స సంయచ్ఛతి పాతి చ ॥39॥

విశుద్ధం కేవలం జ్ఞానం ప్రత్యక్సమ్యగవస్థితమ్
సత్యం పూర్ణమనాద్యన్తం నిర్గుణం నిత్యమద్వయమ్ ॥40॥

ఋషే విదన్తి మునయః ప్రశాన్తాత్మేన్ద్రియాశయాః
యదా తదేవాసత్తర్కైస్తిరోధీయేత విప్లుతమ్ ॥41॥

ఆద్యోఽవతారః పురుషః పరస్య కాలః స్వభావః సదసన్మనశ్చ
ద్రవ్యం వికారో గుణ ఇన్ద్రియాణి విరాట్స్వరాట్స్థాస్ను చరిష్ణు భూమ్నః ॥42॥

అహం భవో యజ్ఞ ఇమే ప్రజేశా దక్షాదయో యే భవదాదయశ్చ
స్వర్లోకపాలాః ఖగలోకపాలా నృలోకపాలాస్తలలోకపాలాః ॥43॥

గన్ధర్వవిద్యాధరచారణేశా యే యక్షరక్షోరగనాగనాథాః
యే వా ఋషీణామృషభాః పితౄణాం దైత్యేన్ద్రసిద్ధేశ్వరదానవేన్ద్రాః
అన్యే చ యే ప్రేతపిశాచభూత కూష్మాణ్డయాదోమృగపక్ష్యధీశాః ॥44॥

యత్కిఞ్చ లోకే భగవన్మహస్వదోజఃసహస్వద్బలవత్క్షమావత్
శ్రీహ్రీవిభూత్యాత్మవదద్భుతార్ణం తత్త్వం పరం రూపవదస్వరూపమ్ ॥45॥

ప్రాధాన్యతో యానృష ఆమనన్తి లీలావతారాన్పురుషస్య భూమ్నః
ఆపీయతాం కర్ణకషాయశోషానను‌క్రమిష్యే త ఇమాన్సుపేశాన్ ॥46॥

అధ్యాయము – 7

బ్రహ్మోవాచ
యత్రోద్యతః క్షితితలోద్ధరణాయ బిభ్రత్
క్రౌడీం తనుం సకలయజ్ఞమయీమనన్తః
అన్తర్మహార్ణవ ఉపాగతమాదిదైత్యం
తం దంష్ట్రయాద్రిమివ వజ్రధరో దదార ॥1॥

జాతో రుచేరజనయత్సుయమాన్సుయజ్ఞ
ఆకూతిసూనురమరానథ దక్షిణాయామ్
లోకత్రయస్య మహతీమహరద్యదార్తిం
స్వాయమ్భువేన మనునా హరిరిత్యనూక్తః ॥2॥

జజ్ఞే చ కర్దమగృహే ద్విజ దేవహూత్యాం
స్త్రీభిః సమం నవభిరాత్మగతిం స్వమాత్రే
ఊచే యయాత్మశమలం గుణసఙ్గపఙ్కమ్
అస్మిన్విధూయ కపిలస్య గతిం ప్రపేదే ॥3॥

అత్రేరపత్యమభికాఙ్క్షత ఆహ తుష్టో
దత్తో మయాహమితి యద్భగవాన్స దత్తః
యత్పాదపఙ్కజపరాగపవిత్రదేహా
యోగర్ద్ధిమాపురుభయీం యదుహైహయాద్యాః ॥4॥

తప్తం తపో వివిధలోకసిసృక్షయా మే
ఆదౌ సనాత్స్వతపసః స చతుఃసనోఽభూత్
ప్రాక్కల్పసమ్ప్లవవినష్టమిహాత్మతత్త్వం
సమ్యగ్జగాద మునయో యదచక్షతాత్మన్ ॥5॥

ధర్మస్య దక్షదుహితర్యజనిష్ట మూర్త్యాం
నారాయణో నర ఇతి స్వతపఃప్రభావః

దృష్ట్వాత్మనో భగవతో నియమావలోపం
దేవ్యస్త్వనఙ్గపృతనా ఘటితుం న శేకుః ॥6॥

కామం దహన్తి కృతినో నను రోషదృష్ట్యా
రోషం దహన్తముత తే న దహన్త్యసహ్యమ్
సోఽయం యదన్తరమలం ప్రవిశన్బిభేతి
కామః కథం ను పునరస్య మనః శ్రయేత ॥7॥

విద్ధః సపత్న్యుదితపత్త్రిభిరన్తి రాజ్ఞో
బాలోఽపి సన్నుపగతస్తపసే వనాని
తస్మా అదాద్ధ్రువగతిం గృణతే ప్రసన్నో
దివ్యాః స్తువన్తి మునయో యదుపర్యధస్తాత్ ॥8॥

యద్వేనముత్పథగతం ద్విజవాక్యవజ్ర
నిష్ప్లుష్టపౌరుషభగం నిరయే పతన్తమ్
త్రాత్వార్థితో జగతి పుత్రపదం చ లేభే
దుగ్ధా వసూని వసుధా సకలాని యేన ॥9॥

నాభేరసావృషభ ఆస సుదేవిసూనుర్
యో వై చచార సమదృగ్జడయోగచర్యామ్
యత్పారమహంస్యమృషయః పదమామనన్తి
స్వస్థః ప్రశాన్తకరణః పరిముక్తసఙ్గః ॥10॥

సత్రే మమాస భగవాన్హయశీరషాథో
సాక్షాత్స యజ్ఞపురుషస్తపనీయవర్ణః
ఛన్దోమయో మఖమయోఽఖిలదేవతాత్మా
వాచో బభూవురుశతీః శ్వసతోఽస్య నస్తః ॥11॥

మత్స్యో యుగాన్తసమయే మనునోపలబ్ధః
క్షోణీమయో నిఖిలజీవనికాయకేతః
విస్రంసితానురుభయే సలిలే ముఖాన్మే
ఆదాయ తత్ర విజహార హ వేదమార్గాన్ ॥12॥

క్షీరోదధావమరదానవయూథపానామ్
ఉన్మథ్నతామమృతలబ్ధయ ఆదిదేవః
పృష్ఠేన కచ్ఛపవపుర్విదధార గోత్రం
నిద్రాక్షణోఽద్రిపరివర్తకషాణకణ్డూః ॥13॥

త్రైపిష్టపోరుభయహా స నృసింహరూపం
కృత్వా భ్రమద్భ్రుకుటిదంష్ట్రకరాలవక్త్రమ్
దైత్యేన్ద్రమాశు గదయాభిపతన్తమారాద్
ఊరౌ నిపాత్య విదదార నఖైః స్ఫురన్తమ్ ॥14॥

అన్తఃసరస్యురుబలేన పదే గృహీతో
గ్రాహేణ యూథపతిరమ్బుజహస్త ఆర్తః
ఆహేదమాదిపురుషాఖిలలోకనాథ

తీర్థశ్రవః శ్రవణమఙ్గలనామధేయ॥15॥

శ్రుత్వా హరిస్తమరణార్థినమప్రమేయశ్
చక్రాయుధః పతగరాజభుజాధిరూఢః
చక్రేణ నక్రవదనం వినిపాట్య తస్మాద్
ధస్తే ప్రగృహ్య భగవాన్కృపయోజ్జహార॥16॥

జ్యాయాన్గుణైరవరజోఽప్యదితేః సుతానాం
లోకాన్విచక్రమ ఇమాన్యదథాధియజ్ఞః
క్ష్మాం వామనేన జగృహే త్రిపదచ్ఛలేన
యాచ్ఞామృతే పథి చరన్ప్రభుభిర్న చాల్యః॥17॥

నార్థో బలేరయమురుక్రమపాదశౌచమ్
ఆపః శిఖాధృతవతో విబుధాధిపత్యమ్
యో వై ప్రతిశ్రుతమృతే న చికీర్షదన్యద్
ఆత్మానమఙ్గ మనసా హరయేఽభిమేనే॥18॥

తుభ్యం చ నారద భృశం భగవాన్వివృద్ధ
భావేన సాధు పరితుష్ట ఉవాచ యోగమ్
జ్ఞానం చ భాగవతమాత్మసతత్త్వదీపం
యద్వాసుదేవశరణా విదురఞ్జసైవ॥19॥

చక్రం చ దిక్ష్వవిహతం దశసు స్వతేజో
మన్వన్తరేషు మనువంశధరో బిభర్తి
దుష్టేషు రాజసు దమం వ్యదధాత్స్వకీర్తిం
సత్యే త్రిపృష్ఠ ఉశతీం ప్రథయంశ్చరిత్రైః॥20॥

ధన్వన్తరిశ్చ భగవాన్స్వయమేవ కీర్తిర్
నామ్నా నృణాం పురురుజాం రుజ ఆశు హన్తి
యజ్ఞే చ భాగమమృతాయురవావరున్ధ
ఆయుష్యవేదమనుశాస్త్యవతీర్య లోకే॥21॥

క్షత్రం క్షయాయ విధినోపభృతం మహాత్మా
బ్రహ్మధ్రుగుజ్ఝితపథం నరకార్తిలిప్సు
ఉద్ధన్త్యసావవనికణ్టకముగ్రవీర్యస్
త్రిఃసప్తకృత్వ ఉరుధారపరశ్వధేన॥22॥

అస్మత్ప్రసాదసుముఖః కలయా కలేశ
ఇక్ష్వాకువంశ అవతీర్య గురోర్నిదేశే
తిష్ఠన్వనం సదయితానుజ ఆవివేశ
యస్మిన్విరుధ్య దశకన్ధర ఆర్తిమార్చ్ఛత్॥23॥

యస్మా అదాదుదధిరూఢభయాఙ్గవేపో
మార్గం సపద్యరిపురం హరవద్దిధక్షోః
దూరే సుహృన్మథితరోషసుశోణదృష్ట్యా
తాతప్యమానమకరోరగనక్రచక్రః॥24॥

వక్షఃస్థలస్పర్శరుగ్నమహేన్ద్రవాహ
దన్తైర్విడమ్బితకకుబ్జుష ఊఢహాసమ్
సద్యోఽసుభిః సహ వినేష్యతి దారహర్తుర్
విస్ఫూర్జితైర్ధనుష ఉచ్చరతోఽధిసైన్యే ॥25॥

భూమేః సురేతరవరూథవిమర్దితాయాః
క్లేశవ్యయాయ కలయా సితకృష్ణకేశః
జాతః కరిష్యతి జనానుపలక్ష్యమార్గః
కర్మాణి చాత్మమహిమోపనిబన్ధనాని ॥26॥

తోకేన జీవహరణం యదులూకికాయాస్
త్రైమాసికస్య చ పదా శకటోఽపవృత్తః
యద్రిఙ్గతాన్తరగతేన దివిస్పృశోర్వా
ఉన్మూలనం త్విత రథార్జునయోర్న భావ్యమ్ ॥27॥

యద్వై వ్రజే వ్రజపశూన్విషతోయపీతాన్
పాలాంస్త్వజీవయదనుగ్రహదృష్టివృష్ట్యా
తచ్ఛుద్ధయేఽతివిషవీర్యవిలోలజిహ్వమ్
ఉచ్చాటయిష్యదురగం విహరన్హ్రదిన్యామ్ ॥28॥

తత్కర్మ దివ్యమివ యన్నిశి నిఃశయానం
దావాగ్నినా శుచివనే పరిదహ్యమానే
ఉన్నేష్యతి వ్రజమతోఽవసితాన్తకాలం
నేత్రే పిధాప్య సబలోఽనధిగమ్యవీర్యః ॥29॥

గృహ్ణీత యద్యదుపబన్ధమముష్య మాతా
శుల్బం సుతస్య న తు తత్తదముష్య మాతి
యజ్జృమ్భతోఽస్య వదనే భువనాని గోపీ
సంవీక్ష్య శఙ్కితమనాః ప్రతిబోధితాసీత్ ॥30॥

నన్దం చ మోక్ష్యతి భయాద్వరుణస్య పాశాద్
గోపాన్బిలేషు పిహితాన్మయసూనునా చ
అహ్న్యాపృతం నిశి శయానమతిశ్రమేణ
లోకం వికుణ్ఠముపనేష్యతి గోకులం స్మ ॥31॥

గోపైర్మఖే ప్రతిహతే వ్రజవిప్లవాయ
దేవేఽభివర్షతి పశూన్కృపయా రిరక్షుః
ధర్తోచ్ఛిలీన్ధ్రమివ సప్తదినాని సప్త
వర్షో మహీధ్రమనఘైకకరే సలీలమ్ ॥32॥

క్రీడన్వనే నిశి నిశాకరరశ్మిగౌర్యాం
రాసోన్ముఖః కలపదాయతమూర్చ్ఛితేన
ఉద్దీపితస్మరరుజాం వ్రజభృద్వధూనాం
హర్తుర్హరిష్యతి శిరో ధనదానుగస్య ॥33॥

యే చ ప్రలమ్బఖరదర్దురకేశ్యరిష్ట

మల్లేభకంసయవనాః కపిపౌణ్డ్రకాద్యాః
అన్యే చ శాల్వకుజబల్వలదన్తవక్ర
సప్తోక్షశమ్బరవిదూరథరుక్మిముఖ్యాః ॥34॥

యే వా మృధే సమితిశాలిన ఆత్తచాపాః
కామ్బోజమత్స్యకురుసృఞ్జయకైకయాద్యాః
యాస్యన్త్యదర్శనమలం బలపార్థభీమ
వ్యాజాహ్వయేన హరిణా నిలయం తదీయమ్ ॥35॥

కాలేన మీలితధియామవమృశ్య నౄణాం
స్తోకాయుషాం స్వనిగమో బత దూరపారః
ఆవిర్హితస్త్వనుయుగం స హి సత్యవత్యాం
వేదద్రుమం విటపశో విభజిష్యతి స్మ ॥36॥

దేవద్విషాం నిగమవర్త్మని నిష్ఠితానాం
పూర్భిర్మయేన విహితాభిరదృశ్యతూర్భిః
లోకాన్ఘ్నతాం మతివిమోహమతిప్రలోభం
వేషం విధాయ బహు భాష్యత ఔపధర్మ్యమ్ ॥37॥

యర్హ్యాలయేష్వపి సతాం న హరేః కథాః స్యుః
పాషణ్డినో ద్విజజనా వృషలా నృదేవాః
స్వాహా స్వధా వషడితి స్మ గిరో న యత్ర
శాస్తా భవిష్యతి కలేర్భగవాన్యుగాన్తే ॥38॥

సర్గే తపోఽహమృషయో నవ యే ప్రజేశాః
స్థానేఽథ ధర్మమఖమన్వమరావనీశాః
అన్తే త్వధర్మహరమన్యువశాసురాద్యా
మాయావిభూతయ ఇమాః పురుశక్తిభాజః ॥39॥

విష్ణోర్ను వీర్యగణనాం కతమోఽర్హతీహ
యః పార్థివాన్యపి కవిర్విమమే రజాంసి
చస్కమ్భ యః స్వరహసాస్ఖలతా త్రిపృష్ఠం
యస్మాత్త్రిసామ్యసదనాదురుకమ్పయానమ్ ॥40॥

నాన్తం విదామ్యహమమీ మునయోఽగ్రజాస్తే
మాయాబలస్య పురుషస్య కుతోఽవరా యే
గాయన్గుణాన్దశశతానన ఆదిదేవః
శేషోఽధునాపి సమవస్యతి నాస్య పారమ్ ॥41॥

యేషాం స ఏష భగవాన్దయయేదనన్తః
సర్వాత్మనాశ్రితపదో యది నిర్వ్యలీకమ్
తే దుస్తరామతితరన్తి చ దేవమాయాం
నైషాం మమాహమితి ధీః శ్వశృగాలభక్ష్యే ॥42॥

వేదాహమఙ్గ పరమస్య హి యోగమాయాం
యూయం భవశ్చ భగవానథ దైత్యవర్యః

పత్నీ మనోః స చ మనుశ్చ తదాత్మజాశ్చ
ప్రాచీనబర్హిర్ఋభురఙ్గ ఉత ధ్రువశ్చ ||43||

ఇక్ష్వాకురైలముచుకున్దవిదేహగాధి
రఘ్వమ్బరీషసగరా గయనాహుషాద్యాః
మాన్ధాత్రలర్కశతధన్వనురన్తిదేవా
దేవవ్రతో బలిరమూర్త రయో దిలీపః ||44||

సౌభర్యుతఙ్కశిబిదేవలపిప్పలాద
సారస్వతోద్ధవపరాశరభూరిషేణాః
యేఽన్యే విభీషణహనూమదుపేన్ద్రదత్త
పార్థార్ష్టిషేణవిదురశ్రుతదేవవర్యాః ||45||

తే వై విదన్త్యతితరన్తి చ దేవమాయాం
స్త్రీశూద్రహూణశబరా అపి పాపజీవాః
యద్యద్భుతక్రమపరాయణశీలశిక్షాస్
తిర్యగ్జనా అపి కిము శ్రుతధారణా యే ||46||

శశ్వత్ప్రశాన్తమభయం ప్రతిబోధమాత్రం
శుద్ధం సమం సదసతః పరమాత్మతత్త్వమ్
శబ్దో న యత్ర పురుకారకవాన్క్రియార్థో
మాయా పరైత్యభిముఖే చ విలజ్జమానా ||47||

తద్వై పదం భగవతః పరమస్య పుంసో
బ్రహ్మేతి యద్విదురజస్రసుఖం విశోకమ్
సధ్ర్యఙ్నియమ్య యతయో యమకర్తహేతిం
జహ్యుః స్వరాడివ నిపానఖనిత్రమిన్ద్రః ||48||

స శ్రేయసామపి విభుర్భగవాన్యతోఽస్య
భావస్వభావవిహితస్య సతః ప్రసిద్ధిః
దేహే స్వధాతువిగమేఽనువిశీర్యమాణే
వ్యోమేవ తత్ర పురుషో న విశీర్యతే ఽజః ||49||

సోఽయం తేఽభిహితస్తాత భగవాన్విశ్వభావనః
సమాసేన హరేర్నాన్యదన్యస్మాత్సదసచ్చ యత్ ||50||

ఇదం భాగవతం నామ యన్మే భగవతోదితమ్
సఙ్గ్రహోఽయం విభూతీనాం త్వమేతద్విపులీ కురు ||51||

యథా హరౌ భగవతి నృణాం భక్తిర్భవిష్యతి
సర్వాత్మన్యఖిలాధారే ఇతి సఙ్కల్ప్య వర్ణయ ||52||

మాయాం వర్ణయతోఽముష్య ఈశ్వరస్యానుమోదతః
శృణ్వతః శ్రద్ధయా నిత్యం మాయయాత్మా న ముహ్యతి ||53||

అధ్యాయము – 8

రాజోవాచ
బ్రహ్మణా చోదితో బ్రహ్మన్గుణాఖ్యానేఽగుణస్య చ
యస్మై యస్మై యథా ప్రాహ నారదో దేవదర్శనః ||1||

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామి తత్త్వం తత్త్వవిదాం వర
హరేరద్భుతవీర్యస్య కథా లోకసుమఙ్గలాః ||2||

కథయస్వ మహాభాగ యథాహమఖిలాత్మని
కృష్ణే నివేశ్య నిఃసఙ్గం మనస్త్యక్ష్యే కలేవరమ్ ||3||

శృణ్వతః శ్రద్ధయా నిత్యం గృణతశ్చ స్వచేష్టితమ్
కాలేన నాతిదీర్ఘేణ భగవాన్విశతే హృది ||4||

ప్రవిష్టః కర్ణరన్ధ్రేణ స్వానాం భావసరోరుహమ్
ధునోతి శమలం కృష్ణః సలిలస్య యథా శరత్ ||5||

ధౌతాత్మా పురుషః కృష్ణ పాదమూలం న ముఞ్చతి
ముక్తసర్వపరిక్లేశః పాన్థః స్వశరణం యథా ||6||

యదధాతుమతో బ్రహ్మన్దేహారమ్భోఽస్య ధాతుభిః
యదృచ్ఛయా హేతునా వా భవన్తో జానతే యథా ||7||

ఆసీద్యదుదరాత్పద్మం లోకసంస్థానలక్షణమ్
యావానయం వై పురుష ఇయత్తావయవైః పృథక్
తావానసావితి ప్రోక్తః సంస్థావయవవానివ ||8||

అజః సృజతి భూతాని భూతాత్మా యదనుగ్రహాత్
దదృశే యేన తద్రూపం నాభిపద్మసముద్భవః ||9||

స చాపి యత్ర పురుషో విశ్వస్థిత్యుద్భవాప్యయః
ముక్త్వాత్మమాయాం మాయేశః శేతే సర్వగుహాశయః ||10||

పురుషావయవైర్లోకాః సపాలాః పూర్వకల్పితాః
లోకైరముష్యావయవాః సపాలైరితి శుశ్రుమ ||11||

యావాన్కల్పో వికల్పో వా యథా కాలోఽనుమీయతే
భూతభవ్యభవచ్ఛబ్ద ఆయుర్మానం చ యత్సతః ||12||

కాలస్యానుగతిర్యా తు లక్ష్యతేఽణ్వీ బృహత్యపి
యావత్యః కర్మగతయో యాదృశీర్ద్విజసత్తమ ||13||

యస్మిన్కర్మసమావాయో యథా యేనోపగృహ్యతే
గుణానాం గుణినాం చైవ పరిణామమభీప్సతామ్ ||14||

భూపాతాలకకుబ్వ్యోమ గ్రహనక్షత్రభూభృతామ్
సరిత్సముద్రద్వీపానాం సమ్భవశ్చైతదోకసామ్ ||15||

ప్రమాణమణ్డకోశస్య బాహ్యాభ్యన్తరభేదతః
మహతాం చానుచరితం వర్ణాశ్రమవినిశ్చయః॥16॥

యుగాని యుగమానం చ ధర్మో యశ్చ యుగే యుగే
అవతారానుచరితం యదాశ్చర్యతమం హరేః॥17॥

నృణాం సాధారణో ధర్మః సవిశేషశ్చ యాదృశః
శ్రేణీనాం రాజర్షీణాం చ ధర్మః కృచ్ఛ్రేషు జీవతామ్॥18॥

తత్త్వానాం పరిసఙ్ఖ్యానం లక్షణం హేతులక్షణమ్
పురుషారాధనవిధిర్యోగస్యాధ్యాత్మికస్య చ॥19॥

యోగేశ్వరైశ్వర్యగతిర్లిఙ్గభఙ్గస్తు యోగినామ్
వేదోపవేదధర్మాణామితిహాసపురాణయోః॥20॥

సమ్ప్లవః సర్వభూతానాం విక్రమః ప్రతిసఙ్క్రమః
ఇష్టాపూర్తస్య కామ్యానాం త్రివర్గస్య చ యో విధిః॥21॥

యో వానుశాయినాం సర్గః పాషణ్డస్య చ సమ్భవః
ఆత్మనో బన్ధమోక్షౌ చ వ్యవస్థానం స్వరూపతః॥22॥

యథాత్మతన్త్రో భగవాన్విక్రీడత్యాత్మమాయయా
విసృజ్య వా యథా మాయాముదాస్తే సాక్షివద్విభుః॥23॥

సర్వమేతచ్చ భగవన్పృచ్ఛతో మేఽనుపూర్వశః
తత్త్వతోఽర్హస్యుదాహర్తుం ప్రపన్నాయ మహామునే॥24॥

అత్ర ప్రమాణం హి భవాన్పరమేష్ఠీ యథాత్మభూః
అపరే చానుతిష్ఠన్తి పూర్వేషాం పూర్వజైః కృతమ్॥25॥

న మేఽసవః పరాయన్తి బ్రహ్మన్ననశనాదమీ
పిబతో ఇచ్యుతపీయూషమ్తద్వాక్యాబ్ధివినిఃసృతమ్॥26॥

సూత ఉవాచ
స ఉపామన్త్రితో రాజ్ఞా కథాయామితి సత్పతేః
బ్రహ్మరాతో భృశం ప్రీతో విష్ణురాతేన సంసది॥27॥

ప్రాహ భాగవతం నామ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితమ్
బ్రహ్మణే భగవత్ప్రోక్తం బ్రహ్మకల్ప ఉపాగతే॥28॥

యద్యత్పరీక్షిదృషభః పాణ్డూనామనుపృచ్ఛతి
ఆనుపూర్వ్యేణ తత్సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥29॥

అధ్యాయము – 9

శ్రీశుక ఉవాచ
ఆత్మమాయామృతే రాజన్పరస్యానుభవాత్మనః

న ఘటేతార్థసమ్బన్ధః స్వప్నద్రష్టురివాఞ్జసా ||1 ||

బహురూప ఇవాభాతి మాయయా బహురూపయా
రమమాణో గుణేష్వస్యా మమాహమితి మన్యతే ||2 ||

యర్హి వావ మహిమ్ని స్వే పరస్మిన్కాలమాయయోః
రమేత గతసమ్మోహస్త్యక్త్వోదాస్తే తదోభయమ్ ||3 ||

ఆత్మతత్త్వవిశుద్ధ్యర్థం యదాహ భగవానృతమ్
బ్రహ్మణే దర్శయన్రూపమవ్యలీకవ్రతాదృతః ||4 ||

స ఆదిదేవో జగతాం పరో గురుః స్వధిష్ణ్యమాస్థాయ సిసృక్షయైక్షత
తాం నాధ్యగచ్ఛద్దృశమత్ర సమ్మతాం ప్రపఞ్చనిర్మాణవిధిర్యయా భవేత్ ||5 ||

స చిన్తయన్ద్వ్యక్షరమేకదామ్భస్యుపాశృణోద్ద్విర్గదితం వచో విభుః
స్పర్శేషు యత్షోడశమేకవింశం నిష్కిఞ్చనానాం నృప యద్ధనం విదుః ||6 ||

నిశమ్య తద్వక్తృదిదృక్షయా దిశో విలోక్య తత్రాన్యదపశ్యమానః
స్వధిష్ణ్యమాస్థాయ విమృశ్య తద్ధితం తపస్యుపాదిష్ట ఇవాదధే మనః ||7 ||

దివ్యం సహస్రాబ్దమమోఘదర్శనో జితానిలాత్మా విజితోభయేన్ద్రియః
అతప్యత స్మాఖిలలోకతాపనం తపస్తపీయాంస్తపతాం సమాహితః ||8 ||

తస్మై స్వలోకం భగవాన్సభాజితః సన్దర్శయామాస పరం న యత్పరమ్
వ్యపేతసఙ్క్లేశవిమోహసాధ్వసం స్వదృష్టవద్భిర్పురుషైరభిష్టుతమ్ ||9 ||

ప్రవర్తతే యత్ర రజస్తమస్తయోః సత్త్వం చ మిశ్రం న చ కాలవిక్రమః
న యత్ర మాయా కిముతాపరే హరేరనువ్రతా యత్ర సురాసురార్చితాః ||10 ||

శ్యామావదాతాః శతపత్రలోచనాః పిశఙ్గవస్త్రాః సురుచః సుపేశసః
సర్వే చతుర్బాహవ ఉన్మిషన్మణి ప్రవేకనిష్కాభరణాః సువర్చసః ||11 ||

ప్రవాలవైదూర్యమృణాలవర్చసః పరిస్ఫురత్కుణ్డలమౌలిమాలినః ||12 ||

భ్రాజిష్ణుభిర్యః పరితో విరాజతే లసద్విమానావలిభిర్మహాత్మనామ్
విద్యోతమానః ప్రమదోత్తమాద్యుభిః సవిద్యుదభ్రావలిభిర్యథా నభః ||13 ||

శ్రీర్యత్ర రూపిణ్యురుగాయపాదయోః కరోతి మానం బహుధా విభూతిభిః
ప్రేఙ్ఖం శ్రితా యా కుసుమాకరానుగైర్విగీయమానా ప్రియకర్మ గాయతీ ||14 ||

దదర్శ తత్రాఖిలసాత్వతాం పతిం శ్రియః పతిం యజ్ఞపతిం జగత్పతిమ్
సునన్దనన్దప్రబలార్హణాదిభిః స్వపార్షదాగ్రైః పరిసేవితం విభుమ్ ||15 ||

భృత్యప్రసాదాభిముఖం దృగాసవం ప్రసన్నహాసారుణలోచనాననమ్
కిరీటినం కుణ్డలినం చతుర్భుజం పీతాంశుకం వక్షసి లక్షితం శ్రియా ||16 ||

అధ్యర్హణీయాసనమాస్థితం పరం వృతం చతుఃషోడశపఞ్చశక్తిభిః

యుక్తం భగైః స్వైరితరత్ర చాధ్రువైః స్వ ఏవ ధామన్రమమాణమీశ్వరమ్॥17॥

తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాన్తరో హృష్యత్తనుః ప్రేమభరాశ్రులోచనః
ననామ పాదామ్బుజమస్య విశ్వసృగ్యత్పారమహంస్యేన పథాధిగమ్యతే॥18॥

తం ప్రీయమాణం సముపస్థితం కవిం ప్రజావిసర్గే నిజశాసనార్హణమ్
బభాష ఈషత్స్మితశోచిషా గిరా ప్రియః ప్రియం ప్రీతమనాః కరే స్పృశన్॥19॥

శ్రీభగవానువాచ
త్వయాహం తోషితః సమ్యగ్వేదగర్భ సిసృక్షయా
చిరం భృతేన తపసా దుస్తోషః కూటయోగినామ్॥20॥

వరం వరయ భద్రం తే వరేశం మాభివాఞ్ఛితమ్
బ్రహ్మఞ్ఛ్రేయఃపరిశ్రామః పుంసాం మద్దర్శనావధిః॥21॥

మనీషితానుభావోఽయం మమ లోకావలోకనమ్
యదుపశ్రుత్య రహసి చకర్థ పరమం తపః॥22॥

ప్రత్యాదిష్టం మయా తత్ర త్వయి కర్మవిమోహితే
తపో మే హృదయం సాక్షాదాత్మాహం తపసోఽనఘ॥23॥

సృజామి తపసైవేదం గ్రసామి తపసా పునః
బిభర్మి తపసా విశ్వం వీర్యం మే దుశ్చరం తపః॥24॥

బ్రహ్మోవాచ
భగవన్సర్వభూతానామధ్యక్షోఽవస్థితో గుహామ్
వేద హ్యప్రతిరుద్ధేన ప్రజ్ఞానేన చికీర్షితమ్॥25॥

తథాపి నాథమానస్య నాథ నాథయ నాథితమ్
పరావరే యథా రూపేజానీయాం తే త్వరూపిణః॥26॥

యథాత్మమాయాయోగేన నానాశక్త్యుపబృంహితమ్
విలుమ్పన్విసృజన్గృహ్ణన్బిభ్రదాత్మానమాత్మనా॥27॥

క్రీడస్యమోఘసఙ్కల్ప ఊర్ణనాభిర్యథోర్ణుతే
తథా తద్విషయాం ధేహి మనీషాం మయి మాధవ॥28॥

భగవచ్ఛిక్షితమహం కరవాణి హ్యతన్ద్రితః
నేహమానః ప్రజాసర్గం బధ్యేయం యదనుగ్రహాత్॥29॥

యావత్సఖా సఖ్యురివేశ తే కృతః ప్రజావిసర్గే విభజామి భో జనమ్
అవిక్లవస్తే పరికర్మణి స్థితో మా మే సమున్నద్ధమదో ఽజ మానినః॥30॥

శ్రీభగవానువాచ
జ్ఞానం పరమగుహ్యం మే యద్విజ్ఞానసమన్వితమ్
సరహస్యం తదఙ్గం చ గృహాణ గదితం మయా॥31॥

యావానహం యథాభావో యద్రూపగుణకర్మకః
తథైవ తత్త్వవిజ్ఞానమస్తు తే మదనుగ్రహాత్ ॥32॥

అహమేవాసమేవాగ్రే నాన్యద్యత్సదసత్పరమ్
పశ్చాదహం యదేతచ్చ యోఽవశిష్యేత సోఽస్మ్యహమ్ ॥33॥

ఋతేఽర్థం యత్ప్రతీయేత న ప్రతీయేత చాత్మని
తద్విద్యాదాత్మనో మాయాం యథాభాసో యథా తమః ॥34॥

యథా మహాన్తి భూతాని భూతేషూచ్చావచేష్వను
ప్రవిష్టాన్యప్రవిష్టాని తథా తేషు న తేష్వహమ్ ॥35॥

ఏతావదేవ జిజ్ఞాస్యం తత్త్వజిజ్ఞాసునాత్మనః
అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం యత్స్యాత్సర్వత్ర సర్వదా ॥36॥

ఏతన్మతం సమాతిష్ఠ పరమేణ సమాధినా
భవాన్కల్పవికల్పేషు న విముహ్యతి కర్హిచిత్ ॥37॥

శ్రీశుక ఉవాచ
సమ్ప్రదిశ్యైవమజనో జనానాం పరమేష్ఠినమ్
పశ్యతస్తస్య తద్రూపమాత్మనో న్యరుణద్ధరిః ॥38॥

అన్తర్హితేన్ద్రియార్థాయ హరయే విహితాఞ్జలిః
సర్వభూతమయో విశ్వం ససర్జేదం స పూర్వవత్ ॥39॥

ప్రజాపతిర్ధర్మపతిరేకదా నియమాన్యమాన్
భద్రం ప్రజానామన్విచ్ఛన్నాతిష్ఠత్స్వార్థకామ్యయా ॥40॥

తం నారదః ప్రియతమో రిక్థాదానామనువ్రతః
శుశ్రూషమాణః శీలేన ప్రశ్రయేణ దమేన చ ॥41॥

మాయాం వివిదిషన్విష్ణోర్మాయేశస్య మహామునిః
మహాభాగవతో రాజన్పితరం పర్యతోషయత్ ॥42॥

తుష్టం నిశామ్య పితరం లోకానాం ప్రపితామహమ్
దేవర్షిః పరిపప్రచ్ఛ భవాన్యన్మానుపృచ్ఛతి ॥43॥

తస్మా ఇదం భాగవతం పురాణం దశలక్షణమ్
ప్రోక్తం భగవతా ప్రాహ ప్రీతః పుత్రాయ భూతకృత్ ॥44॥

నారదః ప్రాహ మునయే సరస్వత్యాస్తటే నృప
ధ్యాయతే బ్రహ్మ పరమం వ్యాసాయామితతేజసే ॥45॥

యదుతాహం త్వయా పృష్టో వైరాజాత్పురుషాదిదమ్
యథాసీత్తదుపాఖ్యాస్తే ప్రశ్నానన్యాంశ్చ కృత్స్నశః ॥46॥

అధ్యాయము – 10

శ్రీశుక ఉవాచ
అత్ర సర్గో విసర్గశ్చ స్థానం పోషణమూతయః
మన్వన్తరేశానుకథా నిరోధో ముక్తిరాశ్రయః॥1॥

దశమస్య విశుద్ధ్యర్థం నవానామిహ లక్షణమ్
వర్ణయన్తి మహాత్మానః శ్రుతేనార్థేన చాఞ్జసా॥2॥

భూతమాత్రేన్ద్రియధియాం జన్మ సర్గ ఉదాహృతః
బ్రహ్మణో గుణవైషమ్యాద్విసర్గః పౌరుషః స్మృతః॥3॥

స్థితిర్వైకుణ్ఠవిజయః పోషణం తదనుగ్రహః
మన్వన్తరాణి సద్ధర్మ ఊతయః కర్మవాసనాః॥4॥

అవతారానుచరితం హరేశ్చాస్యానువర్తినామ్
పుంసామీశకథాః ప్రోక్తా నానాఖ్యానోపబృంహితాః॥5॥

నిరోధోఽస్యానుశయనమాత్మనః సహ శక్తిభిః
ముక్తిర్హిత్వాన్యథా రూపం స్వరూపేణ వ్యవస్థితిః॥6॥

ఆభాసశ్చ నిరోధశ్చ యతోఽస్త్యధ్యవసీయతే
స ఆశ్రయః పరం బ్రహ్మ పరమాత్మేతి శబ్ద్యతే॥7॥

యోఽధ్యాత్మికోఽయం పురుషః సోఽసావేవాధిదైవికః
యస్తత్రోభయవిచ్ఛేదః పురుషో హ్యాధిభౌతికః॥8॥

ఏకమేకతరాభావే యదా నోపలభామహే
త్రితయం తత్ర యో వేద స ఆత్మా స్వాశ్రయాశ్రయః॥9॥

పురుషోఽణ్డం వినిర్భిద్య యదాసౌ స వినిర్గతః
ఆత్మనోఽయనమన్విచ్ఛన్నపోఽస్రాక్షీచ్ఛుచిః శుచీః॥10॥

తాస్వవాత్సీత్స్వసృష్టాసు సహస్రం పరివత్సరాన్
తేన నారాయణో నామ యదాపః పురుషోద్భవాః॥11॥

ద్రవ్యం కర్మ చ కాలశ్చ స్వభావో జీవ ఏవ చ
యదనుగ్రహతః సన్తి న సన్తి యదుపేక్షయా॥12॥

ఏకో నానాత్వమన్విచ్ఛన్యోగతల్పాత్సముత్థితః
వీర్యం హిరణ్మయం దేవో మాయయా వ్యసృజత్త్రిధా॥13॥

అధిదైవమథాధ్యాత్మమధిభూతమితి ప్రభుః
అథైకం పౌరుషం వీర్యం త్రిధాభిద్యత తచ్ఛృణు॥14॥

అన్తః శరీర ఆకాశాత్పురుషస్య విచేష్టతః
ఓజః సహో బలం జజ్ఞే తతః ప్రాణో మహానసుః॥15॥

అనుప్రాణన్తి యం ప్రాణాః ప్రాణన్తం సర్వజన్తుషు
అపానన్తమపానన్తి నరదేవమివానుగాః ॥16॥

ప్రాణేనాక్షిపతా క్షుత్తృడన్తరా జాయతే విభోః
పిపాసతో జక్షతశ్చ ప్రాఙ్ముఖం నిరభిద్యత ॥17॥

ముఖతస్తాలు నిర్భిన్నంజిహ్వా తత్రోపజాయతే
తతో నానారసో జజ్ఞే జిహ్వయా యోఽధిగమ్యతే ॥18॥

వివక్షోర్ముఖతో భూమ్నో వహ్నిర్వాగ్వ్యాహృతం తయోః
జలే చైతస్య సుచిరం నిరోధః సమజాయత ॥19॥

నాసికే నిరభిద్యేతాం దోధూయతి నభస్వతి
తత్ర వాయుర్గన్ధవహో ఘ్రాణో నసి జిఘృక్షతః ॥20॥

యదాత్మని నిరాలోకమాత్మానం చ దిదృక్షతః
నిర్భిన్నే హ్యక్షిణీ తస్య జ్యోతిశ్చక్షుర్గుణగ్రహః ॥21॥

బోధ్యమానస్య ఋషిభిరాత్మనస్తజ్జిఘృక్షతః
కర్ణౌ చ నిరభిద్యేతాం దిశః శ్రోత్రం గుణగ్రహః ॥22॥

వస్తునో మృదుకాఠిన్య లఘుగుర్వోష్ణశీతతామ్
జిఘృక్షతస్త్వఙ్నిర్భిన్నా తస్యాం రోమమహీరుహాః
తత్ర చాన్తర్బహిర్వాతస్త్వచా లబ్ధగుణో వృతః ॥23॥

హస్తౌ రురుహతుస్తస్య నానాకర్మచికీర్షయా
తయోస్తు బలవానిన్ద్ర ఆదానముభయాశ్రయమ్ ॥24॥

గతిం జిగీషతః పాదౌ రురుహాతేఽభికామికామ్
పద్భ్యాం యజ్ఞః స్వయం హవ్యం కర్మభిః క్రియతే నృభిః ॥25॥

నిరభిద్యత శిశ్నో వై ప్రజానన్దామృతార్థినః
ఉపస్థ ఆసీత్కామానాం ప్రియం తదుభయాశ్రయమ్ ॥26॥

ఉత్సిసృక్షోర్ధాతుమలం నిరభిద్యత వై గుదమ్
తతః పాయుస్తతో మిత్ర ఉత్సర్గ ఉభయాశ్రయః ॥27॥

ఆసిసృప్సోః పురః పుర్యా నాభిద్వారమపానతః
తత్రాపానస్తతో మృత్యుః పృథక్త్వముభయాశ్రయమ్ ॥28॥

ఆదిత్సోరన్నపానానామాసన్కుక్ష్యన్త్రనాడయః
నద్యః సముద్రాశ్చ తయోస్తుష్టిః పుష్టిస్తదాశ్రయే ॥29॥

నిదిధ్యాసోరాత్మమాయాం హృదయం నిరభిద్యత
తతో మనశ్చన్ద్ర ఇతి సఙ్కల్పః కామ ఏవ చ ॥30॥

త్వక్చర్మమాంసరుధిర మేదోమజ్జాస్థిధాతవః

భూమ్యప్తేజోమయాః సప్త ప్రాణో వ్యోమామ్బువాయుభిః ॥31॥

గుణాత్మకానీన్ద్రియాణి భూతాదిప్రభవా గుణాః
మనః సర్వవికారాత్మా బుద్ధిర్విజ్ఞానరూపిణీ ॥32॥

ఏతద్భగవతో రూపం స్థూలం తే వ్యాహృతం మయా
మహ్యాదిభిశ్చావరణైరష్టభిర్బహిరావృతమ్ ॥33॥

అతః పరం సూక్ష్మతమమవ్యక్తం నిర్విశేషణమ్
అనాదిమధ్యనిధనం నిత్యం వాఙ్మనసః పరమ్ ॥34॥

అమునీ భగవద్రూపే మయా తే హ్యనువర్ణితే
ఉభే అపి న గృహ్ణన్తి మాయాసృష్టే విపశ్చితః ॥35॥

స వాచ్యవాచకతయా భగవాన్బ్రహ్మరూపధృక్
నామరూపక్రియా ధత్తే సకర్మాకర్మకః పరః ॥36॥

ప్రజాపతీన్మనూన్దేవానృషీన్పితృగణాన్పృథక్
సిద్ధచారణగన్ధర్వాన్విద్యాధ్రాసురగుహ్యకాన్ ॥37॥

కిన్నరాప్సరసో నాగాన్సర్పాన్కిమ్పురుషాన్నరాన్
మాతృరక్షఃపిశాచాంశ్చ ప్రేతభూతవినాయకాన్ ॥38॥

కూష్మాణ్డోన్మాదవేతాలాన్యాతుధానాన్గ్రహానపి
ఖగాన్మృగాన్పశూన్వృక్షాన్గిరీన్నృప సరీసృపాన్ ॥39॥

ద్వివిధాశ్చతుర్విధా యేఽన్యే జలస్థలనభౌకసః
కుశలాకుశలా మిశ్రాః కర్మణాం గతయస్త్విమాః ॥40॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి తిస్రః సురనృనారకాః
తత్రాప్యేకైకశో రాజన్భిద్యన్తే గతయస్త్రిధా
యదైకైకతరోఽన్యాభ్యాం స్వభావ ఉపహన్యతే ॥41॥

స ఏవేదం జగద్ధాతా భగవాన్ధర్మరూపధృక్
పుష్ణాతి స్థాపయన్విశ్వం తిర్యఙ్నరసురాదిభిః ॥42॥

తతః కాలాగ్నిరుద్రాత్మా యత్సృష్టమిదమాత్మనః
సన్నియచ్ఛతి తత్కాలే ఘనానీకమివానిలః ॥43॥

ఇత్థమ్భావేన కథితో భగవాన్భగవత్తమః
నేత్థమ్భావేన హి పరం ద్రష్టుమర్హన్తి సూరయః ॥44॥

నాస్య కర్మణి జన్మాదౌ పరస్యానువిధీయతే
కర్తృత్వప్రతిషేధార్థం మాయయారోపితం హి తత్ ॥45॥

అయం తు బ్రహ్మణః కల్పః సవికల్ప ఉదాహృతః
విధిః సాధారణో యత్ర సర్గాః ప్రాకృతవైకృతాః ॥46॥

పరిమాణం చ కాలస్య కల్పలక్షణవిగ్రహమ్
యథా పురస్తాద్వ్యాఖ్యాస్యే పాద్మం కల్పమథో శృణు ॥47॥

శౌనక ఉవాచ
యదాహ నో భవాన్సూత క్షత్తా భాగవతోత్తమః
చచార తీర్థాని భువస్త్యక్త్వా బన్ధూన్సుదుస్త్యజాన్ ॥48॥

క్షత్తుః కౌశారవేస్తస్య సంవాదోఽధ్యాత్మసంశ్రితః
యద్వా స భగవాంస్తస్మై పృష్టస్తత్త్వమువాచ హ ॥49॥

బ్రూహి నస్తదిదం సౌమ్య విదురస్య విచేష్టితమ్
బన్ధుత్యాగనిమిత్తం చ యథైవాగతవాన్పునః ॥50॥

సూత ఉవాచ
రాజ్ఞా పరీక్షితా పృష్టో యదవోచన్మహామునిః
తద్వోఽభిధాస్యే శృణుత రాజ్ఞః ప్రశ్నానుసారతః ॥51॥

॥ద్వితీయ స్కంధము సంపూర్ణం॥

తృతీయ స్కంధము

అధ్యాయము – 1

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమేతత్పురా పృష్టో మైత్రేయో భగవాన్కిల
క్షత్త్రా వనం ప్రవిష్టేన త్యక్త్వా స్వగృహమృద్ధిమత్ ||1||

యద్వా అయం మన్త్రకృద్వో భగవానఖిలేశ్వరః
పౌరవేన్ద్రగృహం హిత్వా ప్రవివేశాత్మసాత్కృతమ్ ||2||

రాజోవాచ
కుత్ర క్షత్తుర్భగవతా మైత్రేయేణాస సఙ్గమః
కదా వా సహసంవాద ఏతద్వర్ణయ నః ప్రభో ||3||

న హ్యల్పార్థోదయస్తస్య విదురస్యామలాత్మనః
తస్మిన్వరీయసి ప్రశ్నః సాధువాదోపబృంహితః ||4||

సూత ఉవాచ
స ఏవమృషివర్యోఽయం పృష్టో రాజ్ఞా పరీక్షితా
ప్రత్యాహ తం సుబహువిత్ప్రీతాత్మా శ్రూయతామితి ||5||

శ్రీశుక ఉవాచ
యదా తు రాజా స్వసుతానసాధూన్పుష్ణన్న ధర్మేణ వినష్టదృష్టిః
భ్రాతుర్యవిష్ఠస్య సుతాన్విబన్ధూన్ప్రవేశ్య లాక్షాభవనే దదాహ ||6||

యదా సభాయాం కురుదేవదేవ్యాః కేశాభిమర్శం సుతకర్మ గర్హ్యమ్
న వారయామాస నృపః స్నుషాయాః స్వాస్రైర్హరన్త్యాః కుచకుఙ్కుమాని ||7||

ద్యూతే త్వధర్మేణ జితస్య సాధోః సత్యావలమ్బస్య వనం గతస్య
న యాచతోఽదాత్సమయేన దాయం తమోజుషాణో యదజాతశత్రోః ||8||

యదా చ పార్థప్రహితః సభాయాం జగద్గురుర్యాని జగాద కృష్ణః
న తాని పుంసామమృతాయనాని రాజోరు మేనే క్షతపుణ్యలేశః ||9||

యదోపహూతో భవనం ప్రవిష్టో మన్త్రాయ పృష్టః కిల పూర్వజేన
అథాహ తన్మన్త్రదృశాం వరీయాన్యన్మన్త్రిణో వైదురికం వదన్తి ||10||

అజాతశత్రోః ప్రతియచ్ఛ దాయం తితిక్షతో దుర్విషహం తవాగః
సహానుజో యత్ర వృకోదరాహిః శ్వసన్రుషా యత్త్వమలం బిభేషి ||11||

పార్థాంస్తు దేవో భగవాన్ముకున్దో గృహీతవాన్సక్షితిదేవదేవః
ఆస్తే స్వపుర్యాం యదుదేవదేవో వినిర్జితాశేషనృదేవదేవః ||12||

స ఏష దోషః పురుషద్విడాస్తే గృహాన్ప్రవిష్టో యమపత్యమత్యా
పుష్ణాసి కృష్ణాద్విముఖో గతశ్రీస్త్యజాశ్వశైవం కులకౌశలాయ ||13||

ఇత్యూచివాంస్తత్ర సుయోధనేన ప్రవృద్ధకోపస్ఫురితాధరేణ
అసత్కృతః సత్స్పృహణీయశీలః క్షత్తా సకర్ణానుజసౌబలేన ||14||

క ఏనమత్రోపజుహావ జిహ్మం దాస్యాః సుతం యద్బలినైవ పుష్టః
తస్మిన్ప్రతీపః పరకృత్య ఆస్తే నిర్వాస్యతామాశు పురాచ్ఛ్వసానః ||15||

స్వయం ధనుర్ద్వారి నిధాయ మాయాం భ్రాతుః పురో మర్మసు తాడితోऽపి
స ఇత్థమత్యుల్బణకర్ణబాణైర్గతవ్యథోऽయాదురు మానయానః ||16||

స నిర్గతః కౌరవపుణ్యలబ్ధో గజాహ్వయాత్తీర్థపదః పదాని
అన్వాక్రమత్పుణ్యచికీర్షయోర్వ్యామధిష్ఠితో యాని సహస్రమూర్తిః ||17||

పురేషు పుణ్యోపవనాద్రికుఞ్జేష్వపఙ్కతోయేషు సరిత్సరఃసు
అనన్తలిఙ్గైః సమలఙ్కృతేషు చచార తీర్థాయతనేష్వనన్యః ||18||

గాం పర్యటన్మేధ్యవివిక్తవృత్తిః సదాప్లుతోऽధః శయనోऽవధూతః
అలక్షితః స్వైరవధూతవేషో వ్రతాని చేరే హరితోషణాని ||19||

ఇత్థం వ్రజన్భారతమేవ వర్షం కాలేన యావద్గతవాన్ప్రభాసమ్
తావచ్ఛశాస క్షితిమేక చక్రామేకాతపత్రామజితేన పార్థః ||20||

తత్రాథ శుశ్రావ సుహృద్వినష్టిం వనం యథా వేణుజవహ్నిసంశ్రయమ్
సంస్పర్ధయా దగ్ధమథానుశోచన్సరస్వతీం ప్రత్యగియాయ తూష్ణీమ్ ||21||

తస్యాం త్రితస్యోశనసో మనోశ్చ పృథోరథాగ్నేరసితస్య వాయోః
తీర్థం సుదాసస్య గవాం గుహస్య యచ్ఛ్రాద్ధదేవస్య స ఆసిషేవే ||22||

అన్యాని చేహ ద్విజదేవదేవైః కృతాని నానాయతనాని విష్ణోః
ప్రత్యఙ్గముఖ్యాఙ్కితమన్దిరాణి యద్దర్శనాత్కృష్ణమనుస్మరన్తి ||23||

తతస్త్వతివ్రజ్య సురాష్ట్రమృద్ధం సౌవీరమత్స్యాన్కురుజాఙ్గలాంశ్చ
కాలేన తావద్యమునాముపేత్య తత్రోద్ధవం భాగవతం దదర్శ ||24||

స వాసుదేవానుచరం ప్రశాన్తం బృహస్పతేః ప్రాక్తనయం ప్రతీతమ్
ఆలిఙ్గ్య గాఢం ప్రణయేన భద్రం స్వానామపృచ్ఛద్భగవత్ప్రజానామ్ ||25||

కచ్చిత్పురాణౌ పురుషౌ స్వనాభ్య పాద్మానువృత్త్యేహ కిలావతీర్ణౌ
ఆసాత ఉర్వ్యాః కుశలం విధాయ కృతక్షణౌ కుశలం శూరగేహే ||26||

కచ్చిత్కురూణాం పరమః సుహృన్నో భామః స ఆస్తే సుఖమఙ్గ శౌరిః
యో వై స్వస్ణాం పితృవద్దదాతి వరాన్వదాన్యో వరతర్పణేన ||27||

కచ్చిద్వరూథాధిపతిర్యదూనాం ప్రద్యుమ్న ఆస్తే సుఖమఙ్గ వీరః
యం రుక్మిణీ భగవతోऽభిలేభే ఆరాధ్య విప్రాన్స్మరమాదిసర్గే ||28||

కచ్చిత్సుఖం సాత్వతవృష్ణిభోజ దాశార్హకాణామధిపః స ఆస్తే
యమభ్యషిఞ్చచ్ఛతపత్రనేత్రో నృపాసనాశాం పరిహృత్య దూరాత్॥29॥

కచ్చిద్ధరేః సౌమ్య సుతః సదృక్ష ఆస్తేఽగ్రణీ రథినాం సాధు సామ్బః
అసూత యం జామ్బవతీ వ్రతాఢ్యా దేవం గుహం యోఽమ్బికయా ధృతోఽగ్రే॥30॥

క్షేమం స కచ్చిద్యుయుధాన ఆస్తే యః ఫాల్గునాల్లబ్ధధనూరహస్యః
లేభేఽఞ్జసాధోక్షజసేవయైవ గతిం తదీయాం యతిభిర్దురాపామ్॥31॥

కచ్చిద్బుధః స్వస్త్యనమీవ ఆస్తే శ్వఫల్కపుత్రో భగవత్ప్రపన్నః
యః కృష్ణపాదాఙ్కితమార్గపాంసుష్వచేష్టత ప్రేమవిభిన్నధైర్యః॥32॥

కచ్చిచ్ఛివం దేవకభోజపుత్ర్యా విష్ణుప్రజాయా ఇవ దేవమాతుః
యా వై స్వగర్భేణ దధార దేవం త్రయీ యథా యజ్ఞవితానమర్థమ్॥33॥

అపిస్విదాస్తే భగవాన్సుఖం వో యః సాత్వతాం కామదుఘోఽనిరుద్ధః
యమామనన్తి స్మ హి శబ్దయోనిం మనోమయం సత్త్వతురీయతత్త్వమ్॥34॥

అపిస్విదన్యే చ నిజాత్మదైవమనన్యవృత్త్యా సమనువ్రతా యే
హృదీకసత్యాత్మజచారుదేష్ణ గదాదయః స్వస్తి చరన్తి సౌమ్య॥35॥

అపి స్వదోర్భ్యాం విజయాచ్యుతాభ్యాం ధర్మేణ ధర్మః పరిపాతి సేతుమ్
దుర్యోధనోఽతప్యత యత్సభాయాం సామ్రాజ్యలక్ష్మ్యా విజయానువృత్త్యా॥36॥

కిం వా కృతాఘేష్వఘమత్యమర్షీ భీమోఽహివద్దీర్ఘతమం వ్యముఞ్చత్
యస్యాఙ్ఘ్రిపాతం రణభూర్న సేహే మార్గం గదాయాశ్చరతో విచిత్రమ్॥37॥

కచ్చిద్యశోధా రథయూథపానాం గాణ్డీవధన్వోపరతారిరాస్తే
అలక్షితో యచ్ఛరకూటగూఢో మాయాకిరాతో గిరిశస్తుతోష॥38॥

యమావుతస్విత్తనయౌ పృథాయాః పార్థైర్వృతౌ పక్ష్మభిరక్షిణీవ
రేమాత ఉద్దాయ మృధే స్వరిక్థం పరాత్సుపర్ణావివ వజ్రివక్త్రాత్॥39॥

అహో పృథాపి ధ్రియతేఽర్భకార్థే రాజర్షివర్యేణ వినాపి తేన
యస్త్వేకవీరోఽధిరథో విజిగ్యే ధనుర్ద్వితీయః కకుభశ్చతస్రః॥40॥

సౌమ్యానుశోచే తమధఃపతన్తం భ్రాత్రే పరేతాయ విదుద్రుహే యః
నిర్యాపితో యేన సుహృత్స్వపుర్యా అహం స్వపుత్రాన్సమనువ్రతేన॥41॥

సోఽహం హరేర్మర్త్యవిడమ్బనేన దృశో నృణాం చాలయతో విధాతుః
నాన్యోపలక్ష్యః పదవీం ప్రసాదాచ్చరామి పశ్యన్గతవిస్మయోఽత్ర॥42॥

నూనం నృపాణాం త్రిమదోత్పథానాం మహీం ముహుశ్చాలయతాం చమూభిః
వధాత్ప్రపన్నార్తిజిహీర్షయేశోఽప్యుపైక్షతాఘం భగవాన్కురూణామ్॥43॥

అజస్య జన్మోత్పథనాశనాయ కర్మాణ్యకర్తుర్గ్రహణాయ పుంసామ్
నన్వన్యథా కోఽర్హతి దేహయోగం పరో గుణానాముత కర్మతన్త్రమ్॥44॥

తస్య ప్రపన్నాఖిలలోకపానామవస్థితానామనుశాసనే స్వే
అర్థాయ జాతస్య యదుష్వజస్య వార్తాం సఖే కీర్తయ తీర్థకీర్తేః॥45॥

అధ్యాయము – 2

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి భాగవతః పృష్టః క్షత్త్రా వార్తాం ప్రియాశ్రయామ్
ప్రతివక్తుం న చోత్సేహ ఔత్కణ్ఠ్యాత్స్మారితేశ్వరః॥1॥

యః పఞ్చహాయనో మాత్రా ప్రాతరాశాయ యాచితః
తన్నైచ్ఛద్రచయన్యస్య సపర్యాం బాలలీలయా॥2॥

స కథం సేవయా తస్య కాలేన జరసం గతః
పృష్టో వార్తాం ప్రతిబ్రూయాద్భర్తుః పాదావనుస్మరన్॥3॥

స ముహూర్తమభూత్తూష్ణీం కృష్ణాఙ్ఘ్రిసుధయా భృశమ్
తీవ్రేణ భక్తియోగేన నిమగ్నః సాధు నిర్వృతః॥4॥

పులకోద్భిన్నసర్వాఙ్గో ముఞ్చన్మీలద్దృశా శుచః
పూర్ణార్థో లక్షితస్తేన స్నేహప్రసరసమ్ప్లుతః॥5॥

శనకైర్భగవల్లోకాన్నృలోకం పునరాగతః
విమృజ్య నేత్రే విదురం ప్రీత్యాహోద్ధవ ఉత్స్మయన్॥6॥

ఉద్ధవ ఉవాచ
కృష్ణద్యుమణి నిమ్లోచే గీర్ణేష్వజగరేణ హ
కిం ను నః కుశలం బ్రూయాం గతశ్రీషు గృహేష్వహమ్॥7॥

దుర్భగో బత లోకోఽయం యదవో నితరామపి
యే సంవసన్తో న విదుర్హరిం మీనా ఇవోడుపమ్॥8॥

ఇఙ్గితజ్ఞాః పురుప్రౌఢా ఏకారామాశ్చ సాత్వతాః
సాత్వతామృషభం సర్వే భూతావాసమమంసత॥9॥

దేవస్య మాయయా స్పృష్టా యే చాన్యదసదాశ్రితాః
భ్రామ్యతే ధీర్న తద్వాక్యైరాత్మన్యుప్తాత్మనో హరౌ॥10॥

ప్రదర్శ్యాతప్తతపసామవితృప్తదృశాం నృణామ్
ఆదాయాన్తరధాద్యస్తు స్వబిమ్బం లోకలోచనమ్॥11॥

యన్మర్త్యలీలౌపయికం స్వయోగ మాయాబలం దర్శయతా గృహీతమ్
విస్మాపనం స్వస్య చ సౌభగర్ద్ధేః పరం పదం భూషణభూషణాఙ్గమ్॥12॥

యద్ధర్మసూనోర్బత రాజసూయే నిరీక్ష్య దృక్స్వస్త్యయనం త్రిలోకః
కార్త్స్న్యేన చాద్యేహ గతం విధాతురర్వాక్సృతౌ కౌశలమిత్యమన్యత॥13॥

యస్యానురాగప్లుతహాసరాస లీలావలోకప్రతిలబ్ధమానాః

ప్రజస్త్రియో దృగ్భిరనుప్రవృత్త ధియోऽవతస్థుః కిల కృత్యశేషాః ॥14॥

స్వశాన్తరూపేష్వితరైః స్వరూపైరభ్యర్ద్యమానేష్వనుకమ్పితాత్మా
పరావరేశో మహదంశయుక్తో హ్యజోऽపి జాతో భగవాన్యథాగ్నిః ॥15॥

మాం ఖేదయత్యేతదజస్య జన్మ విడమ్బనం యద్వసుదేవగేహే
వ్రజే చ వాసోऽరిభయాదివ స్వయం పురాద్వ్యవాత్సీద్యదనన్తవీర్యః ॥16॥

దునోతి చేతః స్మరతో మమైతద్యదాహ పాదావభివన్ద్య పిత్రోః
తాతామ్బ కంసాదురుశఙ్కితానాం ప్రసీదతం నోऽకృతనిష్కృతీనామ్ ॥17॥

కో వా అముష్యాఙ్ఘ్రిసరోజరేణుం విస్మర్తుమీశీత పుమాన్విజిఘ్రన్
యో విస్ఫురద్భ్రూవిటపేన భూమేర్భారం కృతాన్తేన తిరశ్చకార ॥18॥

దృష్టా భవద్భిర్నను రాజసూయే చైద్యస్య కృష్ణం ద్విషతోऽపి సిద్ధిః
యాం యోగినః సంస్పృహయన్తి సమ్యగ్యోగేన కస్తద్విరహం సహేత ॥19॥

తథైవ చాన్యే నరలోకవీరా య ఆహవే కృష్ణముఖారవిన్దమ్
నేత్రైః పిబన్తో నయనాభిరామం పార్థాస్త్రపూతః పదమాపురస్య ॥20॥

స్వయం త్వసామ్యాతిశయస్త్ర్యధీశః స్వారాజ్యలక్ష్మ్యాప్తసమస్తకామః
బలిం హరద్భిశ్చిరలోకపాలైః కిరీటకోట్యేడితపాదపీఠః ॥21॥

తత్తస్య కైఙ్కర్యమలం భృతాన్నో విగ్లాపయత్యఙ్గ యదుగ్రసేనమ్
తిష్ఠన్నిషణ్ణం పరమేష్ఠిధిష్ణ్యే న్యబోధయద్దేవ నిధారయేతి ॥22॥

అహో బకీ యం స్తనకాలకూటం జిఘాంసయాపాయయదప్యసాధ్వీ
లేభే గతిం ధాత్ర్యుచితాం తతోऽన్యం కం వా దయాలుం శరణం వ్రజేమ ॥23॥

మన్యేऽసురాన్భాగవతాంస్త్ర్యధీశే సంరమ్భమార్గాభినివిష్టచిత్తాన్
యే సంయుగేऽచక్షత తార్క్ష్యపుత్రమంసే సునాభాయుధమాపతన్తమ్ ॥24॥

వసుదేవస్య దేవక్యాం జాతో భోజేన్ద్రబన్ధనే
చికీర్షుర్భగవానస్యాః శమజేనాభియాచితః ॥25॥

తతో నన్దవ్రజమితః పిత్రా కంసాద్విబిభ్యతా
ఏకాదశ సమాస్తత్ర గూఢార్చిః సబలోऽవసత్ ॥26॥

పరీతో వత్సపైర్వత్సాంశ్చారయన్వ్యహరద్విభుః
యమునోపవనే కూజద్ ద్విజసఙ్కులితాఙ్ఘ్రిపే ॥27॥

కౌమారీం దర్శయంశ్చేష్టాం ప్రేక్షణీయాం వ్రజౌకసామ్
రుదన్నివ హసన్ముగ్ధ బాలసింహావలోకనః ॥28॥

స ఏవ గోధనం లక్ష్మ్యా నికేతం సితగోవృషమ్
చారయన్ననుగాన్గోపాన్రణద్వేణురరీరమత్ ॥29॥

ప్రయుక్తాన్భోజరాజేన మాయినః కామరూపిణః
లీలయా వ్యనుదత్తాంస్తాన్బాలః క్రీడనకానివ ॥30॥

విపన్నాన్విషపానేన నిగృహ్య భుజగాధిపమ్
ఉత్థాప్యాపాయయద్గావస్తత్తోయం ప్రకృతిస్థితమ్ ॥31॥

అయాజయద్గోసవేన గోపరాజం ద్విజోత్తమైః
విత్తస్య చోరుభారస్య చికీర్షన్సద్వ్యయం విభుః ॥32॥

వర్షతీన్ద్రే వ్రజః కోపాద్భగ్నమానేఽతివిహ్వలః
గోత్రలీలాతపత్రేణ త్రాతో భద్రానుగృహ్ణతా ॥33॥

శరచ్ఛశికరైర్మృష్టం మానయన్రజనీముఖమ్
గాయన్కలపదం రేమే స్త్రీణాం మణ్డలమణ్డనః ॥34॥

అధ్యాయము – 3

ఉద్ధవ ఉవాచ
తతః స ఆగత్య పురం స్వపిత్రోశ్చికీర్షయా శం బలదేవసంయుతః
నిపాత్య తుఙ్గాద్రిపుయూథనాథం హతం వ్యకర్షద్వ్యసుమోజసోర్వ్యామ్ ॥1॥

సాన్దీపనేః సకృత్ప్రోక్తం బ్రహ్మాధీత్య సవిస్తరమ్
తస్మై ప్రాదాద్వరం పుత్రం మృతం పఞ్చజనోదరాత్ ॥2॥

సమాహుతా భీష్మకకన్యయా యే శ్రియః సవర్ణేన బుభూషయైషామ్
గాన్ధర్వవృత్త్యా మిషతాం స్వభాగం జహ్రే పదం మూర్ధ్ని దధత్సుపర్ణః ॥3॥

కకుద్మినోఽవిద్ధనసో దమిత్వా స్వయంవరే నాగ్నజితీముపాహ
తద్భగ్నమానానపి గృధ్యతోఽజ్ఞాఞ్జఘ్నేఽక్షతః శస్త్రభృతః స్వశస్త్రైః ॥4॥

ప్రియం ప్రభుర్గ్రామ్య ఇవ ప్రియాయా విధిత్సురార్చ్ఛద్ద్యుతరుం యదర్థే
వజ్ర్యాద్రవత్తం సగణో రుషాన్ధః క్రీడామృగో నూనమయం వధూనామ్ ॥5॥

సుతం మృధే ఖం వపుషా గ్రసన్తం దృష్ట్వా సునాభోన్మథితం ధరిత్ర్యా
ఆమన్త్రితస్తత్తనయాయ శేషం దత్త్వా తదన్తఃపురమావివేశ ॥6॥

తత్రాహృతాస్తా నరదేవకన్యాః కుజేన దృష్ట్వా హరిమార్తబన్ధుమ్
ఉత్థాయ సద్యో జగృహుః ప్రహర్ష వ్రీడానురాగప్రహితావలోకైః ॥7॥

ఆసాం ముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు యోషితామ్
సవిధం జగృహే పాణీననురూపః స్వమాయయా ॥8॥

తాస్వపత్యాన్యజనయదాత్మతుల్యాని సర్వతః
ఏకైకస్యాం దశ దశ ప్రకృతేర్విబుభూషయా ॥9॥

కాలమాగధశాల్వాదీననీకై రున్ధతః పురమ్
అజీఘనత్స్వయం దివ్యం స్వపుంసాం తేజ ఆదిశత్ ॥10॥

శమ్బరం ద్వివిదం బాణం మురం బల్వలమేవ చ
అన్యాంశ్చ దన్తవక్రాదీనవధీత్కాంశ్చ ఘాతయత్॥11॥

అథ తే భ్రాతృపుత్రాణాం పక్షయోః పతితాన్నృపాన్
చచాల భూః కురుక్షేత్రం యేషామాపతతాం బలైః॥12॥

స కర్ణదుఃశాసనసౌబలానాం కుమన్త్రపాకేన హతశ్రియాయుషమ్
సుయోధనం సానుచరం శయానం భగ్నోరుమూర్వ్యాం న ననన్ద పశ్యన్॥13॥

కియాన్భువోఽయం క్షపితోరుభారో యద్ద్రోణభీష్మార్జునభీమమూలైః
అష్టాదశాక్షౌహిణికో మదంశైరాస్తే బలం దుర్విషహం యదూనామ్॥14॥

మిథో యదైషాం భవితా వివాదో మధ్వామదాతామ్రవిలోచనానామ్
నైషాం వధోపాయ ఇయానతోఽన్యో మయ్యుద్యతేఽన్తర్దధతే స్వయం స్మ॥15॥

ఏవం సఞ్చిన్త్య భగవాన్స్వరాజ్యే స్థాప్య ధర్మజమ్
నన్దయామాస సుహృదః సాధూనాం వర్త్మ దర్శయన్॥16॥

ఉత్తరాయాం ధృతః పూరోర్వంశః సాధ్వభిమన్యునా
స వై ద్రౌణ్యస్త్రసమ్ప్లుష్టః పునర్భగవతా ధృతః॥17॥

అయాజయద్ధర్మసుతమశ్వమేధైస్త్రిభిర్విభుః
సోఽపి క్ష్మామనుజై రక్షన్రేమే కృష్ణమనువ్రతః॥18॥

భగవానపి విశ్వాత్మా లోకవేదపథానుగః
కామాన్సిషేవే ద్వార్వత్యామసక్తః సాఙ్ఖ్యమాస్థితః॥19॥

స్నిగ్ధస్మితావలోకేన వాచా పీయూషకల్పయా
చరిత్రేణానవద్యేన శ్రీనికేతేన చాత్మనా॥20॥

ఇమం లోకమముం చైవ రమయన్సుతరాం యదూన్
రేమే క్షణదయా దత్త క్షణస్త్రీక్షణసౌహృదః॥21॥

తస్యైవం రమమాణస్య సంవత్సరగణాన్బహూన్
గృహమేధేషు యోగేషు విరాగః సమజాయత॥22॥

దైవాధీనేషు కామేషు దైవాధీనః స్వయం పుమాన్
కో విశ్రమ్భేత యోగేన యోగేశ్వరమనువ్రతః॥23॥

పుర్యాం కదాచిత్క్రీడద్భిర్యదుభోజకుమారకైః
కోపితా మునయః శేపుర్భగవన్మతకోవిదాః॥24॥

తతః కతిపయైర్మాసైర్వృష్ణిభోజాన్ధకాదయః
యయుః ప్రభాసం సంహృష్టా రథైర్దేవవిమోహితాః॥25॥

తత్ర స్నాత్వా పితౄన్దేవానృషీంశ్చైవ తదమ్భసా
తర్పయిత్వాథ విప్రేభ్యో గావో బహుగుణా దదుః॥26॥

హిరణ్యం రజతం శయ్యాం వాసాంస్యజినకమ్బలాన్
యానం రథానిభాన్కన్యా ధరాం వృత్తికరీమపి ||27||

అన్నం చోరురసం తేభ్యో దత్త్వా భగవదర్పణమ్
గోవిప్రార్థాసవః శూరాః ప్రణేముర్భువి మూర్ధభిః ||28||

అధ్యాయము – 4

ఉద్ధవ ఉవాచ
అథ తే తదనుజ్ఞాతా భుక్త్వా పీత్వా చ వారుణీమ్
తయా విభ్రంశితజ్ఞానా దురుక్తైర్మర్మ పస్పృశుః ||1||

తేషాం మైరేయదోషేణ విషమీకృతచేతసామ్
నిమ్లోచతి రవావాసీద్వేణూనామివ మర్దనమ్ ||2||

భగవాన్స్వాత్మమాయాయా గతిం తామవలోక్య సః
సరస్వతీముపస్పృశ్య వృక్షమూలముపావిశత్ ||3||

అహం చోక్తో భగవతా ప్రపన్నార్తిహరేణ హ
బదరీం త్వం ప్రయాహీతి స్వకులం సఞ్జిహీర్షుణా ||4||

తథాపి తదభిప్రేతం జానన్నహమరిన్దమ
పృష్ఠతోఽన్వగమం భర్తుః పాదవిశ్లేషణాక్షమః ||5||

అద్రాక్షమేకమాసీనం విచిన్వన్దయితం పతిమ్
శ్రీనికేతం సరస్వత్యాం కృతకేతమకేతనమ్ ||6||

శ్యామావదాతం విరజం ప్రశాన్తారుణలోచనమ్
దోర్భిశ్చతుర్భిర్విదితం పీతకౌశామ్బరేణ చ ||7||

వామ ఊరావధిశ్రిత్య దక్షిణాఙ్ఘ్రిసరోరుహమ్
అపాశ్రితార్భకాశ్వత్థమకృశం త్యక్తపిప్పలమ్ ||8||

తస్మిన్మహాభాగవతో ద్వైపాయనసుహృత్సఖా
లోకాననుచరన్సిద్ధ ఆససాద యదృచ్ఛయా ||9||

తస్యానురక్తస్య మునేర్ముకున్దః ప్రమోదభావానతకన్ధరస్య
ఆశృణ్వతో మామనురాగహాస సమీక్షయా విశ్రమయన్నువాచ ||10||

శ్రీభగవానువాచ
వేదాహమన్తర్మనసీప్సితం తే దదామి యత్తద్దురవాపమన్యైః
సత్రే పురా విశ్వసృజాం వసూనాం మత్సిద్ధికామేన వసో త్వయేష్టః ||11||

స ఏష సాధో చరమో భవానామాసాదితస్తే మదనుగ్రహో యత్
యన్మాం నృలోకాన్రహ ఉత్సృజన్తం దిష్ట్యా దదృశ్వాన్విశదానువృత్త్యా ||12||

పురా మయా ప్రోక్తమజాయ నాభ్యే పద్మే నిషణ్ణాయ మమాదిసర్గే

జ్ఞానం పరం మన్మహిమావభాసం యత్సూరయో భాగవతం వదన్తి ||13||

ఇత్యాదృతోక్తః పరమస్య పుంసః ప్రతిక్షణానుగ్రహభాజనోఽహమ్
స్నేహోత్థరోమా స్ఖలితాక్షరస్తం ముఞ్చఞ్ఛుచః ప్రాఞ్జలిరాబభాషే ||14||

కో న్వీశ తే పాదసరోజభాజాం సుదుర్లభోఽర్థేషు చతుర్ష్వపీహ
తథాపి నాహం ప్రవృణోమి భూమన్భవత్పదామ్భోజనిషేవణోత్సుకః ||15||

కర్మాణ్యనీహస్య భవోఽభవస్య తే దుర్గాశ్రయోఽథారిభయాత్పలాయనమ్
కాలాత్మనో యత్ప్రమదాయుతాశ్రమః స్వాత్మన్రతేః ఖిద్యతి ధీర్విదామిహ ||16||

మన్త్రేషు మాం వా ఉపహూయ యత్త్వమకుణ్ఠితాఖణ్డసదాత్మబోధః
పృచ్ఛేః ప్రభో ముగ్ధ ఇవాప్రమత్తస్తన్నో మనో మోహయతీవ దేవ ||17||

జ్ఞానం పరం స్వాత్మరహఃప్రకాశం ప్రోవాచ కస్మై భగవాన్సమగ్రమ్
అపి క్షమం నో గ్రహణాయ భర్తర్వదాఞ్జసా యద్వృజినం తరేమ ||18||

ఇత్యావేదితహార్దాయ మహ్యం స భగవాన్పరః
ఆదిదేశారవిన్దాక్ష ఆత్మనః పరమాం స్థితిమ్ ||19||

స ఏవమారాధితపాదతీర్థాదధీతతత్త్వాత్మవిబోధమార్గః
ప్రణమ్య పాదౌ పరివృత్య దేవమిహాగతోఽహం విరహాతురాత్మా ||20||

సోఽహం తద్దర్శనాహ్లాద వియోగార్తియుతః ప్రభో
గమిష్యే దయితం తస్య బదర్యాశ్రమమణ్డలమ్ ||21||

యత్ర నారాయణో దేవో నరశ్చ భగవానృషిః
మృదు తీవ్రం తపో దీర్ఘం తేపాతే లోకభావనౌ ||22||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుద్ధవాదుపాకర్ణ్య సుహృదాం దుఃసహం వధమ్
జ్ఞానేనాశమయత్క్షత్తా శోకముత్పతితం బుధః ||23||

స తం మహాభాగవతం వ్రజన్తం కౌరవర్షభః
విశ్రమ్భాదభ్యధత్తేదం ముఖ్యం కృష్ణపరిగ్రహే ||24||

విదుర ఉవాచ
జ్ఞానం పరం స్వాత్మరహఃప్రకాశం యదాహ యోగేశ్వర ఈశ్వరస్తే
వక్తుం భవాన్నోఽర్హతి యద్ధి విష్ణోర్భృత్యాః స్వభృత్యార్థకృతశ్చరన్తి ||25||

ఉద్ధవ ఉవాచ
నను తే తత్త్వసంరాధ్య ఋషిః కౌషారవోఽన్తికే
సాక్షాద్భగవతాదిష్టో మర్త్యలోకం జిహాసతా ||26||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి సహ విదురేణ విశ్వమూర్తేర్గుణకథయా సుధయా ప్లావితోరుతాపః
క్షణమివ పులినే యమస్వసుస్తాం సముషిత ఔపగవిర్నిశాం తతోఽగాత్ ||27||

రాజోవాచ
నిధనముపగతేషు వృష్ణిభోజేష్వధిరథయూథపయూథపేషు ముఖ్యః
స తు కథమవశిష్ట ఉద్ధవో యద్ధరిరపి తత్యజ ఆకృతిం త్ర్యధీశః ॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ
బ్రహ్మశాపాపదేశేన కాలేనామోఘవాఞ్ఛితః
సంహృత్య స్వకులం స్ఫీతం త్యక్ష్యన్దేహమచిన్తయత్ ॥29॥

అస్మాల్లోకాదుపరతే మయి జ్ఞానం మదాశ్రయమ్
అర్హత్యుద్ధవ ఏవాద్ధా సమ్ప్రత్యాత్మవతాం వరః ॥30॥

నోద్ధవోఽణ్వపి మన్న్యూనో యద్గుణైర్నార్దితః ప్రభుః
అతో మద్వయునం లోకం గ్రాహయన్నిహ తిష్ఠతు ॥31॥

ఏవం త్రిలోకగురుణా సన్దిష్టః శబ్దయోనినా
బదర్యాశ్రమమాసాద్య హరిమీజే సమాధినా ॥32॥

విదురోఽప్యుద్ధవాచ్ఛ్రుత్వా కృష్ణస్య పరమాత్మనః
క్రీడయోపాత్తదేహస్య కర్మాణి శ్లాఘితాని చ ॥33॥

దేహన్యాసం చ తస్యైవం ధీరాణాం ధైర్యవర్ధనమ్
అన్యేషాం దుష్కరతరం పశూనాం విక్లవాత్మనామ్ ॥34॥

ఆత్మానం చ కురుశ్రేష్ఠ కృష్ణేన మనసేక్షితమ్
ధ్యాయన్గతే భాగవతే రురోద ప్రేమవిహ్వలః ॥35॥

కాలిన్ద్యాః కతిభిః సిద్ధ అహోభిర్భరతర్షభ
ప్రాపద్యత స్వఃసరితం యత్ర మిత్రాసుతో మునిః ॥36॥

అధ్యాయము – 5

శ్రీశుక ఉవాచ
ద్వారి ద్యునద్యా ఋషభః కురూణాం మైత్రేయమాసీనమగాధబోధమ్
క్షత్తోపసృత్యాచ్యుతభావసిద్ధః పప్రచ్ఛ సౌశీల్యగుణాభితృప్తః ॥1॥

విదుర ఉవాచ
సుఖాయ కర్మాణి కరోతి లోకో న తైః సుఖం వాన్యదుపారమం వా
విన్దేత భూయస్తత ఏవ దుఃఖం యదత్ర యుక్తం భగవాన్వదేన్నః ॥2॥

జనస్య కృష్ణాద్విముఖస్య దైవాదధర్మశీలస్య సుదుఃఖితస్య
అనుగ్రహాయేహ చరన్తి నూనం భూతాని భవ్యాని జనార్దనస్య ॥3॥

తత్సాధువర్యాదిశ వర్త్మ శం నః సంరాధితో భగవాన్యేన పుంసామ్
హృది స్థితో యచ్ఛతి భక్తిపూతే జ్ఞానం సతత్త్వాధిగమం పురాణమ్ ॥4॥

కరోతి కర్మాణి కృతావతారో యాన్యాత్మతన్త్రో భగవాంస్త్ర్యధీశః

యథా ససర్జాగ్ర ఇదం నిరీహః సంస్థాప్య వృత్తిం జగతో విధత్తే॥5॥

యథా పునః స్వే ఖ ఇదం నివేశ్య శేతే గుహాయాం స నివృత్తవృత్తిః
యోగేశ్వరాధీశ్వర ఏక ఏతదనుప్రవిష్టో బహుధా యథాసీత్॥6॥

క్రీడన్విధత్తే ద్విజగోసురాణాం క్షేమాయ కర్మాణ్యవతారభేదైః
మనో న తృప్యత్యపి శృణ్వతాం నః సుశ్లోకమౌలేశ్చరితామృతాని॥7॥

యైస్తత్త్వభేదైరధిలోకనాథో లోకానలోకాన్సహ లోకపాలాన్
అచీక్లృపద్యత్ర హి సర్వసత్త్వ నికాయభేదోఽధికృతః ప్రతీతః॥8॥

యేన ప్రజానాముత ఆత్మకర్మ రూపాభిధానాం చ భిదాం వ్యధత్త
నారాయణో విశ్వసృగాత్మయోనిరేతచ్చ నో వర్ణయ విప్రవర్య॥9॥

పరావరేషాం భగవన్వ్రతాని శ్రుతాని మే వ్యాసముఖాదభీక్ష్ణమ్
అతృప్నుమ క్షుల్లసుఖావహానాం తేషామృతే కృష్ణకథామృతౌఘాత్॥10॥

కస్తృప్నుయాత్తీర్థపదోఽభిధానాత్సత్రేషు వః సూరిభిరీడ్యమానాత్
యః కర్ణనాడీం పురుషస్య యాతో భవప్రదాం గేహరతిం ఛినత్తి॥11॥

మునిర్వివక్షుర్భగవద్గుణానాం సఖాపి తే భారతమాహ కృష్ణః
యస్మిన్నృణాం గ్రామ్యసుఖానువాదైర్మతిర్గృహీతా ను హరేః కథాయామ్॥12॥

సా శ్రద్దధానస్య వివర్ధమానా విరక్తిమన్యత్ర కరోతి పుంసః
హరేః పదానుస్మృతినిర్వృతస్య సమస్తదుఃఖాప్యయమాశు ధత్తే॥13॥

తాఞ్ఛోచ్యశోచ్యానవిదోఽనుశోచే హరేః కథాయాం విముఖానఘేన
క్షిణోతి దేవోఽనిమిషస్తు యేషామాయుర్వృథావాదగతిస్మృతీనామ్॥14॥

తదస్య కౌషారవ శర్మదాతుర్హరేః కథామేవ కథాసు సారమ్
ఉద్ధృత్య పుష్పేభ్య ఇవార్తబన్ధో శివాయ నః కీర్తయ తీర్థకీర్తేః॥15॥

స విశ్వజన్మస్థితిసంయమార్థే కృతావతారః ప్రగృహీతశక్తిః
చకార కర్మాణ్యతిపూరుషాణి యానీశ్వరః కీర్తయ తాని మహ్యమ్॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఏవం భగవాన్పృష్టః క్షత్త్రా కౌషారవో మునిః
పుంసాం నిఃశ్రేయసార్థేన తమాహ బహుమానయన్॥17॥

మైత్రేయ ఉవాచ
సాధు పృష్టం త్వయా సాధో లోకాన్సాధ్వనుగృహ్ణతా
కీర్తిం వితన్వతా లోకే ఆత్మనోఽధోక్షజాత్మనః॥18॥

నైతచ్చిత్రం త్వయి క్షత్తర్బాదరాయణవీర్యజే
గృహీతోఽనన్యభావేన యత్త్వయా హరిరీశ్వరః॥19॥

మాణ్డవ్యశాపాద్భగవాన్ప్రజాసంయమనో యమః

భ్రాతుః క్షేత్రే భుజిష్యాయాం జాతః సత్యవతీసుతాత్॥20॥

భవాన్భగవతో నిత్యం సమ్మతః సానుగస్య హ
యస్య జ్ఞానోపదేశాయ మాదిశద్భగవాన్వ్రజన్॥21॥

అథ తే భగవల్లీలా యోగమాయోరుబృంహితాః
విశ్వస్థిత్యుద్భవాన్తార్థా వర్ణయామ్యనుపూర్వశః॥22॥

భగవానేక ఆసేదమగ్ర ఆత్మాత్మనాం విభుః
ఆత్మేచ్ఛానుగతావాత్మా నానామత్యుపలక్షణః॥23॥

స వా ఏష తదా ద్రష్టా నాపశ్యద్దృశ్యమేకరాట్
మేనేఽసన్తమివాత్మానం సుప్తశక్తిరసుప్తదృక్॥24॥

సా వా ఏతస్య సంద్రష్టుః శక్తిః సదసదాత్మికా
మాయా నామ మహాభాగ యయేదం నిర్మమే విభుః॥25॥

కాలవృత్త్యా తు మాయాయాం గుణమయ్యామధోక్షజః
పురుషేణాత్మభూతేన వీర్యమాధత్త వీర్యవాన్॥26॥

తతోఽభవన్మహత్తత్త్వమవ్యక్తాత్కాలచోదితాత్
విజ్ఞానాత్మాత్మదేహస్థం విశ్వం వ్యఞ్జంస్తమోనుదః॥27॥

సోఽప్యంశగుణకాలాత్మా భగవద్దృష్టిగోచరః
ఆత్మానం వ్యకరోదాత్మా విశ్వస్యాస్య సిసృక్షయా॥28॥

మహత్తత్త్వాద్వికుర్వాణాదహంతత్త్వం వ్యజాయత
కార్యకారణకర్త్రాత్మా భూతేన్ద్రియమనోమయః
వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రిధా॥29॥

అహంతత్త్వాద్వికుర్వాణాన్మనో వైకారికాదభూత్
వైకారికాశ్చ యే దేవా అర్థాభివ్యఞ్జనం యతః॥30॥

తైజసానీన్ద్రియాణ్యేవ జ్ఞానకర్మమయాని చ॥31॥

తామసో భూతసూక్ష్మాదిర్యతః ఖం లిఙ్గమాత్మనః॥32॥

కాలమాయాంశయోగేన భగవద్వీక్షితం నభః
నభసోఽనుసృతం స్పర్శం వికుర్వన్నిర్మమేఽనిలమ్॥33॥

అనిలోఽపి వికుర్వాణో నభసోరుబలాన్వితః
ససర్జ రూపతన్మాత్రం జ్యోతిర్లోకస్య లోచనమ్॥34॥

అనిలేనాన్వితం జ్యోతిర్వికుర్వత్పరవీక్షితమ్
ఆధత్తామ్భో రసమయం కాలమాయాంశయోగతః॥35॥

జ్యోతిషామ్భోఽనుసంసృష్టం వికుర్వద్బ్రహ్మవీక్షితమ్

మహీం గన్ధగుణామాధాత్కాలమాయాంశయోగతః ॥36॥

భూతానాం నభఆదీనాం యద్యద్భవ్యావరావరమ్
తేషాం పరానుసంసర్గాద్యథా సఙ్ఖ్యం గుణాన్విదుః ॥37॥

ఏతే దేవాః కలా విష్ణోః కాలమాయాంశలిఙ్గినః
నానాత్వాత్స్వక్రియానీశాః ప్రోచుః ప్రాఞ్జలయో విభుమ్ ॥38॥

దేవా ఊచుః
నమామ తే దేవ పదారవిన్దం ప్రపన్నతాపోపశమాతపత్రమ్
యన్మూలకేతా యతయోఽఞ్జసోరు సంసారదుఃఖం బహిరుత్క్షిపన్తి ॥39॥

ధాతర్యదస్మిన్భవ ఈశ జీవాస్తాపత్రయేణాభిహతా న శర్మ
ఆత్మన్లభన్తే భగవంస్తవాఙ్ఘ్రి చ్ఛాయాం సవిద్యామత ఆశ్రయేమ ॥40॥

మార్గన్తి యత్తే ముఖపద్మనీడైశ్ఛన్దఃసుపర్ణైరృషయో వివిక్తే
యస్యాఘమర్షోదసరిద్వరాయాః పదం పదం తీర్థపదః ప్రపన్నాః ॥41॥

యచ్ఛ్రద్ధయా శ్రుతవత్యా చ భక్త్యా సమ్మృజ్యమానే హృదయేఽవధాయ
జ్ఞానేన వైరాగ్యబలేన ధీరా వ్రజేమ తత్తేఽఙ్ఘ్రిసరోజపీఠమ్ ॥42॥

విశ్వస్య జన్మస్థితిసంయమార్థే కృతావతారస్య పదామ్బుజం తే
వ్రజేమ సర్వే శరణం యదీశ స్మృతం ప్రయచ్ఛత్యభయం స్వపుంసామ్ ॥43॥

యత్సానుబన్ధేఽసతి దేహగేహే మమాహమిత్యూఢదురాగ్రహాణామ్
పుంసాం సుదూరం వసతోఽపి పుర్యాం భజేమ తత్తే భగవన్పదాబ్జమ్ ॥44॥

తాన్వై హ్యసద్వృత్తిభిరక్షిభిర్యే పరాహృతాన్తర్మనసః పరేశ
అథో న పశ్యన్త్యురుగాయ నూనం యే తే పదన్యాసవిలాసలక్ష్మ్యాః ॥45॥

పానేన తే దేవ కథాసుధాయాః ప్రవృద్ధభక్త్యా విశదాశయా యే
వైరాగ్యసారం ప్రతిలభ్య బోధం యథాఞ్జసాన్వీయురకుణ్ఠధిష్ణ్యమ్ ॥46॥

తథాపరే చాత్మసమాధియోగ బలేన జిత్వా ప్రకృతిం బలిష్ఠామ్
త్వామేవ ధీరాః పురుషం విశన్తి తేషాం శ్రమః స్యాన్న తు సేవయా తే ॥47॥

తత్తే వయం లోకసిసృక్షయాద్య త్వయానుసృష్టాస్త్రిభిరాత్మభిః స్మ
సర్వే వియుక్తాః స్వవిహారతన్త్రం న శక్నుమస్తత్ప్రతిహర్తవే తే ॥48॥

యావద్బలిం తేఽజ హరామ కాలే యథా వయం చాన్నమదామ యత్ర
యథోభయేషాం త ఇమే హి లోకా బలిం హరన్తోఽన్నమదన్త్యనూహాః ॥49॥

త్వం నః సురాణామసి సాన్వయానాం కూటస్థ ఆద్యః పురుషః పురాణః
త్వం దేవ శక్త్యాం గుణకర్మయోనౌ రేతస్త్వజాయాం కవిమాదధేఽజః ॥50॥

తతో వయం మత్ప్రముఖా యదర్థే బభూవిమాత్మన్కరవామ కిం తే
త్వం నః స్వచక్షుః పరిదేహి శక్త్యా దేవ క్రియార్థే యదనుగ్రహాణామ్ ॥51॥

అధ్యాయము - 6

ఋషిరువాచ
ఇతి తాసాం స్వశక్తీనాం సతీనామసమేత్య సః
ప్రసుప్తలోకతన్త్రాణాం నిశామ్య గతిమీశ్వరః||1||

కాలసఞ్జ్ఞాం తదా దేవీం బిభ్రచ్ఛక్తిమురుక్రమః
త్రయోవింశతి తత్త్వానాం గణం యుగపదావిశత్||2||

సోఽనుప్రవిష్టో భగవాంశ్చేష్టారూపేణ తం గణమ్
భిన్నం సంయోజయామాస సుప్తం కర్మ ప్రబోధయన్||3||

ప్రబుద్ధకర్మ దైవేన త్రయోవింశతికో గణః
ప్రేరితోఽజనయత్స్వాభిర్మాత్రాభిరధిపూరుషమ్||4||

పరేణ విశతా స్వస్మిన్మాత్రయా విశ్వసృగ్గణః
చుక్షోభాన్యోన్యమాసాద్య యస్మిన్లోకాశ్చరాచరాః||5||

హిరణ్మయః స పురుషః సహస్రపరివత్సరాన్
ఆణ్డకోశ ఉవాసాప్సు సర్వసత్త్వోపబృంహితః||6||

స వై విశ్వసృజాం గర్భో దేవకర్మాత్మశక్తిమాన్
విబభాజాత్మనాత్మానమేకధా దశధా త్రిధా||7||

ఏష హ్యశేషసత్త్వానామాత్మాంశః పరమాత్మనః
ఆద్యోఽవతారో యత్రాసౌ భూతగ్రామో విభావ్యతే||8||

సాధ్యాత్మః సాధిదైవశ్చ సాధిభూత ఇతి త్రిధా
విరాట్ప్రాణో దశవిధ ఏకధా హృదయేన చ||9||

స్మరన్విశ్వసృజామీశో విజ్ఞాపితమధోక్షజః
విరాజమతపత్స్వేన తేజసైషాం వివృత్తయే||10||

అథ తస్యాభితప్తస్య కతిధాయతనాని హ
నిరభిద్యన్త దేవానాం తాని మే గదతః శృణు||11||

తస్యాగ్నిరాస్యం నిర్భిన్నం లోకపాలోఽవిశత్పదమ్
వాచా స్వాంశేన వక్తవ్యం యయాసౌ ప్రతిపద్యతే||12||

నిర్భిన్నం తాలు వరుణో లోకపాలోఽవిశద్ధరేః
జిహ్వయాంశేన చ రసం యయాసౌ ప్రతిపద్యతే||13||

నిర్భిన్నే అశ్వినౌ నాసే విష్ణోరావిశతాం పదమ్
ఘ్రాణేనాంశేన గన్ధస్య ప్రతిపత్తిర్యతో భవేత్||14||

నిర్భిన్నే అక్షిణీ త్వష్టా లోకపాలోఽవిశద్విభోః
చక్షుషాంశేన రూపాణాం ప్రతిపత్తిర్యతో భవేత్||15||

నిర్భిన్నాన్యస్య చర్మాణి లోకపాలోఽనిలోఽవిశత్
ప్రాణేనాంశేన సంస్పర్శం యేనాసౌ ప్రతిపద్యతే॥16॥

కర్ణావస్య వినిర్భిన్నౌ ధిష్ణ్యం స్వం వివిశుర్దిశః
శ్రోత్రేణాంశేన శబ్దస్య సిద్ధిం యేన ప్రపద్యతే॥17॥

త్వచమస్య వినిర్భిన్నాం వివిశుర్ధిష్ణ్యమోషధీః
అంశేన రోమభిః కణ్డూం యైరసౌ ప్రతిపద్యతే॥18॥

మేఢ్రం తస్య వినిర్భిన్నం స్వధిష్ణ్యం క ఉపావిశత్
రేతసాంశేన యేనాసావానన్దం ప్రతిపద్యతే॥19॥

గుదం పుంసో వినిర్భిన్నం మిత్రో లోకేశ ఆవిశత్
పాయునాంశేన యేనాసౌ విసర్గం ప్రతిపద్యతే॥20॥

హస్తావస్య వినిర్భిన్నావిన్ద్రః స్వర్పతిరావిశత్
వార్తయాంశేన పురుషో యయా వృత్తిం ప్రపద్యతే॥21॥

పాదావస్య వినిర్భిన్నౌ లోకేశో విష్ణురావిశత్
గత్యా స్వాంశేన పురుషో యయా ప్రాప్యం ప్రపద్యతే॥22॥

బుద్ధిం చాస్య వినిర్భిన్నాం వాగీశో ధిష్ణ్యమావిశత్
బోధేనాంశేన బోద్ధవ్యమ్ప్రతిపత్తిర్యతో భవేత్॥23॥

హృదయం చాస్య నిర్భిన్నం చన్ద్రమా ధిష్ణ్యమావిశత్
మనసాంశేన యేనాసౌ విక్రియాం ప్రతిపద్యతే॥24॥

ఆత్మానం చాస్య నిర్భిన్నమభిమానోఽవిశత్పదమ్
కర్మణాంశేన యేనాసౌ కర్తవ్యం ప్రతిపద్యతే॥25॥

సత్త్వం చాస్య వినిర్భిన్నం మహాన్ధిష్ణ్యముపావిశత్
చిత్తేనాంశేన యేనాసౌ విజ్ఞానం ప్రతిపద్యతే॥26॥

శీర్ష్ణోఽస్య ద్యౌర్ధరా పద్భ్యాం ఖం నాభేరుదపద్యత
గుణానాం వృత్తయో యేషు ప్రతీయన్తే సురాదయః॥27॥

ఆత్యన్తికేన సత్త్వేన దివం దేవాః ప్రపేదిరే
ధరాం రజఃస్వభావేన పణయో యే చ తానను॥28॥

తార్తీయేన స్వభావేన భగవన్నాభిమాశ్రితాః
ఉభయోరన్తరం వ్యోమ యే రుద్రపార్షదాం గణాః॥29॥

ముఖతోఽవర్తత బ్రహ్మ పురుషస్య కురూద్వహ
యస్తూన్ముఖత్వాద్వర్ణానాం ముఖ్యోఽభూద్బ్రాహ్మణో గురుః॥30॥

బాహుభ్యోఽవర్తత క్షత్రం క్షత్రియస్తదనువ్రతః
యో జాతస్త్రాయతే వర్ణాన్పౌరుషః కణ్టకక్షతాత్॥31॥

విశోఽవర్తన్త తస్యోర్వోర్లోకవృత్తికరీర్విభోః
వైశ్యస్తదుద్భవో వార్తాం నృణాం యః సమవర్తయత్ ||32||

పద్భ్యాం భగవతో జజ్ఞే శుశ్రూషా ధర్మసిద్ధయే
తస్యాం జాతః పురా శూద్రో యద్వృత్త్యా తుష్యతే హరిః ||33||

ఏతే వర్ణాః స్వధర్మేణ యజన్తి స్వగురుం హరిమ్
శ్రద్ధయాత్మవిశుద్ధ్యర్థం యజ్జాతాః సహ వృత్తిభిః ||34||

ఏతత్క్షత్తర్భగవతో దైవకర్మాత్మరూపిణః
కః శ్రద్దధ్యాదుపాకర్తుం యోగమాయాబలోదయమ్ ||35||

తథాపి కీర్తయామ్యఙ్గ యథామతి యథాశ్రుతమ్
కీర్తిం హరేః స్వాం సత్కర్తుం గిరమన్యాభిధాసతీమ్ ||36||

ఏకాన్తలాభం వచసో ను పుంసాం సుశ్లోకమౌలేర్గుణవాదమాహుః
శ్రుతేశ్చ విద్వద్భిరుపాకృతాయాం కథాసుధాయాముపసమ్ప్రయోగమ్ ||37||

ఆత్మనోఽవసితో వత్స మహిమా కవినాదినా
సంవత్సరసహస్రాన్తే ధియా యోగవిపక్కయా ||38||

అతో భగవతో మాయా మాయినామపి మోహినీ
యత్స్వయం చాత్మవర్త్మాత్మా న వేద కిముతాపరే ||39||

యతోఽప్రాప్య న్యవర్తన్త వాచశ్చ మనసా సహ
అహం చాన్య ఇమే దేవాస్తస్మై భగవతే నమః ||40||

అధ్యాయము – 7

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం బ్రువాణం మైత్రేయం ద్వైపాయనసుతో బుధః
ప్రీణయన్నివ భారత్యా విదురః ప్రత్యభాషత ||1||

విదుర ఉవాచ
బ్రహ్మన్కథం భగవతశ్చిన్మాత్రస్యావికారిణః
లీలయా చాపి యుజ్యేరన్నిర్గుణస్య గుణాః క్రియాః ||2||

క్రీడాయాముద్యమోఽర్భస్య కామశ్చిక్రీడిషాన్యతః
స్వతస్తృప్తస్య చ కథం నివృత్తస్య సదాన్యతః ||3||

అస్రాక్షీద్భగవాన్విశ్వం గుణమయ్యాత్మమాయయా
తయా సంస్థాపయత్యేతద్భూయః ప్రత్యపిధాస్యతి ||4||

దేశతః కాలతో యోఽసావవస్థాతః స్వతోఽన్యతః
అవిలుప్తావబోధాత్మా స యుజ్యేతాజయా కథమ్ ||5||

భగవానేక ఏవైష సర్వక్షేత్రేష్వవస్థితః

అముష్య దుర్భగత్వం వా క్లేశో వా కర్మభిః కుతః॥6॥

ఏతస్మిన్మే మనో విద్వన్ఖిద్యతేఽజ్ఞానసఙ్కటే
తన్నః పరాణుద విభో కశ్మలం మానసం మహత్॥7॥

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఇత్థం చోదితః క్షత్త్రా తత్త్వజిజ్ఞాసునా మునిః
ప్రత్యాహ భగవచ్చిత్తః స్మయన్నివ గతస్మయః॥8॥

మైత్రేయ ఉవాచ
సేయం భగవతో మాయా యన్నయేన విరుధ్యతే
ఈశ్వరస్య విముక్తస్య కార్పణ్యముత బన్ధనమ్॥9॥

యదర్థేన వినాముష్య పుంస ఆత్మవిపర్యయః
ప్రతీయత ఉపద్రష్టుః స్వశిరశ్ఛేదనాదికః॥10॥

యథా జలే చన్ద్రమసః కమ్పాదిస్తత్కృతో గుణః
దృశ్యతేఽసన్నపి ద్రష్టురాత్మనోఽనాత్మనో గుణః॥11॥

స వై నివృత్తిధర్మేణ వాసుదేవానుకమ్పయా
భగవద్భక్తియోగేన తిరోధత్తే శనైరిహ॥12॥

యదేన్ద్రియోపరామోఽథ ద్రష్ట్రాత్మని పరే హరౌ
విలీయన్తే తదా క్లేశాః సంసుప్తస్యేవ కృత్స్నశః॥13॥

అశేషసఙ్క్లేశశమం విధత్తే గుణానువాదశ్రవణం మురారేః
కిం వా పునస్తచ్చరణారవిన్ద పరాగసేవారతిరాత్మలబ్ధా॥14॥

విదుర ఉవాచ
సఞ్ఛిన్నః సంశయో మహ్యం తవ సూక్తాసినా విభో
ఉభయత్రాపి భగవన్మనో మే సమ్ప్రధావతి॥15॥

సాధ్వేతద్వ్యాహృతం విద్వన్నాత్మమాయాయనం హరేః
ఆభాత్యపార్థం నిర్మూలం విశ్వమూలం న యద్బహిః॥16॥

యశ్చ మూఢతమో లోకే యశ్చ బుద్ధేః పరం గతః
తావుభౌ సుఖమేధేతే క్లిశ్యత్యన్తరితో జనః॥17॥

అర్థాభావం వినిశ్చిత్య ప్రతీతస్యాపి నాత్మనః
తాం చాపి యుష్మచ్చరణ సేవయాహం పరాణుదే॥18॥

యత్సేవయా భగవతః కూటస్థస్య మధుద్విషః
రతిరాసో భవేత్తీవ్రః పాదయోర్వ్యసనార్దనః॥19॥

దురాపా హ్యల్పతపసః సేవా వైకుణ్ఠవర్త్మసు
యత్రోపగీయతే నిత్యం దేవదేవో జనార్దనః॥20॥

సృష్ట్వాగ్రే మహదాదీని సవికారాణ్యనుక్రమాత్
తేభ్యో విరాజముద్ధృత్య తమను ప్రావిశద్విభుః ||21||

యమాహురాద్యం పురుషం సహస్రాఙ్ఘ్ర్యూరుబాహుకమ్
యత్ర విశ్వ ఇమే లోకాః సవికాశం త ఆసతే ||22||

యస్మిన్దశవిధః ప్రాణః సేన్ద్రియార్థేన్ద్రియస్త్రివృత్
త్వయేరితో యతో వర్ణాస్తద్విభూతీర్వదస్వ నః ||23||

యత్ర పుత్రైశ్చ పౌత్రైశ్చ నప్తృభిః సహ గోత్రజైః
ప్రజా విచిత్రాకృతయ ఆసన్యాభిరిదం తతమ్ ||24||

ప్రజాపతీనాం స పతిశ్చక్లృపే కాన్ప్రజాపతీన్
సర్గాంశ్చైవానుసర్గాంశ్చ మనూన్మన్వన్తరాధిపాన్ ||25||

ఏతేషామపి వేదాంశ్చ వంశానుచరితాని చ
ఉపర్యధశ్చ యే లోకా భూమేర్మిత్రాత్మజాసతే ||26||

తేషాం సంస్థాం ప్రమాణం చ భూర్లోకస్య చ వర్ణయ
తిర్యఙ్మానుషదేవానాం సరీసృపపతత్త్రిణామ్
వద నః సర్గసంవ్యూహం గార్భస్వేదద్విజోద్భిదామ్ ||27||

గుణావతారైర్విశ్వస్య సర్గస్థిత్యప్యయాశ్రయమ్
సృజతః శ్రీనివాసస్య వ్యాచక్ష్వోదారవిక్రమమ్ ||28||

వర్ణాశ్రమవిభాగాంశ్చ రూపశీలస్వభావతః
ఋషీణాం జన్మకర్మాణి వేదస్య చ వికర్షణమ్ ||29||

యజ్ఞస్య చ వితానాని యోగస్య చ పథః ప్రభో
నైష్కర్మ్యస్య చ సాఙ్ఖ్యస్య తన్త్రం వా భగవత్స్మృతమ్ ||30||

పాషణ్డపథవైషమ్యం ప్రతిలోమనివేశనమ్
జీవస్య గతయో యాశ్చ యావతీర్గుణకర్మజాః ||31||

ధర్మార్థకామమోక్షాణాం నిమిత్తాన్యవిరోధతః
వార్తాయా దణ్డనీతేశ్చ శ్రుతస్య చ విధిం పృథక్ ||32||

శ్రాద్ధస్య చ విధిం బ్రహ్మన్పితౄణాం సర్గమేవ చ
గ్రహనక్షత్రతారాణాం కాలావయవసంస్థితిమ్ ||33||

దానస్య తపసో వాపి యచ్చేష్టాపూర్తయోః ఫలమ్
ప్రవాసస్థస్య యో ధర్మో యశ్చ పుంస ఉతాపది ||34||

యేన వా భగవాంస్తుష్యేద్ధర్మయోనిర్జనార్దనః
సమ్ప్రసీదతి వా యేషామేతదాఖ్యాహి మేఽనఘ ||35||

అనువ్రతానాం శిష్యాణాం పుత్రాణాం చ ద్విజోత్తమ

అనాపృష్టమపి బ్రూయుర్గురవో దీనవత్సలాః ॥36॥

తత్త్వానాం భగవంస్తేషాం కతిధా ప్రతిసఙ్క్రమః
తత్రేమం క ఉపాసీరన్క ఉ స్విదనుశేరతే ॥37॥

పురుషస్య చ సంస్థానం స్వరూపం వా పరస్య చ
జ్ఞానం చ నైగమం యత్తద్గురుశిష్యప్రయోజనమ్ ॥38॥

నిమిత్తాని చ తస్యేహ ప్రోక్తాన్యనఘసూరిభిః
స్వతో జ్ఞానం కుతః పుంసాం భక్తిర్వైరాగ్యమేవ వా ॥39॥

ఏతాన్మే పృచ్ఛతః ప్రశ్నాన్హరేః కర్మవివిత్సయా
బ్రూహి మేఽజ్ఞస్య మిత్రత్వాదజయా నష్టచక్షుషః ॥40॥

సర్వే వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ తపో దానాని చానఘ
జీవాభయప్రదానస్య న కుర్వీరన్కలామపి ॥41॥

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఇత్థమాపృష్టపురాణకల్పః కురుప్రధానేన మునిప్రధానః
ప్రవృద్ధహర్షో భగవత్కథాయాం సఞ్చోదితస్తం ప్రహసన్నివాహ ॥42॥

అధ్యాయము - 8

మైత్రేయ ఉవాచ
సత్సేవనీయో బత పూరువంశో యల్లోకపాలో భగవత్ప్రధానః
బభూవిథేహాజితకీర్తిమాలాం పదే పదే నూతనయస్యభీక్ష్ణమ్ ॥1॥

సోఽహం నృణాం క్షుల్లసుఖాయ దుఃఖం మహద్గతానాం విరమాయ తస్య
ప్రవర్తయే భాగవతం పురాణం యదాహ సాక్షాద్భగవానృషిభ్యః ॥2॥

ఆసీనముర్వ్యాం భగవన్తమాద్యం సఙ్కర్షణం దేవమకుణ్ఠసత్త్వమ్
వివిత్సవస్తత్త్వమతః పరస్య కుమారముఖ్యా మునయోఽన్వపృచ్ఛన్ ॥3॥

స్వమేవ ధిష్ణ్యం బహు మానయన్తం యద్వాసుదేవాభిధమామనన్తి
ప్రత్యగ్ధృతాక్షామ్బుజకోశమీషదున్మీలయన్తం విబుధోదయాయ ॥4॥

స్వర్ధున్యుదార్ద్రైః స్వజటాకలాపైరుపస్పృశన్తశ్చరణోపధానమ్
పద్మం యదర్చన్త్యహిరాజకన్యాః సప్రేమ నానాబలిభిర్వరార్థాః ॥5॥

ముహుర్గృణన్తో వచసానురాగ స్ఖలత్పదేనాస్య కృతాని తజ్జ్ఞాః
కిరీటసాహస్రమణిప్రవేక ప్రద్యోతితోద్దామఫణాసహస్రమ్ ॥6॥

ప్రోక్తం కిలైతద్భగవత్తమేన నివృత్తిధర్మాభిరతాయ తేన
సనత్కుమారాయ స చాహ పృష్టః సాఙ్ఖ్యాయనాయాఙ్గ ధృతవ్రతాయ ॥7॥

సాఙ్ఖ్యాయనః పారమహంస్యముఖ్యో వివక్షమాణో భగవద్విభూతీః
జగాద సోఽస్మద్గురవేఽన్వితాయ పరాశరాయాథ బృహస్పతేశ్చ ॥8॥

ప్రోవాచ మహ్యం స దయాలురుక్తో మునిః పులస్త్యేన పురాణమాద్యమ్
సోఽహం తవైతత్కథయామి వత్స శ్రద్ధాలవే నిత్యమనువ్రతాయ ॥9॥

ఉదాప్లుతం విశ్వమిదం తదాసీద్యన్నిద్రయామీలితదృఙ్న్యమీలయత్
అహీన్ద్రతల్పేఽధిశయాన ఏకః కృతక్షణః స్వాత్మరతౌ నిరీహః ॥10॥

సోఽన్తః శరీరేఽర్పితభూతసూక్ష్మః కాలాత్మికాం శక్తిముదీరయాణః
ఉవాస తస్మిన్సలిలే పదే స్వే యథానలో దారుణి రుద్ధవీర్యః ॥11॥

చతుర్యుగానాం చ సహస్రమప్సు స్వపన్స్వయోదీరితయా స్వశక్త్యా
కాలాఖ్యయాసాదితకర్మతన్త్రో లోకానపీతాన్దదృశే స్వదేహే ॥12॥

తస్యార్థసూక్ష్మాభినివిష్టదృష్టేరన్తర్గతోఽర్థో రజసా తనీయాన్
గుణేన కాలానుగతేన విద్ధః సూష్యంస్తదాభిద్యత నాభిదేశాత్ ॥13॥

స పద్మకోశః సహసోదతిష్ఠత్కాలేన కర్మప్రతిబోధనేన
స్వరోచిషా తత్సలిలం విశాలం విద్యోతయన్నర్క ఇవాత్మయోనిః ॥14॥

తల్లోకపద్మం స ఉ ఏవ విష్ణుః ప్రావీవిశత్సర్వగుణావభాసమ్
తస్మిన్స్వయం వేదమయో విధాతా స్వయమ్భువం యం స్మ వదన్తి సోఽభూత్ ॥15॥

తస్యాం స చామ్భోరుహకర్ణికాయామవస్థితో లోకమపశ్యమానః
పరిక్రమన్వ్యోమ్ని వివృత్తనేత్రశ్చత్వారి లేభేఽనుదిశం ముఖాని ॥16॥

తస్మాద్యుగాన్తశ్వసనావఘూర్ణ జలోర్మిచక్రాత్సలిలాద్విరూఢమ్
ఉపాశ్రితః కఞ్జము లోకతత్త్వం నాత్మానమద్ధావిదదాదిదేవః ॥17॥

క ఏష యోఽసావహమబ్జపృష్ఠ ఏతత్కుతో వాబ్జమనన్యదప్సు
అస్తి హ్యధస్తాదిహ కిఞ్చనైతదధిష్ఠితం యత్ర సతా ను భావ్యమ్ ॥18॥

స ఇత్థముద్వీక్ష్య తదబ్జనాల నాడీభిరన్తర్జలమావివేశ
నార్వాగ్గతస్తత్ఖరనాలనాల నాభిం విచిన్వంస్తదవిన్దతాజః ॥19॥

తమస్యపారే విదురాత్మసర్గం విచిన్వతోఽభూత్సుమహాంస్త్రిణేమిః
యో దేహభాజాం భయమీరయాణః పరిక్షిణోత్యాయురజస్య హేతిః ॥20॥

తతో నివృత్తోఽప్రతిలబ్ధకామః స్వధిష్ణ్యమాసాద్య పునః స దేవః
శనైర్జితశ్వాసనివృత్తచిత్తో న్యషీదదారూఢసమాధియోగః ॥21॥

కాలేన సోఽజః పురుషాయుషాభి ప్రవృత్తయోగేన విరూఢబోధః
స్వయం తదన్తర్హృదయేఽవభాతమపశ్యతాపశ్యత యన్న పూర్వమ్ ॥22॥

మృణాలగౌరాయతశేషభోగ పర్యఙ్క ఏకం పురుషం శయానమ్
ఫణాతపత్రాయుతమూర్ధరత్న ద్యుభిర్హతధ్వాన్తయుగాన్తతోయే ॥23॥

ప్రేక్షాం క్షిపన్తం హరితోపలాద్రేః సన్ధ్యాభ్రనీవేరురురుక్మమూర్ధ్నః
రత్నోదధారౌషధిసౌమనస్య వనస్రజో వేణుభుజాఙ్ఘ్రిపాఙ్ఘ్రేః ॥24॥

ఆయామతో విస్తరతః స్వమాన దేహేన లోకత్రయసఙ్గ్రహేణ
విచిత్రదివ్యాభరణాంశుకానాం కృతశ్రియాపాశ్రితవేషదేహమ్ ॥25॥

పుంసాం స్వకామాయ వివిక్తమార్గైరభ్యర్చితాం కామదుఘాఙ్ఘ్రిపద్మమ్
ప్రదర్శయన్తం కృపయా నఖేన్దు మయూఖభిన్నాఙ్గులిచారుపత్రమ్ ॥26॥

ముఖేన లోకార్తిహరస్మితేన పరిస్ఫురత్కుణ్డలమణ్డితేన
శోణాయితేనాధరబిమ్బభాసా ప్రత్యర్హయన్తం సునసేన సుభ్ర్వా ॥27॥

కదమ్బకిఞ్జల్కపిశఙ్గవాససా స్వలఙ్కృతం మేఖలయా నితమ్బే
హారేణ చానన్తధనేన వత్స శ్రీవత్సవక్షఃస్థలవల్లభేన ॥28॥

పరార్ధ్యకేయూరమణిప్రవేక పర్యస్తదోర్దణ్డసహస్రశాఖమ్
అవ్యక్తమూలం భువనాఙ్ఘ్రిపేన్ద్రమహీన్ద్రభోగైరధివీతవల్శమ్ ॥29॥

చరాచరౌకో భగవన్మహీధ్రమహీన్ద్రబన్ధుం సలిలోపగూఢమ్
కిరీటసాహస్రహిరణ్యశృఙ్గమావిర్భవత్కౌస్తుభరత్నగర్భమ్ ॥30॥

నివీతమామ్నాయమధువ్రతశ్రియా స్వకీర్తిమయ్యా వనమాలయా హరిమ్
సూర్యేన్దువాయ్వగ్న్యగమం త్రిధామభిః పరిక్రమత్ప్రాధనికైర్దురాసదమ్ ॥31॥

తర్హ్యేవ తన్నాభిసరఃసరోజమాత్మానమమ్భః శ్వసనం వియచ్చ
దదర్శ దేవో జగతో విధాతా నాతః పరం లోకవిసర్గదృష్టిః ॥32॥

స కర్మబీజం రజసోపరక్తః ప్రజాః సిసృక్షన్నియదేవ దృష్ట్వా
అస్తౌద్విసర్గాభిముఖస్తమీడ్యమవ్యక్తవర్త్మన్యభివేశితాత్మా ॥33॥

అధ్యాయము – 9

బ్రహ్మోవాచ
జ్ఞాతోఽసి మేఽద్య సుచిరాన్ననుదేహభాజాం
న జ్ఞాయతే భగవతో గతిరిత్యవద్యమ్
నాన్యత్త్వదస్తి భగవన్నపి తన్న శుద్ధం
మాయాగుణవ్యతికరాద్యదురుర్విభాసి ॥1॥

రూపం యదేతదవబోధరసోదయేన
శశ్వన్నివృత్తతమసః సదనుగ్రహాయ
ఆదౌ గృహీతమవతారశతైకబీజం
యన్నాభిపద్మభవనాదహమావిరాసమ్ ॥2॥

నాతః పరం పరమ యద్భవతః స్వరూపమ్
ఆనన్దమాత్రమవికల్పమవిద్ధవర్చః
పశ్యామి విశ్వసృజమేకమవిశ్వమాత్మన్
భూతేన్ద్రియాత్మకమదస్త ఉపాశ్రితోఽస్మి ॥3॥

తద్వా ఇదం భువనమఙ్గల మఙ్గలాయ

ధ్యానే స్మ నో దర్శితం త ఉపాసకానామ్
తస్మై నమో భగవతేఽనువిధేమ తుభ్యం
యోఽనాదృతో నరకభాగ్భిరసత్ప్రసఙ్గైః ॥4॥

యే తు త్వదీయచరణామ్బుజకోశగన్ధం
జిఘ్రన్తి కర్ణవివరైః శ్రుతివాతనీతమ్
భక్త్యా గృహీతచరణః పరయా చ తేషాం
నాపైషి నాథ హృదయామ్బురుహాత్స్వపుంసామ్ ॥5॥

తావద్భయం ద్రవిణదేహసుహృన్నిమిత్తం
శోకః స్పృహా పరిభవో విపులశ్చ లోభః
తావన్మమేత్యసదవగ్రహ ఆర్తిమూలం
యావన్న తేఽఙ్ఘ్రిమభయం ప్రవృణీత లోకః ॥6॥

దైవేన తే హతధియో భవతః ప్రసఙ్గాత్
సర్వాశుభోపశమనాద్విముఖేన్ద్రియా యే
కుర్వన్తి కామసుఖలేశలవాయ దీనా
లోభాభిభూతమనసోఽకుశలాని శశ్వత్ ॥7॥

క్షుత్తృట్త్రిధాతుభిరిమా ముహురర్ద్యమానాః
శీతోష్ణవాతవర్షైరితరేతరాచ్చ
కామాగ్నినాచ్యుతరుషా చ సుదుర్భరేణ
సమ్పశ్యతో మన ఉరుక్రమ సీదతే మే ॥8॥

యావత్పృథక్త్వమిదమాత్మన ఇన్ద్రియార్థ
మాయాబలం భగవతో జన ఈశ పశ్యేత్
తావన్న సంసృతిరసౌ ప్రతిసఙ్క్రమేత
వ్యర్థాపి దుఃఖనివహం వహతీ క్రియార్థా ॥9॥

అహ్న్యాపృతార్తకరణా నిశి నిఃశయానా
నానామనోరథధియా క్షణభగ్ననిద్రాః
దైవాహతార్థరచనా ఋషయోఽపి దేవ
యుష్మత్ప్రసఙ్గవిముఖా ఇహ సంసరన్తి ॥10॥

త్వం భక్తియోగపరిభావితహృత్సరోజ
ఆస్సే శ్రుతేక్షితపథో నను నాథ పుంసామ్
యద్యద్ధియా త ఉరుగాయ విభావయన్తి
తత్తద్వపుః ప్రణయసే సదనుగ్రహాయ ॥11॥

నాతిప్రసీదతి తథోపచితోపచారైర్
ఆరాధితః సురగణైర్హృది బద్ధకామైః
యత్సర్వభూతదయయాసదలభ్యయైకో
నానాజనేష్వవహితః సుహృదన్తరాత్మా ॥12॥

పుంసామతో వివిధకర్మభిరధ్వరాద్యైర్
దానేన చోగ్రతపసా పరిచర్యయా చ

ఆరాధనం భగవతస్తవ సత్క్రియార్థో
ధర్మోఽర్పితః కర్హిచిద్మ్రియతే న యత్ర॥13॥

శశ్వత్స్వరూపమహసైవ నిపీతభేద
మోహాయ బోధధిషణాయ నమః పరస్మై
విశ్వోద్భవస్థితిలయేషు నిమిత్తలీలా
రాసాయ తే నమ ఇదం చకృమేశ్వరాయ॥14॥

యస్యావతారగుణకర్మవిడమ్బనాని
నామాని యేఽసువిగమే వివశా గృణన్తి
తేఽనైకజన్మశమలం సహసైవ హిత్వా
సంయాన్త్యపావృతామృతం తమజం ప్రపద్యే॥15॥

యో వా అహం చ గిరిశశ్చ విభుః స్వయం చ
స్థిత్యుద్భవప్రలయహేతవ ఆత్మమూలమ్
భిత్త్వా త్రిపాద్వవృధ ఏక ఉరుప్రరోహస్
తస్మై నమో భగవతే భువనద్రుమాయ॥16॥

లోకో వికర్మనిరతః కుశలే ప్రమత్తః
కర్మణ్యయం త్వదుదితే భవదర్చనే స్వే
యస్తావదస్య బలవానిహ జీవితాశాం
సద్యశ్ఛినత్త్యనిమిషాయ నమోఽస్తు తస్మై॥17॥

యస్మాద్బిభేమ్యహమపి ద్విపరార్ధధిష్ణ్యమ్
అధ్యాసితః సకలలోకనమస్కృతం యత్
తేపే తపో బహుసవోఽవరురుత్సమానస్
తస్మై నమో భగవతేఽధిమఖాయ తుభ్యమ్॥18॥

తిర్యఙ్మనుష్యవిబుధాదిషు జీవయోనిష్వ్
ఆత్మేచ్ఛయాత్మకృతసేతుపరీప్సయా యః
రేమే నిరస్తవిషయోఽప్యవరుద్ధదేహస్
తస్మై నమో భగవతే పురుషోత్తమాయ॥19॥

యోఽవిద్యయానుపహతోఽపి దశార్ధవృత్త్యా
నిద్రామువాహ జఠరీకృతలోకయాత్రః
అన్తర్జలేఽహికశిపుస్పర్శానుకూలాం
భీమోర్మిమాలిని జనస్య సుఖం వివృణ్వన్॥20॥

యన్నాభిపద్మభవనాదహమాసమీడ్య
లోకత్రయోపకరణో యదనుగ్రహేణ
తస్మై నమస్త ఉదరస్థభవాయ యోగ
నిద్రావసానవికసన్నలినేక్షణాయ॥21॥

సోఽయం సమస్తజగతాం సుహృదేక ఆత్మా
సత్త్వేన యన్మృడయతే భగవాన్భగేన
తేనైవ మే దృశమనుస్పృశతాద్యథాహం

స్రక్ష్యామి పూర్వవదిదం ప్రణతప్రియోఽసౌ ॥22॥

ఏష ప్రపన్నవరదో రమయాత్మశక్త్యా
యద్యత్కరిష్యతి గృహీతగుణావతారః
తస్మిన్స్వవిక్రమమిదం సృజతోఽపి చేతో
యుఞ్జీత కర్మశమలం చ యథా విజహ్యామ్ ॥23॥

నాభిహ్రదాదిహ సతోఽమ్భసి యస్య పుంసో
విజ్ఞానశక్తిరహమాసమనన్తశక్తేః
రూపం విచిత్రమిదమస్య వివృణ్వతో మే
మా రీరిషీష్ట నిగమస్య గిరాం విసర్గః ॥24॥

సోఽసావదభ్రకరుణో భగవాన్వివృద్ధ
ప్రేమస్మితేన నయనామ్బురుహం విజృమ్భన్
ఉత్థాయ విశ్వవిజయాయ చ నో విషాదం
మాధ్వ్యా గిరాపనయతాత్పురుషః పురాణః ॥25॥

మైత్రేయ ఉవాచ
స్వసమ్భవం నిశామ్యైవం తపోవిద్యాసమాధిభిః
యావన్మనోవచః స్తుత్వా విరరామ స ఖిన్నవత్ ॥26॥

అథాభిప్రేతమన్వీక్ష్య బ్రహ్మణో మధుసూదనః
విషణ్ణచేతసం తేన కల్పవ్యతికరామ్భసా ॥27॥

లోకసంస్థానవిజ్ఞాన ఆత్మనః పరిఖిద్యతః
తమాహాగాధయా వాచా కశ్మలం శమయన్నివ ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ
మా వేదగర్భ గాస్తన్ద్రీం సర్గ ఉద్యమమావహ
తన్మయాపాదితం హ్యగ్రే యన్మాం ప్రార్థయతే భవాన్ ॥29॥

భూయస్త్వం తప ఆతిష్ఠ విద్యాం చైవ మదాశ్రయామ్
తాభ్యామన్తర్హృది బ్రహ్మన్లోకాన్ద్రక్ష్యస్యపావృతాన్ ॥30॥

తత ఆత్మని లోకే చ భక్తియుక్తః సమాహితః
ద్రష్టాసి మాం తతం బ్రహ్మన్మయి లోకాంస్త్వమాత్మనః ॥31॥

యదా తు సర్వభూతేషు దారుష్వగ్నిమివ స్థితమ్
ప్రతిచక్షీత మాం లోకో జహ్యాత్తర్హ్యేవ కశ్మలమ్ ॥32॥

యదా రహితమాత్మానం భూతేన్ద్రియగుణాశయైః
స్వరూపేణ మయోపేతం పశ్యన్స్వారాజ్యమృచ్ఛతి ॥33॥

నానాకర్మవితానేన ప్రజా బహ్వీః సిసృక్షతః
నాత్మావసీదత్యస్మింస్తే వర్షీయాన్మదనుగ్రహః ॥34॥

ఋషిమాద్యం న బధ్నాతి పాపీయాంస్త్వాం రజోగుణః
యన్మనో మయి నిర్బద్ధం ప్రజాః సంసృజతోఽపి తే ||35||

జ్ఞాతోఽహం భవతా త్వద్య దుర్విజ్ఞేయోఽపి దేహినామ్
యన్మాం త్వం మన్యసేఽయుక్తం భూతేన్ద్రియగుణాత్మభిః ||36||

తుభ్యం మద్విచికిత్సాయామాత్మా మే దర్శితోఽబహిః
నాలేన సలిలే మూలం పుష్కరస్య విచిన్వతః ||37||

యచ్చకర్థాఙ్గ మత్స్తోత్రం మత్కథాభ్యుదయాఙ్కితమ్
యద్వా తపసి తే నిష్ఠా స ఏష మదనుగ్రహః ||38||

ప్రీతోఽహమస్తు భద్రం తే లోకానాం విజయేచ్ఛయా
యదస్తౌషీర్గుణమయం నిర్గుణం మానువర్ణయన్ ||39||

య ఏతేన పుమాన్నిత్యం స్తుత్వా స్తోత్రేణ మాం భజేత్
తస్యాశు సమ్ప్రసీదేయం సర్వకామవరేశ్వరః ||40||

పూర్తేన తపసా యజ్ఞైర్దానైర్యోగసమాధినా
రాద్ధం నిఃశ్రేయసం పుంసాం మత్ప్రీతిస్తత్త్వవిన్మతమ్ ||41||

అహమాత్మాత్మనాం ధాతః ప్రేష్ఠః సన్ప్రేయసామపి
అతో మయి రతిం కుర్యాద్దేహాదిర్యత్కృతే ప్రియః ||42||

సర్వవేదమయేనేదమాత్మనాత్మాత్మయోనినా
ప్రజాః సృజ యథాపూర్వం యాశ్చ మయ్యనుశేరతే ||43||

మైత్రేయ ఉవాచ
తస్మా ఏవం జగత్స్రష్ట్రే ప్రధానపురుషేశ్వరః
వ్యజ్యేదం స్వేన రూపేణ కఞ్జనాభస్తిరోదధే ||44||

అధ్యాయము – 10

విదుర ఉవాచ
అన్తర్హితే భగవతి బ్రహ్మా లోకపితామహః
ప్రజాః ససర్జ కతిధా దైహికీర్మానసీర్విభుః ||1||

యే చ మే భగవన్పృష్టాస్త్వయ్యర్థా బహువిత్తమ
తాన్వదస్వానుపూర్వ్యేణ ఛిన్ధి నః సర్వసంశయాన్ ||2||

సూత ఉవాచ
ఏవం సఞ్చోదితస్తేన క్షత్త్రా కౌషారవిర్మునిః
ప్రీతః ప్రత్యాహ తాన్ప్రశ్నాన్హృదిస్థానథ భార్గవ ||3||

మైత్రేయ ఉవాచ

విరిఞ్చోఽపి తథా చక్రే దివ్యం వర్షశతం తపః
ఆత్మన్యాత్మానమావేశ్య యథాహ భగవానజః ॥4॥

తద్విలోక్యాబ్జసమ్భూతో వాయునా యదధిష్ఠితః
పద్మమమ్భశ్చ తత్కాల కృతవీర్యేణ కమ్పితమ్ ॥5॥

తపసా హ్యేధమానేన విద్యయా చాత్మసంస్థయా
వివృద్ధవిజ్ఞానబలో న్యపాద్వాయుం సహామ్భసా ॥6॥

తద్విలోక్య వియద్వ్యాపి పుష్కరం యదధిష్ఠితమ్
అనేన లోకాన్ప్రాగ్లీనాన్కల్పితాస్మీత్యచిన్తయత్ ॥7॥

పద్మకోశం తదావిశ్య భగవత్కర్మచోదితః
ఏకం వ్యభాఙ్క్షీదురుధా త్రిధా భావ్యం ద్విసప్తధా ॥8॥

ఏతావాఞ్జీవలోకస్య సంస్థాభేదః సమాహృతః
ధర్మస్య హ్యనిమిత్తస్య విపాకః పరమేష్ఠ్యసౌ ॥9॥

విదుర ఉవాచ
యథాత్థ బహురూపస్య హరేరద్భుతకర్మణః
కాలాఖ్యం లక్షణం బ్రహ్మన్యథా వర్ణయ నః ప్రభో ॥10॥

మైత్రేయ ఉవాచ
గుణవ్యతికరాకారో నిర్విశేషోఽప్రతిష్ఠితః
పురుషస్తదుపాదానమాత్మానం లీలయాసృజత్ ॥11॥

విశ్వం వై బ్రహ్మతన్మాత్రం సంస్థితం విష్ణుమాయయా
ఈశ్వరేణ పరిచ్ఛిన్నం కాలేనావ్యక్తమూర్తినా ॥12॥

యథేదానీం తథాగ్రే చ పశ్చాదప్యేతదీదృశమ్ ॥13॥

సర్గో నవవిధస్తస్య ప్రాకృతో వైకృతస్తు యః
కాలద్రవ్యగుణైరస్య త్రివిధః ప్రతిసఙ్క్రమః ॥14॥

ఆద్యస్తు మహతః సర్గో గుణవైషమ్యమాత్మనః
ద్వితీయస్త్వహమో యత్ర ద్రవ్యజ్ఞానక్రియోదయః ॥15॥

భూతసర్గస్తృతీయస్తు తన్మాత్రో ద్రవ్యశక్తిమాన్
చతుర్థ ఐన్ద్రియః సర్గో యస్తు జ్ఞానక్రియాత్మకః ॥16॥

వైకారికో దేవసర్గః పఞ్చమో యన్మయం మనః
షష్ఠస్తు తమసః సర్గో యస్త్వబుద్ధికృతః ప్రభోః ॥17॥

షడిమే ప్రాకృతాః సర్గా వైకృతానపి మే శృణు
రజోభాజో భగవతో లీలేయం హరిమేధసః ॥18॥

సప్తమో ముఖ్యసర్గస్తు షడ్విధస్తస్థుషాం చ యః

వనస్పత్యోషధిలతా త్వక్సారా వీరుధో ద్రుమాః॥19॥

ఉత్స్రోతసస్తమఃప్రాయా అన్తఃస్పర్శా విశేషిణః॥20॥

తిరశ్చామష్టమః సర్గః సోఽష్టావింశద్విధో మతః
అవిదో భూరితమసో ఘ్రాణజ్ఞా హృద్యవేదినః॥21॥

గౌరజో మహిషః కృష్ణః సూకరో గవయో రురుః
ద్విశఫాః పశవశ్చేమే అవిరుష్ట్రశ్చ సత్తమ॥22॥

ఖరోఽశ్వోఽశ్వతరో గౌరః శరభశ్చమరీ తథా
ఏతే చైకశఫాః క్షత్తః శృణు పఞ్చనఖాన్పశూన్॥23॥

శ్వా సృగాలో వృకో వ్యాఘ్రో మార్జారః శశశల్లకౌ
సింహః కపిర్గజః కూర్మో గోధా చ మకరాదయః॥24॥

కఙ్కగృధ్రబకశ్యేన భాసభల్లూకబర్హిణః
హంససారసచక్రాహ్వ కాకోలూకాదయః ఖగాః॥25॥

అర్వాక్స్రోతస్తు నవమః క్షత్తరేకవిధో నృణామ్
రజోఽధికాః కర్మపరా దుఃఖే చ సుఖమానినః॥26॥

వైకృతాస్త్రయ ఏవైతే దేవసర్గశ్చ సత్తమ
వైకారికస్తు యః ప్రోక్తః కౌమారస్తూభయాత్మకః॥27॥

దేవసర్గశ్చాష్టవిధో విబుధాః పితరోఽసురాః
గన్ధర్వాప్సరసః సిద్ధా యక్షరక్షాంసి చారణాః॥28॥

భూతప్రేతపిశాచాశ్చ విద్యాధ్రాః కిన్నరాదయః
దశైతే విదురాఖ్యాతాః సర్గాస్తే విశ్వసృక్కృతాః॥29॥

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి వంశాన్మన్వన్తరాణి చ
ఏవం రజఃప్లుతః స్రష్టా కల్పాదిష్వాత్మభూర్హరిః
సృజత్యమోఘసఙ్కల్ప ఆత్మైవాత్మానమాత్మనా॥30॥

అధ్యాయము – 11

మైత్రేయ ఉవాచ
చరమః సద్విశేషాణామనేకోఽసంయుతః సదా
పరమాణుః స విజ్ఞేయో నృణామైక్యభ్రమో యతః॥1॥

సత ఏవ పదార్థస్య స్వరూపావస్థితస్య యత్
కైవల్యం పరమమహానవిశేషో నిరన్తరః॥2॥

ఏవం కాలోఽప్యనుమితః సౌక్ష్మ్యే స్థౌల్యే చ సత్తమ
సంస్థానభుక్త్యా భగవానవ్యక్తో వ్యక్తభుగ్విభుః॥3॥

స కాలః పరమాణుర్వై యో భుఙ్క్తే పరమాణుతామ్
సతోఽవిశేషభుగ్యస్తు స కాలః పరమో మహాన్ ||4||

అణుర్ద్వౌ పరమాణూ స్యాత్త్రసరేణుస్త్రయః స్మృతః
జాలార్కరశ్మ్యవగతః ఖమేవానుపతన్నగాత్ ||5||

త్రసరేణుత్రికం భుఙ్క్తే యః కాలః స త్రుటిః స్మృతః
శతభాగస్తు వేధః స్యాత్తైస్త్రిభిస్తు లవః స్మృతః ||6||

నిమేషస్త్రిలవో జ్ఞేయ ఆమ్నాతస్తే త్రయః క్షణః
క్షణాన్పఞ్చ విదుః కాష్ఠాం లఘు తా దశ పఞ్చ చ ||7||

లఘూని వై సమామ్నాతా దశ పఞ్చ చ నాడికా
తే ద్వే ముహూర్తః ప్రహరః షడ్యామః సప్త వా నృణామ్ ||8||

ద్వాదశార్ధపలోన్మానం చతుర్భిశ్చతురఙ్గులైః
స్వర్ణమాషైః కృతచ్ఛిద్రం యావత్ప్రస్థజలప్లుతమ్ ||9||

యామాశ్చత్వారశ్చత్వారో మర్త్యానామహనీ ఉభే
పక్షః పఞ్చదశాహాని శుక్లః కృష్ణశ్చ మానద ||10||

తయోః సముచ్చయో మాసః పితౄణాం తదహర్నిశమ్
ద్వౌ తావృతుః షడయనం దక్షిణం చోత్తరం దివి ||11||

అయనే చాహనీ ప్రాహుర్వత్సరో ద్వాదశ స్మృతః
సంవత్సరశతం న్ణాం పరమాయుర్నిరూపితమ్ ||12||

గ్రహర్క్షతారాచక్రస్థః పరమాణ్వాదినా జగత్
సంవత్సరావసానేన పర్యేత్యనిమిషో విభుః ||13||

సంవత్సరః పరివత్సర ఇడావత్సర ఏవ చ
అనువత్సరో వత్సరశ్చ విదురైవం ప్రభాష్యతే ||14||

యః సృజ్యశక్తిమురుధోచ్ఛ్వసయన్స్వశక్త్యా
పుంసోఽభ్రమాయ దివి ధావతి భూతభేదః
కాలాఖ్యయా గుణమయం క్రతుభిర్వితన్వంస్
తస్మై బలిం హరత వత్సరపఞ్చకాయ ||15||

విదుర ఉవాచ
పితృదేవమనుష్యాణామాయుః పరమిదం స్మృతమ్
పరేషాం గతిమాచక్ష్వ యే స్యుః కల్పాద్బహిర్విదః ||16||

భగవాన్వేద కాలస్య గతిం భగవతో నను
విశ్వం విచక్షతే ధీరా యోగరాద్ధేన చక్షుషా ||17||

మైత్రేయ ఉవాచ
కృతం త్రేతా ద్వాపరం చ కలిశ్చేతి చతుర్యుగమ్

దివ్యైర్ద్వాదశభిర్వర్షైః సావధానం నిరూపితమ్॥18॥

చత్వారి త్రీణి ద్వే చైకం కృతాదిషు యథాక్రమమ్
సఙ్ఖ్యాతాని సహస్రాణి ద్విగుణాని శతాని చ॥19॥

సన్ధ్యాసన్ధ్యాంశయోరన్తర్యః కాలః శతసఙ్ఖ్యయోః
తమేవాహుర్యుగం తజ్జ్ఞా యత్ర ధర్మో విధీయతే॥20॥

ధర్మశ్చతుష్పాన్మనుజాన్కృతే సమనువర్తతే
స ఏవాన్యేష్వధర్మేణ వ్యేతి పాదేన వర్ధతా॥21॥

త్రిలోక్యా యుగసాహస్రం బహిరాబ్రహ్మణో దినమ్
తావత్యేవ నిశా తాత యన్నిమీలతి విశ్వసృక్॥22॥

నిశావసాన ఆరబ్ధో లోకకల్పోఽనువర్తతే
యావద్దినం భగవతో మనూన్భుఞ్జంశ్చతుర్దశ॥23॥

స్వం స్వం కాలం మనుర్భుఙ్క్తే సాధికాం హ్యేకసప్తతిమ్॥24॥

మన్వన్తరేషు మనవస్తద్వంశ్యా ఋషయః సురాః
భవన్తి చైవ యుగపత్సురేశాశ్చాను యే చ తాన్॥25॥

ఏష దైనన్దినః సర్గో బ్రాహ్మస్త్రైలోక్యవర్తనః
తిర్యఙ్నృపితృదేవానాం సమ్భవో యత్ర కర్మభిః॥26॥

మన్వన్తరేషు భగవాన్బిభ్రత్సత్త్వం స్వమూర్తిభిః
మన్వాదిభిరిదం విశ్వమవత్యుదితపౌరుషః॥27॥

తమోమాత్రాముపాదాయ ప్రతిసంరుద్ధవిక్రమః
కాలేనానుగతాశేష ఆస్తే తూష్ణీం దినాత్యయే॥28॥

తమేవాన్వపి ధీయన్తే లోకా భూరాదయస్త్రయః
నిశాయామనువృత్తాయాం నిర్ముక్తశశిభాస్కరమ్॥29॥

త్రిలోక్యాం దహ్యమానాయాం శక్త్యా సఙ్కర్షణాగ్నినా
యాన్త్యూష్మణా మహర్లోకాజ్జనం భృగ్వాదయోఽర్దితాః॥30॥

తావత్త్రిభువనం సద్యః కల్పాన్తైధితసిన్ధవః
ప్లావయన్త్యుత్కటాటోప చణ్డవాతేరితోర్మయః॥31॥

అన్తః స తస్మిన్సలిల ఆస్తేఽనన్తాసనో హరిః
యోగనిద్రానిమీలాక్షః స్తూయమానో జనాలయైః॥32॥

ఏవంవిధైరహోరాత్రైః కాలగత్యోపలక్షితైః
అపక్షితమివాస్యాపి పరమాయుర్వయఃశతమ్॥33॥

యదర్ధమాయుషస్తస్య పరార్ధమభిధీయతే

పూర్వః పరార్ధోఽపక్రాన్తో హ్యపరోఽద్య ప్రవర్తతే॥34॥

పూర్వస్యాదౌ పరార్ధస్య బ్రాహ్మో నామ మహానభూత్
కల్పో యత్రాభవద్బ్రహ్మా శబ్దబ్రహ్మేతి యం విదుః॥35॥

తస్యైవ చాన్తే కల్పోఽభూద్యం పాద్మమభిచక్షతే
యద్ధరేర్నాభిసరస ఆసీల్లోకసరోరుహమ్॥36॥

అయం తు కథితః కల్పో ద్వితీయస్యాపి భారత
వారాహ ఇతి విఖ్యాతో యత్రాసీచ్ఛూకరో హరిః॥37॥

కాలోఽయం ద్విపరార్ధాఖ్యో నిమేష ఉపచర్యతే
అవ్యాకృతస్యానన్తస్య హ్యనాదేర్జగదాత్మనః॥38॥

కాలోఽయం పరమాణ్వాదిర్ద్విపరార్ధాన్త ఈశ్వరః
నైవేశితుం ప్రభుర్భూమ్న ఈశ్వరో ధామమానినామ్॥39॥

వికారైః సహితో యుక్తైర్విశేషాదిభిరావృతః
ఆణ్డకోశో బహిరయం పఞ్చాశత్కోటివిస్తృతః॥40॥

దశోత్తరాధికైర్యత్ర ప్రవిష్టః పరమాణువత్
లక్ష్యతేఽన్తర్గతాశ్చాన్యే కోటిశో హ్యణ్డరాశయః॥41॥

తదాహురక్షరం బ్రహ్మ సర్వకారణకారణమ్
విష్ణోర్ధామ పరం సాక్షాత్పురుషస్య మహాత్మనః॥42॥

అధ్యాయము – 12

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి తే వర్ణితః క్షత్తః కాలాఖ్యః పరమాత్మనః
మహిమా వేదగర్భోఽథ యథాస్రాక్షీన్నిబోధ మే॥1॥

ససర్జాగ్రేఽన్ధతామిస్రమథ తామిస్రమాదికృత్
మహామోహం చ మోహం చ తమశ్చాజ్ఞానవృత్తయః॥2॥

దృష్ట్వా పాపీయసీం సృష్టిం నాత్మానం బహ్వమన్యత
భగవద్ధ్యానపూతేన మనసాన్యాం తతోఽసృజత్॥3॥

సనకం చ సనన్దం చ సనాతనమథాత్మభూః
సనత్కుమారం చ మునీన్నిష్క్రియానూర్ధ్వరేతసః॥4॥

తాన్బభాషే స్వభూః పుత్రాన్ప్రజాః సృజత పుత్రకాః
తన్నైచ్ఛన్మోక్షధర్మాణో వాసుదేవపరాయణాః॥5॥

సోఽవధ్యాతః సుతైరేవం ప్రత్యాఖ్యాతానుశాసనైః
క్రోధం దుర్విషహం జాతం నియన్తుముపచక్రమే॥6॥

ధియా నిగృహ్యమాణోఽపి భ్రువోర్మధ్యాత్ప్రజాపతేః
సద్యోఽజాయత తన్మన్యుః కుమారో నీలలోహితః ‖7‖

స వై రురోద దేవానాం పూర్వజో భగవాన్భవః
నామాని కురు మే ధాతః స్థానాని చ జగద్గురో ‖8‖

ఇతి తస్య వచః పాద్మో భగవాన్పరిపాలయన్
అభ్యధాద్భద్రయా వాచా మా రోదీస్తత్కరోమి తే ‖9‖

యదరోదీః సురశ్రేష్ఠ సోద్వేగ ఇవ బాలకః
తతస్త్వామభిధాస్యన్తి నామ్నా రుద్ర ఇతి ప్రజాః ‖10‖

హృదిన్ద్రియాణ్యసుర్వ్యోమ వాయురగ్నిర్జలం మహీ
సూర్యశ్చన్ద్రస్తపశ్చైవ స్థానాన్యగ్రే కృతాని తే ‖11‖

మన్యుర్మనుర్మహినసో మహాఞ్ఛివ ఋతధ్వజః
ఉగ్రరేతా భవః కాలో వామదేవో ధృతవ్రతః ‖12‖

ధీర్ధృతిరసలోమా చ నియుత్సర్పిరిలామ్బికా
ఇరావతీ స్వధా దీక్షా రుద్రాణ్యో రుద్ర తే స్త్రియః ‖13‖

గృహాణైతాని నామాని స్థానాని చ సయోషణః
ఏభిః సృజ ప్రజా బహ్వీః ప్రజానామసి యత్పతిః ‖14‖

ఇత్యాదిష్టః స్వగురుణా భగవాన్నీలలోహితః
సత్త్వాకృతిస్వభావేన ససర్జాత్మసమాః ప్రజాః ‖15‖

రుద్రాణాం రుద్రసృష్టానాం సమన్తాద్గ్రసతాం జగత్
నిశామ్యాసఙ్ఖ్యశో యూథాన్ప్రజాపతిరశఙ్కత ‖16‖

అలం ప్రజాభిః సృష్టాభిరీదృశీభిః సురోత్తమ
మయా సహ దహన్తీభిర్దిశశ్చక్షుర్భిరుల్బణైః ‖17‖

తప ఆతిష్ఠ భద్రం తే సర్వభూతసుఖావహమ్
తపసైవ యథా పూర్వం స్రష్టా విశ్వమిదం భవాన్ ‖18‖

తపసైవ పరం జ్యోతిర్భగవన్తమధోక్షజమ్
సర్వభూతగుహావాసమఞ్జసా విన్దతే పుమాన్ ‖19‖

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవమాత్మభువాదిష్టః పరిక్రమ్య గిరాం పతిమ్
బాఢమిత్యముమామన్త్ర్య వివేశ తపసే వనమ్ ‖20‖

అథాభిధ్యాయతః సర్గం దశ పుత్రాః ప్రజజ్ఞిరే
భగవచ్ఛక్తియుక్తస్య లోకసన్తానహేతవః ‖21‖

మరీచిరత్ర్యఙ్గిరసౌ పులస్త్యః పులహః క్రతుః

భృగుర్వసిష్ఠో దక్షశ్చ దశమస్తత్ర నారదః ॥22॥

ఉత్సఙ్గాన్నారదో జజ్ఞే దక్షోఽఙ్గుష్ఠాత్స్వయమ్భువః
ప్రాణాద్వసిష్ఠః సఞ్జాతో భృగుస్త్వచి కరాత్క్రతుః ॥23॥

పులహో నాభితో జజ్ఞే పులస్త్యః కర్ణయోరృషిః
అఙ్గిరా ముఖతోఽక్ష్ణోఽత్రిర్మరీచిర్మనసోఽభవత్ ॥24॥

ధర్మః స్తనాద్దక్షిణతో యత్ర నారాయణః స్వయమ్
అధర్మః పృష్ఠతో యస్మాన్మృత్యుర్లోకభయఙ్కరః ॥25॥

హృది కామో భ్రువః క్రోధో లోభశ్చాధరదచ్ఛదాత్
ఆస్యాద్వాక్సిన్ధవో మేఢ్రాన్నిరృతిః పాయోరఘాశ్రయః ॥26॥

ఛాయాయాః కర్దమో జజ్ఞే దేవహూత్యాః పతిః ప్రభుః
మనసో దేహతశ్చేదం జజ్ఞే విశ్వకృతో జగత్ ॥27॥

వాచం దుహితరం తన్వీం స్వయమ్భూర్హరతీం మనః
అకామాం చకమే క్షత్తః సకామ ఇతి నః శ్రుతమ్ ॥28॥

తమధర్మే కృతమతిం విలోక్య పితరం సుతాః
మరీచిముఖ్యా మునయో విశ్రమ్భాత్ప్రత్యబోధయన్ ॥29॥

నైతత్పూర్వైః కృతం త్వద్యే న కరిష్యన్తి చాపరే
యస్త్వం దుహితరం గచ్ఛేరనిగృహ్యాఙ్గజం ప్రభుః ॥30॥

తేజీయసామపి హ్యేతన్న సుశ్లోక్యం జగద్గురో
యద్వృత్తమనుతిష్ఠన్వై లోకః క్షేమాయ కల్పతే ॥31॥

తస్మై నమో భగవతే య ఇదం స్వేన రోచిషా
ఆత్మస్థం వ్యఞ్జయామాస స ధర్మం పాతుమర్హతి ॥32॥

స ఇత్థం గృణతః పుత్రాన్పురో దృష్ట్వా ప్రజాపతీన్
ప్రజాపతిపతిస్తన్వం తత్యాజ వ్రీడితస్తదా
తాం దిశో జగృహుర్ఘోరాం నీహారం యద్విదుస్తమః ॥33॥

కదాచిద్ధ్యాయతః స్రష్టుర్వేదా ఆసంశ్చతుర్ముఖాత్
కథం స్రక్ష్యామ్యహం లోకాన్సమవేతాన్యథా పురా ॥34॥

చాతుర్హోత్రం కర్మతన్త్రముపవేదనయైః సహ
ధర్మస్య పాదాశ్చత్వారస్తథైవాశ్రమవృత్తయః ॥35॥

విదుర ఉవాచ
స వై విశ్వసృజామీశో వేదాదీన్ముఖతోఽసృజత్
యద్యద్యేనాసృజద్దేవస్తన్మే బ్రూహి తపోధన ॥36॥

మైత్రేయ ఉవాచ

ఋగ్యజుఃసామాథర్వాఖ్యాన్వేదాన్పూర్వాదిభిర్ముఖైః
శాస్త్రమిజ్యాం స్తుతిస్తోమం ప్రాయశ్చిత్తం వ్యధాత్క్రమాత్ ||37||

ఆయుర్వేదం ధనుర్వేదం గాన్ధర్వం వేదమాత్మనః
స్థాపత్యం చాసృజద్వేదం క్రమాత్పూర్వాదిభిర్ముఖైః ||38||

ఇతిహాసపురాణాని పఞ్చమం వేదమీశ్వరః
సర్వేభ్య ఏవ వక్త్రేభ్యః ససృజే సర్వదర్శనః ||39||

షోడశ్యుక్థౌ పూర్వవక్త్రాత్పురీష్యగ్నిష్టుతావథ
ఆప్తోర్యామాతిరాత్రౌ చ వాజపేయం సగోసవమ్ ||40||

విద్యా దానం తపః సత్యం ధర్మస్యేతి పదాని చ
ఆశ్రమాంశ్చ యథాసఙ్ఖ్యమసృజత్సహ వృత్తిభిః ||41||

సావిత్రం ప్రాజాపత్యం చ బ్రాహ్మం చాథ బృహత్తథా
వార్తా సఞ్చయశాలీన శిలోఞ్ఛ ఇతి వై గృహే ||42||

వైఖానసా వాలఖిల్యౌ దుమ్బరాః ఫేనపా వనే
న్యాసే కుటీచకః పూర్వం బహ్వోదో హంసనిష్క్రియౌ ||43||

ఆన్వీక్షికీ త్రయీ వార్తా దణ్డనీతిస్తథైవ చ
ఏవం వ్యాహృతయశ్చాసన్ప్రణవో హ్యస్య దహ్రతః ||44||

తస్యోష్ణిగాసీల్లోమభ్యో గాయత్రీ చ త్వచో విభోః
త్రిష్టుమ్మాంసాత్స్నుతోఽనుష్టుబ్జగత్యస్థ్నః ప్రజాపతేః ||45||

మజ్జాయాః పఙ్క్తిరుత్పన్నా బృహతీ ప్రాణతోఽభవత్ ||46||

స్పర్శస్తస్యాభవజ్జీవః స్వరో దేహ ఉదాహృత
ఊష్మాణమిన్ద్రియాణ్యాహురన్తఃస్థా బలమాత్మనః
స్వరాః సప్త విహారేణ భవన్తి స్మ ప్రజాపతేః ||47||

శబ్దబ్రహ్మాత్మనస్తస్య వ్యక్తావ్యక్తాత్మనః పరః
బ్రహ్మావభాతి వితతో నానాశక్త్యుపబృంహితః ||48||

తతోఽపరాముపాదాయ స సర్గాయ మనో దధే ||49||

ఋషీణాం భూరివీర్యాణామపి సర్గమవిస్తృతమ్
జ్ఞాత్వా తద్ధృదయే భూయశ్చిన్తయామాస కౌరవ ||50||

అహో అద్భుతమేతన్మే వ్యాపృతస్యాపి నిత్యదా
న హ్యేధన్తే ప్రజా నూనం దైవమత్ర విఘాతకమ్ ||51||

ఏవం యుక్తకృతస్తస్య దైవం చావేక్షతస్తదా
కస్య రూపమభూద్ద్వేధా యత్కాయమభిచక్షతే ||52||

తాభ్యాం రూపవిభాగాభ్యాం మిథునం సమపద్యత॥53॥

యస్తు తత్ర పుమాన్సోఽభూన్మనుః స్వాయమ్భువః స్వరాట్
స్త్రీ యాసీచ్ఛతరూపాఖ్యా మహిష్యస్య మహాత్మనః॥54॥

తదా మిథునధర్మేణ ప్రజా హ్యేధామ్బభూవిరే
స చాపి శతరూపాయాం పఞ్చాపత్యాన్యజీజనత్॥55॥

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ తిస్రః కన్యాశ్చ భారత
ఆకూతిర్దేవహూతిశ్చ ప్రసూతిరితి సత్తమ॥56॥

ఆకూతిం రుచయే ప్రాదాత్కర్దమాయ తు మధ్యమామ్
దక్షాయాదాత్ప్రసూతిం చ యత ఆపూరితం జగత్॥57॥

అధ్యాయము – 13

శ్రీశుక ఉవాచ
నిశమ్య వాచం వదతో మునేః పుణ్యతమాం నృప
భూయః పప్రచ్ఛ కౌరవ్యో వాసుదేవకథాదృతః॥1॥

విదుర ఉవాచ
స వై స్వాయమ్భువః సమ్రాట్ప్రియః పుత్రః స్వయమ్భువః
ప్రతిలభ్య ప్రియాం పత్నీం కిం చకార తతో మునే॥2॥

చరితం తస్య రాజర్షేరాదిరాజస్య సత్తమ
బ్రూహి మే శ్రద్దధానాయ విష్వక్సేనాశ్రయో హ్యసౌ॥3॥

శ్రుతస్య పుంసాం సుచిరశ్రమస్య నన్వఞ్జసా సూరిభిరీడితోఽర్థః
తత్తద్గుణానుశ్రవణం ముకున్ద పాదారవిన్దం హృదయేషు యేషామ్॥4॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి బ్రువాణం విదురం వినీతం సహస్రశీర్ష్ణశ్చరణోపధానమ్
ప్రహృష్టరోమా భగవత్కథాయాం ప్రణీయమానో మునిరభ్యచష్ట॥5॥

మైత్రేయ ఉవాచ
యదా స్వభార్యయా సార్ధం జాతః స్వాయమ్భువో మనుః
ప్రాఞ్జలిః ప్రణతశ్చేదం వేదగర్భమభాషత॥6॥

త్వమేకః సర్వభూతానాం జన్మకృద్వృత్తిదః పితా
తథాపి నః ప్రజానాం తే శుశ్రూషా కేన వా భవేత్॥7॥

తద్విధేహి నమస్తుభ్యం కర్మస్వీడ్యాత్మశక్తిషు
యత్కృత్వేహ యశో విష్వగముత్ర చ భవేద్గతిః॥8॥

బ్రహ్మోవాచ

ప్రీతస్తుభ్యమహం తాత స్వస్తి స్తాద్వాం క్షితీశ్వర
యన్నిర్వ్యలీకేన హృదా శాధి మేత్యాత్మనార్పితమ్ ॥9॥

ఏతావత్యాత్మజైర్వీర కార్యా హ్యపచితిర్గురౌ
శక్త్యాప్రమత్తైర్గృహ్యేత సాదరం గతమత్సరైః ॥10॥

స త్వమస్యామపత్యాని సదృశాన్యాత్మనో గుణైః
ఉత్పాద్య శాస ధర్మేణ గాం యజ్ఞైః పురుషం యజ ॥11॥

పరం శుశ్రూషణం మహ్యం స్యాత్ప్రజారక్షయా నృప
భగవాంస్తే ప్రజాభర్తుర్హృషీకేశోఽనుతుష్యతి ॥12॥

యేషాం న తుష్టో భగవాన్యజ్ఞలిఙ్గో జనార్దనః
తేషాం శ్రమో హ్యపార్థాయ యదాత్మా నాదృతః స్వయమ్ ॥13॥

మనురువాచ
ఆదేశేఽహం భగవతో వర్తేయామీవసూదన
స్థానం త్విహానుజానీహి ప్రజానాం మమ చ ప్రభో ॥14॥

యదోకః సర్వభూతానాం మహీ మగ్నా మహామ్భసి
అస్యా ఉద్ధరణే యత్నో దేవ దేవ్యా విధీయతామ్ ॥15॥

మైత్రేయ ఉవాచ
పరమేష్ఠీ త్వపాం మధ్యే తథా సన్నామవేక్ష్య గామ్
కథమేనాం సమున్నేష్య ఇతి దధ్యౌ ధియా చిరమ్ ॥16॥

సృజతో మే క్షితిర్వార్భిః ప్లావ్యమానా రసాం గతా
అథాత్ర కిమనుష్ఠేయమస్మాభిః సర్గయోజితైః
యస్యాహం హృదయాదాసం స ఈశో విదధాతు మే ॥17॥

ఇత్యభిధ్యాయతో నాసా వివరాత్సహసానఘ
వరాహతోకో నిరగాదఙ్గుష్ఠపరిమాణకః ॥18॥

తస్యాభిపశ్యతః ఖస్థః క్షణేన కిల భారత
గజమాత్రః ప్రవవృధే తదద్భుతమభూన్మహత్ ॥19॥

మరీచిప్రముఖైర్విప్రైః కుమారైర్మనునా సహ
దృష్ట్వా తత్సౌకరం రూపం తర్కయామాస చిత్రధా ॥20॥

కిమేతత్సౌకరవ్యాజం సత్త్వం దివ్యమవస్థితమ్
అహో బతాశ్చర్యమిదం నాసాయా మే వినిఃసృతమ్ ॥21॥

దృష్టోఽఙ్గుష్ఠశిరోమాత్రః క్షణాద్గణ్డశిలాసమః
అపి స్విద్భగవానేష యజ్ఞో మే ఖేదయన్మనః ॥22॥

ఇతి మీమాంసతస్తస్య బ్రహ్మణః సహ సూనుభిః
భగవాన్యజ్ఞపురుషో జగర్జాగేన్ద్రసన్నిభః ॥23॥

బ్రహ్మాణం హర్షయామాస హరిస్తాంశ్చ ద్విజోత్తమాన్
స్వగర్జితేన కకుభః ప్రతిస్వనయతా విభుః ॥24॥

నిశమ్య తే ఘర్ఘరితం స్వఖేద క్షయిష్ణు మాయామయసూకరస్య
జనస్తపఃసత్యనివాసినస్తే త్రిభిః పవిత్రైర్మునయోఽగృణన్స్మ ॥25॥

తేషాం సతాం వేదవితానమూర్తిర్బ్రహ్మావధార్యాత్మగుణానువాదమ్
వినద్య భూయో విబుధోదయాయ గజేన్ద్రలీలో జలమావివేశ ॥26॥

ఉత్క్షిప్తవాలః ఖచరః కఠోరః సటా విధున్వన్ఖరరోమశత్వక్
ఖురాహతాభ్రః సితదంష్ట్ర ఈక్షా జ్యోతిర్బభాసే భగవాన్మహీధ్రః ॥27॥

ఘ్రాణేన పృథ్వ్యాః పదవీం విజిఘ్రన్క్రోడాపదేశః స్వయమధ్వరాఙ్గః
కరాలదంష్ట్రోఽప్యకరాలదృగ్భ్యాముద్వీక్ష్య విప్రాన్గృణతోఽవిశత్కమ్ ॥28॥

స వజ్రకూటాఙ్గనిపాతవేగ విశీర్ణకుక్షిః స్తనయన్నుదన్వాన్
ఉత్సృష్టదీర్ఘోర్మిభుజైరివార్తశ్చుక్రోశ యజ్ఞేశ్వర పాహి మేతి ॥29॥

ఖురైః క్షురప్రైర్దరయంస్తదాప ఉత్పారపారం త్రిపరూ రసాయామ్
దదర్శ గాం తత్ర సుషుప్సురగ్రే యాం జీవధానీం స్వయమభ్యధత్త ॥30॥

పాతాలమూలేశ్వరభోగసంహతౌ విన్యస్య పాదౌ పృథివీం చ బిభ్రతః
యస్యోపమానో న బభూవ సోఽచ్యుతో మమాస్తు మాఙ్గల్యవివృద్ధయే హరిః ॥31॥

స్వదంష్ట్రయోద్ధృత్య మహీం నిమగ్నాం స ఉత్థితః సంరురుచే రసాయాః
తత్రాపి దైత్యం గదయాపతన్తం సునాభసన్దీపితతీవ్రమన్యుః ॥32॥

జఘాన రున్ధానమసహ్యవిక్రమం స లీలయేభం మృగరాడివామ్భసి
తద్రక్తపఙ్కాఙ్కితగణ్డతుణ్డో యథా గజేన్ద్రో జగతీం విభిన్దన్ ॥33॥

తమాలనీలం సితదన్తకోట్యా క్ష్మాముత్క్షిపన్తం గజలీలయాఙ్గ
ప్రజ్ఞాయ బద్ధాఞ్జలయోఽనువాకైర్విరిఞ్చిముఖ్యా ఉపతస్థురీశమ్ ॥34॥

ఋషయ ఊచుః
జితం జితం తేఽజిత యజ్ఞభావన త్రయీం తనుం స్వాం పరిధున్వతే నమః
యద్రోమగర్తేషు నిలిల్యురధ్వయస్తస్మై నమః కారణసూకరాయ తే ॥35॥

రూపం తవైతన్నను దుష్కృతాత్మనాం దుర్దర్శనం దేవ యదధ్వరాత్మకమ్
ఛన్దాంసి యస్య త్వచి బర్హిరోమస్వాజ్యం దృశి త్వఙ్ఘ్రిషు చాతుర్హోత్రమ్ ॥36॥

స్రక్తుణ్డ ఆసీత్స్రువ ఈశ నాసయోరిడోదరే చమసాః కర్ణరన్ధ్రే
ప్రాశిత్రమాస్యే గ్రసనే గ్రహాస్తు తే యచ్చర్వణం తే భగవన్నగ్నిహోత్రమ్ ॥37॥

దీక్షానుజన్మోపసదః శిరోధరం త్వం ప్రాయణీయోదయనీయదంష్ట్రః
జిహ్వా ప్రవర్గ్యస్తవ శీర్షకం క్రతోః సత్యావసథ్యం చితయోఽసవో హి తే ॥38॥

సోమస్తు రేతః సవనాన్యవస్థితిః సంస్థావిభేదాస్తవ దేవ ధాతవః

సత్రాణి సర్వాణి శరీరసన్ధిస్త్వం సర్వయజ్ఞక్రతురిష్టిబన్ధనః ॥39॥

నమో నమస్తేఽఖిలమన్త్రదేవతా ద్రవ్యాయ సర్వక్రతవే క్రియాత్మనే
వైరాగ్యభక్త్యాత్మజయానుభావిత జ్ఞానాయ విద్యాగురవే నమో నమః ॥40॥

దంష్ట్రాగ్రకోట్యా భగవంస్త్వయా ధృతా విరాజతే భూధర భూః సభూధరా
యథా వనాన్నిఃసరతో దతా ధృతా మతఙ్గజేన్ద్రస్య సపత్రపద్మినీ ॥41॥

త్రయీమయం రూపమిదం చ సౌకరం భూమణ్డలేనాథ దతా ధృతేన తే
చకాస్తి శృఙ్గోఢఘనేన భూయసా కులాచలేన్ద్రస్య యథైవ విభ్రమః ॥42॥

సంస్థాపయైనాం జగతాం సతస్థుషాం లోకాయ పత్నీమసి మాతరం పితా
విధేమ చాస్యై నమసా సహ త్వయా యస్యాం స్వతేజోఽగ్నిమివారణావధాః ॥43॥

కః శ్రద్దధీతాన్యతమస్తవ ప్రభో రసాం గతాయా భువ ఉద్విబర్హణమ్
న విస్మయోఽసౌ త్వయి విశ్వవిస్మయే యో మాయయేదం ససృజేఽతివిస్మయమ్ ॥44॥

విధున్వతా వేదమయం నిజం వపుర్జనస్తపఃసత్యనివాసినో వయమ్
సటాశిఖోద్ధూతశివామ్బుబిన్దుభిర్విమృజ్యమానా భృశమీశ పావితాః ॥45॥

స వై బత భ్రష్టమతిస్తవైషతే యః కర్మణాం పారమపారకర్మణః
యద్యోగమాయాగుణయోగమోహితం విశ్వం సమస్తం భగవన్విధేహి శమ్ ॥46॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్యుపస్థీయమానోఽసౌ మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః
సలిలే స్వఖురాక్రాన్త ఉపాధత్తావితావనిమ్ ॥47॥

స ఇత్థం భగవానుర్వీం విష్వక్సేనః ప్రజాపతిః
రసాయా లీలయోన్నీతామప్సు న్యస్య యయౌ హరిః ॥48॥

య ఏవమేతాం హరిమేధసో హరేః కథాం సుభద్రాం కథనీయమాయినః
శృణ్వీత భక్త్యా శ్రవయేత వోశతీం జనార్దనోఽస్యాశు హృది ప్రసీదతి ॥49॥

తస్మిన్ప్రసన్నే సకలాశిషాం ప్రభౌ కిం దుర్లభం తాభిరలం లవాత్మభిః
అనన్యదృష్ట్యా భజతాం గుహాశయః స్వయం విధత్తే స్వగతిం పరః పరామ్ ॥50॥

కో నామ లోకే పురుషార్థసారవిత్పురాకథానాం భగవత్కథాసుధామ్
ఆపీయ కర్ణాఞ్జలిభిర్భవాపహామహో విరజ్యేత వినా నరేతరమ్ ॥51॥

అధ్యాయము – 14

శ్రీశుక ఉవాచ
నిశమ్య కౌషారవిణోపవర్ణితాం హరేః కథాం కారణసూకరాత్మనః
పునః స పప్రచ్ఛ తముద్యతాఞ్జలిర్న చాతితృప్తో విదురో ధృతవ్రతః ॥1॥

విదుర ఉవాచ
తేనైవ తు మునిశ్రేష్ఠ హరిణా యజ్ఞమూర్తినా
ఆదిదైత్యో హిరణ్యాక్షో హత ఇత్యనుశుశ్రుమ ॥2॥

తస్య చోద్ధరతః క్షౌణీం స్వదంష్ట్రాగ్రేణ లీలయా
దైత్యరాజస్య చ బ్రహ్మన్కస్మాద్ధేతోరభూన్మృధః ॥3॥

శ్రద్దధానాయ భక్తాయ బ్రూహి తజ్జన్మవిస్తరమ్
ఋషే న తృప్యతి మనః పరం కౌతూహలం హి మే ॥4॥

మైత్రేయ ఉవాచ
సాధు వీర త్వయా పృష్టమవతారకథాం హరేః
యత్త్వం పృచ్ఛసి మర్త్యానాం మృత్యుపాశవిశాతనీమ్ ॥5॥

యయోత్తానపదః పుత్రో మునినా గీతయార్భకః
మృత్యోః కృత్వైవ మూర్ధ్న్యఙ్ఘ్రిమారురోహ హరేః పదమ్ ॥6॥

అథాత్రాపీతిహాసోऽయం శ్రుతో మే వర్ణితః పురా
బ్రహ్మణా దేవదేవేన దేవానామనుపృచ్ఛతామ్ ॥7॥

దితిర్దాక్షాయణీ క్షత్తర్మారీచం కశ్యపం పతిమ్
అపత్యకామా చకమే సన్ధ్యాయాం హృచ్ఛయార్దితా ॥8॥

ఇష్ట్వాగ్నిజిహ్వం పయసా పురుషం యజుషాం పతిమ్
నిమ్లోచత్యర్క ఆసీనమగ్న్యగారే సమాహితమ్ ॥9॥

దితిరువాచ
ఏష మాం త్వత్కృతే విద్వన్కామ ఆత్తశరాసనః
దునోతి దీనాం విక్రమ్య రమ్భామివ మతఙ్గజః ॥10॥

తద్భవాన్దహ్యమానాయాం సపత్నీనాం సమృద్ధిభిః
ప్రజావతీనాం భద్రం తే మయ్యాయుఙ్క్తామనుగ్రహమ్ ॥11॥

భర్తర్యాప్తోరుమానానాం లోకానావిశతే యశః
పతిర్భవద్విధో యాసాం ప్రజయా నను జాయతే ॥12॥

పురా పితా నో భగవాన్దక్షో దుహితృవత్సలః
కం వృణీత వరం వత్సా ఇత్యపృచ్ఛత నః పృథక్ ॥13॥

స విదిత్వాత్మజానాం నో భావం సన్తానభావనః
త్రయోదశాదదాత్తాసాం యాస్తే శీలమనువ్రతాః ॥14॥

అథ మే కురు కల్యాణం కామం కమలలోచన
ఆర్తోపసర్పణం భూమన్నమోఘం హి మహీయసి ॥15॥

ఇతి తాం వీర మారీచః కృపణాం బహుభాషిణీమ్
ప్రత్యాహానునయన్వాచా ప్రవృద్ధానఙ్గకశ్మలామ్ ॥16॥

ఏష తేఽహం విధాస్యామి ప్రియం భీరు యదిచ్ఛసి
తస్యాః కామం న కః కుర్యాత్సిద్ధిస్త్రైవర్గికీ యతః ॥17॥

సర్వాశ్రమానుపాదాయ స్వాశ్రమేణ కలత్రవాన్
వ్యసనార్ణవమత్యేతి జలయానైర్యథార్ణవమ్ ॥18॥

యామాహురాత్మనో హ్యర్ధం శ్రేయస్కామస్య మానిని
యస్యాం స్వధురమధ్యస్య పుమాంశ్చరతి విజ్వరః ॥19॥

యామాశ్రిత్యేన్ద్రియారాతీన్దుర్జయానితరాశ్రమైః
వయం జయేమ హేలాభిర్దస్యూన్దుర్గపతిర్యథా ॥20॥

న వయం ప్రభవస్తాం త్వామనుకర్తుం గృహేశ్వరి
అప్యాయుషా వా కార్త్స్న్యేన యే చాన్యే గుణగృధ్నవః ॥21॥

అథాపి కామమేతం తే ప్రజాత్యై కరవాణ్యలమ్
యథా మాం నాతిరోచన్తి ముహూర్తం ప్రతిపాలయ ॥22॥

ఏషా ఘోరతమా వేలా ఘోరాణాం ఘోరదర్శనా
చరన్తి యస్యాం భూతాని భూతేశానుచరాణి హ ॥23॥

ఏతస్యాం సాధ్వి సన్ధ్యాయాం భగవాన్భూతభావనః
పరీతో భూతపర్షద్భిర్వృషేణాటతి భూతరాట్ ॥24॥

శ్మశానచక్రానిలధూలిధూమ్ర వికీర్ణవిద్యోతజటాకలాపః
భస్మావగుణ్ఠామలరుక్మదేహో దేవస్త్రిభిః పశ్యతి దేవరస్తే ॥25॥

న యస్య లోకే స్వజనః పరో వా నాత్యాదృతో నోత కశ్చిద్విగర్హ్యః
వయం వ్రతైర్యచ్చరణాపవిద్ధామాశాస్మహేఽజాం బత భుక్తభోగామ్ ॥26॥

యస్యానవద్యాచరితం మనీషిణో గృణన్త్యవిద్యాపటలం బిభిత్సవః
నిరస్తసామ్యాతిశయోఽపి యత్స్వయం పిశాచచర్యామచరద్గతిః సతామ్ ॥27॥

హసన్తి యస్యాచరితం హి దుర్భగాః స్వాత్మన్రతస్యావిదుషః సమీహితమ్
యైర్వస్త్రమాల్యాభరణానులేపనైః శ్వభోజనం స్వాత్మతయోపలాలితమ్ ॥28॥

బ్రహ్మాదయో యత్కృతసేతుపాలా యత్కారణం విశ్వమిదం చ మాయా
ఆజ్ఞాకరీ యస్య పిశాచచర్యా అహో విభూమ్నశ్చరితం విడమ్బనమ్ ॥29॥

మైత్రేయ ఉవాచ
సైవం సంవిదితే భర్త్రా మన్మథోన్మథితేన్ద్రియా
జగ్రాహ వాసో బ్రహ్మర్షేర్వృషలీవ గతత్రపా ॥30॥

స విదిత్వాథ భార్యాయాస్తం నిర్బన్ధం వికర్మణి
నత్వా దిష్టాయ రహసి తయాథోపవివేశ హి ॥31॥

అథోపస్పృశ్య సలిలం ప్రాణానాయమ్య వాగ్యతః

ధ్యాయఞ్జపా విరజం బ్రహ్మ జ్యోతిః సనాతనమ్ ||32||

దితిస్తు వ్రీడితా తేన కర్మావద్యేన భారత
ఉపసఙ్గమ్య విప్రర్షిమధోముఖ్యభ్యభాషత ||33||

దితిరువాచ
న మే గర్భమిమం బ్రహ్మన్భూతానామృషభోऽవధీత్
రుద్రః పతిర్హి భూతానాం యస్యాకరవమంహసమ్ ||34||

నమో రుద్రాయ మహతే దేవాయోగ్రాయ మీఢుషే
శివాయ న్యస్తదణ్డాయ ధృతదణ్డాయ మన్యవే ||35||

స నః ప్రసీదతాం భామో భగవానుర్వనుగ్రహః
వ్యాధస్యాప్యనుకమ్ప్యానాం స్త్రీణాం దేవః సతీపతిః ||36||

మైత్రేయ ఉవాచ
స్వసర్గస్యాశిషం లోక్యామాశాసానాం ప్రవేపతీమ్
నివృత్తసన్ధ్యానియమో భార్యామాహ ప్రజాపతిః ||37||

కశ్యప ఉవాచ
అప్రాయత్యాదాత్మనస్తే దోషాన్మౌహూర్తికాదుత
మన్నిదేశాతిచారేణ దేవానాం చాతిహేలనాత్ ||38||

భవిష్యతస్తవాభద్రావభద్రే జాఠరాధమౌ
లోకాన్సపాలాంస్త్రీంశ్చణ్డి ముహురాక్రన్దయిష్యతః ||39||

ప్రాణినాం హన్యమానానాం దీనానామకృతాగసామ్
స్త్రీణాం నిగృహ్యమాణానాం కోపితేషు మహాత్మసు ||40||

తదా విశ్వేశ్వరః క్రుద్ధో భగవాల్లోకభావనః
హనిష్యత్యవతీర్యాసౌ యథాద్రీన్శతపర్వధృక్ ||41||

దితిరువాచ
వధం భగవతా సాక్షాత్సునాభోదారబాహునా
ఆశాసే పుత్రయోర్మహ్యం మా క్రుద్ధాద్బ్రాహ్మణాద్ప్రభో ||42||

న బ్రహ్మదణ్డదగ్ధస్య న భూతభయదస్య చ
నారకాశ్చానుగృహ్ణన్తి యాం యాం యోనిమసౌ గతః ||43||

కశ్యప ఉవాచ
కృతశోకానుతాపేన సద్యః ప్రత్యవమర్శనాత్
భగవత్యురుమానాచ్చ భవే మయ్యపి చాదరాత్ ||44||

పుత్రస్యైవ చ పుత్రాణాం భవితైకః సతాం మతః
గాస్యన్తి యద్యశః శుద్ధం భగవద్యశసా సమమ్ ||45||

యోగైర్హేమేవ దుర్వర్ణం భావయిష్యన్తి సాధవః

నిర్వైరాదిభిరాత్మానం యచ్ఛీలమనువర్తితుమ్॥46॥

యత్ప్రసాదాదిదం విశ్వం ప్రసీదతి యదాత్మకమ్
స స్వదృగ్భగవాన్యస్య తోష్యతేఽనన్యయా దృశా॥47॥

స వై మహాభాగవతో మహాత్మా మహానుభావో మహతాం మహిష్ఠః
ప్రవృద్ధభక్త్యా హ్యనుభావితాశయే నివేశ్య వైకుణ్ఠమిమం విహాస్యతి॥48॥

అలమ్పటః శీలధరో గుణాకరో హృష్టః పరర్ద్ధ్యా వ్యథితో దుఃఖితేషు
అభూతశత్రుర్జగతః శోకహర్తా నైదాఘికం తాపమివోడురాజః॥49॥

అన్తర్బహిశ్చామలమబ్జనేత్రం స్వపూరుషేచ్ఛానుగృహీతరూపమ్
పౌత్రస్తవ శ్రీలలనాలలామం ద్రష్టా స్ఫురత్కుణ్డలమణ్డితాననమ్॥50॥

మైత్రేయ ఉవాచ
శ్రుత్వా భాగవతం పౌత్రమమోదత దితిర్భృశమ్
పుత్రయోశ్చ వధం కృష్ణాద్విదిత్వాసీన్మహామనాః॥51॥

అధ్యాయము – 15

మైత్రేయ ఉవాచ
ప్రాజాపత్యం తు తత్తేజః పరతేజోహనం దితిః
దధార వర్షాణి శతం శఙ్కమానా సురార్దనాత్॥1॥

లోకే తేనాహతాలోకే లోకపాలా హతౌజసః
న్యవేదయన్విశ్వసృజే ధ్వాన్తవ్యతికరం దిశామ్॥2॥

దేవా ఊచుః
తమ ఏతద్విభో వేత్థ సంవిగ్నా యద్వయం భృశమ్
న హ్యవ్యక్తం భగవతః కాలేనాస్పృష్టవర్త్మనః॥3॥

దేవదేవ జగద్ధాతర్లోకనాథశిఖామణే
పరేషామపరేషాం త్వం భూతానామసి భావవిత్॥4॥

నమో విజ్ఞానవీర్యాయ మాయయేదముపేయుషే
గృహీతగుణభేదాయ నమస్తేఽవ్యక్తయోనయే॥5॥

యే త్వానన్యేన భావేన భావయన్త్యాత్మభావనమ్
ఆత్మని ప్రోతభువనం పరం సదసదాత్మకమ్॥6॥

తేషాం సుపక్వయోగానాం జితశ్వాసేన్ద్రియాత్మనామ్
లబ్ధయుష్మత్ప్రసాదానాం న కుతశ్చిత్పరాభవః॥7॥

యస్య వాచా ప్రజాః సర్వా గావస్తన్త్యేవ యన్త్రితాః
హరన్తి బలిమాయత్తాస్తస్మై ముఖ్యాయ తే నమః॥8॥

స త్వం విధత్స్వ శం భూమంస్తమసా లుప్తకర్మణామ్
అదభ్రదయయా దృష్ట్యా ఆపన్నానర్హసీక్షితుమ్ ॥9॥

ఏష దేవ దితేర్గర్భ ఓజః కాశ్యపమర్పితమ్
దిశస్తిమిరయన్సర్వా వర్ధతేऽగ్నిరివైధసి ॥10॥

మైత్రేయ ఉవాచ
స ప్రహస్య మహాబాహో భగవాన్శబ్దగోచరః
ప్రత్యాచష్టాత్మభూర్దేవాన్ప్రీణన్రుచిరయా గిరా ॥11॥

బ్రహ్మోవాచ
మానసా మే సుతా యుష్మత్ పూర్వజాః సనకాదయః
చేరుర్విహాయసా లోకాల్లోకేషు విగతస్పృహాః ॥12॥

త ఏకదా భగవతో వైకుణ్ఠస్యామలాత్మనః
యయుర్వైకుణ్ఠనిలయం సర్వలోకనమస్కృతమ్ ॥13॥

వసన్తి యత్ర పురుషాః సర్వే వైకుణ్ఠమూర్తయః
యేऽనిమిత్తనిమిత్తేన ధర్మేణారాధయన్హరిమ్ ॥14॥

యత్ర చాద్యః పుమానాస్తే భగవాన్శబ్దగోచరః
సత్త్వం విష్టభ్య విరజం స్వానాం నో మృడయన్వృషః ॥15॥

యత్ర నైఃశ్రేయసం నామ వనం కామదుఘైర్ద్రుమైః
సర్వర్తుశ్రీభిర్విభ్రాజత్కైవల్యమివ మూర్తిమత్ ॥16॥

వైమానికాః సలలనాశ్చరితాని శశ్వద్
గాయన్తి యత్ర శమలక్షపణాని భర్తుః
అన్తర్జలేऽనువికసన్మధుమాధవీనాం
గన్ధేన ఖణ్డితధియోऽప్యనిలం క్షిపన్తః ॥17॥

పారావతాన్యభృతసారసచక్రవాక
దాత్యూహహంసశుకతిత్తిరిబర్హిణాం యః
కోలాహలో విరమతేऽచిరమాత్రముచ్చైర్
భృఙ్గాధిపే హరికథామివ గాయమానే ॥18॥

మన్దారకున్దకురబోత్పలచమ్పకార్ణ
పున్నాగనాగబకులామ్బుజపారిజాతాః
గన్ధేऽర్చితే తులసికాభరణేన తస్యా
యస్మింస్తపః సుమనసో బహు మానయన్తి ॥19॥

యత్సఙ్కులం హరిపదానతిమాత్రదృష్టైర్
వైదూర్యమారకతహేమమయైర్విమానైః
యేషాం బృహత్కటితటాః స్మితశోభిముఖ్యః
కృష్ణాత్మనాం న రజ ఆదధురుత్స్మయాద్యైః ॥20॥

శ్రీ రూపిణీ క్వణయతీ చరణారవిన్దం
లీలామ్బుజేన హరిసద్మని ముక్తదోషా
సంలక్ష్యతే స్ఫటికకుడ్య ఉపేతహేమ్ని
సమ్మార్జతీవ యదనుగ్రహణేऽన్యయత్నః॥21॥

వాపీషు విద్రుమతటాస్వమలామృతాప్సు
ప్రేష్యాన్వితా నిజవనే తులసీభిరీశమ్
అభ్యర్చతీ స్వలకమున్నసమీక్ష్య వక్త్రమ్
ఉచ్ఛేషితం భగవతేత్యమతాఙ్గ యచ్ఛ్రీః॥22॥

యన్న వ్రజన్త్యఘభిదో రచనానువాదాచ్
ఛృణ్వన్తి యేऽన్యవిషయాః కుకథా మతిఘ్నీః
యాస్తు శ్రుతా హతభగైర్నృభిరాత్తసారాస్
తాంస్తాన్క్షిపన్త్యశరణేషు తమఃసు హన్త॥23॥

యేऽభ్యర్థితామపి చ నో నృగతిం ప్రపన్నా
జ్ఞానం చ తత్త్వవిషయం సహధర్మం యత్ర
నారాధనం భగవతో వితరన్త్యముష్య
సమ్మోహితా వితతయా బత మాయయా తే॥24॥

యచ్చ వ్రజన్త్యనిమిషామృషభానువృత్త్యా
దూరే యమా హ్యుపరి నః స్పృహణీయశీలాః
భర్తుర్మిథః సుయశసః కథనానురాగ
వైక్లవ్యబాష్పకలయా పులకీకృతాఙ్గాః॥25॥

తద్విశ్వగుర్వధికృతం భువనైకవన్ద్యం
దివ్యం విచిత్రవిబుధాగ్ర్యవిమానశోచిః
ఆపుః పరాం ముదమపూర్వముపేత్య యోగ
మాయాబలేన మునయస్తదథో వికుణ్ఠమ్॥26॥

తస్మిన్నతీత్య మునయః షడసజ్జమానాః
కక్షాః సమానవయసావథ సప్తమాయామ్
దేవావచక్షత గృహీతగదౌ పరార్ధ్య
కేయూరకుణ్డలకిరీటవిటఙ్కవేషౌ॥27॥

మత్తద్విరేఫవనమాలికయా నివీతౌ
విన్యస్తయాసితచతుష్టయబాహుమధ్యే
వక్త్రం భ్రువా కుటిలయా స్ఫుటనిర్గమాభ్యాం
రక్తేక్షణేన చ మనాగ్రభసం దధానౌ॥28॥

ద్వార్యేతయోర్నివివిశుర్మిషతోరపృష్ట్వా
పూర్వా యథా పురటవజ్రకపాటికా యాః
సర్వత్ర తేऽవిషమయా మునయః స్వదృష్ట్యా
యే సఞ్చరన్త్యవిహతా విగతాభిశఙ్కాః॥29॥

తాన్వీక్ష్య వాతరశనాంశ్చతురః కుమారాన్

వృద్ధాన్దశార్ధవయసో విదితాత్మతత్త్వాన్
వేత్రేణ చాస్ఖలయతామతదర్హణాంస్తౌ
తేజో విహస్య భగవత్ప్రతికూలశీలౌ ||30||

తాభ్యాం మిషత్స్వనిమిషేషు నిషిధ్యమానాః
స్వర్హత్తమా హ్యపి హరేః ప్రతిహారపాభ్యామ్
ఊచుః సుహృత్తమదిదృక్షితభఙ్గ ఈషత్
కామానుజేన సహసా త ఉపప్లుతాక్షాః ||31||

మునయ ఊచుః
కో వామిహైత్య భగవత్పరిచర్యయోచ్చైస్
తద్ధర్మిణాం నివసతాం విషమః స్వభావః
తస్మిన్ప్రశాన్తపురుషే గతవిగ్రహే వాం
కో వాత్మవత్కుహకయోః పరిశఙ్కనీయః ||32||

న హ్యన్తరం భగవతీహ సమస్తకుక్షావ్
ఆత్మానమాత్మని నభో నభసీవ ధీరాః
పశ్యన్తి యత్ర యువయోః సురలిఙ్గినోః కిం
వ్యుత్పాదితం హ్యుదరభేది భయం యతోఽస్య ||33||

తద్వామముష్య పరమస్య వికుణ్ఠభర్తుః
కర్తుం ప్రకృష్టమిహ ధీమహి మన్దధీభ్యామ్
లోకానితో వ్రజతమన్తరభావదృష్ట్యా
పాపీయసస్త్రయ ఇమే రిపవోఽస్య యత్ర ||34||

తేషామితీరితముభావవధార్య ఘోరం
తం బ్రహ్మదణ్డమనివారణమస్త్రపూగైః
సద్యో హరేరనుచరావురు బిభ్యతస్తత్
పాదగ్రహావపతతామతికాతరేణ ||35||

భూయాదఘోని భగవద్భిరకారి దణ్డో
యో నౌ హరేత సురహేలనమప్యశేషమ్
మా వోఽనుతాపకలయా భగవత్స్మృతిఘ్నో
మోహో భవేదిహ తు నౌ వ్రజతోరధోఽధః ||36||

ఏవం తదైవ భగవానరవిన్దనాభః
స్వానాం విబుధ్య సదతిక్రమమార్యహృద్యః
తస్మిన్యయౌ పరమహంసమహామునీనామ్
అన్వేషణీయచరణౌ చలయన్సహశ్రీః ||37||

తం త్వాగతం ప్రతిహృతౌపయికం స్వపుమ్భిస్
తేఽచక్షతాక్షవిషయం స్వసమాధిభాగ్యమ్
హంసశ్రియోర్వ్యజనయోః శివవాయులోలచ్
ఛుభ్రాతపత్రశశికేసరశీకరామ్బుమ్ ||38||

కృత్స్నప్రసాదసుముఖం స్పృహణీయధామ

స్నేహావలోకకలయా హృది సంస్పృశన్తమ్
శ్యామే పృథావురసి శోభితయా శ్రియా స్వశ్
చూడామణిం సుభగయన్తమివాత్మధిష్ణ్యమ్ ॥39॥

పీతాంశుకే పృథునితమ్బిని విస్ఫురన్త్యా
కాఞ్చ్యాలిభిర్విరుతయా వనమాలయా చ
వల్గుప్రకోష్ఠవలయం వినతాసుతాంసే
విన్యస్తహస్తమితరేణ ధునానమబ్జమ్ ॥40॥

విద్యుత్క్షిపన్మకరకుణ్డలమణ్డనార్హ
గణ్డస్థలోన్నసముఖం మణిమత్కిరీటమ్
దోర్దణ్డషణ్డవివరే హరతా పరార్ధ్య
హారేణ కన్ధరగతేన చ కౌస్తుభేన ॥41॥

అత్రోపసృష్టమితి చోత్స్మితమిన్దిరాయాః
స్వానాం ధియా విరచితం బహుసౌష్ఠవాఢ్యమ్
మహ్యం భవస్య భవతాం చ భజన్తమఙ్గం
నేముర్నిరీక్ష్య న వితృప్తదృశో ముదా కైః ॥42॥

తస్యారవిన్దనయనస్య పదారవిన్ద
కిఞ్జల్కమిశ్రతులసీమకరన్దవాయుః
అన్తర్గతః స్వవివరేణ చకార తేషాం
సఙ్క్షోభమక్షరజుషామపి చిత్తతన్వోః ॥43॥

తే వా అముష్య వదనాసితపద్మకోశమ్
ఉద్వీక్ష్య సున్దరతరాధరకున్దహాసమ్
లబ్ధాశిషః పునరవేక్ష్య తదీయమఙ్ఘ్రి
ద్వన్ద్వం నఖారుణమణిశ్రయణం నిదధ్యుః ॥44॥

పుంసాం గతిం మృగయతామిహ యోగమార్గైర్
ధ్యానాస్పదం బహుమతం నయనాభిరామమ్
పౌంస్నం వపుర్దర్శయానమనన్యసిద్ధైర్
ఔత్పత్తికైః సమగృణన్యుతమష్టభోగైః ॥45॥

కుమారా ఊచుః
యోఽన్తర్హితో హృది గతోఽపి దురాత్మనాం త్వం
సోఽద్యైవ నో నయనమూలమనన్త రాద్ధః
యర్హ్యేవ కర్ణవివరేణ గుహాం గతో నః
పిత్రానువర్ణితరహా భవదుద్భవేన ॥46॥

తం త్వాం విదామ భగవన్పరమాత్మతత్త్వం
సత్త్వేన సమ్ప్రతి రతిం రచయన్తమేషామ్
యత్తేఽనుతాపవిదితైర్దృఢభక్తియోగైర్
ఉద్గ్రన్థయో హృది విదుర్మునయో విరాగాః ॥47॥

నాత్యన్తికం విగణయన్త్యపి తే ప్రసాదం

కిమ్వన్యదర్పితభయం భ్రువ ఉన్నయైస్తే
యేఽఙ్గ త్వదఙ్ఘ్రిశరణా భవతః కథాయాః
కీర్తన్యతీర్థయశసః కుశలా రసజ్ఞాః||48||

కామం భవః స్వవృజినైర్నిరయేషు నః స్తాచ్
చేతోఽలివద్యది ను తే పదయో రమేత
వాచశ్చ నస్తులసివద్యది తేఽఙ్ఘ్రిశోభాః
పూర్యేత తే గుణగణైర్యది కర్ణరన్ధ్రః||49||

ప్రాదుశ్చకర్థ యదిదం పురుహూత రూపం
తేనేశ నిర్వృతిమవాపురలం దృశో నః
తస్మా ఇదం భగవతే నమ ఇద్విధేమ
యోఽనాత్మనాం దురుదయో భగవాన్ప్రతీతః||50||

అధ్యాయము – 16

బ్రహ్మోవాచ
ఇతి తద్గృణతాం తేషాం మునీనాం యోగధర్మిణామ్
ప్రతినన్ద్య జగాదేదం వికుణ్ఠనిలయో విభుః||1||

శ్రీభగవానువాచ
ఏతౌ తౌ పార్షదౌ మహ్యం జయో విజయ ఏవ చ
కదర్థీకృత్య మాం యద్వో బహ్వక్రాతామతిక్రమమ్||2||

యస్త్వేతయోర్ధృతో దణ్డో భవద్భిర్మామనువ్రతైః
స ఏవానుమతోఽస్మాభిర్మునయో దేవహేలనాత్||3||

తద్వః ప్రసాదయామ్యద్య బ్రహ్మ దైవం పరం హి మే
తద్ధీత్యాత్మకృతం మన్యే యత్స్వపుమ్భిరసత్కృతాః||4||

యన్నామాని చ గృహ్ణాతి లోకో భృత్యే కృతాగసి
సోఽసాధువాదస్తత్కీర్తిం హన్తి త్వచమివామయః||6||

యస్యామృతామలయశఃశ్రవణావగాహః
సద్యః పునాతి జగదాశ్వపచాద్వికుణ్ఠః
సోఽహం భవద్భ్య ఉపలబ్ధసుతీర్థకీర్తిశ్
ఛిన్ద్యాం స్వబాహుమపి వః ప్రతికూలవృత్తిమ్||6||

యత్సేవయా చరణపద్మపవిత్రరేణుం
సద్యః క్షతాఖిలమలం ప్రతిలబ్ధశీలమ్
న శ్రీర్విరక్తమపి మాం విజహాతి యస్యాః
ప్రేక్షాలవార్థ ఇతరే నియమాన్వహన్తి||7||

నాహం తథాద్మి యజమానహవిర్వితానే
శ్చ్యోతద్ఘృతప్లుతమదన్హుతభుఙ్ముఖేన
యద్బ్రాహ్మణస్య ముఖతశ్చరతోఽనుఘాసం

తుష్టస్య మయ్యవహితైర్నిజకర్మపాకైః ॥8॥

యేషాం బిభర్మ్యహమఖణ్డవికుణ్ఠయోగ
మాయావిభూతిరమలాఙ్ఘ్రిరజః కిరీటైః
విప్రాంస్తు కో న విషహేత యదర్హణామ్భః
సద్యః పునాతి సహచన్ద్రలలామలోకాన్ ॥9॥

యే మే తనూర్ద్విజవరాన్దుహతీర్మదీయా
భూతాన్యలబ్ధశరణాని చ భేదబుద్ధ్యా
ద్రక్ష్యన్త్యఘక్షతదృశో హ్యహిమన్యవస్తాన్
గృధ్రా రుషా మమ కుషన్త్యధిదణ్డనేతుః ॥10॥

యే బ్రాహ్మణాన్మయి ధియా క్షిపతోఽర్చయన్తస్
తుష్యద్ధృదః స్మితసుధోక్షితపద్మవక్త్రాః
వాణ్యానురాగకలయాత్మజవద్గృణన్తః
సమ్బోధయన్త్యహమివాహముపాహృతస్తైః ॥11॥

తన్మే స్వభర్తురవసాయమలక్షమాణౌ
యుష్మద్వ్యతిక్రమగతిం ప్రతిపద్య సద్యః
భూయో మమాన్తికమితాం తదనుగ్రహో మే
యత్కల్పతామచిరతో భృతయోర్వివాసః ॥12॥

బ్రహ్మోవాచ
అథ తస్యోశతీం దేవీమృషికుల్యాం సరస్వతీమ్
నాస్వాద్య మన్యుదష్టానాం తేషామాత్మాప్యతృప్యత ॥13॥

సతీం వ్యాదాయ శృణ్వన్తో లఘ్వీం గుర్వర్థగహ్వరామ్
విగాహ్యాగాధగమ్భీరాం న విదుస్తచ్చికీర్షితమ్ ॥14॥

తే యోగమాయయారబ్ధ పారమేష్ఠ్యమహోదయమ్
ప్రోచుః ప్రాఞ్జలయో విప్రాః ప్రహృష్టాః క్షుభితత్వచః ॥15॥

ఋషయ ఊచుః
న వయం భగవన్విద్మస్తవ దేవ చికీర్షితమ్
కృతో మేఽనుగ్రహశ్చేతి యదధ్యక్షః ప్రభాషసే ॥16॥

బ్రహ్మణ్యస్య పరం దైవం బ్రాహ్మణాః కిల తే ప్రభో
విప్రాణాం దేవదేవానాం భగవానాత్మదైవతమ్ ॥17॥

త్వత్తః సనాతనో ధర్మో రక్ష్యతే తనుభిస్తవ
ధర్మస్య పరమో గుహ్యో నిర్వికారో భవాన్మతః ॥18॥

తరన్తి హ్యఞ్జసా మృత్యుం నివృత్తా యదనుగ్రహాత్
యోగినః స భవాన్కిం స్విదనుగృహ్యేత యత్పరైః ॥19॥

యం వై విభూతిరుపయాత్యనువేలమన్యైర్

అర్థార్థిభిః స్వశిరసా ధృతపాదరేణుః
ధన్యార్పితాఙ్ఘ్రితులసీనవదామధామ్నో
లోకం మధువ్రతపతేరివ కామయానా ॥20॥

యస్తాం వివిక్తచరితైరనువర్తమానాం
నాత్యాద్రియత్పరమభాగవతప్రసఙ్గః
స త్వం ద్విజానుపథపుణ్యరజఃపునీతః
శ్రీవత్సలక్ష్మ కిమగా భగభాజనస్త్వమ్ ॥21॥

ధర్మస్య తే భగవతస్త్రియుగ త్రిభిః స్వైః
పద్భిశ్చరాచరమిదం ద్విజదేవతార్థమ్
నూనం భృతం తదభిఘాతి రజస్తమశ్చ
సత్త్వేన నో వరదయా తనువా నిరస్య ॥22॥

న త్వం ద్విజోత్తమకులం యది హాత్మగోపం
గోప్తా వృషః స్వర్హణేన ససూనృతేన
తర్హ్యేవ నఙ్క్ష్యతి శివస్తవ దేవ పన్థా
లోకోఽగ్రహీష్యదృషభస్య హి తత్ప్రమాణమ్ ॥23॥

తత్తేఽనభీష్టమివ సత్త్వనిధేర్విధిత్సోః
క్షేమం జనాయ నిజశక్తిభిరుద్ధృతారేః
నైతావతా త్ర్యధిపతేర్బత విశ్వభర్తుస్
తేజః క్షతం త్వవనతస్య స తే వినోదః ॥24॥

యం వానయోర్దమమధీశ భవాన్విధత్తే
వృత్తిం ను వా తదనుమన్మహి నిర్వ్యలీకమ్
అస్మాసు వా య ఉచితో ధ్రియతాం స దణ్డో
యేఽనాగసౌ వయమయుఙ్క్ష్మహి కిల్బిషేణ ॥25॥

శ్రీభగవానువాచ
ఏతౌ సురేతరగతిం ప్రతిపద్య సద్యః
సంరమ్భసమ్భృతసమాధ్యనుబద్ధయోగౌ
భూయః సకాశముపయాస్యత ఆశు యో వః
శాపో మయైవ నిమితస్తదవేత విప్రాః ॥26॥

బ్రహ్మోవాచ
అథ తే మునయో దృష్ట్వా నయనానన్దభాజనమ్
వైకుణ్ఠం తదధిష్ఠానం వికుణ్ఠం చ స్వయంప్రభమ్ ॥27॥

భగవన్తం పరిక్రమ్య ప్రణిపత్యానుమాన్య చ
ప్రతిజగ్ముః ప్రముదితాః శంసన్తో వైష్ణవీం శ్రియమ్ ॥28॥

భగవాననుగావాహ యాతం మా భైష్టమస్తు శమ్
బ్రహ్మతేజః సమర్థోఽపి హన్తుం నేచ్ఛే మతం తు మే ॥29॥

ఏతత్పురైవ నిర్దిష్టం రమయా క్రుద్ధయా యదా

పురాపవారితా ద్వారి విశన్తీ మయ్యుపారతే॥30॥

మయి సంరమ్భయోగేన నిస్తీర్య బ్రహ్మహేలనమ్
ప్రత్యేష్యతం నికాశం మే కాలేనాల్పీయసా పునః॥31॥

ద్వాఃస్థావాదిశ్య భగవాన్విమానశ్రేణిభూషణమ్
సర్వాతిశయయా లక్ష్మ్యా జుష్టం స్వం ధిష్ణ్యమావిశత్॥32॥

తౌ తు గీర్వాణఋషభౌ దుస్తరాద్ధరిలోకతః
హతశ్రియౌ బ్రహ్మశాపాదభూతాం విగతస్మయౌ॥33॥

తదా వికుణ్ఠధిషణాత్తయోర్నిపతమానయోః
హాహాకారో మహానాసీద్విమానాగ్ర్యేషు పుత్రకాః॥34॥

తావేవ హ్యధునా ప్రాప్తౌ పార్షదప్రవరౌ హరేః
దితేర్జఠరనిర్విష్టం కాశ్యపం తేజ ఉల్బణమ్॥35॥

తయోరసురయోరద్య తేజసా యమయోర్హి వః
ఆక్షిప్తం తేజ ఏతర్హి భగవాంస్తద్విధిత్సతి॥36॥

విశ్వస్య యః స్థితిలయోద్భవహేతురాద్యో
యోగేశ్వరైరపి దురత్యయయోగమాయః
క్షేమం విధాస్యతి స నో భగవాంస్త్ర్యధీశస్
తత్రాస్మదీయవిమృశేన కియానిహార్థః॥37॥

అధ్యాయము – 17

మైత్రేయ ఉవాచ
నిశమ్యాత్మభువా గీతం కారణం శఙ్కయోజ్ఝితాః
తతః సర్వే న్యవర్తన్త త్రిదివాయ దివౌకసః॥1॥

దితిస్తు భర్తురాదేశాదపత్యపరిశఙ్కినీ
పూర్ణే వర్షశతే సాధ్వీ పుత్రౌ ప్రసుషువే యమౌ॥2॥

ఉత్పాతా బహవస్తత్ర నిపేతుర్జాయమానయోః
దివి భువ్యన్తరిక్షే చ లోకస్యోరుభయావహాః॥3॥

సహాచలా భువశ్చేలుర్దిశః సర్వాః ప్రజజ్వలుః
సోల్కాశ్చాశనయః పేతుః కేతవశ్చార్తిహేతవః॥4॥

వవౌ వాయుః సుదుఃస్పర్శః ఫూత్కారానీరయన్ముహుః
ఉన్మూలయన్నగపతీన్వాత్యానీకో రజోధ్వజః॥5॥

ఉద్ధసత్తడిదమ్భోద ఘటయా నష్టభాగణే
వ్యోమ్ని ప్రవిష్టతమసా న స్మ వ్యాదృశ్యతే పదమ్॥6॥

చుక్రోశ విమనా వార్ధిరుదూర్మిః క్షుభితోదరః
సోదపానాశ్చ సరితశ్చుక్షుభుః శుష్కపఙ్కజాః ॥7॥

ముహుః పరిధయోఽభూవన్సరాహ్వోః శశిసూర్యయోః
నిర్ఘాతా రథనిర్హ్రాదా వివరేభ్యః ప్రజజ్ఞిరే ॥8॥

అన్తర్గ్రామేషు ముఖతో వమన్త్యో వహ్నిముల్బణమ్
సృగాలోలూకటఙ్కారైః ప్రణేదురశివం శివాః ॥9॥

సఙ్గీతవద్రోదనవదున్నమయ్య శిరోధరామ్
వ్యముఞ్చన్వివిధా వాచో గ్రామసింహాస్తతస్తతః ॥10॥

ఖరాశ్చ కర్కశైః క్షత్తః ఖురైర్ఘ్నన్తో ధరాతలమ్
ఖార్కారరభసా మత్తాః పర్యధావన్వరూథశః ॥11॥

రుదన్తో రాసభత్రస్తా నీడాదుదపతన్ఖగాః
ఘోషేఽరణ్యే చ పశవః శకృన్మూత్రమకుర్వత ॥12॥

గావోఽత్రసన్నసృగ్దోహాస్తోయదాః పూయవర్షిణః
వ్యరుదన్దేవలిఙ్గాని ద్రుమాః పేతుర్వినానిలమ్ ॥13॥

గ్రహాన్పుణ్యతమానన్యే భగణాంశ్చాపి దీపితాః
అతిచేరుర్వక్రగత్యా యుయుధుశ్చ పరస్పరమ్ ॥14॥

దృష్ట్వాన్యాంశ్చ మహోత్పాతానతత్తత్త్వవిదః ప్రజాః
బ్రహ్మపుత్రానృతే భీతా మేనిరే విశ్వసమ్ప్లవమ్ ॥15॥

తావాదిదైత్యౌ సహసా వ్యజ్యమానాత్మపౌరుషౌ
వవృధాతేఽశ్మసారేణ కాయేనాద్రిపతీ ఇవ ॥16॥

దివిస్పృశౌ హేమకిరీటకోటిభిర్నిరుద్ధకాష్ఠౌ స్ఫురదఙ్గదాభుజౌ
గాం కమ్పయన్తౌ చరణైః పదే పదే కట్యా సుకాఞ్చ్యార్కమతీత్య తస్థతుః ॥17॥

ప్రజాపతిర్నామ తయోరకార్షీద్యః ప్రాక్స్వదేహాద్యమయోరజాయత
తం వై హిరణ్యకశిపుం విదుః ప్రజా యం తం హిరణ్యాక్షమసూత సాగ్రతః ॥18॥

చక్రే హిరణ్యకశిపుర్దోర్భ్యాం బ్రహ్మవరేణ చ
వశే సపాలాన్లోకాంస్త్రీనకుతోమృత్యురుద్ధతః ॥19॥

హిరణ్యాక్షోఽనుజస్తస్య ప్రియః ప్రీతికృదన్వహమ్
గదాపాణిర్దివం యాతో యుయుత్సుర్మృగయన్రణమ్ ॥20॥

తం వీక్ష్య దుఃసహజవం రణత్కాఞ్చననూపురమ్
వైజయన్త్యా స్రజా జుష్టమంసన్యస్తమహాగదమ్ ॥21॥

మనోవీర్యవరోత్సిక్తమసృణ్యమకుతోభయమ్
భీతా నిలిల్యిరే దేవాస్తార్క్ష్యత్రస్తా ఇవాహయః ॥22॥

స వై తిరోహితాన్దృష్ట్వా మహసా స్వేన దైత్యరాట్
సేన్ద్రాన్దేవగణాన్క్షీబానపశ్యన్వ్యనదద్భృశమ్ ||23||

తతో నివృత్తః క్రీడిష్యన్గమ్భీరం భీమనిస్వనమ్
విజగాహే మహాసత్త్వో వార్ధిం మత్త ఇవ ద్విపః ||24||

తస్మిన్ప్రవిష్టే వరుణస్య సైనికా యాదోగణాః సన్నధియః ససాధ్వసాః
అహన్యమానా అపి తస్య వర్చసా ప్రధర్షితా దూరతరం ప్రదుద్రువుః ||25||

స వర్షపూగానుదధౌ మహాబలశ్చరన్మహోర్మీఞ్ఛ్వసనేరితాన్ముహుః
మౌర్వ్యాభిజఘ్నే గదయా విభావరీమాసేదివాంస్తాత పురీం ప్రచేతసః ||26||

తత్రోపలభ్యాసురలోకపాలకం యాదోగణానామృషభం ప్రచేతసమ్
స్మయన్ప్రలబ్ధుం ప్రణిపత్య నీచవజ్జగాద మే దేహ్యధిరాజ సంయుగమ్ ||27||

త్వం లోకపాలోఽధిపతిర్బృహచ్ఛ్రవా వీర్యాపహో దుర్మదవీరమానినామ్
విజిత్య లోకేఽఖిలదైత్యదానవాన్యద్రాజసూయేన పురాయజత్ప్రభో ||28||

స ఏవముత్సిక్తమదేన విద్విషా దృఢం ప్రలబ్ధో భగవానపాం పతిః
రోషం సముత్థం శమయన్స్వయా ధియా వ్యవోచదఙ్గోపశమం గతా వయమ్ ||29||

పశ్యామి నాన్యం పురుషాత్పురాతనాద్యః సంయుగే త్వాం రణమార్గకోవిదమ్
ఆరాధయిష్యత్యసురర్షభేహి తం మనస్వినో యం గృణతే భవాదృశాః ||30||

తం వీరమారాదభిపద్య విస్మయః శయిష్యసే వీరశయే శ్వభిర్వృతః
యస్త్వద్విధానామసతాం ప్రశాన్తయే రూపాణి ధత్తే సదనుగ్రహేచ్ఛయా ||31||

అధ్యాయము – 18

మైత్రేయ ఉవాచ
తదేవమాకర్ణ్య జలేశభాషితం మహామనాస్తద్విగణయ్య దుర్మదః
హరేర్విదిత్వా గతిమఙ్గ నారదాద్రసాతలం నిర్వివిశే త్వరాన్వితః ||1||

దదర్శ తత్రాభిజితం ధరాధరం ప్రోన్నీయమానావనిమగ్రదంష్ట్రయా
ముష్ణన్తమక్ష్ణా స్వరుచోఽరుణశ్రియా జహాస చాహో వనగోచరో మృగః ||2||

ఆహైనమేహ్యజ్ఞ మహీం విముఞ్చ నో రసౌకసాం విశ్వసృజేయమర్పితా
న స్వస్తి యాస్యస్యనయా మమేక్షతః సురాధమాసాదితసూకరాకృతే ||3||

త్వం నః సపత్నైరభవాయ కిం భృతో యో మాయయా హన్త్యసురాన్పరోక్షజిత్
త్వాం యోగమాయాబలమల్పపౌరుషం సంస్థాప్య మూఢ ప్రమృజే సుహృచ్ఛుచః ||4||

త్వయి సంస్థితే గదయా శీర్ణశీర్షణ్యస్మద్భుజచ్యుతయా యే చ తుభ్యమ్
బలిం హరన్త్యృషయో యే చ దేవాః స్వయం సర్వే న భవిష్యన్త్యమూలాః ||5||

స తుద్యమానోఽరిదురుక్తతోమరైర్దంష్ట్రాగ్రగాం గాముపలక్ష్య భీతామ్
తోదం మృషన్నిరగాదమ్బుమధ్యాద్గ్రాహాహతః సకరేణుర్యథేభః ||6||

తం నిఃసరన్తం సలిలాదనుద్రుతో హిరణ్యకేశో ద్విరదం యథా ఝషః
కరాలదంష్ట్రోఽశనినిస్వనోఽబ్రవీద్గతహ్రియాం కిం త్వసతాం విగర్హితమ్ ॥7॥

స గాముదస్తాత్సలిలస్య గోచరే విన్యస్య తస్యామదధాత్స్వసత్త్వమ్
అభిష్టుతో విశ్వసృజా ప్రసూనైరాపూర్యమాణో విబుధైః పశ్యతోఽరేః ॥8॥

పరానుషక్తం తపనీయోపకల్పం మహాగదం కాఞ్చనచిత్రదంశమ్
మర్మాణ్యభీక్ష్ణం ప్రతుదన్తం దురుక్తైః ప్రచణ్డమన్యుః ప్రహసంస్తం బభాషే ॥9॥

శ్రీభగవానువాచ
సత్యం వయం భో వనగోచరా మృగా యుష్మద్విధాన్మృగయే గ్రామసింహాన్
న మృత్యుపాశైః ప్రతిముక్తస్య వీరా వికత్థనం తవ గృహ్ణన్త్యభద్ర ॥10॥

ఏతే వయం న్యాసహరా రసౌకసాం గతహ్రియో గదయా ద్రావితాస్తే
తిష్ఠామహేఽథాపి కథఞ్చిదాజౌ స్థేయం క్వ యామో బలినోత్పాద్య వైరమ్ ॥11॥

త్వం పద్రథానాం కిల యూథపాధిపో ఘటస్వ నోఽస్వస్తయ ఆశ్వనూహః
సంస్థాప్య చాస్మాన్ప్రమృజాశ్రు స్వకానాం యః స్వాం ప్రతిజ్ఞాం నాతిపిపర్త్యసభ్యః ॥12॥

మైత్రేయ ఉవాచ
సోఽధిక్షిప్తో భగవతా ప్రలబ్ధశ్చ రుషా భృశమ్
ఆజహారోల్బణం క్రోధం క్రీడ్యమానోఽహిరాడివ ॥13॥

సృజన్నమర్షితః శ్వాసాన్మన్యుప్రచలితేన్ద్రియః
ఆసాద్య తరసా దైత్యో గదయా న్యహనద్ధరిమ్ ॥14॥

భగవాంస్తు గదావేగం విసృష్టం రిపుణోరసి
అవఞ్చయత్తిరశ్చీనో యోగారూఢ ఇవాన్తకమ్ ॥15॥

పునర్గదాం స్వామాదాయ భ్రామయన్తమభీక్ష్ణశః
అభ్యధావద్ధరిః క్రుద్ధః సంరమ్భాద్దష్టదచ్ఛదమ్ ॥16॥

తతశ్చ గదయారాతిం దక్షిణస్యాం భ్రువి ప్రభుః
ఆజఘ్నే స తు తాం సౌమ్య గదయా కోవిదోఽహనత్ ॥17॥

ఏవం గదాభ్యాం గుర్వీభ్యాం హర్యక్షో హరిరేవ చ
జిగీషయా సుసంరబ్ధావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః ॥18॥

తయోః స్పృధోస్తిగ్మగదాహతాఙ్గయోః క్షతాస్రవఘ్రాణవివృద్ధమన్వ్యోః
విచిత్రమార్గాంశ్చరతోర్జిగీషయా వ్యభాదిలాయామివ శుష్మిణోర్మృధః ॥19॥

దైత్యస్య యజ్ఞావయవస్య మాయా గృహీతవారాహతనోర్మహాత్మనః
కౌరవ్య మహ్యాం ద్విషతోర్విమర్దనం దిదృక్షురాగాదృషిభిర్వృతః స్వరాట్ ॥20॥

ఆసన్నశౌణ్డీరమపేతసాధ్వసం కృతప్రతీకారమహార్యవిక్రమమ్
విలక్ష్య దైత్యం భగవాన్సహస్రణీర్జగాద నారాయణమాదిసూకరమ్ ॥21॥

బ్రహ్మోవాచ
ఏష తే దేవ దేవానామఙ్ఘ్రిమూలముపేయుషామ్
విప్రాణాం సౌరభేయీణాం భూతానామప్యనాగసామ్ ||22||

ఆగస్కృద్భయకృద్దుష్కృదస్మద్రాద్ధవరోఽసురః
అన్వేషన్నప్రతిరథో లోకానటతి కణ్టకః ||23||

మైనం మాయావినం దృప్తం నిరఙ్కుశమసత్తమమ్
ఆక్రీడ బాలవద్దేవ యథాశీవిషముత్థితమ్ ||24||

న యావదేష వర్ధేత స్వాం వేలాం ప్రాప్య దారుణః
స్వాం దేవ మాయామాస్థాయ తావజ్జహ్యఘమచ్యుత ||25||

ఏషా ఘోరతమా సన్ధ్యా లోకచ్ఛమ్బట్కరీ ప్రభో
ఉపసర్పతి సర్వాత్మన్సురాణాం జయమావహ ||26||

అధునైషోఽభిజిన్నామ యోగో మౌహూర్తికో హ్యగాత్
శివాయ నస్త్వం సుహృదామాశు నిస్తర దుస్తరమ్ ||27||

దిష్ట్యా త్వాం విహితం మృత్యుమయమాసాదితః స్వయమ్
విక్రమ్యైనం మృధే హత్వా లోకానాధేహి శర్మణి ||28||

అధ్యాయము – 19

మైత్రేయ ఉవాచ
అవధార్య విరిఞ్చస్య నిర్వ్యలీకామృతం వచః
ప్రహస్య ప్రేమగర్భేణ తదపాఙ్గేన సోఽగ్రహీత్ ||1||

తతః సపత్నం ముఖతశ్చరన్తమకుతోభయమ్
జఘానోత్పత్య గదయా హనావసురమక్షజః ||2||

సా హతా తేన గదయా విహతా భగవత్కరాత్
విఘూర్ణితాపతద్రేజే తదద్భుతమివాభవత్ ||3||

స తదా లబ్ధతీర్థోఽపి న బబాధే నిరాయుధమ్
మానయన్స మృధే ధర్మం విష్వక్సేనం ప్రకోపయన్ ||4||

గదాయామపవిద్ధాయాం హాహాకారే వినిర్గతే
మానయామాస తద్ధర్మం సునాభం చాస్మరద్విభుః ||5||

తం వ్యగ్రచక్రం దితిపుత్రాధమేన స్వపార్షదముఖ్యేన విషజ్జమానమ్
చిత్రా వాచోఽతద్విదాం ఖేచరాణాం తత్ర స్మాసన్స్వస్తి తేఽముం జహీతి ||6||

స తం నిశామ్యాత్తరథాఙ్గమగ్రతో వ్యవస్థితం పద్మపలాశలోచనమ్
విలోక్య చామర్షపరిప్లుతేన్ద్రియో రుషా స్వదన్తచ్ఛదమాదశచ్ఛ్వసన్ ||7||

కరాలదంష్ట్రశ్చక్షుర్భ్యాం సఞ్చక్షాణో దహన్నివ

అభిప్లుత్య స్వగదయా హతోఽసీత్యాహనద్ధరిమ్ ॥8॥

పదా సవ్యేన తాం సాధో భగవాన్యజ్ఞసూకరః
లీలయా మిషతః శత్రోః ప్రాహరద్వాతరంహసమ్ ॥9॥

ఆహ చాయుధమాధత్స్వ ఘటస్వ త్వం జిగీషసి
ఇత్యుక్తః స తదా భూయస్తాడయన్వ్యనదద్భృశమ్ ॥10॥

తాం స ఆపతతీం వీక్ష్య భగవాన్సమవస్థితః
జగ్రాహ లీలయా ప్రాప్తాం గరుత్మానివ పన్నగీమ్ ॥11॥

స్వపౌరుషే ప్రతిహతే హతమానో మహాసురః
నైచ్ఛద్గదాం దీయమానాం హరిణా విగతప్రభః ॥12॥

జగ్రాహ త్రిశిఖం శూలం జ్వలజ్జ్వలనలోలుపమ్
యజ్ఞాయ ధృతరూపాయ విప్రాయాభిచరన్యథా ॥13॥

తదోజసా దైత్యమహాభటార్పితం చకాసదన్తఃఖ ఉదీర్ణదీధితి
చక్రేణ చిచ్ఛేద నిశాతనేమినా హరిర్యథా తార్క్ష్యపతత్రముజ్ఝితమ్ ॥14॥

వృక్ణే స్వశూలే బహుధారిణా హరేః ప్రత్యేత్య విస్తీర్ణమురో విభూతిమత్
ప్రవృద్ధరోషః స కఠోరముష్టినా నదన్ప్రహృత్యాన్తరధీయతాసురః ॥15॥

తేనేత్థమాహతః క్షత్తర్భగవానాదిసూకరః
నాకమ్పత మనాక్క్వాపి స్రజా హత ఇవ ద్విపః ॥16॥

అథోరుధాసృజన్మాయాం యోగమాయేశ్వరే హరౌ
యాం విలోక్య ప్రజాస్త్రస్తా మేనిరేఽస్యోపసంయమమ్ ॥17॥

ప్రవవుర్వాయవశ్చణ్డాస్తమః పాంసవమైరయన్
దిగ్భ్యో నిపేతుర్గ్రావాణః క్షేపణైః ప్రహితా ఇవ ॥18॥

ద్యౌర్నష్టభగణాభ్రౌఘైః సవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః
వర్షద్భిః పూయకేశాసృగ్ విణ్మూత్రాస్థీని చాసకృత్ ॥19॥

గిరయః ప్రత్యదృశ్యన్త నానాయుధముచోఽనఘ
దిగ్వాససో యాతుధాన్యః శూలిన్యో ముక్తమూర్ధజాః ॥20॥

బహుభిర్యక్షరక్షోభిః పత్త్యశ్వరథకుఞ్జరైః
ఆతతాయిభిరుత్సృష్టా హింస్రా వాచోఽతివైశసాః ॥21॥

ప్రాదుష్కృతానాం మాయానామాసురీణాం వినాశయత్
సుదర్శనాస్త్రం భగవాన్ప్రాయుఙ్క్త దయితం త్రిపాత్ ॥22॥

తదా దితేః సమభవత్సహసా హృది వేపథుః
స్మరన్త్యా భర్తురాదేశం స్తనాచ్చాసృక్ప్రసుస్రువే ॥23॥

వినష్టాసు స్వమాయాసు భూయశ్చావ్రజ్య కేశవమ్
రుషోపగూహమానోఽముం దదృశేఽవస్థితం బహిః ॥24॥

తం ముష్టిభిర్వినిఘ్నన్తం వజ్రసారైరధోక్షజః
కరేణ కర్ణమూలేఽహన్యథా త్వాష్ట్రం మరుత్పతిః ॥25॥

స ఆహతో విశ్వజితా హ్యవజ్ఞయా పరిభ్రమద్గాత్ర ఉదస్తలోచనః
విశీర్ణబాహ్వఙ్ఘ్రిశిరోరుహోఽపతద్యథా నగేన్ద్రో లులితో నభస్వతా ॥26॥

క్షితౌ శయానం తమకుణ్ఠవర్చసం కరాలదంష్ట్రం పరిదష్టదచ్ఛదమ్
అజాదయో వీక్ష్య శశంసురాగతా అహో ఇమం కో ను లభేత సంస్థితిమ్ ॥27॥

యం యోగినో యోగసమాధినా రహో ధ్యాయన్తి లిఙ్గాదసతో ముముక్షయా
తస్యైష దైత్యఋషభః పదాహతో ముఖం ప్రపశ్యంస్తనుముత్ససర్జ హ ॥28॥

ఏతౌ తౌ పార్షదావస్య శాపాద్యాతావసద్గతిమ్
పునః కతిపయైః స్థానం ప్రపత్స్యేతే హ జన్మభిః ॥29॥

దేవా ఊచుః
నమో నమస్తేఽఖిలయజ్ఞతన్తవే స్థితౌ గృహీతామలసత్త్వమూర్తయే
దిష్ట్యా హతోఽయం జగతామరున్తుదస్త్వత్పాదభక్త్యా వయమీశ నిర్వృతాః ॥30॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవం హిరణ్యాక్షమసహ్యవిక్రమం స సాదయిత్వా హరిరాదిసూకరః
జగామ లోకం స్వమఖణ్డితోత్సవం సమీడితః పుష్కరవిష్టరాదిభిః ॥31॥

మయా యథానూక్తమవాది తే హరేః కృతావతారస్య సుమిత్ర చేష్టితమ్
యథా హిరణ్యాక్ష ఉదారవిక్రమో మహామృధే క్రీడనవన్నిరాకృతః ॥32॥

సూత ఉవాచ
ఇతి కౌషారవాఖ్యాతామాశ్రుత్య భగవత్కథామ్
క్షత్తానన్దం పరం లేభే మహాభాగవతో ద్విజ ॥33॥

అన్యేషాం పుణ్యశ్లోకానాముద్దామయశసాం సతామ్
ఉపశ్రుత్య భవేన్మోదః శ్రీవత్సాఙ్కస్య కిం పునః ॥34॥

యో గజేన్ద్రం ఝషగ్రస్తం ధ్యాయన్తం చరణామ్బుజమ్
క్రోశన్తీనాం కరేణూనాం కృచ్ఛ్రతోఽమోచయద్ద్రుతమ్ ॥35॥

తం సుఖారాధ్యమృజుభిరనన్యశరణైర్నృభిః
కృతజ్ఞః కో న సేవేత దురారాధ్యమసాధుభిః ॥36॥

యో వై హిరణ్యాక్షవధం మహాద్భుతం విక్రీడితం కారణసూకరాత్మనః
శృణోతి గాయత్యనుమోదతేఽఞ్జసా విముచ్యతే బ్రహ్మవధాదపి ద్విజాః ॥37॥

ఏతన్మహాపుణ్యమలం పవిత్రం ధన్యం యశస్యం పదమాయురాశిషామ్
ప్రాణేన్ద్రియాణాం యుధి శౌర్యవర్ధనం నారాయణోఽన్తే గతిరఙ్గ శృణ్వతామ్ ॥38॥

అధ్యాయము – 20

శౌనక ఉవాచ
మహీం ప్రతిష్ఠామధ్యస్య సౌతే స్వాయమ్భువో మనుః
కాన్యన్వతిష్ఠద్ద్వారాణి మార్గాయావరజన్మనామ్‌॥1॥

క్షత్తా మహాభాగవతః కృష్ణస్యైకాన్తికః సుహృత్
యస్తత్యాజాగ్రజం కృష్ణే సాపత్యమఘవానితి॥2॥

ద్వైపాయనాదనవరో మహిత్వే తస్య దేహజః
సర్వాత్మనా శ్రితః కృష్ణం తత్పరాంశ్చాప్యనువ్రతః॥3॥

కిమన్వపృచ్ఛన్మైత్రేయం విరజాస్తీర్థసేవయా
ఉపగమ్య కుశావర్త ఆసీనం తత్త్వవిత్తమమ్‌॥4॥

తయోః సంవదతోః సూత ప్రవృత్తా హ్యమలాః కథాః
ఆపో గాఙ్గా ఇవాఘఘ్నీర్హరేః పాదామ్బుజాశ్రయాః॥5॥

తా నః కీర్తయ భద్రం తే కీర్తన్యోదారకర్మణః
రసజ్ఞః కో ను తృప్యేత హరిలీలామృతం పిబన్‌॥6॥

ఏవముగ్రశ్రవాః పృష్ట ఋషిభిర్నైమిషాయనైః
భగవత్యర్పితాధ్యాత్మస్తానాహ శ్రూయతామితి॥7॥

సూత ఉవాచ
హరేర్ధృతక్రోడతనోః స్వమాయయా నిశమ్య గోరుద్ధరణం రసాతలాత్
లీలాం హిరణ్యాక్షమవజ్ఞయా హతం సఞ్జాతహర్షో మునిమాహ భారతః॥8॥

విదుర ఉవాచ
ప్రజాపతిపతిః సృష్ట్వా ప్రజాసర్గే ప్రజాపతీన్
కిమారభత మే బ్రహ్మన్ప్రబ్రూహ్యవ్యక్తమార్గవిత్‌॥9॥

యే మరీచ్యాదయో విప్రా యస్తు స్వాయమ్భువో మనుః
తే వై బ్రహ్మణ ఆదేశాత్కథమేతదభావయన్‌॥10॥

సద్వితీయాః కిమసృజన్స్వతన్త్రా ఉత కర్మసు
ఆహో స్విత్సంహతాః సర్వ ఇదం స్మ సమకల్పయన్‌॥11॥

మైత్రేయ ఉవాచ
దైవేన దుర్వితర్క్యేణ పరేణానిమిషేణ చ
జాతక్షోభాద్భగవతో మహానాసీద్గుణత్రయాత్‌॥12॥

రజఃప్రధానాన్మహతస్త్రిలిఙ్గో దైవచోదితాత్
జాతః ససర్జ భూతాదిర్వియదాదీని పఞ్చశః॥13॥

తాని చైకైకశః స్రష్టుమసమర్థాని భౌతికమ్
సంహత్య దైవయోగేన హైమమణ్డమవాసృజన్‌॥14॥

సోఽశయిష్టాబ్ధిసలిలే ఆణ్డకోశో నిరాత్మకః
సాగ్రం వై వర్షసాహస్రమన్వవాత్సీత్తమీశ్వరః ||15||

తస్య నాభేరభూత్పద్మం సహస్రార్కోరుదీధితి
సర్వజీవనికాయౌకో యత్ర స్వయమభూత్స్వరాట్ ||16||

సోఽనువిష్టో భగవతా యః శేతే సలిలాశయే
లోకసంస్థాం యథా పూర్వం నిర్మమే సంస్థయా స్వయా ||17||

ససర్జ చ్ఛాయయావిద్యాం పఞ్చపర్వాణమగ్రతః
తామిస్రమన్ధతామిస్రం తమో మోహో మహాతమః ||18||

విససర్జాత్మనః కాయం నాభినన్దంస్తమోమయమ్
జగృహుర్యక్షరక్షాంసి రాత్రిం క్షుత్తృట్సముద్భవామ్ ||19||

క్షుత్తృడ్భ్యాముపసృష్టాస్తే తం జగ్ధుమభిదుద్రువుః
మా రక్షతైనం జక్షధ్వమిత్యూచుః క్షుత్తృడర్దితాః ||20||

దేవస్తానాహ సంవిగ్నో మా మాం జక్షత రక్షత
అహో మే యక్షరక్షాంసి ప్రజా యూయం బభూవిథ ||21||

దేవతాః ప్రభయా యా యా దీవ్యన్ప్రముఖతోఽసృజత్
తే అహార్షుర్దేవయన్తో విసృష్టాం తాం ప్రభామహః ||22||

దేవోఽదేవాఞ్జఘనతః సృజతి స్మాతిలోలుపాన్
త ఏనం లోలుపతయా మైథునాయాభిపేదిరే ||23||

తతో హసన్స భగవానసురైర్నిరపత్రపైః
అన్వీయమానస్తరసా క్రుద్ధో భీతః పరాపతత్ ||24||

స ఉపవ్రజ్య వరదం ప్రపన్నార్తిహరం హరిమ్
అనుగ్రహాయ భక్తానామనురూపాత్మదర్శనమ్ ||25||

పాహి మాం పరమాత్మంస్తే ప్రేషణేనాసృజం ప్రజాః
తా ఇమా యభితుం పాపా ఉపాక్రామన్తి మాం ప్రభో ||26||

త్వమేకః కిల లోకానాం క్లిష్టానాం క్లేశనాశనః
త్వమేకః క్లేశదస్తేషామనాసన్నపదాం తవ ||27||

సోఽవధార్యాస్య కార్పణ్యం వివిక్తాధ్యాత్మదర్శనః
విముఞ్చాత్మతనుం ఘోరామిత్యుక్తో విముమోచ హ ||28||

తాం క్వణచ్చరణామ్భోజాం మదవిహ్వలలోచనామ్
కాఞ్చీకలాపవిలసద్ దుకూలచ్ఛన్నరోధసమ్ ||29||

అన్యోన్యశ్లేషయోత్తుఙ్గ నిరన్తరపయోధరామ్
సునాసాం సుద్విజాం స్నిగ్ధ హాసలీలావలోకనామ్ ||30||

గూహన్తీం వ్రీడయాత్మానం నీలాలకవరూథినీమ్
ఉపలభ్యాసురా ధర్మ సర్వే సమ్ముముహుః స్త్రియమ్ ॥31॥

అహో రూపమహో ధైర్యమహో అస్యా నవం వయః
మధ్యే కామయమానానామకామేవ విసర్పతి ॥32॥

వితర్కయన్తో బహుధా తాం సన్ధ్యాం ప్రమదాకృతిమ్
అభిసమ్భావ్య విశ్రమ్భాత్పర్యపృచ్ఛన్కుమేధసః ॥33॥

కాసి కస్యాసి రమ్భోరు కో వార్థస్తేఽత్ర భామిని
రూపద్రవిణపణ్యేన దుర్భగాన్నో విబాధసే ॥34॥

యా వా కాచిత్త్వమబలే దిష్ట్యా సన్దర్శనం తవ
ఉత్సునోషీక్షమాణానాం కన్దుకక్రీడయా మనః ॥35॥

నైకత్ర తే జయతి శాలిని పాదపద్మం
ఘ్నన్త్యా ముహుః కరతలేన పతత్పతఙ్గమ్
మధ్యం విషీదతి బృహత్స్తనభారభీతం
శాన్తేవ దృష్టిరమలా సుశిఖాసమూహః ॥36॥

ఇతి సాయన్తనీం సన్ధ్యామసురాః ప్రమదాయతీమ్
ప్రలోభయన్తీం జగృహుర్మత్వా మూఢధియః స్త్రియమ్ ॥37॥

ప్రహస్య భావగమ్భీరం జిఘ్రన్త్యాత్మానమాత్మనా
కాన్త్యా ససర్జ భగవాన్గన్ధర్వాప్సరసాం గణాన్ ॥38॥

విససర్జ తనుం తాం వై జ్యోత్స్నాం కాన్తిమతీం ప్రియామ్
త ఏవ చాదదుః ప్రీత్యా విశ్వావసుపురోగమాః ॥39॥

సృష్ట్వా భూతపిశాచాంశ్చ భగవానాత్మతన్ద్రిణా
దిగ్వాససో ముక్తకేశాన్వీక్ష్య చామీలయద్దృశౌ ॥40॥

జగృహుస్తద్విసృష్టాం తాం జృమ్భణాఖ్యాం తనుం ప్రభోః
నిద్రామిన్ద్రియవిక్లేదో యయా భూతేషు దృశ్యతే
యేనోచ్ఛిష్టాన్ధర్షయన్తి తమున్మాదం ప్రచక్షతే ॥41॥

ఊర్జస్వన్తం మన్యమాన ఆత్మానం భగవానజః
సాధ్యాన్గణాన్పితృగణాన్పరోక్షేణాసృజత్ప్రభుః ॥42॥

త ఆత్మసర్గం తం కాయం పితరః ప్రతిపేదిరే
సాధ్యేభ్యశ్చ పితృభ్యశ్చ కవయో యద్వితన్వతే ॥43॥

సిద్ధాన్విద్యాధరాంశ్చైవ తిరోధానేన సోఽసృజత్
తేభ్యోఽదదాత్తమాత్మానమన్తర్ధానాఖ్యమద్భుతమ్ ॥44॥

స కిన్నరాన్కిమ్పురుషాన్ప్రత్యాత్మ్యేనాసృజత్ప్రభుః
మానయన్నాత్మనాత్మానమాత్మాభాసం విలోకయన్ ॥45॥

తే తు తజ్జగృహూ రూపం త్యక్తం యత్పరమేష్ఠినా
మిథునీభూయ గాయన్తస్తమేవోషసి కర్మభిః||46||

దేహేన వై భోగవతా శయానో బహుచిన్తయా
సర్గేఽనుపచితే క్రోధాదుత్ససర్జ హ తద్వపుః||47||

యేఽహీయన్తాముతః కేశా అహయస్తేఽఙ్గ జజ్ఞిరే
సర్పాః ప్రసర్పతః క్రూరా నాగా భోగోరుకన్ధరాః||48||

స ఆత్మానం మన్యమానః కృతకృత్యమివాత్మభూః
తదా మనూన్ససర్జాన్తే మనసా లోకభావనాన్||49||

తేభ్యః సోఽసృజత్స్వీయం పురం పురుషమాత్మవాన్
తాన్దృష్ట్వా యే పురా సృష్టాః ప్రశశంసుః ప్రజాపతిమ్||50||

అహో ఏతజ్జగత్స్రష్టః సుకృతం బత తే కృతమ్
ప్రతిష్ఠితాః క్రియా యస్మిన్సాకమన్నమదామ హే||51||

తపసా విద్యయా యుక్తో యోగేన సుసమాధినా
ఋషీనృషిర్హృషీకేశః ససర్జాభిమతాః ప్రజాః||52||

తేభ్యశ్చైకైకశః స్వస్య దేహస్యాంశమదాదజః
యత్తత్సమాధియోగర్ద్ధి తపోవిద్యావిరక్తిమత్||53||

అధ్యాయము – 21

విదుర ఉవాచ
స్వాయమ్భువస్య చ మనోరంశః పరమసమ్మతః
కథ్యతాం భగవన్యత్ర మైథునేనైధిరే ప్రజాః||1||

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ సుతౌ స్వాయమ్భువస్య వై
యథాధర్మం జుగుపతుః సప్తద్వీపవతీం మహీమ్||2||

తస్య వై దుహితా బ్రహ్మన్దేవహూతీతి విశ్రుతా
పత్నీ ప్రజాపతేరుక్తా కర్దమస్య త్వయానఘ||3||

తస్యాం స వై మహాయోగీ యుక్తాయాం యోగలక్షణైః
ససర్జ కతిధా వీర్యం తన్మే శుశ్రూషవే వద||4||

రుచిర్యో భగవాన్బ్రహ్మన్దక్షో వా బ్రహ్మణః సుతః
యథా ససర్జ భూతాని లబ్ధ్వా భార్యాం చ మానవీమ్||5||

మైత్రేయ ఉవాచ
ప్రజాః సృజేతి భగవాన్కర్దమో బ్రహ్మణోదితః
సరస్వత్యాం తపస్తేపే సహస్రాణాం సమా దశ||6||

తతః సమాధియుక్తేన క్రియాయోగేన కర్దమః

సమ్ప్రపేదే హరిం భక్త్యా ప్రపన్నవరదాశుషమ్ ||7||

తావత్ప్రసన్నో భగవాన్పుష్కరాక్షః కృతే యుగే
దర్శయామాస తం క్షత్తః శాబ్దం బ్రహ్మ దధద్వపుః ||8||

స తం విరజమర్కాభం సితపద్మోత్పలస్రజమ్
స్నిగ్ధనీలాలకవ్రాత వక్త్రాబ్జం విరజోఽమ్బరమ్ ||9||

కిరీటినం కుణ్డలినం శఙ్ఖచక్రగదాధరమ్
శ్వేతోత్పలక్రీడనకం మనఃస్పర్శస్మితేక్షణమ్ ||10||

విన్యస్తచరణామ్భోజమంసదేశే గరుత్మతః
దృష్ట్వా ఖేఽవస్థితం వక్షః శ్రియం కౌస్తుభకన్ధరమ్ ||11||

జాతహర్షోఽపతన్మూర్ధ్నా క్షితౌ లబ్ధమనోరథః
గీర్భిస్త్వభ్యగృణాత్ప్రీతి స్వభావాత్మా కృతాఞ్జలిః ||12||

ఋషిరువాచ
జుష్టం బతాద్యాఖిలసత్త్వరాశేః సాంసిద్ధ్యమక్ష్ణోస్తవ దర్శనాన్నః
యద్దర్శనం జన్మభిరీడ్య సద్భిరాశాసతే యోగినో రూఢయోగాః ||13||

యే మాయయా తే హతమేధసస్త్వత్ పాదారవిన్దం భవసిన్ధుపోతమ్
ఉపాసతే కామలవాయ తేషాం రాసీశ కామాన్నిరయేఽపి యే స్యుః ||14||

తథా స చాహం పరివోఢుకామః సమానశీలాం గృహమేధధేనుమ్
ఉపేయివాన్మూలమశేషమూలం దురాశయః కామదుఘాఙ్ఘ్రిపస్య ||15||

ప్రజాపతేస్తే వచసాధీశ తన్త్యా లోకః కిలాయం కామహతోఽనుబద్ధః
అహం చ లోకానుగతో వహామి బలిం చ శుక్లానిమిషాయ తుభ్యమ్ ||16||

లోకాంశ్చ లోకానుగతాన్పశూంశ్చ హిత్వా శ్రితాస్తే చరణాతపత్రమ్
పరస్పరం త్వద్గుణవాదసీధు పీయూషనిర్యాపితదేహధర్మాః ||17||

న తేఽజరాక్షభ్రమిరాయురేషాం త్రయోదశారం త్రిశతం షష్టిపర్వ
షణ్నేమ్యనన్తచ్ఛది యత్త్రిణాభి కరాలస్రోతో జగదాచ్ఛిద్య ధావత్ ||18||

ఏకః స్వయం సన్జగతః సిసృక్షయా ద్వితీయయాత్మన్నధియోగమాయయా
సృజస్యదః పాసి పునర్గ్రసిష్యసే యథోర్ణనాభిర్భగవన్స్వశక్తిభిః ||19||

నైతద్బతాధీశ పదం తవేప్సితం యన్మాయయా నస్తనుషే భూతసూక్ష్మమ్
అనుగ్రహాయాస్త్వపి యర్హి మాయయా లసత్తులస్యా భగవాన్విలక్షితః ||20||

తం త్వానుభూత్యోపరతక్రియార్థం స్వమాయయా వర్తితలోకతన్త్రమ్
నమామ్యభీక్ష్ణం నమనీయపాద సరోజమల్పీయసి కామవర్షమ్ ||21||

ఋషిరువాచ
ఇత్యవ్యలీకం ప్రణుతోఽబ్జనాభస్తమాబభాషే వచసామృతేన

సుపర్ణపక్షోపరి రోచమానః ప్రేమస్మితోద్వీక్షణవిభ్రమద్భ్రూః॥22॥

శ్రీభగవానువాచ
విదిత్వా తవ చైత్యం మే పురైవ సమయోజి తత్
యదర్థమాత్మనియమైస్త్వయైవాహం సమర్చితః॥23॥

న వై జాతు మృషైవ స్యాత్ప్రజాధ్యక్ష మదర్హణమ్
భవద్విధేష్వతితరాం మయి సఙ్గృభితాత్మనామ్॥24॥

ప్రజాపతిసుతః సమ్రాణ్మనుర్విఖ్యాతమఙ్గలః
బ్రహ్మావర్తం యోఽధివసన్శాస్తి సప్తార్ణవాం మహీమ్॥25॥

స చేహ విప్ర రాజర్షిర్మహిష్యా శతరూపయా
ఆయాస్యతి దిదృక్షుస్త్వాం పరశ్వో ధర్మకోవిదః॥26॥

ఆత్మజామసితాపాఙ్గీం వయఃశీలగుణాన్వితామ్
మృగయన్తీం పతిం దాస్యత్యనురూపాయ తే ప్రభో॥27॥

సమాహితం తే హృదయం యత్రేమాన్పరివత్సరాన్
సా త్వాం బ్రహ్మన్నృపవధూః కామమాశు భజిష్యతి॥28॥

యా త ఆత్మభృతం వీర్యం నవధా ప్రసవిష్యతి
వీర్యే త్వదీయే ఋషయ ఆధాస్యన్త్యఞ్జసాత్మనః॥29॥

త్వం చ సమ్యగనుష్ఠాయ నిదేశం మ ఉశత్తమః
మయి తీర్థీకృతాశేష క్రియార్థో మాం ప్రపత్స్యసే॥30॥

కృత్వా దయాం చ జీవేషు దత్త్వా చాభయమాత్మవాన్
మయ్యాత్మానం సహ జగద్ద్రక్ష్యస్యాత్మని చాపి మామ్॥31॥

సహాహం స్వాంశకలయా త్వద్వీర్యేణ మహామునే
తవ క్షేత్రే దేవహూత్యాం ప్రణేష్యే తత్త్వసంహితామ్॥32॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవం తమనుభాష్యాథ భగవాన్ప్రత్యగక్షజః
జగామ బిన్దుసరసః సరస్వత్యా పరిశ్రితాత్॥33॥

నిరీక్షతస్తస్య యయావశేష సిద్ధేశ్వరాభిష్టుతసిద్ధమార్గః
ఆకర్ణయన్పత్త్రరథేన్ద్రపక్షైరుచ్చారితం స్తోమముదీర్ణసామ॥34॥

అథ సమ్ప్రస్థితే శుక్లే కర్దమో భగవానృషిః
ఆస్తే స్మ బిన్దుసరసి తం కాలం ప్రతిపాలయన్॥35॥

మనుః స్యన్దనమాస్థాయ శాతకౌమ్భపరిచ్ఛదమ్
ఆరోప్య స్వాం దుహితరం సభార్యః పర్యటన్మహీమ్॥36॥

తస్మిన్సుధన్వన్నహని భగవాన్యత్సమాదిశత్

ఉపాయాదాశ్రమపదం మునేః శాన్తవ్రతస్య తత్ ॥37॥

యస్మిన్భగవతో నేత్రాన్న్యపతన్నశ్రుబిన్దవః
కృపయా సమ్పరీతస్య ప్రపన్నేఽర్పితయా భృశమ్ ॥38॥

తద్వై బిన్దుసరో నామ సరస్వత్యా పరిప్లుతమ్
పుణ్యం శివామృతజలం మహర్షిగణసేవితమ్ ॥39॥

పుణ్యద్రుమలతాజాలైః కూజత్పుణ్యమృగద్విజైః
సర్వర్తుఫలపుష్పాఢ్యం వనరాజిశ్రియాన్వితమ్ ॥40॥

మత్తద్విజగణైర్ఘుష్టం మత్తభ్రమరవిభ్రమమ్
మత్తబర్హినటాటోపమాహ్వయన్మత్తకోకిలమ్ ॥41॥

కదమ్బచమ్పకాశోక కరఞ్జబకులాసనైః
కున్దమన్దారకుటజైశ్చూతపోతైరలఙ్కృతమ్ ॥42॥

కారణ్డవైః ప్లవైర్హంసైః కురరైర్జలకుక్కుటైః
సారసైశ్చక్రవాకైశ్చ చకోరైర్వల్గు కూజితమ్ ॥43॥

తథైవ హరిణైః క్రోడైః శ్వావిద్గవయకుఞ్జరైః
గోపుచ్ఛైర్హరిభిర్మర్కైర్నకులైర్నాభిభిర్వృతమ్ ॥44॥

ప్రవిశ్య తత్తీర్థవరమాదిరాజః సహాత్మజః
దదర్శ మునిమాసీనం తస్మిన్హుతహుతాశనమ్ ॥45॥

విద్యోతమానం వపుషా తపస్యుగ్రయుజా చిరమ్
నాతిక్షామం భగవతః స్నిగ్ధాపాఙ్గావలోకనాత్
తద్వ్యాహృతామృతకలా పీయూషశ్రవణేన చ ॥46॥

ప్రాంశుం పద్మపలాశాక్షం జటిలం చీరవాససమ్
ఉపసంశ్రిత్య మలినం యథార్హణమసంస్కృతమ్ ॥47॥

అథోటజముపాయాతం నృదేవం ప్రణతం పురః
సపర్యయా పర్యగృహ్ణాత్ప్రతినన్ద్యానురూపయా ॥48॥

గృహీతార్హణమాసీనం సంయతం ప్రీణయన్మునిః
స్మరన్భగవదాదేశమిత్యాహ శ్లక్ష్ణయా గిరా ॥49॥

నూనం చఙ్క్రమణం దేవ సతాం సంరక్షణాయ తే
వధాయ చాసతాం యస్త్వం హరేః శక్తిర్హి పాలినీ ॥50॥

యోఽర్కేన్ద్వగ్నీన్ద్రవాయూనాం యమధర్మప్రచేతసామ్
రూపాణి స్థాన ఆధత్సే తస్మై శుక్లాయ తే నమః ॥51॥

న యదా రథమాస్థాయ జైత్రం మణిగణార్పితమ్
విస్ఫూర్జచ్చణ్డకోదణ్డో రథేన త్రాసయన్నఘాన్ ॥52॥

స్వసైన్యచరణక్షుణ్ణం వేపయన్మణ్డలం భువః
వికర్షన్బృహతీం సేనాం పర్యటస్యంశుమానివ ॥53॥

తదైవ సేతవః సర్వే వర్ణాశ్రమనిబన్ధనాః
భగవద్రచితా రాజన్భిద్యేరన్బత దస్యుభిః ॥54॥

అధర్మశ్చ సమేధేత లోలుపైర్వ్యఙ్కుశైర్నృభిః
శయానే త్వయి లోకోఽయం దస్యుగ్రస్తో వినఙ్క్ష్యతి ॥55॥

అథాపి పృచ్ఛే త్వాం వీర యదర్థం త్వమిహాగతః
తద్వయం నిర్వ్యలీకేన ప్రతిపద్యామహే హృదా ॥56॥

అధ్యాయము – 22

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవమావిష్కృతాశేష గుణకర్మోదయో మునిమ్
సవ్రీడ ఇవ తం సమ్రాడుపారతమువాచ హ ॥1॥

మనురువాచ
బ్రహ్మాసృజత్స్వముఖతో యుష్మానాత్మపరీప్సయా
ఛన్దోమయస్తపోవిద్యా యోగయుక్తానలమ్పటాన్ ॥2॥

తత్త్రాణాయాసృజచ్చాస్మాన్దోఃసహస్రాత్సహస్రపాత్
హృదయం తస్య హి బ్రహ్మ క్షత్రమఙ్గం ప్రచక్షతే ॥3॥

అతో హ్యన్యోన్యమాత్మానం బ్రహ్మ క్షత్రం చ రక్షతః
రక్షతి స్మావ్యయో దేవః స యః సదసదాత్మకః ॥4॥

తవ సన్దర్శనాదేవ చ్ఛిన్నా మే సర్వసంశయాః
యత్స్వయం భగవాన్ప్రీత్యా ధర్మమాహ రిరక్షిషోః ॥5॥

దిష్ట్యా మే భగవాన్దృష్టో దుర్దర్శో యోఽకృతాత్మనామ్
దిష్ట్యా పాదరజః స్పృష్టం శీర్ష్ణా మే భవతః శివమ్ ॥6॥

దిష్ట్యా త్వయానుశిష్టోఽహం కృతశ్చానుగ్రహో మహాన్
అపావృతైః కర్ణరన్ధ్రైర్జుష్టా దిష్ట్యోశతీర్గిరః ॥7॥

స భవాన్దుహితృస్నేహ పరిక్లిష్టాత్మనో మమ
శ్రోతుమర్హసి దీనస్య శ్రావితం కృపయా మునే ॥8॥

ప్రియవ్రతోత్తానపదోః స్వసేయం దుహితా మమ
అన్విచ్ఛతి పతిం యుక్తం వయఃశీలగుణాదిభిః ॥9॥

యదా తు భవతః శీల శ్రుతరూపవయోగుణాన్
అశృణోన్నారదాదేషా త్వయ్యాసీత్కృతనిశ్చయా ॥10॥

తత్ప్రతీచ్ఛ ద్విజాగ్ర్యేమాం శ్రద్ధయోపహృతాం మయా

సర్వాత్మనానురూపాం తే గృహమేధిషు కర్మసు ॥11॥

ఉద్యతస్య హి కామస్య ప్రతివాదో న శస్యతే
అపి నిర్ముక్తసఙ్గస్య కామరక్తస్య కిం పునః ॥12॥

య ఉద్యతమనాదృత్య కీనాశమభియాచతే
క్షీయతే తద్యశః స్ఫీతం మానశ్చావజ్ఞయా హతః ॥13॥

అహం త్వాశృణవం విద్వన్వివాహార్థం సముద్యతమ్
అతస్త్వముపకుర్వాణః ప్రత్తాం ప్రతిగృహాణ మే ॥14॥

ఋషిరువాచ
బాఢముద్వోఢుకామోఽహమప్రత్తా చ తవాత్మజా
ఆవయోరనురూపోఽసావాద్యో వైవాహికో విధిః ॥15॥

కామః స భూయాన్నరదేవ తేఽస్యాః పుత్ర్యాః సమామ్నాయవిధౌ ప్రతీతః
క ఏవ తే తనయాం నాద్రియేత స్వయైవ కాన్త్యా క్షిపతీమివ శ్రియమ్ ॥16॥

యాం హర్మ్యపృష్ఠే క్వణదఙ్ఘ్రిశోభాం విక్రీడతీం కన్దుకవిహ్వలాక్షీమ్
విశ్వావసుర్న్యపతత్స్వాద్విమానాద్విలోక్య సమ్మోహవిమూఢచేతాః ॥17॥

తాం ప్రార్థయన్తీం లలనాలలామమసేవితశ్రీచరణైరదృష్టామ్
వత్సాం మనోరుచ్చపదః స్వసారం కో నానుమన్యేత బుధోఽభియాతామ్ ॥18॥

అతో భజిష్యే సమయేన సాధ్వీం యావత్తేజో బిభృయాదాత్మనో మే
అతో ధర్మాన్పారమహంస్యముఖ్యాన్శుక్లప్రోక్తాన్బహు మన్యేఽవిహింస్రాన్ ॥19॥

యతోఽభవద్విశ్వమిదం విచిత్రం సంస్థాస్యతే యత్ర చ వావతిష్ఠతే
ప్రజాపతీనాం పతిరేష మహ్యం పరం ప్రమాణం భగవాననన్తః ॥20॥

మైత్రేయ ఉవాచ
స ఉగ్రధన్వన్నియదేవాబభాషే ఆసీచ్చ తూష్ణీమరవిన్దనాభమ్
ధియోపగృహ్ణన్స్మితశోభితేన ముఖేన చేతో లులుభే దేవహూత్యాః ॥21॥

సోఽను జ్ఞాత్వా వ్యవసితం మహిష్యా దుహితుః స్ఫుటమ్
తస్మై గుణగణాఢ్యాయ దదౌ తుల్యాం ప్రహర్షితః ॥22॥

శతరూపా మహారాజ్ఞీ పారిబర్హాన్మహాధనాన్
దమ్పత్యోః పర్యదాత్ప్రీత్యా భూషావాసః పరిచ్ఛదాన్ ॥23॥

ప్రత్తాం దుహితరం సమ్రాట్సదృక్షాయ గతవ్యథః
ఉపగుహ్య చ బాహుభ్యామౌత్కణ్ఠ్యోన్మథితాశయః ॥24॥

అశక్నువంస్తద్విరహం ముఞ్చన్బాష్పకలాం ముహుః
ఆసిఞ్చదమ్బ వత్సేతి నేత్రోదైర్దుహితుః శిఖాః ॥25॥

ఆమన్త్ర్య తం మునివరమనుజ్ఞాతః సహానుగః

ప్రతస్థే రథమారుహ్య సభార్యః స్వపురం నృపః ॥26॥

ఉభయోరృషికుల్యాయాః సరస్వత్యాః సురోధసోః
ఋషీణాముపశాన్తానాం పశ్యన్నాశ్రమసమ్పదః ॥27॥

తమాయాన్తమభిప్రేత్య బ్రహ్మావర్తాత్ప్రజాః పతిమ్
గీతసంస్తుతివాదిత్రైః ప్రత్యుదీయుః ప్రహర్షితాః ॥28॥

బర్హిష్మతీ నామ పురీ సర్వసమ్పత్సమన్వితా
న్యపతన్యత్ర రోమాణి యజ్ఞస్యాఙ్గం విధున్వతః ॥29॥

కుశాః కాశాస్త ఏవాసన్శశ్వద్ధరితవర్చసః
ఋషయో యైః పరాభావ్య యజ్ఞఘ్నాన్యజ్ఞమీజిరే ॥30॥

కుశకాశమయం బర్హిరాస్తీర్య భగవాన్మనుః
అయజద్యజ్ఞపురుషం లబ్ధా స్థానం యతో భువమ్ ॥31॥

బర్హిష్మతీం నామ విభుర్యాం నిర్విశ్య సమావసత్
తస్యాం ప్రవిష్టో భవనం తాపత్రయవినాశనమ్ ॥32॥

సభార్యః సప్రజః కామాన్బుభుజేఽన్యావిరోధతః
సఙ్గీయమానసత్కీర్తిః సస్త్రీభిః సురగాయకైః
ప్రత్యూషేష్వనుబద్ధేన హృదా శృణ్వన్హరేః కథాః ॥33॥

నిష్ణాతం యోగమాయాసు మునిం స్వాయమ్భువం మనుమ్
యదాభ్రంశయితుం భోగా న శేకుర్భగవత్పరమ్ ॥34॥

అయాతయామాస్తస్యాసన్యామాః స్వాన్తరయాపనాః
శృణ్వతో ధ్యాయతో విష్ణోః కుర్వతో బ్రువతః కథాః ॥35॥

స ఏవం స్వాన్తరం నిన్యే యుగానామేకసప్తతిమ్
వాసుదేవప్రసఙ్గేన పరిభూతగతిత్రయః ॥36॥

శారీరా మానసా దివ్యా వైయాసే యే చ మానుషాః
భౌతికాశ్చ కథం క్లేశా బాధన్తే హరిసంశ్రయమ్ ॥37॥

యః పృష్టో మునిభిః ప్రాహ ధర్మాన్నానావిధాన్ఛుభాన్
నృణాం వర్ణాశ్రమాణాం చ సర్వభూతహితః సదా ॥38॥

ఏతత్త ఆదిరాజస్య మనోశ్చరితమద్భుతమ్
వర్ణితం వర్ణనీయస్య తదపత్యోదయం శృణు ॥39॥

అధ్యాయము – 23

మైత్రేయ ఉవాచ
పితృభ్యాం ప్రస్థితే సాధ్వీ పతిమిఙ్గితకోవిదా
నిత్యం పర్యచరత్ప్రీత్యా భవానీవ భవం ప్రభుమ్ ॥1॥

విశ్రమ్భేణాత్మశౌచేన గౌరవేణ దమేన చ
శుశ్రూషయా సౌహృదేన వాచా మధురయా చ భోః ॥2॥

విసృజ్య కామం దమ్భం చ ద్వేషం లోభమఘం మదమ్
అప్రమత్తోద్యతా నిత్యం తేజీయాంసమతోషయత్ ॥3॥

స వై దేవర్షివర్యస్తాం మానవీం సమనువ్రతామ్
దైవాద్గరీయసః పత్యురాశాసానాం మహాశిషః ॥4॥

కాలేన భూయసా క్షామాం కర్శితాం వ్రతచర్యయా
ప్రేమగద్గదయా వాచా పీడితః కృపయాబ్రవీత్ ॥5॥

కర్దమ ఉవాచ
తుష్టోఽహమద్య తవ మానవి మానదాయాః
శుశ్రూషయా పరమయా పరయా చ భక్త్యా
యో దేహినామయమతీవ సుహృత్స దేహో
నావేక్షితః సముచితః క్షపితుం మదర్థే ॥6॥

యే మే స్వధర్మనిరతస్య తపఃసమాధి
విద్యాత్మయోగవిజితా భగవత్ప్రసాదాః
తానేవ తే మదనుసేవనయావరుద్ధాన్
దృష్టిం ప్రపశ్య వితరామ్యభయానశోకాన్ ॥7॥

అన్యే పునర్భగవతో భ్రువ ఉద్విజృమ్భ
విభ్రంశితార్థరచనాః కిమురుక్రమస్య
సిద్ధాసి భుఙ్క్ష్వ విభవాన్నిజధర్మదోహాన్
దివ్యాన్నరైర్దురధిగాన్నృపవిక్రియాభిః ॥8॥

ఏవం బ్రువాణమబలాఖిలయోగమాయా
విద్యావిచక్షణమవేక్ష్య గతాధిరాసీత్
సమ్ప్రశ్రయప్రణయవిహ్వలయా గిరేషద్
వ్రీడావలోకవిలసద్ధసితాననాహ ॥9॥

దేవహూతిరువాచ
రాద్ధం బత ద్విజవృషైతదమోఘయోగ
మాయాధిపే త్వయి విభో తదవైమి భర్తః
యస్తేఽభ్యధాయి సమయః సకృదఙ్గసఙ్గో
భూయాద్గరీయసి గుణః ప్రసవః సతీనామ్ ॥10॥

తత్రేతికృత్యముపశిక్ష యథోపదేశం
యేనైష మే కర్శితోఽతిరిరంసయాత్మా
సిద్ధ్యేత తే కృతమనోభవధర్షితాయా
దీనస్తదీశ భవనం సదృశం విచక్ష్వ ॥11॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ప్రియాయాః ప్రియమన్విచ్ఛన్కర్దమో యోగమాస్థితః

విమానం కామగం క్షత్తస్త్వైవావిరచీకరత్ ॥12॥

సర్వకామదుఘం దివ్యం సర్వరత్నసమన్వితమ్
సర్వర్ద్ధ్యుపచయోదర్కం మణిస్తమ్భైరుపస్కృతమ్ ॥13॥

దివ్యోపకరణోపేతం సర్వకాలసుఖావహమ్
పట్టికాభిః పతాకాభిర్విచిత్రాభిరలఙ్కృతమ్ ॥14॥

స్రగ్భిర్విచిత్రమాల్యాభిర్మఞ్జుశిఞ్జత్షడఙ్ఘ్రిభిః
దుకూలక్షౌమకౌశేయైర్నానావస్త్రైర్విరాజితమ్ ॥15॥

ఉపర్యుపరి విన్యస్త నిలయేషు పృథక్పృథక్
క్షిప్తైః కశిపుభిః కాన్తం పర్యఙ్కవ్యజనాసనైః ॥16॥

తత్ర తత్ర వినిక్షిప్త నానాశిల్పోపశోభితమ్
మహామరకతస్థల్యా జుష్టం విద్రుమవేదిభిః ॥17॥

ద్వాఃసు విద్రుమదేహల్యా భాతం వజ్రకపాటవత్
శిఖరేష్విన్ద్రనీలేషు హేమకుమ్భైరధిశ్రితమ్ ॥18॥

చక్షుష్మత్పద్మరాగాగ్ర్యైర్వజ్రభిత్తిషు నిర్మితైః
జుష్టం విచిత్రవైతానైర్మహార్హైర్హేమతోరణైః ॥19॥

హంసపారావతవ్రాతైస్తత్ర తత్ర నికూజితమ్
కృత్రిమాన్మన్యమానైః స్వానధిరుహ్యాధిరుహ్య చ ॥20॥

విహారస్థానవిశ్రామ సంవేశప్రాఙ్గణాజిరైః
యథోపజోషం రచితైర్విస్మాపనమివాత్మనః ॥21॥

ఈదృగ్గృహం తత్పశ్యన్తీం నాతిప్రీతేన చేతసా
సర్వభూతాశయాభిజ్ఞః ప్రావోచత్కర్దమః స్వయమ్ ॥22॥

నిమజ్జ్యాస్మిన్హ్రదే భీరు విమానమిదమారుహ
ఇదం శుక్లకృతం తీర్థమాశిషాం యాపకం నృణామ్ ॥23॥

సా తద్భర్తుః సమాదాయ వచః కువలయేక్షణా
సరజం బిభ్రతీ వాసో వేణీభూతాంశ్చ మూర్ధజాన్ ॥24॥

అఙ్గం చ మలపఙ్కేన సఞ్ఛన్నం శబలస్తనమ్
ఆవివేశ సరస్వత్యాః సరః శివజలాశయమ్ ॥25॥

సాన్తః సరసి వేశ్మస్థాః శతాని దశ కన్యకాః
సర్వాః కిశోరవయసో దదర్శోత్పలగన్ధయః ॥26॥

తాం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రోచుః ప్రాఞ్జలయః స్త్రియః
వయం కర్మకరీస్తుభ్యం శాధి నః కరవామ కిమ్ ॥27॥

స్నానేన తాం మహార్హేణ స్నాపయిత్వా మనస్వినీమ్
దుకూలే నిర్మలే నూత్నే దదురస్యై చ మానదాః॥28॥

భూషణాని పరార్ధ్యాని వరీయాంసి ద్యుమన్తి చ
అన్నం సర్వగుణోపేతం పానం చైవామృతాసవమ్॥29॥

అథాదర్శే స్వమాత్మానం స్రగ్విణం విరజామ్బరమ్
విరజం కృతస్వస్త్యయనం కన్యాభిర్బహుమానితమ్॥30॥

స్నాతం కృతశిరఃస్నానం సర్వాభరణభూషితమ్
నిష్కగ్రీవం వలయినం కూజత్కాఞ్చననూపురమ్॥31॥

శ్రోణ్యోరధ్యస్తయా కాఞ్చ్యా కాఞ్చన్యా బహురత్నయా
హారేణ చ మహార్హేణ రుచకేన చ భూషితమ్॥32॥

సుదతా సుభ్రువా శ్లక్ష్ణ స్నిగ్ధాపాఙ్గేన చక్షుషా
పద్మకోశస్పృధా నీలైరలకైశ్చ లసన్ముఖమ్॥33॥

యదా సస్మార ఋషభమృషీణాం దయితం పతిమ్
తత్ర చాస్తే సహ స్త్రీభిర్యత్రాస్తే స ప్రజాపతిః॥34॥

భర్తుః పురస్తాదాత్మానం స్త్రీసహస్రవృతం తదా
నిశామ్య తద్యోగగతిం సంశయం ప్రత్యపద్యత॥35॥

స తాం కృతమలస్నానాం విభ్రాజన్తీమపూర్వవత్
ఆత్మనో బిభ్రతీం రూపం సంవీతరుచిరస్తనీమ్॥36॥

విద్యాధరీసహస్రేణ సేవ్యమానాం సువాససమ్
జాతభావో విమానం తదారోహయదమిత్రహన్॥37॥

తస్మిన్నలుప్తమహిమా ప్రియయానురక్తో
విద్యాధరీభిరుపచీర్ణవపుర్విమానే
బభ్రాజ ఉత్కచకుముద్గణవానపీచ్యస్
తారాభిరావృత ఇవోడుపతిర్నభఃస్థః॥38॥

తేనాష్టలోకపవిహారకులాచలేన్ద్ర
ద్రోణీష్వనఙ్గసఖమారుతసౌభగాసు
సిద్ధైర్నుతో ద్యుధునిపాతశివస్వనాసు
రేమే చిరం ధనదవల్లలనావరూథీ॥39॥

వైశ్రమ్భకే సురసనే నన్దనే పుష్పభద్రకే
మానసే చైత్రరథ్యే చ స రేమే రామయా రతః॥40॥

భ్రాజిష్ణునా విమానేన కామగేన మహీయసా
వైమానికానత్యశేత చరల్లోకాన్యథానిలః॥41॥

కిం దురాపాదనం తేషాం పుంసాముద్దామచేతసామ్

యైరాశ్రితస్తీర్థపదశ్చరణో వ్యసనాత్యయః॥42॥

ప్రేక్షయిత్వా భువో గోలం పత్న్యై యావాన్స్వసంస్థయా
బహ్వాశ్చర్యం మహాయోగీ స్వాశ్రమాయ న్యవర్తత॥43॥

విభజ్య నవధాత్మానం మానవీం సురతోత్సుకామ్
రామాం నిరమయన్రేమే వర్షపూగాన్ముహూర్తవత్॥44॥

తస్మిన్విమాన ఉత్కృష్టాం శయ్యాం రతికరీం శ్రితా
న చాబుధ్యత తం కాలం పత్యాపీచ్యేన సఙ్గతా॥45॥

ఏవం యోగానుభావేన దమ్పత్యో రమమాణయోః
శతం వ్యతీయుః శరదః కామలాలసయోర్మనాక్॥46॥

తస్యామాధత్త రేతస్తాం భావయన్నాత్మనాత్మవిత్
నోధా విధాయ రూపం స్వం సర్వసఙ్కల్పవిద్విభుః॥47॥

అతః సా సుషువే సద్యో దేవహూతిః స్త్రియః ప్రజాః
సర్వాస్తాశ్చారుసర్వాఙ్గ్యో లోహితోత్పలగన్ధయః॥48॥

పతిం సా ప్రవ్రజిష్యన్తం తదాలక్ష్యోశతీ బహిః
స్మయమానా విక్లవేన హృదయేన విదూయతా॥49॥

లిఖన్త్యధోముఖీ భూమిం పదా నఖమణిశ్రియా
ఉవాచ లలితాం వాచం నిరుధ్యాశ్రుకలాం శనైః॥50॥

దేవహూతిరువాచ
సర్వం తద్భగవాన్మహ్యముపోవాహ ప్రతిశ్రుతమ్
అథాపి మే ప్రపన్నాయా అభయం దాతుమర్హసి॥51॥

బ్రహ్మన్దుహితృభిస్తుభ్యం విమృగ్యాః పతయః సమాః
కశ్చిత్స్యాన్మే విశోకాయ త్వయి ప్రవ్రజితే వనమ్॥52॥

ఏతావతాలం కాలేన వ్యతిక్రాన్తేన మే ప్రభో
ఇన్ద్రియార్థప్రసఙ్గేన పరిత్యక్తపరాత్మనః॥53॥

ఇన్ద్రియార్థేషు సజ్జన్త్యా ప్రసఙ్గస్త్వయి మే కృతః
అజానన్త్యా పరం భావం తథాప్యస్త్వభయాయ మే॥54॥

సఙ్గో యః సంసృతేర్హేతురసత్సు విహితోఽధియా
స ఏవ సాధుషు కృతో నిఃసఙ్గత్వాయ కల్పతే॥55॥

నేహ యత్కర్మ ధర్మాయ న విరాగాయ కల్పతే
న తీర్థపదసేవాయై జీవన్నపి మృతో హి సః॥56॥

సాహం భగవతో నూనం వఞ్చితా మాయయా దృఢమ్
యత్త్వాం విముక్తిదం ప్రాప్య న ముముక్షేయ బన్ధనాత్॥57॥

అధ్యాయము – 24

మైత్రేయ ఉవాచ
నిర్వేదవాదినీమేవం మనోర్దుహితరం మునిః
దయాలుః శాలినీమాహ శుక్లాభివ్యాహృతం స్మరన్॥1॥

ఋషిరువాచ
మా ఖిదో రాజపుత్రీత్థమాత్మానం ప్రత్యనిన్దితే
భగవాంస్తేఽక్షరో గర్భమదూరాత్సమ్ప్రపత్స్యతే॥2॥

ధృతవ్రతాసి భద్రం తే దమేన నియమేన చ
తపోద్రవిణదానైశ్చ శ్రద్ధయా చేశ్వరం భజ॥3॥

స త్వయారాధితః శుక్లో వితన్వన్మామకం యశః
ఛేత్తా తే హృదయగ్రన్థిమౌదర్యో బ్రహ్మభావనః॥4॥

మైత్రేయ ఉవాచ
దేవహూత్యపి సన్దేశం గౌరవేణ ప్రజాపతేః
సమ్యక్శ్రద్ధాయ పురుషం కూటస్థమభజద్గురుమ్॥5॥

తస్యాం బహుతిథే కాలే భగవాన్మధుసూదనః
కార్దమం వీర్యమాపన్నో జజ్ఞేఽగ్నిరివ దారుణి॥6॥

అవాదయంస్తదా వ్యోమ్ని వాదిత్రాణి ఘనాఘనాః
గాయన్తి తం స్మ గన్ధర్వా నృత్యన్త్యప్సరసో ముదా॥7॥

పేతుః సుమనసో దివ్యాః ఖేచరైరపవర్జితాః
ప్రసేదుశ్చ దిశః సర్వా అమ్భాంసి చ మనాంసి చ॥8॥

తత్కర్దమాశ్రమపదం సరస్వత్యా పరిశ్రితమ్
స్వయమ్భూః సాకమృషిభిర్మరీచ్యాదిభిరభ్యయాత్॥9॥

భగవన్తం పరం బ్రహ్మ సత్త్వేనాంశేన శత్రుహన్
తత్త్వసఙ్ఖ్యానవిజ్ఞప్త్యై జాతం విద్వానజః స్వరాట్॥10॥

సభాజయన్విశుద్ధేన చేతసా తచ్చికీర్షితమ్
ప్రహృష్యమాణైరసుభిః కర్దమం చేదమభ్యధాత్॥11॥

బ్రహ్మోవాచ
త్వయా మేఽపచితిస్తాత కల్పితా నిర్వ్యలీకతః
యన్మే సఞ్జగృహే వాక్యం భవాన్మానద మానయన్॥12॥

ఏతావత్యేవ శుశ్రూషా కార్యా పితరి పుత్రకైః
బాఢమిత్యనుమన్యేత గౌరవేణ గురోర్వచః॥13॥

ఇమా దుహితరః సత్యస్తవ వత్స సుమధ్యమాః
సర్గమేతం ప్రభావైః స్వైర్బృంహయిష్యన్త్యనేకధా॥14॥

అతస్త్వమృషిముఖ్యేభ్యో యథాశీలం యథారుచి
ఆత్మజాః పరిదేహ్యద్య విస్తృణీహి యశో భువి ॥15॥

వేదాహమాద్యం పురుషమవతీర్ణం స్వమాయయా
భూతానాం శేవధిం దేహం బిభ్రాణం కపిలం మునే ॥16॥

జ్ఞానవిజ్ఞానయోగేన కర్మణాముద్ధరన్జటాః
హిరణ్యకేశః పద్మాక్షః పద్మముద్రాపదామ్బుజః ॥17॥

ఏష మానవి తే గర్భం ప్రవిష్టః కైటభార్దనః
అవిద్యాసంశయగ్రన్థిం ఛిత్త్వా గాం విచరిష్యతి ॥18॥

అయం సిద్ధగణాధీశః సాఙ్ఖ్యాచార్యైః సుసమ్మతః
లోకే కపిల ఇత్యాఖ్యాం గన్తా తే కీర్తివర్ధనః ॥19॥

మైత్రేయ ఉవాచ
తావాశ్వాస్య జగత్స్రష్టా కుమారైః సహనారదః
హంసో హంసేన యానేన త్రిధామపరమం యయౌ ॥20॥

గతే శతధృతౌ క్షత్తః కర్దమస్తేన చోదితః
యథోదితం స్వదుహితౄః ప్రాదాద్విశ్వసృజాం తతః ॥21॥

మరీచయే కలాం ప్రాదాదనసూయామథాత్రయే
శ్రద్ధామఙ్గిరసేఽయచ్ఛత్పులస్త్యాయ హవిర్భువమ్ ॥22॥

పులహాయ గతిం యుక్తాం క్రతవే చ క్రియాం సతీమ్
ఖ్యాతిం చ భృగవేఽయచ్ఛద్వసిష్ఠాయాప్యరున్ధతీమ్ ॥23॥

అథర్వణేఽదదాచ్ఛాన్తిం యయా యజ్ఞో వితన్యతే
విప్రర్షభాన్కృతోద్వాహాన్సదారాన్సమలాలయత్ ॥24॥

తతస్త ఋషయః క్షత్తః కృతదారా నిమన్త్ర్య తమ్
ప్రాతిష్ఠన్నన్దిమాపన్నాః స్వం స్వమాశ్రమమణ్డలమ్ ॥25॥

స చావతీర్ణం త్రియుగమాజ్ఞాయ విబుధర్షభమ్
వివిక్త ఉపసఙ్గమ్య ప్రణమ్య సమభాషత ॥26॥

అహో పాపచ్యమానానాం నిరయే స్వైరమఙ్గలైః
కాలేన భూయసా నూనం ప్రసీదన్తీహ దేవతాః ॥27॥

బహుజన్మవిపక్వేన సమ్యగ్యోగసమాధినా
ద్రష్టుం యతన్తే యతయః శూన్యాగారేషు యత్పదమ్ ॥28॥

స ఏవ భగవానద్య హేలనం న గణయ్య నః
గృహేషు జాతో గ్రామ్యాణాం యః స్వానాం పక్షపోషణః ॥29॥

స్వీయం వాక్యమృతం కర్తుమవతీర్ణోఽసి మే గృహే

చికీర్షుర్భగవాన్జ్ఞానం భక్తానాం మానవర్ధనః ॥30॥

తాన్యేవ తేఽభిరూపాణి రూపాణి భగవంస్తవ
యాని యాని చ రోచన్తే స్వజనానామరూపిణః ॥31॥

త్వాం సూరిభిస్తత్త్వబుభుత్సయాద్ధా సదాభివాదార్హణపాదపీఠమ్
ఐశ్వర్యవైరాగ్యయశోఽవబోధ వీర్యశ్రియా పూర్తమహం ప్రపద్యే ॥32॥

పరం ప్రధానం పురుషం మహాన్తం కాలం కవిం త్రివృతం లోకపాలమ్
ఆత్మానుభూత్యానుగతప్రపఞ్చం స్వచ్ఛన్దశక్తిం కపిలం ప్రపద్యే ॥33॥

అ స్మాభిపృచ్ఛేఽద్య పతిం ప్రజానాం త్వయావతీర్ణర్ణ ఉతాప్తకామః
పరివ్రజత్పదవీమాస్థితోఽహం చరిష్యే త్వాం హృది యుఞ్జన్విశోకః ॥34॥

శ్రీభగవానువాచ
మయా ప్రోక్తం హి లోకస్య ప్రమాణం సత్యలౌకికే
అథాజని మయా తుభ్యం యదవోచమృతం మునే ॥35॥

ఏతన్మే జన్మ లోకేఽస్మిన్ముముక్షూణాం దురాశయాత్
ప్రసఙ్ఖ్యానాయ తత్త్వానాం సమ్మతాయాత్మదర్శనే ॥36॥

ఏష ఆత్మపథోఽవ్యక్తో నష్టః కాలేన భూయసా
తం ప్రవర్తయితుం దేహమిమం విద్ధి మయా భృతమ్ ॥37॥

గచ్ఛ కామం మయాపృష్టో మయి సన్న్యస్తకర్మణా
జిత్వా సుదుర్జయం మృత్యుమమృతత్వాయ మాం భజ ॥38॥

మామాత్మానం స్వయంజ్యోతిః సర్వభూతగుహాశయమ్
ఆత్మన్యేవాత్మనా వీక్ష్య విశోకోఽభయమృచ్ఛసి ॥39॥

మాత్ర ఆధ్యాత్మికీం విద్యాం శమనీం సర్వకర్మణామ్
వితరిష్యే యయా చాసౌ భయం చాతితరిష్యతి ॥40॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవం సముదితస్తేన కపిలేన ప్రజాపతిః
దక్షిణీకృత్య తం ప్రీతో వనమేవ జగామ హ ॥41॥

వ్రతం స ఆస్థితో మౌనమాత్మైకశరణో మునిః
నిఃసఙ్గో వ్యచరత్క్షోణీమనగ్నిరనికేతనః ॥42॥

మనో బ్రహ్మణి యుఞ్జానో యత్తత్సదసతః పరమ్
గుణావభాసే విగుణ ఏకభక్త్యానుభావితే ॥43॥

నిరహఙ్కృతిర్నిర్మమశ్చ నిర్ద్వన్ద్వః సమదృక్స్వదృక్
ప్రత్యక్ప్రశాన్తధీర్ధీరః ప్రశాన్తోర్మిరివోదధిః ॥44॥

వాసుదేవే భగవతి సర్వజ్ఞే ప్రత్యగాత్మని

పరేణ భక్తిభావేన లబ్ధాత్మా ముక్తబన్ధనః ||45 ||

ఆత్మానం సర్వభూతేషు భగవన్తమవస్థితమ్
అపశ్యత్సర్వభూతాని భగవత్యపి చాత్మని ||46 ||

ఇచ్ఛాద్వేషవిహీనేన సర్వత్ర సమచేతసా
భగవద్భక్తియుక్తేన ప్రాప్తా భాగవతీ గతిః ||47 ||

అధ్యాయము – 25

శౌనక ఉవాచ
కపిలస్తత్త్వసఙ్ఖ్యాతా భగవానాత్మమాయయా
జాతః స్వయమజః సాక్షాదాత్మప్రజ్ఞప్తయే నృణామ్ ||1 ||

న హ్యస్య వర్ష్మణః పుంసాం వరిమ్ణః సర్వయోగినామ్
విశ్రుతౌ శ్రుతదేవస్య భూరి తృప్యన్తి మేఽసవః ||2 ||

యద్యద్విధత్తే భగవాన్స్వచ్ఛన్దాత్మాత్మమాయయా
తాని మే శ్రద్దధానస్య కీర్తన్యాన్యనుకీర్తయ ||3 ||

సూత ఉవాచ
ద్వైపాయనసఖస్త్వేవం మైత్రేయో భగవాంస్తథా
ప్రాహేదం విదురం ప్రీత ఆన్వీక్షిక్యాం ప్రచోదితః ||4 ||

మైత్రేయ ఉవాచ
పితరి ప్రస్థితేఽరణ్యం మాతుః ప్రియచికీర్షయా
తస్మిన్బిన్దుసరేఽవాత్సీద్భగవాన్కపిలః కిల ||5 ||

తమాసీనమకర్మాణం తత్త్వమార్గాగ్రదర్శనమ్
స్వసుతం దేవహూత్యాహ ధాతుః సంస్మరతీ వచః ||6 ||

దేవహూతిరువాచ
నిర్విణ్ణా నితరాం భూమన్నసదిన్ద్రియతర్షణాత్
యేన సమ్భావ్యమానేన ప్రపన్నాన్ధం తమః ప్రభో ||7 ||

తస్య త్వం తమసోఽన్ధస్య దుష్పారస్యాద్య పారగమ్
సచ్చక్షుర్జన్మనామన్తే లబ్ధం మే త్వదనుగ్రహాత్ ||8 ||

య ఆద్యో భగవాన్పుంసామీశ్వరో వై భవాన్కిల
లోకస్య తమసాన్ధస్య చక్షుః సూర్య ఇవోదితః ||9 ||

అథ మే దేవ సమ్మోహమపాక్రష్టుం త్వమర్హసి
యోఽవగ్రహోఽహం మమేతీత్యేతస్మిన్యోజితస్త్వయా ||10 ||

తం త్వా గతాహం శరణం శరణ్యం స్వభృత్యసంసారతరోః కుఠారమ్
జిజ్ఞాసయాహం ప్రకృతేః పూరుషస్య నమామి సద్ధర్మవిదాం వరిష్ఠమ్ ||11 ||

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి స్వమాతుర్నిరవద్యమీప్సితం నిశమ్య పుంసామపవర్గవర్ధనమ్
ధియాభినన్ద్యాత్మవతాం సతాం గతిర్బభాష ఈషత్స్మితశోభితాననః ||12||

శ్రీభగవానువాచ
యోగ ఆధ్యాత్మికః పుంసాం మతో నిఃశ్రేయసాయ మే
అత్యన్తోపరతిర్యత్ర దుఃఖస్య చ సుఖస్య చ ||13||

తమిమం తే ప్రవక్ష్యామి యమవోచం పురానఘే
ఋషీణాం శ్రోతుకామానాం యోగం సర్వాఙ్గనైపుణమ్ ||14||

చేతః ఖల్వస్య బన్ధాయ ముక్తయే చాత్మనో మతమ్
గుణేషు సక్తం బన్ధాయ రతం వా పుంసి ముక్తయే ||15||

అహం మమాభిమానోత్థైః కామలోభాదిభిర్మలైః
వీతం యదా మనః శుద్ధమదుఃఖమసుఖం సమమ్ ||16||

తదా పురుష ఆత్మానం కేవలం ప్రకృతేః పరమ్
నిరన్తరం స్వయంజ్యోతిరణిమానమఖణ్డితమ్ ||17||

జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తేన భక్తియుక్తేన చాత్మనా
పరిపశ్యత్యుదాసీనం ప్రకృతిం చ హతౌజసమ్ ||18||

న యుజ్యమానయా భక్త్యా భగవత్యఖిలాత్మని
సదృశోఽస్తి శివః పన్థా యోగినాం బ్రహ్మసిద్ధయే ||19||

ప్రసఙ్గమజరం పాశమాత్మనః కవయో విదుః
స ఏవ సాధుషు కృతో మోక్షద్వారమపావృతమ్ ||20||

తితిక్షవః కారుణికాః సుహృదః సర్వదేహినామ్
అజాతశత్రవః శాన్తాః సాధవః సాధుభూషణాః ||21||

మయ్యనన్యేన భావేన భక్తిం కుర్వన్తి యే దృఢామ్
మత్కృతే త్యక్తకర్మాణస్త్యక్తస్వజనబాన్ధవాః ||22||

మదాశ్రయాః కథా మృష్టాః శృణ్వన్తి కథయన్తి చ
తపన్తి వివిధాస్తాపా నైతాన్మద్గతచేతసః ||23||

త ఏతే సాధవః సాధ్వి సర్వసఙ్గవివర్జితాః
సఙ్గస్తేష్వథ తే ప్రార్థ్యః సఙ్గదోషహరా హి తే ||24||

సతాం ప్రసఙ్గాన్మమ వీర్యసంవిదో భవన్తి హృత్కర్ణరసాయనాః కథాః
తజ్జోషణాదాశ్వపవర్గవర్త్మని శ్రద్ధా రతిర్భక్తిరనుక్రమిష్యతి ||25||

భక్త్యా పుమాన్జాతవిరాగ ఐన్ద్రియాద్దృష్టశ్రుతాన్మద్రచనానుచిన్తయా
చిత్తస్య యత్తో గ్రహణే యోగయుక్తో యతిష్యతే ఋజుభిర్యోగమార్గైః ||26||

అసేవయాయం ప్రకృతేర్గుణానాం జ్ఞానేన వైరాగ్యవిజృమ్భితేన
యోగేన మయ్యర్పితయా చ భక్త్యా మాం ప్రత్యగాత్మానమిహావరున్ధే॥27॥

దేవహూతిరువాచ
కాచిత్త్వయ్యుచితా భక్తిః కీదృశీ మమ గోచరా
యయా పదం తే నిర్వాణమఞ్జసాన్వాశ్నవా అహమ్॥28॥

యో యోగో భగవద్బాణో నిర్వాణాత్మంస్త్వయోదితః
కీదృశః కతి చాఙ్గాని యతస్తత్త్వావబోధనమ్॥29॥

తదేతన్మే విజానీహి యథాహం మన్దధీర్హరే
సుఖం బుద్ధ్యేయ దుర్బోధం యోషా భవదనుగ్రహాత్॥30॥

మైత్రేయ ఉవాచ
విదిత్వార్థం కపిలో మాతురిత్థం జాతస్నేహో యత్ర తన్వాభిజాతః
తత్త్వామ్నాయం యత్ప్రవదన్తి సాఙ్ఖ్యం ప్రోవాచ వై భక్తివితానయోగమ్॥31॥

శ్రీభగవానువాచ
దేవానాం గుణలిఙ్గానామానుశ్రవికకర్మణామ్
సత్త్వ ఏవైకమనసో వృత్తిః స్వాభావికీ తు యా॥32॥

అనిమిత్తా భాగవతీ భక్తిః సిద్ధేర్గరీయసీ
జరయత్యాశు యా కోశం నిగీర్ణమనలో యథా॥33॥

నైకాత్మతాం మే స్పృహయన్తి కేచిన్మత్పాదసేవాభిరతా మదీహాః
యేఽన్యోన్యతో భాగవతాః ప్రసజ్య సభాజయన్తే మమ పౌరుషాణి॥34॥

పశ్యన్తి తే మే రుచిరాణ్యమ్బ సన్తః ప్రసన్నవక్త్రారుణలోచనాని
రూపాణి దివ్యాని వరప్రదాని సాకం వాచం స్పృహణీయాం వదన్తి॥35॥

తైర్దర్శనీయావయవైరుదార విలాసహాసేక్షితవామసూక్తైః
హృతాత్మనో హృతప్రాణాంశ్చ భక్తిరనిచ్ఛతో మే గతిమణ్వీం ప్రయుఙ్క్తే॥36॥

అథో విభూతిం మమ మాయావినస్తామైశ్వర్యమష్టాఙ్గమనుప్రవృత్తమ్
శ్రియం భాగవతీం వాస్పృహయన్తి భద్రాం పరస్య మే తేఽశ్నువతే తు లోకే॥37॥

న కర్హిచిన్మత్పరాః శాన్తరూపే నఙ్క్ష్యన్తి నో మేఽనిమిషో లేఢి హేతిః
యేషామహం ప్రియ ఆత్మా సుతశ్చ సఖా గురుః సుహృదో దైవమిష్టమ్॥38॥

ఇమం లోకం తథైవాముమాత్మానముభయాయినమ్
ఆత్మానమను యే చేహ యే రాయః పశవో గృహాః॥39॥

విసృజ్య సర్వానన్యాంశ్చ మామేవం విశ్వతోముఖమ్
భజన్త్యనన్యయా భక్త్యా తాన్మృత్యోరతిపారయే॥40॥

నాన్యత్ర మద్భగవతః ప్రధానపురుషేశ్వరాత్
ఆత్మనః సర్వభూతానాం భయం తీవ్రం నివర్తతే॥41॥

మద్భయాద్వాతి వాతోఽయం సూర్యస్తపతి మద్భయాత్
వర్షతీన్ద్రో దహత్యగ్నిర్మృత్యుశ్చరతి మద్భయాత్||42||

జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తేన భక్తియోగేన యోగినః
క్షేమాయ పాదమూలం మే ప్రవిశన్త్యకుతోభయమ్||43||

ఏతావానేవ లోకేఽస్మిన్పుంసాం నిఃశ్రేయసోదయః
తీవ్రేణ భక్తియోగేన మనో మయ్యర్పితం స్థిరమ్||44||

అధ్యాయము – 26

శ్రీభగవానువాచ
అథ తే సమ్ప్రవక్ష్యామి తత్త్వానాం లక్షణం పృథక్
యద్విదిత్వా విముచ్యేత పురుషః ప్రాకృతైర్గుణైః||1||

జ్ఞానం నిఃశ్రేయసార్థాయ పురుషస్యాత్మదర్శనమ్
యదాహుర్వర్ణయే తత్తే హృదయగ్రన్థిభేదనమ్||2||

అనాదిరాత్మా పురుషో నిర్గుణః ప్రకృతేః పరః
ప్రత్యగ్ధామా స్వయంజ్యోతిర్విశ్వం యేన సమన్వితమ్||3||

స ఏష ప్రకృతిం సూక్ష్మాం దైవీం గుణమయీం విభుః
యదృచ్ఛయైవోపగతామభ్యపద్యత లీలయా||4||

గుణైర్విచిత్రాః సృజతీం సరూపాః ప్రకృతిం ప్రజాః
విలోక్య ముముహే సద్యః స ఇహ జ్ఞానగూహయా||5||

ఏవం పరాభిధ్యానేన కర్తృత్వం ప్రకృతేః పుమాన్
కర్మసు క్రియమాణేషు గుణైరాత్మని మన్యతే||6||

తదస్య సంసృతిర్బన్ధః పారతన్త్ర్యం చ తత్కృతమ్
భవత్యకర్తురీశస్య సాక్షిణో నిర్వృతాత్మనః||7||

కార్యకారణకర్తృత్వే కారణం ప్రకృతిం విదుః
భోక్తృత్వే సుఖదుఃఖానాం పురుషం ప్రకృతేః పరమ్||8||

దేవహూతిరువాచ
ప్రకృతేః పురుషస్యాపి లక్షణం పురుషోత్తమ
బ్రూహి కారణయోరస్య సదసచ్చ యదాత్మకమ్||9||

శ్రీభగవానువాచ
యత్తత్త్రిగుణమవ్యక్తం నిత్యం సదసదాత్మకమ్
ప్రధానం ప్రకృతిం ప్రాహురవిశేషం విశేషవత్||10||

పఞ్చభిః పఞ్చభిర్బ్రహ్మ చతుర్భిర్దశభిస్తథా
ఏతచ్చతుర్వింశతికం గణం ప్రాధానికం విదుః||11||

మహాభూతాని పఞ్చైవ భూరాపోఽగ్నిర్మరున్నభః
తన్మాత్రాణి చ తావన్తి గన్ధాదీని మతాని మే ॥12॥

ఇన్ద్రియాణి దశ శ్రోత్రం త్వగ్ద్రృగ్రసననాసికాః
వాక్కరౌ చరణౌ మేఢ్రం పాయుర్దశమ ఉచ్యతే ॥13॥

మనో బుద్ధిరహఙ్కారశ్చిత్తమిత్యన్తరాత్మకమ్
చతుర్ధా లక్ష్యతే భేదో వృత్త్యా లక్షణరూపయా ॥14॥

ఏతావానేవ సఙ్ఖ్యాతో బ్రహ్మణః సగుణస్య హ
సన్నివేశో మయా ప్రోక్తో యః కాలః పఞ్చవింశకః ॥15॥

ప్రభావం పౌరుషం ప్రాహుః కాలమేకే యతో భయమ్
అహఙ్కారవిమూఢస్య కర్తుః ప్రకృతిమీయుషః ॥16॥

ప్రకృతేర్గుణసామ్యస్య నిర్విశేషస్య మానవి
చేష్టా యతః స భగవాన్కాల ఇత్యుపలక్షితః ॥17॥

అన్తః పురుషరూపేణ కాలరూపేణ యో బహిః
సమన్వేత్యేష సత్త్వానాం భగవానాత్మమాయయా ॥18॥

దైవాత్క్షుభితధర్మిణ్యాం స్వస్యాం యోనౌ పరః పుమాన్
ఆధత్త వీర్యం సాసూత మహత్తత్త్వం హిరణ్మయమ్ ॥19॥

విశ్వమాత్మగతం వ్యఞ్జన్కూటస్థో జగదఙ్కురః
స్వతేజసాపిబత్తీవ్రమాత్మప్రస్వాపనం తమః ॥20॥

యత్తత్సత్త్వగుణం స్వచ్ఛం శాన్తం భగవతః పదమ్
యదాహుర్వాసుదేవాఖ్యం చిత్తం తన్మహదాత్మకమ్ ॥21॥

స్వచ్ఛత్వమవికారిత్వం శాన్తత్వమితి చేతసః
వృత్తిభిర్లక్షణం ప్రోక్తం యథాపాం ప్రకృతిః పరా ॥22॥

మహత్తత్త్వాద్వికుర్వాణాద్భగవద్వీర్యసమ్భవాత్
క్రియాశక్తిరహఙ్కారస్త్రివిధః సమపద్యత ॥23॥

వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చ యతో భవః
మనసశ్చేన్ద్రియాణాం చ భూతానాం మహతామపి ॥24॥

సహస్రశిరసం సాక్షాద్యమనన్తం ప్రచక్షతే
సఙ్కర్షణాఖ్యం పురుషం భూతేన్ద్రియమనోమయమ్ ॥25॥

కర్తృత్వం కరణత్వం చ కార్యత్వం చేతి లక్షణమ్
శాన్తఘోరవిమూఢత్వమితి వా స్యాదహఙ్కృతేః ॥26॥

వైకారికాద్వికుర్వాణాన్మనస్తత్త్వమజాయత
యత్సఙ్కల్పవికల్పాభ్యాం వర్తతే కామసమ్భవః ॥27॥

యద్విదుర్వ్యానిరుద్ధాఖ్యం హృషీకాణామధీశ్వరమ్
శారదేన్దీవరశ్యామం సంరాధ్యం యోగిభిః శనైః ॥28॥

తైజసాత్తు వికుర్వాణాద్బుద్ధితత్త్వమభూత్సతి
ద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానమిన్ద్రియాణామనుగ్రహః ॥29॥

సంశయోఽథ విపర్యాసో నిశ్చయః స్మృతిరేవ చ
స్వాప ఇత్యుచ్యతే బుద్ధేర్లక్షణం వృత్తితః పృథక్ ॥30॥

తైజసానీన్ద్రియాణ్యేవ క్రియాజ్ఞానవిభాగశః
ప్రాణస్య హి క్రియాశక్తిర్బుద్ధేర్విజ్ఞానశక్తితా ॥31॥

తామసాచ్చ వికుర్వాణాద్భగవద్వీర్యచోదితాత్
శబ్దమాత్రమభూత్తస్మాన్నభః శ్రోత్రం తు శబ్దగమ్ ॥32॥

అర్థాశ్రయత్వం శబ్దస్య ద్రష్టుర్లిఙ్గత్వమేవ చ
తన్మాత్రత్వం చ నభసో లక్షణం కవయో విదుః ॥33॥

భూతానాం ఛిద్రదాతృత్వం బహిరన్తరమేవ చ
ప్రాణేన్ద్రియాత్మధిష్ణ్యత్వం నభసో వృత్తిలక్షణమ్ ॥34॥

నభసః శబ్దతన్మాత్రాత్కాలగత్యా వికుర్వతః
స్పర్శోఽభవత్తతో వాయుస్త్వక్స్పర్శస్య చ సఙ్గ్రహః ॥35॥

మృదుత్వం కఠినత్వం చ శైత్యముష్ణత్వమేవ చ
ఏతత్స్పర్శస్య స్పర్శత్వం తన్మాత్రత్వం నభస్వతః ॥36॥

చాలనం వ్యూహనం ప్రాప్తిర్నేతృత్వం ద్రవ్యశబ్దయోః
సర్వేన్ద్రియాణామాత్మత్వం వాయోః కర్మాభిలక్షణమ్ ॥37॥

వాయోశ్చ స్పర్శతన్మాత్రాద్రూపం దైవేరితాదభూత్
సముత్థితం తతస్తేజశ్చక్షూ రూపోపలమ్భనమ్ ॥38॥

ద్రవ్యాకృతిత్వం గుణతా వ్యక్తిసంస్థాత్వమేవ చ
తేజస్త్వం తేజసః సాధ్వి రూపమాత్రస్య వృత్తయః ॥39॥

ద్యోతనం పచనం పానమదనం హిమమర్దనమ్
తేజసో వృత్తయస్త్వేతాః శోషణం క్షుత్తృడేవ చ ॥40॥

రూపమాత్రాద్వికుర్వాణాత్తేజసో దైవచోదితాత్
రసమాత్రమభూత్తస్మాదమ్భో జిహ్వా రసగ్రహః ॥41॥

కషాయో మధురస్తిక్తః కట్వమ్ల ఇతి నైకధా
భౌతికానాం వికారేణ రస ఏకో విభిద్యతే ॥42॥

క్లేదనం పిణ్డనం తృప్తిః ప్రాణనాప్యాయనోన్దనమ్
తాపాపనోదో భూయస్త్వమమ్భసో వృత్తయస్త్విమాః ॥43॥

రసమాత్రాద్వికుర్వాణాదమ్భసో దైవచోదితాత్
గన్ధమాత్రమభూత్తస్మాత్పృథ్వీ ఘ్రాణస్తు గన్ధగః ॥44॥

కరమ్భపూతిసౌరభ్య శాన్తోగ్రామ్లాదిభిః పృథక్
ద్రవ్యావయవవైషమ్యాద్గన్ధ ఏకో విభిద్యతే ॥45॥

భావనం బ్రహ్మణః స్థానం ధారణం సద్విశేషణమ్
సర్వసత్త్వగుణోద్భేదః పృథివీవృత్తిలక్షణమ్ ॥46॥

నభోగుణవిశేషోఽర్థో యస్య తచ్ఛ్రోత్రముచ్యతే
వాయోర్గుణవిశేషోఽర్థో యస్య తత్స్పర్శనం విదుః ॥47॥

తేజోగుణవిశేషోఽర్థో యస్య తచ్చక్షురుచ్యతే
అమ్భోగుణవిశేషోఽర్థో యస్య తద్రసనం విదుః
భూమేర్గుణవిశేషోఽర్థో యస్య స ఘ్రాణ ఉచ్యతే ॥48॥

పరస్య దృశ్యతే ధర్మో హ్యపరస్మిన్సమన్వయాత్
అతో విశేషో భావానాం భూమావేవోపలక్ష్యతే ॥49॥

ఏతాన్యసంహత్య యదా మహదాదీని సప్త వై
కాలకర్మగుణోపేతో జగదాదిరుపావిశత్ ॥50॥

తతస్తేనానువిద్ధేభ్యో యుక్తేభ్యోఽణ్డమచేతనమ్
ఉత్థితం పురుషో యస్మాదుదతిష్ఠదసౌ విరాట్ ॥51॥

ఏతదణ్డం విశేషాఖ్యం క్రమవృద్ధైర్దశోత్తరైః
తోయాదిభిః పరివృతం ప్రధానేనావృతైర్బహిః
యత్ర లోకవితానోఽయం రూపం భగవతో హరేః ॥52॥

హిరణ్మయాదణ్డకోశాదుత్థాయ సలిలే శయాత్
తమావిశ్య మహాదేవో బహుధా నిర్బిభేద ఖమ్ ॥53॥

నిరభిద్యతాస్య ప్రథమం ముఖం వాణీ తతోఽభవత్
వాణ్యా వహ్నిరథో నాసే ప్రాణోతో ఘ్రాణ ఏతయోః ॥54॥

ఘ్రాణాద్వాయురభిద్యేతామక్షిణీ చక్షురేతయోః
తస్మాత్సూర్యో న్యభిద్యేతాం కర్ణౌ శ్రోత్రం తతో దిశః ॥55॥

నిర్బిభేద విరాజస్త్వగ్ రోమశ్మశ్ర్వాదయస్తతః
తత ఓషధయశ్చాసన్శిశ్నం నిర్బిభిదే తతః ॥56॥

రేతస్తస్మాదాప ఆసన్నిరభిద్యత వై గుదమ్
గుదాదపానోఽపానాచ్చ మృత్యుర్లోకభయఙ్కరః ॥57॥

హస్తౌ చ నిరభిద్యేతాం బలం తాభ్యాం తతః స్వరాట్
పాదౌ చ నిరభిద్యేతాం గతిస్తాభ్యాం తతో హరిః ॥58॥

నాడ్యోఽస్య నిరభిద్యన్త తాభ్యో లోహితమాభృతమ్
నద్యస్తతః సమభవన్నుదరం నిరభిద్యత॥59॥

క్షుత్పిపాసే తతః స్యాతాం సముద్రస్త్వేతయోరభూత్
అథాస్య హృదయం భిన్నం హృదయాన్మన ఉత్థితమ్॥60॥

మనసశ్చన్ద్రమా జాతో బుద్ధిర్బుద్ధేర్గిరాం పతిః
అహఙ్కారస్తతో రుద్రశ్చిత్తం చైత్యస్తతోఽభవత్॥61॥

ఏతే హ్యభ్యుత్థితా దేవా నైవాస్యోత్థాపనేఽశకన్
పునరావివిశుః ఖాని తముత్థాపయితుం క్రమాత్॥62॥

వహ్నిర్వాచా ముఖం భేజే నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
ఘ్రాణేన నాసికే వాయుర్నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥63॥

అక్షిణీ చక్షుషాదిత్యో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
శ్రోత్రేణ కర్ణౌ చ దిశో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥64॥

త్వచం రోమభిరోషధ్యో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
రేతసా శిశ్నమాపస్తు నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥65॥

గుదం మృత్యురపానేన నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
హస్తావిన్ద్రో బలేనైవ నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥66॥

విష్ణుర్గత్యైవ చరణౌ నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
నాడీర్నద్యో లోహితేన నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥67॥

క్షుత్తృడ్భ్యాముదరం సిన్ధుర్నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
హృదయం మనసా చన్ద్రో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥68॥

బుద్ధ్యా బ్రహ్మాపి హృదయం నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
రుద్రోఽభిమత్యా హృదయం నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥69॥

చిత్తేన హృదయం చైత్యః క్షేత్రజ్ఞః ప్రావిశద్యదా
విరాట్తదైవ పురుషః సలిలాదుదతిష్ఠత॥70॥

యథా ప్రసుప్తం పురుషం ప్రాణేన్ద్రియమనోధియః
ప్రభవన్తి వినా యేన నోత్థాపయితుమోజసా॥71॥

తమస్మిన్ప్రత్యగాత్మానం ధియా యోగప్రవృత్తయా
భక్త్యా విరక్త్యా జ్ఞానేన వివిచ్యాత్మని చిన్తయేత్॥72॥

అధ్యాయము – 27

శ్రీభగవానువాచ
ప్రకృతిస్థోఽపి పురుషో నాజ్యతే ప్రాకృతైర్గుణైః
అవికారాదకర్తృత్వాన్నిర్గుణత్వాజ్జలార్కవత్॥1॥

స ఏష యర్హి ప్రకృతేర్గుణేష్వభివిషజ్జతే
అహఙ్క్రియావిమూఢాత్మా కర్తాస్మీత్యభిమన్యతే ||2 ||

తేన సంసారపదవీమవశోఽభ్యేత్యనిర్వృతః
ప్రాసఙ్గికైః కర్మదోషైః సదసన్మిశ్రయోనిషు ||3 ||

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా ||4 ||

అత ఏవ శనైశ్చిత్తం ప్రసక్తమసతాం పథి
భక్తియోగేన తీవ్రేణ విరక్త్యా చ నయేద్వశమ్ ||5 ||

యమాదిభిర్యోగపథైరభ్యసఞ్శ్రద్ధయాన్వితః
మయి భావేన సత్యేన మత్కథాశ్రవణేన చ ||6 ||

సర్వభూతసమత్వేన నిర్వైరేణాప్రసఙ్గతః
బ్రహ్మచర్యేణ మౌనేన స్వధర్మేణ బలీయసా ||7 ||

యదృచ్ఛయోపలబ్ధేన సన్తుష్టో మితభుఙ్మునిః
వివిక్తశరణః శాన్తో మైత్రః కరుణ ఆత్మవాన్ ||8 ||

సానుబన్ధే చ దేహేఽస్మిన్నకుర్వన్నసదాగ్రహమ్
జ్ఞానేన దృష్టతత్త్వేన ప్రకృతేః పురుషస్య చ ||9 ||

నివృత్తబుద్ధ్యవస్థానో దూరీభూతాన్యదర్శనః
ఉపలభ్యాత్మనాత్మానం చక్షుషేవార్కమాత్మదృక్ ||10 ||

ముక్తలిఙ్గం సదాభాసమసతి ప్రతిపద్యతే
సతో బన్ధుమసచ్చక్షుః సర్వానుస్యూతమద్వయమ్ ||11 ||

యథా జలస్థ ఆభాసః స్థలస్థేనావదృశ్యతే
స్వాభాసేన తథా సూర్యో జలస్థేన దివి స్థితః ||12 ||

ఏవం త్రివృదహఙ్కారో భూతేన్ద్రియమనోమయైః
స్వాభాసైర్లక్షితోఽనేన సదాభాసేన సత్యదృక్ ||13 ||

భూతసూక్ష్మేన్ద్రియమనో బుద్ధ్యాదిష్విహ నిద్రయా
లీనేష్వసతి యస్తత్ర వినిద్రో నిరహఙ్క్రియః ||14 ||

మన్యమానస్తదాత్మానమనష్టో నష్టవన్మృషా
నష్టేఽహఙ్కరణే ద్రష్టా నష్టవిత్త ఇవాతురః ||15 ||

ఏవం ప్రత్యవమృశ్యాసావాత్మానం ప్రతిపద్యతే
సాహఙ్కారస్య ద్రవ్యస్య యోఽవస్థానమనుగ్రహః ||16 ||

దేవహూతిరువాచ
పురుషం ప్రకృతిర్బ్రహ్మన్న విముఞ్చతి కర్హిచిత్

అన్యోన్యాపాశ్రయత్వాచ్చ నిత్యత్వాదనయోః ప్రభో॥17॥

యథా గన్ధస్య భూమేశ్చ న భావో వ్యతిరేకతః
అపాం రసస్య చ యథా తథా బుద్ధేః పరస్య చ॥18॥

అకర్తుః కర్మబన్ధోఽయం పురుషస్య యదాశ్రయః
గుణేషు సత్సు ప్రకృతేః కైవల్యం తేష్వతః కథమ్॥19॥

క్వచిత్తత్త్వావమర్శేన నివృత్తం భయముల్బణమ్
అనివృత్తనిమిత్తత్వాత్పునః ప్రత్యవతిష్ఠతే॥20॥

శ్రీభగవానువాచ
అనిమిత్తనిమిత్తేన స్వధర్మేణామలాత్మనా
తీవ్రయా మయి భక్త్యా చ శ్రుతసమ్భృతయా చిరమ్॥21॥

జ్ఞానేన దృష్టతత్త్వేన వైరాగ్యేణ బలీయసా
తపోయుక్తేన యోగేన తీవ్రేణాత్మసమాధినా॥22॥

ప్రకృతిః పురుషస్యేహ దహ్యమానా త్వహర్నిశమ్
తిరోభవిత్రీ శనకైరగ్నేర్యోనిరివారణిః॥23॥

భుక్తభోగా పరిత్యక్తా దృష్టదోషా చ నిత్యశః
నేశ్వరస్యాశుభం ధత్తే స్వే మహిమ్ని స్థితస్య చ॥24॥

యథా హ్యప్రతిబుద్ధస్య ప్రస్వాపో బహ్వనర్థభృత్
స ఏవ ప్రతిబుద్ధస్య న వై మోహాయ కల్పతే॥25॥

ఏవం విదితతత్త్వస్య ప్రకృతిర్మయి మానసమ్
యుఞ్జతో నాపకురుత ఆత్మారామస్య కర్హిచిత్॥26॥

యదైవమధ్యాత్మరతః కాలేన బహుజన్మనా
సర్వత్ర జాతవైరాగ్య ఆబ్రహ్మభువనాన్మునిః॥27॥

మద్భక్తః ప్రతిబుద్ధార్థో మత్ప్రసాదేన భూయసా
నిఃశ్రేయసం స్వసంస్థానం కైవల్యాఖ్యం మదాశ్రయమ్॥28॥

ప్రాప్నోతీహాఞ్జసా ధీరః స్వదృశా చ్ఛిన్నసంశయః
యద్గత్వా న నివర్తేత యోగీ లిఙ్గాద్వినిర్గమే॥29॥

యదా న యోగోపచితాసు చేతో మాయాసు సిద్ధస్య విషజ్జతేఽఙ్గ
అనన్యహేతుష్వథ మే గతిః స్యాదాత్యన్తికీ యత్ర న మృత్యుహాసః॥30॥

అధ్యాయము – 28

శ్రీభగవానువాచ
యోగస్య లక్షణం వక్ష్యే సబీజస్య నృపాత్మజే
మనో యేనైవ విధినా ప్రసన్నం యాతి సత్పథమ్॥1॥

స్వధర్మాచరణం శక్త్యా విధర్మాచ్చ నివర్తనమ్
దైవాల్లబ్ధేన సన్తోష ఆత్మవిచ్చరణార్చనమ్ ||2||

గ్రామ్యధర్మనివృత్తిశ్చ మోక్షధర్మరతిస్తథా
మితమేధ్యాదనం శశ్వద్వివిక్తక్షేమసేవనమ్ ||3||

అహింసా సత్యమస్తేయం యావదర్థపరిగ్రహః
బ్రహ్మచర్యం తపః శౌచం స్వాధ్యాయః పురుషార్చనమ్ ||4||

మౌనం సదాసనజయః స్థైర్యం ప్రాణజయః శనైః
ప్రత్యాహారశ్చేన్ద్రియాణాం విషయాన్మనసా హృది ||5||

స్వధిష్ణ్యానామేకదేశే మనసా ప్రాణధారణమ్
వైకుణ్ఠలీలాభిధ్యానం సమాధానం తథాత్మనః ||6||

ఏతైరన్యైశ్చ పథిభిర్మనో దుష్టమసత్పథమ్
బుద్ధ్యా యుఞ్జీత శనకైర్జితప్రాణో హ్యతన్ద్రితః ||7||

శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య విజితాసన ఆసనమ్
తస్మిన్స్వస్తి సమాసీన ఋజుకాయః సమభ్యసేత్ ||8||

ప్రాణస్య శోధయేన్మార్గం పూరకుమ్భకరేచకైః
ప్రతికూలేన వా చిత్తం యథా స్థిరమచఞ్చలమ్ ||9||

మనోऽచిరాత్స్యాద్విరజం జితశ్వాసస్య యోగినః
వాయ్వగ్నిభ్యాం యథా లోహం ధ్మాతం త్యజతి వై మలమ్ ||10||

ప్రాణాయామైర్దహేద్దోషాన్ధారణాభిశ్చ కిల్బిషాన్
ప్రత్యాహారేణ సంసర్గాన్ధ్యానేనానీశ్వరాన్గుణాన్ ||11||

యదా మనః స్వం విరజం యోగేన సుసమాహితమ్
కాష్ఠాం భగవతో ధ్యాయేత్స్వనాసాగ్రావలోకనః ||12||

ప్రసన్నవదనామ్భోజం పద్మగర్భారుణేక్షణమ్
నీలోత్పలదలశ్యామం శఙ్ఖచక్రగదాధరమ్ ||13||

లసత్పఙ్కజకిఞ్జల్క పీతకౌశేయవాససమ్
శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకన్ధరమ్ ||14||

మత్తద్విరేఫకలయా పరీతం వనమాలయా
పరార్ధ్యహారవలయ కిరీటాఙ్గదనూపురమ్ ||15||

కాఞ్చీగుణోల్లసచ్ఛ్రోణిం హృదయామ్భోజవిష్టరమ్
దర్శనీయతమం శాన్తం మనోనయనవర్ధనమ్ ||16||

అపీచ్యదర్శనం శశ్వత్సర్వలోకనమస్కృతమ్
సన్తం వయసి కైశోరే భృత్యానుగ్రహకాతరమ్ ||17||

కీర్తన్యతీర్థయశసం పుణ్యశ్లోకయశస్కరమ్
ధ్యాయేద్దేవం సమగ్రాఙ్గం యావన్న చ్యవతే మనః ॥18॥

స్థితం వ్రజన్తమాసీనం శయానం వా గుహాశయమ్
ప్రేక్షణీయేహితం ధ్యాయేచ్ఛుద్ధభావేన చేతసా ॥19॥

తస్మిన్లబ్ధపదం చిత్తం సర్వావయవసంస్థితమ్
విలక్ష్యైకత్ర సంయుజ్యాదఙ్గే భగవతో మునిః ॥20॥

సఞ్చిన్తయేద్భగవతశ్చరణారవిన్దం
వజ్రాఙ్కుశధ్వజసరోరుహలాఞ్ఛనాఢ్యమ్
ఉత్తుఙ్గరక్తవిలసన్నఖచక్రవాల
జ్యోత్స్నాభిరాహతమహద్ధృదయాన్ధకారమ్ ॥21॥

యచ్ఛౌచనిఃసృతసరిత్ప్రవరోదకేన
తీర్థేన మూర్ధ్న్యధికృతేన శివః శివోఽభూత్
ధ్యాతుర్మనఃశమలశైలనిసృష్టవజ్రం
ధ్యాయేచ్చిరం భగవతశ్చరణారవిన్దమ్ ॥22॥

జానుద్వయం జలజలోచనయా జనన్యా
లక్ష్మ్యాఖిలస్య సురవన్దితయా విధాతుః
ఊర్వోర్నిధాయ కరపల్లవరోచిషా యత్
సంలాలితం హృది విభోరభవస్య కుర్యాత్ ॥23॥

ఊరూ సుపర్ణభుజయోరధి శోభమానావ్
ఓజోనిధీ అతసికాకుసుమావభాసౌ
వ్యాలమ్బిపీతవరవాససి వర్తమాన
కాఞ్చీకలాపపరిరమ్భి నితమ్బబిమ్బమ్ ॥24॥

నాభిహ్రదం భువనకోశగుహోదరస్థం
యత్రాత్మయోనిధిషణాఖిలలోకపద్మమ్
వ్యూఢం హరిన్మణివృషస్తనయోరముష్య
ధ్యాయేద్ద్వయం విశదహారమయూఖగౌరమ్ ॥25॥

వక్షోఽధివాసమృషభస్య మహావిభూతేః
పుంసాం మనోనయననిర్వృతిమాదధానమ్
కణ్ఠం చ కౌస్తుభమణేరధిభూషణార్థం
కుర్యాన్మనస్యఖిలలోకనమస్కృతస్య ॥26॥

బాహూంశ్చ మన్దరగిరేః పరివర్తనేన
నిర్ణిక్తబాహువలయానధిలోకపాలాన్
సఞ్చిన్తయేద్దశశతారమసహ్యతేజః
శఙ్ఖం చ తత్కరసరోరుహరాజహంసమ్ ॥27॥

కౌమోదకీం భగవతో దయితాం స్మరేత
దిగ్ధామరాతిభటశోణితకర్దమేన

మాలాం మధువ్రతవరూథగిరోపఘుష్టాం
చైత్యస్య తత్త్వమమలం మణిమస్య కణ్ఠే ॥28॥

భృత్యానుకమ్పితధియేహ గృహీతమూర్తేః
సఞ్చిన్తయేద్భగవతో వదనారవిన్దమ్
యద్విస్ఫురన్మకరకుణ్డలవల్గితేన
విద్యోతితామలకపోలముదారనాసమ్ ॥29॥

యచ్ఛ్రీనికేతమలిభిః పరిసేవ్యమానం
భూత్యా స్వయా కుటిలకున్తలవృన్దజుష్టమ్
మీనద్వయాశ్రయమధిక్షిపదబ్జనేత్రం
ధ్యాయేన్మనోమయమతన్ద్రిత ఉల్లసద్భ్రు ॥30॥

తస్యావలోకమధికం కృపయాతిఘోర
తాపత్రయోపశమనాయ నిసృష్టమక్ష్ణోః
స్నిగ్ధస్మితానుగుణితం విపులప్రసాదం
ధ్యాయేచ్చిరం విపులభావనయా గుహాయామ్ ॥31॥

హాసం హరేరవనతాఖిలలోకతీవ్ర
శోకాశ్రుసాగరవిశోషణమత్యుదారమ్
సమ్మోహనాయ రచితం నిజమాయయాస్య
భ్రూమణ్డలం మునికృతే మకరధ్వజస్య ॥32॥

ధ్యానాయనం ప్రహసితం బహులాధరోష్ఠ
భాసారుణాయితతనుద్విజకున్దపఙ్క్తి
ధ్యాయేత్స్వదేహకుహరేఽవసితస్య విష్ణోర్
భక్త్యార్ద్రయార్పితమనా న పృథగ్దిదృక్షేత్ ॥33॥

ఏవం హరౌ భగవతి ప్రతిలబ్ధభావో
భక్త్యా ద్రవద్ధృదయ ఉత్పులకః ప్రమోదాత్
ఔత్కణ్ఠ్యబాష్పకలయా ముహురర్ద్యమానస్
తచ్చాపి చిత్తబడిశం శనకైర్వియుఙ్క్తే ॥34॥

ముక్తాశ్రయం యర్హి నిర్విషయం విరక్తం
నిర్వాణమృచ్ఛతి మనః సహసా యథార్చిః
ఆత్మానమత్ర పురుషోఽవ్యవధానమేకమ్
అన్వీక్షతే ప్రతినివృత్తగుణప్రవాహః ॥35॥

సోఽప్యేతయా చరమయా మనసో నివృత్త్యా
తస్మిన్మహిమ్న్యవసితః సుఖదుఃఖబాహ్యే
హేతుత్వమప్యసతి కర్తరి దుఃఖయోర్యత్
స్వాత్మన్విధత్త ఉపలబ్ధపరాత్మకాష్ఠః ॥36॥

దేహం చ తం న చరమః స్థితముత్థితం వా
సిద్ధో విపశ్యతి యతోఽధ్యగమత్స్వరూపమ్
దైవాదుపేతమథ దైవవశాదపేతం

వాసో యథా పరికృతం మదిరామదాన్ధః॥37॥

దేహోఽపి దైవవశగః ఖలు కర్మ యావత్
స్వారమ్భకం ప్రతిసమీక్షత ఏవ సాసుః
తం సప్రపఞ్చమధిరూఢసమాధియోగః
స్వాప్నం పునర్న భజతే ప్రతిబుద్ధవస్తుః॥38॥

యథా పుత్రాచ్చ విత్తాచ్చ పృథఙ్మర్త్యః ప్రతీయతే
అప్యాత్మత్వేనాభిమతాద్దేహాదేః పురుషస్తథా॥39॥

యథోల్ముకాద్విస్ఫులిఙ్గాద్ధూమాద్వాపి స్వసమ్భవాత్
అప్యాత్మత్వేనాభిమతాద్యథాగ్నిః పృథగుల్ముకాత్॥40॥

భూతేన్ద్రియాన్తఃకరణాత్ప్రధానాజ్జీవసంజ్ఞితాత్
ఆత్మా తథా పృథగ్ద్రష్టా భగవాన్బ్రహ్మసంజ్ఞితః॥41॥

సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని
ఈక్షేతానన్యభావేన భూతేష్వివ తదాత్మతామ్॥42॥

స్వయోనిషు యథా జ్యోతిరేకం నానా ప్రతీయతే
యోనీనాం గుణవైషమ్యాత్తథాత్మా ప్రకృతౌ స్థితః॥43॥

తస్మాదిమాం స్వాం ప్రకృతిం దైవీం సదసదాత్మికామ్
దుర్విభావ్యాం పరాభావ్య స్వరూపేణావతిష్ఠతే॥44॥

అధ్యాయము – 29

దేవహూతిరువాచ
లక్షణం మహదాదీనాం ప్రకృతేః పురుషస్య చ
స్వరూపం లక్ష్యతేఽమీషాం యేన తత్పారమార్థికమ్॥1॥

యథా సాఙ్ఖ్యేషు కథితం యన్మూలం తత్ప్రచక్షతే
భక్తియోగస్య మే మార్గం బ్రూహి విస్తరశః ప్రభో॥2॥

విరాగో యేన పురుషో భగవన్సర్వతో భవేత్
ఆచక్ష్వ జీవలోకస్య వివిధా మమ సంసృతీః॥3॥

కాలస్యేశ్వరరూపస్య పరేషాం చ పరస్య తే
స్వరూపం బత కుర్వన్తి యద్ధేతోః కుశలం జనాః॥4॥

లోకస్య మిథ్యాభిమతేరచక్షుషశ్చిరం ప్రసుప్తస్య తమస్యనాశ్రయే
శ్రాన్తస్య కర్మస్వనువిద్ధయా ధియా త్వమావిరాసీః కిల యోగభాస్కరః॥5॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి మాతుర్వచః శ్లక్ష్ణం ప్రతినన్ద్య మహామునిః
ఆబభాషే కురుశ్రేష్ఠ ప్రీతస్తాం కరుణార్దితః॥6॥

శ్రీభగవానువాచ
భక్తియోగో బహువిధో మార్గైర్భామిని భావ్యతే
స్వభావగుణమార్గేణ పుంసాం భావో విభిద్యతే॥7॥

అభిసన్ధాయ యో హింసాం దమ్భం మాత్సర్యమేవ వా
సంరమ్భీ భిన్నదృగ్భావం మయి కుర్యాత్స తామసః॥8॥

విషయానభిసన్ధాయ యశ ఐశ్వర్యమేవ వా
అర్చాదావర్చయేద్యో మాం పృథగ్భావః స రాజసః॥9॥

కర్మనిర్హారముద్దిశ్య పరస్మిన్వా తదర్పణమ్
యజేద్యష్టవ్యమితి వా పృథగ్భావః స సాత్త్వికః॥10॥

మద్గుణశ్రుతిమాత్రేణ మయి సర్వగుహాశయే
మనోగతిరవిచ్ఛిన్నా యథా గఙ్గామ్భసోఽమ్బుధౌ॥11॥

లక్షణం భక్తియోగస్య నిర్గుణస్య హ్యుదాహృతమ్
అహైతుక్యవ్యవహితా యా భక్తిః పురుషోత్తమే॥12॥

సాలోక్యసార్ష్టిసామీప్య సారూప్యైకత్వమప్యుత
దీయమానం న గృహ్ణన్తి వినా మత్సేవనం జనాః॥13॥

స ఏవ భక్తియోగాఖ్య ఆత్యన్తిక ఉదాహృతః
యేనాతివ్రజ్య త్రిగుణం మద్భావాయోపపద్యతే॥14॥

నిషేవితేనానిమిత్తేన స్వధర్మేణ మహీయసా
క్రియాయోగేన శస్తేన నాతిహింస్రేణ నిత్యశః॥15॥

మద్ధిష్ణ్యదర్శనస్పర్శ పూజాస్తుత్యభివన్దనైః
భూతేషు మద్భావనయా సత్త్వేనాసఙ్గమేన చ॥16॥

మహతాం బహుమానేన దీనానామనుకమ్పయా
మైత్ర్యా చైవాత్మతుల్యేషు యమేన నియమేన చ॥17॥

ఆధ్యాత్మికానుశ్రవణాన్నామసఙ్కీర్తనాచ్చ మే
ఆర్జవేనార్యసఙ్గేన నిరహఙ్క్రియయా తథా॥18॥

మద్ధర్మణో గుణైరేతైః పరిసంశుద్ధ ఆశయః
పురుషస్యాఞ్జసాభ్యేతి శ్రుతమాత్రగుణం హి మామ్॥19॥

యథా వాతరథో ఘ్రాణమావృఙ్క్తే గన్ధ ఆశయాత్
ఏవం యోగరతం చేత ఆత్మానమవికారి యత్॥20॥

అహం సర్వేషు భూతేషు భూతాత్మావస్థితః సదా
తమవజ్ఞాయ మాం మర్త్యః కురుతేఽర్చావిడమ్బనమ్॥21॥

యో మాం సర్వేషు భూతేషు సన్తమాత్మానమీశ్వరమ్

హిత్వార్చాం భజతే మౌఢ్యాద్భస్మన్యేవ జుహోతి సః ॥22॥

ద్విషతః పరకాయే మాం మానినో భిన్నదర్శినః
భూతేషు బద్ధవైరస్య న మనః శాన్తిమృచ్ఛతి ॥23॥

అహముచ్చావచైర్ద్రవ్యైః క్రియయోత్పన్నయానఘే
నైవ తుష్యేఽర్చితోఽర్చాయాం భూతగ్రామావమానినః ॥24॥

అర్చాదావర్చయేత్తావదీశ్వరం మాం స్వకర్మకృత్
యావన్న వేద స్వహృది సర్వభూతేష్వవస్థితమ్ ॥25॥

ఆత్మనశ్చ పరస్యాపి యః కరోత్యన్తరోదరమ్
తస్య భిన్నదృశో మృత్యుర్విదధే భయముల్బణమ్ ॥26॥

అథ మాం సర్వభూతేషు భూతాత్మానం కృతాలయమ్
అర్హయేద్దానమానాభ్యాం మైత్ర్యాభిన్నేన చక్షుషా ॥27॥

జీవాః శ్రేష్ఠా హ్యజీవానాం తతః ప్రాణభృతః శుభే
తతః సచిత్తాః ప్రవరాస్తతశ్చేన్ద్రియవృత్తయః ॥28॥

తత్రాపి స్పర్శవేదిభ్యః ప్రవరా రసవేదినః
తేభ్యో గన్ధవిదః శ్రేష్ఠాస్తతః శబ్దవిదో వరాః ॥29॥

రూపభేదవిదస్తత్ర తతశ్చోభయతోదతః
తేషాం బహుపదాః శ్రేష్ఠాశ్చతుష్పాదస్తతో ద్విపాత్ ॥30॥

తతో వర్ణాశ్చ చత్వారస్తేషాం బ్రాహ్మణ ఉత్తమః
బ్రాహ్మణేష్వపి వేదజ్ఞో హ్యర్థజ్ఞోఽభ్యధికస్తతః ॥31॥

అర్థజ్ఞాత్సంశయచ్ఛేత్తా తతః శ్రేయాన్స్వకర్మకృత్
ముక్తసఙ్గస్తతో భూయానదోగ్ధా ధర్మమాత్మనః ॥32॥

తస్మాన్మయ్యర్పితాశేష క్రియార్థాత్మా నిరన్తరః
మయ్యర్పితాత్మనః పుంసో మయి సన్న్యస్తకర్మణః
న పశ్యామి పరం భూతమకర్తుః సమదర్శనాత్ ॥33॥

మనసైతాని భూతాని ప్రణమేద్బహుమానయన్
ఈశ్వరో జీవకలయా ప్రవిష్టో భగవానితి ॥34॥

భక్తియోగశ్చ యోగశ్చ మయా మానవ్యుదీరితః
యయోరేకతరేణైవ పురుషః పురుషం వ్రజేత్ ॥35॥

ఏతద్భగవతో రూపం బ్రహ్మణః పరమాత్మనః
పరం ప్రధానం పురుషం దైవం కర్మవిచేష్టితమ్ ॥36॥

రూపభేదాస్పదం దివ్యం కాల ఇత్యభిధీయతే
భూతానాం మహదాదీనాం యతో భిన్నదృశాం భయమ్ ॥37॥

యోఽన్తః ప్రవిశ్య భూతాని భూతైరత్త్యఖిలాశ్రయః
స విష్ణ్వాఖ్యోఽధియజ్ఞోఽసౌ కాలః కలయతాం ప్రభుః ||38||

న చాస్య కశ్చిద్దయితో న ద్వేష్యో న చ బాన్ధవః
ఆవిశత్యప్రమత్తోఽసౌ ప్రమత్తం జనమన్తకృత్ ||39||

యద్భయాద్వాతి వాతోఽయం సూర్యస్తపతి యద్భయాత్
యద్భయాద్వర్షతే దేవో భగణో భాతి యద్భయాత్ ||40||

యద్వనస్పతయో భీతా లతాశ్చౌషధిభిః సహ
స్వే స్వే కాలేఽభిగృహ్ణన్తి పుష్పాణి చ ఫలాని చ ||41||

స్రవన్తి సరితో భీతా నోత్సర్పత్యుదధిర్యతః
అగ్నిరిన్ధే సగిరిభిర్భూర్న మజ్జతి యద్భయాత్ ||42||

నభో దదాతి శ్వసతాం పదం యన్నియమాదదః
లోకం స్వదేహం తనుతే మహాన్సప్తభిరావృతమ్ ||43||

గుణాభిమానినో దేవాః సర్గాదిష్వస్య యద్భయాత్
వర్తన్తేఽనుయుగం యేషాం వశ ఏతచ్చరాచరమ్ ||44||

సోఽనన్తోఽన్తకరః కాలోఽనాదిరాదికృదవ్యయః
జనం జనేన జనయన్మారయన్మృత్యునాన్తకమ్ ||45||

అధ్యాయము – 30

కపిల ఉవాచ
తస్యైతస్య జనో నూనం నాయం వేదోరువిక్రమమ్
కాల్యమానోఽపి బలినో వాయోరివ ఘనావలిః ||1||

యం యమర్థముపాదత్తే దుఃఖేన సుఖహేతవే
తం తం ధునోతి భగవాన్పుమాన్ఛోచతి యత్కృతే ||2||

యదధ్రువస్య దేహస్య సానుబన్ధస్య దుర్మతిః
ధ్రువాణి మన్యతే మోహాద్గృహక్షేత్రవసూని చ ||3||

జన్తుర్వై భవ ఏతస్మిన్యాం యాం యోనిమనువ్రజేత్
తస్యాం తస్యాం స లభతే నిర్వృతిం న విరజ్యతే ||4||

నరకస్థోఽపి దేహం వై న పుమాంస్త్యక్తుమిచ్ఛతి
నారక్యాం నిర్వృతౌ సత్యాం దేవమాయావిమోహితః ||5||

ఆత్మజాయాసుతాగార పశుద్రవిణబన్ధుషు
నిరూఢమూలహృదయ ఆత్మానం బహు మన్యతే ||6||

సన్దహ్యమానసర్వాఙ్గ ఏషాముద్వహనాధినా
కరోత్యవిరతం మూఢో దురితాని దురాశయః ||7||

ఆక్షిప్తాత్మేన్ద్రియః స్త్రీణామసతీనాం చ మాయయా
రహో రచితయాలాపైః శిశూనాం కలభాషిణామ్ ॥8॥

గృహేషు కూటధర్మేషు దుఃఖతన్త్రేష్వతన్ద్రితః
కుర్వన్దుఃఖప్రతీకారం సుఖవన్మన్యతే గృహీ ॥9॥

అర్థైరాపాదితైర్గుర్వ్యా హింసయేతస్తతశ్చ తాన్
పుష్ణాతి యేషాం పోషేణ శేషభుగ్యాత్యధః స్వయమ్ ॥10॥

వార్తాయాం లుప్యమానాయామారబ్ధాయాం పునః పునః
లోభాభిభూతో నిఃసత్త్వః పరార్థే కురుతే స్పృహామ్ ॥11॥

కుటుమ్బభరణాకల్పో మన్దభాగ్యో వృథోద్యమః
శ్రియా విహీనః కృపణో ధ్యాయన్ఛ్వసితి మూఢధీః ॥12॥

ఏవం స్వభరణాకల్పం తత్కలత్రాదయస్తథా
నాద్రియన్తే యథా పూర్వం కీనాశా ఇవ గోజరమ్ ॥13॥

తత్రాప్యజాతనిర్వేదో భ్రియమాణః స్వయమ్భృతైః
జరయోపాత్తవైరూప్యో మరణాభిముఖో గృహే ॥14॥

ఆస్తేఽవమత్యోపన్యస్తం గృహపాల ఇవాహరన్
ఆమయావ్యప్రదీప్తాగ్నిరల్పాహారోఽల్పచేష్టితః ॥15॥

వాయునోత్క్రమతోత్తారః కఫసంరుద్ధనాడికః
కాసశ్వాసకృతాయాసః కణ్ఠే ఘురఘురాయతే ॥16॥

శయానః పరిశోచద్భిః పరివీతః స్వబన్ధుభిః
వాచ్యమానోఽపి న బ్రూతే కాలపాశవశం గతః ॥17॥

ఏవం కుటుమ్బభరణే వ్యాపృతాత్మాజితేన్ద్రియః
మ్రియతే రుదతాం స్వానామురువేదనయాస్తధీః ॥18॥

యమదూతౌ తదా ప్రాప్తౌ భీమౌ సరభసేక్షణౌ
స దృష్ట్వా త్రస్తహృదయః శకృన్మూత్రం విముఞ్చతి ॥19॥

యాతనాదేహ ఆవృత్య పాశైర్బద్ధ్వా గలే బలాత్
నయతో దీర్ఘమధ్వానం దణ్డ్యం రాజభటా యథా ॥20॥

తయోర్నిర్భిన్నహృదయస్తర్జనైర్జాతవేపథుః
పథి శ్వభిర్భక్ష్యమాణ ఆర్తోఽఘం స్వమనుస్మరన్ ॥21॥

క్షుత్తృట్పరీతోఽర్కదవానలానిలైః సన్తప్యమానః పథి తప్తవాలుకే
కృచ్ఛ్రేణ పృష్ఠే కశయా చ తాడితశ్చలత్యశక్తోఽపి నిరాశ్రమోదకే ॥22॥

తత్ర తత్ర పతన్ఛ్రాన్తో మూర్చ్ఛితః పునరుత్థితః
పథా పాపీయసా నీతస్తరసా యమసాదనమ్ ॥23॥

యోజనానాం సహస్రాణి నవతిం నవ చాధ్వనః
త్రిభిర్ముహూర్తైర్ద్వాభ్యాం వా నీతః ప్రాప్నోతి యాతనాః ||24||

ఆదీపనం స్వగాత్రాణాం వేష్టయిత్వోల్ముకాదిభిః
ఆత్మమాంసాదనం క్వాపి స్వకృత్తం పరతోఽపి వా ||25||

జీవతశ్చాన్త్రాభ్యుద్ధారః శ్వగృధ్రైర్యమసాదనే
సర్పవృశ్చికదంశాద్యైర్దశద్భిశ్చాత్మవైశసమ్ ||26||

కృన్తనం చావయవశో గజాదిభ్యో భిదాపనమ్
పాతనం గిరిశృఙ్గేభ్యో రోధనం చామ్బుగర్తయోః ||27||

యాస్తామిస్రాన్ధతామిస్రా రౌరవాద్యాశ్చ యాతనాః
భుఙ్క్తే నరో వా నారీ వా మిథః సఙ్గేన నిర్మితాః ||28||

అత్రైవ నరకః స్వర్గ ఇతి మాతః ప్రచక్షతే
యా యాతనా వై నారక్యస్తా ఇహాప్యుపలక్షితాః ||29||

ఏవం కుటుమ్బం బిభ్రాణ ఉదరమ్భర ఏవ వా
విసృజ్యేహోభయం ప్రేత్య భుఙ్క్తే తత్ఫలమీదృశమ్ ||30||

ఏకః ప్రపద్యతే ధ్వాన్తం హిత్వేదం స్వకలేవరమ్
కుశలేతరపాథేయో భూతద్రోహేణ యద్భృతమ్ ||31||

దైవేనాసాదితం తస్య శమలం నిరయే పుమాన్
భుఙ్క్తే కుటుమ్బపోషస్య హృతవిత్త ఇవాతురః ||32||

కేవలేన హ్యధర్మేణ కుటుమ్బభరణోత్సుకః
యాతి జీవోఽన్ధతామిస్రం చరమం తమసః పదమ్ ||33||

అధస్తాన్నరలోకస్య యావతీర్యాతనాదయః
క్రమశః సమనుక్రమ్య పునరత్రావ్రజేచ్ఛుచిః ||34||

అధ్యాయము – 31

శ్రీభగవానువాచ
కర్మణా దైవనేత్రేణ జన్తుర్దేహోపపత్తయే
స్త్రియాః ప్రవిష్ట ఉదరం పుంసో రేతఃకణాశ్రయః ||1||

కలలం త్వేకరాత్రేణ పఞ్చరాత్రేణ బుద్బుదమ్
దశాహేన తు కర్కన్ధూః పేశ్యణ్డం వా తతః పరమ్ ||2||

మాసేన తు శిరో ద్వాభ్యాం బాహ్వఙ్ఘ్ర్యాద్యఙ్గవిగ్రహః
నఖలోమాస్థిచర్మాణి లిఙ్గచ్ఛిద్రోద్భవస్త్రిభిః ||3||

చతుర్భిర్ధాతవః సప్త పఞ్చభిః క్షుత్తృడుద్భవః
షడ్భిర్జరాయుణా వీతః కుక్షౌ భ్రామ్యతి దక్షిణే ||4||

మాతుర్జగ్ధాన్నపానాద్యైరేధద్ధాతురసమ్మతే
శేతే విణ్మూత్రయోర్గర్తే స జన్తుర్జన్తుసమ్భవే ॥5॥

కృమిభిః క్షతసర్వాఙ్గః సౌకుమార్యాత్ప్రతిక్షణమ్
మూర్చ్ఛామాప్నోత్యురుక్లేశస్తత్రత్యైః క్షుధితైర్ముహుః ॥6॥

కటుతీక్ష్ణోష్ణలవణ రూక్షామ్లాదిభిరుల్బణైః
మాతృభుక్తైరుపస్పృష్టః సర్వాఙ్గోత్థితవేదనః ॥7॥

ఉల్బేన సంవృతస్తస్మిన్నన్త్రైశ్చ బహిరావృతః
ఆస్తే కృత్వా శిరః కుక్షౌ భుగ్నపృష్ఠశిరోధరః ॥8॥

అకల్పః స్వాఙ్గచేష్టాయాం శకున్త ఇవ పఞ్జరే
తత్ర లబ్ధస్మృతిర్దైవాత్కర్మ జన్మశతోద్భవమ్
స్మరన్దీర్ఘమనుచ్ఛ్వాసం శర్మ కిం నామ విన్దతే ॥9॥

ఆరభ్య సప్తమాన్మాసాల్లబ్ధబోధోఽపి వేపితః
నైకత్రాస్తే సూతివాతైర్విష్ఠాభూరివ సోదరః ॥10॥

నాథమాన ఋషిర్భీతః సప్తవధ్రిః కృతాఞ్జలిః
స్తువీత తం విక్లవయా వాచా యేనోదరేఽర్పితః ॥11॥

జన్తురువాచ
తస్యోపసన్నమవితుం జగదిచ్ఛయాత్త
నానాతనోర్భువి చలచ్చరణారవిన్దమ్
సోఽహం వ్రజామి శరణం హ్యకుతోభయం మే
యేనేదృశీ గతిరదర్శ్యసతోఽనురూపా ॥12॥

యస్త్వత్ర బద్ధ ఇవ కర్మభిరావృతాత్మా
భూతేన్ద్రియాశయమయీమవలమ్బ్య మాయామ్
ఆస్తే విశుద్ధమవికారమఖణ్డబోధమ్
ఆతప్యమానహృదయేఽవసితం నమామి ॥13॥

యః పఞ్చభూతరచితే రహితః శరీరే
చ్ఛన్నోఽయథేన్ద్రియగుణార్థచిదాత్మకోఽహమ్
తేనావికుణ్ఠమహిమానమృషిం తమేనం
వన్దే పరం ప్రకృతిపూరుషయోః పుమాంసమ్ ॥14॥

యన్మాయయోరుగుణకర్మనిబన్ధనేఽస్మిన్
సాంసారికే పథి చరంస్తదభిశ్రమేణ
నష్టస్మృతిః పునరయం ప్రవృణీత లోకం
యుక్త్యా కయా మహదనుగ్రహమన్తరేణ ॥15॥

జ్ఞానం యదేతదదధాత్కతమః స దేవస్
త్రైకాలికం స్థిరచరేష్వనువర్తితాంశః
తం జీవకర్మపదవీమనువర్తమానాస్

తాపత్రయోపశమనాయ వయం భజేమ ॥16॥

దేహ్యన్యదేహవివరే జఠరాగ్నినాసృగ్
విణ్మూత్రకూపపతితో భృశతప్తదేహః
ఇచ్ఛన్నితో వివసితుం గణయన్స్వమాసాన్
నిర్వాస్యతే కృపణధీర్భగవన్కదా ను ॥17॥

యేనేదృశీం గతిమసౌ దశమాస్య ఈశ
సఙ్గ్రాహితః పురుదయేన భవాదృశేన
స్వేనైవ తుష్యతు కృతేన స దీననాథః
కో నామ తత్ప్రతి వినాఞ్జలిమస్య కుర్యాత్ ॥18॥

పశ్యత్యయం ధిషణయా నను సప్తవధ్రిః
శారీరకే దమశరీర్యపరః స్వదేహే
యత్సృష్టయాసం తమహం పురుషం పురాణం
పశ్యే బహిర్హృది చ చైత్యమివ ప్రతీతమ్ ॥19॥

సోఽహం వసన్నపి విభో బహుదుఃఖవాసం
గర్భాన్న నిర్జిగమిషే బహిరన్ధకూపే
యత్రోపయాతముపసర్పతి దేవమాయా
మిథ్యా మతిర్యదను సంసృతిచక్రమేతత్ ॥20॥

తస్మాదహం విగతవిక్లవ ఉద్ధరిష్య
ఆత్మానమాశు తమసః సుహృదాత్మనైవ
భూయో యథా వ్యసనమేతదనేకరన్ధ్రం
మా మే భవిష్యదుపసాదితవిష్ణుపాదః ॥21॥

కపిల ఉవాచ
ఏవం కృతమతిర్గర్భే దశమాస్యః స్తువన్నృషిః
సద్యః క్షిపత్యవాచీనం ప్రసూత్యై సూతిమారుతః ॥22॥

తేనావసృష్టః సహసా కృత్వావాక్శిర ఆతురః
వినిష్క్రామతి కృచ్ఛ్రేణ నిరుచ్ఛ్వాసో హతస్మృతిః ॥23॥

పతితో భువ్యసృఙ్మిశ్రః విష్ఠాభూరివ చేష్టతే
రోరూయతి గతే జ్ఞానే విపరీతాం గతిం గతః ॥24॥

పరచ్ఛన్దం న విదుషా పుష్యమాణో జనేన సః
అనభిప్రేతమాపన్నః ప్రత్యాఖ్యాతుమనీశ్వరః ॥25॥

శాయితోఽశుచిపర్యఙ్కే జన్తుః స్వేదజదూషితే
నేశః కణ్డూయనేఽఙ్గానామాసనోత్థానచేష్టనే ॥26॥

తుదన్త్యామత్వచం దంశా మశకా మత్కుణాదయః
రుదన్తం విగతజ్ఞానం కృమయః కృమికం యథా ॥27॥

ఇత్యేవం శైశవం భుక్త్వా దుఃఖం పౌగణ్డమేవ చ
అలబ్ధాభీప్సితోఽజ్ఞానాదిద్ధమన్యుః శుచార్పితః ॥28॥

సహ దేహేన మానేన వర్ధమానేన మన్యునా
కరోతి విగ్రహం కామీ కామిష్వన్తాయ చాత్మనః ॥29॥

భూతైః పఞ్చభిరారబ్ధే దేహే దేహ్యబుధోఽసకృత్
అహం మమేత్యసద్గ్రాహః కరోతి కుమతిర్మతిమ్ ॥30॥

తదర్థం కురుతే కర్మ యద్బద్ధో యాతి సంసృతిమ్
యోఽనుయాతి దదత్క్లేశమవిద్యాకర్మబన్ధనః ॥31॥

యద్యసద్భిః పథి పునః శిశ్నోదరకృతోద్యమైః
ఆస్థితో రమతే జన్తుస్తమో విశతి పూర్వవత్ ॥32॥

సత్యం శౌచం దయా మౌనం బుద్ధిః శ్రీర్హ్రీర్యశః క్షమా
శమో దమో భగశ్చేతి యత్సఙ్గాద్యాతి సఙ్క్షయమ్ ॥33॥

తేష్వశాన్తేషు మూఢేషు ఖణ్డితాత్మస్వసాధుషు
సఙ్గం న కుర్యాచ్ఛోచ్యేషు యోషిత్క్రీడామృగేషు చ ॥34॥

న తథాస్య భవేన్మోహో బన్ధశ్చాన్యప్రసఙ్గతః
యోషిత్సఙ్గాద్యథా పుంసో యథా తత్సఙ్గిసఙ్గతః ॥35॥

ప్రజాపతిః స్వాం దుహితరం దృష్ట్వా తద్రూపధర్షితః
రోహిద్భూతాం సోఽన్వధావదృక్షరూపీ హతత్రపః ॥36॥

తత్సృష్టసృష్టసృష్టేషు కో న్వఖణ్డితధీః పుమాన్
ఋషిం నారాయణమృతే యోషిన్మయ్యేహ మాయయా ॥37॥

బలం మే పశ్య మాయాయాః స్త్రీమయ్యా జయినో దిశామ్
యా కరోతి పదాక్రాన్తాన్భ్రూవిజృమ్భేణ కేవలమ్ ॥38॥

సఙ్గం న కుర్యాత్ప్రమదాసు జాతు యోగస్య పారం పరమారురుక్షుః
మత్సేవయా ప్రతిలబ్ధాత్మలాభో వదన్తి యా నిరయద్వారమస్య ॥39॥

యోపయాతి శనైర్మాయా యోషిద్దేవవినిర్మితా
తామీక్షేతాత్మనో మృత్యుం తృణైః కూపమివావృతమ్ ॥40॥

యాం మన్యతే పతిం మోహాన్మన్మాయామృషభాయతీమ్
స్త్రీత్వం స్త్రీసఙ్గతః ప్రాప్తో విత్తాపత్యగృహప్రదమ్ ॥41॥

తామాత్మనో విజానీయాత్పత్యపత్యగృహాత్మకమ్
దైవోపసాదితం మృత్యుం మృగయోర్గాయనం యథా ॥42॥

దేహేన జీవభూతేన లోకాల్లోకమనువ్రజన్
భుఞ్జాన ఏవ కర్మాణి కరోత్యవిరతం పుమాన్ ॥43॥

జీవో హ్యస్యానుగో దేహో భూతేన్ద్రియమనోమయః
తన్నిరోధోఽస్య మరణమావిర్భావస్తు సమ్భవః ॥44॥

ద్రవ్యోపలబ్ధిస్థానస్య ద్రవ్యేక్షాయోగ్యతా యదా
తత్పఞ్చత్వమహంమానాదుత్పత్తిర్ద్రవ్యదర్శనమ్ ॥45॥

యథాక్ష్ణోర్ద్రవ్యావయవ దర్శనాయోగ్యతా యదా
తదైవ చక్షుషో ద్రష్టుర్ద్రష్టృత్వాయోగ్యతానయోః ॥46॥

తస్మాన్న కార్యః సన్త్రాసో న కార్పణ్యం న సమ్భ్రమః
బుద్ధ్వా జీవగతిం ధీరో ముక్తసఙ్గశ్చరేదిహ ॥47॥

సమ్యగ్దర్శనయా బుద్ధ్యా యోగవైరాగ్యయుక్తయా
మాయావిరచితే లోకే చరేన్న్యస్య కలేవరమ్ ॥48॥

అధ్యాయము – 32

కపిల ఉవాచ
అథ యో గృహమేధీయాన్ధర్మానేవావసన్గృహే
కామమర్థం చ ధర్మాన్స్వాన్దోగ్ధి భూయః పిపర్తి తాన్ ॥1॥

స చాపి భగవద్ధర్మాత్కామమూఢః పరాఙ్ముఖః
యజతే క్రతుభిర్దేవాన్పితౄంశ్చ శ్రద్ధయాన్వితః ॥2॥

తచ్ఛ్రద్ధయాక్రాన్తమతిః పితృదేవవ్రతః పుమాన్
గత్వా చాన్ద్రమసం లోకం సోమపాః పునరేష్యతి ॥3॥

యదా చాహీన్ద్రశయ్యాయాం శేతేఽనన్తాసనో హరిః
తదా లోకా లయం యాన్తి త ఏతే గృహమేధినామ్ ॥4॥

యే స్వధర్మాన్న దుహ్యన్తి ధీరాః కామార్థహేతవే
నిఃసఙ్గా న్యస్తకర్మాణః ప్రశాన్తాః శుద్ధచేతసః ॥5॥

నివృత్తిధర్మనిరతా నిర్మమా నిరహఙ్కృతాః
స్వధర్మాప్తేన సత్త్వేన పరిశుద్ధేన చేతసా ॥6॥

సూర్యద్వారేణ తే యాన్తి పురుషం విశ్వతోముఖమ్
పరావరేశం ప్రకృతిమస్యోత్పత్త్యన్తభావనమ్ ॥7॥

ద్విపరార్ధావసానే యః ప్రలయో బ్రహ్మణస్తు తే
తావదధ్యాసతే లోకం పరస్య పరచిన్తకాః ॥8॥

క్ష్మామ్భోఽనలానిలవియన్మనఇన్ద్రియార్థ
భూతాదిభిః పరివృతం ప్రతిసఞ్జిహీర్షుః
అవ్యాకృతం విశతి యర్హి గుణత్రయాత్మాకాలం
పరాఖ్యమనుభూయ పరః స్వయమ్భూః ॥9॥

ఏవం పరేత్య భగవన్తమనుప్రవిష్టాయే
యోగినో జితమరున్మనసో విరాగాః
తేనైవ సాకమమృతం పురుషం పురాణం
బ్రహ్మ ప్రధానముపయాన్త్యగతాభిమానాః ||10||

అథ తం సర్వభూతానాం హృత్పద్మేషు కృతాలయమ్
శ్రుతానుభావం శరణం వ్రజ భావేన భామిని ||11||

ఆద్యః స్థిరచరాణాం యో వేదగర్భః సహర్షిభిః
యోగేశ్వరైః కుమారాద్యైః సిద్ధైర్యోగప్రవర్తకైః ||12||

భేదదృష్ట్యాభిమానేన నిఃసఙ్గేనాపి కర్మణా
కర్తృత్వాత్సగుణం బ్రహ్మ పురుషం పురుషర్షభమ్ ||13||

స సంసృత్య పునః కాలే కాలేనేశ్వరమూర్తినా
జాతే గుణవ్యతికరే యథాపూర్వం ప్రజాయతే ||14||

ఐశ్వర్యం పారమేష్ఠ్యం చ తేఽపి ధర్మవినిర్మితమ్
నిషేవ్య పునరాయాన్తి గుణవ్యతికరే సతి ||15||

యే త్విహాసక్తమనసః కర్మసు శ్రద్ధయాన్వితాః
కుర్వన్త్యప్రతిషిద్ధాని నిత్యాన్యపి చ కృత్స్నశః ||16||

రజసా కుణ్ఠమనసః కామాత్మానోఽజితేన్ద్రియాః
పితౄన్యజన్త్యనుదినం గృహేష్వభిరతాశయాః ||17||

త్రైవర్గికాస్తే పురుషా విముఖా హరిమేధసః
కథాయాం కథనీయోరు విక్రమస్య మధుద్విషః ||18||

నూనం దైవేన విహతా యే చాచ్యుతకథాసుధామ్
హిత్వా శృణ్వన్త్యసద్గాథాః పురీషమివ విడ్భుజః ||19||

దక్షిణేన పథార్యమ్ణః పితృలోకం వ్రజన్తి తే
ప్రజామను ప్రజాయన్తే శ్మశానాన్తక్రియాకృతః ||20||

తతస్తే క్షీణసుకృతాః పునర్లోకమిమం సతి
పతన్తి వివశా దేవైః సద్యో విభ్రంశితోదయాః ||21||

తస్మాత్త్వం సర్వభావేన భజస్వ పరమేష్ఠినమ్
తద్గుణాశ్రయయా భక్త్యా భజనీయపదామ్బుజమ్ ||22||

వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగః ప్రయోజితః
జనయత్యాశు వైరాగ్యం జ్ఞానం యద్బ్రహ్మదర్శనమ్ ||23||

యదాస్య చిత్తమర్థేషు సమేష్విన్ద్రియవృత్తిభిః
న విగృహ్ణాతి వైషమ్యం ప్రియమప్రియమిత్యుత ||24||

స తదైవాత్మనాత్మానం నిఃసఙ్గం సమదర్శనమ్
హేయోపాదేయరహితమారూఢం పదమీక్షతే ॥25॥

జ్ఞానమాత్రం పరం బ్రహ్మ పరమాత్మేశ్వరః పుమాన్
దృశ్యాదిభిః పృథగ్భావైర్భగవానేక ఈయతే ॥26॥

ఏతావానేవ యోగేన సమగ్రేణేహ యోగినః
యుజ్యతేఽభిమతో హ్యర్థో యదసఙ్గస్తు కృత్స్నశః ॥27॥

జ్ఞానమేకం పరాచీనైరిన్ద్రియైర్బ్రహ్మ నిర్గుణమ్
అవభాత్యర్థరూపేణ భ్రాన్త్యా శబ్దాదిధర్మిణా ॥28॥

యథా మహానహంరూపస్త్రివృత్పఞ్చవిధః స్వరాట్
ఏకాదశవిధస్తస్య వపురణ్డం జగద్యతః ॥29॥

ఏతద్వై శ్రద్ధయా భక్త్యా యోగాభ్యాసేన నిత్యశః
సమాహితాత్మా నిఃసఙ్గో విరక్త్యా పరిపశ్యతి ॥30॥

ఇత్యేతత్కథితం గుర్వి జ్ఞానం తద్బ్రహ్మదర్శనమ్
యేనానుబుద్ధ్యతే తత్త్వం ప్రకృతేః పురుషస్య చ ॥31॥

జ్ఞానయోగశ్చ మన్నిష్ఠో నైర్గుణ్యో భక్తిలక్షణః
ద్వయోరప్యేక ఏవార్థో భగవచ్ఛబ్దలక్షణః ॥32॥

యథేన్ద్రియైః పృథగ్ద్వారైరర్థో బహుగుణాశ్రయః
ఏకో నానేయతే తద్వద్భగవాన్శాస్త్రవర్త్మభిః ॥33॥

క్రియయా క్రతుభిర్దానైస్తపఃస్వాధ్యాయమర్శనైః
ఆత్మేన్ద్రియజయేనాపి సన్న్యాసేన చ కర్మణామ్ ॥34॥

యోగేన వివిధాఙ్గేన భక్తియోగేన చైవ హి
ధర్మేణోభయచిహ్నేన యః ప్రవృత్తినివృత్తిమాన్ ॥35॥

ఆత్మతత్త్వావబోధేన వైరాగ్యేణ దృఢేన చ
ఈయతే భగవానేభిః సగుణో నిర్గుణః స్వదృక్ ॥36॥

ప్రావోచం భక్తియోగస్య స్వరూపం తే చతుర్విధమ్
కాలస్య చావ్యక్తగతేర్యోఽన్తర్ధావతి జన్తుషు ॥37॥

జీవస్య సంసృతీర్బహ్వీరవిద్యాకర్మనిర్మితాః
యాస్వఙ్గ ప్రవిశన్నాత్మా న వేద గతిమాత్మనః ॥38॥

నైతత్ఖలాయోపదిశేన్నావినీతాయ కర్హిచిత్
న స్తబ్ధాయ న భిన్నాయ నైవ ధర్మధ్వజాయ చ ॥39॥

న లోలుపాయోపదిశేన్న గృహారూఢచేతసే
నాభక్తాయ చ మే జాతు న మద్భక్తద్విషామపి ॥40॥

శ్రద్దధానాయ భక్తాయ వినీతాయానసూయవే
భూతేషు కృతమైత్రాయ శుశ్రూషాభిరతాయ చ॥41॥

బహిర్జాతవిరాగాయ శాన్తచిత్తాయ దీయతామ్
నిర్మత్సరాయ శుచయే యస్యాహం ప్రేయసాం ప్రియః॥42॥

య ఇదం శృణుయాదమ్బ శ్రద్ధయా పురుషః సకృత్
యో వాభిధత్తే మచ్చిత్తః స హ్యేతి పదవీం చ మే॥43॥

అధ్యాయము – 33

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవం నిశమ్య కపిలస్య వచో జనిత్రీసా కర్దమస్య దయితా కిల దేవహూతిః
విస్రస్తమోహపటలా తమభిప్రణమ్యతుష్టావ తత్త్వవిషయాఙ్కితసిద్ధిభూమిమ్॥1॥

దేవహూతిరువాచ
అథాప్యజోఽన్తఃసలిలే శయానం భూతేన్ద్రియార్థాత్మమయం వపుస్తే
గుణప్రవాహం సదశేషబీజం దధ్యౌ స్వయం యజ్జఠరాబ్జజాతః॥2॥

స ఏవ విశ్వస్య భవాన్విధత్తే గుణప్రవాహేణ విభక్తవీర్యః
సర్గాద్యనీహోఽవితథాభిసన్ధిరాత్మేశ్వరోఽతర్క్యసహస్రశక్తిః॥3॥

స త్వం భృతో మే జఠరేణ నాథ కథం ను యస్యోదర ఏతదాసీత్
విశ్వం యుగాన్తే వటపత్ర ఏకః శేతే స్మ మాయాశిశురఙ్ఘ్రిపానః॥4॥

త్వం దేహతన్త్రః ప్రశమాయ పాప్మనాం నిదేశభాజాం చ విభో విభూతయే
యథావతారాస్తవ సూకరాదయస్తథాయమప్యాత్మపథోపలబ్ధయే॥5॥

యన్నామధేయశ్రవణానుకీర్తనాద్యత్ప్రహ్వాణాద్యత్స్మరణాదపి క్వచిత్
శ్వాదోఽపి సద్యః సవనాయ కల్పతే కుతః పునస్తే భగవన్ను దర్శనాత్॥6॥

అహో బత శ్వపచోఽతో గరీయాన్యజ్జిహ్వాగ్రే వర్తతే నామ తుభ్యమ్
తేపుస్తపస్తే జుహువుః సస్నురార్యా బ్రహ్మానూచుర్నామ గృణన్తి యే తే॥7॥

తం త్వామహం బ్రహ్మ పరం పుమాంసం ప్రత్యక్స్రోతస్యాత్మని సంవిభావ్యమ్
స్వతేజసా ధ్వస్తగుణప్రవాహం వన్దే విష్ణుం కపిలం వేదగర్భమ్॥8॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఈడితో భగవానేవం కపిలాఖ్యః పరః పుమాన్
వాచావిక్లవయేత్యాహ మాతరం మాతృవత్సలః॥9॥

కపిల ఉవాచ
మార్గేణానేన మాతస్తే సుసేవ్యేనోదితేన మే
ఆస్థితేన పరాం కాష్ఠామచిరాదవరోత్స్యసి॥10॥

శ్రద్ధత్స్వైతన్మతం మహ్యం జుష్టం యద్బ్రహ్మవాదిభిః

యేన మామభయం యాయా మృత్యుమృచ్ఛన్త్యతద్విదః
మైత్రేయ ఉవాచ॥11॥

ఇతి ప్రదర్శ్య భగవాన్సతీం తామాత్మనో గతిమ్
స్వమాత్రా బ్రహ్మవాదిన్యా కపిలోऽనుమతో యయౌ॥12॥

సా చాపి తనయోక్తేన యోగాదేశేన యోగయుక్
తస్మిన్నాశ్రమ ఆపీడే సరస్వత్యాః సమాహితా॥13॥

అభీక్ష్ణావగాహకపిశాన్జటిలాన్కుటిలాలకాన్
ఆత్మానం చోగ్రతపసా బిభ్రతీ చీరిణం కృశమ్॥14॥

ప్రజాపతేః కర్దమస్య తపోయోగవిజృమ్భితమ్
స్వగార్హస్థ్యమనౌపమ్యం ప్రార్థ్యం వైమానికైరపి॥15॥

పయఃఫేననిభాః శయ్యా దాన్తా రుక్మపరిచ్ఛదాః
ఆసనాని చ హైమాని సుస్పర్శాస్తరణాని చ॥16॥

స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యేషు మహామారకతేషు చ
రత్నప్రదీపా ఆభాన్తి లలనా రత్నసంయుతాః॥17॥

గృహోద్యానం కుసుమితై రమ్యం బహ్వమరద్రుమైః
కూజద్విహఙ్గమిథునం గాయన్మత్తమధువ్రతమ్॥18॥

యత్ర ప్రవిష్టమాత్మానం విబుధానుచరా జగుః
వాప్యాముత్పలగన్ధిన్యాం కర్దమేనోపలాలితమ్॥19॥

హిత్వా తదీప్సితతమమప్యాఖణ్డలయోషితామ్
కిఞ్చిచ్చకార వదనం పుత్రవిశ్లేషణాతురా॥20॥

వనం ప్రవ్రజితే పత్యావపత్యవిరహాతురా
జ్ఞాతతత్త్వాప్యభూన్నష్టే వత్సే గౌరివ వత్సలా॥21॥

తమేవ ధ్యాయతీ దేవమపత్యం కపిలం హరిమ్
బభూవాచిరతో వత్స నిఃస్పృహా తాదృశే గృహే॥22॥

ధ్యాయతీ భగవద్రూపం యదాహ ధ్యానగోచరమ్
సుతః ప్రసన్నవదనం సమస్తవ్యస్తచిన్తయా॥23॥

భక్తిప్రవాహయోగేన వైరాగ్యేణ బలీయసా
యుక్తానుష్ఠానజాతేన జ్ఞానేన బ్రహ్మహేతునా॥24॥

విశుద్ధేన తదాత్మానమాత్మనా విశ్వతోముఖమ్
స్వానుభూత్యా తిరోభూత మాయాగుణవిశేషణమ్॥25॥

బ్రహ్మణ్యవస్థితమతిర్భగవత్యాత్మసంశ్రయే
నివృత్తజీవాపత్తిత్వాత్క్షీణక్లేశాప్తనిర్వృతిః॥26॥

నిత్యారూఢసమాధిత్వాత్పరావృత్తగుణభ్రమా
న సస్మార తదాత్మానం స్వప్నే దృష్టమివోత్థితః ॥27॥

తద్దేహః పరతః పోషోఽప్యకృశశ్చాధ్యసమ్భవాత్
బభౌ మలైరవచ్ఛన్నః సధూమ ఇవ పావకః ॥28॥

స్వాఙ్గం తపోయోగమయం ముక్తకేశం గతామ్బరమ్
దైవగుప్తం న బుబుధే వాసుదేవప్రవిష్టధీః ॥29॥

ఏవం సా కపిలోక్తేన మార్గేణాచిరతః పరమ్
ఆత్మానం బ్రహ్మనిర్వాణం భగవన్తమవాప హ ॥30॥

తద్వీరాసీత్పుణ్యతమం క్షేత్రం త్రైలోక్యవిశ్రుతమ్
నామ్నా సిద్ధపదం యత్ర సా సంసిద్ధిముపేయుషీ ॥31॥

తస్యాస్తద్యోగవిధుత మార్త్యం మర్త్యమభూత్సరిత్
స్రోతసాం ప్రవరా సౌమ్య సిద్ధిదా సిద్ధసేవితా ॥32॥

కపిలోఽపి మహాయోగీ భగవాన్పితురాశ్రమాత్
మాతరం సమనుజ్ఞాప్య ప్రాగుదీచీం దిశం యయౌ ॥33॥

సిద్ధచారణగన్ధర్వైర్మునిభిశ్చాప్సరోగణైః
స్తూయమానః సముద్రేణ దత్తార్హణనికేతనః ॥34॥

ఆస్తే యోగం సమాస్థాయ సాఙ్ఖ్యాచార్యైరభిష్టుతః
త్రయాణామపి లోకానాముపశాన్త్యై సమాహితః ॥35॥

ఏతన్నిగదితం తాత యత్పృష్టోఽహం తవానఘ
కపిలస్య చ సంవాదో దేవహూత్యాశ్చ పావనః ॥36॥

య ఇదమనుశృణోతి యోఽభిధత్తే కపిలమునేర్మతమాత్మయోగగుహ్యమ్
భగవతి కృతధీః సుపర్ణకేతావుపలభతే భగవత్పదారవిన్దమ్ ॥37॥

॥తృతీయ స్కంధము సంపూర్ణం॥

చతుర్థ స్కంధము

అధ్యాయము - 1

మైత్రేయ ఉవాచ
మనోస్తు శతరూపాయాం తిస్రః కన్యాశ్చ జజ్ఞిరే
ఆకూతిర్దేవహూతిశ్చ ప్రసూతిరితి విశ్రుతాః॥1॥

ఆకూతిం రుచయే ప్రాదాదపి భ్రాతృమతీం నృపః
పుత్రికాధర్మమాశ్రిత్య శతరూపానుమోదితః॥2॥

ప్రజాపతిః స భగవాన్రుచిస్తస్యామజీజనత్
మిథునం బ్రహ్మవర్చస్వీ పరమేణ సమాధినా॥3॥

యస్తయోః పురుషః సాక్షాద్విష్ణుర్యజ్ఞస్వరూపధృక్
యా స్త్రీ సా దక్షిణా భూతేరంశభూతానపాయినీ॥4॥

ఆనిన్యే స్వగృహం పుత్ర్యాః పుత్రం వితతరోచిషమ్
స్వాయమ్భువో ముదా యుక్తో రుచిర్జగ్రాహ దక్షిణామ్॥5॥

తాం కామయానాం భగవానువాహ యజుషాం పతిః
తుష్టాయాం తోషమాపన్నోఽ జనయద్ద్వాదశాత్మజాన్॥6॥

తోషః ప్రతోషః సన్తోషో భద్రః శాన్తిరిడస్పతిః
ఇధ్మః కవిర్విభుః స్వహ్నః సుదేవో రోచనో ద్విషట్॥7॥

తుషితా నామ తే దేవా ఆసన్స్వాయమ్భువాన్తరే
మరీచిమిశ్రా ఋషయో యజ్ఞః సురగణేశ్వరః॥8॥

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ మనుపుత్రౌ మహౌజసౌ
తత్పుత్రపౌత్రనప్తౄణామనువృత్తం తదన్తరమ్॥9॥

దేవహూతిమదాత్తాత కర్దమాయాత్మజాం మనుః
తత్సమ్బన్ధి శ్రుతప్రాయం భవతా గదతో మమ॥10॥

దక్షాయ బ్రహ్మపుత్రాయ ప్రసూతిం భగవాన్మనుః
ప్రాయచ్ఛద్యత్కృతః సర్గస్త్రిలోక్యాం వితతో మహాన్॥11॥

యాః కర్దమసుతాః ప్రోక్తా నవ బ్రహ్మర్షిపత్నయః
తాసాం ప్రసూతిప్రసవం ప్రోచ్యమానం నిబోధ మే॥12॥

పత్నీ మరీచేస్తు కలా సుషువే కర్దమాత్మజా
కశ్యపం పూర్ణిమానం చ యయోరాపూరితం జగత్॥13॥

పూర్ణిమాసూత విరజం విశ్వగం చ పరన్తప
దేవకుల్యాం హరేః పాద శౌచాద్యాభూత్సరిద్దివః ॥14॥

అత్రేః పత్న్యనసూయా త్రీఞ్జజ్ఞే సుయశసః సుతాన్
దత్తం దుర్వాససం సోమమాత్మేశబ్రహ్మసమ్భవాన్ ॥15॥

విదుర ఉవాచ
అత్రేర్గృహే సురశ్రేష్ఠాః స్థిత్యుత్పత్త్యన్తహేతవః
కిఞ్చిచ్చికీర్షవో జాతా ఏతదాఖ్యాహి మే గురో ॥16॥

మైత్రేయ ఉవాచ
బ్రహ్మణా చోదితః సృష్టావత్రిర్బ్రహ్మవిదాం వరః
సహ పత్న్యా యయావృక్షం కులాద్రిం తపసి స్థితః ॥17॥

తస్మిన్ప్రసూనస్తబక పలాశాశోకకాననే
వార్భిః స్రవద్భిరుద్ఘుష్టే నిర్విన్ధ్యాయాః సమన్తతః ॥18॥

ప్రాణాయామేన సంయమ్య మనో వర్షశతం మునిః
అతిష్ఠదేకపాదేన నిర్ద్వన్ద్వోఽనిలభోజనః ॥19॥

శరణం తం ప్రపద్యేఽహం య ఏవ జగదీశ్వరః
ప్రజామాత్మసమాం మహ్యం ప్రయచ్ఛత్వితి చిన్తయన్ ॥20॥

తప్యమానం త్రిభువనం ప్రాణాయామైధసాగ్నినా
నిర్గతేన మునేర్మూర్ధ్నః సమీక్ష్య ప్రభవస్త్రయః ॥21॥

అప్సరోమునిగన్ధర్వ సిద్ధవిద్యాధరోరగైః
వితాయమానయశసస్తదాశ్రమపదం యయుః ॥22॥

తత్ప్రాదుర్భావసంయోగ విద్యోతితమనా మునిః
ఉత్తిష్ఠన్నేకపాదేన దదర్శ విబుధర్షభాన్ ॥23॥

ప్రణమ్య దణ్డవద్భూమావుపతస్థేఽర్హణాఞ్జలిః
వృషహంససుపర్ణస్థాన్స్వైః స్వైశ్చిహ్నైశ్చ చిహ్నితాన్ ॥24॥

కృపావలోకేన హసద్ వదనేనోపలమ్భితాన్
తద్రోచిషా ప్రతిహతే నిమీల్య మునిరక్షిణీ ॥25॥

చేతస్తత్ప్రవణం యుఞ్జన్నస్తావీత్సంహతాఞ్జలిః
శ్లక్ష్ణయా సూక్తయా వాచా సర్వలోకగరీయసః ॥26॥

అత్రిరువాచ
విశ్వోద్భవస్థితిలయేషు విభజ్యమానైర్
మాయాగుణైరనుయుగం విగృహీతదేహాః
తే బ్రహ్మవిష్ణుగిరిశాః ప్రణతోఽస్మ్యహం వస్
తేభ్యః క ఏవ భవతాం మ ఇహోపహూతః ॥27॥

ఏకో మయేహ భగవాన్వివిధప్రధానైశ్
చిత్తీకృతః ప్రజననాయ కథం ను యూయమ్
అత్రాగతాస్తనుభృతాం మనసోఽపి దూరాద్
బ్రూత ప్రసీదత మహానిహ విస్మయో మే ॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా త్రయస్తే విబుధర్షభాః
ప్రత్యాహుః శ్లక్ష్ణయా వాచా ప్రహస్య తమృషిం ప్రభో ॥29॥

దేవా ఊచుః
యథా కృతస్తే సఙ్కల్పో భావ్యం తేనైవ నాన్యథా
సత్సఙ్కల్పస్య తే బ్రహ్మన్యద్వై ధ్యాయతి తే వయమ్ ॥30॥

అథాస్మదంశభూతాస్తే ఆత్మజా లోకవిశ్రుతాః
భవితారోఽఙ్గ భద్రం తే విస్రప్స్యన్తి చ తే యశః ॥31॥

ఏవం కామవరం దత్త్వా ప్రతిజగ్ముః సురేశ్వరాః
సభాజితాస్తయోః సమ్యగ్దమ్పత్యోర్మిషతోస్తతః ॥32॥

సోమోఽభూద్బ్రహ్మణోఽంశేన దత్తో విష్ణోస్తు యోగవిత్
దుర్వాసాః శఙ్కరస్యాంశో నిబోధాఙ్గిరసః ప్రజాః ॥33॥

శ్రద్ధా త్వఙ్గిరసః పత్నీ చతస్రోఽసూత కన్యకాః
సినీవాలీ కుహూ రాకా చతుర్థ్యనుమతిస్తథా ॥34॥

తత్పుత్రావపరావాస్తాం ఖ్యాతౌ స్వారోచిషేఽన్తరే
ఉతథ్యో భగవాన్సాక్షాద్బ్రహ్మిష్ఠశ్చ బృహస్పతిః ॥35॥

పులస్త్యోఽజనయత్పత్న్యామగస్త్యం చ హవిర్భువి
సోఽన్యజన్మని దహ్రాగ్నిర్విశ్రవాశ్చ మహాతపాః ॥36॥

తస్య యక్షపతిర్దేవః కుబేరస్త్విడవిడాసుతః
రావణః కుమ్భకర్ణశ్చ తథాన్యస్యాం విభీషణః ॥37॥

పులహస్య గతిర్భార్యా త్రీనసూత సతీ సుతాన్
కర్మశ్రేష్ఠం వరీయాంసం సహిష్ణుం చ మహామతే ॥38॥

క్రతోరపి క్రియా భార్యా వాలఖిల్యానసూయత
ఋషీన్షష్టిసహస్రాణి జ్వలతో బ్రహ్మతేజసా ॥39॥

ఊర్జాయాం జజ్ఞిరే పుత్రా వసిష్ఠస్య పరన్తప
చిత్రకేతుప్రధానాస్తే సప్త బ్రహ్మర్షయోఽమలాః ॥40॥

చిత్రకేతుః సురోచిశ్చ విరజా మిత్ర ఏవ చ
ఉల్బణో వసుభృద్యానో ద్యుమాన్శక్త్యాదయోఽపరే ॥41॥

చిత్తిస్త్వథర్వణః పత్నీ లేభే పుత్రం ధృతవ్రతమ్

దధ్యఞ్చమశ్వశిరసం భృగోర్వంశం నిబోధ మే॥42॥

భృగుః ఖ్యాత్యాం మహాభాగః పత్న్యాం పుత్రానజీజనత్
ధాతారం చ విధాతారం శ్రియం చ భగవత్పరామ్॥43॥

ఆయతిం నియతిం చైవ సుతే మేరుస్తయోరదాత్
తాభ్యాం తయోరభవతాం మృకణ్డః ప్రాణ ఏవ చ॥44॥

మార్కణ్డేయో మృకణ్డస్య ప్రాణాద్వేదశిరా మునిః
కవిశ్చ భార్గవో యస్య భగవానుశనా సుతః॥45॥

త ఏతే మునయః క్షత్తర్లోకాన్సర్గైరభావయన్
ఏష కర్దమదౌహిత్ర సన్తానః కథితస్తవ
శృణ్వతః శ్రద్దధానస్య సద్యః పాపహరః పరః॥46॥

ప్రసూతిం మానవీం దక్ష ఉపయేమే హ్యజాత్మజః
తస్యాం ససర్జ దుహితౄః షోడశామలలోచనాః॥47॥

త్రయోదశాదాద్ధర్మాయ తథైకామగ్నయే విభుః
పితృభ్య ఏకాం యుక్తేభ్యో భవాయైకాం భవచ్ఛిదే॥48॥

శ్రద్ధా మైత్రీ దయా శాన్తిస్తుష్టిః పుష్టిః క్రియోన్నతిః
బుద్ధిర్మేధా తితిక్షా హ్రీర్మూర్తిర్ధర్మస్య పత్నయః॥49॥

శ్రద్ధాసూత శుభం మైత్రీ ప్రసాదమభయం దయా
శాన్తిః సుఖం ముదం తుష్టిః స్మయం పుష్టిరసూయత॥50॥

యోగం క్రియోన్నతిర్దర్పమర్థం బుద్ధిరసూయత
మేధా స్మృతిం తితిక్షా తు క్షేమం హ్రీః ప్రశ్రయం సుతమ్॥51॥

మూర్తిః సర్వగుణోత్పత్తిర్నరనారాయణావృషీ॥52॥

యయోర్జన్మన్యదో విశ్వమభ్యనన్దత్సునిర్వృతమ్
మనాంసి కకుభో వాతాః ప్రసేదుః సరితోఽద్రయః॥53॥

దివ్యవాద్యన్త తూర్యాణి పేతుః కుసుమవృష్టయః
మునయస్తుష్టువుస్తుష్టా జగుర్గన్ధర్వకిన్నరాః॥54॥

నృత్యన్తి స్మ స్త్రియో దేవ్య ఆసీత్పరమమఙ్గలమ్
దేవా బ్రహ్మాదయః సర్వే ఉపతస్థురభిష్టవైః॥55॥

దేవా ఊచుః
యో మాయయా విరచితం నిజయాత్మనీదం
ఖే రూపభేదమివ తత్ప్రతిచక్షణాయ
ఏతేన ధర్మసదనే ఋషిమూర్తినాద్య
ప్రాదుశ్చకార పురుషాయ నమః పరస్మై॥56॥

సోఽయం స్థితివ్యతికరోపశమాయ సృష్టాన్
సత్త్వేన నః సురగణాననుమేయతత్త్వః
దృశ్యాదదభ్రకరుణేన విలోకనేన
యచ్ఛ్రీనికేతమమలం క్షిపతారవిన్దమ్ ||57||

ఏవం సురగణైస్తాత భగవన్తావభిష్టుతౌ
లబ్ధావలోకైర్యయతురర్చితౌ గన్ధమాదనమ్ ||58||

తావిమౌ వై భగవతో హరేరంశావిహాగతౌ
భారవ్యయాయ చ భువః కృష్ణౌ యదుకురూద్వహౌ ||59||

స్వాహాభిమానినశ్చాగ్నేరాత్మజాంస్త్రీనజీజనత్
పావకం పవమానం చ శుచిం చ హుతభోజనమ్ ||60||

తేభ్యోఽగ్నయః సమభవన్చత్వారింశచ్చ పఞ్చ చ
త ఏవైకోనపఞ్చాశత్సాకం పితృపితామహైః ||61||

వైతానికే కర్మణి యన్ నామభిర్బ్రహ్మవాదిభిః
ఆగ్నేయ్య ఇష్టయో యజ్ఞే నిరూప్యన్తేఽగ్నయస్తు తే ||62||

అగ్నిష్వాత్తా బర్హిషదః సౌమ్యాః పితర ఆజ్యపాః
సాగ్నయోఽనగ్నయస్తేషాం పత్నీ దాక్షాయణీ స్వధా ||63||

తేభ్యో దధార కన్యే ద్వే వయునాం ధారిణీం స్వధా
ఉభే తే బ్రహ్మవాదిన్యౌ జ్ఞానవిజ్ఞానపారగే ||64||

భవస్య పత్నీ తు సతీ భవం దేవమనువ్రతా
ఆత్మనః సదృశం పుత్రం న లేభే గుణశీలతః ||65||

పితర్యప్రతిరూపే స్వే భవాయానాగసే రుషా
అప్రౌఢైవాత్మనాత్మానమజహాద్యోగసంయుతా ||66||

అధ్యాయము – 2

విదుర ఉవాచ
భవే శీలవతాం శ్రేష్ఠే దక్షో దుహితృవత్సలః
విద్వేషమకరోత్కస్మాదనాదృత్యాత్మజాం సతీమ్ ||1||

కస్తం చరాచరగురుం నిర్వైరం శాన్తవిగ్రహమ్
ఆత్మారామం కథం ద్వేష్టి జగతో దైవతం మహత్ ||2||

ఏతదాఖ్యాహి మే బ్రహ్మన్జామాతుః శ్వశురస్య చ
విద్వేషస్తు యతః ప్రాణాంస్తత్యజే దుస్త్యజాన్సతీ ||3||

మైత్రేయ ఉవాచ
పురా విశ్వసృజాం సత్రే సమేతాః పరమర్షయః

తథామరగణాః సర్వే సానుగా మునయోఽగ్నయః ॥4॥

తత్ర ప్రవిష్టమృషయో దృష్ట్వార్కమివ రోచిషా
భ్రాజమానం వితిమిరం కుర్వన్తం తన్మహత్సదః ॥5॥

ఉదతిష్ఠన్సదస్యాస్తే స్వధిష్ణ్యేభ్యః సహాగ్నయః
ఋతే విరిఞ్చాం శర్వం చ తద్భాసాక్షిప్తచేతసః ॥6॥

సదసస్పతిభిర్దక్షో భగవాన్సాధు సత్కృతః
అజం లోకగురుం నత్వా నిషసాద తదాజ్ఞయా ॥7॥

ప్రాఙ్నిషణ్ణం మృడం దృష్ట్వా నామృష్యత్తదనాదృతః
ఉవాచ వామం చక్షుర్భ్యామభివీక్ష్య దహన్నివ ॥8॥

శ్రూయతాం బ్రహ్మర్షయో మే సహదేవాః సహాగ్నయః
సాధూనాం బ్రువతో వృత్తం నాజ్ఞానాన్న చ మత్సరాత్ ॥9॥

అయం తు లోకపాలానాం యశోఘ్నో నిరపత్రపః
సద్భిరాచరితః పన్థా యేన స్తబ్ధేన దూషితః ॥10॥

ఏష మే శిష్యతాం ప్రాప్తో యన్మే దుహితురగ్రహీత్
పాణిం విప్రాగ్నిముఖతః సావిత్ర్యా ఇవ సాధువత్ ॥11॥

గృహీత్వా మృగశావాక్ష్యాః పాణిం మర్కటలోచనః
ప్రత్యుత్థానాభివాదార్హే వాచాప్యకృత నోచితమ్ ॥12॥

లుప్తక్రియాయాశుచయే మానినే భిన్నసేతవే
అనిచ్ఛన్నప్యదాం బాలాం శూద్రాయేవోశతీం గిరమ్ ॥13॥

ప్రేతావాసేషు ఘోరేషు ప్రేతైర్భూతగణైర్వృతః
అటత్యున్మత్తవన్నగ్నో వ్యుప్తకేశో హసన్రుదన్ ॥14॥

చితాభస్మకృతస్నానః ప్రేతస్రఙ్న్రస్థిభూషణః
శివాపదేశో హ్యశివో మత్తో మత్తజనప్రియః
పతిః ప్రమథనాథానాం తమోమాత్రాత్మకాత్మనామ్ ॥15॥

తస్మా ఉన్మాదనాథాయ నష్టశౌచాయ దుర్హృదే
దత్తా బత మయా సాధ్వీ చోదితే పరమేష్ఠినా ॥16॥

మైత్రేయ ఉవాచ
వినిన్ద్యైవం స గిరిశమప్రతీపమవస్థితమ్
దక్షోఽథాప ఉపస్పృశ్య క్రుద్ధః శప్తుం ప్రచక్రమే ॥17॥

అయం తు దేవయజన ఇన్ద్రోపేన్ద్రాదిభిర్భవః
సహ భాగం న లభతాం దేవైర్దేవగణాధమః ॥18॥

నిషిధ్యమానః స సదస్యముఖ్యైర్దక్షో గిరిత్రాయ విసృజ్య శాపమ్

తస్మాద్వినిష్క్రమ్య వివృద్ధమన్యుర్జగామ కౌరవ్య నిజం నికేతనమ్॥19॥

విజ్ఞాయ శాపం గిరిశానుగాగ్రణీర్నన్దీశ్వరో రోషకషాయదూషితః
దక్షాయ శాపం విససర్జ దారుణం యే చాన్వమోదంస్తదవాచ్యతాం ద్విజాః॥20॥

య ఏతన్మర్త్యముద్దిశ్య భగవత్యప్రతిద్రుహి
ద్రుహ్యత్యజ్ఞః పృథగ్దృష్టిస్తత్త్వతో విముఖో భవేత్॥21॥

గృహేషు కూటధర్మేషు సక్తో గ్రామ్యసుఖేచ్ఛయా
కర్మతన్త్రం వితనుతే వేదవాదవిపన్నధీః॥22॥

బుద్ధ్యా పరాభిధ్యాయిన్యా విస్మృతాత్మగతిః పశుః
స్త్రీకామః సోఽస్త్వతితరాం దక్షో బస్తముఖోఽచిరాత్॥23॥

విద్యాబుద్ధిరవిద్యాయాం కర్మమయ్యామసౌ జడః
సంసరన్త్విహ యే చాముమను శర్వావమానినమ్॥24॥

గిరః శ్రుతాయాః పుష్పిణ్యా మధుగన్ధేన భూరిణా
మథ్నా చోన్మథితాత్మానః సమ్ముహ్యన్తు హరద్విషః॥25॥

సర్వభక్షా ద్విజా వృత్త్యై ధృతవిద్యాతపోవ్రతాః
విత్తదేహేన్ద్రియారామా యాచకా విచరన్త్విహ॥26॥

తస్యైవం వదతః శాపం శ్రుత్వా ద్విజకులాయ వై
భృగుః ప్రత్యసృజచ్ఛాపం బ్రహ్మదణ్డం దురత్యయమ్॥27॥

భవవ్రతధరా యే చ యే చ తాన్సమనువ్రతాః
పాషణ్డినస్తే భవన్తు సచ్ఛాస్త్రపరిపన్థినః॥28॥

నష్టశౌచా మూఢధియో జటాభస్మాస్థిధారిణః
విశన్తు శివదీక్షాయాం యత్ర దైవం సురాసవమ్॥29॥

బ్రహ్మ చ బ్రాహ్మణాంశ్చైవ యద్యూయం పరినిన్దథ
సేతుం విధారణం పుంసామతః పాషణ్డమాశ్రితాః॥30॥

ఏష ఏవ హి లోకానాం శివః పన్థాః సనాతనః
యం పూర్వే చానుసన్తస్థుర్యత్ప్రమాణం జనార్దనః॥31॥

తద్బ్రహ్మ పరమం శుద్ధం సతాం వర్త్మ సనాతనమ్
విగర్హ్య యాత పాషణ్డం దైవం వో యత్ర భూతరాట్॥32॥

మైత్రేయ ఉవాచ
తస్యైవం వదతః శాపం భృగోః స భగవాన్భవః
నిశ్చక్రామ తతః కిఞ్చిద్విమనా ఇవ సానుగః॥33॥

తేఽపి విశ్వసృజః సత్రం సహస్రపరివత్సరాన్
సంవిధాయ మహేష్వాస యత్రేజ్య ఋషభో హరిః॥34॥

ఆప్లుత్యావభృథం యత్ర గఙ్గా యమునయాన్వితా
విరజేనాత్మనా సర్వే స్వం స్వం ధామ యయుస్తతః ||35||

అధ్యాయము – 3

మైత్రేయ ఉవాచ
సదా విద్విషతోరేవం కాలో వై ధ్రియమాణయోః
జామాతుః శ్వశురస్యాపి సుమహానతిచక్రమే ||1||

యదాభిషిక్తో దక్షస్తు బ్రహ్మణా పరమేష్ఠినా
ప్రజాపతీనాం సర్వేషామాధిపత్యే స్మయోఽభవత్ ||2||

ఇష్ట్వా స వాజపేయేన బ్రహ్మిష్ఠానభిభూయ చ
బృహస్పతిసవం నామ సమారేభే క్రతూత్తమమ్ ||3||

తస్మిన్బ్రహ్మర్షయః సర్వే దేవర్షిపితృదేవతాః
ఆసన్కృతస్వస్త్యయనాస్తత్పత్న్యశ్చ సభర్తృకాః ||4||

తదుపశ్రుత్య నభసి ఖేచరాణాం ప్రజల్పతామ్
సతీ దాక్షాయణీ దేవీ పితృయజ్ఞమహోత్సవమ్ ||5||

వ్రజన్తీః సర్వతో దిగ్భ్య ఉపదేవవరస్త్రియః
విమానయానాః సప్రేష్ఠా నిష్కకణ్ఠీః సువాససః ||6||

దృష్ట్వా స్వనిలయాభ్యాశే లోలాక్షీర్మృష్టకుణ్డలాః
పతిం భూతపతిం దేవమౌత్సుక్యాదభ్యభాషత ||7||

సత్యువాచ
ప్రజాపతేస్తే శ్వశురస్య సామ్ప్రతం నిర్యాపితో యజ్ఞమహోత్సవః కిల
వయం చ తత్రాభిసరామ వామ తే యద్యర్థితామీ విబుధా వ్రజన్తి హి ||8||

తస్మిన్భగిన్యో మమ భర్తృభిః స్వకైర్ధ్రువం గమిష్యన్తి సుహృద్దిదృక్షవః
అహం చ తస్మిన్భవతాభికామయే సహోపనీతం పరిబర్హమర్హితుమ్ ||9||

తత్ర స్వసౄర్మే నను భర్తృసమ్మితా మాతృష్వసౄః క్లిన్నధియం చ మాతరమ్
ద్రక్ష్యే చిరోత్కణ్ఠమనా మహర్షిభిరున్నీయమానం చ మృడాధ్వరధ్వజమ్ ||10||

త్వయ్యేతదాశ్చర్యమజాత్మమాయయా వినిర్మితం భాతి గుణత్రయాత్మకమ్
తథాప్యహం యోషిదతత్త్వవిచ్చ తే దీనా దిదృక్షే భవ మే భవక్షితిమ్ ||11||

పశ్య ప్రయాన్తీరభవాన్యయోషితోఽప్యలఙ్కృతాః కాన్తసఖా వరూథశః
యాసాం వ్రజద్భిః శితికణ్ఠ మణ్డితం నభో విమానైః కలహంసపాణ్డుభిః ||12||

కథం సుతాయాః పితృగేహకౌతుకం నిశమ్య దేహః సురవర్య నేఙ్గతే
అనాహుతా అప్యభియన్తి సౌహృదం భర్తుర్గురోర్దేహకృతశ్చ కేతనమ్ ||13||

తన్మే ప్రసీదేదమమర్త్య వాఞ్ఛితం కర్తుం భవాన్కారుణికో బతార్హతి

త్వయాత్మనోఽర్ధేఽహమదభ్రచక్షుషా నిరూపితా మానుగృహాణ యాచితః||14||

ఋషిరువాచ
ఏవం గిరిత్రః ప్రియయాభిభాషితః ప్రత్యభ్యధత్త ప్రహసన్సుహృత్ప్రియః
సంస్మారితో మర్మభిదః కువాగిషూన్యానాహ కో విశ్వసృజాం సమక్షతః||15||

శ్రీభగవానువాచ
త్వయోదితం శోభనమేవ శోభనే అనాహుతా అప్యభియన్తి బన్ధుషు
తే యద్యనుత్పాదితదోషదృష్టయో బలీయసానాత్మ్యమదేన మన్యునా||16||

విద్యాతపోవిత్తవపుర్వయఃకులైః సతాం గుణైః షడ్భిరసత్తమేతరైః
స్మృతౌ హతాయాం భృతమానదుర్దృశః స్తబ్ధా న పశ్యన్తి హి ధామ భూయసామ్||17||

నైతాదృశానాం స్వజనవ్యపేక్షయా గృహాన్ప్రతీయాదనవస్థితాత్మనామ్
యేఽభ్యాగతాన్వక్రధియాభిచక్షతే ఆరోపితభ్రూభిరమర్షణాక్షిభిః||18||

తథారిభిర్న వ్యథతే శిలీముఖైః శేతేఽర్దితాఙ్గో హృదయేన దూయతా
స్వానాం యథా వక్రధియాం దురుక్తిభిర్దివానిశం తప్యతి మర్మతాడితః||19||

వ్యక్తం త్వముత్కృష్టగతేః ప్రజాపతేః ప్రియాత్మజానామసి సుభ్రు మే మతా
తథాపి మానం న పితుః ప్రపత్స్యసే మదాశ్రయాత్కః పరితప్యతే యతః||20||

పాపచ్యమానేన హృదాతురేన్ద్రియః సమృద్ధిభిః పూరుషబుద్ధిసాక్షిణామ్
అకల్ప ఏషామధిరోఢుమఞ్జసా పరం పదం ద్వేష్టి యథాసురా హరిమ్||21||

ప్రత్యుద్గమప్రశ్రయణాభివాదనం విధీయతే సాధు మిథః సుమధ్యమే
ప్రాజ్ఞైః పరస్మై పురుషాయ చేతసా గుహాశయాయైవ న దేహమానినే||22||

సత్త్వం విశుద్ధం వసుదేవశబ్దితం యదీయతే తత్ర పుమానపావృతః
సత్త్వే చ తస్మిన్భగవాన్వాసుదేవో హ్యధోక్షజో మే నమసా విధీయతే||23||

తత్తే నిరీక్ష్యో న పితాపి దేహకృద్దక్షో మమ ద్విట్తదనువ్రతాశ్చ యే
యో విశ్వసృగ్యజ్ఞగతం వరోరు మామనాగసం దుర్వచసాకరోత్తిరః||24||

యది వ్రజిష్యస్యతిహాయ మద్వచో భద్రం భవత్యా న తతో భవిష్యతి
సమ్భావితస్య స్వజనాత్పరాభవో యదా స సద్యో మరణాయ కల్పతే||25||

అధ్యాయము – 4

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏతావదుక్త్వా విరరామ శఙ్కరః పత్న్యఙ్గనాశం హ్యుభయత్ర చిన్తయన్
సుహృద్దిదృక్షుః పరిశఙ్కితా భవాన్నిష్క్రామతీ నిర్విశతీ ద్విధాస సా||1||

సుహృద్దిదృక్షాప్రతిఘాతదుర్మనాః స్నేహాద్రుదత్యశ్రుకలాతివిహ్వలా
భవం భవాన్యప్రతిపూరుషం రుషా ప్రధక్ష్యతీవైక్షత జాతవేపథుః||2||

తతో వినిఃశ్వస్య సతీ విహాయ తం శోకేన రోషేణ చ దూయతా హృదా

పిత్రోరగాత్స్రణవిమూఢధీర్గృహాన్ప్రేమ్ణాత్మనో యోఽర్ధమదాత్సతాం ప్రియః ||3||

తామన్వగచ్ఛన్ద్రుతవిక్రమాం సతీమేకాం త్రినేత్రానుచరాః సహస్రశః
సపార్షదయక్షా మణిమన్మదాదయః పురోవృషేన్ద్రాస్తరసా గతవ్యథాః ||4||

తాం సారికాకన్దుకదర్పణామ్బుజ శ్వేతాతపత్రవ్యజనస్రగాదిభిః
గీతాయనైర్దున్దుభిశఙ్ఖవేణుభిర్వృషేన్ద్రమారోప్య విటఙ్కితా యయుః ||5||

ఆబ్రహ్మఘోషోర్జితయజ్ఞవైశసం విప్రర్షిజుష్టం విబుధైశ్చ సర్వశః
మృద్దార్వయఃకాఞ్చనదర్భచర్మభిర్నిసృష్టభాణ్డం యజనం సమావిశత్ ||6||

తామాగతాం తత్ర న కశ్చనాద్రియద్విమానితాం యజ్ఞకృతో భయాజ్జనః
ఋతే స్వసౄర్వై జననీం చ సాదరాః ప్రేమాశ్రుకణ్ఠ్యః పరిషస్వజుర్ముదా ||7||

సౌదర్యసమ్ప్రశ్నసమర్థవార్తయా మాత్రా చ మాతృష్వసృభిశ్చ సాదరమ్
దత్తాం సపర్యాం వరమాసనం చ సా నాదత్త పిత్రాప్రతినన్దితా సతీ ||8||

అరుద్రభాగం తమవేక్ష్య చాధ్వరం పిత్రా చ దేవే కృతహేలనం విభౌ
అనాదృతా యజ్ఞసదస్యధీశ్వరీ చుకోప లోకానివ ధక్ష్యతీ రుషా ||9||

జగర్హ సామర్షవిపన్నయా గిరా శివద్విషం ధూమపథశ్రమస్మయమ్
స్వతేజసా భూతగణాన్సముత్థితాన్నిగృహ్య దేవీ జగతోఽభిశృణ్వతః ||10||

దేవ్యువాచ
న యస్య లోకేఽస్త్యతిశాయనః ప్రియస్తథాప్రియో దేహభృతాం ప్రియాత్మనః
తస్మిన్సమస్తాత్మని ముక్తవైరకే ఋతే భవన్తం కతమః ప్రతీపయేత్ ||11||

దోషాన్పరేషాం హి గుణేషు సాధవో గృహ్ణన్తి కేచిన్న భవాదృశో ద్విజ
గుణాంశ్చ ఫల్గూన్బహులీకరిష్ణవో మహత్తమాస్తేష్వవిదద్భవానఘమ్ ||12||

నాశ్చర్యమేతద్యదసత్సు సర్వదా మహద్వినిన్దా కుణపాత్మవాదిషు
సేర్ష్యం మహాపూరుషపాదపాంసుభిర్నిరస్తతేజఃసు తదేవ శోభనమ్ ||13||

యద్ద్వ్యక్షరం నామ గిరేరితం నృణాం సకృత్ప్రసఙ్గాదఘమాశు హన్తి తత్
పవిత్రకీర్తిం తమలఙ్ఘ్యశాసనం భవానహో ద్వేష్టి శివం శివేతరః ||14||

యత్పాదపద్మం మహతాం మనోఽలిభిర్నిషేవితం బ్రహ్మరసాసవార్థిభిః
లోకస్య యద్వర్షతి చాశిషోఽర్థినస్తస్మై భవాన్ద్రుహ్యతి విశ్వబన్ధవే ||15||

కిం వా శివాఖ్యమశివం న విదుస్త్వదన్యే బ్రహ్మాదయస్తమవకీర్య జటాః శ్మశానే
తన్మాల్యభస్మనృకపాల్యవసత్పిశాచైర్యే మూర్ధభిర్దధతి తచ్చరణావసృష్టమ్ ||16||

కర్ణౌ పిధాయ నిరయాద్యదకల్ప ఈశే ధర్మావితర్యసృణిభిర్నృభిరస్యమానే
ఛిన్ద్యాత్ప్రసహ్య రుశతీమసతీం ప్రభుశ్చేజ్జిహ్వామసూనపి తతో విసృజేత్స ధర్మః ||17||

అతస్తవోత్పన్నమిదం కలేవరం న ధారయిష్యే శితికణ్ఠగర్హిణః
జగ్ధస్య మోహాద్ధి విశుద్ధిమన్ధసో జుగుప్సితస్యోద్ధరణం ప్రచక్షతే ||18||

న వేదవాదాననువర్తతే మతిః స్వ ఏవ లోకే రమతో మహామునేః
యథా గతిర్దేవమనుష్యయోః పృథక్స్వ ఏవ ధర్మే న పరం క్షిపేత్స్థితః ॥19॥

కర్మ ప్రవృత్తం చ నివృత్తమప్యృతం వేదే వివిచ్యోభయలిఙ్గమాశ్రితమ్
విరోధి తద్యౌగపదైకకర్తరి ద్వయం తథా బ్రహ్మణి కర్మ నర్చ్ఛతి ॥20॥

మా వః పదవ్యః పితరస్మదాస్థితా యా యజ్ఞశాలాసు న ధూమవర్త్మభిః
తదన్నతృప్తైరసుభృద్భిరీడితా అవ్యక్తలిఙ్గా అవధూతసేవితాః ॥21॥

నైతేన దేహేన హరే కృతాగసో దేహోద్భవేనాలమలం కుజన్మనా
వ్రీడా మమాభూత్కుజనప్రసఙ్గతస్తజ్జన్మ ధిగ్యో మహతామవద్యకృత్ ॥22॥

గోత్రం త్వదీయం భగవాన్వృషధ్వజో దాక్షాయణీత్యాహ యదా సుదుర్మనాః
వ్యపేతనర్మస్మితమాశు తదాహం వ్యుత్స్రక్ష్య ఏతత్కుణపం త్వదఙ్గజమ్ ॥23॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్యధ్వరే దక్షమనూద్య శత్రుహన్క్షితావుదీచీం నిషసాద శాన్తవాక్
స్పృష్ట్వా జలం పీతదుకూలసంవృతా నిమీల్య దృగ్యోగపథం సమావిశత్ ॥24॥

కృత్వా సమానావనిలౌ జితాసనా సోదానముత్థాప్య చ నాభిచక్రతః
శనైర్హృది స్థాప్య ధియోరసి స్థితం కణ్ఠాద్భ్రువోర్మధ్యమనిన్దితానయత్ ॥25॥

ఏవం స్వదేహం మహతాం మహీయసా ముహుః సమారోపితమఙ్కమాదరాత్
జిహాసతీ దక్షరుషా మనస్వినీ దధార గాత్రేష్వనిలాగ్నిధారణామ్ ॥26॥

తతః స్వభర్తుశ్చరణామ్బుజాసవం జగద్గురోశ్చిన్తయతీ న చాపరమ్
దదర్శ దేహో హతకల్మషః సతీ సద్యః ప్రజజ్వాల సమాధిజాగ్నినా ॥27॥

తత్పశ్యతాం ఖే భువి చాద్భుతం మహద్ధా హేతి వాదః సుమహానజాయత
హన్త ప్రియా దైవతమస్య దేవీ జహావసూన్కేన సతీ ప్రకోపితా ॥28॥

అహో అనాత్మ్యం మహదస్య పశ్యత ప్రజాపతేర్యస్య చరాచరం ప్రజాః
జహావసూన్యద్విమతాత్మజా సతీ మనస్వినీ మానమభీక్ష్ణమర్హతి ॥29॥

సోऽయం దుర్మర్షహృదయో బ్రహ్మధ్రుక్చ లోకేऽపకీర్తిం మహతీమవాప్స్యతి
యదఙ్గజాం స్వాం పురుషద్విడుద్యతాం న ప్రత్యషేధన్మృతయేऽపరాధతః ॥30॥

వదత్యేవం జనే సత్యా దృష్ట్వాసుత్యాగమద్భుతమ్
దక్షం తత్పార్షదా హన్తుముదతిష్ఠన్నుదాయుధాః ॥31॥

తేషామాపతతాం వేగం నిశామ్య భగవాన్భృగుః
యజ్ఞఘ్నఘ్నేన యజుషా దక్షిణాగ్నౌ జుహావ హ ॥32॥

అధ్వర్యుణా హూయమానే దేవా ఉత్పేతురోజసా
ఋభవో నామ తపసా సోమం ప్రాప్తాః సహస్రశః ॥33॥

తైరలాతాయుధైః సర్వే ప్రమథాః సహగుహ్యకాః

హన్యమానా దిశో భేజురుశద్భిర్బ్రహ్మతేజసా ||34 ||

అధ్యాయము – 5

మైత్రేయ ఉవాచ
భవో భవాన్యా నిధనం ప్రజాపతేరసత్కృతాయా అవగమ్య నారదాత్
స్వపార్షదసైన్యం చ తదధ్వరర్భుభిర్విద్రావితం క్రోధమపారమాదధే ||1 ||

క్రుద్ధః సుదష్టౌష్ఠపుటః స ధూర్జటిర్జటాం తడిద్వహ్నిసటోగ్రరోచిషమ్
ఉత్కృత్య రుద్రః సహసోత్థితో హసన్గమ్భీరనాదో విససర్జ తాం భువి ||2 ||

తతోఽతికాయస్తనువా స్పృశన్దివం సహస్రబాహుర్ఘనరుక్త్రిసూర్యదృక్
కరాలదంష్ట్రో జ్వలదగ్నిమూర్ధజః కపాలమాలీ వివిధోద్యతాయుధః ||3 ||

తం కిం కరోమీతి గృణన్తమాహ బద్ధాఞ్జలిం భగవాన్భూతనాథః
దక్షం సయజ్ఞం జహి మద్భటానాం త్వమగ్రణీ రుద్ర భటాంశకో మే ||4 ||

ఆజ్ఞప్త ఏవం కుపితేన మన్యునా స దేవదేవం పరిచక్రమే విభుమ్
మేనేతదాత్మానమసఙ్గరంహసా మహీయసాం తాత సహః సహిష్ణుమ్ ||5 ||

అన్వీయమానః స తు రుద్రపార్షదైర్భృశం నదద్భిర్వ్యనదత్సుభైరవమ్
ఉద్యమ్య శూలం జగదన్తకాన్తకం సమ్ప్రాద్రవద్ఘోషణభూషణాఙ్ఘ్రిః ||6 ||

అథర్త్విజో యజమానః సదస్యాః కకుభ్యుదీచ్యాం ప్రసమీక్ష్య రేణుమ్
తమః కిమేతత్కుత ఏతద్రజోఽభూదితి ద్విజా ద్విజపత్న్యశ్చ దధ్యుః ||7 ||

వాతా న వాన్తి న హి సన్తి దస్యవః ప్రాచీనబర్హిర్జీవతి హోగ్రదణ్డః
గావో న కాల్యన్త ఇదం కుతో రజో లోకోఽధునా కిం ప్రలయాయ కల్పతే ||8 ||

ప్రసూతిమిశ్రాః స్త్రియ ఉద్విగ్నచిత్తా ఊచుర్విపాకో వృజినస్యైవ తస్య
యత్పశ్యన్తీనాం దుహితౄణాం ప్రజేశః సుతాం సతీమవదధ్యావనాగామ్ ||9 ||

యస్త్వన్తకాలే వ్యుప్తజటాకలాపః స్వశూలసూచ్యర్పితదిగ్గజేన్ద్రః
వితత్య నృత్యత్యుదితాస్త్రదోర్ధ్వజానుచ్చాట్టహాసస్తనయిత్నుభిన్నదిక్ ||10 ||

అమర్షయిత్వా తమసహ్యతేజసం మన్యుప్లుతం దుర్నిరీక్ష్యం భ్రుకుట్యా
కరాలదంష్ట్రాభిరుదస్తభాగణం స్యాత్స్వస్తి కిం కోపయతో విధాతుః ||11 ||

బహ్వేవముద్విగ్నదృశోచ్యమానే జనేన దక్షస్య ముహుర్మహాత్మనః
ఉత్పేతురుత్పాతతమాః సహస్రశో భయావహా దివి భూమౌ చ పర్యక్ ||12 ||

తావత్స రుద్రానుచరైర్మహామఖో నానాయుధైర్వామనకైరుదాయుధైః
పిఙ్గైః పిశఙ్గైర్మకరోదరాననైః పర్యాద్రవద్భిర్విదురాన్వరుధ్యత ||13 ||

కేచిద్బభఞ్జుః ప్రాగ్వంశం పత్నీశాలాం తథాపరే
సద ఆగ్నీధ్రశాలాం చ తద్విహారం మహానసమ్ ||14 ||

రురుజుర్యజ్ఞపాత్రాణి తథైకేఽగ్నీననాశయన్
కుణ్డేష్వమూత్రయన్కేచిద్బిభిదుర్వేదిమేఖలాః ||15||

అబాధన్త మునీనన్యే ఏకే పత్నీరతర్జయన్
అపరే జగృహుర్దేవాన్ప్రత్యాసన్నాన్పలాయితాన్ ||16||

భృగుం బబన్ధ మణిమాన్వీరభద్రః ప్రజాపతిమ్
చణ్డేశః పూషణం దేవం భగం నన్దీశ్వరోఽగ్రహీత్ ||17||

సర్వ ఏవర్త్విజో దృష్ట్వా సదస్యాః సదివౌకసః
తైరర్ద్యమానాః సుభృశం గ్రావభిర్నైకధాద్రవన్ ||18||

జుహ్వతః స్రువహస్తస్య శ్మశ్రూణి భగవాన్భవః
భృగోర్లులుఞ్చే సదసి యోఽహసచ్ఛ్మశ్రు దర్శయన్ ||19||

భగస్య నేత్రే భగవాన్పాతితస్య రుషా భువి
ఉజ్జహార సదస్థోఽక్ష్ణా యః శపన్తమసూసుచత్ ||20||

పూష్ణో హ్యపాతయద్దన్తాన్కాలిఙ్గస్య యథా బలః
శప్యమానే గరిమణి యోఽహసద్దర్శయన్దతః ||21||

ఆక్రమ్యోరసి దక్షస్య శితధారేణ హేతినా
ఛిన్దన్నపి తదుద్ధర్తుం నాశక్నోత్త్ర్యమ్బకస్తదా ||22||

శస్త్రైరస్త్రాన్వితైరేవమనిర్భిన్నత్వచం హరః
విస్మయం పరమాపన్నో దధ్యౌ పశుపతిశ్చిరమ్ ||23||

దృష్ట్వా సంజ్ఞపనం యోగం పశూనాం స పతిర్మఖే
యజమానపశోః కస్య కాయాత్తేనాహరచ్ఛిరః ||24||

సాధువాదస్తదా తేషాం కర్మ తత్తస్య పశ్యతామ్
భూతప్రేతపిశాచానాం అన్యేషాం తద్విపర్యయః ||25||

జుహావైతచ్ఛిరస్తస్మిన్దక్షిణాగ్నావమర్షితః
తద్దేవయజనం దగ్ధ్వా ప్రాతిష్ఠద్గుహ్యకాలయమ్ ||26||

అధ్యాయము – 6

మైత్రేయ ఉవాచ
అథ దేవగణాః సర్వే రుద్రానీకైః పరాజితాః
శూలపట్టిశనిస్త్రింశ గదాపరిఘముద్గరైః ||1||

సఞ్ఛిన్నభిన్నసర్వాఙ్గాః సర్త్విక్సభ్యా భయాకులాః
స్వయమ్భువే నమస్కృత్య కార్త్స్న్యేనైతన్న్యవేదయన్ ||2||

ఉపలభ్య పురైవైతద్భగవానబ్జసమ్భవః
నారాయణశ్చ విశ్వాత్మా న కస్యాధ్వరమీయతుః ||3||

తదాకర్ణ్య విభుః ప్రాహ తేజీయసి కృతాగసి
క్షేమాయ తత్ర సా భూయాన్న ప్రాయేణ బుభూషతామ్॥4॥

అథాపి యూయం కృతకిల్బిషా భవం యే బర్హిషో భాగభాజం పరాదుః
ప్రసాదయధ్వం పరిశుద్ధచేతసా క్షిప్రప్రసాదం ప్రగృహీతాఙ్ఘ్రిపద్మమ్॥5॥

ఆశాసానా జీవితమధ్వరస్య లోకః సపాలః కుపితే న యస్మిన్
తమాశు దేవం ప్రియయా విహీనం క్షమాపయధ్వం హృది విద్ధం దురుక్తైః॥6॥

నాహం న యజ్ఞో న చ యూయమన్యే యే దేహభాజో మునయశ్చ తత్త్వమ్
విదుః ప్రమాణం బలవీర్యయోర్వా యస్యాత్మతన్త్రస్య క ఉపాయం విధిత్సేత్॥7॥

స ఇత్థమాదిశ్య సురానజస్తు తైః సమన్వితః పితృభిః సప్రజేశైః
యయౌ స్వధిష్ణ్యాన్నిలయం పురద్విషః కైలాసమద్రిప్రవరం ప్రియం ప్రభోః॥8॥

జన్మౌషధితపోమన్త్ర యోగసిద్ధైర్నరేతరైః
జుష్టం కిన్నరగన్ధర్వైరప్సరోభిర్వృతం సదా॥9॥

నానామణిమయైః శృఙ్గైర్నానాధాతువిచిత్రితైః
నానాద్రుమలతాగుల్మైర్నానామృగగణావృతైః॥10॥

నానామలప్రస్రవణైర్నానాకన్దరసానుభిః
రమణం విహరన్తీనాం రమణైః సిద్ధయోషితామ్॥11॥

మయూరకేకాభిరుతం మదాన్ధాలివిమూర్చ్ఛితమ్
ప్లావితై రక్తకణ్ఠానాం కూజితైశ్చ పతత్త్రిణామ్॥12॥

ఆహ్వయన్తమివోద్ధస్తైర్ద్విజాన్కామదుఘైర్ద్రుమైః
వ్రజన్తమివ మాతఙ్గైర్గృణన్తమివ నిర్ఝరైః॥13॥

మన్దారైః పారిజాతైశ్చ సరలైశ్చోపశోభితమ్
తమాలైః శాలతాలైశ్చ కోవిదారాసనార్జునైః॥14॥

చూతైః కదమ్బైర్నీపైశ్చ నాగపున్నాగచమ్పకైః
పాటలాశోకబకులైః కున్దైః కురబకైరపి॥15॥

స్వర్ణార్ణశతపత్రైశ్చ వరరేణుకజాతిభిః
కుబ్జకైర్మల్లికాభిశ్చ మాధవీభిశ్చ మణ్డితమ్॥16॥

పనసోదుమ్బరాశ్వత్థ ప్లక్షన్యగ్రోధహిఙ్గుభిః
భూర్జైరోషధిభిః పూగై రాజపూగైశ్చ జమ్బుభిః॥17॥

ఖర్జూరామ్రాతకామ్రాద్యైః ప్రియాలమధుకేఙ్గుదైః
ద్రుమజాతిభిరన్యైశ్చ రాజితం వేణుకీచకైః॥18॥

కుముదోత్పలకహ్లార శతపత్రవనర్ద్ధిభిః
నలినీషు కలం కూజత్ ఖగవృన్దోపశోభితమ్॥19॥

మృగైః శాఖామృగైః క్రోడైర్మృగేన్ద్రైరృక్షశల్యకైః
గవయైః శరభైర్వ్యాఘ్రై రురుభిర్మహిషాదిభిః ॥20॥

కర్ణాన్త్రైకపదాశ్వాస్యైర్నిర్జుష్టం వృకనాభిభిః
కదలీఖణ్డసంరుద్ధ నలినీపులినశ్రియమ్ ॥21॥

పర్యస్తం నన్దయా సత్యాః స్నానపుణ్యతరోదయా
విలోక్య భూతేశగిరిం విబుధా విస్మయం యయుః ॥22॥

దదృశుస్తత్ర తే రమ్యామలకాం నామ వై పురీమ్
వనం సౌగన్ధికం చాపి యత్ర తన్నామ పఙ్కజమ్ ॥23॥

నన్దా చాలకనన్దా చ సరితౌ బాహ్యతః పురః
తీర్థపాదపదామ్భోజ రజసాతీవ పావనే ॥24॥

యయోః సురస్త్రియః క్షత్తరవరుహ్య స్వధిష్ణ్యతః
క్రీడన్తి పుంసః సిఞ్చన్త్యో విగాహ్య రతికర్శితాః ॥25॥

యయోస్తత్స్నానవిభ్రష్ట నవకుఙ్కుమపిఞ్జరమ్
వితృషోఽపి పిబన్త్యమ్భః పాయయన్తో గజా గజీః ॥26॥

తారహేమమహారత్న విమానశతసఙ్కులామ్
జుష్టాం పుణ్యజనస్త్రీభిర్యథా ఖం సతడిద్ఘనమ్ ॥27॥

హిత్వా యక్షేశ్వరపురీం వనం సౌగన్ధికం చ తత్
ద్రుమైః కామదుఘైర్హృద్యం చిత్రమాల్యఫలచ్ఛదైః ॥28॥

రక్తకణ్ఠఖగానీక స్వరమణ్డితషట్పదమ్
కలహంసకులప్రేష్ఠం ఖరదణ్డజలాశయమ్ ॥29॥

వనకుఞ్జరసఙ్ఘృష్ట హరిచన్దనవాయునా
అధి పుణ్యజనస్త్రీణాం ముహురున్మథయన్మనః ॥30॥

వైదూర్యకృతసోపానా వాప్య ఉత్పలమాలినీః
ప్రాప్తం కిమ్పురుషైర్దృష్ట్వా త ఆరాద్దదృశుర్వటమ్ ॥31॥

స యోజనశతోత్సేధః పాదోనవిటపాయతః
పర్యక్కృతాచలచ్ఛాయో నిర్నీడస్తాపవర్జితః ॥32॥

తస్మిన్మహాయోగమయే ముముక్షుశరణే సురాః
దదృశుః శివమాసీనం త్యక్తామర్షమివాన్తకమ్ ॥33॥

సనన్దనాద్యైర్మహాసిద్ధైః శాన్తైః సంశాన్తవిగ్రహమ్
ఉపాస్యమానం సఖ్యా చ భర్త్రా గుహ్యకరక్షసామ్ ॥34॥

విద్యాతపోయోగపథమాస్థితం తమధీశ్వరమ్
చరన్తం విశ్వసుహృదం వాత్సల్యాల్లోకమఙ్గలమ్ ॥35॥

లిఙ్గం చ తాపసాభీష్టం భస్మదణ్డజటాజినమ్
అఙ్గేన సన్ధ్యాభ్రరుచా చన్ద్రలేఖాం చ బిభ్రతమ్ ||36||

ఉపవిష్టం దర్భమయ్యాం బృస్యాం బ్రహ్మ సనాతనమ్
నారదాయ ప్రవోచన్తం పృచ్ఛతే శృణ్వతాం సతామ్ ||37||

కృత్వోరౌ దక్షిణే సవ్యం పాదపద్మం చ జానుని
బాహుం ప్రకోష్ఠేఽక్షమాలామాసీనం తర్కముద్రయా ||38||

తం బ్రహ్మనిర్వాణసమాధిమాశ్రితం వ్యుపాశ్రితం గిరిశం యోగకక్షామ్
సలోకపాలా మునయో మనూనామాద్యం మనుం ప్రాఞ్జలయః ప్రణేముః ||39||

స తూపలభ్యాగతమాత్మయోనిం సురాసురేశైరభివన్దితాఙ్ఘ్రిః
ఉత్థాయ చక్రే శిరసాభివన్దనమర్హత్తమః కస్య యథైవ విష్ణుః ||40||

తథాపరే సిద్ధగణా మహర్షిభిర్యే వై సమన్తాదను నీలలోహితమ్
నమస్కృతః ప్రాహ శశాఙ్కశేఖరం కృతప్రణామం ప్రహసన్నివాత్మభూః ||41||

బ్రహ్మోవాచ
జానే త్వామీశం విశ్వస్య జగతో యోనిబీజయోః
శక్తేః శివస్య చ పరం యత్తద్బ్రహ్మ నిరన్తరమ్ ||42||

త్వమేవ భగవన్నేతచ్ఛివశక్త్యోః స్వరూపయోః
విశ్వం సృజసి పాస్యత్సి క్రీడన్నూర్ణపటో యథా ||43||

త్వమేవ ధర్మార్థదుఘాభిపత్తయే దక్షేణ సూత్రేణ ససర్జిథాధ్వరమ్
త్వయైవ లోకేఽవసితాశ్చ సేతవో యాన్బ్రాహ్మణాః శ్రద్దధతే ధృతవ్రతాః ||44||

త్వం కర్మణాం మఙ్గల మఙ్గలానాం కర్తుః స్వలోకం తనుషే స్వః పరం వా
అమఙ్గలానాం చ తమిస్రముల్బణం విపర్యయః కేన తదేవ కస్యచిత్ ||45||

న వై సతాం త్వచ్చరణార్పితాత్మనాం భూతేషు సర్వేష్వభిపశ్యతాం తవ
భూతాని చాత్మన్యపృథగ్దిదృక్షతాం ప్రాయేణ రోషోఽభిభవేద్యథా పశుమ్ ||46||

పృథగ్ధియః కర్మదృశో దురాశయాః పరోదయేనార్పితహృద్రుజోఽనిశమ్
పరాన్దురుక్తైర్వితుదన్త్యరున్తుదాస్తాన్మావధీద్దైవవధాన్భవద్విధః ||47||

యస్మిన్యదా పుష్కరనాభమాయయా దురన్తయా స్పృష్టధియః పృథగ్దృశః
కుర్వన్తి తత్ర హ్యనుకమ్పయా కృపాం న సాధవో దైవబలాత్కృతే క్రమమ్ ||48||

భవాంస్తు పుంసః పరమస్య మాయయా దురన్తయాస్పృష్టమతిః సమస్తదృక్
తయా హతాత్మస్వనుకర్మచేతఃస్వనుగ్రహం కర్తుమిహార్హసి ప్రభో ||49||

కుర్వధ్వరస్యోద్ధరణం హతస్య భోః త్వయాసమాప్తస్య మనో ప్రజాపతేః
న యత్ర భాగం తవ భాగినో దదుః కుయాజినో యేన మఖో నినీయతే ||50||

జీవతాద్యజమానోఽయం ప్రపద్యేతాక్షిణీ భగః

భృగోః శ్మశ్రూణి రోహన్తు పూష్ణో దన్తాశ్చ పూర్వవత్॥51॥

దేవానాం భగ్నగాత్రాణామృత్విజాం చాయుధాశ్మభిః
భవతానుగృహీతానామాశు మన్యోఽస్త్వనాతురమ్॥52॥

ఏష తే రుద్ర భాగోఽస్తు యదుచ్ఛిష్టోఽధ్వరస్య వై
యజ్ఞస్తే రుద్ర భాగేన కల్పతామద్య యజ్ఞహన్॥53॥

అధ్యాయము – 7

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్యజేనానునీతేన భవేన పరితుష్యతా
అభ్యధాయి మహాబాహో ప్రహస్య శ్రూయతామితి॥1॥

మహాదేవ ఉవాచ
నాఘం ప్రజేశ బాలానాం వర్ణయే నానుచిన్తయే
దేవమాయాభిభూతానాం దణ్డస్తత్ర ధృతో మయా॥2॥

ప్రజాపతేర్దగ్ధశీర్ష్ణో భవత్వజముఖం శిరః
మిత్రస్య చక్షుషేక్షేత భాగం స్వం బర్హిషో భగః॥3॥

పూషా తు యజమానస్య దద్భిర్జక్షతు పిష్టభుక్
దేవాః ప్రకృతసర్వాఙ్గా యే మ ఉచ్ఛేషణం దదుః॥4॥

బాహుభ్యామశ్వినోః పూష్ణో హస్తాభ్యాం కృతబాహవః
భవన్త్వధ్వర్యవశ్చాన్యే బస్తశ్మశ్రుర్భృగుర్భవేత్॥5॥

మైత్రేయ ఉవాచ
తదా సర్వాణి భూతాని శ్రుత్వా మీఢుష్టమోదితమ్
పరితుష్టాత్మభిస్తాత సాధు సాధ్విత్యథాబ్రువన్॥6॥

తతో మీఢ్వాంసమామన్త్ర్య శునాసీరాః సహర్షిభిః
భూయస్తద్దేవయజనం సమీఢ్వద్వేధసో యయుః॥7॥

విధాయ కార్త్స్న్యేన చ తద్యదాహ భగవాన్భవః
సన్దధుః కస్య కాయేన సవనీయపశోః శిరః॥8॥

సన్ధీయమానే శిరసి దక్షో రుద్రాభివీక్షితః
సద్యః సుప్త ఇవోత్తస్థౌ దదృశే చాగ్రతో మృడమ్॥9॥

తదా వృషధ్వజద్వేష కలిలాత్మా ప్రజాపతిః
శివావలోకాదభవచ్ఛరద్ధ్రద ఇవామలః॥10॥

భవస్తవాయ కృతధీర్నాశక్నోదనురాగతః
ఔత్కణ్ఠ్యాద్బాష్పకలయా సమ్పరేతాం సుతాం స్మరన్॥11॥

కృచ్ఛ్రాత్సంస్తభ్య చ మనః ప్రేమవిహ్వలితః సుధీః

శశంస నిర్వ్యలీకేన భావేనేశం ప్రజాపతిః ॥12॥

దక్ష ఉవాచ
భూయాననుగ్రహ అహో భవతా కృతో మే
దణ్డస్త్వయా మయి భృతో యదపి ప్రలబ్ధః
న బ్రహ్మబన్ధుషు చ వాం భగవన్నవజ్ఞా
తుభ్యం హరేశ్చ కుత ఏవ ధృతవ్రతేషు ॥13॥

విద్యాతపోవ్రతధరాన్ముఖతః స్మ విప్రాన్
బ్రహ్మాత్మతత్త్వమవితుం ప్రథమం త్వమస్రాక్
తద్బ్రాహ్మణాన్పరమ సర్వవిపత్సు పాసి
పాలః పశూనివ విభో ప్రగృహీతదణ్డః ॥14॥

యోఽసౌ మయావిదితతత్త్వదృశా సభాయాం
క్షిప్తో దురుక్తివిశిఖైర్విగణయ్య తన్మామ్
అర్వాక్పతన్తమర్హత్తమనిన్దయాపాద్
దృష్ట్యార్ద్రయా స భగవాన్స్వకృతేన తుష్యేత్ ॥15॥

మైత్రేయ ఉవాచ
క్షమాప్యైవం స మీఢ్వాంసం బ్రహ్మణా చానుమన్త్రితః
కర్మ సన్తానయామాస సోపాధ్యాయర్త్విగాదిభిః ॥16॥

వైష్ణవం యజ్ఞసన్తత్యై త్రికపాలం ద్విజోత్తమాః
పురోడాశం నిరవపన్వీరసంసర్గశుద్ధయే ॥17॥

అధ్వర్యుణాత్తహవిషా యజమానో విశామ్పతే
ధియా విశుద్ధయా దధ్యౌ తథా ప్రాదురభూద్ధరిః ॥18॥

తదా స్వప్రభయా తేషాం ద్యోతయన్త్యా దిశో దశ
ముష్ణంస్తేజ ఉపానీతస్తార్క్ష్యేణ స్తోత్రవాజినా ॥19॥

శ్యామో హిరణ్యరశనోఽర్కకిరీటజుష్టో
నీలాలకభ్రమరమణ్డితకుణ్డలాస్యః
శఙ్ఖాబ్జచక్రశరచాపగదాసిచర్మ
వ్యగ్రైర్హిరణ్మయభుజైరివ కర్ణికారః ॥20॥

వక్షస్యధిశ్రితవధూర్వనమాల్యుదార
హాసావలోకకలయా రమయంశ్చ విశ్వమ్
పార్శ్వభ్రమద్వ్యజనచామరరాజహంసః
శ్వేతాతపత్రశశినోపరి రజ్యమానః ॥21॥

తముపాగతమాలక్ష్య సర్వే సురగణాదయః
ప్రణేముః సహసోత్థాయ బ్రహ్మేన్ద్రత్ర్యక్షనాయకాః ॥22॥

తత్తేజసా హతరుచః సన్నజిహ్వాః ససాధ్వసాః
మూర్ధ్నా ధృతాఞ్జలిపుటా ఉపతస్థురధోక్షజమ్ ॥23॥

అప్యర్వాగ్వృత్తయో యస్య మహి త్వాత్మభువాదయః
యథామతి గృణన్తి స్మ కృతానుగ్రహవిగ్రహమ్ ||24||

దక్షో గృహీతార్హణసాదనోత్తమం
యజ్ఞేశ్వరం విశ్వసృజాం పరం గురుమ్
సునన్దనన్దాద్యనుగైర్వృతం ముదా
గృణన్ప్రపేదే ప్రయతః కృతాఞ్జలిః ||25||

దక్ష ఉవాచ
శుద్ధం స్వధామ్న్యుపరతాఖిలబుద్ధ్యవస్థం
చిన్మాత్రమేకమభయం ప్రతిషిధ్య మాయామ్
తిష్ఠంస్తయైవ పురుషత్వముపేత్య తస్యామ్
ఆస్తే భవానపరిశుద్ధ ఇవాత్మతన్త్రః ||26||

ఋత్విజ ఊచుః
తత్త్వం న తే వయమనఞ్జన రుద్రశాపాత్
కర్మణ్యవగ్రహధియో భగవన్విదామః
ధర్మోపలక్షణమిదం త్రివృదధ్వరాఖ్యం
జ్ఞాతం యదర్థమధిదైవమదో వ్యవస్థాః ||27||

సదస్యా ఊచుః
ఉత్పత్త్యధ్వన్యశరణ ఉరుక్లేశదుర్గేఽన్తకోగ్ర
వ్యాలాన్విష్టే విషయమృగతృష్యాత్మగేహోరుభారః
ద్వన్ద్వశ్వభ్రే ఖలమృగభయే శోకదావేఽజ్ఞసార్థః
పాదౌకస్తే శరణద కదా యాతి కామోపసృష్టః ||28||

రుద్ర ఉవాచ
తవ వరద వరాఙ్ఘ్రావాశిషేహాఖిలార్థే
హ్యపి మునిభిరసక్తైరాదరేణార్హణీయే
యది రచితధియం మావిద్యలోకోఽపవిద్ధం
జపతి న గణయే తత్త్వత్పరానుగ్రహేణ ||29||

భృగురువాచ
యన్మాయయా గహనయాపహృతాత్మబోధా
బ్రహ్మాదయస్తనుభృతస్తమసి స్వపన్తః
నాత్మన్శ్రితం తవ విదన్త్యధునాపి తత్త్వం
సోఽయం ప్రసీదతు భవాన్ప్రణతాత్మబన్ధుః ||30||

బ్రహ్మోవాచ
నైతత్స్వరూపం భవతోఽసౌ పదార్థ భేదగ్రహైః పురుషో యావదీక్షేత్
జ్ఞానస్య చార్థస్య గుణస్య చాశ్రయో మాయామయాద్వ్యతిరిక్తో మతస్త్వమ్ ||31||

ఇన్ద్ర ఉవాచ
ఇదమప్యచ్యుత విశ్వభావనం వపురానన్దకరం మనోదృశామ్
సురవిద్విట్క్షపణైరుదాయుధైర్భుజదణ్డైరుపపన్నమష్టభిః ||32||

పత్న్య ఊచుః
యజ్ఞోఽయం తవ యజనాయ కేన సృష్టో విధ్వస్తః పశుపతినాద్య దక్షకోపాత్
తం నస్త్వం శవశయనాభశాన్తమేధం యజ్ఞాత్మన్నలినరుచా దృశా పునీహి ॥33॥

ఋషయ ఊచుః
అనన్వితం తే భగవన్విచేష్టితం యదాత్మనా చరసి హి కర్మ నాజ్యసే
విభూతయే యత ఉపసేదురీశ్వరీం న మన్యతే స్వయమనువర్తతీం భవాన్ ॥34॥

సిద్ధా ఊచుః
అయం త్వత్కథామృష్టపీయూషనద్యాం మనోవారణః క్లేశదావాగ్నిదగ్ధః
తృషార్తోఽవగాఢో న సస్మార దావం న నిష్క్రామతి బ్రహ్మసమ్పన్నవన్నః ॥35॥

యజమాన్యువాచ
స్వాగతం తే ప్రసీదేశ తుభ్యం నమః శ్రీనివాస శ్రియా కాన్తయా త్రాహి నః
త్వామృతేఽధీశ నాఙ్గైర్మఖః శోభతే శీర్షహీనః కబన్ధో యథా పురుషః ॥36॥

లోకపాలా ఊచుః
దృష్టః కిం నో దృగ్భిరసద్గ్రహైస్త్వం ప్రత్యగ్ద్రష్టా దృశ్యతే యేన విశ్వమ్
మాయా హ్యేషా భవదీయా హి భూమన్యస్త్వం షష్ఠః పఞ్చభిర్భాసి భూతైః ॥37॥

యోగేశ్వరా ఊచుః
ప్రేయాన్న తేఽన్యోఽస్త్యముతస్త్వయి ప్రభో విశ్వాత్మనీక్షేన్న పృథగ్య ఆత్మనః
అథాపి భక్త్యేశ తయోపధావతామనన్యవృత్త్యానుగృహాణ వత్సల ॥38॥

జగదుద్భవస్థితిలయేషు దైవతో బహుభిద్యమానగుణయాత్మమాయయా
రచితాత్మభేదమతయే స్వసంస్థయా వినివర్తితభ్రమగుణాత్మనే నమః ॥39॥

బ్రహ్మోవాచ
నమస్తే శ్రితసత్త్వాయ ధర్మాదీనాం చ సూతయే
నిర్గుణాయ చ యత్కాష్ఠాం నాహం వేదాపరేఽపి చ ॥40॥

అగ్నిరువాచ
యత్తేజసాహం సుసమిద్ధతేజా హవ్యం వహే స్వధ్వర ఆజ్యసిక్తమ్
తం యజ్ఞియం పఞ్చవిధం చ పఞ్చభిః స్విష్టం యజుర్భిః ప్రణతోఽస్మి యజ్ఞమ్ ॥41॥

దేవా ఊచుః
పురా కల్పాపాయే స్వకృతముదరీకృత్య వికృతం
త్వమేవాద్యస్తస్మిన్సలిల ఉరగేన్ద్రాధిశయనే
పుమాన్శేషే సిద్ధైర్హృది విమృశితాధ్యాత్మపదవిః
స ఏవాద్యాక్ష్ణోర్యః పథి చరసి భృత్యానవసి నః ॥42॥

గన్ధర్వా ఊచుః
అంశాంశాస్తే దేవ మరీచ్యాదయ ఏతే బ్రహ్మేన్ద్రాద్యా దేవగణా రుద్రపురోగాః
క్రీడాభాణ్డం విశ్వమిదం యస్య విభూమన్తస్మై నిత్యం నాథ నమస్తే కరవామ ॥43॥

విద్యాధరా ఊచుః

త్వన్మాయయార్థమభిపద్య కలేవరేఽస్మిన్
కృత్వా మమాహమితి దుర్మతిరుత్పథైః స్వైః
క్షిప్తోఽప్యసద్విషయలాలస ఆత్మమోహం
యుష్మత్కథామృతనిషేవక ఉద్వ్యుదస్యేత్॥44॥

బ్రాహ్మణా ఊచుః
త్వం క్రతుస్త్వం హవిస్త్వం హుతాశః స్వయం త్వం హి మన్త్రః సమిద్దర్భపాత్రాణి చ
త్వం సదస్యర్త్విజో దమ్పతీ దేవతా అగ్నిహోత్రం స్వధా సోమ ఆజ్యం పశుః॥45॥

త్వం పురా గాం రసాయా మహాసూకరో దంష్ట్రయా పద్మినీం వారణేన్ద్రో యథా
స్తూయమానో నదల్లీలయా యోగిభిర్వ్యుజ్జహర్థ త్రయీగాత్ర యజ్ఞక్రతుః॥46॥

స ప్రసీద త్వమస్మాకమాకాఙ్క్షతాం దర్శనం తే పరిభ్రష్టసత్కర్మణామ్
కీర్త్యమానే నృభిర్నామ్ని యజ్ఞేశ తే యజ్ఞవిఘ్నాః క్షయం యాన్తి తస్మై నమః॥47॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి దక్షః కవిర్యజ్ఞం భద్ర రుద్రాభిమర్శితమ్
కీర్త్యమానే హృషీకేశే సన్నిన్యే యజ్ఞభావనే॥48॥

భగవాన్స్వేన భాగేన సర్వాత్మా సర్వభాగభుక్
దక్షం బభాష ఆభాష్య ప్రీయమాణ ఇవానఘ॥49॥

శ్రీభగవానువాచ
అహం బ్రహ్మా చ శర్వశ్చ జగతః కారణం పరమ్
ఆత్మేశ్వర ఉపద్రష్టా స్వయన్దృగవిశేషణః॥50॥

ఆత్మమాయాం సమావిశ్య సోఽహం గుణమయీం ద్విజ
సృజన్రక్షన్హరన్విశ్వం దధ్రే సంజ్ఞాం క్రియోచితామ్॥51॥

తస్మిన్బ్రహ్మణ్యద్వితీయే కేవలే పరమాత్మని
బ్రహ్మరుద్రౌ చ భూతాని భేదేనాజ్ఞోఽనుపశ్యతి॥52॥

యథా పుమాన్న స్వాఙ్గేషు శిరఃపాణ్యాదిషు క్వచిత్
పారక్యబుద్ధిం కురుతే ఏవం భూతేషు మత్పరః॥53॥

త్రయాణామేకభావానాం యో న పశ్యతి వై భిదామ్
సర్వభూతాత్మనాం బ్రహ్మన్స శాన్తిమధిగచ్ఛతి॥54॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవం భగవతాదిష్టః ప్రజాపతిపతిర్హరిమ్
అర్చిత్వా క్రతునా స్వేన దేవానుభయతోఽయజత్॥55॥

రుద్రం చ స్వేన భాగేన హ్యుపాధావత్సమాహితః
కర్మణోదవసానేన సోమపానితరానపి
ఉదవస్య సహర్త్విగ్భిః సస్నావవభృథం తతః॥56॥

తస్మా అప్యనుభావేన స్వేనైవావాప్తరాధసే
ధర్మ ఏవ మతిం దత్త్వా త్రిదశాస్తే దివం యయుః॥57॥

ఏవం దాక్షాయణీ హిత్వా సతీ పూర్వకలేవరమ్
జజ్ఞే హిమవతః క్షేత్రే మేనాయామితి శుశ్రుమ॥58॥

తమేవ దయితం భూయ ఆవృఙ్క్తే పతిమమ్బికా
అనన్యభావైకగతిం శక్తిః సుప్తేవ పూరుషమ్॥59॥

ఏతద్భగవతః శమ్భోః కర్మ దక్షాధ్వరద్రుహః
శ్రుతం భాగవతాచ్ఛిష్యాదుద్ధవాన్మే బృహస్పతేః॥60॥

ఇదం పవిత్రం పరమీశచేష్టితం యశస్యమాయుష్యమఘౌఘమర్షణమ్
యో నిత్యదాకర్ణ్య నరోఽనుకీర్తయేద్ధునోత్యఘం కౌరవ భక్తిభావతః॥61॥

అధ్యాయము – 8

మైత్రేయ ఉవాచ
సనకాద్యా నారదశ్చ ఋభుర్హంసోఽరుణిర్యతిః
నైతే గృహాన్బ్రహ్మసుతా హ్యావసన్నూర్ధ్వరేతసః॥1॥

మృషాధర్మస్య భార్యాసీద్దమ్భం మాయాం చ శత్రుహన్
అసూత మిథునం తత్తు నిరృతిర్జగృహేఽప్రజః॥2॥

తయోః సమభవల్లోభో నికృతిశ్చ మహామతే
తాభ్యాం క్రోధశ్చ హింసా చ యద్దురుక్తిః స్వసా కలిః॥3॥

దురుక్తౌ కలిరాధత్త భయం మృత్యుం చ సత్తమ
తయోశ్చ మిథునం జజ్ఞే యాతనా నిరయస్తథా॥4॥

సఙ్గ్రహేణ మయాఖ్యాతః ప్రతిసర్గస్తవానఘ
త్రిః శ్రుత్వైతత్పుమాన్పుణ్యం విధునోత్యాత్మనో మలమ్॥5॥

అథాతః కీర్తయే వంశం పుణ్యకీర్తేః కురూద్వహ
స్వాయమ్భువస్యాపి మనోర్హరేరంశాంశజన్మనః॥6॥

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ శతరూపాపతేః సుతౌ
వాసుదేవస్య కలయా రక్షాయాం జగతః స్థితౌ॥7॥

జాయే ఉత్తానపాదస్య సునీతిః సురుచిస్తయోః
సురుచిః ప్రేయసీ పత్యుర్నేతరా యత్సుతో ధ్రువః॥8॥

ఏకదా సురుచేః పుత్రమఙ్కమారోప్య లాలయన్
ఉత్తమం నారురుక్షన్తం ధ్రువం రాజాభ్యనన్దత॥9॥

తథా చికీర్షమాణం తం సపత్న్యాస్తనయం ధ్రువమ్
సురుచిః శృణ్వతో రాజ్ఞః సేర్ష్యమాహాతిగర్వితా॥10॥

న వత్స నృపతేర్ధిష్ణ్యం భవానారోఢుమర్హతి
న గృహీతో మయా యత్త్వం కుక్షావపి నృపాత్మజః ॥11॥

బాలోఽసి బత నాత్మానమన్యస్త్రీగర్భసమ్భృతమ్
నూనం వేద భవాన్యస్య దుర్లభేఽర్థే మనోరథః ॥12॥

తపసారాధ్య పురుషం తస్యైవానుగ్రహేణ మే
గర్భే త్వం సాధయాత్మానం యదీచ్ఛసి నృపాసనమ్ ॥13॥

మైత్రేయ ఉవాచ
మాతుః సపత్న్యాః స దురుక్తివిద్ధః శ్వసన్రుషా దణ్డహతో యథాహిః
హిత్వా మిషన్తం పితరం సన్నవాచం జగామ మాతుః ప్రరుదన్సకాశమ్ ॥14॥

తం నిఃశ్వసన్తం స్ఫురితాధరోష్ఠం సునీతిరుత్సఙ్గ ఉదూహ్య బాలమ్
నిశమ్య తత్పౌరముఖాన్నితాన్తం సా వివ్యథే యద్గదితం సపత్న్యా ॥15॥

సోత్సృజ్య ధైర్యం విలలాప శోక దావాగ్నినా దావలతేవ బాలా
వాక్యం సపత్న్యాః స్మరతీ సరోజ శ్రియా దృశా బాష్పకలామువాహ ॥16॥

దీర్ఘం శ్వసన్తీ వృజినస్య పారమపశ్యతీ బాలకమాహ బాలా
మామఙ్గలం తాత పరేషు మంస్థా భుఙ్క్తే జనో యత్పరదుఃఖదస్తత్ ॥17॥

సత్యం సురుచ్యాభిహితం భవాన్మే యద్దుర్భగాయా ఉదరే గృహీతః
స్తన్యేన వృద్ధశ్చ విలజ్జతే యాం భార్యేతి వా వోఢుమిడస్పతిర్మామ్ ॥18॥

ఆతిష్ఠ తత్తాత విమత్సరస్త్వముక్తం సమాత్రాపి యదవ్యలీకమ్
ఆరాధయాధోక్షజపాదపద్మం యదీచ్ఛసేఽధ్యాసనముత్తమో యథా ॥19॥

యస్యాఙ్ఘ్రిపద్మం పరిచర్య విశ్వ విభావనాయాత్తగుణాభిపత్తేః
అజోఽధ్యతిష్ఠత్ఖలు పారమేష్ఠ్యం పదం జితాత్మశ్వసనాభివన్ద్యమ్ ॥20॥

తథా మనుర్వో భగవాన్పితామహో యమేకమత్యా పురుదక్షిణైర్మఖైః
ఇష్ట్వాభిపేదే దురవాపమన్యతో భౌమం సుఖం దివ్యమథాపవర్గ్యమ్ ॥21॥

తమేవ వత్సాశ్రయ భృత్యవత్సలం ముముక్షుభిర్మృగ్యపదాబ్జపద్ధతిమ్
అనన్యభావే నిజధర్మభావితే మనస్యవస్థాప్య భజస్వ పూరుషమ్ ॥22॥

నాన్యం తతః పద్మపలాశలోచనాద్దుఃఖచ్ఛిదం తే మృగయామి కఞ్చన
యో మృగ్యతే హస్తగృహీతపద్మయా శ్రియేతరైరఙ్గ విమృగ్యమాణయా ॥23॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవం సఞ్జల్పితం మాతురాకర్ణ్యార్థాగమం వచః
సన్నియమ్యాత్మనాత్మానం నిశ్చక్రామ పితుః పురాత్ ॥24॥

నారదస్తదుపాకర్ణ్య జ్ఞాత్వా తస్య చికీర్షితమ్
స్పృష్ట్వా మూర్ధన్యఘఘ్నేన పాణినా ప్రాహ విస్మితః ॥25॥

అహో తేజః క్షత్రియాణాం మానభఙ్గమమృష్యతామ్
బాలోఽప్యయం హృదా ధత్తే యత్సమాతురసద్వచః ॥26॥

నారద ఉవాచ
నాధునాప్యవమానం తే సమ్మానం వాపి పుత్రక
లక్షయామః కుమారస్య సక్తస్య క్రీడనాదిషు ॥27॥

వికల్పే విద్యమానేఽపి న హ్యసన్తోషహేతవః
పుంసో మోహమృతే భిన్నా యల్లోకే నిజకర్మభిః ॥28॥

పరితుష్యేత్తతస్తాత తావన్మాత్రేణ పూరుషః
దైవోపసాదితం యావద్వీక్ష్యేశ్వరగతిం బుధః ॥29॥

అథ మాత్రోపదిష్టేన యోగేనావరురుత్ససి
యత్ప్రసాదం స వై పుంసాం దురారాధ్యో మతో మమ ॥30॥

మునయః పదవీం యస్య నిఃసఙ్గేనోరుజన్మభిః
న విదుర్మృగయన్తోఽపి తీవ్రయోగసమాధినా ॥31॥

అతో నివర్తతామేష నిర్బన్ధస్తవ నిష్ఫలః
యతిష్యతి భవాన్కాలే శ్రేయసాం సముపస్థితే ॥32॥

యస్య యద్దైవవిహితం స తేన సుఖదుఃఖయోః
ఆత్మానం తోషయన్దేహీ తమసః పారమృచ్ఛతి ॥33॥

గుణాధికాన్ముదం లిప్సేదనుక్రోశం గుణాధమాత్
మైత్రీం సమానాదన్విచ్ఛేన్న తాపైరభిభూయతే ॥34॥

ధ్రువ ఉవాచ
సోఽయం శమో భగవతా సుఖదుఃఖహతాత్మనామ్
దర్శితః కృపయా పుంసాం దుర్దర్శోఽస్మద్విధైస్తు యః ॥35॥

అథాపి మేఽవినీతస్య క్షాత్త్రం ఘోరముపేయుషః
సురుచ్యా దుర్వచోబాణైర్న భిన్నే శ్రయతే హృది ॥36॥

పదం త్రిభువనోత్కృష్టం జిగీషోః సాధు వర్త్మ మే
బ్రూహ్యస్మత్పితృభిర్బ్రహ్మన్నన్యైరప్యనధిష్ఠితమ్ ॥37॥

నూనం భవాన్భగవతో యోఽఙ్గజః పరమేష్ఠినః
వితుదన్నటతే వీణాం హితాయ జగతోఽర్కవత్ ॥38॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్యుదాహృతమాకర్ణ్య భగవాన్నారదస్తదా
ప్రీతః ప్రత్యాహ తం బాలం సద్వాక్యమనుకమ్పయా ॥39॥

నారద ఉవాచ
జనన్యాభిహితః పన్థాః స వై నిఃశ్రేయసస్య తే

భగవాన్వాసుదేవస్తం భజ తం ప్రవణాత్మనా ||40||

ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యం య ఇచ్ఛేచ్ఛ్రేయ ఆత్మనః
ఏకం హ్యేవ హరేస్తత్ర కారణం పాదసేవనమ్ ||41||

తత్తాత గచ్ఛ భద్రం తే యమునాయాస్తటం శుచి
పుణ్యం మధువనం యత్ర సాన్నిధ్యం నిత్యదా హరేః ||42||

స్నాత్వానుసవనం తస్మిన్కాలిన్ద్యాః సలిలే శివే
కృత్వోచితాని నివసన్నాత్మనః కల్పితాసనః ||43||

ప్రాణాయామేన త్రివృతా ప్రాణేన్ద్రియమనోమలమ్
శనైర్వ్యుదస్యాభిధ్యాయేన్మనసా గురుణా గురుమ్ ||44||

ప్రసాదాభిముఖం శశ్వత్ప్రసన్నవదనేక్షణమ్
సునాసం సుభ్రువం చారు కపోలం సురసున్దరమ్ ||45||

తరుణం రమణీయాఙ్గమరుణోష్ఠేక్షణాధరమ్
ప్రణతాశ్రయణం నృమ్ణం శరణ్యం కరుణార్ణవమ్ ||46||

శ్రీవత్సాఙ్కం ఘనశ్యామం పురుషం వనమాలినమ్
శఙ్ఖచక్రగదాపద్మైరభివ్యక్తచతుర్భుజమ్ ||47||

కిరీటినం కుణ్డలినం కేయూరవలయాన్వితమ్
కౌస్తుభాభరణగ్రీవం పీతకౌశేయవాససమ్ ||48||

కాఞ్చీకలాపపర్యస్తం లసత్కాఞ్చననూపురమ్
దర్శనీయతమం శాన్తం మనోనయనవర్ధనమ్ ||49||

పద్భ్యాం నఖమణిశ్రేణ్యా విలసద్భ్యాం సమర్చతామ్
హృత్పద్మకర్ణికాధిష్ణ్యమాక్రమ్యాత్మన్యవస్థితమ్ ||50||

స్మయమానమభిధ్యాయేత్సానురాగావలోకనమ్
నియతేనైకభూతేన మనసా వరదర్షభమ్ ||51||

ఏవం భగవతో రూపం సుభద్రం ధ్యాయతో మనః
నిర్వృత్యా పరయా తూర్ణం సమ్పన్నం న నివర్తతే ||52||

జపశ్చ పరమో గుహ్యః శ్రూయతాం మే నృపాత్మజ
యం సప్తరాత్రం ప్రపఠన్పుమాన్పశ్యతి ఖేచరాన్ ||53||

ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ
మన్త్రేణానేన దేవస్య కుర్యాద్ద్రవ్యమయీం బుధః
సపర్యాం వివిధైర్ద్రవ్యైర్దేశకాలవిభాగవిత్ ||54||

సలిలైః శుచిభిర్మాల్యైర్వన్యైర్మూలఫలాదిభిః
శస్తాఙ్కురాంశుకైశ్చార్చేత్తులస్యా ప్రియయా ప్రభుమ్ ||55||

లబ్ధ్వా ద్రవ్యమయీమర్చాం క్షిత్యమ్బ్వాదిషు వార్చయేత్
ఆభృతాత్మా మునిః శాన్తో యతవాఙ్మితవన్యభుక్ ॥56॥

స్వేచ్ఛావతారచరితైరచిన్త్యనిజమాయయా
కరిష్యత్యుత్తమశ్లోకస్తద్ధ్యాయేద్ధృదయఙ్గమమ్ ॥57॥

పరిచర్యా భగవతో యావత్యః పూర్వసేవితాః
తా మన్త్రహృదయేనైవ ప్రయుఞ్జ్యాన్మన్త్రమూర్తయే ॥58॥

ఏవం కాయేన మనసా వచసా చ మనోగతమ్
పరిచర్యమాణో భగవాన్భక్తిమత్పరిచర్యయా ॥59॥

పుంసామమాయినాం సమ్యగ్భజతాం భావవర్ధనః
శ్రేయో దిశత్యభిమతం యద్ధర్మాదిషు దేహినామ్ ॥60॥

విరక్తశ్చేన్ద్రియరతౌ భక్తియోగేన భూయసా
తం నిరన్తరభావేన భజేతాద్ధా విముక్తయే ॥61॥

ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ నృపార్భకః
యయౌ మధువనం పుణ్యం హరేశ్చరణచర్చితమ్ ॥62॥

తపోవనం గతే తస్మిన్ప్రవిష్టోఽన్తఃపురం మునిః
అర్హితార్హణకో రాజ్ఞా సుఖాసీన ఉవాచ తమ్ ॥63॥

నారద ఉవాచ
రాజన్కిం ధ్యాయసే దీర్ఘం ముఖేన పరిశుష్యతా
కిం వా న రిష్యతే కామో ధర్మో వార్థేన సంయుతః ॥64॥

రాజోవాచ
సుతో మే బాలకో బ్రహ్మన్స్త్రైణేనాకరుణాత్మనా
నిర్వాసితః పఞ్చవర్షః సహ మాత్రా మహాన్కవిః ॥65॥

అప్యనాథం వనే బ్రహ్మన్మా స్మాదన్త్యర్భకం వృకాః
శ్రాన్తం శయానం క్షుధితం పరిమ్లానముఖామ్బుజమ్ ॥66॥

అహో మే బత దౌరాత్మ్యం స్త్రీజితస్యోపధారయ
యోఽఙ్కం ప్రేమ్ణారురుక్షన్తం నాభ్యనన్దమసత్తమః ॥67॥

నారద ఉవాచ
మా మా శుచః స్వతనయం దేవగుప్తం విశామ్పతే
తత్ప్రభావమవిజ్ఞాయ ప్రావృఙ్క్తే యద్యశో జగత్ ॥68॥

సుదుష్కరం కర్మ కృత్వా లోకపాలైరపి ప్రభుః
ఐష్యత్యచిరతో రాజన్యశో విపులయంస్తవ ॥69॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి దేవర్షిణా ప్రోక్తం విశ్రుత్య జగతీపతిః

రాజలక్ష్మీమనాదృత్య పుత్రమేవాన్వచిన్తయత్॥70॥

తత్రాభిషిక్తః ప్రయతస్తాముపోష్య విభావరీమ్
సమాహితః పర్యచరదృష్యాదేశేన పూరుషమ్॥71॥

త్రిరాత్రాన్తే త్రిరాత్రాన్తే కపిత్థబదరాశనః
ఆత్మవృత్త్యనుసారేణ మాసం నిన్యేఽర్చయన్హరిమ్॥72॥

ద్వితీయం చ తథా మాసం షష్ఠే షష్ఠేఽర్భకో దినే
తృణపర్ణాదిభిః శీర్ణైః కృతాన్నోఽభ్యర్చయన్విభుమ్॥73॥

తృతీయం చానయన్మాసం నవమే నవమేఽహని
అబ్భక్ష ఉత్తమశ్లోకముపాధావత్సమాధినా॥74॥

చతుర్థమపి వై మాసం ద్వాదశే ద్వాదశేఽహని
వాయుభక్షో జితశ్వాసో ధ్యాయన్దేవమధారయత్॥75॥

పఞ్చమే మాస్యనుప్రాప్తే జితశ్వాసో నృపాత్మజః
ధ్యాయన్బ్రహ్మ పదైకేన తస్థౌ స్థాణురివాచలః॥76॥

సర్వతో మన ఆకృష్య హృది భూతేన్ద్రియాశయమ్
ధ్యాయన్భగవతో రూపం నాద్రాక్షీత్కిఞ్చనాపరమ్॥77॥

ఆధారం మహదాదీనాం ప్రధానపురుషేశ్వరమ్
బ్రహ్మ ధారయమాణస్య త్రయో లోకాశ్చకమ్పిరే॥78॥

యదైకపాదేన స పార్థివార్భకస్తస్థౌ తదఙ్గుష్ఠనిపీడితా మహీ
ననామ తత్రార్ధమిభేన్ద్రధిష్ఠితా తరీవ సవ్యేతరతః పదే పదే॥79॥

తస్మిన్నభిధ్యాయతి విశ్వమాత్మనో ద్వారం నిరుధ్యాసుమనన్యయా ధియా
లోకా నిరుచ్ఛ్వాసనిపీడితా భృశం సలోకపాలాః శరణం యయుర్హరిమ్॥80॥

దేవా ఊచుః
నైవం విదామో భగవన్ప్రాణరోధం చరాచరస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః
విధేహి తన్నో వృజినాద్విమోక్షం ప్రాప్తా వయం త్వాం శరణం శరణ్యమ్॥81॥

శ్రీభగవానువాచ
మా భైష్ట బాలం తపసో దురత్యయాన్నివర్తయిష్యే ప్రతియాత స్వధామ
యతో హి వః ప్రాణనిరోధ ఆసీదౌత్తానపాదిర్మయి సఙ్గతాత్మా॥82॥

అధ్యాయము – 9

మైత్రేయ ఉవాచ
త ఏవముత్సన్నభయా ఉరుక్రమే కృతావనామాః ప్రయయుస్త్రివిష్టపమ్
సహస్రశీర్షాపి తతో గరుత్మతా మధోర్వనం భృత్యదిదృక్షయా గతః॥1॥

స వై ధియా యోగవిపాకతీవ్రయా హృత్పద్మకోశే స్ఫురితం తడిత్ప్రభమ్

తిరోహితం సహసైవోపలక్ష్య బహిఃస్థితం తదవస్థం దదర్శ ॥2॥

తద్దర్శనేనాగతసాధ్వసః క్షితావవన్దతాఙ్గం వినమయ్య దణ్డవత్
దృగ్భ్యాం ప్రపశ్యన్ప్రపిబన్నివార్భకశ్చుమ్బన్నివాస్యేన భుజైరివాశ్లిషన్ ॥3॥

స తం వివక్షన్తమతద్విదం హరిర్జ్ఞాత్వాస్య సర్వస్య చ హృద్యవస్థితః
కృతాఞ్జలిం బ్రహ్మమయేన కమ్బునా పస్పర్శ బాలం కృపయా కపోలే ॥4॥

స వై తదైవ ప్రతిపాదితాం గిరం దైవీం పరిజ్ఞాతపరాత్మనిర్ణయః
తం భక్తిభావోఽభ్యగృణాదసత్వరం పరిశ్రుతోరుశ్రవసం ధ్రువక్షితిః ॥5॥

ధ్రువ ఉవాచ
యోఽన్తః ప్రవిశ్య మమ వాచమిమాం ప్రసుప్తాం
సఞ్జీవయత్యఖిలశక్తిధరః స్వధామ్నా
అన్యాంశ్చ హస్తచరణశ్రవణత్వగాదీన్
ప్రాణాన్నమో భగవతే పురుషాయ తుభ్యమ్ ॥6॥

ఏకస్త్వమేవ భగవన్నిదమాత్మశక్త్యా
మాయాఖ్యయోరుగుణయా మహదాద్యశేషమ్
సృష్ట్వానువిశ్య పురుషస్తదసద్గుణేషు
నానేవ దారుషు విభావసువద్విభాసి ॥7॥

త్వద్దత్తయా వయునయేదమచష్ట విశ్వం
సుప్తప్రబుద్ధ ఇవ నాథ భవత్ప్రపన్నః
తస్యాపవర్గ్యశరణం తవ పాదమూలం
విస్మర్యతే కృతవిదా కథమార్తబన్ధో ॥8॥

నూనం విముష్టమతయస్తవ మాయయా తే
యే త్వాం భవాప్యయవిమోక్షణమన్యహేతోః
అర్చన్తి కల్పకతరుం కుణపోపభోగ్యమ్
ఇచ్ఛన్తి యత్స్పర్శజం నిరయేఽపి నృణామ్ ॥9॥

యా నిర్వృతిస్తనుభృతాం తవ పాదపద్మ
ధ్యానాద్భవజ్జనకథాశ్రవణేన వా స్యాత్
సా బ్రహ్మణి స్వమహిమన్యపి నాథ మా భూత్
కిం త్వన్తకాసిలులితాత్పతతాం విమానాత్ ॥10॥

భక్తిం ముహుః ప్రవహతాం త్వయి మే ప్రసఙ్గో
భూయాదనన్త మహతామమలాశయానామ్
యేనాఞ్జసోల్బణమురువ్యసనం భవాబ్ధిం
నేష్యే భవద్గుణకథామృతపానమత్తః ॥11॥

తే న స్మరన్త్యతితరాం ప్రియమీశ మర్త్యం
యే చాన్వదః సుతసుహృద్గృహవిత్తదారాః
యే త్వబ్జనాభ భవదీయపదారవిన్ద
సౌగన్ధ్యలుబ్ధహృదయేషు కృతప్రసఙ్గాః ॥12॥

తిర్యఙ్మగద్విజసరీసృపదేవదైత్య
మర్త్యాదిభిః పరిచితం సదసద్విశేషమ్
రూపం స్థవిష్ఠమజ తే మహదాద్యనేకం
నాతః పరం పరమ వేద్మి న యత్ర వాదః ॥13॥

కల్పాన్త ఏతదఖిలం జఠరేణ గృహ్ణన్
శేతే పుమాన్స్వదృగనన్తసఖస్తదఙ్కే
యన్నాభిసిన్ధురుహకాఞ్చనలోకపద్మ
గర్భే ద్యుమాన్భగవతే ప్రణతోఽస్మి తస్మై ॥14॥

త్వం నిత్యముక్తపరిశుద్ధవిబుద్ధ ఆత్మా
కూటస్థ ఆదిపురుషో భగవాంస్త్ర్యధీశః
యద్బుద్ధ్యవస్థితిమఖణ్డితయా స్వదృష్ట్యా
ద్రష్టా స్థితావధిమఖో వ్యతిరిక్త ఆస్సే ॥15॥

యస్మిన్విరుద్ధగతయో హ్యనిశం పతన్తి
విద్యాదయో వివిధశక్తయ ఆనుపూర్వ్యాత్
తద్బ్రహ్మ విశ్వభవమేకమనన్తమాద్యమ్
ఆనన్దమాత్రమవికారమహం ప్రపద్యే ॥16॥

సత్యాశిషో హి భగవంస్తవ పాదపద్మమ్
ఆశీస్తథానుభజతః పురుషార్థమూర్తేః
అప్యేవమర్య భగవాన్పరిపాతి దీనాన్
వాశ్రేవ వత్సకమనుగ్రహకాతరోఽస్మాన్ ॥17॥

మైత్రేయ ఉవాచ
అథాభిష్టుత ఏవం వై సత్సఙ్కల్పేన ధీమతా
భృత్యానురక్తో భగవాన్ప్రతినన్ద్యేదమబ్రవీత్ ॥18॥

శ్రీభగవానువాచ
వేదాహం తే వ్యవసితం హృది రాజన్యబాలక
తత్ప్రయచ్ఛామి భద్రం తే దురాపమపి సువ్రత ॥19॥

నాన్యైరధిష్ఠితం భద్ర యద్భ్రాజిష్ణు ధ్రువక్షితి
యత్ర గ్రహర్క్షతారాణాం జ్యోతిషాం చక్రమాహితమ్ ॥20॥

మేఢ్యాం గోచక్రవత్స్థాస్ను పరస్తాత్కల్పవాసినామ్
ధర్మోఽగ్నిః కశ్యపః శుక్రో మునయో యే వనౌకసః
చరన్తి దక్షిణీకృత్య భ్రమన్తో యత్సతారకాః ॥21॥

ప్రస్థితే తు వనం పిత్రా దత్త్వా గాం ధర్మసంశ్రయః
షట్త్రింశద్వర్షసాహస్రం రక్షితావ్యాహతేన్ద్రియః ॥22॥

త్వద్భ్రాతర్యుత్తమే నష్టే మృగయాయాం తు తన్మనాః
అన్వేషన్తీ వనం మాతా దావాగ్నిం సా ప్రవేక్ష్యతి ॥23॥

ఇష్ట్వా మాం యజ్ఞహృదయం యజ్ఞైః పుష్కలదక్షిణైః
భుక్త్వా చేహాశిషః సత్యా అన్తే మాం సంస్మరిష్యసి ॥24॥

తతో గన్తాసి మత్స్థానం సర్వలోకనమస్కృతమ్
ఉపరిష్టాదృషిభ్యస్త్వం యతో నావర్తతే గతః ॥25॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్యర్చితః స భగవానతిదిశ్యాత్మనః పదమ్
బాలస్య పశ్యతో ధామ స్వమగాద్గరుడధ్వజః ॥26॥

సోఽపి సఙ్కల్పజం విష్ణోః పాదసేవోపసాదితమ్
ప్రాప్య సఙ్కల్పనిర్వాణం నాతిప్రీతోఽభ్యగాత్పురమ్ ॥27॥

విదుర ఉవాచ
సుదుర్లభం యత్పరమం పదం హరేర్మాయావినస్తచ్చరణార్చనార్జితమ్
లబ్ధ్వాప్యసిద్ధార్థమివైకజన్మనా కథం స్వమాత్మానమమన్యతార్థవిత్ ॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ
మాతుః సపత్న్యా వాగ్బాణైర్హృది విద్ధస్తు తాన్స్మరన్
నైచ్ఛన్ముక్తిపతేర్ముక్తిం తస్మాత్తాపముపేయివాన్ ॥29॥

ధ్రువ ఉవాచ
సమాధినా నైకభవేన యత్పదం విదుః సనన్దాదయ ఊర్ధ్వరేతసః
మాసైరహం షడ్భిరముష్య పాదయోశ్ఛాయాముపేత్యాపగతః పృథఙ్మతిః ॥30॥

అహో బత మమానాత్మ్యం మన్దభాగ్యస్య పశ్యత
భవచ్ఛిదః పాదమూలం గత్వా యాచే యదన్తవత్ ॥31॥

మతిర్విదూషితా దేవైః పతద్భిరసహిష్ణుభిః
యో నారదవచస్తథ్యం నాగ్రాహిషమసత్తమః ॥32॥

దైవీం మాయాముపాశ్రిత్య ప్రసుప్త ఇవ భిన్నదృక్
తప్యే ద్వితీయేఽప్యసతి భ్రాతృభ్రాతృవ్యహృద్రుజా ॥33॥

మయైతత్ప్రార్థితం వ్యర్థం చికిత్సేవ గతాయుషి
ప్రసాద్య జగదాత్మానం తపసా దుష్ప్రసాదనమ్
భవచ్ఛిదమయాచేఽహం భవం భాగ్యవివర్జితః ॥34॥

స్వారాజ్యం యచ్ఛతో మౌఢ్యాన్మానో మే భిక్షితో బత
ఈశ్వరాత్క్షీణపుణ్యేన ఫలీకారానివాధనః ॥35॥

మైత్రేయ ఉవాచ
న వై ముకున్దస్య పదారవిన్దయో రజోజుషస్తాత భవాదృశా జనాః
వాఞ్ఛన్తి తద్దాస్యమృతేఽర్థమాత్మనో యదృచ్ఛయా లబ్ధమనఃసమృద్ధయః ॥36॥

ఆకర్ణ్యాత్మజమాయాన్తం సమ్పరేత్య యథాగతమ్

రాజా న శ్రద్దధే భద్రమభద్రస్య కుతో మమ ॥37॥

శ్రద్ధాయ వాక్యం దేవర్షేర్హర్షవేగేన ధర్షితః
వార్తాహర్తురతిప్రీతో హారం ప్రాదాన్మహాధనమ్ ॥38॥

సదశ్వం రథమారుహ్య కార్తస్వరపరిష్కృతమ్
బ్రాహ్మణైః కులవృద్ధైశ్చ పర్యస్తోఽమాత్యబన్ధుభిః ॥39॥

శఙ్ఖదున్దుభినాదేన బ్రహ్మఘోషేణ వేణుభిః
నిశ్చక్రామ పురాత్తూర్ణమాత్మజాభీక్షణోత్సుకః ॥40॥

సునీతిః సురుచిశ్చాస్య మహిష్యౌ రుక్మభూషితే
ఆరుహ్య శిబికాం సార్ధముత్తమేనాభిజగ్మతుః ॥41॥

తం దృష్ట్వోపవనాభ్యాశ ఆయాన్తం తరసా రథాత్
అవరుహ్య నృపస్తూర్ణమాసాద్య ప్రేమవిహ్వలః ॥42॥

పరిరేభేఽఙ్గజం దోర్భ్యాం దీర్ఘోత్కణ్ఠమనాః శ్వసన్
విష్వక్సేనాఙ్ఘ్రిసంస్పర్శ హతాశేషాఘబన్ధనమ్ ॥43॥

అథాజిఘ్రన్ముహుర్మూర్ధ్ని శీతైర్నయనవారిభిః
స్నాపయామాస తనయం జాతోద్దామమనోరథః ॥44॥

అభివన్ద్య పితుః పాదావాశీర్భిశ్చాభిమన్త్రితః
ననామ మాతరౌ శీర్ష్ణా సత్కృతః సజ్జనాగ్రణీః ॥45॥

సురుచిస్తం సముత్థాప్య పాదావనతమర్భకమ్
పరిష్వజ్యాహ జీవేతి బాష్పగద్గదయా గిరా ॥46॥

యస్య ప్రసన్నో భగవాన్గుణైర్మైత్ర్యాదిభిర్హరిః
తస్మై నమన్తి భూతాని నిమ్నమాప ఇవ స్వయమ్ ॥47॥

ఉత్తమశ్చ ధ్రువశ్చోభావన్యోన్యం ప్రేమవిహ్వలౌ
అఙ్గసఙ్గాదుత్పులకావస్రౌఘం ముహురూహతుః ॥48॥

సునీతిరస్య జననీ ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియం సుతమ్
ఉపగుహ్య జహావాధిం తదఙ్గస్పర్శనిర్వృతా ॥49॥

పయః స్తనాభ్యాం సుస్రావ నేత్రజైః సలిలైః శివైః
తదాభిషిచ్యమానాభ్యాం వీర వీరసువో ముహుః ॥50॥

తాం శశంసుర్జనా రాజ్ఞీం దిష్ట్యా తే పుత్ర ఆర్తిహా
ప్రతిలబ్ధశ్చిరం నష్టో రక్షితా మణ్డలం భువః ॥51॥

అభ్యర్చితస్త్వయా నూనం భగవాన్ప్రణతార్తిహా
యదనుధ్యాయినో ధీరా మృత్యుం జిగ్యుః సుదుర్జయమ్ ॥52॥

లాల్యమానం జనైరేవం ధ్రువం సభ్రాతరం నృపః
ఆరోప్య కరిణీం హృష్టః స్తూయమానోఽవిశత్పురమ్ ॥53॥

తత్ర తత్రోపసఙ్క్లృప్తైర్లసన్మకరతోరణైః
సవృన్తైః కదలీస్తమ్భైః పూగపోతైశ్చ తద్విధైః ॥54॥

చూతపల్లవవాసఃస్రజ్ ముక్తాదామవిలమ్బిభిః
ఉపస్కృతం ప్రతిద్వారమపాం కుమ్భైః సదీపకైః ॥55॥

ప్రాకారైర్గోపురాగారైః శాతకుమ్భపరిచ్ఛదైః
సర్వతోఽలఙ్కృతం శ్రీమద్ విమానశిఖరద్యుభిః ॥56॥

మృష్టచత్వరరథ్యాట్ట మార్గం చన్దనచర్చితమ్
లాజాక్షతైః పుష్పఫలైస్తణ్డులైర్బలిభిర్యుతమ్ ॥57॥

ధ్రువాయ పథి దృష్టాయ తత్ర తత్ర పురస్త్రియః
సిద్ధార్థాక్షతదధ్యమ్బు దూర్వాపుష్పఫలాని చ ॥58॥

ఉపజహ్రుః ప్రయుఞ్జానా వాత్సల్యాదాశిషః సతీః
శృణ్వంస్తద్వల్గుగీతాని ప్రావిశద్భవనం పితుః ॥59॥

మహామణివ్రాతమయే స తస్మిన్భవనోత్తమే
లాలితో నితరాం పిత్రా న్యవసద్దివి దేవవత్ ॥60॥

పయఃఫేననిభాః శయ్యా దాన్తా రుక్మపరిచ్ఛదాః
ఆసనాని మహార్హాణి యత్ర రౌక్మా ఉపస్కరాః ॥61॥

యత్ర స్ఫటికకుడ్యేషు మహామారకతేషు చ
మణిప్రదీపా ఆభాన్తి లలనారత్నసంయుతాః ॥62॥

ఉద్యానాని చ రమ్యాణి విచిత్రైరమరద్రుమైః
కూజద్విహఙ్గమిథునైర్గాయన్మత్తమధువ్రతైః ॥63॥

వాప్యో వైదూర్యసోపానాః పద్మోత్పలకుముద్వతీః
హంసకారణ్డవకులైర్జుష్టాశ్చక్రాహ్వసారసైః ॥64॥

ఉత్తానపాదో రాజర్షిః ప్రభావం తనయస్య తమ్
శ్రుత్వా దృష్ట్వాద్భుతతమం ప్రపేదే విస్మయం పరమ్ ॥65॥

వీక్ష్యోఢవయసం తం చ ప్రకృతీనాం చ సమ్మతమ్
అనురక్తప్రజం రాజా ధ్రువం చక్రే భువః పతిమ్ ॥66॥

ఆత్మానం చ ప్రవయసమాకలయ్య విశామ్పతిః
వనం విరక్తః ప్రాతిష్ఠద్విమృశన్నాత్మనో గతిమ్ ॥67॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ప్రజాపతేర్దుహితరం శిశుమారస్య వై ధ్రువః
ఉపయేమే భ్రమిం నామ తత్సుతౌ కల్పవత్సరౌ ॥1॥

ఇలాయామపి భార్యాయాం వాయోః పుత్ర్యాం మహాబలః
పుత్రముత్కలనామానం యోషిద్రత్నమజీజనత్ ॥2॥

ఉత్తమస్త్వకృతోద్వాహో మృగయాయాం బలీయసా
హతః పుణ్యజనేనాద్రౌ తన్మాతాస్య గతిం గతా ॥3॥

ధ్రువో భ్రాతృవధం శ్రుత్వా కోపామర్షశుచార్పితః
జైత్రం స్యన్దనమాస్థాయ గతః పుణ్యజనాలయమ్ ॥4॥

గత్వోదీచీం దిశం రాజా రుద్రానుచరసేవితామ్
దదర్శ హిమవద్ద్రోణ్యాం పురీం గుహ్యకసఙ్కులామ్ ॥5॥

దధ్మౌ శఙ్ఖం బృహద్బాహుః ఖం దిశశ్చానునాదయన్
యేనోద్విగ్నదృశః క్షత్తరుపదేవ్యోఽత్రసన్భృశమ్ ॥6॥

తతో నిష్క్రమ్య బలిన ఉపదేవమహాభటాః
అసహన్తస్తన్నినాదమభిపేతురుదాయుధాః ॥7॥

స తానాపతతో వీర ఉగ్రధన్వా మహారథః
ఏకైకం యుగపత్సర్వానహన్బాణైస్త్రిభిస్త్రిభిః ॥8॥

తే వై లలాటలగ్నైస్తైరిషుభిః సర్వ ఏవ హి
మత్వా నిరస్తమాత్మానమాశంసన్కర్మ తస్య తత్ ॥9॥

తేఽపి చాముమమృష్యన్తః పాదస్పర్శమివోరగాః
శరైరవిధ్యన్యుగపద్ద్విగుణం ప్రచికీర్షవః ॥10॥

తతః పరిఘనిస్త్రింశైః ప్రాసశూలపరశ్వధైః
శక్త్యృష్టిభిర్భుశుణ్డీభిశ్చిత్రవాజైః శరైరపి ॥11॥

అభ్యవర్షన్ప్రకుపితాః సరథం సహసారథిమ్
ఇచ్ఛన్తస్తత్ప్రతీకర్తుమయుతానాం త్రయోదశ ॥12॥

ఔత్తానపాదిః స తదా శస్త్రవర్షేణ భూరిణా
న ఏవాదృశ్యతాచ్ఛన్న ఆసారేణ యథా గిరిః ॥13॥

హాహాకారస్తదైవాసీత్సిద్ధానాం దివి పశ్యతామ్
హతోఽయం మానవః సూర్యో మగ్నః పుణ్యజనార్ణవే ॥14॥

నదత్సు యాతుధానేషు జయకాశిష్వథో మృధే
ఉదతిష్ఠద్రథస్తస్య నీహారాదివ భాస్కరః ॥15॥

ధనుర్విస్ఫూర్జయన్దివ్యం ద్విషతాం ఖేదముద్వహన్

అస్త్రౌఘం వ్యధమద్బాణైర్ఘనానీకమివానిలః॥16॥

తస్య తే చాపనిర్ముక్తా భిత్త్వా వర్మాణి రక్షసామ్
కాయానావివిశుస్తిగ్మా గిరీనశనయో యథా॥17॥

భల్లైః సఞ్ఛిద్యమానానాం శిరోభిశ్చారుకుణ్డలైః
ఊరుభిర్హేమతాలాభైర్దోర్భిర్వలయవల్గుభిః॥18॥

హారకేయూరముకుటైరుష్ణీషైశ్చ మహాధనైః
ఆస్తృతాస్తా రణభువో రేజుర్వీరమనోహరాః॥19॥

హతావశిష్టా ఇతరే రణాజిరాద్రక్షోగణాః క్షత్రియవర్యసాయకైః
ప్రాయో వివృక్ణావయవా విదుద్రువుర్మృగేన్ద్రవిక్రీడితయూథపా ఇవ॥20॥

అపశ్యమానః స తదాతతాయినం మహామృధే కఞ్చన మానవోత్తమః
పురీం దిదృక్షన్నపి నావిశద్ద్విషాం న మాయినాం వేద చికీర్షితం జనః॥21॥

ఇతి బ్రువంశ్చిత్రరథః స్వసారథిం యత్తః పరేషాం ప్రతియోగశఙ్కితః
శుశ్రావ శబ్దం జలధేరివేరితం నభస్వతో దిక్షు రజోऽన్వదృశ్యత॥22॥

క్షణేనాచ్ఛాదితం వ్యోమ ఘనానీకేన సర్వతః
విస్ఫురత్తడితా దిక్షు త్రాసయత్స్తనయిత్నునా॥23॥

వవృషూ రుధిరౌఘాసృక్ పూయవిణ్మూత్రమేదసః
నిపేతుర్గగనాదస్య కబన్ధాన్యగ్రతోऽనఘ॥24॥

తతః ఖేऽదృశ్యత గిరిర్నిపేతుః సర్వతోదిశమ్
గదాపరిఘనిస్త్రింశ ముసలాః సాశ్మవర్షిణః॥25॥

అహయోऽశనినిఃశ్వాసా వమన్తోऽగ్నిం రుషాక్షిభిః
అభ్యధావన్గజా మత్తాః సింహవ్యాఘ్రాశ్చ యూథశః॥26॥

సముద్ర ఊర్మిభిర్భీమః ప్లావయన్సర్వతో భువమ్
ఆససాద మహాహ్రాదః కల్పాన్త ఇవ భీషణః॥27॥

ఏవంవిధాన్యనేకాని త్రాసనాన్యమనస్వినామ్
ససృజుస్తిగ్మగతయ ఆసుర్యా మాయయాసురాః॥28॥

ధ్రువే ప్రయుక్తామసురైస్తాం మాయామతిదుస్తరామ్
నిశమ్య తస్య మునయః శమాశంసన్సమాగతాః॥29॥

మునయ ఊచుః
ఔత్తానపాద భగవాంస్తవ శార్ఙ్గధన్వా
దేవః క్షిణోత్వవనతార్తిహరో విపక్షాన్
యన్నామధేయమభిధాయ నిశమ్య చాద్ధా
లోకోऽఞ్జసా తరతి దుస్తరమఙ్గ మృత్యుమ్॥30॥

అధ్యాయము – 11

మైత్రేయ ఉవాచ
నిశమ్య గదతామేవమృషీణాం ధనుషి ధ్రువః
సన్దధేఽస్త్రముపస్పృశ్య యన్నారాయణనిర్మితమ్ ॥1॥

సన్ధీయమాన ఏతస్మిన్మాయా గుహ్యకనిర్మితాః
క్షిప్రం వినేశుర్విదుర క్లేశా జ్ఞానోదయే యథా ॥2॥

తస్యార్షాస్త్రం ధనుషి ప్రయుఞ్జతః సువర్ణపుఙ్ఖాః కలహంసవాససః
వినిఃసృతా ఆవివిశుర్ద్విషద్బలం యథా వనం భీమరవాః శిఖణ్డినః ॥3॥

తైస్తిగ్మధారైః ప్రధనే శిలీముఖైరితస్తతః పుణ్యజనా ఉపద్రుతాః
తమభ్యధావన్కుపితా ఉదాయుధాః సుపర్ణమున్నద్ధఫణా ఇవాహయః ॥4॥

స తాన్పృషత్కైరభిధావతో మృధే నికృత్తబాహూరుశిరోధరోదరాన్
నినాయ లోకం పరమర్కమణ్డలం వ్రజన్తి నిర్భిద్య యమూర్ధ్వరేతసః ॥5॥

తాన్హన్యమానానభివీక్ష్య గుహ్యకాననాగసశ్చిత్రరథేన భూరిశః
ఔత్తానపాదిం కృపయా పితామహో మనురర్జగాదోపగతః సహర్షిభిః ॥6॥

మనురువాచ
అలం వత్సాతిరోషేణ తమోద్వారేణ పాప్మనా
యేన పుణ్యజనానేతానవధీస్త్వమనాగసః ॥7॥

నాస్మత్కులోచితం తాత కర్మైతత్సద్విగర్హితమ్
వధో యదుపదేవానామారబ్ధస్తేఽకృతైనసామ్ ॥8॥

నన్వేకస్యాపరాధేన ప్రసఙ్గాద్బహవో హతాః
భ్రాతుర్వధాభితప్తేన త్వయాఙ్గ భ్రాతృవత్సల ॥9॥

నాయం మార్గో హి సాధూనాం హృషీకేశానువర్తినామ్
యదాత్మానం పరాగ్గృహ్య పశువద్భూతవైశసమ్ ॥10॥

సర్వభూతాత్మభావేన భూతావాసం హరిం భవాన్
ఆరాధ్యాప దురారాధ్యం విష్ణోస్తత్పరమం పదమ్ ॥11॥

స త్వం హరేరనుధ్యాతస్తత్పుంసామపి సమ్మతః
కథం త్వవద్యం కృతవాననుశిక్షన్సతాం వ్రతమ్ ॥12॥

తితిక్షయా కరుణయా మైత్ర్యా చాఖిలజన్తుషు
సమత్వేన చ సర్వాత్మా భగవాన్సమ్ప్రసీదతి ॥13॥

సమ్ప్రసన్నే భగవతి పురుషః ప్రాకృతైర్గుణైః
విముక్తో జీవనిర్ముక్తో బ్రహ్మ నిర్వాణమృచ్ఛతి ॥14॥

భూతైః పఞ్చభిరారబ్ధైర్యోషిత్పురుష ఏవ హి

తయోర్వ్యవాయాత్సమ్భూతిర్యోషిత్పురుషయోరిహ15
ఏవం ప్రవర్తతే సర్గః స్థితిః సంయమ ఏవ చ
గుణవ్యతికరాద్రాజన్మాయయా పరమాత్మనః॥16॥

నిమిత్తమాత్రం తత్రాసీన్నిర్గుణః పురుషర్షభః
వ్యక్తావ్యక్తమిదం విశ్వం యత్ర భ్రమతి లోహవత్॥17॥

స ఖల్విదం భగవాన్కాలశక్త్యా గుణప్రవాహేణ విభక్తవీర్యః
కరోత్యకర్తైవ నిహన్త్యహన్తా చేష్టా విభూమ్నః ఖలు దుర్విభావ్యా॥18॥

సోఽనన్తోఽన్తకరః కాలోఽనాదిరాదికృదవ్యయః
జనం జనేన జనయన్మారయన్మృత్యునాన్తకమ్॥19॥

న వై స్వపక్షోఽస్య విపక్ష ఏవ వా పరస్య మృత్యోర్విశతః సమం ప్రజాః
తం ధావమానమనుధావన్త్యనీశా యథా రజాంస్యనిలం భూతసఙ్ఘాః॥20॥

ఆయుషోఽపచయం జన్తోస్తథైవోపచయం విభుః
ఉభాభ్యాం రహితః స్వస్థో దుఃస్థస్య విదధాత్యసౌ॥21॥

కేచిత్కర్మ వదన్త్యేనం స్వభావమపరే నృప
ఏకే కాలం పరే దైవం పుంసః కామముతాపరే॥22॥

అవ్యక్తస్యాప్రమేయస్య నానాశక్త్యుదయస్య చ
న వై చికీర్షితం తాత కో వేదాథ స్వసమ్భవమ్॥23॥

న చైతే పుత్రక భ్రాతుర్హన్తారో ధనదానుగాః
విసర్గాదానయోస్తాత పుంసో దైవం హి కారణమ్॥24॥

స ఏవ విశ్వం సృజతి స ఏవావతి హన్తి చ
అథాపి హ్యనహఙ్కారాన్నాజ్యతే గుణకర్మభిః॥25॥

ఏష భూతాని భూతాత్మా భూతేశో భూతభావనః
స్వశక్త్యా మాయయా యుక్తః సృజత్యత్తి చ పాతి చ॥26॥

తమేవ మృత్యుమమృతం తాత దైవం సర్వాత్మనోపేహి జగత్పరాయణమ్
యస్మై బలిం విశ్వసృజో హరన్తి గావో యథా వై నసి దామయన్త్రితాః॥27॥

యః పఞ్చవర్షో జననీం త్వం విహాయ మాతుః సపత్న్యా వచసా భిన్నమర్మా
వనం గతస్తపసా ప్రత్యగక్షమారాధ్య లేభే మూర్ధ్ని పదం త్రిలోక్యాః॥28॥

తమేనమఙ్గాత్మని ముక్తవిగ్రహే వ్యపాశ్రితం నిర్గుణమేకమక్షరమ్
ఆత్మానమన్విచ్ఛ విముక్తమాత్మదృగ్యస్మిన్నిదం భేదమసత్ప్రతీయతే॥29॥

త్వం ప్రత్యగాత్మని తదా భగవత్యనన్త ఆనన్దమాత్ర ఉపపన్నసమస్తశక్తౌ
భక్తిం విధాయ పరమాం శనకైరవిద్యా గ్రన్థిం విభేత్స్యసి మమాహమితి ప్రరూఢమ్॥30॥

సంయచ్ఛ రోషం భద్రం తే ప్రతీపం శ్రేయసాం పరమ్

శ్రుతేన భూయసా రాజన్నగదేన యథామయమ్ ॥31॥

యేనోపసృష్టాత్పురుషాల్లోక ఉద్విజతే భృశమ్
న బుధస్తద్వశం గచ్ఛేదిచ్ఛన్నభయమాత్మనః ॥32॥

హేలనం గిరిశభ్రాతుర్ధనదస్య త్వయా కృతమ్
యజ్జఘ్నివాన్పుణ్యజనాన్భ్రాతృఘ్నానిత్యమర్షితః ॥33॥

తం ప్రసాదయ వత్సాశు సన్నత్యా ప్రశ్రయోక్తిభిః
న యావన్మహతాం తేజః కులం నోఽభిభవిష్యతి ॥34॥

ఏవం స్వాయమ్భువః పౌత్రమనుశాస్య మనుర్ధ్రువమ్
తేనాభివన్దితః సాకమృషిభిః స్వపురం యయౌ ॥35॥

అధ్యాయము – 12

మైత్రేయ ఉవాచ
ధ్రువం నివృత్తం ప్రతిబుద్ధ్య వైశసాదపేతమన్యుం భగవాన్ధనేశ్వరః
తత్రాగతశ్చారణయక్షకిన్నరైః సంస్తూయమానో న్యవదత్కృతాఞ్జలిమ్ ॥1॥

ధనద ఉవాచ
భో భోః క్షత్రియదాయాద పరితుష్టోఽస్మి తేఽనఘ
యత్త్వం పితామహాదేశాద్వైరం దుస్త్యజమత్యజః ॥2॥

న భవానవధీద్యక్షాన్న యక్షా భ్రాతరం తవ
కాల ఏవ హి భూతానాం ప్రభురప్యయభావయోః ॥3॥

అహం త్వమిత్యపార్థా ధీరజ్ఞానాత్పురుషస్య హి
స్వాప్నీవాభాత్యతద్ధ్యానాద్యయా బన్ధవిపర్యయౌ ॥4॥

తద్గచ్ఛ ధ్రువ భద్రం తే భగవన్తమధోక్షజమ్
సర్వభూతాత్మభావేన సర్వభూతాత్మవిగ్రహమ్ ॥5॥

భజస్వ భజనీయాఙ్ఘ్రిమభవాయ భవచ్ఛిదమ్
యుక్తం విరహితం శక్త్యా గుణమయ్యాత్మమాయయా ॥6॥

వృణీహి కామం నృప యన్మనోగతం మత్తస్త్వమౌత్తానపదేఽవిశఙ్కితః
వరం వరార్హోఽమ్బుజనాభపాదయోరనన్తరం త్వాం వయమఙ్గ శుశ్రుమ ॥7॥

మైత్రేయ ఉవాచ
స రాజరాజేన వరాయ చోదితో ధ్రువో మహాభాగవతో మహామతిః
హరౌ స వవ్రేఽచలితాం స్మృతిం యయా తరత్యయత్నేన దురత్యయం తమః ॥8॥

తస్య ప్రీతేన మనసా తాం దత్త్వైడవిడస్తతః
పశ్యతోఽన్తర్దధే సోఽపి స్వపురం ప్రత్యపద్యత ॥9॥

అథాయజత యజ్ఞేశం క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః

ద్రవ్యక్రియాదేవతానాం కర్మ కర్మఫలప్రదమ్ ||10||

సర్వాత్మన్యచ్యుతేఽసర్వే తీవ్రౌఘాం భక్తిముద్వహన్
దదర్శాత్మని భూతేషు తమేవావస్థితం విభుమ్ ||11||

తమేవం శీలసమ్పన్నం బ్రహ్మణ్యం దీనవత్సలమ్
గోప్తారం ధర్మసేతూనాం మేనిరే పితరం ప్రజాః ||12||

షట్త్రింశద్వర్షసాహస్రం శశాస క్షితిమణ్డలమ్
భోగైః పుణ్యక్షయం కుర్వన్నభోగైరశుభక్షయమ్ ||13||

ఏవం బహుసవం కాలం మహాత్మావిచలేన్ద్రియః
త్రివర్గౌపయికం నీత్వా పుత్రాయాదాన్నృపాసనమ్ ||14||

మన్యమాన ఇదం విశ్వం మాయారచితమాత్మని
అవిద్యారచితస్వప్నగన్ధర్వనగరోపమమ్ ||15||

ఆత్మస్త్ర్యపత్యసుహృదో బలమృద్ధకోశమ్
అన్తఃపురం పరివిహారభువశ్చ రమ్యాః
భూమణ్డలం జలధిమేఖలమాకలయ్య
కాలోపసృష్టమితి స ప్రయయౌ విశాలామ్ ||16||

తస్యాం విశుద్ధకరణః శివవార్విగాహ్య
బద్ధ్వాసనం జితమరున్మనసాహృతాక్షః
స్థూలే దధార భగవత్ప్రతిరూప ఏతద్
ధ్యాయంస్తదవ్యవహితో వ్యసృజత్సమాధౌ ||17||

భక్తిం హరౌ భగవతి ప్రవహన్నజస్రమ్
ఆనన్దబాష్పకలయా ముహురర్ద్యమానః
విక్లిద్యమానహృదయః పులకాచితాఙ్గో
నాత్మానమస్మరదసావితి ముక్తలిఙ్గః ||18||

స దదర్శ విమానాగ్ర్యం నభసోఽవతరద్ధ్రువః
విభ్రాజయద్దశ దిశో రాకాపతిమివోదితమ్ ||19||

తత్రాను దేవప్రవరౌ చతుర్భుజౌ
శ్యామౌ కిశోరావరుణామ్బుజేక్షణౌ
స్థితావవష్టభ్య గదాం సువాససౌ
కిరీటహారాఙ్గదచారుకుణ్డలౌ ||20||

విజ్ఞాయ తావుత్తమగాయకిఙ్కరావ్
అభ్యుత్థితః సాధ్వసవిస్మృతక్రమః
ననామ నామాని గృణన్మధుద్విషః
పార్షత్ప్రధానావితి సంహతాఞ్జలిః ||21||

తం కృష్ణపాదాభినివిష్టచేతసం

బద్ధాఞ్జలిం ప్రశ్రయనమ్రకన్ధరమ్
సునన్దనన్దావుపసృత్య సస్మితం
ప్రత్యూచతుః పుష్కరనాభసమ్మతౌ ॥22॥

సునన్దనన్దావూచతుః
భో భో రాజన్సుభద్రం తే వాచం నోఽవహితః శృణు
యః పఞ్చవర్షస్తపసా భవాన్దేవమతీతృపత్ ॥23॥

తస్యాఖిలజగద్ధాతురావాం దేవస్య శార్ఙ్గిణః
పార్షదావిహ సమ్ప్రాప్తౌ నేతుం త్వాం భగవత్పదమ్ ॥24॥

సుదుర్జయం విష్ణుపదం జితం త్వయా యత్సూరయోఽప్రాప్య విచక్షతే పరమ్
ఆతిష్ఠ తచ్చన్ద్రదివాకరాదయో గ్రహర్క్షతారాః పరియన్తి దక్షిణమ్ ॥25॥

అనాస్థితం తే పితృభిరన్యైరప్యఙ్గ కర్హిచిత్
ఆతిష్ఠ జగతాం వన్ద్యం తద్విష్ణోః పరమం పదమ్ ॥26॥

ఏతద్విమానప్రవరముత్తమశ్లోకమౌలినా
ఉపస్థాపితమాయుష్మన్నధిరోఢుం త్వమర్హసి ॥27॥

మైత్రేయ ఉవాచ
నిశమ్య వైకుణ్ఠనియోజ్యముఖ్యయోర్మధుచ్యుతం వాచమురుక్రమప్రియః
కృతాభిషేకః కృతనిత్యమఙ్గలో మునీన్ప్రణమ్యాశిషమభ్యవాదయత్ ॥28॥

పరీత్యాభ్యర్చ్య ధిష్ణ్యాగ్ర్యం పార్షదావభివన్ద్య చ
ఇయేష తదధిష్ఠాతుం బిభ్రద్రూపం హిరణ్మయమ్ ॥29॥

తదోత్తానపదః పుత్రో దదర్శాన్తకమాగతమ్
మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దత్త్వా ఆరురోహాద్భుతం గృహమ్ ॥30॥

తదా దున్దుభయో నేదుర్మృదఙ్గపణవాదయః
గన్ధర్వముఖ్యాః ప్రజగుః పేతుః కుసుమవృష్టయః ॥31॥

స చ స్వర్లోకమారోక్ష్యన్సునీతిం జననీం ధ్రువః
అన్వస్మరదగం హిత్వా దీనాం యాస్యే త్రివిష్టపమ్ ॥32॥

ఇతి వ్యవసితం తస్య వ్యవసాయ సురోత్తమౌ
దర్శయామాసతుర్దేవీం పురో యానేన గచ్ఛతీమ్ ॥33॥

తత్ర తత్ర ప్రశంసద్భిః పథి వైమానికైః సురైః
అవకీర్యమాణో దదృశే కుసుమైః క్రమశో గ్రహాన్ ॥34॥

త్రిలోకీం దేవయానేన సోఽతివ్రజ్య మునీనపి
పరస్తాద్యద్ధ్రువగతిర్విష్ణోః పదమథాభ్యగాత్ ॥35॥

యద్భ్రాజమానం స్వరుచైవ సర్వతో లోకాస్త్రయో హ్యను విభ్రాజన్త ఏతే
యన్నావ్రజఞ్జన్తుషు యేఽననుగ్రహా వ్రజన్తి భద్రాణి చరన్తి యేఽనిశమ్ ॥36॥

శాన్తాః సమదృశః శుద్ధాః సర్వభూతానురఞ్జనాః
యాన్త్యఞ్జసాచ్యుతపదమచ్యుతప్రియబాన్ధవాః ॥37॥

ఇత్యుత్తానపదః పుత్రో ధ్రువః కృష్ణపరాయణః
అభూత్త్రయాణాం లోకానాం చూడామణిరివామలః ॥38॥

గమ్భీరవేగోఽనిమిషం జ్యోతిషాం చక్రమాహితమ్
యస్మిన్భ్రమతి కౌరవ్య మేఢ్యామివ గవాం గణః ॥39॥

మహిమానం విలోక్యాస్య నారదో భగవానృషిః
ఆతోద్యం వితుదఞ్శ్లోకాన్సత్రేఽగాయత్ప్రచేతసామ్ ॥40॥

నారద ఉవాచ
నూనం సునీతేః పతిదేవతాయాస్తపఃప్రభావస్య సుతస్య తాం గతిమ్
దృష్ట్వాభ్యుపాయానపి వేదవాదినో నైవాధిగన్తుం ప్రభవన్తి కిం నృపాః ॥41॥

యః పఞ్చవర్షో గురుదారవాక్శరైర్భిన్నేన యాతో హృదయేన దూయతా
వనం మదాదేశకరోఽజితం ప్రభుం జిగాయ తద్భక్తగుణైః పరాజితమ్ ॥42॥

యః క్షత్రబన్ధుర్భువి తస్యాధిరూఢమన్వారురుక్షేదపి వర్షపూగైః
షట్పఞ్చవర్షో యదహోభిరల్పైః ప్రసాద్య వైకుణ్ఠమవాప తత్పదమ్ ॥43॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏతత్తేఽభిహితం సర్వం యత్పృష్టోఽహమిహ త్వయా
ధ్రువస్యోద్దామయశసశ్చరితం సమ్మతం సతామ్ ॥44॥

ధన్యం యశస్యమాయుష్యం పుణ్యం స్వస్త్యయనం మహత్
స్వర్గ్యం ధ్రౌవ్యం సౌమనస్యం ప్రశస్యమఘమర్షణమ్ ॥45॥

శ్రుత్వైతచ్ఛ్రద్ధయాభీక్ష్ణమచ్యుతప్రియచేష్టితమ్
భవేద్భక్తిర్భగవతి యయా స్యాత్క్లేశసఙ్క్షయః ॥46॥

మహత్త్వమిచ్ఛతాం తీర్థం శ్రోతుః శీలాదయో గుణాః
యత్ర తేజస్తదిచ్ఛూనాం మానో యత్ర మనస్వినామ్ ॥47॥

ప్రయతః కీర్తయేత్ప్రాతః సమవాయే ద్విజన్మనామ్
సాయం చ పుణ్యశ్లోకస్య ధ్రువస్య చరితం మహత్ ॥48॥

పౌర్ణమాస్యాం సినీవాల్యాం ద్వాదశ్యాం శ్రవణేఽథవా
దినక్షయే వ్యతీపాతే సఙ్క్రమేఽర్కదినేఽపి వా ॥49॥

శ్రావయేచ్ఛ్రద్దధానానాం తీర్థపాదపదాశ్రయః
నేచ్ఛంస్తత్రాత్మనాత్మానం సన్తుష్ట ఇతి సిధ్యతి ॥50॥

జ్ఞానమజ్ఞాతతత్త్వాయ యో దద్యాత్సత్పథేఽమృతమ్
కృపాలోర్దీననాథస్య దేవాస్తస్యానుగృహ్ణతే ॥51॥

ఇదం మయా తేఽభిహితం కురూద్వహ ధ్రువస్య విఖ్యాతవిశుద్ధకర్మణః
హిత్వార్భకః క్రీడనకాని మాతుర్గృహం చ విష్ణుం శరణం యో జగామ ||52||

అధ్యాయము – 13

సూత ఉవాచ
నిశమ్య కౌషారవిణోపవర్ణితం ధ్రువస్య వైకుణ్ఠపదాధిరోహణమ్
ప్రరూఢభావో భగవత్యధోక్షజే ప్రష్టుం పునస్తం విదురః ప్రచక్రమే ||1||

విదుర ఉవాచ
కే తే ప్రచేతసో నామ కస్యాపత్యాని సువ్రత
కస్యాన్వవాయే ప్రఖ్యాతాః కుత్ర వా సత్రమాసత ||2||

మన్యే మహాభాగవతం నారదం దేవదర్శనమ్
యేన ప్రోక్తః క్రియాయోగః పరిచర్యావిధిర్హరేః ||3||

స్వధర్మశీలైః పురుషైర్భగవాన్యజ్ఞపూరుషః
ఇజ్యమానో భక్తిమతా నారదేనేరితః కిల ||4||

యాస్తా దేవర్షిణా తత్ర వర్ణితా భగవత్కథాః
మహ్యం శుశ్రూషవే బ్రహ్మన్కార్త్స్న్యేనాచష్టుమర్హసి ||5||

మైత్రేయ ఉవాచ
ధ్రువస్య చోత్కలః పుత్రః పితరి ప్రస్థితే వనమ్
సార్వభౌమశ్రియం నైచ్ఛదధిరాజాసనం పితుః ||6||

స జన్మనోపశాన్తాత్మా నిఃసఙ్గః సమదర్శనః
దదర్శ లోకే వితతమాత్మానం లోకమాత్మని ||7||

ఆత్మానం బ్రహ్మ నిర్వాణం ప్రత్యస్తమితవిగ్రహమ్
అవబోధరసైకాత్మ్యమానన్దమనుసన్తతమ్ ||8||

అవ్యవచ్ఛిన్నయోగాగ్ని దగ్ధకర్మమలాశయః
స్వరూపమవరున్ధానో నాత్మనోఽన్యం తదైక్షత ||9||

జడాన్ధబధిరోన్మత్త మూకాకృతిరతన్మతిః
లక్షితః పథి బాలానాం ప్రశాన్తార్చిరివానలః ||10||

మత్వా తం జడమున్మత్తం కులవృద్ధాః సమన్త్రిణః
వత్సరం భూపతిం చక్రుర్యవీయాంసం భ్రమేః సుతమ్ ||11||

స్వర్వీథిర్వత్సరస్యేష్టా భార్యాసూత షడాత్మజాన్
పుష్పార్ణం తిగ్మకేతుం చ ఇషమూర్జం వసుం జయమ్ ||12||

పుష్పార్ణస్య ప్రభా భార్యా దోషా చ ద్వే బభూవతుః
ప్రాతర్మధ్యన్దినం సాయమితి హ్యాసన్ప్రభాసుతాః ||13||

ప్రదోషో నిశిథో వ్యుష్ట ఇతి దోషాసుతాస్త్రయః
వ్యుష్టః సుతం పుష్కరిణ్యాం సర్వతేజసమాదధే||14||

స చక్షుః సుతమాకూత్యాం పత్న్యాం మనుమవాప హ
మనోరసూత మహిషీ విరజాన్నడ్వలా సుతాన్||15||

పురుం కుత్సం త్రితం ద్యుమ్నం సత్యవన్తమృతం వ్రతమ్
అగ్నిష్టోమమతీరాత్రం ప్రద్యుమ్నం శిబిముల్ముకమ్||16||

ఉల్ముకోऽజనయత్పుత్రాన్పుష్కరిణ్యాం షడుత్తమాన్
అఙ్గం సుమనసం ఖ్యాతిం క్రతుమఙ్గిరసం గయమ్||17||

సునీథాఙ్గస్య యా పత్నీ సుషువే వేనముల్బణమ్
యద్దౌఃశీల్యాత్స రాజర్షిర్నిర్విణ్ణో నిరగాత్పురాత్||18||

యమఙ్గ శేపుః కుపితా వాగ్వజ్రా మునయః కిల
గతాసోస్తస్య భూయస్తే మమన్థుర్దక్షిణం కరమ్||19||

అరాజకే తదా లోకే దస్యుభిః పీడితాః ప్రజాః
జాతో నారాయణాంశేన పృథురాద్యః క్షితీశ్వరః||20||

విదుర ఉవాచ
తస్య శీలనిధేః సాధోర్బ్రహ్మణ్యస్య మహాత్మనః
రాజ్ఞః కథమభూద్దుష్టా ప్రజా యద్విమనా యయౌ||21||

కిం వాంహో వేన ఉద్దిశ్య బ్రహ్మదణ్డమయూయుజన్
దణ్డవ్రతధరే రాజ్ఞి మునయో ధర్మకోవిదాః||22||

నావధ్యేయః ప్రజాపాలః ప్రజాభిరఘవానపి
యదసౌ లోకపాలానాం బిభర్త్యోజః స్వతేజసా||23||

ఏతదాఖ్యాహి మే బ్రహ్మన్సునీథాత్మజచేష్టితమ్
శ్రద్దధానాయ భక్తాయ త్వం పరావరవిత్తమః||24||

మైత్రేయ ఉవాచ
అఙ్గోऽశ్వమేధం రాజర్షిరాజహార మహాక్రతుమ్
నాజగ్ముర్దేవతాస్తస్మిన్నాహూతా బ్రహ్మవాదిభిః||25||

తమూచుర్విస్మితాస్తత్ర యజమానమథర్త్విజః
హవీంషి హూయమానాని న తే గృహ్ణన్తి దేవతాః||26||

రాజన్హవీంష్యదుష్టాని శ్రద్ధయాసాదితాని తే
ఛన్దాంస్యయాతయామాని యోజితాని ధృతవ్రతైః||27||

న విదామేహ దేవానాం హేలనం వయమణ్వపి
యన్న గృహ్ణన్తి భాగాన్స్వాన్యే దేవాః కర్మసాక్షిణః||28||

మైత్రేయ ఉవాచ
అజ్గో ద్విజవచః శ్రుత్వా యజమానః సుదుర్మనాః
తత్ప్రష్టుం వ్యసృజద్వాచం సదస్యాంస్తదనుజ్ఞయా ॥29॥

నాగచ్ఛన్త్యాహుతా దేవా న గృహ్ణన్తి గ్రహానిహ
సదసస్పతయో బ్రూత కిమవద్యం మయా కృతమ్ ॥30॥

సదసస్పతయ ఊచుః
నరదేవేహ భవతో నాఘం తావన్మనాక్స్థితమ్
అస్త్యేకం ప్రాక్తనమఘం యదిహేదృక్త్వమప్రజః ॥31॥

తథా సాధయ భద్రం తే ఆత్మానం సుప్రజం నృప
ఇష్టస్తే పుత్రకామస్య పుత్రం దాస్యతి యజ్ఞభుక్ ॥32॥

తథా స్వభాగధేయాని గ్రహీష్యన్తి దివౌకసః
యద్యజ్ఞపురుషః సాక్షాదపత్యాయ హరిర్వృతః ॥33॥

తాంస్తాన్కామాన్హరిర్దద్యాద్యాన్యాన్కామయతే జనః
ఆరాధితో యథైవైష తథా పుంసాం ఫలోదయః ॥34॥

ఇతి వ్యవసితా విప్రాస్తస్య రాజ్ఞః ప్రజాతయే
పురోడాశం నిరవపన్శిపివిష్టాయ విష్ణవే ॥35॥

తస్మాత్పురుష ఉత్తస్థౌ హేమమాల్యమలామ్బరః
హిరణ్మయేన పాత్రేణ సిద్ధమాదాయ పాయసమ్ ॥36॥

స విప్రానుమతో రాజా గృహీత్వాఞ్జలినౌదనమ్
అవఘ్రాయ ముదా యుక్తః ప్రాదాత్పత్న్యా ఉదారధీః ॥37॥

సా తత్పుంసవనం రాజ్ఞీ ప్రాశ్య వై పత్యురాదధే
గర్భం కాల ఉపావృత్తే కుమారం సుషువేఽప్రజా ॥38॥

స బాల ఏవ పురుషో మాతామహమనువ్రతః
అధర్మాంశోద్భవం మృత్యుం తేనాభవదధార్మికః ॥39॥

స శరాసనముద్యమ్య మృగయుర్వనగోచరః
హన్త్యసాధుర్మృగాన్దీనాన్వేనోఽసావిత్యరౌజ్జనః ॥40॥

ఆక్రీడే క్రీడతో బాలాన్వయస్యానతిదారుణః
ప్రసహ్య నిరనుక్రోశః పశుమారమమారయత్ ॥41॥

తం విచక్ష్య ఖలం పుత్రం శాసనైర్వివిధైర్నృపః
యదా న శాసితుం కల్పో భృశమాసీత్సుదుర్మనాః ॥42॥

ప్రాయేణాభ్యర్చితో దేవో యేఽప్రజా గృహమేధినః
కదపత్యభృతం దుఃఖం యే న విన్దన్తి దుర్భరమ్ ॥43॥

యతః పాపీయసీ కీర్తిరధర్మశ్చ మహాన్నృణామ్
యతో విరోధః సర్వేషాం యత ఆధిరనన్తకః ॥44॥

కస్తం ప్రజాపదేశం వై మోహబన్ధనమాత్మనః
పణ్డితో బహు మన్యేత యదర్థాః క్లేశదా గృహాః ॥45॥

కదపత్యం వరం మన్యే సదపత్యాచ్ఛుచాం పదాత్
నిర్విద్యేత గృహాన్మర్త్యో యత్క్లేశనివహా గృహాః ॥46॥

ఏవం స నిర్విణ్ణమనా నృపో గృహాన్నిశీథ ఉత్థాయ మహోదయోదయాత్
అలబ్ధనిద్రోఽనుపలక్షితో నృభిర్హిత్వా గతో వేనసువం ప్రసుప్తామ్ ॥47॥

విజ్ఞాయ నిర్విద్య గతం పతిం ప్రజాః పురోహితామాత్యసుహృద్గణాదయః
విచిక్యురుర్వ్యామతిశోకకాతరా యథా నిగూఢం పురుషం కుయోగినః ॥48॥

అలక్షయన్తః పదవీం ప్రజాపతేర్హతోద్యమాః ప్రత్యుపసృత్య తే పురీమ్
ఋషీన్సమేతానభివన్ద్య సాశ్రవో న్యవేదయన్పౌరవ భర్తృవిప్లవమ్ ॥49॥

అధ్యాయము – 14

మైత్రేయ ఉవాచ
భృగ్వాదయస్తే మునయో లోకానాం క్షేమదర్శినః
గోప్తర్యసతి వై నృణాం పశ్యన్తః పశుసామ్యతామ్ ॥1॥

వీరమాతరమాహూయ సునీథాం బ్రహ్మవాదినః
ప్రకృత్యసమ్మతం వేనమభ్యషిఞ్చన్పతిం భువః ॥2॥

శ్రుత్వా నృపాసనగతం వేనమత్యుగ్రశాసనమ్
నిలిల్యుర్దస్యవః సద్యః సర్పత్రస్తా ఇవాఖవః ॥3॥

స ఆరూఢనృపస్థాన ఉన్నద్ధోఽష్టవిభూతిభిః
అవమేనే మహాభాగాన్స్తబ్ధః సమ్భావితః స్వతః ॥4॥

ఏవం మదాన్ధ ఉత్సిక్తో నిరఙ్కుశ ఇవ ద్విపః
పర్యటన్రథమాస్థాయ కమ్పయన్నివ రోదసీ ॥5॥

న యష్టవ్యం న దాతవ్యం న హోతవ్యం ద్విజాః క్వచిత్
ఇతి న్యవారయద్ధర్మం భేరీఘోషేణ సర్వశః ॥6॥

వేనస్యావేక్ష్య మునయో దుర్వృత్తస్య విచేష్టితమ్
విమృశ్య లోకవ్యసనం కృపయోచుః స్మ సత్రిణః ॥7॥

అహో ఉభయతః ప్రాప్తం లోకస్య వ్యసనం మహత్
దారుణ్యుభయతో దీప్తే ఇవ తస్కరపాలయోః ॥8॥

అరాజకభయాదేష కృతో రాజాతదర్హణః
తతోఽప్యాసీద్భయం త్వద్య కథం స్యాత్స్వస్తి దేహినామ్ ॥9॥

అహేరివ పయఃపోషః పోషకస్యాప్యనర్థభృత్
వేనః ప్రకృత్యైవ ఖలః సునీథాగర్భసమ్భవః॥10॥

నిరూపితః ప్రజాపాలః స జిఘాంసతి వై ప్రజాః
తథాపి సాన్త్వయేమాముం నాస్మాంస్తత్పాతకం స్పృశేత్॥11॥

తద్విద్వద్భిరసద్వృత్తో వేనోఽస్మాభిః కృతో నృపః
సాన్త్వితో యది నో వాచం న గ్రహీష్యత్యధర్మకృత్॥12॥

లోకధిక్కారసన్దగ్ధం దహిష్యామః స్వతేజసా
ఏవమధ్యవసాయైనం మునయో గూఢమన్యవః
ఉపవ్రజ్యాబ్రువన్వేనం సాన్త్వయిత్వా చ సామభిః॥13॥

మునయ ఊచుః
నృపవర్య నిబోధైతద్యత్తే విజ్ఞాపయామ భోః
ఆయుఃశ్రీబలకీర్తీనాం తవ తాత వివర్ధనమ్॥14॥

ధర్మ ఆచరితః పుంసాం వాఙ్మనఃకాయబుద్ధిభిః
లోకాన్విశోకాన్వితరత్యథానన్త్యమసఙ్గినామ్॥15॥

స తే మా వినశేద్వీర ప్రజానాం క్షేమలక్షణః
యస్మిన్వినష్టే నృపతిరైశ్వర్యాదవరోహతి॥16॥

రాజన్నసాధ్వమాత్యేభ్యశ్చోరాదిభ్యః ప్రజా నృపః
రక్షన్యథా బలిం గృహ్ణన్నిహ ప్రేత్య చ మోదతే॥17॥

యస్య రాష్ట్రే పురే చైవ భగవాన్యజ్ఞపూరుషః
ఇజ్యతే స్వేన ధర్మేణ జనైర్వర్ణాశ్రమాన్వితైః॥18॥

తస్య రాజ్ఞో మహాభాగ భగవాన్భూతభావనః
పరితుష్యతి విశ్వాత్మా తిష్ఠతో నిజశాసనే॥19॥

తస్మింస్తుష్టే కిమప్రాప్యంజగతామీశ్వరేశ్వరే
లోకాః సపాలా హ్యేతస్మై హరన్తి బలిమాదృతాః॥20॥

తం సర్వలోకామరయజ్ఞసఙ్గ్రహం త్రయీమయం ద్రవ్యమయం తపోమయమ్
యజ్ఞైర్విచిత్రైర్యజతో భవాయ తే రాజన్స్వదేశాననురోద్ధుమర్హసి॥21॥

యజ్ఞేన యుష్మద్విషయే ద్విజాతిభిర్వితాయమానేన సురాః కలా హరేః
స్విష్టాః సుతుష్టాః ప్రదిశన్తి వాఞ్ఛితం తద్ధేలనం నార్హసి వీర చేష్టితుమ్॥22॥

వేన ఉవాచ
బాలిశా బత యూయం వా అధర్మే ధర్మమానినః
యే వృత్తిదం పతిం హిత్వా జారం పతిముపాసతే॥23॥

అవజానన్త్యమీ మూఢా నృపరూపిణమీశ్వరమ్
నానువిన్దన్తి తే భద్రమిహ లోకే పరత్ర చ॥24॥

కో యజ్ఞపురుషో నామ యత్ర వో భక్తిరీదృశీ
భర్తృస్నేహవిదూరాణాం యథా జారే కుయోషితామ్॥25॥

విష్ణుర్విరిఞ్చో గిరిశ ఇన్ద్రో వాయుర్యమో రవిః
పర్జన్యో ధనదః సోమః క్షితిరగ్నిరపామ్పతిః॥26॥

ఏతే చాన్యే చ విబుధాః ప్రభవో వరశాపయోః
దేహే భవన్తి నృపతేః సర్వదేవమయో నృపః॥27॥

తస్మాన్మాం కర్మభిర్విప్రా యజధ్వం గతమత్సరాః
బలిం చ మహ్యం హరత మత్తోఽన్యః కోఽగ్రభుక్పుమాన్॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్థం విపర్యయమతిః పాపీయానుత్పథం గతః
అనునీయమానస్తద్యాచ్ఞాం న చక్రే భ్రష్టమఙ్గలః॥29॥

ఇతి తేఽసత్కృతాస్తేన ద్విజాః పణ్డితమానినా
భగ్నాయాం భవ్యయాచ్ఞాయాం తస్మై విదుర చుక్రుధుః॥30॥

హన్యతాం హన్యతామేష పాపః ప్రకృతిదారుణః
జీవఞ్జగదసావాశు కురుతే భస్మసాద్ధ్రువమ్॥31॥

నాయమర్హత్యసద్వృత్తో నరదేవవరాసనమ్
యోఽధియజ్ఞపతిం విష్ణుం వినిన్దత్యనపత్రపః॥32॥

కో వైనం పరిచక్షీత వేనమేకమృతేఽశుభమ్
ప్రాప్త ఈదృశమైశ్వర్యం యదనుగ్రహభాజనః॥33॥

ఇత్థం వ్యవసితా హన్తుమృషయో రూఢమన్యవః
నిజఘ్నుర్హుఙ్కృతైర్వేనం హతమచ్యుతనిన్దయా॥34॥

ఋషిభిః స్వాశ్రమపదం గతే పుత్రకలేవరమ్
సునీథా పాలయామాస విద్యాయోగేన శోచతీ॥35॥

ఏకదా మునయస్తే తు సరస్వత్సలిలాప్లుతాః
హుత్వాగ్నీన్సత్కథాశ్చక్రురుపవిష్టాః సరిత్తటే॥36॥

వీక్ష్యోత్థితాంస్తదోత్పాతానాహుర్లోకభయఙ్కరాన్
అప్యభద్రమనాథాయా దస్యుభ్యో న భవేద్భువః॥37॥

ఏవం మృశన్త ఋషయో ధావతాం సర్వతోదిశమ్
పాంసుః సముత్థితో భూరిశ్చోరాణామభిలుమ్పతామ్॥38॥

తదుపద్రవమాజ్ఞాయ లోకస్య వసు లుమ్పతామ్
భర్తర్యుపరతే తస్మిన్నన్యోన్యం చ జిఘాంసతామ్॥39॥

చోరప్రాయం జనపదం హీనసత్త్వమరాజకమ్

లోకాన్నావారయఞ్ఛక్తా అపి తద్దోషదర్శినః ॥40॥

బ్రాహ్మణః సమదృక్శాన్తో దీనానాం సముపేక్షకః
స్రవతే బ్రహ్మ తస్యాపి భిన్నభాణ్డాత్పయో యథా ॥41॥

నాఙ్గస్య వంశో రాజర్షేరేష సంస్థాతుమర్హతి
అమోఘవీర్యా హి నృపా వంశేఽస్మిన్కేశవాశ్రయాః ॥42॥

వినిశ్చిత్యైవమృషయో విపన్నస్య మహీపతేః
మమన్థురూరుం తరసా తత్రాసీద్బాహుకో నరః ॥43॥

కాకకృష్ణోఽతిహ్రస్వాఙ్గో హ్రస్వబాహుర్మహాహనుః
హ్రస్వపాన్నిమ్ననాసాగ్రో రక్తాక్షస్తామ్రమూర్ధజః ॥44॥

తం తు తేఽవనతం దీనం కిం కరోమీతి వాదినమ్
నిషీదేత్యబ్రువంస్తాత స నిషాదస్తతోఽభవత్ ॥45॥

తస్య వంశ్యాస్తు నైషాదా గిరికాననగోచరాః
యేనాహరజ్జాయమానో వేనకల్మషముల్బణమ్ ॥46॥

అధ్యాయము – 15

మైత్రేయ ఉవాచ
అథ తస్య పునర్విప్రైరపుత్రస్య మహీపతేః
బాహుభ్యాం మథ్యమానాభ్యాం మిథునం సమపద్యత ॥1॥

తద్దృష్ట్వా మిథునం జాతమృషయో బ్రహ్మవాదినః
ఊచుః పరమసన్తుష్టా విదిత్వా భగవత్కలామ్ ॥2॥

ఋషయ ఊచుః
ఏష విష్ణోర్భగవతః కలా భువనపాలినీ
ఇయం చ లక్ష్మ్యాః సమ్భూతిః పురుషస్యానపాయినీ ॥3॥

అయం తు ప్రథమో రాజ్ఞాం పుమాన్ప్రథయితా యశః
పృథుర్నామ మహారాజో భవిష్యతి పృథుశ్రవాః ॥4॥

ఇయం చ సుదతీ దేవీ గుణభూషణభూషణా
అర్చిర్నామ వరారోహా పృథుమేవావరున్ధతీ ॥5॥

ఏష సాక్షాద్ధరేరంశో జాతో లోకరిరక్షయా
ఇయం చ తత్పరా హి శ్రీరనుజజ్ఞేఽనపాయినీ ॥6॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ప్రశంసన్తి స్మ తం విప్రా గన్ధర్వప్రవరా జగుః
ముముచుః సుమనోధారాః సిద్ధా నృత్యన్తి స్వఃస్త్రియః ॥7॥

శఙ్ఖతూర్యమృదఙ్గాద్యా నేదుర్దున్దుభయో దివి

తత్ర సర్వ ఉపాజగ్ముర్దేవర్షిపితౄణాం గణాః ||8||

బ్రహ్మా జగద్గురుర్దేవైః సహాసృత్య సురేశ్వరైః
వైన్యస్య దక్షిణే హస్తే దృష్ట్వా చిహ్నం గదాభృతః ||9||

పాదయోరరవిన్దం చ తం వై మేనే హరేః కలామ్
యస్యాప్రతిహతం చక్రమంశః స పరమేష్ఠినః ||10||

తస్యాభిషేక ఆరబ్ధో బ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవాదిభిః
ఆభిషేచనికాన్యస్మై ఆజహ్రుః సర్వతో జనాః ||11||

సరిత్సముద్రా గిరయో నాగా గావః ఖగా మృగాః
ద్యౌః క్షితిః సర్వభూతాని సమాజహ్రురుపాయనమ్ ||12||

సోఽభిషిక్తో మహారాజః సువాసాః సాధ్వలఙ్కృతః
పత్న్యార్చిషాలఙ్కృతయా విరేజేఽగ్నిరివాపరః ||13||

తస్మై జహార ధనదో హైమం వీర వరాసనమ్
వరుణః సలిలస్రావమాతపత్రం శశిప్రభమ్ ||14||

వాయుశ్చ వాలవ్యజనే ధర్మః కీర్తిమయీం స్రజమ్
ఇన్ద్రః కిరీటముత్కృష్టం దణ్డం సంయమనం యమః ||15||

బ్రహ్మా బ్రహ్మమయం వర్మ భారతీ హారముత్తమమ్
హరిః సుదర్శనం చక్రం తత్పత్న్యవ్యాహతాం శ్రియమ్ ||16||

దశచన్ద్రమసిం రుద్రః శతచన్ద్రం తథామ్బికా
సోమోఽమృతమయానశ్వాంస్త్వష్టా రూపాశ్రయం రథమ్ ||17||

అగ్నిరాజగవం చాపం సూర్యో రశ్మిమయానిషూన్
భూః పాదుకే యోగమయ్యౌ ద్యౌః పుష్పావలిమన్వహమ్ ||18||

నాట్యం సుగీతం వాదిత్రమన్తర్ధానం చ ఖేచరాః
ఋషయశ్చాశిషః సత్యాః సముద్రః శఙ్ఖమాత్మజమ్ ||19||

సిన్ధవః పర్వతా నద్యో రథవీథీర్మహాత్మనః
సూతోఽథ మాగధో వన్దీ తం స్తోతుముపతస్థిరే ||20||

స్తావకాంస్తానభిప్రేత్య పృథుర్వైన్యః ప్రతాపవాన్
మేఘనిర్హ్రాదయా వాచా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ||21||

పృథురువాచ
భోః సూత హే మాగధ సౌమ్య వన్దిల్లోకేఽధునాస్పష్టగుణస్య మే స్యాత్
కిమాశ్రయో మే స్తవ ఏష యోజ్యతాం మా మయ్యభూవన్వితథా గిరో వః ||22||

తస్మాత్పరోక్షేఽస్మదుపశ్రుతాన్యలం కరిష్యథ స్తోత్రమపీచ్యవాచః
సత్యుత్తమశ్లోకగుణానువాదే జుగుప్సితం న స్తవయన్తి సభ్యాః ||23||

మహద్గుణానాత్మని కర్తుమీశః కః స్తావకైః స్తావయతేఽసతోఽపి
తేఽస్యాభవిష్యన్నితి విప్రలబ్ధో జనావహాసం కుమతిర్న వేద॥24॥

ప్రభవో హ్యాత్మనః స్తోత్రంజుగుప్సన్త్యపి విశ్రుతాః
హ్రీమన్తః పరమోదారాః పౌరుషం వా విగర్హితమ్॥25॥

వయం త్వవిదితా లోకే సూతాద్యాపి వరీమభిః
కర్మభిః కథమాత్మానం గాపయిష్యామ బాలవత్॥26॥

అధ్యాయము – 16

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి బ్రువాణం నృపతిం గాయకా మునిచోదితాః
తుష్టువుస్తుష్టమనసస్తద్వాగమృతసేవయా॥1॥

నాలం వయం తే మహిమానువర్ణనే యో దేవవర్యోఽవతతార మాయయా
వేనాఙ్గజాతస్య చ పౌరుషాణి తే వాచస్పతీనామపి బభ్రముర్ధియః॥2॥

అథాప్యుదారశ్రవసః పృథోర్హరేః కలావతారస్య కథామృతాదృతాః
యథోపదేశం మునిభిః ప్రచోదితాః శ్లాఘ్యాని కర్మాణి వయం వితన్మహి॥3॥

ఏష ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో లోకం ధర్మేఽనువర్తయన్
గోప్తా చ ధర్మసేతూనాం శాస్తా తత్పరిపన్థినామ్॥4॥

ఏష వై లోకపాలానాం బిభర్త్యేకస్తనౌ తనూః
కాలే కాలే యథాభాగం లోకయోరుభయోర్హితమ్॥5॥

వసు కాల ఉపాదత్తే కాలే చాయం విముఞ్చతి
సమః సర్వేషు భూతేషు ప్రతపన్సూర్యవద్విభుః॥6॥

తితిక్షత్యక్రమం వైన్య ఉపర్యాక్రమతామపి
భూతానాం కరుణః శశ్వదార్తానాం క్షితివృత్తిమాన్॥7॥

దేవేఽవర్షత్యసౌ దేవో నరదేవవపుర్హరిః
కృచ్ఛ్రప్రాణాః ప్రజా హ్యేష రక్షిష్యత్యఞ్జసేన్ద్రవత్॥8॥

ఆప్యాయయత్యసౌ లోకం వదనామృతమూర్తినా
సానురాగావలోకేన విశదస్మితచారుణా॥9॥

అవ్యక్తవర్త్మైష నిగూఢకార్యో గమ్భీరవేధా ఉపగుప్తవిత్తః
అనన్తమాహాత్మ్యగుణైకధామా పృథుః ప్రచేతా ఇవ సంవృతాత్మా॥10॥

దురాసదో దుర్విషహ ఆసన్నోఽపి విదూరవత్
నైవాభిభవితుం శక్యో వేనారణ్యుత్థితోఽనలః॥11॥

అన్తర్బహిశ్చ భూతానాం పశ్యన్కర్మాణి చారణైః
ఉదాసీన ఇవాధ్యక్షో వాయురాత్మేవ దేహినామ్॥12॥

నాదణ్డ్యం దణ్డయత్యేష సుతమాత్మద్విషామపి
దణ్డయత్యాత్మజమపి దణ్డ్యం ధర్మపథే స్థితః||13||

అస్యాప్రతిహతం చక్రం పృథోరామానసాచలాత్
వర్తతే భగవానర్కో యావత్తపతి గోగణైః||14||

రఞ్జయిష్యతి యల్లోకమయమాత్మవిచేష్టితైః
అథాముమాహూ రాజానం మనోరఞ్జనకైః ప్రజాః||15||

దృఢవ్రతః సత్యసన్ధో బ్రహ్మణ్యో వృద్ధసేవకః
శరణ్యః సర్వభూతానాం మానదో దీనవత్సలః||16||

మాతృభక్తిః పరస్త్రీషు పత్న్యామర్ధ ఇవాత్మనః
ప్రజాసు పితృవత్స్నిగ్ధః కిఙ్కరో బ్రహ్మవాదినామ్||17||

దేహినామాత్మవత్ప్రేష్ఠః సుహృదాం నన్దివర్ధనః
ముక్తసఙ్గప్రసఙ్గోऽయం దణ్డపాణిరసాధుషు||18||

అయం తు సాక్షాద్భగవాంస్త్ర్యధీశః కూటస్థ ఆత్మా కలయావతీర్ణః
యస్మిన్నవిద్యారచితం నిరర్థకం పశ్యన్తి నానాత్వమపి ప్రతీతమ్||19||

అయం భువో మణ్డలమోదయాద్రేర్గోప్తైకవీరో నరదేవనాథః
ఆస్థాయ జైత్రం రథమాత్తచాపః పర్యస్యతే దక్షిణతో యథార్కః||20||

అస్మై నృపాలాః కిల తత్ర తత్ర బలిం హరిష్యన్తి సలోకపాలాః
మంస్యన్త ఏషాం స్త్రియ ఆదిరాజం చక్రాయుధం తద్యశ ఉద్ధరన్త్యః||21||

అయం మహీం గాం దుదుహేऽధిరాజః ప్రజాపతిర్వృత్తికరః ప్రజానామ్
యో లీలయాద్రీన్స్వశరాసకోట్యా భిన్దన్సమాం గామకరోద్యథేన్ద్రః||22||

విస్ఫూర్జయన్నాజగవం ధనుః స్వయం యదాచరత్క్ష్మామవిషహ్యమాజౌ
తదా నిలిల్యుర్దిశి దిశ్యసన్తో లాఙ్గూలముద్యమ్య యథా మృగేన్ద్రః||23||

ఏషోऽశ్వమేధాఞ్శతమాజహార సరస్వతీ ప్రాదురభావి యత్ర
అహార్షీద్యస్య హయం పురన్దరః శతక్రతుశ్చరమే వర్తమానే||24||

ఏష స్వసద్మోపవనే సమేత్య సనత్కుమారం భగవన్తమేకమ్
ఆరాధ్య భక్త్యాలభతామలం తజ్జ్ఞానం యతో బ్రహ్మ పరం విదన్తి||25||

తత్ర తత్ర గిరస్తాస్తా ఇతి విశ్రుతవిక్రమః
శ్రోష్యత్యాత్మాశ్రితా గాథాః పృథుః పృథుపరాక్రమః||26||

దిశో విజిత్యాప్రతిరుద్ధచక్రః స్వతేజసోత్పాటితలోకశల్యః
సురాసురేన్ద్రైరుపగీయమాన మహానుభావో భవితా పతిర్భువః||27||

అధ్యాయము – 17

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవం స భగవాన్వైన్యః ఖ్యాపితో గుణకర్మభిః
ఛన్దయామాస తాన్కామైః ప్రతిపూజ్యాభినన్ద్య చ ॥1॥

బ్రాహ్మణప్రముఖాన్వర్ణాన్భృత్యామాత్యపురోధసః
పౌరాన్జానపదాన్శ్రేణీః ప్రకృతీః సమపూజయత్॥2॥

విదుర ఉవాచ
కస్మాద్దధార గోరూపం ధరిత్రీ బహురూపిణీ
యాం దుదోహ పృథుస్తత్ర కో వత్సో దోహనం చ కిమ్॥3॥

ప్రకృత్యా విషమా దేవీ కృతా తేన సమా కథమ్
తస్య మేధ్యం హయం దేవః కస్య హేతోరపాహరత్॥4॥

సనత్కుమారాద్భగవతో బ్రహ్మన్బ్రహ్మవిదుత్తమాత్
లబ్ధ్వా జ్ఞానం సవిజ్ఞానం రాజర్షిః కాం గతిం గతః॥5॥

యచ్చాన్యదపి కృష్ణస్య భవాన్భగవతః ప్రభోః
శ్రవః సుశ్రవసః పుణ్యం పూర్వదేహకథాశ్రయమ్॥6॥

భక్తాయ మేఽనురక్తాయ తవ చాధోక్షజస్య చ
వక్తుమర్హసి యోఽదుహ్యద్వైన్యరూపేణ గామిమామ్॥7॥

సూత ఉవాచ
చోదితో విదురేణైవం వాసుదేవకథాం ప్రతి
ప్రశస్య తం ప్రీతమనా మైత్రేయః ప్రత్యభాషత॥8॥

మైత్రేయ ఉవాచ
యదాభిషిక్తః పృథురఙ్గ విప్రైరామన్త్రితో జనతాయాశ్చ పాలః
ప్రజా నిరన్నే క్షితిపృష్ఠ ఏత్య క్షుత్క్షామదేహాః పతిమభ్యవోచన్॥9॥

వయం రాజఞ్జాఠరేణాభితప్తా యథాగ్నినా కోటరస్థేన వృక్షాః
త్వామద్య యాతాః శరణం శరణ్యం యః సాధితో వృత్తికరః పతిర్నః॥10॥

తన్నో భవానీహతు రాతవేఽన్నం క్షుధార్దితానాం నరదేవదేవ
యావన్న నఙ్క్ష్యామహ ఉజ్ఝితోర్జా వార్తాపతిస్త్వం కిల లోకపాలః॥11॥

మైత్రేయ ఉవాచ
పృథుః ప్రజానాం కరుణం నిశమ్య పరిదేవితమ్
దీర్ఘం దధ్యౌ కురుశ్రేష్ఠ నిమిత్తం సోఽన్వపద్యత॥12॥

ఇతి వ్యవసితో బుద్ధ్యా ప్రగృహీతశరాసనః
సన్దధే విశిఖం భూమేః క్రుద్ధస్త్రిపురహా యథా॥13॥

ప్రవేపమానా ధరణీ నిశామ్యోదాయుధం చ తమ్
గౌః సత్యపాద్రవద్భీతా మృగీవ మృగయుద్రుతా॥14॥

తామన్వధావత్తద్వైన్యః కుపితోఽత్యరుణేక్షణః
శరం ధనుషి సన్ధాయ యత్ర యత్ర పలాయతే ॥15॥

సా దిశో విదిశో దేవీ రోదసీ చాన్తరం తయోః
ధావన్తీ తత్ర తత్రైనం దదర్శానూద్యతాయుధమ్ ॥16॥

లోకే నావిన్దత త్రాణం వైన్యాన్మృత్యోరివ ప్రజాః
త్రస్తా తదా నివవృతే హృదయేన విదూయతా ॥17॥

ఉవాచ చ మహాభాగం ధర్మజ్ఞాపన్నవత్సల
త్రాహి మామపి భూతానాం పాలనేఽవస్థితో భవాన్ ॥18॥

స త్వం జిఘాంససే కస్మాద్దీనామకృతకిల్బిషామ్
అహనిష్యత్కథం యోషాం ధర్మజ్ఞ ఇతి యో మతః ॥19॥

ప్రహరన్తి న వై స్త్రీషు కృతాగఃస్వపి జన్తవః
కిముత త్వద్విధా రాజన్కరుణా దీనవత్సలాః ॥20॥

మాం విపాట్యాజరాం నావం యత్ర విశ్వం ప్రతిష్ఠితమ్
ఆత్మానం చ ప్రజాశ్చేమాః కథమమ్భసి ధాస్యసి ॥21॥

పృథురువాచ
వసుధే త్వాం వధిష్యామి మచ్ఛాసనపరాఙ్ముఖీమ్
భాగం బర్హిషి యా వృఙ్క్తే న తనోతి చ నో వసు ॥22॥

యవసం జగ్ధ్యనుదినం నైవ దోగ్ధ్యౌధసం పయః
తస్యామేవం హి దుష్టాయాం దణ్డో నాత్ర న శస్యతే ॥23॥

త్వం ఖల్వోషధిబీజాని ప్రాక్సృష్టాని స్వయమ్భువా
న ముఞ్చస్యాత్మరుద్ధాని మామవజ్ఞాయ మన్దధీః ॥24॥

అమూషాం క్షుత్పరీతానామార్తానాం పరిదేవితమ్
శమయిష్యామి మద్బాణైర్భిన్నాయాస్తవ మేదసా ॥25॥

పుమాన్యోషిదుత క్లీబ ఆత్మసమ్భావనోఽధమః
భూతేషు నిరనుక్రోశో నృపాణాం తద్వధోఽవధః ॥26॥

త్వాం స్తబ్ధాం దుర్మదాం నీత్వా మాయాగాం తిలశః శరైః
ఆత్మయోగబలేనేమా ధారయిష్యామ్యహం ప్రజాః ॥27॥

ఏవం మన్యుమయీం మూర్తిం కృతాన్తమివ బిభ్రతమ్
ప్రణతా ప్రాఞ్జలిః ప్రాహ మహీ సఞ్జాతవేపథుః ॥28॥

ధరోవాచ
నమః పరస్మై పురుషాయ మాయయా విన్యస్తనానాతనవే గుణాత్మనే
నమః స్వరూపానుభవేన నిర్ధుత ద్రవ్యక్రియాకారకవిభ్రమోర్మయే ॥29॥

యేనాహమాత్మాయతనం వినిర్మితా ధాత్రా యతోఽయం గుణసర్గసఙ్గ్రహః
స ఏవ మాం హన్తుముదాయుధః స్వరాడుపస్థితోఽన్యం శరణం కమాశ్రయే ||30||

య ఏతదాదావసృజచ్చరాచరం స్వమాయయాత్మాశ్రయయావితర్క్యయా
తయైవ సోఽయం కిల గోప్తుముద్యతః కథం ను మాం ధర్మపరో జిఘాంసతి ||31||

నూనం బతేశస్య సమీహితం జనైస్తన్మాయయా దుర్జయయాకృతాత్మభిః
న లక్ష్యతే యస్త్వకరోదకారయద్యోఽనేక ఏకః పరతశ్చ ఈశ్వరః ||32||

సర్గాది యోఽస్యానురుణద్ధి శక్తిభిర్ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మభిః
తస్మై సమున్నద్ధనిరుద్ధశక్తయే నమః పరస్మై పురుషాయ వేధసే ||33||

స వై భవానాత్మవినిర్మితం జగద్భూతేన్ద్రియాన్తఃకరణాత్మకం విభో
సంస్థాపయిష్యన్నజ మాం రసాతలాదభ్యుజ్జహారామ్భస ఆదిసూకరః ||34||

అపాముపస్థే మయి నావ్యవస్థితాః ప్రజా భవానద్య రిరక్షిషుః కిల
స వీరమూర్తిః సమభూద్ధరాధరో యో మాం పయస్యుగ్రశరో జిఘాంససి ||35||

నూనం జనైరీహితమీశ్వరాణామస్మద్విధైస్తద్గుణసర్గమాయయా
న జ్ఞాయతే మోహితచిత్తవర్త్మభిస్తేభ్యో నమో వీరయశస్కరేభ్యః ||36||

అధ్యాయము – 18

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్థం పృథుమభిష్టూయ రుషా ప్రస్ఫురితాధరమ్
పునరాహావనిర్భీతా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా ||1||

సన్నియచ్ఛాభిభో మన్యుం నిబోధ శ్రావితం చ మే
సర్వతః సారమాదత్తే యథా మధుకరో బుధః ||2||

అస్మిన్లోకేఽథవాముష్మిన్మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః
దృష్టా యోగాః ప్రయుక్తాశ్చ పుంసాం శ్రేయఃప్రసిద్ధయే ||3||

తానాతిష్ఠతి యః సమ్యగుపాయాన్పూర్వదర్శితాన్
అవరః శ్రద్ధయోపేత ఉపేయాన్విన్దతేఽఞ్జసా ||4||

తాననాదృత్య యోఽవిద్వానర్థానారభతే స్వయమ్
తస్య వ్యభిచరన్త్యర్థా ఆరబ్ధాశ్చ పునః పునః ||5||

పురా సృష్టా హ్యోషధయో బ్రహ్మణా యా విశామ్పతే
భుజ్యమానా మయా దృష్టా అసద్భిరధృతవ్రతైః ||6||

అపాలితానాదృతా చ భవద్భిర్లోకపాలకైః
చోరీభూతేఽథ లోకేఽహం యజ్ఞార్థేఽగ్రసమోషధీః ||7||

నూనం తా వీరుధః క్షీణా మయి కాలేన భూయసా
తత్ర యోగేన దృష్టేన భవానాదాతుమర్హతి ||8||

వత్సం కల్పయ మే వీర యేనాహం వత్సలా తవ
ధోక్ష్యే క్షీరమయాన్కామాననురూపం చ దోహనమ్ ॥9॥

దోగ్ధారం చ మహాబాహో భూతానాం భూతభావన
అన్నమీప్సితమూర్జస్వద్భగవాన్వాఞ్ఛతే యది ॥10॥

సమాం చ కురు మాం రాజన్దేవవృష్టం యథా పయః
అపర్తావపి భద్రం తే ఉపావర్తేత మే విభో ॥11॥

ఇతి ప్రియం హితం వాక్యం భువ ఆదాయ భూపతిః
వత్సం కృత్వా మనుం పాణావదుహత్సకలౌషధీః ॥12॥

తథాపరే చ సర్వత్ర సారమాదదతే బుధాః
తతోఽన్యే చ యథాకామం దుదుహుః పృథుభావితామ్ ॥13॥

ఋషయో దుదుహుర్దేవీమిన్ద్రియేష్వథ సత్తమ
వత్సం బృహస్పతిం కృత్వా పయశ్ఛన్దోమయం శుచి ॥14॥

కృత్వా వత్సం సురగణా ఇన్ద్రం సోమమదూదుహన్
హిరణ్మయేన పాత్రేణ వీర్యమోజో బలం పయః ॥15॥

దైతేయా దానవా వత్సం ప్రహ్లాదమసురర్షభమ్
విధాయాదూదుహన్క్షీరమయఃపాత్రే సురాసవమ్ ॥16॥

గన్ధర్వాప్సరసోఽధుక్షన్పాత్రే పద్మమయే పయః
వత్సం విశ్వావసుం కృత్వా గాన్ధర్వం మధు సౌభగమ్ ॥17॥

వత్సేన పితరోఽర్యమ్ణా కవ్యం క్షీరమధుక్షత
ఆమపాత్రే మహాభాగాః శ్రద్ధయా శ్రాద్ధదేవతాః ॥18॥

ప్రకల్ప్య వత్సం కపిలం సిద్ధాః సఙ్కల్పనామయీమ్
సిద్ధిం నభసి విద్యాం చ యే చ విద్యాధరాదయః ॥19॥

అన్యే చ మాయినో మాయామన్తర్ధానాద్భుతాత్మనామ్
మయం ప్రకల్ప్య వత్సం తే దుదుహుర్ధారణామయీమ్ ॥20॥

యక్షరక్షాంసి భూతాని పిశాచాః పిశితాశనాః
భూతేశవత్సా దుదుహుః కపాలే క్షతజాసవమ్ ॥21॥

తథాహయో దన్దశూకాః సర్పా నాగాశ్చ తక్షకమ్
విధాయ వత్సం దుదుహుర్బిలపాత్రే విషం పయః ॥22॥

పశవో యవసం క్షీరం వత్సం కృత్వా చ గోవృషమ్
అరణ్యపాత్రే చాధుక్షన్మృగేన్ద్రేణ చ దంష్ట్రిణః ॥23॥

క్రవ్యాదాః ప్రాణినః క్రవ్యం దుదుహుః స్వే కలేవరే
సుపర్ణవత్సా విహగాశ్చరం చాచరమేవ చ ॥24॥

వటవత్సా వనస్పతయః పృథగ్రసమయం పయః
గిరయో హిమవద్వత్సా నానాధాతూన్స్వసానుషు ॥25॥

సర్వే స్వముఖ్యవత్సేన స్వే స్వే పాత్రే పృథక్పయః
సర్వకామదుఘాం పృథ్వీం దుదుహుః పృథుభావితామ్ ॥26॥

ఏవం పృథ్వాదయః పృథ్వీమన్నాదాః స్వన్నమాత్మనః
దోహవత్సాదిభేదేన క్షీరభేదం కురూద్వహ ॥27॥

తతో మహీపతిః ప్రీతః సర్వకామదుఘాం పృథుః
దుహితృత్వే చకారేమాం ప్రేమ్ణా దుహితృవత్సలః ॥28॥

చూర్ణయన్స్వధనుష్కోట్యా గిరికూటాని రాజరాట్
భూమణ్డలమిదం వైన్యః ప్రాయశ్చక్రే సమం విభుః ॥29॥

అథాస్మిన్భగవాన్వైన్యః ప్రజానాం వృత్తిదః పితా
నివాసాన్కల్పయాం చక్రే తత్ర తత్ర యథార్హతః ॥30॥

గ్రామాన్పురః పత్తనాని దుర్గాణి వివిధాని చ
ఘోషాన్వ్రజాన్సశిబిరానాకరాన్ఖేటఖర్వటాన్ ॥31॥

ప్రాక్పృథోరిహ నైవైషా పురగ్రామాదికల్పనా
యథాసుఖం వసన్తి స్మ తత్ర తత్రాకుతోభయాః ॥32॥

అధ్యాయము – 19

మైత్రేయ ఉవాచ
అథాదీక్షత రాజా తు హయమేధశతేన సః
బ్రహ్మావర్తే మనోః క్షేత్రే యత్ర ప్రాచీ సరస్వతీ ॥1॥

తదభిప్రేత్య భగవాన్కర్మాతిశయమాత్మనః
శతక్రతుర్న మమృషే పృథోర్యజ్ఞమహోత్సవమ్ ॥2॥

యత్ర యజ్ఞపతిః సాక్షాద్భగవాన్హరిరీశ్వరః
అన్వభూయత సర్వాత్మా సర్వలోకగురుః ప్రభుః ॥3॥

అన్వితో బ్రహ్మశర్వాభ్యాం లోకపాలైః సహానుగైః
ఉపగీయమానో గన్ధర్వైర్మునిభిశ్చాప్సరోగణైః ॥4॥

సిద్ధా విద్యాధరా దైత్యా దానవా గుహ్యకాదయః
సునన్దనన్దప్రముఖాః పార్షదప్రవరా హరేః ॥5॥

కపిలో నారదో దత్తో యోగేశాః సనకాదయః
తమన్వీయుర్భాగవతా యే చ తత్సేవనోత్సుకాః ॥6॥

యత్ర ధర్మదుఘా భూమిః సర్వకామదుఘా సతీ
దోగ్ధి స్మాభీప్సితానర్థాన్యజమానస్య భారత ॥7॥

ఊహుః సర్వరసాన్నద్యః క్షీరదధ్యన్నగోరసాన్
తరవో భూరివర్ష్మాణః ప్రాసూయన్త మధుచ్యుతః ॥8॥

సిన్ధవో రత్ననికరాన్గిరయోఽన్నం చతుర్విధమ్
ఉపాయనముపాజహ్రుః సర్వే లోకాః సపాలకాః ॥9॥

ఇతి చాధోక్షజేశస్య పృథోస్తు పరమోదయమ్
అసూయన్భగవానిన్ద్రః ప్రతిఘాతమచీకరత్ ॥10॥

చరమేణాశ్వమేధేన యజమానే యజుష్పతిమ్
వైన్యే యజ్ఞపశుం స్పర్ధన్నపోవాహ తిరోహితః ॥11॥

తమత్రిర్భగవానైక్షత్త్వరమాణం విహాయసా
ఆముక్తమివ పాఖణ్డం యోఽధర్మే ధర్మవిభ్రమః ॥12॥

అత్రిణా చోదితో హన్తుం పృథుపుత్రో మహారథః
అన్వధావత సఙ్క్రుద్ధస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ ॥13॥

తం తాదృశాకృతిం వీక్ష్య మేనే ధర్మం శరీరిణమ్
జటిలం భస్మనాచ్ఛన్నం తస్మై బాణం న ముఞ్చతి ॥14॥

వధాన్నివృత్తం తం భూయో హన్తవేఽత్రిరచోదయత్
జహి యజ్ఞహనం తాత మహేన్ద్రం విబుధాధమమ్ ॥15॥

ఏవం వైన్యసుతః ప్రోక్తస్త్వరమాణం విహాయసా
అన్వద్రవదభిక్రుద్ధో రావణం గృధ్రరాడివ ॥16॥

సోఽశ్వం రూపం చ తద్ధిత్వా తస్మా అన్తర్హితః స్వరాట్
వీరః స్వపశుమాదాయ పితుర్యజ్ఞముపేయివాన్ ॥17॥

తత్తస్య చాద్భుతం కర్మ విచక్ష్య పరమర్షయః
నామధేయం దదుస్తస్మై విజితాశ్వ ఇతి ప్రభో ॥18॥

ఉపసృజ్య తమస్తీవ్రం జహారాశ్వం పునర్హరిః
చషాలయూపతశ్ఛన్నో హిరణ్యరశనం విభుః ॥19॥

అత్రిః సన్దర్శయామాస త్వరమాణం విహాయసా
కపాలఖట్వాఙ్గధరం వీరో నైనమబాధత ॥20॥

అత్రిణా చోదితస్తస్మై సన్దధే విశిఖం రుషా
సోఽశ్వం రూపం చ తద్ధిత్వా తస్థావన్తర్హితః స్వరాట్ ॥21॥

వీరశ్చాశ్వముపాదాయ పితృయజ్ఞమథావ్రజత్
తదవద్యం హరే రూపం జగృహుర్జ్ఞానదుర్బలాః ॥22॥

యాని రూపాణి జగృహే ఇన్ద్రో హయజిహీర్షయా
తాని పాపస్య ఖణ్డాని లిఙ్గం ఖణ్డమిహోచ్యతే ॥23॥

ఏవమిన్ద్రో హరత్యశ్వం వైన్యయజ్ఞజిఘాంసయా
తద్గృహీతవిసృష్టేషు పాఖణ్డేషు మతిర్నృణామ్ ॥24॥

ధర్మ ఇత్యుపధర్మేషు నగ్నరక్తపటాదిషు
ప్రాయేణ సజ్జతే భ్రాన్త్యా పేశలేషు చ వాగ్మిషు ॥25॥

తదభిజ్ఞాయ భగవాన్పృథుః పృథుపరాక్రమః
ఇన్ద్రాయ కుపితో బాణమాదత్తోద్యతకార్ముకః ॥26॥

తమృత్విజః శక్రవధాభిసన్ధితం విచక్ష్య దుష్ప్రేక్ష్యమసహ్యరంహసమ్
నివారయామాసురహో మహామతే న యుజ్యతేఽత్రాన్యవధః ప్రచోదితాత్ ॥27॥

వయం మరుత్వన్తమిహార్థనాశనం హ్వయామహే త్వచ్ఛ్రవసా హతత్విషమ్
అయాతయామోపహవైరనన్తరం ప్రసహ్య రాజన్జుహవామ తేఽహితమ్ ॥28॥

ఇత్యామన్త్ర్య క్రతుపతిం విదురాస్యర్త్విజో రుషా
స్రుగ్ఘస్తాన్జుహ్వతోఽభ్యేత్య స్వయమ్భూః ప్రత్యషేధత ॥29॥

న వధ్యో భవతామిన్ద్రో యద్యజ్ఞో భగవత్తనుః
యం జిఘాంసథ యజ్ఞేన యస్యేష్టాస్తనవః సురాః ॥30॥

తదిదం పశ్యత మహద్ ధర్మవ్యతికరం ద్విజాః
ఇన్ద్రేణానుష్ఠితం రాజ్ఞః కర్మైతద్విజిఘాంసతా ॥31॥

పృథుకీర్తేః పృథోర్భూయాత్తర్హ్యేకోనశతక్రతుః
అలం తే క్రతుభిః స్విష్టైర్యద్భవాన్మోక్షధర్మవిత్ ॥32॥

నైవాత్మనే మహేన్ద్రాయ రోషమాహర్తుమర్హసి
ఉభావపి హి భద్రం తే ఉత్తమశ్లోకవిగ్రహౌ ॥33॥

మాస్మిన్మహారాజ కృథాః స్మ చిన్తాం నిశామయాస్మద్వచ ఆదృతాత్మా
యద్ధ్యాయతో దైవహతం ను కర్తుం మనోఽతిరుష్టం విశతే తమోఽన్ధమ్ ॥34॥

క్రతుర్విరమతామేష దేవేషు దురవగ్రహః
ధర్మవ్యతికరో యత్ర పాఖణ్డైరిన్ద్రనిర్మితైః ॥35॥

ఏభిరిన్ద్రోపసంసృష్టైః పాఖణ్డైర్హారిభిర్జనమ్
హ్రియమాణం విచక్ష్వైనం యస్తే యజ్ఞధ్రుగశ్వముట్ ॥36॥

భవాన్పరిత్రాతుమిహావతీర్ణో ధర్మం జనానాం సమయానురూపమ్
వేనాపచారాదవలుప్తమద్య తద్దేహతో విష్ణుకలాసి వైన్య ॥37॥

స త్వం విమృశ్యాస్య భవం ప్రజాపతే సఙ్కల్పనం విశ్వసృజాం పిపీపృహి
ఐన్ద్రీం చ మాయాముపధర్మమాతరం ప్రచణ్డపాఖణ్డపథం ప్రభో జహి ॥38॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్థం స లోకగురుణా సమాదిష్టో విశామ్పతిః

తథా చ కృత్వా వాత్సల్యం మఘోనాపి చ సన్దధే||39||

కృతావభృథస్నానాయ పృథవే భూరికర్మణే
వరాన్దదుస్తే వరదా యే తద్బర్హిషి తర్పితాః||40||

విప్రాః సత్యాశిషస్తుష్టాః శ్రద్ధయా లబ్ధదక్షిణాః
ఆశిషో యుయుజుః క్షత్తరాదిరాజాయ సత్కృతాః||41||

త్వయాహూతా మహాబాహో సర్వ ఏవ సమాగతాః
పూజితా దానమానాభ్యాం పితృదేవర్షిమానవాః||42||

అధ్యాయము – 20

మైత్రేయ ఉవాచ
భగవానపి వైకుణ్ఠః సాకం మఘవతా విభుః
యజ్ఞైర్యజ్ఞపతిస్తుష్టో యజ్ఞభుక్తమభాషత||1||

శ్రీభగవానువాచ
ఏష తేऽకార్షీద్భఙ్గం హయమేధశతస్య హ
క్షమాపయత ఆత్మానమముష్య క్షన్తుమర్హసి||2||

సుధియః సాధవో లోకే నరదేవ నరోత్తమాః
నాభిద్రుహ్యన్తి భూతేభ్యో యర్హి నాత్మా కలేవరమ్||3||

పురుషా యది ముహ్యన్తి త్వాదృశా దేవమాయయా
శ్రమ ఏవ పరం జాతో దీర్ఘయా వృద్ధసేవయా||4||

అతః కాయమిమం విద్వానవిద్యాకామకర్మభిః
ఆరబ్ధ ఇతి నైవాస్మిన్ప్రతిబుద్ధోऽనుషజ్జతే||5||

అసంసక్తః శరీరేऽస్మిన్నమునోత్పాదితే గృహే
అపత్యే ద్రవిణే వాపి కః కుర్యాన్మమతాం బుధః||6||

ఏకః శుద్ధః స్వయంజ్యోతిర్నిర్గుణోऽసౌ గుణాశ్రయః
సర్వగోऽనావృతః సాక్షీ నిరాత్మాత్మాత్మనః పరః||7||

య ఏవం సన్తమాత్మానమాత్మస్థం వేద పూరుషః
నాజ్యతే ప్రకృతిస్థోऽపి తద్గుణైః స మయి స్థితః||8||

యః స్వధర్మేణ మాం నిత్యం నిరాశీః శ్రద్ధయాన్వితః
భజతే శనకైస్తస్య మనో రాజన్ప్రసీదతి||9||

పరిత్యక్తగుణః సమ్యగ్దర్శనో విశదాశయః
శాన్తిం మే సమవస్థానం బ్రహ్మ కైవల్యమశ్నుతే||10||

ఉదాసీనమివాధ్యక్షం ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మనామ్
కూటస్థమిమమాత్మానం యో వేదాప్నోతి శోభనమ్||11||

భిన్నస్య లిఙ్గస్య గుణప్రవాహో ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మనః
దృష్టాసు సమ్పత్సు విపత్సు సూరయో న విక్రియన్తే మయి బద్ధసౌహృదాః ||12||

సమః సమానోత్తమమధ్యమాధమః సుఖే చ దుఃఖే చ జితేన్ద్రియాశయః
మయోపక్లృప్తాఖిలలోకసంయుతో విధత్స్వ వీరాఖిలలోకరక్షణమ్ ||13||

శ్రేయః ప్రజాపాలనమేవ రాజ్ఞో యత్సామ్పరాయే సుకృతాత్షష్ఠమంశమ్
హర్తాన్యథా హృతపుణ్యః ప్రజానామరక్షితా కరహారోఽఘమత్తి ||14||

ఏవం ద్విజాగ్ర్యానుమతానువృత్త ధర్మప్రధానోఽన్యతమోఽవితాస్యాః
హ్రస్వేన కాలేన గృహోపయాతాన్ద్రష్టాసి సిద్ధాననురక్తలోకః ||15||

వరం చ మత్కఞ్చన మానవేన్ద్ర వృణీష్వ తేఽహం గుణశీలయన్త్రితః
నాహం మఖైర్వై సులభస్తపోభిర్యోగేన వా యత్సమచిత్తవర్తీ ||16||

మైత్రేయ ఉవాచ
స ఇత్థం లోకగురుణా విష్వక్సేనేన విశ్వజిత్
అనుశాసిత ఆదేశం శిరసా జగృహే హరేః ||17||

స్పృశన్తం పాదయోః ప్రేమ్ణా వ్రీడితం స్వేన కర్మణా
శతక్రతుం పరిష్వజ్య విద్వేషం విససర్జ హ ||18||

భగవానథ విశ్వాత్మా పృథునోపహృతార్హణః
సముజ్జిహానయా భక్త్యా గృహీతచరణామ్బుజః ||19||

ప్రస్థానాభిముఖోఽప్యేనమనుగ్రహవిలమ్బితః
పశ్యన్పద్మపలాశాక్షో న ప్రతస్థే సుహృత్సతామ్ ||20||

స ఆదిరాజో రచితాఞ్జలిర్హరిం విలోకితుం నాశకదశ్రులోచనః
న కిఞ్చనోవాచ స బాష్పవిక్లవో హృదోపగుహ్యాముమధాదవస్థితః ||21||

అథావమృజ్యాశ్రుకలా విలోకయన్నతృప్తదృగ్గోచరమాహ పూరుషమ్
పదా స్పృశన్తం క్షితిమంస ఉన్నతే విన్యస్తహస్తాగ్రమురఙ్గవిద్విషః ||22||

పృథురువాచ
వరాన్విభో త్వద్వరదేశ్వరాద్బుధః కథం వృణీతే గుణవిక్రియాత్మనామ్
యే నారకాణామపి సన్తి దేహినాం తానీశ కైవల్యపతే వృణే న చ ||23||

న కామయే నాథ తదప్యహం క్వచిన్న యత్ర యుష్మచ్చరణామ్బుజాసవః
మహత్తమాన్తర్హృదయాన్ముఖచ్యుతో విధత్స్వ కర్ణాయుతమేష మే వరః ||24||

స ఉత్తమశ్లోక మహన్ముఖచ్యుతో భవత్పదామ్భోజసుధా కణానిలః
స్మృతిం పునర్విస్మృతతత్త్వవర్త్మనాం కుయోగినాం నో వితరత్యలం వరైః ||25||

యశః శివం సుశ్రవ ఆర్యసఙ్గమే యదృచ్ఛయా చోపశృణోతి తే సకృత్
కథం గుణజ్ఞో విరమేద్వినా పశుం శ్రీర్యత్ప్రవవ్రే గుణసఙ్గ్రహేచ్ఛయా ||26||

అథాభజే త్వాఖిలపూరుషోత్తమం గుణాలయం పద్మకరేవ లాలసః
అప్యావయోరేకపతిస్పృధోః కలిర్న స్యాత్కృతత్వచ్చరణైకతానయోః॥27॥

జగజ్జనన్యాం జగదీశ వైశసం స్యాదేవ యత్కర్మణి నః సమీహితమ్
కరోషి ఫల్గ్వప్యురు దీనవత్సలః స్వ ఏవ ధిష్ణ్యేఽభిరతస్య కిం తయా॥28॥

భజన్త్యథ త్వామత ఏవ సాధవో వ్యుదస్తమాయాగుణవిభ్రమోదయమ్
భవత్పదానుస్మరణాదృతే సతాం నిమిత్తమన్యద్భగవన్న విద్మహే॥29॥

మన్యే గిరం తే జగతాం విమోహినీం వరం వృణీష్వేతి భజన్తమాత్థ యత్
వాచా ను తన్త్యా యది తే జనోఽసితః కథం పునః కర్మ కరోతి మోహితః॥30॥

త్వన్మాయయాద్ధా జన ఈశ ఖణ్డితో యదన్యదాశాస్త ఋతాత్మనోఽబుధః
యథా చరేద్బాలహితం పితా స్వయం తథా త్వమేవార్హసి నః సమీహితుమ్॥31॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్యాదిరాజేన నుతః స విశ్వదృక్తమాహ రాజన్మయి భక్తిరస్తు తే
దిష్ట్యేదృశీ ధీర్మయి తే కృతా యయా మాయాం మదీయాం తరతి స్మ దుస్త్యజామ్॥32॥

తత్త్వం కురు మయాదిష్టమప్రమత్తః ప్రజాపతే
మదాదేశకరో లోకః సర్వత్రాప్నోతి శోభనమ్॥33॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి వైన్యస్య రాజర్షేః ప్రతినన్ద్యార్థవద్వచః
పూజితోఽనుగృహీత్వైనం గన్తుం చక్రేఽచ్యుతో మతిమ్॥34॥

దేవర్షిపితృగన్ధర్వ సిద్ధచారణపన్నగాః
కిన్నరాప్సరసో మర్త్యాః ఖగా భూతాన్యనేకశః॥35॥

యజ్ఞేశ్వరధియా రాజ్ఞా వాగ్విత్తాఞ్జలిభక్తితః
సభాజితా యయుః సర్వే వైకుణ్ఠానుగతాస్తతః॥36॥

భగవానపి రాజర్షేః సోపాధ్యాయస్య చాచ్యుతః
హరన్నివ మనోఽముష్య స్వధామ ప్రత్యపద్యత॥37॥

అదృష్టాయ నమస్కృత్య నృపః సన్దర్శితాత్మనే
అవ్యక్తాయ చ దేవానాం దేవాయ స్వపురం యయౌ॥38॥

అధ్యాయము – 21

మైత్రేయ ఉవాచ
మౌక్తికైః కుసుమస్రగ్భిర్దుకూలైః స్వర్ణతోరణైః
మహాసురభిభిర్ధూపైర్మణ్డితం తత్ర తత్ర వై॥1॥

చన్దనాగురుతోయార్ద్ర రథ్యాచత్వరమార్గవత్
పుష్పాక్షతఫలైస్తోక్మైర్లాజైరర్చిర్భిరర్చితమ్॥2॥

సవృన్తైః కదలీస్తమ్భైః పూగపోతైః పరిష్కృతమ్
తరుపల్లవమాలాభిః సర్వతః సమలఙ్కృతమ్ ||3||

ప్రజాస్తం దీపబలిభిః సమ్భృతాశేషమఙ్గలైః
అభీయుర్మృష్టకన్యాశ్చ మృష్టకుణ్డలమణ్డితాః ||4||

శఙ్ఖదున్దుభిఘోషేణ బ్రహ్మఘోషేణ చర్త్విజామ్
వివేశ భవనం వీరః స్తూయమానో గతస్మయః ||5||

పూజితః పూజయామాస తత్ర తత్ర మహాయశాః
పౌరాఞ్జానపదాంస్తాంస్తాన్ప్రీతః ప్రియవరప్రదః ||6||

స ఏవమాదీన్యనవద్యచేష్టితః కర్మాణి భూయాంసి మహాన్మహత్తమః
కుర్వన్శశాసావనిమణ్డలం యశః స్ఫీతం నిధాయారురుహే పరం పదమ్ ||7||

సూత ఉవాచ
తదాదిరాజస్య యశో విజృమ్భితం గుణైరశేషైర్గుణవత్సభాజితమ్
క్షత్తా మహాభాగవతః సదస్పతే కౌషారవిం ప్రాహ గృణన్తమర్చయన్ ||8||

విదుర ఉవాచ
సోఽభిషిక్తః పృథుర్విప్రైర్లబ్ధాశేషసురార్హణః
బిభ్రత్స వైష్ణవం తేజో బాహ్వోర్యాభ్యాం దుదోహ గామ్ ||9||

కో న్వస్య కీర్తిం న శృణోత్యభిజ్ఞో యద్విక్రమోచ్ఛిష్టమశేషభూపాః
లోకాః సపాలా ఉపజీవన్తి కామమద్యాపి తన్మే వద కర్మ శుద్ధమ్ ||10||

మైత్రేయ ఉవాచ
గఙ్గాయమునయోర్నద్యోరన్తరా క్షేత్రమావసన్
ఆరబ్ధానేవ బుభుజే భోగాన్పుణ్యజిహాసయా ||11||

సర్వత్రాస్ఖలితాదేశః సప్తద్వీపైకదణ్డధృక్
అన్యత్ర బ్రాహ్మణకులాదన్యత్రాచ్యుతగోత్రతః ||12||

ఏకదాసీన్మహాసత్ర దీక్షా తత్ర దివౌకసామ్
సమాజో బ్రహ్మర్షీణాం చ రాజర్షీణాం చ సత్తమ ||13||

తస్మిన్నర్హత్సు సర్వేషు స్వర్చితేషు యథార్హతః
ఉత్థితః సదసో మధ్యే తారాణాముడురాడివ ||14||

ప్రాంశుః పీనాయతభుజో గౌరః కఞ్జారుణేక్షణః
సునాసః సుముఖః సౌమ్యః పీనాంసః సుద్విజస్మితః ||15||

వ్యూఢవక్షా బృహచ్ఛ్రోణిర్వలివల్గుదలోదరః
ఆవర్తనాభిరోజస్వీ కాఞ్చనోరురుదగ్రపాత్ ||16||

సూక్ష్మవక్రాసితస్నిగ్ధ మూర్ధజః కమ్బుకన్ధరః
మహాధనే దుకూలాగ్ర్యే పరిధాయోపవీయ చ ||17||

వ్యఞ్జితాశేషగాత్రశ్రీర్నియమే న్యస్తభూషణః
కృష్ణాజినధరః శ్రీమాన్కుశపాణిః కృతోచితః॥18॥

శిశిరస్నిగ్ధతారాక్షః సమైక్షత సమన్తతః
ఊచివానిదముర్వీశః సదః సంహర్షయన్నివ॥19॥

చారు చిత్రపదం శ్లక్ష్ణం మృష్టం గూఢమవిక్లవమ్
సర్వేషాముపకారార్థం తదా అనువదన్నివ॥20॥

రాజోవాచ
సభ్యాః శృణుత భద్రం వః సాధవో య ఇహాగతాః
సత్సు జిజ్ఞాసుభిర్ధర్మమావేద్యం స్వమనీషితమ్॥21॥

అహం దణ్డధరో రాజా ప్రజానామిహ యోజితః
రక్షితా వృత్తిదః స్వేషు సేతుషు స్థాపితా పృథక్॥22॥

తస్య మే తదనుష్ఠానాద్యానాహుర్బ్రహ్మవాదినః
లోకాః స్యుః కామసన్దోహా యస్య తుష్యతి దిష్టదృక్॥23॥

య ఉద్ధరేత్కరం రాజా ప్రజా ధర్మేష్వశిక్షయన్
ప్రజానాం శమలం భుఙ్క్తే భగం చ స్వం జహాతి సః॥24॥

తత్ప్రజా భర్తృపిణ్డార్థం స్వార్థమేవానసూయవః
కురుతాధోక్షజధియస్తర్హి మేఽనుగ్రహః కృతః॥25॥

యూయం తదనుమోదధ్వం పితృదేవర్షయోఽమలాః
కర్తుః శాస్తురనుజ్ఞాతుస్తుల్యం యత్ప్రేత్య తత్ఫలమ్॥26॥

అస్తి యజ్ఞపతిర్నామ కేషాఞ్చిదర్హసత్తమాః
ఇహాముత్ర చ లక్ష్యన్తే జ్యోత్స్నావత్యః క్వచిద్భువః॥27॥

మనోరుత్తానపాదస్య ధ్రువస్యాపి మహీపతేః
ప్రియవ్రతస్య రాజర్షేరఙ్గస్యాస్మత్పితుః పితుః॥28॥

ఈదృశానామథాన్యేషామజస్య చ భవస్య చ
ప్రహ్లాదస్య బలేశ్చాపి కృత్యమస్తి గదాభృతా॥29॥

దౌహిత్రాదీనృతే మృత్యోః శోచ్యాన్ధర్మవిమోహితాన్
వర్గస్వర్గాపవర్గాణాం ప్రాయేణైకాత్మ్యహేతునా॥30॥

యత్పాదసేవాభిరుచిస్తపస్వినామశేషజన్మోపచితం మలం ధియః
సద్యః క్షిణోత్యన్వహమేధతీ సతీ యథా పదాఙ్గుష్ఠవినిఃసృతా సరిత్॥31॥

వినిర్ధుతాశేషమనోమలః పుమానసఙ్గవిజ్ఞానవిశేషవీర్యవాన్
యదఙ్ఘ్రిమూలే కృతకేతనః పునర్న సంసృతిం క్లేశవహాం ప్రపద్యతే॥32॥

తమేవ యూయం భజతాత్మవృత్తిభిర్మనోవచఃకాయగుణైః స్వకర్మభిః

అమాయినః కామదుఘాఙ్ఘ్రిపఙ్కజం యథాధికారావసితార్థసిద్ధయః ॥33॥

అసావిహానేకగుణోఽగుణోఽధ్వరః పృథగ్విధద్రవ్యగుణక్రియోక్తిభిః
సమ్పద్యతేఽర్థాశయలిఙ్గనామభిర్విశుద్ధవిజ్ఞానఘనః స్వరూపతః ॥34॥

ప్రధానకాలాశయధర్మసఙ్గ్రహే శరీర ఏష ప్రతిపద్య చేతనామ్
క్రియాఫలత్వేన విభుర్విభావ్యతే యథానలో దారుషు తద్గుణాత్మకః ॥35॥

అహో మమామీ వితరన్త్యనుగ్రహం హరిం గురుం యజ్ఞభుజామధీశ్వరమ్
స్వధర్మయోగేన యజన్తి మామకా నిరన్తరం క్షోణితలే దృఢవ్రతాః ॥36॥

మా జాతు తేజః ప్రభవేన్మహర్ద్ధిభిస్తితిక్షయా తపసా విద్యయా చ
దేదీప్యమానేఽజితదేవతానాం కులే స్వయం రాజకులాద్ద్విజానామ్ ॥37॥

బ్రహ్మణ్యదేవః పురుషః పురాతనో నిత్యం హరిర్యచ్చరణాభివన్దనాత్
అవాప లక్ష్మీమనపాయినీం యశో జగత్పవిత్రం చ మహత్తమాగ్రణీః ॥38॥

యత్సేవయాశేషగుహాశయః స్వరాడ్విప్రప్రియస్తుష్యతి కామమీశ్వరః
తదేవ తద్ధర్మపరైర్వినీతైః సర్వాత్మనా బ్రహ్మకులం నిషేవ్యతామ్ ॥39॥

పుమాన్లభేతానతివేలమాత్మనః ప్రసీదతోఽత్యన్తశమం స్వతః స్వయమ్
యన్నిత్యసమ్బన్ధనిషేవయా తతః పరం కిమత్రాస్తి ముఖం హవిర్భుజామ్ ॥40॥

అశ్నాత్యనన్తః ఖలు తత్త్వకోవిదైః శ్రద్ధాహుతం యన్ముఖ ఇజ్యనామభిః
న వై తథా చేతనయా బహిష్కృతే హుతాశనే పారమహంస్యపర్యగుః ॥41॥

యద్బ్రహ్మ నిత్యం విరజం సనాతనం శ్రద్ధాతపోమఙ్గలమౌనసంయమైః
సమాధినా బిభ్రతి హార్థదృష్టయే యత్రేదమాదర్శ ఇవావభాసతే ॥42॥

తేషామహం పాదసరోజరేణుమార్యా వహేయాధికిరీటమాయుః
యం నిత్యదా బిభ్రత ఆశు పాపం నశ్యత్యముం సర్వగుణా భజన్తి ॥43॥

గుణాయనం శీలధనం కృతజ్ఞం వృద్ధాశ్రయం సంవృణతేఽను సమ్పదః
ప్రసీదతాం బ్రహ్మకులం గవాం చ జనార్దనః సానుచరశ్చ మహ్యమ్ ॥44॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి బ్రువాణం నృపతిం పితృదేవద్విజాతయః
తుష్టువుర్హృష్టమనసః సాధువాదేన సాధవః ॥45॥

పుత్రేణ జయతే లోకానితి సత్యవతీ శ్రుతిః
బ్రహ్మదణ్డహతః పాపో యద్వేనోఽత్యతరత్తమః ॥46॥

హిరణ్యకశిపుశ్చాపి భగవన్నిన్దయా తమః
వివిక్షురత్యగాత్సూనోః ప్రహ్లాదస్యానుభావతః ॥47॥

వీరవర్య పితః పృథ్వ్యాః సమాః సఞ్జీవ శాశ్వతీః
యస్యేదృశ్యచ్యుతే భక్తిః సర్వలోకైకభర్తరి ॥48॥

అహో వయం హ్యద్య పవిత్రకీర్తే త్వయైవ నాథేన ముకున్దనాథాః
య ఉత్తమశ్లోకతమస్య విష్ణోర్బ్రహ్మణ్యదేవస్య కథాం వ్యనక్తి||49||

నాత్యద్భుతమిదం నాథ తవాజీవ్యానుశాసనమ్
ప్రజానురాగో మహతాం ప్రకృతిః కరుణాత్మనామ్||50||

అద్య నస్తమసః పారస్త్వయోపాసాదితః ప్రభో
భ్రామ్యతాం నష్టదృష్టీనాం కర్మభిర్దైవసంజ్ఞితైః||51||

నమో వివృద్ధసత్త్వాయ పురుషాయ మహీయసే
యో బ్రహ్మ క్షత్రమావిశ్య బిభర్తీదం స్వతేజసా||52||

అధ్యాయము – 22

మైత్రేయ ఉవాచ
జనేషు ప్రగృణత్స్వేవం పృథుం పృథులవిక్రమమ్
తత్రోపజగ్ముర్మునయశ్చత్వారః సూర్యవర్చసః||1||

తాంస్తు సిద్ధేశ్వరాన్రాజా వ్యోమ్నోऽవతరతోऽర్చిషా
లోకానపాపాన్కుర్వాణాన్సానుగోऽచష్ట లక్షితాన్||2||

తద్దర్శనోద్గతాన్ప్రాణాన్ప్రత్యాదిత్సురివోత్థితః
ససదస్యానుగో వైన్య ఇన్ద్రియేశో గుణానివ||3||

గౌరవాద్యన్త్రితః సభ్యః ప్రశ్రయానతకన్ధరః
విధివత్పూజయాం చక్రే గృహీతాధ్యర్హణాసనాన్||4||

తత్పాదశౌచసలిలైర్మార్జితాలకబన్ధనః
తత్ర శీలవతాం వృత్తమాచరన్మానయన్నివ||5||

హాటకాసన ఆసీనాన్స్వధిష్ణ్యేష్వివ పావకాన్
శ్రద్ధాసంయమసంయుక్తః ప్రీతః ప్రాహ భవాగ్రజాన్||6||

పృథురువాచ
అహో ఆచరితం కిం మే మఙ్గలం మఙ్గలాయనాః
యస్య వో దర్శనం హ్యాసీద్దుర్దర్శానాం చ యోగిభిః||7||

కిం తస్య దుర్లభతరమిహ లోకే పరత్ర చ
యస్య విప్రాః ప్రసీదన్తి శివో విష్ణుశ్చ సానుగః||8||

నైవ లక్షయతే లోకో లోకాన్పర్యటతోऽపి యాన్
యథా సర్వదృశం సర్వ ఆత్మానం యేऽస్య హేతవః||9||

అధనా అపి తే ధన్యాః సాధవో గృహమేధినః
యద్గృహా హ్యర్హవర్యామ్బు తృణభూమీశ్వరావరాః||10||

వ్యాలాలయద్రుమా వై తేష్వరిక్తాఖిలసమ్పదః

యద్గృహాస్తీర్థపాదీయ పాదతీర్థవివర్జితాః॥11॥

స్వాగతం వో ద్విజశ్రేష్ఠా యద్వ్రతాని ముముక్షవః
చరన్తి శ్రద్ధయా ధీరా బాలా ఏవ బృహన్తి చ॥12॥

కచ్చిన్నః కుశలం నాథా ఇన్ద్రియార్థార్థవేదినామ్
వ్యసనావాప ఏతస్మిన్పతితానాం స్వకర్మభిః॥13॥

భవత్సు కుశలప్రశ్న ఆత్మారామేషు నేష్యతే
కుశలాకుశలా యత్ర న సన్తి మతివృత్తయః॥14॥

తదహం కృతవిశ్రమ్భః సుహృదో వస్తపస్వినామ్
సమ్పృచ్ఛే భవ ఏతస్మిన్క్షేమః కేనాఞ్జసా భవేత్॥15॥

వ్యక్తమాత్మవతామాత్మా భగవానాత్మభావనః
స్వానామనుగ్రహాయేమాం సిద్ధరూపీ చరత్యజః॥16॥

మైత్రేయ ఉవాచ
పృథోస్తత్సూక్తమాకర్ణ్య సారం సుష్ఠు మితం మధు
స్మయమాన ఇవ ప్రీత్యా కుమారః ప్రత్యువాచ హ॥17॥

సనత్కుమార ఉవాచ
సాధు పృష్టం మహారాజ సర్వభూతహితాత్మనా
భవతా విదుషా చాపి సాధూనాం మతిరీదృశీ॥18॥

సఙ్గమః ఖలు సాధూనాముభయేషాం చ సమ్మతః
యత్సమ్భాషణసమ్ప్రశ్నః సర్వేషాం వితనోతి శమ్॥19॥

అస్త్యేవ రాజన్భవతో మధుద్విషః పాదారవిన్దస్య గుణానువాదనే
రతిర్దురాపా విధునోతి నైష్ఠికీ కామం కషాయం మలమన్తరాత్మనః॥20॥

శాస్త్రేష్వియానేవ సునిశ్చితో నృణాం క్షేమస్య సధ్ర్యగ్విమృశేషు హేతుః
అసఙ్గ ఆత్మవ్యతిరిక్త ఆత్మని దృఢా రతిర్బ్రహ్మణి నిర్గుణే చ యా॥21॥

సా శ్రద్ధయా భగవద్ధర్మచర్యయా జిజ్ఞాసయాధ్యాత్మికయోగనిష్ఠయా
యోగేశ్వరోపాసనయా చ నిత్యం పుణ్యశ్రవఃకథయా పుణ్యయా చ॥22॥

అర్థేన్ద్రియారామసగోష్ఠ్యతృష్ణయా తత్సమ్మతానామపరిగ్రహేణ చ
వివిక్తరుచ్యా పరితోష ఆత్మని వినా హరేర్గుణపీయూషపానాత్॥23॥

అహింసయా పారమహంస్యచర్యయా స్మృత్యా ముకున్దాచరితాగ్ర్యసీధునా
యమైరకామైర్నియమైశ్చాప్యనిన్దయా నిరీహయా ద్వన్ద్వతితిక్షయా చ॥24॥

హరేర్ముహుస్తత్పరకర్ణపూర గుణాభిధానేన విజృమ్భమాణయా
భక్త్యా హ్యసఙ్గః సదసత్యనాత్మని స్యాన్నిర్గుణే బ్రహ్మణి చాఞ్జసా రతిః॥25॥

యదా రతిర్బ్రహ్మణి నైష్ఠికీ పుమానాచార్యవాన్జ్ఞానవిరాగరంహసా

దహత్యవీర్యం హృదయం జీవకోశం పఞ్చాత్మకం యోనిమివోత్థితోఽగ్నిః॥26॥

దగ్ధాశయో ముక్తసమస్తతద్గుణో నైవాత్మనో బహిరన్తర్విచష్టే
పరాత్మనోర్యద్వ్యవధానం పురస్తాత్స్వప్నే యథా పురుషస్తద్వినాశే॥27॥

ఆత్మానమిన్ద్రియార్థం చ పరం యదుభయోరపి
సత్యాశయ ఉపాధౌ వై పుమాన్పశ్యతి నాన్యదా॥28॥

నిమిత్తే సతి సర్వత్ర జలాదావపి పూరుషః
ఆత్మనశ్చ పరస్యాపి భిదాం పశ్యతి నాన్యదా॥29॥

ఇన్ద్రియైర్విషయాకృష్టైరాక్షిప్తం ధ్యాయతాం మనః
చేతనాం హరతే బుద్ధేః స్తమ్బస్తోయమివ హ్రదాత్॥30॥

భ్రశ్యత్యనుస్మృతిశ్చిత్తం జ్ఞానభ్రంశః స్మృతిక్షయే
తద్రోధం కవయః ప్రాహురాత్మాపహ్నవమాత్మనః॥31॥

నాతః పరతరో లోకే పుంసః స్వార్థవ్యతిక్రమః
యదధ్యన్యస్య ప్రేయస్త్వమాత్మనః స్వవ్యతిక్రమాత్॥32॥

అర్థేన్ద్రియార్థాభిధ్యానం సర్వార్థాపహ్నవో నృణామ్
భ్రంశితో జ్ఞానవిజ్ఞానాద్యేనావిశతి ముఖ్యతామ్॥33॥

న కుర్యాత్కర్హిచిత్సఙ్గం తమస్తీవ్రం తితీరిషుః
ధర్మార్థకామమోక్షాణాం యదత్యన్తవిఘాతకమ్॥34॥

తత్రాపి మోక్ష ఏవార్థ ఆత్యన్తికతయేష్యతే
త్రైవర్గ్యోఽర్థో యతో నిత్యం కృతాన్తభయసంయుతః॥35॥

పరేఽవరే చ యే భావా గుణవ్యతికరాదను
న తేషాం విద్యతే క్షేమమీశవిధ్వంసితాశిషామ్॥36॥

తత్త్వం నరేన్ద్ర జగతామథ తస్థూషాం చ
దేహేన్ద్రియాసుధిషణాత్మభిరావృతానామ్
యః క్షేత్రవిత్తపతయా హృది విశ్వగావిః
ప్రత్యక్చకాస్తి భగవాంస్తమవేహి సోఽస్మి॥37॥

యస్మిన్నిదం సదసదాత్మతయా విభాతి
మాయా వివేకవిధుతి స్రజి వాహిబుద్ధిః
తం నిత్యముక్తపరిశుద్ధవిశుద్ధతత్త్వం
ప్రత్యూఢకర్మకలిలప్రకృతిం ప్రపద్యే॥38॥

యత్పాదపఙ్కజపలాశవిలాసభక్త్యా
కర్మాశయం గ్రథితముద్గ్రథయన్తి సన్తః
తద్వన్న రిక్తమతయో యతయోఽపి రుద్ధ
స్రోతోగణాస్తమరణం భజ వాసుదేవమ్॥39॥

కృచ్ఛ్రో మహానిహ భవార్ణవమప్లవేశాం
షడ్వర్గనక్రమసుఖేన తితీర్షన్తి
తత్త్వం హరేర్భగవతో భజనీయమఙ్ఘ్రిం
కృత్వోడుపం వ్యసనముత్తర దుస్తరార్ణమ్ ||40 ||

మైత్రేయ ఉవాచ
స ఏవం బ్రహ్మపుత్రేణ కుమారేణాత్మమేధసా
దర్శితాత్మగతిః సమ్యక్ప్రశస్యోవాచ తం నృపః ||41 ||

రాజోవాచ
కృతో మేఽనుగ్రహః పూర్వం హరిణార్తానుకమ్పినా
తమాపాదయితుం బ్రహ్మన్భగవన్యూయమాగతాః ||42 ||

నిష్పాదితశ్చ కార్త్స్న్యేన భగవద్భిర్ఘృణాలుభిః
సాధూచ్ఛిష్టం హి మే సర్వమాత్మనా సహ కిం దదే ||43 ||

ప్రాణా దారాః సుతా బ్రహ్మన్గృహాశ్చ సపరిచ్ఛదాః
రాజ్యం బలం మహీ కోశ ఇతి సర్వం నివేదితమ్ ||44 ||

సైనాపత్యం చ రాజ్యం చ దణ్డనేతృత్వమేవ చ
సర్వ లోకాధిపత్యం చ వేదశాస్త్రవిదర్హతి ||45 ||

స్వమేవ బ్రాహ్మణో భుఙ్క్తే స్వం వస్తే స్వం దదాతి చ
తస్యైవానుగ్రహేణాన్నం భుఞ్జతే క్షత్రియాదయః ||46 ||

యైరీదృశీ భగవతో గతిరాత్మవాద
ఏకాన్తతో నిగమిభిః ప్రతిపాదితా నః
తుష్యన్త్వదభ్రకరుణాః స్వకృతేన నిత్యం
కో నామ తత్ప్రతికరోతి వినోదపాత్రమ్ ||47 ||

మైత్రేయ ఉవాచ
త ఆత్మయోగపతయ ఆదిరాజేన పూజితాః
శీలం తదీయం శంసన్తః ఖేఽభవన్మిషతాం నృణామ్ ||48 ||

వైన్యస్తు ధుర్యో మహతాం సంస్థిత్యాధ్యాత్మశిక్షయా
ఆప్తకామమివాత్మానం మేన ఆత్మన్యవస్థితః ||49 ||

కర్మాణి చ యథాకాలం యథాదేశం యథాబలమ్
యథోచితం యథావిత్తమకరోద్బ్రహ్మసాత్కృతమ్ ||50 ||

ఫలం బ్రహ్మణి సన్న్యస్య నిర్విషఙ్గః సమాహితః
కర్మాధ్యక్షం చ మన్వాన ఆత్మానం ప్రకృతేః పరమ్ ||51 ||

గృహేషు వర్తమానోఽపి స సామ్రాజ్యశ్రియాన్వితః
నాసజ్జతేన్ద్రియార్థేషు నిరహమ్మతిరర్కవత్ ||52 ||

ఏవమధ్యాత్మయోగేన కర్మాణ్యనుసమాచరన్
పుత్రానుత్పాదయామాస పఞ్చార్చిష్యాత్మసమ్మతాన్||53||

విజితాశ్వం ధూమ్రకేశం హర్యక్షం ద్రవిణం వృకమ్
సర్వేషాం లోకపాలానాం దధారైకః పృథుర్గుణాన్||54||

గోపీథాయ జగత్సృష్టేః కాలే స్వే స్వేऽచ్యుతాత్మకః
మనోవాగ్వృత్తిభిః సౌమ్యైర్గుణైః సంరఞ్జయన్ప్రజాః||55||

రాజేత్యధాన్నామధేయం సోమరాజ ఇవాపరః
సూర్యవద్విసృజన్గృహ్ణన్ప్రతపంశ్చ భువో వసు||56||

దుర్ధర్షస్తేజసేవాగ్నిర్మహేన్ద్ర ఇవ దుర్జయః
తితిక్షయా ధరిత్రీవ ద్యౌరివాభీష్టదో నృణామ్||57||

వర్షతి స్మ యథాకామం పర్జన్య ఇవ తర్పయన్
సముద్ర ఇవ దుర్బోధః సత్త్వేనాచలరాడివ||58||

ధర్మరాడివ శిక్షాయామాశ్చర్యే హిమవానివ
కువేర ఇవ కోశాఢ్యో గుప్తార్థో వరుణో యథా||59||

మాతరిశ్వేవ సర్వాత్మా బలేన మహసౌజసా
అవిషహ్యతయా దేవో భగవాన్భూతరాడివ||60||

కన్దర్ప ఇవ సౌన్దర్యే మనస్వీ మృగరాడివ
వాత్సల్యే మనువన్నృణాం ప్రభుత్వే భగవానజః||61||

బృహస్పతిర్బ్రహ్మవాదే ఆత్మవత్త్వే స్వయం హరిః
భక్త్యా గోగురువిప్రేషు విష్వక్సేనానువర్తిషు
హ్రియా ప్రశ్రయశీలాభ్యామాత్మతుల్యః పరోద్యమే||62||

కీర్త్యోర్ధ్వగీతయా పుమ్భిస్త్రైలోక్యే తత్ర తత్ర హ
ప్రవిష్టః కర్ణరన్ధ్రేషు స్త్రీణాం రామః సతామివ||63||

అధ్యాయము – 23

మైత్రేయ ఉవాచ
దృష్ట్వాత్మానం ప్రవయసమేకదా వైన్య ఆత్మవాన్
ఆత్మనా వర్ధితాశేష స్వానుసర్గః ప్రజాపతిః||1||

జగతస్తస్థుషశ్చాపి వృత్తిదో ధర్మభృత్సతామ్
నిష్పాదితేశ్వరాదేశో యదర్థమిహ జజ్ఞివాన్||2||

ఆత్మజేష్వాత్మజాం న్యస్య విరహాద్రుదతీమివ
ప్రజాసు విమనఃస్వేకః సదారోऽగాత్తపోవనమ్||3||

తత్రాప్యదాభ్యనియమో వైఖానససుసమ్మతే

ఆరబ్ధ ఉగ్రతపసి యథా స్వవిజయే పురా॥4॥

కన్దమూలఫలాహారః శుష్కపర్ణాశనః క్వచిత్
అబ్భక్షః కతిచిత్పక్షాన్వాయుభక్షస్తతః పరమ్॥5॥

గ్రీష్మే పఞ్చతపా వీరో వర్షాస్వాసారషాణ్మునిః
ఆకణ్ఠమగ్నః శిశిరే ఉదకే స్థణ్డిలేశయః॥6॥

తితిక్షుర్యతవాగ్దాన్త ఊర్ధ్వరేతా జితానిలః
ఆరిరాధయిషుః కృష్ణమచరత్తప ఉత్తమమ్॥7॥

తేన క్రమానుసిద్ధేన ధ్వస్తకర్మమలాశయః
ప్రాణాయామైః సన్నిరుద్ధ షడ్వర్గశ్ఛిన్నబన్ధనః॥8॥

సనత్కుమారో భగవాన్యదాహాధ్యాత్మికం పరమ్
యోగం తేనైవ పురుషమభజత్పురుషర్షభః॥9॥

భగవద్ధర్మిణః సాధోః శ్రద్ధయా యతతః సదా
భక్తిర్భగవతి బ్రహ్మణ్యనన్యవిషయాభవత్॥10॥

తస్యానయా భగవతః పరికర్మశుద్ధ
సత్త్వాత్మనస్తదనుసంస్మరణానుపూర్త్యా
జ్ఞానం విరక్తిమదభూన్నిశితేన యేన
చిచ్ఛేద సంశయపదం నిజజీవకోశమ్॥11॥

ఛిన్నాన్యధీరధిగతాత్మగతిర్నిరీహస్
తత్తత్యజేఽచ్ఛినదిదం వయునేన యేన
తావన్న యోగగతిభిర్యతిరప్రమత్తో
యావద్గదాగ్రజకథాసు రతిం న కుర్యాత్॥12॥

ఏవం స వీరప్రవరః సంయోజ్యాత్మానమాత్మని
బ్రహ్మభూతో దృఢం కాలే తత్యాజ స్వం కలేవరమ్॥13॥

సమ్పీడ్య పాయుం పార్ష్ణిభ్యాం వాయుముత్సారయఞ్ఛనైః
నాభ్యాం కోష్ఠేష్వవస్థాప్య హృదురఃకణ్ఠశీర్షణి॥14॥

ఉత్సర్పయంస్తు తం మూర్ధ్ని క్రమేణావేశ్య నిఃస్పృహః
వాయుం వాయౌ క్షితౌ కాయం తేజస్తేజస్యయూయుజత్॥15॥

ఖాన్యాకాశే ద్రవం తోయే యథాస్థానం విభాగశః
క్షితిమమ్భసి తత్తేజస్యదో వాయౌ నభస్యముమ్॥16॥

ఇన్ద్రియేషు మనస్తాని తన్మాత్రేషు యథోద్భవమ్
భూతాదినామూన్యుత్కృష్య మహత్యాత్మని సన్దధే॥17॥

తం సర్వగుణవిన్యాసం జీవే మాయామయే న్యధాత్
తం చానుశయమాత్మస్థమసావనుశయీ పుమాన్

నానవైరాగ్యవీర్యేణ స్వరూపస్థోఽజహాత్ప్రభుః॥18॥

అర్చిర్నామ మహారాజ్ఞీ తత్పత్న్యనుగతా వనమ్
సుకుమార్యతదర్హా చ యత్పద్భ్యాం స్పర్శనం భువః॥19॥

అతీవ భర్తుర్వ్రతధర్మనిష్ఠయా శుశ్రూషయా చార్షదేహయాత్రయా
నావిన్దతార్తిం పరికర్శితాపి సా ప్రేయస్కరస్పర్శనమాననిర్వృతిః॥20॥

దేహం విపన్నాఖిలచేతనాదికం పత్యుః పృథివ్యా దయితస్య చాత్మనః
ఆలక్ష్య కిఞ్చిచ్చ విలప్య సా సతీ చితామథారోపయదద్రిసానుని॥21॥

విధాయ కృత్యం హ్రదినీజలాప్లుతా దత్త్వోదకం భర్తురుదారకర్మణః
నత్వా దివిస్థాంస్త్రిదశాంస్త్రిః పరీత్య వివేశ వహ్నిం ధ్యాయతీ భర్తృపాదౌ॥22॥

విలోక్యానుగతాం సాధ్వీం పృథుం వీరవరం పతిమ్
తుష్టువుర్వరదా దేవైర్దేవపత్న్యః సహస్రశః॥23॥

కుర్వత్యః కుసుమాసారం తస్మిన్మన్దరసానుని
నదత్స్వమరతూర్యేషు గృణన్తి స్మ పరస్పరమ్॥24॥

దేవ్య ఊచుః
అహో ఇయం వధూర్ధన్యా యా చైవం భూభుజాం పతిమ్
సర్వాత్మనా పతిం భేజే యజ్ఞేశం శ్రీర్వధూరివ॥25॥

సైషా నూనం వ్రజత్యూర్ధ్వమను వైన్యం పతిం సతీ
పశ్యతాస్మానతీత్యార్చిర్దుర్విభావ్యేన కర్మణా॥26॥

తేషాం దురాపం కిం త్వన్యన్మర్త్యానాం భగవత్పదమ్
భువి లోలాయుషో యే వై నైష్కర్మ్యం సాధయన్త్యుత॥27॥

స వఞ్చితో బతాత్మధ్రుక్కృచ్ఛ్రేణ మహతా భువి
లబ్ధ్వాపవర్గ్యం మానుష్యం విషయేషు విషజ్జతే॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ
స్తువతీష్వమరస్త్రీషు పతిలోకం గతా వధూః
యం వా ఆత్మవిదాం ధుర్యో వైన్యః ప్రాపాచ్యుతాశ్రయః॥29॥

ఇత్థమ్భూతానుభావోఽసౌ పృథుః స భగవత్తమః
కీర్తితం తస్య చరితముద్దామచరితస్య తే॥30॥

య ఇదం సుమహత్పుణ్యం శ్రద్ధయావహితః పఠేత్
శ్రావయేచ్ఛృణుయాద్వాపి స పృథోః పదవీమియాత్॥31॥

బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చస్వీ రాజన్యో జగతీపతిః
వైశ్యః పఠన్విట్పతిః స్యాచ్ఛూద్రః సత్తమతామియాత్॥32॥

త్రిః కృత్వ ఇదమాకర్ణ్య నరో నార్యథవాదృతా

అప్రజః సుప్రజతమో నిర్ధనో ధనవత్తమః ॥33॥

అస్పష్టకీర్తిః సుయశా మూర్ఖో భవతి పణ్డితః
ఇదం స్వస్త్యయనం పుంసామమఙ్గల్యనివారణమ్ ॥34॥

ధన్యం యశస్యమాయుష్యం స్వర్గ్యం కలిమలాపహమ్
ధర్మార్థకామమోక్షాణాం సమ్యక్సిద్ధిమభీప్సుభిః
శ్రద్ధయైతదనుశ్రావ్యం చతుర్ణాం కారణం పరమ్ ॥35॥

విజయాభిముఖో రాజా శ్రుత్వైతదభియాతి యాన్
బలిం తస్మై హరన్త్యగ్రే రాజానః పృథవే యథా ॥36॥

ముక్తాన్యసఙ్గో భగవత్యమలాం భక్తిముద్వహన్
వైన్యస్య చరితం పుణ్యం శృణుయాచ్ఛ్రావయేత్పఠేత్ ॥37॥

వైచిత్రవీర్యాభిహితం మహన్మాహాత్మ్యసూచకమ్
అస్మిన్కృతమతిమర్త్యం పార్థవీం గతిమాప్నుయాత్ ॥38॥

అనుదినమిదమాదరేణ శృణ్వన్పృథుచరితం ప్రథయన్విముక్తసఙ్గః
భగవతి భవసిన్ధుపోతపాదే స చ నిపుణాం లభతే రతిం మనుష్యః ॥39॥

అధ్యాయము – 24

మైత్రేయ ఉవాచ
విజితాశ్వోఽధిరాజాసీత్పృథుపుత్రః పృథుశ్రవాః
యవీయోభ్యోఽదదాత్కాష్ఠా భ్రాతృభ్యో భ్రాతృవత్సలః ॥1॥

హర్యక్షాయాదిశత్ప్రాచీం ధూమ్రకేశాయ దక్షిణామ్
ప్రతీచీం వృకసంజ్ఞాయ తుర్యాం ద్రవిణసే విభుః ॥2॥

అన్తర్ధానగతిం శక్రాల్లబ్ధ్వాన్తర్ధానసంజ్ఞితః
అపత్యత్రయమాధత్త శిఖణ్డిన్యాం సుసమ్మతమ్ ॥3॥

పావకః పవమానశ్చ శుచిరిత్యగ్నయః పురా
వసిష్ఠశాపాదుత్పన్నాః పునర్యోగగతిం గతాః ॥4॥

అన్తర్ధానో నభస్వత్యాం హవిర్ధానమవిన్దత
య ఇన్ద్రమశ్వహర్తారం విద్వానపి న జఘ్నివాన్ ॥5॥

రాజ్ఞాం వృత్తిం కరాదాన దణ్డశుల్కాదిదారుణామ్
మన్యమానో దీర్ఘసత్త్ర వ్యాజేన విససర్జ హ ॥6॥

తత్రాపి హంసం పురుషం పరమాత్మానమాత్మదృక్
యజంస్తల్లోకతామాప కుశలేన సమాధినా ॥7॥

హవిర్ధానాద్ధవిర్ధానీ విదురాసూత షట్సుతాన్
బర్హిషదం గయం శుక్లం కృష్ణం సత్యం జితవ్రతమ్ ॥8॥

బర్హిషత్సుమహాభాగో హావిర్ధానిః ప్రజాపతిః
క్రియాకాణ్డేషు నిష్ణాతో యోగేషు చ కురూద్వహ ॥9॥

యస్యేదం దేవయజనమనుయజ్ఞం వితన్వతః
ప్రాచీనాగ్రైః కుశైరాసీదాస్తృతం వసుధాతలమ్ ॥10॥

సాముద్రీం దేవదేవోక్తాముపయేమే శతద్రుతిమ్
యాం వీక్ష్య చారుసర్వాఙ్గీం కిశోరీం సుష్ఠ్వలఙ్కృతామ్
పరిక్రమన్తీముద్వాహే చకమేఽగ్నిః శుకీమివ ॥11॥

విబుధాసురగన్ధర్వ మునిసిద్ధనరోరగాః
విజితాః సూర్యయా దిక్షు క్వణయన్త్యైవ నూపురైః ॥12॥

ప్రాచీనబర్హిషః పుత్రాః శతద్రుత్యాం దశాభవన్
తుల్యనామవ్రతాః సర్వే ధర్మస్నాతాః ప్రచేతసః ॥13॥

పిత్రాదిష్టాః ప్రజాసర్గే తపసేఽర్ణవమావిశన్
దశవర్షసహస్రాణి తపసార్చంస్తపస్పతిమ్ ॥14॥

యదుక్తం పథి దృష్టేన గిరిశేన ప్రసీదతా
తద్ధ్యాయన్తో జపన్తశ్చ పూజయన్తశ్చ సంయతాః ॥15॥

విదుర ఉవాచ
ప్రచేతసాం గిరిత్రేణ యథాసీత్పథి సఙ్గమః
యదుతాహ హరః ప్రీతస్తన్నో బ్రహ్మన్వదార్థవత్ ॥16॥

సఙ్గమః ఖలు విప్రర్షే శివేనేహ శరీరిణామ్
దుర్లభో మునయో దధ్యురసఙ్గాద్యమభీప్సితమ్ ॥17॥

ఆత్మారామోఽపి యస్త్వస్య లోకకల్పస్య రాధసే
శక్త్యా యుక్తో విచరతి ఘోరయా భగవాన్భవః ॥18॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ప్రచేతసః పితుర్వాక్యం శిరసాదాయ సాధవః
దిశం ప్రతీచీం ప్రయయుస్తపస్యాదృతచేతసః ॥19॥

ససముద్రముప విస్తీర్ణమపశ్యన్సుమహత్సరః
మహన్మన ఇవ స్వచ్ఛం ప్రసన్నసలిలాశయమ్ ॥20॥

నీలరక్తోత్పలామ్భోజ కహ్లారేన్దీవరాకరమ్
హంససారసచక్రాహ్వ కారణ్డవనికూజితమ్ ॥21॥

మత్తభ్రమరసౌస్వర్య హృష్టరోమలతాఙ్ఘ్రిపమ్
పద్మకోశరజో దిక్షు విక్షిపత్పవనోత్సవమ్ ॥22॥

తత్ర గాన్ధర్వమాకర్ణ్య దివ్యమార్గమనోహరమ్
విసిస్మ్యూ రాజపుత్రాస్తే మృదఙ్గపణవాద్యను ॥23॥

తర్హ్యేవ సరసస్తస్మాన్నిష్క్రామన్తం సహానుగమ్
ఉపగీయమానమమర ప్రవరం విబుధానుగైః॥24॥

తప్తహేమనికాయాభం శితికణ్ఠం త్రిలోచనమ్
ప్రసాదసుముఖం వీక్ష్య ప్రణేముర్జాతకౌతుకాః॥25॥

స తాన్ప్రపన్నార్తిహరో భగవాన్ధర్మవత్సలః
ధర్మజ్ఞాన్శీలసమ్పన్నాన్ప్రీతః ప్రీతానువాచ హ॥26॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ
యూయం వేదిషదః పుత్రా విదితం వశ్చికీర్షితమ్
అనుగ్రహాయ భద్రం వ ఏవం మే దర్శనం కృతమ్॥27॥

యః పరం రంహసః సాక్షాత్త్రిగుణాజ్జీవసంజ్ఞితాత్
భగవన్తం వాసుదేవం ప్రపన్నః స ప్రియో హి మే॥28॥

స్వధర్మనిష్ఠః శతజన్మభిః పుమాన్విరిఞ్చతామేతి తతః పరం హి మామ్
అవ్యాకృతం భాగవతోఽథ వైష్ణవం పదం యథాహం విబుధాః కలాత్యయే॥29॥

అథ భాగవతా యూయం ప్రియాః స్థ భగవాన్యథా
న మద్భాగవతానాం చ ప్రేయానన్యోఽస్తి కర్హిచిత్॥30॥

ఇదం వివిక్తం జప్తవ్యం పవిత్రం మఙ్గలం పరమ్
నిఃశ్రేయసకరం చాపి శ్రూయతాం తద్వదామి వః॥31॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇత్యనుక్రోశహృదయో భగవానాహ తాఞ్ఛివః
బద్ధాఞ్జలీన్రాజపుత్రాన్నారాయణపరో వచః॥32॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ
జితం త ఆత్మవిద్వర్య స్వస్తయే స్వస్తిరస్తు మే
భవతారాధసా రాద్ధం సర్వస్మా ఆత్మనే నమః॥33॥

నమః పఙ్కజనాభాయ భూతసూక్ష్మేన్ద్రియాత్మనే
వాసుదేవాయ శాన్తాయ కూటస్థాయ స్వరోచిషే॥34॥

సఙ్కర్షణాయ సూక్ష్మాయ దురన్తాయాన్తకాయ చ
నమో విశ్వప్రబోధాయ ప్రద్యుమ్నాయాన్తరాత్మనే॥35॥

నమో నమోఽనిరుద్ధాయ హృషీకేశేన్ద్రియాత్మనే
నమః పరమహంసాయ పూర్ణాయ నిభృతాత్మనే॥36॥

స్వర్గాపవర్గద్వారాయ నిత్యం శుచిషదే నమః
నమో హిరణ్యవీర్యాయ చాతుర్హోత్రాయ తన్తవే॥37॥

నమ ఊర్జ ఇషే త్రయ్యాః పతయే యజ్ఞరేతసే
తృప్తిదాయ చ జీవానాం నమః సర్వరసాత్మనే॥38॥

సర్వసత్త్వాత్మదేహాయ విశేషాయ స్థవీయసే
నమస్త్రైలోక్యపాలాయ సహ ఓజోబలాయ చ ॥39॥

అర్థలిఙ్గాయ నభసే నమోఽన్తర్బహిరాత్మనే
నమః పుణ్యాయ లోకాయ అముష్మై భూరివర్చసే ॥40॥

ప్రవృత్తాయ నివృత్తాయ పితృదేవాయ కర్మణే
నమోఽధర్మవిపాకాయ మృత్యవే దుఃఖదాయ చ ॥41॥

నమస్త ఆశిషామీశ మనవే కారణాత్మనే
నమో ధర్మాయ బృహతే కృష్ణాయాకుణ్ఠమేధసే
పురుషాయ పురాణాయ సాఙ్ఖ్యయోగేశ్వరాయ చ ॥42॥

శక్తిత్రయసమేతాయ మీఢుషేఽహఙ్కృతాత్మనే
చేతఆకూతిరూపాయ నమో వాచో విభూతయే ॥43॥

దర్శనం నో దిదృక్షూణాం దేహి భాగవతార్చితమ్
రూపం ప్రియతమం స్వానాం సర్వేన్ద్రియగుణాఞ్జనమ్ ॥44॥

స్నిగ్ధప్రావృడ్ఘనశ్యామం సర్వసౌన్దర్యసఙ్గ్రహమ్
చార్వాయతచతుర్బాహు సుజాతరుచిరాననమ్ ॥45॥

పద్మకోశపలాశాక్షం సున్దరభ్రు సునాసికమ్
సుద్విజం సుకపోలాస్యం సమకర్ణవిభూషణమ్ ॥46॥

ప్రీతిప్రహసితాపాఙ్గమలకై రూపశోభితమ్
లసత్పఙ్కజకిఞ్జల్క దుకూలం మృష్టకుణ్డలమ్ ॥47॥

స్ఫురత్కిరీటవలయ హారనూపురమేఖలమ్
శఙ్ఖచక్రగదాపద్మ మాలామణ్యుత్తమర్ద్ధిమత్ ॥48॥

సింహస్కన్ధత్విషో బిభ్రత్సౌభగగ్రీవకౌస్తుభమ్
శ్రియానపాయిన్యా క్షిప్త నికషాశ్మోరసోల్లసత్ ॥49॥

పూరరేచకసంవిగ్న వలివల్గుదలోదరమ్
ప్రతిసఙ్క్రామయద్విశ్వం నాభ్యావర్తగభీరయా ॥50॥

శ్యామశ్రోణ్యధిరోచిష్ణు దుకూలస్వర్ణమేఖలమ్
సమచార్వఙ్ఘ్రిజఙ్ఘోరు నిమ్నజానుసుదర్శనమ్ ॥51॥

పదా శరత్పద్మపలాశరోచిషా నఖద్యుభిర్నోఽన్తరఘం విధున్వతా
ప్రదర్శయ స్వీయమపాస్తసాధ్వసం పదం గురో మార్గగురుస్తమోజుషామ్ ॥52॥

ఏతద్రూపమనుధ్యేయమాత్మశుద్ధిమభీప్సతామ్
యద్భక్తియోగోఽభయదః స్వధర్మమనుతిష్ఠతామ్ ॥53॥

భవాన్భక్తిమతా లభ్యో దుర్లభః సర్వదేహినామ్

స్వారాజ్యస్యాప్యభిమత ఏకాన్తేనాత్మవిద్గతిః॥54॥

తం దురారాధ్యమారాధ్య సతామపి దురాపయా
ఏకాన్తభక్త్యా కో వాఞ్ఛేత్పాదమూలం వినా బహిః॥55॥

యత్ర నిర్విష్టమరణం కృతాన్తో నాభిమన్యతే
విశ్వం విధ్వంసయన్వీర్య శౌర్యవిస్ఫూర్జితభ్రువా॥56॥

క్షణార్ధేనాపి తులయే న స్వర్గం నాపునర్భవమ్
భగవత్సఙ్గిసఙ్గస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః॥57॥

అథానఘాఙ్ఘ్రేస్తవ కీర్తితీర్థయోరన్తర్బహిఃస్నానవిధూతపాప్మనామ్
భూతేష్వనుక్రోశసుసత్త్వశీలినాం స్యాత్సఙ్గమోఽనుగ్రహ ఏష నస్తవ॥58॥

న యస్య చిత్తం బహిరర్థవిభ్రమం తమోగుహాయాం చ విశుద్ధమావిశత్
యద్భక్తియోగానుగృహీతమఞ్జసా మునిర్విచష్టే నను తత్ర తే గతిమ్॥59॥

యత్రేదం వ్యజ్యతే విశ్వం విశ్వస్మిన్నవభాతి యత్
తత్త్వం బ్రహ్మ పరం జ్యోతిరాకాశమివ విస్తృతమ్॥60॥

యో మాయయేదం పురురూపయాసృజద్బిభర్తి భూయః క్షపయత్యవిక్రియః
యద్భేదబుద్ధిః సదివాత్మదుఃస్థయా త్వమాత్మతన్త్రం భగవన్ప్రతీమహి॥61॥

క్రియాకలాపైరిదమేవ యోగినః శ్రద్ధాన్వితాః సాధు యజన్తి సిద్ధయే
భూతేన్ద్రియాన్తఃకరణోపలక్షితం వేదే చ తన్త్రే చ త ఏవ కోవిదాః॥62॥

త్వమేక ఆద్యః పురుషః సుప్తశక్తిస్తయా రజఃసత్త్వతమో విభిద్యతే
మహానహం ఖం మరుదగ్నివార్ధరాః సురర్షయో భూతగణా ఇదం యతః॥63॥

సృష్టం స్వశక్త్యేదమనుప్రవిష్టశ్చతుర్విధం పురమాత్మాంశకేన
అథో విదుస్తం పురుషం సన్తమన్తర్భుఙ్క్తే హృషీకైర్మధు సారఘం యః॥64॥

స ఏష లోకానతిచణ్డవేగో వికర్షసి త్వం ఖలు కాలయానః
భూతాని భూతైరనుమేయతత్త్వో ఘనావలీర్వాయురివావిషహ్యః॥65॥

ప్రమత్తముచ్చైరితి కృత్యచిన్తయా ప్రవృద్ధలోభం విషయేషు లాలసమ్
త్వమప్రమత్తః సహసాభిపద్యసే క్షుల్లేలిహానోఽహిరివాఖుమన్తకః॥66॥

కస్త్వత్పదాబ్జం విజహాతి పణ్డితో యస్తేఽవమానవ్యయమానకేతనః
విశఙ్కయాస్మద్గురురర్చతి స్మ యద్వినోపపత్తిం మనవశ్చతుర్దశ॥67॥

అథ త్వమసి నో బ్రహ్మన్పరమాత్మన్విపశ్చితామ్
విశ్వం రుద్రభయధ్వస్తమకుతశ్చిద్భయా గతిః॥68॥

ఇదం జపత భద్రం వో విశుద్ధా నృపనన్దనాః
స్వధర్మమనుతిష్ఠన్తో భగవత్యర్పితాశయాః॥69॥

తమేవాత్మానమాత్మస్థం సర్వభూతేష్వవస్థితమ్
పూజయధ్వం గృణన్తశ్చ ధ్యాయన్తశ్చాసకృద్ధరిమ్ ||70||

యోగాదేశముపాసాద్య ధారయన్తో మునివ్రతాః
సమాహితధియః సర్వ ఏతదభ్యసతాదృతాః ||71||

ఇదమాహ పురాస్మాకం భగవాన్విశ్వసృక్పతిః
భృగ్వాదీనామాత్మజానాం సిసృక్షుః సంసిసృక్షతామ్ ||72||

తే వయం నోదితాః సర్వే ప్రజాసర్గే ప్రజేశ్వరాః
అనేన ధ్వస్తతమసః సిసృక్ష్మో వివిధాః ప్రజాః ||73||

అథేదం నిత్యదా యుక్తో జపన్నవహితః పుమాన్
అచిరాచ్ఛ్రేయ ఆప్నోతి వాసుదేవపరాయణః ||74||

శ్రేయసామిహ సర్వేషాం జ్ఞానం నిఃశ్రేయసం పరమ్
సుఖం తరతి దుష్పారం జ్ఞాననౌర్వ్యసనార్ణవమ్ ||75||

య ఇమం శ్రద్ధయా యుక్తో మద్గీతం భగవత్స్తవమ్
అధీయానో దురారాధ్యం హరిమారాధయత్యసౌ ||76||

విన్దతే పురుషోఽముష్మాద్యద్యదిచ్ఛత్యసత్వరమ్
మద్గీతగీతాత్సుప్రీతాచ్ఛ్రేయసామేకవల్లభాత్ ||77||

ఇదం యః కల్య ఉత్థాయ ప్రాఞ్జలిః శ్రద్ధయాన్వితః
శృణుయాచ్ఛ్రావయేన్మర్త్యో ముచ్యతే కర్మబన్ధనైః ||78||

గీతం మయేదం నరదేవనన్దనాః పరస్య పుంసః పరమాత్మనః స్తవమ్
జపన్త ఏకాగ్రధియస్తపో మహత్చరధ్వమన్తే తత ఆప్స్యథేప్సితమ్ ||79||

అధ్యాయము – 25

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి సన్దిశ్య భగవాన్బార్హిషదైరభిపూజితః
పశ్యతాం రాజపుత్రాణాం తత్రైవాన్తర్దధే హరః ||1||

రుద్రగీతం భగవతః స్తోత్రం సర్వే ప్రచేతసః
జపన్తస్తే తపస్తేపుర్వర్షాణామయుతం జలే ||2||

ప్రాచీనబర్హిషం క్షత్తః కర్మస్వాసక్తమానసమ్
నారదోఽధ్యాత్మతత్త్వజ్ఞః కృపాలుః ప్రత్యబోధయత్ ||3||

శ్రేయస్త్వం కతమద్రాజన్కర్మణాత్మన ఈహసే
దుఃఖహానిః సుఖావాప్తిః శ్రేయస్తన్నేహ చేష్యతే ||4||

రాజోవాచ
న జానామి మహాభాగ పరం కర్మాపవిద్ధధీః

బ్రూహి మే విమలం జ్ఞానం యేన ముచ్యేయ కర్మభిః ||5||

గృహేషు కూటధర్మేషు పుత్రదారధనార్థధీః
న పరం విన్దతే మూఢో భ్రామ్యన్సంసారవర్త్మసు ||6||

నారద ఉవాచ
భో భోః ప్రజాపతే రాజన్పశూన్పశ్య త్వయాధ్వరే
సంజ్ఞాపితాఞ్జీవసఙ్ఘాన్నిర్ఘృణేన సహస్రశః ||7||

ఏతే త్వాం సమ్ప్రతీక్షన్తే స్మరన్తో వైశసం తవ
సమ్పరేతమయఃకూటైశ్ఛిన్దన్త్యుత్థితమన్యవః ||8||

అత్ర తే కథయిష్యేఽముమితిహాసం పురాతనమ్
పురఞ్జనస్య చరితం నిబోధ గదతో మమ ||9||

ఆసీత్పురఞ్జనో నామ రాజా రాజన్బృహచ్ఛ్రవాః
తస్యావిజ్ఞాతనామాసీత్సఖావిజ్ఞాతచేష్టితః ||10||

సోఽన్వేషమాణః శరణం బభ్రామ పృథివీం ప్రభుః
నానురూపం యదావిన్దదభూత్స విమనా ఇవ ||11||

న సాధు మేనే తాః సర్వా భూతలే యావతీః పురః
కామాన్కామయమానోఽసౌ తస్య తస్యోపపత్తయే ||12||

స ఏకదా హిమవతో దక్షిణేష్వథ సానుషు
దదర్శ నవభిర్ద్వార్భిః పురం లక్షితలక్షణామ్ ||13||

ప్రాకారోపవనాట్టాల పరిఖైరక్షతోరణైః
స్వర్ణరౌప్యాయసైః శృఙ్గైః సఙ్కులాం సర్వతో గృహైః ||14||

నీలస్ఫటికవైదూర్య ముక్తామరకతారుణైః
క్లృప్తహర్మ్యస్థలీం దీప్తాం శ్రియా భోగవతీమివ ||15||

సభాచత్వరరథ్యాభిరాక్రీడాయతనాపణైః
చైత్యధ్వజపతాకాభిర్యుక్తాం విద్రుమవేదిభిః ||16||

పుర్యాస్తు బాహ్యోపవనే దివ్యద్రుమలతాకులే
నదద్విహఙ్గాలికుల కోలాహలజలాశయే ||17||

హిమనిర్ఝరవిప్రుష్మత్ కుసుమాకరవాయునా
చలత్ప్రవాలవిటప నలినీతటసమ్పది ||18||

నానారణ్యమృగవ్రాతైరనాబాధే మునివ్రతైః
ఆహూతం మన్యతే పాన్థో యత్ర కోకిలకూజితైః ||19||

యదృచ్ఛయాగతాం తత్ర దదర్శ ప్రమదోత్తమామ్
భృత్యైర్దశభిరాయాన్తీమేకైకశతనాయకైః ||20||

అఙ్ఘ్రిశీర్షాహినా గుప్తాం ప్రతీహారేణ సర్వతః
అన్వేషమాణామృషభమప్రౌఢాం కామరూపిణీమ్ ॥21॥

సునాసాం సుదతీం బాలాం సుకపోలాం వరాననామ్
సమవిన్యస్తకర్ణాభ్యాం బిభ్రతీం కుణ్డలశ్రియమ్ ॥22॥

పిశఙ్గనీవీం సుశ్రోణీం శ్యామాం కనకమేఖలామ్
పద్భ్యాం క్వణద్భ్యాం చలన్తీం నూపురైర్దేవతామివ ॥23॥

స్తనౌ వ్యఞ్జితకైశోరౌ సమవృత్తౌ నిరన్తరౌ
వస్త్రాన్తేన నిగూహన్తీం వ్రీడయా గజగామినీమ్ ॥24॥

తామాహ లలితం వీరః సవ్రీడస్మితశోభనామ్
స్నిగ్ధేనాపాఙ్గపుఙ్ఖేన స్పృష్టః ప్రేమోద్భ్రమద్భ్రువా ॥25॥

కా త్వం కఞ్జపలాశాక్షి కస్యాసీహ కుతః సతి
ఇమాముప పురీం భీరు కిం చికీర్షసి శంస మే ॥26॥

క ఏతేఽనుపథా యే త ఏకాదశ మహాభటాః
ఏతా వా లలనాః సుభ్రు కోఽయం తేఽహిః పురఃసరః ॥27॥

త్వం హ్రీర్భవాన్యస్యథ వాగ్రమా పతిం విచిన్వతీ కిం మునివద్రహో వనే
త్వదఙ్ఘ్రికామాప్తసమస్తకామం క్వ పద్మకోశః పతితః కరాగ్రాత్ ॥28॥

నాసాం వరోర్వన్యతమా భువిస్పృక్పురీమిమాం వీరవరేణ సాకమ్
అర్హస్యలఙ్కర్తుమదభ్రకర్మణా లోకం పరం శ్రీరివ యజ్ఞపుంసా ॥29॥

యదేష మాపాఙ్గవిఖణ్డితేన్ద్రియం సవ్రీడభావస్మితవిభ్రమద్భ్రువా
త్వయోపసృష్టో భగవాన్మనోభవః ప్రబాధతేఽథానుగృహాణ శోభనే ॥30॥

త్వదాననం సుభ్రు సుతారలోచనం వ్యాలమ్బినీలాలకవృన్దసంవృతమ్
ఉన్నీయ మే దర్శయ వల్గువాచకం యద్వ్రీడయా నాభిముఖం శుచిస్మితే ॥31॥

నారద ఉవాచ
ఇత్థం పురఞ్జనం నారీ యాచమానమధీరవత్
అభ్యనన్దత తం వీరం హసన్తీ వీర మోహితా ॥32॥

న విదామ వయం సమ్యక్కర్తారం పురుషర్షభ
ఆత్మనశ్చ పరస్యాపి గోత్రం నామ చ యత్కృతమ్ ॥33॥

ఇహాద్య సన్తమాత్మానం విదామ న తతః పరమ్
యేనేయం నిర్మితా వీర పురీ శరణమాత్మనః ॥34॥

ఏతే సఖాయః సఖ్యో మే నరా నార్యశ్చ మానద
సుప్తాయాం మయి జాగర్తి నాగోఽయం పాలయన్పురీమ్ ॥35॥

దిష్ట్యాగతోఽసి భద్రం తే గ్రామ్యాన్కామానభీప్ససే

ఉద్వహిష్యామి తాంస్తేఽహం స్వబన్ధుభిరరిన్దమ ||36 ||

ఇమాం త్వమధితిష్ఠస్వ పురీం నవముఖీం విభో
మయోపనీతాన్గృహ్ణానః కామభోగాన్శతం సమాః ||37 ||

కం ను త్వదన్యం రమయే హ్యరతిజ్ఞమకోవిదమ్
అసమ్పరాయాభిముఖమశ్వస్తనవిదం పశుమ్ ||38 ||

ధర్మో హ్యత్రార్థకామౌ చ ప్రజానన్దోఽమృతం యశః
లోకా విశోకా విరజా యాన్న కేవలినో విదుః ||39 ||

పితృదేవర్షిమర్త్యానాం భూతానామాత్మనశ్చ హ
క్షేమ్యం వదన్తి శరణం భవేఽస్మిన్యద్గృహాశ్రమః ||40 ||

కా నామ వీర విఖ్యాతం వదాన్యం ప్రియదర్శనమ్
న వృణీత ప్రియం ప్రాప్తం మాదృశీ త్వాదృశం పతిమ్ ||41 ||

కస్యా మనస్తే భువి భోగిభోగయోః స్త్రియా న సజ్జేద్భుజయోర్మహాభుజ
యోఽనాథవర్గాధిమలం ఘృణోద్ధత స్మితావలోకేన చరత్యపోహితుమ్ ||42 ||

నారద ఉవాచ
ఇతి తౌ దమ్పతీ తత్ర సముద్య సమయం మిథః
తాం ప్రవిశ్య పురీం రాజన్ముముదాతే శతం సమాః ||43 ||

ఉపగీయమానో లలితం తత్ర తత్ర చ గాయకైః
క్రీడన్పరివృతః స్త్రీభిర్హ్రదినీమావిశచ్ఛుచౌ ||44 ||

సప్తోపరి కృతా ద్వారః పురస్తస్యాస్తు ద్వే అధః
పృథగ్విషయగత్యర్థం తస్యాం యః కశ్చనేశ్వరః ||45 ||

పఞ్చ ద్వారస్తు పౌరస్త్యా దక్షిణైకా తథోత్తరా
పశ్చిమే ద్వే అమూషాం తే నామాని నృప వర్ణయే ||46 ||

ఖద్యోతావిర్ముఖీ చ ప్రాగ్ద్వారావేకత్ర నిర్మితే
విభ్రాజితం జనపదం యాతి తాభ్యాం ద్యుమత్సఖః ||47 ||

నలినీ నాలినీ చ ప్రాగ్ద్వారావేకత్ర నిర్మితే
అవధూతసఖస్తాభ్యాం విషయం యాతి సౌరభమ్ ||48 ||

ముఖ్యా నామ పురస్తాద్ద్వాస్తయాపణబహూదనౌ
విషయౌ యాతి పురరాడ్రసజ్ఞవిపణాన్వితః ||49 ||

పితృహూర్నృప పుర్యా ద్వార్దక్షిణేన పురఞ్జనః
రాష్ట్రం దక్షిణపఞ్చాలం యాతి శ్రుతధరాన్వితః ||50 ||

దేవహూర్నామ పుర్యా ద్వా ఉత్తరేణ పురఞ్జనః
రాష్ట్రముత్తరపఞ్చాలం యాతి శ్రుతధరాన్వితః ||51 ||

ఆసురీ నామ పశ్చాద్ద్వాస్తయా యాతి పురఞ్జనః
గ్రామకం నామ విషయం దుర్మదేన సమన్వితః॥52॥

నిరృతిర్నామ పశ్చాద్ద్వాస్తయా యాతి పురఞ్జనః
వైశసం నామ విషయం లుబ్ధకేన సమన్వితః॥53॥

అన్ధావమీషాం పౌరాణాం నిర్వాక్పేశస్కృతావుభౌ
అక్షణ్వతామధిపతిస్తాభ్యాం యాతి కరోతి చ॥54॥

స యర్హ్యన్తఃపురగతో విషూచీనసమన్వితః
మోహం ప్రసాదం హర్షం వా యాతి జాయాత్మజోద్భవమ్॥55॥

ఏవం కర్మసు సంసక్తః కామాత్మా వఞ్చితోఽబుధః
మహిషీ యద్యదీహేత తత్తదేవాన్వవర్తత॥56॥

క్వచిత్పిబన్త్యాం పిబతి మదిరాం మదవిహ్వలః
అశ్నన్త్యాం క్వచిదశ్నాతి జక్షత్యాం సహ జక్షితి॥57॥

క్వచిద్గాయతి గాయన్త్యాం రుదత్యాం రుదతి క్వచిత్
క్వచిద్ధసన్త్యాం హసతి జల్పన్త్యామను జల్పతి॥58॥

క్వచిద్ధావతి ధావన్త్యాం తిష్ఠన్త్యామను తిష్ఠతి
అను శేతే శయానాయామన్వాస్తే క్వచిదాసతీమ్॥59॥

క్వచిచ్ఛృణోతి శృణ్వన్త్యాం పశ్యన్త్యామను పశ్యతి
క్వచిజ్జిఘ్రతి జిఘ్రన్త్యాం స్పృశన్త్యాం స్పృశతి క్వచిత్॥60॥

క్వచిచ్చ శోచతీం జాయామను శోచతి దీనవత్
అను హృష్యతి హృష్యన్త్యాం ముదితామను మోదతే॥61॥

విప్రలబ్ధో మహిష్యైవం సర్వప్రకృతివఞ్చితః
నేచ్ఛన్ననుకరోత్యజ్ఞః క్లైబ్యాత్క్రీడామృగో యథా॥62॥

అధ్యాయము – 26

నారద ఉవాచ
స ఏకదా మహేష్వాసో రథం పఞ్చాశ్వమాశుగమ్
ద్వీషం ద్విచక్రమేకాక్షం త్రివేణుం పఞ్చబన్ధురమ్॥1॥

ఏకరశ్మ్యేకదమనమేకనీడం ద్వికూబరమ్
పఞ్చప్రహరణం సప్త వరూథం పఞ్చవిక్రమమ్॥2॥

హైమోపస్కరమారుహ్య స్వర్ణవర్మాక్షయేషుధిః
ఏకాదశచమూనాథః పఞ్చప్రస్థమగాద్వనమ్॥3॥

చచార మృగయాం తత్ర దృప్త ఆత్తేషుకార్ముకః
విహాయ జాయామతదర్హాం మృగవ్యసనలాలసః॥4॥

ఆసురీం వృత్తిమాశ్రిత్య ఘోరాత్మా నిరనుగ్రహః
న్యహనన్నిశితైర్బాణైర్వనేషు వనగోచరాన్ ॥5॥

తీర్థేషు ప్రతిదృష్టేషు రాజా మేధ్యాన్పశూన్వనే
యావదర్థమలం లుబ్ధో హన్యాదితి నియమ్యతే ॥6॥

య ఏవం కర్మ నియతం విద్వాన్కుర్వీత మానవః
కర్మణా తేన రాజేన్ద్ర జ్ఞానేన న స లిప్యతే ॥7॥

అన్యథా కర్మ కుర్వాణో మానారూఢో నిబధ్యతే
గుణప్రవాహపతితో నష్టప్రజ్ఞో వ్రజత్యధః ॥8॥

తత్ర నిర్భిన్నగాత్రాణాం చిత్రవాజైః శిలీముఖైః
విప్లవోఽభూద్దుఃఖితానాం దుఃసహః కరుణాత్మనామ్ ॥9॥

శశాన్వరాహాన్మహిషాన్గవయాన్రురుశల్యకాన్
మేధ్యానన్యాంశ్చ వివిధాన్వినిఘ్నన్శ్రమమధ్యగాత్ ॥10॥

తతః క్షుత్తృట్పరిశ్రాన్తో నివృత్తో గృహమేయివాన్
కృతస్నానోచితాహారః సంవివేశ గతక్లమః ॥11॥

ఆత్మానమర్హయాం చక్రే ధూపాలేపస్రగాదిభిః
సాధ్వలఙ్కృతసర్వాఙ్గో మహిష్యామాదధే మనః ॥12॥

తృప్తో హృష్టః సుదృప్తశ్చ కన్దర్పాకృష్టమానసః
న వ్యచష్ట వరారోహాం గృహిణీం గృహమేధినీమ్ ॥13॥

అన్తఃపురస్త్రియోఽపృచ్ఛద్విమనా ఇవ వేదిషత్
అపి వః కుశలం రామాః సేశ్వరీణాం యథా పురా ॥14॥

న తథైతర్హి రోచన్తే గృహేషు గృహసమ్పదః
యది న స్యాద్గృహే మాతా పత్నీ వా పతిదేవతా
వ్యఙ్గే రథ ఇవ ప్రాజ్ఞః కో నామాసీత దీనవత్ ॥15॥

క్వ వర్తతే సా లలనా మజ్జన్తం వ్యసనార్ణవే
యా మాముద్ధరతే ప్రజ్ఞాం దీపయన్తీ పదే పదే ॥16॥

రామా ఊచుః
నరనాథ న జానీమస్త్వత్ప్రియా యద్వ్యవస్యతి
భూతలే నిరవస్తారే శయానాం పశ్య శత్రుహన్ ॥17॥

నారద ఉవాచ
పురఞ్జనః స్వమహిషీం నిరీక్ష్యావధుతాం భువి
తత్సఙ్గోన్మథితజ్ఞానో వైక్లవ్యం పరమం యయౌ ॥18॥

సాన్త్వయన్శ్లక్ష్ణయా వాచా హృదయేన విదూయతా
ప్రేయస్యాః స్నేహసంరమ్భ లిఙ్గమాత్మని నాభ్యగాత్ ॥19॥

అనునిన్యేఽథ శనకైర్వీరోఽనునయకోవిదః
పస్పర్శ పాదయుగలమాహ చోత్సఙ్గలాలితామ్॥20॥

పురఞ్జన ఉవాచ
నూనం త్వకృతపుణ్యాస్తే భృత్యా యేష్వీశ్వరాః శుభే
కృతాగఃస్వాత్మసాత్కృత్వా శిక్షాదణ్డం న యుఞ్జతే॥21॥

పరమోఽనుగ్రహో దణ్డో భృత్యేషు ప్రభుణార్పితః
బాలో న వేద తత్తన్వి బన్ధుకృత్యమమర్షణః॥22॥

సా త్వం ముఖం సుదతి సుభ్ర్వనురాగభార వ్రీడావిలమ్బవిలసద్ధసితావలోకమ్
నీలాలకాలిభిరుపస్కృతమున్నసం నః స్వానాం ప్రదర్శయ మనస్విని వల్గువాక్యమ్॥23॥

తస్మిన్దధే దమమహం తవ వీరపత్ని యోఽన్యత్ర భూసురకులాత్కృతకిల్బిషస్తమ్
పశ్యే న వీతభయమున్ముదితం త్రిలోక్యామన్యత్ర వై మురరిపోరితరత్ర దాసాత్॥24॥

వక్త్రం న తే వితిలకం మలినం విహర్షం సంరమ్భభీమమవిమృష్టమపేతరాగమ్
పశ్యే స్తనావపి శుచోపహతౌ సుజాతౌ బిమ్బాధరం విగతకుఙ్కుమపఙ్కరాగమ్॥25॥

తన్మే ప్రసీద సుహృదః కృతకిల్బిషస్య స్వైరం గతస్య మృగయాం వ్యసనాతురస్య
కా దేవరం వశగతం కుసుమాస్త్రవేగ విస్రస్తపౌంస్నముశతీ న భజేత కృత్యే॥26॥

అధ్యాయము - 27

నారద ఉవాచ
ఇత్థం పురఞ్జనం సధ్ర్యగ్వశమానీయ విభ్రమైః
పురఞ్జనీ మహారాజ రేమే రమయతీ పతిమ్॥1॥

స రాజా మహిషీం రాజన్సుస్నాతాం రుచిరాననామ్
కృతస్వస్త్యయనాం తృప్తామభ్యనన్దదుపాగతామ్॥2॥

తయోపగూఢః పరిరబ్ధకన్ధరో రహోఽనుమన్త్రైరపకృష్టచేతనః
న కాలరంహో బుబుధే దురత్యయం దివా నిశేతి ప్రమదాపరిగ్రహః॥3॥

శయాన ఉన్నద్ధమదో మహామనా మహార్హతల్పే మహిషీభుజోపధిః
తామేవ వీరో మనుతే పరం యతస్తమోఽభిభూతో న నిజం పరం చ యత్॥4॥

తయైవం రమమాణస్య కామకశ్మలచేతసః
క్షణార్ధమివ రాజేన్ద్ర వ్యతిక్రాన్తం నవం వయః॥5॥

తస్యామజనయత్పుత్రాన్పురఞ్జన్యాం పురఞ్జనః
శతాన్యేకాదశ విరాడాయుషోఽర్ధమథాత్యగాత్॥6॥

దుహితౄర్దశోత్తరశతం పితృమాతృయశస్కరీః
శీలౌదార్యగుణోపేతాః పౌరఞ్జన్యః ప్రజాపతే॥7॥

స పఞ్చాలపతిః పుత్రాన్పితృవంశవివర్ధనాన్

దారైః సంయోజయామాస దుహితౄః సదృశైర్వరైః ॥8॥

పుత్రాణాం చాభవన్పుత్రా ఏకైకస్య శతం శతమ్
యైర్వై పౌరఞ్జనో వంశః పఞ్చాలేషు సమేధితః ॥9॥

తేషు తద్రిక్థహారేషు గృహకోశానుజీవిషు
నిరూఢేన మమత్వేన విషయేష్వన్వబధ్యత ॥10॥

ఈజే చ క్రతుభిర్ఘోరైర్దీక్షితః పశుమారకైః
దేవాన్పితౄన్భూతపతీన్నానాకామో యథా భవాన్ ॥11॥

యుక్తేష్వేవం ప్రమత్తస్య కుటుమ్బాసక్తచేతసః
ఆససాద స వై కాలో యోఽప్రియః ప్రియయోషితామ్ ॥12॥

చణ్డవేగ ఇతి ఖ్యాతో గన్ధర్వాధిపతిర్నృప
గన్ధర్వాస్తస్య బలినః షష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్ ॥13॥

గన్ధర్వ్యస్తాదృశీరస్య మైథున్యశ్చ సితాసితాః
పరివృత్త్యా విలుమ్పన్తి సర్వకామవినిర్మితామ్ ॥14॥

తే చణ్డవేగానుచరాః పురఞ్జనపురం యదా
హర్తుమారేభిరే తత్ర ప్రత్యషేధత్ప్రజాగరః ॥15॥

స సప్తభిః శతైరేకో వింశత్యా చ శతం సమాః
పురఞ్జనపురాధ్యక్షో గన్ధర్వైర్యుయుధే బలీ ॥16॥

క్షీయమాణే స్వసమ్బన్ధే ఏకస్మిన్బహుభిర్యుధా
చిన్తాం పరాం జగామార్తః సరాష్ట్రపురబాన్ధవః ॥17॥

స ఏవ పుర్యాం మధుభుక్పఞ్చాలేషు స్వపార్షదైః
ఉపనీతం బలిం గృహ్ణన్స్త్రీజితో నావిదద్భయమ్ ॥18॥

కాలస్య దుహితా కాచిత్త్రిలోకీం వరమిచ్ఛతీ
పర్యటన్తీ న బర్హిష్మన్ప్రత్యనన్దత కశ్చన ॥19॥

దౌర్భాగ్యేనాత్మనో లోకే విశ్రుతా దుర్భగేతి సా
యా తుష్టా రాజర్షయే తు వృతాదాత్పూరవే వరమ్ ॥20॥

కదాచిదటమానా సా బ్రహ్మలోకాన్మహీం గతమ్
వవ్రే బృహద్వ్రతం మాం తు జానతీ కామమోహితా ॥21॥

మయి సంరభ్య విపుల మదాచ్ఛాపం సుదుఃసహమ్
స్థాతుమర్హసి నైకత్ర మద్యాచ్ఞావిముఖో మునే ॥22॥

తతో విహతసఙ్కల్పా కన్యకా యవనేశ్వరమ్
మయోపదిష్టమాసాద్య వవ్రే నామ్నా భయం పతిమ్ ॥23॥

ఋషభం యవనానాం త్వాం వృణే వీరేప్సితం పతిమ్
సఙ్కల్పస్త్వయి భూతానాం కృతః కిల న రిష్యతి ॥24॥

ద్వావిమావనుశోచన్తి బాలావసదవగ్రహౌ
యల్లోకశాస్త్రోపనతం న రాతి న తదిచ్ఛతి ॥25॥

అథో భజస్వ మాం భద్ర భజన్తీం మే దయాం కురు
ఏతావాన్పౌరుషో ధర్మో యదార్తాననుకమ్పతే ॥26॥

కాలకన్యోదితవచో నిశమ్య యవనేశ్వరః
చికీర్షుర్దేవగుహ్యం స సస్మితం తామభాషత ॥27॥

మయా నిరూపితస్తుభ్యం పతిరాత్మసమాధినా
నాభినన్దతి లోకోఽయం త్వామభద్రామసమ్మతామ్ ॥28॥

త్వమవ్యక్తగతిర్భుఙ్క్ష్వ లోకం కర్మవినిర్మితమ్
యా హి మే పృతనాయుక్తా ప్రజానాశం ప్రణేష్యసి ॥29॥

ప్రజ్వారోఽయం మమ భ్రాతా త్వం చ మే భగినీ భవ
చరామ్యుభాభ్యాం లోకేఽస్మిన్నవ్యక్తో భీమసైనికః ॥30॥

అధ్యాయము – 28

నారద ఉవాచ
సైనికా భయనామ్నో యే బర్హిష్మన్దిష్టకారిణః
ప్రజ్వారకాలకన్యాభ్యాం విచేరురవనీమిమామ్ ॥1॥

త ఏకదా తు రభసా పురఞ్జనపురీం నృప
రురుధుర్భౌమభోగాఢ్యాం జరత్పన్నగపాలితామ్ ॥2॥

కాలకన్యాపి బుభుజే పురఞ్జనపురం బలాత్
యయాభిభూతః పురుషః సద్యో నిఃసారతామియాత్ ॥3॥

తయోపభుజ్యమానాం వై యవనాః సర్వతోదిశమ్
ద్వార్భిః ప్రవిశ్య సుభృశం ప్రార్దయన్సకలాం పురీమ్ ॥4॥

తస్యాం ప్రపీడ్యమానాయామభిమానీ పురఞ్జనః
అవాపోరువిధాంస్తాపాన్కుటుమ్బీ మమతాకులః ॥5॥

కన్యోపగూఢో నష్టశ్రీః కృపణో విషయాత్మకః
నష్టప్రజ్ఞో హృతైశ్వర్యో గన్ధర్వయవనైర్బలాత్ ॥6॥

విశీర్ణాం స్వపురీం వీక్ష్య ప్రతికూలాననాదృతాన్
పుత్రాన్పౌత్రానుగామాత్యాఞ్జాయాం చ గతసౌహృదామ్ ॥7॥

ఆత్మానం కన్యయా గ్రస్తం పఞ్చాలానరిదూషితాన్
దురన్తచిన్తామాపన్నో న లేభే తత్ప్రతిక్రియామ్ ॥8॥

కామానభిలషన్దీనో యాతయామాంశ్చ కన్యయా
విగతాత్మగతిస్నేహః పుత్రదారాంశ్చ లాలయన్॥9॥

గన్ధర్వయవనాక్రాన్తాం కాలకన్యోపమర్దితామ్
హాతుం ప్రచక్రమే రాజా తాం పురీమనికామతః॥10॥

భయనామ్నోఽగ్రజో భ్రాతా ప్రజ్వారః ప్రత్యుపస్థితః
దదాహ తాం పురీం కృత్స్నాం భ్రాతుః ప్రియచికీర్షయా॥11॥

తస్యాం సన్దహ్యమానాయాం సపౌరః సపరిచ్ఛదః
కౌటుమ్బికః కుటుమ్బిన్యా ఉపాతప్యత సాన్వయః॥12॥

యవనోపరుద్ధాయతనో గ్రస్తాయాం కాలకన్యయా
పుర్యాం ప్రజ్వారసంసృష్టః పురపాలోఽన్వతప్యత॥13॥

న శేకే సోఽవితుం తత్ర పురుకృచ్ఛ్రోరువేపథుః
గన్తుమైచ్ఛత్తతో వృక్ష కోటరాదివ సానలాత్॥14॥

శిథిలావయవో యర్హి గన్ధర్వైర్హృతపౌరుషః
యవనైరరిభీ రాజన్నుపరుద్ధో రురోద హ॥15॥

దుహితౄః పుత్రపౌత్రాంశ్చ జామిజామాతృపార్షదాన్
స్వత్వావశిష్టం యత్కిఞ్చిద్గృహకోశపరిచ్ఛదమ్॥16॥

అహం మమేతి స్వీకృత్య గృహేషు కుమతిర్గృహీ
దధ్యౌ ప్రమదయా దీనో విప్రయోగ ఉపస్థితే॥17॥

లోకాన్తరం గతవతి మయ్యనాథా కుటుమ్బినీ
వర్తిష్యతే కథం త్వేషా బాలకాననుశోచతీ॥18॥

న మయ్యనాశితే భుఙ్క్తే నాస్నాతే స్నాతి మత్పరా
మయి రుష్టే సుసన్త్రస్తా భర్త్సితే యతవాగ్భయాత్॥19॥

ప్రబోధయతి మావిజ్ఞం వ్యుషితే శోకకర్శితా
వర్త్మైతద్గృహమేధీయం వీరసూరపి నేష్యతి॥20॥

కథం ను దారకా దీనా దారకీర్వాపరాయణాః
వర్తిష్యన్తే మయి గతే భిన్ననావ ఇవోదధౌ॥21॥

ఏవం కృపణయా బుద్ధ్యా శోచన్తమతదర్హణమ్
గ్రహీతుం కృతధీరేనం భయనామాభ్యపద్యత॥22॥

పశువద్యవనైరేష నీయమానః స్వకం క్షయమ్
అన్వద్రవన్ననుపథాః శోచన్తో భృశమాతురాః॥23॥

పురీం విహాయోపగత ఉపరుద్ధో భుజఙ్గమః
యదా తమేవాను పురీ విశీర్ణా ప్రకృతిం గతా॥24॥

వికృష్యమాణః ప్రసభం యవనేన బలీయసా
నావిన్దత్తమసావిష్టః సఖాయం సుహృదం పురః ॥25॥

తం యజ్ఞపశవోఽనేన సంజ్ఞప్తా యేఽదయాలునా
కుఠారైశ్ఛిచ్ఛిదుః క్రుద్ధాః స్మరన్తోఽమీవమస్య తత్ ॥26॥

అనన్తపారే తమసి మగ్నో నష్టస్మృతిః సమాః
శాశ్వతీరనుభూయార్తిం ప్రమదాసఙ్గదూషితః ॥27॥

తామేవ మనసా గృహ్ణన్బభూవ ప్రమదోత్తమా
అనన్తరం విదర్భస్య రాజసింహస్య వేశ్మని ॥28॥

ఉపయేమే వీర్యపణాం వైదర్భీం మలయధ్వజః
యుధి నిర్జిత్య రాజన్యాన్పాణ్డ్యః పరపురఞ్జయః ॥29॥

తస్యాం స జనయాం చక్ర ఆత్మజామసితేక్షణామ్
యవీయసః సప్త సుతాన్సప్త ద్రవిడభూభృతః ॥30॥

ఏకైకస్యాభవత్తేషాం రాజన్నర్బుదమర్బుదమ్
భోక్ష్యతే యద్వంశధరైర్మహీ మన్వన్తరం పరమ్ ॥31॥

అగస్త్యః ప్రాగ్దుహితరముపయేమే ధృతవ్రతామ్
యస్యాం దృఢచ్యుతో జాత ఇధ్మవాహాత్మజో మునిః ॥32॥

విభజ్య తనయేభ్యః క్ష్మాం రాజర్షిర్మలయధ్వజః
ఆరిరాధయిషుః కృష్ణం స జగామ కులాచలమ్ ॥33॥

హిత్వా గృహాన్సుతాన్భోగాన్వైదర్భీ మదిరేక్షణా
అన్వధావత పాణ్డ్యేశం జ్యోత్స్నేవ రజనీకరమ్ ॥34॥

తత్ర చన్ద్రవసా నామ తామ్రపర్ణీ వటోదకా
తత్పుణ్యసలిలైర్నిత్యముభయత్రాత్మనో మృజన్ ॥35॥

కన్దాష్టిభిర్మూలఫలైః పుష్పపర్ణైస్తృణోదకైః
వర్తమానః శనైర్గాత్ర కర్శనం తప ఆస్థితః ॥36॥

శీతోష్ణవాతవర్షాణి క్షుత్పిపాసే ప్రియాప్రియే
సుఖదుఃఖే ఇతి ద్వన్ద్వాన్యజయత్సమదర్శనః ॥37॥

తపసా విద్యయా పక్వ కషాయో నియమైర్యమైః
యుయుజే బ్రహ్మణ్యాత్మానం విజితాక్షానిలాశయః ॥38॥

ఆస్తే స్థాణురివైకత్ర దివ్యం వర్షశతం స్థిరః
వాసుదేవే భగవతి నాన్యద్వేదోద్వహన్రతిమ్ ॥39॥

స వ్యాపకతయాత్మానం వ్యతిరిక్తతయాత్మని
విద్వాన్స్వప్న ఇవామర్శ సాక్షిణం విరరామ హ ॥40॥

సాక్షాద్భగవతోక్తేన గురుణా హరిణా నృప
విశుద్ధజ్ఞానదీపేన స్ఫురతా విశ్వతోముఖమ్ ॥41॥

పరే బ్రహ్మణి చాత్మానం పరం బ్రహ్మ తథాత్మని
వీక్షమాణో విహాయేక్షామస్మాదుపరరామ హ ॥42॥

పతిం పరమధర్మజ్ఞం వైదర్భీ మలయధ్వజమ్
ప్రేమ్ణా పర్యచరద్ధిత్వా భోగాన్సా పతిదేవతా ॥43॥

చీరవాసా వ్రతక్షామా వేణీభూతశిరోరుహా
బభావుప పతిం శాన్తా శిఖా శాన్తమివానలమ్ ॥44॥

అజానతీ ప్రియతమం యదోపరతమఙ్గనా
సుస్థిరాసనమాసాద్య యథాపూర్వముపాచరత్ ॥45॥

యదా నోపలభేతాఙ్ఘ్రావూష్మాణం పత్యురర్చతీ
ఆసీత్సంవిగ్నహృదయా యూథభ్రష్టా మృగీ యథా ॥46॥

ఆత్మానం శోచతీ దీనమబన్ధుం విక్లవాశ్రుభిః
స్తనావాసిచ్య విపినే సుస్వరం ప్రరురోద సా ॥47॥

ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ రాజర్షే ఇమాముదధిమేఖలామ్
దస్యుభ్యః క్షత్రబన్ధుభ్యో బిభ్యతీం పాతుమర్హసి ॥48॥

ఏవం విలపన్తీ బాలా విపినేఽనుగతా పతిమ్
పతితా పాదయోర్భర్తూ రుదత్యశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥49॥

చితిం దారుమయీం చిత్వా తస్యాం పత్యుః కలేవరమ్
ఆదీప్య చానుమరణే విలపన్తీ మనో దధే ॥50॥

తత్ర పూర్వతరః కశ్చిత్సఖా బ్రాహ్మణ ఆత్మవాన్
సాన్త్వయన్వల్గునా సామ్నా తామాహ రుదతీం ప్రభో ॥51॥

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
కా త్వం కస్యాసి కో వాయం శయానో యస్య శోచసి
జానాసి కిం సఖాయం మాం యేనాగ్రే విచచర్థ హ ॥52॥

అపి స్మరసి చాత్మానమవిజ్ఞాతసఖం సఖే
హిత్వా మాం పదమన్విచ్ఛన్భౌమభోగరతో గతః ॥53॥

హంసావహం చ త్వం చార్య సఖాయౌ మానసాయనౌ
అభూతామన్తరా వౌకః సహస్రపరివత్సరాన్ ॥54॥

స త్వం విహాయ మాం బన్ధో గతో గ్రామ్యమతిర్మహీమ్
విచరన్పదమద్రాక్షీః కయాచిన్నిర్మితం స్త్రియా ॥55॥

పఞ్చారామం నవద్వారమేకపాలం త్రికోష్ఠకమ్

షట్కులం పఞ్చవిపణం పఞ్చప్రకృతి స్త్రీధవమ్ ॥56॥

పఞ్చేన్ద్రియార్థా ఆరామా ద్వారః ప్రాణా నవ ప్రభో
తేజోఽబన్నాని కోష్ఠాని కులమిన్ద్రియసఙ్గ్రహః ॥57॥

విపణస్తు క్రియాశక్తిర్భూతప్రకృతిరవ్యయా
శక్త్యధీశః పుమాంస్త్వత్ర ప్రవిష్టో నావబుధ్యతే ॥58॥

తస్మింస్త్వం రామయా స్పృష్టో రమమాణోఽశ్రుతస్మృతిః
తత్సఙ్గాదీదృశీం ప్రాప్తో దశాం పాపీయసీం ప్రభో ॥59॥

న త్వం విదర్భదుహితా నాయం వీరః సుహృత్తవ
న పతిస్త్వం పురఞ్జన్యా రుద్ధో నవముఖే యయా ॥60॥

మాయా హ్యేషా మయా సృష్టా యత్పుమాంసం స్త్రియం సతీమ్
మన్యసే నోభయం యద్వై హంసౌ పశ్యావయోర్గతిమ్ ॥61॥

అహం భవాన్న చాన్యస్త్వం త్వమేవాహం విచక్ష్వ భోః
న నౌ పశ్యన్తి కవయశ్ఛిద్రం జాతు మనాగపి ॥62॥

యథా పురుష ఆత్మానమేకమాదర్శచక్షుషోః
ద్విధాభూతమవేక్షేత తథైవాన్తరమావయోః ॥63॥

ఏవం స మానసో హంసో హంసేన ప్రతిబోధితః
స్వస్థస్తద్వ్యభిచారేణ నష్టామాప పునః స్మృతిమ్ ॥64॥

బర్హిష్మన్నేతదధ్యాత్మం పారోక్ష్యేణ ప్రదర్శితమ్
యత్పరోక్షప్రియో దేవో భగవాన్విశ్వభావనః ॥65॥

అధ్యాయము – 29

ప్రాచీనబర్హిరువాచ
భగవంస్తే వచోఽస్మాభిర్న సమ్యగవగమ్యతే
కవయస్తద్విజానన్తి న వయం కర్మమోహితాః ॥1॥

నారద ఉవాచ
పురుషం పురఞ్జనం విద్యాద్యద్వ్యనక్త్యాత్మనః పురమ్
ఏకద్విత్రిచతుష్పాదం బహుపాదమపాదకమ్ ॥2॥

యోఽవిజ్ఞాతాహృతస్తస్య పురుషస్య సఖేశ్వరః
యన్న విజ్ఞాయతే పుమ్భిర్నామభిర్వా క్రియాగుణైః ॥3॥

యదా జిఘృక్షన్పురుషః కార్త్స్న్యేన ప్రకృతేర్గుణాన్
నవద్వారం ద్విహస్తాఙ్ఘ్రి తత్రామనుత సాధ్వితి ॥4॥

బుద్ధిం తు ప్రమదాం విద్యాన్మమాహమితి యత్కృతమ్
యామధిష్ఠాయ దేహేఽస్మిన్పుమాన్భుఙ్క్తేఽక్షభిర్గుణాన్ ॥5॥

సఖాయ ఇన్ద్రియగణా జ్ఞానం కర్మ చ యత్కృతమ్
సఖ్యస్తద్వృత్తయః ప్రాణః పఞ్చవృత్తిర్యథోరగః ॥6॥

బృహద్బలం మనో విద్యాదుభయేన్ద్రియనాయకమ్
పఞ్చాలాః పఞ్చ విషయా యన్మధ్యే నవఖం పురమ్ ॥7॥

అక్షిణీ నాసికే కర్ణౌ ముఖం శిశ్నగుదావితి
ద్వే ద్వే ద్వారౌ బహిర్యాతి యస్తదిన్ద్రియసంయుతః ॥8॥

అక్షిణీ నాసికే ఆస్యమితి పఞ్చ పురః కృతాః
దక్షిణా దక్షిణః కర్ణ ఉత్తరా చోత్తరః స్మృతః ॥9॥

పశ్చిమే ఇత్యధో ద్వారౌ గుదం శిశ్నమిహోచ్యతే
ఖద్యోతావిర్ముఖీ చాత్ర నేత్రే ఏకత్ర నిర్మితే
రూపం విభ్రాజితం తాభ్యాం విచష్టే చక్షుషేశ్వరః ॥10॥

నలినీ నాలినీ నాసే గన్ధః సౌరభ ఉచ్యతే
ఘ్రాణోఽవధూతో ముఖ్యాస్యం విపణో వాగ్రసవిద్రసః ॥11॥

ఆపణో వ్యవహారోఽత్ర చిత్రమన్ధో బహూదనమ్
పితృహూర్దక్షిణః కర్ణ ఉత్తరో దేవహూః స్మృతః ॥12॥

ప్రవృత్తం చ నివృత్తం చ శాస్త్రం పఞ్చాలసంజ్ఞితమ్
పితృయానం దేవయానం శ్రోత్రాచ్ఛ్రుతధరాద్వ్రజేత్ ॥13॥

ఆసురీ మేఢ్రమర్వాగ్ద్వార్వ్యవాయో గ్రామిణాం రతిః
ఉపస్థో దుర్మదః ప్రోక్తో నిరృతిర్గుద ఉచ్యతే ॥14॥

వైశసం నరకం పాయుర్లుబ్ధకోఽన్ధౌ తు మే శృణు
హస్తపాదౌ పుమాంస్తాభ్యాం యుక్తో యాతి కరోతి చ ॥15॥

అన్తఃపురం చ హృదయం విషూచిర్మన ఉచ్యతే
తత్ర మోహం ప్రసాదం వా హర్షం ప్రాప్నోతి తద్గుణైః ॥16॥

యథా యథా విక్రియతే గుణాక్తో వికరోతి వా
తథా తథోపద్రష్టాత్మా తద్వృత్తీరనుకార్యతే ॥17॥

దేహో రథస్త్విన్ద్రియాశ్వః సంవత్సరరయోఽగతిః
ద్వికర్మచక్రస్త్రిగుణ ధ్వజః పఞ్చాసుబన్ధురః ॥18॥

మనోరశ్మిర్బుద్ధిసూతో హృన్నీడో ద్వన్ద్వకూబరః
పఞ్చేన్ద్రియార్థప్రక్షేపః సప్తధాతువరూథకః ॥19॥

ఆకూతిర్విక్రమో బాహ్యో మృగతృష్ణాం ప్రధావతి
ఏకాదశేన్ద్రియచమూః పఞ్చసూనావినోదకృత్ ॥20॥

సంవత్సరశ్చణ్డవేగః కాలో యేనోపలక్షితః

తస్యాహానీహ గన్ధర్వా గన్ధర్వ్యో రాత్రయః స్మృతాః
హరన్త్యాయుః పరిక్రాన్త్యా షష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్॥21॥

కాలకన్యా జరా సాక్షాల్లోకస్తాం నాభినన్దతి
స్వసారం జగృహే మృత్యుః క్షయాయ యవనేశ్వరః॥22॥

ఆధయో వ్యాధయస్తస్య సైనికా యవనాశ్చరాః
భూతోపసర్గాశురయః ప్రజ్వారో ద్వివిధో జ్వరః॥23॥

ఏవం బహువిధైర్దుఃఖైర్దైవభూతాత్మసమ్భవైః
క్లిశ్యమానః శతం వర్షం దేహే దేహీ తమోవృతః॥24॥

ప్రాణేన్ద్రియమనోధర్మానాత్మన్యధ్యస్య నిర్గుణః
శేతే కామలవాన్ధ్యాయన్మమాహమితి కర్మకృత్॥25॥

యదాత్మానమవిజ్ఞాయ భగవన్తం పరం గురుమ్
పురుషస్తు విషజ్జేత గుణేషు ప్రకృతేః స్వదృక్॥26॥

గుణాభిమానీ స తదా కర్మాణి కురుతేఽవశః
శుక్లం కృష్ణం లోహితం వా యథాకర్మాభిజాయతే॥27॥

శుక్లాత్ప్రకాశభూయిష్ఠా లోకానాప్నోతి కర్హిచిత్
దుఃఖోదర్కాన్క్రియాయాసాంస్తమఃశోకోత్కటాన్క్వచిత్॥28॥

క్వచిత్పుమాన్క్వచిచ్చ స్త్రీ క్వచిన్నోభయమన్ధధీః
దేవో మనుష్యస్తిర్యగ్వా యథాకర్మగుణం భవః॥29॥

క్షుత్పరీతో యథా దీనః సారమేయో గృహం గృహమ్
చరన్విన్దతి యద్దిష్టం దణ్డమోదనమేవ వా॥30॥

తథా కామాశయో జీవ ఉచ్చావచపథా భ్రమన్
ఉపర్యధో వా మధ్యే వా యాతి దిష్టం ప్రియాప్రియమ్॥31॥

దుఃఖేష్వేకతరేణాపి దైవభూతాత్మహేతుషు
జీవస్య న వ్యవచ్ఛేదః స్యాచ్చేత్తత్తత్ప్రతిక్రియా॥32॥

యథా హి పురుషో భారం శిరసా గురుముద్వహన్
తం స్కన్ధేన స ఆధత్తే తథా సర్వాః ప్రతిక్రియాః॥33॥

నైకాన్తతః ప్రతీకారః కర్మణాం కర్మ కేవలమ్
ద్వయం హ్యవిద్యోపసృతం స్వప్నే స్వప్న ఇవానఘ॥34॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
మనసా లిఙ్గరూపేణ స్వప్నే విచరతో యథా॥35॥

అథాత్మనోఽర్థభూతస్య యతోఽనర్థపరమ్పరా
సంసృతిస్తద్వ్యవచ్ఛేదో భక్త్యా పరమయా గురౌ॥36॥

వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగః సమాహితః
సధ్రీచీనేన వైరాగ్యం జ్ఞానం చ జనయిష్యతి ||37||

సోఽచిరాదేవ రాజర్షే స్యాదచ్యుతకథాశ్రయః
శృణ్వతః శ్రద్దధానస్య నిత్యదా స్యాదధీయతః ||38||

యత్ర భాగవతా రాజన్సాధవో విశదాశయాః
భగవద్గుణానుకథన శ్రవణవ్యగ్రచేతసః ||39||

తస్మిన్మహన్ముఖరితా మధుభిచ్ చరిత్రపీయూషశేషసరితః పరితః స్రవన్తి
తా యే పిబన్త్యవితృషో నృప గాఢకర్ణైస్తాన్న స్పృశన్త్యశనతృడ్భయశోకమోహాః ||40||

ఏతైరుపద్రుతో నిత్యం జీవలోకః స్వభావజైః
న కరోతి హరేర్నూనం కథామృతనిధౌ రతిమ్ ||41||

ప్రజాపతిపతిః సాక్షాద్భగవాన్గిరిశో మనుః
దక్షాదయః ప్రజాధ్యక్షా నైష్ఠికాః సనకాదయః ||42||

మరీచిరత్ర్యఙ్గిరసౌ పులస్త్యః పులహః క్రతుః
భృగుర్వసిష్ఠ ఇత్యేతే మదన్తా బ్రహ్మవాదినః ||43||

అద్యాపి వాచస్పతయస్తపోవిద్యాసమాధిభిః
పశ్యన్తోఽపి న పశ్యన్తి పశ్యన్తం పరమేశ్వరమ్ ||44||

శబ్దబ్రహ్మణి దుష్పారే చరన్త ఉరువిస్తరే
మన్త్రలిఙ్గైర్వ్యవచ్ఛిన్నం భజన్తో న విదుః పరమ్ ||45||

సర్వేషామేవ జన్తూనాం సతతం దేహపోషణే
అస్తి ప్రజ్ఞా సమాయత్తా కో విశేషస్తదా నృణామ్ ||46||

లబ్ధ్వేహాన్తే మనుష్యత్వం హిత్వా దేహాద్యసద్గ్రహమ్
ఆత్మసృత్యా విహాయేదం జీవాత్మా స విశిష్యతే ||47||

యదా యస్యానుగృహ్ణాతి భగవానాత్మభావితః
స జహాతి మతిం లోకే వేదే చ పరినిష్ఠితామ్ ||48||

తస్మాత్కర్మసు బర్హిష్మన్నజ్ఞానాదర్థకాశిషు
మార్థదృష్టిం కృథాః శ్రోత్ర స్పర్శిష్వస్పృష్టవస్తుషు ||49||

స్వం లోకం న విదుస్తే వై యత్ర దేవో జనార్దనః
ఆహుర్ధూమ్రధియో వేదం సకర్మకమతద్విదః ||50||

ఆస్తీర్య దర్భైః ప్రాగగ్రైః కార్త్స్న్యేన క్షితిమణ్డలమ్
స్తబ్ధో బృహద్వధాన్మానీ కర్మ నావైషి యత్పరమ్
తత్కర్మ హరితోషం యత్సా విద్యా తన్మతిర్యయా ||51||

హరిర్దేహభృతామాత్మా స్వయం ప్రకృతిరీశ్వరః

తత్పాదమూలం శరణం యతః క్షేమో నృణామిహ ॥52॥

స వై ప్రియతమశ్చాత్మా యతో న భయమణ్వపి
ఇతి వేద స వై విద్వాన్యో విద్వాన్స గురుర్హరిః ॥53॥

నారద ఉవాచ
ప్రశ్న ఏవం హి సఞ్ఛిన్నో భవతః పురుషర్షభ
అత్ర మే వదతో గుహ్యం నిశామయ సునిశ్చితమ్ ॥54॥

క్షుద్రం చరం సుమనసాం శరణే మిథిత్వా
రక్తం షడఙ్ఘ్రిగణసామసు లుబ్ధకర్ణమ్
అగ్రే వృకానసుతృపోఽవిగణయ్య యాన్తం
పృష్ఠే మృగం మృగయ లుబ్ధకబాణభిన్నమ్ ॥55॥

అస్యార్థః సుమనఃసమధర్మణాం స్త్రీణాం శరణ ఆశ్రమే పుష్పమధుగన్ధవత్క్షుద్రతమం కామ్యకర్మవిపాకజం కామసుఖలవం జైహ్వ్యౌపస్థ్యాది విచిన్వన్తం మిథునీభూయ తదభినివేశిత
మనసం
షడఙ్ఘ్రిగణసామగీతవదతిమనోహరవనితాదిజనాలాపేష్వతితరామతిప్రలోభితకర్ణమగ్రే
వృకయూథవదాత్మన ఆయుర్హరతోఽహోరాత్రాన్తాన్కాలలవవిశేషానవిగణయ్య గృహేషు విహరన్తం పృష్ఠత ఏవ
పరోక్షమనుప్రవృత్తో లుబ్ధకః కృతాన్తోఽన్తః శరేణ యమిహ పరావిధ్యతి తమిమమాత్మానమహో
రాజన్భిన్నహృదయం ద్రష్టుమర్హసీతి ॥56॥

స త్వం విచక్ష్య మృగచేష్టితమాత్మనోఽన్తశ్
చిత్తం నియచ్ఛ హృది కర్ణధునీం చ చిత్తే
జహ్యఙ్గనాశ్రమమసత్తమయూథగాథం
ప్రీణీహి హంసశరణం విరమ క్రమేణ ॥57॥

రాజోవాచ
శ్రుతమన్వీక్షితం బ్రహ్మన్భగవాన్యదభాషత
నైతజ్జానన్త్యుపాధ్యాయాః కిం న బ్రూయుర్విదుర్యది ॥58॥

సంశయోఽత్ర తు మే విప్ర సఞ్ఛిన్నస్తత్కృతో మహాన్
ఋషయోఽపి హి ముహ్యన్తి యత్ర నేన్ద్రియవృత్తయః ॥59॥

కర్మాణ్యారభతే యేన పుమానిహ విహాయ తమ్
అముత్రాన్యేన దేహేన జుష్టాని స యదశ్నుతే ॥60॥

ఇతి వేదవిదాం వాదః శ్రూయతే తత్ర తత్ర హ
కర్మ యత్క్రియతే ప్రోక్తం పరోక్షం న ప్రకాశతే ॥61॥

నారద ఉవాచ
యేనైవారభతే కర్మ తేనైవాముత్ర తత్పుమాన్
భుఙ్క్తే హ్యవ్యవధానేన లిఙ్గేన మనసా స్వయమ్ ॥62॥

శయానమిమముత్సృజ్య శ్వసన్తం పురుషో యథా
కర్మాత్మన్యాహితం భుఙ్క్తే తాదృశేనేతరేణ వా ॥63॥

మమైతే మనసా యద్యదసావహమితి బ్రువన్
గృహ్ణీయాత్తత్పుమాన్రాద్ధం కర్మ యేన పునర్భవః ॥64॥

యథానుమీయతే చిత్తముభయైరిన్ద్రియేహితైః
ఏవం ప్రాగ్దేహజం కర్మ లక్ష్యతే చిత్తవృత్తిభిః ॥65॥

నానుభూతం క్వ చానేన దేహేనాదృష్టమశ్రుతమ్
కదాచిదుపలభ్యేత యద్రూపం యాదృగాత్మని ॥66॥

తేనాస్య తాదృశం రాజ లిఙ్గినో దేహసమ్భవమ్
శ్రద్ధత్స్వాననుభూతోఽర్థో న మనః స్ప్రష్టుమర్హతి ॥67॥

మన ఏవ మనుష్యస్య పూర్వరూపాణి శంసతి
భవిష్యతశ్చ భద్రం తే తథైవ న భవిష్యతః ॥68॥

అదృష్టమశ్రుతం చాత్ర క్వచిన్మనసి దృశ్యతే
యథా తథానుమన్తవ్యం దేశకాలక్రియాశ్రయమ్ ॥69॥

సర్వే క్రమానురోధేన మనసీన్ద్రియగోచరాః
ఆయాన్తి బహుశో యాన్తి సర్వే సమనసో జనాః ॥70॥

సత్త్వైకనిష్ఠే మనసి భగవత్పార్శ్వవర్తిని
తమశ్చన్ద్రమసీవేదముపరజ్యావభాసతే ॥71॥

నాహం మమేతి భావోఽయం పురుషే వ్యవధీయతే
యావద్బుద్ధిమనోఽక్షార్థ గుణవ్యూహో హ్యనాదిమాన్ ॥72॥

సుప్తిమూర్చ్ఛోపతాపేషు ప్రాణాయనవిఘాతతః
నేహతేఽహమితి జ్ఞానం మృత్యుప్రజ్వారయోరపి ॥73॥

గర్భే బాల్యేఽప్యపౌష్కల్యాదేకాదశవిధం తదా
లిఙ్గం న దృశ్యతే యూనః కుహ్వాం చన్ద్రమసో యథా ॥74॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా ॥75॥

ఏవం పఞ్చవిధం లిఙ్గం త్రివృత్షోడశ విస్తృతమ్
ఏష చేతనయా యుక్తో జీవ ఇత్యభిధీయతే ॥76॥

అనేన పురుషో దేహానుపాదత్తే విముఞ్చతి
హర్షం శోకం భయం దుఃఖం సుఖం చానేన విన్దతి ॥77॥

భక్తిః కృష్ణే దయా జీవేష్వకుణ్ఠజ్ఞానమాత్మని
యది స్యాదాత్మనో భూయాదపవర్గస్తు సంసృతేః ॥78॥

యథా తృణజలూకేయం నాపయాత్యపయాతి చ
న త్యజేన్మ్రియమాణోఽపి ప్రాగ్దేహాభిమతిం జనః ||79||

అదృష్టం దృష్టవన్నఙ్క్షేద్భూతం స్వప్నవదన్యథా
భూతం భవద్భవిష్యచ్చ సుప్తం సర్వరహోరహః
యావదన్యం న విన్దేత వ్యవధానేన కర్మణామ్
మన ఏవ మనుష్యేన్ద్ర భూతానాం భవభావనమ్ ||80||

యదాక్షైశ్చరితాన్ధ్యాయన్కర్మాణ్యాచినుతేఽసకృత్
సతి కర్మణ్యవిద్యాయాం బన్ధః కర్మణ్యనాత్మనః ||81||

అతస్తదపవాదార్థం భజ సర్వాత్మనా హరిమ్
పశ్యంస్తదాత్మకం విశ్వం స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయా యతః ||82||

మైత్రేయ ఉవాచ
భాగవతముఖ్యో భగవాన్నారదో హంసయోర్గతిమ్
ప్రదర్శ్య హ్యాముమామన్త్ర్య సిద్ధలోకం తతోఽగమత్ ||83||

ప్రాచీనబర్హీ రాజర్షిః ప్రజాసర్గాభిరక్షణే
ఆదిశ్య పుత్రానగమత్తపసే కపిలాశ్రమమ్ ||84||

తత్రైకాగ్రమనా ధీరో గోవిన్దచరణామ్బుజమ్
విముక్తసఙ్గోఽనుభజన్భక్త్యా తత్సామ్యతామగాత్ ||85||

ఏతదధ్యాత్మపారోక్ష్యం గీతం దేవర్షిణానఘ
యః శ్రావయేద్యః శృణుయాత్స లిఙ్గేన విముచ్యతే ||86||

ఏతన్ముకున్దయశసా భువనం పునానం
దేవర్షివర్యముఖనిఃసృతమాత్మశౌచమ్
యః కీర్త్యమానమధిగచ్ఛతి పారమేష్ఠ్యం
నాస్మిన్భవే భ్రమతి ముక్తసమస్తబన్ధః ||87||

అధ్యాత్మపారోక్ష్యమిదం మయాధిగతమద్భుతమ్
ఏవం స్త్రియాశ్రమః పుంసశ్ఛిన్నోఽముత్ర చ సంశయః ||88||

అధ్యాయము – 30

విదుర ఉవాచ
యే త్వయాభిహితా బ్రహ్మన్సుతాః ప్రాచీనబర్హిషః
తే రుద్రగీతేన హరిం సిద్ధిమాపుః ప్రతోష్య కామ్ ||1||

కిం బార్హస్పత్యేహ పరత్ర వాథ కైవల్యనాథప్రియపార్శ్వవర్తినః
ఆసాద్య దేవం గిరిశం యదృచ్ఛయా ప్రాపుః పరం నూనమథ ప్రచేతసః ||2||

మైత్రేయ ఉవాచ
ప్రచేతసోఽన్తరుదధౌ పితురాదేశకారిణః

అపయజ్ఞేన తపసా పురఞ్జనమతోషయన్ ॥3॥

దశవర్షసహస్రాన్తే పురుషస్తు సనాతనః
తేషామావిరభూత్కృచ్ఛ్రం శాన్తేన శమయన్రుచా ॥4॥

సుపర్ణస్కన్ధమారూఢో మేరుశృఙ్గమివామ్బుదః
పీతవాసా మణిగ్రీవః కుర్వన్వితిమిరా దిశః ॥5॥

కాశిష్ణునా కనకవర్ణవిభూషణేన
భ్రాజత్కపోలవదనో విలసత్కిరీటః
అష్టాయుధైరనుచరైర్మునిభిః సురేన్ద్రైర్
ఆసేవితో గరుడకిన్నరగీతకీర్తిః ॥6॥

పీనాయతాష్టభుజమణ్డలమధ్యలక్ష్మ్యా
స్పర్ధచ్ఛ్రియా పరివృతో వనమాలయాద్యః
బర్హిష్మతః పురుష ఆహ సుతాన్ప్రపన్నాన్
పర్జన్యనాదరుతయా సఘృణావలోకః ॥7॥

శ్రీభగవానువాచ
వరం వృణీధ్వం భద్రం వో యూయం మే నృపనన్దనాః
సౌహార్దేనాపృథగ్ధర్మాస్తుష్టోఽహం సౌహృదేన వః ॥8॥

యోఽనుస్మరతి సన్ధ్యాయాం యుష్మాననుదినం నరః
తస్య భ్రాతృష్వాత్మసామ్యం తథా భూతేషు సౌహృదమ్ ॥9॥

యే తు మాం రుద్రగీతేన సాయం ప్రాతః సమాహితాః
స్తువన్త్యహం కామవరాన్దాస్యే ప్రజ్ఞాం చ శోభనామ్ ॥10॥

యద్యూయం పితురాదేశమగ్రహీష్ట ముదాన్వితాః
అథో వ ఉశతీ కీర్తిర్లోకానను భవిష్యతి ॥11॥

భవితా విశ్రుతః పుత్రోఽనవమో బ్రహ్మణో గుణైః
య ఏతామాత్మవీర్యేణ త్రిలోకీం పూరయిష్యతి ॥12॥

కణ్డోః ప్రమ్లోచయా లబ్ధా కన్యా కమలలోచనా
తాం చాపవిద్ధాం జగృహుర్భూరుహా నృపనన్దనాః ॥13॥

క్షుత్క్షామాయా ముఖే రాజా సోమః పీయూషవర్షిణీమ్
దేశినీం రోదమానాయా నిదధే స దయాన్వితః ॥14॥

ప్రజావిసర్గ ఆదిష్టాః పిత్రా మామనువర్తతా
తత్ర కన్యాం వరారోహాం తాముద్వహత మా చిరమ్ ॥15॥

అపృథగ్ధర్మశీలానాం సర్వేషాం వః సుమధ్యమా
అపృథగ్ధర్మశీలేయం భూయాత్పత్న్యర్పితాశయా ॥16॥

దివ్యవర్షసహస్రాణాం సహస్రమహతౌజసః

భౌమాన్భోక్ష్యథ భోగాన్వై దివ్యాంశ్చానుగ్రహాన్మమ ॥17॥

అథ మయ్యనపాయిన్యా భక్త్యా పక్వగుణాశయాః
ఉపయాస్యథ మద్ధామ నిర్విద్య నిరయాదతః ॥18॥

గృహేష్వావిశతాం చాపి పుంసాం కుశలకర్మణామ్
మద్వార్తాయాతయామానాం న బన్ధాయ గృహా మతాః ॥19॥

నవ్యవద్ధృదయే యజ్జ్ఞో బ్రహ్మైతద్బ్రహ్మవాదిభిః
న ముహ్యన్తి న శోచన్తి న హృష్యన్తి యతో గతాః ॥20॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఏవం బ్రువాణం పురుషార్థభాజనం జనార్దనం ప్రాఞ్జలయః ప్రచేతసః
తద్దర్శనధ్వస్తతమోరజోమలా గిరాగృణన్గద్గదయా సుహృత్తమమ్ ॥21॥

ప్రచేతస ఊచుః
నమో నమః క్లేశవినాశనాయ నిరూపితోదారగుణాహ్వయాయ
మనోవచోవేగపురోజవాయ సర్వాక్షమార్గైరగతాధ్వనే నమః ॥22॥

శుద్ధాయ శాన్తాయ నమః స్వనిష్ఠయా మనస్యపార్థం విలసద్ద్వయాయ
నమో జగత్స్థానలయోదయేషు గృహీతమాయాగుణవిగ్రహాయ ॥23॥

నమో విశుద్ధసత్త్వాయ హరయే హరిమేధసే
వాసుదేవాయ కృష్ణాయ ప్రభవే సర్వసాత్వతామ్ ॥24॥

నమః కమలనాభాయ నమః కమలమాలినే
నమః కమలపాదాయ నమస్తే కమలేక్షణ ॥25॥

నమః కమలకిఞ్జల్క పిశఙ్గామలవాససే
సర్వభూతనివాసాయ నమోఽయుఙ్క్ష్మహి సాక్షిణే ॥26॥

రూపం భగవతా త్వేతదశేషక్లేశసఙ్క్షయమ్
ఆవిష్కృతం నః క్లిష్టానాం కిమన్యదనుకమ్పితమ్ ॥27॥

ఏతావత్త్వం హి విభుభిర్భావ్యం దీనేషు వత్సలైః
యదనుస్మర్యతే కాలే స్వబుద్ధ్యాభద్రరన్ధన ॥28॥

యేనోపశాన్తిర్భూతానాం క్షుల్లకానామపీహతామ్
అన్తర్హితోఽన్తర్హృదయే కస్మాన్నో వేద నాశిషః ॥29॥

అసావేవ వరోఽస్మాకమీప్సితో జగతః పతే
ప్రసన్నో భగవాన్యేషామపవర్గః గురుర్గతిః ॥30॥

వరం వృణీమహేఽథాపి నాథ త్వత్పరతః పరాత్
న హ్యన్తస్త్వద్విభూతీనాం సోఽనన్త ఇతి గీయసే ॥31॥

పారిజాతేఽఞ్జసా లబ్ధే సారఙ్గోఽన్యన్న సేవతే

త్వదఙ్ఘ్రిమూలమాసాద్య సాక్షాత్కిం కిం వృణీమహి ॥32॥

యావత్తే మాయయా స్పృష్టా భ్రమామ ఇహ కర్మభిః
తావద్భవత్ప్రసఙ్గానాం సఙ్గః స్యాన్నో భవే భవే ॥33॥

తులయామ లవేనాపి న స్వర్గం నాపునర్భవమ్
భగవత్సఙ్గిసఙ్గస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః ॥34॥

యత్రేడ్యన్తే కథా మృష్టాస్తృష్ణాయాః ప్రశమో యతః
నిర్వైరం యత్ర భూతేషు నోద్వేగో యత్ర కశ్చన ॥35॥

యత్ర నారాయణః సాక్షాద్భగవాన్న్యాసినాం గతిః
సంస్తూయతే సత్కథాసు ముక్తసఙ్గైః పునః పునః ॥36॥

తేషాం విచరతాం పద్భ్యాం తీర్థానాం పావనేచ్ఛయా
భీతస్య కిం న రోచేత తావకానాం సమాగమః ॥37॥

వయం తు సాక్షాద్భగవన్భవస్య ప్రియస్య సఖ్యుః క్షణసఙ్గమేన
సుదుశ్చికిత్స్యస్య భవస్య మృత్యోర్భిషక్తమం త్వాద్య గతిం గతాః స్మ ॥38॥

యన్నః స్వధీతం గురవః ప్రసాదితా విప్రాశ్చ వృద్ధాశ్చ సదానువృత్త్యా
ఆర్యా నతాః సుహృదో భ్రాతరశ్చ సర్వాణి భూతాన్యనసూయయైవ ॥39॥

యన్నః సుతప్తం తప ఏతదీశ నిరన్ధసాం కాలమదభ్రమప్సు
సర్వం తదేతత్పురుషస్య భూమ్నో వృణీమహే తే పరితోషణాయ ॥40॥

మనుః స్వయమ్భూర్భగవాన్భవశ్చ యేఽన్యే తపోజ్ఞానవిశుద్ధసత్త్వాః
అదృష్టపారా అపి యన్మహిమ్నః స్తువన్త్యథో త్వాత్మసమం గృణీమః ॥41॥

నమః సమాయ శుద్ధాయ పురుషాయ పరాయ చ
వాసుదేవాయ సత్త్వాయ తుభ్యం భగవతే నమః ॥42॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి ప్రచేతోభిరభిష్టుతో హరిః ప్రీతస్తథేత్యాహ శరణ్యవత్సలః
అనిచ్ఛతాం యానమతృప్తచక్షుషాం యయౌ స్వధామానపవర్గవీర్యః ॥43॥

అథ నిర్యాయ సలిలాత్ప్రచేతస ఉదన్వతః
వీక్ష్యాకుప్యన్ద్రుమైశ్ఛన్నాం గాం గాం రోద్ధుమివోచ్ఛ్రితైః ॥44॥

తతోఽగ్నిమారుతౌ రాజన్నముఞ్చన్ముఖతో రుషా
మహీం నిర్వీరుధం కర్తుం సంవర్తక ఇవాత్యయే ॥45॥

భస్మసాత్క్రియమాణాంస్తాన్ద్రుమాన్వీక్ష్య పితామహః
ఆగతః శమయామాస పుత్రాన్బర్హిష్మతో నయైః ॥46॥

తత్రావశిష్టా యే వృక్షా భీతా దుహితరం తదా
ఉజ్జహ్రుస్తే ప్రచేతోభ్య ఉపదిష్టాః స్వయమ్భువా ॥47॥

తే చ బ్రహ్మణ ఆదేశాన్మారిషాముపయేమిరే
యస్యాం మహదవజ్ఞానాదజన్యజనయోనిజః ||48 ||

చాక్షుషే త్వన్తరే ప్రాప్తే ప్రాక్సర్గే కాలవిద్రుతే
యః ససర్జ ప్రజా ఇష్టాః స దక్షో దైవచోదితః ||49 ||

యో జాయమానః సర్వేషాం తేజస్తేజస్వినాం రుచా
స్వయోపాదత్త దాక్ష్యాచ్చ కర్మణాం దక్షమబ్రువన్ ||50 ||

తం ప్రజాసర్గరక్షాయామనాదిరభిషిచ్య చ
యుయోజ యుయుజేఽన్యాంశ్చ స వై సర్వప్రజాపతీన్ ||51 ||

అధ్యాయము – 31

మైత్రేయ ఉవాచ
తత ఉత్పన్నవిజ్ఞానా ఆశ్వధోక్షజభాషితమ్
స్మరన్త ఆత్మజే భార్యాం విసృజ్య ప్రావ్రజన్గృహాత్ ||1 ||

దీక్షితా బ్రహ్మసత్రేణ సర్వభూతాత్మమేధసా
ప్రతీచ్యాం దిశి వేలాయాం సిద్ధోఽభూద్యత్ర జాజలిః ||2 ||

తాన్నిర్జితప్రాణమనోవచోదృశో జితాసనాన్శాన్తసమానవిగ్రహాన్
పరేఽమలే బ్రహ్మణి యోజితాత్మనః సురాసురేడ్యో దదృశే స్మ నారదః ||3 ||

తమాగతం త ఉత్థాయ ప్రణిపత్యాభినన్ద్య చ
పూజయిత్వా యథాదేశం సుఖాసీనమథాబ్రువన్ ||4 ||

ప్రచేతస ఊచుః
స్వాగతం తే సురర్షేఽద్య దిష్ట్యా నో దర్శనం గతః
తవ చఙ్క్రమణం బ్రహ్మన్నభయాయ యథా రవేః ||5 ||

యదాదిష్టం భగవతా శివేనాధోక్షజేన చ
తద్గృహేషు ప్రసక్తానాం ప్రాయశః క్షపితం ప్రభో ||6 ||

తన్నః ప్రద్యోతయాధ్యాత్మ జ్ఞానం తత్త్వార్థదర్శనమ్
యేనాఞ్జసా తరిష్యామో దుస్తరం భవసాగరమ్ ||7 ||

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి ప్రచేతసాం పృష్టో భగవాన్నారదో మునిః
భగవత్యుత్తమశ్లోక ఆవిష్టాత్మాబ్రవీన్నృపాన్ ||8 ||

నారద ఉవాచ
తజ్జన్మ తాని కర్మాణి తదాయుస్తన్మనో వచః
నృణాం యేన హి విశ్వాత్మా సేవ్యతే హరిరీశ్వరః ||9 ||

కిం జన్మభిస్త్రిభిర్వేహ శౌక్రసావిత్రయాజ్ఞికైః

కర్మభిర్వా త్రయీప్రోక్తైః పుంసోఽపి విబుధాయుషా ॥10॥

శ్రుతేన తపసా వా కిం వచోభిశ్చిత్తవృత్తిభిః
బుద్ధ్యా వా కిం నిపుణయా బలేనేన్ద్రియరాధసా ॥11॥

కిం వా యోగేన సాఙ్ఖ్యేన న్యాసస్వాధ్యాయయోరపి
కిం వా శ్రేయోభిరన్యైశ్చ న యత్రాత్మప్రదో హరిః ॥12॥

శ్రేయసామపి సర్వేషామాత్మా హ్యవధిరర్థతః
సర్వేషామపి భూతానాం హరిరాత్మాత్మదః ప్రియః ॥13॥

యథా తరోర్మూలనిషేచనేన తృప్యన్తి తత్స్కన్ధభుజోపశాఖాః
ప్రాణోపహారాచ్చ యథేన్ద్రియాణాం తథైవ సర్వార్హణమచ్యుతేజ్యా ॥14॥

యథైవ సూర్యాత్ప్రభవన్తి వారః పునశ్చ తస్మిన్ప్రవిశన్తి కాలే
భూతాని భూమౌ స్థిరజఙ్గమాని తథా హరావేవ గుణప్రవాహః ॥15॥

ఏతత్పదం తజ్జగదాత్మనః పరం సకృద్విభాతం సవితుర్యథా ప్రభా
యథాసవో జాగ్రతి సుప్తశక్తయో ద్రవ్యక్రియాజ్ఞానభిదాభ్రమాత్యయః ॥16॥

యథా నభస్యభ్రతమఃప్రకాశా భవన్తి భూపా న భవన్త్యనుక్రమాత్
ఏవం పరే బ్రహ్మణి శక్తయస్త్వమూ రజస్తమః సత్త్వమితి ప్రవాహః ॥17॥

తేనైకమాత్మానమశేషదేహినాం కాలం ప్రధానం పురుషం పరేశమ్
స్వతేజసా ధ్వస్తగుణప్రవాహమాత్మైకభావేన భజధ్వమద్ధా ॥18॥

దయయా సర్వభూతేషు సన్తుష్ట్యా యేన కేన వా
సర్వేన్ద్రియోపశాన్త్యా చ తుష్యత్యాశు జనార్దనః ॥19॥

అపహతసకలైషణామలాత్మన్యవిరతమేధితభావనోపహూతః
నిజజనవశగత్వమాత్మనోఽయన్న సరతి ఛిద్రవదక్షరః సతాం హి ॥20॥

న భజతి కుమనీషిణాం స ఇజ్యాం హరిరధనాత్మధనప్రియో రసజ్ఞః
శ్రుతధనకులకర్మణాం మదైర్యే విదధతి పాపమకిఞ్చనేషు సత్సు ॥21॥

శ్రియమనుచరతీం తదర్థినశ్చ ద్విపదపతీన్విబుధాంశ్చ యత్స్వపూర్ణః
న భజతి నిజభృత్యవర్గతన్త్రః కథమమముద్విసృజేత్పుమాన్కృతజ్ఞః ॥22॥

మైత్రేయ ఉవాచ
ఇతి ప్రచేతసో రాజన్నన్యాశ్చ భగవత్కథాః
శ్రావయిత్వా బ్రహ్మలోకం యయౌ స్వాయమ్భువో మునిః ॥23॥

తేఽపి తన్ముఖనిర్యాతం యశో లోకమలాపహమ్
హరేర్నిశమ్య తత్పాదం ధ్యాయన్తస్తద్గతిం యయుః ॥24॥

ఏతత్తేఽభిహితం క్షత్తర్యన్మాం త్వం పరిపృష్టవాన్
ప్రచేతసాం నారదస్య సంవాదం హరికీర్తనమ్ ॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ
య ఏష ఉత్తానపదో మానవస్యానువర్ణితః
వంశః ప్రియవ్రతస్యాపి నిబోధ నృపసత్తమ ||26||

యో నారదాదాత్మవిద్యామధిగమ్య పునర్మహీమ్
భుక్త్వా విభజ్య పుత్రేభ్య ఐశ్వరం సమగాత్పదమ్ ||27||

ఇమాం తు కౌషారవిణోపవర్ణితాం క్షత్తా నిశమ్యాజితవాదసత్కథామ్
ప్రవృద్ధభావోఽశ్రుకలాకులో మునేర్దధార మూర్ధ్నా చరణం హృదా హరేః ||28||

విదుర ఉవాచ
సోఽయమద్య మహాయోగిన్భవతా కరుణాత్మనా
దర్శితస్తమసః పారో యత్రాకిఞ్చనగో హరిః ||29||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యానమ్య తమామన్త్ర్య విదురో గజసాహ్వయమ్
స్వానాం దిదృక్షుః ప్రయయౌ జ్ఞాతీనాం నిర్వృతాశయః ||30||

ఏతద్యః శృణుయాద్రాజన్రాజ్ఞాం హర్యర్పితాత్మనామ్
ఆయుర్ధనం యశః స్వస్తి గతిమైశ్వర్యమాప్నుయాత్ ||31||

||చతుర్థ స్కంధము సంపూర్ణం||

పంచమ స్కంధము

అధ్యాయము – 1

రాజోవాచ
ప్రియవ్రతో భాగవతాత్మారామః కథం మునే
గృహేఽరమత యన్మూలః కర్మబన్ధః పరాభవః ॥1॥

న నూనం ముక్తసఙ్గానాం తాదృశానాం ద్విజర్షభ
గృహేష్వభినివేశోఽయం పుంసాం భవితుమర్హతి ॥2॥

మహతాం ఖలు విప్రర్షే ఉత్తమశ్లోకపాదయోః
ఛాయానిర్వృతచిత్తానాం న కుటుమ్బే స్పృహామతిః ॥3॥

సంశయోఽయం మహాన్బ్రహ్మన్దారాగారసుతాదిషు
సక్తస్య యత్సిద్ధిరభూత్కృష్ణే చ మతిరచ్యుతా ॥4॥

శ్రీశుక ఉవాచ
బాఢముక్తం భగవత ఉత్తమశ్లోకస్య శ్రీమచ్చరణారవిన్దమకరన్దరస ఆవేశితచేతసో భాగవతపరమహంసదయితకథాం కిఞ్చిదన్తరాయవిహతాం స్వాం శివతమాం పదవీం న ప్రాయేణ హిన్వన్తి ॥5॥

యర్హి వావ హ రాజన్స రాజపుత్రః ప్రియవ్రతః పరమభాగవతో నారదస్య చరణోపసేవయాఞ్జసావగతపరమార్థసతత్త్వో బ్రహ్మసత్రేణ దీక్షిష్యమాణోఽవనితలపరిపాలనాయామ్నాత ప్రవరగుణగణైకాన్తభాజనతయా స్వపిత్రోపామన్త్రితో భగవతి వాసుదేవ ఏవావ్యవధానసమాధియోగేన సమావేశితసకలకారకక్రియాకలాపో నైవాభ్యనన్దద్యద్యపి తదప్రత్యామ్నాతవ్యం తదధికరణ ఆత్మనోఽన్యస్మాదసతోఽపి పరాభవమన్వీక్షమాణః ॥6॥

అథ హ భగవానాదిదేవ ఏతస్య గుణవిసర్గస్య పరిబృంహణానుధ్యానవ్యవసితసకలజగద్ అభిప్రాయ ఆత్మయోనిరఖిలనిగమనిజగణపరివేష్టితః స్వభవనాదవతతార ॥7॥

స తత్ర తత్ర గగనతల ఉడుపతిరివ విమానావలిభిరనుపథమమర పరివృఢైరభిపూజ్యమానః పథి పథి చ వరూథశః సిద్ధగన్ధర్వసాధ్యచారణముని గణైరుపగీయమానో గన్ధమాదనద్రోణీమవభాసయన్నుపససర్ప ॥8॥

తత్ర హ వా ఏనం దేవర్షిర్హంసయానేన పితరం భగవన్తం హిరణ్యగర్భముపలభమానః సహసైవోత్థాయార్హణేన సహ పితాపుత్రాభ్యామవహితాఞ్జలిరుపతస్థే ॥9॥

భగవానపి భారత తదుపనీతార్హణః సూక్తవాకేనాతితరాముదితగుణగణావతారసుజయః ప్రియవ్రతమాదిపురుషస్తం సదయహాసావలోక ఇతి హోవాచ ॥10॥

శ్రీభగవానువాచ

నిబోధ తాతేదమృతం బ్రవీమి మాసూయితుం దేవమర్హస్యప్రమేయమ్
వయం భవస్తే తత ఏష మహర్షిర్వహామ సర్వే వివశా యస్య దిష్టమ్ ||11||

న తస్య కశ్చిత్తపసా విద్యయా వా న యోగవీర్యేణ మనీషయా వా
నైవార్థధర్మైః పరతః స్వతో వా కృతం విహన్తుం తనుభృద్విభూయాత్ ||12||

భవాయ నాశాయ చ కర్మ కర్తుం శోకాయ మోహాయ సదా భయాయ
సుఖాయ దుఃఖాయ చ దేహయోగమవ్యక్తదిష్టం జనతాఙ్గ ధత్తే ||13||

యద్వాచి తన్త్యాం గుణకర్మదామభిః సుదుస్తరైర్వత్స వయం సుయోజితాః
సర్వే వహామో బలిమీశ్వరాయ ప్రోతా నసీవ ద్విపదే చతుష్పదః ||14||

ఈశాభిసృష్టం హ్యవరున్ధ్మహేఽఙ్గ దుఃఖం సుఖం వా గుణకర్మసఙ్గాత్
ఆస్థాయ తత్తద్యదయుఙ్క్త నాథశ్చక్షుష్మతాన్ధా ఇవ నీయమానాః ||15||

ముక్తోఽపి తావద్బిభృయాత్స్వదేహమారబ్ధమశ్నన్నభిమానశూన్యః
యథానుభూతం ప్రతియాతనిద్రః కిం త్వన్యదేహాయ గుణాన్న వృఙ్క్తే ||16||

భయం ప్రమత్తస్య వనేష్వపి స్యాద్యతః స ఆస్తే సహషట్సపత్నః
జితేన్ద్రియస్యాత్మరతేర్బుధస్య గృహాశ్రమః కిం ను కరోత్యవద్యమ్ ||17||

యః షట్సపత్నాన్విజిగీషమాణో గృహేషు నిర్విశ్య యతేత పూర్వమ్
అత్యేతి దుర్గాశ్రిత ఊర్జితారీన్క్షీణేషు కామం విచరేద్విపశ్చిత్ ||18||

త్వం త్వబ్జనాభాఙ్ఘ్రిసరోజకోశ దుర్గాశ్రితో నిర్జితషట్సపత్నః
భుఙ్క్ష్వేహ భోగాన్పురుషాతిదిష్టాన్విముక్తసఙ్గః ప్రకృతిం భజస్వ ||19||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి సమభిహితో మహాభాగవతో భగవతస్త్రిభువనగురోరనుశాసనమాత్మనో
లఘుతయావనత శిరోధరో బాఢమితి సబహుమానమువాహ ||20||

భగవానపి మనునా యథావదుపకల్పితాపచితిః ప్రియవ్రత
నారదయోరవిషమమభిసమీక్షమాణయోరాత్మసమవస్థానమవాఙ్మనసం
క్షయమవ్యవహృతం ప్రవర్తయన్నగమత్ ||21||

మనురపి పరేణైవం ప్రతిసన్ధితమనోరథః సురర్షివరానుమతేనాత్మజమఖిలధరామణ్డల
స్థితిగుప్తయ ఆస్థాప్య స్వయమతివిషమవిషయవిషజలాశయాశాయా ఉపరరామ ||22||

ఇతి హ వావ స జగతీపతిరీశ్వరేచ్ఛయాధినివేశితకర్మాధికారోఽఖిలజగద్బన్ధధ్వంసన
పరానుభావస్య భగవత ఆదిపురుషస్యాఙ్ఘ్రియుగలానవరతధ్యానానుభావేన
పరిరన్ధితకషాయాశయోఽవదాతోఽపి మానవర్ధనో మహతాం మహీతలమనుశశాస ||23||

అథ చ దుహితరం ప్రజాపతేర్విశ్వకర్మణ ఉపయేమే బర్హిష్మతీం నామ తస్యాము హ వావ
ఆత్మజానాత్మసమానశీలగుణకర్మరూపవీర్యోదారాన్దశ భావయామ్బభూవ కన్యాం చ
యవీయసీమూర్జస్వతీం నామ ||24||

ఆగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వాయజ్ఞబాహుమహావీరహిరణ్యరేతోఘృతపృష్ఠసవనమేధాతిథివీతిహోత్రకవయ

ఇతి సర్వ ఏవాగ్నినామానః॥25॥

ఏతేషాం కవిర్మహావీరః సవన ఇతి త్రయ ఆసన్నూర్ధ్వరేతసస్త ఆత్మవిద్యాయామర్భ భావాదారభ్య కృతపరిచయాః పారమహంస్యమేవాశ్రమమభజన్॥26॥

తస్మిన్ను హ వా ఉపశమశీలాః పరమర్షయః సకలజీవనికాయావాసస్య భగవతో వాసుదేవస్య భీతానాం శరణభూతస్య శ్రీమచ్చరణారవిన్దావిరతస్మరణావిగలితపరమభక్తియోగానుభావేన పరిభావితాన్తర్హృదయాధిగతే భగవతి సర్వేషాం భూతానామాత్మభూతే ప్రత్యగ్ ఆత్మన్యేవాత్మనస్తాదాత్మ్యమవిశేషేణ సమీయుః॥27॥

అన్యస్యామపి జాయాయాం త్రయః పుత్రా ఆసన్నుత్తమస్తామసో రైవత ఇతి మన్వన్తరాధిపతయః॥28॥

ఏవముపశమాయనేషు స్వతనయేష్వథ జగతీపతిర్జగతీమర్బుదాన్యేకాదశ పరివత్సరాణామవ్యాహతాఖిలపురుషకారసారసమ్భృతదోర్దణ్డయుగలాపీడితమౌర్వీగుణస్తనితవిరవి ధర్మప్రతిపక్షో బర్హిష్మత్యాశ్చానుదినమేధమానప్రమోదప్రసరణయౌషిణ్యవ్రీడాప్రముషిత హాసావలోకరుచిరక్ష్వేల్యాదిభిః పరాభూయమానవివేక ఇవానవబుధ్యమాన ఇవ మహామనా బుభుజే॥29॥

యావదవభాసయతి సురగిరిమనుపరిక్రామన్భగవానాదిత్యో వసుధాతలమర్ధేనైవ ప్రతపత్యర్ధేనావచ్ఛాదయతి తదా హి భగవదుపాసనోపచితాతిపురుష ప్రభావస్తదనభినన్దన్సమజవేన రథేన జ్యోతిర్మయేన రజనీమపి దినం కరిష్యామీతి సప్త కృత్వస్తరణిమనుపర్యక్రామద్ద్వితీయ ఇవ పతఙ్గః॥30॥

యే వా ఉ హ తద్రథచరణనేమికృతపరిఖాతాస్తే సప్త సిన్ధవ ఆసన్యత ఏవ కృతాః సప్త భువో ద్వీపాః॥31॥

జమ్బూప్లక్షశాల్మలికుశక్రౌఞ్చశాకపుష్కరసంజ్ఞాస్తేషాం పరిమాణం పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాదుత్తర ఉత్తరో యథాసఙ్ఖ్యం ద్విగుణమానేన బహిః సమన్తత ఉపక్లృప్తాః॥32॥

క్షీరోదకేశు రసోద సురోద గ్రటోద క్షీరోదదధిమందోద సుద్భోదః సప్త జలధారయ సప్త ద్వీప పరిక్ఖ్యంతర ద్వీప సమానైకైశ్యేల యతానుపూర్వాణి సప్తస్వాపి బహిర్ద్వీపేషు పృథక్ పరిత ఉపకల్పితాస్తేషు జంబ్వాదిశు బర్హిస్మతిపతిర్ అనువర్తానాత్మజాన్ ఆగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వా యజ్ఞబాహు హిరణ్యరేతోగ్రటప్రస్థ మేధాతిథి వితిహోత్ర సంజ్ఞాన యథా సంఖ్యేనైకస్మిననేకమ్ ఎవాధిపతిం విదధే॥33॥

దుహితరం చోర్జస్వతీం నామోశనసే ప్రాయచ్ఛద్యస్యామాసీద్దేవయానీ నామ కావ్యసుతా॥ 34॥

నైవంవిధః పురుషకార ఉరుక్రమస్య
పుంసాం తదఙ్ఘ్రిరజసా జితషడ్గుణానామ్
చిత్రం విదూరవిగతః సకృదాదదీత
యన్నామధేయమధునా స జహాతి బన్ధమ్॥35॥

స ఏవమపరిమితబలపరాక్రమ ఏకదా తు దేవర్షిచరణానుశయనానుపతితగుణవిసర్గ

సంసర్గేణానిర్వృతమివాత్మానం మన్యమాన ఆత్మనిర్వేద ఇదమాహ॥36॥

అహో అసాధ్వనుష్ఠితం యదభినివేశితోఽహమిన్ద్రియైరవిద్యారచితవిషమవిషయాన్ధకూపే తదలమలమముష్యా వనితాయా వినోదమృగం మాం ధిగ్ధిగితి గర్హయాం చకార॥37॥

పరదేవతాప్రసాదాధిగతాత్మప్రత్యవమర్శేనానుప్రవృత్తేభ్యః పుత్రేభ్య ఇమాం యథాదాయం విభజ్య భుక్తభోగాం చ మహిషీం మృతకమివ సహ మహావిభూతిమపహాయ స్వయం నిహితనిర్వేదో హృది గృహీతహరివిహారానుభావో భగవతో నారదస్య పదవీం పునరేవానుససార ॥38॥

తస్య హ వా ఏతే శ్లోకాః –
ప్రియవ్రతకృతం కర్మ కో ను కుర్యాద్వినేశ్వరమ్
యో నేమినిమ్నైరకరోచ్ఛాయాం ఘ్నన్సప్త వారిధీన్॥39॥

భూసంస్థానం కృతం యేన సరిద్గిరివనాదిభిః
సీమా చ భూతనిర్వృత్యై ద్వీపే ద్వీపే విభాగశః॥40॥

భౌమం దివ్యం మానుషం చ మహిత్వం కర్మయోగజమ్
యశ్చక్రే నిరయౌపమ్యం పురుషానుజనప్రియః॥41॥

అధ్యాయము – 2

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం పితరి సమ్ప్రవృత్తే తదనుశాసనే వర్తమాన ఆగ్నీధ్రో జమ్బూద్వీపౌకసః ప్రజా ఔరసవద్ధర్మావేక్షమాణః పర్యగోపాయత్॥1॥

స చ కదాచిత్పితృలోకకామః సురవరవనితాక్రీడాచలద్రోణ్యాం భగవన్తం విశ్వసృజాం పతిమాభృతపరిచర్యోపకరణ ఆత్మ ఇకాగ్ర్యేణ తపస్వ్యారాధయాం బభూవ॥2॥

తదుపలభ్య భగవానాదిపురుషః సదసి గాయన్తీం పూర్వచిత్తిం నామాప్సరసమభియాపయామాస ॥3॥

సా చ తదాశ్రమోపవనమతిరమణీయం వివిధనిబిడవిటపివిటపనికరసంశ్లిష్టపురట లతారూఢస్థలవిహఙ్గమమిథునైః ప్రోచ్యమానశ్రుతిభిః ప్రతిబోధ్యమానసలిలకుక్కుటకారణ్డవ కలహంసాదిభిర్విచిత్రముపకూజితామలజలాశయకమలాకరముపబభ్రామ॥4॥

తస్యాః సులలితగమనపదవిన్యాసగతివిలాసాయాశ్చానుపదం ఖణఖణాయమానరుచిర చరణాభరణస్వనముపాకర్ణ్య నరదేవకుమారః సమాధియోగేనామీలితనయననలినముకుల యుగలమీషద్వికచయ్య వ్యచష్ట॥5॥

తామేవావిదూరే మధుకరీమివ సుమనస ఉపజిఘ్రన్తీం దివిజమనుజమనోనయనాహ్లాద దుఘైర్గతివిహారవ్రీడావినయావలోకసుస్వరాక్షరావయవైర్మనసి నృణాం కుసుమాయుధస్య విదధతీం వివరం నిజముఖవిగలితామృతాసవసహాసభాషణామోదమదాన్ధమధుకరనికరోపరోధేన ద్రుతపద విన్యాసేన వల్గుస్పన్దనస్తనకలశకబరభారరశనాం దేవీం తదవలోకనేన వివృతావసరస్య భగవతో మకరధ్వజస్య వశముపనీతో జడవదితి హోవాచ॥6॥

కా త్వం చికీర్షసి చ కిం మునివర్య శైలే
మాయాసి కాపి భగవత్పరదేవతాయాః
విజ్యే బిభర్షి ధనుషీ సుహృదాత్మనోఽర్థే
కిం వా మృగాన్మృగయసే విపినే ప్రమత్తాన్॥7॥

బాణావిమౌ భగవతః శతపత్రపత్రౌ
శాన్తావపుఙ్ఖరుచిరావతితిగ్మదన్తౌ
కస్మై యుయుఙ్క్షసి వనే విచరన్న విద్మః
క్షేమాయ నో జడధియాం తవ విక్రమోఽస్తు॥8॥

శిష్యా ఇమే భగవతః పరితః పఠన్తి
గాయన్తి సామ సరహస్యమజస్రమీశమ్
యుష్మచ్ఛిఖావిలులితాః సుమనోఽభివృష్టీః
సర్వే భజన్త్యృషిగణా ఇవ వేదశాఖాః॥9॥

వాచం పరం చరణపఞ్జరతిత్తిరీణాం
బ్రహ్మన్నరూపముఖరాం శృణవామ తుభ్యమ్
లబ్ధా కదమ్బరుచిరఙ్కవిటఙ్కబిమ్బే
యస్యామలాతపరిధిః క్వ చ వల్కలం తే॥10॥

కిం సమ్భృతం రుచిరయోర్ద్విజ శృఙ్గయోస్తే
మధ్యే కృశో వహసి యత్ర దృశిః శ్రితా మే
పఙ్కోఽరుణః సురభిరాత్మవిషాణ ఈదృగ్
యేనాశ్రమం సుభగ మే సురభీకరోషి॥11॥

లోకం ప్రదర్శయ సుహృత్తమ తావకం మే
యత్రత్య ఇత్థమురసావయవావపూర్వౌ
అస్మద్విధస్య మనౌన్నయనౌ బిభర్తి
బహ్వద్భుతం సరసరాససుధాది వక్త్రే॥12॥

కా వాత్మవృత్తిరదనాద్ధవిరఙ్గ వాతి
విష్ణోః కలాస్యనిమిషోన్మకరౌ చ కర్ణౌ
ఉద్విగ్నమీనయుగలం ద్విజపఙ్క్తిశోచిర్
ఆసన్నభృఙ్గనికరం సర ఇన్ముఖం తే॥13॥

యోఽసౌ త్వయా కరసరోజహతః పతఙ్గో
దిక్షు భ్రమన్భ్రమత ఏజయతేఽక్షిణీ మే
ముక్తం న తే స్మరసి వక్రజటావరూథం
కష్టోఽనిలో హరతి లమ్పట ఏష నీవీమ్॥14॥

రూపం తపోధన తపశ్చరతాం తపోఘ్నం
హ్యేతత్తు కేన తపసా భవతోపలబ్ధమ్
చర్తుం తపోఽర్హసి మయా సహ మిత్ర మహ్యం
కిం వా ప్రసీదతి స వై భవభావనో మే॥15॥

న త్వాం త్యజామి దయితం ద్విజదేవదత్తం

యస్మిన్మనో దృగపి నో న వియాతి లగ్నమ్
మాం చారుశృఙ్గ్యర్హసి నేతుమనువ్రతం తే
చిత్తం యతః ప్రతిసరన్తు శివాః సచివ్యః||16||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి లలనానునయాతివిశారదో గ్రామ్యవైదగ్ధ్యయా పరిభాషయా తాం విబుధవధూం విబుధ మతిరధిసభాజయామాస||17||

సా చ తతస్తస్య వీరయూథపతేర్బుద్ధిశీలరూపవయఃశ్రియౌదార్యేణ పరాక్షిప్తమనాస్తేన సహాయుతాయుతపరివత్సరోపలక్షణం కాలం జమ్బూద్వీపపతినా భౌమస్వర్గభోగాన్బుభుజే|| 18||

తస్యాము హ వా ఆత్మజాన్స రాజవర ఆగ్నీధ్రో నాభికిమ్పురుషహరివర్షేలావృతరమ్యకహిరణ్మయ కురుభద్రాశ్వకేతుమాలసంజ్ఞాన్నవ పుత్రానజనయత్||19||

సా సూత్వాథ సుతాన్నవానువత్సరం గృహ ఏవాపహాయ పూర్వచిత్తిర్భూయ ఏవాజం దేవముపతస్థే ||20||

ఆగ్నీధ్రసుతాస్తే మాతురనుగ్రహాదౌత్పత్తికేనైవ సంహననబలోపేతాః పిత్రా విభక్తా ఆత్మతుల్య నామాని యథాభాగం జమ్బూద్వీపవర్షాణి బుభుజుః||21||

ఆగ్నీధ్రో రాజాతృప్తః కామానామప్సరసమేవానుదినమధిమన్యమానస్తస్యాః సలోకతాం శ్రుతిభిరవారున్ధ యత్ర పితరో మాదయన్తే||22||

సమ్పరేతే పితరి నవ భ్రాతరో మేరుదుహిత్ౄర్మేరుదేవీం ప్రతిరూపాముగ్రదంష్ట్రీం లతాం రమ్యాం శ్యామాం నారీం భద్రాం దేవవీతిమితి సంజ్ఞా నవోదవహన్||23||

అధ్యాయము – 3

శ్రీశుక ఉవాచ
నాభిరపత్యకామోఽప్రజయా మేరుదేవ్యా భగవన్తం యజ్ఞపురుషమవహితాత్మాయజత||1||

తస్య హ వావ శ్రద్ధయా విశుద్ధభావేన యజతః ప్రవర్గ్యేషు ప్రచరత్సు ద్రవ్యదేశకాల మన్త్రర్త్విగ్దక్షిణావిధానయోగోపపత్త్యా దురధిగమోఽపి భగవాన్భాగవతవాత్సల్యతయా సుప్రతీక ఆత్మానమపరాజితం నిజజనాభిప్రేతార్థవిధిత్సయా గృహీతహృదయో హృదయఙ్గమం మనో నయనానన్దనావయవాభిరామమావిశ్చకార||2||

అథ హ తమావిష్కృతభుజయుగలద్వయం హిరణ్మయం పురుషవిశేషం కపిశకౌశేయామ్బర ధరమురసి విలసచ్ఛ్రీవత్సలలామం దరవరవనరుహవనమాలాచ్ఛూర్యమృతమణి గదాదిభిరుపలక్షితం స్ఫుటకిరణప్రవరముకుటకుణ్డలకటకకటిసూత్రహారకేయూరనూపురాద్యఙ్గ భూషణవిభూషితమృత్విక్సదస్యగృహపతయోఽధనా ఇవోత్తమధనముపలభ్య సబహు మానమర్హణేనావనతశీర్షాణ ఉపతస్థుః||3||

ఋత్విజ ఊచుః

అర్హసి ముహురర్హత్తమార్హణమస్మాకమనుపథానాం నమో నమ ఇత్యేతావత్సదుపశిక్షితం కోఽర్హతి పుమాన్ప్రకృతిగుణవ్యతికరమతిరనీశ॥4॥
ఈశ్వరస్య పరస్య ప్రకృతిపురుషయోరర్వాక్తనాభిర్నామ రూపాకృతిభీ రూపనిరూపణమ్సకలజననికాయవృజిననిరసనశివతమప్రవరగుణగణైకదేశ కథనాదృతే॥ 5॥

పరిజనానురాగవిరచితశబలసంశబ్దసలిలసితకిసలయతులసికాదూర్వాఙ్కురైరపి సమ్భృతయా సపర్యయా కిల పరమ పరితుష్యసి॥6॥

అథానయాపి న భవత ఇజ్యయోరుభారభరయా సముచితమర్థమిహోపలభామహే॥7॥

ఆత్మన ఏవానుసవనమఞ్జసావ్యతిరేకేణ బోభూయమానాశేషపురుషార్థస్వరూపస్య కిన్తు నాథాశిష ఆశాసానానామేతదభిసంరాధనమాత్రం భవితుమర్హతి॥8॥

తద్యథా బాలిశానాం స్వయమాత్మనః శ్రేయః పరమవిదుషాం పరమపరమపురుష ప్రకర్ష కరుణయా స్వమహిమానం చాపవర్గాఖ్యముపకల్పయిష్యన్స్వయం నాపచిత ఏవేతరవదిహోపలక్షితః॥9॥

అథాయమేవ వరో హ్యర్హత్తమ యర్హి బర్హిషి రాజర్షేర్వరదర్షభో భవాన్నిజపురుషేక్షణవిషయ ఆసీత్॥10॥

అసఙ్గనిశితజ్ఞానానలవిధూతాశేషమలానాం భవత్స్వభావానామాత్మారామాణాం మునీనామనవరతపరిగుణితగుణగణ పరమమఙ్గలాయనగుణగణకథనోఽసి॥11॥

అథ కథఞ్చిత్స్ఖలనక్షుత్పతనజృమ్భణదురవస్థానాదిషు వివశానాం నః స్మరణాయ జ్వర మరణదశాయామపి సకలకశ్మలనిరసనాని తవ గుణకృతనామధేయాని వచనగోచరాణి భవన్తు॥12॥

కిఞ్చాయం రాజర్షిరపత్యకామః ప్రజాం భవాదృశీమాశాసాన ఈశ్వరమాశిషాం స్వర్గాపవర్గయోరపి భవన్తముపధావతి ప్రజాయామర్థప్రత్యయో ధనదమివాధనః ఫలీకరణమ్॥13॥

కో వా ఇహ తేఽపరాజితోఽపరాజితయా మాయయానవసితపదవ్యానావృతమతిర్విషయవిషరయానావృత ప్రకృతిరనుపాసితమహచ్చరణః॥14॥

యదు హ వావ తవ పునరదభ్రకర్తరిహ సమాహూతస్తత్రార్థధియాం మన్దానాం నస్తద్యద్దేవహేలనం దేవదేవార్హసి సామ్యేన సర్వాన్ప్రతివోఢుమవిదుషామ్॥15॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి నిగదేనాభిష్టూయమానో భగవాననిమిషర్షభో వర్షధరాభివాదితాభివన్దితచరణః సదయమిదమాహ॥16॥

శ్రీభగవానువాచ
అహో బతాహమృషయో భవద్భిరవితథగీర్భిర్వరమసులభమభియాచితో యదముష్యాత్మజో మయా సదృశో భూయాదితి మమాహమేవాభిరూపః కైవల్యాదథాపి బ్రహ్మవాదో న మృషా

భవితుమర్హతి మమైవ హి ముఖం యద్ద్విజదేవకులమ్ ||17||

తత ఆగ్నీధ్రీయేంశకలయావతరిష్యామ్యాత్మతుల్యమనుపలభమానః ||18||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి నిశామయన్త్యా మేరుదేవ్యాః పతిమభిధాయాన్తర్దధే భగవాన్ ||19||

బర్హిషి తస్మిన్నేవ విష్ణుదత్త భగవాన్ పరమర్షిభిః ప్రసాదితో నాభేః ప్రియచికృషయా తదరోధాయనె మేరుదేవ్యామ్ ధర్మాన్ దర్శయితుకామో నాతరశనానమ్ శ్రమణానమ్ ఋషినామ్ ఊర్ధ్వమంతినామ్ శుక్లయా తనునావతతార ||20||

అధ్యాయము – 4

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ హ తముత్పత్త్యైవాభివ్యజ్యమానభగవల్లక్షణం సామ్యోపశమవైరాగ్యైశ్వర్యమహా విభూతిభిరనుదినమేధమానానుభావం ప్రకృతయః ప్రజా బ్రాహ్మణా దేవతాశ్చావనితలసమవనాయాతితరాం జగృధుః ||1||

తస్య హ వా ఇత్థం వర్ష్మణా వరీయసా బృహచ్ఛ్లోకేన చౌజసా బలేన శ్రియా యశసా వీర్యశౌర్యాభ్యాం
చ పితా ఋషభ ఇతీదం నామ చకార ||2||

యస్య హీన్ద్రః స్పర్ధమానో భగవాన్వర్షే న వవర్ష తదవధార్య భగవానృషభదేవో యోగేశ్వరః ప్రహస్యాత్మయోగమాయయా స్వవర్షమజనాభం నామాభ్యవర్షత్ ||3||

నాభిస్తు యథాభిలషితం సుప్రజస్త్వమవరుధ్యాతిప్రమోదభరవిహ్వలో గద్గదాక్షరయా గిరా స్వైరం గృహీతనరలోకసధర్మం భగవన్తం పురాణపురుషం మాయావిలసితమతిర్వత్స తాతేతి సానురాగముపలాలయన్పరాం నిర్వృతిముపగతః ||4||

విదితానురాగమాపౌరప్రకృతి జనపదో రాజా నాభిరాత్మజం సమయసేతురక్షాయామభిషిచ్య బ్రాహ్మణేషూపనిధాయ సహ మేరుదేవ్యా విశాలాయాం ప్రసన్ననిపుణేన తపసా సమాధియోగేన నర నారాయణాఖ్యం భగవన్తం వాసుదేవముపాసీనః కాలేన తన్మహిమానమవాప ||5||

యస్య హ పాణ్డవేయ శ్లోకావుదాహరన్తి -
కో ను తత్కర్మ రాజర్షేర్నాభేరన్వాచరేత్పుమాన్
అపత్యతామగాద్యస్య హరిః శుద్ధేన కర్మణా ||6||

బ్రహ్మణ్యోఽన్యః కుతో నాభేర్విప్రా మఙ్గలపూజితాః
యస్య బర్హిషి యజ్ఞేశం దర్శయామాసురోజసా ||7||

అథ హ భగవానృషభదేవః స్వవర్షం కర్మక్షేత్రమనుమన్యమానః ప్రదర్శితగురుకులవాసో లబ్ధవరైర్గురుభిరనుజ్ఞాతో గృహమేధినాం ధర్మాననుశిక్షమాణో జయన్త్యామిన్ద్రదత్తాయాముభయ లక్షణం కర్మ సమామ్నాయామ్నాతమభియుఞ్జన్నాత్మజానామాత్మసమానానాం శతం జనయామాస ||8||

యేషాం ఖలు మహాయోగీ భరతో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠగుణ ఆసీద్యేనేదం వర్షం భారతమితి వ్యపదిశన్తి॥9॥

తమను కుశావర్త ఇలావర్తో బ్రహ్మావర్తో మలయః కేతుర్భద్రసేన ఇన్ద్రస్పృగ్విదర్భః కీకట ఇతినవ నవతి ప్రధానాః॥10॥

కవిర్హవిరన్తరిక్షః ప్రబుద్ధః పిప్పలాయనః
ఆవిర్హోత్రోఽథ ద్రుమిలశ్చమసః కరభాజనః॥11॥

ఇతి భాగవతధర్మదర్శనా నవ మహాభాగవతాస్తేషాం సుచరితం భగవన్మహిమోపబృంహితం వసుదేవనారదసంవాదముపశమాయనముపరిష్టాద్వర్ణయిష్యామః॥12॥

యవీయాంస ఏకాశీతిర్జాయన్తేయాః పితురాదేశకరా మహాశాలీనా మహాశ్రోత్రియా యజ్ఞశీలాః కర్మవిశుద్ధా
బ్రాహ్మణా బభూవుః॥13॥

భగవానృషభసంజ్ఞ ఆత్మతన్త్రః స్వయం నిత్యనివృత్తానర్థపరమ్పరః కేవలానన్దానుభవ ఈశ్వర ఏవ విపరీతవత్కర్మాణ్యారభమాణః కాలేనానుగతం ధర్మమాచరణేనోపశిక్షయన్నతద్విదాం సమ ఉపశాన్తో మైత్రః కారుణికో ధర్మార్థయశఃప్రజానన్దామృతావరోధేన గృహేషు లోకం నియమయత్॥14॥

యద్యచ్ఛీర్షణ్యాచరితం తత్తదనువర్తతే లోకః॥15॥

యద్యపి స్వవిదితం సకలధర్మం బ్రాహ్మం గుహ్యం బ్రాహ్మణైర్దర్శితమార్గేణ సామాదిభిరుపాయైర్జనతామనుశశాస॥16॥

ద్రవ్యదేశకాలవయఃశ్రద్ధర్త్విగ్వివిధోద్దేశోపచితైః సర్వైరపి క్రతుభిర్యథోపదేశం శత కృత్వ ఇయాజ॥17॥

భగవతర్షభేణ పరిరక్ష్యమాణ ఏతస్మిన్వర్షే న కశ్చన పురుషో వాఞ్ఛత్యవిద్యమానమివాత్మనోఽన్యస్మాత్కథఞ్చన కిమపి కర్హిచిదవేక్షతే భర్తర్యనుసవనం విజృమ్భితస్నేహాతిశయమన్తరేణ॥18॥

స కదాచిదటమానో భగవానృషభో బ్రహ్మావర్తగతో బ్రహ్మర్షిప్రవరసభాయాం ప్రజానాం నిశామయన్తీనామాత్మజానవహితాత్మనః ప్రశ్రయప్రణయభరసుయన్త్రితానప్యుపశిక్షయన్నితి హోవాచ॥19॥

అధ్యాయము – 5

ఋషభ ఉవాచ
నాయం దేహో దేహభాజాం నృలోకే కష్టాన్కామానర్హతే విడ్భుజాం యే
తపో దివ్యం పుత్రకా యేన సత్త్వం శుద్ధ్యేద్యస్మాద్బ్రహ్మసౌఖ్యం త్వనన్తమ్॥1॥

మహత్సేవాం ద్వారమాహుర్విముక్తేస్తమోద్వారం యోషితాం సఙ్గిసఙ్గమ్
మహాన్తస్తే సమచిత్తాః ప్రశాన్తా విమన్యవః సుహృదః సాధవో యే॥2॥

యే వా మయీశే కృతసౌహృదార్థా జనేషు దేహమ్భరవార్తికేషు
గృహేషు జాయాత్మజరాతిమత్సు న ప్రీతియుక్తా యావదర్థాశ్చ లోకే ||3 ||

నూనం ప్రమత్తః కురుతే వికర్మ యదిన్ద్రియప్రీతయ ఆపృణోతి
న సాధు మన్యే యత ఆత్మనోఽయమసన్నపి క్లేశద ఆస దేహః ||4 ||

పరాభవస్తావదబోధజాతో యావన్న జిజ్ఞాసత ఆత్మతత్త్వమ్
యావత్క్రియాస్తావదిదం మనో వై కర్మాత్మకం యేన శరీరబన్ధః ||5 ||

ఏవం మనః కర్మవశం ప్రయుఙ్క్తే అవిద్యయాత్మన్యుపధీయమానే
ప్రీతిర్న యావన్మయి వాసుదేవే న ముచ్యతే దేహయోగేన తావత్ ||6 ||

యదా న పశ్యత్యయథా గుణేహాం స్వార్థే ప్రమత్తః సహసా విపశ్చిత్
గతస్మృతిర్విన్దతి తత్ర తాపానాసాద్య మైథున్యమగారమజ్ఞః ||7 ||

పుంసః స్త్రియా మిథునీభావమేతం తయోర్మిథో హృదయగ్రన్థిమాహుః
అతో గృహక్షేత్రసుతాప్తవిత్తైర్జనస్య మోహోఽయమహం మమేతి ||8 ||

యదా మనోహృదయగ్రన్థిరస్య కర్మానుబద్ధో దృఢ ఆశ్లథేత
తదా జనః సమ్పరివర్తతేఽస్మాద్ముక్తః పరం యాత్యతిహాయ హేతుమ్ ||9 ||

హంసే గురౌ మయి భక్త్యానువృత్త్యా వితృష్ణయా ద్వన్ద్వతితిక్షయా చ
సర్వత్ర జన్తోర్వ్యసనావగత్యా జిజ్ఞాసయా తపసేహానివృత్త్యా ||10 ||

మత్కర్మభిర్మత్కథయా చ నిత్యం మద్దేవసఙ్గాద్గుణకీర్తనాన్మే
నిర్వైరసామ్యోపశమేన పుత్రా జిహాసయా దేహగేహాత్మబుద్ధేః ||11 ||

అధ్యాత్మయోగేన వివిక్తసేవయా ప్రాణేన్ద్రియాత్మాభిజయేన సధ్ర్యక్
సచ్ఛ్రద్ధయా బ్రహ్మచర్యేణ శశ్వదసమ్ప్రమాదేన యమేన వాచామ్ ||12 ||

సర్వత్ర మద్భావవిచక్షణేన జ్ఞానేన విజ్ఞానవిరాజితేన
యోగేన ధృత్యుద్యమసత్త్వయుక్తో లిఙ్గం వ్యపోహేత్కుశలోఽహమాఖ్యమ్ ||13 ||

కర్మాశయం హృదయగ్రన్థిబన్ధమవిద్యయాసాదితమప్రమత్తః
అనేన యోగేన యథోపదేశం సమ్యగ్వ్యపోహ్యోపరమేత యోగాత్ ||14 ||

పుత్రాంశ్చ శిష్యాంశ్చ నృపో గురుర్వా మల్లోకకామో మదనుగ్రహార్థః ఇత్థం విమన్యురనుశిష్యాదతజ్జ్ఞాన్న యోజయేత్కర్మసు కర్మమూఢాన్ కం యోజయన్మనుజోఽర్థం లభేత నిపాతయన్నష్టదృశం హి గర్తే ||15 ||

లోకః స్వయం శ్రేయసి నష్టదృష్టిర్యోఽర్థాన్సమీహేత నికామకామః
అన్యోన్యవైరః సుఖలేశహేతోరనన్తదుఃఖం చ న వేద మూఢః ||16 ||

కస్తం స్వయం తదభిజ్ఞో విపశ్చిదవిద్యాయామన్తరే వర్తమానమ్
దృష్ట్వా పునస్తం సఘృణః కుబుద్ధిం ప్రయోజయేదుత్పథగం యథాన్ధమ్ ||17 ||

గురుర్న స స్యాత్స్వజనో న స స్యాత్పితా న స స్యాజ్జననీ న సా స్యాత్

ద్వైవం న తత్స్యాన్న పతిశ్చ స స్యాన్న మోచయేద్యః సముపేతమృత్యుమ్ ॥18॥

ఇదం శరీరం మమ దుర్విభావ్యం సత్త్వం హి మే హృదయం యత్ర ధర్మః
పృష్ఠే కృతో మే యదధర్మ ఆరాదతో హి మామృషభం ప్రాహురార్యాః ॥19॥

తస్మాద్భవన్తో హృదయేన జాతాః సర్వే మహీయాంసమముం సనాభమ్
అక్లిష్టబుద్ధ్యా భరతం భజధ్వం శుశ్రూషణం తద్భరణం ప్రజానామ్ ॥20॥

భూతేషు వీరుద్భ్య ఉదుత్తమా యే సరీసృపాస్తేషు సబోధనిష్ఠాః
తతో మనుష్యాః ప్రమథాస్తతోఽపి గన్ధర్వసిద్ధా విబుధానుగా యే ॥21॥

దేవాసురేభ్యో మఘవత్ప్రధానా దక్షాదయో బ్రహ్మసుతాస్తు తేషామ్
భవః పరః సోఽథ విరిఞ్చవీర్యః స మత్పరోఽహం ద్విజదేవదేవః ॥22॥

న బ్రాహ్మణైస్తులయే భూతమన్యత్పశ్యామి విప్రాః కిమతః పరం తు
యస్మిన్నృభిః ప్రహుతం శ్రద్ధయాహమశ్నామి కామం న తథాగ్నిహోత్రే ॥23॥

ధృతా తనూరుశతీ మే పురాణీ యేనేహ సత్త్వం పరమం పవిత్రమ్
శమో దమః సత్యమనుగ్రహశ్చ తపస్తితిక్షానుభవశ్చ యత్ర ॥24॥

మత్తోఽప్యనన్తాత్పరతః పరస్మాత్స్వర్గాపవర్గాధిపతేర్న కిఞ్చిత్
యేషాం కిము స్యాదితరేణ తేషామకిఞ్చనానాం మయి భక్తిభాజామ్ ॥25॥

సర్వాణి మద్ధిష్ణ్యతయా భవద్భిశ్చరాణి భూతాని సుతా ధ్రువాణి
సమ్భావితవ్యాని పదే పదే వో వివిక్తదృగ్భిస్తదు హార్హణం మే ॥26॥

మనోవచోదృక్కరణేహితస్య సాక్షాత్కృతం మే పరిబర్హణం హి
వినా పుమాన్యేన మహావిమోహాత్కృతాన్తపాశాన్న విమోక్తుమీశేత్ ॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమనుశాస్యాత్మజాన్స్వయమనుశిష్టానపి లోకానుశాసనార్థం మహానుభావః పరమ సుహృద్భగవానృషభాపదేశ ఉపశమశీలానాముపరతకర్మణాం మహామునీనాం భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య లక్షణం పారమహంస్యధర్మముపశిక్షమాణః స్వతనయశతజ్యేష్ఠం పరమభాగవతం భగవజ్ జనపరాయణం భరతం ధరణిపాలనాయాభిషిచ్య స్వయం భవన ఏవోర్వరితశరీరమాత్రపరిగ్రహ ఉన్మత్త ఇవ గగనపరిధానః ప్రకీర్ణకేశ ఆత్మన్యారోపితాహవనీయో బ్రహ్మావర్తాత్ప్రవవ్రాజ ॥28॥

జడాన్ధమూకబధిరపిశాచోన్మాదకవదవధూతవేషోఽభిభాష్యమాణోఽపి జనానాం గృహీతమౌన వ్రతస్తూష్ణీం బభూవ ॥29॥

తత్ర తత్ర పురగ్రామాకరఖేటవాటఖర్వటశిబిరవ్రజఘోషసార్థగిరి వనాశ్రమాదిష్వనుపథమవనిచరాపసదైః పరిభూయమానో మక్షికాభిరివ వనగజస్తర్జన తాడనావమేహనష్ఠీవనగ్రావశకృద్రజఃప్రక్షేపపూతివాతదురుక్తైస్తదవిగణయన్నేవాసత్సంస్థాన ఏతస్మిన్దేహోపలక్షణే సదపదేశ ఉభయానుభవస్వరూపేణ స్వమహిమావస్థానేనాసమారోపితాహం మమాభిమానత్వాదవిఖణ్డితమనాః పృథివీమేకచరః పరిబభ్రామ ॥30॥

అతిసుకుమారకరచరణోరఃస్థలవిపులబాహ్వంసగలవదనాద్యవయవవిన్యాసః ప్రకృతి సున్దరస్వభావహాససుముఖో నవనలినదలాయమానశిశిరతారారుణాయతనయనరుచిరః సదృశసుభగ కపోలకర్ణకణ్ఠనాసో విగూఢస్మితవదనమహోత్సవేన పురవనితానాం మనసి కుసుమ శరాసనముపదధానః పరాగవలమ్బమానకుటిలజటిలకపిశకేశభూరిభారోఽవధూతమలిననిజ శరీరేణ గ్రహగృహీత ఇవాదృశ్యత ||31||

యర్హి వావ స భగవాన్లోకమిమం యోగస్యాద్ధా ప్రతీపమివాచక్షాణస్తత్ప్రతిక్రియాకర్మ బీభత్సితమితి వ్రతమాజగరమాస్థితః శయాన ఏవాశ్నాతి పిబతి ఖాదత్యవమేహతి హదతి స్మ చేష్టమాన ఉచ్చరిత ఆదిగ్ధోద్దేశః ||32||

తస్య హ యః పురీషసురభిసౌగన్ధ్యవాయుస్తం దేశం దశయోజనం సమన్తాత్సురభిం చకార ||33||

ఏవం గోమృగకాకచర్యయా వ్రజంస్తిష్ఠన్నాసీనః శయానః కాకమృగగోచరితః పిబతి ఖాదత్యవమేహతి స్మ ||34||

ఇతి నానాయోగచర్యాచరణో భగవాన్కైవల్యపతిర్ఋషభోఽవిరతపరమమహానన్దానుభవ ఆత్మని సర్వేషాం భూతానామాత్మభూతే భగవతి వాసుదేవ ఆత్మనోఽవ్యవధానానన్తరోదరభావేన సిద్ధ సమస్తార్థపరిపూర్ణో యోగైశ్వర్యాణి వైహాయసమనోజవాన్తర్ధానపరకాయప్రవేశదూరగ్రహణాదీని యదృచ్ఛయోపగతాని నాఞ్జసా నృప హృదయేనాభ్యనన్దత్ ||35||

అధ్యాయము – 6

రాజోవాచ
న నూనం భగవ ఆత్మారామాణాం యోగసమీరితజ్ఞానావభర్జితకర్మబీజానామైశ్వర్యాణి పునః క్లేశదాని భవితుమర్హన్తి యదృచ్ఛయోపగతాని ||1||

ఋషిరువాచ
సత్యముక్తం కిన్త్విహ వా ఏకే న మనసోఽద్ధా విశ్రమ్భమనవస్థానస్య శఠకిరాత ఇవ సఙ్గచ్ఛన్తే ||2||

తథా చోక్తమ్ -
న కుర్యాత్కర్హిచిత్సఖ్యం మనసి హ్యనవస్థితే
యద్విశ్రమ్భాచ్చిరాచ్చీర్ణం చస్కన్ద తప ఐశ్వరమ్ ||3||

నిత్యం దదాతి కామస్య చ్ఛిద్రం తమను యేఽరయః
యోగినః కృతమైత్రస్య పత్యుర్జాయేవ పుంశ్చలీ ||4||

కామో మన్యుర్మదో లోభః శోకమోహభయాదయః
కర్మబన్ధశ్చ యన్మూలః స్వీకుర్యాత్కో ను తద్బుధః ||5||

అథైవమఖిలలోకపాలలలామోఽపి విలక్షణైర్జడవదవధూతవేషభాషాచరితైరవిలక్షిత భగవత్ప్రభావో యోగినాం సామ్పరాయవిధిమనుశిక్షయన్స్వకలేవరం జిహాసురాత్మన్యాత్మానమసంవ్యవహితమనర్థాన్తరభావేనాన్వీక్షమాణ

ఉపరతానువృత్తిరుపరరామ ॥6॥

తస్య హ వా ఏవం ముక్తలిఙ్గస్య భగవత ఋషభస్య యోగమాయావాసనయా దేహ ఇమాం జగతీమభిమానాభాసేన సఙ్క్రమమాణః కోఙ్కవేఙ్కకుటకాన్దక్షిణ కర్ణాటకాన్దేశాన్యదృచ్ఛయోపగతః కుటకాచలోపవన ఆస్య కృతాశ్మకవల ఉన్మాద ఇవ ముక్తమూర్ధజోఽసంవీత ఏవ విచచార ॥7॥

అథ సమీరవేగవిధూతవేణువికర్షణజాతోగ్రదావానలస్తద్వనమాలేలిహానః సహ తేన దదాహ ॥8॥

యస్య కిలానుచరితముపాకర్ణ్య కోఙ్కవేఙ్కకుటకానాం రాజార్హన్నామోపశిక్ష్య కలావధర్మ ఉత్కృష్యమాణే భవితవ్యేన విమోహితః స్వధర్మపథమకుతోభయమపహాయ కుపథ పాఖణ్డమసమఞ్జసం నిజమనీషయా మన్దః సమ్ప్రవర్తయిష్యతే ॥9॥

యేన హ వావ కలౌ మనుజాపసదా దేవమాయామోహితాః స్వవిధినియోగశౌచచారిత్రవిహీనా దేవ హేలనాన్యపవ్రతాని నిజనిజేచ్ఛయా గృహ్ణానా అస్నానానాచమనాశౌచకేశోల్లుఞ్చనాదీని కలినాధర్మ బహులేనోపహతధియో బ్రహ్మబ్రాహ్మణయజ్ఞపురుషలోకవిదూషకాః ప్రాయేణ భవిష్యన్తి ॥10॥

తే చ హ్యర్వాక్తనయా నిజలోకయాత్రయాన్ధపరమ్పరయాశ్వస్తాస్తమస్యన్ధే స్వయమేవ ప్రపతిష్యన్తి ॥11॥

అయమవతారో రజసోపప్లుతకైవల్యోపశిక్షణార్థః ॥12॥

తస్యానుగుణాన్శ్లోకాన్గాయన్తి –
అహో భువః సప్తసముద్రవత్యా ద్వీపేషు వర్షేష్వధిపుణ్యమేతత్
గాయన్తి యత్రత్యజనా మురారేః కర్మాణి భద్రాణ్యవతారవన్తి ॥13॥

అహో ను వంశో యశసావదాతః ప్రైయవ్రతో యత్ర పుమాన్పురాణః
కృతావతారః పురుషః స ఆద్యశ్చచార ధర్మం యదకర్మహేతుమ్ ॥14॥

కో న్వస్య కాష్ఠామపరోఽనుగచ్ఛేన్మనోరథేనాప్యభవస్య యోగీ
యో యోగమాయాః స్పృహయత్యుదస్తా హ్యసత్తయా యేన కృతప్రయత్నాః ॥15॥

ఇతి హ స్మ సకలవేదలోకదేవబ్రాహ్మణగవాం పరమగురోర్భగవత ఋషభాఖ్యస్య విశుద్ధాచరితమీరితం పుంసాం సమస్తదుశ్చరితాభిహరణం పరమమహా మఙ్గలాయనమిదమనుశ్రద్ధయోపచితయానుశృణోత్యాశ్రావయతి వావహితో భగవతి తస్మిన్వాసుదేవ ఏకాన్తతో భక్తిరనయోరపి సమనువర్తతే ॥16॥

యస్యామేవ కవయ ఆత్మానమవిరతం వివిధవృజినసంసారపరితాపోపతప్యమానమనుసవనం స్నాపయన్తస్తయైవ పరయా నిర్వృత్యా హ్యపవర్గమాత్యన్తికం పరమపురుషార్థమపి స్వయమాసాదితం నో ఏవాద్రియన్తే భగవదీయత్వేనైవ పరిసమాప్తసర్వార్థాః ॥17॥

రాజన్పతిర్గురురలం భవతాం యదూనాం
దైవం ప్రియః కులపతిః క్వ చ కిఙ్కరో వః

అస్త్యేవమఙ్గ భగవాన్భజతాం ముకున్దో
ముక్తిం దదాతి కర్హిచిత్స్మ న భక్తియోగమ్॥18॥

నిత్యానుభూతనిజలాభనివృత్తతృష్ణః
శ్రేయస్యతద్రచనయా చిరసుప్తబుద్ధేః
లోకస్య యః కరుణయాభయమాత్మలోకమ్
ఆఖ్యాన్నమో భగవతే ఋషభాయ తస్మై॥19॥

అధ్యాయము – 7

శ్రీశుక ఉవాచ
భరతస్తు మహాభాగవతో యదా భగవతావనితలపరిపాలనాయ సఞ్చిన్తితస్తదనుశాసనపరః పఞ్చజనీం విశ్వరూపదుహితరముపయేమే॥1॥

తస్యాము హ వా ఆత్మజాన్కార్త్స్న్యేనానురూపానాత్మనః పఞ్చ జనయామాస భూతాదిరివ భూత సూక్ష్మాణి సుమతిం రాష్ట్రభృతం సుదర్శనమావరణం ధూమ్రకేతుమితి॥2॥

అజనాభం నామైతద్వర్షం భారతమితి యత ఆరభ్య వ్యపదిశన్తి॥3॥

స బహువిన్మహీపతిః పితృపితామహవదురువత్సలతయా స్వే స్వే కర్మణి వర్తమానాః ప్రజాః స్వధర్మమనువర్తమానః పర్యపాలయత్॥4॥

ఈజే చ భగవన్తం యజ్ఞక్రతురూపం క్రతుభిరుచ్చావచైః శ్రద్ధయాహృతాగ్నిహోత్రదర్శపూర్ణమాస చాతుర్మాస్యపశుసోమానాం ప్రకృతివికృతిభిరనుసవనం చాతుర్హోత్రవిధినా॥5॥

సమ్ప్రచరత్సు నానాయాగేషు విరచితాఙ్గక్రియేష్వపూర్వం యత్తత్క్రియాఫలం ధర్మాఖ్యం పరే బ్రహ్మణి యజ్ఞపురుషే సర్వదేవతాలిఙ్గానాం మన్త్రాణామర్థనియామకతయా సాక్షాత్కర్తరి పరదేవతాయాం భగవతి వాసుదేవ ఏవ భావయమాన ఆత్మనైపుణ్యమృదితకషాయో హవిఃష్వధ్వర్యుభిర్గృహ్యమాణేషు స యజమానో యజ్ఞభాజో దేవాంస్తాన్పురుషావయవేష్వభ్యధ్యాయత్॥6॥

ఏవం కర్మవిశుద్ధ్యా విశుద్ధసత్త్వస్యాన్తర్హృదయాకాశశరీరే బ్రహ్మణి భగవతి వాసుదేవే మహా పురుషరూపోపలక్షణే శ్రీవత్సకౌస్తుభవనమాలారిదరగదాదిభిరుపలక్షితే నిజపురుషహృల్లిఖితేనాత్మని పురుషరూపేణ విరోచమాన ఉచ్చైస్తరాం భక్తిరనుదినమేధమానరయాజాయత॥7॥

ఏవం వర్షాయుతసహస్రపర్యన్తావసితకర్మనిర్వాణావసరోఽధిభుజ్యమానం స్వతనయేభ్యో రిక్థం పితృపైతామహం యథాదాయం విభజ్య స్వయం సకలసమ్పన్నికేతాత్స్వనికేతాత్పులహాశ్రమం ప్రవవ్రాజ॥8॥

యత్ర హ వావ భగవాన్హరిరద్యాపి తత్రత్యానాం నిజజనానాం వాత్సల్యేన సన్నిధాప్యత ఇచ్ఛా రూపేణ॥9॥

యత్రాశ్రమపదాన్యుభయతో నాభిభిర్దృషచ్చక్రైశ్చక్రనదీ నామ సరిత్ప్రవరా సర్వతః పవిత్రీ కరోతి॥10॥

తస్మిన్వావ కిల స ఏకలః పులహాశ్రమోపవనే వివిధకుసుమకిసలయతులసికామ్బుభిః కన్దమూల ఫలోపహారైశ్చ సమీహమానో భగవత ఆరాధనం వివిక్త ఉపరతవిషయాభిలాష ఉపభృతోపశమః పరాం నిర్వృతిమవాప॥11॥

తయేత్థమవిరతపురుషపరిచర్యయా భగవతి ప్రవర్ధమానానురాగభరద్రుతహృదయశైథిల్యః ప్రహర్షవేగేనాత్మన్యుద్భిద్యమానరోమపులకకులక ఔత్కణ్ఠ్యప్రవృత్తప్రణయబాష్పనిరుద్ధావలోక నయన ఏవం నిజరమణారుణచరణారవిన్దానుధ్యానపరిచితభక్తియోగేన పరిప్లుతపరమాహ్లాదగమ్భీర హృదయహ్రదావగాఢధిషణస్తామపి క్రియమాణాం భగవత్సపర్యాం న సస్మార॥12॥

ఇత్థం ధృతభగవద్వ్రత ఐణేయాజినవాససానుసవనాభిషేకార్ద్రకపిశకుటిలజటాకలాపేన చ విరోచమానః సూర్యర్చా భగవన్తం హిరణ్మయం పురుషముజ్జిహానే సూర్యమణ్డలేఽభ్యుపతిష్ఠన్నేతదు హోవాచ॥13॥

పరోరజః సవితుర్జాతవేదో దేవస్య భర్గో మనసేదం జజాన
సురేతసాదః పునరావిశ్య చష్టే హంసం గృధ్రాణం నృషద్రిఙ్గిరామిమః॥14॥

అధ్యాయము - 8

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏకదా తు మహానద్యాం కృతాభిషేకనైయమికావశ్యకో బ్రహ్మాక్షరమభిగృణానో ముహూర్త త్రయముదకాన్త ఉపవివేశ॥1॥

తత్ర తదా రాజన్హరిణీ పిపాసయా జలాశయాభ్యాశమేకైవోపజగామ॥2॥

తయా పేపీయమాన ఉదకే తావదేవావిదూరేణ నదతో మృగపతేరున్నాదో లోకభయఙ్కర ఉదపతత్॥3॥

తముపశ్రుత్య సా మృగవధూః ప్రకృతివిక్లవా చకితనిరీక్షణా సుతరామపి హరిభయాభినివేశ వ్యగ్రహృదయా పారిప్లవదృష్టిరగతతృషా భయాత్సహసైవోచ్చక్రామ॥4॥

తస్యా ఉత్పతన్త్యా అన్తర్వత్న్యా ఉరుభయావగలితో యోనినిర్గతో గర్భః స్రోతసి నిపపాత॥ 5॥

తత్ప్రసవోత్సర్పణభయఖేదాతురా స్వగణేన వియుజ్యమానా కస్యాఞ్చిద్దర్యాం కృష్ణసారసతీ నిపపాతాథ చ మమార॥6॥

తం త్వేణకుణకం కృపణం స్రోతసానూహ్యమానమభివీక్ష్యాపవిద్ధం బన్ధురివానుకమ్పయా రాజర్షిర్భరత ఆదాయ మృతమాతరమిత్యాశ్రమపదమనయత్॥7॥

తస్య హ వా ఏణకుణక ఉచ్చైరేతస్మిన్కృతనిజాభిమానస్యాహరహస్తత్పోషణపాలనలాలన ప్రీణనానుధ్యానేనాత్మనియమాః సహయమాః పురుషపరిచర్యాదయ ఏకైకశః కతిపయేనాహర్గణేన వియుజ్యమానాః కిల సర్వ ఏవోదవసన్॥8॥

అహో బతాయం హరిణకుణకః కృపణ ఈశ్వరరథచరణపరిభ్రమణరయేణ స్వగణసుహృద్ బన్ధుభ్యః పరివర్జితః శరణం చ మోపసాదితో మామేవ మాతాపితరౌ

భ్రాతృజ్ఞాతీన్యౌథికాంశ్చైవోపేయాయ నాన్యం కఞ్చన వేద మయ్యతివిస్రబ్ధశ్చాత ఏవ మయా మత్పరాయణస్య పోషణపాలనప్రీణన లాలనమనసూయునానుష్ఠేయం శరణ్యోపేక్షాదోషవిదుషా॥9॥

నూనం హ్యార్యాః సాధవ ఉపశమశీలాః కృపణసుహృద ఏవంవిధార్థే స్వార్థానపి గురుతరానుపేక్షన్తే॥10॥

ఇతి కృతానుషఙ్గ ఆసనశయనాటనస్నానాశనాదిషు సహ మృగజహునా స్నేహానుబద్ధహృదయ ఆసీత్ ॥11॥

కుశకుసుమసమిత్పలాశఫలమూలోదకాన్యాహరిష్యమాణో వృకసాలావృకాదిభ్యో భయమాశంసమానో యదా సహ హరిణకుణకేన వనం సమావిశతి॥12॥

పథిషు చ ముగ్ధభావేన తత్ర తత్ర విషక్తమతిప్రణయభరహృదయః కార్పణ్యాత్స్కన్ధేనోద్వహతి ఏవముత్సఙ్గ ఉరసి చాధాయోపలాలయన్ముదం పరమామవాప॥ 13॥

క్రియాయాం నిర్వర్త్యమానాయామన్తరాలేఽప్యుత్థాయోత్థాయ యదైనమభిచక్షీత తర్హి వావ స వర్ష పతిః ప్రకృతిస్థేన మనసా తస్మా ఆశిష ఆశాస్తే స్వస్తి స్తాద్వత్స తే సర్వత ఇతి॥14॥

అన్యదా భృశముద్విగ్నమనా నష్టద్రవిణ ఇవ కృపణః సకరుణమతితర్షేణ హరిణకుణకవిరహ విహ్వలహృదయసన్తాపస్తమేవానుశోచన్కిల కశ్మలం మహదభిరమ్భిత ఇతి హోవాచ॥15॥

అపి బత స వై కృపణ ఏణబాలకో మృతహరిణీసుతోఽహో మమానార్యస్య శఠకిరాతమతేరకృత సుకృతస్య కృతవిస్రమ్భ ఆత్మప్రత్యయేన తదవిగణయన్సుజన ఇవాగమిష్యతి॥16॥

అపి క్షేమేణాస్మిన్నాశ్రమోపవనే శష్పాణి చరన్తం దేవగుప్తం ద్రక్ష్యామి॥17॥

అపి చ న వృకః సాలావృకోఽన్యతమో వా నైకచర ఏకచరో వా భక్షయతి॥18॥

నిమ్లోచతి హ భగవాన్సకలజగత్క్షేమోదయస్త్రయ్యాత్మాద్యాపి మమ న మృగవధూన్యాస ఆగచ్ఛతి॥19॥

అపి స్విదకృతసుకృతమాగత్య మాం సుఖయిష్యతి హరిణరాజకుమారో వివిధరుచిరదర్శనీయనిజ
మృగదారకవినోదైరసన్తోషం స్వానామపనుదన్॥20॥

క్ష్వేలికాయాం మాం మృషాసమాధినామీలితదృశం ప్రేమసంరమ్భేణ చకితచకిత ఆగత్య పృషద్ అపరుషవిషాణాగ్రేణ లుఠతి॥21॥

ఆసాదితహవిషి బర్హిషి దూషితే మయోపాలబ్ధో భీతభీతః సపద్యుపరతరాస ఋషికుమారవదవహిత
కరణకలాప ఆస్తే॥22॥

కిం వా అరే ఆచరితం తపస్తపస్విన్యానయా యదియమవనిః

సవినయకృష్ణసారతనయతనుతర
సుభగశివతమాఖరఖురపదపఙ్క్తిభిర్ద్రవిణవిధురాతురస్య కృపణస్య మమ ద్రవిణపదవీం సూచయన్త్యాత్మానం చ సర్వతః కృతకౌతుకం ద్విజానాం స్వర్గాపవర్గకామానాం దేవయజనం కరోతి ||23||

అపి స్విదసౌ భగవానుడుపతిరేనం మృగపతిభయాన్మృతమాతరం మృగబాలకం స్వాశ్రమ పరిభ్రష్టమనుకమ్పయా కృపణజనవత్సలః పరిపాతి ||24||

కిం వాత్మజవిశ్లేషజ్వరదవదహనశిఖాభిరుపతప్యమానహృదయస్థలనలినీకం మాముపసృతమృగీతనయం శిశిరశాన్తానురాగగుణితనిజవదనసలిలామృతమయగభస్తిభిః స్వధయతీతి చ ||25||

ఏవమఘటమానమనోరథాకులహృదయో మృగదారకాభాసేన స్వారబ్ధకర్మణా యోగారమ్భణతో
విభ్రంశితః స యోగతాపసో భగవదారాధనలక్షణాచ్చ కథమితరథా జాత్యన్తర ఏణకుణక ఆసఙ్గః సాక్షాన్నిఃశ్రేయసప్రతిపక్షతయా ప్రాక్పరిత్యక్తదుస్త్యజహృదయాభిజాతస్య తస్యైవమన్తరాయవిహత యోగారమ్భణస్య రాజర్షేర్భరతస్య తావన్మృగార్భకపోషణపాలనప్రీణనలాలనానుషఙ్గేణావిగణయత ఆత్మానమహిరివాఖుబిలం దురతిక్రమః కాలః కరాలరభస ఆపద్యత ||26||

తదానీమపి పార్శ్వవర్తినమాత్మజమివానుశోచన్తమభివీక్షమాణో మృగ ఏవాభినివేశితమనా విసృజ్య లోకమిమం సహ మృగేణ కలేవరం మృతమను న మృతజన్మానుస్మృతిరితరవన్మృగశరీరమవాప ||27||

తత్రాపి హ వా ఆత్మనో మృగత్వకారణం భగవదారాధన సమీహానుభావేనానుస్మృత్య భృశమనుతప్యమాన ఆహ ||28||

అహో కష్టం భ్రష్టోఽహమాత్మవతామనుపథాద్యద్విముక్తసమస్తసఙ్గస్య వివిక్తపుణ్యారణ్య శరణస్యాత్మవత ఆత్మని సర్వేషామాత్మనాం భగవతి వాసుదేవే తదనుశ్రవణమనన సఙ్కీర్తనారాధనానుస్మరణాభియోగేనాశూన్యసకలయామేన కాలేన సమావేశితం సమాహితం కార్త్స్న్యేన మనస్తత్తు పునర్మమాబుధస్యారాన్మృగసుతమను పరిసుస్రావ ||29||

ఇత్యేవం నిగూఢనిర్వేదో విసృజ్య మృగీం మాతరం పునర్భగవత్క్షేత్రముపశమశీలమునిగణ దయితం శాలగ్రామం పులస్త్యపులహాశ్రమం కాలఞ్జరాత్ప్రత్యాజగామ ||30||

తస్మిన్నపి కాలం ప్రతీక్షమాణః సఙ్గాచ్చ భృశముద్విగ్న ఆత్మసహచరః శుష్కపర్ణతృణ వీరుధా వర్తమానో మృగత్వనిమిత్తావసానమేవ గణయన్మృగశరీరం తీర్థోదకక్లిన్నముత్ససర్జ ||31||

అధ్యాయము – 9

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ కస్యచిద్ద్విజవరస్యాఙ్గిరఃప్రవరస్య శమదమతపఃస్వాధ్యాయాధ్యయనత్యాగసన్తోష తితిక్షాప్రశ్రయవిద్యానసూయాత్మజ్ఞానానన్దయుక్తస్యాత్మసదృశశ్రుతశీలాచారరూపౌదార్యగుణా నవ సోదర్యా అఙ్గజా బభూవుర్మిథునం చ యవీయస్యాం భార్యాయామ్యస్తు ||1||
తత్ర పుమాంస్తం పరమభాగవతం రాజర్షి ప్రవరం భరతముత్సృష్టమృగశరీరం చరమశరీరేణ విప్రత్వం గతమాహుః ||2||

తత్రాపి స్వజనసఙ్గాచ్చ భృశముద్విజమానో భగవతః కర్మబన్ధవిధ్వంసనశ్రవణ స్మరణగుణవివరణచరణారవిన్దయుగలం మనసా విదధదాత్మనః ప్రతిఘాతమాశఙ్కమానో భగవద్ అనుగ్రహేణానుస్మృతస్వపూర్వజన్మావలిరాత్మానమున్మత్తజడాన్ధబధిరస్వరూపేణ దర్శయామాస లోకస్య ||3 ||

తస్యాపి హ వా ఆత్మజస్య విప్రః పుత్రస్నేహానుబద్ధమనా ఆసమావర్తనాత్సంస్కారాన్యథోపదేశం విదధాన ఉపనీతస్య చ పునః శౌచాచమనాదీన్కర్మనియమానభిప్రేతానపి సమశిక్షయదనుశిష్టేన హి భావ్యం పితుః పుత్రేణేతి ||4 ||

స చాపి తదు హ పితృసన్నిధావేవాసధ్రీచీనమివ స్మ కరోతి ఛన్దాంస్యధ్యాపయిష్యన్సహ వ్యాహృతిభిః సప్రణవశిరస్త్రిపదీం సావిత్రీం గ్రైష్మవాసన్తికాన్మాసానధీయానమప్యసమవేతరూపం గ్రాహయామాస ||5 ||

ఏవం స్వతనుజ ఆత్మన్యనురాగావేశితచిత్తః శౌచాధ్యయనవ్రతనియమగుర్వనలశుశ్రూషణాద్య ఔపకుర్వాణకకర్మాణ్యనభియుక్తాన్యపి సమనుశిష్టేన భావ్యమిత్యసదాగ్రహః పుత్రమనుశాస్య స్వయం తావదనధిగతమనోరథః కాలేనాప్రమత్తేన స్వయం గృహ ఏవ ప్రమత్త ఉపసంహృతః ||6 ||

అథ యవీయసీ ద్విజసతీ స్వగర్భజాతం మిథునం సపత్న్యా ఉపన్యస్య స్వయమనుసంస్థయా పతిలోకమగాత్ ||7 ||

పితర్యుపరతే భ్రాతర ఏనమతత్ప్రభావవిదస్త్రయ్యాం విద్యాయామేవ పర్యవసితమతయో న పరవిద్యాయాం జడమతిరితి భ్రాతురనుశాసననిర్బన్ధాన్న్యవృత్సన్త ||8 ||

స చ ప్రాకృతైర్ద్విపదపశుభిరున్మత్తజడబధిరమూకేత్యభిభాష్యమాణో యదా తదనురూపాణి ప్రభాషతే కర్మాణి చ కార్యమాణః పరేచ్ఛయా కరోతి విష్టితో వేతనతో వా యాచ్ఞ్యా యదృచ్ఛయా వోపసాదితమల్పం
బహు మృష్టం కదన్నం వాభ్యవహరతి పరం నేన్ద్రియప్రీతినిమిత్తమ్నిత్యనివృత్తనిమిత్తస్వసిద్ధ విశుద్ధానుభవానన్దస్వాత్మలాభాధిగమః సుఖదుఃఖయోర్ద్వన్ద్వనిమిత్తయోరసమ్భావిత దేహాభిమానః ||9 ||

శీతోష్ణవాతవర్షేషు వృష ఇవానావృతాఙ్గః పీనః సంహననాఙ్గః స్థణ్డిల సంవేశనానున్మర్దనామజ్జనరజసా మహామణిరివానభివ్యక్తబ్రహ్మవర్చసః కుపటావృత కటిరుపవీతేనోరుమషిణా ద్విజాతిరితి బ్రహ్మబన్ధురితి సంజ్ఞయాతజ్జ్ఞజనావమతో విచచార || 10 ||

యదా తు పరత ఆహారం కర్మవేతనత ఈహమానః స్వభ్రాతృభిరపి కేదారకర్మణి నిరూపితస్తదపి కరోతి కిన్తు న సమం విషమం న్యూనమధికమితి వేద కణపిణ్యాకఫలీకరణకుల్మాష స్థాలీపురీషాదీన్యప్యమృతవదభ్యవహరతి ||11 ||

అథ కదాచిత్కశ్చిద్వృషలపతిర్భద్రకాల్యై పురుషపశుమాలభతాపత్యకామః ||12 ||

తస్య హ దైవముక్తస్య పశోః పదవీం తదనుచరాః పరిధావన్తో నిశి నిశీథసమయే తమసావృతాయామనధిగతపశవ ఆకస్మికేన విధినా కేదారాన్వీరాసనేన మృగవరాహాదిభ్యః సంరక్షమాణమఙ్గిరఃప్రవరసుతమపశ్యన్ ||13 ||

అథ త ఏనమనవద్యలక్షణమవమృశ్య భర్తృకర్మనిష్పత్తిం మన్యమానా బద్ధ్వా రశనయా చణ్డికాగృహముపనిన్యుర్ముదా వికసితవదనాః॥14॥

అథ పణయస్తం స్వవిధినాభిషిచ్యాహతేన వాససాచ్ఛాద్య భూషణాలేపస్రక్తిలకాదిభిరుపస్కృతం భుక్తవన్తం ధూపదీపమాల్యలాజకిసలయాఙ్కురఫలోపహారోపేతయా వైశససంస్థయా మహతా గీతస్తుతి మృదఙ్గపణవఘోషేణ చ పురుషపశుం భద్రకాల్యాః పురత ఉపవేశయామాసుః॥15॥

అథ వృషలరాజపణిః పురుషపశోరసృగాసవేన దేవీం భద్రకాలీం యక్ష్యమాణస్తద్ అభిమన్త్రితమసిమతికరాలనిశితముపాదదే॥16॥

ఇతి తేషాం వృషలానాం రజస్తమఃప్రకృతీనాం ధనమదరజౌత్సిక్తమనసాం భగవత్కలావీర కులం కదర్థీకృత్యోత్పథేన స్వైరం విహరతాం హింసావిహారాణాం కర్మాతిదారుణం యద్బ్రహ్మభూతస్య సాక్షాద్బ్రహ్మర్షిసుతస్య నిర్వైరస్య సర్వభూతసుహృదః సూనాయామప్యననుమతమాలమ్భనం తదుపలభ్య బ్రహ్మతేజసాతిదుర్విషహేణ దన్దహ్యమానేన వపుషా సహసోచ్చచాట సైవ దేవీ భద్రకాలీ॥17॥

భృశమమర్షరోషావేశరభసవిలసితభ్రుకుటివిటపకుటిలదంష్ట్రారుణేక్షణాటోపాతిభయానక వదనా హన్తుకామేవేదం మహాట్టహాసమతిసంరమ్భేణ విముఞ్చన్తీ తత ఉత్పత్య పాపీయసాం దుష్టానాం తేనైవాసినా వివృక్ణశీర్ష్ణాం గలాత్స్రవన్తమసృగాసవమత్యుష్ణం సహ గణేన నిపీయాతిపానమద విహ్వలోచ్చైస్తరాం స్వపార్షదైః సహ జగౌ ననర్త చ విజహార చ శిరఃకన్దుకలీలయా॥18॥

ఏవమేవ ఖలు మహదభిచారాతిక్రమః కార్త్స్న్యేనాత్మనే ఫలతి ॥19॥

న వా ఏతద్విష్ణుదత్త మహదద్భుతం యదసమ్భ్రమః స్వశిరశ్ఛేదన ఆపతితేఽపి విముక్త దేహాద్యాత్మభావసుదృఢహృదయగ్రన్థీనాం సర్వసత్త్వసుహృదాత్మనాం నిర్వైరాణాం సాక్షాద్భగవతానిమిషారివరాయుధేనాప్రమత్తేన తైస్తైర్భావైః పరిరక్ష్యమాణానాం తత్పాద మూలమకుతశ్చిద్భయముపసృతానాం భాగవతపరమహంసానామ్॥20॥

అధ్యాయము – 10

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ సిన్ధుసౌవీరపతే రహూగణస్య వ్రజత ఇక్షుమత్యాస్తటే తత్కులపతినా శిబికావాహ పురుషాన్వేషణసమయే దైవేనోపసాదితః స ద్విజవర ఉపలబ్ధ ఏష పీవా యువా సంహననాఙ్గో గో ఖరవద్ధురం వోఢుమలమితి పూర్వవిష్టిగృహీతైః సహ గృహీతః ప్రసభమతదర్హ ఉవాహ శిబికాం స మహానుభావః॥1॥

యదా హి ద్విజవరస్యేషుమాత్రావలోకానుగతేర్న సమాహితా పురుషగతిస్తదా విషమగతాం స్వశిబికాం రహూగణ ఉపధార్య పురుషానధివహత ఆహ హే వోఢారః సాధ్వతిక్రమత కిమితి విషమముహ్యతే యానమితి॥2॥

అథ త ఈశ్వరవచః సోపాలమ్భముపాకర్ణ్యోపాయతురీయాచ్ఛఙ్కితమనసస్తం విజ్ఞాపయాం బభూవుః ॥3॥

న వయం నరదేవ ప్రమత్తా భవన్నియమానుపథాః సాధ్వేవ వహామః అయమధునైవ

నియుక్తోఽపి న ద్రుతం వ్రజతి నానేన సహ వోఢుము హ వయం పారయామ ఇతి॥4॥

సాంసర్గికో దోష ఏవ నూనమేకస్యాపి సర్వేషాం సాంసర్గికాణాం భవితుమర్హతీతి నిశ్చిత్య నిశమ్య కృపణవచో రాజా రహూగణ ఉపాసితవృద్ధోఽపి నిసర్గేణ బలాత్కృత ఈషదుత్థితమన్యురవిస్పష్టబ్రహ్మ తేజసం తవేదసమివ రజసావృతమతిరాహ॥5॥

అహో కష్టం భ్రాతర్వ్యక్తమురుపరిశ్రాన్తో దీర్ఘమధ్వానమేక ఏవ ఊహివాన్సుచిరం నాతిపీవా న సంహననాఙ్గో జరసా చోపద్రుతో భవాన్సఖే నో ఏవాపర ఏతే సఙ్ఘట్టిన ఇతి బహువిప్రలబ్ధోఽప్యవిద్యయా రచితద్రవ్యగుణకర్మాశయస్వచరమకలేవరేఽవస్తుని సంస్థానవిశేషేఽహం మమేత్యనధ్యారోపిత మిథ్యాప్రత్యయో బ్రహ్మభూతస్తూష్ణీం శిబికాం పూర్వవదువాహ॥6॥

అథ పునః స్వశిబికాయాం విషమగతాయాం ప్రకుపిత ఉవాచ రహూగణః కిమిదమరే త్వం జీవన్మృతో మాం కదర్థీకృత్య భర్తృశాసనమతిచరసి ప్రమత్తస్య చ తే కరోమి చికిత్సాం దణ్డపాణిరివ జనతాయా యథా ప్రకృతిం స్వాం భజిష్యస ఇతి॥7॥

ఏవం బహ్వబద్ధమపి భాషమాణం నరదేవాభిమానం రజసా తమసానువిద్ధేన మదేన తిరస్కృతాశేషభగవత్ప్రియనికేతం పణ్డితమానినం స భగవాన్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మభూతసర్వభూత సుహృదాత్మా యోగేశ్వరచర్యాయాం నాతివ్యుత్పన్నమతిం స్మయమాన ఇవ విగతస్మయ ఇదమాహ॥8॥

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
త్వయోదితం వ్యక్తమవిప్రలబ్ధం భర్తుః స మే స్యాద్యది వీర భారః
గన్తుర్యది స్యాదధిగమ్యమధ్వా పీవేతి రాశౌ న విదాం ప్రవాదః॥9॥

స్థౌల్యం కార్శ్యం వ్యాధయ ఆధయశ్చ క్షుత్తృడ్భయం కలిరిచ్ఛా జరా చ
నిద్రా రతిర్మన్యురహం మదః శుచో దేహేన జాతస్య హి మే న సన్తి॥10॥

జీవన్మృతత్వం నియమేన రాజనాద్యన్తవద్యద్వికృతస్య దృష్టమ్
స్వస్వామ్యభావో ధ్రువ ఈడ్య యత్ర తర్హ్యుచ్యతేఽసౌ విధికృత్యయోగః॥11॥

విశేషబుద్ధేర్వివరం మనాక్చ పశ్యామ యన్న వ్యవహారతోఽన్యత్
క ఈశ్వరస్తత్ర కిమీశితవ్యం తథాపి రాజన్కరవామ కిం తే॥12॥

ఉన్మత్తమత్తజడవత్స్వసంస్థాం గతస్య మే వీర చికిత్సితేన
అర్థః కియాన్భవతా శిక్షితేన స్తబ్ధప్రమత్తస్య చ పిష్టపేషః॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏతావదనువాదపరిభాషయా ప్రత్యుదీర్య మునివర ఉపశమశీల ఉపరతానాత్మ్యనిమిత్త ఉపభోగేన కర్మారబ్ధం వ్యపనయన్రాజయానమపి తథోవాహ॥14॥

స చాపి పాణ్డవేయ సిన్ధుసౌవీరపతిస్తత్త్వజిజ్ఞాసాయాం సమ్యక్ శ్రద్ధయాధికృతాధికారస్తద్ధృదయగ్రన్థిమోచనం ద్విజవచ ఆశ్రుత్య బహుయోగగ్రన్థసమ్మతం త్వరయావరుహ్య శిరసా పాదమూలముపసృతః క్షమాపయన్విగతనృపదేవస్మయ ఉవాచ॥ 15॥

కస్త్వం నిగూఢశ్చరసి ద్విజానాం బిభర్షి సూత్రం కతమోఽవధూతః
కస్యాసి కుత్రత్య ఇహాపి కస్మాత్క్షేమాయ నశ్చేదసి నోత శుక్లః॥16॥

నాహం విశఙ్కే సురరాజవజ్రాన్న త్ర్యక్షశూలాన్న యమస్య దణ్డాత్
నాగ్న్యర్కసోమానిలవిత్తపాస్త్రాచ్ఛఙ్కే భృశం బ్రహ్మకులావమానాత్॥17॥

తద్బ్రూహ్యసఙ్గో జడవన్నిగూఢ విజ్ఞానవీర్యో విచరస్యపారః
వచాంసి యోగగ్రథితాని సాధో న నః క్షమన్తే మనసాపి భేత్తుమ్॥18॥

అహం చ యోగేశ్వరమాత్మతత్త్వ విదాం మునీనాం పరమం గురుం వై
ప్రష్టుం ప్రవృత్తః కిమిహారణం తత్సాక్షాద్ధరిం జ్ఞానకలావతీర్ణమ్॥19॥

స వై భవా లోకనిరీక్షణార్థమవ్యక్తలిఙ్గో విచరత్యపి స్విత్
యోగేశ్వరాణాం గతిమన్ధబుద్ధిః కథం విచక్షీత గృహానుబన్ధః॥20॥

దృష్టః శ్రమః కర్మత ఆత్మనో వై భర్తుర్గన్తుర్భవతశ్చానుమన్యే
యథాసతోదానయనాద్యభావాత్సమూల ఇష్టో వ్యవహారమార్గః॥21॥

స్థాల్యగ్నితాపాత్పయసోఽభితాపస్తత్తాపతస్తణ్డులగర్భరన్ధిః
దేహేన్ద్రియాస్వాశయసన్నికర్షాత్తత్సంసృతిః పురుషస్యానురోధాత్॥22॥

శాస్తాభిగోప్తా నృపతిః ప్రజానాం యః కిఙ్కరో వై న పినష్టి పిష్టమ్
స్వధర్మమారాధనమచ్యుతస్య యదీహమానో విజహాత్యఘౌఘమ్॥23॥

తన్మే భవాన్నరదేవాభిమాన మదేన తుచ్ఛీకృతసత్తమస్య
కృషీష్ట మైత్రీదృశమార్తబన్ధో యథా తరే సదవధ్యానమంహః॥24॥

న విక్రియా విశ్వసుహృత్సఖస్య సామ్యేన వీతాభిమతేస్తవాపి
మహద్విమానాత్స్వకృతాద్ధి మాదృఙ్నఙ్క్ష్యత్యదూరాదపి శూలపాణిః॥25॥

అధ్యాయము – 11

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
అకోవిదః కోవిదవాదవాదాన్వదస్యథో నాతివిదాం వరిష్ఠః
న సూరయో హి వ్యవహారమేనం తత్త్వావమర్శేన సహామనన్తి॥1॥

తథైవ రాజన్నురుగార్హమేధ వితానవిద్యోరువిజృమ్భితేషు
న వేదవాదేషు హి తత్త్వవాదః ప్రాయేణ శుద్ధో ను చకాస్తి సాధుః॥2॥

న తస్య తత్త్వగ్రహణాయ సాక్షాద్వరీయసీరపి వాచః సమాసన్
స్వప్నే నిరుక్త్యా గృహమేధిసౌఖ్యం న యస్య హేయానుమితం స్వయం స్యాత్॥3॥

యావన్మనో రజసా పూరుషస్య సత్త్వేన వా తమసా వానురుద్ధమ్
చేతోభిరాకూతిభిరాతనోతి నిరఙ్కుశం కుశలం చేతరం వా॥4॥

స వాసనాత్మా విషయోపరక్తో గుణప్రవాహో వికృతః షోడశాత్మా
బిభ్రత్పృథఙ్నామభి రూపభేదమన్తర్బహిష్ట్వం చ పురైస్తనోతి॥5॥

దుఃఖం సుఖం వ్యతిరిక్తం చ తీవ్రం కాలోపపన్నం ఫలమావ్యనక్తి
ఆలిఙ్గ్య మాయారచితాన్తరాత్మా స్వదేహినం సంసృతిచక్రకూటః ॥6॥

తావానయం వ్యవహారః సదావిః క్షేత్రజ్ఞసాక్ష్యో భవతి స్థూలసూక్ష్మః
తస్మాన్మనో లిఙ్గమదో వదన్తి గుణాగుణత్వస్య పరావరస్య ॥7॥

గుణానురక్తం వ్యసనాయ జన్తోః క్షేమాయ నైర్గుణ్యమథో మనః స్యాత్
యథా ప్రదీపో ఘృతవర్తిమశ్నన్శిఖాః సధూమా భజతి హ్యన్యదా స్వమ్
పదం తథా గుణకర్మానుబద్ధం వృత్తీర్మనః శ్రయతేఽన్యత్ర తత్త్వమ్ ॥8॥

ఏకాదశాసన్మనసో హి వృత్తయ ఆకూతయః పఞ్చ ధియోఽభిమానః
మాత్రాణి కర్మాణి పురం చ తాసాం వదన్తి హైకాదశ వీర భూమీః ॥9॥

గన్ధాకృతిస్పర్శరసశ్రవాంసి విసర్గరత్యర్త్యభిజల్పశిల్పాః
ఏకాదశం స్వీకరణం మమేతి శయ్యామహం ద్వాదశమేక ఆహుః ॥10॥

ద్రవ్యస్వభావాశయకర్మకాలైరేకాదశామీ మనసో వికారాః
సహస్రశః శతశః కోటిశశ్చ క్షేత్రజ్ఞతో న మిథో న స్వతః స్యుః ॥11॥

క్షేత్రజ్ఞ ఏతా మనసో విభూతీర్జీవస్య మాయారచితస్య నిత్యాః
ఆవిర్హితాః క్వాపి తిరోహితాశ్చ శుద్ధో విచష్టే హ్యవిశుద్ధకర్తుః ॥12॥

క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మా పురుషః పురాణః సాక్షాత్స్వయం జ్యోతిరజః పరేశః
నారాయణో భగవాన్వాసుదేవః స్వమాయయాత్మన్యవధీయమానః ॥13॥

యథానిలః స్థావరజఙ్గమానామాత్మస్వరూపేణ నివిష్ట ఈశేత్
ఏవం పరో భగవాన్వాసుదేవః క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మేదమనుప్రవిష్టః ॥14॥

న యావదేతాం తనుభృన్నరేన్ద్ర విధూయ మాయాం వయునోదయేన
విముక్తసఙ్గో జితషట్సపత్నో వేదాత్మతత్త్వం భ్రమతీహ తావత్ ॥15॥

న యావదేతన్మన ఆత్మలిఙ్గం సంసారతాపావపనం జనస్య
యచ్ఛోకమోహామయరాగలోభ వైరానుబన్ధం మమతాం విధత్తే ॥16॥

భ్రాతృవ్యమేనం తదదభ్రవీర్యముపేక్షయాధ్యేధితమప్రమత్తః
గురోర్హరేశ్చరణోపాసనాస్త్రో జహి వ్యలీకం స్వయమాత్మమోషమ్ ॥17॥

అధ్యాయము – 12

రహూగణ ఉవాచ
నమో నమః కారణవిగ్రహాయ స్వరూపతుచ్ఛీకృతవిగ్రహాయ
నమోఽవధూత ద్విజబన్ధులిఙ్గ నిగూఢనిత్యానుభవాయ తుభ్యమ్ ॥1॥

జ్వరామయార్తస్య యథాగదం సత్నిదాఘదగ్ధస్య యథా హిమామ్భః
కుదేహమానాహివిదష్టదృష్టేః బ్రహ్మన్వచస్తేఽమృతమౌషధం మే ॥2॥

తస్మాద్భవన్తం మమ సంశయార్థం ప్రక్ష్యామి పశ్చాదధునా సుబోధమ్

అధ్యాత్మయోగగ్రథితం తవోక్తమాఖ్యాహి కౌతూహలచేతసో మే ॥3॥

యదాహ యోగేశ్వర దృశ్యమానం క్రియాఫలం సద్వ్యవహారమూలమ్
న హ్యఞ్జసా తత్త్వవిమర్శనాయ భవానముష్మిన్భ్రమతే మనో మే ॥4॥

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
అయం జనో నామ చలన్పృథివ్యాం యః పార్థివః పార్థివ కస్య హేతోః
తస్యాపి చాఙ్ఘ్ర్యోరధి గుల్ఫజఙ్ఘా జానూరుమధ్యోరశిరోధరాంసాః ॥5॥

అంసేఽధి దార్వీ శిబికా చ యస్యాం సౌవీరరాజేత్యపదేశ ఆస్తే
యస్మిన్భవాన్రూఢనిజాభిమానో రాజాస్మి సిన్ధుష్వితి దుర్మదాన్ధః ॥6॥

శోచ్యానిమాంస్త్వమధికష్టదీనాన్విష్ట్యా నిగృహ్ణన్నిరనుగ్రహోఽసి
జనస్య గోప్తాస్మి వికత్థమానో న శోభసే వృద్ధసభాసు ధృష్టః ॥7॥

యదా క్షితావేవ చరాచరస్య విదామ నిష్ఠాం ప్రభవం చ నిత్యమ్
తన్నామతోఽన్యద్వ్యవహారమూలం నిరూప్యతాం సత్క్రియయానుమేయమ్ ॥8॥

ఏవం నిరుక్తం క్షితిశబ్దవృత్తమసన్నిధానాత్పరమాణవో యే
అవిద్యయా మనసా కల్పితాస్తే యేషాం సమూహేన కృతో విశేషః ॥9॥

ఏవం కృశం స్థూలమణుర్బృహద్యదసచ్చ సజ్జీవమజీవమన్యత్
ద్రవ్యస్వభావాశయకాలకర్మ నామ్నాజయావేహి కృతం ద్వితీయమ్ ॥10॥

జ్ఞానం విశుద్ధం పరమార్థమేకమనన్తరం త్వబహిర్బ్రహ్మ సత్యమ్
ప్రత్యక్ప్రశాన్తం భగవచ్ఛబ్దసంజ్ఞం యద్వాసుదేవం కవయో వదన్తి ॥11॥

రహూగణైతత్తపసా న యాతి న చేజ్యయా నిర్వపణాద్గృహాద్వా
న చ్ఛన్దసా నైవ జలాగ్నిసూర్యైర్వినా మహత్పాదరజోఽభిషేకమ్ ॥12॥

యత్రోత్తమశ్లోకగుణానువాదః ప్రస్తూయతే గ్రామ్యకథావిఘాతః
నిషేవ్యమాణోఽనుదినం ముముక్షోర్మతిం సతీం యచ్ఛతి వాసుదేవే ॥13॥

అహం పురా భరతో నామ రాజా విముక్తదృష్టశ్రుతసఙ్గబన్ధః
ఆరాధనం భగవత ఈహమానో మృగోఽభవం మృగసఙ్గాద్ధతార్థః ॥14॥

సా మాం స్మృతిర్మృగదేహేఽపి వీర కృష్ణార్చనప్రభవా నో జహాతి
అథో అహం జనసఙ్గాదసఙ్గో విశఙ్కమానోఽవివృతశ్చరామి ॥15॥

తస్మాన్నరోఽసఙ్గసుసఙ్గజాత జ్ఞానాసినేహైవ వివృక్ణమోహః
హరిం తదీహాకథనశ్రుతాభ్యాం లబ్ధస్మృతిర్యాత్యతిపారమధ్వనః ॥16॥

అధ్యాయము – 13

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
దురత్యయేఽధ్వన్యజయా నివేశితో రజస్తమఃసత్త్వవిభక్తకర్మదృక్
స ఏష సార్థోఽర్థపరః పరిభ్రమన్భవాటవీం యాతి న శర్మ విన్దతి ॥1॥

యస్యామిమే షణ్నరదేవ దస్యవః సార్థం విలుమ్పన్తి కునాయకం బలాత్
గోమాయవో యత్ర హరన్తి సార్థికం ప్రమత్తమావిశ్య యథోరణం వృకాః ॥2॥

ప్రభూతవీరుత్తృణగుల్మగహ్వరే కఠోరదంశైర్మశకైరుపద్రుతః
క్వచిత్తు గన్ధర్వపురం ప్రపశ్యతి క్వచిత్క్వచిచ్చాశురయోల్ముకగ్రహమ్ ॥3॥

నివాసతోయద్రవిణాత్మబుద్ధిస్తతస్తతో ధావతి భో అటవ్యామ్
క్వచిచ్చ వాత్యోత్థితపాంసుధూమ్రా దిశో న జానాతి రజస్వలాక్షః ॥4॥

అదృశ్యఝిల్లీస్వనకర్ణశూల ఉలూకవాగ్భిర్వ్యథితాన్తరాత్మా
అపుణ్యవృక్షాన్శ్రయతే క్షుధార్దితో మరీచితోయాన్యభిధావతి క్వచిత్ ॥5॥

క్వచిద్వితోయాః సరితోఽభియాతి పరస్పరం చాలషతే నిరన్ధః
ఆసాద్య దావం క్వచిదగ్నితప్తో నిర్విద్యతే క్వ చ యక్షైర్హృతాసుః ॥6॥

శూరైర్హృతస్వః క్వ చ నిర్విణ్ణచేతాః శోచన్విముహ్యన్నుపయాతి కశ్మలమ్
క్వచిచ్చ గన్ధర్వపురం ప్రవిష్టః ప్రమోదతే నిర్వృతవన్ముహూర్తమ్ ॥7॥

చలన్క్వచిత్కణ్టకశర్కరాఙ్ఘ్రిర్నగారురుక్షుర్విమనా ఇవాస్తే
పదే పదేఽభ్యన్తరవహ్నినార్దితః కౌటుమ్బికః క్రుధ్యతి వై జనాయ ॥8॥

క్వచిన్నిగీర్ణోఽజగరాహినా జనో నావైతి కిఞ్చిద్విపినేఽపవిద్ధః
దష్టః స్మ శేతే క్వ చ దన్దశూకైరన్ధోఽన్ధకూపే పతితస్తమిస్రే ॥9॥

కర్హి స్మ చిత్క్షుద్రరసాన్విచిన్వంస్తన్మక్షికాభిర్వ్యథితో విమానః
తత్రాతికృచ్ఛ్రాత్ప్రతిలబ్ధమానో బలాద్విలుమ్పన్త్యథ తం తతోఽన్యే ॥10॥

క్వచిచ్చ శీతాతపవాతవర్ష ప్రతిక్రియాం కర్తుమనీశ ఆస్తే
క్వచిన్మిథో విపణన్యచ్చ కిఞ్చిద్విద్వేషమృచ్ఛత్యుత విత్తశాఠ్యాత్ ॥11॥

క్వచిత్క్వచిత్క్షీణధనస్తు తస్మిన్శయ్యాసనస్థానవిహారహీనః
యాచన్పరాదప్రతిలబ్ధకామః పారక్యదృష్టిర్లభతేఽవమానమ్ ॥12॥

అన్యోన్యవిత్తవ్యతిషఙ్గవృద్ధ వైరానుబన్ధో వివహన్మిథశ్చ
అధ్వన్యముష్మిన్నురుకృచ్ఛ్రవిత్త బాధోపసర్గైర్విహరన్విపన్నః ॥13॥

తాంస్తాన్విపన్నాన్స హి తత్ర తత్ర విహాయ జాతం పరిగృహ్య సార్థః
ఆవర్తతేఽద్యాపి న కశ్చిదత్ర వీరాధ్వనః పారముపైతి యోగమ్ ॥14॥

మనస్వినో నిర్జితదిగ్గజేన్ద్రా మమేతి సర్వే భువి బద్ధవైరాః
మృధే శయీరన్న తు తద్వ్రజన్తి యన్న్యస్తదణ్డో గతవైరోఽభియాతి ॥15॥

ప్రసజ్జతి క్వాపి లతాభుజాశ్రయస్తదాశ్రయావ్యక్తపదద్విజస్పృహః
క్వచిత్కదాచిద్ధరిచక్రతస్త్రసన్సఖ్యం విధత్తే బకకఙ్కగృధ్రైః ॥16॥

తైర్వఞ్చితో హంసకులం సమావిశన్నరోచయన్శీలముపైతి వానరాన్
తజ్జాతిరాసేన సునిర్వృతేన్ద్రియః పరస్పరోద్వీక్షణవిస్మృతావధిః ॥17॥

ద్రుమేషు రంస్యన్సుతదారవత్సలో వ్యవాయదీనో వివశః స్వబన్ధనే
క్వచిత్ప్రమాదాద్గిరికన్దరే పతన్వల్లీం గృహీత్వా గజభీత ఆస్థితః॥18॥

అతః కథఞ్చిత్స విముక్త ఆపదః పునశ్చ సార్థం ప్రవిశత్యరిన్దమ
అధ్వన్యముష్మిన్నజయా నివేశితో భ్రమఞ్జనోఽద్యాపి న వేద కశ్చన॥19॥

రహూగణ త్వమపి హ్యధ్వనోఽస్య సన్న్యస్తదణ్డః కృతభూతమైత్రః
అసజ్జితాత్మా హరిసేవయా శితం జ్ఞానాసిమాదాయ తరాతిపారమ్॥20॥

రాజోవాచ
అహో నృజన్మాఖిలజన్మశోభనం కిం జన్మభిస్త్వపరైరప్యముష్మిన్
న యద్ధృషీకేశయశఃకృతాత్మనాం మహాత్మనాం వః ప్రచురః సమాగమః॥21॥

న హ్యద్భుతం త్వచ్చరణాబ్జరేణుభిర్హతాంహసో భక్తిరధోక్షజేఽమలా
మౌహూర్తికాద్యస్య సమాగమాచ్చ మే దుస్తర్కమూలోఽపహతోఽవివేకః॥22॥

నమో మహద్భ్యోఽస్తు నమః శిశుభ్యో నమో యువభ్యో నమ ఆవటుభ్యః
యే బ్రాహ్మణా గామవధూతలిఙ్గాశ్చరన్తి తేభ్యః శివమస్తు రాజ్ఞామ్॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యేవముత్తరామాతః స వై బ్రహ్మర్షిసుతః సిన్ధుపతయ ఆత్మసతత్త్వం విగణయతః పరానుభావః పరమకారుణికతయోపదిశ్య రహూగణేన సకరుణమభివన్దితచరణ ఆపూర్ణార్ణవ ఇవ నిభృతకరణోర్మ్యాశయో ధరణిమిమాం విచచార॥24॥

సౌవీరపతిరపి సుజనసమవగతపరమాత్మసతత్త్వ ఆత్మన్యవిద్యాధ్యారోపితాం చ దేహాత్మమతిం విససర్జ ఏవం హి నృప భగవదాశ్రితాశ్రితానుభావః॥25॥

రాజోవాచ
యో హ వా ఇహ బహువిదా మహాభాగవత త్వయాభిహితః పరోక్షేణ వచసా జీవలోకభవాధ్వా స హ్యార్యమనీషయా కల్పితవిషయోనాఞ్జసావ్యుత్పన్నలోకసమధిగమః అథ తదేవైతద్దురవగమం సమవేతానుకల్పేన నిర్దిశ్యతామితి॥26॥

అధ్యాయము – 14

స హోవాచ
స ఏష దేహాత్మమానినాం సత్త్వాదిగుణవిశేషవికల్పితకుశలాకుశలసమవహారవినిర్మితవివిధ దేహావలిభిర్వియోగసంయోగాద్యనాదిసంసారానుభవస్య ద్వారభూతేన షడిన్ద్రియవర్గేణ తస్మిన్దుర్గాధ్వవదసుగమేఽధ్వన్యాపతిత ఈశ్వరస్య భగవతో విష్ణోర్వశవర్తిన్యా మాయయా జీవలోకోఽయం యథా వణిక్సార్థోఽర్థపరః స్వదేహనిష్పాదితకర్మానుభవః శ్మశానవదశివతమాయాం సంసారాటవ్యాం గతో నాద్యాపి విఫలబహుప్రతియోగేహస్తత్తాపోపశమనీం హరిగురుచరణారవిన్ద మధుకరానుపదవీమవరున్ధే॥1॥

యస్యాము హ వా ఏతే షడిన్ద్రియనామానః కర్మణా దస్యవ ఏవ తే తద్యథా పురుషస్య ధనం యత్కిఞ్చిద్ధర్మౌపయికం బహుకృచ్ఛ్రాధిగతం సాక్షాత్పరమపురుషారాధనలక్షణో యోఽసౌ ధర్మస్తం తు సామ్పరాయ ఉదాహరన్తి తద్ధర్మ్యం ధనం

దర్శనస్పర్శనశ్రవణాస్వాదనావఘ్రాణసఙ్కల్ప వ్యవసాయగృహగ్రామ్యోపభోగేన కునాథస్యాజితాత్మనో యథా సార్థస్య విలుమ్పన్తి ॥2॥

అథ చ యత్ర కౌటుమ్బికా దారాపత్యాదయో నామ్నా కర్మణా వృకసృగాలా ఏవానిచ్ఛతోఽపి కదర్యస్య కుటుమ్బిన ఉరణకవత్సంరక్ష్యమాణం మిషతోఽపి హరన్తి ॥3॥

యథా హ్యనువత్సరం కృష్యమాణమప్యదగ్ధబీజం క్షేత్రం పునరేవావపనకాలే గుల్మతృణ వీరుద్భిర్గహ్వరమివ భవత్యేవమేవ గృహాశ్రమః కర్మక్షేత్రం యస్మిన్న హి కర్మాణ్యుత్సీదన్తి యదయం కామకరణ్డ ఏష ఆవసథః ॥4॥

తత్ర గతో దంశమశకసమాపసదైర్మనుజైః శలభశకున్తతస్కరమూషకాదిభిరుపరుధ్యమానబహిఃప్రాణః క్వచిత్పరివర్తమానోఽస్మిన్నధ్వన్యవిద్యాకామ కర్మభిరుపరక్తమనసానుపపన్నార్థం నరలోకం గన్ధర్వనగరముపపన్నమితి మిథ్యా దృష్టిరనుపశ్యతి ॥5॥

తత్ర చ క్వచిదాతపోదకనిభాన్విషయానుపధావతి పానభోజనవ్యవాయాదివ్యసనలోలుపః ॥ 6॥

క్వచిచ్చాశేషదోషనిషదనం పురీషవిశేషం తద్వర్ణగుణనిర్మితమతిః సువర్ణముపాదిత్సత్యగ్నికామకాతర ఇవోల్ముకపిశాచమ్ ॥7॥

అథ కదాచిన్నివాసపానీయద్రవిణాద్యనేకాత్మోపజీవనాభినివేశ ఏతస్యాం సంసారాటవ్యామితస్తతః పరిధావతి ॥8॥

క్వచిచ్చ వాత్యౌపమ్యయా ప్రమదయారోహమారోపితస్తత్కాలరజసా రజనీభూత ఇవాసాధుమర్యాదో రజస్వలాక్షోఽపి దిగ్దేవతా అతిరజస్వలమతిర్న విజానాతి ॥9॥

క్వచిత్సకృదవగతవిషయవైతథ్యః స్వయం పరాభిధ్యానేన విభ్రంశితస్మృతిస్తయైవ మరీచి తోయప్రాయాంస్తానేవాభిధావతి ॥10॥

క్వచిదులూకఝిల్లీస్వనవదతిపరుషరభసాటోపం ప్రత్యక్షం పరోక్షం వా రిపురాజకుల నిర్భర్త్సితేనాతివ్యథితకర్ణమూలహృదయః ॥11॥

స యదా దుగ్ధపూర్వసుకృతస్తదా కారస్కరకాకతుణ్డాద్యపుణ్యద్రుమలతావిషోద పానవదుభయార్థశూన్యద్రవిణాన్జీవన్మృతాన్స్వయం జీవన్మ్రియమాణ ఉపధావతి ॥12॥

ఏకదాసత్ప్రసఙ్గాన్నికృతమతిర్వ్యుదకస్రోతఃస్ఖలనవదుభయతోఽపి దుఃఖదం పాఖణ్డమభియాతి ॥13॥

యదా తు పరబాధయాన్ధ ఆత్మనే నోపనమతి తదా హి పితృపుత్రబర్హిష్మతః పితృపుత్రాన్వా స ఖలు భక్షయతి ॥14॥

క్వచిదాసాద్య గృహం దావవత్ప్రియార్థవిధురమసుఖోదర్కం శోకాగ్నినా దహ్యమానో భృశం నిర్వేదముపగచ్ఛతి ॥15॥

క్వచిత్కాలవిషమితరాజకులరక్షసాపహృతప్రియతమధనాసుః ప్రమృతక ఇవ

విగతజీవలక్షణ ఆస్తే॥16॥

కదాచిన్మనోరథోపగతపితృపితామహాద్యసత్సదితి స్వప్ననిర్వృతిలక్షణమనుభవతి॥17॥

క్వచిద్గృహాశ్రమకర్మచోదనాతిభరగిరిమారురుక్షమాణో లోకవ్యసనకర్షితమనాః కణ్టక శర్కరాక్షేత్రం ప్రవిశన్నివ సీదతి॥18॥

క్వచిచ్చ దుఃసహేన కాయాభ్యన్తరవహ్నినా గృహీతసారః స్వకుటుమ్బాయ క్రుధ్యతి॥19॥

స ఏవ పునర్నిద్రాజగరగృహీతోఽన్ధే తమసి మగ్నః శూన్యారణ్య ఇవ శేతే నాన్యత్కిఞ్చన వేద శవ ఇవాపవిద్ధః॥20॥

కదాచిద్భగ్నమానదంష్ట్రో దుర్జనదన్దశూకైరలబ్ధనిద్రాక్షణో వ్యథిత హృదయేనానుక్షీయమాణవిజ్ఞానోఽన్ధకూపేఽన్ధవత్పతతి॥21॥

కర్హి స్మ చిత్కామమధులవాన్విచిన్వన్యదా పరదారపరద్రవ్యాణ్యవరున్ధానో రాజ్ఞా స్వామిభిర్వా నిహతః పతత్యపారే నిరయే॥22॥

అథ చ తస్మాదుభయథాపి హి కర్మాస్మిన్నాత్మనః సంసారావపనముదాహరన్తి॥23॥

ముక్తస్తతో యది బన్ధాద్దేవదత్త ఉపాచ్ఛినత్తి తస్మాదపి విష్ణుమిత్ర ఇత్యనవస్థితిః॥24॥

క్వచిచ్చ శీతవాతాద్యనేకాధిదైవికభౌతికాత్మీయానాం దశానాం ప్రతినివారణేఽకల్పో దురన్త చిన్తయా విషణ్ణ ఆస్తే॥25॥

క్వచిన్మిథో వ్యవహరన్యత్కిఞ్చిద్ధనమన్యేభ్యో వా కాకిణికా మాత్రమప్యపహరన్యత్కిఞ్చిద్వా విద్వేషమేతి విత్తశాఠ్యాత్॥26॥

అధ్వన్యముష్మిన్నిమ ఉపసర్గాస్తథా సుఖదుఃఖరాగద్వేషభయాభిమానప్రమాదోన్మాద శోకమోహలోభమాత్సర్యేర్ష్యావమానక్షుత్పిపాసాధివ్యాధిజన్మజరామరణాదయః॥27॥

క్వాపి దేవమాయయా స్త్రియా భుజలతోపగూఢః ప్రస్కన్నవివేకవిజ్ఞానో యద్విహారగృహారమ్భాకుల
హృదయస్తదాశ్రయావసక్తసుతదుహితృకలత్రభాషితావలోకవిచేష్టితాపహృతహృదయ
ఆత్మానమజితాత్మాపారేఽన్ధే తమసి ప్రహిణోతి॥28॥

కదాచిదీశ్వరస్య భగవతో విష్ణోశ్చక్రాత్పరమాణ్వాదిద్విపరార్ధాపవర్గ కాలోపలక్షణాత్పరివర్తితేన వయసా రంహసా హరత ఆబ్రహ్మతృణస్తమ్బాదీనాం భూతానామనిమిషతో మిషతాం విత్రస్తహృదయస్తమేవేశ్వరం కాలచక్రనిజాయుధం సాక్షాద్భగవన్తం యజ్ఞపురుషమనాదృత్య పాఖణ్డదేవతాః కఙ్కగృధ్రబకవటప్రాయా ఆర్యసమయపరిహృతాః సాఙ్కేత్యేనాభిధత్తే ॥29॥

యదా పాఖణ్డిభిరాత్మవఞ్చితైస్తైరురు వఞ్చితో బ్రహ్మకులం సమావసంస్తేషాం శీలముపనయనాదిశ్రౌతస్మార్తకర్మానుష్ఠానేన భగవతో యజ్ఞపురుషస్యారాధనమేవ తదరోచయన్శూద్రకులం భజతే నిగమాచారేఽశుద్ధితో యస్య మిథునీభావః కుటుమ్బభరణం యథా వానరజాతేః॥30॥

తత్రాపి నిరవరోధః స్వైరేణ విహరన్నతికృపణబుద్ధిరన్యోన్యముఖనిరీక్షణాదినా గ్రామ్య

కర్మణైవ విస్మృతకాలావధిః॥31॥

క్వచిద్ద్రుమవదైహికార్థేషు గృహేషు రంస్యన్యథా వానరః సుతదారవత్సలో వ్యవాయక్షణః॥32॥

ఏవమధ్వన్యవరున్ధానో మృత్యుగజభయాత్తమసి గిరికన్దరప్రాయే॥33॥

క్వచిచ్ఛీతవాతాద్యనేకదైవికభౌతికాత్మీయానాం దుఃఖానాం ప్రతినివారణేఽకల్పో దురన్తవిషయ విషణ్ణ ఆస్తే॥34॥

క్వచిన్మిథో వ్యవహరన్యత్కిఞ్చిద్ధనముపయాతి విత్తశాఠ్యేన॥35॥

క్వచిత్క్షీణధనః శయ్యాసనాశనాద్యుపభోగవిహీనో యావదప్రతిలబ్ధమనోరథోపగతాదానేఽవసితమతిస్తతస్తతోఽవమానాదీని జనాదభిలభతే॥36॥

ఏవం విత్తవ్యతిషఙ్గవివృద్ధవైరానుబన్ధోఽపి పూర్వవాసనయా మిథ ఉద్వహత్యథాపవహతి॥37॥

ఏతస్మిన్సంసారాధ్వని నానాక్లేశోపసర్గబాధిత ఆపన్నవిపన్నో యత్ర యస్తము హ వావేతరస్తత్ర విసృజ్య జాతం జాతముపాదాయ శోచన్ముహ్యన్బిభ్యద్ వివదన్క్రన్దన్సంహృష్యన్గాయన్నహ్యమానః సాధువర్జితో వావర్తతేఽద్యాపి యత ఆరబ్ధ ఏష నరలోక సార్థో యమధ్వనః పారముపదిశన్తి॥38॥

యదిదం యోగానుశాసనం న వా ఏతదవరున్ధతే యన్న్యస్తదణ్డా మునయ ఉపశమశీలా ఉపరతాత్మానః సమవగచ్ఛన్తి॥39॥

యదపి దిగిభజయినో యజ్వినో యే వై రాజర్షయః కిం తు పరం మృధే శయీరన్నస్యామేవ మమేయమితి కృతవైరానుబన్ధాయాం విసృజ్య స్వయముపసంహృతాః॥40॥

కర్మవల్లీమవలమ్బ్య తత ఆపదః కథఞ్చిన్నరకాద్విముక్తః పునరప్యేవం సంసారాధ్వని వర్తమానో నరలోకసార్థముపయాతి ఏవముపరి గతోఽపి॥41॥

తస్యేదముపగాయన్తి -
ఆర్షభస్యేహ రాజర్షేర్మనసాపి మహాత్మనః
నానువర్త్మార్హతి నృపో మక్షికేవ గరుత్మతః॥42॥

యో దుస్త్యజాన్దారసుతాన్సుహృద్రాజ్యం హృదిస్పృశః
జహౌ యువైవ మలవదుత్తమశ్లోకలాలసః॥43॥

యో దుస్త్యజాన్క్షితిసుతస్వజనార్థదారాన్
ప్రార్థ్యాం శ్రియం సురవరైః సదయావలోకామ్
నైచ్ఛన్నృపస్తదుచితం మహతాం మధుద్విట్
సేవానురక్తమనసామభవోఽపి ఫల్గుః॥44॥

యజ్ఞాయ ధర్మపతయే విధినైపుణాయ
యోగాయ సాఙ్ఖ్యశిరసే ప్రకృతీశ్వరాయ

నారాయణాయ హరయే నమ ఇత్యుదారం
హాస్యన్మృగత్వమపి యః సముదాజహార ॥45॥

య ఇదం భాగవతసభాజితావదాతగుణకర్మణో రాజర్షేర్భరతస్యానుచరితం స్వస్త్య్ అయనమాయుష్యం ధన్యం యశస్యం స్వర్గ్యాపవర్గ్యం వానుశృణోత్యాఖ్యాస్యత్యభినన్దతి చ సర్వా ఏవాశిష ఆత్మన ఆశాస్తే న కాఞ్చన పరత ఇతి ॥46॥

అధ్యాయము – 15

శ్రీశుక ఉవాచ
భరతస్యాత్మజః సుమతిర్నామాభిహితో యము హ వావ కేచిత్పాఖణ్డిన ఋషభ పదవీమనువర్తమానం చానార్యా అవేదసమామ్నాతాం దేవతాం స్వమనీషయా పాపీయస్యా కలౌ కల్పయిష్యన్తి ॥1॥

తస్మాద్వృద్ధసేనాయాం దేవతాజిన్నామ పుత్రోఽభవత్ ॥2॥

అథాసుర్యాం తత్తనయో దేవద్యుమ్నస్తతో ధేనుమత్యాం సుతః
పరమేష్ఠీ తస్య సువర్చలాయాం ప్రతీహ ఉపజాతః ॥3॥

య ఆత్మవిద్యామాఖ్యాయ స్వయం సంశుద్ధో మహాపురుషమనుసస్మార ॥4॥

ప్రతీహాత్సువర్చలాయాం ప్రతిహర్త్రాదయస్త్రయ ఆసన్నిజ్యాకోవిదాః సూనవః ప్రతిహర్తుః స్తుత్యామజ భూమానావజనిషాతామ్ ॥5॥

భూమ్న ఋషికుల్యాయాముద్గీథస్తతః ప్రస్తావో దేవకుల్యాయాం ప్రస్తావాన్నియుత్సాయాం హృదయజ ఆసీద్విభుర్విభో రత్యాం చ పృథుషేణస్తస్మాన్నక్త ఆకూత్యాం జజ్ఞే నక్తాద్ద్రుతిపుత్రో గయో రాజర్షిప్రవర ఉదారశ్రవా అజాయత సాక్షాద్భగవతో విష్ణోర్జగద్రిరక్షిషయా గృహీతసత్త్వస్య కలాత్మవత్త్వాదిలక్షణేన మహాపురుషతాం ప్రాప్తః ॥6॥

స వై స్వధర్మేణ ప్రజాపాలనపోషణప్రీణనోపలాలనానుశాసనలక్షణేనేజ్యాదినా చ భగవతి మహాపురుషే పరావరే బ్రహ్మణి సర్వాత్మనార్పితపరమార్థలక్షణేన బ్రహ్మవిచ్చరణానుసేవయాపాదిత భగవద్భక్తియోగేన చాభీక్ష్ణశః పరిభావితాతిశుద్ధమతిరుపరతానాత్మ్య ఆత్మని స్వయముపలభ్యమానబ్రహ్మాత్మానుభవోఽపి నిరభిమాన ఏవావనిమజూగుపత్ ॥7॥

తస్యేమాం గాథాం పాణ్డవేయ పురావిద ఉపగాయన్తి ॥8॥

గయం నృపః కః ప్రతియాతి కర్మభిర్యజ్వాభిమానీ బహువిద్ధర్మగోప్తా
సమాగతశ్రీః సదసస్పతిః సతాం సత్సేవకోఽన్యో భగవత్కలామృతే ॥9॥

యమభ్యషిఞ్చన్పరయా ముదా సతీః సత్యాశిషో దక్షకన్యాః సరిద్భిః
యస్య ప్రజానాం దుదుహే ధరాశిషో నిరాశిషో గుణవత్సస్నుతోధాః ॥10॥

ఛన్దాంస్యకామస్య చ యస్య కామాన్దుదూహురాజహ్రురథో బలిం నృపాః
ప్రత్యఞ్చితా యుధి ధర్మేణ విప్రా యదాశిషాం షష్ఠమంశం పరేత్య ॥11॥

యస్యాధ్వరే భగవానధ్వరాత్మా మఘోని మాద్యత్యురుసోమపీథే
శ్రద్ధావిశుద్ధాచలభక్తియోగ సమర్పితేజ్యాఫలమాజహార॥12॥

యత్ప్రీణనాద్బర్హిషి దేవతిర్యఙ్ మనుష్యవీరుత్తృణమావిరిఞ్చాత్
ప్రీయేత సద్యః స హ విశ్వజీవః ప్రీతః స్వయం ప్రీతిమగాద్గయస్య॥13॥

గయాద్గయన్త్యాం చిత్రరథః సుగతిరవరోధన ఇతి త్రయః పుత్రా బభూవుశ్చిత్రరథాదూర్ణాయాం సమ్రాడజనిష్ట ॥14॥
తత ఉత్కలాయాం మరీచిర్మరీచేర్బిన్దుమత్యాం బిన్దుమానుదపద్యత తస్మాత్సరఘాయాం మధుర్నామాభవన్మధోః సుమనసి వీరవ్రతస్తతో భోజాయాం మన్థుప్రమన్థూ జజ్ఞాతే మన్థోః సత్యాయాం భౌవనస్తతో దూషణాయాం త్వష్టాజనిష్ట త్వష్టుర్విరోచనాయాం విరజో విరజస్య శతజిత్ప్రవరం పుత్ర శతం కన్యా చ విషూచ్యాం కిల జాతమ్॥15॥

తత్రాయం శ్లోకః
ప్రైయవ్రతం వంశమిమం విరజశ్చరమోద్భవః
అకరోదత్యలం కీర్త్యా విష్ణుః సురగణం యథా॥16॥

అధ్యాయము – 16

రాజోవాచ
ఉక్తస్త్వయా భూమణ్డలాయామవిశేషో యావదాదిత్యస్తపతి యత్ర చాసౌ జ్యోతిషాం గణైశ్చన్ద్రమా వా సహ దృశ్యతే॥1॥

తత్రాపి ప్రియవ్రతరథచరణపరిఖాతైః సప్తభిః సప్త సిన్ధవ ఉపక్లృప్తా యత ఏతస్యాః సప్త ద్వీపవిశేషవికల్పస్త్వయా భగవన్ఖలు సూచిత ఏతదేవాఖిలమహం మానతో లక్షణతశ్చ సర్వం వి జిజ్ఞాసామి॥2॥

భగవతో గుణమయే స్థూలరూప ఆవేశితం మనో హ్యగుణేఽపి సూక్ష్మతమ ఆత్మజ్యోతిషి పరే బ్రహ్మణి భగవతి వాసుదేవాఖ్యే క్షమమావేశితుం తదు హైతద్గురోఽర్హస్యనువర్ణయితుమితి॥ 3॥

ఋషిరువాచ
న వై మహారాజ భగవతో మాయాగుణవిభూతేః కాష్ఠాం మనసా వచసా వాధిగన్తుమలం విబుధాయుషాపి పురుషస్తస్మాత్ప్రాధాన్యేనైవ భూగోలకవిశేషం నామరూపమానలక్షణతో వ్యాఖ్యాస్యామః॥4॥

యో వాయం ద్వీపః కువలయకమలకోశాభ్యన్తరకోశో నియుతయోజనవిశాలః సమవర్తులో యథా పుష్కరపత్రమ్॥5॥

యస్మిన్నవ వర్షాణి నవయోజనసహస్రాయామాన్యష్టభిర్మర్యాదాగిరిభిః సువిభక్తాని భవన్తి॥ 6॥

ఏషాం మధ్యే ఇలావృతం నామాభ్యన్తరవర్షం యస్య నాభ్యామవస్థితః సర్వతః సౌవర్ణః కుల గిరిరాజో మేరుర్ద్వీపాయామసమున్నాహః కర్ణికాభూతః కువలయకమలస్య మూర్ధని ద్వాత్రింశత్సహస్ర యోజనవితతో మూలే షోడశసహస్రం తావతాన్తర్భూమ్యాం ప్రవిష్టః॥7॥

ఉత్తరోత్తరేణేలావృతం నీలః శ్వేతః శృఙ్గవానితి త్రయో రమ్యకహిరణ్మయకురూణాం వర్షాణాం మర్యాదా గిరయః ప్రాగాయతా ఉభయతః క్షారోదావధయో ద్విసహస్రపృథవ ఏకైకశః పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాదుత్తర ఉత్తరో దశాంశాధికాంశేన దైర్ఘ్య ఏవ హ్రసన్తి ॥8॥

ఏవం దక్షిణేనేలావృతం నిషధో హేమకూటో హిమాలయ ఇతి ప్రాగాయతా యథా నీలాదయోఽయుతయోజనోత్సేధా హరివర్షకిమ్పురుషభారతానాం యథాసఙ్ఖ్యమ్ ॥9॥

తథైవేలావృతమపరేణ పూర్వేణ చ మాల్యవద్గన్ధమాదనావానీలనిషధాయతౌ ద్విసహస్రం పప్రథతుః కేతుమాలభద్రాశ్వయోః సీమానం విదధాతే ॥10॥

మన్దరో మేరుమన్దరః సుపార్శ్వః కుముద ఇత్యయుతయోజనవిస్తారోన్నాహా మేరోశ్చతుర్ దిశమవష్టమ్భగిరయ ఉపక్లృప్తాః ॥11॥

చతుర్ష్వేతేషు చూతజమ్బూకదమ్బన్యగ్రోధాశ్చత్వారః పాదపప్రవరాః పర్వతకేతవ ఇవాధి సహస్రయోజనోన్నాహాస్తావద్విటపవితతయః శతయోజనపరిణాహాః ॥12॥

హ్రదాశ్చత్వారః పయోమధ్విక్షురసమృష్టజలా యదుపస్పర్శిన ఉపదేవగణా యోగైశ్వర్యాణి స్వాభావికాని భరతర్షభ ధారయన్తి ॥13॥

దేవోద్యానాని చ భవన్తి చత్వారి నన్దనం చైత్రరథం వైభ్రాజకం సర్వతోభద్రమితి ॥14॥

యేష్వమరపరివృఢాః సహ సురలలనాలలామయూథపతయ ఉపదేవగణైరుపగీయమాన మహిమానః కిల విహరన్తి ॥15॥

మన్దరోత్సఙ్గ ఏకాదశశతయోజనోత్తుఙ్గదేవచూతశిరసో గిరిశిఖరస్థూలాని ఫలాన్యమృత కల్పాని పతన్తి ॥16॥

తేషాం విశీర్యమాణానామతిమధురసురభిసుగన్ధిబహులారుణరసోదేనారుణోదా నామ నదీ మన్దరగిరిశిఖరాన్నిపతన్తీ పూర్వేణేలావృతముపప్లావయతి ॥17॥

యదుపజోషణాద్భవాన్యా అనుచరీణాం పుణ్యజనవధూనామవయవస్పర్శసుగన్ధవాతో దశ యోజనం సమన్తాదనువాసయతి ॥18॥

ఏవం జమ్బూఫలానామత్యుచ్చనిపాతవిశీర్ణానామనస్థిప్రాయాణామిభకాయనిభానాం రసేన జమ్బూ నామ నదీ మేరుమన్దరశిఖరాదయుతయోజనాదవనితలే నిపతన్తీ దక్షిణేనాత్మానం యావదిలావృతముపస్యన్దయతి ॥19॥

తావదుభయోరపి రోధసోర్యా మృత్తికా తద్రసేనానువిధ్యమానా వాయ్వర్కసంయోగవిపాకేన సదామరలోకాభరణం జామ్బూనదం నామ సువర్ణం భవతి ॥20॥

యదు హ వావ విబుధాదయః సహ యువతిభిర్ముకుటకటకకటిసూత్రాద్యాభరణరూపేణ ఖలు ధారయన్తి ॥21॥

యస్తు మహాకదమ్బః సుపార్శ్వనిరూఢో యాస్తస్య కోటరేభ్యో వినిఃసృతాః పఞ్చాయామపరిణాహాః పఞ్చ మధుధారాః సుపార్శ్వశిఖరాత్పతన్త్యోఽపరేణాత్మానమిలావృతమనుమోదయన్తి ॥22॥

యా హ్యుపయుఞ్జానానాం ముఖనిర్వాసితో వాయుః సమన్తాచ్ఛతయోజనమనువాసయతి॥ 23॥

ఏవం కుముదనిరూఢో యః శతవల్శో నామ వటస్తస్య స్కన్ధేభ్యో నీచీనాః పయోదధిమధుఘృత గుడాన్నాద్యమ్బరశయ్యాసనాభరణాదయః సర్వ ఏవ కామదుఘా నదాః కుముదాగ్రాత్పతన్తస్తముత్తరేణేలావృతముపయోజయన్తి॥24॥

యానుపజుషాణానాం న కదాచిదపి ప్రజానాం వలీపలితక్లమస్వేదదౌర్గన్ధ్యజరామయమృత్యు శీతోష్ణవైవర్ణ్యోపసర్గాదయస్తాపవిశేషా భవన్తి యావజ్జీవం సుఖం నిరతిశయమేవ॥25॥

కురఙ్గకురరకుసుమ్భవైకఙ్కత్రికూటశిశిరపతఙ్గరుచకనిషధశినీవాసకపిలశఙ్ఖ వైదూర్యజారుధిహంసఋషభనాగకాలఞ్జరనారదాదయో వింశతిగిరయో మేరోః కర్ణికాయా ఇవ కేసరభూతా మూలదేశే పరిత ఉపక్లృప్తాః॥26॥

జఠరదేవకూటౌ మేరుం పూర్వేణాష్టాదశయోజనసహస్రముదగాయతౌ ద్విసహస్రం పృథుతుఙ్గౌ భవతః ఏవమపరేణ పవనపారియాత్రౌ దక్షిణేన కైలాసకరవీరౌ ప్రాగాయతావేవముత్తరతస్త్రిశృఙ్గ మకరావష్టభిరేతైః పరిసృతోఽగ్నిరివ పరితశ్చకాస్తి కాఞ్చనగిరిః॥27॥

మేరోర్మూర్ధని భగవత ఆత్మయోనేర్మధ్యత ఉపక్లృప్తాం పురీమయుతయోజనసాహస్రీం సమ చతురస్రాం శాతకౌమ్భీం వదన్తి॥28॥

తామనుపరితో లోకపాలానామష్టానాం యథాదిశం యథారూపం తురీయమానేన పురోఽష్టావుపక్లృప్తాః॥29॥

అధ్యాయము – 17

శ్రీశుక ఉవాచ
తత్ర భగవతః సాక్షాద్యజ్ఞలిఙ్గస్య విష్ణోర్విక్రమతో వామపాదాఙ్గుష్ఠనఖ నిర్భిన్నోర్ధ్వాణ్డకటాహవివరేణాన్తఃప్రవిష్టా యా బాహ్యజలధారా తచ్చరణపఙ్కజావనేజనారుణ కిఞ్జల్కోపరఞ్జితాఖిలజగదఘమలాపహోపస్పర్శనామలా సాక్షాద్భగవత్పదీత్యనుపలక్షితవచో భిధీయమానాతిమహతా కాలేన యుగసహస్రోపలక్షణేన దివో మూర్ధన్యవతతార యత్తద్విష్ణుపదమాహుః॥1॥

యత్ర హ వావ వీరవ్రత ఔత్తానపాదిః పరమభాగవతోఽస్మత్కులదేవతాచరణారవిన్దోదకమితి యామనుసవనముత్కృష్యమాణభగవద్భక్తియోగేన దృఢం క్లిద్యమానాన్తర్హృదయ ఔత్కణ్ఠ్య వివశామీలితలోచనయుగలకుడ్మలవిగలితామలబాష్పకలయాభివ్యజ్యమానరోమపులకకులకోఽధునా పరమాదరేణ శిరసా బిభర్తి॥2॥

తతః సప్త ఋషయస్తత్ప్రభావాభిజ్ఞా యాం నను తపస ఆత్యన్తికీ సిద్ధిరేతావతీ భగవతి సర్వాత్మని వాసుదేవేఽనుపరతభక్తియోగలాభేనైవోపేక్షితాన్యార్థాత్మగతయో ముక్తిమివాగతాం ముముక్షవ ఇవ సబహుమానమద్యాపి జటాజూటైరుద్వహన్తి॥3॥

తతోఽనేకసహస్రకోటివిమానానీకసఙ్కులదేవయానేనావతరన్తీన్దు మణ్డలమావార్య బ్రహ్మ సదనే నిపతతి॥4॥

తత్ర చతుర్ధా భిద్యమానా చతుర్భిర్నామభిశ్చతుర్దిశమభిస్పన్దన్తీ నదనదీ పతిమేవాభినివిశతి సీతాలకనన్దా చక్షుర్భద్రేతి ॥5॥

సీతా తు బ్రహ్మసదనాత్కేసరాచలాదిగిరిశిఖరేభ్యోఽధోఽధః ప్రస్రవన్తీ గన్ధమాదనమూర్ధసు పతిత్వాన్తరేణ భద్రాశ్వవర్షం ప్రాచ్యాం దిశి క్షారసముద్రమభిప్రవిశతి ॥6॥

ఏవం మాల్యవచ్ఛిఖరాన్నిష్పతన్తీ తతోఽనుపరతవేగా కేతుమాలమభి చక్షుః ప్రతీచ్యాం దిశి సరిత్ పతిం ప్రవిశతి ॥7॥

భద్రా చోత్తరతో మేరుశిరసో నిపతితా గిరిశిఖరాద్గిరిశిఖరమతిహాయ శృఙ్గవతః శృఙ్గాదవస్యన్దమానా ఉత్తరాంస్తు కురూనభిత ఉదీచ్యాం దిశి జలధిమభిప్రవిశతి ॥8॥

తథైవాలకనన్దా దక్షిణేన బ్రహ్మసదనాద్బహూని గిరికూటాన్యతిక్రమ్య హేమకూటాద్ధైమకూటాన్యతిరభసతరరంహసా లుఠయన్తీ భారతమభివర్షం దక్షిణస్యాం దిశి జలధిమభిప్రవిశతి యస్యాం స్నానార్థం చాగచ్ఛతః పుంసః పదే పదేఽశ్వమేధరాజసూయాదీనాం ఫలం న దుర్లభమితి ॥9॥

అన్యే చ నదా నద్యశ్చ వర్షే వర్షే సన్తి బహుశో మేర్వాదిగిరిదుహితరః శతశః ॥10॥

తత్రాపి భారతమేవ వర్షం కర్మక్షేత్రమన్యాన్యష్ట వర్షాణి స్వర్గిణాం పుణ్యశేషోపభోగ స్థానాని భౌమాని స్వర్గపదాని వ్యపదిశన్తి ॥11॥

ఏషు పురుషాణామయుతపురుషాయుర్వర్షాణాం దేవకల్పానాం నాగాయుతప్రాణానాం వజ్రసంహననబల
వయోమోదప్రముదితమహాసౌరతమిథునవ్యవాయాపవర్గవర్షధృతైకగర్భకలత్రాణాం తత్ర తు త్రేతా యుగసమః కాలో వర్తతే ॥12॥

యత్ర హ దేవపతయః స్వైః స్వైర్గణనాయకైర్విహితమహార్హణాః సర్వర్తుకుసుమస్తబకఫల కిసలయశ్రియానమ్యమానవిటపలతావిటపిభిరుపశుమ్భమానరుచిరకాననాశ్రమాయతనవర్షగిరిద్రోణీః
తథా చామలజలాశయేషు
వికచవివిధనవవనరుహామోదముదితరాజహంసజలకుక్కుటకారణ్డవసారస
చక్రవాకాదిభిర్మధుకరనికరాకృతిభిరుపకూజితేషు జలక్రీడాదిభిర్విచిత్రవినోదైః సులలితసురసున్దరీణాం కామకలిలవిలాసహాసలీలావలోకాకృష్టమనోదృష్టయః స్వైరం విహరన్తి ॥13॥

నవస్వపి వర్షేషు భగవాన్నారాయణో మహాపురుషః పురుషాణాం తదనుగ్రహాయాత్మతత్త్వవ్యూహేనాత్మనాద్యాపి సన్నిధీయతే ॥14॥

ఇలావృతే తు భగవాన్భవ ఏక ఏవ పుమాన్న హ్యన్యస్తత్రాపరో నిర్విశతి భవాన్యాః శాపనిమిత్తజ్ఞో యత్ప్రవేక్ష్యతః స్త్రీభావస్తత్పశ్చాద్వక్ష్యామి ॥15॥

భవానీనాథైః స్త్రీగణార్బుదసహస్రైరవరుధ్యమానో భగవతశ్చతుర్మూర్తేర్మహాపురుషస్య తురీయాం తామసీం మూర్తిం ప్రకృతిమాత్మనః సఙ్కర్షణసంజ్ఞామాత్మసమాధిరూపేణ సన్నిధాప్యైతదభిగృణన్భవ ఉపధావతి ॥16॥

శ్రీభగవానువాచ

ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ సర్వగుణసఙ్ఖ్యానాయానన్తాయావ్యక్తాయ నమ ఇతి॥ 17॥

భజే భజన్యారణపాదపఙ్కజం భగస్య కృత్స్నస్య పరం పరాయణమ్
భక్తేష్వలం భావితభూతభావనం భవాపహం త్వా భవభావమీశ్వరమ్॥18॥

న యస్య మాయాగుణచిత్తవృత్తిభిర్నిరీక్షతో హ్యణ్వపి దృష్టిరజ్యతే
ఈశే యథా నోఽజితమన్యురంహసాం కస్తం న మన్యేత జిగీషురాత్మనః॥19॥

అసద్దృశో యః ప్రతిభాతి మాయయా క్షీబేవ మధ్వాసవతామ్రలోచనః
న నాగవధ్వోఽర్హణ ఈశిరే హ్రియా యత్పాదయోః స్పర్శనధర్షితేన్ద్రియాః॥20॥

యమాహురస్య స్థితిజన్మసంయమం త్రిభిర్విహీనం యమనన్తమృషయః
న వేద సిద్ధార్థమివ క్వచిత్స్థితం భూమణ్డలం మూర్ధసహస్రధామసు॥21॥

యస్యాద్య ఆసీద్గుణవిగ్రహో మహాన్విజ్ఞానధిష్ణ్యో భగవానజః కిల
యత్సమ్భవోఽహం త్రివృతా స్వతేజసా వైకారికం తామసమైన్ద్రియం సృజే॥22॥

ఏతే వయం యస్య వశే మహాత్మనః స్థితాః శకున్తా ఇవ సూత్రయన్త్రితాః
మహానహం వైకృతతామసేన్ద్రియాః సృజామ సర్వే యదనుగ్రహాదిదమ్॥23॥

యన్నిర్మితాం కర్హ్యపి కర్మపర్వణీం మాయాం జనోఽయం గుణసర్గమోహితః
న వేద నిస్తారణయోగమఞ్జసా తస్మై నమస్తే విలయోదయాత్మనే॥24॥

అధ్యాయము – 18

శ్రీశుక ఉవాచ
తథా చ భద్రశ్రవా నామ ధర్మసుతస్తత్కులపతయః పురుషా భద్రాశ్వవర్షే సాక్షాద్భగవతో వాసుదేవస్య ప్రియాం తనుం ధర్మమయీం హయశీర్షాభిధానాం పరమేణ సమాధినా సన్నిధాప్యేదమభిగృణన్త ఉపధావన్తి॥1॥

భద్రశ్రవస ఊచుః
ఓం నమో భగవతే ధర్మాయాత్మవిశోధనాయ నమ ఇతి॥2॥

అహో విచిత్రం భగవద్విచేష్టితం ఘ్నన్తం జనోఽయం హి మిషన్న పశ్యతి
ధ్యాయన్నసద్యర్హి వికర్మ సేవితుం నిర్హృత్య పుత్రం పితరం జిజీవిషతి॥3॥

వదన్తి విశ్వం కవయః స్మ నశ్వరం పశ్యన్తి చాధ్యాత్మవిదో విపశ్చితః
తథాపి ముహ్యన్తి తవాజ మాయయా సువిస్మితం కృత్యమజం నతోఽస్మి తమ్॥4॥

విశ్వోద్భవస్థాననిరోధకర్మ తే హ్యకర్తురఙ్గీకృతమప్యపావృతః
యుక్తం న చిత్రం త్వయి కార్యకారణే సర్వాత్మని వ్యతిరిక్తే చ వస్తుతః॥5॥

వేదాన్యుగాన్తే తమసా తిరస్కృతాన్రసాతలాద్యో నృతురఙ్గవిగ్రహః
ప్రత్యాదదే వై కవయేఽభియాచతే తస్మై నమస్తేఽవితథేహితాయ ఇతి॥6॥

హరివర్షే చాపి భగవాన్నరహరిరూపేణాస్తే తద్రూపగ్రహణనిమిత్తముత్తరత్రాభిధాస్యే

తద్దయితం రూపం మహాపురుషగుణభాజనో మహాభాగవతో దైత్యదానవకులతీర్థీకరణశీలాచరితః ప్రహ్లాదోఽవ్యవధానానన్యభక్తియోగేన సహ తద్వర్షపురుషైరుపాస్తే ఇదం చోదాహరతి ॥7॥

ఓం నమో భగవతే నరసింహాయ నమస్తేజస్తేజసే ఆవిరావిర్భవ వజ్రనఖ వజ్రదంష్ట్ర కర్మాశయాన్రన్ధయ రన్ధయ తమో గ్రస గ్రస ఓం స్వాహా అభయమభయమాత్మని భూయిష్ఠా ఓం క్ష్రౌమ్ ॥8॥

స్వస్త్యస్తు విశ్వస్య ఖలః ప్రసీదతాం ధ్యాయన్తు భూతాని శివం మిథో ధియా
మనశ్చ భద్రం భజతాదధోక్షజే ఆవేశ్యతాం నో మతిరప్యహైతుకీ ॥9॥

మాగారదారాత్మజవిత్తబన్ధుషు సఙ్గో యది స్యాద్భగవత్ప్రియేషు నః
యః ప్రాణవృత్త్యా పరితుష్ట ఆత్మవాన్సిద్ధ్యత్యదూరాన్న తథేన్ద్రియప్రియః ॥10॥

యత్సఙ్గలబ్ధం నిజవీర్యవైభవం తీర్థం ముహుః సంస్పృశతాం హి మానసమ్
హరత్యజోఽన్తః శ్రుతిభిర్గతోఽఙ్గజం కో వై న సేవేత ముకున్దవిక్రమమ్ ॥11॥

యస్యాస్తి భక్తిర్భగవత్యకిఞ్చనా సర్వైర్గుణైస్తత్ర సమాసతే సురాః
హరావభక్తస్య కుతో మహద్గుణా మనోరథేనాసతి ధావతో బహిః ॥12॥

హరిర్హి సాక్షాద్భగవాన్శరీరిణామాత్మా ఝషాణామివ తోయమీప్సితమ్
హిత్వా మహాంస్తం యది సజ్జతే గృహే తదా మహత్త్వం వయసా దమ్పతీనామ్ ॥13॥

తస్మాద్రజోరాగవిషాదమన్యు మానస్పృహాభయదైన్యాధిమూలమ్
హిత్వా గృహం సంసృతిచక్రవాలం నృసింహపాదం భజతాకుతోభయమితి ॥14॥

కేతుమాలేఽపి భగవాన్కామదేవస్వరూపేణ లక్ష్మ్యాః ప్రియచికీర్షయా ప్రజాపతేర్దుహితౄణాం పుత్రాణాం తద్వర్షపతీనాం పురుషాయుషాహోరాత్రపరిసఙ్ఖ్యానానాం యాసాం గర్భా మహాపురుషమహాస్త్రతేజసోద్వేజిత మనసాం విధ్వస్తా వ్యసవః సంవత్సరాన్తే వినిపతన్తి ॥ 15॥

అతీవ సులలితగతివిలాసవిలసితరుచిరహాసలేశావలోకలీలయా కిఞ్చిదుత్తమ్భితసున్దరభ్రూమణ్డల
సుభగవదనారవిన్దశ్రియా రమాం రమయన్నిన్ద్రియాణి రమయతే ॥16॥

తద్భగవతో మాయామయం రూపం పరమసమాధియోగేన రమా దేవీ సంవత్సరస్య రాత్రిషు ప్రజాపతేర్దుహితృభిరుపేతాహఃసు చ తద్భర్తృభిరుపాస్తే ఇదం చోదాహరతి ॥17॥

ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం ఓం నమో భగవతే హృషీకేశాయ సర్వగుణవిశేషైర్విలక్షితాత్మనే ఆకూతీనాం
చిత్తీనాం చేతసాం విశేషాణాం చాధిపతయే షోడశకలాయ చ్ఛన్దోమయాయాన్నమయాయామృతమయాయ సర్వమయాయ సహసే ఓజసే బలాయ కాన్తాయ కామాయ నమస్తే ఉభయత్ర భూయాత్ ॥18॥

స్త్రియో వ్రతైస్త్వా హృషీకేశ్వరం స్వతో హ్యారాధ్య లోకే పతిమాశాసతేఽన్యమ్
తాసాం న తే వై పరిపాన్త్యపత్యం ప్రియం ధనాయూంషి యతోఽస్వతన్త్రాః ॥19॥

స వై పతిః స్యాదకుతోభయః స్వయం సమన్తతః పాతి భయాతురం జనమ్
స ఏక ఏవేతరథా మిథో భయం నైవాత్మలాభాదధి మన్యతే పరమ్॥20॥

యా తస్య తే పాదసరోరుహార్హణం నికామయేత్సాఖిలకామలమ్పటా
తదేవ రాసీప్సితమీప్సితోఽర్చితో యద్భగ్నయాచ్ఞా భగవన్ప్రతప్యతే॥21॥

మత్ప్రాప్తయేఽజేశసురాసురాదయస్తప్యన్త ఉగ్రం తప ఐన్ద్రియే ధియః
ఋతే భవత్పాదపరాయణాన్న మాం విన్దన్త్యహం త్వద్ధృదయా యతోఽజిత॥22॥

స త్వం మమాప్యచ్యుత శీర్ష్ణి వన్దితం కరామ్బుజం యత్త్వదధాయి సాత్వతామ్
బిభర్షి మాం లక్ష్మ వరేణ్య మాయయా క ఈశ్వరస్యేహితమూహితుం విభురితి॥23॥

రమ్యకే చ భగవతః ప్రియతమం మాత్స్యమవతారరూపం తద్వర్షపురుషస్య మనోః ప్రాక్ప్రదర్శితం స ఇదానీమపి మహతా భక్తియోగేనారాధయతీదం చోదాహరతి॥24॥

ఓం నమో భగవతే ముఖ్యతమాయ నమః సత్త్వాయ ప్రాణాయౌజసే సహసే బలాయ మహామత్స్యాయ
నమ ఇతి॥25॥

అన్తర్బహిశ్చాఖిలలోకపాలకైరదృష్టరూపో విచరస్యురుస్వనః
స ఈశ్వరస్త్వం య ఇదం వశేఽనయన్నామ్నా యథా దారుమయీం నరః స్త్రియమ్॥26॥

యం లోకపాలాః కిల మత్సరజ్వరా హిత్వా యతన్తోఽపి పృథక్సమేత్య చ
పాతుం న శేకుర్ద్విపదశ్చతుష్పదః సరీసృపం స్థాణు యదత్ర దృశ్యతే॥27॥

భవాన్యుగాన్తార్ణవ ఊర్మిమాలిని క్షోణీమిమామోషధివీరుధాం నిధిమ్
మయా సహోరు క్రమతేఽజ ఓజసా తస్మై జగత్ప్రాణగణాత్మనే నమ ఇతి॥28॥

హిరణ్మయేఽపి భగవాన్నివసతి కూర్మతనుం బిభ్రాణస్తస్య తత్ప్రియతమాం తనుమర్యమా సహ
వర్షపురుషైః పితృగణాధిపతిరుపధావతి మన్త్రమిమం చానుజపతి॥29॥

ఓం నమో భగవతే అకూపారాయ సర్వసత్త్వగుణవిశేషణాయానుపలక్షితస్థానాయ నమో వర్ష్మణే నమో భూమ్నే నమో నమోఽవస్థానాయ నమస్తే॥30॥

యద్రూపమేతన్నిజమాయయార్పితమర్థస్వరూపం బహురూపరూపితమ్
సఙ్ఖ్యా న యస్యాస్త్యయథోపలమ్భనాత్తస్మై నమస్తేఽవ్యపదేశరూపిణే॥31॥

జరాయుజం స్వేదజమణ్డజోద్భిదం చరాచరం దేవర్షిపితృభూతమైన్ద్రియమ్
ద్యౌః ఖం క్షితిః శైలసరిత్సముద్ర ద్వీపగ్రహర్క్షేత్యభిధేయ ఏకః॥32॥

యస్మిన్నసఙ్ఖ్యేయవిశేషనామ రూపాకృతౌ కవిభిః కల్పితేయమ్
సఙ్ఖ్యా యయా తత్త్వదృశాపనీయతే తస్మై నమః సాఙ్ఖ్యనిదర్శనాయ తే ఇతి॥33॥

ఉత్తరేషు చ కురుషు భగవాన్యజ్ఞపురుషః కృతవరాహరూప ఆస్తే తం తు దేవీ హైషా భూః సహ కురుభిరస్ఖలితభక్తియోగేనోపధావతి ఇమాం చ పరమాముపనిషదమావర్తయతి॥34॥

ఓం నమో భగవతే మన్త్రతత్త్వలిఙ్గాయ యజ్ఞక్రతవే మహాధ్వరావయవాయ మహాపురుషాయ నమః కర్మశుక్లాయ త్రియుగాయ నమస్తే ॥35॥

యస్య స్వరూపం కవయో విపశ్చితో గుణేషు దారుష్వివ జాతవేదసమ్
మథ్నన్తి మథ్నా మనసా దిదృక్షవో గూఢం క్రియార్థైర్నమ ఈరితాత్మనే ॥36॥

ద్రవ్యక్రియాహేత్వయనేశకర్తృభిర్మాయాగుణైర్వస్తునిరీక్షితాత్మనే
అన్వీక్షయాఙ్గాతిశయాత్మబుద్ధిభిర్నిరస్తమాయాకృతయే నమో నమః ॥37॥

కరోతి విశ్వస్థితిసంయమోదయం యస్యేప్సితం నేప్సితమీక్షితుర్గుణైః
మాయా యథాయో భ్రమతే తదాశ్రయం గ్రావ్ణో నమస్తే గుణకర్మసాక్షిణే ॥38॥

ప్రమథ్య దైత్యం ప్రతివారణం మృధే యో మాం రసాయా జగదాదిసూకరః
కృత్వాగ్రదంష్ట్రే నిరగాదుదన్వతః క్రీడన్నివేభః ప్రణతాస్మి తం విభుమితి ॥39॥

అధ్యాయము – 19

శ్రీశుక ఉవాచ
కిమ్పురుషే వర్షే భగవన్తమాదిపురుషం లక్ష్మణాగ్రజం సీతాభిరామం రామం తచ్చరణ సన్నికర్షాభిరతః పరమభాగవతో హనుమాన్సహ కిమ్పురుషైరవిరతభక్తిరుపాస్తే ॥1॥

ఆర్ష్టిషేణేన సహ గన్ధర్వైరనుగీయమానాం పరమకల్యాణీం భర్తృభగవత్కథాం సముపశృణోతి స్వయం చేదం గాయతి ॥2॥

ఓం నమో భగవతే ఉత్తమశ్లోకాయ నమ ఆర్యలక్షణశీలవ్రతాయ నమ ఉపశిక్షితాత్మన ఉపాసిత లోకాయ నమః సాధువాదనికషణాయ నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ మహాపురుషాయ మహారాజాయ నమ ఇతి ॥3॥

యత్తద్విశుద్ధానుభవమాత్రమేకం స్వతేజసా ధ్వస్తగుణవ్యవస్థమ్
ప్రత్యక్ప్రశాన్తం సుధియోపలమ్భనం హ్యనామరూపం నిరహం ప్రపద్యే ॥4॥

మర్త్యావతారస్త్విహ మర్త్యశిక్షణం రక్షోవధాయైవ న కేవలం విభోః
కుతోఽన్యథా స్యాద్రమతః స్వ ఆత్మనః సీతాకృతాని వ్యసనానీశ్వరస్య ॥5॥

న వై స ఆత్మాత్మవతాం సుహృత్తమః సక్తస్త్రిలోక్యాం భగవాన్వాసుదేవః
న స్త్రీకృతం కశ్మలమశ్నువీత న లక్ష్మణం చాపి విహాతుమర్హతి ॥6॥

న జన్మ నూనం మహతో న సౌభగం న వాఙ్న బుద్ధిర్నాకృతిస్తోషహేతుః
తైర్యద్విసృష్టానపి నో వనౌకసశ్చకార సఖ్యే బత లక్ష్మణాగ్రజః ॥7॥

సురోఽసురో వాప్యథ వానరో నరః సర్వాత్మనా యః సుకృతజ్ఞముత్తమమ్
భజేత రామం మనుజాకృతిం హరిం య ఉత్తరాననయత్కోసలాన్దివమితి ॥8॥

భారతేఽపి వర్షే భగవాన్నరనారాయణాఖ్య ఆకల్పాన్తముపచితధర్మజ్ఞాన వైరాగ్యైశ్వర్యోపశమోపరమాత్మోపలమ్భనమనుగ్రహాయాత్మవతామనుకమ్పయా తపోఽవ్యక్తగతిశ్చరతి ॥9॥

తం భగవాన్నారదో వర్ణాశ్రమవతీభిర్భారతీభిః ప్రజాభిర్భగవత్ప్రోక్తాభ్యాం సాఙ్ఖ్య యోగాభ్యాం భగవదనుభావోపవర్ణనం సావర్ణేరుపదేక్ష్యమాణః పరమభక్తిభావేనోపసరతి ఇదం చాభిగృణాతి ॥10॥

ఓం నమో భగవతే ఉపశమశీలాయోపరతానాత్మ్యాయ నమోఽకిఞ్చనవిత్తాయ ఋషిఋషభాయ నరనారాయణాయ పరమహంసపరమగురవే ఆత్మారామాధిపతయే నమో నమ ఇతి ॥11॥

గాయతి చేదమ్
కర్తాస్య సర్గాదిషు యో న బధ్యతే న హన్యతే దేహగతోఽపి దైహికైః
ద్రష్టుర్న దృగ్యస్య గుణైర్విదూష్యతే తస్మై నమోఽసక్తవివిక్తసాక్షిణే ॥12॥

ఇదం హి యోగేశ్వర యోగనైపుణం హిరణ్యగర్భో భగవాఞ్జగాద యత్
యదన్తకాలే త్వయి నిర్గుణే మనో భక్త్యా దధీతోజ్ఝితదుష్కలేవరః ॥13॥

యథైహికాముష్మికకామలమ్పటః సుతేషు దారేషు ధనేషు చిన్తయన్
శఙ్కేత విద్వాన్కుకలేవరాత్యయాద్యస్తస్య యత్నః శ్రమ ఏవ కేవలమ్ ॥14॥

తన్నః ప్రభో త్వం కుకలేవరార్పితాం త్వన్మాయయాహంమమతామధోక్షజ
భిన్ద్యామ యేనాశు వయం సుదుర్భిదాం విధేహి యోగం త్వయి నః స్వభావమితి ॥15॥

భారతేఽప్యస్మిన్వర్షే సరిచ్ఛైలాః సన్తి బహవో మలయో మఙ్గలప్రస్థో మైనాకస్త్రికూట ఋషభః కూటకః కోల్లకః సహ్యో దేవగిరిరృష్యమూకః శ్రీశైలో వేఙ్కటో మహేన్ద్రో వారిధారో విన్ధ్యః శుక్తిమానృక్షగిరిః పారియాత్రో ద్రోణశ్చిత్రకూటో గోవర్ధనో రైవతకః కకుభో నీలో గోకాముఖ ఇన్ద్రకీలః కామగిరిరితి చాన్యే చ శతసహస్రశః శైలాస్తేషాం నితమ్బప్రభవా నదా నద్యశ్చ సన్త్యసఙ్ఖ్యాతాః ॥16॥

ఏతాసామపో భారత్యః ప్రజా నామభిరేవ పునన్తీనామాత్మనా చోపస్పృశన్తి ॥17॥

చన్ద్రవసా తామ్రపర్ణీ అవటోదా కృతమాలా వైహాయసీ కావేరీ వేణీ పయస్వినీ శర్కరావర్తా తుఙ్గభద్రా కృష్ణావేణ్యా భీమరథీ గోదావరీ నిర్విన్ధ్యా పయోష్ణీ తాపీ రేవా సురసా నర్మదా చర్మణ్వతీ సిన్ధురన్ధః శోణశ్చ నదౌ మహానదీ వేదస్మృతిరృషికుల్యా త్రిసామా కౌశికీ మన్దాకినీ యమునా సరస్వతీ దృషద్వతీ గోమతీ సరయూ రోధస్వతీ సప్తవతీ సుషోమా శతద్రూశ్చన్ద్రభాగా మరుద్వృధా వితస్తా అసిక్నీ విశ్వేతి మహానద్యః ॥18॥

అస్మిన్నేవ వర్షే పురుషైర్లబ్ధజన్మభిః శుక్లలోహితకృష్ణవర్ణేన స్వారబ్ధేన కర్మణా దివ్య మానుషనారకగతయో బహ్వ్య ఆత్మన ఆనుపూర్వ్యేణ సర్వా హ్యేవ సర్వేషాం విధీయన్తే యథావర్ణ విధానమపవర్గశ్చాపి భవతి ॥19॥

యోఽసౌ భగవతి సర్వభూతాత్మన్యనాత్మ్యేఽనిరుక్తేఽనిలయనే పరమాత్మని వాసుదేవేఽనన్య నిమిత్తభక్తియోగలక్షణో నానాగతినిమిత్తావిద్యాగ్రన్థిరన్ధనద్వారేణ యదా హి మహాపురుషపురుష ప్రసఙ్గః ॥20॥

ఏతదేవ హి దేవా గాయన్తి -
అహో అమీషాం కిమకారి శోభనం ప్రసన్న ఏషాం స్విదుత స్వయం హరిః
యైర్జన్మ లబ్ధం నృషు భారతాజిరే ముకున్దసేవౌపయికం స్పృహా హి నః ॥21॥

కిం దుష్కరైర్నః క్రతుభిస్తపోవ్రతైర్దానాదిభిర్వా ద్యుజయేన ఫల్గునా
న యత్ర నారాయణపాదపఙ్కజ స్మృతిః ప్రముష్టాతిశయేన్ద్రియోత్సవాత్ ॥22॥

కల్పాయుషాం స్థానజయాత్పునర్భవాత్క్షణాయుషాం భారతభూజయో వరమ్
క్షణేన మర్త్యేన కృతం మనస్వినః సన్న్యస్య సంయాన్త్యభయం పదం హరేః ॥23॥

న యత్ర వైకుణ్ఠకథాసుధాపగా న సాధవో భాగవతాస్తదాశ్రయాః
న యత్ర యజ్ఞేశమఖా మహోత్సవాః సురేశలోకోఽపి న వై స సేవ్యతామ్ ॥24॥

ప్రాప్తా నృజాతిం త్విహ యే చ జన్తవో జ్ఞానక్రియాద్రవ్యకలాపసమ్భృతామ్
న వై యతేరన్నపునర్భవాయ తే భూయో వనౌకా ఇవ యాన్తి బన్ధనమ్ ॥25॥

యైః శ్రద్ధయా బర్హిషి భాగశో హవిర్నిరుప్తమిష్టం విధిమన్త్రవస్తుతః
ఏకః పృథఙ్నామభిరాహుతో ముదా గృహ్ణాతి పూర్ణః స్వయమాశిషాం ప్రభుః ॥26॥

సత్యం దిశత్యర్థితమర్థితో నృణాం నైవార్థదో యత్పునరర్థితా యతః
స్వయం విధత్తే భజతామనిచ్ఛతామిచ్ఛాపిధానం నిజపాదపల్లవమ్ ॥27॥

యద్యత్ర నః స్వర్గసుఖావశేషితం స్విష్టస్య సూక్తస్య కృతస్య శోభనమ్
తేనాజనాభే స్మృతిమజ్జన్మ నః స్యాద్వర్షే హరిర్యద్భజతాం శం తనోతి ॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ
జమ్బూద్వీపస్య చ రాజన్నుపద్వీపానష్టౌ హైక ఉపదిశన్తి సగరాత్మజైరశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం పరితో నిఖనద్భిరుపకల్పితాన్ ॥29॥

తద్యథా స్వర్ణప్రస్థశ్చన్ద్రశుక్ల ఆవర్తనో రమణకో మన్దరహరిణః పాఞ్చజన్యః సింహలో లఙ్కేతి ॥30॥

ఏవం తవ భారతోత్తమ జమ్బూద్వీపవర్షవిభాగో యథోపదేశముపవర్ణిత ఇతి ॥31॥

అధ్యాయము – 20

శ్రీశుక ఉవాచ
అతః పరం ప్లక్షాదీనాం ప్రమాణలక్షణసంస్థానతో వర్షవిభాగ ఉపవర్ణ్యతే ॥1॥

జమ్బూద్వీపోఽయం యావత్ప్రమాణవిస్తారస్తావతా క్షారోదధినా పరివేష్టితో యథా మేరుర్జమ్బ్వాఖ్యేన లవణోదధిరపి తతో ద్విగుణవిశాలేన ప్లక్షాఖ్యేన పరిక్షిప్తో యథా పరిఖా బాహ్యోపవనేన ప్లక్షో జమ్బూ ప్రమాణో ద్వీపాఖ్యాకరో హిరణ్మయ ఉత్థితో యత్రాగ్నిరుపాస్తే సప్తజిహ్వస్తస్యాధిపతిః ప్రియవ్రతాత్మజ ఇధ్మజిహ్వః స్వం ద్వీపం సప్తవర్షాణి విభజ్య సప్తవర్షనామభ్య ఆత్మజేభ్య ఆకలయ్య స్వయమాత్మ యోగేనోపరరామ ॥2॥

శివం యవసం సుభద్రం శాన్తం క్షేమమమృతమభయమితి వర్షాణి తేషు గిరయో నద్యశ్చ సప్తైవాభిజ్ఞాతాః ॥3॥

మణికూటో వజ్రకూట ఇన్ద్రసేనో జ్యోతిష్మాన్సుపర్ణో హిరణ్యష్ఠీవో మేఘమాల ఇతి సేతుశైలాః అరుణా నృమ్ణాఙ్గిరసీ సావిత్రీ సుప్తభాతా ఋతమ్భరా సత్యమ్భరా ఇతి మహానద్యః యాసాం

లోపస్పర్శనవిధూతరజస్ తమసో హంసపతఙ్గోర్ధ్వాయనసత్యాఙ్గసంజ్ఞాశ్చత్వారో వర్ణాః సహస్రాయుషో విబుధోపమసన్దర్శన ప్రజననాః స్వర్గద్వారం త్రయ్యా విద్యయా భగవన్తం త్రయీమయం సూర్యమాత్మానం యజన్తే॥4॥

ప్రత్నస్య విష్ణో రూపం యత్సత్యస్యర్తస్య బ్రహ్మణః
అమృతస్య చ మృత్యోశ్చ సూర్యమాత్మానమీమహీతి॥5॥

ప్లక్షాదిషు పఞ్చసు పురుషాణామాయురిన్ద్రియమోజః సహో బలం బుద్ధిర్విక్రమ ఇతి చ సర్వేషామౌత్పత్తికీ సిద్ధిరవిశేషేణ వర్తతే॥6॥

ప్లక్షః స్వసమానేనేక్షురసోదేనావృతో యథా తథా ద్వీపోఽపి శాల్మలో ద్విగుణవిశాలః సమానేన సురోదేనావృతః పరివృఙ్క్తే॥7॥

యత్ర హ వై శాల్మలీ ప్లక్షాయామా యస్యాం వావ కిల నిలయమాహుర్భగవతశ్ఛన్దఃస్తుతః పతత్త్రి రాజస్య సా ద్వీపహూతయే ఉపలక్ష్యతే॥8॥

తద్ద్వీపాధిపతిః ప్రియవ్రతాత్మజో యజ్ఞబాహుః స్వసుతేభ్యః సప్తభ్యస్తన్నామాని సప్తవర్షాణి వ్యభజత్సురోచనం సౌమనస్యం రమణకం దేవవర్షం పారిభద్రమాప్యాయనమవిజ్ఞాతమితి॥9॥

తేషు వర్షాద్రయో నద్యశ్చ సప్తైవాభిజ్ఞాతాః స్వరసః శతశృఙ్గో వామదేవః కున్దో ముకున్దః పుష్ప వర్షః సహస్రశ్రుతిరితి అనుమతిః సినీవాలీ సరస్వతీ కుహూ రజనీ నన్దా రాకేతి॥10॥

తద్వర్షపురుషాః శ్రుతధరవీర్యధరవసున్ధరేషన్ధరసంజ్ఞా భగవన్తం వేదమయం సోమమాత్మానం వేదేన యజన్తే॥11॥

స్వగోభిః పితృదేవేభ్యో విభజన్కృష్ణశుక్లయోః
ప్రజానాం సర్వాసాం రాజా న్ధః సోమో న ఆస్త్వితి॥12॥

ఏవం సురోదాద్బహిస్తద్ద్విగుణః సమానేనావృతో ఘృతోదేన యథాపూర్వః కుశద్వీపో యస్మిన్కుశ స్తమ్బో దేవకృతస్తద్ద్వీపాఖ్యాకరో జ్వలన ఇవాపరః స్వశష్పరోచిషా దిశో విరాజయతి॥13॥

తద్ద్వీపపతిః ప్రైయవ్రతో రాజన్హిరణ్యరేతా నామ స్వం ద్వీపం సప్తభ్యః స్వపుత్రేభ్యో యథా భాగం విభజ్య స్వయం తప ఆతిష్ఠత వసువసుదానదృఢరుచినాభిగుప్తస్తుత్యవ్రతవివిక్తవామదేవ నామభ్యః॥14॥

తేషాం వర్షేషు సీమాగిరయో నద్యశ్చాభిజ్ఞాతాః సప్త సప్తైవ చక్రశ్చతుఃశృఙ్గః కపిలశ్చిత్రకూటో దేవానీక ఊర్ధ్వరోమా ద్రవిణ ఇతి రసకుల్యా మధుకుల్యా మిత్రవిన్దా శ్రుతవిన్దా దేవగర్భా ఘృతచ్యుతా మన్త్రమాలేతి॥15॥

యాసాం పయోభిః కుశద్వీపౌకసః కుశలకోవిదాభియుక్తకులకసంజ్ఞా భగవన్తం జాతవేద సరూపిణం కర్మకౌశలేన యజన్తే॥16॥

పరస్య బ్రహ్మణః సాక్షాజ్జాతవేదోఽసి హవ్యవాట్
దేవానాం పురుషాఙ్గానాం యజ్ఞేన పురుషం యజేతి॥17॥

తథా ఘృతోదాద్బహిః క్రౌఞ్చద్వీపో ద్విగుణః స్వమానేన క్షీరోదేన పరిత ఉపక్లృప్తో వృతో యథా కుశద్వీపో ఘృతోదేన యస్మిన్క్రౌఞ్చో నామ పర్వతరాజో ద్వీపనామనిర్వర్తక ఆస్తే॥ 18॥

యోఽసౌ గుహప్రహరణోన్మథితనితమ్బకుఞ్జోఽపి క్షీరోదేనాసిచ్యమానో భగవతా వరుణేనాభిగుప్తో విభయో బభూవ॥19॥

తస్మిన్నపి ప్రైయవ్రతో ఘృతపృష్ఠో నామాధిపతిః స్వే ద్వీపే వర్షాణి సప్త విభజ్య తేషు పుత్రనామసు సప్త రిక్థాదాన్వర్షపాన్నివేశ్య స్వయం భగవాన్భగవతః పరమకల్యాణయశస ఆత్మభూతస్య హరేశ్చరణారవిన్దముపజగామ॥20॥

ఆమో మధురుహో మేఘపృష్ఠః సుధామా భ్రాజిష్ఠో లోహితార్ణో వనస్పతిరితి ఘృతపృష్ఠసుతాస్తేషాం
వర్షగిరయః సప్త సప్తైవ నద్యశ్చాభిఖ్యాతాః శుక్లో వర్ధమానో భోజన ఉపబర్హిణో నన్దో నన్దనః సర్వతోభద్ర ఇతి అభయా అమృతౌఘా ఆర్యకా తీర్థవతీ రూపవతీ పవిత్రవతీ శుక్లేతి॥21॥

యాసామమ్భః పవిత్రమమలముపయుఞ్జానాః పురుషఋషభద్రవిణదేవకసంజ్ఞా వర్షపురుషా ఆపోమయం దేవమపాం పూర్ణేనాఞ్జలినా యజన్తే॥22॥

ఆపః పురుషవీర్యాః స్థ పునన్తీర్భూర్భువఃసువః
తా నః పునీతామీవఘ్నీః స్పృశతామాత్మనా భువ ఇతి॥23॥

ఏవం పురస్తాత్క్షీరోదాత్పరిత ఉపవేశితః శాకద్వీపో ద్వాత్రింశల్లక్షయోజనాయామః సమానేన చ దధిమణ్డోదేన పరీతో యస్మిన్శాకో నామ మహీరుహః స్వక్షేత్రవ్యపదేశకో యస్య హ మహాసురభి గన్ధస్తం ద్వీపమనువాసయతి ॥24॥

తస్యాపి ప్రైయవ్రత ఏవాధిపతిర్నామ్నా మేధాతిథిః సోఽపి విభజ్య సప్త వర్షాణి పుత్రనామాని తేషు స్వాత్మజాన్పురోజవమనోజవపవమానధూమ్రానీకచిత్రరేఫబహురూపవిశ్వధార సంజ్ఞాన్నిధాప్యాధిపతీన్స్వయం భగవత్యనన్త ఆవేశితమతిస్తపోవనం ప్రవివేశ॥25॥

ఏతేషాం వర్షమర్యాదాగిరయో నద్యశ్చ సప్త సప్తైవ ఈశాన ఉరుశృఙ్గో బలభద్రః శతకేసరః సహస్రస్రోతో దేవపాలో మహానస ఇతి అనఘాయుర్దా ఉభయస్పృష్టిరపరాజితా పఞ్చపదీ సహస్రస్రుతిర్నిజధృతిరితి॥26॥

తద్వర్షపురుషా ఋతవ్రతసత్యవ్రతదానవ్రతానువ్రతనామానో భగవన్తం వాయ్వాత్మకం ప్రాణాయామవిధూతరజస్తమసః పరమసమాధినా యజన్తే॥27॥

అన్తఃప్రవిశ్య భూతాని యో బిభర్త్యాత్మకేతుభిః
అన్తర్యామీశ్వరః సాక్షాత్పాతు నో యద్వశే స్ఫుటమ్॥28॥

ఏవమేవ దధిమణ్డోదాత్పరతః పుష్కరద్వీపస్తతో ద్విగుణాయామః సమన్తత ఉపకల్పితః సమానేన స్వాదూదకేన సముద్రేణ బహిరావృతో యస్మిన్బృహత్పుష్కరం జ్వలనశిఖామలకనక పత్రాయుతాయుతం భగవతః కమలాసనస్యాధ్యాసనం పరికల్పితమ్॥ 29॥

తద్ద్వీపమధ్యే మానసోత్తరనామైక ఏవార్వాచీనపరాచీనవర్షయోర్మర్యాదాచలోఽయుత

యోజనోచ్ఛ్రియాయామో యత్ర తు చతసృషు దిక్షు చత్వారి పురాణి లోకపాలానామిన్ద్రాదీనాం యదుపరిష్టాత్సూర్య రథస్య మేరుం పరిభ్రమతః సంవత్సరాత్మకం చక్రం దేవానామహోరాత్రాభ్యాం పరిభ్రమతి॥30॥

తద్ద్వీపస్యాప్యధిపతిః ప్రైయవ్రతో వీతిహోత్రో నామైతస్యాత్మజౌ రమణకధాతకినామానౌ వర్ష పతీ నియుజ్య స స్వయం పూర్వజవద్భగవత్కర్మశీల ఏవాస్తే॥31॥

తద్వర్షపురుషా భగవన్తం బ్రహ్మరూపిణం సకర్మకేణ కర్మణారాధయన్తీదం చోదాహరన్తి ॥32॥

యత్తత్కర్మమయం లిఙ్గం బ్రహ్మలిఙ్గం జనోఽర్చయేత్
ఏకాన్తమద్వయం శాన్తం తస్మై భగవతే నమ ఇతి॥33॥

తతః పరస్తాల్లోకాలోకనామాచలో లోకాలోకయోరన్తరాలే పరిత ఉపక్షిప్తః॥34॥

యావన్మానసోత్తరమేర్వోరన్తరం తావతీ భూమిః కాఞ్చన్యన్యాదర్శతలోపమా యస్యాం ప్రహితః పదార్థో న కథఞ్చిత్పునః ప్రత్యుపలభ్యతే తస్మాత్సర్వసత్త్వపరిహృతాసీత్॥35॥

లోకాలోక ఇతి సమాఖ్యా యదనేనాచలేన లోకాలోకస్యాన్తర్వర్తినావస్థాప్యతే॥36॥

స లోకత్రయాన్తే పరిత ఈశ్వరేణ విహితో యస్మాత్సూర్యాదీనాం ధ్రువాపవర్గాణాం జ్యోతిర్గణానాం గభస్తయోఽర్వాచీనాంస్త్రీన్లోకానావితన్వానా న కదాచిత్పరాచీనా భవితుముత్సహన్తే తావదున్నహనాయామః॥37॥

ఏతావాన్లోకవిన్యాసో మానలక్షణసంస్థాభిర్విచిన్తితః కవిభిః స తు పఞ్చాశత్కోటిగణితస్య భూ గోలస్య తురీయభాగోఽయం లోకాలోకాచలః॥38॥

తదుపరిష్టాచ్చతసృష్వాశాస్వాత్మయోనినాఖిలజగద్గురుణాధినివేశితా యే ద్విరదపతయఋషభః
పుష్కరచూడో వామనోఽపరాజిత ఇతి సకలలోకస్థితిహేతవః॥39॥

తేషాం స్వవిభూతీనాం లోకపాలానాం చ వివిధవీర్యోపబృంహణాయ భగవాన్పరమమహాపురుషో మహావిభూతిపతిరన్తర్యామ్యాత్మనో విశుద్ధసత్త్వం ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యాద్యష్టమహాసిద్ధ్య ఉపలక్షణం విష్వక్సేనాదిభిః స్వపార్షదప్రవరైః పరివారితో నిజవరాయుధోపశోభితైర్నిజభుజదణ్డైః సన్ధారయమాణస్తస్మిన్గిరివరే సమన్తాత్సకలలోకస్వస్తయ ఆస్తే॥40॥

ఆకల్పమేవం వేషం గత ఏష భగవానాత్మయోగమాయయా విరచితవివిధలోకయాత్రా గోపీయాయేత్యర్థః ॥41॥

యోఽన్తర్విస్తార ఏతేన హ్యలోకపరిమాణం చ వ్యాఖ్యాతం యద్బహిర్లోకాలోకాచలాత్తతః పరస్తాద్యోగేశ్వరగతిం విశుద్ధాముదాహరన్తి॥42॥

అణ్డమధ్యగతః సూర్యో ద్యావాభూమ్యోర్యదన్తరమ్
సూర్యాణ్డగోలయోర్మధ్యే కోట్యః స్యుః పఞ్చవింశతిః॥43॥

మృతేఽణ్డ ఏష ఏతస్మిన్యదభూత్తతో మార్తణ్డ ఇతి వ్యపదేశః హిరణ్యగర్భ ఇతి యద్ధిరణ్యాణ్డ సముద్భవః ॥44॥

సూర్యేణ హి విభజ్యన్తే దిశః ఖం ద్యౌర్మహీ భిదా
స్వర్గాపవర్గౌ నరకా రసౌకాంసి చ సర్వశః ||45 ||

దేవతిర్యఙ్మనుష్యాణాం సరీసృపసవీరుధామ్
సర్వజీవనికాయానాం సూర్య ఆత్మా దృగీశ్వరః ||46 ||

అధ్యాయము – 21

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏతావానేవ భూవలయస్య సన్నివేశః ప్రమాణలక్షణతో వ్యాఖ్యాతః ||1 ||

ఏతేన హి దివో మణ్డలమానం తద్విద ఉపదిశన్తి యథా ద్విదలయోర్నిష్పావాదీనాం తే అన్తరేణాన్తరిక్షం తదుభయసన్ధితమ్ ||2 ||

యన్మధ్యగతో భగవాంస్తపతాం పతిస్తపన ఆతపేన త్రిలోకీం ప్రతపత్యవభాసయత్యాత్మ భాసా స ఏష ఉదగయనదక్షిణాయనవైషువతసంజ్ఞాభిర్మాన్ద్యశైఘ్ర్య సమానాభిర్గతిభిరారోహణావరోహణసమానస్థానేషు యథాసవనమభిపద్యమానో మకరాదిషు రాశిష్వహోరాత్రాణి దీర్ఘహ్రస్వసమానాని విధత్తే ||3 ||

యదా మేషతులయోర్వర్తతే తదాహోరాత్రాణి సమానాని భవన్తి యదా వృషభాదిషు పఞ్చసు చ రాశిషు చరతి తదాహాన్యేవ వర్ధన్తే హ్రసతి చ మాసి మాస్యేకైకా ఘటికా రాత్రిషు ||4 ||

యదా వృశ్చికాదిషు పఞ్చసు వర్తతే తదాహోరాత్రాణి విపర్యయాణి భవన్తి ||5 ||

యావద్దక్షిణాయనమహాని వర్ధన్తే యావదుదగయనం రాత్రయః ||6 ||

ఏవం నవ కోటయ ఏకపఞ్చాశల్లక్షాణి యోజనానాం మానసోత్తరగిరిపరివర్తనస్యోపదిశన్తి తస్మిన్నైన్ద్రీం పురీం పూర్వస్మాన్మేరోర్దేవధానీం నామ దక్షిణతో యామ్యాం సంయమనీం నామ పశ్చాద్వారుణీం నిమ్లోచనీం నామ ఉత్తరతః సౌమ్యాం విభావరీం నామ తాసూదయమధ్యాహ్నాస్తమయ నిశీథానీతి భూతానాం ప్రవృత్తినివృత్తినిమిత్తాని సమయవిశేషేణ మేరోశ్చతుర్దిశమ్ ||7 ||

తత్రత్యానాం దివసమధ్యఙ్గత ఏవ సదాదిత్యస్తపతి సవ్యేనాచలం దక్షిణేన కరోతి ||8 ||

యత్రోదేతి తస్య హ సమానసూత్రనిపాతే నిమ్లోచతి యత్ర క్వచన స్యన్దేనాభితపతి తస్య హైష సమాన సూత్రనిపాతే ప్రస్వాపయతి తత్ర గతం న పశ్యన్తి యే తం సమనుపశ్యేరన్ || 9 ||

యదా చైన్ద్ర్యాః పుర్యాః ప్రచలతే పఞ్చదశఘటికాభిర్యామ్యాం సపాదకోటిద్వయం యోజనానాం సార్ధద్వాదశలక్షాణి సాధికాని చోపయాతి ||10 ||

ఏవం తతో వారుణీం సౌమ్యామైన్ద్రీం చ పునస్తథాన్యే చ గ్రహాః సోమాదయో నక్షత్రైః సహ జ్యోతిశ్ చక్రే సమభ్యుద్యన్తి సహ వా నిమ్లోచన్తి ||11 ||

ఏవం ముహూర్తేన చతుస్త్రింశల్లక్షయోజనాన్యష్టశతాధికాని సౌరో రథస్త్రయీమయోఽసౌ చతసృషు పరివర్తతే పురీషు ||12 ||

యస్యైకం చక్రం ద్వాదశారం షణ్నేమి త్రిణాభి సంవత్సరాత్మకం సమామనన్తి తస్యాక్షో మేరోర్మూర్ధని కృతో మానసోత్తరే కృతేతరభాగో యత్ర ప్రోతం రవిరథచక్రం తైలయన్త్ర చక్రవద్భ్రమన్మానసోత్తరగిరౌ పరిభ్రమతి ॥13॥

తస్మిన్నక్షే కృతమూలో ద్వితీయోఽక్షస్తుర్యమానేన సమ్మితస్తైలయన్త్రాక్షవద్ధ్రువే కృతోపరి భాగః ॥14॥

రథనీడస్తు షట్త్రింశల్లక్షయోజనాయతస్తత్తురీయభాగవిశాలస్తావాన్రవిరథయుగో యత్ర హయాశ్ఛన్దోనామానః సప్తారుణయోజితా వహన్తి దేవమాదిత్యమ్ ॥15॥

పురస్తాత్సవితురరుణః పశ్చాచ్చ నియుక్తః సౌత్యే కర్మణి కిలాస్తే ॥16॥

తథా వాలిఖిల్యా ఋషయోఽఙ్గుష్ఠపర్వమాత్రాః షష్టిసహస్రాణి పురతః సూర్యం సూక్తవాకాయ నియుక్తాః
సంస్తువన్తి ॥17॥

తథాన్యే చ ఋషయో గన్ధర్వాప్సరసో నాగా గ్రామణ్యో యాతుధానా దేవా ఇత్యేకైకశో గణాః సప్త చతుర్దశ మాసి మాసి భగవన్తం సూర్యమాత్మానం నానానామానం పృథఙ్నానానామానః పృథక్ కర్మభిర్ద్వన్ద్వశ ఉపాసతే ॥18॥

లక్షోత్తరం సార్ధ నవకోటి యోజనపరిమండలం భూవలయస్య క్షణేన సగవ్యూత్తరం ద్విసహస్రయోజనాని స భుఙ్క్తే ॥19॥

అధ్యాయము – 22

రాజోవాచ
యదేతద్భగవత ఆదిత్యస్య మేరుం ధ్రువం చ ప్రదక్షిణేన పరిక్రామతో రాశీనామభిముఖం ప్రచలితం చాప్రదక్షిణం భగవతోపవర్ణితమముష్య వయం కథమనుమిమీమహీతి ॥1॥

స హోవాచ
యథా కులాలచక్రేణ భ్రమతా సహ భ్రమతాం తదాశ్రయాణాం పిపీలికాదీనాం గతిరన్యైవ ప్రదేశాన్తరేష్వప్యుపలభ్యమానత్వాదేవం నక్షత్రరాశిభిరుపలక్షితేన కాలచక్రేణ ధ్రువం మేరుం చ ప్రదక్షిణేన పరిధావతా సహ పరిధావమానానాం తదాశ్రయాణాం సూర్యాదీనాం గ్రహాణాం గతిరన్యైవ నక్షత్రాన్తరే రాశ్యన్తరే చోపలభ్యమానత్వాత్ ॥2॥

స ఏష భగవానాదిపురుష ఏవ సాక్షాన్నారాయణో లోకానాం స్వస్తయ ఆత్మానం త్రయీమయం కర్మ విశుద్ధినిమిత్తం కవిభిరపి చ వేదేన విజిజ్ఞాస్యమానో ద్వాదశధా విభజ్య షట్సు వసన్తాదిష్వృతుషు యథోప జోషమృతుగుణాన్విదధాతి ॥3॥

తమేతమిహ పురుషాస్త్రయ్యా విద్యయా వర్ణాశ్రమాచారానుపథా ఉచ్చావచైః
కర్మభిరామ్నాతైర్యోగ వితానైశ్చ శ్రద్ధయా యజన్తోఽఞ్జసా శ్రేయః సమధిగచ్ఛన్తి ॥4॥

అథ స ఏష ఆత్మా లోకానాం ద్యావాపృథివ్యోరన్తరేణ నభోవలయస్య కాలచక్రగతో ద్వాదశ మాసాన్భుఙ్క్తే రాశిసంజ్ఞాన్సంవత్సరావయవాన్మాసః పక్షద్వయం దివా నక్తం చేతి సపాదర్క్ష ద్వయముపదిశన్తి యావతా షష్ఠమంశం భుఞ్జీత స వై ఋతురిత్యుపదిశ్యతే సంవత్సరావయవః ॥5॥

అథ చ యావతార్ధేన నభోవీథ్యాం ప్రచరతి తం కాలమయనమాచక్షతే||6||

అథ చ యావన్నభోమణ్డలం సహ ద్యావాపృథివ్యోర్మణ్డలాభ్యాం కార్త్స్న్యేన స హ భుఞ్జీత తం కాలం సంవత్సరం పరివత్సరమిడావత్సరమనువత్సరం వత్సరమితి భానోర్మాన్ద్యశైఘ్ర్యసమ గతిభిః సమామనన్తి||7||

ఏవం చన్ద్రమా అర్కగభస్తిభ్య ఉపరిష్టాల్లక్షయోజనత ఉపలభ్యమానోఽర్కస్య సంవత్సర భుక్తిం పక్షాభ్యాం మాసభుక్తిం సపాదర్క్షాభ్యాం దినేనైవ పక్షభుక్తిమగ్రచారీ ద్రుతతరగమనో భుఙ్క్తే||8||

అథ చాపూర్యమాణాభిశ్చ కలాభిరమరాణాం క్షీయమాణాభిశ్చ కలాభిః పితౄణామహోరాత్రాణి పూర్వ పక్షాపరపక్షాభ్యాం వితన్వానః సర్వజీవనివహప్రాణో జీవశ్చైకమేకం నక్షత్రం త్రింశతా ముహూర్తైర్భుఙ్క్తే||9||

య ఏష షోడశకలః పురుషో భగవాన్మనోమయోఽన్నమయోఽమృతమయో దేవపితృమనుష్యభూతపశు పక్షిసరీసృపవీరుధాం ప్రాణాప్యాయనశీలత్వాత్సర్వమయ ఇతి వర్ణయన్తి||10||

తత ఉపరిష్టాద్ద్విలక్షయోజనతో నక్షత్రాణి మేరుం దక్షిణేనైవ కాలాయన ఈశ్వరయోజితాని సహాభిజితాష్టావింశతిః||11||

తత ఉపరిష్టాదుశనా ద్విలక్షయోజనత ఉపలభ్యతే పురతః పశ్చాత్సహైవ వార్కస్య శైఘ్ర్య మాన్ద్యసామ్యాభిర్గతిభిరర్కవచ్చరతి లోకానాం నిత్యదానుకూల ఏవ ప్రాయేణ వర్షయంశ్చారేణానుమీయతే స
వృష్టివిష్టమ్భగ్రహోపశమనః||12||

ఉశనసా బుధో వ్యాఖ్యాతస్తత ఉపరిష్టాద్ద్విలక్షయోజనతో బుధః సోమసుత ఉపలభ్యమానః ప్రాయేణ శుభకృద్యదార్కాద్వ్యతిరిచ్యేత తదాతివాతాభ్రప్రాయానావృష్ట్యాదిభయమాశంసతే|| 13||

అత ఊర్ధ్వమఙ్గారకోఽపి యోజనలక్షద్వితయ ఉపలభ్యమానస్త్రిభిస్త్రిభిః పక్షైరేకైకశో రాశీన్ద్వాదశానుభుఙ్క్తే యది న వక్రేణాభివర్తతే ప్రాయేణాశుభగ్రహోఽఘశంసః||14||

తత ఉపరిష్టాద్ద్విలక్షయోజనాన్తరగతా భగవాన్బృహస్పతిరేకైకస్మిన్రాశౌ పరివత్సరం పరివత్సరం చరతి యది న వక్రః స్యాత్ప్రాయేణానుకూలో బ్రాహ్మణకులస్య||15||

తత ఉపరిష్టాద్యోజనలక్షద్వయాత్ప్రతీయమానః శనైశ్చర ఏకైకస్మిన్రాశౌ త్రింశన్మాసాన్విలమ్బమానః సర్వానేవానుపర్యేతి తావద్భిరనువత్సరైః ప్రాయేణ హి సర్వేషామశాన్తికరః||16||

తత ఉత్తరస్మాదృషయ ఏకాదశలక్షయోజనాన్తర ఉపలభ్యన్తే య ఏవ లోకానాం శమనుభావయన్తో భగవతో విష్ణోర్యత్పరమం పదం ప్రదక్షిణం ప్రక్రమన్తి||17||

అధ్యాయము – 23

శ్రీశుక ఉవాచ

అథ తస్మాత్పరతస్త్రయోదశలక్షయోజనాన్తరతో యత్తద్విష్ణోః పరమం పదమభివదన్తి యత్ర హ మహాభాగవతో ధ్రువ ఔత్తానపాదిరగ్నినేన్ద్రేణ ప్రజాపతినా కశ్యపేన ధర్మేణ చ సమకాలయుగ్భిః
సబహుమానం దక్షిణతః క్రియమాణ ఇదానీమపి కల్పజీవినామాజీవ్య ఉపాస్తే తస్యేహానుభావ ఉపవర్ణితః ॥1॥

స హి సర్వేషాం జ్యోతిర్గణానాం గ్రహనక్షత్రాదీనామనిమిషేణావ్యక్తరంహసా భగవతా కాలేన భ్రామ్యమాణానాం స్థాణురివావష్టమ్భ ఈశ్వరేణ విహితః శశ్వదవభాసతే ॥2॥

యథా మేఢీస్తమ్భ ఆక్రమణపశవః సంయోజితాస్త్రిభిస్త్రిభిః సవనైర్యథాస్థానం మణ్డలాని చరన్త్యేవం భగణా గ్రహాదయ ఏతస్మిన్నన్తర్బహిర్యోగేన కాలచక్ర ఆయోజితా ధ్రువమేవావలమ్బ్య
వాయునోదీర్యమాణా ఆకల్పాన్తం పరిచఙ్క్రమన్తి నభసి యథా మేఘాః శ్యేనాదయో వాయువశాః కర్మసారథయః పరివర్తన్తే ఏవం జ్యోతిర్గణాః ప్రకృతిపురుషసంయోగానుగృహీతాః కర్మనిర్మితగతయో భువి న పతన్తి ॥3॥

కేచనైతజ్జ్యోతిరనీకం శిశుమారసంస్థానేన భగవతో వాసుదేవస్య యోగ ధారణాయామనువర్ణయన్తి ॥4॥

యస్య పుచ్ఛాగ్రేఽవాక్శిరసః కుణ్డలీభూతదేహస్య ధ్రువ ఉపకల్పితస్తస్య లాఙ్గూలే ప్రజాపతిరగ్నిరిన్ద్రో ధర్మ ఇతి పుచ్ఛమూలే ధాతా విధాతా చ కట్యాం సప్తర్షయః తస్య దక్షిణావర్తకుణ్డలీ
భూతశరీరస్య యాన్యుదగయనాని దక్షిణపార్శ్వే తు నక్షత్రాణ్యుపకల్పయన్తి దక్షిణాయనాని తు సవ్యే యథా
శిశుమారస్య కుణ్డలాభోగసన్నివేశస్య పార్శ్వయోరుభయోరప్యవయవాః సమసఙ్ఖ్యా భవన్తి పృష్ఠే
త్వజవీథీ ఆకాశగఙ్గా చోదరతః ॥5॥

పునర్వసుపుష్యౌ దక్షిణవామయోః శ్రోణ్యోరార్ద్రాశ్లేషే చ దక్షిణవామయోః పశ్చిమయోః పాదయోరభిజిదుత్తరాషాఢే దక్షిణవామయోర్నాసికయోర్యథాసఙ్ఖ్యం శ్రవణపూర్వాషాఢే దక్షిణ వామయోర్లోచనయోర్ధనిష్ఠా మూలం చ దక్షిణవామయోః కర్ణయోర్మఘాదీన్యష్ట నక్షత్రాణి దక్షిణాయనాని
వామపార్శ్వవఙ్క్రిషు యుఞ్జీత తథైవ మృగశీర్షాదీన్యుదగయనాని దక్షిణపార్శ్వవఙ్క్రిషు ప్రాతిలోమ్యేన
ప్రయుఞ్జీత శతభిషాజ్యేష్ఠే స్కన్ధయోర్దక్షిణవామయోర్న్యసేత్ ॥6॥

ఉత్తరాహనావగస్తిరధరాహనౌ యమో ముఖేషు చాఙ్గారకః శనైశ్చర ఉపస్థే బృహస్పతిః కకుది వక్షస్యాదిత్యో హృదయే నారాయణో మనసి చన్ద్రో నాభ్యాముశనా స్తనయోరశ్వినౌ బుధః ప్రాణాపానయో
రాహుర్గలే కేతవః సర్వాఙ్గేషు రోమసు సర్వే తారాగణాః ॥7॥

ఏతదు హైవ భగవతో విష్ణోః సర్వదేవతామయం రూపమహరహః సన్ధ్యాయాం ప్రయతో వాగ్యతో
నిరీక్షమాణ ఉపతిష్ఠేత నమో జ్యోతిర్లోకాయ కాలాయనాయానిమిషాం పతయే మహాపురుషాయాభిధీమహీతి ॥8॥

గ్రహర్క్షతారామయమాధిదైవికం పాపాపహం మన్త్రకృతాం త్రికాలమ్
నమస్యతః స్మరతో వా త్రికాలం నశ్యేత తత్కాలజమాశు పాపమ్ ॥9॥

అధ్యాయము – 24

శ్రీశుక ఉవాచ
అధస్తాత్సవితుర్యోజనాయుతే స్వర్భానుర్నక్షత్రవచ్చరతీత్యేకే యోఽసావమరత్వం గ్రహత్వం చాలభత భగవదనుకమ్పయా స్వయమసురాపసదః సైంహికేయో హ్యతదర్హస్తస్య తాత జన్మ కర్మాణి
చోపరిష్టాద్వక్ష్యామః ॥1॥

యదదస్తరణేర్మణ్డలం ప్రతపతస్తద్విస్తరతో యోజనాయుతమాచక్షతే ద్వాదశసహస్రం సోమస్య త్రయోదశసహస్రం రాహోర్యః పర్వణి తద్వ్యవధానకృద్వైరానుబన్ధః సూర్యాచన్ద్రమసావభిధావతి ॥2॥

తన్నిశమ్యోభయత్రాపి భగవతా రక్షణాయ ప్రయుక్తం సుదర్శనం నామ భాగవతం దయితమస్త్రం తత్తేజసా దుర్విషహం ముహుః పరివర్తమానమభ్యవస్థితో ముహూర్తముద్విజమానశ్చకిత
హృదయ ఆరాదేవ నివర్తతే తదుపరాగమితి వదన్తి లోకాః ॥3॥

తతోఽధస్తాత్సిద్ధచారణవిద్యాధరాణాం సదనాని తావన్మాత్ర ఏవ ॥4॥

తతోఽధస్తాద్యక్షరక్షఃపిశాచప్రేతభూతగణానాం విహారాజిరమన్తరిక్షం యావద్వాయుః ప్రవాతి యావన్మేఘా ఉపలభ్యన్తే ॥5॥

తతోఽధస్తాచ్ఛతయోజనాన్తర ఇయం పృథివీ యావద్ధంసభాసశ్యేనసుపర్ణాదయః పతత్త్రి ప్రవరా ఉత్పతన్తీతి ॥6॥

ఉపవర్ణితం భూమేర్యథాసన్నివేశావస్థానమవనేరప్యధస్తాత్సప్త భూవివరా ఏకైకశో యోజనాయుతాన్తరేణాయామవిస్తారేణోపక్లృప్తా అతలం వితలం సుతలం తలాతలం మహాతలం రసాతలం
పాతాలమితి ॥7॥

ఏతేషు హి బిలస్వర్గేషు స్వర్గాదప్యధికకామభోగైశ్వర్యానన్దభూతివిభూతిభిః సుసమృద్ధ భవనోద్యానాక్రీడవిహారేషు దైత్యదానవకాద్రవేయా నిత్యప్రముదితానురక్తకలత్రాపత్యబన్ధుసుహృద్
అనుచరా గృహపతయ ఈశ్వరాదప్యప్రతిహతకామా మాయావినోదా నివసన్తి ॥8॥

యేషు మహారాజ మయేన మాయావినా వినిర్మితాః పురో నానామణిప్రవరప్రవేకవిరచితవిచిత్రభవన
ప్రాకారగోపురసభాచైత్యచత్వరాయతనాదిభిర్నాగాసురమిథునపారావతశుకసారికాకీర్ణకృత్రిమ
భూమిభిర్వివరేశ్వరగృహోత్తమైః సమలఙ్కృతాశ్చకాసతి ॥9॥

ఉద్యానాని చాతితరాం మనైన్ద్రియానన్దిభిః కుసుమఫలస్తబకసుభగకిసలయావనతరుచిర విటపవిటపినాం లతాఙ్గాలిఙ్గితానాం శ్రీభిః సమిథునవివిధవిహఙ్గమజలాశయానామమలజలపూర్ణానాం

ఝషకులోల్లఙ్ఘనక్షుభితనీరనీరజకుముదకువలయకహ్లారనీలోత్పలలోహితశతపత్రాదివనేషు కృత నికేతనానామేకవిహారాకులమధురవివిధస్వనాదిభిరిన్ద్రియోత్సవైరమరలోకశ్రియమతిశయితాని ॥ 10 ॥

యత్ర హ వావ న భయమహోరాత్రాదిభిః కాలవిభాగైరుపలక్ష్యతే ॥ 11 ॥

యత్ర హి మహాహిప్రవరశిరోమణయః సర్వం తమః ప్రబాధన్తే ॥ 12 ॥

న వా ఏతేషు వసతాం దివ్యౌషధిరసరసాయనాన్నపానస్నానాదిభిరాధయో వ్యాధయో వలీపలిత జరాదయశ్చ దేహవైవర్ణ్యదౌర్గన్ధ్యస్వేదక్లమగ్లానిరితి వయోఽవస్థాశ్చ భవన్తి ॥ 13 ॥

న హి తేషాం కల్యాణానాం ప్రభవతి కుతశ్చన మృత్యుర్వినా భగవత్తేజసశ్చక్రాపదేశాత్ ॥ 14 ॥

యస్మిన్ప్రవిష్టేఽసురవధూనాం ప్రాయః పుంసవనాని భయాదేవ స్రవన్తి పతన్తి చ ॥ 15 ॥

అథాతలే మయపుత్రోఽసురో బలో నివసతి యేన హ వా ఇహ సృష్టాః షణ్ణవతిర్మాయాః కాశ్చనాద్యాపి మాయావినో ధారయన్తి యస్య చ జృమ్భమాణస్య ముఖతస్త్రయః స్త్రీగణా ఉదపద్యన్త స్వైరిణ్యః కామిన్యః పుంశ్చల్య ఇతి యా వై బిలాయనం ప్రవిష్టం పురుషం రసేన హాటకాఖ్యేన సాధయిత్వా స్వవిలాసావలోకనానురాగ స్మితసంలాపోపగూహనాదిభిః స్వైరం కిల రమయన్తి యస్మిన్నుపయుక్తే పురుష శ్వరోఽహం సిద్ధోఽహమిత్యయుతమహాగజబలమాత్మానమభిమన్యమానః కత్థతే మదాన్ధ ఇవ ॥ 16 ॥

తతోఽధస్తాద్వితలే హరో భగవాన్హాటకేశ్వరః స్వపార్షదభూతగణావృతః ప్రజాపతి సర్గోపబృంహణాయ భవో భవాన్యా సహ మిథునీభూత ఆస్తే యతః ప్రవృత్తా సరిత్ప్రవరా హాటకీ నామ భవయోర్వీర్యేణ యత్ర చిత్రభానుర్మాతరిశ్వనా సమిధ్యమాన ఓజసా పిబతి తన్నిష్ఠ్యూతం హాటకాఖ్యం సువర్ణం భూషణేనాసురేన్ద్రావరోధేషు పురుషాః సహ పురుషీభిర్ధారయన్తి ॥ 17 ॥

తతోఽధస్తాత్సుతలే ఉదారశ్రవాః పుణ్యశ్లోకో విరోచనాత్మజో బలిర్భగవతా మహేన్ద్రస్య ప్రియం చికీర్షమాణేనాదితేర్లబ్ధకాయో భూత్వా వటువామనరూపేణ పరాక్షిప్తలోకత్రయో భగవదనుకమ్పయైవ పునః ప్రవేశిత ఇన్ద్రాదిష్వవిద్యమానయా సుసమృద్ధయా శ్రియాభిజుష్టః స్వధర్మేణారాధయంస్తమేవ భగవన్తమారాధనీయమపగతసాధ్వస ఆస్తేఽధునాపి ॥ 18 ॥

నో ఏవైతత్సాక్షాత్కారో భూమిదానస్య యత్తద్భగవత్యశేషజీవనికాయానాం జీవభూతాత్మభూతే పరమాత్మని వాసుదేవే తీర్థతమే పాత్ర ఉపపన్నే పరయా శ్రద్ధయా పరమాదరసమాహితమనసా సమ్ప్రతిపాదితస్య సాక్షాదపవర్గద్వారస్య యద్బిలనిలయైశ్వర్యమ్ ॥ 19 ॥

యస్య హ వావ క్షుతపతనప్రస్ఖలనాదిషు వివశః సకృన్నామాభిగృణన్పురుషః కర్మ బన్ధనమఞ్జసా విధునోతి యస్య హైవ ప్రతిబాధనం ముముక్షవోఽన్యథైవోపలభన్తే ॥ 20 ॥

తద్భక్తానామాత్మవతాం సర్వేషామాత్మన్యాత్మద ఆత్మతయైవ ॥ 21 ॥

న వై భగవాన్నూనమముష్యానుజగ్రాహ యదుత పునరాత్మానుస్మృతిమోషణం

మాయామయ భోగైశ్వర్యమేవాతనుతేతి ||22 ||

యత్తద్భగవతానధిగతాన్యోపాయేన యాచ్ఞాచ్ఛలేనాపహృతస్వశరీరావశేషితలోకత్రయో వరుణ పాశైశ్చ సమ్ప్రతిముక్తో గిరిదర్యాం చాపవిద్ధ ఇతి హోవాచ ||23 ||

నూనం బతాయం భగవానర్థేషు న నిష్ణాతో యోऽసావిన్ద్రో యస్య సచివో మన్త్రాయ వృత ఏకాన్తతో బృహస్పతిస్తమతిహాయ స్వయముపేన్ద్రేణాత్మానమయాచతాత్మనశ్చాశిషో నో ఏవ తద్దాస్యమతిగమ్భీర వయసః కాలస్య మన్వన్తరపరివృత్తం కియల్లోకత్రయమిదమ్ ||24 ||

యస్యానుదాస్యమేవాస్మత్పితామహః కిల వవ్రే న తు స్వపిత్ర్యం యదుతాకుతోభయం పదం దీయమానం భగవతః పరమితి భగవతోపరతే ఖలు స్వపితరి ||25 ||

తస్య మహానుభావస్యానుపథమమృజితకషాయః కో వాస్మద్విధః పరిహీణభగవదనుగ్రహ ఉపజిగమిషతీతి ||26 ||

తస్యానుచరితముపరిష్టాద్విస్తరిష్యతే యస్య భగవాన్స్వయమఖిలజగద్గురుర్నారాయణో ద్వారి గదాపాణిరవతిష్ఠతే నిజజనానుకమ్పితహృదయో యేనాఙ్గుష్ఠేన పదా దశకన్ధరో యోజనాయుతాయుతం దిగ్ విజయ ఉచ్చాటితః ||27 ||

తతోऽధస్తాత్తలాతలే మయో నామ దానవేన్ద్రస్త్రిపురాధిపతిర్భగవతా పురారిణా త్రిలోకీశం చికీర్షుణా నిర్దగ్ధస్వపురత్రయస్తత్ప్రసాదాల్లబ్ధపదో మాయావినామాచార్యో మహాదేవేన పరిరక్షితో విగతసుదర్శనభయో మహీయతే ||28 ||

తతోऽధస్తాన్మహాతలే కాద్రవేయాణాం సర్పాణాం నైకశిరసాం క్రోధవశో నామ గణః కుహక తక్షకకాలియసుషేణాదిప్రధానా మహాభోగవన్తః పతత్త్రిరాజాధిపతేః పురుష వాహాదనవరతముద్విజమానాః స్వకలత్రాపత్యసుహృత్కుటుమ్బసఙ్గేన క్వచిత్ప్రమత్తా విహరన్తి ||29 ||

తతోऽధస్తాద్రసాతలే దైతేయా దానవాః పణయో నామ నివాతకవచాః కాలేయా హిరణ్యపురవాసిన ఇతి విబుధప్రత్యనీకా ఉత్పత్త్యా మహౌజసో మహాసాహసినో భగవతః సకలలోకానుభావస్య హరేరేవ తేజసా ప్రతిహతబలావలేపా బిలేశయా ఇవ వసన్తి యే వై సరమయేన్ద్రదూత్యా వాగ్భిర్మన్త్రవర్ణాభిరిన్ద్రాద్బిభ్యతి ||30 ||

తతోऽధస్తాత్పాతాలే నాగలోకపతయో వాసుకిప్రముఖాః శఙ్ఖకులికమహాశఙ్ఖశ్వేత ధనఞ్జయధృతరాష్ట్రశఙ్ఖచూడకమ్బలాశ్వతరదేవదత్తాదయో మహాభోగినో మహామర్షా నివసన్తి యేషాము హ వై పఞ్చసప్తదశశతసహస్రశీర్షాణాం ఫణాసు విరచితా మహామణయో రోచిష్ణవః పాతాల వివరతిమిరనికరం స్వరోచిషా విధమన్తి ||31 ||

అధ్యాయము – 25

శ్రీశుక ఉవాచ
తస్య మూలదేశే త్రింశద్యోజనసహస్రాన్తర ఆస్తే యా వై కలా భగవతస్తామసీ సమాఖ్యాతానన్త ఇతి సాత్వతీయా ద్రష్టృదృశ్యయోః సఙ్కర్షణమహమిత్యభిమానలక్షణం యం సఙ్కర్షణమిత్యాచక్షతే ||1 ||

యస్యేదం క్షితిమణ్డలం భగవతోऽనన్తమూర్తేః సహస్రశిరస ఏకస్మిన్నేవ శీర్షణి ధ్రియమాణం

సిద్ధార్థ ఇవ లక్ష్యతే ॥2॥

యస్య హ వా ఇదం కాలేనోపసఞ్జిహీర్షతోఽమర్షవిరచితరుచిరభ్రమద్భ్రువోరన్తరేణ సాఙ్కర్షణో నామ రుద్ర ఏకాదశవ్యూహస్త్ర్యక్షస్త్రిశిఖం శూలముత్తమ్భయన్నుదతిష్ఠత్ ॥3॥

యస్యాఙ్ఘ్రికమలయుగలారుణవిశదనఖమణిషణ్డమణ్డలేష్వహిపతయః సహ సాత్వతర్షభైరేకాన్తభక్తియోగేనావనమన్తః స్వవదనాని పరిస్ఫురత్కుణ్డలప్రభామణ్డితగణ్డ స్థలాన్యతిమనోహరాణి ప్రముదితమనసః ఖలు విలోకయన్తి ॥4॥

యస్యైవ హి నాగరాజకుమార్య ఆశిష ఆశాసానాశ్చార్వఙ్గవలయవిలసితవిశదవిపులధవల సుభగరుచిరభుజరజతస్తమ్భేష్వగురుచన్దనకుఙ్కుమపఙ్కానులేపేనావలిమ్పమానాస్తద్ అభిమర్శనోన్మథితహృదయమకరధ్వజావేశరుచిరలలితస్మితాస్తదనురాగమదముదితమద విఘూర్ణితారుణకరుణావలోకనయనవదనారవిన్దం సవ్రీడం కిల విలోకయన్తి ॥5॥

స ఏవ భగవాననన్తోఽనన్తగుణార్ణవ ఆదిదేవ ఉపసంహృతామర్షరోషవేగో లోకానాం స్వస్తయ ఆస్తే ॥6॥

ధ్యాయమానః సురాసురోరగసిద్ధగన్ధర్వవిద్యాధరమునిగణైరనవరతమదముదితవికృత విహ్వలలోచనః సులలితముఖరికామృతేనాప్యాయమానః స్వపార్షదవిబుధయూథపతీనపరిమ్లానరాగనవ తులసికామోదమధ్వాసవేన మాద్యన్మధుకరవ్రాతమధురగీతశ్రియం వైజయన్తీం స్వాం వనమాలాం నీల వాసా ఏకకుణ్డలో హలకకుది కృతసుభగసున్దరభుజో భగవాన్మహేన్ద్రో వారణేన్ద్ర ఇవ కాఞ్చనీం కక్షాముదారలీలో బిభర్తి ॥7॥

య ఏష ఏవమనుశ్రుతో ధ్యాయమానో ముముక్షూణామనాదికాలకర్మవాసనాగ్రథితమవిద్యామయం హృదయగ్రన్థిం సత్త్వరజస్తమోమయమన్తర్హృదయం గత ఆశు నిర్భినత్తి తస్యానుభావాన్భగవాన్స్వాయమ్భువో నారదః సహ తుమ్బురుణా సభాయాం బ్రహ్మణః సంశ్లోకయామాస ॥8॥

ఉత్పత్తిస్థితిలయహేతవోఽస్య కల్పాః
సత్త్వాద్యాః ప్రకృతిగుణా యదీక్షయాసన్
యద్రూపం ధ్రువమకృతం యదేకమాత్మన్
నానాధాత్కథము హ వేద తస్య వర్త్మ ॥9॥

మూర్తిం నః పురుకృపయా బభార సత్త్వం
సంశుద్ధం సదసదిదం విభాతి తత్ర
యల్లీలాం మృగపతిరాదదేఽనవద్యామ్
ఆదాతుం స్వజనమనాంస్యుదారవీర్యః ॥10॥

యన్నామ శ్రుతమనుకీర్తయేదకస్మాద్
ఆర్తో వా యది పతితః ప్రలమ్భనాద్వా
హన్త్యంహః సపది నృణామశేషమన్యం
కం శేషాద్భగవత ఆశ్రయేన్ముముక్షుః ॥11॥

మూర్ధన్యర్పితమణువత్సహస్రమూర్ధ్నో

భూగోలం సగిరిసరిత్సముద్రసత్త్వమ్
ఆనన్త్యాదనిమితవిక్రమస్య భూమ్నః
కో వీర్యాణ్యధి గణయేత్సహస్రజిహ్వః ॥12॥

ఏవమ్ప్రభావో భగవాననన్తో
దురన్తవీర్యోరుగుణానుభావః
మూలే రసాయాః స్థిత ఆత్మతన్త్రో
యో లీలయా క్ష్మాం స్థితయే బిభర్తి ॥13॥

ఏతా హ్యేవేహ నృభిరుపగన్తవ్యా గతయో యథాకర్మవినిర్మితా యథోపదేశమనువర్ణితాః కామాన్కామయమానైః ॥14॥

ఏతావతీర్హి రాజన్పుంసః ప్రవృత్తిలక్షణస్య ధర్మస్య విపాకగతయ ఉచ్చావచా విసదృశా యథా ప్రశ్నం వ్యాచఖ్యే కిమన్యత్కథయామ ఇతి ॥15॥

అధ్యాయము – 26

రాజోవాచ
మహర్ష ఏతద్వైచిత్ర్యం లోకస్య కథమితి ॥1॥

ఋషిరువాచ
త్రిగుణత్వాత్కర్తుః శ్రద్ధయా కర్మగతయః పృథగ్విధాః సర్వా ఏవ సర్వస్య తారతమ్యేన భవన్తి ॥2॥
అథేదానీం ప్రతిషిద్ధలక్షణస్యాధర్మస్య తథైవ కర్తుః శ్రద్ధాయా వైసాదృశ్యాత్కర్మఫలం విసదృశం భవతి యా హ్యనాద్యవిద్యయా కృతకామానాం తత్పరిణామలక్షణాః సృతయః సహస్రశః ప్రవృత్తాస్తాసాం ప్రాచుర్యేణానువర్ణయిష్యామః ॥3॥

రాజోవాచ
నరకా నామ భగవన్కిం దేశవిశేషా అథవా బహిస్త్రిలోక్యా ఆహోస్విదన్తరాల ఇతి ॥4॥

ఋషిరువాచ
అన్తరాల ఏవ త్రిజగత్యాస్తు దిశి దక్షిణస్యామధస్తాద్భూమేరుపరిష్టాచ్చ జలాద్యస్యామగ్నిష్వాత్తాదయః పితృగణా దిశి స్వానాం గోత్రాణాం పరమేణ సమాధినా సత్యా ఏవాశిష ఆశాసానా నివసన్తి ॥5॥

యత్ర హ వావ భగవాన్పితృరాజో వైవస్వతః స్వవిషయం ప్రాపితేషు స్వపురుషైర్జన్తుషు సమ్పరేతేషు యథాకర్మావద్యం దోషమేవానుల్లఙ్ఘితభగవచ్ఛాసనః సగణో దమం ధారయతి ॥ 6॥

తత్ర హైకే నరకానేకవింశతిం గణయన్తి అథ తాంస్తే రాజన్నామరూపలక్షణతోఽనుక్రమిష్యామస్తామిస్రోఽన్ధతామిస్రో రౌరవో మహారౌరవః కుమ్భీపాకః కాలసూత్రమసిపత్రవనం సూకరముఖమన్ధకూపః కృమిభోజనః సన్దంశస్తప్తసూర్మిర్వజ్రకణ్టకశాల్మలీ వైతరణీ పూయోదః ప్రాణరోధో విశసనం లాలాభక్షః సారమేయాదనమవీచిరయఃపానమితి కిఞ్చ క్షారకర్దమో రక్షోగణ భోజనః శూలప్రోతో దన్దశూకోఽవటనిరోధనః పర్యావర్తనః సూచీముఖమిత్యష్టావింశతిర్నరకా వివిధ యాతనాభూమయః ॥7॥

తత్ర యస్తు పరవిత్తాపత్యకలత్రాణ్యపహరతి స హి కాలపాశబద్ధో యమపురుషైరతి భయానకైస్తామిస్రే నరకే బలాన్నిపాత్యతే అనశనానుదపానదణ్డతాడన సన్తర్జనాదిభిర్యాతనాభిర్యాత్యమానో జన్తుర్యత్ర కశ్మలమాసాదిత ఏకదైవ మూర్చ్ఛాముపయాతి తామిస్ర ప్రాయే॥8॥

ఏవమేవాన్ధతామిస్రే యస్తు వఞ్చయిత్వా పురుషం దారాదీనుపయుఙ్క్తే యత్ర శరీరీ నిపాత్యమానో
యాతనా స్థో వేదనయా నష్టమతిర్నష్టదృష్టిశ్చ భవతి యథా వనస్పతిర్వృశ్చ్యమానమూలస్తస్మాదన్ధతామిస్రం తముపదిశన్తి॥9॥

యస్త్విహ వా ఏతదహమితి మమేదమితి భూతద్రోహేణ కేవలం స్వకుటుమ్బమేవానుదినం ప్రపుష్ణాతి స తదిహ విహాయ స్వయమేవ తదశుభేన రౌరవే నిపతతి॥10॥

యే త్విహ యథైవామునా విహింసితా జన్తవః పరత్ర యమయాతనాముపగతం త ఏవ రురవో భూత్వా తథా తమేవ విహింసన్తి తస్మాద్రౌరవమిత్యాహూ రురురితి సర్పాదతిక్రూరసత్త్వస్యాపదేశః॥11॥

ఏవమేవ మహారౌరవో యత్ర నిపతితం పురుషం క్రవ్యాదా నామ రురవస్తం క్రవ్యేణ ఘాతయన్తి యః కేవలం దేహమ్భరః॥12॥

యస్త్విహ వా ఉగ్రః పశూన్పక్షిణో వా ప్రాణత ఉపరన్ధయతి తమపకరుణం పురుషాదైరపి విగర్హితమముత్ర యమానుచరాః కుమ్భీపాకే తప్తతైలే ఉపరన్ధయన్తి॥13॥

యస్త్విహ బ్రహ్మధ్రుక్స కాలసూత్రసంజ్ఞకే నరకే అయుతయోజనపరిమణ్డలే తామ్రమయే తప్త ఖలే ఉపర్యధస్తాదగ్న్యర్కాభ్యామతితప్యమానేఽభినివేశితః క్షుత్పిపాసాభ్యాం చ దహ్యమానాన్తర్బహిః శరీర ఆస్తే శేతే చేష్టతేఽవతిష్ఠతి పరిధావతి చ యావన్తి పశురోమాణి తావద్వర్షసహస్రాణి॥14॥

యస్త్విహ వై నిజవేదపథాదనాపద్యపగతః పాఖణ్డం చోపగతస్తమసిపత్రవనం ప్రవేశ్య కశయా ప్రహరన్తి తత్ర హాసావితస్తతో ధావమాన ఉభయతో ధారైస్తాలవనాసిపత్రైశ్ఛిద్యమాన సర్వాఙ్గో హా హతోఽస్మీతి పరమయా వేదనయా మూర్చ్ఛితః పదే పదే నిపతతి స్వధర్మహా పాఖణ్డానుగతం ఫలం భుఙ్క్తే॥15॥

యస్త్విహ వై రాజా రాజపురుషో వా అదణ్డ్యే దణ్డం ప్రణయతి బ్రాహ్మణే వా శరీరదణ్డం స పాపీయాన్నరకేఽముత్ర సూకరముఖే నిపతతి తత్రాతిబలైర్వినిష్పిష్యమాణావయవో యథైవేహేక్షుఖణ్డ ఆర్త స్వరేణ స్వనయన్క్వచిన్మూర్చ్ఛితః కశ్మలముపగతో యథైవేహాదృష్టదోషా ఉపరుద్ధాః॥16॥

యస్త్విహ వై భూతానామీశ్వరోపకల్పితవృత్తీనామవివిక్తపరవ్యథానాం స్వయం పురుషోపకల్పిత వృత్తిర్వివిక్తపరవ్యథో వ్యథామాచరతి స పరత్రాన్ధకూపే తదభిద్రోహేణ నిపతతి తత్ర హాసౌ తైర్జన్తుభిః పశుమృగపక్షిసరీసృపైర్మశకయూకామత్కుణమక్షికాదిభిర్యే కే చాభిద్రుగ్ధాస్తైః సర్వతోఽభిద్రుహ్యమాణస్తమసి విహతనిద్రానిర్వృతిరలబ్ధావస్థానః పరిక్రామతి యథా కుశరీరే జీవః॥17॥

యస్త్విహ వా అసంవిభజ్యాశ్నాతి యత్కిఞ్చనోపనతమనిర్మితపఞ్చయజ్ఞో వాయససంస్తుతః స పరత్ర కృమిభోజనే నరకాధమే నిపతతి తత్ర శతసహస్రయోజనే కృమికుణ్డే కృమిభూతః

స్వయం కృమిభిరేవ భక్ష్యమాణః కృమిభోజనో యావత్తదప్రత్తాప్రహూతాదోఽనిర్వేశమాత్మానం యాతయతే॥18॥

యస్త్విహ వై స్తేయేన బలాద్వా హిరణ్యరత్నాదీని బ్రాహ్మణస్య వాపహరత్యన్యస్య వానాపది పురుషస్తమముత్ర రాజన్యమపురుషా అయస్మయైరగ్నిపిణ్డైః సన్దంశైస్త్వచి నిష్కుషన్తి॥19॥

యస్త్విహ వా అగమ్యాం స్త్రియమగమ్యం వా పురుషం యోషిదభిగచ్ఛతి తావముత్ర కశయా తాడయన్తస్తిగ్మయా సూర్మ్యా లోహమయ్యా పురుషమాలిఙ్గయన్తి స్త్రియం చ పురుషరూపయా సూర్మ్యా॥20॥

యస్త్విహ వై సర్వాభిగమస్తమముత్ర నిరయే వర్తమానం వజ్రకణ్టకశాల్మలీమారోప్య నిష్కర్షన్తి॥21॥

యే త్విహ వై రాజన్యా రాజపురుషా వా అపాఖణ్డా ధర్మసేతూన్భిన్దన్తి తే సమ్పరేత్య వైతరణ్యాం నిపతన్తి భిన్నమర్యాదాస్తస్యాం నిరయపరిఖాభూతాయాం నద్యాం యాదోగణైరితస్తతో భక్ష్యమాణా ఆత్మనా న వియుజ్యమానాశ్చాసుభిరుహ్యమానాః స్వాఘేన కర్మపాకమనుస్మరన్తో విణ్మూత్రపూయశోణిత కేశనఖాస్థిమేదోమాంసవసావాహిన్యాముపతప్యన్తే॥22॥

యే త్విహ వై వృషలీపతయో నష్టశౌచాచారనియమాస్త్యక్తలజ్జాః పశుచర్యాం చరన్తి తే చాపి ప్రేత్య పూయవిణ్మూత్రశ్లేష్మమలాపూర్ణార్ణవే నిపతన్తి తదేవాతిబీభత్సితమశ్నన్తి॥23॥

యే త్విహ వై శ్వగర్దభపతయో బ్రాహ్మణాదయో మృగయా విహారా అతీర్థే చ మృగాన్నిఘ్నన్తి తానపి సమ్పరేతాల్లక్ష్యభూతాన్యమపురుషా ఇషుభిర్విధ్యన్తి॥24॥

యే త్విహ వై దామ్భికా దమ్భయజ్ఞేషు పశూన్విశసన్తి తానముష్మిల్లోకే వైశసే నరకే పతితాన్నిరయపతయో యాతయిత్వా విశసన్తి ॥25॥

యస్త్విహ వై సవర్ణాం భార్యాం ద్విజో రేతః పాయయతి కామమోహితస్తం పాపకృతమముత్ర రేతః కుల్యాయాం పాతయిత్వా రేతః సమ్పాయయన్తి॥26॥

యే త్విహ వై దస్యవోఽగ్నిదా గరదా గ్రామాన్సార్థాన్వా విలుమ్పన్తి రాజానో రాజభటా వా తాంశ్చాపి హి పరేత్య యమదూతా వజ్రదంష్ట్రాః శ్వానః సప్తశతాని వింశతిశ్చ సరభసం ఖాదన్తి॥27॥

యస్త్విహ వా అనృతం వదతి సాక్ష్యే ద్రవ్యవినిమయే దానే వా కథఞ్చిత్స వై ప్రేత్య నరకేఽవీచిమత్యధఃశిరా నిరవకాశే యోజనశతోచ్ఛ్రాయాద్గిరిమూర్ధ్నః సమ్పాత్యతే యత్ర జలమివ స్థలమశ్మ పృష్ఠమవభాసతే తదవీచిమత్తిలశో విశీర్యమాణశరీరో న మ్రియమాణః పునరారోపితో నిపతతి॥28॥

యస్త్విహ వై విప్రో రాజన్యో వైశ్యో వా సోమపీథస్తత్కలత్రం వా సురాం వ్రతస్థోఽపి వా పిబతి ప్రమాదతస్తేషాం నిరయం నీతానామురసి పదాక్రమ్యాస్యే వహ్నినా ద్రవమాణం కార్ష్ణాయసం నిషిఞ్చన్తి॥29॥

అథ చ యస్త్విహ వా ఆత్మసమ్భావనేన స్వయమధమో జన్మతపోవిద్యాచారవర్ణాశ్రమవతో

వరీయసో న బహు మన్యేత స మృతక ఏవ మృత్వా క్షారకర్దమే నిరయేఽవాక్శిరా నిపాతితో దురన్తా యాతనా హ్యశ్నుతే॥30॥

యే త్విహ వై పురుషాః పురుషమేధేన యజన్తే యాశ్చ స్త్రియో నృపశూన్ఖాదన్తి తాంశ్చ తే పశవ ఇవ నిహతా యమసదనే యాతయన్తో రక్షోగణాః సౌనికా ఇవ స్వధితినావదాయాసృక్పిబన్తి నృత్యన్తి చ గాయన్తి చ హృష్యమాణా యథేహ పురుషాదాః॥ 31॥

యే త్విహ వా అనాగసోఽరణ్యే గ్రామే వా వైశ్రమ్భకైరుపసృతానుపవిశ్రమ్భయ్య జిజీవిషూన్శూల సూత్రాదిషూపప్రోతాన్క్రీడనకతయా యాతయన్తి తేఽపి చ ప్రేత్య యమయాతనాసు శూలాదిషు ప్రోతాత్మానః క్షుత్తృడ్భ్యాం చాభిహతాః కఙ్కవటాదిభిశ్చేతస్తతస్తిగ్మతుణ్డైరాహన్యమానా ఆత్మశమలం స్మరన్తి॥32॥

యే త్విహ వై భూతాన్యుద్వేజయన్తి నరా ఉల్బణస్వభావా యథా దన్దశూకాస్తేఽపి ప్రేత్య నరకే దన్దశూకాఖ్యే నిపతన్తి యత్ర నృప దన్దశూకాః పఞ్చముఖాః సప్తముఖా ఉపసృత్య గ్రసన్తి యథా బిలేశయాన్॥33॥

యే త్విహ వా అన్ధావటకుసూలగుహాదిషు భూతాని నిరున్ధన్తి తథాముత్ర తేష్వేవోపవేశ్య సగరేణ వహ్నినా ధూమేన నిరున్ధన్తి॥34॥

యస్త్విహ వా అతిథీనభ్యాగతాన్వా గృహపతిరసకృదుపగతమన్యుర్దిధక్షురివ పాపేన చక్షుషా నిరీక్షతే తస్య చాపి నిరయే పాపదృష్టేరక్షిణీ వజ్రతుణ్డా గృధ్రాః కఙ్కకాకవటాదయః ప్రసహ్యోరు బలాదుత్పాటయన్తి॥35॥

యస్త్విహ వా ఆఢ్యాభిమతిరహఙ్కృతిస్తిర్యక్ప్రేక్షణః సర్వతోఽభివిశఙ్కీ అర్థవ్యయనాశచిన్తయా పరిశుష్యమాణహృదయవదనో నిర్వృతిమనవగతో గ్రహ ఇవార్థమభిరక్షతి స చాపి ప్రేత్య తద్ ఉత్పాదనోత్కర్షణసంరక్షణశమలగ్రహః సూచీముఖే నరకే నిపతతి యత్ర హ విత్తగ్రహం పాపపురుషం ధర్మరాజపురుషా వాయకా ఇవ సర్వతోఽఙ్గేషు సూత్రైః పరివయన్తి॥36॥

ఏవంవిధా నరకా యమాలయే సన్తి శతశః సహస్రశస్తేషు సర్వేషు చ సర్వ ఏవాధర్మవర్తినో యే కేచిదిహోదితా అనుదితాశ్చావనిపతే పర్యాయేణ విశన్తి తథైవ ధర్మానువర్తిన ఇతరత్ర ఇహ తు పునర్భవే త ఉభయశేషాభ్యాం నివిశన్తి॥37॥

నివృత్తిలక్షణమార్గ ఆదావేవ వ్యాఖ్యాతః ఏతావానేవాణ్డకోశో యశ్చతుర్దశధా పురాణేషు వికల్పిత ఉపగీయతే యత్తద్భగవతో నారాయణస్య సాక్షాన్మహాపురుషస్య స్థవిష్ఠం రూపమాత్మమాయా గుణమయమనువర్ణితమాదృతః పఠతి శృణోతి శ్రావయతి స ఉపగేయం భగవతః పరమాత్మనోఽగ్రాహ్యమపి శ్రద్ధాభక్తివిశుద్ధబుద్ధిర్వేద॥38॥

శ్రుత్వా స్థూలం తథా సూక్ష్మం రూపం భగవతో యతిః
స్థూలే నిర్జితమాత్మానం శనైః సూక్ష్మం ధియా నయేదితి॥39॥

భూద్వీపవర్షసరిదద్రినభఃసముద్ర
పాతాలదిఙ్నరకభాగణలోకసంస్థా
గీతా మయా తవ నృపాద్భుతమీశ్వరస్య
స్థూలం వపుః సకలజీవనికాయధామ॥40॥

||పంచమ స్కంధము సంపూర్ణం||

షష్ఠ స్కంధము

అధ్యాయము – 1

శ్రీపరీక్షిదువాచ
నివృత్తిమార్గః కథిత ఆదౌ భగవతా యథా
క్రమయోగోపలబ్ధేన బ్రహ్మణా యదసంసృతిః ॥1॥

ప్రవృత్తిలక్షణశ్చైవ త్రైగుణ్యవిషయో మునే
యోఽసావలీనప్రకృతేర్గుణసర్గః పునః పునః ॥2॥

అధర్మలక్షణా నానా నరకాశ్చానువర్ణితాః
మన్వన్తరశ్చ వ్యాఖ్యాత ఆద్యః స్వాయమ్భువో యతః ॥3॥

ప్రియవ్రతోత్తానపదోర్వంశస్తచ్చరితాని చ
ద్వీపవర్షసముద్రాద్రి నద్యుద్యానవనస్పతీన్ ॥4॥

ధరామణ్డలసంస్థానం భాగలక్షణమానతః
జ్యోతిషాం వివరాణాం చ యథేదమసృజద్విభుః ॥5॥

అధునేహ మహాభాగ యథైవ నరకాన్నరః
నానోగ్రయాతనాన్నేయాత్తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి ॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ
న చేదిహైవాపచితిం యథాంహసః కృతస్య కుర్యాన్మనౌక్తపాణిభిః
ధ్రువం స వై ప్రేత్య నరకానుపైతి యే కీర్తితా మే భవతస్తిగ్మయాతనాః ॥7॥

తస్మాత్పురైవాశ్విహ పాపనిష్కృతౌ యతేత మృత్యోరవిపద్యతాత్మనా
దోషస్య దృష్ట్వా గురులాఘవం యథా భిషక్చికిత్సేత రుజాం నిదానవిత్ ॥8॥

శ్రీరాజోవాచ
దృష్టశ్రుతాభ్యాం యత్పాపం జానన్నప్యాత్మనోఽహితమ్
కరోతి భూయో వివశః ప్రాయశ్చిత్తమథో కథమ్ ॥9॥

క్వచిన్నివర్తతేఽభద్రాత్క్వచిచ్చరతి తత్పునః
ప్రాయశ్చిత్తమథోఽపార్థం మన్యే కుఞ్జరశౌచవత్ ॥10॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
కర్మణా కర్మనిర్హారో న హ్యాత్యన్తిక ఇష్యతే
అవిద్వదధికారిత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తం విమర్శనమ్ ॥11॥

నాశ్నతః పథ్యమేవాన్నం వ్యాధయోఽభిభవన్తి హి
ఏవం నియమకృద్రాజన్శనైః క్షేమాయ కల్పతే ॥12॥

తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శమేన చ దమేన చ
త్యాగేన సత్యశౌచాభ్యాం యమేన నియమేన వా ॥13॥

దేహవాగ్బుద్ధిజం ధీరా ధర్మజ్ఞాః శ్రద్ధయాన్వితాః
క్షిపన్త్యఘం మహదపి వేణుగుల్మమివానలః ॥14॥

కేచిత్కేవలయా భక్త్యా వాసుదేవపరాయణాః
అఘం ధున్వన్తి కార్త్స్న్యేన నీహారమివ భాస్కరః ॥15॥

న తథా హ్యఘవాన్రాజన్పూయేత తపాదిభిః
యథా కృష్ణార్పితప్రాణస్తత్పురుషనిషేవయా ॥16॥

సధ్రీచీనో హ్యయం లోకే పన్థాః క్షేమోఽకుతోభయః
సుశీలాః సాధవో యత్ర నారాయణపరాయణాః ॥17॥

ప్రాయశ్చిత్తాని చీర్ణాని నారాయణపరాఙ్ముఖమ్
న నిష్పునన్తి రాజేన్ద్ర సురాకుమ్భమివాపగాః ॥18॥

సకృన్మనః కృష్ణపదారవిన్దయోర్నివేశితం తద్గుణరాగి యైరిహ
న తే యమం పాశభృతశ్చ తద్భటాన్స్వప్నేఽపి పశ్యన్తి హి చీర్ణనిష్కృతాః ॥19॥

అత్ర చోదాహరన్తీమమితిహాసం పురాతనమ్
దూతానాం విష్ణుయమయోః సంవాదస్తం నిబోధ మే ॥20॥

కాన్యకుబ్జే ద్విజః కశ్చిద్దాసీపతిరజామిలః
నామ్నా నష్టసదాచారో దాస్యాః సంసర్గదూషితః ॥21॥

బన్ద్యక్షైః కైతవైశ్చౌర్యైర్గర్హితాం వృత్తిమాస్థితః
బిభ్రత్కుటుమ్బమశుచిర్యాతయామాస దేహినః ॥22॥

ఏవం నివసతస్తస్య లాలయానస్య తత్సుతాన్
కాలోఽత్యగాన్మహాన్రాజన్నష్టాశీత్యాయుషః సమాః ॥23॥

తస్య ప్రవయసః పుత్రా దశ తేషాం తు యోఽవమః
బాలో నారాయణో నామ్నా పిత్రోశ్చ దయితో భృశమ్ ॥24॥

స బద్ధహృదయస్తస్మిన్నర్భకే కలభాషిణి
నిరీక్షమాణస్తల్లీలాం ముముదే జరఠో భృశమ్ ॥25॥

భుఞ్జానః ప్రపిబన్ఖాదన్బాలకం స్నేహయన్త్రితః
భోజయన్పాయయన్మూఢో న వేదాగతమన్తకమ్ ॥26॥

స ఏవం వర్తమానోఽజ్ఞో మృత్యుకాల ఉపస్థితే
మతిం చకార తనయే బాలే నారాయణాహ్వయే ॥27॥

స పాశహస్తాంస్త్రీన్దృష్ట్వా పురుషానతిదారుణాన్
వక్రతుణ్డానూర్ధ్వరోమ్ణ ఆత్మానం నేతుమాగతాన్ ॥28॥

దూరే క్రీడనకాసక్తం పుత్రం నారాయణాహ్వయమ్
ప్లావితేన స్వరేణోచ్చైరాజుహావాకులేన్ద్రియః ॥29॥

నిశమ్య మ్రియమాణస్య ముఖతో హరికీర్తనమ్
భర్తుర్నామ మహారాజ పార్షదాః సహసాపతన్ ॥30॥

వికర్షతోఽన్తర్హృదయాద్దాసీపతిమజామిలమ్
యమప్రేష్యాన్విష్ణుదూతా వారయామాసురోజసా ॥31॥

ఊచుర్నిషేధితాస్తాంస్తే వైవస్వతపురఃసరాః
కే యూయం ప్రతిషేద్ధారో ధర్మరాజస్య శాసనమ్ ॥32॥

కస్య వా కుత ఆయాతాః కస్మాదస్య నిషేధథ
కిం దేవా ఉపదేవా యా యూయం కిం సిద్ధసత్తమాః ॥33॥

సర్వే పద్మపలాశాక్షాః పీతకౌశేయవాససః
కిరీటినః కుణ్డలినో లసత్పుష్కరమాలినః ॥34॥

సర్వే చ నూత్నవయసః సర్వే చారుచతుర్భుజాః
ధనుర్నిషఙ్గాసిగదా శఙ్ఖచక్రామ్బుజశ్రియః ॥35॥

దిశో వితిమిరాలోకాః కుర్వన్తః స్వేన తేజసా
కిమర్థం ధర్మపాలస్య కిఙ్కరాన్నో నిషేధథ ॥36॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తే యమదూతైస్తే వాసుదేవోక్తకారిణః
తాన్ప్రత్యూచుః ప్రహస్యేదం మేఘనిర్హ్రాదయా గిరా ॥37॥

శ్రీవిష్ణుదూతా ఊచుః
యూయం వై ధర్మరాజస్య యది నిర్దేశకారిణః
బ్రూత ధర్మస్య నస్తత్త్వం యచ్చాధర్మస్య లక్షణమ్ ॥38॥

కథం స్విద్ధ్రియతే దణ్డః కిం వాస్య స్థానమీప్సితమ్
దణ్డ్యాః కిం కారిణః సర్వే ఆహో స్విత్కతిచిన్నృణామ్ ॥39॥

యమదూతా ఊచుః
వేదప్రణిహితో ధర్మో హ్యధర్మస్తద్విపర్యయః
వేదో నారాయణః సాక్షాత్స్వయమ్భూరితి శుశ్రుమ ॥40॥

యేన స్వధామ్న్యమీ భావా రజఃసత్త్వతమోమయాః
గుణనామక్రియారూపైర్విభావ్యన్తే యథాతథమ్ ॥41॥

సూర్యోఽగ్నిః ఖం మరుద్దేవః సోమః సన్ధ్యాహనీ దిశః
కం కుః స్వయం ధర్మ ఇతి హ్యేతే దైహ్యస్య సాక్షిణః ॥42॥

ఏతైరధర్మో విజ్ఞాతః స్థానం దణ్డస్య యుజ్యతే
సర్వే కర్మానురోధేన దణ్డమర్హన్తి కారిణః ॥43॥

సమ్భవన్తి హి భద్రాణి విపరీతాని చానఘాః
కారిణాం గుణసఙ్గోఽస్తి దేహవాన్న హ్యకర్మకృత్ ॥44॥

యేన యావాన్యథాధర్మో ధర్మో వేహ సమీహితః
స ఏవ తత్ఫలం భుఙ్క్తే తథా తావదముత్ర వై ॥45॥

యథేహ దేవప్రవరాస్త్రైవిధ్యముపలభ్యతే
భూతేషు గుణవైచిత్ర్యాత్తథాన్యత్రానుమీయతే ॥46॥

వర్తమానోఽన్యయోః కాలో గుణాభిజ్ఞాపకో యథా
ఏవం జన్మాన్యయోరేతద్ధర్మాధర్మనిదర్శనమ్ ॥47॥

మనసైవ పురే దేవః పూర్వరూపం విపశ్యతి
అనుమీమాంసతేఽపూర్వం మనసా భగవానజః ॥48॥

యథాజ్ఞస్తమసా యుక్త ఉపాస్తే వ్యక్తమేవ హి
న వేద పూర్వమపరం నష్టజన్మస్మృతిస్తథా ॥49॥

పఞ్చభిః కురుతే స్వార్థాన్పఞ్చ వేదాథ పఞ్చభిః
ఏకస్తు షోడశేన త్రీన్స్వయం సప్తదశోఽశ్నుతే ॥50॥

తదేతత్షోడశకలం లిఙ్గం శక్తిత్రయం మహత్
ధత్తేఽనుసంసృతిం పుంసి హర్షశోకభయార్తిదామ్ ॥51॥

దేహ్యజ్ఞోఽజితషడ్వర్గో నేచ్ఛన్కర్మాణి కార్యతే
కోశకార ఇవాత్మానం కర్మణాచ్ఛాద్య ముహ్యతి ॥52॥

న హి కశ్చిత్క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్
కార్యతే హ్యవశః కర్మ గుణైః స్వాభావికైర్బలాత్ ॥53॥

లబ్ధ్వా నిమిత్తమవ్యక్తం వ్యక్తావ్యక్తం భవత్యుత
యథాయోని యథాబీజం స్వభావేన బలీయసా ॥54॥

ఏష ప్రకృతిసఙ్గేన పురుషస్య విపర్యయః
ఆసీత్స ఏవ న చిరాదీశసఙ్గాద్విలీయతే ॥55॥

అయం హి శ్రుతసమ్పన్నః శీలవృత్తగుణాలయః
ధృతవ్రతో మృదుర్దాన్తః సత్యవాఙ్మన్త్రవిచ్ఛుచిః ॥56॥

గుర్వగ్న్యతిథివృద్ధానాం శుశ్రూషురనహఙ్కృతః
సర్వభూతసుహృత్సాధుర్మితవాగనసూయకః ॥57॥

ఏకదాసౌ వనం యాతః పితృసన్దేశకృద్ద్విజః
ఆదాయ తత ఆవృత్తః ఫలపుష్పసమిత్కుశాన్ ॥58॥

దదర్శ కామినం కఞ్చిచ్ఛూద్రం సహ భుజిష్యయా
పీత్వా చ మధు మైరేయం మదాఘూర్ణితనేత్రయా ॥59॥

మత్తయా విశ్లథన్నీవ్యా వ్యపేతం నిరపత్రపమ్
క్రీడన్తమనుగాయన్తం హసన్తమనయాన్తికే||60||

దృష్ట్వా తాం కామలిప్తేన బాహునా పరిరమ్భితామ్
జగామ హృచ్ఛయవశం సహసైవ విమోహితః||61||

స్తమ్భయన్నాత్మనాత్మానం యావత్సత్త్వం యథాశ్రుతమ్
న శశాక సమాధాతుం మనో మదనవేపితమ్||62||

తన్నిమిత్తస్మరవ్యాజ గ్రహగ్రస్తో విచేతనః
తామేవ మనసా ధ్యాయన్స్వధర్మాద్విరరామ హ||63||

తామేవ తోషయామాస పిత్ర్యేణార్థేన యావతా
గ్రామ్యైర్మనోరమైః కామైః ప్రసీదేత యథా తథా||64||

విప్రాం స్వభార్యామప్రౌఢాం కులే మహతి లమ్భితామ్
విససర్జాచిరాత్పాపః స్వైరిణ్యాపాఙ్గవిద్ధధీః||65||

యతస్తతశ్చోపనిన్యే న్యాయతోఽన్యాయతో ధనమ్
బభారాస్యాః కుటుమ్బిన్యాః కుటుమ్బం మన్దధీరయమ్||66||

యదసౌ శాస్త్రముల్లఙ్ఘ్య స్వైరచార్యతిగర్హితః
అవర్తత చిరం కాలమఘాయురశుచిర్మలాత్||67||

తత ఏనం దణ్డపాణేః సకాశం కృతకిల్బిషమ్
నేష్యామోఽకృతనిర్వేశం యత్ర దణ్డేన శుద్ధ్యతి||68||

అధ్యాయము – 2

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఏవం తే భగవద్దూతా యమదూతాభిభాషితమ్
ఉపధార్యాథ తాన్రాజన్ప్రత్యాహుర్నయకోవిదాః||1||

శ్రీవిష్ణుదూతా ఊచుః
అహో కష్టం ధర్మదృశామధర్మః స్పృశతే సభామ్
యత్రాదణ్డ్యేష్వపాపేషు దణ్డో యైర్ధ్రియతే వృథా||2||

ప్రజానాం పితరో యే చ శాస్తారః సాధవః సమాః
యది స్యాత్తేషు వైషమ్యం కం యాన్తి శరణం ప్రజాః||3||

యద్యదాచరతి శ్రేయానితరస్తత్తదీహతే
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే||4||

యస్యాఙ్కే శిర ఆధాయ లోకః స్వపితి నిర్వృతః
స్వయం ధర్మమధర్మం వా న హి వేద యథా పశుః||5||

స కథం న్యర్పితాత్మానం కృతమైత్రమచేతనమ్

విస్రమ్భణీయో భూతానాం సఘృణో దోగ్ధుమర్హతి ॥6॥

అయం హి కృతనిర్వేశో జన్మకోట్యంహసామపి
యద్వ్యాజహార వివశో నామ స్వస్త్యయనం హరేః ॥7॥

ఏతేనైవ హ్యఘోనోఽస్య కృతం స్యాదఘనిష్కృతమ్
యదా నారాయణాయేతి జగాద చతురక్షరమ్ ॥8॥

స్తేనః సురాపో మిత్రధ్రుగ్బ్రహ్మహా గురుతల్పగః
స్త్రీరాజపితృగోహన్తా యే చ పాతకినోఽపరే ॥9॥

సర్వేషామప్యఘవతామిదమేవ సునిష్కృతమ్
నామవ్యాహరణం విష్ణోర్యతస్తద్విషయా మతిః ॥10॥

న నిష్కృతైరుదితైర్బ్రహ్మవాదిభిస్తథా విశుద్ధ్యత్యఘవాన్వ్రతాదిభిః
యథా హరేర్నామపదైరుదాహృతైస్తదుత్తమశ్లోకగుణోపలమ్భకమ్ ॥11॥

నైకాన్తికం తద్ధి కృతేఽపి నిష్కృతే మనః పునర్ధావతి చేదసత్పథే
తత్కర్మనిర్హారమభీప్సతాం హరేర్గుణానువాదః ఖలు సత్త్వభావనః ॥12॥

అథైనం మాపనయత కృతాశేషాఘనిష్కృతమ్
యదసౌ భగవన్నామ మ్రియమాణః సమగ్రహీత్ ॥13॥

సాఙ్కేత్యం పారిహాస్యం వా స్తోభం హేలనమేవ వా
వైకుణ్ఠనామగ్రహణమశేషాఘహరం విదుః ॥14॥

పతితః స్ఖలితో భగ్నః సన్దష్టస్తప్త ఆహతః
హరిరిత్యవశేనాహ పుమాన్నార్హతి యాతనాః ॥15॥

గురూణాం చ లఘూనాం చ గురూణి చ లఘూని చ
ప్రాయశ్చిత్తాని పాపానాం జ్ఞాత్వోక్తాని మహర్షిభిః ॥16॥

తైస్తాన్యఘాని పూయన్తే తపోదానవ్రతాదిభిః
నాధర్మజం తద్ధృదయం తదపీశాఙ్ఘ్రిసేవయా ॥17॥

అజ్ఞానాదథవా జ్ఞానాదుత్తమశ్లోకనామ యత్
సఙ్కీర్తితమఘం పుంసో దహేదేధో యథానలః ॥18॥

యథాగదం వీర్యతమముపయుక్తం యదృచ్ఛయా
అజానతోఽప్యాత్మగుణం కుర్యాన్మన్త్రోఽప్యుదాహృతః ॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ
త ఏవం సువినిర్ణీయ ధర్మం భాగవతం నృప
తం యామ్యపాశాన్నిర్ముచ్య విప్రం మృత్యోరమూముచన్ ॥20॥

ఇతి ప్రత్యుదితా యామ్యా దూతా యాత్వా యమాన్తికమ్
యమరాజ్ఞే యథా సర్వమాచచక్షురరిన్దమ ॥21॥

ద్విజః పాశాద్వినిర్ముక్తో గతభీః ప్రకృతిం గతః
వవన్దే శిరసా విష్ణోః కిఙ్కరాన్దర్శనోత్సవః ॥22॥

తం వివక్షుమభిప్రేత్య మహాపురుషకిఙ్కరాః
సహసా పశ్యతస్తస్య తత్రాన్తర్దధిరేఽనఘ ॥23॥

అజామిలోఽప్యథాకర్ణ్య దూతానాం యమకృష్ణయోః
ధర్మం భాగవతం శుద్ధం త్రైవేద్యం చ గుణాశ్రయమ్ ॥24॥

భక్తిమాన్భగవత్యాశు మాహాత్మ్యశ్రవణాద్ధరేః
అనుతాపో మహానాసీత్స్మరతోఽశుభమాత్మనః ॥25॥

అహో మే పరమం కష్టమభూదవిజితాత్మనః
యేన విప్లావితం బ్రహ్మ వృషల్యాం జాయతాత్మనా ॥26॥

ధిఙ్మాం విగర్హితం సద్భిర్దుష్కృతం కులకజ్జలమ్
హిత్వా బాలాం సతీం యోఽహం సురాపీమసతీమగామ్ ॥27॥

వృద్ధావనాథౌ పితరౌ నాన్యబన్ధూ తపస్వినౌ
అహో మయాధునా త్యక్తావకృతజ్ఞేన నీచవత్ ॥28॥

సోఽహం వ్యక్తం పతిష్యామి నరకే భృశదారుణే
ధర్మఘ్నాః కామినో యత్ర విన్దన్తి యమయాతనాః ॥29॥

కిమిదం స్వప్న ఆహో స్విత్సాక్షాద్దృష్టమిహాద్భుతమ్
క్వ యాతా అద్య తే యే మాం వ్యకర్షన్పాశపాణయః ॥30॥

అథ తే క్వ గతాః సిద్ధాశ్చత్వారశ్చారుదర్శనాః
వ్యామోచయన్నీయమానం బద్ధ్వా పాశైరధో భువః ॥31॥

అథాపి మే దుర్భగస్య విబుధోత్తమదర్శనే
భవితవ్యం మఙ్గలేన యేనాత్మా మే ప్రసీదతి ॥32॥

అన్యథా మ్రియమాణస్య నాశుచేర్వృషలీపతేః
వైకుణ్ఠనామగ్రహణం జిహ్వా వక్తుమిహార్హతి ॥33॥

క్వ చాహం కితవః పాపో బ్రహ్మఘ్నో నిరపత్రపః
క్వ చ నారాయణేత్యేతద్భగవన్నామ మఙ్గలమ్ ॥34॥

సోఽహం తథా యతిష్యామి యతచిత్తేన్ద్రియానిలః
యథా న భూయ ఆత్మానమన్ధే తమసి మజ్జయే ॥35॥

విముచ్య తమిమం బన్ధమవిద్యాకామకర్మజమ్
సర్వభూతసుహృచ్ఛాన్తో మైత్రః కరుణ ఆత్మవాన్ ॥36॥

మోచయే గ్రస్తమాత్మానం యోషిన్మయ్యాత్మమాయయా
విక్రీడితో యయైవాహం క్రీడామృగ ఇవాధమః ॥37॥

మమాహమితి దేహాదౌ హిత్వామిథ్యార్థధీర్మతిమ్
ధాస్యే మనో భగవతి శుద్ధం తత్కీర్తనాదిభిః ||38||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి జాతసునిర్వేదః క్షణసఙ్గేన సాధుషు
గఙ్గాద్వారముపేయాయ ముక్తసర్వానుబన్ధనః ||39||

స తస్మిన్దేవసదన ఆసీనో యోగమాస్థితః
ప్రత్యాహృతేన్ద్రియగ్రామో యుయోజ మన ఆత్మని ||40||

తతో గుణేభ్య ఆత్మానం వియుజ్యాత్మసమాధినా
యుయుజే భగవద్ధామ్ని బ్రహ్మణ్యనుభవాత్మని ||41||

యర్హ్యుపారతధీస్తస్మిన్నద్రాక్షీత్పురుషాన్పురః
ఉపలభ్యోపలబ్ధాన్ప్రాగ్వవన్దే శిరసా ద్విజః ||42||

హిత్వా కలేవరం తీర్థే గఙ్గాయాం దర్శనాదను
సద్యః స్వరూపం జగృహే భగవత్పార్శ్వవర్తినామ్ ||43||

సాకం విహాయసా విప్రో మహాపురుషకిఙ్కరైః
హైమం విమానమారుహ్య యయౌ యత్ర శ్రియః పతిః ||44||

ఏవం స విప్లావితసర్వధర్మా దాస్యాః పతిః పతితో గర్హ్యకర్మణా
నిపాత్యమానో నిరయే హతవ్రతః సద్యో విముక్తో భగవన్నామ గృహ్ణన్ ||45||

నాతః పరం కర్మనిబన్ధకృన్తనం ముముక్షతాం తీర్థపదానుకీర్తనాత్
న యత్పునః కర్మసు సజ్జతే మనో రజస్తమోభ్యాం కలిలం తతోऽన్యథా ||46||

య ఏతం పరమం గుహ్యమితిహాసమఘాపహమ్
శృణుయాచ్ఛ్రద్ధయా యుక్తో యశ్చ భక్త్యానుకీర్తయేత్ ||47||

న వై స నరకం యాతి నేక్షితో యమకిఙ్కరైః
యద్యప్యమఙ్గలో మర్త్యో విష్ణులోకే మహీయతే ||48||

మ్రియమాణో హరేర్నామ గృణన్పుత్రోపచారితమ్
అజామిలోऽప్యగాద్ధామ కిముత శ్రద్ధయా గృణన్ ||49||

అధ్యాయము – 3

శ్రీరాజోవాచ
నిశమ్య దేవః స్వభటోపవర్ణితం ప్రత్యాహ కిం తానపి ధర్మరాజః
ఏవం హతాజ్ఞో విహతాన్మురారేర్నైదేశికైర్యస్య వశే జనోऽయమ్ ||1||

యమస్య దేవస్య న దణ్డభఙ్గః కుతశ్చనర్షే శ్రుతపూర్వ ఆసీత్
ఏతన్మునే వృశ్చతి లోకసంశయం న హి త్వదన్య ఇతి మే వినిశ్చితమ్ ||2||

శ్రీశుక ఉవాచ

భగవత్పురుషై రాజన్యామ్యాః ప్రతిహతోద్యమాః
పతిం విజ్ఞాపయామాసుర్యమం సంయమనీపతిమ్ ॥3॥

యమదూతా ఊచుః
కతి సన్తీహ శాస్తారో జీవలోకస్య వై ప్రభో
త్రైవిధ్యం కుర్వతః కర్మ ఫలాభివ్యక్తిహేతవః ॥4॥

యది స్యుర్బహవో లోకే శాస్తారో దణ్డధారిణః
కస్య స్యాతాం న వా కస్య మృత్యుశ్చామృతమేవ వా ॥5॥

కిన్తు శాస్తృబహుత్వే స్యాద్బహూనామిహ కర్మిణామ్
శాస్తృత్వముపచారో హి యథా మణ్డలవర్తినామ్ ॥6॥

అతస్త్వమేకో భూతానాం సేశ్వరాణామధీశ్వరః
శాస్తా దణ్డధరో నృణాం శుభాశుభవివేచనః ॥7॥

తస్య తే విహితో దణ్డో న లోకే వర్తతేఽధునా
చతుర్భిరద్భుతైః సిద్ధైరాజ్ఞా తే విప్రలమ్భితా ॥8॥

నీయమానం తవాదేశాదస్మాభిర్యాతనాగృహాన్
వ్యామోచయన్పాతకినం ఛిత్త్వా పాశాన్ప్రసహ్య తే ॥9॥

తాంస్తే వేదితుమిచ్ఛామో యది నో మన్యసే క్షమమ్
నారాయణేత్యభిహితే మా భైరిత్యాయయుర్ద్రుతమ్ ॥10॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఇతి దేవః స ఆపృష్టః ప్రజాసంయమనో యమః
ప్రీతః స్వదూతాన్ప్రత్యాహ స్మరన్పాదామ్బుజం హరేః ॥11॥

యమ ఉవాచ
పరో మదన్యో జగతస్తస్థుషశ్చ ఓతం ప్రోతం పటవద్యత్ర విశ్వమ్
యదంశతోఽస్య స్థితిజన్మనాశా నస్యోతవద్యస్య వశే చ లోకః ॥12॥

యో నామభిర్వాచి జనం నిజాయాం బధ్నాతి తన్త్ర్యామివ దామభిర్గాః
యస్మై బలిం త ఇమే నామకర్మ నిబన్ధబద్ధాశ్చకితా వహన్తి ॥13॥

అహం మహేన్ద్రో నిరృతిః ప్రచేతాః సోమోఽగ్నిరీశః పవనో విరిఞ్చిః
ఆదిత్యవిశ్వే వసవోఽథ సాధ్యా మరుద్గణా రుద్రగణాః ససిద్ధాః ॥14॥

అన్యే చ యే విశ్వసృజోఽమరేశా భృగ్వాదయోఽస్పృష్టరజస్తమస్కాః
యస్యేహితం న విదుః స్పృష్టమాయాః సత్త్వప్రధానా అపి కిం తతోఽన్యే ॥15॥

యం వై న గోభిర్మనసాసుభిర్వా హృదా గిరా వాసుభృతో విచక్షతే
ఆత్మానమన్తర్హృది సన్తమాత్మనాం చక్షుర్యథైవాకృతయస్తతః పరమ్ ॥16॥

తస్యాత్మతన్త్రస్య హరేరధీశితుః పరస్య మాయాధిపతేర్మహాత్మనః
ప్రాయేణ దూతా ఇహ వై మనోహరాశ్చరన్తి తద్రూపగుణస్వభావాః ॥17॥

భూతాని విష్ణోః సురపూజితాని దుర్దర్శలిఙ్గాని మహాద్భుతాని
రక్షన్తి తద్భక్తిమతః పరేభ్యో మత్తశ్చ మర్త్యానథ సర్వతశ్చ ॥18॥

ధర్మం తు సాక్షాద్భగవత్ప్రణీతం న వై విదురృషయో నాపి దేవాః
న సిద్ధముఖ్యా అసురా మనుష్యాః కుతో ను విద్యాధరచారణాదయః ॥19॥

స్వయమ్భూర్నారదః శమ్భుః కుమారః కపిలో మనుః
ప్రహ్లాదో జనకో భీష్మో బలిర్వైయాసకిర్వయమ్ ॥20॥

ద్వాదశైతే విజానీమో ధర్మం భాగవతం భటాః
గుహ్యం విశుద్ధం దుర్బోధం యం జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే ॥21॥

ఏతావానేవ లోకేఽస్మిన్పుంసాం ధర్మః పరః స్మృతః
భక్తియోగో భగవతి తన్నామగ్రహణాదిభిః ॥22॥

నామోచ్చారణమాహాత్మ్యం హరేః పశ్యత పుత్రకాః
అజామిలోఽపి యేనైవ మృత్యుపాశాదముచ్యత ॥23॥

ఏతావతాలమఘనిర్హరణాయ పుంసాం
సఙ్కీర్తనం భగవతో గుణకర్మనామ్నామ్
విక్రుశ్య పుత్రమఘవాన్యదజామిలోఽపి
నారాయణేతి మ్రియమాణ ఇయాయ ముక్తిమ్ ॥24॥

ప్రాయేణ వేద తదిదం న మహాజనోఽయం
దేవ్యా విమోహితమతిర్బత మాయయాలమ్
త్రయ్యాం జడీకృతమతిర్మధుపుష్పితాయాం
వైతానికే మహతి కర్మణి యుజ్యమానః ॥25॥

ఏవం విమృశ్య సుధియో భగవత్యనన్తే
సర్వాత్మనా విదధతే ఖలు భావయోగమ్
తే మే న దణ్డమర్హన్త్యథ యద్యమీషాం
స్యాత్పాతకం తదపి హన్త్యురుగాయవాదః ॥26॥

తే దేవసిద్ధపరిగీతపవిత్రగాథా
యే సాధవః సమదృశో భగవత్ప్రపన్నాః
తాన్నోపసీదత హరేర్గదయాభిగుప్తాన్
నైషాం వయం న చ వయః ప్రభవామ దణ్డే ॥27॥

తానానయధ్వమసతో విముఖాన్ముకున్ద
పాదారవిన్దమకరన్దరసాదజస్రమ్
నిష్కిఞ్చనైః పరమహంసకులైరసఙ్గైర్
జుష్టాద్గృహే నిరయవర్త్మని బద్ధతృష్ణాన్ ॥28॥

జిహ్వా న వక్తి భగవద్గుణనామధేయం
చేతశ్చ న స్మరతి తచ్చరణారవిన్దమ్
కృష్ణాయ నో నమతి యచ్ఛిర ఏకదాపి

తానానయధ్వమసతోఽకృతవిష్ణుకృత్యాన్॥29॥

తత్క్షమ్యతాం స భగవాన్పురుషః పురాణో
నారాయణః స్వపురుషైర్యదసత్కృతం నః
స్వానామహో న విదుషాం రచితాఞ్జలీనాం
క్షాన్తిర్గరీయసి నమః పురుషాయ భూమ్నే॥30॥

తస్మాత్సఙ్కీర్తనం విష్ణోర్జగన్మఙ్గలమంహసామ్
మహతామపి కౌరవ్య విద్ధ్యైకాన్తికనిష్కృతమ్॥31॥

శృణ్వతాం గృణతాం వీర్యాణ్యుద్దామాని హరేర్ముహుః
యథా సుజాతయా భక్త్యా శుద్ధ్యేన్నాత్మా వ్రతాదిభిః॥32॥

కృష్ణాఙ్ఘ్రిపద్మమధులిణ్న పునర్విసృష్ట
మాయాగుణేషు రమతే వృజినావహేషు
అన్యస్తు కామహత ఆత్మరజః ప్రమార్ష్టు మ్
ఈహేత కర్మ యత ఏవ రజః పునః స్యాత్॥33॥

ఇత్థం స్వభర్తృగదితం భగవన్మహిత్వం
సంస్మృత్య విస్మితధియో యమకిఙ్కరాస్తే
నైవాచ్యుతాశ్రయజనం ప్రతిశఙ్కమానా
ద్రష్టుం చ బిభ్యతి తతః ప్రభృతి స్మ రాజన్॥34॥

ఇతిహాసమిమం గుహ్యం భగవాన్కుమ్భసమ్భవః
కథయామాస మలయ ఆసీనో హరిమర్చయన్॥35॥

అధ్యాయము – 4

శ్రీరాజోవాచ
దేవాసురనృణాం సర్గో నాగానాం మృగపక్షిణామ్
సామాసికస్త్వయా ప్రోక్తో యస్తు స్వాయమ్భువేఽన్తరే॥1॥

తస్యైవ వ్యాసమిచ్ఛామి జ్ఞాతుం తే భగవన్యథా
అనుసర్గం యయా శక్త్యా ససర్జ భగవాన్పరః॥2॥

శ్రీసూత ఉవాచ
ఇతి సమ్ప్రశ్నమాకర్ణ్య రాజర్షేర్బాదరాయణిః
ప్రతినన్ద్య మహాయోగీ జగాద మునిసత్తమాః॥3॥

శ్రీశుక ఉవాచ
యదా ప్రచేతసః పుత్రా దశ ప్రాచీనబర్హిషః
అన్తఃసముద్రాదున్మగ్నా దదృశుర్గాం ద్రుమైర్వృతామ్॥4॥

ద్రుమేభ్యః క్రుధ్యమానాస్తే తపోదీపితమన్యవః
ముఖతో వాయుమగ్నిం చ ససృజుస్తద్దిధక్షయా॥5॥

తాభ్యాం నిర్దహ్యమానాంస్తానుపలభ్య కురూద్వహ
రాజోవాచ మహాన్సోమో మన్యుం ప్రశమయన్నివ ॥6॥

న ద్రుమేభ్యో మహాభాగా దీనేభ్యో ద్రోగ్ధుమర్హథ
వివర్ధయిషవో యూయం ప్రజానాం పతయః స్మృతాః ॥7॥

అహో ప్రజాపతిపతిర్భగవాన్హరిరవ్యయః
వనస్పతీనోషధీశ్చ ససర్జోర్జమిషం విభుః ॥8॥

అన్నం చరాణామచరా హ్యపదః పాదచారిణామ్
అహస్తా హస్తయుక్తానాం ద్విపదాం చ చతుష్పదః ॥9॥

యూయం చ పిత్రాన్వాదిష్టా దేవదేవేన చానఘాః
ప్రజాసర్గాయ హి కథం వృక్షాన్నిర్దగ్ధుమర్హథ ॥10॥

ఆతిష్ఠత సతాం మార్గం కోపం యచ్ఛత దీపితమ్
పిత్రా పితామహేనాపి జుష్టం వః ప్రపితామహైః ॥11॥

తోకానాం పితరౌ బన్ధూ దృశః పక్ష్మ స్త్రియాః పతిః
పతిః ప్రజానాం భిక్షూణాం గృహ్యజ్ఞానాం బుధః సుహృత్ ॥12॥

అన్తర్దేహేషు భూతానామాత్మాస్తే హరిరీశ్వరః
సర్వం తద్ధిష్ణ్యమీక్షధ్వమేవం వస్తోషితో హ్యసౌ ॥13॥

యః సముత్పతితం దేహ ఆకాశాన్మన్యుముల్బణమ్
ఆత్మజిజ్ఞాసయా యచ్ఛేత్స గుణానతివర్తతే ॥14॥

అలం దగ్ధైర్ద్రుమైర్దీనైః ఖిలానాం శివమస్తు వః
వార్క్షీ హ్యేషా వరా కన్యా పత్నీత్వే ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥15॥

ఇత్యామన్త్ర్య వరారోహాం కన్యామాప్సరసీం నృప
సోమో రాజా యయౌ దత్త్వా తే ధర్మేణోపయేమిరే ॥16॥

తేభ్యస్తస్యాం సమభవద్దక్షః ప్రాచేతసః కిల
యస్య ప్రజావిసర్గేణ లోకా ఆపూరితాస్త్రయః ॥17॥

యథా ససర్జ భూతాని దక్షో దుహితృవత్సలః
రేతసా మనసా చైవ తన్మమావహితః శృణు ॥18॥

మనసైవాసృజత్పూర్వం ప్రజాపతిరిమాః ప్రజాః
దేవాసురమనుష్యాదీన్నభఃస్థలజలౌకసః ॥19॥

తమబృంహితమాలోక్య ప్రజాసర్గం ప్రజాపతిః
విన్ధ్యపాదానుపవ్రజ్య సోఽచరద్దుష్కరం తపః ॥20॥

తత్రాఘమర్షణం నామ తీర్థం పాపహరం పరమ్
ఉపస్పృశ్యానుసవనం తపసాతోషయద్ధరిమ్ ॥21॥

అస్తౌషీద్ధంసగుహ్యేన భగవన్తమధోక్షజమ్
తుభ్యం తదభిధాస్యామి కస్యాతుష్యద్యథా హరిః ॥22॥

శ్రీప్రజాపతిరువాచ
నమః పరాయావితథానుభూతయే గుణత్రయాభాసనిమిత్తబన్ధవే
అదృష్టధామ్నే గుణతత్త్వబుద్ధిభిర్నివృత్తమానాయ దధే స్వయమ్భువే ॥23॥

న యస్య సఖ్యం పురుషోఽవైతి సఖ్యుః సఖా వసన్సంవసతః పురేఽస్మిన్
గుణో యథా గుణినో వ్యక్తదృష్టేస్తస్మై మహేశాయ నమస్కరోమి ॥24॥

దేహోఽసవోఽక్షా మనవో భూతమాత్రామాత్మానమన్యం చ విదుః పరం యత్
సర్వం పుమాన్వేద గుణాంశ్చ తజ్జ్ఞో న వేద సర్వజ్ఞమనన్తమీడే ॥25॥

యదోపరామో మనసో నామరూప రూపస్య దృష్టస్మృతిసమ్ప్రమోషాత్
య ఈయతే కేవలయా స్వసంస్థయా హంసాయ తస్మై శుచిసద్మనే నమః ॥26॥

మనీషిణోఽన్తర్హృది సన్నివేశితం స్వశక్తిభిర్నవభిశ్చ త్రివృద్భిః
వహ్నిం యథా దారుణి పాఞ్చదశ్యం మనీషయా నిష్కర్షన్తి గూఢమ్ ॥27॥

స వై మమాశేషవిశేషమాయా నిషేధనిర్వాణసుఖానుభూతిః
స సర్వనామా స చ విశ్వరూపః ప్రసీదతామనిరుక్తాత్మశక్తిః ॥28॥

యద్యన్నిరుక్తం వచసా నిరూపితం ధియాక్షభిర్వా మనసోత యస్య
మా భూత్స్వరూపం గుణరూపం హి తత్తత్స వై గుణాపాయవిసర్గలక్షణః ॥29॥

యస్మిన్యతో యేన చ యస్య యస్మై యద్యో యథా కురుతే కార్యతే చ
పరావరేషాం పరమం ప్రాక్ప్రసిద్ధం తద్బ్రహ్మ తద్ధేతురనన్యదేకమ్ ॥30॥

యచ్ఛక్తయో వదతాం వాదినాం వై వివాదసంవాదభువో భవన్తి
కుర్వన్తి చైషాం ముహురాత్మమోహం తస్మై నమోఽనన్తగుణాయ భూమ్నే ॥31॥

అస్తీతి నాస్తీతి చ వస్తునిష్ఠయోరేకస్థయోర్భిన్నవిరుద్ధధర్మణోః
అవేక్షితం కిఞ్చన యోగసాఙ్ఖ్యయోః సమం పరం హ్యనుకూలం బృహత్తత్ ॥32॥

యోఽనుగ్రహార్థం భజతాం పాదమూలమనామరూపో భగవాననన్తః
నామాని రూపాణి చ జన్మకర్మభిర్భేజే స మహ్యం పరమః ప్రసీదతు ॥33॥

యః ప్రాకృతైర్జ్ఞానపథైర్జనానాం యథాశయం దేహగతో విభాతి
యథానిలః పార్థివమాశ్రితో గుణం స ఈశ్వరో మే కురుతాం మనోరథమ్ ॥34॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి స్తుతః సంస్తువతః స తస్మిన్నఘమర్షణే
ప్రాదురాసీత్కురుశ్రేష్ఠ భగవాన్భక్తవత్సలః ॥35॥

కృతపాదః సుపర్ణాంసే ప్రలమ్బాష్టమహాభుజః
చక్రశఙ్ఖాసిచర్మేషు ధనుఃపాశగదాధరః ॥36॥

పీతవాసా ఘనశ్యామః ప్రసన్నవదనేక్షణః
వనమాలానివీతాఙ్గో లసచ్ఛ్రీవత్సకౌస్తుభః ||37 ||

మహాకిరీటకటకః స్ఫురన్మకరకుణ్డలః
కాఞ్చ్యఙ్గులీయవలయ నూపురాఙ్గదభూషితః ||38 ||

త్రైలోక్యమోహనం రూపం బిభ్రత్త్రిభువనేశ్వరః
వృతో నారదనన్దాద్యైః పార్షదైః సురయూథపైః ||39 ||

స్తూయమానోఽనుగాయద్భిః సిద్ధగన్ధర్వచారణైః
రూపం తన్మహదాశ్చర్యం విచక్ష్యాగతసాధ్వసః ||40 ||

ననామ దణ్డవద్భూమౌ ప్రహృష్టాత్మా ప్రజాపతిః
న కిఞ్చనోదీరయితుమశకత్తీవ్రయా ముదా
ఆపూరితమనోద్వారైర్హ్రదిన్య ఇవ నిర్ఝరైః ||41 ||

తం తథావనతం భక్తం ప్రజాకామం ప్రజాపతిమ్
చిత్తజ్ఞః సర్వభూతానామిదమాహ జనార్దనః ||42 ||

శ్రీభగవానువాచ
ప్రాచేతస మహాభాగ సంసిద్ధస్తపసా భవాన్
యచ్ఛ్రద్ధయా మత్పరయా మయి భావం పరం గతః ||43 ||

ప్రీతోఽహం తే ప్రజానాథ యత్తేఽస్యోద్బృంహణం తపః
మమైష కామో భూతానాం యద్భూయాసుర్విభూతయః ||44 ||

బ్రహ్మా భవో భవన్తశ్చ మనవో విబుధేశ్వరాః
విభూతయో మమ హ్యేతా భూతానాం భూతిహేతవః ||45 ||

తపో మే హృదయం బ్రహ్మంస్తనుర్విద్యా క్రియాకృతిః
అఙ్గాని క్రతవో జాతా ధర్మ ఆత్మాసవః సురాః ||46 ||

అహమేవాసమేవాగ్రే నాన్యత్కిఞ్చాన్తరం బహిః
సంజ్ఞానమాత్రమవ్యక్తం ప్రసుప్తమివ విశ్వతః ||47 ||

మయ్యనన్తగుణేఽనన్తే గుణతో గుణవిగ్రహః
యదాసీత్తత ఏవాద్యః స్వయమ్భూః సమభూదజః ||48 ||

స వై యదా మహాదేవో మమ వీర్యోపబృంహితః
మేనే ఖిలమివాత్మానముద్యతః స్వర్గకర్మణి ||49 ||

అథ మేఽభిహితో దేవస్తపోఽతప్యత దారుణమ్
నవ విశ్వసృజో యుష్మాన్యేనాదావసృజద్విభుః ||50 ||

ఏషా పఞ్చజనస్యాఙ్గ దుహితా వై ప్రజాపతేః
అసిక్నీ నామ పత్నీత్వే ప్రజేశ ప్రతిగృహ్యతామ్ ||51 ||

మిథునవ్యవాయధర్మస్త్వం ప్రజాసర్గమిమం పునః
మిథునవ్యవాయధర్మిణ్యాం భూరిశో భావయిష్యసి ॥52॥

త్వత్తోఽధస్తాత్ప్రజాః సర్వా మిథునీభూయ మాయయా
మదీయయా భవిష్యన్తి హరిష్యన్తి చ మే బలిమ్ ॥53॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్త్వా మిషతస్తస్య భగవాన్విశ్వభావనః
స్వప్నోపలబ్ధార్థ ఇవ తత్రైవాన్తర్దధే హరిః ॥54॥

అధ్యాయము – 5

శ్రీశుక ఉవాచ
తస్యాం స పాఞ్చజన్యాం వై విష్ణుమాయోపబృంహితః
హర్యశ్వసంజ్ఞానయుతం పుత్రానజనయద్విభుః ॥1॥

అపృథగ్ధర్మశీలాస్తే సర్వే దాక్షాయణా నృప
పిత్రా ప్రోక్తాః ప్రజాసర్గే ప్రతీచీం ప్రయయుర్దిశమ్ ॥2॥

తత్ర నారాయణసరస్తీర్థం సిన్ధుసముద్రయోః
సఙ్గమో యత్ర సుమహన్మునిసిద్ధనిషేవితమ్ ॥3॥

తదుపస్పర్శనాదేవ వినిర్ధూతమలాశయాః
ధర్మే పారమహంస్యే చ ప్రోత్పన్నమతయోఽప్యుత ॥4॥

తేపిరే తప ఏవోగ్రం పిత్రాదేశేన యన్త్రితాః
ప్రజావివృద్ధయే యత్తాన్దేవర్షిస్తాన్దదర్శ హ ॥5॥

ఉవాచ చాథ హర్యశ్వాః కథం స్రక్ష్యథ వై ప్రజాః
అదృష్ట్వాన్తం భువో యూయం బాలిశా బత పాలకాః ॥6॥

తథైకపురుషం రాష్ట్రం బిలం చాదృష్టనిర్గమమ్
బహురూపాం స్త్రియం చాపి పుమాంసం పుంశ్చలీపతిమ్ ॥7॥

నదీముభయతో వాహాం పఞ్చపఞ్చాద్భుతం గృహమ్
క్వచిద్ధంసం చిత్రకథం క్షౌరపవ్యం స్వయం భ్రమి ॥8॥

కథం స్వపితురాదేశమవిద్వాంసో విపశ్చితః
అనురూపమవిజ్ఞాయ అహో సర్గం కరిష్యథ ॥9॥

శ్రీశుక ఉవాచ
తన్నిశమ్యాథ హర్యశ్వా ఔత్పత్తికమనీషయా
వాచః కూటం తు దేవర్షేః స్వయం విమమృశుర్ధియా ॥10॥

భూః క్షేత్రం జీవసంజ్ఞం యదనాది నిజబన్ధనమ్
అదృష్ట్వా తస్య నిర్వాణం కిమసత్కర్మభిర్భవేత్ ॥11॥

ఏక ఏవేశ్వరస్తుర్యో భగవాన్స్వాశ్రయః పరః
తమదృష్ట్వాభవం పుంసః కిమసత్కర్మభిర్భవేత్‌॥12॥

పుమాన్నైవైతి యద్గత్వా బిలస్వర్గం గతో యథా
ప్రత్యగ్ధామావిద ఇహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్‌॥13॥

నానారూపాత్మనో బుద్ధిః స్వైరిణీవ గుణాన్వితా
తన్నిష్ఠామగతస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్‌॥14॥

తత్సఙ్గభ్రంశితైశ్వర్యం సంసరన్తం కుభార్యవత్
తద్గతీరబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్‌॥15॥

సృష్ట్యప్యయకరీం మాయాం వేలాకూలాన్తవేగితామ్
మత్తస్య తామవిజ్ఞస్య కిమసత్కర్మభిర్భవేత్‌॥16॥

పఞ్చవింశతితత్త్వానాం పురుషోఽద్భుతదర్పణః
అధ్యాత్మమబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్‌॥17॥

ఐశ్వరం శాస్త్రముత్సృజ్య బన్ధమోక్షానుదర్శనమ్
వివిక్తపదమజ్ఞాయ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్‌॥18॥

కాలచక్రం భ్రమి తీక్ష్ణం సర్వం నిష్కర్షయజ్జగత్
స్వతన్త్రమబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్‌॥19॥

శాస్త్రస్య పితురాదేశం యో న వేద నివర్తకమ్
కథం తదనురూపాయ గుణవిస్రమ్భ్యుపక్రమేత్‌॥20॥

ఇతి వ్యవసితా రాజన్హర్యశ్వా ఏకచేతసః
ప్రయయుస్తం పరిక్రమ్య పన్థానమనివర్తనమ్‌॥21॥

స్వరబ్రహ్మణి నిర్భాత హృషీకేశపదామ్బుజే
అఖణ్డం చిత్తమావేశ్య లోకాననుచరన్మునిః॥22॥

నాశం నిశమ్య పుత్రాణాం నారదాచ్ఛీలశాలినామ్
అన్వతప్యత కః శోచన్సుప్రజస్త్వం శుచాం పదమ్‌॥23॥

స భూయః పాఞ్చజన్యాయామజేన పరిసాన్త్వితః
పుత్రానజనయద్దక్షః సవలాశ్వాన్సహస్రిణః॥24॥

తే చ పిత్రా సమాదిష్టాః ప్రజాసర్గే ధృతవ్రతాః
నారాయణసరో జగ్ముర్యత్ర సిద్ధాః స్వపూర్వజాః॥25॥

తదుపస్పర్శనాదేవ వినిర్ధూతమలాశయాః
జపన్తో బ్రహ్మ పరమం తేపుస్తత్ర మహత్తపః॥26॥

అబ్భక్షాః కతిచిన్మాసాన్కతిచిద్వాయుభోజనాః
ఆరాధయన్మన్త్రమిమమభ్యస్యన్త ఇడస్పతిమ్‌॥27॥

ఓం నమో నారాయణాయ పురుషాయ మహాత్మనే
విశుద్ధసత్త్వధిష్ణ్యాయ మహాహంసాయ ధీమహి ॥28॥

ఇతి తానపి రాజేన్ద్ర ప్రజాసర్గధియో మునిః
ఉపేత్య నారదః ప్రాహ వాచః కూటాని పూర్వవత్ ॥29॥

దాక్షాయణాః సంశృణుత గదతో నిగమం మమ
అన్విచ్ఛతానుపదవీం భ్రాతౄణాం భ్రాతృవత్సలాః ॥30॥

భ్రాతౄణాం ప్రాయణం భ్రాతా యోఽనుతిష్ఠతి ధర్మవిత్
స పుణ్యబన్ధుః పురుషో మరుద్భిః సహ మోదతే ॥31॥

ఏతావదుక్త్వా ప్రయయౌ నారదోఽమోఘదర్శనః
తేఽపి చాన్వగమన్మార్గం భ్రాతౄణామేవ మారిష ॥32॥

సధ్రీచీనం ప్రతీచీనం పరస్యానుపథం గతాః
నాద్యాపి తే నివర్తన్తే పశ్చిమా యామినీరివ ॥33॥

ఏతస్మిన్కాల ఉత్పాతాన్బహూన్పశ్యన్ప్రజాపతిః
పూర్వవన్నారదకృతం పుత్రనాశముపాశృణోత్ ॥34॥

చుక్రోధ నారదాయాసౌ పుత్రశోకవిమూర్చ్ఛితః
దేవర్షిముపలభ్యాహ రోషాద్విస్ఫురితాధరః ॥35॥

శ్రీదక్ష ఉవాచ
అహో అసాధో సాధూనాం సాధులిఙ్గేన నస్త్వయా
అసాధ్వకార్యర్భకాణాం భిక్షోర్మార్గః ప్రదర్శితః ॥36॥

ఋణైస్త్రిభిరముక్తానామమీమాంసితకర్మణామ్
విఘాతః శ్రేయసః పాప లోకయోరుభయోః కృతః ॥37॥

ఏవం త్వం నిరనుక్రోశో బాలానాం మతిభిద్ధరేః
పార్షదమధ్యే చరసి యశోహా నిరపత్రపః ॥38॥

నను భాగవతా నిత్యం భూతానుగ్రహకాతరాః
ఋతే త్వాం సౌహృదఘ్నం వై వైరఙ్కరమవైరిణామ్ ॥39॥

నేత్థం పుంసాం విరాగః స్యాత్త్వయా కేవలినా మృషా
మన్యసే యద్యుపశమం స్నేహపాశనికృన్తనమ్ ॥40॥

నానుభూయ న జానాతి పుమాన్విషయతీక్ష్ణతామ్
నిర్విద్యతే స్వయం తస్మాన్న తథా భిన్నధీః పరైః ॥41॥

యన్నస్త్వం కర్మసన్ధానాం సాధూనాం గృహమేధినామ్
కృతవానసి దుర్మర్షం విప్రియం తవ మర్షితమ్ ॥42॥

తన్తుకృన్తన యన్నస్త్వమభద్రమచరః పునః

తస్మాల్లోకేషు తే మూఢ న భవేద్భ్రమతః పదమ్॥43॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ప్రతిజగ్రాహ తద్బాఢం నారదః సాధుసమ్మతః
ఏతావాన్సాధువాదో హి తితిక్షేతేశ్వరః స్వయమ్॥44॥

అధ్యాయము – 6

శ్రీశుక ఉవాచ
తతః ప్రాచేతసోఽసిక్న్యామనునీతః స్వయమ్భువా॥1॥

షష్టిం సఞ్జనయామాస దుహితౄః పితృవత్సలాః
దశ ధర్మాయ కాయాదాద్ద్విషట్త్రిణవ చేన్దవే॥2॥

భూతాఙ్గిరఃకృశాశ్వేభ్యో ద్వే ద్వే తార్క్ష్యాయ చాపరాః
నామధేయాన్యమూషాం త్వం సాపత్యానాం చ మే శృణు॥3॥

యాసాం ప్రసూతిప్రసవైర్లోకా ఆపూరితాస్త్రయః
భానుర్లమ్బా కకుద్యామిర్విశ్వా సాధ్యా మరుత్వతీ॥4॥

వసుర్ముహూర్తా సఙ్కల్పా ధర్మపత్న్యః సుతాఞ్శృణు
భానోస్తు దేవఋషభ ఇన్ద్రసేనస్తతో నృప॥5॥

విద్యోత ఆసీల్లమ్బాయాస్తతశ్చ స్తనయిత్నవః
కకుదః సఙ్కటస్తస్య కీకటస్తనయో యతః॥6॥

భువో దుర్గాణి యామేయః స్వర్గో నన్దిస్తతోఽభవత్
విశ్వేదేవాస్తు విశ్వాయా అప్రజాంస్తాన్ప్రచక్షతే॥7॥

సాధ్యోగణశ్చ సాధ్యాయా అర్థసిద్ధిస్తు తత్సుతః
మరుత్వాంశ్చ జయన్తశ్చ మరుత్వత్యా బభూవతుః॥8॥

జయన్తో వాసుదేవాంశ ఉపేన్ద్ర ఇతి యం విదుః
మౌహూర్తికా దేవగణా ముహూర్తాయాశ్చ జజ్ఞిరే॥9॥

యే వై ఫలం ప్రయచ్ఛన్తి భూతానాం స్వస్వకాలజమ్
సఙ్కల్పాయాస్తు సఙ్కల్పః కామః సఙ్కల్పజః స్మృతః॥10॥

వసవోఽష్టౌ వసోః పుత్రాస్తేషాం నామాని మే శృణు
ద్రోణః ప్రాణో ధ్రువోఽర్కోఽగ్నిర్దోషో వాస్తుర్విభావసుః॥11॥

ద్రోణస్యాభిమతేః పత్న్యా హర్షశోకభయాదయః
ప్రాణస్యోర్జస్వతీ భార్యా సహ ఆయుః పురోజవః॥12॥

ధ్రువస్య భార్యా ధరణిరసూత వివిధాః పురః
అర్కస్య వాసనా భార్యా పుత్రాస్తర్షాదయః స్మృతాః॥13॥

అగ్నేర్భార్యా వసోర్ధారా పుత్రా ద్రవిణకాదయః
స్కన్దశ్చ కృత్తికాపుత్రో యే విశాఖాదయస్తతః ॥14॥

దోషస్య శర్వరీపుత్రః శిశుమారో హరేః కలా
వాస్తోరాఙ్గిరసీపుత్రో విశ్వకర్మాకృతీపతిః ॥15॥

తతో మనుశ్చాక్షుషోఽభూద్విశ్వే సాధ్యా మనోః సుతాః
విభావసోరసూతోషా వ్యుష్టం రోచిషమాతపమ్ ॥16॥

పఞ్చయామోఽథ భూతాని యేన జాగ్రతి కర్మసు
సరూపాసూత భూతస్య భార్యా రుద్రాంశ్చ కోటిశః ॥17॥

రైవతోఽజో భవో భీమో వామ ఉగ్రో వృషాకపిః
అజైకపాదహిర్బ్రుధ్నో బహురూపో మహానితి ॥18॥

రుద్రస్య పార్షదాశ్చాన్యే ఘోరాః ప్రేతవినాయకాః
ప్రజాపతేరఙ్గిరసః స్వధా పత్నీ పితౄనథ ॥19॥

అథర్వాఙ్గిరసం వేదం పుత్రత్వే చాకరోత్సతీ
కృశాశ్వోఽర్చిషి భార్యాయాం ధూమకేతుమజీజనత్ ॥20॥

ధిషణాయాం వేదశిరో దేవలం వయునం మనుమ్
తార్క్ష్యస్య వినతా కద్రూః పతఙ్గీ యామినీతి చ ॥21॥

పతఙ్గ్యసూత పతగాన్యామినీ శలభానథ
సుపర్ణాసూత గరుడం సాక్షాద్యజ్ఞేశవాహనమ్
సూర్యసూతమనూరుం చ కద్రూర్నాగాననేకశః ॥22॥

కృత్తికాదీని నక్షత్రాణీన్దోః పత్న్యస్తు భారత
దక్షశాపాత్సోఽనపత్యస్తాసు యక్ష్మగ్రహార్దితః ॥23॥

పునః ప్రసాద్య తం సోమః కలా లేభే క్షయే దితాః
శృణు నామాని లోకానాం మాతౄణాం శఙ్కరాణి చ ॥24॥

అథ కశ్యపపత్నీనాం యత్ప్రసూతమిదం జగత్
అదితిర్దితిర్దనుః కాష్ఠా అరిష్టా సురసా ఇలా ॥25॥

మునిః క్రోధవశా తామ్రా సురభిః సరమా తిమిః
తిమేర్యాదోగణా ఆసన్శ్వాపదాః సరమాసుతాః ॥26॥

సురభేర్మహిషా గావో యే చాన్యే ద్విశఫా నృప
తామ్రాయాః శ్యేనగృధ్రాద్యా మునేరప్సరసాం గణాః ॥27॥

దన్దశూకాదయః సర్పా రాజన్క్రోధవశాత్మజాః
ఇలాయా భూరుహాః సర్వే యాతుధానాశ్చ సౌరసాః ॥28॥

అరిష్టాయాస్తు గన్ధర్వాః కాష్ఠాయా ద్విశఫేతరాః

సుతా దనోరేకషష్టిస్తేషాం ప్రాధానికాఞ్శృణు ॥29॥

ద్విమూర్ధా శమ్బరోఽరిష్టో హయగ్రీవో విభావసుః
అయోముఖః శఙ్కుశిరాః స్వర్భానుః కపిలోఽరుణః ॥30॥

పులోమా వృషపర్వా చ ఏకచక్రోఽనుతాపనః
ధూమ్రకేశో విరూపాక్షో విప్రచిత్తిశ్చ దుర్జయః ॥31॥

స్వర్భానోః సుప్రభాం కన్యాముపాహ నముచిః కిల
వృషపర్వణస్తు శర్మిష్ఠాం యయాతిర్నాహుషో బలీ ॥32॥

వైశ్వానరసుతా యాశ్చ చతస్రశ్చారుదర్శనాః
ఉపదానవీ హయశిరా పులోమా కాలకా తథా ॥33॥

ఉపదానవీం హిరణ్యాక్షః క్రతుర్హయశిరాం నృప
పులోమాం కాలకాం చ ద్వే వైశ్వానరసుతే తు కః ॥34॥

ఉపయేమేఽథ భగవాన్కశ్యపో బ్రహ్మచోదితః
పౌలోమాః కాలకేయాశ్చ దానవా యుద్ధశాలినః ॥35॥

తయోః షష్టిసహస్రాణి యజ్ఞఘ్నాంస్తే పితుః పితా
జఘాన స్వర్గతో రాజన్నేక ఇన్ద్రప్రియఙ్కరః ॥36॥

విప్రచిత్తిః సింహికాయాం శతం చైకమజీజనత్
రాహుజ్యేష్ఠం కేతుశతం గ్రహత్వం య ఉపాగతాః ॥37॥

అథాతః శ్రూయతాం వంశో యోఽదితేరనుపూర్వశః
యత్ర నారాయణో దేవః స్వాంశేనావాతరద్విభుః ॥38॥

వివస్వానర్యమా పూషా త్వష్టాథ సవితా భగః
ధాతా విధాతా వరుణో మిత్రః శత్రు ఉరుక్రమః ॥39॥

వివస్వతః శ్రాద్ధదేవం సంజ్ఞాసూయత వై మనుమ్
మిథునం చ మహాభాగా యమం దేవం యమీం తథా
సైవ భూత్వాథ వడవా నాసత్యౌ సుషువే భువి ॥40॥

ఛాయా శనైశ్చరం లేభే సావర్ణిం చ మనుం తతః
కన్యాం చ తపతీం యా వై వవ్రే సంవరణం పతిమ్ ॥41॥

అర్యమ్ణో మాతృకా పత్నీ తయోశ్చర్షణయః సుతాః
యత్ర వై మానుషీ జాతిర్బ్రహ్మణా చోపకల్పితా ॥42॥

పూషానపత్యః పిష్టాదో భగ్నదన్తోఽభవత్పురా
యోఽసౌ దక్షాయ కుపితం జహాస వివృతద్విజః ॥43॥

త్వష్టుర్దైత్యాత్మజా భార్యా రచనా నామ కన్యకా
సన్నివేశస్తయోర్జజ్ఞే విశ్వరూపశ్చ వీర్యవాన్ ॥44॥

తం వవ్రిరే సురగణా స్వస్రీయం ద్విషతామపి
విమతేన పరిత్యక్తా గురుణాఙ్గిరసేన యత్॥45॥

అధ్యాయము – 7

శ్రీరాజోవాచ
కస్య హేతోః పరిత్యక్తా ఆచార్యేణాత్మనః సురాః
ఏతదాచక్ష్వ భగవఞ్ఛిష్యాణామక్రమం గురౌ॥1॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఇన్ద్రస్త్రిభువనైశ్వర్య మదోల్లఙ్ఘితసత్పథః
మరుద్భిర్వసుభీ రుద్రైరాదిత్యైరృభుభిర్నృప॥2॥

విశ్వేదేవైశ్చ సాధ్యైశ్చ నాసత్యాభ్యాం పరిశ్రితః
సిద్ధచారణగన్ధర్వైర్మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః॥3॥

విద్యాధరాప్సరోభిశ్చ కిన్నరైః పతగోరగైః
నిషేవ్యమాణో మఘవాన్స్తూయమానశ్చ భారత॥4॥

ఉపగీయమానో లలితమాస్థానాధ్యాసనాశ్రితః
పాణ్డురేణాతపత్రేణ చన్ద్రమణ్డలచారుణా॥5॥

యుక్తశ్చాన్యైః పారమేష్ఠ్యైశ్చామరవ్యజనాదిభిః
విరాజమానః పౌలమ్యా సహార్ధాసనయా భృశమ్॥6॥

స యదా పరమాచార్యం దేవానామాత్మనశ్చ హ
నాభ్యనన్దత సమ్ప్రాప్తం ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః॥7॥

వాచస్పతిం మునివరం సురాసురనమస్కృతమ్
నోచ్చచాలాసనాదిన్ద్రః పశ్యన్నపి సభాగతమ్॥8॥

తతో నిర్గత్య సహసా కవిరాఙ్గిరసః ప్రభుః
ఆయయౌ స్వగృహం తూష్ణీం విద్వాన్శ్రీమదవిక్రియామ్॥9॥

తర్హ్యేవ ప్రతిబుధ్యేన్ద్రో గురుహేలనమాత్మనః
గర్హయామాస సదసి స్వయమాత్మానమాత్మనా॥10॥

అహో బత మయాసాధు కృతం వై దభ్రబుద్ధినా
యన్మయైశ్వర్యమత్తేన గురుః సదసి కాత్కృతః॥11॥

కో గృధ్యేత్పణ్డితో లక్ష్మీం త్రిపిష్టపపతేరపి
యయాహమాసురం భావం నీతోఽద్య విబుధేశ్వరః॥12॥

యః పారమేష్ఠ్యం ధిషణమధితిష్ఠన్న కఞ్చన
ప్రత్యుత్తిష్ఠేదితి బ్రూయుర్ధర్మం తే న పరం విదుః॥13॥

తేషాం కుపథదేష్టౄణాం పతతాం తమసి హ్యధః

యే శ్రద్దధ్యుర్వచస్తే వై మజ్జన్త్యశ్మప్లవా ఇవ॥14॥

అథాహమమరాచార్యమగాధధిషణం ద్విజమ్
ప్రసాదయిష్యే నిశఠః శీర్ష్ణా తచ్చరణం స్పృశన్॥15॥

ఏవం చిన్తయతస్తస్య మఘోనో భగవాన్గృహాత్
బృహస్పతిర్గతోఽదృష్టాం గతిమధ్యాత్మమాయయా॥16॥

గురోర్నాధిగతః సంజ్ఞాం పరీక్షన్భగవాన్స్వరాట్
ధ్యాయన్ధియా సురైర్యుక్తః శర్మ నాలభతాత్మనః॥17॥

తచ్ఛ్రుత్వైవాసురాః సర్వ ఆశ్రిత్యౌశనసం మతమ్
దేవాన్ప్రత్యుద్యమం చక్రుర్దుర్మదా ఆతతాయినః॥18॥

తైర్విసృష్టేషుభిస్తీక్ష్ణైర్నిర్భిన్నాఙ్గోరుబాహవః
బ్రహ్మాణం శరణం జగ్ముః సహేన్ద్రా నతకన్ధరాః॥19॥

తాంస్తథాభ్యర్దితాన్వీక్ష్య భగవానాత్మభూరజః
కృపయా పరయా దేవ ఉవాచ పరిసాన్త్వయన్॥20॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
అహో బత సురశ్రేష్ఠా హ్యభద్రం వః కృతం మహత్
బ్రహ్మిష్ఠం బ్రాహ్మణం దాన్తమైశ్వర్యాన్నాభ్యనన్దత॥21॥

తస్యాయమనయస్యాసీత్పరేభ్యో వః పరాభవః
ప్రక్షీణేభ్యః స్వవైరిభ్యః సమృద్ధానాం చ యత్సురాః॥22॥

మఘవన్ద్విషతః పశ్య ప్రక్షీణాన్గుర్వతిక్రమాత్
సమ్ప్రత్యుపచితాన్భూయః కావ్యమారాధ్య భక్తితః
ఆదదీరన్నిలయనం మమాపి భృగుదేవతాః॥23॥

త్రిపిష్టపం కిం గణయన్త్యభేద్య మన్త్రా భృగూణామనుశిక్షితార్థాః
న విప్రగోవిన్దగవీశ్వరాణాం భవన్త్యభద్రాణి నరేశ్వరాణామ్॥24॥

తద్విశ్వరూపం భజతాశు విప్రం తపస్వినం త్వాష్ట్రమథాత్మవన్తమ్
సభాజితోఽర్థాన్స విధాస్యతే వో యది క్షమిష్యధ్వముతాస్య కర్మ॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ
త ఏవముదితా రాజన్బ్రహ్మణా విగతజ్వరాః
ఋషిం త్వాష్ట్రముపవ్రజ్య పరిష్వజ్యేదమబ్రువన్॥26॥

శ్రీదేవా ఊచుః
వయం తేఽతిథయః ప్రాప్తా ఆశ్రమం భద్రమస్తు తే
కామః సమ్పాద్యతాం తాత పితౄణాం సమయోచితః॥27॥

పుత్రాణాం హి పరో ధర్మః పితృశుశ్రూషణం సతామ్
అపి పుత్రవతాం బ్రహ్మన్కిముత బ్రహ్మచారిణామ్॥28॥

ఆచార్యో బ్రహ్మణో మూర్తిః పితా మూర్తిః ప్రజాపతేః
భ్రాతా మరుత్పతేర్మూర్తిర్మాతా సాక్షాత్క్షితేస్తనుః||29||

దయాయా భగినీ మూర్తిర్ధర్మస్యాత్మాతిథిః స్వయమ్
అగ్నేరభ్యాగతో మూర్తిః సర్వభూతాని చాత్మనః||30||

తస్మాత్పితౄణామార్తానామార్తిం పరపరాభవమ్
తపసాపనయంస్తాత సన్దేశం కర్తుమర్హసి||31||

వృణీమహే త్వోపాధ్యాయం బ్రహ్మిష్ఠం బ్రాహ్మణం గురుమ్
యథాఞ్జసా విజేష్యామః సపత్నాంస్తవ తేజసా||32||

న గర్హయన్తి హ్యర్థేషు యవిష్ఠాఙ్ఘ్ర్యభివాదనమ్
ఛన్దోభ్యోఽన్యత్ర న బ్రహ్మన్వయో జ్యైష్ఠ్యస్య కారణమ్||33||

శ్రీఋషిరువాచ
అభ్యర్థితః సురగణైః పౌరహిత్యే మహాతపాః
స విశ్వరూపస్తానాహ ప్రసన్నః శ్లక్ష్ణయా గిరా||34||

శ్రీవిశ్వరూప ఉవాచ
విగర్హితం ధర్మశీలైర్బ్రహ్మవర్చౌపవ్యయమ్
కథం ను మద్విధో నాథా లోకేశైరభియాచితమ్
ప్రత్యాఖ్యాస్యతి తచ్ఛిష్యః స ఏవ స్వార్థ ఉచ్యతే||35||

అకిఞ్చనానాం హి ధనం శిలోఞ్ఛనం తేనేహ నిర్వర్తితసాధుసత్క్రియః
కథం విగర్హ్యం ను కరోమ్యధీశ్వరాః పౌరోధసం హృష్యతి యేన దుర్మతిః||36||

తథాపి న ప్రతిబ్రూయాం గురుభిః ప్రార్థితం కియత్
భవతాం ప్రార్థితం సర్వం ప్రాణైరర్థైశ్చ సాధయే||37||

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
తేభ్య ఏవం ప్రతిశ్రుత్య విశ్వరూపో మహాతపాః
పౌరహిత్యం వృతశ్చక్రే పరమేణ సమాధినా||38||

సురద్విషాం శ్రియం గుప్తామౌశనస్యాపి విద్యయా
ఆచ్ఛిద్యాదాన్మహేన్ద్రాయ వైష్ణవ్యా విద్యయా విభుః||39||

యయా గుప్తః సహస్రాక్షో జిగ్యేఽసురచమూర్విభుః
తాం ప్రాహ స మహేన్ద్రాయ విశ్వరూప ఉదారధీః||40||

అధ్యాయము - 8

శ్రీరాజోవాచ
యయా గుప్తః సహస్రాక్షః సవాహాన్రిపుసైనికాన్
క్రీడన్నివ వినిర్జిత్య త్రిలోక్యా బుభుజే శ్రియమ్||1||

భగవంస్తన్మమాఖ్యాహి వర్మ నారాయణాత్మకమ్
యథాతతాయినః శత్రూన్యేన గుప్తోఽజయన్మృధే ॥2॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
వృతః పురోహితస్త్వాష్ట్రో మహేన్ద్రాయానుపృచ్ఛతే
నారాయణాఖ్యం వర్మాహ తదిహైకమనాః శృణు ॥3॥

శ్రీవిశ్వరూప ఉవాచ
ధౌతాఙ్ఘ్రిపాణిరాచమ్య సపవిత్ర ఉదఙ్ముఖః
కృతస్వాఙ్గకరన్యాసో మన్త్రాభ్యాం వాగ్యతః శుచిః ॥4॥

నారాయణపరం వర్మ సన్నహ్యేద్భయ ఆగతే
పాదయోర్జానునోరూర్వోరుదరే హృద్యథోరసి ॥5॥

ముఖే శిరస్యానుపూర్వ్యాదోంకారాదీని విన్యసేత్
ఓం నమో నారాయణాయేతి విపర్యయమథాపి వా ॥6॥

కరన్యాసం తతః కుర్యాద్ద్వాదశాక్షరవిద్యయా
ప్రణవాదియకారాన్తమఙ్గుల్యఙ్గుష్ఠపర్వసు ॥7॥

న్యసేద్ధృదయ ఓంకారం వికారమను మూర్ధని
షకారం తు భ్రువోర్మధ్యే ణకారం శిఖయా న్యసేత్ ॥8॥

వేకారం నేత్రయోర్యుఞ్జ్యాన్నకారం సర్వసన్ధిషు
మకారమస్త్రముద్దిశ్య మన్త్రమూర్తిర్భవేద్బుధః ॥9॥

సవిసర్గం ఫడన్తం తత్సర్వదిక్షు వినిర్దిశేత్
ఓం విష్ణవే నమ ఇతి ॥10॥

ఆత్మానం పరమం ధ్యాయేద్ధ్యేయం షట్శక్తిభిర్యుతమ్
విద్యాతేజస్తపోమూర్తిమిమం మన్త్రముదాహరేత్ ॥11॥

ఓం హరిర్విదధ్యాన్మమ సర్వరక్షాం న్యస్తాఙ్ఘ్రిపద్మః పతగేన్ద్రపృష్ఠే
దరారిచర్మాసిగదేషుచాప పాశాన్దధానోఽష్టగుణోఽష్టబాహుః ॥12॥

జలేషు మాం రక్షతు మత్స్యమూర్తిర్యాదోగణేభ్యో వరుణస్య పాశాత్
స్థలేషు మాయావటువామనోఽవ్యాత్త్రివిక్రమః ఖేఽవతు విశ్వరూపః ॥13॥

దుర్గేష్వటవ్యాజిముఖాదిషు ప్రభుః పాయాన్నృసింహోఽసురయూథపారిః
విముఞ్చతో యస్య మహాట్టహాసం దిశో వినేదుర్న్యపతంశ్చ గర్భాః ॥14॥

రక్షత్వసౌ మాధ్వని యజ్ఞకల్పః స్వదంష్ట్రయోన్నీతధరో వరాహః
రామోఽద్రికూటేష్వథ విప్రవాసే సలక్ష్మణోఽవ్యాద్భరతాగ్రజోఽస్మాన్ ॥15॥

మాముగ్రధర్మాదఖిలాత్ప్రమాదాన్నారాయణః పాతు నరశ్చ హాసాత్
దత్తస్త్వయోగాదథ యోగనాథః పాయాద్గుణేశః కపిలః కర్మబన్ధాత్ ॥16॥

సనత్కుమారోఽవతు కామదేవాద్ధయశీర్షా మాం పథి దేవహేలనాత్
దేవర్షివర్యః పురుషార్చనాన్తరాత్కూర్మో హరిర్మాం నిరయాదశేషాత్ ||17||

ధన్వన్తరిర్భగవాన్పాత్వపథ్యాద్ద్వన్ద్వాద్భయాదృషభో నిర్జితాత్మా
యజ్ఞశ్చ లోకాదవతాజ్జనాన్తాద్బలో గణాత్క్రోధవశాదహీన్ద్రః ||18||

ద్వైపాయనో భగవానప్రబోధాద్బుద్ధస్తు పాషణ్డగణప్రమాదాత్
కల్కిః కలేః కాలమలాత్ప్రపాతు ధర్మావనాయోరుకృతావతారః ||19||

మాం కేశవో గదయా ప్రాతరవ్యాద్గోవిన్ద ఆసఙ్గవమాత్తవేణుః
నారాయణః ప్రాహ్ణ ఉదాత్తశక్తిర్మధ్యన్దినే విష్ణురరీన్ద్రపాణిః ||20||

దేవోఽపరాహ్ణే మధుహోగ్రధన్వా సాయం త్రిధామావతు మాధవో మామ్
దోషే హృషీకేశ ఉతార్ధరాత్రే నిశీథ ఏకోఽవతు పద్మనాభః ||21||

శ్రీవత్సధామాపరరాత్ర ఈశః ప్రత్యూష ఈశోఽసిధరో జనార్దనః
దామోదరోఽవ్యాదనుసన్ధ్యం ప్రభాతే విశ్వేశ్వరో భగవాన్కాలమూర్తిః ||22||

చక్రం యుగాన్తానలతిగ్మనేమి భ్రమత్సమన్తాద్భగవత్ప్రయుక్తమ్
దన్దగ్ధి దన్దగ్ధ్యరిసైన్యమాశు కక్షం యథా వాతసఖో హుతాశః ||23||

గదేఽశనిస్పర్శనవిస్ఫులిఙ్గే నిష్పిణ్ఢి నిష్పిణ్ఢ్యజితప్రియాసి
కుష్మాణ్డవైనాయకయక్షరక్షో భూతగ్రహాంశ్చూర్ణయ చూర్ణయారీన్ ||24||

త్వం యాతుధానప్రమథప్రేతమాతృ పిశాచవిప్రగ్రహఘోరదృష్టీన్
దరేన్ద్ర విద్రావయ కృష్ణపూరితో భీమస్వనోఽరేర్హృదయాని కమ్పయన్ ||25||

త్వం తిగ్మధారాసివరారిసైన్యమీశప్రయుక్తో మమ ఛిన్ధి ఛిన్ధి
చక్షూంషి చర్మన్ఛతచన్ద్ర ఛాదయ ద్విషామఘోనాం హర పాపచక్షుషామ్ ||26||

యన్నో భయం గ్రహేభ్యోఽభూత్కేతుభ్యో నృభ్య ఏవ చ
సరీసృపేభ్యో దంష్ట్రిభ్యో భూతేభ్యోఽంహోభ్య ఏవ చ ||27||

సర్వాణ్యేతాని భగవన్నామరూపానుకీర్తనాత్
ప్రయాన్తు సఙ్క్షయం సద్యో యే నః శ్రేయఃప్రతీపకాః ||28||

గరుడో భగవాన్స్తోత్ర స్తోభశ్ఛన్దోమయః ప్రభుః
రక్షత్వశేషకృచ్ఛ్రేభ్యో విష్వక్సేనః స్వనామభిః ||29||

సర్వాపద్భ్యో హరేర్నామ రూపయానాయుధాని నః
బుద్ధీన్ద్రియమనఃప్రాణాన్పాన్తు పార్షదభూషణాః ||30||

యథా హి భగవానేవ వస్తుతః సదసచ్చ యత్
సత్యేనానేన నః సర్వే యాన్తు నాశముపద్రవాః ||31||

యథైకాత్మ్యానుభావానాం వికల్పరహితః స్వయమ్
భూషణాయుధలిఙ్గాఖ్యా ధత్తే శక్తీః స్వమాయయా ||32||

తేనైవ సత్యమానేన సర్వజ్ఞో భగవాన్హరిః
పాతు సర్వైః స్వరూపైర్నః సదా సర్వత్ర సర్వగః ||33||

విదిక్షు దిక్షూర్ధ్వమధః సమన్తాదన్తర్బహిర్భగవాన్నారసింహః
ప్రహాపయ లోకభయం స్వనేన స్వతేజసా గ్రస్తసమస్తతేజాః ||34||

మఘవన్నిదమాఖ్యాతం వర్మ నారాయణాత్మకమ్
విజేష్యసేఽఞ్జసా యేన దంశితోఽసురయూథపాన్ ||35||

ఏతద్ధారయమాణస్తు యం యం పశ్యతి చక్షుషా
పదా వా సంస్పృశేత్సద్యః సాధ్వసాత్స విముచ్యతే ||36||

న కుతశ్చిద్భయం తస్య విద్యాం ధారయతో భవేత్
రాజదస్యుగ్రహాదిభ్యో వ్యాధ్యాదిభ్యశ్చ కర్హిచిత్ ||37||

ఇమాం విద్యాం పురా కశ్చిత్కౌశికో ధారయన్ద్విజః
యోగధారణయా స్వాఙ్గం జహౌ స మరుధన్వని ||38||

తస్యోపరి విమానేన గన్ధర్వపతిరేకదా
యయౌ చిత్రరథః స్త్రీభిర్వృతో యత్ర ద్విజక్షయః ||39||

గగనాన్న్యపతత్సద్యః సవిమానో హ్యవాక్శిరాః
స వాలిఖిల్యవచనాదస్థీన్యాదాయ విస్మితః
ప్రాస్య ప్రాచీసరస్వత్యాం స్నాత్వా ధామ స్వమన్వగాత్ ||40||

శ్రీశుక ఉవాచ
య ఇదం శృణుయాత్కాలే యో ధారయతి చాదృతః
తం నమస్యన్తి భూతాని ముచ్యతే సర్వతో భయాత్ ||41||

ఏతాం విద్యామధిగతో విశ్వరూపాచ్ఛతక్రతుః
త్రైలోక్యలక్ష్మీం బుభుజే వినిర్జిత్య మృధేఽసురాన్ ||42||

అధ్యాయము – 9

శ్రీశుక ఉవాచ
తస్యాసన్విశ్వరూపస్య శిరాంసి త్రీణి భారత
సోమపీథం సురాపీథమన్నాదమితి శుశ్రుమ ||1||

స వై బర్హిషి దేవేభ్యో భాగం ప్రత్యక్షముచ్చకైః
అదదద్యస్య పితరో దేవాః సప్రశ్రయం నృప ||2||

స ఏవ హి దదౌ భాగం పరోక్షమసురాన్ప్రతి
యజమానోఽవహద్భాగం మాతృస్నేహవశానుగః ||3||

తద్దేవహేలనం తస్య ధర్మాలీకం సురేశ్వరః
ఆలక్ష్య తరసా భీతస్తచ్ఛీర్షాణ్యచ్ఛినద్రుషా ||4||

సోమపీథం తు యత్తస్య శిర ఆసీత్కపిఞ్జలః
కలవిఙ్కః సురాపీథమన్నాదం యత్స తిత్తిరిః ॥5॥

బ్రహ్మహత్యామఞ్జలినా జగ్రాహ యదపీశ్వరః
సంవత్సరాన్తే తదఘం భూతానాం స విశుద్ధయే
భూమ్యమ్బుద్రుమయోషిద్భ్యశ్చతుర్ధా వ్యభజద్ధరిః ॥6॥

భూమిస్తురీయం జగ్రాహ ఖాతపూరవరేణ వై
ఈరిణం బ్రహ్మహత్యాయా రూపం భూమౌ ప్రదృశ్యతే ॥7॥

తుర్యం ఛేదవిరోహేణ వరేణ జగృహుర్ద్రుమాః
తేషాం నిర్యాసరూపేణ బ్రహ్మహత్యా ప్రదృశ్యతే ॥8॥

శశ్వత్కామవరేణాంహస్తురీయం జగృహుః స్త్రియః
రజోరూపేణ తాస్వంహో మాసి మాసి ప్రదృశ్యతే ॥9॥

ద్రవ్యభూయోవరేణాపస్తురీయం జగృహుర్మలమ్
తాసు బుద్బుదఫేనాభ్యాం దృష్టం తద్ధరతి క్షిపన్ ॥10॥

హతపుత్రస్తతస్త్వష్టా జుహావేన్ద్రాయ శత్రవే
ఇన్ద్రశత్రో వివర్ధస్వ మా చిరం జహి విద్విషమ్ ॥11॥

అథాన్వాహార్యపచనాదుత్థితో ఘోరదర్శనః
కృతాన్త ఇవ లోకానాం యుగాన్తసమయే యథా ॥12॥

విష్వగ్వివర్ధమానం తమిషుమాత్రం దినే దినే
దగ్ధశైలప్రతీకాశం సన్ధ్యాభ్రానీకవర్చసమ్ ॥13॥

తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రుం మధ్యాహ్నార్కోగ్రలోచనమ్ ॥14॥

దేదీప్యమానే త్రిశిఖే శూల ఆరోప్య రోదసీ
నృత్యన్తమున్నదన్తం చ చాలయన్తం పదా మహీమ్ ॥15॥

దరీగమ్భీరవక్త్రేణ పిబతా చ నభస్తలమ్
లిహతా జిహ్వయర్క్షాణి గ్రసతా భువనత్రయమ్ ॥16॥

మహతా రౌద్రదంష్ట్రేణ జృమ్భమాణం ముహుర్ముహుః
విత్రస్తా దుద్రువుర్లోకా వీక్ష్య సర్వే దిశో దశ ॥17॥

యేనావృతా ఇమే లోకాస్తపసా త్వాష్ట్రమూర్తినా
స వై వృత్ర ఇతి ప్రోక్తః పాపః పరమదారుణః ॥18॥

తం నిజఘ్నురభిద్రుత్య సగణా విబుధర్షభాః
స్వైః స్వైర్దివ్యాస్త్రశస్త్రౌఘైః సోఽగ్రసత్తాని కృత్స్నశః ॥19॥

తతస్తే విస్మితాః సర్వే విషణ్ణా గ్రస్తతేజసః
ప్రత్యఞ్చమాదిపురుషముపతస్థుః సమాహితాః ॥20॥

శ్రీదేవా ఊచుః
వాయ్వమ్బరాగ్న్యప్క్షితయస్త్రిలోకా బ్రహ్మాదయో యే వయముద్విజన్తః
హరామ యస్మై బలిమన్తకోऽసౌ బిభేతి యస్మాదరణం తతో నః॥21॥

అవిస్మితం తం పరిపూర్ణకామం స్వేనైవ లాభేన సమం ప్రశాన్తమ్
వినోపసర్పత్యపరం హి బాలిశః శ్వలాఙ్గులేనాతితితర్తి సిన్ధుమ్॥22॥

యస్యోరుశృఙ్గే జగతీం స్వనావం మనుర్యథాబధ్య తతార దుర్గమ్
స ఏవ నస్త్వాష్ట్రభయాద్దురన్తాత్త్రాతాశ్రితాన్వారిచరోऽపి నూనమ్॥23॥

పురా స్వయమ్భూరపి సంయమామ్భస్యుదీర్ణవాతోర్మిరవైః కరాలే
ఏకోऽరవిన్దాత్పతితస్తతార తస్మాద్భయాద్యేన స నోऽస్తు పారః॥24॥

య ఏక ఈశో నిజమాయయా నః ససర్జ యేనానుసృజామ విశ్వమ్
వయం న యస్యాపి పురః సమీహతః పశ్యామ లిఙ్గం పృథగీశమానినః॥25॥

యో నః సపత్నైర్భృశమర్ద్యమానాన్దేవర్షితిర్యఙ్నృషు నిత్య ఏవ
కృతావతారస్తనుభిః స్వమాయయా కృత్వాత్మసాత్పాతి యుగే యుగే చ॥26॥

తమేవ దేవం వయమాత్మదైవతం పరం ప్రధానం పురుషం విశ్వమన్యమ్
వ్రజామ సర్వే శరణం శరణ్యం స్వానాం స నో ధాస్యతి శం మహాత్మా॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి తేషాం మహారాజ సురాణాముపతిష్ఠతామ్
ప్రతీచ్యాం దిశ్యభూదావిః శఙ్ఖచక్రగదాధరః॥28॥

ఆత్మతుల్యైః షోడశభిర్వినా శ్రీవత్సకౌస్తుభౌ
పర్యుపాసితమున్నిద్ర శరదమ్బురుహేక్షణమ్॥29॥

దృష్ట్వా తమవనౌ సర్వ ఈక్షణాహ్లాదవిక్లవాః
దణ్డవత్పతితా రాజఞ్ఛనైరుత్థాయ తుష్టువుః॥30॥

శ్రీదేవా ఊచుః
నమస్తే యజ్ఞవీర్యాయ వయసే ఉత తే నమః
నమస్తే హ్యస్తచక్రాయ నమః సుపురుహూతయే॥31॥

యత్తే గతీనాం తిసృణామీశితుః పరమం పదమ్
నార్వాచీనో విసర్గస్య ధాతర్వేదితుమర్హతి॥32॥

ఓం నమస్తేऽస్తు భగవన్నారాయణ వాసుదేవాదిపురుష మహాపురుష మహానుభావ పరమమఙ్గల
పరమకల్యాణ పరమకారుణిక కేవల జగదాధార లోకైకనాథ సర్వేశ్వర లక్ష్మీనాథ
పరమహంసపరివ్రాజకైః పరమేణాత్మయోగసమాధినా
పరిభావితపరిస్ఫుటపారమహంస్యధర్మేణోద్ఘాటితతమఃకపాటద్వారే చిత్తేऽపావృత ఆత్మలోకే
స్వయముపలబ్ధనిజసుఖానుభవో భవాన్॥33॥

దురవబోధ ఇవ తవాయం విహారయోగో యదశరణోఽశరీర ఇదమనవేక్షితాస్మత్సమవాయ ఆత్మనైవావిక్రియమాణేన సగుణమగుణః సృజసి పాసి హరసి॥34॥

అథ తత్ర భవాన్కిం దేవదత్తవదిహ గుణవిసర్గపతితః పారతన్త్ర్యేణ స్వకృతకుశలాకుశలం ఫలముపాదదాత్యాహోస్విదాత్మారామ ఉపశమశీలః సమఞ్జసదర్శన ఉదాస్త ఇతి హ వావ న విదామః॥35॥

న హి విరోధ ఉభయం భగవత్యపరిమితగుణగణ ఈశ్వరేఽనవగాహ్యమాహాత్మ్యే ఽర్వాచీనవికల్పవితర్కవిచారప్రమాణాభాసకుతర్కశాస్త్రకలిలాన్తఃకరణాశ్రయదురవగ్రహవాదినాం వివాదానవసర ఉపరతసమస్తమాయామయే కేవల ఏవాత్మమాయామన్తర్ధాయ కో న్వర్థో దుర్ఘట ఇవ భవతి
స్వరూపద్వయాభావాత్॥36॥

సమవిషమమతీనాం మతమనుసరసి యథా రజ్జుఖణ్డః సర్పాదిధియామ్॥37॥

స ఏవ హి పునః సర్వవస్తుని వస్తుస్వరూపః సర్వేశ్వరః సకలజగత్కారణకారణభూతః సర్వప్రత్యగాత్మత్వాత్సర్వగుణాభాసోపలక్షిత ఏక ఏవ పర్యవశేషితః॥38॥

అథ హ వావ తవ మహిమామృతరససముద్రవిప్రుషా సకృదవలీఢయా స్వమనసి నిష్యన్దమానానవరతసుఖేన విస్మారితదృష్టశ్రుతవిషయసుఖలేశాభాసాః పరమభాగవతా ఏకాన్తినో
భగవతి సర్వభూతప్రియసుహృది సర్వాత్మని నితరాం నిరన్తరం నిర్వృతమనసః కథము హ వా ఏతే
మధుమథన పునః స్వార్థకుశలా హ్యాత్మప్రియసుహృదః సాధవస్త్వచ్చరణామ్బుజానుసేవాం విసృజన్తి న యత్ర
పునరయం సంసారపర్యావర్తః॥39॥

త్రిభువనాత్మభవన త్రివిక్రమ త్రినయన త్రిలోకమనోహరానుభావ తవైవ విభూతయో దితిజదనుజాదయశ్చాపి తేషాముపక్రమసమయోఽయమితి స్వాత్మమాయయా సురనరమృగమిశ్రితజలచరాకృతిభిర్యథాపరాధం దణ్డం దణ్డధర దధర్థ ఏవమేనమపి భగవఞ్జహి
త్వాష్ట్రముత యది మన్యసే॥40॥

అస్మాకం తావకానాం తతతత నతానాం హరే తవ చరణనలినయుగలధ్యానానుబద్ధహృదయనిగడానాం స్వలిఙ్గవివరణేనాత్మసాత్కృతానామనుకమ్పానురఞ్జితవిశదరుచిరశిశిరస్మితావలోకేన విగలితమధురముఖరసామృతకలయా చాన్తస్తాపమనఘార్హసి శమయితుమ్॥41॥

అథ భగవంస్తవాస్మాభిరఖిలజగదుత్పత్తిస్థితిలయనిమిత్తాయమానదివ్యమాయావినోదస్య సకలజీవనికాయానామన్తర్హృదయేషు బహిరపి చ బ్రహ్మప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ ప్రధానరూపేణ చ యథాదేశకాలదేహావస్థానవిశేషం తదుపాదానోపలమ్భకతయానుభవతః సర్వప్రత్యయసాక్షిణ ఆకాశశరీరస్య సాక్షాత్పరబ్రహ్మణః పరమాత్మనః కియానిహ వార్థవిశేషో విజ్ఞాపనీయః స్యాద్విస్ఫులిఙ్గాదిభిరివ హిరణ్యరేతసః॥42॥

అత ఏవ స్వయం తదుపకల్పయాస్మాకం భగవతః పరమగురోస్తవ చరణశతపలాశచ్ఛాయాం వివిధవృజినసంసారపరిశ్రమోపశమనీముపసృతానాం వయం

యత్కామేనోపసాదితాః ||43 ||

అథో ఈశ జహి త్వాష్ట్రం గ్రసన్తం భువనత్రయమ్44
గ్రస్తాని యేన నః కృష్ణ తేజాంస్యస్త్రాయుధాని చ

హంసాయ దహ్రనిలయాయ నిరీక్షకాయ కృష్ణాయ మృష్టయశసే నిరుపక్రమాయ
సత్సఙ్గ్రహాయ భవపాన్థనిజాశ్రమాప్తావన్తే పరీష్టగతయే హరయే నమస్తే ||45 ||

శ్రీశుక ఉవాచ
అథైవమీడితో రాజన్సాదరం త్రిదశైర్హరిః
స్వముపస్థానమాకర్ణ్య ప్రాహ తానభినన్దితః ||46 ||

శ్రీభగవానువాచ
ప్రీతోఽహం వః సురశ్రేష్ఠా మదుపస్థానవిద్యయా
ఆత్మైశ్వర్యస్మృతిః పుంసాం భక్తిశ్చైవ యయా మయి ||47 ||

కిం దురాపం మయి ప్రీతే తథాపి విబుధర్షభాః
మయ్యేకాన్తమతిర్నాన్యన్మత్తో వాఞ్ఛతి తత్త్వవిత్ ||48 ||

న వేద కృపణః శ్రేయ ఆత్మనో గుణవస్తుదృక్
తస్య తానిచ్ఛతో యచ్ఛేద్యది సోఽపి తథావిధః ||49 ||

స్వయం నిఃశ్రేయసం విద్వాన్న వక్త్యజ్ఞాయ కర్మ హి
న రాతి రోగిణోఽపథ్యం వాఞ్ఛతోఽపి భిషక్తమః ||50 ||

మఘవన్యాత భద్రం వో దధ్యఞ్చమృషిసత్తమమ్
విద్యావ్రతతపఃసారం గాత్రం యాచత మా చిరమ్ ||51 ||

స వా అధిగతో దధ్యఙ్ఙశ్విభ్యాం బ్రహ్మ నిష్కలమ్
యద్వా అశ్వశిరో నామ తయోరమరతాం వ్యధాత్ ||52 ||

దధ్యఙ్ఙాథర్వణస్త్వష్ట్రే వర్మాభేద్యం మదాత్మకమ్
విశ్వరూపాయ యత్ప్రాదాత్త్వష్టా యత్త్వమధాస్తతః ||53 ||

యుష్మభ్యం యాచితోఽశ్విభ్యాం ధర్మజ్ఞోఽఙ్గాని దాస్యతి
తతస్తైరాయుధశ్రేష్ఠో విశ్వకర్మవినిర్మితః
యేన వృత్రశిరో హర్తా మత్తేజౌపబృంహితః ||54 ||

తస్మిన్వినిహతే యూయం తేజోఽస్త్రాయుధసమ్పదః
భూయః ప్రాప్స్యథ భద్రం వో న హింసన్తి చ మత్పరాన్ ||55 ||

అధ్యాయము – 10

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఇన్ద్రమేవం సమాదిశ్య భగవాన్విశ్వభావనః
పశ్యతామనిమేషాణాం అత్రైవాన్తర్దధే హరిః ||1 ||

తథాభియాచితో దేవైరృషిరాథర్వణో మహాన్
మోదమాన ఉవాచేదం ప్రహసన్నివ భారత ॥2॥

అపి వృన్దారకా యూయం న జానీథ శరీరిణామ్
సంస్థాయాం యస్త్వభిద్రోహో దుఃసహశ్చేతనాపహః ॥3॥

జిజీవిషూణాం జీవానామాత్మా ప్రేష్ఠ ఇహేప్సితః
క ఉత్సహేత తం దాతుం భిక్షమాణాయ విష్ణవే ॥4॥

శ్రీదేవా ఊచుః
కిం ను తద్దుస్త్యజం బ్రహ్మన్పుంసాం భూతానుకమ్పినామ్
భవద్విధానాం మహతాం పుణ్యశ్లోకేడ్యకర్మణామ్ ॥5॥

నూనం స్వార్థపరో లోకో న వేద పరసఙ్కటమ్
యది వేద న యాచేత నేతి నాహ యదీశ్వరః ॥6॥

శ్రీఋషిరువాచ
ధర్మం వః శ్రోతుకామేన యూయం మే ప్రత్యుదాహృతాః
ఏష వః ప్రియమాత్మానం త్యజన్తం సన్త్యజామ్యహమ్ ॥7॥

యోఽధ్రువేణాత్మనా నాథా న ధర్మం న యశః పుమాన్
ఈహేత భూతదయయా స శోచ్యః స్థావరైరపి ॥8॥

ఏతావానవ్యయో ధర్మః పుణ్యశ్లోకైరుపాసితః
యో భూతశోకహర్షాభ్యామాత్మా శోచతి హృష్యతి ॥9॥

అహో దైన్యమహో కష్టం పారక్యైః క్షణభఙ్గురైః
యన్నోపకుర్యాదస్వార్థైర్మర్త్యః స్వజ్ఞాతివిగ్రహైః ॥10॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఏవం కృతవ్యవసితో దధ్యఙ్ఙాథర్వణస్తనుమ్
పరే భగవతి బ్రహ్మణ్యాత్మానం సన్నయఞ్జహౌ ॥11॥

యతాక్షాసుమనోబుద్ధిస్తత్త్వదృగ్ధ్వస్తబన్ధనః
ఆస్థితః పరమం యోగం న దేహం బుబుధే గతమ్ ॥12॥

అథేన్ద్రో వజ్రముద్యమ్య నిర్మితం విశ్వకర్మణా
మునేః శక్తిభిరుత్సిక్తో భగవత్తేజసాన్వితః ॥13॥

వృతో దేవగణైః సర్వైర్గజేన్ద్రోపర్యశోభత
స్తూయమానో మునిగణైస్త్రైలోక్యం హర్షయన్నివ ॥14॥

వృత్రమభ్యద్రవచ్ఛత్రుమసురానీకయూథపైః
పర్యస్తమోజసా రాజన్క్రుద్ధో రుద్ర ఇవాన్తకమ్ ॥15॥

తతః సురాణామసురై రణః పరమదారుణః
త్రేతాముఖే నర్మదాయామభవత్ప్రథమే యుగే ॥16॥

రుద్రైర్వసుభిరాదిత్యైరశ్విభ్యాం పితృవహ్నిభిః
మరుద్భిరృభుభిః సాధ్యైర్విశ్వేదేవైర్మరుత్పతిమ్ ॥17॥

దృష్ట్వా వజ్రధరం శక్రం రోచమానం స్వయా శ్రియా
నామృష్యన్నసురా రాజన్మృధే వృత్రపురఃసరాః ॥18॥

నముచిః శమ్బరోఽనర్వా ద్విమూర్ధా ఋషభోఽసురః
హయగ్రీవః శఙ్కుశిరా విప్రచిత్తిరయోముఖః ॥19॥

పులోమా వృషపర్వా చ ప్రహేతిర్హేతిరుత్కలః
దైతేయా దానవా యక్షా రక్షాంసి చ సహస్రశః ॥20॥

సుమాలిమాలిప్రముఖాః కార్తస్వరపరిచ్ఛదాః
ప్రతిషిధ్యేన్ద్రసేనాగ్రం మృత్యోరపి దురాసదమ్ ॥21॥

అభ్యర్దయన్నసమ్భ్రాన్తాః సింహనాదేన దుర్మదాః
గదాభిః పరిఘైర్బాణైః ప్రాసముద్గరతోమరైః ॥22॥

శూలైః పరశ్వధైః ఖడ్గైః శతఘ్నీభిర్భుశుణ్డిభిః
సర్వతోఽవాకిరన్శస్త్రైరస్త్రైశ్చ విబుధర్షభాన్ ॥23॥

న తేఽదృశ్యన్త సఞ్ఛన్నాః శరజాలైః సమన్తతః
పుఙ్ఖానుపుఙ్ఖపతితైర్జ్యోతీంషీవ నభోఘనైః ॥24॥

న తే శస్త్రాస్త్రవర్షౌఘా హ్యాసేదుః సురసైనికాన్
ఛిన్నాః సిద్ధపథే దేవైర్లఘుహస్తైః సహస్రధా ॥25॥

అథ క్షీణాస్త్రశస్త్రౌఘా గిరిశృఙ్గద్రుమోపలైః
అభ్యవర్షన్సురబలం చిచ్ఛిదుస్తాంశ్చ పూర్వవత్ ॥26॥

తానక్షతాన్స్వస్తిమతో నిశామ్య శస్త్రాస్త్రపూగైరథ వృత్రనాథాః
ద్రుమైర్దృషద్భిర్వివిధాద్రిశృఙ్గైరవిక్షతాంస్తత్రసురిన్ద్రసైనికాన్ ॥27॥

సర్వే ప్రయాసా అభవన్విమోఘాః కృతాః కృతా దేవగణేషు దైత్యైః
కృష్ణానుకూలేషు యథా మహత్సు క్షుద్రైః ప్రయుక్తా ఊషతీ రూక్షవాచః ॥28॥

తే స్వప్రయాసం వితథం నిరీక్ష్య హరావభక్తా హతయుద్ధదర్పాః
పలాయనాయాజిముఖే విసృజ్య పతిం మనస్తే దధురాత్తసారాః ॥29॥

వృత్రోఽసురాంస్తాననుగాన్మనస్వీ ప్రధావతః ప్రేక్ష్య బభాష ఏతత్
పలాయితం ప్రేక్ష్య బలం చ భగ్నం భయేన తీవ్రేణ విహస్య వీరః ॥30॥

కాలోపపన్నాం రుచిరాం మనస్వినాం జగాద వాచం పురుషప్రవీరః
హే విప్రచిత్తే నముచే పులోమన్మయానర్వన్ఛమ్బర మే శృణుధ్వమ్ ॥31॥

జాతస్య మృత్యుర్ధ్రువ ఏవ సర్వతః ప్రతిక్రియా యస్య న చేహ క్లృప్తా
లోకో యశశ్చాథ తతో యది హ్యముం కో నామ మృత్యుం న వృణీత యుక్తమ్ ॥32॥

ద్వౌ సమ్మతావిహ మృత్యూ దురాపౌ యద్బ్రహ్మసన్ధారణయా జితాసుః
కలేవరం యోగరతో విజహ్యాద్యదగ్రణీర్వీరశయేఽనివృత్తః ॥33॥

అధ్యాయము – 11

శ్రీశుక ఉవాచ
త ఏవం శంసతో ధర్మం వచః పత్యురచేతసః
నైవాగృహ్ణన్త సమ్భ్రాన్తాః పలాయనపరా నృప ॥1॥

విశీర్యమాణాం పృతనామాసురీమసురర్షభః
కాలానుకూలైస్త్రిదశైః కాల్యమానామనాథవత్ ॥2॥

దృష్ట్వాతప్యత సఙ్క్రుద్ధ ఇన్ద్రశత్రురమర్షితః
తాన్నివార్యౌజసా రాజన్నిర్భర్త్స్యేదమువాచ హ ॥3॥

కిం వ ఉచ్చరితైర్మాతుర్ధావద్భిః పృష్ఠతో హతైః
న హి భీతవధః శ్లాఘ్యో న స్వర్గ్యః శూరమానినామ్ ॥4॥

యది వః ప్రధనే శ్రద్ధా సారం వా క్షుల్లకా హృది
అగ్రే తిష్ఠత మాత్రం మే న చేద్గ్రామ్యసుఖే స్పృహా ॥5॥

ఏవం సురగణాన్క్రుద్ధో భీషయన్వపుషా రిపూన్
వ్యనదత్సుమహాప్రాణో యేన లోకా విచేతసః ॥6॥

తేన దేవగణాః సర్వే వృత్రవిస్ఫోటనేన వై
నిపేతుర్మూర్చ్ఛితా భూమౌ యథైవాశనినా హతాః ॥7॥

మమర్ద పద్భ్యాం సురసైన్యమాతురం నిమీలితాక్షం రణరఙ్గదుర్మదః
గాం కమ్పయన్నుద్యతశూల ఓజసా నాలం వనం యూథపతిర్యథోన్మదః ॥8॥

విలోక్య తం వజ్రధరోఽత్యమర్షితః స్వశత్రవేఽభిద్రవతే మహాగదామ్
చిక్షేప తామాపతతీం సుదుఃసహాం జగ్రాహ వామేన కరేణ లీలయా ॥9॥

స ఇన్ద్రశత్రుః కుపితో భృశం తయా మహేన్ద్రవాహం గదయోరువిక్రమః
జఘాన కుమ్భస్థల ఉన్నదన్మృధే తత్కర్మ సర్వే సమపూజయన్నృప ॥10॥

ఐరావతో వృత్రగదాభిమృష్టో విఘూర్ణితోఽద్రిః కులిశాహతో యథా
అపాసరద్భిన్నముఖః సహేన్ద్రో ముఞ్చన్నసృక్సప్తధనుర్భృశార్తః ॥11॥

న సన్నవాహాయ విషణ్ణచేతసే ప్రాయుఙ్క్త భూయః స గదాం మహాత్మా
ఇన్ద్రోఽమృతస్యన్దికరాభిమర్శ వీతవ్యథక్షతవాహోఽవతస్థే ॥12॥

స తం నృపేన్ద్రాహవకామ్యయా రిపుం వజ్రాయుధం భ్రాతృహణం విలోక్య
స్మరంశ్చ తత్కర్మ నృశంసమంహః శోకేన మోహేన హసఞ్జగాద ॥13॥

శ్రీవృత్ర ఉవాచ
దిష్ట్యా భవాన్మే సమవస్థితో రిపుర్యో బ్రహ్మహా గురుహా భ్రాతృహా చ

దిష్ట్యానృణోఽద్యాహమసత్తమ త్వయా మచ్ఛూలనిర్భిన్నదృషద్ధృదాచిరాత్‌॥14॥

యో నోఽగ్రజస్యాత్మవిదో ద్విజాతేర్గురోరపాపస్య చ దీక్షితస్య
విశ్రభ్య ఖడ్గేన శిరాంస్యవృశ్చత్పశోరివాకరుణః స్వర్గకామః॥15॥

శ్రీహ్రీదయాకీర్తిభిరుజ్ఝితం త్వాం స్వకర్మణా పురుషాదైశ్చ గర్హ్యమ్‌
కృచ్ఛ్రేణ మచ్ఛూలవిభిన్నదేహమస్పృష్టవహ్నిం సమదన్తి గృధ్రాః॥16॥

అన్యేఽను యే త్వేహ నృశంసమజ్ఞా యదుద్యతాస్త్రాః ప్రహరన్తి మహ్యమ్‌
తైర్భూతనాథాన్సగణాన్నిశాత త్రిశూలనిర్భిన్నగలైర్యజామి॥17॥

అథో హరే మే కులిశేన వీర హర్తా ప్రమథ్యైవ శిరో యదీహ
తత్రానృణో భూతబలిం విధాయ మనస్వినాం పాదరజః ప్రపత్స్యే॥18॥

సురేశ కస్మాన్న హినోషి వజ్రం పురః స్థితే వైరిణి మయ్యమోఘమ్‌
మా సంశయిష్ఠా న గదేవ వజ్రః స్యాన్నిష్ఫలః కృపణార్థేవ యాచ్ఞా॥19॥

నన్వేష వజ్రస్తవ శక్ర తేజసా హరేర్దధీచేస్తపసా చ తేజితః
తేనైవ శత్రుం జహి విష్ణుయన్త్రితో యతో హరిర్విజయః శ్రీర్గుణాస్తతః॥20॥

అహం సమాధాయ మనో యథాహ నః సఙ్కర్షణస్తచ్చరణారవిన్దే
త్వద్వజ్రరంహోలులితగ్రామ్యపాశో గతిం మునేర్యామ్యపవిద్ధలోకః॥21॥

పుంసాం కిలైకాన్తధియాం స్వకానాం యాః సమ్పదో దివి భూమౌ రసాయామ్‌
న రాతి యద్ద్వేష ఉద్వేగ ఆధిర్మదః కలిర్వ్యసనం సమ్ప్రయాసః॥22॥

త్రైవర్గికాయాసవిఘాతమస్మత్పతిర్విధత్తే పురుషస్య శక్ర
తతోఽనుమేయో భగవత్ప్రసాదో యో దుర్లభోఽకిఞ్చనగోచరోఽన్యైః॥23॥

అహం హరే తవ పాదైకమూల దాసానుదాసో భవితాస్మి భూయః
మనః స్మరేతాసుపతేర్గుణాంస్తే గృణీత వాక్కర్మ కరోతు కాయః॥24॥

న నాకపృష్ఠం న చ పారమేష్ఠ్యం న సార్వభౌమం న రసాధిపత్యమ్‌
న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా సమఞ్జస త్వా విరహయ్య కాఙ్క్షే॥25॥

అజాతపక్షా ఇవ మాతరం ఖగాః స్తన్యం యథా వత్సతరాః క్షుధార్తాః
ప్రియం ప్రియేవ వ్యుషితం విషణ్ణా మనోఽరవిన్దాక్ష దిదృక్షతే త్వామ్‌॥26॥

మమోత్తమశ్లోకజనేషు సఖ్యం సంసారచక్రే భ్రమతః స్వకర్మభిః
త్వన్మాయయాత్మాత్మజదారగేహేష్వాసక్తచిత్తస్య న నాథ భూయాత్‌॥27॥

అధ్యాయము – 12

శ్రీఋషిరువాచ
ఏవం జిహాసుర్నృప దేహమాజౌ మృత్యుం వరం విజయాన్మన్యమానః
శూలం ప్రగృహ్యాభ్యపతత్సురేన్ద్రం యథా మహాపురుషం కైటభోఽప్సు॥1॥

తతో యుగాన్తాగ్నికఠోరజిహ్వమావిధ్య శూలం తరసాసురేన్ద్రః
క్షిప్త్వా మహేన్ద్రాయ వినద్య వీరో హతోఽసి పాపేతి రుషా జగాద ||2||

ఖ ఆపతత్తద్విచలద్గ్రహోల్కవన్నిరీక్ష్య దుష్ప్రేక్ష్యమజాతవిక్లవః
వజ్రేణ వజ్రీ శతపర్వణాచ్ఛినద్భుజం చ తస్యోరగరాజభోగమ్ ||3||

ఛిన్నైకబాహుః పరిఘేణ వృత్రః సంరబ్ధ ఆసాద్య గృహీతవజ్రమ్
హనౌ తతాడేన్ద్రమథామరేభం వజ్రం చ హస్తాన్న్యపతన్మఘోనః ||4||

వృత్రస్య కర్మాతిమహాద్భుతం తత్సురాసురాశ్చారణసిద్ధసఙ్ఘాః
అపూజయంస్తత్పురుహూతసఙ్కటం నిరీక్ష్య హా హేతి విచుక్రుశుర్భృశమ్ ||5||

ఇన్ద్రో న వజ్రం జగృహే విలజ్జితశ్చ్యుతం స్వహస్తాదరిసన్నిధౌ పునః
తమాహ వృత్రో హర ఆత్తవజ్రో జహి స్వశత్రుం న విషాదకాలః ||6||

యుయుత్సతాం కుత్రచిదాతతాయినాం జయః సదైకత్ర న వై పరాత్మనామ్
వినైకముత్పత్తిలయస్థితీశ్వరం సర్వజ్ఞమాద్యం పురుషం సనాతనమ్ ||7||

లోకాః సపాలా యస్యేమే శ్వసన్తి వివశా వశే
ద్విజా ఇవ శిచా బద్ధాః స కాల ఇహ కారణమ్ ||8||

ఓజః సహో బలం ప్రాణమమృతం మృత్యుమేవ చ
తమజ్ఞాయ జనో హేతుమాత్మానం మన్యతే జడమ్ ||9||

యథా దారుమయీ నారీ యథా పత్రమయో మృగః
ఏవం భూతాని మఘవన్నీశతన్త్రాణి విద్ధి భోః ||10||

పురుషః ప్రకృతిర్వ్యక్తమాత్మా భూతేన్ద్రియాశయాః
శక్నువన్త్యస్య సర్గాదౌ న వినా యదనుగ్రహాత్ ||11||

అవిద్వానేవమాత్మానం మన్యతేఽనీశమీశ్వరమ్
భూతైః సృజతి భూతాని గ్రసతే తాని తైః స్వయమ్ ||12||

ఆయుః శ్రీః కీర్తిరైశ్వర్యమాశిషః పురుషస్య యాః
భవన్త్యేవ హి తత్కాలే యథానిచ్ఛోర్విపర్యయాః ||13||

తస్మాదకీర్తియశసోర్జయాపజయయోరపి
సమః స్యాత్సుఖదుఃఖాభ్యాం మృత్యుజీవితయోస్తథా ||14||

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్నాత్మనో గుణాః
తత్ర సాక్షిణమాత్మానం యో వేద స న బధ్యతే ||15||

పశ్య మాం నిర్జితం శత్రు వృక్ణాయుధభుజం మృధే
ఘటమానం యథాశక్తి తవ ప్రాణజిహీర్షయా ||16||

ప్రాణగ్లహోఽయం సమర ఇష్వక్షో వాహనాసనః
అత్ర న జ్ఞాయతేఽముష్య జయోఽముష్య పరాజయః ||17||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇన్ద్రో వృత్రవచః శ్రుత్వా గతాలీకమపూజయత్
గృహీతవజ్రః ప్రహసంస్తమాహ గతవిస్మయః ॥18॥

ఇన్ద్ర ఉవాచ
అహో దానవ సిద్ధోఽసి యస్య తే మతిరీదృశీ
భక్తః సర్వాత్మనాత్మానం సుహృదం జగదీశ్వరమ్ ॥19॥

భవానతార్షీన్మాయాం వై వైష్ణవీం జనమోహినీమ్
యద్విహాయాసురం భావం మహాపురుషతాం గతః ॥20॥

ఖల్విదం మహదాశ్చర్యం యద్రజఃప్రకృతేస్తవ
వాసుదేవే భగవతి సత్త్వాత్మని దృఢా మతిః ॥21॥

యస్య భక్తిర్భగవతి హరౌ నిఃశ్రేయసేశ్వరే
విక్రీడతోఽమృతామ్భోధౌ కిం క్షుద్రైః ఖాతకోదకైః ॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి బ్రువాణావన్యోన్యం ధర్మజిజ్ఞాసయా నృప
యుయుధాతే మహావీర్యావిన్ద్రవృత్రౌ యుధామ్పతీ ॥23॥

ఆవిధ్య పరిఘం వృత్రః కార్ష్ణాయసమరిన్దమః
ఇన్ద్రాయ ప్రాహిణోద్ఘోరం వామహస్తేన మారిష ॥24॥

స తు వృత్రస్య పరిఘం కరం చ కరభోపమమ్
చిచ్ఛేద యుగపద్దేవో వజ్రేణ శతపర్వణా ॥25॥

దోర్భ్యాముత్కృత్తమూలాభ్యాం బభౌ రక్తస్రవోఽసురః
ఛిన్నపక్షో యథా గోత్రః ఖాద్భ్రష్టో వజ్రిణా హతః ॥26॥

మహాప్రాణో మహావీర్యో మహాసర్ప ఇవ ద్విపమ్
కృత్వాధరాం హనుం భూమౌ దైత్యో దివ్యుత్తరాం హనుమ్ ॥27॥

నభోగమ్భీరవక్త్రేణ లేలిహోల్బణజిహ్వయా
దంష్ట్రాభిః కాలకల్పాభిర్గ్రసన్నివ జగత్త్రయమ్ ॥28॥

అతిమాత్రమహాకాయ ఆక్షిపంస్తరసా గిరీన్
గిరిరాట్పాదచారీవ పద్భ్యాం నిర్జరయన్మహీమ్ ॥29॥

జగ్రాస స సమాసాద్య వజ్రిణం సహవాహనమ్
వృత్రగ్రస్తం తమాలోక్య సప్రజాపతయః సురాః
హా కష్టమితి నిర్విణ్ణాశ్చుక్రుశుః సమహర్షయః ॥30॥

నిగీర్ణోఽప్యసురేన్ద్రేణ న మమారోదరం గతః
మహాపురుషసన్నద్ధో యోగమాయాబలేన చ ॥31॥

భిత్త్వా వజ్రేణ తత్కుక్షిం నిష్క్రమ్య బలభిద్విభుః

ఉచ్చకర్త శిరః శత్రోర్గిరిశృఙ్గమివౌజసా ||32||

వజ్రస్తు తత్కన్ధరమాశువేగః కృన్తన్సమన్తాత్పరివర్తమానః
న్యపాతయత్తావదహర్గణేన యో జ్యోతిషామయనే వార్త్రహత్యే ||33||

తదా చ ఖే దున్దుభయో వినేదుర్గన్ధర్వసిద్ధాః సమహర్షిసఙ్ఘాః
వార్త్రఘ్నలిఙ్గైస్తమభిష్టువానా మన్త్రైర్ముదా కుసుమైరభ్యవర్షన్ ||34||

వృత్రస్య దేహాన్నిష్క్రాన్తమాత్మజ్యోతిరరిన్దమ
పశ్యతాం సర్వదేవానామలోకం సమపద్యత ||35||

అధ్యాయము – 13

శ్రీశుక ఉవాచ
వృత్రే హతే త్రయో లోకా వినా శక్రేణ భూరిద
సపాలా హ్యభవన్సద్యో విజ్వరా నిర్వృతేన్ద్రియాః ||1||

దేవర్షిపితృభూతాని దైత్యా దేవానుగాః స్వయమ్
ప్రతిజగ్ముః స్వధిష్ణ్యాని బ్రహ్మేశేన్ద్రాదయస్తతః ||2||

శ్రీరాజోవాచ
ఇన్ద్రస్యానిర్వృతేర్హేతుం శ్రోతుమిచ్ఛామి భో మునే
యేనాసన్సుఖినో దేవా హరేర్దుఃఖం కుతోऽభవత్ ||3||

శ్రీశుక ఉవాచ
వృత్రవిక్రమసంవిగ్నాః సర్వే దేవాః సహర్షిభిః
తద్వధాయార్థయన్నిన్ద్రం నైచ్ఛద్భీతో బృహద్వధాత్ ||4||

ఇన్ద్ర ఉవాచ
స్త్రీభూద్రుమజలైరేనో విశ్వరూపవధోద్భవమ్
విభక్తమనుగృహ్ణద్భిర్వృత్రహత్యాం క్వ మార్జ్మ్యహమ్ ||5||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఋషయస్తదుపాకర్ణ్య మహేన్ద్రమిదమబ్రువన్
యాజయిష్యామ భద్రం తే హయమేధేన మా స్మ భైః ||6||

హయమేధేన పురుషం పరమాత్మానమీశ్వరమ్
ఇష్ట్వా నారాయణం దేవం మోక్ష్యసేऽపి జగద్వధాత్ ||7||

బ్రహ్మహా పితృహా గోఘ్నో మాతృహాచార్యహాఘవాన్
శ్వాదః పుల్కసకో వాపి శుద్ధ్యేరన్యస్య కీర్తనాత్ ||8||

తమశ్వమేధేన మహామఖేన శ్రద్ధాన్వితోऽస్మాభిరనుష్ఠితేన
హత్వాపి సబ్రహ్మచరాచరం త్వం న లిప్యసే కిం ఖలనిగ్రహేణ ||9||

శ్రీశుక ఉవాచ

ఏవం సఞ్చోదితో విప్రైర్మరుత్వానహనద్రిపుమ్
బ్రహ్మహత్యా హతే తస్మిన్నాససాద వృషాకపిమ్ ॥10॥

తయేన్ద్రః స్మాసహత్తాపం నిర్వృతిర్నామువిశత్
హ్రీమన్తం వాచ్యతాం ప్రాప్తం సుఖయన్త్యపి నో గుణాః ॥11॥

తాం దదర్శానుధావన్తీం చాణ్డాలీమివ రూపిణీమ్
జరయా వేపమానాఙ్గీం యక్ష్మగ్రస్తామసృక్పటామ్ ॥12॥

వికీర్య పలితాన్కేశాంస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి భాషిణీమ్
మీనగన్ధ్యసుగన్ధేన కుర్వతీం మార్గదూషణమ్ ॥13॥

నభో గతో దిశః సర్వాః సహస్రాక్షో విశామ్పతే
ప్రాగుదీచీం దిశం తూర్ణం ప్రవిష్టో నృప మానసమ్ ॥14॥

స ఆవసత్పుష్కరనాలతన్తూనలబ్ధభోగో యదిహాగ్నిదూతః
వర్షాణి సాహస్రమలక్షితోఽన్తః సఞ్చిన్తయన్బ్రహ్మవధాద్విమోక్షమ్ ॥15॥

తావత్త్రిణాకం నహుషః శశాస విద్యాతపోయోగబలానుభావః
స సమ్పదైశ్వర్యమదాన్ధబుద్ధిర్నీతస్తిరశ్చాం గతిమిన్ద్రపత్న్యా ॥16॥

తతో గతో బ్రహ్మగిరోపహూత ఋతమ్భరధ్యాననివారితాఘః
పాపస్తు దిగ్దేవతయా హతౌజాస్తం నాభ్యభూదవితం విష్ణుపత్న్యా ॥17॥

తం చ బ్రహ్మర్షయోఽభ్యేత్య హయమేధేన భారత
యథావద్దీక్షయాం చక్రుః పురుషారాధనేన హ ॥18॥

అథేజ్యమానే పురుషే సర్వదేవమయాత్మని
అశ్వమేధే మహేన్ద్రేణ వితతే బ్రహ్మవాదిభిః ॥19॥

స వై త్వాష్ట్రవధో భూయానపి పాపచయో నృప
నీతస్తేనైవ శూన్యాయ నీహార ఇవ భానునా ॥20॥

స వాజిమేధేన యథోదితేన వితాయమానేన మరీచిమిశ్రైః
ఇష్ట్వాధియజ్ఞం పురుషం పురాణమిన్ద్రో మహానాస విధూతపాపః ॥21॥

ఇదం మహాఖ్యానమశేషపాప్మనాం ప్రక్షాలనం తీర్థపదానుకీర్తనమ్
భక్త్యుచ్ఛ్రయం భక్తజనానువర్ణనం మహేన్ద్రమోక్షం విజయం మరుత్వతః ॥22॥

పఠేయురాఖ్యానమిదం సదా బుధాః శృణ్వన్త్యథో పర్వణి పర్వణీన్ద్రియమ్
ధన్యం యశస్యం నిఖిలాఘమోచనం రిపుఞ్జయం స్వస్త్యయనం తథాయుషమ్ ॥23॥

అధ్యాయము – 14

శ్రీపరీక్షిదువాచ
రజస్తమఃస్వభావస్య బ్రహ్మన్వృత్రస్య పాప్మనః
నారాయణే భగవతి కథమాసీద్దృఢా మతిః ॥1॥

దేవానాం శుద్ధసత్త్వానామృషీణాం చామలాత్మనామ్
భక్తిర్ముకున్దచరణే న ప్రాయేణోపజాయతే ॥2॥

రజోభిః సమసఙ్ఖ్యాతాః పార్థివైరిహ జన్తవః
తేషాం యే కేచనేహన్తే శ్రేయో వై మనుజాదయః ॥3॥

ప్రాయో ముముక్షవస్తేషాం కేచనైవ ద్విజోత్తమ
ముముక్షూణాం సహస్రేషు కశ్చిన్ముచ్యేత సిధ్యతి ॥4॥

ముక్తానామపి సిద్ధానాం నారాయణపరాయణః
సుదుర్లభః ప్రశాన్తాత్మా కోటిష్వపి మహామునే ॥5॥

వృత్రస్తు స కథం పాపః సర్వలోకోపతాపనః
ఇత్థం దృఢమతిః కృష్ణ ఆసీత్సఙ్గ్రామ ఉల్బణే ॥6॥

అత్ర నః సంశయో భూయాఞ్ఛ్రోతుం కౌతూహలం ప్రభో
యః పౌరుషేణ సమరే సహస్రాక్షమతోషయత్ ॥7॥

శ్రీసూత ఉవాచ
పరీక్షితోఽథ సమ్ప్రశ్నం భగవాన్బాదరాయణిః
నిశమ్య శ్రద్దధానస్య ప్రతినన్ద్య వచోఽబ్రవీత్ ॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ
శృణుష్వావహితో రాజన్నితిహాసమిమం యథా
శ్రుతం ద్వైపాయనముఖాన్నారదాద్దేవలాదపి ॥9॥

ఆసీద్రాజా సార్వభౌమః శూరసేనేషు వై నృప
చిత్రకేతురితి ఖ్యాతో యస్యాసీత్కామధుఙ్మహీ ॥10॥

తస్య భార్యాసహస్రాణాం సహస్రాణి దశాభవన్
సాన్తానికశ్చాపి నృపో న లేభే తాసు సన్తతిమ్ ॥11॥

రూపౌదార్యవయోజన్మ విద్యైశ్వర్యశ్రియాదిభిః
సమ్పన్నస్య గుణైః సర్వైశ్చిన్తా బన్ధ్యాపతేరభూత్ ॥12॥

న తస్య సమ్పదః సర్వా మహిష్యో వామలోచనాః
సార్వభౌమస్య భూశ్చేయమభవన్ప్రీతిహేతవః ॥13॥

తస్యైకదా తు భవనమఙ్గిరా భగవానృషిః
లోకాననుచరన్నేతానుపాగచ్ఛద్యదృచ్ఛయా ॥14॥

తం పూజయిత్వా విధివత్ప్రత్యుత్థానార్హణాదిభిః
కృతాతిథ్యముపాసీదత్సుఖాసీనం సమాహితః ॥15॥

మహర్షిస్తముపాసీనం ప్రశ్రయావనతం క్షితౌ
ప్రతిపూజ్య మహారాజ సమాభాష్యేదమబ్రవీత్ ॥16॥

అఙ్గిరా ఉవాచ
అపి తేఽనామయం స్వస్తి ప్రకృతీనాం తథాత్మనః
యథా ప్రకృతిభిర్గుప్తః పుమాన్రాజా చ సప్తభిః ॥17॥

ఆత్మానం ప్రకృతిష్వద్ధా నిధాయ శ్రేయ ఆప్నుయాత్
రాజ్ఞా తథా ప్రకృతయో నరదేవాహితాధయః ॥18॥

అపి దారాః ప్రజామాత్యా భృత్యాః శ్రేణ్యోఽథ మన్త్రిణః
పౌరా జానపదా భూపా ఆత్మజా వశవర్తినః ॥19॥

యస్యాత్మానువశశ్చేత్స్యాత్సర్వే తద్వశగా ఇమే
లోకాః సపాలా యచ్ఛన్తి సర్వే బలిమతన్ద్రితాః ॥20॥

ఆత్మనః ప్రీయతే నాత్మా పరతః స్వత ఏవ వా
లక్షయేఽలబ్ధకామం త్వాం చిన్తయా శబలం ముఖమ్ ॥21॥

ఏవం వికల్పితో రాజన్విదుషా మునినాపి సః
ప్రశ్రయావనతోఽభ్యాహ ప్రజాకామస్తతో మునిమ్ ॥22॥

చిత్రకేతురువాచ
భగవన్కిం న విదితం తపోజ్ఞానసమాధిభిః
యోగినాం ధ్వస్తపాపానాం బహిరన్తః శరీరిషు ॥23॥

తథాపి పృచ్ఛతో బ్రూయాం బ్రహ్మన్నాత్మని చిన్తితమ్
భవతో విదుషశ్చాపి చోదితస్త్వదనుజ్ఞయా ॥24॥

లోకపాలైరపి ప్రార్థ్యాః సామ్రాజ్యైశ్వర్యసమ్పదః
న నన్దయన్త్యప్రజం మాం క్షుత్తృట్కామమివాపరే ॥25॥

తతః పాహి మహాభాగ పూర్వైః సహ గతం తమః
యథా తరేమ దుష్పారం ప్రజయా తద్విధేహి నః ॥26॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యర్థితః స భగవాన్కృపాలుర్బ్రహ్మణః సుతః
శ్రపయిత్వా చరుం త్వాష్ట్రం త్వష్టారమయజద్విభుః ॥27॥

జ్యేష్ఠా శ్రేష్ఠా చ యా రాజ్ఞో మహిషీణాం చ భారత
నామ్నా కృతద్యుతిస్తస్యై యజ్ఞోచ్ఛిష్టమదాద్ద్విజః ॥28॥

అథాహ నృపతిం రాజన్భవితైకస్తవాత్మజః
హర్షశోకప్రదస్తుభ్యమితి బ్రహ్మసుతో యయౌ ॥29॥

సాపి తత్ప్రాశనాదేవ చిత్రకేతోరధారయత్
గర్భం కృతద్యుతిర్దేవీ కృత్తికాగ్నేరివాత్మజమ్ ॥30॥

తస్యా అనుదినం గర్భః శుక్లపక్ష ఇవోడుపః
వవృధే శూరసేనేశ తేజసా శనకైర్నృప ॥31॥

అథ కాల ఉపావృత్తే కుమారః సమజాయత
జనయన్శూరసేనానాం శృణ్వతాం పరమాం ముదమ్ ॥32॥

హృష్టో రాజా కుమారస్య స్నాతః శుచిరలఙ్కృతః
వాచయిత్వాశిషో విప్రైః కారయామాస జాతకమ్ ॥33॥

తేభ్యో హిరణ్యం రజతం వాసాంస్యాభరణాని చ
గ్రామాన్హయాన్గజాన్ప్రాదాద్ధేనూనామర్బుదాని షట్ ॥34॥

వవర్ష కామానన్యేషాం పర్జన్య ఇవ దేహినామ్
ధన్యం యశస్యమాయుష్యం కుమారస్య మహామనాః ॥35॥

కృచ్ఛ్రాల్లబ్ధేఽథ రాజర్షేస్తనయేఽనుదినం పితుః
యథా నిఃస్వస్య కృచ్ఛ్రాప్తే ధనే స్నేహోఽన్వవర్ధత ॥36॥

మాతుస్త్వతితరాం పుత్రే స్నేహో మోహసముద్భవః
కృతద్యుతేః సపత్నీనాం ప్రజాకామజ్వరోఽభవత్ ॥37॥

చిత్రకేతోరతిప్రీతిర్యథా దారే ప్రజావతి
న తథాన్యేషు సఞ్జజ్ఞే బాలం లాలయతోఽన్వహమ్ ॥38॥

తాః పర్యతప్యన్నాత్మానం గర్హయన్త్యోఽభ్యసూయయా
ఆనపత్యేన దుఃఖేన రాజ్ఞశ్చానాదరేణ చ ॥39॥

ధిగప్రజాం స్త్రియం పాపాం పత్యుశ్చాగృహసమ్మతామ్
సుప్రజాభిః సపత్నీభిర్దాసీమివ తిరస్కృతామ్ ॥40॥

దాసీనాం కో ను సన్తాపః స్వామినః పరిచర్యయా
అభీక్ష్ణం లబ్ధమానానాం దాస్యా దాసీవ దుర్భగాః ॥41॥

ఏవం సన్దహ్యమానానాం సపత్న్యాః పుత్రసమ్పదా
రాజ్ఞోఽసమ్మతవృత్తీనాం విద్వేషో బలవానభూత్ ॥42॥

విద్వేషనష్టమతయః స్త్రియో దారుణచేతసః
గరం దదుః కుమారాయ దుర్మర్షా నృపతిం ప్రతి ॥43॥

కృతద్యుతిరజానన్తీ సపత్నీనామఘం మహత్
సుప్త ఏవేతి సఞ్చిన్త్య నిరీక్ష్య వ్యచరద్గృహే ॥44॥

శయానం సుచిరం బాలముపధార్య మనీషిణీ
పుత్రమానయ మే భద్రే ఇతి ధాత్రీమచోదయత్ ॥45॥

సా శయానముపవ్రజ్య దృష్ట్వా చోత్తారలోచనమ్
ప్రాణేన్ద్రియాత్మభిస్త్యక్తం హతాస్మీత్యపతద్భువి ॥46॥

తస్యాస్తదాకర్ణ్య భృశాతురం స్వరం ఘ్నన్త్యాః కరాభ్యాముర ఉచ్చకైరపి
ప్రవిశ్య రాజ్ఞీ త్వరయాత్మజాన్తికం దదర్శ బాలం సహసా మృతం సుతమ్ ॥47॥

పపాత భూమౌ పరివృద్ధయా శుచా ముమోహ విభ్రష్టశిరోరుహామ్బరా ॥48॥

తతో నృపాన్తఃపురవర్తినో జనా నరాశ్చ నార్యశ్చ నిశమ్య రోదనమ్
ఆగత్య తుల్యవ్యసనాః సుదుఃఖితాస్తాశ్చ వ్యలీకం రురుదుః కృతాగసః ॥49॥

శ్రుత్వా మృతం పుత్రమలక్షితాన్తకం వినష్టదృష్టిః ప్రపతన్స్ఖలన్పథి
స్నేహానుబన్ధైధితయా శుచా భృశం విమూర్చ్ఛితోఽనుప్రకృతిర్ద్విజైర్వృతః ॥50॥

పపాత బాలస్య స పాదమూలే మృతస్య విస్రస్తశిరోరుహామ్బరః
దీర్ఘం శ్వసన్బాష్పకలోపరోధతో నిరుద్ధకణ్ఠో న శశాక భాషితుమ్ ॥51॥

పతిం నిరీక్ష్యోరుశుచార్పితం తదా మృతం చ బాలం సుతమేకసన్తతిమ్
జనస్య రాజ్ఞీ ప్రకృతేశ్చ హృద్రుజం సతీ దధానా విలలాప చిత్రధా ॥52॥

స్తనద్వయం కుఙ్కుమపఙ్కమణ్డితం నిషిఞ్చతీ సాఞ్జనబాష్పబిన్దుభిః
వికీర్య కేశాన్విగలత్స్రజః సుతం శుశోచ చిత్రం కురరీవ సుస్వరమ్ ॥53॥

అహో విధాతస్త్వమతీవ బాలిశో యస్త్వాత్మసృష్ట్యప్రతిరూపమీహసే
పరే ను జీవత్యపరస్య యా మృతిర్విపర్యయశ్చేత్త్వమసి ధ్రువః పరః ॥54॥

న హి క్రమశ్చేదిహ మృత్యుజన్మనోః శరీరిణామస్తు తదాత్మకర్మభిః
యః స్నేహపాశో నిజసర్గవృద్ధయే స్వయం కృతస్తే తమిమం వివృశ్చసి ॥55॥

త్వం తాత నార్హసి చ మాం కృపణామనాథాం
త్యక్తుం విచక్ష్వ పితరం తవ శోకతప్తమ్
అఞ్జస్తరేమ భవతాప్రజదుస్తరం యద్
ధ్వాన్తం న యాహ్యకరుణేన యమేన దూరమ్ ॥56॥

ఉత్తిష్ఠ తాత త ఇమే శిశవో వయస్యాస్
త్వామాహ్వయన్తి నృపనన్దన సంవిహర్తుమ్
సుప్తశ్చిరం హ్యశనయా చ భవాన్పరీతో
భుఙ్క్ష్వ స్తనం పిబ శుచో హర నః స్వకానామ్ ॥57॥

నాహం తనూజ దదృశే హతమఙ్గలా తే
ముగ్ధస్మితం ముదితవీక్షణమాననాబ్జమ్
కిం వా గతోఽస్యపునరన్వయమన్యలోకం
నీతోఽఘృణేన న శృణోమి కలా గిరస్తే ॥58॥

శ్రీశుక ఉవాచ
విలపన్త్యా మృతం పుత్రమితి చిత్రవిలాపనైః
చిత్రకేతుర్భృశం తప్తో ముక్తకణ్ఠో రురోద హ ॥59॥

తయోర్విలపతోః సర్వే దమ్పత్యోస్తదనువ్రతాః
రురుదుః స్మ నరా నార్యః సర్వమాసీదచేతనమ్ ॥60॥

ఏవం కశ్మలమాపన్నం నష్టసంజ్ఞమనాయకమ్

జ్ఞాత్వాఙ్గిరా నామ ఋషిరాజగామ సనారదః॥61॥

అధ్యాయము – 15

శ్రీశుక ఉవాచ
ఊచతుర్మృతకోపాన్తే పతితం మృతకోపమమ్
శోకాభిభూతం రాజానం బోధయన్తౌ సదుక్తిభిః॥1॥

కోఽయం స్యాత్తవ రాజేన్ద్ర భవాన్యమనుశోచతి
త్వం చాస్య కతమః సృష్టౌ పురేదానీమతః పరమ్॥2॥

యథా ప్రయాన్తి సంయాన్తి స్రోతోవేగేన బాలుకాః
సంయుజ్యన్తే వియుజ్యన్తే తథా కాలేన దేహినః॥3॥

యథా ధానాసు వై ధానా భవన్తి న భవన్తి చ
ఏవం భూతాని భూతేషు చోదితానీశమాయయా॥4॥

వయం చ త్వం చ యే చేమే తుల్యకాలాశ్చరాచరాః
జన్మమృత్యోర్యథా పశ్చాత్ప్రాఙ్నైవమధునాపి భోః॥5॥

భూతైర్భూతాని భూతేశః సృజత్యవతి హన్తి చ
ఆత్మసృష్టైరస్వతన్త్రైరనపేక్షోఽపి బాలవత్॥6॥

దేహేన దేహినో రాజన్దేహాద్దేహోఽభిజాయతే
బీజాదేవ యథా బీజం దేహ్యర్థ ఇవ శాశ్వతః॥7॥

దేహదేహివిభాగోఽయమవివేకకృతః పురా
జాతివ్యక్తివిభాగోఽయం యథా వస్తుని కల్పితః॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమాశ్వాసితో రాజా చిత్రకేతుర్ద్విజోక్తిభిః
విమృజ్య పాణినా వక్త్రమాధిమ్లానమభాషత॥9॥

శ్రీరాజోవాచ
కౌ యువాం జ్ఞానసమ్పన్నౌ మహిష్ఠౌ చ మహీయసామ్
అవధూతేన వేషేణ గూఢావిహ సమాగతౌ॥10॥

చరన్తి హ్యవనౌ కామం బ్రాహ్మణా భగవత్ప్రియాః
మాదృశాం గ్రామ్యబుద్ధీనాం బోధాయోన్మత్తలిఙ్గినః॥11॥

కుమారో నారద ఋభురఙ్గిరా దేవలోఽసితః
అపాన్తరతమా వ్యాసో మార్కణ్డేయోఽథ గౌతమః॥12॥

వసిష్ఠో భగవాన్రామః కపిలో బాదరాయణిః
దుర్వాసా యాజ్ఞవల్క్యశ్చ జాతుకర్ణస్తథారుణిః॥13॥

రోమశశ్చ్యవనో దత్త ఆసురిః సపతఞ్జలిః

ఋషిర్వేదశిరా ధౌమ్యో మునిః పఞ్చశిఖస్తథా॥14॥

హిరణ్యనాభః కౌశల్యః శ్రుతదేవ ఋతధ్వజః
ఏతే పరే చ సిద్ధేశాశ్చరన్తి జ్ఞానహేతవః॥15॥

తస్మాద్యువాం గ్రామ్యపశోర్మమ మూఢధియః ప్రభూ
అన్ధే తమసి మగ్నస్య జ్ఞానదీప ఉదీర్యతామ్॥16॥

శ్రీఙ్గిరా ఉవాచ
అహం తే పుత్రకామస్య పుత్రదోఽస్మ్యఙ్గిరా నృప
ఏష బ్రహ్మసుతః సాక్షాన్నారదో భగవానృషిః॥17॥

ఇత్థం త్వాం పుత్రశోకేన మగ్నం తమసి దుస్తరే
అతదర్హమనుస్మృత్య మహాపురుషగోచరమ్॥18॥

అనుగ్రహాయ భవతః ప్రాప్తావావామిహ ప్రభో
బ్రహ్మణ్యో భగవద్భక్తో నావాసాదితుమర్హసి॥19॥

తదైవ తే పరం జ్ఞానం దదామి గృహమాగతః
జ్ఞాత్వాన్యాభినివేశం తే పుత్రమేవ దదామ్యహమ్॥20॥

అధునా పుత్రిణాం తాపో భవతైవానుభూయతే
ఏవం దారా గృహా రాయో వివిధైశ్వర్యసమ్పదః॥21॥

శబ్దాదయశ్చ విషయాశ్చలా రాజ్యవిభూతయః
మహీ రాజ్యం బలం కోషో భృత్యామాత్యసుహృజ్జనాః॥22॥

సర్వేఽపి శూరసేనేమే శోకమోహభయార్తిదాః
గన్ధర్వనగరప్రఖ్యాః స్వప్నమాయామనోరథాః॥23॥

దృశ్యమానా వినార్థేన న దృశ్యన్తే మనోభవాః
కర్మభిర్ధ్యాయతో నానా కర్మాణి మనసోఽభవన్॥24॥

అయం హి దేహినో దేహో ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకః
దేహినో వివిధక్లేశ సన్తాపకృదుదాహృతః॥25॥

తస్మాత్స్వస్థేన మనసా విమృశ్య గతిమాత్మనః
ద్వైతే ధ్రువార్థవిశ్రమ్భం త్యజోపశమమావిశ॥26॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏతాం మన్త్రోపనిషదం ప్రతీచ్ఛ ప్రయతో మమ
యాం ధారయన్సప్తరాత్రాద్ద్రష్టా సఙ్కర్షణం విభుమ్॥27॥

యత్పాదమూలముపసృత్య నరేన్ద్ర పూర్వే
శర్వాదయో భ్రమమిమం ద్వితయం విసృజ్య
సద్యస్తదీయమతులానధికం మహిత్వం
ప్రాపుర్భవానపి పరం న చిరాదుపైతి॥28॥

అధ్యాయము – 16

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
అథ దేవఋషీ రాజన్సమ్పరేతం నృపాత్మజమ్
దర్శయిత్వేతి హోవాచ జ్ఞాతీనామనుశోచతామ్ ॥1॥

శ్రీనారద ఉవాచ
జీవాత్మన్పశ్య భద్రం తే మాతరం పితరం చ తే
సుహృదో బాన్ధవాస్తప్తాః శుచా త్వత్కృతయా భృశమ్ ॥2॥

కలేవరం స్వమావిశ్య శేషమాయుః సుహృద్వృతః
భుఙ్క్ష్వ భోగాన్పితృప్రత్తానధితిష్ఠ నృపాసనమ్ ॥3॥

జీవ ఉవాచ
కస్మిఞ్జన్మన్యమీ మహ్యం పితరో మాతరోఽభవన్
కర్మభిర్భ్రామ్యమాణస్య దేవతిర్యఙ్నృయోనిషు ॥4॥

బన్ధుజ్ఞాత్యరిమధ్యస్థ మిత్రోదాసీనవిద్విషః
సర్వ ఏవ హి సర్వేషాం భవన్తి క్రమశో మిథః ॥5॥

యథా వస్తూని పణ్యాని హేమాదీని తతస్తతః
పర్యటన్తి నరేష్వేవం జీవో యోనిషు కర్తృషు ॥6॥

నిత్యస్యార్థస్య సమ్బన్ధో హ్యనిత్యో దృశ్యతే నృషు
యావద్యస్య హి సమ్బన్ధో మమత్వం తావదేవ హి ॥7॥

ఏవం యోనిగతో జీవః స నిత్యో నిరహఙ్కృతః
యావద్యత్రోపలభ్యేత తావత్స్వత్వం హి తస్య తత్ ॥8॥

ఏష నిత్యోఽవ్యయః సూక్ష్మ ఏష సర్వాశ్రయః స్వదృక్
ఆత్మమాయాగుణైర్విశ్వమాత్మానం సృజతే ప్రభుః ॥9॥

న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రియః స్వః పరోఽపి వా
ఏకః సర్వధియాం ద్రష్టా కర్తౄణాం గుణదోషయోః ॥10॥

నాదత్త ఆత్మా హి గుణం న దోషం న క్రియాఫలమ్
ఉదాసీనవదాసీనః పరావరదృగీశ్వరః ॥11॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఇత్యుదీర్య గతో జీవో జ్ఞాతయస్తస్య తే తదా
విస్మితా ముముచుః శోకం ఛిత్త్వాత్మస్నేహశృఙ్ఖలామ్ ॥12॥

నిర్హృత్య జ్ఞాతయో జ్ఞాతేర్దేహం కృత్వోచితాః క్రియాః
తత్యజుర్దుస్త్యజం స్నేహం శోకమోహభయార్తిదమ్ ॥13॥

బాలఘ్న్యో వ్రీడితాస్తత్ర బాలహత్యాహతప్రభాః
బాలహత్యావ్రతం చేరుర్బ్రాహ్మణైర్యన్నిరూపితమ్

యమునాయాం మహారాజ స్మరన్త్యై ద్విజభాషితమ్॥14॥

స ఇత్థం ప్రతిబుద్ధాత్మా చిత్రకేతుర్ద్విజోక్తిభిః
గృహాన్ధకూపాన్నిష్క్రాన్తః సరఃపఙ్కాదివ ద్విపః॥15॥

కాలిన్ద్యాం విధివత్స్నాత్వా కృతపుణ్యజలక్రియః
మౌనేన సంయతప్రాణో బ్రహ్మపుత్రావవన్దత॥16॥

అథ తస్మై ప్రపన్నాయ భక్తాయ ప్రయతాత్మనే
భగవాన్నారదః ప్రీతో విద్యామేతామువాచ హ॥17॥

ఓం నమస్తుభ్యం భగవతే వాసుదేవాయ ధీమహి
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ నమః సఙ్కర్షణాయ చ॥18॥

నమో విజ్ఞానమాత్రాయ పరమానన్దమూర్తయే
ఆత్మారామాయ శాన్తాయ నివృత్తద్వైతదృష్టయే॥19॥

ఆత్మానన్దానుభూత్యైవ న్యస్తశక్త్యూర్మయే నమః
హృషీకేశాయ మహతే నమస్తేఽనన్తమూర్తయే॥20॥

వచస్యుపరతేఽప్రాప్య య ఏకో మనసా సహ
అనామరూపశ్చిన్మాత్రః సోఽవ్యాన్నః సదసత్పరః॥21॥

యస్మిన్నిదం యతశ్చేదం తిష్ఠత్యప్యేతి జాయతే
మృణ్మయేష్వివ మృజ్జాతిస్తస్మై తే బ్రహ్మణే నమః॥22॥

యన్న స్పృశన్తి న విదుర్మనోబుద్ధీన్ద్రియాసవః
అన్తర్బహిశ్చ వితతం వ్యోమవత్తన్నతోఽస్మ్యహమ్॥23॥

దేహేన్ద్రియప్రాణమనోధియోఽమీ యదంశవిద్ధాః ప్రచరన్తి కర్మసు
నైవాన్యదా లౌహమివాప్రతప్తం స్థానేషు తద్ద్రష్ట్రపదేశమేతి॥24॥

ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ మహానుభావాయ మహావిభూతిపతయే
సకలసాత్వతపరివృఢనికరకరకమలకుడ్మలోపలాలితచరణారవిన్దయుగల
పరమపరమేష్ఠిన్నమస్తే॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ
భక్తాయైతాం ప్రపన్నాయ విద్యామాదిశ్య నారదః
యయావఙ్గిరసా సాకం ధామ స్వాయమ్భువం ప్రభో॥26॥

చిత్రకేతుస్తు తాం విద్యాం యథా నారదభాషితామ్
ధారయామాస సప్తాహమబ్భక్షః సుసమాహితః॥27॥

తతః స సప్తరాత్రాన్తే విద్యయా ధార్యమాణయా
విద్యాధరాధిపత్యం చ లేభేఽప్రతిహతం నృప॥28॥

తతః కతిపయాహోభిర్విద్యయేద్ధమనోగతిః

జగామ దేవదేవస్య శేషస్య చరణాన్తికమ్ ॥29॥

మృణాలగౌరం శితివాససం స్ఫురత్కిరీటకేయూరకటిత్రకఙ్కణమ్
ప్రసన్నవక్త్రారుణలోచనం వృతం దదర్శ సిద్ధేశ్వరమణ్డలైః ప్రభుమ్ ॥30॥

తద్దర్శనధ్వస్తసమస్తకిల్బిషః స్వస్థామలాన్తఃకరణోఽభ్యయాన్మునిః
ప్రవృద్ధభక్త్యా ప్రణయాశ్రులోచనః ప్రహృష్టరోమానమదాదిపురుషమ్ ॥31॥

స ఉత్తమశ్లోకపదాబ్జవిష్టరం ప్రేమాశ్రులేశైరుపమేహయన్ముహుః
ప్రేమోపరుద్ధాఖిలవర్ణనిర్గమో నైవాశకత్తం ప్రసమీడితుం చిరమ్ ॥32॥

తతః సమాధాయ మనో మనీషయా బభాష ఏతత్ప్రతిలబ్ధవాగసౌ
నియమ్య సర్వేన్ద్రియబాహ్యవర్తనం జగద్గురుం సాత్వతశాస్త్రవిగ్రహమ్ ॥33॥

చిత్రకేతురువాచ
అజిత జితః సమమతిభిః సాధుభిర్భవాన్జితాత్మభిర్భవతా
విజితాస్తేఽపి చ భజతామకామాత్మనాం య ఆత్మదోఽతికరుణః ॥34॥

తవ విభవః ఖలు భగవన్జగదుదయస్థితిలయాదీని
విశ్వసృజస్తేఽంశాంశాస్తత్ర మృషా స్పర్ధన్తి పృథగభిమత్యా ॥35॥

పరమాణుపరమమహతోస్త్వమాద్యన్తాన్తరవర్తీ త్రయవిధురః
ఆదావన్తేఽపి చ సత్త్వానాం యద్ధ్రువం తదేవాన్తరాలేఽపి ॥36॥

క్షిత్యాదిభిరేష కిలావృతః సప్తభిర్దశగుణోత్తరైరణ్డకోశః
యత్ర పతత్యణుకల్పః సహాణ్డకోటికోటిభిస్తదనన్తః ॥37॥

విషయతృషో నరపశవో య ఉపాసతే విభూతీర్న పరం త్వామ్
తేషామాశిష ఈశ తదను వినశ్యన్తి యథా రాజకులమ్ ॥38॥

కామధియస్త్వయి రచితా న పరమ రోహన్తి యథా కరమ్భబీజాని
జ్ఞానాత్మన్యగుణమయే గుణగణతోఽస్య ద్వన్ద్వజాలాని ॥39॥

జితమజిత తదా భవతా యదాహ భాగవతం ధర్మమనవద్యమ్
నిష్కిఞ్చనా యే మునయ ఆత్మారామా యముపాసతేఽపవర్గాయ ॥40॥

విషమమతిర్న యత్ర నృణాం త్వమహమితి మమ తవేతి చ యదన్యత్ర
విషమధియా రచితో యః స హ్యవిశుద్ధః క్షయిష్ణురధర్మబహులః ॥41॥

కః క్షేమో నిజపరయోః కియానార్థః స్వపరద్రుహా ధర్మేణ
స్వద్రోహాత్తవ కోపః పరసమ్పీడయా చ తథాధర్మః ॥42॥

న వ్యభిచరతి తవేక్షా యయా హ్యభిహితో భాగవతో ధర్మః
స్థిరచరసత్త్వకదమ్బేష్వపృథగ్ధియో యముపాసతే త్వార్యాః ॥43॥

న హి భగవన్నఘటితమిదం త్వద్దర్శనాన్నృణామఖిలపాపక్షయః
యన్నామ సకృచ్ఛ్రవణాత్పుక్కశోఽపి విముచ్యతే సంసారాత్ ॥44॥

అథ భగవన్వయమధునా త్వదవలోకపరిమృష్టాశయమలాః
సురఋషిణా యత్కథితం తావకేన కథమన్యథా భవతి ॥45॥

విదితమనన్త సమస్తం తవ జగదాత్మనో జనైరిహాచరితమ్
విజ్ఞాప్యం పరమగురోః కియదివ సవితురివ ఖద్యోతైః ॥46॥

నమస్తుభ్యం భగవతే సకలజగత్స్థితిలయోదయేశాయ
దురవసితాత్మగతయే కుయోగినాం భిదా పరమహంసాయ ॥47॥

యం వై శ్వసన్తమను విశ్వసృజః శ్వసన్తి
యం చేకితానమను చిత్తయ ఉచ్చకన్తి
భూమణ్డలం సర్షపాయతి యస్య మూర్ధ్ని
తస్మై నమో భగవతేఽస్తు సహస్రమూర్ధ్నే ॥48॥

శ్రీశుక ఉవాచ
సంస్తుతో భగవానేవమనన్తస్తమభాషత
విద్యాధరపతిం ప్రీతశ్చిత్రకేతుం కురూద్వహ ॥49॥

శ్రీభగవానువాచ
యన్నారదాఙ్గిరోభ్యాం తే వ్యాహృతం మేఽనుశాసనమ్
సంసిద్ధోఽసి తయా రాజన్విద్యయా దర్శనాచ్చ మే ॥50॥

అహం వై సర్వభూతాని భూతాత్మా భూతభావనః
శబ్దబ్రహ్మ పరం బ్రహ్మ మమోభే శాశ్వతీ తనూ ॥51॥

లోకే వితతమాత్మానం లోకం చాత్మని సన్తతమ్
ఉభయం చ మయా వ్యాప్తం మయి చైవోభయం కృతమ్ ॥52॥

యథా సుషుప్తః పురుషో విశ్వం పశ్యతి చాత్మని
ఆత్మానమేకదేశస్థం మన్యతే స్వప్న ఉత్థితః ॥53॥

ఏవం జాగరణాదీని జీవస్థానాని చాత్మనః
మాయామాత్రాణి విజ్ఞాయ తద్ద్రష్టారం పరం స్మరేత్ ॥54॥

యేన ప్రసుప్తః పురుషః స్వాపం వేదాత్మనస్తదా
సుఖం చ నిర్గుణం బ్రహ్మ తమాత్మానమవేహి మామ్ ॥55॥

ఉభయం స్మరతః పుంసః ప్రస్వాపప్రతిబోధయోః
అన్వేతి వ్యతిరిచ్యేత తజ్జ్ఞానం బ్రహ్మ తత్పరమ్ ॥56॥

యదేతద్విస్మృతం పుంసో మద్భావం భిన్నమాత్మనః
తతః సంసార ఏతస్య దేహాద్దేహో మృతేర్మృతిః ॥57॥

లబ్ధ్వేహ మానుషీం యోనిం జ్ఞానవిజ్ఞానసమ్భవామ్
ఆత్మానం యో న బుద్ధ్యేత న క్వచిత్క్షేమమాప్నుయాత్ ॥58॥

స్మృత్వేహాయాం పరిక్లేశం తతః ఫలవిపర్యయమ్

అభయం చాప్యనీహాయాం సఙ్కల్పాద్విరమేత్కవిః ॥59॥

సుఖాయ దుఃఖమోక్షాయ కుర్వాతే దమ్పతీ క్రియాః
తతోఽనివృత్తిరప్రాప్తిర్దుఃఖస్య చ సుఖస్య చ ॥60॥

ఏవం విపర్యయం బుద్ధ్వా నృణాం విజ్ఞాభిమానినామ్
ఆత్మనశ్చ గతిం సూక్ష్మాం స్థానత్రయవిలక్షణామ్ ॥61॥

దృష్టశ్రుతాభిర్మాత్రాభిర్నిర్ముక్తః స్వేన తేజసా
జ్ఞానవిజ్ఞానసన్తృప్తో మద్భక్తః పురుషో భవేత్ ॥62॥

ఏతావానేవ మనుజైర్యోగనైపుణ్యబుద్ధిభిః
స్వార్థః సర్వాత్మనా జ్ఞేయో యత్పరాత్మైకదర్శనమ్ ॥63॥

త్వమేతచ్ఛ్రద్ధయా రాజన్నప్రమత్తో వచో మమ
జ్ఞానవిజ్ఞానసమ్పన్నో ధారయన్నాశు సిధ్యసి ॥64॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఆశ్వాస్య భగవానిత్థం చిత్రకేతుం జగద్గురుః
పశ్యతస్తస్య విశ్వాత్మా తతశ్చాన్తర్దధే హరిః ॥65॥

అధ్యాయము – 17

శ్రీశుక ఉవాచ
యతశ్చాన్తర్హితోఽనన్తస్తస్యై కృత్వా దిశే నమః
విద్యాధరశ్చిత్రకేతుశ్చచార గగనే చరః ॥1॥

స లక్షం వర్షలక్షాణామవ్యాహతబలేన్ద్రియః
స్తూయమానో మహాయోగీ మునిభిః సిద్ధచారణైః ॥2॥

కులాచలేన్ద్రద్రోణీషు నానాసఙ్కల్పసిద్ధిషు
రేమే విద్యాధరస్త్రీభిర్గాపయన్హరిమీశ్వరమ్ ॥3॥

ఏకదా స విమానేన విష్ణుదత్తేన భాస్వతా
గిరిశం దదృశే గచ్ఛన్పరీతం సిద్ధచారణైః ॥4॥

ఆలిఙ్గ్యాఙ్కీకృతాం దేవీం బాహునా మునిసంసది
ఉవాచ దేవ్యాః శృణ్వన్త్యా జహాసోచ్చైస్తదన్తికే ॥5॥

చిత్రకేతురువాచ
ఏష లోకగురుః సాక్షాద్ధర్మం వక్తా శరీరిణామ్
ఆస్తే ముఖ్యః సభాయాం వై మిథునీభూయ భార్యయా ॥6॥

జటాధరస్తీవ్రతపా బ్రహ్మవాదిసభాపతిః
అఙ్కీకృత్య స్త్రియం చాస్తే గతహ్రీః ప్రాకృతో యథా ॥7॥

ప్రాయశః ప్రాకృతాశ్చాపి స్త్రియం రహసి బిభ్రతి

అయం మహావ్రతధరో బిభర్తి సదసి స్త్రియమ్॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ
భగవానపి తచ్ఛ్రుత్వా ప్రహస్యాగాధధీర్నృప
తూష్ణీం బభూవ సదసి సభ్యాశ్చ తదనువ్రతాః॥9॥

ఇత్యతద్వీర్యవిదుషి బ్రువాణే బహ్వశోభనమ్
రుషాహ దేవీ ధృష్టాయ నిర్జితాత్మాభిమానినే॥10॥

శ్రీపార్వత్యువాచ
అయం కిమధునా లోకే శాస్తా దణ్డధరః ప్రభుః
అస్మద్విధానాం దుష్టానాం నిర్లజ్జానాం చ విప్రకృత్॥11॥

న వేద ధర్మం కిల పద్మయోనిర్న బ్రహ్మపుత్రా భృగునారదాద్యాః
న వై కుమారః కపిలో మనుశ్చ యే నో నిషేధన్త్యతివర్తినం హరమ్॥12॥

ఏషామనుధ్యేయపదాబ్జయుగ్మం జగద్గురుం మఙ్గలమఙ్గలం స్వయమ్
యః క్షత్రబన్ధుః పరిభూయ సూరీన్ప్రశాస్తి ధృష్టస్తదయం హి దణ్డ్యః॥13॥

నాయమర్హతి వైకుణ్ఠ పాదమూలోపసర్పణమ్
సమ్భావితమతిః స్తబ్ధః సాధుభిః పర్యుపాసితమ్॥14॥

అతః పాపీయసీం యోనిమాసురీం యాహి దుర్మతే
యథేహ భూయో మహతాం న కర్తా పుత్ర కిల్బిషమ్॥15॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం శప్తశ్చిత్రకేతుర్విమానాదవరుహ్య సః
ప్రసాదయామాస సతీం మూర్ధ్నా నమ్రేణ భారత॥16॥

చిత్రకేతురువాచ
ప్రతిగృహ్ణామి తే శాపమాత్మనోఽఞ్జలినామ్బికే
దేవైర్మర్త్యాయ యత్ప్రోక్తం పూర్వదిష్టం హి తస్య తత్॥17॥

సంసారచక్ర ఏతస్మిఞ్జన్తురజ్ఞానమోహితః
భ్రామ్యన్సుఖం చ దుఃఖం చ భుఙ్క్తే సర్వత్ర సర్వదా॥18॥

నైవాత్మా న పరశ్చాపి కర్తా స్యాత్సుఖదుఃఖయోః
కర్తారం మన్యతేఽత్రాజ్ఞ ఆత్మానం పరమేవ చ॥19॥

గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్కః శాపః కో న్వనుగ్రహః
కః స్వర్గో నరకః కో వా కిం సుఖం దుఃఖమేవ వా॥20॥

ఏకః సృజతి భూతాని భగవానాత్మమాయయా
ఏషాం బన్ధం చ మోక్షం చ సుఖం దుఃఖం చ నిష్కలః॥21॥

న తస్య కశ్చిద్దయితః ప్రతీపో న జ్ఞాతిబన్ధుర్న పరో న చ స్వః
సమస్య సర్వత్ర నిరఞ్జనస్య సుఖే న రాగః కుత ఏవ రోషః॥22॥

తథాపి తచ్ఛక్తివిసర్గ ఏషాం సుఖాయ దుఃఖాయ హితాహితాయ
బన్ధాయ మోక్షాయ చ మృత్యుజన్మనోః శరీరిణాం సంసృతయేఽవకల్పతే ॥23॥

అథ ప్రసాదయే న త్వాం శాపమోక్షాయ భామిని
యన్మన్యసే హ్యసాధూక్తం మమ తత్క్షమ్యతాం సతి ॥24॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి ప్రసాద్య గిరిశౌ చిత్రకేతురరిన్దమ
జగామ స్వవిమానేన పశ్యతోః స్మయతోస్తయోః ॥25॥

తతస్తు భగవాన్రుద్రో రుద్రాణీమిదమబ్రవీత్
దేవర్షిదైత్యసిద్ధానాం పార్షదానాం చ శృణ్వతామ్ ॥26॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ
దృష్టవత్యసి సుశ్రోణి హరేరద్భుతకర్మణః
మాహాత్మ్యం భృత్యభృత్యానాం నిఃస్పృహాణాం మహాత్మనామ్ ॥27॥

నారాయణపరాః సర్వే న కుతశ్చన బిభ్యతి
స్వర్గాపవర్గనరకేష్వపి తుల్యార్థదర్శినః ॥28॥

దేహినాం దేహసంయోగాద్ద్వన్ద్వానీశ్వరలీలయా
సుఖం దుఃఖం మృతిర్జన్మ శాపోఽనుగ్రహ ఏవ చ ॥29॥

అవివేకకృతః పుంసో హ్యర్థభేద ఇవాత్మని
గుణదోషవికల్పశ్చ భిదేవ స్రజివత్కృతః ॥30॥

వాసుదేవే భగవతి భక్తిముద్వహతాం నృణామ్
జ్ఞానవైరాగ్యవీర్యాణాం న హి కశ్చిద్వ్యపాశ్రయః ॥31॥

నాహం విరిఞ్చో న కుమారనారదౌ న బ్రహ్మపుత్రా మునయః సురేశాః
విదామ యస్యేహితమంశకాంశకా న తత్స్వరూపం పృథగీశమానినః ॥32॥

న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రియః స్వః పరోఽపి వా
ఆత్మత్వాత్సర్వభూతానాం సర్వభూతప్రియో హరిః ॥33॥

తస్య చాయం మహాభాగశ్చిత్రకేతుః ప్రియోఽనుగః
సర్వత్ర సమదృక్శాన్తో హ్యహం చైవాచ్యుతప్రియః ॥34॥

తస్మాన్న విస్మయః కార్యః పురుషేషు మహాత్మసు
మహాపురుషభక్తేషు శాన్తేషు సమదర్శిషు ॥35॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి శ్రుత్వా భగవతః శివస్యోమాభిభాషితమ్
బభూవ శాన్తధీ రాజన్దేవీ విగతవిస్మయా ॥36॥

ఇతి భాగవతో దేవ్యాః ప్రతిశప్తుమలన్తమః
మూర్ధ్నా స జగృహే శాపమేతావత్సాధులక్షణమ్ ॥37॥

జజ్ఞే త్వష్టుర్దక్షిణాగ్నౌ దానవీం యోనిమాశ్రితః
వృత్ర ఇత్యభివిఖ్యాతో జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః ॥38॥

ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి
వృత్రస్యాసురజాతేశ్చ కారణం భగవన్మతేః ॥39॥

ఇతిహాసమిమం పుణ్యం చిత్రకేతోర్మహాత్మనః
మాహాత్మ్యం విష్ణుభక్తానాం శ్రుత్వా బన్ధాద్విముచ్యతే ॥40॥

య ఏతత్ప్రాతరుత్థాయ శ్రద్ధయా వాగ్యతః పఠేత్
ఇతిహాసం హరిం స్మృత్వా స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥41॥

అధ్యాయము – 18

శ్రీశుక ఉవాచ
పృశ్నిస్తు పత్నీ సవితుః సావిత్రీం వ్యాహృతిం త్రయీమ్
అగ్నిహోత్రం పశుం సోమం చాతుర్మాస్యం మహామఖాన్ ॥1॥

సిద్ధిర్భగస్య భార్యాఙ్గ మహిమానం విభుం ప్రభుమ్
ఆశిషం చ వరారోహాం కన్యాం ప్రాసూత సువ్రతామ్ ॥2॥

ధాతుః కుహూః సినీవాలీ రాకా చానుమతిస్తథా
సాయం దర్శమథ ప్రాతః పూర్ణమాసమనుక్రమాత్ ॥3॥

అగ్నీన్పురీష్యానాధత్త క్రియాయాం సమనన్తరః
చర్షణీ వరుణస్యాసీద్యస్యాం జాతో భృగుః పునః ॥4॥

వాల్మీకిశ్చ మహాయోగీ వల్మీకాదభవత్కిల
అగస్త్యశ్చ వసిష్ఠశ్చ మిత్రావరుణయోర్ఋషీ ॥5॥

రేతః సిషిచతుః కుమ్భే ఉర్వశ్యాః సన్నిధౌ ద్రుతమ్
రేవత్యాం మిత్ర ఉత్సర్గమరిష్టం పిప్పలం వ్యధాత్ ॥6॥

పౌలోమ్యామిన్ద్ర ఆధత్త త్రీన్పుత్రానితి నః శ్రుతమ్
జయన్తమృషభం తాత తృతీయం మీఢుషం ప్రభుః ॥7॥

ఉరుక్రమస్య దేవస్య మాయావామనరూపిణః
కీర్తౌ పత్న్యాం బృహచ్ఛ్లోకస్తస్యాసన్సౌభగాదయః ॥8॥

తత్కర్మగుణవీర్యాణి కాశ్యపస్య మహాత్మనః
పశ్చాద్వక్ష్యామహేఽదిత్యాం యథైవావతతార హ ॥9॥

అథ కశ్యపదాయాదాన్దైతేయాన్కీర్తయామి తే
యత్ర భాగవతః శ్రీమాన్ప్రహ్రాదో బలిరేవ చ ॥10॥

దితేర్ద్వావేవ దాయాదౌ దైత్యదానవవన్దితౌ
హిరణ్యకశిపుర్నామ హిరణ్యాక్షశ్చ కీర్తితౌ ॥11॥

హిరణ్యకశిపోర్భార్యా కయాధుర్నామ దానవీ
జమ్భస్య తనయా సా తు సుషువే చతురః సుతాన్ ॥12॥

సంహ్రాదం ప్రాగనుహ్రాదం హ్రాదం ప్రహ్రాదమేవ చ
తత్స్వసా సింహికా నామ రాహుం విప్రచితోఽగ్రహీత్ ॥13॥

శిరోఽహరద్యస్య హరిశ్చక్రేణ పిబతోఽమృతమ్
సంహ్రాదస్య కృతిర్భార్యా సూత పఞ్చజనం తతః ॥14॥

హ్రాదస్య ధమనిర్భార్యా సూత వాతాపిమిల్వలమ్
యోఽగస్త్యాయ త్వతిథయే పేచే వాతాపిమిల్వలః ॥15॥

అనుహ్రాదస్య సూర్యాయాం బాష్కలో మహిషస్తథా
విరోచనస్తు ప్రాహ్రాదిర్దేవ్యాం తస్యాభవద్బలిః ॥16॥

బాణజ్యేష్ఠం పుత్రశతమశనాయాం తతోఽభవత్
తస్యానుభావం సుశ్లోక్యం పశ్చాదేవాభిధాస్యతే ॥17॥

బాణ ఆరాధ్య గిరిశం లేభే తద్గణముఖ్యతామ్
యత్పార్శ్వే భగవానాస్తే హ్యద్యాపి పురపాలకః ॥18॥

మరుతశ్చ దితేః పుత్రాశ్చత్వారింశన్నవాధికాః
త ఆసన్నప్రజాః సర్వే నీతా ఇన్ద్రేణ సాత్మతామ్ ॥19॥

శ్రీరాజోవాచ
కథం త ఆసురం భావమపోహ్యౌత్పత్తికం గురో
ఇన్ద్రేణ ప్రాపితాః సాత్మ్యం కిం తత్సాధు కృతం హి తైః ॥20॥

ఇమే శ్రద్దధతే బ్రహ్మన్నృషయో హి మయా సహ
పరిజ్ఞానాయ భగవంస్తన్నో వ్యాఖ్యాతుమర్హసి ॥21॥

శ్రీసూత ఉవాచ
తద్విష్ణురాతస్య స బాదరాయణిర్వచో నిశమ్యాదృతమల్పమర్థవత్
సభాజయన్సన్నిభృతేన చేతసా జగాద సత్రాయణ సర్వదర్శనః ॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ
హతపుత్రా దితిః శక్ర పార్ష్ణిగ్రాహేణ విష్ణునా
మన్యునా శోకదీప్తేన జ్వలన్తీ పర్యచిన్తయత్ ॥23॥

కదా ను భ్రాతృహన్తారమిన్ద్రియారామముల్బణమ్
అక్లిన్నహృదయం పాపం ఘాతయిత్వా శయే సుఖమ్ ॥24॥

కృమివిడ్భస్మసంజ్ఞాసీద్యస్యేశాభిహితస్య చ
భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః ॥25॥

ఆశాసానస్య తస్యేదం ధ్రువమున్నద్ధచేతసః
మదశోషక ఇన్ద్రస్య భూయాద్యేన సుతో హి మే ॥26॥

ఇతి భావేన సా భర్తురాచచారాసకృత్ప్రియమ్
శుశ్రూషయానురాగేణ ప్రశ్రయేణ దమేన చ॥27॥

భక్త్యా పరమయా రాజన్మనోజ్ఞైర్వల్గుభాషితైః
మనో జగ్రాహ భావజ్ఞా సస్మితాపాఙ్గవీక్షణైః॥28॥

ఏవం స్త్రియా జడీభూతో విద్వానపి మనోజ్ఞయా
బాఢమిత్యాహ వివశో న తచ్చిత్రం హి యోషితి॥29॥

విలోక్యైకాన్తభూతాని భూతాన్యాదౌ ప్రజాపతిః
స్త్రియం చక్రే స్వదేహార్ధం యయా పుంసాం మతిర్హృతా॥30॥

ఏవం శుశ్రూషితస్తాత భగవాన్కశ్యపః స్త్రియా
ప్రహస్య పరమప్రీతో దితిమాహాభినన్ద్య చ॥31॥

శ్రీకశ్యప ఉవాచ
వరం వరయ వామోరు ప్రీతస్తేఽహమనిన్దితే
స్త్రియా భర్తరి సుప్రీతే కః కామ ఇహ చాగమః॥32॥

పతిరేవ హి నారీణాం దైవతం పరమం స్మృతమ్
మానసః సర్వభూతానాం వాసుదేవః శ్రియః పతిః॥33॥

స ఏవ దేవతాలిఙ్గైర్నామరూపవికల్పితైః
ఇజ్యతే భగవాన్పుమ్భిః స్త్రీభిశ్చ పతిరూపధృక్॥34॥

తస్మాత్పతివ్రతా నార్యః శ్రేయస్కామాః సుమధ్యమే
యజన్తేఽనన్యభావేన పతిమాత్మానమీశ్వరమ్॥35॥

సోఽహం త్వయార్చితో భద్రే ఈదృగ్భావేన భక్తితః
తం తే సమ్పాదయే కామమసతీనాం సుదుర్లభమ్॥36॥

దితిరువాచ
వరదో యది మే బ్రహ్మన్పుత్రమిన్ద్రహణం వృణే
అమృత్యుం మృతపుత్రాహం యేన మే ఘాతితౌ సుతౌ॥37॥

నిశమ్య తద్వచో విప్రో విమనాః పర్యతప్యత
అహో అధర్మః సుమహానద్య మే సముపస్థితః॥38॥

అహో అర్థేన్ద్రియారామో యోషిన్మయ్యేహ మాయయా
గృహీతచేతాః కృపణః పతిష్యే నరకే ధ్రువమ్॥39॥

కోఽతిక్రమోఽనువర్తన్త్యాః స్వభావమిహ యోషితః
ధిఙ్మాం బతాబుధం స్వార్థే యదహం త్వజితేన్ద్రియః॥40॥

శరత్పద్మోత్సవం వక్త్రం వచశ్చ శ్రవణామృతమ్
హృదయం క్షురధారాభం స్త్రీణాం కో వేద చేష్టితమ్॥41॥

న హి కశ్చిత్ప్రియః స్త్రీణామఞ్జసా స్వాశిషాత్మనామ్
పతిం పుత్రం భ్రాతరం వా ఘ్నన్త్యర్థే ఘాతయన్తి చ॥42॥

ప్రతిశ్రుతం దదామీతి వచస్తన్న మృషా భవేత్
వధం నార్హతి చేన్ద్రోఽపి తత్రేదముపకల్పతే॥43॥

ఇతి సఞ్చిన్త్య భగవాన్మారీచః కురునన్దన
ఉవాచ కిఞ్చిత్కుపిత ఆత్మానం చ విగర్హయన్॥44॥

శ్రీకశ్యప ఉవాచ
పుత్రస్తే భవితా భద్రే ఇన్ద్రహాదేవబాన్ధవః
సంవత్సరం వ్రతమిదం యద్యఞ్జో ధారయిష్యసి॥45॥

దితిరువాచ
ధారయిష్యే వ్రతం బ్రహ్మన్బ్రూహి కార్యాణి యాని మే
యాని చేహ నిషిద్ధాని న వ్రతం ఘ్నన్తి యాన్యుత॥46॥

శ్రీకశ్యప ఉవాచ
న హింస్యాద్భూతజాతాని న శపేన్నానృతం వదేత్
న ఛిన్ద్యాన్నఖరోమాణి న స్పృశేద్యదమఙ్గలమ్॥47॥

నాప్సు స్నాయాన్న కుప్యేత న సమ్భాషేత దుర్జనైః
న వసీతాధౌతవాసః స్రజం చ విధృతాం క్వచిత్॥48॥

నోచ్ఛిష్టం చణ్డికాన్నం చ సామిషం వృషలాహృతమ్
భుఞ్జీతోదక్యయా దృష్టం పిబేన్నాఞ్జలినా త్వపః॥49॥

నోచ్ఛిష్టాస్పృష్టసలిలా సన్ధ్యాయాం ముక్తమూర్ధజా
అనర్చితాసంయతవాక్నాసంవీతా బహిశ్చరేత్॥50॥

నాధౌతపాదాప్రయతా నార్ద్రపాదా ఉదక్శిరాః
శయీత నాపరాఙ్నాన్యైర్న నగ్నా న చ సన్ధ్యయోః॥51॥

ధౌతవాసా శుచిర్నిత్యం సర్వమఙ్గలసంయుతా
పూజయేత్ప్రాతరాశాత్ప్రాగ్గోవిప్రాఞ్శ్రియమచ్యుతమ్॥52॥

స్త్రియో వీరవతీశ్చార్చేత్స్రగ్గన్ధబలిమణ్డనైః
పతిం చార్చ్యోపతిష్ఠేత ధ్యాయేత్కోష్ఠగతం చ తమ్॥53॥

సాంవత్సరం పుంసవనం వ్రతమేతదవిప్లుతమ్
ధారయిష్యసి చేత్తుభ్యం శక్రహా భవితా సుతః॥54॥

బాఢమిత్యభ్యుపేత్యాథ దితీ రాజన్మహామనాః
కశ్యపాద్గర్భమాధత్త వ్రతం చాఞ్జో దధార సా॥55॥

మాతృష్వసురభిప్రాయమిన్ద్ర ఆజ్ఞాయ మానద
శుశ్రూషణేనాశ్రమస్థాం దితిం పర్యచరత్కవిః॥56॥

నిత్యం వనాత్సుమనసః ఫలమూలసమిత్కుశాన్
పత్రాఙ్కురమృదోఽపశ్చ కాలే కాల ఉపాహరత్॥57॥

ఏవం తస్యా వ్రతస్థాయా వ్రతచ్ఛిద్రం హరిర్నృప
ప్రేప్సుః పర్యచరజ్జిహ్మో మృగహేవ మృగాకృతిః॥58॥

నాధ్యగచ్ఛద్వ్రతచ్ఛిద్రం తత్పరోఽథ మహీపతే
చిన్తాం తీవ్రాం గతః శక్రః కేన మే స్యాచ్ఛివం త్విహ॥59॥

ఏకదా సా తు సన్ధ్యాయాముచ్ఛిష్టా వ్రతకర్శితా
అస్పృష్టవార్యధౌతాఙ్ఘ్రిః సుష్వాప విధిమోహితా॥60॥

లబ్ధ్వా తదన్తరం శక్రో నిద్రాపహృతచేతసః
దితేః ప్రవిష్ట ఉదరం యోగేశో యోగమాయయా॥61॥

చకర్త సప్తధా గర్భం వజ్రేణ కనకప్రభమ్
రుదన్తం సప్తధైకైకం మా రోదీరితి తాన్పునః॥62॥

తమూచుః పాట్యమానాస్తే సర్వే ప్రాఞ్జలయో నృప
కిం న ఇన్ద్ర జిఘాంససి భ్రాతరో మరుతస్తవ॥63॥

మా భైష్ట భ్రాతరో మహ్యం యూయమిత్యాహ కౌశికః
అనన్యభావాన్పార్షదానాత్మనో మరుతాం గణాన్॥64॥

న మమార దితేర్గర్భః శ్రీనివాసానుకమ్పయా
బహుధా కులిశక్షుణ్ణో ద్రౌణ్యస్త్రేణ యథా భవాన్॥65॥

సకృదిష్ట్వాదిపురుషం పురుషో యాతి సామ్యతామ్
సంవత్సరం కిఞ్చిదూనం దిత్యా యద్ధరిరర్చితః॥66॥

సజూరిన్ద్రేణ పఞ్చాశద్దేవాస్తే మరుతోఽభవన్
వ్యపోహ్య మాతృదోషం తే హరిణా సోమపాః కృతాః॥67॥

దితిరుత్థాయ దదృశే కుమారాననలప్రభాన్
ఇన్ద్రేణ సహితాన్దేవీ పర్యతుష్యదనిన్దితా॥68॥

అథేన్ద్రమాహ తాతాహమాదిత్యానాం భయావహమ్
అపత్యమిచ్ఛన్త్యచరం వ్రతమేతత్సుదుష్కరమ్॥69॥

ఏకః సఙ్కల్పితః పుత్రః సప్త సప్తాభవన్కథమ్
యది తే విదితం పుత్ర సత్యం కథయ మా మృషా॥70॥

ఇన్ద్ర ఉవాచ
అమ్బ తేఽహం వ్యవసితముపధార్యాగతోఽన్తికమ్
లబ్ధాన్తరోఽచ్ఛిదం గర్భమర్థబుద్ధిర్న ధర్మదృక్॥71॥

కృత్తో మే సప్తధా గర్భ ఆసన్సప్త కుమారకాః

తేఽపి చైకైకశో వృక్ణాః సప్తధా నాపి మమ్రిరే॥72॥

తతస్తత్పరమాశ్చర్యం వీక్ష్య వ్యవసితం మయా
మహాపురుషపూజాయాః సిద్ధిః కాప్యానుషఙ్గిణీ॥73॥

ఆరాధనం భగవత ఈహమానా నిరాశిషః
యే తు నేచ్ఛన్త్యపి పరం తే స్వార్థకుశలాః స్మృతాః॥74॥

ఆరాధ్యాత్మప్రదం దేవం స్వాత్మానం జగదీశ్వరమ్
కో వృణీత గుణస్పర్శం బుధః స్యాన్నరకేఽపి యత్॥75॥

తదిదం మమ దౌర్జన్యం బాలిశస్య మహీయసి
క్షన్తుమర్హసి మాతస్త్వం దిష్ట్యా గర్భో మృతోత్థితః॥76॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇన్ద్రస్తయాభ్యనుజ్ఞాతః శుద్ధభావేన తుష్టయా
మరుద్భిః సహ తాం నత్వా జగామ త్రిదివం ప్రభుః॥77॥

ఏవం తే సర్వమాఖ్యాతం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి
మఙ్గలం మరుతాం జన్మ కిం భూయః కథయామి తే॥78॥

అధ్యాయము – 19

శ్రీరాజోవాచ
వ్రతం పుంసవనం బ్రహ్మన్భవతా యదుదీరితమ్
తస్య వేదితుమిచ్ఛామి యేన విష్ణుః ప్రసీదతి॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ
శుక్లే మార్గశిరే పక్షే యోషిద్భర్తురనుజ్ఞయా
ఆరభేత వ్రతమిదం సార్వకామికమాదితః॥2॥

నిశమ్య మరుతాం జన్మ బ్రాహ్మణాననుమన్త్ర్య చ
స్నాత్వా శుక్లదతీ శుక్లే వసీతాలఙ్కృతామ్బరే
పూజయేత్ప్రాతరాశాత్ప్రాగ్భగవన్తం శ్రియా సహ॥3॥

అలం తే నిరపేక్షాయ పూర్ణకామ నమోఽస్తు తే
మహావిభూతిపతయే నమః సకలసిద్ధయే॥4॥

యథా త్వం కృపయా భూత్యా తేజసా మహిమౌజసా
జుష్ట ఈశ గుణైః సర్వైస్తతోఽసి భగవాన్ప్రభుః॥5॥

విష్ణుపత్ని మహామాయే మహాపురుషలక్షణే
ప్రీయేథా మే మహాభాగే లోకమాతర్నమోఽస్తు తే॥6॥

ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ మహానుభావాయ మహావిభూతిపతయే సహ
మహావిభూతిభిర్బలిముపహరామీతి అనేనాహరహర్మన్త్రేణ

విష్ణోరావాహనార్ఘ్యపాద్యోపస్పర్శనస్నానవాసోపవీతవిభూషణగన్ధపుష్పధూపదీపోపహారాద్యుపచారాన
అమాహితోపాహరేత్ ॥7॥

హవిఃశేషం చ జుహుయాదనలే ద్వాదశాహుతీః
ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ మహావిభూతిపతయే స్వాహేతి ॥8॥

శ్రియం విష్ణుం చ వరదావాశిషాం ప్రభవావుభౌ
భక్త్యా సమ్పూజయేన్నిత్యం యదీచ్ఛేత్సర్వసమ్పదః ॥9॥

ప్రణమేద్దణ్డవద్భూమౌ భక్తిప్రహ్వేణ చేతసా
దశవారం జపేన్మన్త్రం తతః స్తోత్రముదీరయేత్ ॥10॥

యువాం తు విశ్వస్య విభూ జగతః కారణం పరమ్
ఇయం హి ప్రకృతిః సూక్ష్మా మాయాశక్తిర్దురత్యయా ॥11॥

తస్యా అధీశ్వరః సాక్షాత్త్వమేవ పురుషః పరః
త్వం సర్వయజ్ఞ ఇజ్యేయం క్రియేయం ఫలభుగ్భవాన్ ॥12॥

గుణవ్యక్తిరియం దేవీ వ్యఞ్జకో గుణభుగ్భవాన్
త్వం హి సర్వశరీర్యాత్మా శ్రీః శరీరేన్ద్రియాశయాః
నామరూపే భగవతీ ప్రత్యయస్త్వమపాశ్రయః ॥13॥

యథా యువాం త్రిలోకస్య వరదౌ పరమేష్ఠినౌ
తథా మ ఉత్తమశ్లోక సన్తు సత్యా మహాశిషః ॥14॥

ఇత్యభిష్టూయ వరదం శ్రీనివాసం శ్రియా సహ
తన్నిఃసార్యోపహరణం దత్త్వాచమనమర్చయేత్ ॥15॥

తతః స్తువీత స్తోత్రేణ భక్తిప్రహ్వేణ చేతసా
యజ్ఞోచ్ఛిష్టమవఘ్రాయ పునరభ్యర్చయేద్ధరిమ్ ॥16॥

పతిం చ పరయా భక్త్యా మహాపురుషచేతసా
ప్రియైస్తైస్తైరుపనమేత్ప్రేమశీలః స్వయం పతిః
బిభృయాత్సర్వకర్మాణి పత్న్యా ఉచ్చావచాని చ ॥17॥

కృతమేకతరేణాపి దమ్పత్యోరుభయోరపి
పత్న్యాం కుర్యాదనర్హాయాం పతిరేతత్సమాహితః ॥18॥

విష్ణోర్వ్రతమిదం బిభ్రన్న విహన్యాత్కథఞ్చన
విప్రాన్స్త్రియో వీరవతీః స్రగ్గన్ధబలిమణ్డనైః
అర్చేదహరహర్భక్త్యా దేవం నియమమాస్థితా ॥19॥

ఉద్వాస్య దేవం స్వే ధామ్ని తన్నివేదితమగ్రతః
అద్యాదాత్మవిశుద్ధ్యర్థం సర్వకామసమృద్ధయే ॥20॥

ఏతేన పూజావిధినా మాసాన్ద్వాదశ హాయనమ్
నీత్వాథోపరమేత్సాధ్వీ కార్తికే చరమేఽహని ॥21॥

శ్వోభూతేఽప ఉపస్పృశ్య కృష్ణమభ్యర్చ్య పూర్వవత్
పయఃశృతేన జుహుయాచ్చరుణా సహ సర్పిషా
పాకయజ్ఞవిధానేన ద్వాదశైవాహుతీః పతిః ||22||

ఆశిషః శిరసాదాయ ద్విజైః ప్రీతైః సమీరితాః
ప్రణమ్య శిరసా భక్త్యా భుఞ్జీత తదనుజ్ఞయా ||23||

ఆచార్యమగ్రతః కృత్వా వాగ్యతః సహ బన్ధుభిః
దద్యాత్పత్న్యై చరోః శేషం సుప్రజాస్త్వం సుసౌభగమ్ ||24||

ఏతచ్చరిత్వా విధివద్వ్రతం విభోరభీప్సితార్థం లభతే పుమానిహ
స్త్రీ చైతదాస్థాయ లభేత సౌభగం శ్రియం ప్రజాం జీవపతిం యశో గృహమ్ ||25||

కన్యా చ విన్దేత సమగ్రలక్షణం పతిం త్వవీరా హతకిల్బిషాం గతిమ్
మృతప్రజా జీవసుతా ధనేశ్వరీ సుదుర్భగా సుభగా రూపమగ్ర్యమ్ ||26||

విన్దేద్విరూపా విరుజా విముచ్యతే య ఆమయావీన్ద్రియకల్యదేహమ్
ఏతత్పఠన్నభ్యుదయే చ కర్మణ్యనన్తతృప్తిః పితృదేవతానామ్ ||27||

తుష్టాః ప్రయచ్ఛన్తి సమస్తకామాన్హోమావసానే హుతభుక్శ్రీహరిశ్చ
రాజన్మహన్మరుతాం జన్మ పుణ్యం దితేర్వ్రతం చాభిహితం మహత్తే ||28||

||షష్ఠ స్కంధము సంపూర్ణం||

సప్తమ స్కంధము

అధ్యాయము – 1

శ్రీరాజోవాచ
సమః ప్రియః సుహృద్బ్రహ్మన్భూతానాం భగవాన్స్వయమ్
ఇన్ద్రస్యార్థే కథం దైత్యానవధీద్విషమో యథా ॥1॥

న హ్యస్యార్థః సురగణైః సాక్షాన్నిఃశ్రేయసాత్మనః
నైవాసురేభ్యో విద్వేషో నోద్వేగశ్చాగుణస్య హి ॥2॥

ఇతి నః సుమహాభాగ నారాయణగుణాన్ప్రతి
సంశయః సుమహాన్జాతస్తద్భవాంశ్ఛేత్తుమర్హతి ॥3॥

శ్రీఋషిరువాచ
సాధు పృష్టం మహారాజ హరేశ్చరితమద్భుతమ్
యద్భాగవతమాహాత్మ్యం భగవద్భక్తివర్ధనమ్ ॥4॥

గీయతే పరమం పుణ్యమృషిభిర్నారదాదిభిః
నత్వా కృష్ణాయ మునయే కథయిష్యే హరేః కథామ్ ॥5॥

నిర్గుణోఽపి హ్యజోఽవ్యక్తో భగవాన్ప్రకృతేః పరః
స్వమాయాగుణమావిశ్య బాధ్యబాధకతాం గతః ॥6॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్నాత్మనో గుణాః
న తేషాం యుగపద్రాజన్హ్రాస ఉల్లాస ఏవ వా ॥7॥

జయకాలే తు సత్త్వస్య దేవర్షీన్రజసోఽసురాన్
తమసో యక్షరక్షాంసి తత్కాలానుగుణోఽభజత్ ॥8॥

జ్యోతిరాదిరివాభాతి సఙ్ఘాతాన్న వివిచ్యతే
విదన్త్యాత్మానమాత్మస్థం మథిత్వా కవయోఽన్తతః ॥9॥

యదా సిసృక్షుః పుర ఆత్మనః పరో రజః సృజత్యేష పృథక్స్వమాయయా
సత్త్వం విచిత్రాసు రిరంసురీశ్వరః శయిష్యమాణస్తమ ఈరయత్యసౌ ॥10॥

కాలం చరన్తం సృజతీశ ఆశ్రయం ప్రధానపుమ్భ్యాం నరదేవ సత్యకృత్ ॥11॥

య ఏష రాజన్నపి కాల ఈశితా సత్త్వం సురానీకమివైధయత్యతః
తత్ప్రత్యనీకానసురాన్సురప్రియో రజస్తమస్కాన్ప్రమిణోత్యురుశ్రవాః ॥12॥

అత్రైవోదాహృతః పూర్వమితిహాసః సురర్షిణా
ప్రీత్యా మహాక్రతౌ రాజన్పృచ్ఛతేఽజాతశత్రవే ॥13॥

దృష్ట్వా మహాద్భుతం రాజా రాజసూయే మహాక్రతౌ
వాసుదేవే భగవతి సాయుజ్యం చేదిభూభుజః ||14||

తత్రాసీనం సురబుషిం రాజా పాణ్డుసుతః క్రతౌ
పప్రచ్ఛ విస్మితమనా మునీనాం శృణ్వతామిదమ్ ||15||

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ
అహో అత్యద్భుతం హ్యేతద్దుర్లభైకాన్తినామపి
వాసుదేవే పరే తత్త్వే ప్రాప్తిశ్చైద్యస్య విద్విషః ||16||

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామః సర్వ ఏవ వయం మునే
భగవన్నిన్దయా వేనో ద్విజైస్తమసి పాతితః ||17||

దమఘోషసుతః పాప ఆరభ్య కలభాషణాత్
సమ్ప్రత్యమర్షీ గోవిన్దే దన్తవక్రశ్చ దుర్మతిః ||18||

శపతోరసకృద్విష్ణుం యద్బ్రహ్మ పరమవ్యయమ్
శ్విత్రో న జాతో జిహ్వాయాం నాన్ధం వివిశతుస్తమః ||19||

కథం తస్మిన్భగవతి దురవగ్రాహ్యధామని
పశ్యతాం సర్వలోకానాం లయమీయతురఞ్జసా ||20||

ఏతద్భ్రామ్యతి మే బుద్ధిర్దీపార్చిరివ వాయునా
బ్రూహ్యేతదద్భుతతమం భగవాన్హ్యత్ర కారణమ్ ||21||

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
రాజ్ఞస్తద్వచ ఆకర్ణ్య నారదో భగవానృషిః
తుష్టః ప్రాహ తమాభాష్య శృణ్వత్యాస్తత్సదః కథాః ||22||

శ్రీనారద ఉవాచ
నిన్దనస్తవసత్కార న్యక్కారార్థం కలేవరమ్
ప్రధానపరయో రాజన్నవివేకేన కల్పితమ్ ||23||

హింసా తదభిమానేన దణ్డపారుష్యయోర్యథా
వైషమ్యమిహ భూతానాం మమాహమితి పార్థివ ||24||

యన్నిబద్ధోऽభిమానోऽయం తద్వధాత్ప్రాణినాం వధః
తథా న యస్య కైవల్యాదభిమానోऽఖిలాత్మనః
పరస్య దమకర్తుర్హి హింసా కేనాస్య కల్ప్యతే ||25||

తస్మాద్వైరానుబన్ధేన నిర్వైరేణ భయేన వా
స్నేహాత్కామేన వా యుఞ్జ్యాత్కథఞ్చిన్నేక్షతే పృథక్ ||26||

యథా వైరానుబన్ధేన మర్త్యస్తన్మయతామియాత్
న తథా భక్తియోగేన ఇతి మే నిశ్చితా మతిః ||27||

కీటః పేశస్కృతా రుద్ధః కుడ్యాయాం తమనుస్మరన్

సంరమ్భభయయోగేన విన్దతే తత్స్వరూపతామ్ ॥28॥

ఏవం కృష్ణే భగవతి మాయామనుజ ఈశ్వరే
వైరేణ పూతపాప్మానస్తమాపురనుచిన్తయా ॥29॥

కామాద్ద్వేషాద్భయాత్స్నేహాద్యథా భక్త్యేశ్వరే మనః
ఆవేశ్య తదఘం హిత్వా బహవస్తద్గతిం గతాః ॥30॥

గోప్యః కామాద్భయాత్కంసో ద్వేషాచ్చైద్యాదయో నృపాః
సమ్బన్ధాద్వృష్ణయః స్నేహాద్యూయం భక్త్యా వయం విభో ॥31॥

కతమోఽపి న వేనః స్యాత్పఞ్చానాం పురుషం ప్రతి
తస్మాత్కేనాప్యుపాయేన మనః కృష్ణే నివేశయేత్ ॥32॥

మాతృష్వస్రేయో వశ్చైద్యో దన్తవక్రశ్చ పాణ్డవ
పార్షదప్రవరౌ విష్ణోర్విప్రశాపాత్పదచ్యుతౌ ॥33॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ
కీదృశః కస్య వా శాపో హరిదాసాభిమర్శనః
అశ్రద్ధేయ ఇవాభాతి హరేరేకాన్తినాం భవః ॥34॥

దేహేన్ద్రియాసుహీనానాం వైకుణ్ఠపురవాసినామ్
దేహసమ్బన్ధసమ్బద్ధమేతదాఖ్యాతుమర్హసి ॥35॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏకదా బ్రహ్మణః పుత్రా విష్ణులోకం యదృచ్ఛయా
సనన్దనాదయో జగ్ముశ్చరన్తో భువనత్రయమ్ ॥36॥

పఞ్చషడ్ఢాయనార్భాభాః పూర్వేషామపి పూర్వజాః
దిగ్వాససః శిశూన్మత్వా ద్వాఃస్థౌ తాన్ప్రత్యషేధతామ్ ॥37॥

అశపన్కుపితా ఏవం యువాం వాసం న చార్హథః
రజస్తమోభ్యాం రహితే పాదమూలే మధుద్విషః
పాపిష్ఠామాసురీం యోనిం బాలిశౌ యాతమాశ్వతః ॥38॥

ఏవం శప్తౌ స్వభవనాత్పతన్తౌ తౌ కృపాలుభిః
ప్రోక్తౌ పునర్జన్మభిర్వాం త్రిభిర్లోకాయ కల్పతామ్ ॥39॥

జజ్ఞాతే తౌ దితేః పుత్రౌ దైత్యదానవవన్దితౌ
హిరణ్యకశిపుర్జ్యేష్ఠో హిరణ్యాక్షోఽనుజస్తతః ॥40॥

హతో హిరణ్యకశిపుర్హరిణా సింహరూపిణా
హిరణ్యాక్షో ధరోద్ధారే బిభ్రతా శౌకరం వపుః ॥41॥

హిరణ్యకశిపుః పుత్రం ప్రహ్లాదం కేశవప్రియమ్
జిఘాంసురకరోన్నానా యాతనా మృత్యుహేతవే ॥42॥

తం సర్వభూతాత్మభూతం ప్రశాన్తం సమదర్శనమ్
భగవత్తేజసా స్పృష్టం నాశక్నోద్ధన్తుముద్యమైః ||43||

తతస్తౌ రాక్షసౌ జాతౌ కేశిన్యాం విశ్రవఃసుతౌ
రావణః కుమ్భకర్ణశ్చ సర్వలోకోపతాపనౌ ||44||

తత్రాపి రాఘవో భూత్వా న్యహనచ్ఛాపముక్తయే
రామవీర్యం శ్రోష్యసి త్వం మార్కణ్డేయముఖాత్ప్రభో ||45||

తావత్ర క్షత్రియౌ జాతౌ మాతృష్వస్రాత్మజౌ తవ
అధునా శాపనిర్ముక్తౌ కృష్ణచక్రహతాంహసౌ ||46||

వైరానుబన్ధతీవ్రేణ ధ్యానేనాచ్యుతసాత్మతామ్
నీతౌ పునర్హరేః పార్శ్వం జగ్మతుర్విష్ణుపార్షదౌ ||47||

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ
విద్వేషో దయితే పుత్రే కథమాసీన్మహాత్మని
బ్రూహి మే భగవన్యేన ప్రహ్లాదస్యాచ్యుతాత్మతా ||48||

అధ్యాయము – 2

శ్రీనారద ఉవాచ
భ్రాతర్యేవం వినిహతే హరిణా క్రోడమూర్తినా
హిరణ్యకశిపూ రాజన్పర్యతప్యద్రుషా శుచా ||1||

ఆహ చేదం రుషా పూర్ణః సన్దష్టదశనచ్ఛదః
కోపోజ్జ్వలద్భ్యాం చక్షుర్భ్యాం నిరీక్షన్ధూమ్రమమ్బరమ్ ||2||

కరాలదంష్ట్రోగ్రదృష్ట్యా దుష్ప్రేక్ష్యభ్రుకుటీముఖః
శూలముద్యమ్య సదసి దానవానిదమబ్రవీత్ ||3||

భో భో దానవదైతేయా ద్విమూర్ధంస్త్ర్యక్ష శమ్బర
శతబాహో హయగ్రీవ నముచే పాక ఇల్వల ||4||

విప్రచిత్తే మమ వచః పులోమన్శకునాదయః
శృణుతానన్తరం సర్వే క్రియతామాశు మా చిరమ్ ||5||

సపత్నైర్ఘాతితః క్షుద్రైర్భ్రాతా మే దయితః సుహృత్
పార్ష్ణిగ్రాహేణ హరిణా సమేనాప్యుపధావనైః ||6||

తస్య త్యక్తస్వభావస్య ఘృణేర్మాయావనౌకసః
భజన్తం భజమానస్య బాలస్యేవాస్థిరాత్మనః ||7||

మచ్ఛూలభిన్నగ్రీవస్య భూరిణా రుధిరేణ వై
అసృక్ప్రియం తర్పయిష్యే భ్రాతరం మే గతవ్యథః ||8||

తస్మిన్కూటేఽహితే నష్టే కృత్తమూలే వనస్పతౌ

విటపా ఇవ శుష్యన్తి విష్ణుప్రాణా దివౌకసః॥9॥

తావద్యాత భువం యూయం బ్రహ్మక్షత్రసమేధితామ్
సూదయధ్వం తపోయజ్ఞ స్వాధ్యాయవ్రతదానినః॥10॥

విష్ణుర్ద్విజక్రియామూలో యజ్ఞో ధర్మమయః పుమాన్
దేవర్షిపితృభూతానాం ధర్మస్య చ పరాయణమ్॥11॥

యత్ర యత్ర ద్విజా గావో వేదా వర్ణాశ్రమక్రియాః
తం తం జనపదం యాత సన్దీపయత వృశ్చత॥12॥

ఇతి తే భర్తృనిర్దేశమాదాయ శిరసాదృతాః
తథా ప్రజానాం కదనం విదధుః కదనప్రియాః॥13॥

పురగ్రామవ్రజోద్యాన క్షేత్రారామాశ్రమాకరాన్
ఖేటఖర్వటఘోషాంశ్చ దదహుః పత్తనాని చ॥14॥

కేచిత్ఖనిత్రైర్బిభిదుః సేతుప్రాకారగోపురాన్
ఆజీవ్యాంశ్చిచ్ఛిదుర్వృక్షాన్కేచిత్పరశుపాణయః
ప్రాదహన్శరణాన్యేకే ప్రజానాం జ్వలితోల్ముకైః॥15॥

ఏవం విప్రకృతే లోకే దైత్యేన్ద్రానుచరైర్ముహుః
దివం దేవాః పరిత్యజ్య భువి చేరురలక్షితాః॥16॥

హిరణ్యకశిపుర్భ్రాతుః సమ్పరేతస్య దుఃఖితః
కృత్వా కటోదకాదీని భ్రాతృపుత్రానసాన్త్వయత్॥17॥

శకునిం శమ్బరం ధృష్టిం భూతసన్తాపనం వృకమ్
కాలనాభం మహానాభం హరిశ్మశ్రుమథోత్కచమ్॥18॥

తన్మాతరం రుషాభానుం దితిం చ జననీం గిరా
శ్లక్ష్ణయా దేశకాలజ్ఞ ఇదమాహ జనేశ్వర॥19॥

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ
అమ్బామ్బ హే వధూః పుత్రా వీరం మార్హథ శోచితుమ్
రిపోరభిముఖే శ్లాఘ్యః శూరాణాం వధ ఈప్సితః॥20॥

భూతానామిహ సంవాసః ప్రపాయామివ సువ్రతే
దైవేనైకత్ర నీతానామున్నీతానాం స్వకర్మభిః॥21॥

నిత్య ఆత్మావ్యయః శుద్ధః సర్వగః సర్వవిత్పరః
ధత్తేఽసావాత్మనో లిఙ్గం మాయయా విసృజన్గుణాన్॥22॥

యథామ్భసా ప్రచలతా తరవోఽపి చలా ఇవ
చక్షుషా భ్రామ్యమాణేన దృశ్యతే చలతీవ భూః॥23॥

ఏవం గుణైర్భ్రామ్యమాణే మనస్యవికలః పుమాన్

యాతి తత్సామ్యతాం భద్రే హ్యలిఙ్గో లిఙ్గవానివ ॥24॥

ఏష ఆత్మవిపర్యాసో హ్యలిఙ్గే లిఙ్గభావనా
ఏష ప్రియాప్రియైర్యోగో వియోగః కర్మసంసృతిః ॥25॥

సమ్భవశ్చ వినాశశ్చ శోకశ్చ వివిధః స్మృతః
అవివేకశ్చ చిన్తా చ వివేకాస్మృతిరేవ చ ॥26॥

అత్రాప్యుదాహరన్తీమమితిహాసం పురాతనమ్
యమస్య ప్రేతబన్ధూనాం సంవాదం తం నిబోధత ॥27॥

ఉశీనరేష్వభూద్రాజా సుయజ్ఞ ఇతి విశ్రుతః
సపత్నైర్నిహతో యుద్ధే జ్ఞాతయస్తముపాసత ॥28॥

విశీర్ణరత్నకవచం విభ్రష్టాభరణస్రజమ్
శరనిర్భిన్నహృదయం శయానమసృగావిలమ్ ॥29॥

ప్రకీర్ణకేశం ధ్వస్తాక్షం రభసా దష్టదచ్ఛదమ్
రజఃకుణ్ఠముఖామ్భోజం ఛిన్నాయుధభుజం మృధే ॥30॥

ఉశీనరేన్ద్రం విధినా తథా కృతం పతిం మహిష్యః ప్రసమీక్ష్య దుఃఖితాః
హతాః స్మ నాథేతి కరైరురో భృశం ఘ్నన్త్యో ముహుస్తత్పదయోరుపాపతన్ ॥31॥

రుదత్య ఉచ్చైర్దయితాఙ్ఘ్రిపఙ్కజం సిఞ్చన్త్య అస్రైః కుచకుఙ్కుమారుణైః
విస్రస్తకేశాభరణాః శుచం నృణాం సృజన్త్య ఆక్రన్దనయా విలేపిరే ॥32॥

అహో విధాత్రాకరుణేన నః ప్రభో భవాన్ప్రణీతో దృగగోచరాం దశామ్
ఉశీనరాణామసి వృత్తిదః పురా కృతోఽధునా యేన శుచాం వివర్ధనః ॥33॥

త్వయా కృతజ్ఞేన వయం మహీపతే కథం వినా స్యామ సుహృత్తమేన తే
తత్రానుయానం తవ వీర పాదయోః శుశ్రూషతీనాం దిశ యత్ర యాస్యసి ॥34॥

ఏవం విలపతీనాం వై పరిగృహ్య మృతం పతిమ్
అనిచ్ఛతీనాం నిర్హారమర్కోఽస్తం సన్న్యవర్తత ॥35॥

తత్ర హ ప్రేతబన్ధూనామాశ్రుత్య పరిదేవితమ్
ఆహ తాన్బాలకో భూత్వా యమః స్వయముపాగతః ॥36॥

శ్రీయమ ఉవాచ
అహో అమీషాం వయసాధికానాం విపశ్యతాం లోకవిధిం విమోహః
యత్రాగతస్తత్ర గతం మనుష్యం స్వయం సధర్మా అపి శోచన్త్యపార్థమ్ ॥37॥

అహో వయం ధన్యతమా యదత్ర త్యక్తాః పితృభ్యాం న విచిన్తయామః
అభక్ష్యమాణా అబలా వృకాదిభిః స రక్షితా రక్షతి యో హి గర్భే ॥38॥

య ఇచ్ఛయేశః సృజతీదమవ్యయో య ఏవ రక్షత్యవలుమ్పతే చ యః
తస్యాబలాః క్రీడనమాహురీశితుశ్చరాచరం నిగ్రహసఙ్గ్రహే ప్రభుః ॥39॥

పథి చ్యుతం తిష్ఠతి దిష్టరక్షితం గృహే స్థితం తద్విహతం వినశ్యతి
జీవత్యనాథోఽపి తదీక్షితో వనే గృహేఽభిగుప్తోఽస్య హతో న జీవతి ||40||

భూతాని తైస్తైర్నిజయోనికర్మభిర్భవన్తి కాలే న భవన్తి సర్వశః
న తత్ర హాత్మా ప్రకృతావపి స్థితస్తస్యా గుణైరన్యతమో హి బధ్యతే ||41||

ఇదం శరీరం పురుషస్య మోహజం యథా పృథగ్భౌతికమీయతే గృహమ్
యథౌదకైః పార్థివతైజసైర్జనః కాలేన జాతో వికృతో వినశ్యతి ||42||

యథానలో దారుషు భిన్న ఈయతే యథానిలో దేహగతః పృథక్స్థితః
యథా నభః సర్వగతం న సజ్జతే తథా పుమాన్సర్వగుణాశ్రయః పరః ||43||

సుయజ్ఞో నన్వయం శేతే మూఢా యమనుశోచథ
యః శ్రోతా యోఽనువక్తేహ స న దృశ్యేత కర్హిచిత్ ||44||

న శ్రోతా నానువక్తాయం ముఖ్యోఽప్యత్ర మహానసుః
యస్త్విహేన్ద్రియవానాత్మా స చాన్యః ప్రాణదేహయోః ||45||

భూతేన్ద్రియమనోలిఙ్గాన్దేహానుచ్చావచాన్విభుః
భజత్యుత్సృజతి హ్యన్యస్తచ్చాపి స్వేన తేజసా ||46||

యావల్లిఙ్గాన్వితో హ్యాత్మా తావత్కర్మనిబన్ధనమ్
తతో విపర్యయః క్లేశో మాయాయోగోఽనువర్తతే ||47||

వితథాభినివేశోఽయం యద్గుణేష్వర్థదృగ్వచః
యథా మనోరథః స్వప్నః సర్వమైన్ద్రియకం మృషా ||48||

అథ నిత్యమనిత్యం వా నేహ శోచన్తి తద్విదః
నాన్యథా శక్యతే కర్తుం స్వభావః శోచతామితి ||49||

లుబ్ధకో విపినే కశ్చిత్పక్షిణాం నిర్మితోఽన్తకః
వితత్య జాలం విదధే తత్ర తత్ర ప్రలోభయన్ ||50||

కులిఙ్గమిథునం తత్ర విచరత్సమదృశ్యత
తయోః కులిఙ్గీ సహసా లుబ్ధకేన ప్రలోభితా ||51||

ఆసజ్జత సిచస్తన్త్ర్యాం మహిష్యః కాలయన్త్రితా
కులిఙ్గస్తాం తథాపన్నాం నిరీక్ష్య భృశదుఃఖితః
స్నేహాదకల్పః కృపణః కృపణాం పర్యదేవయత్ ||52||

అహో అకరుణో దేవః స్త్రియాకరుణయా విభుః
కృపణం మామనుశోచన్త్యా దీనయా కిం కరిష్యతి ||53||

కామం నయతు మాం దేవః కిమర్ధేనాత్మనో హి మే
దీనేన జీవతా దుఃఖమనేన విధురాయుషా ||54||

కథం త్వజాతపక్షాంస్తాన్మాతృహీనాన్బిభర్మ్యహమ్

మన్దభాగ్యాః ప్రతీక్షన్తే నీడే మే మాతరం ప్రజాః॥55॥

ఏవం కులిఙ్గం విలపన్తమారాత్ప్రియావియోగాతురమశ్రుకణ్ఠమ్
స ఏవ తం శాకునికః శరేణ వివ్యాధ కాలప్రహితో విలీనః॥56॥

ఏవం యూయమపశ్యన్త్య ఆత్మాపాయమబుద్ధయః
నైనం ప్రాప్స్యథ శోచన్త్యః పతిం వర్షశతైరపి॥57॥

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ
బాల ఏవం ప్రవదతి సర్వే విస్మితచేతసః
జ్ఞాతయో మేనిరే సర్వమనిత్యమయథోత్థితమ్॥58॥

యమ ఏతదుపాఖ్యాయ తత్రైవాన్తరధీయత
జ్ఞాతయో హి సుయజ్ఞస్య చక్రుర్యత్సామ్పరాయికమ్॥59॥

అతః శోచత మా యూయం పరం చాత్మానమేవ వా
క ఆత్మా కః పరో వాత్ర స్వీయః పారక్య ఏవ వా
స్వపరాభినివేశేన వినాజ్ఞానేన దేహినామ్॥60॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఇతి దైత్యపతేర్వాక్యం దితిరాకర్ణ్య సస్నుషా
పుత్రశోకం క్షణాత్త్యక్త్వా తత్త్వే చిత్తమధారయత్॥61॥

అధ్యాయము – 3

శ్రీనారద ఉవాచ
హిరణ్యకశిపూ రాజన్నజేయమజరామరమ్
ఆత్మానమప్రతిద్వన్ద్వమేకరాజం వ్యధిత్సత॥1॥

స తేపే మన్దరద్రోణ్యాం తపః పరమదారుణమ్
ఊర్ధ్వబాహుర్నభోదృష్టిః పాదాఙ్గుష్ఠాశ్రితావనిః॥2॥

జటాదీధితిభీ రేజే సంవర్తార్క ఇవాంశుభిః
తస్మింస్తపస్తప్యమానే దేవాః స్థానాని భేజిరే॥3॥

తస్య మూర్ధ్నః సముద్భూతః సధూమోఽగ్నిస్తపోమయః
తీర్యగూర్ధ్వమధో లోకాన్ప్రాతపద్విష్వగీరితః॥4॥

చుక్షుభుర్నద్యుదన్వన్తః సద్వీపాద్రిశ్చచాల భూః
నిపేతుః సగ్రహాస్తారా జజ్వలుశ్చ దిశో దశ॥5॥

తేన తప్తా దివం త్యక్త్వా బ్రహ్మలోకం యయుః సురాః
ధాత్రే విజ్ఞాపయామాసుర్దేవదేవ జగత్పతే॥6॥

దైత్యేన్ద్రతపసా తప్తా దివి స్థాతుం న శక్నుమః
తస్య చోపశమం భూమన్విధేహి యది మన్యసే

లోకా న యావన్నఙ్క్ష్యన్తి బలిహారాస్తవాభిభూః ॥7॥

తస్యాయం కిల సఙ్కల్పశ్చరతో దుశ్చరం తపః
శ్రూయతాం కిం న విదితస్తవాథాపి నివేదితమ్ ॥8॥

సృష్ట్వా చరాచరమిదం తపోయోగసమాధినా
అధ్యాస్తే సర్వధిష్ణ్యేభ్యః పరమేష్ఠీ నిజాసనమ్ ॥9॥

తదహం వర్ధమానేన తపోయోగసమాధినా
కాలాత్మనోశ్చ నిత్యత్వాత్సాధయిష్యే తథాత్మనః ॥10॥

అన్యథేదం విధాస్యేఽహమయథా పూర్వమోజసా
కిమన్యైః కాలనిర్ధూతైః కల్పాన్తే వైష్ణవాదిభిః ॥11॥

ఇతి శుశ్రుమ నిర్బన్ధం తపః పరమమాస్థితః
విధత్స్వానన్తరం యుక్తం స్వయం త్రిభువనేశ్వర ॥12॥

తవాసనం ద్విజగవాం పారమేష్ఠ్యం జగత్పతే
భవాయ శ్రేయసే భూత్యై క్షేమాయ విజయాయ చ ॥13॥

ఇతి విజ్ఞాపితో దేవైర్భగవానాత్మభూర్నృప
పరితో భృగుదక్షాద్యైర్యయౌ దైత్యేశ్వరాశ్రమమ్ ॥14॥

న దదర్శ ప్రతిచ్ఛన్నం వల్మీకతృణకీచకైః
పిపీలికాభిరాచీర్ణం మేదస్త్వఙ్మాంసశోణితమ్ ॥15॥

తపన్తం తపసా లోకాన్యథాభ్రాపిహితం రవిమ్
విలక్ష్య విస్మితః ప్రాహ హసంస్తం హంసవాహనః ॥16॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భద్రం తే తపఃసిద్ధోఽసి కాశ్యప
వరదోఽహమనుప్రాప్తో వ్రియతామీప్సితో వరః ॥17॥

అద్రాక్షమహమేతం తే హృత్సారం మహదద్భుతమ్
దంశభక్షితదేహస్య ప్రాణా హ్యస్థిషు శేరతే ॥18॥

నైతత్పూర్వర్షయశ్చక్రుర్న కరిష్యన్తి చాపరే
నిరమ్బుర్ధారయేత్ప్రాణాన్కో వై దివ్యసమాః శతమ్ ॥19॥

వ్యవసాయేన తేఽనేన దుష్కరేణ మనస్వినామ్
తపోనిష్ఠేన భవతాజితోఽహం దితినన్దన ॥20॥

తతస్త ఆశిషః సర్వా దదామ్యసురపుఙ్గవ
మర్తస్య తే హ్యమర్తస్య దర్శనం నాఫలం మమ ॥21॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఇత్యుక్త్వాదిభవో దేవో భక్షితాఙ్గం పిపీలికైః

కమణ్డలుజలేనౌక్షద్దివ్యేనామోఘరాధసా ॥22॥

స తత్కీచకవల్మీకాత్సహజోబలాన్వితః
సర్వావయవసమ్పన్నో వజ్రసంహననో యువా
ఉత్థితస్తప్తహేమాభో విభావసురివైధసః ॥23॥

స నిరీక్ష్యామ్బరే దేవం హంసవాహముపస్థితమ్
ననామ శిరసా భూమౌ తద్దర్శనమహోత్సవః ॥24॥

ఉత్థాయ ప్రాఞ్జలిః ప్రహ్వ ఈక్షమాణో దృశా విభుమ్
హర్షాశ్రుపులకోద్భేదో గిరా గద్గదయాగృణాత్ ॥25॥

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ
కల్పాన్తే కాలసృష్టేన యోఽన్ధేన తమసావృతమ్
అభివ్యనగ్జగదిదం స్వయఞ్జ్యోతిః స్వరోచిషా ॥26॥

ఆత్మనా త్రివృతా చేదం సృజత్యవతి లుమ్పతి
రజఃసత్త్వతమోధామ్నే పరాయ మహతే నమః ॥27॥

నమ ఆద్యాయ బీజాయ జ్ఞానవిజ్ఞానమూర్తయే
ప్రాణేన్ద్రియమనోబుద్ధి వికారైర్వ్యక్తిమీయుషే ॥28॥

త్వమీశిషే జగతస్తస్థుషశ్చ ప్రాణేన ముఖ్యేన పతిః ప్రజానామ్
చిత్తస్య చిత్తైర్మనైన్ద్రియాణాం పతిర్మహాన్భూతగుణాశయేశః ॥29॥

త్వం సప్తతన్తూన్వితనోషి తన్వా త్రయ్యా చతుర్హోత్రకవిద్యయా చ
త్వమేక ఆత్మాత్మవతామనాదిరనన్తపారః కవిరన్తరాత్మా ॥30॥

త్వమేవ కాలోఽనిమిషో జనానామాయుర్లవాద్యవయవైః క్షిణోషి
కూటస్థ ఆత్మా పరమేష్ఠ్యజో మహాంస్త్వం జీవలోకస్య చ జీవ ఆత్మా ॥31॥

త్వత్తః పరం నాపరమప్యనేజదేజచ్చ కిఞ్చిద్వ్యతిరిక్తమస్తి
విద్యాః కలాస్తే తనవశ్చ సర్వా హిరణ్యగర్భోఽసి బృహత్త్రిపృష్ఠః ॥32॥

వ్యక్తం విభో స్థూలమిదం శరీరం యేనేన్ద్రియప్రాణమనోగుణాంస్త్వమ్
భుఙ్క్షే స్థితో ధామని పారమేష్ఠ్యే అవ్యక్త ఆత్మా పురుషః పురాణః ॥33॥

అనన్తావ్యక్తరూపేణ యేనేదమఖిలం తతమ్
చిదచిచ్ఛక్తియుక్తాయ తస్మై భగవతే నమః ॥34॥

యది దాస్యస్యభిమతాన్వరాన్మే వరదోత్తమ
భూతేభ్యస్త్వద్విసృష్టేభ్యో మృత్యుర్మా భూన్మమ ప్రభో ॥35॥

నాన్తర్బహిర్దివా నక్తమన్యస్మాదపి చాయుధైః
న భూమౌ నామ్బరే మృత్యుర్న నరైర్న మృగైరపి ॥36॥

వ్యసుభిర్వాసుమద్భిర్వా సురాసురమహోరగైః

అప్రతిద్వన్ద్వతాం యుద్ధే ఐకపత్యం చ దేహినామ్ ||37||

సర్వేషాం లోకపాలానాం మహిమానం యథాత్మనః
తపోయోగప్రభావాణాం యన్న రిష్యతి కర్హిచిత్ ||38||

అధ్యాయము – 4

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏవం వృతః శతధృతిర్హిరణ్యకశిపోరథ
ప్రాదాత్తత్తపసా ప్రీతో వరాంస్తస్య సుదుర్లభాన్ ||1||

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
తాతేమే దుర్లభాః పుంసాం యాన్వృణీషే వరాన్మమ
తథాపి వితరామ్యఙ్గ వరాన్యద్యపి దుర్లభాన్ ||2||

తతో జగామ భగవానమోఘానుగ్రహో విభుః
పూజితోఽసురవర్యేణ స్తూయమానః ప్రజేశ్వరైః ||3||

ఏవం లబ్ధవరో దైత్యో బిభ్రద్ధేమమయం వపుః
భగవత్యకరోద్ద్వేషం భ్రాతుర్వధమనుస్మరన్ ||4||

స విజిత్య దిశః సర్వా లోకాంశ్చ త్రీన్మహాసురః
దేవాసురమనుష్యేన్ద్రా గన్ధర్వగరుడోరగాన్ ||5||

సిద్ధచారణవిద్యాధ్రానృషీన్పితృపతీన్మనూన్
యక్షరక్షఃపిశాచేశాన్ప్రేతభూతపతీనపి ||6||

సర్వసత్త్వపతీన్జిత్వా వశమానీయ విశ్వజిత్
జహార లోకపాలానాం స్థానాని సహ తేజసా ||7||

దేవోద్యానశ్రియా జుష్టమధ్యాస్తే స్మ త్రిపిష్టపమ్
మహేన్ద్రభవనం సాక్షాన్నిర్మితం విశ్వకర్మణా
త్రైలోక్యలక్ష్మ్యాయతనమధ్యువాసాఖిలర్ద్ధిమత్ ||8||

యత్ర విద్రుమసోపానా మహామారకతా భువః
యత్ర స్ఫాటికకుడ్యాని వైదూర్యస్తమ్భపఙ్క్తయః ||9||

యత్ర చిత్రవితానాని పద్మరాగాసనాని చ
పయఃఫేననిభాః శయ్యా ముక్తాదామపరిచ్ఛదాః ||10||

కూజద్భిర్నూపురైర్దేవ్యః శబ్దయన్త్య ఇతస్తతః
రత్నస్థలీషు పశ్యన్తి సుదతీః సున్దరం ముఖమ్ ||11||

తస్మిన్మహేన్ద్రభవనే మహాబలో మహామనా నిర్జితలోక ఏకరాట్
రేమేఽభివన్ద్యాఙ్ఘ్రియుగః సురాదిభిః ప్రతాపితైరూర్జితచణ్డశాసనః ||12||

తమఙ్గ మత్తం మధునోరుగన్ధినా వివృత్తతామ్రాక్షమశేషధిష్ణ్యపాః

ఉపాసతోపాయనపాణిభిర్వినా త్రిభిస్తపోయోగబలౌజసాం పదమ్ ॥13॥

జగుర్మహేన్ద్రాసనమోజసా స్థితం విశ్వావసుస్తుమ్బురురస్మదాదయః
గన్ధర్వసిద్ధా ఋషయోఽస్తువన్ముహుర్విద్యాధరాశ్చాప్సరసశ్చ పాణ్డవ ॥14॥

స ఏవ వర్ణాశ్రమిభిః క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః
ఇజ్యమానో హవిర్భాగానగ్రహీత్స్వేన తేజసా ॥15॥

అకృష్టపచ్యా తస్యాసీత్సప్తద్వీపవతీ మహీ
తథా కామదుఘా గావో నానాశ్చర్యపదం నభః ॥16॥

రత్నాకరాశ్చ రత్నౌఘాంస్తత్పత్న్యశ్చోహురూర్మిభిః
క్షారసీధుఘృతక్షౌద్ర దధిక్షీరామృతోదకాః ॥17॥

శైలా ద్రోణీభిరాక్రీడం సర్వర్తుషు గుణాన్ద్రుమాః
దధార లోకపాలానామేక ఏవ పృథగ్గుణాన్ ॥18॥

స ఇత్థం నిర్జితకకుబేకరాడ్విషయాన్ప్రియాన్
యథోపజోషం భుఞ్జానో నాతృప్యదజితేన్ద్రియః ॥19॥

ఏవమైశ్వర్యమత్తస్య దృప్తస్యోచ్ఛాస్త్రవర్తినః
కాలో మహాన్వ్యతీయాయ బ్రహ్మశాపముపేయుషః ॥20॥

తస్యోగ్రదణ్డసంవిగ్నాః సర్వే లోకాః సపాలకాః
అన్యత్రాలబ్ధశరణాః శరణం యయురచ్యుతమ్ ॥21॥

తస్యై నమోఽస్తు కాష్ఠాయై యత్రాత్మా హరిరీశ్వరః
యద్గత్వా న నివర్తన్తే శాన్తాః సన్న్యాసినోఽమలాః ॥22॥

ఇతి తే సంయతాత్మానః సమాహితధియోఽమలాః
ఉపతస్థుర్హృషీకేశం వినిద్రా వాయుభోజనాః ॥23॥

తేషామావిరభూద్వాణీ అరూపా మేఘనిఃస్వనా
సన్నాదయన్తీ కకుభః సాధూనామభయఙ్కరీ ॥24॥

మా భైష్ట విబుధశ్రేష్ఠాః సర్వేషాం భద్రమస్తు వః
మద్దర్శనం హి భూతానాం సర్వశ్రేయోపపత్తయే ॥25॥

జ్ఞాతమేతస్య దౌరాత్మ్యం దైతేయాపసదస్య యత్
తస్య శాన్తిం కరిష్యామి కాలం తావత్ప్రతీక్షత ॥26॥

యదా దేవేషు వేదేషు గోషు విప్రేషు సాధుషు
ధర్మే మయి చ విద్వేషః స వా ఆశు వినశ్యతి ॥27॥

నిర్వైరాయ ప్రశాన్తాయ స్వసుతాయ మహాత్మనే
ప్రహ్లాదాయ యదా ద్రుహ్యేద్ధనిష్యేఽపి వరోర్జితమ్ ॥28॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఇత్యుక్తా లోకగురుణా తం ప్రణమ్య దివౌకసః
న్యవర్తన్త గతోద్వేగా మేనిరే చాసురం హతమ్ ॥29॥

తస్య దైత్యపతేః పుత్రాశ్చత్వారః పరమాద్భుతాః
ప్రహ్రాదోఽభూన్మహాంస్తేషాం గుణైర్మహదుపాసకః ॥30॥

బ్రహ్మణ్యః శీలసమ్పన్నః సత్యసన్ధో జితేన్ద్రియః
ఆత్మవత్సర్వభూతానామేకప్రియసుహృత్తమః ॥31॥

దాసవత్సన్నతార్యాఙ్ఘ్రిః పితృవద్దీనవత్సలః
భ్రాతృవత్సదృశే స్నిగ్ధో గురుష్వీశ్వరభావనః
విద్యార్థరూపజన్మాఢ్యో మానస్తమ్భవివర్జితః ॥32॥

నోద్విగ్నచిత్తో వ్యసనేషు నిఃస్పృహః శ్రుతేషు దృష్టేషు గుణేష్వవస్తుదృక్
దాన్తేన్ద్రియప్రాణశరీరధీః సదా ప్రశాన్తకామో రహితాసురోఽసురః ॥33॥

యస్మిన్మహద్గుణా రాజన్గృహ్యన్తే కవిభిర్ముహుః
న తేఽధునా పిధీయన్తే యథా భగవతీశ్వరే ॥34॥

యం సాధుగాథాసదసి రిపవోఽపి సురా నృప
ప్రతిమానం ప్రకుర్వన్తి కిముతాన్యే భవాదృశాః ॥35॥

గుణైరలమసఙ్ఖ్యేయైర్మాహాత్మ్యం తస్య సూచ్యతే
వాసుదేవే భగవతి యస్య నైసర్గికీ రతిః ॥36॥

న్యస్తక్రీడనకో బాలో జడవత్తన్మనస్తయా
కృష్ణగ్రహగృహీతాత్మా న వేద జగదీదృశమ్ ॥37॥

ఆసీనః పర్యటన్నశ్నన్శయానః ప్రపిబన్బ్రువన్
నానుసన్ధత్త ఏతాని గోవిన్దపరిరమ్భితః ॥38॥

క్వచిద్రుదతి వైకుణ్ఠ చిన్తాశబలచేతనః
క్వచిద్ధసతి తచ్చిన్తా హ్లాద ఉద్గాయతి క్వచిత్ ॥39॥

నదతి క్వచిదుత్కణ్ఠో విలజ్జో నృత్యతి క్వచిత్
క్వచిత్తద్భావనాయుక్తస్తన్మయోఽనుచకార హ ॥40॥

క్వచిదుత్పులకస్తూష్ణీమాస్తే సంస్పర్శనిర్వృతః
అస్పన్దప్రణయానన్ద సలిలామీలితేక్షణః ॥41॥

స ఉత్తమశ్లోకపదారవిన్దయోర్నిషేవయాకిఞ్చనసఙ్గలబ్ధయా
తన్వన్పరాం నిర్వృతిమాత్మనో ముహుర్దుఃసఙ్గదీనస్య మనః శమం వ్యధాత్ ॥42॥

తస్మిన్మహాభాగవతే మహాభాగే మహాత్మని
హిరణ్యకశిపూ రాజన్నకరోదఘమాత్మజే ॥43॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ
దేవర్ష ఏతదిచ్ఛామో వేదితుం తవ సువ్రత
యదాత్మజాయ శుద్ధాయ పితాదాత్సాధవే హ్యఘమ్ ॥44॥

పుత్రాన్విప్రతికూలాన్స్వాన్పితరః పుత్రవత్సలాః
ఉపాలభన్తే శిక్షార్థం నైవాఘమపరో యథా ॥45॥

కిముతానువశాన్సాధూంస్తాదృశాన్గురుదేవతాన్
ఏతత్కౌతూహలం బ్రహ్మన్నస్మాకం విధమ ప్రభో
పితుః పుత్రాయ యద్ద్వేషో మరణాయ ప్రయోజితః ॥46॥

అధ్యాయము – 5

శ్రీనారద ఉవాచ
పౌరోహిత్యాయ భగవాన్వృతః కావ్యః కిలాసురైః
షణ్డామర్కౌ సుతౌ తస్య దైత్యరాజగృహాన్తికే ॥1॥

తౌ రాజ్ఞా ప్రాపితం బాలం ప్రహ్లాదం నయకోవిదమ్
పాఠయామాసతుః పాఠ్యానన్యాంశ్చాసురబాలకాన్ ॥2॥

యత్తత్ర గురుణా ప్రోక్తం శుశ్రువేఽనుపపాఠ చ
న సాధు మనసా మేనే స్వపరాసద్గ్రహాశ్రయమ్ ॥3॥

ఏకదాసురరాట్పుత్రమఙ్కమారోప్య పాణ్డవ
పప్రచ్ఛ కథ్యతాం వత్స మన్యతే సాధు యద్భవాన్ ॥4॥

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ
తత్సాధు మన్యేఽసురవర్య దేహినాం సదా సముద్విగ్నధియామసద్గ్రహాత్
హిత్వాత్మపాతం గృహమన్ధకూపం వనం గతో యద్ధరిమాశ్రయేత ॥5॥

శ్రీనారద ఉవాచ
శ్రుత్వా పుత్రగిరో దైత్యః పరపక్షసమాహితాః
జహాస బుద్ధిర్బాలానాం భిద్యతే పరబుద్ధిభిః ॥6॥

సమ్యగ్విధార్యతాం బాలో గురుగేహే ద్విజాతిభిః
విష్ణుపక్షైః ప్రతిచ్ఛన్నైర్న భిద్యేతాస్య ధీర్యథా ॥7॥

గృహమానీతమాహూయ ప్రహ్రాదం దైత్యయాజకాః
ప్రశస్య శ్లక్ష్ణయా వాచా సమపృచ్ఛన్త సామభిః ॥8॥

వత్స ప్రహ్రాద భద్రం తే సత్యం కథయ మా మృషా
బాలానతి కుతస్తుభ్యమేష బుద్ధివిపర్యయః ॥9॥

బుద్ధిభేదః పరకృత ఉతాహో తే స్వతోఽభవత్
భణ్యతాం శ్రోతుకామానాం గురూణాం కులనన్దన ॥10॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
పరః స్వశ్చేత్యసద్గ్రాహః పుంసాం యన్మాయయా కృతః
విమోహితధియాం దృష్టస్తస్మై భగవతే నమః ॥11॥

స యదానువ్రతః పుంసాం పశుబుద్ధిర్విభిద్యతే
అన్య ఏష తథాన్యోఽహమితి భేదగతాసతీ ॥12॥

స ఏష ఆత్మా స్వపరేత్యబుద్ధిభిర్దురత్యయానుక్రమణో నిరూప్యతే
ముహ్యన్తి యద్వర్త్మని వేదవాదినో బ్రహ్మాదయో హ్యేష భినత్తి మే మతిమ్ ॥13॥

యథా భ్రామ్యత్యయో బ్రహ్మన్స్వయమాకర్షసన్నిధౌ
తథా మే భిద్యతే చేతశ్చక్రపాణేర్యదృచ్ఛయా ॥14॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏతావద్బ్రాహ్మణాయోక్త్వా విరరామ మహామతిః
తం సన్నిభర్త్స్య కుపితః సుదీనో రాజసేవకః ॥15॥

ఆనీయతామరే వేత్రమస్మాకమయశస్కరః
కులాఙ్గారస్య దుర్బుద్ధేశ్చతుర్థోఽస్యోదితో దమః ॥16॥

దైతేయచన్దనవనే జాతోఽయం కణ్టకద్రుమః
యన్మూలోన్మూలపరశోర్విష్ణోర్నాలాయితోఽర్భకః ॥17॥

ఇతి తం వివిధోపాయైర్భీషయంస్తర్జనాదిభిః
ప్రహ్రాదం గ్రాహయామాస త్రివర్గస్యోపపాదనమ్ ॥18॥

తత ఏనం గురుర్జ్ఞాత్వా జ్ఞాతజ్ఞేయచతుష్టయమ్
దైత్యేన్ద్రం దర్శయామాస మాతృమృష్టమలఙ్కృతమ్ ॥19॥

పాదయోః పతితం బాలం ప్రతినన్ద్యాశిషాసురః
పరిష్వజ్య చిరం దోర్భ్యాం పరమామాప నిర్వృతిమ్ ॥20॥

ఆరోప్యాఙ్కమవఘ్రాయ మూర్ధన్యశ్రుకలామ్బుభిః
ఆసిఞ్చన్వికసద్వక్త్రమిదమాహ యుధిష్ఠిర ॥21॥

హిరణ్యకశిపురువాచ
ప్రహ్రాదానూచ్యతాం తాత స్వధీతం కిఞ్చిదుత్తమమ్
కాలేనైతావతాయుష్మన్యదశిక్షద్గురోర్భవాన్ ॥22॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః స్మరణం పాదసేవనమ్
అర్చనం వన్దనం దాస్యం సఖ్యమాత్మనివేదనమ్ ॥23॥

ఇతి పుంసార్పితా విష్ణౌ భక్తిశ్చేన్నవలక్షణా
క్రియేత భగవత్యద్ధా తన్మన్యేఽధీతముత్తమమ్ ॥24॥

నిశమ్యైతత్సుతవచో హిరణ్యకశిపుస్తదా

గురుపుత్రమువాచేదం రుషా ప్రస్ఫురితాధరః॥25॥

బ్రహ్మబన్ధో కిమేతత్తే విపక్షం శ్రయతాసతా
అసారం గ్రాహితో బాలో మామనాదృత్య దుర్మతే॥26॥

సన్తి హ్యసాధవో లోకే దుర్మైత్రాశ్ఛద్మవేషిణః
తేషాముదేత్యఘం కాలే రోగః పాతకినామివ॥27॥

శ్రీగురుపుత్ర ఉవాచ
న మత్ప్రణీతం న పరప్రణీతం సుతో వదత్యేష తవేన్ద్రశత్రో
నైసర్గికీయం మతిరస్య రాజన్నియచ్ఛ మన్యుం కదదాః స్మ మా నః॥28॥

శ్రీనారద ఉవాచ
గురుణైవం ప్రతిప్రోక్తో భూయ ఆహాసురః సుతమ్
న చేద్గురుముఖీయం తే కుతోఽభద్రాసతీ మతిః॥29॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
మతిర్న కృష్ణే పరతః స్వతో వా మిథోఽభిపద్యేత గృహవ్రతానామ్
అదాన్తగోభిర్విశతాం తమిస్రం పునః పునశ్చర్వితచర్వణానామ్॥30॥

న తే విదుః స్వార్థగతిం హి విష్ణుం దురాశయా యే బహిరర్థమానినః
అన్ధా యథాన్ధైరుపనీయమానాస్తేఽపీశతన్త్ర్యాముఋదామ్ని బద్ధాః॥31॥

నైషాం మతిస్తావదురుక్రమాఙ్ఘ్రిం స్పృశత్యనర్థాపగమో యదర్థః
మహీయసాం పాదరజోఽభిషేకం నిష్కిఞ్చనానాం న వృణీత యావత్॥32॥

ఇత్యుక్త్వోపరతం పుత్రం హిరణ్యకశిపూ రుషా
అన్ధీకృతాత్మా స్వోత్సఙ్గాన్నిరస్యత మహీతలే॥33॥

ఆహామర్షరుషావిష్టః కషాయీభూతలోచనః
వధ్యతామాశ్వయం వధ్యో నిఃసారయత నైరృతాః॥34॥

అయం మే భ్రాతృహా సోఽయం హిత్వా స్వాన్సుహృదోఽధమః
పితృవ్యహన్తుః పాదౌ యో విష్ణోర్దాసవదర్చతి॥35॥

విష్ణోర్వా సాధ్వసౌ కిం ను కరిష్యత్యసమఞ్జసః
సౌహృదం దుస్త్యజం పిత్రోరహాద్యః పఞ్చహాయనః॥36॥

పరోఽప్యపత్యం హితకృద్యథౌషధం స్వదేహజోఽప్యామయవత్సుతోఽహితః
ఛిన్ద్యాత్తదఙ్గం యదుతాత్మనోఽహితం శేషం సుఖం జీవతి యద్వివర్జనాత్॥37॥

సర్వైరుపాయైర్హన్తవ్యః సమ్భోజశయనాసనైః
సుహృల్లిఙ్గధరః శత్రుర్మునేర్దుష్టమివేన్ద్రియమ్॥38॥

నైరృతాస్తే సమాదిష్టా భర్త్రా వై శూలపాణయః
తిగ్మదంష్ట్రకరాలాస్యాస్తామ్రశ్మశ్రుశిరోరుహాః॥39॥

నదన్తో భైరవం నాదం ఛిన్ధి భిన్ధీతి వాదినః
ఆసీనం చాహనన్శూలైః ప్రహ్రాదం సర్వమర్మసు ॥40॥

పరే బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే భగవత్యఖిలాత్మని
యుక్తాత్మన్యఫలా ఆసన్నపుణ్యస్యేవ సత్క్రియాః ॥41॥

ప్రయాసేఽపహతే తస్మిన్దైత్యేన్ద్రః పరిశఙ్కితః
చకార తద్వధోపాయాన్నిర్బన్ధేన యుధిష్ఠిర ॥42॥

దిగ్గజైర్దన్దశూకేన్ద్రైరభిచారావపాతనైః
మాయాభిః సన్నిరోధైశ్చ గరదానైరభోజనైః ॥43॥

హిమవాయ్వగ్నిసలిలైః పర్వతాక్రమణైరపి
న శశాక యదా హన్తుమపాపమసురః సుతమ్
చిన్తాం దీర్ఘతమాం ప్రాప్తస్తత్కర్తుం నాభ్యపద్యత ॥44॥

ఏష మే బహ్వసాధూక్తో వధోపాయాశ్చ నిర్మితాః
తైస్తైర్ద్రోహైరసద్ధర్మైర్ముక్తః స్వేనైవ తేజసా ॥45॥

వర్తమానోఽవిదూరే వై బాలోఽప్యజడధీరయమ్
న విస్మరతి మేఽనార్యం శునః శేప ఇవ ప్రభుః ॥46॥

అప్రమేయానుభావోఽయమకుతశ్చిద్భయోఽమరః
నూనమేతద్విరోధేన మృత్యుర్మే భవితా న వా ॥47॥

ఇతి తచ్చిన్తయా కిఞ్చిన్మ్లానశ్రియమధోముఖమ్
శణ్డామర్కావౌశనసౌ వివిక్త ఇతి హోచతుః ॥48॥

జితం త్వయైకేన జగత్త్రయం భ్రువోర్విజృమ్భణత్రస్తసమస్తధిష్ణ్యపమ్
న తస్య చిన్త్యం తవ నాథ చక్ష్వహే న వై శిశూనాం గుణదోషయోః పదమ్ ॥49॥

ఇమం తు పాశైర్వరుణస్య బద్ధ్వా నిధేహి భీతో న పలాయతే యథా
బుద్ధిశ్చ పుంసో వయసార్యసేవయా యావద్గురుర్భార్గవ ఆగమిష్యతి ॥50॥

తథేతి గురుపుత్రోక్తమనుజ్ఞాయేదమబ్రవీత్
ధర్మో హ్యస్యోపదేష్టవ్యో రాజ్ఞాం యో గృహమేధినామ్ ॥51॥

ధర్మమర్థం చ కామం చ నితరాం చానుపూర్వశః
ప్రహ్రాదాయోచతూ రాజన్ప్రశ్రితావనతాయ చ ॥52॥

యథా త్రివర్గం గురుభిరాత్మనే ఉపశిక్షితమ్
న సాధు మేనే తచ్ఛిక్షాం ద్వన్ద్వారామోపవర్ణితామ్ ॥53॥

యదాచార్యః పరావృత్తో గృహమేధీయకర్మసు
వయస్యైర్బాలకైస్తత్ర సోపహూతః కృతక్షణైః ॥54॥

అథ తాన్శ్లక్ష్ణయా వాచా ప్రత్యాహూయ మహాబుధః

ఉవాచ విద్వాంస్తన్నిష్ఠాం కృపయా ప్రహసన్నివ ||55||

తే తు తద్గౌరవాత్సర్వే త్యక్తక్రీడాపరిచ్ఛదాః
బాలా అదూషితధియో ద్వన్ద్వారామేరితేహితైః ||56||

పర్యుపాసత రాజేన్ద్ర తన్న్యస్తహృదయేక్షణాః
తానాహ కరుణో మైత్రో మహాభాగవతోఽసురః ||57||

అధ్యాయము – 6

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
కౌమార ఆచరేత్ప్రాజ్ఞో ధర్మాన్భాగవతానిహ
దుర్లభం మానుషం జన్మ తదప్యధ్రువమర్థదమ్ ||1||

యథా హి పురుషస్యేహ విష్ణోః పాదోపసర్పణమ్
యదేష సర్వభూతానాం ప్రియ ఆత్మేశ్వరః సుహృత్ ||2||

సుఖమైన్ద్రియకం దైత్యా దేహయోగేన దేహినామ్
సర్వత్ర లభ్యతే దైవాద్యథా దుఃఖమయత్నతః ||3||

తత్ప్రయాసో న కర్తవ్యో యత ఆయుర్వ్యయః పరమ్
న తథా విన్దతే క్షేమం ముకున్దచరణామ్బుజమ్ ||4||

తతో యతేత కుశలః క్షేమాయ భవమాశ్రితః
శరీరం పౌరుషం యావన్న విపద్యేత పుష్కలమ్ ||5||

పుంసో వర్షశతం హ్యాయుస్తదర్ధం చాజితాత్మనః
నిష్ఫలం యదసౌ రాత్ర్యాం శేతేఽన్ధం ప్రాపితస్తమః ||6||

ముగ్ధస్య బాల్యే కైశోరే క్రీడతో యాతి వింశతిః
జరయా గ్రస్తదేహస్య యాత్యకల్పస్య వింశతిః ||7||

దురాపూరేణ కామేన మోహేన చ బలీయసా
శేషం గృహేషు సక్తస్య ప్రమత్తస్యాపయాతి హి ||8||

కో గృహేషు పుమాన్సక్తమాత్మానమజితేన్ద్రియః
స్నేహపాశైర్దృఢైర్బద్ధముత్సహేత విమోచితుమ్ ||9||

కో న్వర్థతృష్ణాం విసృజేత్ప్రాణేభ్యోఽపి య ఈప్సితః
యం క్రీణాత్యసుభిః ప్రేష్ఠైస్తస్కరః సేవకో వణిక్ ||10||

కథం ప్రియాయా అనుకమ్పితాయాః సఙ్గం రహస్యం రుచిరాంశ్చ మన్త్రాన్
సుహృత్సు తత్స్నేహసితః శిశూనాం కలాక్షరాణామనురక్తచిత్తః ||11||

పుత్రాన్స్మరంస్తా దుహితౄర్హృదయ్యా భ్రాతౄన్స్వసౄర్వా పితరౌ చ దీనౌ
గృహాన్మనోజ్ఞోరుపరిచ్ఛదాంశ్చ వృత్తీశ్చ కుల్యాః పశుభృత్యవర్గాన్ ||12||

త్యజేత కోశస్కృదివేహమానః కర్మాణి లోభాదవితృప్తకామః
ఔపస్థ్యజైహ్వం బహుమన్యమానః కథం విరజ్యేత దురన్తమోహః ॥13॥

కుటుమ్బపోషాయ వియన్నిజాయుర్న బుధ్యతేఽర్థం విహతం ప్రమత్తః
సర్వత్ర తాపత్రయదుఃఖితాత్మా నిర్విద్యతే న స్వకుటుమ్బరామః ॥14॥

విత్తేషు నిత్యాభినివిష్టచేతా విద్వాంశ్చ దోషం పరవిత్తహర్తుః
ప్రేత్యేహ వాథాప్యజితేన్ద్రియస్తదశాన్తకామో హరతే కుటుమ్బీ ॥15॥

విద్వానపీత్థం దనుజాః కుటుమ్బం పుష్ణన్స్వలోకాయ న కల్పతే వై
యః స్వీయపారక్యవిభిన్నభావస్తమః ప్రపద్యేత యథా విమూఢః ॥16॥

యతో న కశ్చిత్క్వ చ కుత్రచిద్వా దీనః స్వమాత్మానమలం సమర్థః
విమోచితుం కామదృశాం విహార క్రీడామృగో యన్నిగడో విసర్గః ॥17॥

తతో విదూరాత్పరిహృత్య దైత్యా దైత్యేషు సఙ్గం విషయాత్మకేషు
ఉపేత నారాయణమాదిదేవం స ముక్తసఙ్గైరిషితోఽపవర్గః ॥18॥

న హ్యచ్యుతం ప్రీణయతో బహ్వాయాసోఽసురాత్మజాః
ఆత్మత్వాత్సర్వభూతానాం సిద్ధత్వాదిహ సర్వతః ॥19॥

పరావరేషు భూతేషు బ్రహ్మాన్తస్థావరాదిషు
భౌతికేషు వికారేషు భూతేష్వథ మహత్సు చ ॥20॥

గుణేషు గుణసామ్యే చ గుణవ్యతికరే తథా
ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా భగవానీశ్వరోఽవ్యయః ॥21॥

ప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ దృశ్యరూపేణ చ స్వయమ్
వ్యాప్యవ్యాపకనిర్దేశ్యో హ్యనిర్దేశ్యోఽవికల్పితః ॥22॥

కేవలానుభవానన్ద స్వరూపః పరమేశ్వరః
మాయయాన్తర్హితైశ్వర్య ఈయతే గుణసర్గయా ॥23॥

తస్మాత్సర్వేషు భూతేషు దయాం కురుత సౌహృదమ్
భావమాసురమున్ముచ్య యయా తుష్యత్యధోక్షజః ॥24॥

తుష్టే చ తత్ర కిమలభ్యమనన్త ఆద్యే
కిం తైర్గుణవ్యతికరాదిహ యే స్వసిద్ధాః
ధర్మాదయః కిమగుణేన చ కాఙ్క్షితేన
సారం జుషాం చరణయోరుపగాయతాం నః ॥25॥

ధర్మార్థకామ ఇతి యోఽభిహితస్త్రివర్గ
ఈక్షా త్రయీ నయదమౌ వివిధా చ వార్తా
మన్యే తదేతదఖిలం నిగమస్య సత్యం
స్వాత్మార్పణం స్వసుహృదః పరమస్య పుంసః ॥26॥

జ్ఞానం తదేతదమలం దురవాపమాహ

నారాయణో నరసఖః కిల నారదాయ
ఏకాన్తినాం భగవతస్తదకిఞ్చనానాం
పాదారవిన్దరజసాప్లుతదేహినాం స్యాత్ ||27||

శ్రుతమేతన్మయా పూర్వం జ్ఞానం విజ్ఞానసంయుతమ్
ధర్మం భాగవతం శుద్ధం నారదాద్దేవదర్శనాత్ ||28||

శ్రీదైత్యపుత్రా ఊచుః
ప్రహ్రాద త్వం వయం చాపి నర్తేऽన్యం విద్మహే గురుమ్
ఏతాభ్యాం గురుపుత్రాభ్యాం బాలానామపి హీశ్వరౌ ||29||

బాలస్యాన్తఃపురస్థస్య మహత్సఙ్గో దురన్వయః
ఛిన్ధి నః సంశయం సౌమ్య స్యాచ్చేద్విస్రమ్భకారణమ్ ||30||

అధ్యాయము – 7

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏవం దైత్యసుతైః పృష్టో మహాభాగవతోऽసురః
ఉవాచ తాన్స్మయమానః స్మరన్మదనుభాషితమ్ ||1||

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
పితరి ప్రస్థితేऽస్మాకం తపసే మన్దరాచలమ్
యుద్ధోద్యమం పరం చక్రుర్విబుధా దానవాన్ప్రతి ||2||

పిపీలికైరహిరివ దిష్ట్యా లోకోపతాపనః
పాపేన పాపోऽభక్షీతి వదన్తో వాసవాదయః ||3||

తేషామతిబలోద్యోగం నిశమ్యాసురయూథపాః
వధ్యమానాః సురైర్భీతా దుద్రువుః సర్వతో దిశమ్ ||4||

కలత్రపుత్రవిత్తాప్తాన్గృహాన్పశుపరిచ్ఛదాన్
నావేక్ష్యమాణాస్త్వరితాః సర్వే ప్రాణపరీప్సవః ||5||

వ్యలుమ్పన్రాజశిబిరమమరా జయకాఙ్క్షిణః
ఇన్ద్రస్తు రాజమహిషీం మాతరం మమ చాగ్రహీత్ ||6||

నీయమానాం భయోద్విగ్నాం రుదతీం కురరీమివ
యదృచ్ఛయాగతస్తత్ర దేవర్షిర్దదృశే పథి ||7||

ప్రాహ నైనాం సురపతే నేతుమర్హస్యనాగసమ్
ముఞ్చ ముఞ్చ మహాభాగ సతీం పరపరిగ్రహమ్ ||8||

శ్రీన్ద్ర ఉవాచ
ఆస్తేऽస్యా జఠరే వీర్యమవిషహ్యం సురద్విషః
ఆస్యతాం యావత్ప్రసవం మోక్ష్యేऽర్థపదవీం గతః ||9||

శ్రీనారద ఉవాచ
అయం నిష్కిల్బిషః సాక్షాన్మహాభాగవతో మహాన్
త్వయా న ప్రాప్స్యతే సంస్థామనన్తానుచరో బలీ ||10||

ఇత్యుక్తస్తాం విహాయేన్ద్రో దేవర్షేర్మానయన్వచః
అనన్తప్రియభక్త్యైనాం పరిక్రమ్య దివం యయౌ ||11||

తతో మే మాతరమృషిః సమానీయ నిజాశ్రమే
ఆశ్వాస్యేహోష్యతాం వత్సే యావత్తే భర్తురాగమః ||12||

తథేత్యవాత్సీద్దేవర్షేరన్తికే సాకుతోభయా
యావద్దైత్యపతిర్ఘోరాత్తపసో న న్యవర్తత ||13||

ఋషిం పర్యచరత్తత్ర భక్త్యా పరమయా సతీ
అన్తర్వత్నీ స్వగర్భస్య క్షేమాయేచ్ఛాప్రసూతయే ||14||

ఋషిః కారుణికస్తస్యాః ప్రాదాదుభయమీశ్వరః
ధర్మస్య తత్త్వం జ్ఞానం చ మామప్యుద్దిశ్య నిర్మలమ్ ||15||

తత్తు కాలస్య దీర్ఘత్వాత్స్త్రీత్వాన్మాతుస్తిరోదధే
ఋషిణానుగృహీతం మాం నాధునాప్యజహాత్స్మృతిః ||16||

భవతామపి భూయాన్మే యది శ్రద్దధతే వచః
వైశారదీ ధీః శ్రద్ధాతః స్త్రీబాలానాం చ మే యథా ||17||

జన్మాద్యాః షడిమే భావా దృష్టా దేహస్య నాత్మనః
ఫలానామివ వృక్షస్య కాలేనేశ్వరమూర్తినా ||18||

ఆత్మా నిత్యోఽవ్యయః శుద్ధ ఏకః క్షేత్రజ్ఞ ఆశ్రయః
అవిక్రియః స్వదృఘేతుర్వ్యాపకోఽసఙ్గ్యనావృతః ||19||

ఏతైర్ద్వాదశభిర్విద్వానాత్మనో లక్షణైః పరైః
అహం మమేత్యసద్భావం దేహాదౌ మోహజం త్యజేత్ ||20||

స్వర్ణం యథా గ్రావసు హేమకారః క్షేత్రేషు యోగైస్తదభిజ్ఞ ఆప్నుయాత్
క్షేత్రేషు దేహేషు తథాత్మయోగైరధ్యాత్మవిద్బ్రహ్మగతిం లభేత ||21||

అష్టౌ ప్రకృతయః ప్రోక్తాస్త్రయ ఏవ హి తద్గుణాః
వికారాః షోడశాచార్యైః పుమానేకః సమన్వయాత్ ||22||

దేహస్తు సర్వసఙ్ఘాతో జగత్తస్థురితి ద్విధా
అత్రైవ మృగ్యః పురుషో నేతి నేతీత్యతత్త్యజన్ ||23||

అన్వయవ్యతిరేకేణ వివేకేనోశతాత్మనా
స్వర్గస్థానసమామ్నాయైర్విమృశద్భిరసత్వరైః ||24||

బుద్ధేర్జాగరణం స్వప్నః సుషుప్తిరితి వృత్తయః

తా యేనైవానుభూయన్తే సోఽధ్యక్షః పురుషః పరః॥25॥

ఏభిస్త్రివర్ణైః పర్యస్తైర్బుద్ధిభేదైః క్రియోద్భవైః
స్వరూపమాత్మనో బుధ్యేద్గన్ధైర్వాయుమివాన్వయాత్॥26॥

ఏతద్ద్వారో హి సంసారో గుణకర్మనిబన్ధనః
అజ్ఞానమూలోఽపార్థోఽపి పుంసః స్వప్న ఇవార్ప్యతే॥27॥

తస్మాద్భవద్భిః కర్తవ్యం కర్మణాం త్రిగుణాత్మనామ్
బీజనిర్హరణం యోగః ప్రవాహోపరమో ధియః॥28॥

తత్రోపాయసహస్రాణామయం భగవతోదితః
యదీశ్వరే భగవతి యథా యైరఞ్జసా రతిః॥29॥

గురుశుశ్రూషయా భక్త్యా సర్వలబ్ధార్పణేన చ
సఙ్గేన సాధుభక్తానామీశ్వరారాధనేన చ॥30॥

శ్రద్ధయా తత్కథాయాం చ కీర్తనైర్గుణకర్మణామ్
తత్పాదామ్బురుహధ్యానాత్తల్లిఙ్గేక్షార్హణాదిభిః॥31॥

హరిః సర్వేషు భూతేషు భగవానాస్త ఈశ్వరః
ఇతి భూతాని మనసా కామైస్తైః సాధు మానయేత్॥32॥

ఏవం నిర్జితషడ్వర్గైః క్రియతే భక్తిరీశ్వరే
వాసుదేవే భగవతి యయా సంలభ్యతే రతిః॥33॥

నిశమ్య కర్మాణి గుణానతుల్యాన్వీర్యాణి లీలాతనుభిః కృతాని
యదాతిహర్షోత్పులకాశ్రుగద్గదం ప్రోత్కణ్ఠ ఉద్గాయతి రౌతి నృత్యతి॥34॥

యదా గ్రహగ్రస్త ఇవ క్వచిద్ధసత్యాక్రన్దతే ధ్యాయతి వన్దతే జనమ్
ముహుః శ్వసన్వక్తి హరే జగత్పతే నారాయణేత్యాత్మమతిర్గతత్రపః॥35॥

తదా పుమాన్ముక్తసమస్తబన్ధనస్తద్భావభావానుకృతాశయాకృతిః
నిర్దగ్ధబీజానుశయో మహీయసా భక్తిప్రయోగేణ సమేత్యధోక్షజమ్॥36॥

అధోక్షజాలమ్భమిహాశుభాత్మనః శరీరిణః సంసృతిచక్రశాతనమ్
తద్బ్రహ్మనిర్వాణసుఖం విదుర్బుధాస్తతో భజధ్వం హృదయే హృదీశ్వరమ్॥37॥

కోఽతిప్రయాసోఽసురబాలకా హరేరుపాసనే స్వే హృది ఛిద్రవత్సతః
స్వస్యాత్మనః సఖ్యురశేషదేహినాం సామాన్యతః కిం విషయోపపాదనైః॥38॥

రాయః కలత్రం పశవః సుతాదయో గృహా మహీ కుఞ్జరకోశభూతయః
సర్వేఽర్థకామాః క్షణభఙ్గురాయుషః కుర్వన్తి మర్త్యస్య కియత్ప్రియం చలాః॥39॥

ఏవం హి లోకాః క్రతుభిః కృతా అమీ క్షయిష్ణవః సాతిశయా న నిర్మలాః
తస్మాదదృష్టశ్రుతదూషణం పరం భక్త్యోక్తయేశం భజతాత్మలబ్ధయే॥40॥

యదర్థ ఇహ కర్మాణి విద్వన్మాన్యసకృన్నరః
కరోత్యతో విపర్యాసమమోఘం విన్దతే ఫలమ్ ||41||

సుఖాయ దుఃఖమోక్షాయ సఙ్కల్ప ఇహ కర్మిణః
సదాప్నోతీహయా దుఃఖమనీహాయాః సుఖావృతః ||42||

కామాన్కామయతే కామ్యైర్యదర్థమిహ పూరుషః
స వై దేహస్తు పారక్యో భఙ్గురో యాత్యుపైతి చ ||43||

కిము వ్యవహితాపత్య దారాగారధనాదయః
రాజ్యకోశగజామాత్య భృత్యాప్తా మమతాస్పదాః ||44||

కిమేతైరాత్మనస్తుచ్ఛైః సహ దేహేన నశ్వరైః
అనర్థైరర్థసఙ్కాశైర్నిత్యానన్దరసోదధేః ||45||

నిరూప్యతామిహ స్వార్థః కియాన్దేహభృతోఽసురాః
నిషేకాదిష్వవస్థాసు క్లిశ్యమానస్య కర్మభిః ||46||

కర్మాణ్యారభతే దేహీ దేహేనాత్మానువర్తినా
కర్మభిస్తనుతే దేహముభయం త్వవివేకతః ||47||

తస్మాదర్థాశ్చ కామాశ్చ ధర్మాశ్చ యదపాశ్రయాః
భజతానీహయాత్మానమనీహం హరిమీశ్వరమ్ ||48||

సర్వేషామపి భూతానాం హరిరాత్మేశ్వరః ప్రియః
భూతైర్మహద్భిః స్వకృతైః కృతానాం జీవసంజ్ఞితః ||49||

దేవోఽసురో మనుష్యో వా యక్షో గన్ధర్వ ఏవ వా
భజన్ముకున్దచరణం స్వస్తిమాన్స్యాద్యథా వయమ్ ||50||

నాలం ద్విజత్వం దేవత్వమృషిత్వం వాసురాత్మజాః
ప్రీణనాయ ముకున్దస్య న వృత్తం న బహుజ్ఞతా ||51||

న దానం న తపో నేజ్యా న శౌచం న వ్రతాని చ
ప్రీయతేఽమలయా భక్త్యా హరిరన్యద్విడమ్బనమ్ ||52||

తతో హరౌ భగవతి భక్తిం కురుత దానవాః
ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సర్వభూతాత్మనీశ్వరే ||53||

దైతేయా యక్షరక్షాంసి స్త్రియః శూద్రా వ్రజౌకసః
ఖగా మృగాః పాపజీవాః సన్తి హ్యచ్యుతతాం గతాః ||54||

ఏతావానేవ లోకేఽస్మిన్పుంసః స్వార్థః పరః స్మృతః
ఏకాన్తభక్తిర్గోవిన్దే యత్సర్వత్ర తదీక్షణమ్ ||55||

అధ్యాయము – 8

శ్రీనారద ఉవాచ
అథ దైత్యసుతాః సర్వే శ్రుత్వా తదనువర్ణితమ్
జగృహుర్నిరవద్యత్వాన్నైవ గుర్వనుశిక్షితమ్ ॥1॥

అథాచార్యసుతస్తేషాం బుద్ధిమేకాన్తసంస్థితామ్
ఆలక్ష్య భీతస్త్వరితో రాజ్ఞ ఆవేదయద్యథా ॥2॥

శ్రుత్వా తదప్రియం దైత్యో దుఃసహం తనయానయమ్
కోపావేశచలద్గాత్రః పుత్రం హన్తుం మనో దధే ॥3॥

క్షిప్త్వా పరుషయా వాచా ప్రహ్రాదమతదర్హణమ్
ఆహేక్షమాణః పాపేన తిరశ్చీనేన చక్షుషా ॥4॥

ప్రశ్రయావనతం దాన్తం బద్ధాఞ్జలిమవస్థితమ్
సర్పః పదాహత ఇవ శ్వసన్ప్రకృతిదారుణః ॥5॥

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ
హే దుర్వినీత మన్దాత్మన్కులభేదకరాధమ
స్తబ్ధం మచ్ఛాసనోద్వృత్తం నేష్యే త్వాద్య యమక్షయమ్ ॥6॥

క్రుద్ధస్య యస్య కమ్పన్తే త్రయో లోకాః సహేశ్వరాః
తస్య మేఽభీతవన్మూఢ శాసనం కిం బలోఽత్యగాః ॥7॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
న కేవలం మే భవతశ్చ రాజన్స వై బలం బలినాం చాపరేషామ్
పరేఽవరేఽమీ స్థిరజఙ్గమా యే బ్రహ్మాదయో యేన వశం ప్రణీతాః ॥8॥

స ఈశ్వరః కాల ఉరుక్రమోఽసావోజః సహః సత్త్వబలేన్ద్రియాత్మా
స ఏవ విశ్వం పరమః స్వశక్తిభిః సృజత్యవత్యత్తి గుణత్రయేశః ॥9॥

జహ్యాసురం భావమిమం త్వమాత్మనః సమం మనో ధత్స్వ న సన్తి విద్విషః
ఋతేఽజితాదాత్మన ఉత్పథే స్థితాత్తద్ధి హ్యనన్తస్య మహత్సమర్హణమ్ ॥10॥

దస్యూన్పురా షణ్న విజిత్య లుమ్పతో మన్యన్త ఏకే స్వజితా దిశో దశ
జితాత్మనో జ్ఞస్య సమస్య దేహినాం సాధోః స్వమోహప్రభవాః కుతః పరే ॥11॥

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ
వ్యక్తం త్వం మర్తుకామోఽసి యోఽతిమాత్రం వికత్థసే
ముమూర్షూణాం హి మన్దాత్మన్ననుస్యుర్విక్లవా గిరః ॥12॥

యస్త్వయా మన్దభాగ్యోక్తో మదన్యో జగదీశ్వరః
క్వాసౌ యది స సర్వత్ర కస్మాత్స్తమ్భే న దృశ్యతే ॥13॥

సోఽహం వికత్థమానస్య శిరః కాయాద్ధరామి తే
గోపాయేత హరిస్త్వాద్య యస్తే శరణమీప్సితమ్ ॥14॥

ఏవం దురుక్తైర్ముహురర్దయన్రుషా సుతం మహాభాగవతం మహాసురః

ఖడ్గం ప్రగృహ్యోత్పతితో వరాసనాత్స్తమ్భం తతాడాతిబలః స్వముష్టినా ॥15॥

తదైవ తస్మిన్నినదోఽతిభీషణో బభూవ యేనాణ్డకటాహమస్ఫుటత్
యం వై స్వధిష్ణ్యోపగతం త్వజాదయః శ్రుత్వా స్వధామాత్యయమఙ్గ మేనిరే ॥16॥

స విక్రమన్పుత్రవధేప్సురోజసా నిశమ్య నిర్హ్రాదమపూర్వమద్భుతమ్
అన్తఃసభాయాం న దదర్శ తత్పదం వితత్రసుర్యేన సురారియూథపాః ॥17॥

సత్యం విధాతుం నిజభృత్యభాషితం వ్యాప్తిం చ భూతేష్వఖిలేషు చాత్మనః
అదృశ్యతాత్యద్భుతరూపముద్వహన్స్తమ్భే సభాయాం న మృగం న మానుషమ్ ॥18॥

స సత్త్వమేనం పరితో విపశ్యన్స్తమ్భస్య మధ్యాదనునిర్జిహానమ్
నాయం మృగో నాపి నరో విచిత్రమహో కిమేతన్నృమృగేన్ద్రరూపమ్ ॥19॥

మీమాంసమానస్య సముత్థితోఽగ్రతో నృసింహరూపస్తదలం భయానకమ్
ప్రతప్తచామీకరచణ్డలోచనం స్ఫురత్సటాకేశరజృమ్భితాననమ్ ॥20॥

కరాలదంష్ట్రం కరవాలచఞ్చల క్షురాన్తజిహ్వం భ్రుకుటీముఖోల్బణమ్
స్తబ్ధోర్ధ్వకర్ణం గిరికన్దరాద్భుత వ్యాత్తాస్యనాసం హనుభేదభీషణమ్ ॥21॥

దివిస్పృశత్కాయమదీర్ఘపీవర గ్రీవోరువక్షఃస్థలమల్పమధ్యమమ్
చన్ద్రాంశుగౌరైశ్ఛురితం తనూరుహైర్విష్వగ్భుజానీకశతం నఖాయుధమ్ ॥22॥

దురాసదం సర్వనిజేతరాయుధ ప్రవేకవిద్రావితదైత్యదానవమ్
ప్రాయేణ మేఽయం హరిణోరుమాయినా వధః స్మృతోఽనేన సముద్యతేన కిమ్ ॥23॥

ఏవం బ్రువంస్త్వభ్యపతద్గదాయుధో నదన్నృసింహం ప్రతి దైత్యకుఞ్జరః
అలక్షితోఽగ్నౌ పతితః పతఙ్గమో యథా నృసింహౌజసి సోఽసురస్తదా ॥24॥

న తద్విచిత్రం ఖలు సత్త్వధామని స్వతేజసా యో ను పురాపిబత్తమః
తతోఽభిపద్యాభ్యహనన్మహాసురో రుషా నృసింహం గదయోరువేగయా ॥25॥

తం విక్రమన్తం సగదం గదాధరో మహోరగం తార్క్ష్యసుతో యథాగ్రహీత్
స తస్య హస్తోత్కలితస్తదాసురో విక్రీడతో యద్వదహిర్గరుత్మతః ॥26॥

అసాధ్వమన్యన్త హృతౌకసోఽమరా ఘనచ్ఛదా భారత సర్వధిష్ణ్యపాః
తం మన్యమానో నిజవీర్యశఙ్కితం యద్ధస్తముక్తో నృహరిం మహాసురః
పునస్తమాసజ్జత ఖడ్గచర్మణీ ప్రగృహ్య వేగేన గతశ్రమో మృధే ॥27॥

తం శ్యేనవేగం శతచన్ద్రవర్త్మభిశ్చరన్తమచ్ఛిద్రముపర్యధో హరిః
కృత్వాట్టహాసం ఖరముత్స్వనోల్బణం నిమీలితాక్షం జగృహే మహాజవః ॥28॥

విష్వక్స్ఫురన్తం గ్రహణాతురం హరిర్వ్యాలో యథాఖుం కులిశాక్షతత్వచమ్
ద్వార్యూరుమాపత్య దదార లీలయా నఖైర్యథాహిం గరుడో మహావిషమ్ ॥29॥

సంరమ్భదుష్ప్రేక్ష్యకరాలలోచనో వ్యాత్తాననాన్తం విలిహన్స్వజిహ్వయా
అసృగ్లవాక్తారుణకేశరాననో యథాన్త్రమాలీ ద్విపహత్యయా హరిః ॥30॥

నఖాఙ్కురోత్పాటితహృత్సరోరుహం విసృజ్య తస్యానుచరానుదాయుధాన్
అహన్సమస్తాన్నఖశస్త్రపాణిభిర్దోర్దణ్డయూథోఽనుపథాన్సహస్రశః ॥31॥

సటావధూతా జలదాః పరాపతన్గ్రహాశ్చ తద్దృష్టివిముష్టరోచిషః
అమ్భోధయః శ్వాసహతా విచుక్షుభుర్నిర్హ్రాదభీతా దిగిభా విచుక్రుశుః ॥32॥

ద్యౌస్తత్సటోత్క్షిప్తవిమానసఙ్కులా ప్రోత్సర్పత క్ష్మా చ పదాభిపీడితా
శైలాః సముత్పేతురముష్య రంహసా తత్తేజసా ఖం కకుభో న రేజిరే ॥33॥

తతః సభాయాముపవిష్టముత్తమే నృపాసనే సమ్భృతతేజసం విభుమ్
అలక్షితద్వైరథమత్యమర్షణం ప్రచణ్డవక్త్రం న బభాజ కశ్చన ॥34॥

నిశామ్య లోకత్రయమస్తకజ్వరం తమాదిదైత్యం హరిణా హతం మృధే
ప్రహర్షవేగోత్కలితాననా ముహుః ప్రసూనవర్షైర్వవృషుః సురస్త్రియః ॥35॥

తదా విమానావలిభిర్నభస్తలం దిదృక్షతాం సఙ్కులమాస నాకినామ్
సురానకా దున్దుభయోఽథ జఘ్నిరే గన్ధర్వముఖ్యా ననృతుర్జగుః స్త్రియః ॥36॥

తత్రోపవ్రజ్య విబుధా బ్రహ్మేన్ద్రగిరిశాదయః
ఋషయః పితరః సిద్ధా విద్యాధరమహోరగాః ॥37॥

మనవః ప్రజానాం పతయో గన్ధర్వాప్సరచారణాః
యక్షాః కిమ్పురుషాస్తాత వేతాలాః సహకిన్నరాః ॥38॥

తే విష్ణుపార్షదాః సర్వే సునన్దకుముదాదయః
మూర్ధ్ని బద్ధాఞ్జలిపుటా ఆసీనం తీవ్రతేజసమ్
ఈడిరే నరశార్దూలం నాతిదూరచరాః పృథక్ ॥39॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
నతోఽస్మ్యనన్తాయ దురన్తశక్తయే విచిత్రవీర్యాయ పవిత్రకర్మణే
విశ్వస్య సర్గస్థితిసంయమాన్గుణైః స్వలీలయా సన్దధతేఽవ్యయాత్మనే ॥40॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ
కోపకాలో యుగాన్తస్తే హతోఽయమసురోఽల్పకః
తత్సుతం పాహ్యుపసృతం భక్తం తే భక్తవత్సల ॥41॥

శ్రీన్ద్ర ఉవాచ
ప్రత్యానీతాః పరమ భవతా త్రాయతా నః స్వభాగా
దైత్యాక్రాన్తం హృదయకమలం తద్గృహం ప్రత్యబోధి
కాలగ్రస్తం కియదిదమహో నాథ శుశ్రూషతాం తే
ముక్తిస్తేషాం న హి బహుమతా నారసింహాపరైః కిమ్ ॥42॥

శ్రీఋషయ ఊచుః
త్వం నస్తపః పరమమాత్థ యదాత్మతేజో
యేనేదమాదిపురుషాత్మగతం ససర్క్థ
తద్విప్రలుప్తమమునాద్య శరణ్యపాల

రక్షాగృహీతవపుషా పునరన్వమంస్థాః ॥43॥

శ్రీపితర ఊచుః
శ్రాద్ధాని నోఽధిబుభుజే ప్రసభం తనూజైర్
దత్తాని తీర్థసమయేఽప్యపిబత్తిలామ్బు
తస్యోదరాన్నఖవిదీర్ణవపాద్య ఆర్చ్ఛత్
తస్మై నమో నృహరయేఽఖిలధర్మగోప్త్రే ॥44॥

శ్రీసిద్ధా ఊచుః
యో నో గతిం యోగసిద్ధామసాధురహార్షీద్యోగతపోబలేన
నానా దర్పం తం నఖైర్విదదార తస్మై తుభ్యం ప్రణతాః స్మో నృసింహ ॥45॥

శ్రీవిద్యాధరా ఊచుః
విద్యాం పృథగ్ధారణయానురాద్ధాం న్యషేధదజ్ఞో బలవీర్యదృప్తః
స యేన సఙ్ఖ్యే పశువద్ధతస్తం మాయానృసింహం ప్రణతాః స్మ నిత్యమ్ ॥46॥

శ్రీనాగా ఊచుః
యేన పాపేన రత్నాని స్త్రీరత్నాని హృతాని నః
తద్వక్షఃపాటనేనాసాం దత్తానన్ద నమోఽస్తు తే ॥47॥

శ్రీమనవ ఊచుః
మనవో వయం తవ నిదేశకారిణో దితిజేన దేవ పరిభూతసేతవః
భవతా ఖలః స ఉపసంహృతః ప్రభో కరవామ తే కిమనుశాధి కిఙ్కరాన్ ॥48॥

శ్రీప్రజాపతయ ఊచుః
ప్రజేశా వయం తే పరేశాభిసృష్టా న యేన ప్రజా వై సృజామో నిషిద్ధాః
స ఏష త్వయా భిన్నవక్షా ను శేతే జగన్మఙ్గలం సత్త్వమూర్తేఽవతారః ॥49॥

శ్రీగన్ధర్వా ఊచుః
వయం విభో తే నటనాట్యగాయకా యేనాత్మసాద్వీర్యబలౌజసా కృతాః
స ఏష నీతో భవతా దశామిమాం కిముత్పథస్థః కుశలాయ కల్పతే ॥50॥

శ్రీచారణా ఊచుః
హరే తవాఙ్ఘ్రిపఙ్కజం భవాపవర్గమాశ్రితాః
యదేష సాధుహృచ్ఛయస్త్వయాసురః సమాపితః ॥51॥

శ్రీయక్షా ఊచుః
వయమనుచరముఖ్యాః కర్మభిస్తే మనోజ్ఞైస్
త ఇహ దితిసుతేన ప్రాపితా వాహకత్వమ్
స తు జనపరితాపం తత్కృతం జానతా తే
నరహర ఉపనీతః పఞ్చతాం పఞ్చవింశ ॥52॥

శ్రీకిమ్పురుషా ఊచుః
వయం కిమ్పురుషాస్త్వం తు మహాపురుష ఈశ్వరః
అయం కుపురుషో నష్టో ధిక్కృతః సాధుభిర్యదా ॥53॥

శ్రీవైతాలికా ఊచుః
సభాసు సత్రేషు తవామలం యశో గీత్వా సపర్యాం మహతీం లభామహే
యస్తామనైషీద్వశమేష దుర్జనో ద్విష్ట్యా హతస్తే భగవన్యథామయః ॥54॥

శ్రీకిన్నరా ఊచుః
వయమీశ కిన్నరగణాస్తవానుగా దితిజేన విష్టిమమునానుకారితాః
భవతా హరే స వృజినోఽవసాదితో నరసింహ నాథ విభవాయ నో భవ ॥55॥

శ్రీవిష్ణుపార్షదా ఊచుః
అద్యైతద్ధరినరరూపమద్భుతం తే దృష్టం నః శరణద సర్వలోకశర్మ
సోఽయం తే విధికర ఈశ విప్రశప్తస్తస్యేదం నిధనమనుగ్రహాయ విద్మః ॥56॥

అధ్యాయము – 9

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏవం సురాదయః సర్వే బ్రహ్మరుద్రపురః సరాః
నోపైతుమశకన్మన్యు సంరమ్భం సుదురాసదమ్ ॥1॥

సాక్షాత్శ్రీః ప్రేషితా దేవైర్దృష్ట్వా తం మహదద్భుతమ్
అదృష్టాశ్రుతపూర్వత్వాత్సా నోపేయాయ శఙ్కితా ॥2॥

ప్రహ్లాదం ప్రేషయామాస బ్రహ్మావస్థితమన్తికే
తాత ప్రశమయోపేహి స్వపిత్రే కుపితం ప్రభుమ్ ॥3॥

తథేతి శనకై రాజన్మహాభాగవతోఽర్భకః
ఉపేత్య భువి కాయేన ననామ విధృతాఞ్జలిః ॥4॥

స్వపాదమూలే పతితం తమర్భకం విలోక్య దేవః కృపయా పరిప్లుతః
ఉత్థాప్య తచ్ఛీర్ష్ణ్యదధాత్కరామ్బుజం కాలాహివిత్రస్తధియాం కృతాభయమ్ ॥5॥

స తత్కరస్పర్శధుతాఖిలాశుభః సపద్యభివ్యక్తపరాత్మదర్శనః
తత్పాదపద్మం హృది నిర్వృతో దధౌ హృష్యత్తనుః క్లిన్నహృదశ్రులోచనః ॥6॥

అస్తౌషీద్ధరిమేకాగ్ర మనసా సుసమాహితః
ప్రేమగద్గదయా వాచా తన్న్యస్తహృదయేక్షణః ॥7॥

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ
బ్రహ్మాదయః సురగణా మునయోఽథ సిద్ధాః
సత్త్వైకతానగతయో వచసాం ప్రవాహైః
నారాధితుం పురుగుణైరధునాపి పిప్రుః
కిం తోష్టుమర్హతి స మే హరిరుగ్రజాతేః ॥8॥

మన్యే ధనాభిజనరూపతపఃశ్రుతౌజస్
తేజఃప్రభావబలపౌరుషబుద్ధియోగాః
నారాధనాయ హి భవన్తి పరస్య పుంసో
భక్త్యా తుతోష భగవాన్గజయూథపాయ ॥9॥

విప్రాద్ద్విషడ్గుణయుతాదరవిన్దనాభ
పాదారవిన్దవిముఖాత్శ్వపచం వరిష్ఠమ్
మన్యే తదర్పితమనోవచనేహితార్థ
ప్రాణం పునాతి స కులం న తు భూరిమానః ||10||

నైవాత్మనః ప్రభురయం నిజలాభపూర్ణో
మానం జనాదవిదుషః కరుణో వృణీతే
యద్యజ్జనో భగవతే విదధీత మానం
తచ్చాత్మనే ప్రతిముఖస్య యథా ముఖశ్రీః ||11||

తస్మాదహం విగతవిక్లవ ఈశ్వరస్య
సర్వాత్మనా మహి గృణామి యథా మనీషమ్
నీచోఽజయా గుణవిసర్గమనుప్రవిష్టః
పూయేత యేన హి పుమాననువర్ణితేన ||12||

సర్వే హ్యమీ విధికరాస్తవ సత్త్వధామ్నో
బ్రహ్మాదయో వయమివేశ న చోద్విజన్తః
క్షేమాయ భూతయ ఉతాత్మసుఖాయ చాస్య
విక్రీడితం భగవతో రుచిరావతారైః ||13||

తద్యచ్ఛ మన్యుమసురశ్చ హతస్త్వయాద్య
మోదేత సాధురపి వృశ్చికసర్పహత్యా
లోకాశ్చ నిర్వృతిమితాః ప్రతియన్తి సర్వే
రూపం నృసింహ విభయాయ జనాః స్మరన్తి ||14||

నాహం బిభేమ్యజిత తేఽతిభయానకాస్య
జిహ్వార్కనేత్రభ్రుకుటీరభసోగ్రదంష్ట్రాత్
ఆన్త్రస్రజఃక్షతజకేశరశఙ్కుకర్ణాన్
నిర్హ్రాదభీతదిగిభాదరిభిన్నఖాగ్రాత్ ||15||

త్రస్తోఽస్మ్యహం కృపణవత్సల దుఃసహోగ్ర
సంసారచక్రకదనాద్గ్రసతాం ప్రణీతః
బద్ధః స్వకర్మభిరుశత్తమ తేఽఙ్ఘ్రిమూలం
ప్రీతోఽపవర్గశరణం హ్వయసే కదా ను ||16||

యస్మాత్ప్రియాప్రియవియోగసంయోగజన్మ
శోకాగ్నినా సకలయోనిషు దహ్యమానః
దుఃఖౌషధం తదపి దుఃఖమతద్ధియాహం
భూమన్భ్రమామి వద మే తవ దాస్యయోగమ్ ||17||

సోఽహం ప్రియస్య సుహృదః పరదేవతాయా
లీలాకథాస్తవ నృసింహ విరిఞ్చగీతాః
అఞ్జస్తితర్మ్యనుగృణన్గుణవిప్రముక్తో
దుర్గాణి తే పదయుగాలయహంససఙ్గః ||18||

బాలస్య నేహ శరణం పితరౌ నృసింహ

నార్తస్య చాగదముదన్వతి మజ్జతో నౌః
తప్తస్య తత్ప్రతివిధిర్య ఇహాఞ్జసేష్టస్
తావద్విభో తనుభృతాం త్వదుపేక్షితానామ్ ॥19॥

యస్మిన్యతో యర్హి యేన చ యస్య యస్మాద్
యస్మై యథా యదుత యస్త్వపరః పరో వా
భావః కరోతి వికరోతి పృథక్స్వభావః
సఞ్చోదితస్తదఖిలం భవతః స్వరూపమ్ ॥20॥

మాయా మనః సృజతి కర్మమయం బలీయః
కాలేన చోదితగుణానుమతేన పుంసః
ఛన్దోమయం యదజయార్పితషోడశారం
సంసారచక్రమజ కోఽతితరేత్త్వదన్యః ॥21॥

స త్వం హి నిత్యవిజితాత్మగుణః స్వధామ్నా
కాలో వశీకృతవిసృజ్యవిసర్గశక్తిః
చక్రే విసృష్టమజయేశ్వర షోడశారే
నిష్పీడ్యమానముపకర్ష విభో ప్రపన్నమ్ ॥22॥

దృష్టా మయా దివి విభోఽఖిలధిష్ణ్యపానామ్
ఆయుః శ్రియో విభవ ఇచ్ఛతి యాన్జనోఽయమ్
యేఽస్మత్పితుః కుపితహాసవిజృమ్భితభ్రూ
విస్ఫూర్జితేన లులితాః స తు తే నిరస్తః ॥23॥

తస్మాదమూస్తనుభృతామహమాశిషోఽజ్ఞ
ఆయుః శ్రియం విభవమైన్ద్రియమావిరిఞ్చ్యాత్
నేచ్ఛామి తే విలులితానురువిక్రమేణ
కాలాత్మనోపనయ మాం నిజభృత్యపార్శ్వమ్ ॥24॥

కుత్రాశిషః శ్రుతిసుఖా మృగతృష్ణిరూపాః
క్వేదం కలేవరమశేషరుజాం విరోహః
నిర్విద్యతే న తు జనో యదపీతి విద్వాన్
కామానలం మధులవైః శమయన్దురాపైః ॥25॥

క్వాహం రజఃప్రభవ ఈశ తమోఽధికేఽస్మిన్
జాతః సురేతరకులే క్వ తవానుకమ్పా
న బ్రహ్మణో న తు భవస్య న వై రమాయా
యన్మేఽర్పితః శిరసి పద్మకరః ప్రసాదః ॥26॥

నైషా పరావరమతిర్భవతో నను స్యాజ్
జన్తోర్యథాత్మసుహృదో జగతస్తథాపి
సంసేవయా సురతరోరివ తే ప్రసాదః
సేవానురూపముదయో న పరావరత్వమ్ ॥27॥

ఏవం జనం నిపతితం ప్రభవాహికూపే
కామాభికామమను యః ప్రపతన్ప్రసఙ్గాత్

కృత్వాత్మసాత్సురర్షిణా భగవన్గృహీతః
సోఽహం కథం ను విసృజే తవ భృత్యసేవామ్ ॥28॥

మత్ప్రాణరక్షణమనన్త పితుర్వధశ్చ
మన్యే స్వభృత్యఋషివాక్యమృతం విధాతుమ్
ఖడ్గం ప్రగృహ్య యదవోచదసద్విధిత్సుస్
త్వామీశ్వరో మదపరోఽవతు కం హరామి ॥29॥

ఏకస్త్వమేవ జగదేతమముష్య యత్త్వమ్
ఆద్యన్తయోః పృథగవస్యసి మధ్యతశ్చ
సృష్ట్వా గుణవ్యతికరం నిజమాయయేదం
నానేవ తైరవసితస్తదనుప్రవిష్టః ॥30॥

త్వమ్వా ఇదం సదసదీశ భవాంస్తతోఽన్యో
మాయా యదాత్మపరబుద్ధిరియం హ్యపార్థా
యద్యస్య జన్మ నిధనం స్థితిరీక్షణం చ
తద్వైతదేవ వసుకాలవదష్టితర్వోః ॥31॥

న్యస్యేదమాత్మని జగద్విలయామ్బుమధ్యే
శేషేత్మనా నిజసుఖానుభవో నిరీహః
యోగేన మీలితదృగాత్మనిపీతనిద్రస్
తుర్యే స్థితో న తు తమో న గుణాంశ్చ యుఙ్క్షే ॥32॥

తస్యైవ తే వపురిదం నిజకాలశక్త్యా
సఞ్చోదితప్రకృతిధర్మణ ఆత్మగూఢమ్
అమ్భస్యనన్తశయనాద్విరమత్సమాధేర్
నాభేరభూత్స్వకణికావటవన్మహాబ్జమ్ ॥33॥

తత్సమ్భవః కవిరతోఽన్యదపశ్యమానస్
త్వాం బీజమాత్మని తతం స బహిర్విచిన్త్య
నావిన్దదబ్దశతమప్సు నిమజ్జమానో
జాతేఽఙ్కురే కథముహోపలభేత బీజమ్ ॥34॥

స త్వాత్మయోనిరతివిస్మిత ఆశ్రితోఽబ్జం
కాలేన తీవ్రతపసా పరిశుద్ధభావః
త్వామాత్మనీశ భువి గన్ధమివాతిసూక్ష్మం
భూతేన్ద్రియాశయమయే వితతం దదర్శ ॥35॥

ఏవం సహస్రవదనాఙ్ఘ్రిశిరఃకరోరు
నాసాద్యకర్ణనయనాభరణాయుధాఢ్యమ్
మాయామయం సదుపలక్షితసన్నివేశం
దృష్ట్వా మహాపురుషమాప ముదం విరిఞ్చః ॥36॥

తస్మై భవాన్హయశిరస్తనువం హి బిభ్రద్
వేదద్రుహావతిబలౌ మధుకైటభాఖ్యౌ
హత్వానయచ్ఛ్రుతిగణాంశ్చ రజస్తమశ్చ

సత్త్వం తవ ప్రియతమాం తనుమామనన్తి ॥37॥

ఇత్థం నృతిర్యగృషిదేవఝషావతారైర్
లోకాన్విభావయసి హంసి జగత్ప్రతీపాన్
ధర్మం మహాపురుష పాసి యుగానువృత్తం
ఛన్నః కలౌ యదభవస్త్రియుగోఽథ స త్వమ్ ॥38॥

నైతన్మనస్తవ కథాసు వికుణ్ఠనాథ
సమ్ప్రీయతే దురితదుష్టమసాధు తీవ్రమ్
కామాతురం హర్షశోకభయైషణార్తం
తస్మిన్కథం తవ గతిం విమృశామి దీనః ॥39॥

జిహ్వైకతోఽచ్యుత వికర్షతి మావితృప్తా
శిశ్నోఽన్యతస్త్వగుదరం శ్రవణం కుతశ్చిత్
ఘ్రాణోఽన్యతశ్చపలదృక్క్వ చ కర్మశక్తిర్
బహ్వ్యః సపత్న్య ఇవ గేహపతిం లునన్తి ॥40॥

ఏవం స్వకర్మపతితం భవవైతరణ్యామ్
అన్యోన్యజన్మమరణాశనభీతభీతమ్
పశ్యఞ్జనం స్వపరవిగ్రహవైరమైత్రం
హన్తేతి పారచర పీపృహి మూఢమద్య ॥41॥

కో న్వత్ర తేఽఖిలగురో భగవన్ప్రయాస
ఉత్తారణేఽస్య భవసమ్భవలోపహేతోః
మూఢేషు వై మహదనుగ్రహ ఆర్తబన్ధో
కిం తేన తే ప్రియజనాననుసేవతాం నః ॥42॥

నైవోద్విజే పర దురత్యయవైతరణ్యాస్
త్వద్వీర్యగాయనమహామృతమగ్నచిత్తః
శోచే తతో విముఖచేతస ఇన్ద్రియార్థ
మాయాసుఖాయ భరముద్వహతో విమూఢాన్ ॥43॥

ప్రాయేణ దేవ మునయః స్వవిముక్తికామా
మౌనం చరన్తి విజనే న పరార్థనిష్ఠాః
నైతాన్విహాయ కృపణాన్విముముక్ష ఏకో
నాన్యం త్వదస్య శరణం భ్రమతోఽనుపశ్యే ॥44॥

యన్మైథునాదిగృహమేధిసుఖం హి తుచ్ఛం
కణ్డూయనేన కరయోరివ దుఃఖదుఃఖమ్
తృప్యన్తి నేహ కృపణా బహుదుఃఖభాజః
కణ్డూతివన్మనసిజం విషహేత ధీరః ॥45॥

మౌనవ్రతశ్రుతతపోఽధ్యయనస్వధర్మ
వ్యాఖ్యారహోజపసమాధయ ఆపవర్గ్యాః
ప్రాయః పరం పురుష తే త్వజితేన్ద్రియాణాం
వార్తా భవన్త్యుత న వాత్ర తు దామ్భికానామ్ ॥46॥

రూపే ఇమే సదసతీ తవ వేదసృష్టే
బీజాఙ్కురావివ న చాన్యదరూపకస్య
యుక్తాః సమక్షముభయత్ర విచక్షన్తే త్వాం
యోగేన వహ్నిమివ దారుషు నాన్యతః స్యాత్॥47॥

త్వం వాయురగ్నిరవనిర్వియదమ్బు మాత్రాః
ప్రాణేన్ద్రియాణి హృదయం చిదనుగ్రహశ్చ
సర్వం త్వమేవ సగుణో విగుణశ్చ భూమన్
నాన్యత్త్వదస్త్యపి మనోవచసా నిరుక్తమ్॥48॥

నైతే గుణా న గుణినో మహదాదయో యే
సర్వే మనః ప్రభృతయః సహదేవమర్త్యాః
ఆద్యన్తవన్త ఉరుగాయ విదన్తి హి త్వామ్
ఏవం విమృశ్య సుధియో విరమన్తి శబ్దాత్॥49॥

తత్తేఽర్హత్తమ నమః స్తుతికర్మపూజాః
కర్మ స్మృతిశ్చరణయోః శ్రవణం కథాయామ్
సంసేవయా త్వయి వినేతి షడఙ్గయా కిం
భక్తిం జనః పరమహంసగతౌ లభేత॥50॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏతావద్వర్ణితగుణో భక్త్యా భక్తేన నిర్గుణః
ప్రహ్రాదం ప్రణతం ప్రీతో యతమన్యురభాషత॥51॥

శ్రీభగవానువాచ
ప్రహ్రాద భద్ర0 భద్రం తే ప్రీతోఽహం తేఽసురోత్తమ
వరం వృణీష్వాభిమతం కామపూరోఽస్మ్యహం నృణామ్॥52॥

మామప్రీణత ఆయుష్మన్దర్శనం దుర్లభం హి మే
దృష్ట్వా మాం న పునర్జన్తురాత్మానం తప్తుమర్హతి॥53॥

ప్రీణన్తి హ్యథ మాం ధీరాః సర్వభావేన సాధవః
శ్రేయస్కామా మహాభాగ సర్వాసామాశిషాం పతిమ్॥54॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏవం ప్రలోభ్యమానోఽపి వరైర్లోకప్రలోభనైః
ఏకాన్తిత్వాద్భగవతి నైచ్ఛత్తానసురోత్తమః॥55॥

అధ్యాయము – 10

శ్రీనారద ఉవాచ
భక్తియోగస్య తత్సర్వమన్తరాయతయార్భకః
మన్యమానో హృషీకేశం స్మయమాన ఉవాచ హ॥1॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
మా మాం ప్రలోభయోత్పత్త్యా సక్తంకామేషు తైర్వరైః

తత్సఙ్గభీతో నిర్విణ్ణో ముముక్షుస్త్వాముపాశ్రితః ॥2॥

భృత్యలక్షణజిజ్ఞాసుర్భక్తం కామేష్వచోదయత్
భవాన్సంసారబీజేషు హృదయగ్రన్థిషు ప్రభో ॥3॥

నాన్యథా తేఽఖిలగురో ఘటేత కరుణాత్మనః
యస్త ఆశిష ఆశాస్తే న స భృత్యః స వై వణిక్ ॥4॥

ఆశాసానో న వై భృత్యః స్వామిన్యాశిష ఆత్మనః
న స్వామీ భృత్యతః స్వామ్యమిచ్ఛన్యో రాతి చాశిషః ॥5॥

అహం త్వకామస్త్వద్భక్తస్త్వం చ స్వామ్యనపాశ్రయః
నాన్యథేహావయోరర్థో రాజసేవకయోరివ ॥6॥

యది దాస్యసి మే కామాన్వరాంస్త్వం వరదర్షభ
కామానాం హృద్యసంరోహం భవతస్తు వృణే వరమ్ ॥7॥

ఇన్ద్రియాణి మనః ప్రాణ ఆత్మా ధర్మో ధృతిర్మతిః
హ్రీః శ్రీస్తేజః స్మృతిః సత్యం యస్య నశ్యన్తి జన్మనా ॥8॥

విముఞ్చతి యదా కామాన్మానవో మనసి స్థితాన్
తర్హ్యేవ పుణ్డరీకాక్ష భగవత్త్వాయ కల్పతే ॥9॥

ఓం నమో భగవతే తుభ్యం పురుషాయ మహాత్మనే
హరయేఽద్భుతసింహాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే ॥10॥

శ్రీభగవానువాచ
నైకాన్తినో మే మయి జాత్విహాశిష ఆశాసతేఽముత్ర చ యే భవద్విధాః
తథాపి మన్వన్తరమేతదత్ర దైత్యేశ్వరాణామనుభుఙ్క్ష్వ భోగాన్ ॥11॥

కథా మదీయా జుషమాణః ప్రియాస్త్వమావేశ్య మామాత్మని సన్తమేకమ్
సర్వేషు భూతేష్వధియజ్ఞమీశం యజస్వ యోగేన చ కర్మ హిన్వన్ ॥12॥

భోగేన పుణ్యం కుశలేన పాపం కలేవరం కాలజవేన హిత్వా
కీర్తిం విశుద్ధాం సురలోకగీతాం వితాయ మామేష్యసి ముక్తబన్ధః ॥13॥

య ఏతత్కీర్తయేన్మహ్యం త్వయా గీతమిదం నరః
త్వాం చ మాం చ స్మరన్కాలే కర్మబన్ధాత్ప్రముచ్యతే ॥14॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
వరం వరయ ఏతత్తే వరదేశాన్మహేశ్వర
యదనిన్దత్పితా మే త్వామవిద్వాంస్తేజ ఐశ్వరమ్ ॥15॥

విద్ధామర్షాశయః సాక్షాత్సర్వలోకగురుం ప్రభుమ్
భ్రాతృహేతి మృషాదృష్టిస్త్వద్భక్తే మయి చాఘవాన్ ॥16॥

తస్మాత్పితా మే పూయేత దురన్తాద్దుస్తరాదఘాత్

పూతస్తేఽపాఙ్గసన్దృష్టస్తదా కృపణవత్సల॥17॥

శ్రీభగవానువాచ
త్రిఃసప్తభిః పితా పూతః పితృభిః సహ తేఽనఘ
యత్సాధోఽస్య కులే జాతో భవాన్వై కులపావనః॥18॥

యత్ర యత్ర చ మద్భక్తాః ప్రశాన్తాః సమదర్శినః
సాధవః సముదాచారాస్తే పూయన్తేఽపి కీకటాః॥19॥

సర్వాత్మనా న హింసన్తి భూతగ్రామేషు కిఞ్చన
ఉచ్చావచేషు దైత్యేన్ద్ర మద్భావవిగతస్పృహాః॥20॥

భవన్తి పురుషా లోకే మద్భక్తాస్త్వామనువ్రతాః
భవాన్మే ఖలు భక్తానాం సర్వేషాం ప్రతిరూపధృక్॥21॥

కురు త్వం ప్రేతకృత్యాని పితుః పూతస్య సర్వశః
మదఙ్గస్పర్శనేనాఙ్గ లోకాన్యాస్యతి సుప్రజాః॥22॥

పిత్ర్యం చ స్థానమాతిష్ఠ యథోక్తం బ్రహ్మవాదిభిః
మయ్యావేశ్య మనస్తాత కురు కర్మాణి మత్పరః॥23॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ప్రహ్రాదోఽపి తథా చక్రే పితుర్యత్సామ్పరాయికమ్
యథాహ భగవాన్రాజన్నభిషిక్తో ద్విజాతిభిః॥24॥

ప్రసాదసుముఖం దృష్ట్వా బ్రహ్మా నరహరిం హరిమ్
స్తుత్వా వాగ్భిః పవిత్రాభిః ప్రాహ దేవాదిభిర్వృతః॥25॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
దేవదేవాఖిలాధ్యక్ష భూతభావన పూర్వజ
దిష్ట్యా తే నిహతః పాపో లోకసన్తాపనోఽసురః॥26॥

యోఽసౌ లబ్ధవరో మత్తో న వధ్యో మమ సృష్టిభిః
తపోయోగబలోన్నద్ధః సమస్తనిగమానహన్॥27॥

దిష్ట్యా తత్తనయః సాధుర్మహాభాగవతోఽర్భకః
త్వయా విమోచితో మృత్యోర్దిష్ట్యా త్వాం సమితోఽధునా॥28॥

ఏతద్వపుస్తే భగవన్ధ్యాయతః పరమాత్మనః
సర్వతో గోప్తృ సన్త్రాసాన్మృత్యోరపి జిఘాంసతః॥29॥

శ్రీభగవానువాచ
మైవం విభోఽసురాణాం తే ప్రదేయః పద్మసమ్భవ
వరః క్రూరనిసర్గాణామహీనామమృతం యథా॥30॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఇత్యుక్త్వా భగవాన్రాజంస్తతశ్చాన్తర్దధే హరిః

అదృశ్యః సర్వభూతానాం పూజితః పరమేష్ఠినా ॥31॥

తతః సమ్పూజ్య శిరసా వవన్దే పరమేష్ఠినమ్
భవం ప్రజాపతీన్దేవాన్ప్రహ్రాదో భగవత్కలాః ॥32॥

తతః కావ్యాదిభిః సార్ధం మునిభిః కమలాసనః
దైత్యానాం దానవానాం చ ప్రహ్రాదమకరోత్పతిమ్ ॥33॥

ప్రతినన్ద్య తతో దేవాః ప్రయుజ్య పరమాశిషః
స్వధామాని యయూ రాజన్బ్రహ్మాద్యాః ప్రతిపూజితాః ॥34॥

ఏవం చ పార్షదౌ విష్ణోః పుత్రత్వం ప్రాపితౌ దితేః
హృది స్థితేన హరిణా వైరభావేన తౌ హతౌ ॥35॥

పునశ్చ విప్రశాపేన రాక్షసౌ తౌ బభూవతుః
కుమ్భకర్ణదశగ్రీవౌ హతౌ తౌ రామవిక్రమైః ॥36॥

శయానౌ యుధి నిర్భిన్న హృదయౌ రామశాయకైః
తచ్చిత్తౌ జహతుర్దేహం యథా ప్రాక్తనజన్మని ॥37॥

తావిహాథ పునర్జాతౌ శిశుపాలకరూషజౌ
హరౌ వైరానుబన్ధేన పశ్యతస్తే సమీయతుః ॥38॥

ఏనః పూర్వకృతం యత్తద్రాజానః కృష్ణవైరిణః
జహుస్త్వేऽన్తే తదాత్మానః కీటః పేశస్కృతో యథా ॥39॥

యథా యథా భగవతో భక్త్యా పరమయాభిదా
నృపాశ్చైద్యాదయః సాత్మ్యం హరేస్తచ్చిన్తయా యయుః ॥40॥

ఆఖ్యాతం సర్వమేతత్తే యన్మాం త్వం పరిపృష్టవాన్
దమఘోషసుతాదీనాం హరేః సాత్మ్యమపి ద్విషామ్ ॥41॥

ఏషా బ్రహ్మణ్యదేవస్య కృష్ణస్య చ మహాత్మనః
అవతారకథా పుణ్యా వధో యత్రాదిదైత్యయోః ॥42॥

ప్రహ్రాదస్యానుచరితం మహాభాగవతస్య చ
భక్తిర్జ్ఞానం విరక్తిశ్చ యాథార్థ్యం చాస్య వై హరేః ॥43॥

సర్గస్థిత్యప్యయేశస్య గుణకర్మానువర్ణనమ్
పరావరేషాం స్థానానాం కాలేన వ్యత్యయో మహాన్ ॥44॥

ధర్మో భాగవతానాం చ భగవాన్యేన గమ్యతే
ఆఖ్యానేऽస్మిన్సమామ్నాతమాధ్యాత్మికమశేషతః ॥45॥

య ఏతత్పుణ్యమాఖ్యానం విష్ణోర్వీర్యోపబృంహితమ్
కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయా శ్రుత్వా కర్మపాశైర్విముచ్యతే ॥46॥

ఏతదృ ఆదిపురుషస్య మృగేన్ద్రలీలాం
దైత్యేన్ద్రయూథపవధం ప్రయతః పఠేత
దైత్యాత్మజస్య చ సతాం ప్రవరస్య పుణ్యం
శ్రుత్వానుభావమకుతోభయమేతి లోకమ్ ॥47॥

యూయం నృలోకే బత భూరిభాగా లోకం పునానా మునయోఽభియన్తి
యేషాం గృహానావసతీతి సాక్షాద్గూఢం పరం బ్రహ్మ మనుష్యలిఙ్గమ్ ॥48॥

స వా అయం బ్రహ్మ మహద్విమృగ్య కైవల్యనిర్వాణసుఖానుభూతిః
ప్రియః సుహృద్వః ఖలు మాతులేయ ఆత్మార్హణీయో విధికృద్గురుశ్చ ॥49॥

న యస్య సాక్షాద్భవపద్మజాదిభీ రూపం ధియా వస్తుతయోపవర్ణితమ్
మౌనేన భక్త్యోపశమేన పూజితః ప్రసీదతామేష స సాత్వతాం పతిః ॥50॥

స ఏష భగవాన్రాజన్వ్యతనోద్విహతం యశః
పురా రుద్రస్య దేవస్య మయేనానన్తమాయినా ॥51॥

రాజోవాచ
కస్మిన్కర్మణి దేవస్య మయోఽహఞ్జగదీశితుః
యథా చోపచితా కీర్తిః కృష్ణేనానేన కథ్యతామ్ ॥52॥

శ్రీనారద ఉవాచ
నిర్జితా అసురా దేవైర్యుధ్యనేనోపబృంహితైః
మాయినాం పరమాచార్యం మయం శరణమాయయుః ॥53॥

స నిర్మాయ పురస్తిస్రో హైమీరౌప్యాయసీర్విభుః
దుర్లక్ష్యాపాయసంయోగా దుర్వితర్క్యపరిచ్ఛదాః ॥54॥

తాభిస్తేఽసురసేనాన్యో లోకాంస్త్రీన్సేశ్వరాన్నృప
స్మరన్తో నాశయాం చక్రుః పూర్వవైరమలక్షితాః ॥55॥

తతస్తే సేశ్వరా లోకా ఉపాసాద్యేశ్వరం నతాః
త్రాహి నస్తావకాన్దేవ వినష్టాంస్త్రిపురాలయైః ॥56॥

అథానుగృహ్య భగవాన్మా భైష్టేతి సురాన్విభుః
శరం ధనుషి సన్ధాయ పురేష్వస్త్రం వ్యముఞ్చత ॥57॥

తతోఽగ్నివర్ణా ఇషవ ఉత్పేతుః సూర్యమణ్డలాత్
యథా మయూఖసన్దోహా నాదృశ్యన్త పురో యతః ॥58॥

తైః స్పృష్టా వ్యసవః సర్వే నిపేతుః స్మ పురౌకసః
తానానీయ మహాయోగీ మయః కూపరసేఽక్షిపత్ ॥59॥

సిద్ధామృతరసస్పృష్టా వజ్రసారా మహౌజసః
ఉత్తస్థుర్మేఘదలనా వైద్యుతా ఇవ వహ్నయః ॥60॥

విలోక్య భగ్నసఙ్కల్పం విమనస్కం వృషధ్వజమ్

తదాయం భగవాన్విష్ణుస్తత్రోపాయమకల్పయత్॥61॥

వత్సశ్చాసీత్తదా బ్రహ్మా స్వయం విష్ణురయం హి గౌః
ప్రవిశ్య త్రిపురం కాలే రసకూపామృతం పపౌ॥62॥

తేఽసురా హ్యపి పశ్యన్తో న న్యషేధన్విమోహితాః
తద్విజ్ఞాయ మహాయోగీ రసపాలానిదం జగౌ
స్మయన్విశోకః శోకార్తాన్స్మరన్దైవగతిం చ తామ్63
దేవోఽసురో నరోఽన్యో వా నేశ్వరోఽస్తీహ కశ్చన
ఆత్మనోఽన్యస్య వా దిష్టం దైవేనాపోహితుం ద్వయోః64
అథాసౌ శక్తిభిః స్వాభిః శమ్భోః ప్రాధానికం వ్యధాత్
ధర్మజ్ఞానవిరక్త్యృద్ధి తపోవిద్యాక్రియాదిభిః65
రథం సూతం ధ్వజం వాహాన్ధనుర్వర్మశరాది యత్
సన్నద్ధో రథమాస్థాయ శరం ధనురుపాదదే॥66॥

శరం ధనుషి సన్ధాయ ముహూర్తేఽభిజితీశ్వరః
దదాహ తేన దుర్భేద్యా హరోఽథ త్రిపురో నృప॥67॥

దివి దున్దుభయో నేదుర్విమానశతసఙ్కులాః
దేవర్షిపితృసిద్ధేశా జయేతి కుసుమోత్కరైః
అవాకిరన్జగుర్హృష్టా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః॥68॥

ఏవం దగ్ధ్వా పురస్తిస్రో భగవాన్పురహా నృప
బ్రహ్మాదిభిః స్తూయమానః స్వం ధామ ప్రత్యపద్యత॥69॥

ఏవం విధాన్యస్య హరేః స్వమాయయా విడమ్బమానస్య నృలోకమాత్మనః
వీర్యాణి గీతాన్యృషిభిర్జగద్గురోర్లోకం పునానాన్యపరం వదామి కిమ్॥70॥

అధ్యాయము – 11

శ్రీశుక ఉవాచ
శ్రుత్వేహితం సాధు సభాసభాజితం మహత్తమాగ్రణ్య ఉరుక్రమాత్మనః
యుధిష్ఠిరో దైత్యపతేర్ముదాన్వితః పప్రచ్ఛ భూయస్తనయం స్వయమ్భువః॥1॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ
భగవన్శ్రోతుమిచ్ఛామి నృణాం ధర్మం సనాతనమ్
వర్ణాశ్రమాచారయుతం యత్పుమాన్విన్దతే పరమ్॥2॥

భవాన్ప్రజాపతేః సాక్షాదాత్మజః పరమేష్ఠినః
సుతానాం సమ్మతో బ్రహ్మంస్తపోయోగసమాధిభిః॥3॥

నారాయణపరా విప్రా ధర్మం గుహ్యం పరం విదుః
కరుణాః సాధవః శాన్తాస్త్వద్విధా న తథాపరే॥4॥

శ్రీనారద ఉవాచ
నత్వా భగవతేఽజాయ లోకానాం ధర్మసేతవే

వక్ష్యే సనాతనం ధర్మం నారాయణముఖాచ్ఛ్రుతమ్ ||5||

యోఽవతీర్యాత్మనోఽంశేన దాక్షాయణ్యాం తు ధర్మతః
లోకానాం స్వస్తయేఽధ్యాస్తే తపో బదరికాశ్రమే ||6||

ధర్మమూలం హి భగవాన్సర్వవేదమయో హరిః
స్మృతం చ తద్విదాం రాజన్యేన చాత్మా ప్రసీదతి ||7||

సత్యం దయా తపః శౌచం తితిక్షేక్షా శమో దమః
అహింసా బ్రహ్మచర్యం చ త్యాగః స్వాధ్యాయ ఆర్జవమ్ ||8||

సన్తోషః సమదృక్సేవా గ్రామ్యేహోపరమః శనైః
నృణాం విపర్యయేహేక్షా మౌనమాత్మవిమర్శనమ్ ||9||

అన్నాద్యాదేః సంవిభాగో భూతేభ్యశ్చ యథార్హతః
తేష్వాత్మదేవతాబుద్ధిః సుతరాం నృషు పాణ్డవ ||10||

శ్రవణం కీర్తనం చాస్య స్మరణం మహతాం గతేః
సేవేజ్యావనతిర్దాస్యం సఖ్యమాత్మసమర్పణమ్ ||11||

నృణామయం పరో ధర్మః సర్వేషాం సముదాహృతః
త్రింశల్లక్షణవాన్రాజన్సర్వాత్మా యేన తుష్యతి ||12||

సంస్కారా యత్రావిచ్ఛిన్నాః స ద్విజోఽజో జగాద యమ్
ఇజ్యాధ్యయనదానాని విహితాని ద్విజన్మనామ్
జన్మకర్మావదాతానాం క్రియాశ్చాశ్రమచోదితాః ||13||

విప్రస్యాధ్యయనాదీని షడన్యస్యాప్రతిగ్రహః
రాజ్ఞో వృత్తిః ప్రజాగోప్తురవిప్రాద్వా కరాదిభిః ||14||

వైశ్యస్తు వార్తావృత్తిః స్యాన్నిత్యం బ్రహ్మకులానుగః
శూద్రస్య ద్విజశుశ్రూషా వృత్తిశ్చ స్వామినో భవేత్ ||15||

వార్తా విచిత్రా శాలీన యాయావరశిలోఞ్ఛనమ్
విప్రవృత్తిశ్చతుర్ధేయం శ్రేయసీ చోత్తరోత్తరా ||16||

జఘన్యో నోత్తమాం వృత్తిమనాపది భజేన్నరః
ఋతే రాజన్యమాపత్సు సర్వేషామపి సర్వశః ||17||

ఋతామృతాభ్యాం జీవేత మృతేన ప్రమృతేన వా
సత్యానృతాభ్యామపి వా న శ్వవృత్త్యా కదాచన ||18||

ఋతముఞ్ఛశిలం ప్రోక్తమమృతం యదయాచితమ్
మృతం తు నిత్యయాచ్ఞా స్యాత్ప్రమృతం కర్షణం స్మృతమ్ ||19||

సత్యానృతం చ వాణిజ్యం శ్వవృత్తిర్నీచసేవనమ్
వర్జయేత్తాం సదా విప్రో రాజన్యశ్చ జుగుప్సితామ్

సర్వవేదమయో విప్రః సర్వదేవమయో నృపః॥20॥

శమో దమస్తపః శౌచం సన్తోషః క్షాన్తిరార్జవమ్
జ్ఞానం దయాచ్యుతాత్మత్వం సత్యం చ బ్రహ్మలక్షణమ్॥21॥

శౌర్యం వీర్యం ధృతిస్తేజస్త్యాగశ్చాత్మజయః క్షమా
బ్రహ్మణ్యతా ప్రసాదశ్చ సత్యం చ క్షత్రలక్షణమ్॥22॥

దేవగుర్వచ్యుతే భక్తిస్త్రివర్గపరిపోషణమ్
ఆస్తిక్యముద్యమో నిత్యం నైపుణ్యం వైశ్యలక్షణమ్॥23॥

శూద్రస్య సన్నతిః శౌచం సేవా స్వామిన్యమాయయా
అమన్త్రయజ్ఞో హ్యస్తేయం సత్యం గోవిప్రరక్షణమ్॥24॥

స్త్రీణాం చ పతిదేవానాం తచ్ఛుశ్రూషానుకూలతా
తద్బన్ధుష్వనువృత్తిశ్చ నిత్యం తద్వ్రతధారణమ్॥25॥

సమ్మార్జనోపలేపాభ్యాం గృహమణ్డనవర్తనైః
స్వయం చ మణ్డితా నిత్యం పరిమృష్టపరిచ్ఛదా॥26॥

కామైరుచ్చావచైః సాధ్వీ ప్రశ్రయేణ దమేన చ
వాక్యైః సత్యైః ప్రియైః ప్రేమ్ణా కాలే కాలే భజేత్పతిమ్॥27॥

సన్తుష్టాలోలుపా దక్షా ధర్మజ్ఞా ప్రియసత్యవాక్
అప్రమత్తా శుచిః స్నిగ్ధా పతిం త్వపతితం భజేత్॥28॥

యా పతిం హరిభావేన భజేచ్ఛ్రీరివ తత్పరా
హర్యాత్మనా హరేర్లోకే పత్యా శ్రీరివ మోదతే॥29॥

వృత్తిః సఙ్కరజాతీనాం తత్తత్కులకృతా భవేత్
అచౌరాణామపాపానామన్త్యజాన్తేవసాయినామ్॥30॥

ప్రాయః స్వభావవిహితో నృణాం ధర్మో యుగే యుగే
వేదదృగ్భిః స్మృతో రాజన్ప్రేత్య చేహ చ శర్మకృత్॥31॥

వృత్త్యా స్వభావకృతయా వర్తమానః స్వకర్మకృత్
హిత్వా స్వభావజం కర్మ శనైర్నిర్గుణతామియాత్॥32॥

ఉప్యమానం ముహుః క్షేత్రం స్వయం నిర్వీర్యతామియాత్
న కల్పతే పునః సూత్యై ఉప్తం బీజం చ నశ్యతి॥33॥

ఏవం కామాశయం చిత్తం కామానామతిసేవయా
విరజ్యేత యథా రాజన్నగ్నివత్కామబిన్దుభిః॥34॥

యస్య యల్లక్షణం ప్రోక్తం పుంసో వర్ణాభివ్యఞ్జకమ్
యదన్యత్రాపి దృశ్యేత తత్తేనైవ వినిర్దిశేత్॥35॥

అధ్యాయము – 12

శ్రీనారద ఉవాచ
బ్రహ్మచారీ గురుకులే వసన్దాన్తో గురోర్హితమ్
ఆచరన్దాసవన్నీచో గురౌ సుదృఢసౌహృదః॥1॥

సాయం ప్రాతరుపాసీత గుర్వగ్న్యర్కసురోత్తమాన్
సన్ధ్యే ఉభే చ యతవాగ్జపన్బ్రహ్మ సమాహితః॥2॥

ఛన్దాంస్యధీయీత గురోరాహూతశ్చేత్సుయన్త్రితః
ఉపక్రమేఽవసానే చ చరణౌ శిరసా నమేత్॥3॥

మేఖలాజినవాసాంసి జటాదణ్డకమణ్డలూన్
బిభృయాదుపవీతం చ దర్భపాణిర్యథోదితమ్॥4॥

సాయం ప్రాతశ్చరేద్భైక్ష్యం గురవే తన్నివేదయేత్
భుఞ్జీత యద్యనుజ్ఞాతో నో చేదుపవసేత్క్వచిత్॥5॥

సుశీలో మితభుగ్దక్షః శ్రద్దధానో జితేన్ద్రియః
యావదర్థం వ్యవహరేత్స్త్రీషు స్త్రీనిర్జితేషు చ॥6॥

వర్జయేత్ప్రమదాగాథామగృహస్థో బృహద్వ్రతః
ఇన్ద్రియాణి ప్రమాథీని హరన్త్యపి యతేర్మనః॥7॥

కేశప్రసాధనోన్మర్ద స్నపనాభ్యఞ్జనాదికమ్
గురుస్త్రీభిర్యువతిభిః కారయేన్నాత్మనో యువా॥8॥

నన్వగ్నిః ప్రమదా నామ ఘృతకుమ్భసమః పుమాన్
సుతామపి రహో జహ్యాదన్యదా యావదర్థకృత్॥9॥

కల్పయిత్వాత్మనా యావదాభాసమిదమీశ్వరః
ద్వైతం తావన్న విరమేత్తతో హ్యస్య విపర్యయః॥10॥

ఏతత్సర్వం గృహస్థస్య సమామ్నాతం యతేరపి
గురువృత్తిర్వికల్పేన గృహస్థస్యర్తుగామినః॥11॥

అఞ్జనాభ్యఞ్జనోన్మర్ద స్త్ర్యవలేఖామిషం మధు
స్రగ్గన్ధలేపాలఙ్కారాంస్త్యజేయుర్యే బృహద్వ్రతాః॥12॥

ఉషిత్వైవం గురుకులే ద్విజోఽధీత్యావబుధ్య చ
త్రయీం సాఙ్గోపనిషదం యావదర్థం యథాబలమ్॥13॥

దత్త్వా వరమనుజ్ఞాతో గురోః కామం యదీశ్వరః
గృహం వనం వా ప్రవిశేత్ప్రవ్రజేత్తత్ర వా వసేత్॥14॥

అగ్నౌ గురావాత్మని చ సర్వభూతేష్వధోక్షజమ్
భూతైః స్వధామభిః పశ్యేదప్రవిష్టం ప్రవిష్టవత్॥15॥

ఏవం విధో బ్రహ్మచారీ వానప్రస్థో యతిర్గృహీ
చరన్విదితవిజ్ఞానః పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి ॥16॥

వానప్రస్థస్య వక్ష్యామి నియమాన్మునిసమ్మతాన్
యానాస్థాయ మునిర్గచ్ఛేదృషిలోకముహాఞ్జసా ॥17॥

న కృష్టపచ్యమశ్నీయాదకృష్టం చాప్యకాలతః
అగ్నిపక్వమథామం వా అర్కపక్వముతాహరేత్ ॥18॥

వన్యైశ్చరుపురోడాశాన్నిర్వపేత్కాలచోదితాన్
లబ్ధే నవే నవేऽన్నాద్యే పురాణం చ పరిత్యజేత్ ॥19॥

అగ్న్యర్థమేవ శరణముటజం వాద్రికన్దరమ్
శ్రయేత హిమవాయ్వగ్ని వర్షార్కాతపషాట్స్వయమ్ ॥20॥

కేశరోమనఖశ్మశ్రు మలాని జటిలో దధత్
కమణ్డల్వజినే దణ్డ వల్కలాగ్నిపరిచ్ఛదాన్ ॥21॥

చరేద్వనే ద్వాదశాబ్దానష్టౌ వా చతురో మునిః
ద్వావేకం వా యథా బుద్ధిర్న విపద్యేత కృచ్ఛ్రతః ॥22॥

యదాకల్పః స్వక్రియాయాం వ్యాధిభిర్జరయాథవా
ఆన్వీక్షిక్యాం వా విద్యాయాం కుర్యాదనశనాదికమ్ ॥23॥

ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య సన్న్యస్యాహం మమాత్మతామ్
కారణేషు న్యసేత్సమ్యక్సఙ్ఘాతం తు యథార్హతః ॥24॥

ఖే ఖాని వాయౌ నిశ్వాసాంస్తేజఃసూష్మాణమాత్మవాన్
అప్స్వసృక్శ్లేష్మపూయాని క్షితౌ శేషం యథోద్భవమ్ ॥25॥

వాచమగ్నౌ సవక్తవ్యామిన్ద్రే శిల్పం కరావపి
పదాని గత్యా వయసి రత్యోపస్థం ప్రజాపతౌ ॥26॥

మృత్యౌ పాయుం విసర్గం చ యథాస్థానం వినిర్దిశేత్
దిక్షు శ్రోత్రం సనాదేన స్పర్శేనాధ్యాత్మని త్వచమ్ ॥27॥

రూపాణి చక్షుషా రాజన్జ్యోతిష్యభినివేశయేత్
అప్సు ప్రచేతసా జిహ్వాం ఘ్రేయైర్ఘ్రాణం క్షితౌ న్యసేత్ ॥28॥

మనో మనోరథైశ్చన్ద్రే బుద్ధిం బోధ్యైః కవౌ పరే
కర్మాణ్యధ్యాత్మనా రుద్రే యదహం మమతాక్రియా
సత్త్వేన చిత్తం క్షేత్రజ్ఞే గుణైర్వైకారికం పరే ॥29॥

అప్సు క్షితిమపో జ్యోతిష్యదో వాయౌ నభస్యముమ్
కూటస్థే తచ్చ మహతి తదవ్యక్తేऽక్షరే చ తత్ ॥30॥

ఇత్యక్షరతయాత్మానం చిన్మాత్రమవశేషితమ్

జ్ఞాత్వాద్వయోఽథ విరమేద్దగ్ధయోనిరివానలః॥31॥

అధ్యాయము – 13

శ్రీనారద ఉవాచ
కల్పస్త్వేవం పరివ్రజ్య దేహమాత్రావశేషితః
గ్రామైకరాత్రవిధినా నిరపేక్షశ్చరేన్మహీమ్॥1॥

బిభృయాద్యద్యసౌ వాసః కౌపీనాచ్ఛాదనం పరమ్
త్యక్తం న లిఙ్గాద్దణ్డాదేరన్యత్కిఞ్చిదనాపది॥2॥

ఏక ఏవ చరేద్భిక్షురాత్మారామోఽనపాశ్రయః
సర్వభూతసుహృచ్ఛాన్తో నారాయణపరాయణః॥3॥

పశ్యేదాత్మన్యదో విశ్వం పరే సదసతోఽవ్యయే
ఆత్మానం చ పరం బ్రహ్మ సర్వత్ర సదసన్మయే॥4॥

సుప్తిప్రబోధయోః సన్ధావాత్మనో గతిమాత్మదృక్
పశ్యన్బన్ధం చ మోక్షం చ మాయామాత్రం న వస్తుతః॥5॥

నాభినన్దేద్ధ్రువం మృత్యుమధ్రువం వాస్య జీవితమ్
కాలం పరం ప్రతీక్షేత భూతానాం ప్రభవాప్యయమ్॥6॥

నాసచ్ఛాస్త్రేషు సజ్జేత నోపజీవేత జీవికామ్
వాదవాదాంస్త్యజేత్తర్కాన్పక్షం కంచ న సంశ్రయేత్॥7॥

న శిష్యాననుబధ్నీత గ్రన్థాన్నైవాభ్యసేద్బహూన్
న వ్యాఖ్యాముపయుఞ్జీత నారమ్భానారభేత్క్వచిత్॥8॥

న యతేరాశ్రమః ప్రాయో ధర్మహేతుర్మహాత్మనః
శాన్తస్య సమచిత్తస్య బిభృయాదుత వా త్యజేత్॥9॥

అవ్యక్తలిఙ్గో వ్యక్తార్థో మనీష్యున్మత్తబాలవత్
కవిర్మూకవదాత్మానం స దృష్ట్యా దర్శయేన్నృణామ్॥10॥

అత్రాప్యుదాహరన్తీమమితిహాసం పురాతనమ్
ప్రహ్లాదస్య చ సంవాదం మునేరాజగరస్య చ॥11॥

తం శయానం ధరోపస్థే కావేర్యాం సహ్యసానుని
రజస్వలైస్తనూదేశైర్నిగూఢామలతేజసమ్॥12॥

దదర్శ లోకాన్విచరన్లోకతత్త్వవివిత్సయా
వృతోఽమాత్యైః కతిపయైః ప్రహ్లాదో భగవత్ప్రియః॥13॥

కర్మణాకృతిభిర్వాచా లిఙ్గైర్వర్ణాశ్రమాదిభిః
న విదన్తి జనా యం వై సోఽసావితి న వేతి చ॥14॥

తం నత్వాభ్యర్చ్య విధివత్పాదయోః శిరసా స్పృశన్
వివిత్సురిదమప్రాక్షీన్మహాభాగవతోఽసురః ॥15॥

బిభర్షి కాయం పీవానం సోద్యమో భోగవాన్యథా
విత్తం చైవోద్యమవతాం భోగో విత్తవతామిహ
భోగినాం ఖలు దేహోఽయం పీవా భవతి నాన్యథా ॥16॥

న తే శయానస్య నిరుద్యమస్య బ్రహ్మన్ను హార్థో యత ఏవ భోగః
అభోగినోఽయం తవ విప్ర దేహః పీవా యతస్తద్వద నః క్షమం చేత్ ॥17॥

కవిః కల్పో నిపుణదృక్చిత్రప్రియకథః సమః
లోకస్య కుర్వతః కర్మ శేషే తద్వీక్షితాపి వా ॥18॥

శ్రీనారద ఉవాచ
స ఇత్థం దైత్యపతినా పరిపృష్టో మహామునిః
స్మయమానస్తమభ్యాహ తద్వాగమృతయన్త్రితః ॥19॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ
వేదేదమసురశ్రేష్ఠ భవాన్నన్వార్యసమ్మతః
ఈహోపరమయోర్నౄణాం పదాన్యధ్యాత్మచక్షుషా ॥20॥

యస్య నారాయణో దేవో భగవాన్హృద్గతః సదా
భక్త్యా కేవలయాజ్ఞానం ధునోతి ధ్వాన్తమర్కవత్ ॥21॥

తథాపి బ్రూమహే ప్రశ్నాంస్తవ రాజన్యథాశ్రుతమ్
సమ్భాషణీయో హి భవానాత్మనః శుద్ధిమిచ్ఛతా ॥22॥

తృష్ణయా భవవాహిన్యా యోగ్యైః కామైరపూర్యయా
కర్మాణి కార్యమాణోఽహం నానాయోనిషు యోజితః ॥23॥

యదృచ్ఛయా లోకమిమం ప్రాపితః కర్మభిర్భ్రమన్
స్వర్గాపవర్గయోర్ద్వారం తిరశ్చాం పునరస్య చ ॥24॥

తత్రాపి దమ్పతీనాం చ సుఖాయాన్యాపనుత్తయే
కర్మాణి కుర్వతాం దృష్ట్వా నివృత్తోఽస్మి విపర్యయమ్ ॥25॥

సుఖమస్యాత్మనో రూపం సర్వేహోపరతిస్తనుః
మనఃసంస్పర్శజాన్దృష్ట్వా భోగాన్స్వప్స్యామి సంవిశన్ ॥26॥

ఇత్యేతదాత్మనః స్వార్థం సన్తం విస్మృత్య వై పుమాన్
విచిత్రామసతి ద్వైతే ఘోరామాప్నోతి సంసృతిమ్ ॥27॥

జలం తదుద్భవైశ్ఛన్నం హిత్వాజ్ఞో జలకామ్యయా
మృగతృష్ణాముపాధావేత్తథాన్యత్రార్థదృక్స్వతః ॥28॥

దేహాదిభిర్దైవతన్త్రైరాత్మనః సుఖమీహతః
దుఃఖాత్యయం చానీశస్య క్రియా మోఘాః కృతాః కృతాః ॥29॥

ఆధ్యాత్మికాదిభిర్దుఃఖైరవిముక్తస్య కర్హిచిత్
మర్త్యస్య కృచ్ఛ్రోపనతైరర్థైః కామైః క్రియేత కిమ్ ॥30॥

పశ్యామి ధనినాం క్లేశం లుబ్ధానామజితాత్మనామ్
భయాదలబ్ధనిద్రాణాం సర్వతోఽభివిశఙ్కినామ్ ॥31॥

రాజతశ్చౌరతః శత్రోః స్వజనాత్పశుపక్షితః
అర్థిభ్యః కాలతః స్వస్మాన్నిత్యం ప్రాణార్థవద్భయమ్ ॥32॥

శోకమోహభయక్రోధ రాగక్లైబ్యశ్రమాదయః
యన్మూలాః స్యుర్నృణాం జహ్యాత్స్పృహాం ప్రాణార్థయోర్బుధః ॥33॥

మధుకారమహాసర్పౌ లోకేఽస్మిన్నో గురూత్తమౌ
వైరాగ్యం పరితోషం చ ప్రాప్తా యచ్ఛిక్షయా వయమ్ ॥34॥

విరాగః సర్వకామేభ్యః శిక్షితో మే మధువ్రతాత్
కృచ్ఛ్రాప్తం మధువద్విత్తం హత్వాప్యన్యో హరేత్పతిమ్ ॥35॥

అనీహః పరితుష్టాత్మా యదృచ్ఛోపనతాదహమ్
నో చేచ్ఛయే బహ్వహాని మహాహిరివ సత్త్వవాన్ ॥36॥

క్వచిదల్పం క్వచిద్భూరి భుఞ్జేఽన్నం స్వాద్వస్వాదు వా
క్వచిద్భూరి గుణోపేతం గుణహీనముత క్వచిత్ ॥37॥

శ్రద్ధయోపహృతం క్వాపి కదాచిన్మానవర్జితమ్
భుఞ్జే భుక్త్వాథ కస్మింశ్చిద్దివా నక్తం యదృచ్ఛయా ॥38॥

క్షౌమం దుకూలమజినం చీరం వల్కలమేవ వా
వసేఽన్యదపి సమ్ప్రాప్తం దిష్టభుక్తుష్టధీరహమ్ ॥39॥

క్వచిచ్ఛయే ధరోపస్థే తృణపర్ణాశ్మభస్మసు
క్వచిత్ప్రాసాదపర్యఙ్కే కశిపౌ వా పరేచ్ఛయా ॥40॥

క్వచిత్స్నాతోఽనులిప్తాఙ్గః సువాసాః స్రగ్వ్యలఙ్కృతః
రథేభాశ్వైశ్చరే క్వాపి దిగ్వాసా గ్రహవద్విభో ॥41॥

నాహం నిన్దే న చ స్తౌమి స్వభావవిషమం జనమ్
ఏతేషాం శ్రేయ ఆశాసే ఉతైకాత్మ్యం మహాత్మని ॥42॥

వికల్పం జుహుయాచ్చిత్తౌ తాం మనస్యర్థవిభ్రమే
మనో వైకారికే హుత్వా తం మాయాయాం జుహోత్యను ॥43॥

ఆత్మానుభూతౌ తాం మాయాం జుహుయాత్సత్యదృఙ్మునిః
తతో నిరీహో విరమేత్స్వానుభూత్యాత్మని స్థితః ॥44॥

స్వాత్మవృత్తం మయేత్థం తే సుగుప్తమపి వర్ణితమ్
వ్యపేతం లోకశాస్త్రాభ్యాం భవాన్హి భగవత్పరః ॥45॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ధర్మం పారమహంస్యం వై మునేః శ్రుత్వాసురేశ్వరః
పూజయిత్వా తతః ప్రీత ఆమన్త్ర్య ప్రయయౌ గృహమ్ ||46||

అధ్యాయము – 14

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ
గృహస్థ ఏతాం పదవీం విధినా యేన చాఞ్జసా
యాయాద్దేవఋషే బ్రూహి మాదృశో గృహమూఢధీః ||1||

శ్రీనారద ఉవాచ
గృహేష్వవస్థితో రాజన్క్రియాః కుర్వన్యథోచితాః
వాసుదేవార్పణం సాక్షాదుపాసీత మహామునీన్ ||2||

శృణ్వన్భగవతోऽభీక్ష్ణమవతారకథామృతమ్
శ్రద్దధానో యథాకాలముపశాన్తజనావృతః ||3||

సత్సఙ్గాచ్ఛనకైః సఙ్గమాత్మజాయాత్మజాదిషు
విముఞ్చేన్ముచ్యమానేషు స్వయం స్వప్నవదుత్థితః ||4||

యావదర్థముపాసీనో దేహే గేహే చ పణ్డితః
విరక్తో రక్తవత్తత్ర నృలోకే నరతాం న్యసేత్ ||5||

జ్ఞాతయః పితరౌ పుత్రా భ్రాతరః సుహృదోऽపరే
యద్వదన్తి యదిచ్ఛన్తి చానుమోదేత నిర్మమః ||6||

దివ్యం భౌమం చాన్తరీక్షం విత్తమచ్యుతనిర్మితమ్
తత్సర్వముపయుఞ్జాన ఏతత్కుర్యాత్స్వతో బుధః ||7||

యావద్భ్రియేత జఠరం తావత్స్వత్వం హి దేహినామ్
అధికం యోऽభిమన్యేత స స్తేనో దణ్డమర్హతి ||8||

మృగోష్ట్రఖరమర్కాఖు సరీసృప్ఖగమక్షికాః
ఆత్మనః పుత్రవత్పశ్యేత్తైరేషామన్తరం కియత్ ||9||

త్రివర్గం నాతికృచ్ఛ్రేణ భజేత గృహమేధ్యపి
యథాదేశం యథాకాలం యావద్దైవోపపాదితమ్ ||10||

ఆశ్వాఘాన్తేऽవసాయిభ్యః కామాన్సంవిభజేద్యథా
అప్యేకామాత్మనో దారాం నృణాం స్వత్వగ్రహో యతః ||11||

జహ్యాద్యదర్థే స్వాన్ప్రాణాన్హన్యాద్వా పితరం గురుమ్
తస్యాం స్వత్వం స్త్రియాం జహ్యాద్యస్తేన హ్యజితో జితః ||12||

కృమివిడ్భస్మనిష్ఠాన్తం క్వేదం తుచ్ఛం కలేవరమ్
క్వ తదీయరతిర్భార్యా క్వాయమాత్మా నభశ్ఛదిః ||13||

సిద్ధైర్యజ్ఞావశిష్టార్థైః కల్పయేద్వృత్తిమాత్మనః
శేషే స్వత్వం త్యజన్ప్రాజ్ఞః పదవీం మహతామియాత్॥14॥

దేవానృషీన్నృభూతాని పితౄనాత్మానమన్వహమ్
స్వవృత్త్యాగతవిత్తేన యజేత పురుషం పృథక్॥15॥

యర్హ్యాత్మనోఽధికారాద్యాః సర్వాః స్యుర్యజ్ఞసమ్పదః
వైతానికేన విధినా అగ్నిహోత్రాదినా యజేత్॥16॥

న హ్యగ్నిముఖతోఽయం వై భగవాన్సర్వయజ్ఞభుక్
ఇజ్యేత హవిషా రాజన్యథా విప్రముఖే హుతైః॥17॥

తస్మాద్బ్రాహ్మణదేవేషు మర్త్యాదిషు యథార్హతః
తైస్తైః కామైర్యజస్వైనం క్షేత్రజ్ఞం బ్రాహ్మణానను॥18॥

కుర్యాదపరపక్షీయం మాసి ప్రౌష్ఠపదే ద్విజః
శ్రాద్ధం పిత్రోర్యథావిత్తం తద్బన్ధూనాం చ విత్తవాన్॥19॥

అయనే విషువే కుర్యాద్వ్యతీపాతే దినక్షయే
చన్ద్రాదిత్యోపరాగే చ ద్వాదశ్యాం శ్రవణేషు చ॥20॥

తృతీయాయాం శుక్లపక్షే నవమ్యామథ కార్తికే
చతసృష్వప్యష్టకాసు హేమన్తే శిశిరే తథా॥21॥

మాఘే చ సితసప్తమ్యాం మఘారాకాసమాగమే
రాకయా చానుమత్యా చ మాసర్క్షాణి యుతాన్యపి॥22॥

ద్వాదశ్యామనురాధా స్యాచ్ఛ్రవణస్తిస్ర ఉత్తరాః
తిసృష్వేకాదశీ వాసు జన్మర్క్షశ్రోణయోగయుక్॥23॥

త ఏతే శ్రేయసః కాలా నౄణాం శ్రేయోవివర్ధనాః
కుర్యాత్సర్వాత్మనైతేషు శ్రేయోఽమోఘం తదాయుషః॥24॥

ఏషు స్నానం జపో హోమో వ్రతం దేవద్విజార్చనమ్
పితృదేవనృభూతేభ్యో యద్దత్తం తద్ధ్యనశ్వరమ్॥25॥

సంస్కారకాలో జాయాయా అపత్యస్యాత్మనస్తథా
ప్రేతసంస్థా మృతాహశ్చ కర్మణ్యభ్యుదయే నృప॥26॥

అథ దేశాన్ప్రవక్ష్యామి ధర్మాదిశ్రేయావహాన్
స వై పుణ్యతమో దేశః సత్పాత్రం యత్ర లభ్యతే॥27॥

బిమ్బం భగవతో యత్ర సర్వమేతచ్చరాచరమ్
యత్ర హ బ్రాహ్మణకులం తపోవిద్యాదయాన్వితమ్॥28॥

యత్ర యత్ర హరేరర్చా స దేశః శ్రేయసాం పదమ్
యత్ర గఙ్గాదయో నద్యః పురాణేషు చ విశ్రుతాః॥29॥

సరాంసి పుష్కరాదీని క్షేత్రాణ్యర్హాశ్రితాన్యుత
కురుక్షేత్రం గయశిరః ప్రయాగః పులహాశ్రమః ॥30॥

నైమిషం ఫాల్గునం సేతుః ప్రభాసోఽథ కుశస్థలీ
వారాణసీ మధుపురీ పమ్పా బిన్దుసరస్తథా॥31॥

నారాయణాశ్రమో నన్దా సీతారామాశ్రమాదయః
సర్వే కులాచలా రాజన్మహేన్ద్రమలయాదయః॥32॥

ఏతే పుణ్యతమా దేశా హరేరర్చాశ్రితాశ్చ యే
ఏతాన్దేశాన్నిషేవేత శ్రేయస్కామో హ్యభీక్ష్ణశః
ధర్మో హ్యత్రేహితః పుంసాం సహస్రాధిఫలోదయః॥33॥

పాత్రం త్వత్ర నిరుక్తం వై కవిభిః పాత్రవిత్తమైః
హరిరేవైక ఉర్వీశ యన్మయం వై చరాచరమ్॥34॥

దేవర్ష్యర్హత్సు వై సత్సు తత్ర బ్రహ్మాత్మజాదిషు
రాజన్యదగ్రపూజాయాం మతః పాత్రతయాచ్యుతః॥35॥

జీవరాశిభిరాకీర్ణ అణ్డకోశాఙ్ఘ్రిపో మహాన్
తన్మూలత్వాదచ్యుతేజ్యా సర్వజీవాత్మతర్పణమ్॥36॥

పురాణ్యనేన సృష్టాని నృతిర్యగృషిదేవతాః
శేతే జీవేన రూపేణ పురేషు పురుషో హ్యసౌ॥37॥

తేష్వేవ భగవాన్రాజంస్తారతమ్యేన వర్తతే
తస్మాత్పాత్రం హి పురుషో యావానాత్మా యథేయతే॥38॥

దృష్ట్వా తేషాం మిథో నృణామవజ్ఞానాత్మతాం నృప
త్రేతాదిషు హరేరర్చా క్రియాయై కవిభిః కృతా॥39॥

తతోఽర్చాయాం హరిం కేచిత్సంశ్రద్ధాయ సపర్యయా
ఉపాసత ఉపాస్తాపి నార్థదా పురుషద్విషామ్॥40॥

పురుషేష్వపి రాజేన్ద్ర సుపాత్రం బ్రాహ్మణం విదుః
తపసా విద్యయా తుష్ట్యా ధత్తే వేదం హరేస్తనుమ్॥41॥

నన్వస్య బ్రాహ్మణా రాజన్కృష్ణస్య జగదాత్మనః
పునన్తః పాదరజసా త్రిలోకీం దైవతం మహత్॥42॥

అధ్యాయము – 15

శ్రీనారద ఉవాచ
కర్మనిష్ఠా ద్విజాః కేచిత్తపోనిష్ఠా నృపాపరే
స్వాధ్యాయేఽన్యే ప్రవచనే కేచన జ్ఞానయోగయోః॥1॥

జ్ఞాననిష్ఠాయ దేయాని కవ్యాన్యానన్త్యమిచ్ఛతా

ధైవే చ తదభావే స్యాదితరేభ్యో యథార్హతః ||2||

ద్వౌ దైవే పితృకార్యే త్రీనేకైకముభయత్ర వా
భోజయేత్సుసమృద్ధోఽపి శ్రాద్ధే కుర్యాన్న విస్తరమ్ ||3||

దేశకాలోచితశ్రద్ధా ద్రవ్యపాత్రార్హణాని చ
సమ్యగ్భవన్తి నైతాని విస్తరాత్స్వజనార్పణాత్ ||4||

దేశే కాలే చ సమ్ప్రాప్తే మున్యన్నం హరిదైవతమ్
శ్రద్ధయా విధివత్పాత్రే న్యస్తం కామధుగక్షయమ్ ||5||

దేవర్షిపితృభూతేభ్య ఆత్మనే స్వజనాయ చ
అన్నం సంవిభజన్పశ్యేత్సర్వం తత్పురుషాత్మకమ్ ||6||

న దద్యాదామిషం శ్రాద్ధే న చాద్యాద్ధర్మతత్త్వవిత్
మున్యన్నైః స్యాత్పరా ప్రీతిర్యథా న పశుహింసయా ||7||

నైతాదృశః పరో ధర్మో నృణాం సద్ధర్మమిచ్ఛతామ్
న్యాసో దణ్డస్య భూతేషు మనోవాక్కాయజస్య యః ||8||

ఏకే కర్మమయాన్యజ్ఞాన్జ్ఞానినో యజ్ఞవిత్తమాః
ఆత్మసంయమనేఽనీహా జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే ||9||

ద్రవ్యయజ్ఞైర్యక్ష్యమాణం దృష్ట్వా భూతాని బిభ్యతి
ఏష మాకరుణో హన్యాదతజ్జ్ఞో హ్యసుతృప్ధ్రువమ్ ||10||

తస్మాద్దైవోపపన్నేన మున్యన్నేనాపి ధర్మవిత్
సన్తుష్టోఽహరహః కుర్యాన్నిత్యనైమిత్తికీః క్రియాః ||11||

విధర్మః పరధర్మశ్చ ఆభాస ఉపమా ఛలః
అధర్మశాఖాః పఞ్చేమా ధర్మజ్ఞోఽధర్మవత్త్యజేత్ ||12||

ధర్మబాధో విధర్మః స్యాత్పరధర్మోఽన్యచోదితః
ఉపధర్మస్తు పాఖణ్డో దమ్భో వా శబ్దభిచ్ఛలః ||13||

యస్త్విచ్ఛయా కృతః పుమ్భిరాభాసో హ్యాశ్రమాత్పృథక్
స్వభావవిహితో ధర్మః కస్య నేష్టః ప్రశాన్తయే ||14||

ధర్మార్థమపి నేహేత యాత్రార్థం వాధనో ధనమ్
అనీహానీహమానస్య మహాహేరివ వృత్తిదా ||15||

సన్తుష్టస్య నిరీహస్య స్వాత్మారామస్య యత్సుఖమ్
కుతస్తత్కామలోభేన ధావతోఽర్థేహయా దిశః ||16||

సదా సన్తుష్టమనసః సర్వాః శివమయా దిశః
శర్కరాకణ్టకాదిభ్యో యథోపానత్పదః శివమ్ ||17||

సన్తుష్టః కేన వా రాజన్న వర్తేతాపి వారిణా
ఔపస్థ్యజైహ్వ్యకార్పణ్యాద్గృహపాలాయతే జనః ॥18॥

అసన్తుష్టస్య విప్రస్య తేజో విద్యా తపో యశః
స్రవన్తీన్ద్రియలౌల్యేన జ్ఞానం చైవావకీర్యతే ॥19॥

కామస్యాన్తం హి క్షుత్తృడ్భ్యాం క్రోధస్యైతత్ఫలోదయాత్
జనో యాతి న లోభస్య జిత్వా భుక్త్వా దిశో భువః ॥20॥

పణ్డితా బహవో రాజన్బహుజ్ఞాః సంశయచ్ఛిదః
సదసస్పతయోఽప్యేకే అసన్తోషాత్పతన్త్యధః ॥21॥

అసఙ్కల్పాజ్జయేత్కామం క్రోధం కామవివర్జనాత్
అర్థానర్థేక్షయా లోభం భయం తత్త్వావమర్శనాత్ ॥22॥

ఆన్వీక్షిక్యా శోకమోహౌ దమ్భం మహదుపాసయా
యోగాన్తరాయాన్మౌనేన హింసాం కామాద్యనీహయా ॥23॥

కృపయా భూతజం దుఃఖం దైవం జహ్యాత్సమాధినా
ఆత్మజం యోగవీర్యేణ నిద్రాం సత్త్వనిషేవయా ॥24॥

రజస్తమశ్చ సత్త్వేన సత్త్వం చోపశమేన చ
ఏతత్సర్వం గురౌ భక్త్యా పురుషో హ్యఞ్జసా జయేత్ ॥25॥

యస్య సాక్షాద్భగవతి జ్ఞానదీపప్రదే గురౌ
మర్త్యాసద్ధీః శ్రుతం తస్య సర్వం కుఞ్జరశౌచవత్ ॥26॥

ఏష వై భగవాన్సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరః
యోగేశ్వరైర్విమృగ్యాఙ్ఘ్రిర్లోకో యం మన్యతే నరమ్ ॥27॥

షడ్వర్గసంయమైకాన్తాః సర్వా నియమచోదనాః
తదన్తా యది నో యోగానావహేయుః శ్రమావహాః ॥28॥

యథా వార్తాదయో హ్యర్థా యోగస్యార్థం న బిభ్రతి
అనర్థాయ భవేయుః స్మ పూర్తమిష్టం తథాసతః ॥29॥

యశ్చిత్తవిజయే యత్తః స్యాన్నిఃసఙ్గోఽపరిగ్రహః
ఏకో వివిక్తశరణో భిక్షుర్భైక్ష్యమితాశనః ॥30॥

దేశే శుచౌ సమే రాజన్సంస్థాప్యాసనమాత్మనః
స్థిరం సుఖం సమం తస్మిన్నాసీతర్జ్వఙ్గ ఓమితి ॥31॥

ప్రాణాపానౌ సన్నిరున్ధ్యాత్పూరకుమ్భకరేచకైః
యావన్మనస్త్యజేత్కామాన్స్వనాసాగ్రనిరీక్షణః ॥32॥

యతో యతో నిఃసరతి మనః కామహతం భ్రమత్
తతస్తత ఉపాహృత్య హృది రున్ధ్యాచ్ఛనైర్బుధః ॥33॥

ఏవమభ్యస్యతశ్చిత్తం కాలేనాల్పీయసా యతేః
అనిశం తస్య నిర్వాణం యాత్యనిన్ధనవహ్నివత్ ॥34॥

కామాదిభిరనావిద్ధం ప్రశాన్తాఖిలవృత్తి యత్
చిత్తం బ్రహ్మసుఖస్పృష్టం నైవోత్తిష్ఠేత కర్హిచిత్ ॥35॥

యః ప్రవ్రజ్య గృహాత్పూర్వం త్రివర్గావపనాత్పునః
యది సేవేత తాన్భిక్షుః స వై వాన్తాశ్యపత్రపః ॥36॥

యైః స్వదేహః స్మృతోఽనాత్మా మర్త్యో విట్కృమిభస్మవత్
త ఏనమాత్మసాత్కృత్వా శ్లాఘయన్తి హ్యసత్తమాః ॥37॥

గృహస్థస్య క్రియాత్యాగో వ్రతత్యాగో వటోరపి
తపస్వినో గ్రామసేవా భిక్షోరిన్ద్రియలోలతా ॥38॥

ఆశ్రమాపసదా హ్యేతే ఖల్వాశ్రమవిడమ్బనాః
దేవమాయావిమూఢాంస్తానుపేక్షేతానుకమ్పయా ॥39॥

ఆత్మానం చేద్విజానీయాత్పరం జ్ఞానధుతాశయః
కిమిచ్ఛన్కస్య వా హేతోర్దేహం పుష్ణాతి లమ్పటః ॥40॥

ఆహుః శరీరం రథమిన్ద్రియాణి హయానభీషూన్మన ఇన్ద్రియేశమ్
వర్త్మాని మాత్రా ధిషణాం చ సూతం సత్త్వం బృహద్బన్ధురమీశసృష్టమ్ ॥41॥

అక్షం దశప్రాణమధర్మధర్మౌ చక్రేఽభిమానం రథినం చ జీవమ్
ధనుర్హి తస్య ప్రణవం పఠన్తి శరం తు జీవం పరమేవ లక్ష్యమ్ ॥42॥

రాగో ద్వేషశ్చ లోభశ్చ శోకమోహౌ భయం మదః
మానోఽవమానోఽసూయా చ మాయా హింసా చ మత్సరః ॥43॥

రజః ప్రమాదః క్షున్నిద్రా శత్రవస్త్వేవమాదయః
రజస్తమఃప్రకృతయః సత్త్వప్రకృతయః క్వచిత్ ॥44॥

యావన్నృకాయరథమాత్మవశోపకల్పం
ధత్తే గరిష్ఠచరణార్చనయా నిశాతమ్
జ్ఞానాసిమచ్యుతబలో దధదస్తశత్రుః
స్వానన్దతుష్ట ఉపశాన్త ఇదం విజహ్యాత్ ॥45॥

నోచేత్ప్రమత్తమసదిన్ద్రియవాజిసూతా
నీత్వోత్పథం విషయదస్యుషు నిక్షిపన్తి
తే దస్యవః సహయసూతమముం తమోఽన్ధే
సంసారకూప ఉరుమృత్యుభయే క్షిపన్తి ॥46॥

ప్రవృత్తం చ నివృత్తం చ ద్వివిధం కర్మ వైదికమ్
ఆవర్తతే ప్రవృత్తేన నివృత్తేనాశ్నుతేఽమృతమ్ ॥47॥

హింస్రం ద్రవ్యమయం కామ్యమగ్నిహోత్రాద్యశాన్తిదమ్

దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ చాతుర్మాస్యం పశుః సుతః ||48||

ఏతదిష్టం ప్రవృత్తాఖ్యం హుతం ప్రహుతమేవ చ
పూర్తం సురాలయారామ కూపాజీవ్యాదిలక్షణమ్ ||49||

ద్రవ్యసూక్ష్మవిపాకశ్చ ధూమో రాత్రిరపక్షయః
అయనం దక్షిణం సోమో దర్శ ఓషధివీరుధః ||50||

అన్నం రేత ఇతి క్ష్మేశ పితృయానం పునర్భవః
ఏకైకశ్యేనానుపూర్వం భూత్వా భూత్వేహ జాయతే ||51||

నిషేకాదిశ్మశానాన్తైః సంస్కారైః సంస్కృతో ద్విజః
ఇన్ద్రియేషు క్రియాయజ్ఞాన్జ్ఞానదీపేషు జుహ్వతి ||52||

ఇన్ద్రియాణి మనస్యూర్మౌ వాచి వైకారికం మనః
వాచం వర్ణసమామ్నాయే తమోంకారే స్వరే న్యసేత్
ఓంకారం బిన్దౌ నాదే తం తం తు ప్రాణే మహత్యముమ్ ||53||

అగ్నిః సూర్యో దివా ప్రాహ్ణః శుక్లో రాకోత్తరం స్వరాట్
విశ్వోఽథ తైజసః ప్రాజ్ఞస్తుర్య ఆత్మా సమన్వయాత్ ||54||

దేవయానమిదం ప్రాహుర్భూత్వా భూత్వానుపూర్వశః
ఆత్మయాజ్యుపశాన్తాత్మా హ్యాత్మస్థో న నివర్తతే ||55||

య ఏతే పితృదేవానామయనే వేదనిర్మితే
శాస్త్రేణ చక్షుషా వేద జనస్థోఽపి న ముహ్యతి ||56||

ఆదావన్తే జనానాం సద్బహిరన్తః పరావరమ్
జ్ఞానం జ్ఞేయం వచో వాచ్యం తమో జ్యోతిస్త్వయం స్వయమ్ ||57||

ఆబాధితోఽపి హ్యాభాసో యథా వస్తుతయా స్మృతః
దుర్ఘటత్వాదైన్ద్రియకం తద్వదర్థవికల్పితమ్ ||58||

క్షిత్యాదీనామిహార్థానాం ఛాయా న కతమాపి హి
న సఙ్ఘాతో వికారోఽపి న పృథఙ్నాన్వితో మృషా ||59||

ధాతవోఽవయవిత్వాచ్చ తన్మాత్రావయవైర్వినా
న స్యుర్హ్యసత్యవయవిన్యసన్నవయవోఽన్తతః ||60||

స్యాత్సాదృశ్యభ్రమస్తావద్వికల్పే సతి వస్తునః
జాగ్రత్స్వాపౌ యథా స్వప్నే తథా విధినిషేధతా ||61||

భావాద్వైతం క్రియాద్వైతం ద్రవ్యాద్వైతం తథాత్మనః
వర్తయన్స్వానుభూత్యేహ త్రీన్స్వప్నాన్ధునుతే మునిః ||62||

కార్యకారణవస్త్వైక్య దర్శనం పటతన్తువత్
అవస్తుత్వాద్వికల్పస్య భావాద్వైతం తదుచ్యతే ||63||

యద్బ్రహ్మణి పరే సాక్షాత్సర్వకర్మసమర్పణమ్
మనోవాక్తనుభిః పార్థ క్రియాద్వైతం తదుచ్యతే॥64॥

ఆత్మజాయాసుతాదీనామన్యేషాం సర్వదేహినామ్
యత్స్వార్థకామయోరైక్యం ద్రవ్యాద్వైతం తదుచ్యతే॥65॥

యద్యస్య వానిషిద్ధం స్యాద్యేన యత్ర యతో నృప
స తేనేహేత కార్యాణి నరో నాన్యైరనాపది॥66॥

ఏతైరన్యైశ్చ వేదోక్తైర్వర్తమానః స్వకర్మభిః
గృహేఽప్యస్య గతిం యాయాద్రాజంస్తద్భక్తిభాఙ్నరః॥67॥

యథా హి యూయం నృపదేవ దుస్త్యజాదాపద్గణాదుత్తరతాత్మనః ప్రభోః
యత్పాదపఙ్కేరుహసేవయా భవానహారషీన్నిర్జితదిగ్గజః క్రతూన్॥68॥

అహం పురాభవం కశ్చిద్గన్ధర్వ ఉపబర్హణః
నామ్నాతీతే మహాకల్పే గన్ధర్వాణాం సుసమ్మతః॥69॥

రూపపేశలమాధుర్య సౌగన్ధ్యప్రియదర్శనః
స్త్రీణాం ప్రియతమో నిత్యం మత్తః స్వపురలమ్పటః॥70॥

ఏకదా దేవసత్రే తు గన్ధర్వాప్సరసాం గణాః
ఉపహూతా విశ్వసృగ్భిర్హరిగాథోపగాయనే॥71॥

అహం చ గాయంస్తద్విద్వాన్స్త్రీభిః పరివృతో గతః
జ్ఞాత్వా విశ్వసృజస్తన్మే హేలనం శేపురోజసా
యాహి త్వం శూద్రతామాశు నష్టశ్రీః కృతహేలనః॥72॥

తావద్దాస్యామహం జజ్ఞే తత్రాపి బ్రహ్మవాదినామ్
శుశ్రూషయానుషఙ్గేణ ప్రాప్తోఽహం బ్రహ్మపుత్రతామ్॥73॥

ధర్మస్తే గృహమేధీయో వర్ణితః పాపనాశనః
గృహస్థో యేన పదవీమఞ్జసా న్యాసినామియాత్॥74॥

యూయం నృలోకే బత భూరిభాగా లోకం పునానా మునయోఽభియన్తి
యేషాం గృహానావసతీతి సాక్షాద్గూఢం పరం బ్రహ్మ మనుష్యలిఙ్గమ్॥75॥

స వా అయం బ్రహ్మ మహద్విమృగ్య కైవల్యనిర్వాణసుఖానుభూతిః
ప్రియః సుహృద్వః ఖలు మాతులేయ ఆత్మార్హణీయో విధికృద్గురుశ్చ॥76॥

న యస్య సాక్షాద్భవపద్మజాదిభీ రూపం ధియా వస్తుతయోపవర్ణితమ్
మౌనేన భక్త్యోపశమేన పూజితః ప్రసీదతామేష స సాత్వతాం పతిః॥77॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి దేవర్షిణా ప్రోక్తం నిశమ్య భరతర్షభః
పూజయామాస సుప్రీతః కృష్ణం చ ప్రేమవిహ్వలః॥78॥

కృష్ణపార్థావుపామన్త్ర్య పూజితః ప్రయయౌ మునిః
శ్రుత్వా కృష్ణం పరం బ్రహ్మ పార్థః పరమవిస్మితః||79||

ఇతి దాక్షాయిణీనాం తే పృథగ్వంశా ప్రకీర్తితాః
దేవాసురమనుష్యాద్యా లోకా యత్ర చరాచరాః||80||

||సప్తమ స్కంధము సంపూర్ణం||

అష్టమ స్కంధము

అధ్యాయము – 1

శ్రీరాజోవాచ
స్వాయమ్భువస్యేహ గురో వంశోఽయం విస్తరాచ్ఛ్రుతః
యత్ర విశ్వసృజాం సర్గో మనూనన్యాన్వదస్వ నః ||1||

మన్వన్తరే హరేర్జన్మ కర్మాణి చ మహీయసః
గృణన్తి కవయో బ్రహ్మంస్తాని నో వద శృణ్వతామ్ ||2||

యద్యస్మిన్నన్తరే బ్రహ్మన్భగవాన్విశ్వభావనః
కృతవాన్కురుతే కర్తా హ్యతీతేఽనాగతేఽద్య వా ||3||

శ్రీఋషిరువాచ
మనవోఽస్మిన్వ్యతీతాః షట్కల్పే స్వాయమ్భువాదయః
ఆద్యస్తే కథితో యత్ర దేవాదీనాం చ సమ్భవః ||4||

ఆకూత్యాం దేవహూత్యాం చ దుహిత్రోస్తస్య వై మనోః
ధర్మజ్ఞానోపదేశార్థం భగవాన్పుత్రతాం గతః ||5||

కృతం పురా భగవతః కపిలస్యానువర్ణితమ్
ఆఖ్యాస్యే భగవాన్యజ్ఞో యచ్చకార కురూద్వహ ||6||

విరక్తః కామభోగేషు శతరూపాపతిః ప్రభుః
విసృజ్య రాజ్యం తపసే సభార్యో వనమావిశత్ ||7||

సునన్దాయాం వర్షశతం పదైకేన భువం స్పృశన్
తప్యమానస్తపో ఘోరమిదమన్వాహ భారత ||8||

శ్రీమనురువాచ
యేన చేతయతే విశ్వం విశ్వం చేతయతే న యమ్
యో జాగర్తి శయానేఽస్మిన్నాయం తం వేద వేద సః ||9||

ఆత్మావాస్యమిదం విశ్వం యత్కిఞ్చిజ్జగత్యాం జగత్
తేన త్యక్తేన భుఞ్జీథా మా గృధః కస్య స్విద్ధనమ్ ||10||

యం పశ్యతి న పశ్యన్తం చక్షుర్యస్య న రిష్యతి
తం భూతనిలయం దేవం సుపర్ణముపధావత ||11||

న యస్యాద్యన్తౌ మధ్యం చ స్వః పరో నాన్తరం బహిః
విశ్వస్యామూని యద్యస్మాద్విశ్వం చ తదృతం మహత్ ||12||

స విశ్వకాయః పురుహూతశః సత్యః స్వయంజ్యోతిరజః పురాణః

ధత్తేఽస్య జన్మాద్యజయాత్మశక్త్యా తాం విద్యయోదస్య నిరీహ ఆస్తే॥13॥

అథాగ్రే ఋషయః కర్మాణీహన్తేఽకర్మహేతవే
ఈహమానో హి పురుషః ప్రాయోఽనీహాం ప్రపద్యతే॥14॥

ఈహతే భగవానీశో న హి తత్ర విసజ్జతే
ఆత్మలాభేన పూర్ణార్థో నావసీదన్తి యేఽను తమ్॥15॥

తమీహమానం నిరహఙ్కృతం బుధం నిరాశిషం పూర్ణమనన్యచోదితమ్
నౄన్శిక్షయన్తం నిజవర్త్మసంస్థితం ప్రభుం ప్రపద్యేఽఖిలధర్మభావనమ్॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి మన్త్రోపనిషదం వ్యాహరన్తం సమాహితమ్
దృష్ట్వాసురా యాతుధానా జగ్ధుమభ్యద్రవన్క్షుధా॥17॥

తాంస్తథావసితాన్వీక్ష్య యజ్ఞః సర్వగతో హరిః
యామైః పరివృతో దేవైర్హత్వాశాసత్త్రివిష్టపమ్॥18॥

స్వారోచిషో ద్వితీయస్తు మనురగ్నేః సుతోఽభవత్
ద్యుమత్సుషేణరోచిష్మత్ప్రముఖాస్తస్య చాత్మజాః॥19॥

తత్రేన్ద్రో రోచనస్త్వాసీద్దేవాశ్చ తుషితాదయః
ఊర్జస్తమ్భాదయః సప్త ఋషయో బ్రహ్మవాదినః॥20॥

ఋషేస్తు వేదశిరసస్తుషితా నామ పత్న్యభూత్
తస్యాం జజ్ఞే తతో దేవో విభురిత్యభివిశ్రుతః॥21॥

అష్టాశీతిసహస్రాణి మునయో యే ధృతవ్రతాః
అన్వశిక్షన్వ్రతం తస్య కౌమారబ్రహ్మచారిణః॥22॥

తృతీయ ఉత్తమో నామ ప్రియవ్రతసుతో మనుః
పవనః సృఞ్జయో యజ్ఞ హోత్రాద్యాస్తత్సుతా నృప॥23॥

వసిష్ఠతనయాః సప్త ఋషయః ప్రమదాదయః
సత్యా వేదశ్రుతా భద్రా దేవా ఇన్ద్రస్తు సత్యజిత్॥24॥

ధర్మస్య సూనృతాయాం తు భగవాన్పురుషోత్తమః
సత్యసేన ఇతి ఖ్యాతో జాతః సత్యవ్రతైః సహ॥25॥

సోఽనృతవ్రతదుఃశీలానసతో యక్షరాక్షసాన్
భూతద్రుహో భూతగణాంశ్చావధీత్సత్యజిత్సఖః॥26॥

చతుర్థ ఉత్తమభ్రాతా మనుర్నామ్నా చ తామసః
పృథుః ఖ్యాతిర్నరః కేతురిత్యాద్యా దశ తత్సుతాః॥27॥

సత్యకా హరయో వీరా దేవాస్త్రిశిఖ ఈశ్వరః
జ్యోతిర్ధామాదయః సప్త ఋషయస్తామసేఽన్తరే॥28॥

దేవా వైధృతయో నామ విధృతేస్తనయా నృప
నష్టాః కాలేన యైర్వేదా విధృతాః స్వేన తేజసా ॥29॥

తత్రాపి జజ్ఞే భగవాన్హరిణ్యాం హరిమేధసః
హరిరిత్యాహృతో యేన గజేన్ద్రో మోచితో గ్రహాత్ ॥30॥

శ్రీరాజోవాచ
బాదరాయణ ఏతత్తే శ్రోతుమిచ్ఛామహే వయమ్
హరిర్యథా గజపతిం గ్రాహగ్రస్తమమూముచత్ ॥31॥

తత్కథాసు మహత్పుణ్యం ధన్యం స్వస్త్యయనం శుభమ్
యత్ర యత్రోత్తమశ్లోకో భగవాన్గీయతే హరిః ॥32॥

శ్రీసూత ఉవాచ
పరీక్షితైవం స తు బాదరాయణిః ప్రాయోపవిష్టేన కథాసు చోదితః
ఉవాచ విప్రాః ప్రతినన్ద్య పార్థివం ముదా మునీనాం సదసి స్మ శృణ్వతామ్ ॥33॥

అధ్యాయము – 2

శ్రీశుక ఉవాచ
ఆసీద్గిరివరో రాజంస్త్రికూట ఇతి విశ్రుతః
క్షీరోదేనావృతః శ్రీమాన్యోజనాయుతముచ్ఛ్రితః ॥1॥

తావతా విస్తృతః పర్యక్త్రిభిః శృఙ్గైః పయోనిధిమ్
దిశః ఖం రోచయన్నాస్తే రౌప్యాయసహిరణ్మయైః ॥2॥

అన్యైశ్చ కకుభః సర్వా రత్నధాతువిచిత్రితైః
నానాద్రుమలతాగుల్మైర్నిర్ఘోషైర్నిర్ఝరామ్భసామ్ ॥3॥

స చావనిజ్యమానాఙ్ఘ్రిః సమన్తాత్పయఊర్మిభిః
కరోతి శ్యామలాం భూమిం హరిన్మరకతాశ్మభిః ॥4॥

సిద్ధచారణగన్ధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః
కిన్నరైరప్సరోభిశ్చ క్రీడద్భిర్జుష్టకన్దరః ॥5॥

యత్ర సఙ్గీతసన్నాదైర్నదద్గుహమమర్షయా
అభిగర్జన్తి హరయః శ్లాఘినః పరశఙ్కయా ॥6॥

నానారణ్యపశువ్రాత సఙ్కులద్రోణ్యలఙ్కృతః
చిత్రద్రుమసురోద్యాన కలకణ్ఠవిహఙ్గమః ॥7॥

సరిత్సరోభిరచ్ఛోదైః పులినైర్మణివాలుకైః
దేవస్త్రీమజ్జనామోద సౌరభామ్బ్వనిలైర్యుతః ॥8॥

తస్య ద్రోణ్యాం భగవతో వరుణస్య మహాత్మనః
ఉద్యానమృతుమన్నామ ఆక్రీడం సురయోషితామ్ ॥9॥

సర్వతోఽలఙ్కృతం దివ్యైర్నిత్యపుష్పఫలద్రుమైః
మన్దారైః పారిజాతైశ్చ పాటలాశోకచమ్పకైః ||10||

చూతైః పియాలైః పనసైరామ్రైరామ్రాతకైరపి
క్రముకైర్నారికేలైశ్చ ఖర్జూరైర్బీజపూరకైః ||11||

మధుకైః శాలతాలైశ్చ తమాలైరసనార్జునైః
అరిష్టోడుమ్బరప్లక్షైర్వటైః కింశుకచన్దనైః ||12||

పిచుమర్దైః కోవిదారైః సరలైః సురదారుభిః
ద్రాక్షేక్షురమ్భాజమ్బుభిర్బదర్యక్షాభయామలైః ||13||

బిల్వైః కపిత్థైర్జమ్బీరైర్వృతో భల్లాతకాదిభిః
తస్మిన్సరః సువిపులం లసత్కాఞ్చనపఙ్కజమ్ ||14||

కుముదోత్పలకహ్లార శతపత్రశ్రియోర్జితమ్
మత్తషట్పదనిర్ఘుష్టం శకున్తైశ్చ కలస్వనైః ||15||

హంసకారణ్డవాకీర్ణం చక్రాహ్వైః సారసైరపి
జలకుక్కుటకోయష్టి దాత్యూహకులకూజితమ్ ||16||

మత్స్యకచ్ఛపసఞ్చార చలత్పద్మరజఃపయః
కదమ్బవేతసనల నీపవఞ్జులకైర్వృతమ్ ||17||

కున్దైః కురుబకాశోకైః శిరీషైః కూటజేఙ్గుదైః
కుబ్జకైః స్వర్ణయూథీభిర్నాగపున్నాగజాతిభిః ||18||

మల్లికాశతపత్రైశ్చ మాధవీజాలకాదిభిః
శోభితం తీరజైశ్చాన్యైర్నిత్యర్తుభిరలం ద్రుమైః ||19||

తత్రైకదా తద్గిరికాననాశ్రయః కరేణుభిర్వారణయూథపశ్చరన్
సకణ్టకం కీచకవేణువేత్రవద్విశాలగుల్మం ప్రరుజన్వనస్పతీన్ ||20||

యద్గన్ధమాత్రాద్ధరయో గజేన్ద్రా వ్యాఘ్రాదయో వ్యాలమృగాః సఖడ్గాః
మహోరగాశ్చాపి భయాద్ద్రవన్తి సగౌరకృష్ణాః సరభాశ్చమర్యః ||21||

వృకా వరాహా మహిషర్క్షశల్యా గోపుచ్ఛశాలావృకమర్కటాశ్చ
అన్యత్ర క్షుద్రా హరిణాః శశాదయశ్చరన్త్యభీతా యదనుగ్రహేణ ||22||

స ఘర్మతప్తః కరిభిః కరేణుభిర్వృతో మదచ్యుత్కరభైరనుద్రుతః
గిరిం గరిమ్ణా పరితః ప్రకమ్పయన్నిషేవ్యమాణోఽలికులైర్మదాశనైః ||23||

సరోఽనిలం పఙ్కజరేణురూషితం జిఘ్రన్విదూరాన్మదవిహ్వలేక్షణః
వృతః స్వయూథేన తృషార్దితేన తత్సరోవరాభ్యాసమథాగమద్ద్రుతమ్ ||24||

విగాహ్య తస్మిన్నమృతామ్బు నిర్మలం హేమారవిన్దోత్పలరేణురూషితమ్
పపౌ నికామం నిజపుష్కరోద్ధృతమాత్మానమద్భిః స్నపయన్గతక్లమః ||25||

స పుష్కరేణోద్ధృతశీకరామ్బుభిర్నిపాయయన్సంస్నపయన్యథా గృహీ
ఘృణీ కరేణుః కరభాంశ్చ దుర్మదో నాచష్ట కృచ్ఛ్రం కృపణోఽజమాయయా ॥26॥

తం తత్ర కశ్చిన్నృప దైవచోదితో గ్రాహో బలీయాంశ్చరణే రుషాగ్రహీత్
యదృచ్ఛయైవం వ్యసనం గతో గజో యథాబలం సోఽతిబలో విచక్రమే ॥27॥

తథాతురం యూథపతిం కరేణవో వికృష్యమాణం తరసా బలీయసా
విచుక్రుశుర్దీనధియోఽపరే గజాః పార్ష్ణిగ్రహాస్తారయితుం న చాశకన్ ॥28॥

నియుధ్యతోరేవమిభేన్ద్రనక్రయోర్వికర్షతోరన్తరతో బహిర్మిథః
సమాః సహస్రం వ్యగమన్మహీపతే సప్రాణయోశ్చిత్రమమంసతామరాః ॥29॥

తతో గజేన్ద్రస్య మనోబలౌజసాం కాలేన దీర్ఘేణ మహానభూద్వ్యయః
వికృష్యమాణస్య జలేఽవసీదతో విపర్యయోఽభూత్సకలం జలౌకసః ॥30॥

ఇత్థం గజేన్ద్రః స యదాప సఙ్కటం ప్రాణస్య దేహీ వివశో యదృచ్ఛయా
అపారయన్నాత్మవిమోక్షణే చిరం దధ్యావిమాం బుద్ధిమథాభ్యపద్యత ॥31॥

న మామిమే జ్ఞాతయ ఆతురం గజాః కుతః కరిణ్యః ప్రభవన్తి మోచితుమ్
గ్రాహేణ పాశేన విధాతురావృతోఽప్యహం చ తం యామి పరం పరాయణమ్ ॥32॥

యః కశ్చనేశో బలినోఽన్తకోరగాత్ప్రచణ్డవేగాదభిధావతో భృశమ్
భీతం ప్రపన్నం పరిపాతి యద్భయాన్మృత్యుః ప్రధావత్యరణం తమీమహి ॥33॥

అధ్యాయము – 3

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఏవం వ్యవసితో బుద్ధ్యా సమాధాయ మనో హృది
జజాప పరమం జాప్యం ప్రాగ్జన్మన్యనుశిక్షితమ్ ॥1॥

శ్రీగజేన్ద్ర ఉవాచ
ఓం నమో భగవతే తస్మై యత ఏతచ్చిదాత్మకమ్
పురుషాయాదిబీజాయ పరేశాయాభిధీమహి ॥2॥

యస్మిన్నిదం యతశ్చేదం యేనేదం య ఇదం స్వయమ్
యోఽస్మాత్పరస్మాచ్చ పరస్తం ప్రపద్యే స్వయమ్భువమ్ ॥3॥

యః స్వాత్మనీదం నిజమాయయార్పితం క్వచిద్విభాతం క్వ చ తత్తిరోహితమ్
అవిద్ధదృక్సాక్ష్యుభయం తదీక్షతే స ఆత్మమూలోఽవతు మాం పరాత్పరః ॥4॥

కాలేన పఞ్చత్వమితేషు కృత్స్నశో లోకేషు పాలేషు చ సర్వహేతుషు
తమస్తదాసీద్గహనం గభీరం యస్తస్య పారేఽభివిరాజతే విభుః ॥5॥

న యస్య దేవా ఋషయః పదం విదుర్జన్తుః పునః కోఽర్హతి గన్తుమీరితుమ్
యథా నటస్యాకృతిభిర్విచేష్టతో దురత్యయానుక్రమణః స మావతు ॥6॥

దిదృక్షవో యస్య పదం సుమఙ్గలం విముక్తసఙ్గా మునయః సుసాధవః

చరన్త్యలోకవ్రతమవ్రణం వనే భూతాత్మభూతాః సుహృదః స మే గతిః ॥7॥

న విద్యతే యస్య చ జన్మ కర్మ వా న నామరూపే గుణదోష ఏవ వా
తథాపి లోకాప్యయసమ్భవాయ యః స్వమాయయా తాన్యనుకాలమృచ్ఛతి ॥8॥

తస్మై నమః పరేశాయ బ్రహ్మణేఽనన్తశక్తయే
అరూపాయోరురూపాయ నమ ఆశ్చర్యకర్మణే ॥9॥

నమ ఆత్మప్రదీపాయ సాక్షిణే పరమాత్మనే
నమో గిరాం విదూరాయ మనసశ్చేతసామపి ॥10॥

సత్త్వేన ప్రతిలభ్యాయ నైష్కర్మ్యేణ విపశ్చితా
నమః కైవల్యనాథాయ నిర్వాణసుఖసంవిదే ॥11॥

నమః శాన్తాయ ఘోరాయ మూఢాయ గుణధర్మిణే
నిర్విశేషాయ సామ్యాయ నమో జ్ఞానఘనాయ చ ॥12॥

క్షేత్రజ్ఞాయ నమస్తుభ్యం సర్వాధ్యక్షాయ సాక్షిణే
పురుషాయాత్మమూలాయ మూలప్రకృతయే నమః ॥13॥

సర్వేన్ద్రియగుణద్రష్ట్రే సర్వప్రత్యయహేతవే
అసతా చ్ఛాయయోక్తాయ సదాభాసాయ తే నమః ॥14॥

నమో నమస్తేఽఖిలకారణాయ నిష్కారణాయాద్భుతకారణాయ
సర్వాగమామ్నాయమహార్ణవాయ నమోఽపవర్గాయ పరాయణాయ ॥15॥

గుణారణిచ్ఛన్నచిదుష్మపాయ తత్క్షోభవిస్ఫూర్జితమానసాయ
నైష్కర్మ్యభావేన వివర్జితాగమ స్వయంప్రకాశాయ నమస్కరోమి ॥16॥

మాదృక్ప్రపన్నపశుపాశవిమోక్షణాయ ముక్తాయ భూరికరుణాయ నమోఽలయాయ
స్వాంశేన సర్వతనుభృన్మనసి ప్రతీత ప్రత్యగ్దృశే భగవతే బృహతే నమస్తే ॥17॥

ఆత్మాత్మజాప్తగృహవిత్తజనేషు సక్తైర్దుష్ప్రాపణాయ గుణసఙ్గవివర్జితాయ
ముక్తాత్మభిః స్వహృదయే పరిభావితాయ జ్ఞానాత్మనే భగవతే నమ ఈశ్వరాయ ॥18॥

యం ధర్మకామార్థవిముక్తికామా భజన్త ఇష్టాం గతిమాప్నువన్తి
కిం చాశిషో రాత్యపి దేహమవ్యయం కరోతు మేఽదభ్రదయో విమోక్షణమ్ ॥19॥

ఏకాన్తినో యస్య న కఞ్చనార్థం వాఞ్ఛన్తి యే వై భగవత్ప్రపన్నాః
అత్యద్భుతం తచ్చరితం సుమఙ్గలం గాయన్త ఆనన్దసముద్రమగ్నాః ॥20॥

తమక్షరం బ్రహ్మ పరం పరేశమవ్యక్తమాధ్యాత్మికయోగగమ్యమ్
అతీన్ద్రియం సూక్ష్మమివాతిదూరమనన్తమాద్యం పరిపూర్ణమీడే ॥21॥

యస్య బ్రహ్మాదయో దేవా వేదా లోకాశ్చరాచరాః
నామరూపవిభేదేన ఫల్గ్వ్యా చ కలయా కృతాః ॥22॥

యథార్చిషోఽగ్నేః సవితుర్గభస్తయో నిర్యాన్తి సంయాన్త్యసకృత్స్వరోచిషః
తథా యతోఽయం గుణసమ్ప్రవాహో బుద్ధిర్మనః ఖాని శరీరసర్గాః ॥23॥

స వై న దేవాసురమర్త్యతిర్యఙ్న స్త్రీ న షణ్ఢో న పుమాన్న జన్తుః
నాయం గుణః కర్మ న సన్న చాసన్నిషేధశేషో జయతాదశేషః ॥24॥

జిజీవిషే నాహమిహాముయా కిమన్తర్బహిశ్చావృతయేభయోన్యా
ఇచ్ఛామి కాలేన న యస్య విప్లవస్తస్యాత్మలోకావరణస్య మోక్షమ్ ॥25॥

సోఽహం విశ్వసృజం విశ్వమవిశ్వం విశ్వవేదసమ్
విశ్వాత్మానమజం బ్రహ్మ ప్రణతోఽస్మి పరం పదమ్ ॥26॥

యోగరన్ధితకర్మాణో హృది యోగవిభావితే
యోగినో యం ప్రపశ్యన్తి యోగేశం తం నతోఽస్మ్యహమ్ ॥27॥

నమో నమస్తుభ్యమసహ్యవేగ శక్తిత్రయాయాఖిలధీగుణాయ
ప్రపన్నపాలాయ దురన్తశక్తయే కదిన్ద్రియాణామనవాప్యవర్త్మనే ॥28॥

నాయం వేద స్వమాత్మానం యచ్ఛక్త్యాహంధియా హతమ్
తం దురత్యయమాహాత్మ్యం భగవన్తమితోఽస్మ్యహమ్ ॥29॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం గజేన్ద్రముపవర్ణితనిర్విశేషం
బ్రహ్మాదయో వివిధలిఙ్గభిదాభిమానాః
నైతే యదోపససృపుర్నిఖిలాత్మకత్వాత్
తత్రాఖిలామరమయో హరిరావిరాసీత్ ॥30॥

తం తద్వదార్త్తముపలభ్య జగన్నివాసః
స్తోత్రం నిశమ్య దివిజైః సహ సంస్తువద్భిః
ఛన్దోమయేన గరుడేన సముహ్యమానశ్
చక్రాయుధోఽభ్యగమదాశు యతో గజేన్ద్రః ॥31॥

సోఽన్తఃసరస్యురుబలేన గృహీత ఆర్తో
దృష్ట్వా గరుత్మతి హరిం ఖ ఉపాత్తచక్రమ్
ఉత్క్షిప్య సామ్బుజకరం గిరమాహ కృచ్ఛ్రాన్
నారాయణాఖిలగురో భగవన్నమస్తే ॥32॥

తం వీక్ష్య పీడితమజః సహసావతీర్య
సగ్రాహమాశు సరసః కృపయోజ్జహార
గ్రాహాద్విపాటితముఖాదరిణా గజేన్ద్రం
సంపశ్యతాం హరిరమూముచదుచ్ఛ్రియాణామ్ ॥33॥

అధ్యాయము – 4

శ్రీశుక ఉవాచ
తదా దేవర్షిగన్ధర్వా బ్రహ్మేశానపురోగమాః

ముముచుః కుసుమాసారం శంసన్తః కర్మ తద్ధరేః ॥1॥

నేదుర్దున్దుభయో దివ్యా గన్ధర్వా ననృతుర్జగుః
ఋషయశ్చారణాః సిద్ధాస్తుష్టువుః పురుషోత్తమమ్ ॥2॥

యోఽసౌ గ్రాహః స వై సద్యః పరమాశ్చర్యరూపధృక్
ముక్తో దేవలశాపేన హూహూర్గన్ధర్వసత్తమః ॥3॥

ప్రణమ్య శిరసాధీశముత్తమశ్లోకమవ్యయమ్
అగాయత యశోధామ కీర్తన్యగుణసత్కథమ్ ॥4॥

సోఽనుకమ్పిత ఈశేన పరిక్రమ్య ప్రణమ్య తమ్
లోకస్య పశ్యతో లోకం స్వమగాన్ముక్తకిల్బిషః ॥5॥

గజేన్ద్రో భగవత్స్పర్శాద్విముక్తోఽజ్ఞానబన్ధనాత్
ప్రాప్తో భగవతో రూపం పీతవాసాశ్చతుర్భుజః ॥6॥

స వై పూర్వమభూద్రాజా పాణ్డ్యో ద్రవిడసత్తమః
ఇన్ద్రద్యుమ్న ఇతి ఖ్యాతో విష్ణువ్రతపరాయణః ॥7॥

స ఏకదారాధనకాల ఆత్మవాన్గృహీతమౌనవ్రత ఈశ్వరం హరిమ్
జటాధరస్తాపస ఆప్లుతోఽచ్యుతం సమర్చయామాస కులాచలాశ్రమః ॥8॥

యదృచ్ఛయా తత్ర మహాయశా మునిః సమాగమచ్ఛిష్యగణైః పరిశ్రితః
తం వీక్ష్య తూష్ణీమకృతార్హణాదికం రహస్యుపాసీనమృషిశ్చుకోప హ ॥9॥

తస్మా ఇమం శాపమదాదసాధురయం దురాత్మాకృతబుద్ధిరద్య
విప్రావమన్తా విశతాం తమిస్రం యథా గజః స్తబ్ధమతిః స ఏవ ॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం శప్త్వా గతోఽగస్త్యో భగవాన్నృప సానుగః
ఇన్ద్రద్యుమ్నోఽపి రాజర్షిర్దిష్టం తదుపధారయన్ ॥11॥

ఆపన్నః కౌఞ్జరీం యోనిమాత్మస్మృతివినాశినీమ్
హర్యర్చనానుభావేన యద్గజత్వేఽప్యనుస్మృతిః ॥12॥

ఏవం విమోక్ష్య గజయూథపమబ్జనాభస్
తేనాపి పార్షదగతిం గమితేన యుక్తః
గన్ధర్వసిద్ధవిబుధైరుపగీయమాన
కర్మాద్భుతం స్వభవనం గరుడాసనోఽగాత్ ॥13॥

ఏతన్మహారాజ తవేరితో మయా కృష్ణానుభావో గజరాజమోక్షణమ్
స్వర్గ్యం యశస్యం కలికల్మషాపహం దుఃస్వప్ననాశం కురువర్య శృణ్వతామ్ ॥14॥

యథానుకీర్తయన్త్యేతచ్ఛ్రేయస్కామా ద్విజాతయః
శుచయః ప్రాతరుత్థాయ దుఃస్వప్నాద్యుపశాన్తయే ॥15॥

ఇదమాహ హరిః ప్రీతో గజేన్ద్రం కురుసత్తమ
శృణ్వతాం సర్వభూతానాం సర్వభూతమయో విభుః ||16||

శ్రీభగవానువాచ
యే మాం త్వాం చ సరశ్చేదం గిరికన్దరకాననమ్
వేత్రకీచకవేణూనాం గుల్మాని సురపాదపాన్ ||17||

శృఙ్గాణీమాని ధిష్ణ్యాని బ్రహ్మణో మే శివస్య చ
క్షీరోదం మే ప్రియం ధామ శ్వేతద్వీపం చ భాస్వరమ్ ||18||

శ్రీవత్సం కౌస్తుభం మాలాం గదాం కౌమోదకీం మమ
సుదర్శనం పాఞ్చజన్యం సుపర్ణం పతగేశ్వరమ్ ||19||

శేషం చ మత్కలాం సూక్ష్మాం శ్రియం దేవీం మదాశ్రయామ్
బ్రహ్మాణం నారదమృషిం భవం ప్రహ్లాదమేవ చ ||20||

మత్స్యకూర్మవరాహాద్యైరవతారైః కృతాని మే
కర్మాణ్యనన్తపుణ్యాని సూర్యం సోమం హుతాశనమ్ ||21||

ప్రణవం సత్యమవ్యక్తం గోవిప్రాన్ధర్మమవ్యయమ్
దాక్షాయణీర్ధర్మపత్నీః సోమకశ్యపయోరపి ||22||

గఙ్గాం సరస్వతీం నన్దాం కాలిన్దీం సితవారణమ్
ధ్రువం బ్రహ్మఋషీన్సప్త పుణ్యశ్లోకాంశ్చ మానవాన్ ||23||

ఉత్థాయాపరరాత్రాన్తే ప్రయతాః సుసమాహితాః
స్మరన్తి మమ రూపాణి ముచ్యన్తే తేఽంహసోఽఖిలాత్ ||24||

యే మాం స్తువన్త్యనేనాఙ్గ ప్రతిబుధ్య నిశాత్యయే
తేషాం ప్రాణాత్యయే చాహం దదామి విపులాం గతిమ్ ||25||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాదిశ్య హృషీకేశః ప్రాధ్మాయ జలజోత్తమమ్
హర్షయన్విబుధానీకమారురోహ ఖగాధిపమ్ ||26||

అధ్యాయము – 5

శ్రీశుక ఉవాచ
రాజన్నుదితమేతత్తే హరేః కర్మాఘనాశనమ్
గజేన్ద్రమోక్షణం పుణ్యం రైవతం త్వన్తరం శృణు ||1||

పఞ్చమో రైవతో నామ మనుస్తామససోదరః
బలివిన్ధ్యాదయస్తస్య సుతా హార్జునపూర్వకాః ||2||

విభురిన్ద్రః సురగణా రాజన్భూతరయాదయః
హిరణ్యరోమా వేదశిరా ఊర్ధ్వబాహ్వాదయో ద్విజాః ||3||

పత్నీ వికుణ్ఠా శుభ్రస్య వైకుణ్ఠైః సురసత్తమైః
తయోః స్వకలయా జజ్ఞే వైకుణ్ఠో భగవాన్స్వయమ్ ॥4॥

వైకుణ్ఠః కల్పితో యేన లోకో లోకనమస్కృతః
రమయా ప్రార్థ్యమానేన దేవ్యా తత్ప్రియకామ్యయా ॥5॥

తస్యానుభావః కథితో గుణాశ్చ పరమోదయాః
భౌమాన్రేణూన్స విమమే యో విష్ణోర్వర్ణయేద్గుణాన్ ॥6॥

షష్ఠశ్చ చక్షుషః పుత్రశ్చాక్షుషో నామ వై మనుః
పూరుపూరుషసుద్యుమ్న ప్రముఖాశ్చాక్షుషాత్మజాః ॥7॥

ఇన్ద్రో మన్త్రద్రుమస్తత్ర దేవా ఆప్యాదయో గణాః
మునయస్తత్ర వై రాజన్హవిష్మద్వీరకాదయః ॥8॥

తత్రాపి దేవసమ్భూత్యాం వైరాజస్యాభవత్సుతః
అజితో నామ భగవానంశేన జగతః పతిః ॥9॥

పయోధిం యేన నిర్మథ్య సురాణాం సాధితా సుధా
భ్రమమాణోఽమ్భసి ధృతః కూర్మరూపేణ మన్దరః ॥10॥

శ్రీరాజోవాచ
యథా భగవతా బ్రహ్మన్మథితః క్షీరసాగరః
యదర్థం వా యతశ్చాద్రిం దధారామ్బుచరాత్మనా ॥11॥

యథామృతం సురైః ప్రాప్తం కిం చాన్యదభవత్తతః
ఏతద్భగవతః కర్మ వదస్వ పరమాద్భుతమ్ ॥12॥

త్వయా సఙ్కథ్యమానేన మహిమ్నా సాత్వతాం పతేః
నాతితృప్యతి మే చిత్తం సుచిరం తాపతాపితమ్ ॥13॥

శ్రీసూత ఉవాచ
సమ్పృష్టో భగవానేవం ద్వైపాయనసుతో ద్విజాః
అభినన్ద్య హరేర్వీర్యమభ్యాచష్టుం ప్రచక్రమే ॥14॥

శ్రీశుక ఉవాచ
యదా యుద్ధేఽసురైర్దేవా బధ్యమానాః శితాయుధైః
గతాసవో నిపతితా నోత్తిష్ఠేరన్స్మ భూరిశః ॥15॥

యదా దుర్వాసః శాపేన సేన్ద్రా లోకాస్త్రయో నృప
నిఃశ్రీకాశ్చాభవంస్తత్ర నేశురిజ్యాదయః క్రియాః ॥16॥

నిశామ్యైతత్సురగణా మహేన్ద్రవరుణాదయః
నాధ్యగచ్ఛన్స్వయం మన్త్రైర్మన్త్రయన్తో వినిశ్చితమ్ ॥17॥

తతో బ్రహ్మసభాం జగ్ముర్మేరోర్మూర్ధని సర్వశః
సర్వం విజ్ఞాపయాం చక్రుః ప్రణతాః పరమేష్ఠినే ॥18॥

స విలోక్యేన్ద్రవాయ్వాదీన్నిఃసత్త్వాన్విగతప్రభాన్
లోకానమఙ్గలప్రాయానసురానయథా విభుః ॥19॥

సమాహితేన మనసా సంస్మరన్పురుషం పరమ్
ఉవాచోత్ఫుల్లవదనో దేవాన్స భగవాన్పరః ॥20॥

అహం భవో యూయమథోఽసురాదయో మనుష్యతిర్యగ్ద్రుమఘర్మజాతయః
యస్యావతారాంశకలావిసర్జితా వ్రజామ సర్వే శరణం తమవ్యయమ్ ॥21॥

న యస్య వధ్యో న చ రక్షణీయో నోపేక్షణీయాదరణీయపక్షః
తథాపి సర్గస్థితిసంయమార్థం ధత్తే రజఃసత్త్వతమాంసి కాలే ॥22॥

అయం చ తస్య స్థితిపాలనక్షణః సత్త్వం జుషాణస్య భవాయ దేహినామ్
తస్మాద్వ్రజామః శరణం జగద్గురుం స్వానాం స నో ధాస్యతి శం సురప్రియః ॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాభాష్య సురాన్వేధాః సహ దేవైరరిన్దమ
అజితస్య పదం సాక్షాజ్జగామ తమసః పరమ్ ॥24॥

తత్రాదృష్టస్వరూపాయ శ్రుతపూర్వాయ వై ప్రభుః
స్తుతిమబ్రూత దైవీభిర్గీర్భిస్త్వవహితేన్ద్రియః ॥25॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
అవిక్రియం సత్యమనన్తమాద్యం గుహాశయం నిష్కలమప్రతర్క్యమ్
మనోఽగ్రయానం వచసానిరుక్తం నమామహే దేవవరం వరేణ్యమ్ ॥26॥

విపశ్చితం ప్రాణమనోధియాత్మనామర్థేన్ద్రియాభాసమనిద్రమవ్రణమ్
ఛాయాతపౌ యత్ర న గృధ్రపక్షౌ తమక్షరం ఖం త్రియుగం వ్రజామహే ॥27॥

అజస్య చక్రం త్వజయేర్యమాణం మనోమయం పఞ్చదశారమాశు
త్రినాభి విద్యుచ్చలమష్టనేమి యదక్షమాహుస్తమృతం ప్రపద్యే ॥28॥

య ఏకవర్ణం తమసః పరం తదలోకమవ్యక్తమనన్తపారమ్
ఆసాం చకారోపసుపర్ణమేనముపాసతే యోగరథేన ధీరాః ॥29॥

న యస్య కశ్చాతితితర్తి మాయాం యయా జనో ముహ్యతి వేద నార్థమ్
తం నిర్జితాత్మాత్మగుణం పరేశం నమామ భూతేషు సమం చరన్తమ్ ॥30॥

ఇమే వయం యత్ప్రియయైవ తన్వా సత్త్వేన సృష్టా బహిరన్తరావిః
గతిం న సూక్ష్మామృషయశ్చ విద్మహే కుతోఽసురాద్యా ఇతరప్రధానాః ॥31॥

పాదౌ మహీయం స్వకృతైవ యస్య చతుర్విధో యత్ర హి భూతసర్గః
స వై మహాపూరుష ఆత్మతన్త్రః ప్రసీదతాం బ్రహ్మ మహావిభూతిః ॥32॥

అమ్భస్తు యద్రేత ఉదారవీర్యం సిధ్యన్తి జీవన్త్యుత వర్ధమానాః
లోకా యతోఽథాఖిలలోకపాలాః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ॥33॥

సోమం మనో యస్య సమామనన్తి దివౌకసాం యో బలమన్ధ ఆయుః
ఈశో నగానాం ప్రజనః ప్రజానాం ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||34||

అగ్నిర్ముఖం యస్య తు జాతవేదా జాతః క్రియాకాణ్డనిమిత్తజన్మా
అన్తఃసముద్రేఽనుపచన్స్వధాతూన్ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||35||

యచ్చక్షురాసీత్తరణిర్దేవయానం త్రయీమయో బ్రహ్మణ ఏష ధిష్ణ్యమ్
ద్వారం చ ముక్తేరమృతం చ మృత్యుః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||36||

ప్రాణాదభూద్యస్య చరాచరాణాం ప్రాణః సహో బలమోజశ్చ వాయుః
అన్వాస్మ సమ్రాజమివానుగా వయం ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||37||

శ్రోత్రాద్దిశో యస్య హృదశ్చ ఖాని ప్రజజ్ఞిరే ఖం పురుషస్య నాభ్యాః
ప్రాణేన్ద్రియాత్మాసుశరీరకేతః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||38||

బలాన్మహేన్ద్రస్త్రిదశాః ప్రసాదాన్మన్యోర్గిరీశో ధిషణాద్విరిఞ్చః
ఖేభ్యస్తు ఛన్దాంస్యృషయో మేఢ్రతః కః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||39||

శ్రీర్వక్షసః పితరశ్ఛాయయాసన్ధర్మః స్తనాదితరః పృష్ఠతోఽభూత్
ద్యౌర్యస్య శీర్ష్ణోఽప్సరసో విహారాత్ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||40||

విప్రో ముఖాద్బ్రహ్మ చ యస్య గుహ్యం రాజన్య ఆసీద్భుజయోర్బలం చ
ఊర్వోర్విడోజోఽఙ్ఘ్రిరవేదశూద్రౌ ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||41||

లోభోఽధరాత్ప్రీతిరుపర్యభూద్ద్యుతిర్నస్తః పశవ్యః స్పర్శేన కామః
భ్రువోర్యమః పక్ష్మభవస్తు కాలః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||42||

ద్రవ్యం వయః కర్మ గుణాన్విశేషం యద్యోగమాయావిహితాన్వదన్తి
యద్దుర్విభావ్యం ప్రబుధాపబాధం ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః ||43||

నమోఽస్తు తస్మా ఉపశాన్తశక్తయే స్వారాజ్యలాభప్రతిపూరితాత్మనే
గుణేషు మాయారచితేషు వృత్తిభిర్న సజ్జమానాయ నభస్వదూతయే ||44||

స త్వం నో దర్శయాత్మానమస్మత్కరణగోచరమ్
ప్రపన్నానాం దిదృక్షూణాం సస్మితం తే ముఖామ్బుజమ్ ||45||

తైస్తైః స్వేచ్ఛాభూతై రూపైః కాలే కాలే స్వయం విభో
కర్మ దుర్విషహం యన్నో భగవాంస్తత్కరోతి హి ||46||

క్లేశభూర్య్యల్పసారాణి కర్మాణి విఫలాని వా
దేహినాం విషయార్తానాం న తథైవార్పితం త్వయి ||47||

నావమః కర్మకల్పోఽపి విఫలాయేశ్వరార్పితః
కల్పతే పురుషస్యైవ స హ్యాత్మా దయితో హితః ||48||

యథా హి స్కన్ధశాఖానాం తరోర్మూలావసేచనమ్
ఏవమారాధనం విష్ణోః సర్వేషామాత్మనశ్చ హి ||49||

నమస్తుభ్యమనన్తాయ దుర్వితర్క్యాత్మకర్మణే
నిర్గుణాయ గుణేశాయ సత్త్వస్థాయ చ సామ్ప్రతమ్॥50॥

అధ్యాయము – 6

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం స్తుతః సురగణైర్భగవాన్హరిరీశ్వరః
తేషామావిరభూద్రాజన్సహస్రార్కోదయద్యుతిః॥1॥

తేనైవ సహసా సర్వే దేవాః ప్రతిహతేక్షణాః
నాపశ్యన్ఖం దిశః క్షోణీమాత్మానం చ కుతో విభుమ్॥2॥

విరిఞ్చో భగవాన్దృష్ట్వా సహ శర్వేణ తాం తనుమ్
స్వచ్ఛాం మరకతశ్యామాం కఞ్జగర్భారుణేక్షణామ్॥3॥

తప్తహేమావదాతేన లసత్కౌశేయవాససా
ప్రసన్నచారుసర్వాఙ్గీం సుముఖీం సున్దరభ్రువమ్॥4॥

మహామణికిరీటేన కేయూరాభ్యాం చ భూషితామ్
కర్ణాభరణనిర్భాత కపోలశ్రీముఖామ్బుజామ్॥5॥

కాఞ్చీకలాపవలయ హారనూపురశోభితామ్
కౌస్తుభాభరణాం లక్ష్మీం బిభ్రతీం వనమాలినీమ్॥6॥

సుదర్శనాదిభిః స్వాస్త్రైర్మూర్తిమద్భిరుపాసితామ్
తుష్టావ దేవప్రవరః సశర్వః పురుషం పరమ్
సర్వామరగణైః సాకం సర్వాఙ్గైరవనిం గతైః॥7॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
అజాతజన్మస్థితిసంయమాయా గుణాయ నిర్వాణసుఖార్ణవాయ
అణోరణిమ్నేఽపరిగణ్యధామ్నే మహానుభావాయ నమో నమస్తే॥8॥

రూపం తవైతత్పురుషర్షభేజ్యం శ్రేయోఽర్థిభిర్వైదికతాన్త్రికేణ
యోగేన ధాతః సహ నస్త్రిలోకాన్పశ్యామ్యముష్మిన్ను హ విశ్వమూర్తౌ॥9॥

త్వయ్యగ్ర ఆసీత్త్వయి మధ్య ఆసీత్త్వయ్యన్త ఆసీదిదమాత్మతన్త్రే
త్వమాదిరన్తో జగతోఽస్య మధ్యం ఘటస్య మృత్స్నేవ పరః పరస్మాత్॥10॥

త్వం మాయయాత్మాశ్రయయా స్వయేదం నిర్మాయ విశ్వం తదనుప్రవిష్టః
పశ్యన్తి యుక్తా మనసా మనీషిణో గుణవ్యవాయేఽప్యగుణం విపశ్చితః॥11॥

యథాగ్నిమేధస్యమృతం చ గోషు భువ్యన్నమమ్బూద్యమనే చ వృత్తిమ్
యోగైర్మనుష్యా అధియన్తి హి త్వాం గుణేషు బుద్ధ్యా కవయో వదన్తి॥12॥

తం త్వాం వయం నాథ సముజ్జిహానం సరోజనాభాతిచిరేప్సితార్థమ్
దృష్ట్వా గతా నిర్వృతమద్య సర్వే గజా దవార్తా ఇవ గాఙ్గమమ్భః॥13॥

స త్వం విధత్స్వాఖిలలోకపాలా వయం యదర్థాస్తవ పాదమూలమ్
సమాగతాస్తే బహిరన్తరాత్మన్కిం వాన్యవిజ్ఞాప్యమశేషసాక్షిణః॥14॥

అహం గిరిత్రశ్చ సురాదయో యే దక్షాదయోఽగ్నేరివ కేతవస్తే
కిం వా విదామేశ పృథగ్విభాతా విధత్స్వ శం నో ద్విజదేవమన్త్రమ్॥15॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం విరిఞ్చాదిభిరీడితస్తద్విజ్ఞాయ తేషాం హృదయం యథైవ
జగాద జీమూతగభీరయా గిరా బద్ధాఞ్జలీన్సంవృతసర్వకారకాన్॥16॥

ఏక ఏవేశ్వరస్తస్మిన్సురకార్యే సురేశ్వరః
విహర్తుకామస్తానాహ సముద్రోన్మథనాదిభిః॥17॥

శ్రీభగవానువాచ
హన్త బ్రహ్మన్నహో శమ్భో హే దేవా మమ భాషితమ్
శృణుతావహితాః సర్వే శ్రేయో వః స్యాద్యథా సురాః॥18॥

యాత దానవదైతేయైస్తావత్సన్ధిర్విధీయతామ్
కాలేనానుగృహీతైస్తైర్యావద్వో భవ ఆత్మనః॥19॥

అరయోఽపి హి సన్ధేయాః సతి కార్యార్థగౌరవే
అహిమూషికవద్దేవా హ్యర్థస్య పదవీం గతైః॥20॥

అమృతోత్పాదనే యత్నః క్రియతామవిలమ్బితమ్
యస్య పీతస్య వై జన్తుర్మృత్యుగ్రస్తోఽమరో భవేత్॥21॥

క్షిప్త్వా క్షీరోదధౌ సర్వా వీరుత్తృణలతౌషధీః
మన్థానం మన్దరం కృత్వా నేత్రం కృత్వా తు వాసుకిమ్॥22॥

సహాయేన మయా దేవా నిర్మన్థధ్వమతన్ద్రితాః
క్లేశభాజో భవిష్యన్తి దైత్యా యూయం ఫలగ్రహాః॥23॥

యూయం తదనుమోదధ్వం యదిచ్ఛన్త్యసురాః సురాః
న సంరమ్భేణ సిధ్యన్తి సర్వార్థాః సాన్త్వయా యథా॥24॥

న భేతవ్యం కాలకూటాద్విషాజ్జలధిసమ్భవాత్
లోభః కార్యో న వో జాతు రోషః కామస్తు వస్తుషు॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి దేవాన్సమాదిశ్య భగవాన్పురుషోత్తమః
తేషామన్తర్దధే రాజన్స్వచ్ఛన్దగతిరీశ్వరః॥26॥

అథ తస్మై భగవతే నమస్కృత్య పితామహః
భవశ్చ జగ్మతుః స్వం స్వం ధామోపేయుర్బలిం సురాః॥27॥

దృష్ట్వారీనప్యసంయత్తాన్జాతక్షోభాన్స్వనాయకాన్
న్యషేధద్దైత్యరాట్శ్లోక్యః సన్ధివిగ్రహకాలవిత్॥28॥

తే వైరోచనిమాసీనం గుప్తం చాసురయూథపైః
శ్రియా పరమయా జుష్టం జితాశేషముపాగమన్॥29॥

మహేన్ద్రః శ్లక్ష్ణయా వాచా సాన్త్వయిత్వా మహామతిః
అభ్యభాషత తత్సర్వం శిక్షితం పురుషోత్తమాత్॥30॥

తత్త్వరోచత దైత్యస్య తత్రాన్యే యేఽసురాధిపాః
శమ్బరోఽరిష్టనేమిశ్చ యే చ త్రిపురవాసినః॥31॥

తతో దేవాసురాః కృత్వా సంవిదం కృతసౌహృదాః
ఉద్యమం పరమం చక్రురమృతార్థే పరన్తప॥32॥

తతస్తే మన్దరగిరిమోజసోత్పాట్య దుర్మదాః
నదన్త ఉదధిం నిన్యుః శక్తాః పరిఘబాహవః॥33॥

దూరభారోద్వహశ్రాన్తాః శక్రవైరోచనాదయః
అపారయన్తస్తం వోఢుం వివశా విజహుః పథి॥34॥

నిపతన్స గిరిస్తత్ర బహూనమరదానవాన్
చూర్ణయామాస మహతా భారేణ కనకాచలః॥35॥

తాంస్తథా భగ్నమనసో భగ్నబాహూరుకన్ధరాన్
విజ్ఞాయ భగవాంస్తత్ర బభూవ గరుడధ్వజః॥36॥

గిరిపాతవినిష్పిష్టాన్విలోక్యామరదానవాన్
ఈక్షయా జీవయామాస నిర్జరాన్నిర్వ్రణాన్యథా॥37॥

గిరిం చారోప్య గరుడే హస్తేనైకేన లీలయా
ఆరుహ్య ప్రయయావబ్ధిం సురాసురగణైర్వృతః॥38॥

అవరోప్య గిరిం స్కన్ధాత్సుపర్ణః పతతాం వరః
యయౌ జలాన్త ఉత్సృజ్య హరిణా స విసర్జితః॥39॥

అధ్యాయము – 7

శ్రీశుక ఉవాచ
తే నాగరాజమామన్త్ర్య ఫలభాగేన వాసుకిమ్
పరివీయ గిరౌ తస్మిన్నేత్రమబ్ధిం ముదాన్వితాః॥1॥

ఆరేభిరే సురా యత్తా అమృతార్థే కురూద్వహ
హరిః పురస్తాజ్జగృహే పూర్వం దేవాస్తతోఽభవన్॥2॥

తన్నైచ్ఛన్దైత్యపతయో మహాపురుషచేష్టితమ్
న గృహ్ణీమో వయం పుచ్ఛమహేరఙ్గమమఙ్గలమ్॥3॥

స్వాధ్యాయశ్రుతసమ్పన్నాః ప్రఖ్యాతా జన్మకర్మభిః
ఇతి తూష్ణీం స్థితాన్దైత్యాన్విలోక్య పురుషోత్తమః

స్మయమానో విసృజ్యాగ్రం పుచ్ఛం జగ్రాహ సామరః ||4||

కృతస్థానవిభాగాస్త ఏవం కశ్యపనన్దనాః
మమన్థుః పరమం యత్తా అమృతార్థం పయోనిధిమ్ ||5||

మథ్యమానేఽర్ణవే సోఽద్రిరనాధారో హ్యపోఽవిశత్
ధ్రియమాణోఽపి బలిభిర్గౌరవాత్పాణ్డునన్దన ||6||

తే సునిర్విణ్ణమనసః పరిమ్లానముఖశ్రియః
ఆసన్స్వపౌరుషే నష్టే దైవేనాతిబలీయసా ||7||

విలోక్య విఘ్నేశవిధిం తదేశ్వరో దురన్తవీర్యోఽవితథాభిసన్ధిః
కృత్వా వపుః కచ్ఛపమద్భుతం మహత్ప్రవిశ్య తోయం గిరిముజ్జహార ||8||

తముత్థితం వీక్ష్య కులాచలం పునః సముద్యతా నిర్మథితుం సురాసురాః
దధార పృష్ఠేన స లక్షయోజన ప్రస్తారిణా ద్వీప ఇవాపరో మహాన్ ||9||

సురాసురేన్ద్రైర్భుజవీర్యవేపితం పరిభ్రమన్తం గిరిమఙ్గ పృష్ఠతః
బిభ్రత్తదావర్తనమాదికచ్ఛపో మేనేఽఙ్గకణ్డూయనమప్రమేయః ||10||

తథాసురానావిశదాసురేణ రూపేణ తేషాం బలవీర్యమీరయన్
ఉద్దీపయన్దేవగణాంశ్చ విష్ణుర్దైవేన నాగేన్ద్రమబోధరూపః ||11||

ఉపర్యగేన్ద్రం గిరిరాడివాన్య ఆక్రమ్య హస్తేన సహస్రబాహుః
తస్థౌ దివి బ్రహ్మభవేన్ద్రముఖ్యైరభిష్టువద్భిః సుమనోఽభివృష్టః ||12||

ఉపర్యధశ్చాత్మని గోత్రనేత్రయోః పరేణ తే ప్రావిశతా సమేధితాః
మమన్థురబ్ధిం తరసా మదోత్కటా మహాద్రిణా క్షోభితనక్రచక్రమ్ ||13||

అహీన్ద్రసాహస్రకఠోరదృఙ్ముఖ శ్వాసాగ్నిధూమాహతవర్చసోఽసురాః
పౌలోమకాలేయబలీల్వలాదయో దవాగ్నిదగ్ధాః సరలా ఇవాభవన్ ||14||

దేవాంశ్చ తచ్ఛ్వాసశిఖాహతప్రభాన్ధూమ్రామ్బరస్రగ్వరకఞ్చుకాననాన్
సమభ్యవర్షన్భగవద్వశా ఘనా వవుః సముద్రోర్మ్యుపగూఢవాయవః ||15||

మథ్యమానాత్తథా సిన్ధోర్దేవాసురవరూథపైః
యదా సుధా న జాయేత నిర్మమన్థాజితః స్వయమ్ ||16||

మేఘశ్యామః కనకపరిధిః కర్ణవిద్యోతవిద్యున్
మూర్ధ్ని భ్రాజద్విలులితకచః స్రగ్ధరో రక్తనేత్రః
జైత్రైర్దోర్భిర్జగదభయదైర్దన్దశూకం గృహీత్వా
మథ్నన్మథ్నా ప్రతిగిరిరివాశోభతాథో ధృతాద్రిః ||17||

నిర్మథ్యమానాదుదధేరభూద్విషం మహోల్బణం హాలహలాహ్వమగ్రతః
సమ్భ్రాన్తమీనోన్మకరాహికచ్ఛపాత్తిమిద్విపగ్రాహతిమిఙ్గిలాకులాత్ ||18||

తదుగ్రవేగం దిశి దిశ్యుపర్యధో విసర్పదుత్సర్పదసహ్యమప్రతి

భీతాః ప్రజా దుద్రువురఙ్గ సేశ్వరా అరక్ష్యమాణాః శరణం సదాశివమ్ ॥19॥

విలోక్య తం దేవవరం త్రిలోక్యా భవాయ దేవ్యాభిమతం మునీనామ్
ఆసీనమద్రావపవర్గహేతోస్తపో జుషాణం స్తుతిభిః ప్రణేముః ॥20॥

శ్రీప్రజాపతయ ఊచుః
దేవదేవ మహాదేవ భూతాత్మన్భూతభావన
త్రాహి నః శరణాపన్నాంస్త్రైలోక్యదహనాద్విషాత్ ॥21॥

త్వమేకః సర్వజగత ఈశ్వరో బన్ధమోక్షయోః
తం త్వామర్చన్తి కుశలాః ప్రపన్నార్తిహరం గురుమ్ ॥22॥

గుణమయ్యా స్వశక్త్యాస్య సర్గస్థిత్యప్యయాన్విభో
ధత్సే యదా స్వదృగ్భూమన్బ్రహ్మవిష్ణుశివాభిధామ్ ॥23॥

త్వం బ్రహ్మ పరమం గుహ్యం సదసద్భావభావనమ్
నానాశక్తిభిరాభాతస్త్వమాత్మా జగదీశ్వరః ॥24॥

త్వం శబ్దయోనిర్జగదాదిరాత్మా ప్రాణేన్ద్రియద్రవ్యగుణః స్వభావః
కాలః క్రతుః సత్యమృతం చ ధర్మస్త్వయ్యక్షరం యత్త్రివృదామనన్తి ॥25॥

అగ్నిర్ముఖం తేఽఖిలదేవతాత్మా క్షితిం విదుర్లోకభవాఙ్ఘ్రిపఙ్కజమ్
కాలం గతిం తేఽఖిలదేవతాత్మనో దిశశ్చ కర్ణౌ రసనం జలేశమ్ ॥26॥

నాభిర్నభస్తే శ్వసనం నభస్వాన్సూర్యశ్చ చక్షూంషి జలం స్మ రేతః
పరావరాత్మాశ్రయణం తవాత్మా సోమో మనో ద్యౌర్భగవన్శిరస్తే ॥27॥

కుక్షిః సముద్రా గిరయోఽస్థిసఙ్ఘా రోమాణి సర్వౌషధివీరుధస్తే
ఛన్దాంసి సాక్షాత్తవ సప్త ధాతవస్త్రయీమయాత్మన్హృదయం సర్వధర్మః ॥28॥

ముఖాని పఞ్చోపనిషదస్తవేశ యైస్త్రింశదష్టోత్తరమన్త్రవర్గః
యత్తచ్ఛివాఖ్యం పరమాత్మతత్త్వం దేవ స్వయంజ్యోతిరవస్థితిస్తే ॥29॥

ఛాయా త్వధర్మోర్మిషు యైర్విసర్గో నేత్రత్రయం సత్త్వరజస్తమాంసి
సాఙ్ఖ్యాత్మనః శాస్త్రకృతస్తవేక్షా ఛన్దోమయో దేవ ఋషిః పురాణః ॥30॥

న తే గిరిత్రాఖిలలోకపాల విరిఞ్చవైకుణ్ఠసురేన్ద్రగమ్యమ్
జ్యోతిః పరం యత్ర రజస్తమశ్చ సత్త్వం న యద్బ్రహ్మ నిరస్తభేదమ్ ॥31॥

కామాధ్వరత్రిపురకాలగరాద్యనేక
భూతద్రుహః క్షపయతః స్తుతయే న తత్తే
యస్త్వన్తకాల ఇదమాత్మకృతం స్వనేత్ర
వహ్నిస్ఫులిఙ్గశిఖయా భసితం న వేద ॥32॥

యే త్వాత్మరామగురుభిర్హృది చిన్తితాఙ్ఘ్రి
ద్వన్ద్వం చరన్తముమయా తపసాభితప్తమ్
కత్థన్త ఉగ్రపరుషం నిరతం శ్మశానే

తే నూనమూతిమవిదంస్తవ హాతలజ్జాః ॥33॥

తత్తస్య తే సదసతోః పరతః పరస్య
నాఞ్జః స్వరూపగమనే ప్రభవన్తి భూమ్నః
బ్రహ్మాదయః కిముత సంస్తవనే వయం తు
తత్సర్గసర్గవిషయా అపి శక్తిమాత్రమ్ ॥34॥

ఏతత్పరం ప్రపశ్యామో న పరం తే మహేశ్వర
మృడనాయ హి లోకస్య వ్యక్తిస్తేఽవ్యక్తకర్మణః ॥35॥

శ్రీశుక ఉవాచ
తద్వీక్ష్య వ్యసనం తాసాం కృపయా భృశపీడితః
సర్వభూతసుహృద్దేవ ఇదమాహ సతీం ప్రియామ్ ॥36॥

శ్రీశివ ఉవాచ
అహో బత భవాన్యేతత్ప్రజానాం పశ్య వైశసమ్
క్షీరోదమథనోద్భూతాత్కాలకూటాదుపస్థితమ్ ॥37॥

ఆసాం ప్రాణపరీప్సూనాం విధేయమభయం హి మే
ఏతావాన్హి ప్రభోరర్థో యద్దీనపరిపాలనమ్ ॥38॥

ప్రాణైః స్వైః ప్రాణినః పాన్తి సాధవః క్షణభఙ్గురైః
బద్ధవైరేషు భూతేషు మోహితేష్వాత్మమాయయా ॥39॥

పుంసః కృపయతో భద్రే సర్వాత్మా ప్రీయతే హరిః
ప్రీతే హరౌ భగవతి ప్రీయేఽహం సచరాచరః
తస్మాదిదం గరం భుఞ్జే ప్రజానాం స్వస్తిరస్తు మే ॥40॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమామన్త్ర్య భగవాన్భవానీం విశ్వభావనః
తద్విషం జగ్ధుమారేభే ప్రభావజ్ఞాన్వమోదత ॥41॥

తతః కరతలీకృత్య వ్యాపి హాలాహలం విషమ్
అభక్షయన్మహాదేవః కృపయా భూతభావనః ॥42॥

తస్యాపి దర్శయామాస స్వవీర్యం జలకల్మషః
యచ్చకార గలే నీలం తచ్చ సాధోర్విభూషణమ్ ॥43॥

తప్యన్తే లోకతాపేన సాధవః ప్రాయశో జనాః
పరమారాధనం తద్ధి పురుషస్యాఖిలాత్మనః ॥44॥

నిశమ్య కర్మ తచ్ఛమ్భోర్దేవదేవస్య మీఢుషః
ప్రజా దాక్షాయణీ బ్రహ్మా వైకుణ్ఠశ్చ శశంసిరే ॥45॥

ప్రస్కన్నం పిబతః పాణేర్యత్కిఞ్చిజ్జగృహుః స్మ తత్
వృశ్చికాహివిషౌషధ్యో దన్దశూకాశ్చ యేఽపరే ॥46॥

అధ్యాయము – 8

శ్రీశుక ఉవాచ
పీతే గరే వృషాఙ్కేణ ప్రీతాస్తేఽమరదానవాః
మమన్థుస్తరసా సిన్ధుం హవిర్ధానీ తతోఽభవత్॥1॥

తామగ్నిహోత్రీమృషయో జగృహుర్బ్రహ్మవాదినః
యజ్ఞస్య దేవయానస్య మేధ్యాయ హవిషే నృప॥2॥

తత ఉచ్చైఃశ్రవా నామ హయోఽభూచ్చన్ద్రపాణ్డురః
తస్మిన్బలిః స్పృహాం చక్రే నేన్ద్ర ఈశ్వరశిక్షయా॥3॥

తత ఐరావతో నామ వారణేన్ద్రో వినిర్గతః
దన్తైశ్చతుర్భిః శ్వేతాద్రేర్హరన్భగవతో మహిమ్॥4॥

ఐరావణాదయస్త్వష్టౌ దిగ్గజా అభవంస్తతః
అభ్రముప్రభృతయోఽష్టౌ చ కరిణ్యస్త్వభవన్నృప॥5॥

కౌస్తుభాఖ్యమభూద్రత్నం పద్మరాగో మహోదధేః
తస్మిన్మణౌ స్పృహాం చక్రే వక్షోఽలఙ్కరణే హరిః
తతోఽభవత్పారిజాతః సురలోకవిభూషణమ్
పూరయత్యర్థినో యోఽర్థైః శశ్వద్భువి యథా భవాన్॥6॥

తతశ్చాప్సరసో జాతా నిష్కకణ్ఠ్యః సువాససః
రమణ్యః స్వర్గిణాం వల్గు గతిలీలావలోకనైః॥7॥

తతశ్చావిరభూత్సాక్షాచ్ఛ్రీ రమా భగవత్పరా
రఞ్జయన్తీ దిశః కాన్త్యా విద్యుత్సౌదామనీ యథా॥8॥

తస్యాం చక్రుః స్పృహాం సర్వే ససురాసురమానవాః
రూపౌదార్యవయోవర్ణ మహిమాక్షిప్తచేతసః॥9॥

తస్యా ఆసనమానిన్యే మహేన్ద్రో మహదద్భుతమ్
మూర్తిమత్యః సరిచ్ఛ్రేష్ఠా హేమకుమ్భైర్జలం శుచి॥10॥

ఆభిషేచనికా భూమిరాహరత్సకలౌషధీః
గావః పఞ్చ పవిత్రాణి వసన్తో మధుమాధవౌ॥11॥

ఋషయః కల్పయాం చక్రురాభిషేకం యథావిధి
జగుర్భద్రాణి గన్ధర్వా నట్యశ్చ ననృతుర్జగుః॥12॥

మేఘా మృదఙ్గపణవ మురజానకగోముఖాన్
వ్యనాదయన్శఙ్ఖవేణు వీణాస్తుములనిఃస్వనాన్॥13॥

తతోఽభిషిషిచుర్దేవీం శ్రియం పద్మకరాం సతీమ్
దిగిభాః పూర్ణకలశైః సూక్తవాక్యైర్ద్విజేరితైః॥14॥

సముద్రః పీతకౌశేయ వాససీ సముపాహరత్
వరుణః స్రజం వైజయన్తీం మధునా మత్తషట్పదామ్ ||15||

భూషణాని విచిత్రాణి విశ్వకర్మా ప్రజాపతిః
హారం సరస్వతీ పద్మమజో నాగాశ్చ కుణ్డలే ||16||

తతః కృతస్వస్త్యయనోత్పలస్రజం నదద్ద్విరేఫాం పరిగృహ్య పాణినా
చచాల వక్త్రం సుకపోలకుణ్డలం సవ్రీడహాసం దధతీ సుశోభనమ్ ||17||

స్తనద్వయం చాతికృశోదరీ సమం నిరన్తరం చన్దనకుఙ్కుమోక్షితమ్
తతస్తతో నూపురవల్గు శిఞ్జితైర్విసర్పతీ హేమలతేవ సా బభౌ ||18||

విలోకయన్తీ నిరవద్యమాత్మనః పదం ధ్రువం చావ్యభిచారిసద్గుణమ్
గన్ధర్వసిద్ధాసురయక్షచారణ త్రైపిష్టపేయాదిషు నాన్వవిన్దత ||19||

నూనం తపో యస్య న మన్యునిర్జయో జ్ఞానం క్వచిత్తచ్చ న సఙ్గవర్జితమ్
కశ్చిన్మహాంస్తస్య న కామనిర్జయః స ఈశ్వరః కిం పరతో వ్యపాశ్రయః ||20||

ధర్మః క్వచిత్తత్ర న భూతసౌహృదం త్యాగః క్వచిత్తత్ర న ముక్తికారణమ్
వీర్యం న పుంసోఽస్త్యజవేగనిష్కృతం న హి ద్వితీయో గుణసఙ్గవర్జితః ||21||

క్వచిచ్చిరాయుర్న హి శీలమఙ్గలం క్వచిత్తదప్యస్తి న వేద్యమాయుషః
యత్రోభయం కుత్ర చ సోఽప్యమఙ్గలః సుమఙ్గలః కశ్చ న కాఙ్క్షతే హి మామ్ ||22||

ఏవం విమృశ్యావ్యభిచారిసద్గుణైర్వరం నిజైకాశ్రయతయాగుణాశ్రయమ్
వవ్రే వరం సర్వగుణైరపేక్షితం రమా ముకున్దం నిరపేక్షమీప్సితమ్ ||23||

తస్యాంసదేశ ఉశతీం నవకఞ్జమాలాం
మాద్యన్మధువ్రతవరూథగిరోపఘుష్టామ్
తస్థౌ నిధాయ నికటే తదురః స్వధామ
సవ్రీడహాసవికసన్నయనేన యాతా ||24||

తస్యాః శ్రియస్త్రిజగతో జనకో జనన్యా
వక్షో నివాసమకరోత్పరమం విభూతేః
శ్రీః స్వాః ప్రజాః సకరుణేన నిరీక్షణేన
యత్ర స్థితైధయత సాధిపతీంస్త్రిలోకాన్ ||25||

శఙ్ఖతూర్యమృదఙ్గానాం వాదిత్రాణాం పృథుః స్వనః
దేవానుగానాం సస్త్రీణాం నృత్యతాం గాయతామభూత్ ||26||

బ్రహ్మరుద్రాఙ్గిరోముఖ్యాః సర్వే విశ్వసృజో విభుమ్
ఈడిరేఽవితథైర్మన్త్రైస్తల్లిఙ్గైః పుష్పవర్షిణః ||27||

శ్రియావలోకితా దేవాః సప్రజాపతయః ప్రజాః
శీలాదిగుణసమ్పన్నా లేభిరే నిర్వృతిం పరామ్ ||28||

నిఃసత్త్వా లోలుపా రాజన్నిరుద్యోగా గతత్రపాః

యదా చోపేక్షితా లక్ష్మ్యా బభూవుర్దైత్యదానవాః ॥29॥

అథాసీద్వారుణీ దేవీ కన్యా కమలలోచనా
అసురా జగృహుస్తాం వై హరేరనుమతేన తే ॥30॥

అథోదధేర్మథ్యమానాత్కాశ్యపైరమృతార్థిభిః
ఉదతిష్ఠన్మహారాజ పురుషః పరమాద్భుతః ॥31॥

దీర్ఘపీవరదోర్దణ్డః కమ్బుగ్రీవోఽరుణేక్షణః
శ్యామలస్తరుణః స్రగ్వీ సర్వాభరణభూషితః ॥32॥

పీతవాసా మహోరస్కః సుమృష్టమణికుణ్డలః
స్నిగ్ధకుఞ్చితకేశాన్త సుభగః సింహవిక్రమః
అమృతాపూర్ణకలసం బిభ్రద్వలయభూషితః ॥33॥

స వై భగవతః సాక్షాద్విష్ణోరంశాంశసమ్భవః
ధన్వన్తరిరితి ఖ్యాత ఆయుర్వేదదృగిజ్యభాక్ ॥34॥

తమాలోక్యాసురాః సర్వే కలసం చామృతాభృతమ్
లిప్సన్తః సర్వవస్తూని కలసం తరసాహరన్ ॥35॥

నీయమానేఽసురైస్తస్మిన్కలసేఽమృతభాజనే
విషణ్ణమనసో దేవా హరిం శరణమాయయుః ॥36॥

ఇతి తద్దైన్యమాలోక్య భగవాన్భృత్యకామకృత్
మా ఖిద్యత మిథోఽర్థం వః సాధయిష్యే స్వమాయయా ॥37॥

మిథః కలిరభూత్తేషాం తదర్థే తర్షచేతసామ్
అహం పూర్వమహం పూర్వం న త్వం న త్వమితి ప్రభో ॥38॥

దేవాః స్వం భాగమర్హన్తి యే తుల్యాయాసహేతవః
సత్రయాగ ఇవైతస్మిన్నేష ధర్మః సనాతనః ॥39॥

ఇతి స్వాన్ప్రత్యషేధన్వై దైతేయా జాతమత్సరాః
దుర్బలాః ప్రబలాన్రాజన్గృహీతకలసాన్ముహుః ॥40॥

ఏతస్మిన్నన్తరే విష్ణుః సర్వోపాయవిదీశ్వరః
యోషిద్రూపమనిర్దేశ్యం దధారపరమాద్భుతమ్ ॥41॥

ప్రేక్షణీయోత్పలశ్యామం సర్వావయవసున్దరమ్
సమానకర్ణాభరణం సుకపోలోన్నసాననమ్ ॥42॥

నవయౌవననిర్వృత్త స్తనభారకృశోదరమ్
ముఖామోదానురక్తాలి ఝఙ్కారోద్విగ్నలోచనమ్ ॥43॥

బిభ్రత్సుకేశభారేణ మాలాముత్ఫుల్లమల్లికామ్
సుగ్రీవకణ్ఠాభరణం సుభుజాఙ్గదభూషితమ్ ॥44॥

విరజామ్బరసంవీత నితమ్బద్వీపశోభయా
కాఞ్చ్యా ప్రవిలసద్వల్గు చలచ్చరణనూపురమ్||45||

సవ్రీడస్మితవిక్షిప్త భ్రూవిలాసావలోకనైః
దైత్యయూథపచేతఃసు కామముద్దీపయన్ముహుః||46||

అధ్యాయము – 9

శ్రీశుక ఉవాచ
తేఽన్యోన్యతోఽసురాః పాత్రం హరన్తస్త్యక్తసౌహృదాః
క్షిపన్తో దస్యుధర్మాణ ఆయాన్తీం దదృశుః స్త్రియమ్||1||

అహో రూపమహో ధామ అహో అస్యా నవం వయః
ఇతి తే తామభిద్రుత్య పప్రచ్ఛుర్జాతహృచ్ఛయాః||2||

కా త్వం కఞ్జపలాశాక్షి కుతో వా కిం చికీర్షసి
కస్యాసి వద వామోరు మథ్నతీవ మనాంసి నః||3||

న వయం త్వామరైర్దైత్యైః సిద్ధగన్ధర్వచారణైః
నాస్పృష్టపూర్వాం జానీమో లోకేశైశ్చ కుతో నృభిః||4||

నూనం త్వం విధినా సుభ్రూః ప్రేషితాసి శరీరిణామ్
సర్వేన్ద్రియమనఃప్రీతిం విధాతుం సఘృణేన కిమ్||5||

సా త్వం నః స్పర్ధమానానామేకవస్తుని మానిని
జ్ఞాతీనాం బద్ధవైరాణాం శం విధత్స్వ సుమధ్యమే||6||

వయం కశ్యపదాయాదా భ్రాతరః కృతపౌరుషాః
విభజస్వ యథాన్యాయం నైవ భేదో యథా భవేత్||7||

ఇత్యుపామన్త్రితో దైత్యైర్మాయాయోషిద్వపుర్హరిః
ప్రహస్య రుచిరాపాఙ్గైర్నిరీక్షన్నిదమబ్రవీత్||8||

శ్రీభగవానువాచ
కథం కశ్యపదాయాదాః పుంశ్చల్యాం మయి సఙ్గతాః
విశ్వాసం పణ్డితో జాతు కామినీషు న యాతి హి||9||

సాలావృకాణాం స్త్రీణాం చ స్వైరిణీనాం సురద్విషః
సఖ్యాన్యాహురనిత్యాని నూత్నం నూత్నం విచిన్వతామ్||10||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి తే క్ష్వేలితైస్తస్యా ఆశ్వస్తమనసోఽసురాః
జహసుర్భావగమ్భీరం దదుశ్చామృతభాజనమ్||11||

తతో గృహీత్వామృతభాజనం హరిర్బభాష ఈషత్స్మితశోభయా గిరా
యద్యభ్యుపేతం క్వ చ సాధ్వసాధు వా కృతం మయా వో విభజే సుధామిమామ్||12||

ఇత్యభివ్యాహృతం తస్యా ఆకర్ణ్యాసురపుఙ్గవాః
అప్రమాణవిదస్తస్యాస్తత్తథేత్యన్వమంసత ||13 ||

అథోపోష్య కృతస్నానా హుత్వా చ హవిషానలమ్
దత్త్వా గోవిప్రభూతేభ్యః కృతస్వస్త్యయనా ద్విజైః ||14 ||

యథోపజోషం వాసాంసి పరిధాయాహతాని తే
కుశేషు ప్రావిశన్సర్వే ప్రాగగ్రేష్వభిభూషితాః ||15 ||

ప్రాఙ్ముఖేషూపవిష్టేషు సురేషు దితిజేషు చ
ధూపామోదితశాలాయాంజుష్టాయాం మాల్యదీపకైః ||16 ||

తస్యాం నరేన్ద్ర కరభోరురుశద్దుకూల శ్రోణీతటాలసగతిర్మదవిహ్వలాక్షీ
సా కూజతీ కనకనూపురశిఞ్జితేన కుమ్భస్తనీ కలసపాణిరథావివేశ ||17 ||

తాం శ్రీసఖీం కనకకుణ్డలచారుకర్ణ నాసాకపోలవదనాం పరదేవతాఖ్యామ్
సంవీక్ష్య సమ్ముముహురుత్స్మితవీక్షణేన దేవాసురా విగలితస్తనపట్టికాన్తామ్ ||18 ||

అసురాణాం సుధాదానం సర్పాణామివ దుర్నయమ్
మత్వా జాతినృశంసానాం న తాం వ్యభజదచ్యుతః ||19 ||

కల్పయిత్వా పృథక్పఙ్క్తీరుభయేషాం జగత్పతిః
తాంశ్చోపవేశయామాస స్వేషు స్వేషు చ పఙ్క్తిషు ||20 ||

దైత్యాన్గృహీతకలసో వఞ్చయన్నుపసఞ్చరైః
దూరస్థాన్పాయయామాసజరామృత్యుహరాం సుధామ్ ||21 ||

తే పాలయన్తః సమయమసురాః స్వకృతం నృప
తూష్ణీమాసన్కృతస్నేహాః స్త్రీవివాదజుగుప్సయా ||22 ||

తస్యాం కృతాతిప్రణయాః ప్రణయాపాయకాతరాః
బహుమానేన చాబద్ధా నోచుః కిఞ్చన విప్రియమ్ ||23 ||

దేవలిఙ్గప్రతిచ్ఛన్నః స్వర్భానుర్దేవసంసది
ప్రవిష్టః సోమమపిబచ్చన్ద్రార్కాభ్యాం చ సూచితః ||24 ||

చక్రేణ క్షురధారేణ జహార పిబతః శిరః
హరిస్తస్య కబన్ధస్తు సుధయాప్లావితోऽపతత్ ||25 ||

శిరస్త్వమరతాం నీతమజో గ్రహమచీక్లృపత్
యస్తు పర్వణి చన్ద్రార్కావభిధావతి వైరధీః ||26 ||

పీతప్రాయేऽమృతే దేవైర్భగవాన్లోకభావనః
పశ్యతామసురేన్ద్రాణాం స్వం రూపం జగృహే హరిః ||27 ||

ఏవం సురాసురగణాః సమదేశకాల
హేత్వర్థకర్మమతయోऽపి ఫలే వికల్పాః

తత్రామృతం సురగణాః ఫలమఞ్జసాపుర్
యత్పాదపఙ్కజరజఃశ్రయణాన్న దైత్యాః ॥28॥

యద్యుజ్యతేఽసువసుకర్మమనోవచోభిర్
దేహాత్మజాదిషు నృభిస్తదసత్పృథక్త్వాత్
తైరేవ సద్భవతి యత్క్రియతేఽపృథక్త్వాత్
సర్వస్య తద్భవతి మూలనిషేచనం యత్ ॥29॥

అధ్యాయము – 10

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి దానవదైతేయా నావిన్దన్నమృతం నృప
యుక్తాః కర్మణి యత్తాశ్చ వాసుదేవపరాఙ్ముఖాః ॥1॥

సాధయిత్వామృతం రాజన్పాయయిత్వా స్వకాన్సురాన్
పశ్యతాం సర్వభూతానాం యయౌ గరుడవాహనః ॥2॥

సపత్నానాం పరామృద్ధిం దృష్ట్వా తే దితినన్దనాః
అమృష్యమాణా ఉత్పేతుర్దేవాన్ప్రత్యుద్యతాయుధాః ॥3॥

తతః సురగణాః సర్వే సుధయా పీతయైధితాః
ప్రతిసంయుయుధుః శస్త్రైర్నారాయణపదాశ్రయాః ॥4॥

తత్ర దైవాసురో నామ రణః పరమదారుణః
రోధస్యుదన్వతో రాజంస్తుములో రోమహర్షణః ॥5॥

తత్రాన్యోన్యం సపత్నాస్తే సంరబ్ధమనసో రణే
సమాసాద్యాసిభిర్బాణైర్నిజఘ్నుర్వివిధాయుధైః ॥6॥

శఙ్ఖతూర్యమృదఙ్గానాం భేరీడమరిణాం మహాన్
హస్త్యశ్వరథపత్తీనాం నదతాం నిస్వనోఽభవత్ ॥7॥

రథినో రథిభిస్తత్ర పత్తిభిః సహ పత్తయః
హయా హయైరిభాశ్చేభైః సమసజ్జన్త సంయుగే ॥8॥

ఉష్ట్రైః కేచిదిభైః కేచిదపరే యుయుధుః ఖరైః
కేచిద్గౌరముఖైరృక్షైర్ద్వీపిభిర్హరిభిర్భటాః ॥9॥

గృధ్రైః కఙ్కైర్బకైరన్యే శ్యేనభాసైస్తిమిఙ్గిలైః
శరభైర్మహిషైః ఖడ్గైర్గోవృషైర్గవయారుణైః ॥10॥

శివాభిరాఖుభిః కేచిత్కృకలాసైః శశైర్నరైః
బస్తైరేకే కృష్ణసారైర్హంసైరన్యే చ సూకరైః ॥11॥

అన్యే జలస్థలఖగైః సత్త్వైర్వికృతవిగ్రహైః
సేనయోరుభయో రాజన్వివిశుస్తేఽగ్రతోఽగ్రతః ॥12॥

చిత్రధ్వజపటై రాజన్నాతపత్రైః సితామలైః
మహాధనైర్వజ్రదణ్డైర్వ్యజనైర్బార్హచామరైః ॥13॥

వాతోద్ధూతోత్తరోష్ణీషైరర్చిర్భిర్వర్మభూషణైః
స్ఫురద్భిర్విశదైః శస్త్రైః సుతరాం సూర్యరశ్మిభిః ॥14॥

దేవదానవవీరాణాం ధ్వజిన్యౌ పాణ్డునన్దన
రేజతుర్వీరమాలాభిర్యాదసామివ సాగరౌ ॥15॥

వైరోచనో బలిః సఙ్ఖ్యే సోఽసురాణాం చమూపతిః
యానం వైహాయసం నామ కామగం మయనిర్మితమ్ ॥16॥

సర్వసాఙ్గ్రామికోపేతం సర్వాశ్చర్యమయం ప్రభో
అప్రతర్క్యమనిర్దేశ్యం దృశ్యమానమదర్శనమ్ ॥17॥

ఆస్థితస్తద్విమానాగ్ర్యం సర్వానీకాధిపైర్వృతః
బాలవ్యజనఛత్రాగ్ర్యై రేజే చన్ద్ర ఇవోదయే ॥18॥

తస్యాసన్సర్వతో యానైర్యూథానాం పతయోఽసురాః
నముచిః శమ్బరో బాణో విప్రచిత్తిరయోముఖః ॥19॥

ద్విమూర్ధా కాలనాభోఽథ ప్రహేతిర్హేతిరిల్వలః
శకునిర్భూతసన్తాపో వజ్రదంష్ట్రో విరోచనః ॥20॥

హయగ్రీవః శఙ్కుశిరాః కపిలో మేఘదున్దుభిః
తారకశ్చక్రదృక్శుమ్భో నిశుమ్భో జమ్భ ఉత్కలః ॥21॥

అరిష్టోఽరిష్టనేమిశ్చ మయశ్చ త్రిపురాధిపః
అన్యే పౌలోమకాలేయా నివాతకవచాదయః ॥22॥

అలబ్ధభాగాః సోమస్య కేవలం క్లేశభాగినః
సర్వ ఏతే రణముఖే బహుశో నిర్జితామరాః ॥23॥

సింహనాదాన్విముఞ్చన్తః శఙ్ఖాన్దధ్ముర్మహారవాన్
దృష్ట్వా సపత్నానుత్సిక్తాన్బలభిత్కుపితో భృశమ్ ॥24॥

ఐరావతం దిక్కరిణమారూఢః శుశుభే స్వరాట్
యథా స్రవత్ప్రస్రవణముదయాద్రిమహర్పతిః ॥25॥

తస్యాసన్సర్వతో దేవా నానావాహధ్వజాయుధాః
లోకపాలాః సహగణైర్వాయ్వగ్నివరుణాదయః ॥26॥

తేఽన్యోన్యమభిసంసృత్య క్షిపన్తో మర్మభిర్మిథః
ఆహ్వయన్తో విశన్తోఽగ్రే యుయుధుర్ద్వన్ద్వయోధినః ॥27॥

యుయోధ బలిరిన్ద్రేణ తారకేణ గుహోఽస్యత
వరుణో హేతినాయుధ్యన్మిత్రో రాజన్ప్రహేతినా ॥28॥

యమస్తు కాలనాభేన విశ్వకర్మా మయేన వై
శమ్బరో యుయుధే త్వష్ట్రా సవిత్రా తు విరోచనః ॥29॥

అపరాజితేన నముచిరశ్వినౌ వృషపర్వణా
సూర్యో బలిసుతైర్దేవో బాణజ్యేష్ఠైః శతేన చ ॥30॥

రాహుణా చ తథా సోమః పులోమ్నా యుయుధేఽనిలః
నిశుమ్భశుమ్భయోర్దేవీ భద్రకాలీ తరస్వినీ ॥31॥

వృషాకపిస్తు జమ్భేన మహిషేణ విభావసుః
ఇల్వలః సహ వాతాపిర్బ్రహ్మపుత్రైరరిన్దమ ॥32॥

కామదేవేన దుర్మర్ష ఉత్కలో మాతృభిః సహ
బృహస్పతిశ్చోశనసా నరకేణ శనైశ్చరః ॥33॥

మరుతో నివాతకవచైః కాలేయైర్వసవోఽమరాః
విశ్వేదేవాస్తు పౌలోమై రుద్రాః క్రోధవశైః సహ ॥34॥

త ఏవమాజావసురాః సురేన్ద్రా ద్వన్ద్వేన సంహత్య చ యుధ్యమానాః
అన్యోన్యమాసాద్య నిజఘ్నురోజసా జిగీషవస్తీక్ష్ణశరాసితోమరైః ॥35॥

భుశుణ్డిభిశ్చక్రగదర్ష్టిపట్టిశైః శక్త్యుల్ముకైః ప్రాసపరశ్వధైరపి
నిస్త్రింశభల్లైః పరిఘైః సముద్గరైః సభిన్దిపాలైశ్చ శిరాంసి చిచ్ఛిదుః ॥36॥

గజాస్తురఙ్గాః సరథాః పదాతయః సారోహవాహా వివిధా విఖణ్డితాః
నికృత్తబాహూరుశిరోధరాఙ్ఘ్రయశ్ఛిన్నధ్వజేష్వాసతనుత్రభూషణాః ॥37॥

తేషాం పదాఘాతరథాఙ్గచూర్ణితాదాయోధనాదుల్బణ ఉత్థితస్తదా
రేణుర్దిశః ఖం ద్యుమణిం చ ఛాదయన్న్యవర్తతాసృక్స్రుతిభిః పరిప్లుతాత్ ॥38॥

శిరోభిరుద్ధూతకిరీటకుణ్డలైః సంరమ్భదృగ్భిః పరిదష్టదచ్ఛదైః
మహాభుజైః సాభరణైః సహాయుధైః సా ప్రాస్తృతా భూః కరభోరుభిర్బభౌ ॥39॥

కబన్ధాస్తత్ర చోత్పేతుః పతితస్వశిరోఽక్షిభిః
ఉద్యతాయుధదోర్దణ్డైరాధావన్తో భటాన్మృధే ॥40॥

బలిర్మహేన్ద్రం దశభిస్త్రిభిరైరావతం శరైః
చతుర్భిశ్చతురో వాహానేకేనారోహమార్చ్ఛయత్ ॥41॥

స తానాపతతః శక్రస్తావద్భిః శీఘ్రవిక్రమః
చిచ్ఛేద నిశితైర్భల్లైరసమ్ప్రాప్తాన్హసన్నివ ॥42॥

తస్య కర్మోత్తమం వీక్ష్య దుర్మర్షః శక్తిమాదదే
తాం జ్వలన్తీం మహోల్కాభాం హస్తస్థామచ్ఛినద్ధరిః ॥43॥

తతః శూలం తతః ప్రాసం తతస్తోమరమృష్టయః
యద్యచ్ఛస్త్రం సమాదద్యాత్సర్వం తదచ్ఛినద్విభుః ॥44॥

ససర్జాథాసురీం మాయామన్తర్ధానగతోఽసురః
తతః ప్రాదురభూచ్ఛైలః సురానీకోపరి ప్రభో॥45॥

తతో నిపేతుస్తరవో దహ్యమానా దవాగ్నినా
శిలాః సటఙ్కశిఖరాశ్చూర్ణయన్త్యో ద్విషద్బలమ్॥46॥

మహోరగాః సముత్పేతుర్దన్దశూకాః సవృశ్చికాః
సింహవ్యాఘ్రవరాహాశ్చ మర్దయన్తో మహాగజాః॥47॥

యాతుధాన్యశ్చ శతశః శూలహస్తా వివాససః
ఛిన్ధి భిన్ధీతి వాదిన్యస్తథా రక్షోగణాః ప్రభో॥48॥

తతో మహాఘనా వ్యోమ్ని గమ్భీరపరుషస్వనాః
అఙ్గారాన్ముముచుర్వాతైరాహతాః స్తనయిత్నవః॥49॥

సృష్టో దైత్యేన సుమహాన్వహ్నిః శ్వసనసారథిః
సాంవర్తక ఇవాత్యుగ్రో విబుధధ్వజినీమధాక్॥50॥

తతః సముద్ర ఉద్వేలః సర్వతః ప్రత్యదృశ్యత
ప్రచణ్డవాతైరుద్ధూత తరఙ్గావర్తభీషణః॥51॥

ఏవం దైత్యైర్మహామాయైరలక్ష్యగతిభీ రణే
సృజ్యమానాసు మాయాసు విషేదుః సురసైనికాః॥52॥

న తత్ప్రతివిధిం యత్ర విదురిన్ద్రాదయో నృప
ధ్యాతః ప్రాదురభూత్తత్ర భగవాన్విశ్వభావనః॥53॥

తతః సుపర్ణాంసకృతాఙ్ఘ్రిపల్లవః పిశఙ్గవాసా నవకఞ్జలోచనః
అదృశ్యతాష్టాయుధబాహురుల్లసచ్ఛ్రీకౌస్తుభానర్ఘ్యకిరీటకుణ్డలః॥54॥

తస్మిన్ప్రవిష్టేఽసురకూటకర్మజా మాయా వినేశుర్మహినా మహీయసః
స్వప్నో యథా హి ప్రతిబోధ ఆగతే హరిస్మృతిః సర్వవిపద్విమోక్షణమ్॥55॥

దృష్ట్వా మృధే గరుడవాహమిభారివాహ ఆవిధ్య శూలమహినోదథ కాలనేమిః
తల్లీలయా గరుడమూర్ధ్ని పతద్గృహీత్వా తేనాహనన్నృప సవాహమరిం త్ర్యధీశః॥56॥

మాలీ సుమాల్యతిబలౌ యుధి పేతతుర్యచ్చక్రేణ కృత్తశిరసావథ మాల్యవాంస్తమ్
ఆహత్య తిగ్మగదయాహనదణ్డజేన్ద్రం తావచ్ఛిరోఽచ్ఛినదరేర్నదతోఽరిణాద్యః॥57॥

అధ్యాయము – 11

శ్రీశుక ఉవాచ
అథో సురాః ప్రత్యుపలబ్ధచేతసః పరస్య పుంసః పరయానుకమ్పయా
జఘ్నుర్భృశం శక్రసమీరణాదయస్తాంస్తాన్రణే యైరభిసంహతాః పురా॥1॥

వైరోచనాయ సంరబ్ధో భగవాన్పాకశాసనః
ఉదయచ్ఛద్యదా వజ్రం ప్రజా హా హేతి చుక్రుశుః॥2॥

వజ్రపాణిస్తమాహేదం తిరస్కృత్య పురఃస్థితమ్
మనస్వినం సుసమ్పన్నం విచరన్తం మహామృధే||3||

నటవన్మూఢ మాయాభిర్మాయేశాన్నో జిగీషసి
జిత్వా బాలాన్నిబద్ధాక్షాన్నటో హరతి తద్ధనమ్||4||

ఆరురుక్షన్తి మాయాభిరుత్సిసృప్సన్తి యే దివమ్
తాన్దస్యూన్విధునోమ్యజ్ఞాన్పూర్వస్మాచ్చ పదాదధః||5||

సోఽహం దుర్మాయినస్తేఽద్య వజ్రేణ శతపర్వణా
శిరో హరిష్యే మన్దాత్మన్ఘటస్వ జ్ఞాతిభిః సహ||6||

శ్రీబలిరువాచ
సఙ్గ్రామే వర్తమానానాం కాలచోదితకర్మణామ్
కీర్తిర్జయోఽజయో మృత్యుః సర్వేషాం స్యురనుక్రమాత్||7||

తదిదం కాలరశనం జగత్పశ్యన్తి సూరయః
న హృష్యన్తి న శోచన్తి తత్ర యూయమపణ్డితాః||8||

న వయం మన్యమానానామాత్మానం తత్ర సాధనమ్
గిరో వః సాధుశోచ్యానాం గృహ్ణీమో మర్మతాడనాః||9||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాక్షిప్య విభుం వీరో నారాచైర్వీరమర్దనః
ఆకర్ణపూర్ణైరహనదాక్షేపైరాహ తం పునః||10||

ఏవం నిరాకృతో దేవో వైరిణా తథ్యవాదినా
నామృష్యత్తదధిక్షేపం తోత్రాహత ఇవ ద్విపః||11||

ప్రాహరత్కులిశం తస్మా అమోఘం పరమర్దనః
సయానో న్యపతద్భూమౌ ఛిన్నపక్ష ఇవాచలః||12||

సఖాయం పతితం దృష్ట్వా జమ్భో బలిసఖః సుహృత్
అభ్యయాత్సౌహృదం సఖ్యుర్హతస్యాపి సమాచరన్||13||

స సింహవాహ ఆసాద్య గదాముద్యమ్య రంహసా
జత్రావతాడయచ్ఛక్రం గజం చ సుమహాబలః||14||

గదాప్రహారవ్యథితో భృశం విహ్వలితో గజః
జానుభ్యాం ధరణీం స్పృష్ట్వా కశ్మలం పరమం యయౌ||15||

తతో రథో మాతలినా హరిభిర్దశశతైర్వృతః
ఆనీతో ద్విపముత్సృజ్య రథమారురుహే విభుః||16||

తస్య తత్పూజయన్కర్మ యన్తుర్దానవసత్తమః
శూలేన జ్వలతా తం తు స్మయమానోఽహనన్మృధే||17||

సేహే రుజం సుదుర్మర్షాం సత్త్వమాలమ్బ్య మాతలిః
ఇన్ద్రో జమ్భస్య సఙ్క్రుద్ధో వజ్రేణాపాహరచ్ఛిరః ॥18॥

జమ్భం శ్రుత్వా హతం తస్య జ్ఞాతయో నారదాదృషేః
నముచిశ్చ బలః పాకస్తత్రాపేతుస్త్వరాన్వితాః ॥19॥

వచోభిః పరుషైరిన్ద్రమర్దయన్తోఽస్య మర్మసు
శరైరవాకిరన్మేఘా ధారాభిరివ పర్వతమ్ ॥20॥

హరీన్దశశతాన్యాజౌ హర్యశ్వస్య బలః శరైః
తావద్భిరర్దయామాస యుగపల్లఘుహస్తవాన్ ॥21॥

శతాభ్యాం మాతలిం పాకో రథం సావయవం పృథక్
సకృత్సన్ధానమోక్షేణ తదద్భుతమభూద్రణే ॥22॥

నముచిః పఞ్చదశభిః స్వర్ణపుఙ్ఖైర్మహేషుభిః
ఆహత్య వ్యనదత్సఙ్ఖ్యే సతోయ ఇవ తోయదః ॥23॥

సర్వతః శరకూటేన శక్రం సరథసారథిమ్
ఛాదయామాసురసురాః ప్రావృట్సూర్యమివామ్బుదాః ॥24॥

అలక్షయన్తస్తమతీవ విహ్వలా విచుక్రుశుర్దేవగణాః సహానుగాః
అనాయకాః శత్రుబలేన నిర్జితా వణిక్పథా భిన్ననవో యథార్ణవే ॥25॥

తతస్తురాషాడిషుబద్ధపఞ్జరాద్వినిర్గతః సాశ్వరథధ్వజాగ్రణీః
బభౌ దిశః ఖం పృథివీం చ రోచయన్స్వతేజసా సూర్య ఇవ క్షపాత్యయే ॥26॥

నిరీక్ష్య పృతనాం దేవః పరైరభ్యర్దితాం రణే
ఉదయచ్ఛద్రిపుం హన్తుం వజ్రం వజ్రధరో రుషా ॥27॥

స తేనైవాష్టధారేణ శిరసీ బలపాకయోః
జ్ఞాతీనాం పశ్యతాం రాజఞ్జహార జనయన్భయమ్ ॥28॥

నముచిస్తద్వధం దృష్ట్వా శోకామర్షరుషాన్వితః
జిఘాంసురిన్ద్రం నృపతే చకార పరమోద్యమమ్ ॥29॥

అశ్మసారమయం శూలం ఘణ్టావద్ధేమభూషణమ్
ప్రగృహ్యాభ్యద్రవత్క్రుద్ధో హతోఽసీతి వితర్జయన్
ప్రాహిణోద్దేవరాజాయ నినదన్మృగరాడివ ॥30॥

తదాపతద్గగనతలే మహాజవం విచిచ్ఛిదే హరిరిషుభిః సహస్రధా
తమాహనన్నృప కులిశేన కన్ధరే రుషాన్వితస్త్రిదశపతిః శిరో హరన్ ॥31॥

న తస్య హి త్వచమపి వజ్ర ఊర్జితో బిభేద యః సురపతినౌజసేరితః
తదద్భుతం పరమతివీర్యవృత్రభిత్తిరస్కృతో నముచిశిరోధరత్వచా ॥32॥

తస్మాదిన్ద్రోఽబిభేచ్ఛత్రోర్వజ్రః ప్రతిహతో యతః

కిమిదం దైవయోగేన భూతం లోకవిమోహనమ్ ॥33॥

యేన మే పూర్వమద్రీణాం పక్షచ్ఛేదః ప్రజాత్యయే
కృతో నివిశతాం భారైః పతత్త్రైః పతతాం భువి ॥34॥

తపఃసారమయం త్వాష్ట్రం వృత్రో యేన విపాటితః
అన్యే చాపి బలోపేతాః సర్వాస్త్రైరక్షతత్వచః ॥35॥

సోఽయం ప్రతిహతో వజ్రో మయా ముక్తోఽసురేఽల్పకే
నాహం తదాదదే దణ్డం బ్రహ్మతేజోఽప్యకారణమ్ ॥36॥

ఇతి శక్రం విషీదన్తమాహ వాగశరీరిణీ
నాయం శుష్కైరథో నార్ద్రైర్వధమర్హతి దానవః ॥37॥

మయాస్మై యద్వరో దత్తో మృత్యుర్నైవార్ద్రశుష్కయోః
అతోఽన్యశ్చిన్తనీయస్తే ఉపాయో మఘవన్రిపోః ॥38॥

తాం దైవీం గిరమాకర్ణ్య మఘవాన్సుసమాహితః
ధ్యాయన్ఫేనమథాపశ్యదుపాయముభయాత్మకమ్ ॥39॥

న శుష్కేణ న చార్ద్రేణ జహార నముచేః శిరః
తం తుష్టువుర్మునిగణా మాల్యైశ్చావాకిరన్విభుమ్ ॥40॥

గన్ధర్వముఖ్యౌ జగతుర్విశ్వావసుపరావసూ
దేవదున్దుభయో నేదుర్నర్తక్యో ననృతుర్ముదా ॥41॥

అన్యేఽప్యేవం ప్రతిద్వన్ద్వాన్వాయ్వగ్నివరుణాదయః
సూదయామాసురసురాన్మృగాన్కేసరిణో యథా ॥42॥

బ్రహ్మణా ప్రేషితో దేవాన్దేవర్షిర్నారదో నృప
వారయామాస విబుధాన్దృష్ట్వా దానవసఙ్క్షయమ్ ॥43॥

శ్రీనారద ఉవాచ
భవద్భిరమృతం ప్రాప్తం నారాయణభుజాశ్రయైః
శ్రియా సమేధితాః సర్వ ఉపారమత విగ్రహాత్ ॥44॥

శ్రీశుక ఉవాచ
సంయమ్య మన్యుసంరమ్భం మానయన్తో మునేర్వచః
ఉపగీయమానానుచరైర్యయుః సర్వే త్రివిష్టపమ్ ॥45॥

యేఽవశిష్టా రణే తస్మిన్నారదానుమతేన తే
బలిం విపన్నమాదాయ అస్తం గిరిముపాగమన్ ॥46॥

తత్రావినష్టావయవాన్విద్యమానశిరోధరాన్
ఉశనా జీవయామాస సంజీవన్యా స్వవిద్యయా ॥47॥

బలిశ్చోశనసా స్పృష్టః ప్రత్యాపన్నేన్ద్రియస్మృతిః

పరాజితోఽపి నాఖిద్యల్లోకతత్త్వవిచక్షణః ॥48॥

అధ్యాయము – 12

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
వృషధ్వజో నిశమ్యేదం యోషిద్రూపేణ దానవాన్
మోహయిత్వా సురగణాన్హరిః సోమమపాయయత్ ॥1॥

వృషమారుహ్య గిరిశః సర్వభూతగణైర్వృతః
సహ దేవ్యా యయౌ ద్రష్టుం యత్రాస్తే మధుసూదనః ॥2॥

సభాజితో భగవతా సాదరం సోమయా భవః
సూపవిష్ట ఉవాచేదం ప్రతిపూజ్య స్మయన్హరిమ్ ॥3॥

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ
దేవదేవ జగద్వ్యాపిన్జగదీశ జగన్మయ
సర్వేషామపి భావానాం త్వమాత్మా హేతురీశ్వరః ॥4॥

ఆద్యన్తావస్య యన్మధ్యమిదమన్యదహం బహిః
యతోఽవ్యయస్య నైతాని తత్సత్యం బ్రహ్మ చిద్భవాన్ ॥5॥

తవైవ చరణామ్భోజం శ్రేయస్కామా నిరాశిషః
విసృజ్యోభయతః సఙ్గం మునయః సముపాసతే ॥6॥

త్వం బ్రహ్మ పూర్ణమమృతం విగుణం విశోకమ్
ఆనన్దమాత్రమవికారమనన్యదన్యత్
విశ్వస్య హేతురుదయస్థితిసంయమానామ్
ఆత్మేశ్వరశ్చ తదపేక్షతయానపేక్షః ॥7॥

ఏకస్త్వమేవ సదసద్ద్వయమద్వయం చ
స్వర్ణం కృతాకృతమివేహ న వస్తుభేదః
అజ్ఞానతస్త్వయి జనైర్విహితో వికల్పో
యస్మాద్గుణవ్యతికరో నిరుపాధికస్య ॥8॥

త్వాం బ్రహ్మ కేచిదవయన్త్యుత ధర్మమేకే
ఏకే పరం సదసతోః పురుషం పరేశమ్
అన్యేఽవయన్తి నవశక్తియుతం పరం త్వాం
కేచిన్మహాపురుషమవ్యయమాత్మతన్త్రమ్ ॥9॥

నాహం పరాయురృషయో న మరీచిముఖ్యా
జానన్తి యద్విరచితం ఖలు సత్త్వసర్గాః
యన్మాయయా ముషితచేతస ఈశ దైత్య
మర్త్యాదయః కిముత శశ్వదభద్రవృత్తాః ॥10॥

స త్వం సమీహితమదః స్థితిజన్మనాశం
భూతేహితం చ జగతో భవబన్ధమోక్షౌ

వాయుర్యథా విశతి ఖం చ చరాచరాఖ్యం
సర్వం తదాత్మకతయావగమోఽవరున్త్సే ॥11॥

అవతారా మయా దృష్టా రమమాణస్య తే గుణైః
సోఽహం తద్ద్రష్టుమిచ్ఛామి యత్తే యోషిద్వపుర్ధృతమ్ ॥12॥

యేన సమ్మోహితా దైత్యాః పాయితాశ్చామృతం సురాః
తద్దిదృక్షవ ఆయాతాః పరం కౌతూహలం హి నః ॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమభ్యర్థితో విష్ణుర్భగవాన్శూలపాణినా
ప్రహస్య భావగమ్భీరం గిరిశం ప్రత్యభాషత ॥14॥

శ్రీభగవానువాచ
కౌతూహలాయ దైత్యానాం యోషిద్వేషో మయా ధృతః
పశ్యతా సురకార్యాణి గతే పీయూషభాజనే ॥15॥

తత్తేఽహం దర్శయిష్యామి దిదృక్షోః సురసత్తమ
కామినాం బహు మన్తవ్యం సఙ్కల్పప్రభవోదయమ్ ॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి బ్రువాణో భగవాంస్తత్రైవాన్తరధీయత
సర్వతశ్చారయంశ్చక్షుర్భవ ఆస్తే సహోమయా ॥17॥

తతో దదర్శోపవనే వరస్త్రియం విచిత్రపుష్పారుణపల్లవద్రుమే
విక్రీడతీం కన్దుకలీలయా లసద్దుకూలపర్యస్తనితమ్బమేఖలామ్ ॥18॥

ఆవర్తనోద్వర్తనకమ్పితస్తన ప్రకృష్టహారోరుభరైః పదే పదే
ప్రభజ్యమానామివ మధ్యతశ్చలత్పదప్రవాలం నయతీం తతస్తతః ॥19॥

దిక్షు భ్రమత్కన్దుకచాపలైర్భృశం ప్రోద్విగ్నతారాయతలోలలోచనామ్
స్వకర్ణవిభ్రాజితకుణ్డలోల్లసత్కపోలనీలాలకమణ్డితాననామ్ ॥20॥

శ్లథద్దుకూలం కబరీం చ విచ్యుతాం సన్నహ్యతీం వామకరేణ వల్గునా
వినిఘ్నతీమన్యకరేణ కన్దుకం విమోహయన్తీం జగదాత్మమాయయా ॥21॥

తాం వీక్ష్య దేవ ఇతి కన్దుకలీలయేషద్వ్రీడాస్ఫుటస్మితవిసృష్టకటాక్షముష్టః
స్త్రీప్రేక్షణప్రతిసమీక్షణవిహ్వలాత్మా నాత్మానమన్తిక ఉమాం స్వగణాంశ్చ వేద ॥22॥

తస్యాః కరాగ్రాత్స తు కన్దుకో యదా గతో విదూరం తమనువ్రజత్స్త్రియాః
వాసః ససూత్రం లఘు మారుతోఽహరద్భవస్య దేవస్య కిలానుపశ్యతః ॥23॥

ఏవం తాం రుచిరాపాఙ్గీం దర్శనీయాం మనోరమామ్
దృష్ట్వా తస్యాం మనశ్చక్రే విషజ్జన్త్యాం భవః కిల ॥24॥

తయాపహృతవిజ్ఞానస్తత్కృతస్మరవిహ్వలః
భవాన్యా అపి పశ్యన్త్యా గతహ్రీస్తత్పదం యయౌ ॥25॥

సా తమాయాన్తమాలోక్య వివస్త్రా వ్రీడితా భృశమ్
నిలీయమానా వృక్షేషు హసన్తీ నాన్వతిష్ఠత ||26||

తామన్వగచ్ఛద్భగవాన్భవః ప్రముషితేన్ద్రియః
కామస్య చ వశం నీతః కరేణుమివ యూథపః ||27||

సోఽనువ్రజ్యాతివేగేన గృహీత్వానిచ్ఛతీం స్త్రియమ్
కేశబన్ధ ఉపానీయ బాహుభ్యాం పరిషస్వజే ||28||

సోపగూఢా భగవతా కరిణా కరిణీ యథా
ఇతస్తతః ప్రసర్పన్తీ విప్రకీర్ణశిరోరుహా ||29||

ఆత్మానం మోచయిత్వాఙ్గ సురర్షభభుజాన్తరాత్
ప్రాద్రవత్సా పృథుశ్రోణీ మాయా దేవవినిర్మితా ||30||

తస్యాసౌ పదవీం రుద్రో విష్ణోరద్భుతకర్మణః
ప్రత్యపద్యత కామేన వైరిణేవ వినిర్జితః ||31||

తస్యానుధావతో రేతశ్చస్కన్దామోఘరేతసః
శుష్మిణో యూథపస్యేవ వాసితామనుధావతః ||32||

యత్ర యత్రాపతన్మహ్యాం రేతస్తస్య మహాత్మనః
తాని రూప్యస్య హేమ్నశ్చ క్షేత్రాణ్యాసన్మహీపతే ||33||

సరిత్సరఃసు శైలేషు వనేషూపవనేషు చ
యత్ర క్వ చాసన్నృషయస్తత్ర సన్నిహితో హరః ||34||

స్కన్నే రేతసి సోఽపశ్యదాత్మానం దేవమాయయా
జడీకృతం నృపశ్రేష్ఠ సన్న్యవర్తత కశ్మలాత్ ||35||

అథావగతమాహాత్మ్య ఆత్మనో జగదాత్మనః
అపరిజ్ఞేయవీర్యస్య న మేనే తదు హాద్భుతమ్ ||36||

తమవిక్లవమవ్రీడమాలక్ష్య మధుసూదనః
ఉవాచ పరమప్రీతో బిభ్రత్స్వాం పౌరుషీం తనుమ్ ||37||

శ్రీభగవానువాచ
దిష్ట్యా త్వం విబుధశ్రేష్ఠ స్వాం నిష్ఠామాత్మనా స్థితః
యన్మే స్త్రీరూపయా స్వైరం మోహితోఽప్యఙ్గ మాయయా ||38||

కో ను మేఽతితరేన్మాయాం విషక్తస్త్వదృతే పుమాన్
తాంస్తాన్విసృజతీం భావాన్దుస్తరామకృతాత్మభిః ||39||

సేయం గుణమయీ మాయా న త్వామభిభవిష్యతి
మయా సమేతా కాలేన కాలరూపేణ భాగశః ||40||

శ్రీశుక ఉవాచ

ఏవం భగవతా రాజన్శ్రీవత్సాఙ్కేన సత్కృతః
ఆమన్త్ర్య తం పరిక్రమ్య సగణః స్వాలయం యయౌ ||41||

ఆత్మాంశభూతాం తాం మాయాం భవానీం భగవాన్భవః
సమ్మతామృషిముఖ్యానాం ప్రీత్యాచష్టాథ భారత ||42||

అయి వ్యపశ్యస్త్వమజస్య మాయాం పరస్య పుంసః పరదేవతాయాః
అహం కలానామృషభోఽపి ముహ్యే యయావశోఽన్యే కిముతాస్వతన్త్రాః ||43||

యం మామపృచ్ఛస్త్వముపేత్య యోగాత్సమాసహస్రాన్త ఉపారతం వై
స ఏష సాక్షాత్పురుషః పురాణో న యత్ర కాలో విశతే న వేదః ||44||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి తేఽభిహితస్తాత విక్రమః శార్ఙ్గధన్వనః
సిన్ధోర్నిర్మథనే యేన ధృతః పృష్ఠే మహాచలః ||45||

ఏతన్ముహుః కీర్తయతోఽనుశృణ్వతో న రిష్యతే జాతు సముద్యమః క్వచిత్
యదుత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనం సమస్తసంసారపరిశ్రమాపహమ్ ||46||

అసదవిషయమఙ్ఘ్రిం భావగమ్యం ప్రపన్నాన్
అమృతమమరవర్యానాశయత్సిన్ధుమథ్యమ్
కపటయువతివేషో మోహయన్యః సురారీంస్
తమహముపసృతానాం కామపూరం నతోఽస్మి ||47||

అధ్యాయము – 13

శ్రీశుక ఉవాచ
మనుర్వివస్వతః పుత్రః శ్రాద్ధదేవ ఇతి శ్రుతః
సప్తమో వర్తమానో యస్తదపత్యాని మే శృణు ||1||

ఇక్ష్వాకుర్నభగశ్చైవ ధృష్టః శర్యాతిరేవ చ
నరిష్యన్తోఽథ నాభాగః సప్తమో దిష్ట ఉచ్యతే ||2||

తరూషశ్చ పృషధ్రశ్చ దశమో వసుమాన్స్మృతః
మనోర్వైవస్వతస్యైతే దశపుత్రాః పరన్తప ||3||

ఆదిత్యా వసవో రుద్రా విశ్వేదేవా మరుద్గణాః
అశ్వినావృభవో రాజన్నిన్ద్రస్తేషాం పురన్దరః ||4||

కశ్యపోఽత్రిర్వసిష్ఠశ్చ విశ్వామిత్రోఽథ గౌతమః
జమదగ్నిర్భరద్వాజ ఇతి సప్తర్షయః స్మృతాః ||5||

అత్రాపి భగవజ్జన్మ కశ్యపాదదితేరభూత్
ఆదిత్యానామవరజో విష్ణుర్వామనరూపధృక్ ||6||

సఙ్క్షేపతో మయోక్తాని సప్తమన్వన్తరాణి తే

భవిష్యాణ్యథ వక్ష్యామి విష్ణోః శక్త్యాన్వితాని చ ॥7॥

వివస్వతశ్చ ద్వే జాయే విశ్వకర్మసుతే ఉభే
సంజ్ఞా ఛాయా చ రాజేన్ద్ర యే ప్రాగభిహితే తవ ॥8॥

తృతీయాం వడవామేకే తాసాం సంజ్ఞాసుతాస్త్రయః
యమో యమీ శ్రాద్ధదేవశ్ఛాయాయాశ్చ సుతాన్ఛృణు ॥9॥

సావర్ణిస్తపతీ కన్యా భార్యా సంవరణస్య యా
శనైశ్చరస్తృతీయోఽభూదశ్వినౌ వడవాత్మజౌ ॥10॥

అష్టమేఽన్తర ఆయాతే సావర్ణిర్భవితా మనుః
నిర్మోకవిరజస్కాద్యాః సావర్ణితనయా నృప ॥11॥

తత్ర దేవాః సుతపసో విరజా అమృతప్రభాః
తేషాం విరోచనసుతో బలిరిన్ద్రో భవిష్యతి ॥12॥

దత్త్వేమాం యాచమానాయ విష్ణవే యః పదత్రయమ్
రాద్ధమిన్ద్రపదం హిత్వా తతః సిద్ధిమవాప్స్యతి ॥13॥

యోఽసౌ భగవతా బద్ధః ప్రీతేన సుతలే పునః
నివేశితోఽధికే స్వర్గాదధునాస్తే స్వరాడివ ॥14॥

గాలవో దీప్తిమాన్రామో ద్రోణపుత్రః కృపస్తథా
ఋష్యశృఙ్గః పితాస్మాకం భగవాన్బాదరాయణః ॥15॥

ఇమే సప్తర్షయస్తత్ర భవిష్యన్తి స్వయోగతః
ఇదానీమాసతే రాజన్స్వే స్వ ఆశ్రమమణ్డలే ॥16॥

దేవగుహ్యాత్సరస్వత్యాం సార్వభౌమ ఇతి ప్రభుః
స్థానం పురన్దరాద్ధృత్వా బలయే దాస్యతీశ్వరః ॥17॥

నవమో దక్షసావర్ణిర్మనుర్వరుణసమ్భవః
భూతకేతుర్దీప్తకేతురిత్యాద్యాస్తత్సుతా నృప ॥18॥

పారామరీచిగర్భాద్యా దేవా ఇన్ద్రోఽద్భుతః స్మృతః
ద్యుతిమత్ప్రముఖాస్తత్ర భవిష్యన్త్యృషయస్తతః ॥19॥

ఆయుష్మతోఽమ్బుధారాయామృషభో భగవత్కలా
భవితా యేన సంరాద్ధాం త్రిలోకీం భోక్ష్యతేఽద్భుతః ॥20॥

దశమో బ్రహ్మసావర్ణిరుపశ్లోకసుతో మనుః
తత్సుతా భూరిషేణాద్యా హవిష్మత్ప్రముఖా ద్విజాః ॥21॥

హవిష్మాన్సుకృతః సత్యో జయో మూర్తిస్తదా ద్విజాః
సువాసనవిరుద్ధాద్యా దేవాః శమ్భుః సురేశ్వరః ॥22॥

విష్వక్సేనో విషూచ్యాం తు శమ్భోః సఖ్యం కరిష్యతి
జాతః స్వాంశేన భగవాన్గృహే విశ్వసృజో విభుః ॥23॥

మనుర్వై ధర్మసావర్ణిరేకాదశమ ఆత్మవాన్
అనాగతాస్తత్సుతాశ్చ సత్యధర్మాదయో దశ ॥24॥

విహఙ్గమాః కామగమా నిర్వాణరుచయః సురాః
ఇన్ద్రశ్చ వైధృతస్తేషామృషయశ్చారుణాదయః ॥25॥

ఆర్యకస్య సుతస్తత్ర ధర్మసేతురితి స్మృతః
వైధృతాయాం హరేరంశస్త్రిలోకీం ధారయిష్యతి ॥26॥

భవితా రుద్రసావర్ణీ రాజన్ద్వాదశమో మనుః
దేవవానుపదేవశ్చ దేవశ్రేష్ఠాదయః సుతాః ॥27॥

ఋతధామా చ తత్రేన్ద్రో దేవాశ్చ హరితాదయః
ఋషయశ్చ తపోమూర్తిస్తపస్వ్యాగ్నీధ్రకాదయః ॥28॥

స్వధామాఖ్యో హరేరంశః సాధయిష్యతి తన్మనోః
అన్తరం సత్యసహసః సునృతాయాః సుతో విభుః ॥29॥

మనుస్త్రయోదశో భావ్యో దేవసావర్ణిరాత్మవాన్
చిత్రసేనవిచిత్రాద్యా దేవసావర్ణిదేహజాః ॥30॥

దేవాః సుకర్మసుత్రామ సంజ్ఞా ఇన్ద్రో దివస్పతిః
నిర్మోకతత్త్వదర్శాద్యా భవిష్యన్త్యృషయస్తదా ॥31॥

దేవహోత్రస్య తనయ ఉపహర్తా దివస్పతేః
యోగేశ్వరో హరేరంశో బృహత్యాం సమ్భవిష్యతి ॥32॥

మనుర్వా ఇన్ద్రసావర్ణిశ్చతుర్దశమ ఏష్యతి
ఉరుగమ్భీరబుధాద్యా ఇన్ద్రసావర్ణివీర్యజాః ॥33॥

పవిత్రాశ్చాక్షుషా దేవాః శుచిరిన్ద్రో భవిష్యతి
అగ్నిర్బాహుః శుచిః శుద్ధో మాగధాద్యాస్తపస్వినః ॥34॥

సత్రాయణస్య తనయో బృహద్భానుస్తదా హరిః
వితానాయాం మహారాజ క్రియాతన్తూన్వితాయితా ॥35॥

రాజంశ్చతుర్దశైతాని త్రికాలానుగతాని తే
ప్రోక్తాన్యేభిర్మితః కల్పో యుగసాహస్రపర్యయః ॥36॥

అధ్యాయము – 14

శ్రీరాజోవాచ
మన్వన్తరేషు భగవన్యథా మన్వాదయస్త్విమే
యస్మిన్కర్మణి యే యేన నియుక్తాస్తద్వదస్వ మే ॥1॥

శ్రీఋషిరువాచ
మనవో మనుపుత్రాశ్చ మునయశ్చ మహీపతే
ఇన్ద్రాః సురగణాశ్చైవ సర్వే పురుషశాసనాః॥2॥

యజ్ఞాదయో యాః కథితాః పౌరుష్యస్తనవో నృప
మన్వాదయో జగద్యాత్రాం నయన్త్యాభిః ప్రచోదితాః॥3॥

చతుర్యుగాన్తే కాలేన గ్రస్తాన్ఛ్రుతిగణాన్యథా
తపసా ఋషయోఽపశ్యన్యతో ధర్మః సనాతనః॥4॥

తతో ధర్మం చతుష్పాదం మనవో హరిణోదితాః
యుక్తాః సఞ్చారయన్త్యద్ధా స్వే స్వే కాలే మహీం నృప॥5॥

పాలయన్తి ప్రజాపాలా యావదన్తం విభాగశః
యజ్ఞభాగభుజో దేవా యే చ తత్రాన్వితాశ్చ తైః॥6॥

ఇన్ద్రో భగవతా దత్తాం త్రైలోక్యశ్రియమూర్జితామ్
భుఞ్జానః పాతి లోకాంస్త్రీన్కామం లోకే ప్రవర్షతి॥7॥

జ్ఞానం చానుయుగం బ్రూతే హరిః సిద్ధస్వరూపధృక్
ఋషిరూపధరః కర్మ యోగం యోగేశరూపధృక్॥8॥

సర్గం ప్రజేశరూపేణ దస్యూన్హన్యాత్స్వరాడ్వపుః
కాలరూపేణ సర్వేషామభావాయ పృథగ్గుణః॥9॥

స్తూయమానో జనైరేభిర్మాయయా నామరూపయా
విమోహితాత్మభిర్నానా దర్శనైర్న చ దృశ్యతే॥10॥

ఏతత్కల్పవికల్పస్య ప్రమాణం పరికీర్తితమ్
యత్ర మన్వన్తరాణ్యాహుశ్చతుర్దశ పురావిదః॥11॥

అధ్యాయము – 15

శ్రీరాజోవాచ
బలేః పదత్రయం భూమేః కస్మాద్ధరిరయాచత
భూతేశ్వరః కృపణవల్లబ్ధార్థోఽపి బబన్ధ తమ్॥1॥

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామో మహత్కౌతూహలం హి నః
యజ్ఞేశ్వరస్య పూర్ణస్య బన్ధనం చాప్యనాగసః॥2॥

శ్రీశుక ఉవాచ
పరాజితశ్రీరసుభిశ్చ హాపితో హీన్ద్రేణ రాజన్భృగుభిః స జీవితః
సర్వాత్మనా తానభజద్భృగూన్బలిః శిష్యో మహాత్మార్థనివేదనేన॥3॥

తం బ్రాహ్మణా భృగవః ప్రీయమాణా అయాజయన్విశ్వజితా త్రిణాకమ్
జిగీషమాణం విధినాభిషిచ్య మహాభిషేకేణ మహానుభావాః॥4॥

తతో రథః కాఞ్చనపట్టనద్ధో హయాశ్చ హర్యశ్వతురఙ్గవర్ణాః
ధ్వజశ్చ సింహేన విరాజమానో హుతాశనాదాస హవిర్భిరిష్టాత్॥5॥

ధనుశ్చ దివ్యం పురటోపనద్ధం తూణావరిక్తౌ కవచం చ దివ్యమ్
పితామహస్తస్య దదౌ చ మాలామమ్లానపుష్పాం జలజం చ శుక్రః॥6॥

ఏవం స విప్రార్జితయోధనార్థస్తైః కల్పితస్వస్త్యయనోఽథ విప్రాన్
ప్రదక్షిణీకృత్య కృతప్రణామః ప్రహ్రాదమామన్త్ర్య నమశ్చకార॥7॥

అథారుహ్య రథం దివ్యం భృగుదత్తం మహారథః
సుస్రగ్ధరోఽథ సన్నహ్య ధన్వీ ఖడ్గీ ధృతేషుధిః॥8॥

హేమాఙ్గదలసద్బాహుః స్ఫురన్మకరకుణ్డలః
రరాజ రథమారూఢో ధిష్ణ్యస్థ ఇవ హవ్యవాట్॥9॥

తుల్యైశ్వర్యబలశ్రీభిః స్వయూథైర్దైత్యయూథపైః
పిబద్భిరివ ఖం దృగ్భిర్దహద్భిః పరిధీనివ॥10॥

వృతో వికర్షన్మహతీమాసురీం ధ్వజినీం విభుః
యయావిన్ద్రపురీం స్వృద్ధాం కమ్పయన్నివ రోదసీ॥11॥

రమ్యాముపవనోద్యానైః శ్రీమద్భిర్నన్దనాదిభిః
కూజద్విహఙ్గమిథునైర్గాయన్మత్తమధువ్రతైః
ప్రవాలఫలపుష్పోరు భారశాఖామరద్రుమైః॥12॥

హంససారసచక్రాహ్వ కారణ్డవకులాకులాః
నలిన్యో యత్ర క్రీడన్తి ప్రమదాః సురసేవితాః॥13॥

ఆకాశగఙ్గయా దేవ్యా వృతాం పరిఖభూతయా
ప్రాకారేణాగ్నివర్ణేన సాట్టాలేనోన్నతేన చ॥14॥

రుక్మపట్టకపాటైశ్చ ద్వారైః స్ఫటికగోపురైః
జుష్టాం విభక్తప్రపథాం విశ్వకర్మవినిర్మితామ్॥15॥

సభాచత్వరరథ్యాఢ్యాం విమానైర్న్యర్బుదైర్యుతామ్
శృఙ్గాటకైర్మణిమయైర్వజ్రవిద్రుమవేదిభిః॥16॥

యత్ర నిత్యవయోరూపాః శ్యామా విరజవాససః
భ్రాజన్తే రూపవన్నార్యో హ్యర్చిర్భిరివ వహ్నయః॥17॥

సురస్త్రీకేశవిభ్రష్ట నవసౌగన్ధికస్రజామ్
యత్రామోదముపాదాయ మార్గ ఆవాతి మారుతః॥18॥

హేమజాలాక్షనిర్గచ్ఛద్ధూమేనాగురుగన్ధినా
పాణ్డురేణ ప్రతిచ్ఛన్న మార్గే యాన్తి సురప్రియాః॥19॥

ముక్తావితానైర్మణిహేమకేతుభిర్నానాపతాకావలభీభిరావృతామ్

శిఖణ్డిపారావతభృఙ్గనాదితాం వైమానికస్త్రీకలగీతమఙ్గలామ్ ॥20॥

మృదఙ్గశఙ్ఖానకదున్దుభిస్వనైః సతాలవీణామురజేష్టవేణుభిః
నృత్యైః సవాద్యైరుపదేవగీతకైర్మనోరమాం స్వప్రభయా జితప్రభామ్ ॥21॥

యాం న వ్రజన్త్యధర్మిష్ఠాః ఖలా భూతద్రుహః శఠాః
మానినః కామినో లుబ్ధా ఏభిర్హీనా వ్రజన్తి యత్ ॥22॥

తాం దేవధానీం స వరూథినీపతిర్బహిః సమన్తాద్రురుధే పృతన్యయా
ఆచార్యదత్తం జలజం మహాస్వనం దధ్మౌ ప్రయుఞ్జన్భయమిన్ద్రయోషితామ్ ॥23॥

మఘవాంస్తమభిప్రేత్య బలేః పరమముద్యమమ్
సర్వదేవగణోపేతో గురుమేతదువాచ హ ॥24॥

భగవన్నుద్యమో భూయాన్బలేర్నః పూర్వవైరిణః
అవిషహ్యమిమం మన్యే కేనాసీత్తేజసోర్జితః ॥25॥

నైనం కశ్చిత్కుతో వాపి ప్రతివ్యోఢుమధీశ్వరః
పిబన్నివ ముఖేనేదం లిహన్నివ దిశో దశ
దహన్నివ దిశో దృగ్భిః సంవర్తాగ్నిరివోత్థితః ॥26॥

బ్రూహి కారణమేతస్య దుర్ధర్షత్వస్య మద్రిపోః
ఓజః సహో బలం తేజో యత ఏతత్సముద్యమః ॥27॥

శ్రీగురురువాచ
జానామి మఘవన్ఛత్రోరున్నతేరస్య కారణమ్
శిష్యాయోపభృతం తేజో భృగుభిర్బ్రహ్మవాదిభిః ॥28॥

ఓజస్వినం బలిం జేతుం న సమర్థోఽస్తి కశ్చన
భవద్విధో భవాన్వాపి వర్జయిత్వేశ్వరం హరిమ్
విజేష్యతి న కోఽప్యేనం బ్రహ్మతేజఃసమేధితమ్
నాస్య శక్తః పురః స్థాతుం కృతాన్తస్య యథా జనాః ॥29॥

తస్మాన్నిలయముత్సృజ్య యూయం సర్వే త్రివిష్టపమ్
యాత కాలం ప్రతీక్షన్తో యతః శత్రోర్విపర్యయః ॥30॥

ఏష విప్రబలోదర్కః సమ్ప్రత్యూర్జితవిక్రమః
తేషామేవాపమానేన సానుబన్ధో వినఙ్క్ష్యతి ॥31॥

ఏవం సుమన్త్రితార్థాస్తే గురుణార్థానుదర్శినా
హిత్వా త్రివిష్టపం జగ్ముర్గీర్వాణాః కామరూపిణః ॥32॥

దేవేష్వథ నిలీనేషు బలిర్వైరోచనః పురీమ్
దేవధానీమధిష్ఠాయ వశం నిన్యే జగత్త్రయమ్ ॥33॥

తం విశ్వజయినం శిష్యం భృగవః శిష్యవత్సలాః
శతేన హయమేధానామనువ్రతమయాజయన్ ॥34॥

తతస్తదనుభావేన భువనత్రయవిశ్రుతామ్
కీర్తిం దిక్షువితన్వానః స రేజ ఉడురాడివ ॥35॥

బుభుజే చ శ్రియం స్వృద్ధాం ద్విజదేవోపలమ్భితామ్
కృతకృత్యమివాత్మానం మన్యమానో మహామనాః ॥36॥

అధ్యాయము – 16

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం పుత్రేషు నష్టేషు దేవమాతాదితిస్తదా
హృతే త్రివిష్టపే దైత్యైః పర్యతప్యదనాథవత్ ॥1॥

ఏకదా కశ్యపస్తస్యా ఆశ్రమం భగవానగాత్
నిరుత్సవం నిరానన్దం సమాధేర్విరతశ్చిరాత్ ॥2॥

స పత్నీం దీనవదనాం కృతాసనపరిగ్రహః
సభాజితో యథాన్యాయమిదమాహ కురూద్వహ ॥3॥

అప్యభద్రం న విప్రాణాం భద్రే లోకేఽధునాగతమ్
న ధర్మస్య న లోకస్య మృత్యోశ్ఛన్దానువర్తినః ॥4॥

అపి వాకుశలం కిఞ్చిద్గృహేషు గృహమేధిని
ధర్మస్యార్థస్య కామస్య యత్ర యోగో హ్యయోగినామ్ ॥5॥

అపి వాతిథయోఽభ్యేత్య కుటుమ్బాసక్తయా త్వయా
గృహాదపూజితా యాతాః ప్రత్యుత్థానేన వా క్వచిత్ ॥6॥

గృహేషు యేష్వతిథయో నార్చితాః సలిలైరపి
యది నిర్యాన్తి తే నూనం ఫేరురాజగృహోపమాః ॥7॥

అప్యగ్నయస్తు వేలాయాం న హుతా హవిషా సతి
త్వయోద్విగ్నధియా భద్రే ప్రోషితే మయి కర్హిచిత్ ॥8॥

యత్పూజయా కామదుఘాన్యాతి లోకాన్గృహాన్వితః
బ్రాహ్మణోఽగ్నిశ్చ వై విష్ణోః సర్వదేవాత్మనో ముఖమ్ ॥9॥

అపి సర్వే కుశలినస్తవ పుత్రా మనస్విని
లక్షయేఽస్వస్థమాత్మానం భవత్యా లక్షణైరహమ్ ॥10॥

శ్రీదితిరువాచ
భద్రం ద్విజగవాం బ్రహ్మన్ధర్మస్యాస్య జనస్య చ
త్రివర్గస్య పరం క్షేత్రం గృహమేధిన్గృహా ఇమే ॥11॥

అగ్నయోఽతిథయో భృత్యా భిక్షవో యే చ లిప్సవః
సర్వం భగవతో బ్రహ్మన్ననుధ్యానాన్న రిష్యతి ॥12॥

కో ను మే భగవన్కామో న సమ్పద్యేత మానసః

యస్యా భవాన్ప్రజాధ్యక్ష ఏవం ధర్మాన్ప్రభాషతే ॥13॥

తవైవ మారీచ మనఃశరీరజాః ప్రజా ఇమాః సత్త్వరజస్తమోజుషః
సమో భవాంస్తాస్వసురాదిషు ప్రభో తథాపి భక్తం భజతే మహేశ్వరః ॥14॥

తస్మాదీశ భజన్త్యా మే శ్రేయశ్చిన్తయ సువ్రత
హృతశ్రియో హృతస్థానాన్సపత్నైః పాహి నః ప్రభో ॥15॥

పరైర్వివాసితా సాహం మగ్నా వ్యసనసాగరే
ఐశ్వర్యం శ్రీర్యశః స్థానం హృతాని ప్రబలైర్మమ ॥16॥

యథా తాని పునః సాధో ప్రపద్యేరన్మమాత్మజాః
తథా విధేహి కల్యాణం ధియా కల్యాణకృత్తమ ॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమభ్యర్థితోఽదిత్యా కస్తామాహ స్మయన్నివ
అహో మాయాబలం విష్ణోః స్నేహబద్ధమిదం జగత్ ॥18॥

క్వ దేహో భౌతికోఽనాత్మా క్వ చాత్మా ప్రకృతేః పరః
కస్య కే పతిపుత్రాద్యా మోహ ఏవ హి కారణమ్ ॥19॥

ఉపతిష్ఠస్వ పురుషం భగవన్తం జనార్దనమ్
సర్వభూతగుహావాసం వాసుదేవం జగద్గురుమ్ ॥20॥

స విధాస్యతి తే కామాన్హరిర్దీనానుకమ్పనః
అమోఘా భగవద్భక్తిర్నేతరేతి మతిర్మమ ॥21॥

శ్రీదితిరువాచ
కేనాహం విధినా బ్రహ్మన్నుపస్థాస్యే జగత్పతిమ్
యథా మే సత్యసఙ్కల్పో విదధ్యాత్స మనోరథమ్ ॥22॥

ఆదిశ త్వం ద్విజశ్రేష్ఠ విధిం తదుపధావనమ్
ఆశు తుష్యతి మే దేవః సీదన్త్యాః సహ పుత్రకైః ॥23॥

శ్రీకశ్యప ఉవాచ
ఏతన్మే భగవాన్పృష్టః ప్రజాకామస్య పద్మజః
యదాహ తే ప్రవక్ష్యామి వ్రతం కేశవతోషణమ్ ॥24॥

ఫాల్గునస్యామలే పక్షే ద్వాదశాహం పయోవ్రతమ్
అర్చయేదరవిన్దాక్షం భక్త్యా పరమయాన్వితః ॥25॥

సినీవాల్యాం మృదాలిప్య స్నాయాత్క్రోడవిదీర్ణయా
యది లభ్యేత వై స్రోతస్యేతం మన్త్రముదీరయేత్ ॥26॥

త్వం దేవ్యాదివరాహేణ రసాయాః స్థానమిచ్ఛతా
ఉద్ధృతాసి నమస్తుభ్యం పాప్మానం మే ప్రణాశయ ॥27॥

నిర్వర్తితాత్మనియమో దేవమర్చేత్సమాహితః
అర్చాయాం స్థణ్డిలే సూర్యే జలే వహ్నౌ గురావపి ||28||

నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహీయసే
సర్వభూతనివాసాయ వాసుదేవాయ సాక్షిణే ||29||

నమోఽవ్యక్తాయ సూక్ష్మాయ ప్రధానపురుషాయ చ
చతుర్వింశద్గుణజ్ఞాయ గుణసఙ్ఖ్యానహేతవే ||30||

నమో ద్విశీర్ష్ణే త్రిపదే చతుఃశృఙ్గాయ తన్తవే
సప్తహస్తాయ యజ్ఞాయ త్రయీవిద్యాత్మనే నమః ||31||

నమః శివాయ రుద్రాయ నమః శక్తిధరాయ చ
సర్వవిద్యాధిపతయే భూతానాం పతయే నమః ||32||

నమో హిరణ్యగర్భాయ ప్రాణాయ జగదాత్మనే
యోగైశ్వర్యశరీరాయ నమస్తే యోగహేతవే ||33||

నమస్త ఆదిదేవాయ సాక్షిభూతాయ తే నమః
నారాయణాయ ఋషయే నరాయ హరయే నమః ||34||

నమో మరకతశ్యామ వపుషేఽధిగతశ్రియే
కేశవాయ నమస్తుభ్యం నమస్తే పీతవాససే ||35||

త్వం సర్వవరదః పుంసాం వరేణ్య వరదర్షభ
అతస్తే శ్రేయసే ధీరాః పాదరేణుముపాసతే ||36||

అన్వవర్తన్త యం దేవాః శ్రీశ్చ తత్పాదపద్మయోః
స్పృహయన్త ఇవామోదం భగవాన్మే ప్రసీదతామ్ ||37||

ఏతైర్మన్త్రైర్హృషీకేశమావాహనపురస్కృతమ్
అర్చయేచ్ఛ్రద్ధయా యుక్తః పాద్యోపస్పర్శనాదిభిః ||38||

అర్చిత్వా గన్ధమాల్యాద్యైః పయసా స్నపయేద్విభుమ్
వస్త్రోపవీతాభరణ పాద్యోపస్పర్శనైస్తతః
గన్ధధూపాదిభిశ్చార్చేద్ద్వాదశాక్షరవిద్యయా ||39||

శృతం పయసి నైవేద్యం శాల్యన్నం విభవే సతి
ససర్పిః సగుడం దత్త్వా జుహుయాన్మూలవిద్యయా ||40||

నివేదితం తద్భక్తాయ దద్యాద్భుఞ్జీత వా స్వయమ్
దత్త్వాచమనమర్చిత్వా తామ్బూలం చ నివేదయేత్ ||41||

జపేదష్టోత్తరశతం స్తువీత స్తుతిభిః ప్రభుమ్
కృత్వా ప్రదక్షిణం భూమౌ ప్రణమేద్దణ్డవన్ముదా ||42||

కృత్వా శిరసి తచ్ఛేషాం దేవముద్వాసయేత్తతః

ద్వ్యవరాన్భోజయేద్విప్రాన్పాయసేన యథోచితమ్ ॥43॥

భుఞ్జీత తైరనుజ్ఞాతః సేష్టః శేషం సభాజితైః
బ్రహ్మచార్యథ తద్రాత్ర్యాం శ్వో భూతే ప్రథమేఽహని ॥44॥

స్నాతః శుచిర్యథోక్తేన విధినా సుసమాహితః
పయసా స్నాపయిత్వార్చేద్యావద్వ్రతసమాపనమ్ ॥45॥

పయోభక్షో వ్రతమిదం చరేద్విష్ణ్వర్చనాదృతః
పూర్వవజ్జుహుయాదగ్నిం బ్రాహ్మణాంశ్చాపి భోజయేత్ ॥46॥

ఏవం త్వహరహః కుర్యాద్ద్వాదశాహం పయోవ్రతమ్
హరేరారాధనం హోమమర్హణం ద్విజతర్పణమ్ ॥47॥

ప్రతిపద్దినమారభ్య యావచ్ఛుక్లత్రయోదశీమ్
బ్రహ్మచర్యమధఃస్వప్నం స్నానం త్రిషవణం చరేత్ ॥48॥

వర్జయేదసదాలాపం భోగానుచ్చావచాంస్తథా
అహింస్రః సర్వభూతానాం వాసుదేవపరాయణః ॥49॥

త్రయోదశ్యామథో విష్ణోః స్నపనం పఞ్చకైర్విభోః
కారయేచ్ఛాస్త్రదృష్టేన విధినా విధికోవిదైః ॥50॥

పూజాం చ మహతీం కుర్యాద్విత్తశాఠ్యవివర్జితః
చరుం నిరూప్య పయసి శిపివిష్టాయ విష్ణవే ॥51॥

సూక్తేన తేన పురుషం యజేత సుసమాహితః
నైవేద్యం చాతిగుణవద్దద్యాత్పురుషతుష్టిదమ్ ॥52॥

ఆచార్యం జ్ఞానసమ్పన్నం వస్త్రాభరణధేనుభిః
తోషయేదృత్విజశ్చైవ తద్విద్ధ్యారాధనం హరేః ॥53॥

భోజయేత్తాన్గుణవతా సదన్నేన శుచిస్మితే
అన్యాంశ్చ బ్రాహ్మణాన్ఛక్త్యా యే చ తత్ర సమాగతాః ॥54॥

దక్షిణాం గురవే దద్యాదృత్విగ్భ్యశ్చ యథార్హతః
అన్నాద్యేనాశ్వపాకాంశ్చ ప్రీణయేత్సముపాగతాన్ ॥55॥

భుక్తవత్సు చ సర్వేషు దీనాన్ధకృపణాదిషు
విష్ణోస్తత్ప్రీణనం విద్వాన్భుఞ్జీత సహ బన్ధుభిః ॥56॥

నృత్యవాదిత్రగీతైశ్చ స్తుతిభిః స్వస్తివాచకైః
కారయేత్తత్కథాభిశ్చ పూజాం భగవతోఽన్వహమ్ ॥57॥

ఏతత్పయోవ్రతం నామ పురుషారాధనం పరమ్
పితామహేనాభిహితం మయా తే సముదాహృతమ్ ॥58॥

త్వం చానేన మహాభాగే సమ్యక్చీర్ణేన కేశవమ్
ఆత్మనా శుద్ధభావేన నియతాత్మా భజావ్యయమ్ ॥59॥

అయం వై సర్వయజ్ఞాఖ్యః సర్వవ్రతమితి స్మృతమ్
తపఃసారమిదం భద్రే దానం చేశ్వరతర్పణమ్ ॥60॥

త ఏవ నియమాః సాక్షాత్త ఏవ చ యమోత్తమాః
తపో దానం వ్రతం యజ్ఞో యేన తుష్యత్యధోక్షజః ॥61॥

తస్మాదేతద్వ్రతం భద్రే ప్రయతా శ్రద్ధయాచర
భగవాన్పరితుష్టస్తే వరానాశు విధాస్యతి ॥62॥

అధ్యాయము – 17

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తా సాదితీ రాజన్స్వభర్త్రా కశ్యపేన వై
అన్వతిష్ఠద్వ్రతమిదం ద్వాదశాహమతన్ద్రితా ॥1॥

చిన్తయన్త్యేకయా బుద్ధ్యా మహాపురుషమీశ్వరమ్
ప్రగృహ్యేన్ద్రియదుష్టాశ్వాన్మనసా బుద్ధిసారథిః ॥2॥

మనశ్చైకాగ్రయా బుద్ధ్యా భగవత్యఖిలాత్మని
వాసుదేవే సమాధాయ చచార హ పయోవ్రతమ్ ॥3॥

తస్యాః ప్రాదురభూత్తాత భగవానాదిపురుషః
పీతవాసాశ్చతుర్బాహుః శఙ్ఖచక్రగదాధరః ॥4॥

తం నేత్రగోచరం వీక్ష్య సహసోత్థాయ సాదరమ్
ననామ భువి కాయేన దణ్డవత్ప్రీతివిహ్వలా ॥5॥

సోత్థాయ బద్ధాఞ్జలిరీడితుం స్థితా నోత్సేహ ఆనన్దజలాకులేక్షణా
బభూవ తూష్ణీం పులకాకులాకృతిస్తద్దర్శనాత్యుత్సవగాత్రవేపథుః ॥6॥

ప్రీత్యా శనైర్గద్గదయా గిరా హరిం తుష్టావ సా దేవ్యదితిః కురూద్వహ
ఉద్వీక్షతీ సా పిబతీవ చక్షుషా రమాపతిం యజ్ఞపతిం జగత్పతిమ్ ॥7॥

శ్రీదితిరువాచ
యజ్ఞేశ యజ్ఞపురుషాచ్యుత తీర్థపాద
తీర్థశ్రవః శ్రవణమఙ్గలనామధేయ
ఆపన్నలోకవృజినోపశమోదయాద్య
శం నః కృధీశ భగవన్నసి దీననాథః ॥8॥

విశ్వాయ విశ్వభవనస్థితిసంయమాయ
స్వైరం గృహీతపురుశక్తిగుణాయ భూమ్నే
స్వస్థాయ శశ్వదుపబృంహితపూర్ణబోధ
వ్యాపాదితాత్మతమసే హరయే నమస్తే ॥9॥

ఆయుః పరం వపురభీష్టమతుల్యలక్ష్మీర్
ద్యోభూరసాః సకలయోగగుణాస్త్రివర్గః
జ్ఞానం చ కేవలమనన్త భవన్తి తుష్టాత్
త్వత్తో నృణాం కిము సపత్నజయాదిరాశీః ॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ
అదిత్యైవం స్తుతో రాజన్భగవాన్పుష్కరేక్షణః
క్షేత్రజ్ఞః సర్వభూతానామితి హోవాచ భారత ॥11॥

శ్రీభగవానువాచ
దేవమాతర్భవత్యా మే విజ్ఞాతం చిరకాఙ్క్షితమ్
యత్సపత్నైర్హృతశ్రీణాం చ్యావితానాం స్వధామతః ॥12॥

తాన్వినిర్జిత్య సమరే దుర్మదానసురర్షభాన్
ప్రతిలబ్ధజయశ్రీభిః పుత్రైరిచ్ఛస్యుపాసితుమ్ ॥13॥

ఇన్ద్రజ్యేష్ఠైః స్వతనయైర్హతానాం యుధి విద్విషామ్
స్త్రియో రుదన్తీరాసాద్య ద్రష్టుమిచ్ఛసి దుఃఖితాః ॥14॥

ఆత్మజాన్సుసమృద్ధాంస్త్వం ప్రత్యాహృతయశఃశ్రియః
నాకపృష్ఠమధిష్ఠాయ క్రీడతో ద్రష్టుమిచ్ఛసి ॥15॥

ప్రాయోఽధునా తేఽసురయూథనాథా అపారణీయా ఇతి దేవి మే మతిః
యత్తేఽనుకూలేశ్వరవిప్రగుప్తా న విక్రమస్తత్ర సుఖం దదాతి ॥16॥

అథాప్యుపాయో మమ దేవి చిన్త్యః సన్తోషితస్య వ్రతచర్యయా తే
మమార్చనం నార్హతి గన్తుమన్యథా శ్రద్ధానురూపం ఫలహేతుకత్వాత్ ॥17॥

త్వయార్చితశ్చాహమపత్యగుప్తయే పయోవ్రతేనానుగుణం సమీడితః
స్వాంశేన పుత్రత్వముపేత్య తే సుతాన్గోప్తాస్మి మారీచతపస్యధిష్ఠితః ॥18॥

ఉపధావ పతిం భద్రే ప్రజాపతిమకల్మషమ్
మాం చ భావయతీ పత్యావేవం రూపమవస్థితమ్ ॥19॥

నైతత్పరస్మా ఆఖ్యేయం పృష్టయాపి కథఞ్చన
సర్వం సమ్పద్యతే దేవి దేవగుహ్యం సుసంవృతమ్ ॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏతావదుక్త్వా భగవాంస్తత్రైవాన్తరధీయత
అదితిర్దుర్లభం లబ్ధ్వా హరేర్జన్మాత్మని ప్రభోః ॥21॥

ఉపాధావత్పతిం భక్త్యా పరయా కృతకృత్యవత్
స వై సమాధియోగేన కశ్యపస్తదబుధ్యత ॥22॥

ప్రవిష్టమాత్మని హరేరంశం హ్యవితథేక్షణః
సోఽదిత్యాం వీర్యమాధత్త తపసా చిరసమ్భృతమ్

అమాహితమనా రాజన్దారుణ్యగ్నిం యథానిలః॥23॥

అదితేర్ధిష్ఠితం గర్భం భగవన్తం సనాతనమ్
హిరణ్యగర్భో విజ్ఞాయ సమీడే గుహ్యనామభిః॥24॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
జయోరుగాయ భగవన్నురుక్రమ నమోఽస్తు తే
నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ త్రిగుణాయ నమో నమః॥25॥

నమస్తే పృశ్నిగర్భాయ వేదగర్భాయ వేధసే
త్రినాభాయ త్రిపృష్ఠాయ శిపివిష్టాయ విష్ణవే॥26॥

త్వమాదిరన్తో భువనస్య మధ్యమనన్తశక్తిం పురుషం యమాహుః
కాలో భవానాక్షిపతీశ విశ్వం స్రోతో యథాన్తః పతితం గభీరమ్॥27॥

త్వం వై ప్రజానాం స్థిరజఙ్గమానాం ప్రజాపతీనామసి సమ్భవిష్ణుః
దివౌకసాం దేవ దివశ్చ్యుతానాం పరాయణం నౌరివ మజ్జతోఽప్సు॥28॥

అధ్యాయము – 18

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం విరిఞ్చస్తుతకర్మవీర్యః ప్రాదుర్బభూవామృతభూరదిత్యామ్
చతుర్భుజః శఙ్ఖగదాబ్జచక్రః పిశఙ్గవాసా నలినాయతేక్షణః॥1॥

శ్యామావదాతో ఝషరాజకుణ్డల త్విషోల్లసచ్ఛ్రీవదనామ్బుజః పుమాన్
శ్రీవత్సవక్షా బలయాఙ్గదోల్లసత్కిరీటకాఞ్చీగుణచారునూపురః॥2॥

మధువ్రాతవ్రతవిఘుష్టయా స్వయా విరాజితః శ్రీవనమాలయా హరిః
ప్రజాపతేర్వేశ్మతమః స్వరోచిషా వినాశయన్కణ్ఠనివిష్టకౌస్తుభః॥3॥

దిశః ప్రసేదుః సలిలాశయాస్తదా ప్రజాః ప్రహృష్టా ఋతవో గుణాన్వితాః
ద్యౌరన్తరీక్షం క్షితిరగ్నిజిహ్వా గావో ద్విజాః సఞ్జహృషుర్నగాశ్చ॥4॥

శ్రోణాయాం శ్రవణద్వాదశ్యాం ముహూర్తేఽభిజితి ప్రభుః
సర్వే నక్షత్రతారాద్యాశ్చక్రుస్తజ్జన్మ దక్షిణమ్॥5॥

ద్వాదశ్యాం సవితాతిష్ఠన్మధ్యన్దినగతో నృప
విజయానామ సా ప్రోక్తా యస్యాం జన్మ విదుర్హరేః॥6॥

శఙ్ఖదున్దుభయో నేదుర్మృదఙ్గపణవానకాః
చిత్రవాదిత్రతూర్యాణాం నిర్ఘోషస్తుములోఽభవత్॥7॥

ప్రీతాశ్చాప్సరసోఽనృత్యన్గన్ధర్వప్రవరా జగుః
తుష్టువుర్మునయో దేవా మనవః పితరోఽగ్నయః॥8॥

సిద్ధవిద్యాధరగణాః సకిమ్పురుషకిన్నరాః
చారణా యక్షరక్షాంసి సుపర్ణా భుజగోత్తమాః॥9॥

గాయన్తోఽతిప్రశంసన్తో నృత్యన్తో విబుధానుగాః
అదిత్యా ఆశ్రమపదం కుసుమైః సమవాకిరన్ ॥10॥

దృష్ట్వాదితిస్తం నిజగర్భసమ్భవం పరం పుమాంసం ముదమాప విస్మితా
గృహీతదేహం నిజయోగమాయయా ప్రజాపతిశ్చాహ జయేతి విస్మితః ॥11॥

యత్తద్వపుర్భాతి విభూషణాయుధైరవ్యక్తచిద్వ్యక్తమధారయద్ధరిః
బభూవ తేనైవ స వామనో వటుః సమ్పశ్యతోర్దివ్యగతిర్యథా నటః ॥12॥

తం వటుం వామనం దృష్ట్వా మోదమానా మహర్షయః
కర్మాణి కారయామాసుః పురస్కృత్య ప్రజాపతిమ్ ॥13॥

తస్యోపనీయమానస్య సావిత్రీం సవితాబ్రవీత్
బృహస్పతిర్బ్రహ్మసూత్రం మేఖలాం కశ్యపోఽదదాత్ ॥14॥

దదౌ కృష్ణాజినం భూమిర్దణ్డం సోమో వనస్పతిః
కౌపీనాచ్ఛాదనం మాతా ద్యౌశ్ఛత్రం జగతః పతేః ॥15॥

కమణ్డలుం వేదగర్భః కుశాన్సప్తర్షయో దదుః
అక్షమాలాం మహారాజ సరస్వత్యవ్యయాత్మనః ॥16॥

తస్మా ఇత్యుపనీతాయ యక్షరాట్పాత్రికామదాత్
భిక్షాం భగవతీ సాక్షాదుమాదాదమ్బికా సతీ ॥17॥

స బ్రహ్మవర్చసేనైవం సభాం సమ్భావితో వటుః
బ్రహ్మర్షిగణసఞ్జుష్టామత్యరోచత మారిషః ॥18॥

సమిద్ధమాహితం వహ్నిం కృత్వా పరిసమూహనమ్
పరిస్తీర్య సమభ్యర్చ్య సమిద్భిరజుహోద్ద్విజః ॥19॥

శ్రుత్వాశ్వమేధైర్యజమానమూర్జితం బలిం భృగూణాముపకల్పితైస్తతః
జగామ తత్రాఖిలసారసమ్భృతో భారేణ గాం సన్నమయన్పదే పదే ॥20॥

తం నర్మదాయాస్తట ఉత్తరే బలేర్య ఋత్విజస్తే భృగుకచ్ఛసంజ్ఞకే
ప్రవర్తయన్తో భృగవః క్రతూత్తమం వ్యచక్షతారాదుదితం యథా రవిమ్ ॥21॥

తే ఋత్విజో యజమానః సదస్యా హతత్విషో వామనతేజసా నృప
సూర్యః కిలాయాత్యుత వా విభావసుః సనత్కుమారోఽథ దిదృక్షయా క్రతోః ॥22॥

ఇత్థం సశిష్యేషు భృగుష్వనేకధా వితర్క్యమాణో భగవాన్స వామనః
ఛత్రం సదణ్డం సజలం కమణ్డలుం వివేశ బిభ్రద్ధయమేధవాటమ్ ॥23॥

మౌఞ్జ్యా మేఖలయా వీతముపవీతాజినోత్తరమ్
జటిలం వామనం విప్రం మాయామాణవకం హరిమ్ ॥24॥

ప్రవిష్టం వీక్ష్య భృగవః సశిష్యాస్తే సహాగ్నిభిః
ప్రత్యగృహ్ణన్సముత్థాయ సఙ్క్షిప్తాస్తస్య తేజసా ॥25॥

యజమానః ప్రముదితో దర్శనీయం మనోరమమ్
రూపానురూపావయవం తస్మా ఆసనమాహరత్||26||

స్వాగతేనాభినన్ద్యాథ పాదౌ భగవతో బలిః
అవనిజ్యార్చయామాస ముక్తసఙ్గమనోరమమ్||27||

తత్పాదశౌచం జనకల్మషాపహం స ధర్మవిన్మూర్ధ్న్యదధాత్సుమఙ్గలమ్
యద్దేవదేవో గిరిశశ్చన్ద్రమౌలిర్దధార మూర్ధ్నా పరయా చ భక్త్యా||28||

శ్రీబలిరువాచ
స్వాగతం తే నమస్తుభ్యం బ్రహ్మన్కిం కరవామ తే
బ్రహ్మర్షీణాం తపః సాక్షాన్మన్యే త్వార్య వపుర్ధరమ్||29||

అద్య నః పితరస్తృప్తా అద్య నః పావితం కులమ్
అద్య స్విష్టః క్రతురయం యద్భవానాగతో గృహాన్||30||

అద్యాగ్నయో మే సుహుతా యథావిధి ద్విజాత్మజ త్వచ్చరణావనేజనైః
హతాంహసో వార్భిరియం చ భూరహో తథా పునీతా తనుభిః పదైస్తవ||31||

యద్యద్వటో వాఞ్ఛసి తత్ప్రతీచ్ఛ మే త్వామర్థినం విప్రసుతానుతర్కయే
గాం కాఞ్చనం గుణవద్ధామ మృష్టం తథాన్నపేయముత వా విప్రకన్యామ్
గ్రామాన్సమృద్ధాంస్తురగాన్గజాన్వా రథాంస్తథార్హత్తమ సమ్ప్రతీచ్ఛ||32||

అధ్యాయము – 19

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి వైరోచనేర్వాక్యం ధర్మయుక్తం స సూనృతమ్
నిశమ్య భగవాన్ప్రీతః ప్రతినన్ద్యేదమబ్రవీత్||1||

శ్రీభగవానువాచ
వచస్తవైతజ్జనదేవ సూనృతం కులోచితం ధర్మయుతం యశస్కరమ్
యస్య ప్రమాణం భృగవః సామ్పరాయే పితామహః కులవృద్ధః ప్రశాన్తః||2||

న హ్యేతస్మిన్కులే కశ్చిన్నిఃసత్త్వః కృపణః పుమాన్
ప్రత్యాఖ్యాతా ప్రతిశ్రుత్య యో వాదాతా ద్విజాతయే||3||

న సన్తి తీర్థే యుధి చార్థినార్థితాః పరాఙ్ముఖా యే త్వమనస్వినో నృప
యుష్మత్కులే యద్యశసామలేన ప్రహ్రాద ఉద్భాతి యథోడుపః ఖే||4||

యతో జాతో హిరణ్యాక్షశ్చరన్నేక ఇమాం మహీమ్
ప్రతివీరం దిగ్విజయే నావిన్దత గదాయుధః||5||

యం వినిర్జిత్య కృచ్ఛ్రేణ విష్ణుః క్ష్మోద్ధార ఆగతమ్
ఆత్మానం జయినం మేనే తద్వీర్యం భూర్యనుస్మరన్||6||

నిశమ్య తద్వధం భ్రాతా హిరణ్యకశిపుః పురా

హన్తుం భ్రాతృహణం క్రుద్ధో జగామ నిలయం హరేః ॥7॥

తమాయాన్తం సమాలోక్య శూలపాణిం కృతాన్తవత్
చిన్తయామాస కాలజ్ఞో విష్ణుర్మాయావినాం వరః ॥8॥

యతో యతోఽహం తత్రాసౌ మృత్యుః ప్రాణభృతామివ
అతోఽహమస్య హృదయం ప్రవేక్ష్యామి పరాగ్దృశః ॥9॥

ఏవం స నిశ్చిత్య రిపోః శరీరమాధావతో నిర్వివిశేఽసురేన్ద్ర
శ్వాసానిలాన్తర్హితసూక్ష్మదేహస్తత్ప్రాణరన్ధ్రేణ వివిగ్నచేతాః ॥10॥

స తన్నికేతం పరిమృశ్య శూన్యమపశ్యమానః కుపితో ననాద
క్ష్మాం ద్యాం దిశః ఖం వివరాన్సముద్రాన్విష్ణుం విచిన్వన్న దదర్శ వీరః ॥11॥

అపశ్యన్నితి హోవాచ మయాన్విష్టమిదం జగత్
భ్రాతృహా మే గతో నూనం యతో నావర్తతే పుమాన్ ॥12॥

వైరానుబన్ధ ఏతావానామృత్యోరిహ దేహినామ్
అజ్ఞానప్రభవో మన్యురహంమానోపబృంహితః ॥13॥

పితా ప్రహ్రాదపుత్రస్తే తద్విద్వాన్ద్విజవత్సలః
స్వమాయుర్ద్విజలిఙ్గేభ్యో దేవేభ్యోఽదాత్స యాచితః ॥14॥

భవానాచరితాన్ధర్మానాస్థితో గృహమేధిభిః
బ్రాహ్మణైః పూర్వజైః శూరైరన్యైశ్చోద్దామకీర్తిభిః ॥15॥

తస్మాత్త్వత్తో మహీమీషద్వృణేఽహం వరదర్షభాత్
పదాని త్రీణి దైత్యేన్ద్ర సమ్మితాని పదా మమ ॥16॥

నాన్యత్తే కామయే రాజన్వదాన్యాజ్జగదీశ్వరాత్
నైనః ప్రాప్నోతి వై విద్వాన్యావదర్థప్రతిగ్రహః ॥17॥

శ్రీబలిరువాచ
అహో బ్రాహ్మణదాయాద వాచస్తే వృద్ధసమ్మతాః
త్వం బాలో బాలిశమతిః స్వార్థం ప్రత్యబుధో యథా ॥18॥

మాం వచోభిః సమారాధ్య లోకానామేకమీశ్వరమ్
పదత్రయం వృణీతే యోఽబుద్ధిమాన్ద్వీపదాశుషమ్ ॥19॥

న పుమాన్మాముపవ్రజ్య భూయో యాచితుమర్హతి
తస్మాద్వృత్తికరీం భూమిం వటో కామం ప్రతీచ్ఛ మే ॥20॥

శ్రీభగవానువాచ
యావన్తో విషయాః ప్రేష్ఠాస్త్రిలోక్యామజితేన్ద్రియమ్
న శక్నువన్తి తే సర్వే ప్రతిపూరయితుం నృప ॥21॥

త్రిభిః క్రమైరసన్తుష్టో ద్వీపేనాపి న పూర్యతే

నవవర్షసమేతేన సప్తద్వీపవరేచ్ఛయా ॥22॥

సప్తద్వీపాధిపతయో నృపా వైణ్యగయాదయః
అర్థైః కామైర్గతా నాన్తం తృష్ణాయా ఇతి నః శ్రుతమ్ ॥23॥

యదృచ్ఛయోపపన్నేన సన్తుష్టో వర్తతే సుఖమ్
నాసన్తుష్టస్త్రిభిర్లోకైరజితాత్మోపసాదితైః ॥24॥

పుంసోఽయం సంసృతేర్హేతురసన్తోషోఽర్థకామయోః
యదృచ్ఛయోపపన్నేన సన్తోషో ముక్తయే స్మృతః ॥25॥

యదృచ్ఛాలాభతుష్టస్య తేజో విప్రస్య వర్ధతే
తత్ప్రశామ్యత్యసన్తోషాదమ్భసేవాశుశుక్షణిః ॥26॥

తస్మాత్త్రీణి పదాన్యేవ వృణే త్వద్వరదర్షభాత్
ఏతావతైవ సిద్ధోఽహం విత్తం యావత్ప్రయోజనమ్ ॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తః స హసన్నాహ వాఞ్ఛాతః ప్రతిగృహ్యతామ్
వామనాయ మహీం దాతుం జగ్రాహ జలభాజనమ్ ॥28॥

విష్ణవే క్ష్మాం ప్రదాస్యన్తముశనా అసురేశ్వరమ్
జానంశ్చికీర్షితం విష్ణోః శిష్యం ప్రాహ విదాం వరః ॥29॥

శ్రీశుక్ర ఉవాచ
ఏష వైరోచనే సాక్షాద్భగవాన్విష్ణురవ్యయః
కశ్యపాదదితేర్జాతో దేవానాం కార్యసాధకః ॥30॥

ప్రతిశ్రుతం త్వయైతస్మై యదనర్థమజానతా
న సాధు మన్యే దైత్యానాం మహానుపగతోఽనయః ॥31॥

ఏష తే స్థానమైశ్వర్యం శ్రియం తేజో యశః శ్రుతమ్
దాస్యత్యాచ్ఛిద్య శక్రాయ మాయామాణవకో హరిః ॥32॥

త్రిభిః క్రమైరిమాల్లోకాన్విశ్వకాయః క్రమిష్యతి
సర్వస్వం విష్ణవే దత్త్వా మూఢ వర్తిష్యసే కథమ్ ॥33॥

క్రమతో గాం పదైకేన ద్వితీయేన దివం విభోః
ఖం చ కాయేన మహతా తార్తీయస్య కుతో గతిః ॥34॥

నిష్ఠాం తే నరకే మన్యే హ్యప్రదాతుః ప్రతిశ్రుతమ్
ప్రతిశ్రుతస్య యోఽనీశః ప్రతిపాదయితుం భవాన్ ॥35॥

న తద్దానం ప్రశంసన్తి యేన వృత్తిర్విపద్యతే
దానం యజ్ఞస్తపః కర్మ లోకే వృత్తిమతో యతః ॥36॥

ధర్మాయ యశసేఽర్థాయ కామాయ స్వజనాయ చ

పఞ్చధా విభజన్విత్తమిహాముత్ర చ మోదతే ॥37॥

అత్రాపి బహ్వృచైర్గీతం శృణు మేఽసురసత్తమ
సత్యమోమితి యత్ప్రోక్తం యన్నేత్యాహానృతం హి తత్ ॥38॥

సత్యం పుష్పఫలం విద్యాదాత్మవృక్షస్య గీయతే
వృక్షేఽజీవతి తన్న స్యాదనృతం మూలమాత్మనః ॥39॥

తద్యథా వృక్ష ఉన్మూలః శుష్యత్యుద్వర్తతేఽచిరాత్
ఏవం నష్టానృతః సద్య ఆత్మా శుష్యేన్న సంశయః ॥40॥

పరాగ్రిక్తమపూర్ణం వా అక్షరం యత్తదోమితి
యత్కిఞ్చిదోమితి బ్రూయాత్తేన రిచ్యేత వై పుమాన్
భిక్షవే సర్వమోం కుర్వన్నాలం కామేన చాత్మనే ॥41॥

అథైతత్పూర్ణమభ్యాత్మం యచ్చ నేత్యనృతం వచః
సర్వం నేత్యనృతం బ్రూయాత్స దుష్కీర్తిః శ్వసన్మృతః ॥42॥

స్త్రీషు నర్మవివాహే చ వృత్త్యర్థే ప్రాణసఙ్కటే
గోబ్రాహ్మణార్థే హింసాయాం నానృతం స్యాజ్జుగుప్సితమ్ ॥43॥

అధ్యాయము – 20

శ్రీశుక ఉవాచ
బలిరేవం గృహపతిః కులాచార్యేణ భాషితః
తూష్ణీం భూత్వా క్షణం రాజన్నువాచావహితో గురుమ్ ॥1॥

శ్రీబలిరువాచ
సత్యం భగవతా ప్రోక్తం ధర్మోఽయం గృహమేధినామ్
అర్థం కామం యశో వృత్తిం యో న బాధేత కర్హిచిత్ ॥2॥

స చాహం విత్తలోభేన ప్రత్యాచక్షే కథం ద్విజమ్
ప్రతిశ్రుత్య దదామీతి ప్రాహ్రాదిః కితవో యథా ॥3॥

న హ్యసత్యాత్పరోఽధర్మ ఇతి హోవాచ భూరియమ్
సర్వం సోఢుమలం మన్యే ఋతేఽలీకపరం నరమ్ ॥4॥

నాహం బిభేమి నిరయాన్నాధన్యాదసుఖార్ణవాత్
న స్థానచ్యవనాన్మృత్యోర్యథా విప్రప్రలమ్భనాత్ ॥5॥

యద్యద్ధాస్యతి లోకేఽస్మిన్సమ్పరేతం ధనాదికమ్
తస్య త్యాగే నిమిత్తం కిం విప్రస్తుష్యేన్న తేన చేత్ ॥6॥

శ్రేయః కుర్వన్తి భూతానాం సాధవో దుస్త్యజాసుభిః
దధ్యఙ్శిబిప్రభృతయః కో వికల్పో ధరాదిషు ॥7॥

యైరియం బుభుజే బ్రహ్మన్దైత్యేన్ద్రైరనివర్తిభిః

తేషాం కాలోఽగ్రసీల్లోకాన్న యశోఽధిగతం భువి ॥8॥

సులభా యుధి విప్రర్షే హ్యనివృత్తాస్తనుత్యజః
న తథా తీర్థ ఆయాతే శ్రద్ధయా యే ధనత్యజః ॥9॥

మనస్వినః కారుణికస్య శోభనం యదర్థికామోపనయేన దుర్గతిః
కుతః పునర్బ్రహ్మవిదాం భవాదృశాం తతో వటోరస్య దదామి వాఞ్ఛితమ్ ॥10॥

యజన్తి యజ్ఞం క్రతుభిర్యమాదృతా భవన్త ఆమ్నాయవిధానకోవిదాః
స ఏవ విష్ణుర్వరదోఽస్తు వా పరో దాస్యామ్యముష్మై క్షితిమీప్సితాం మునే ॥11॥

యద్యప్యసావధర్మేణ మాం బధ్నీయాదనాగసమ్
తథాప్యేనం న హింసిష్యే భీతం బ్రహ్మతనుం రిపుమ్ ॥12॥

ఏష వా ఉత్తమశ్లోకో న జిహాసతి యద్యశః
హత్వా మైనాం హరేద్యుద్ధే శయీత నిహతో మయా ॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమశ్రద్ధితం శిష్యమనాదేశకరం గురుః
శశాప దైవప్రహితః సత్యసన్ధం మనస్వినమ్ ॥14॥

దృఢం పణ్డితమాన్యజ్ఞః స్తబ్ధోఽస్యస్మదుపేక్షయా
మచ్ఛాసనాతిగో యస్త్వమచిరాద్భ్రశ్యసే శ్రియః ॥15॥

ఏవం శప్తః స్వగురుణా సత్యాన్న చలితో మహాన్
వామనాయ దదావేనామర్చిత్వోదకపూర్వకమ్ ॥16॥

విన్ధ్యావలిస్తదాగత్య పత్నీ జాలకమాలినీ
ఆనిన్యే కలశం హైమమవనేజన్యపాం భృతమ్ ॥17॥

యజమానః స్వయం తస్య శ్రీమత్పాదయుగం ముదా
అవనిజ్యావహన్మూర్ధ్ని తదపో విశ్వపావనీః ॥18॥

తదాసురేన్ద్రం దివి దేవతాగణా గన్ధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః
తత్కర్మ సర్వేఽపి గృణన్త ఆర్జవం ప్రసూనవర్షైర్వవృషుర్ముదాన్వితాః ॥19॥

నేదుర్ముహుర్దున్దుభయః సహస్రశో గన్ధర్వకిమ్పూరుషకిన్నరా జగుః
మనస్వినానేన కృతం సుదుష్కరం విద్వానదాద్యద్రిపవే జగత్త్రయమ్ ॥20॥

తద్వామనం రూపమవర్ధతాద్భుతం హరేరనన్తస్య గుణత్రయాత్మకమ్
భూః ఖం దిశో ద్యౌర్వివరాః పయోధయస్తిర్యఙ్నృదేవా ఋషయో యదాసత ॥21॥

కాయే బలిస్తస్య మహావిభూతేః సహర్త్విగాచార్యసదస్య ఏతత్
దదర్శ విశ్వం త్రిగుణం గుణాత్మకే భూతేన్ద్రియార్థాశయజీవయుక్తమ్ ॥22॥

రసామచష్టాఙ్ఘ్రితలేఽథ పాదయోర్మహీం మహీధ్రాన్పురుషస్య జఙ్ఘయోః
పతత్త్రిణో జానుని విశ్వమూర్తేరూర్వోర్గణం మారుతమిన్ద్రసేనః ॥23॥

సన్ధ్యాం విభోర్వాససి గుహ్య ఐక్షత్ప్రజాపతీన్జఘనే ఆత్మముఖ్యాన్
నాభ్యాం నభః కుక్షిషు సప్తసిన్ధూనురుక్రమస్యోరసి చర్క్షమాలామ్ ॥24॥

హృద్యఙ్గ ధర్మం స్తనయోర్మురారేరృతం చ సత్యం చ మనస్యథేన్దుమ్
శ్రియం చ వక్షస్యరవిన్దహస్తాం కణ్ఠే చ సామాని సమస్తరేఫాన్ ॥25॥

ఇన్ద్రప్రధానానమరాన్భుజేషు తత్కర్ణయోః కకుభో ద్యౌశ్చ మూర్ధ్ని
కేశేషు మేఘాన్ఛ్వసనం నాసికాయామక్ష్ణోశ్చ సూర్యం వదనే చ వహ్నిమ్ ॥26॥

వాణ్యాం చ ఛన్దాంసి రసే జలేశం భ్రువోర్నిషేధం చ విధిం చ పక్ష్మసు
అహశ్చ రాత్రిం చ పరస్య పుంసో మన్యుం లలాటేఽధర ఏవ లోభమ్ ॥27॥

స్పర్శే చ కామం నృప రేతసామ్భః పృష్ఠే త్వధర్మం క్రమణేషు యజ్ఞమ్
ఛాయాసు మృత్యుం హసితే చ మాయాం తనూరుహేష్వోషధిజాతయశ్చ ॥28॥

నదీశ్చ నాడీషు శిలా నఖేషు బుద్ధావజం దేవగణానృషీంశ్చ
ప్రాణేషు గాత్రే స్థిరజఙ్గమాని సర్వాణి భూతాని దదర్శ వీరః ॥29॥

సర్వాత్మనీదం భువనం నిరీక్ష్య సర్వేఽసురాః కశ్మలమాపురఙ్గ
సుదర్శనం చక్రమసహ్యతేజో ధనుశ్చ శార్ఙ్గం స్తనయిత్నుఘోషమ్ ॥30॥

పర్జన్యఘోషో జలజః పాఞ్చజన్యః కౌమోదకీ విష్ణుగదా తరస్వినీ
విద్యాధరోఽసిః శతచన్ద్రయుక్తస్తూణోత్తమావక్షయసాయకౌ చ ॥31॥

సునన్దముఖ్యా ఉపతస్థురీశం పార్షదముఖ్యాః సహలోకపాలాః
స్ఫురత్కిరీటాఙ్గదమీనకుణ్డలః శ్రీవత్సరత్నోత్తమమేఖలామ్బరైః ॥32॥

మధువ్రతస్రగ్వనమాలయావృతో రరాజ రాజన్భగవానురుక్రమః
క్షితిం పదైకేన బలేర్విచక్రమే నభః శరీరేణ దిశశ్చ బాహుభిః ॥33॥

పదం ద్వితీయం క్రమతస్త్రివిష్టపం న వై తృతీయాయ తదీయమణ్వపి
ఉరుక్రమస్యాఙ్ఘ్రిరుపర్యుపర్యథో మహర్జనాభ్యాం తపసః పరం గతః ॥34॥

అధ్యాయము – 21

శ్రీశుక ఉవాచ
సత్యం సమీక్ష్యాబ్జభవో నఖేన్దుభిర్హతస్వధామద్యుతిరావృతోఽభ్యగాత్
మరీచిమిశ్రా ఋషయో బృహద్వ్రతాః సనన్దనాద్యా నరదేవ యోగినః ॥1॥

వేదోపవేదా నియమా యమాన్వితాస్తర్కేతిహాసాఙ్గపురాణసంహితాః
యే చాపరే యోగసమీరదీపిత జ్ఞానాగ్నినా రన్ధితకర్మకల్మషాః
వవన్దిరే యత్స్మరణానుభావతః స్వాయమ్భువం ధామ గతా అకర్మకమ్ ॥2॥

అథాఙ్ఘ్రయే ప్రోన్నమితాయ విష్ణోరుపాహరత్పద్మభవోఽర్హణోదకమ్
సమర్చ్య భక్త్యాభ్యగృణాచ్ఛుచిశ్రవా యన్నాభిపఙ్కేరుహసమ్భవః స్వయమ్ ॥3॥

ధాతుః కమణ్డలుజలం తదురుక్రమస్య పాదావనేజనపవిత్రతయా నరేన్ద్ర

స్వర్ధున్యభూన్నభసి సా పతతీ నిమార్ష్టి లోకత్రయం భగవతో విశదేవ కీర్తిః ॥4॥

బ్రహ్మాదయో లోకనాథాః స్వనాథాయ సమాదృతాః
సానుగా బలిమాజహ్రుః సఙ్క్షిప్తాత్మవిభూతయే ॥5॥

తోయైః సమర్హణైః స్రగ్భిర్దివ్యగన్ధానులేపనైః
ధూపైర్దీపైః సురభిభిర్లాజాక్షతఫలాఙ్కురైః ॥6॥

స్తవనైర్జయశబ్దైశ్చ తద్వీర్యమహిమాఙ్కితైః
నృత్యవాదిత్రగీతైశ్చ శఙ్ఖదున్దుభినిఃస్వనైః ॥7॥

జామ్బవానృక్షరాజస్తు భేరీశబ్దైర్మనోజవః
విజయం దిక్షు సర్వాసు మహోత్సవమఘోషయత్ ॥8॥

మహీం సర్వాం హృతాం దృష్ట్వా త్రిపదవ్యాజయాచ్ఞయా
ఊచుః స్వభర్తురసురా దీక్షితస్యాత్యమర్షితాః ॥9॥

న వాయం బ్రహ్మబన్ధుర్విష్ణుర్మాయావినాం వరః
ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నో దేవకార్యం చికీర్షతి ॥10॥

అనేన యాచమానేన శత్రుణా వటురూపిణా
సర్వస్వం నో హృతం భర్తుర్న్యస్తదణ్డస్య బర్హిషి ॥11॥

సత్యవ్రతస్య సతతం దీక్షితస్య విశేషతః
నానృతం భాషితుం శక్యం బ్రహ్మణ్యస్య దయావతః ॥12॥

తస్మాదస్య వధో ధర్మో భర్తుః శుశ్రూషణం చ నః
ఇత్యాయుధాని జగృహుర్బలేరనుచరాసురాః ॥13॥

తే సర్వే వామనం హన్తుం శూలపట్టిశపాణయః
అనిచ్ఛన్తో బలే రాజన్ప్రాద్రవన్జాతమన్యవః ॥14॥

తానభిద్రవతో దృష్ట్వా దితిజానీకపాన్నృప
ప్రహస్యానుచరా విష్ణోః ప్రత్యషేధన్నుదాయుధాః ॥15॥

నన్దః సునన్దోఽథ జయో విజయః ప్రబలో బలః
కుముదః కుముదాక్షశ్చ విష్వక్సేనః పతత్త్రిరాట్ ॥16॥

జయన్తః శ్రుతదేవశ్చ పుష్పదన్తోఽథ సాత్వతః
సర్వే నాగాయుతప్రాణాశ్చమూం తే జఘ్నురాసురీమ్ ॥17॥

హన్యమానాన్స్వకాన్దృష్ట్వా పురుషానుచరైర్బలిః
వారయామాస సంరబ్ధాన్కావ్యశాపమనుస్మరన్ ॥18॥

హే విప్రచిత్తే హే రాహో హే నేమే శ్రూయతాం వచః
మా యుధ్యత నివర్తధ్వం న నః కాలోఽయమర్థకృత్ ॥19॥

యః ప్రభుః సర్వభూతానాం సుఖదుఃఖోపపత్తయే
తం నాతివర్తితుం దైత్యాః పౌరుషైరీశ్వరః పుమాన్॥20॥

యో నో భవాయ ప్రాగాసీదభవాయ దివౌకసామ్
స ఏవ భగవానద్య వర్తతే తద్విపర్యయమ్॥21॥

బలేన సచివైర్బుద్ధ్యా దుర్గైర్మన్త్రౌషధాదిభిః
సామాదిభిరుపాయైశ్చ కాలం నాత్యేతి వై జనః॥22॥

భవద్భిర్నిర్జితా హ్యేతే బహుశోఽనుచరా హరేః
దైవేనర్ద్ధాస్త ఏవాద్య యుధి జిత్వా నదన్తి నః॥23॥

ఏతాన్వయం విజేష్యామో యది దైవం ప్రసీదతి
తస్మాత్కాలం ప్రతీక్షధ్వం యో నోఽర్థత్వాయ కల్పతే॥24॥

శ్రీశుక ఉవాచ
పత్యుర్నిగదితం శ్రుత్వా దైత్యదానవయూథపాః
రసాం నిర్వివిశూ రాజన్విష్ణుపార్షద తాడితాః॥25॥

అథ తార్క్ష్యసుతో జ్ఞాత్వా విరాట్ప్రభుచికీర్షితమ్
బబన్ధ వారుణైః పాశైర్బలిం సూత్యేఽహని క్రతౌ॥26॥

హాహాకారో మహానాసీద్రోదస్యోః సర్వతో దిశమ్
నిగృహ్యమాణేఽసురపతౌ విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా॥27॥

తం బద్ధం వారుణైః పాశైర్భగవానాహ వామనః
నష్టశ్రియం స్థిరప్రజ్ఞముదారయశసం నృప॥28॥

పదాని త్రీణి దత్తాని భూమేర్మహ్యం త్వయాసుర
ద్వాభ్యాం క్రాన్తా మహీ సర్వా తృతీయముపకల్పయ॥29॥

యావత్తపత్యసౌ గోభిర్యావదిన్దుః సహోడుభిః
యావద్వర్షతి పర్జన్యస్తావతీ భూరియం తవ॥30॥

పదైకేన మయాక్రాన్తో భూర్లోకః ఖం దిశస్తనోః
స్వర్లోకస్తే ద్వితీయేన పశ్యతస్తే స్వమాత్మనా॥31॥

ప్రతిశ్రుతమదాతుస్తే నిరయే వాస ఇష్యతే
విశ త్వం నిరయం తస్మాద్గురుణా చానుమోదితః॥32॥

వృథా మనోరథస్తస్య దూరః స్వర్గః పతత్యధః
ప్రతిశ్రుతస్యాదానేన యోఽర్థినం విప్రలమ్భతే॥33॥

విప్రలబ్ధో దదామీతి త్వయాహం చాఢ్యమానినా
తద్వ్యలీకఫలం భుఙ్క్ష్వ నిరయం కతిచిత్సమాః॥34॥

అధ్యాయము – 22

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం విప్రకృతో రాజన్బలిర్భగవతాసురః
భిద్యమానోఽప్యభిన్నాత్మా ప్రత్యాహావిక్లవం వచః ||1||

శ్రీబలిరువాచ
యద్యుత్తమశ్లోక భవాన్మమేరితం వచో వ్యలీకం సురవర్య మన్యతే
కరోమ్యృతం తన్న భవేత్ప్రలమ్భనం పదం తృతీయం కురు శీర్ష్ణి మే నిజమ్ ||2||

బిభేమి నాహం నిరయాత్పదచ్యుతో న పాశబన్ధాద్వ్యసనాద్దురత్యయాత్
నైవార్థకృచ్ఛ్రాద్భవతో వినిగ్రహాదసాధువాదాద్భృశముద్విజే యథా ||3||

పుంసాం శ్లాఘ్యతమం మన్యే దణ్డమర్హత్తమార్పితమ్
యం న మాతా పితా భ్రాతా సుహృదశ్చాదిశన్తి హి ||4||

త్వం నూనమసురాణాం నః పరోక్షః పరమో గురుః
యో నోఽనేకమదాన్ధానాం విభ్రంశం చక్షురాదిశత్ ||5||

యస్మిన్వైరానుబన్ధేన వ్యూఢేన విబుధేతరాః
బహవో లేభిరే సిద్ధిం యాము హైకాన్తయోగినః ||6||

తేనాహం నిగృహీతోఽస్మి భవతా భూరికర్మణా
బద్ధశ్చ వారుణైః పాశైర్నాతివ్రీడే న చ వ్యథే ||7||

పితామహో మే భవదీయసమ్మతః ప్రహ్రాద ఆవిష్కృతసాధువాదః
భవద్విపక్షేణ విచిత్రవైశసం సమ్ప్రాపితస్త్వం పరమః స్వపిత్రా ||8||

కిమాత్మనానేన జహాతి యోఽన్తతః కిం రిక్థహారైః స్వజనాఖ్యదస్యుభిః
కిం జాయయా సంసృతిహేతుభూతయా మర్త్యస్య గేహైః కిమిహాయుషో వ్యయః ||9||

ఇత్థం స నిశ్చిత్య పితామహో మహానగాధబోధో భవతః పాదపద్మమ్
ధ్రువం ప్రపేదే హ్యకుతోభయం జనాద్భీతః స్వపక్షక్షపణస్య సత్తమ ||10||

అథాహమప్యాత్మరిపోస్తవాన్తికం దైవేన నీతః ప్రసభం త్యాజితశ్రీః
ఇదం కృతాన్తాన్తికవర్తి జీవితం యయాధ్రువం స్తబ్ధమతిర్న బుధ్యతే ||11||

శ్రీశుక ఉవాచ
తస్యేత్థం భాషమాణస్య ప్రహ్రాదో భగవత్ప్రియః
ఆజగామ కురుశ్రేష్ఠ రాకాపతిరివోత్థితః ||12||

తమిన్ద్రసేనః స్వపితామహం శ్రియా విరాజమానం నలినాయతేక్షణమ్
ప్రాంశుం పిశఙ్గామ్బరమఞ్జనత్విషం ప్రలమ్బబాహుం శుభగర్షభమైక్షత ||13||

తస్మై బలిర్వారుణపాశయన్త్రితః సమర్హణం నోపజహార పూర్వవత్
ననామ మూర్ధ్నాశ్రువిలోలలోచనః సవ్రీడనీచీనముఖో బభూవ హ ||14||

స తత్ర హాసీనముదీక్ష్య సత్పతిం హరిం సునన్దాద్యనుగైరుపాసితమ్
ఉపేత్య భూమౌ శిరసా మహామనా ననామ మూర్ధ్నా పులకాశ్రువిక్లవః॥15॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
త్వయైవ దత్తం పదమైన్ద్రమూర్జితం హృతం తదేవాద్య తథైవ శోభనమ్
మన్యే మహానస్య కృతో హ్యనుగ్రహో విభ్రంశితో యచ్ఛ్రియ ఆత్మమోహనాత్॥16॥

యయా హి విద్వానపి ముహ్యతే యతస్తత్కో విచష్టే గతిమాత్మనో యథా
తస్మై నమస్తే జగదీశ్వరాయ వై నారాయణాయాఖిలలోకసాక్షిణే॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ
తస్యానుశృణ్వతో రాజన్ప్రహ్రాదస్య కృతాఞ్జలేః
హిరణ్యగర్భో భగవానువాచ మధుసూదనమ్॥18॥

బద్ధం వీక్ష్య పతిం సాధ్వీ తత్పత్నీ భయవిహ్వలా
ప్రాఞ్జలిః ప్రణతోపేన్ద్రం బభాషేఽవాఙ్ముఖీ నృప॥19॥

శ్రీవిన్ధ్యావలిరువాచ
క్రీడార్థమాత్మన ఇదం త్రిజగత్కృతం తే స్వామ్యం తు తత్ర కుధియోఽపర ఈశ కుర్యుః
కర్తుః ప్రభోస్తవ కిమస్యత ఆవహన్తి త్యక్తహ్రియస్త్వదవరోపితకర్తృవాదాః॥20॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగన్మయ
ముఞ్చైనం హృతసర్వస్వం నాయమర్హతి నిగ్రహమ్॥21॥

కృత్స్నా తేఽనేన దత్తా భూర్లోకాః కర్మార్జితాశ్చ యే
నివేదితం చ సర్వస్వమాత్మావిక్లవయా ధియా॥22॥

యత్పాదయోరశఠధీః సలిలం ప్రదాయ
దూర్వాఙ్కురైరపి విధాయ సతీం సపర్యామ్
అప్యుత్తమాం గతిమసౌ భజతే త్రిలోకీం
దాశ్వానవిక్లవమనాః కథమార్తిమృచ్ఛేత్॥23॥

శ్రీభగవానువాచ
బ్రహ్మన్యమనుగృహ్ణామి తద్విశో విధునోమ్యహమ్
యన్మదః పురుషః స్తబ్ధో లోకం మాం చావమన్యతే॥24॥

యదా కదాచిజ్జీవాత్మా సంసరన్నిజకర్మభిః
నానాయోనిష్వనీశోఽయం పౌరుషీం గతిమావ్రజేత్॥25॥

జన్మకర్మవయోరూప విద్యైశ్వర్యధనాదిభిః
యద్యస్య న భవేత్స్తమ్భస్తత్రాయం మదనుగ్రహః॥26॥

మానస్తమ్భనిమిత్తానాం జన్మాదీనాం సమన్తతః
సర్వశ్రేయఃప్రతీపానాం హన్త ముహ్యేన్న మత్పరః॥27॥

ఏష దానవదైత్యానామగ్రనీః కీర్తివర్ధనః
అజైషీదజయాం మాయాం సీదన్నపి న ముహ్యతి ॥28॥

క్షీణరిక్థశ్చ్యుతః స్థానాత్క్షిప్తో బద్ధశ్చ శత్రుభిః
జ్ఞాతిభిశ్చ పరిత్యక్తో యాతనామనుయాపితః ॥29॥

గురుణా భర్త్సితః శప్తో జహౌ సత్యం న సువ్రతః
ఛలైరుక్తో మయా ధర్మో నాయం త్యజతి సత్యవాక్ ॥30॥

ఏష మే ప్రాపితః స్థానం దుష్ప్రాపమమరైరపి
సావర్ణేరన్తరస్యాయం భవితేన్ద్రో మదాశ్రయః ॥31॥

తావత్సుతలమధ్యాస్తాం విశ్వకర్మవినిర్మితమ్
యదాధయో వ్యాధయశ్చ క్లమస్తన్ద్రా పరాభవః
నోపసర్గా నివసతాం సమ్భవన్తి మమేక్షయా ॥32॥

ఇన్ద్రసేన మహారాజ యాహి భో భద్రమస్తు తే
సుతలం స్వర్గిభిః ప్రార్థ్యం జ్ఞాతిభిః పరివారితః ॥33॥

న త్వామభిభవిష్యన్తి లోకేశాః కిముతాపరే
త్వచ్ఛాసనాతిగాన్దైత్యాంశ్చక్రం మే సూదయిష్యతి ॥34॥

రక్షిష్యే సర్వతోఽహం త్వాం సానుగం సపరిచ్ఛదమ్
సదా సన్నిహితం వీర తత్ర మాం ద్రక్ష్యతే భవాన్ ॥35॥

తత్ర దానవదైత్యానాం సఙ్గాత్తే భావ ఆసురః
దృష్ట్వా మదనుభావం వై సద్యః కుణ్ఠో వినఙ్క్ష్యతి ॥36॥

అధ్యాయము – 23

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తవన్తం పురుషం పురాతనం మహానుభావోఽఖిలసాధుసమ్మతః
బద్ధాఞ్జలిర్బాష్పకలాకులేక్షణో భక్త్యుత్కలో గద్గదయా గిరాబ్రవీత్ ॥1॥

శ్రీబలిరువాచ
అహో ప్రణామాయ కృతః సముద్యమః ప్రపన్నభక్తార్థవిధౌ సమాహితః
యల్లోకపాలైస్త్వదనుగ్రహోఽమరైరలబ్ధపూర్వోఽపసదేఽసురేఽర్పితః ॥2॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్త్వా హరిమానత్య బ్రహ్మాణం సభవం తతః
వివేశ సుతలం ప్రీతో బలిర్ముక్తః సహాసురైః ॥3॥

ఏవమిన్ద్రాయ భగవాన్ప్రత్యానీయ త్రివిష్టపమ్
పూరయిత్వాదితేః కామమశాసత్సకలం జగత్ ॥4॥

లబ్ధప్రసాదం నిర్ముక్తం పౌత్రం వంశధరం బలిమ్

నిశామ్య భక్తిప్రవణః ప్రహ్రాద ఇదమబ్రవీత్ ॥5॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ
నేమం విరిఞ్చో లభతే ప్రసాదం న శ్రీర్న శర్వః కిముతాపరేఽన్యే
యన్నోఽసురాణామసి దుర్గపాలో విశ్వాభివన్ద్యైరభివన్దితాఙ్ఘ్రిః ॥6॥

యత్పాదపద్మమకరన్దనిషేవణేన
బ్రహ్మాదయః శరణదాశ్నువతే విభూతీః
కస్మాద్వయం కుసృతయః ఖలయోనయస్తే
దాక్షిణ్యదృష్టిపదవీం భవతః ప్రణీతాః ॥7॥

చిత్రం తవేహితమహోఽమితయోగమాయా
లీలావిసృష్టభువనస్య విశారదస్య
సర్వాత్మనః సమదృశోఽవిషమః స్వభావో
భక్తప్రియో యదసి కల్పతరుస్వభావః ॥8॥

శ్రీభగవానువాచ
వత్స ప్రహ్రాద భద్రం తే ప్రయాహి సుతలాలయమ్
మోదమానః స్వపౌత్రేణ జ్ఞాతీనాం సుఖమావహ ॥9॥

నిత్యం ద్రష్టాసి మాం తత్ర గదాపాణిమవస్థితమ్
మద్దర్శనమహాహ్లాద ధ్వస్తకర్మనిబన్ధనః ॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఆజ్ఞాం భగవతో రాజన్ప్రహ్రాదో బలినా సహ
బాఢమిత్యమలప్రజ్ఞో మూర్ధ్న్యాధాయ కృతాఞ్జలిః ॥11॥

పరిక్రమ్యాదిపురుషం సర్వాసురచమూపతిః
ప్రణతస్తదనుజ్ఞాతః ప్రవివేశ మహాబిలమ్ ॥12॥

అథాహోశనసం రాజన్హరిర్నారాయణోఽన్తికే
ఆసీనమృత్విజాం మధ్యే సదసి బ్రహ్మవాదినామ్ ॥13॥

బ్రహ్మన్సన్తను శిష్యస్య కర్మచ్ఛిద్రం వితన్వతః
యత్తత్కర్మసు వైషమ్యం బ్రహ్మదృష్టం సమం భవేత్ ॥14॥

శ్రీశుక్ర ఉవాచ
కుతస్తత్కర్మవైషమ్యం యస్య కర్మేశ్వరో భవాన్
యజ్ఞేశో యజ్ఞపురుషః సర్వభావేన పూజితః ॥15॥

మన్త్రతస్తన్త్రతశ్ఛిద్రం దేశకాలార్హవస్తుతః
సర్వం కరోతి నిశ్ఛిద్రమనుసఙ్కీర్తనం తవ ॥16॥

తథాపి వదతో భూమన్కరిష్యామ్యనుశాసనమ్
ఏతచ్ఛ్రేయః పరం పుంసాం యత్తవాజ్ఞానుపాలనమ్ ॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ప్రతినన్ద్య హరేరాజ్ఞాముశనా భగవానితి
యజ్ఞచ్ఛిద్రం సమాధత్త బలేర్విప్రర్షిభిః సహ ॥18॥

ఏవం బలేర్మహీం రాజన్భిక్షిత్వా వామనో హరిః
దదౌ భ్రాత్రే మహేన్ద్రాయ త్రిదివం యత్పరైర్హృతమ్ ॥19॥

ప్రజాపతిపతిర్బ్రహ్మా దేవర్షిపితృభూమిపైః
దక్షభృగ్వఙ్గిరోముఖ్యైః కుమారేణ భవేన చ ॥20॥

కశ్యపస్యాదితేః ప్రీత్యై సర్వభూతభవాయ చ
లోకానాం లోకపాలానామకరోద్వామనం పతిమ్ ॥21॥

వేదానాం సర్వదేవానాం ధర్మస్య యశసః శ్రియః
మఙ్గలానాం వ్రతానాం చ కల్పం స్వర్గాపవర్గయోః ॥22॥

ఉపేన్ద్రం కల్పయాం చక్రే పతిం సర్వవిభూతయే
తదా సర్వాణి భూతాని భృశం ముముదిరే నృప ॥23॥

తతస్త్విన్ద్రః పురస్కృత్య దేవయానేన వామనమ్
లోకపాలైర్దివం నిన్యే బ్రహ్మణా చానుమోదితః ॥24॥

ప్రాప్య త్రిభువనం చేన్ద్ర ఉపేన్ద్రభుజపాలితః
శ్రియా పరమయా జుష్టో ముముదే గతసాధ్వసః ॥25॥

బ్రహ్మా శర్వః కుమారశ్చ భృగ్వాద్యా మునయో నృప
పితరః సర్వభూతాని సిద్ధా వైమానికాశ్చ యే ॥26॥

సుమహత్కర్మ తద్విష్ణోర్గాయన్తః పరమద్భుతమ్
ధిష్ణ్యాని స్వాని తే జగ్మురదితిం చ శశంసిరే ॥27॥

సర్వమేతన్మయాఖ్యాతం భవతః కులనన్దన
ఉరుక్రమస్య చరితం శ్రోతౄణామఘమోచనమ్ ॥28॥

పారం మహిమ్న ఉరువిక్రమతో గృణానో
యః పార్థివాని విమమే స రజాంసి మర్త్యః
కిం జాయమాన ఉత జాత ఉపైతి మర్త్య
ఇత్యాహ మన్త్రదృగృషిః పురుషస్య యస్య ॥29॥

య ఇదం దేవదేవస్య హరేరద్భుతకర్మణః
అవతారానుచరితం శృణ్వన్యాతి పరాం గతిమ్ ॥30॥

క్రియమాణే కర్మణీదం దైవే పిత్ర్యేఽథ మానుషే
యత్ర యత్రానుకీర్త్యేత తత్తేషాం సుకృతం విదుః ॥31॥

అధ్యాయము – 24

శ్రీరాజోవాచ
భగవఞ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి హరేరద్భుతకర్మణః
అవతారకథామాద్యాం మాయామత్స్యవిడమ్బనమ్ ॥1॥

యదర్థమదధాద్రూపం మాత్స్యం లోకజుగుప్సితమ్
తమఃప్రకృతిదుర్మర్షం కర్మగ్రస్త ఇవేశ్వరః ॥2॥

ఏతన్నో భగవన్సర్వం యథావద్వక్తుమర్హసి
ఉత్తమశ్లోకచరితం సర్వలోకసుఖావహమ్ ॥3॥

శ్రీసూత ఉవాచ
ఇత్యుక్తో విష్ణురాతేన భగవాన్బాదరాయణిః
ఉవాచ చరితం విష్ణోర్మత్స్యరూపేణ యత్కృతమ్ ॥4॥

శ్రీశుక ఉవాచ
గోవిప్రసురసాధూనాం ఛన్దసామపి చేశ్వరః
రక్షామిచ్ఛంస్తనూర్ధత్తే ధర్మస్యార్థస్య చైవ హి ॥5॥

ఉచ్చావచేషు భూతేషు చరన్వాయురివేశ్వరః
నోచ్చావచత్వం భజతే నిర్గుణత్వాద్ధియో గుణైః ॥6॥

ఆసీదతీతకల్పాన్తే బ్రాహ్మో నైమిత్తికో లయః
సముద్రోపప్లుతాస్తత్ర లోకా భూరాదయో నృప ॥7॥

కాలేనాగతనిద్రస్య ధాతుః శిశయిషోర్బలీ
ముఖతో నిఃసృతాన్వేదాన్హయగ్రీవోऽన్తికేऽహరత్ ॥8॥

జ్ఞాత్వా తద్దానవేన్ద్రస్య హయగ్రీవస్య చేష్టితమ్
దధార శఫరీరూపం భగవాన్హరిరీశ్వరః ॥9॥

తత్ర రాజఋషిః కశ్చిన్నామ్నా సత్యవ్రతో మహాన్
నారాయణపరోऽతపత్తపః స సలిలాశనః ॥10॥

యోऽసావస్మిన్మహాకల్పే తనయః స వివస్వతః
శ్రాద్ధదేవ ఇతి ఖ్యాతో మనుత్వే హరిణార్పితః ॥11॥

ఏకదా కృతమాలాయాం కుర్వతో జలతర్పణమ్
తస్యాఞ్జల్యుదకే కాచిచ్ఛఫర్యేకాభ్యపద్యత ॥12॥

సత్యవ్రతోऽఞ్జలిగతాం సహ తోయేన భారత
ఉత్ససర్జ నదీతోయే శఫరీం ద్రవిడేశ్వరః ॥13॥

తమాహ సాతికరుణం మహాకారుణికం నృపమ్
యాదోభ్యో జ్ఞాతిఘాతిభ్యో దీనాం మాం దీనవత్సల
కథం విసృజసే రాజన్భీతామస్మిన్సరిజ్జలే ॥14॥

తమాత్మనోऽనుగ్రహార్థం ప్రీత్యా మత్స్యవపుర్ధరమ్

అజానన్రక్షణార్థాయ శఫర్యాః స మనో దధే॥15॥

తస్యా దీనతరం వాక్యమాశ్రుత్య స మహీపతిః
కలశాప్సు నిధాయైనాం దయాలుర్నిన్య ఆశ్రమమ్॥16॥

సా తు తత్రైకరాత్రేణ వర్ధమానా కమణ్డలౌ
అలబ్ధ్వాత్మావకాశం వా ఇదమాహ మహీపతిమ్॥17॥

నాహం కమణ్డలావస్మిన్కృచ్ఛ్రం వస్తుమిహోత్సహే
కల్పయౌకః సువిపులం యత్రాహం నివసే సుఖమ్॥18॥

స ఏనాం తత ఆదాయ న్యధాదౌదఞ్చనోదకే
తత్ర క్షిప్తా ముహూర్తేన హస్తత్రయమవర్ధత॥19॥

న మ ఏతదలం రాజన్సుఖం వస్తుముదఞ్చనమ్
పృథు దేహి పదం మహ్యం యత్త్వాహం శరణం గతా॥20॥

తత ఆదాయ సా రాజ్ఞా క్షిప్తా రాజన్సరోవరే
తదావృత్యాత్మనా సోఽయం మహామీనోఽన్వవర్ధత॥21॥

నైతన్మే స్వస్తయే రాజన్నుదకం సలిలౌకసః
నిధేహి రక్షాయోగేన హ్రదే మామవిదాసిని॥22॥

ఇత్యుక్తః సోఽనయన్మత్స్యం తత్ర తత్రావిదాసిని
జలాశయేఽసమ్మితం తం సముద్రే ప్రాక్షిపజ్ఝషమ్॥23॥

క్షిప్యమాణస్తమాహేదమిహ మాం మకరాదయః
అదన్త్యతిబలా వీర మాం నేహోత్స్రష్టుమర్హసి॥24॥

ఏవం విమోహితస్తేన వదతా వల్గుభారతీమ్
తమాహ కో భవానస్మాన్మత్స్యరూపేణ మోహయన్॥25॥

నైవం వీర్యో జలచరో దృష్టోఽస్మాభిః శ్రుతోఽపి వా
యో భవాన్యోజనశతమహ్నాభివ్యానశే సరః॥26॥

నూనం త్వం భగవాన్సాక్షాద్ధరిర్నారాయణోఽవ్యయః
అనుగ్రహాయ భూతానాం ధత్సే రూపం జలౌకసామ్॥27॥

నమస్తే పురుషశ్రేష్ఠ స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయేశ్వర
భక్తానాం నః ప్రపన్నానాం ముఖ్యో హ్యాత్మగతిర్విభో॥28॥

సర్వే లీలావతారాస్తే భూతానాం భూతిహేతవః
జ్ఞాతుమిచ్ఛామ్యదో రూపం యదర్థం భవతా ధృతమ్॥29॥

న తేఽరవిన్దాక్ష పదోపసర్పణం మృషా భవేత్సర్వసుహృత్ప్రియాత్మనః
యథేతరేషాం పృథగాత్మనాం సతామదీదృశో యద్వపురద్భుతం హి నః॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి బ్రువాణం నృపతిం జగత్పతిః సత్యవ్రతం మత్స్యవపుర్యుగక్షయే
విహర్తుకామః ప్రలయార్ణవేఽబ్రవీచ్చికీర్షురేకాన్తజనప్రియః ప్రియమ్ ॥31॥

శ్రీభగవానువాచ
సప్తమే హ్యద్యతనాదూర్ధ్వమహన్యేతదరిన్దమ
నిమఙ్క్ష్యత్యప్యయామ్భోధౌ త్రైలోక్యం భూర్భువాదికమ్ ॥32॥

త్రిలోక్యాం లీయమానాయాం సంవర్తామ్భసి వై తదా
ఉపస్థాస్యతి నౌః కాచిద్విశాలా త్వాం మయేరితా ॥33॥

త్వం తావదోషధీః సర్వా బీజాన్యుచ్చావచాని చ
సప్తర్షిభిః పరివృతః సర్వసత్త్వోపబృంహితః ॥34॥

ఆరుహ్య బృహతీం నావం విచరిష్యస్యవిక్లవః
ఏకార్ణవే నిరాలోకే ఋషీణామేవ వర్చసా ॥35॥

దోధూయమానాం తాం నావం సమీరేణ బలీయసా
ఉపస్థితస్య మే శృఙ్గే నిబధ్నీహి మహాహినా ॥36॥

అహం త్వామృషిభిః సార్ధం సహనావముదన్వతి
వికర్షన్విచరిష్యామి యావద్బ్రాహ్మీ నిశా ప్రభో ॥37॥

మదీయం మహిమానం చ పరం బ్రహ్మేతి శబ్దితమ్
వేత్స్యస్యనుగృహీతం మే సమ్ప్రశ్నైర్వివృతం హృది ॥38॥

ఇత్థమాదిశ్య రాజానం హరిరన్తరధీయత
సోఽన్వవైక్షత తం కాలం యం హృషీకేశ ఆదిశత్ ॥39॥

ఆస్తీర్య దర్భాన్ప్రాక్కూలాన్రాజర్షిః ప్రాగుదఙ్ముఖః
నిషసాద హరేః పాదౌ చిన్తయన్మత్స్యరూపిణః ॥40॥

తతః సముద్ర ఉద్వేలః సర్వతః ప్లావయన్మహీమ్
వర్ధమానో మహామేఘైర్వర్షద్భిః సమదృశ్యత ॥41॥

ధ్యాయన్భగవదాదేశం దదృశే నావమాగతామ్
తామారురోహ విప్రేన్ద్రైరాదాయౌషధివీరుధః ॥42॥

తమూచుర్మునయః ప్రీతా రాజన్ధ్యాయస్వ కేశవమ్
స వై నః సఙ్కటాదస్మాదవితా శం విధాస్యతి ॥43॥

సోఽనుధ్యాతస్తతో రాజ్ఞా ప్రాదురాసీన్మహార్ణవే
ఏకశృఙ్గధరో మత్స్యో హైమో నియుతయోజనః ॥44॥

నిబధ్య నావం తచ్ఛృఙ్గే యథోక్తో హరిణా పురా
వరత్రేణాహినా తుష్టస్తుష్టావ మధుసూదనమ్ ॥45॥

శ్రీరాజోవాచ
అనాద్యవిద్యోపహతాత్మసంవిదస్తన్మూలసంసారపరిశ్రమాతురాః
యదృచ్ఛయోపసృతా యమాప్నుయుర్విముక్తిదో నః పరమో గురుర్భవాన్॥46॥

జనోఽబుధోఽయం నిజకర్మబన్ధనః సుఖేచ్ఛయా కర్మ సమీహతేఽసుఖమ్
యత్సేవయా తాం విధునోత్యసన్మతిం గ్రన్థిం స భిన్ద్యాద్ధృదయం స నో గురుః॥47॥

యత్సేవయాగ్నేరివ రుద్రరోదనం పుమాన్విజహ్యాన్మలమాత్మనస్తమః
భజేత వర్ణం నిజమేష సోఽవ్యయో భూయాత్స ఈశః పరమో గురోర్గురుః॥48॥

న యత్ప్రసాదాయుతభాగలేశమన్యే చ దేవా గురవో జనాః స్వయమ్
కర్తుం సమేతాః ప్రభవన్తి పుంసస్తమీశ్వరం త్వాం శరణం ప్రపద్యే॥49॥

అచక్షురన్ధస్య యథాగ్రణీః కృతస్తథా జనస్యావిదుషోఽబుధో గురుః
త్వమర్కదృక్సర్వదృశాం సమీక్షణో వృతో గురుర్నః స్వగతిం బుభుత్సతామ్॥50॥

జనో జనస్యాదిశతేఽసతీం గతిం యయా ప్రపద్యేత దురత్యయం తమః
త్వం త్వవ్యయం జ్ఞానమమోఘమఞ్జసా ప్రపద్యతే యేన జనో నిజం పదమ్॥51॥

త్వం సర్వలోకస్య సుహృత్ప్రియేశ్వరో హ్యాత్మా గురుర్జ్ఞానమభీష్టసిద్ధిః
తథాపి లోకో న భవన్తమన్ధధీర్జానాతి సన్తం హృది బద్ధకామః॥52॥

తం త్వామహం దేవవరం వరేణ్యం ప్రపద్య ఈశం ప్రతిబోధనాయ
ఛిన్ధ్యర్థదీపైర్భగవన్వచోభిర్గ్రన్థీన్హృదయ్యాన్వివృణు స్వమోకః॥53॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తవన్తం నృపతిం భగవానాదిపూరుషః
మత్స్యరూపీ మహామ్భోధౌ విహరంస్తత్త్వమబ్రవీత్॥54॥

పురాణసంహితాం దివ్యాం సాఙ్ఖ్యయోగక్రియావతీమ్
సత్యవ్రతస్య రాజర్షేరాత్మగుహ్యమశేషతః॥55॥

అశ్రౌషీదృషిభిః సాకమాత్మతత్త్వమసంశయమ్
నావ్యాసీనో భగవతా ప్రోక్తం బ్రహ్మ సనాతనమ్॥56॥

అతీతప్రలయాపాయ ఉత్థితాయ స వేధసే
హత్వాసురం హయగ్రీవం వేదాన్ప్రత్యాహరద్ధరిః॥57॥

స తు సత్యవ్రతో రాజా జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః
విష్ణోః ప్రసాదాత్కల్పేఽస్మిన్నాసీద్వైవస్వతో మనుః॥58॥

సత్యవ్రతస్య రాజర్షేర్మాయామత్స్యస్య శార్ఙ్గిణః
సంవాదం మహదాఖ్యానం శ్రుత్వా ముచ్యేత కిల్బిషాత్॥59॥

అవతారం హరేర్యోఽయం కీర్తయేదన్వహం నరః
సఙ్కల్పాస్తస్య సిధ్యన్తి స యాతి పరమాం గతిమ్॥60॥

ప్రలయపయసి ధాతుః సుప్తశక్తేర్ముఖేభ్యః
శ్రుతిగణమపనీతం ప్రత్యుపాదత్త హత్వా
దితిజమకథయద్యో బ్రహ్మ సత్యవ్రతానాం
తమహమఖిలహేతుం జిహ్మమీనం నతోఽస్మి॥61॥

॥అష్టమ స్కంధము సంపూర్ణం॥

నవమ స్కంధము

అధ్యాయము – 1

శ్రీరాజోవాచ
మన్వన్తరాణి సర్వాణి త్వయోక్తాని శ్రుతాని మే
వీర్యాణ్యనన్తవీర్యస్య హరేస్తత్ర కృతాని చ. ||1||

యోऽసౌ సత్యవ్రతో నామ రాజర్షిర్ద్రవిడేశ్వరః
జ్ఞానం యోऽతీతకల్పాన్తే లేభే పురుషసేవయా. ||2||

స వై వివస్వతః పుత్రో మనురాసీదితి శ్రుతమ్
త్వత్తస్తస్య సుతాః ప్రోక్తా ఇక్ష్వాకుప్రముఖా నృపాః. ||3||

తేషాం వంశం పృథగ్బ్రహ్మన్వంశానుచరితాని చ
కీర్తయస్వ మహాభాగ నిత్యం శుశ్రూషతాం హి నః. ||4||

యే భూతా యే భవిష్యాశ్చ భవన్త్యద్యతనాశ్చ యే
తేషాం నః పుణ్యకీర్తీనాం సర్వేషాం వద విక్రమాన్. ||5||

శ్రీసూత ఉవాచ
ఏవం పరీక్షితా రాజ్ఞా సదసి బ్రహ్మవాదినామ్
పృష్టః ప్రోవాచ భగవాఞ్ఛుకః పరమధర్మవిత్. ||6||

శ్రీశుక ఉవాచ
శ్రూయతాం మానవో వంశః ప్రాచుర్యేణ పరన్తప
న శక్యతే విస్తరతో వక్తుం వర్షశతైరపి. ||7||

పరావరేషాం భూతానామాత్మా యః పురుషః పరః
స ఏవాసీదిదం విశ్వం కల్పాన్తేऽన్యన్న కిఞ్చన. ||8||

తస్య నాభేః సమభవత్పద్మకోషో హిరణ్మయః
తస్మిఞ్జజ్ఞే మహారాజ స్వయమ్భూశ్చతురాననః. ||9||

మరీచిర్మనసస్తస్య జజ్ఞే తస్యాపి కశ్యపః
దాక్షాయణ్యాం తతోऽదిత్యాం వివస్వానభవత్సుతః. ||10||

తతో మనుః శ్రాద్ధదేవః సంజ్ఞాయామాస భారత
శ్రద్ధాయాం జనయామాస దశ పుత్రాన్స ఆత్మవాన్. ||11||

ఇక్ష్వాకునృగశర్యాతి దిష్టధృష్టకరూషకాన్
నరిష్యన్తం పృషధ్రం చ నభగం చ కవిం విభుః. ||12||

అప్రజస్య మనోః పూర్వం వసిష్ఠో భగవాన్కిల

మిత్రావరుణయోరిష్టిం ప్రజార్థమకరోద్విభుః. ॥13॥

తత్ర శ్రద్ధా మనోః పత్నీ హోతారం సమయాచత
దుహిత్రర్థముపాగమ్య ప్రణిపత్య పయోవ్రతా. ॥14॥

ప్రేషితోఽధ్వర్యుణా హోతా వ్యచరత్తత్సమాహితః
గృహీతే హవిషి వాచా వషట్కారం గృణన్ద్విజః. ॥15॥

హోతుస్తద్వ్యభిచారేణ కన్యేలా నామ సాభవత్
తాం విలోక్య మనుః ప్రాహ నాతితుష్టమనా గురుమ్. ॥16॥

భగవన్కిమిదం జాతం కర్మ వో బ్రహ్మవాదినామ్
విపర్యయమహో కష్టం మైవం స్యాద్బ్రహ్మవిక్రియా. ॥17॥

యూయం బ్రహ్మవిదో యుక్తాస్తపసా దగ్ధకిల్బిషాః
కుతః సఙ్కల్పవైషమ్యమనృతం విబుధేష్వివ. ॥18॥

నిశమ్య తద్వచస్తస్య భగవాన్ప్రపితామహః
హోతుర్వ్యతిక్రమం జ్ఞాత్వా బభాషే రవినన్దనమ్. ॥19॥

ఏతత్సఙ్కల్పవైషమ్యం హోతుస్తే వ్యభిచారతః
తథాపి సాధయిష్యే తే సుప్రజాస్త్వం స్వతేజసా. ॥20॥

ఏవం వ్యవసితో రాజన్భగవాన్స మహాయశాః
అస్తౌషీదాదిపురుషమిలాయాః పుంస్త్వకామ్యయా. ॥21॥

తస్మై కామవరం తుష్టో భగవాన్హరిరీశ్వరః
దదావిలాభవత్తేన సుద్యుమ్నః పురుషర్షభః. ॥22॥

స ఏకదా మహారాజ విచరన్మృగయాం వనే
వృతః కతిపయామాత్యైరశ్వమారుహ్య సైన్ధవమ్. ॥23॥

ప్రగృహ్య రుచిరం చాపం శరాంశ్చ పరమాద్భుతాన్
దంశితోఽనుమృగం వీరో జగామ దిశముత్తరామ్. ॥24॥

సుకుమారవనం మేరోరధస్తాత్ప్రవివేశ హ
యత్రాస్తే భగవాఞ్ఛర్వో రమమాణః సహోమయా. ॥25॥

తస్మిన్ప్రవిష్ట ఏవాసౌ సుద్యుమ్నః పరవీరహా
అపశ్యత్స్త్రియమాత్మానమశ్వం చ వడవాం నృప. ॥26॥

తథా తదనుగాః సర్వే ఆత్మలిఙ్గవిపర్యయమ్
దృష్ట్వా విమనసోఽభూవన్వీక్షమాణాః పరస్పరమ్. ॥27॥

శ్రీరాజోవాచ
కథమేవం గుణో దేశః కేన వా భగవన్కృతః
ప్రశ్నమేనం సమాచక్ష్వ పరం కౌతూహలం హి నః. ॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏకదా గిరిశం ద్రష్టుమృషయస్తత్ర సువ్రతాః
దిశో వితిమిరాభాసాః కుర్వన్తః సముపాగమన్. ||29||

తాన్విలోక్యామ్బికా దేవీ వివాసా వ్రీడితా భృశమ్
భర్తురఙ్కాత్సముత్థాయ నీవీమాశ్వథ పర్యధాత్. ||30||

ఋషయోఽపి తయోర్వీక్ష్య ప్రసఙ్గం రమమాణయోః
నివృత్తాః ప్రయయుస్తస్మాన్నరనారాయణాశ్రమమ్. ||31||

తదిదం భగవానాహ ప్రియాయాః ప్రియకామ్యయా
స్థానం యః ప్రవిశేదేతత్స వై యోషిద్భవేదితి. ||32||

తత ఊర్ధ్వం వనం తద్వై పురుషా వర్జయన్తి హి
సా చానుచరసంయుక్తా విచచార వనాద్వనమ్. ||33||

అథ తామాశ్రమాభ్యాశే చరన్తీం ప్రమదోత్తమామ్
స్త్రీభిః పరివృతాం వీక్ష్య చకమే భగవాన్బుధః. ||34||

సాపి తం చకమే సుభ్రూః సోమరాజసుతం పతిమ్
స తస్యాం జనయామాస పురూరవసమాత్మజమ్. ||35||

ఏవం స్త్రీత్వమనుప్రాప్తః సుద్యుమ్నో మానవో నృపః
సస్మార స కులాచార్యం వసిష్ఠమితి శుశ్రుమ. ||36||

స తస్య తాం దశాం దృష్ట్వా కృపయా భృశపీడితః
సుద్యుమ్నస్యాశయన్పుంస్త్వముపాధావత శఙ్కరమ్. ||37||

తుష్టస్తస్మై స భగవానృషయే ప్రియమావహన్
స్వాం చ వాచమృతాం కుర్వన్నిదమాహ విశామ్పతే. ||38||

మాసం పుమాన్స భవితా మాసం స్త్రీ తవ గోత్రజః
ఇత్థం వ్యవస్థయా కామం సుద్యుమ్నోఽవతు మేదినీమ్. ||39||

ఆచార్యానుగ్రహాత్కామం లబ్ధ్వా పుంస్త్వం వ్యవస్థయా
పాలయామాస జగతీం నాభ్యనన్దన్స్మ తం ప్రజాః. ||40||

తస్యోత్కలో గయో రాజన్విమలశ్చ త్రయః సుతాః
దక్షిణాపథరాజానో బభూవుర్ధర్మవత్సలాః. ||41||

తతః పరిణతే కాలే ప్రతిష్ఠానపతిః ప్రభుః
పురూరవస ఉత్సృజ్య గాం పుత్రాయ గతో వనమ్. ||42||

అధ్యాయము – 2

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం గతేఽథ సుద్యుమ్నే మనుర్వైవస్వతః సుతే

పుత్రకామస్తపస్తేపే యమునాయాం శతం సమాః. ||1||

తతోఽయజన్మనుర్దేవమపత్యార్థం హరిం ప్రభుమ్
ఇక్ష్వాకుపూర్వజాన్పుత్రాన్లేభే స్వసదృశాన్దశ. ||2||

పృషధ్రస్తు మనోః పుత్రో గోపాలో గురుణా కృతః
పాలయామాస గా యత్తో రాత్ర్యాం వీరాసనవ్రతః. ||3||

ఏకదా ప్రావిశద్గోష్ఠం శార్దూలో నిశి వర్షతి
శయానా గావ ఉత్థాయ భీతాస్తా బభ్రముర్వ్రజే. ||4||

ఏకాం జగ్రాహ బలవాన్సా చుక్రోశ భయాతురా
తస్యాస్తు క్రన్దితం శ్రుత్వా పృషధ్రోఽనుససార హ. ||5||

ఖడ్గమాదాయ తరసా ప్రలీనోడుగణే నిశి
అజానన్నచ్ఛినోద్బభ్రోః శిరః శార్దూలశఙ్కయా. ||6||

వ్యాఘ్రోఽపి వృక్ణశ్రవణో నిస్త్రింశాగ్రాహతస్తతః
నిశ్చక్రామ భృశం భీతో రక్తం పథి సముత్సృజన్. ||7||

మన్యమానో హతం వ్యాఘ్రం పృషధ్రః పరవీరహా
అద్రాక్షీత్స్వహతాం బభ్రుం వ్యుష్టాయాం నిశి దుఃఖితః. ||8||

తం శశాప కులాచార్యః కృతాగసమకామతః
న క్షత్రబన్ధుః శూద్రస్త్వం కర్మణా భవితామునా. ||9||

ఏవం శప్తస్తు గురుణా ప్రత్యగృహ్ణాత్కృతాఞ్జలిః
అధారయద్వ్రతం వీర ఊర్ధ్వరేతా మునిప్రియమ్. ||10||

వాసుదేవే భగవతి సర్వాత్మని పరేఽమలే
ఏకాన్తిత్వం గతో భక్త్యా సర్వభూతసుహృత్సమః. ||11||

విముక్తసఙ్గః శాన్తాత్మా సంయతాక్షోఽపరిగ్రహః
యదృచ్ఛయోపపన్నేన కల్పయన్వృత్తిమాత్మనః. ||12||

ఆత్మన్యాత్మానమాధాయ జ్ఞానతృప్తః సమాహితః
విచచార మహీమేతాం జడాన్ధబధిరాకృతిః. ||13||

ఏవం వృత్తో వనం గత్వా దృష్ట్వా దావాగ్నిముత్థితమ్
తేనోపయుక్తకరణో బ్రహ్మ ప్రాప పరం మునిః. ||14||

కవిః కనీయాన్విషయేషు నిఃస్పృహో విసృజ్య రాజ్యం సహ బన్ధుభిర్వనమ్
నివేశ్య చిత్తే పురుషం స్వరోచిషం వివేశ కైశోరవయాః పరం గతః. ||15||

కరూషాన్మానవాదాసన్కారూషాః క్షత్రజాతయః
ఉత్తరాపథగోప్తారో బ్రహ్మణ్యా ధర్మవత్సలాః. ||16||

ధృష్టాద్ధార్ష్టమభూత్క్షత్రం బ్రహ్మభూయం గతం క్షితౌ
నృగస్య వంశః సుమతిర్భూతజ్యోతిస్తతో వసుః. ||17||

వసోః ప్రతీకస్తత్పుత్ర ఓఘవానోఘవత్పితా
కన్యా చౌఘవతీ నామ సుదర్శన ఉవాహ తామ్. ||18||

చిత్రసేనో నరిష్యన్తాదృక్షస్తస్య సుతోఽభవత్
తస్య మీఢ్వాంస్తతః పూర్ణ ఇన్ద్రసేనస్తు తత్సుతః. ||19||

వీతిహోత్రస్త్విన్ద్రసేనాత్తస్య సత్యశ్రవా అభూత్
ఉరుశ్రవాః సుతస్తస్య దేవదత్తస్తతోఽభవత్. ||20||

తతోఽగ్నివేశ్యో భగవానగ్నిః స్వయమభూత్సుతః
కానీన ఇతి విఖ్యాతో జాతూకర్ణ్యో మహానృషిః. ||21||

తతో బ్రహ్మకులం జాతమాగ్నివేశ్యాయనం నృప
నరిష్యన్తాన్వయః ప్రోక్తో దిష్టవంశమతః శృణు. ||22||

నాభాగో దిష్టపుత్రోఽన్యః కర్మణా వైశ్యతాం గతః
భలన్దనః సుతస్తస్య వత్సప్రీతిర్భలన్దనాత్. ||23||

వత్సప్రీతేః సుతః ప్రాంశుస్తత్సుతం ప్రమతిం విదుః
ఖనిత్రః ప్రమతేస్తస్మాచ్చాక్షుషోఽథ వివింశతిః. ||24||

వివింశతేః సుతో రమ్భః ఖనీనేత్రోఽస్య ధార్మికః
కరన్ధమో మహారాజ తస్యాసీదాత్మజో నృప. ||25||

తస్యావీక్షిత్సుతో యస్య మరుత్తశ్చక్రవర్త్యభూత్
సంవర్తోఽయాజయద్యం వై మహాయోగ్యఙ్గిరఃసుతః. ||26||

మరుత్తస్య యథా యజ్ఞో న తథాన్యోఽస్తి కశ్చన
సర్వం హిరణ్మయం త్వాసీద్యత్కిఞ్చిచ్చాస్య శోభనమ్. ||27||

అమాద్యదిన్ద్రః సోమేన దక్షిణాభిర్ద్విజాతయః
మరుతః పరివేష్టారో విశ్వేదేవాః సభాసదః. ||28||

మరుత్తస్య దమః పుత్రస్తస్యాసీద్రాజ్యవర్ధనః
సుధృతిస్తత్సుతో జజ్ఞే సౌధృతేయో నరః సుతః. ||29||

తత్సుతః కేవలస్తస్మాద్ధున్ధుమాన్వేగవాంస్తతః
బుధస్తస్యాభవద్యస్య తృణబిన్దుర్మహీపతిః. ||30||

తం భేజేఽలమ్బుషా దేవీ భజనీయగుణాలయమ్
వరాప్సరా యతః పుత్రాః కన్యా చేలవిలాభవత్. ||31||

యస్యాముత్పాదయామాస విశ్రవా ధనదం సుతమ్
ప్రాదాయ విద్యాం పరమామృషిర్యోగేశ్వరః పితుః. ||32||

విశాలః శూన్యబన్ధుశ్చ ధూమ్రకేతుశ్చ తత్సుతాః
విశాలో వంశకృద్రాజా వైశాలీం నిర్మమే పురీమ్. ||33||

హేమచన్ద్రః సుతస్తస్య ధూమ్రాక్షస్తస్య చాత్మజః
తత్పుత్రాత్సంయమాదాసీత్కృశాశ్వః సహదేవజః. ||34||

కృశాశ్వాత్సోమదత్తోఽభూద్యోఽశ్వమేధైరిడస్పతిమ్
ఇష్ట్వా పురుషమాపాగ్ర్యాం గతిం యోగేశ్వరాశ్రితామ్. ||35||

సౌమదత్తిస్తు సుమతిస్తత్పుత్రో జనమేజయః
ఏతే వైశాలభూపాలాస్తృణబిన్దోర్యశోధరాః. ||36||

అధ్యాయము – 3

శ్రీశుక ఉవాచ
శర్యాతిర్మానవో రాజా బ్రహ్మిష్ఠః సమ్బభూవ హ
యో వా అఙ్గిరసాం సత్రే ద్వితీయమహరూచివాన్. ||1||

సుకన్యా నామ తస్యాసీత్కన్యా కమలలోచనా
తయా సార్ధం వనగతో హ్యగమచ్చ్యవనాశ్రమమ్. ||2||

సా సఖీభిః పరివృతా విచిన్వన్త్యఙ్ఘ్రిపాన్వనే
వల్మీకరన్ధ్రే దదృశే ఖద్యోతే ఇవ జ్యోతిషీ. ||3||

తే దైవచోదితా బాలా జ్యోతిషీ కణ్టకేన వై
అవిధ్యన్ముగ్ధభావేన సుస్రావాసృక్తతో బహిః. ||4||

శకృన్మూత్రనిరోధోఽభూత్సైనికానాం చ తత్క్షణాత్
రాజర్షిస్తముపాలక్ష్య పురుషాన్విస్మితోఽబ్రవీత్. ||5||

అప్యభద్రం న యుష్మాభిర్భార్గవస్య విచేష్టితమ్
వ్యక్తం కేనాపి నస్తస్య కృతమాశ్రమదూషణమ్. ||6||

సుకన్యా ప్రాహ పితరం భీతా కిఞ్చిత్కృతం మయా
ద్వే జ్యోతిషీ అజానన్త్యా నిర్భిన్నే కణ్టకేన వై. ||7||

దుహితుస్తద్వచః శ్రుత్వా శర్యాతిర్జాతసాధ్వసః
మునిం ప్రసాదయామాస వల్మీకాన్తర్హితం శనైః. ||8||

తదభిప్రాయమాజ్ఞాయ ప్రాదాద్దుహితరం మునేః
కృచ్ఛ్రాన్ముక్తస్తమామన్త్ర్య పురం ప్రాయాత్సమాహితః. ||9||

సుకన్యా చ్యవనం ప్రాప్య పతిం పరమకోపనమ్
ప్రీణయామాస చిత్తజ్ఞా అప్రమత్తానువృత్తిభిః. ||10||

కస్యచిత్త్వథ కాలస్య నాసత్యావాశ్రమాగతౌ
తౌ పూజయిత్వా ప్రోవాచ వయో మే దత్తమీశ్వరౌ. ||11||

గ్రహం గ్రహీష్యే సోమస్య యజ్ఞే వామప్యసోమపోః
క్రియతాం మే వయోరూపం ప్రమదానాం యదీప్సితమ్. ||12||

బాఢమిత్యూచతుర్విప్రమభినన్ద్య భిషక్తమౌ
నిమజ్జతాం భవానస్మిన్హ్రదే సిద్ధవినిర్మితే. ||13||

ఇత్యుక్తో జరయా గ్రస్త దేహో ధమనిసన్తతః
హ్రదం ప్రవేశితోఽశ్విభ్యాం వలీపలితవిగ్రహః. ||14||

పురుషాస్త్రయ ఉత్తస్థురపీవ్యా వనితాప్రియాః
పద్మస్రజః కుణ్డలినస్తుల్యరూపాః సువాససః. ||15||

తాన్నిరీక్ష్య వరారోహా సరూపాన్సూర్యవర్చసః
అజానతీ పతిం సాధ్వీ అశ్వినౌ శరణం యయౌ. ||16||

దర్శయిత్వా పతిం తస్యై పాతివ్రత్యేన తోషితౌ
ఋషిమామన్త్ర్య యయతుర్విమానేన త్రివిష్టపమ్. ||17||

యక్ష్యమాణోఽథ శర్యాతిశ్చ్యవనస్యాశ్రమం గతః
దదర్శ దుహితుః పార్శ్వే పురుషం సూర్యవర్చసమ్. ||18||

రాజా దుహితరం ప్రాహ కృతపాదాభివన్దనామ్
ఆశిషశ్చాప్రయుఞ్జానో నాతిప్రీతిమనా ఇవ. ||19||

చికీర్షితం తే కిమిదం పతిస్త్వయా ప్రలమ్భితో లోకనమస్కృతో మునిః
యత్త్వం జరాగ్రస్తమసత్యసమ్మతం విహాయ జారం భజసేఽముమధ్వగమ్. ||20||

కథం మతిస్తేఽవగతాన్యథా సతాం కులప్రసూతే కులదూషణం త్విదమ్
బిభర్షి జారం యదపత్రపా కులం పితుశ్చ భర్తుశ్చ నయస్యధస్తమః. ||21||

ఏవం బ్రువాణం పితరం స్మయమానా శుచిస్మితా
ఉవాచ తాత జామాతా తవైష భృగునన్దనః. ||22||

శశంస పిత్రే తత్సర్వం వయోరూపాభిలమ్భనమ్
విస్మితః పరమప్రీతస్తనయాం పరిషస్వజే. ||23||

సోమేన యాజయన్వీరం గ్రహం సోమస్య చాగ్రహీత్
అసోమపోరప్యశ్వినోశ్చ్యవనః స్వేన తేజసా. ||24||

హన్తుం తమాదదే వజ్రం సద్యో మన్యురమర్షితః
సవజ్రం స్తమ్భయామాస భుజమిన్ద్రస్య భార్గవః. ||25||

అన్వజానంస్తతః సర్వే గ్రహం సోమస్య చాశ్వినోః
భిషజావితి యత్పూర్వం సోమాహుత్యా బహిష్కృతౌ. ||26||

ఉత్తానబర్హిరానర్తో భూరిషేణ ఇతి త్రయః
శర్యాతేరభవన్పుత్రా ఆనర్తాద్రేవతోఽభవత్. ||27||

సోఽన్తఃసముద్రే నగరీం వినిర్మాయ కుశస్థలీమ్
ఆస్థితోఽభుఙ్క్త విషయానానర్తాదీనరిన్దమ. ||28||

తస్య పుత్రశతం జజ్ఞే కకుద్మిజ్యేష్ఠముత్తమమ్
కకుద్మీ రేవతీం కన్యాం స్వామాదాయ విభుం గతః. ||29||

పుత్ర్యా వరం పరిప్రష్టుం బ్రహ్మలోకమపావృతమ్
ఆవర్తమానే గాన్ధర్వే స్థితోఽలబ్ధక్షణః క్షణమ్. ||30||

తదన్త ఆద్యమానమ్య స్వాభిప్రాయం న్యవేదయత్
తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్బ్రహ్మా ప్రహస్య తమువాచ హ. ||31||

అహో రాజన్నిరుద్ధాస్తే కాలేన హృది యే కృతాః
తత్పుత్రపౌత్రనప్తౄణాం గోత్రాణి చ న శృణ్మహే. ||32||

కాలోఽభియాతస్త్రిణవ చతుర్యుగవికల్పితః
తద్గచ్ఛ దేవదేవాంశో బలదేవో మహాబలః. ||33||

కన్యారత్నమిదం రాజన్నరరత్నాయ దేహి భోః
భువో భారావతారాయ భగవాన్భూతభావనః. ||34||

అవతీర్ణో నిజాంశేన పుణ్యశ్రవణకీర్తనః
ఇత్యాదిష్టోఽభివన్ద్యాజం నృపః స్వపురమాగతః
త్యక్తం పుణ్యజనత్రాసాద్భ్రాతృభిర్దిక్ష్వవస్థితైః. ||35||

సుతాం దత్త్వానవద్యాఙ్గీం బలాయ బలశాలినే
బదర్యాఖ్యం గతో రాజా తప్తుం నారాయణాశ్రమమ్. ||36||

అధ్యాయము – 4

శ్రీశుక ఉవాచ
నాభాగో నభగాపత్యం యం తతం భ్రాతరః కవిమ్
యవిష్ఠం వ్యభజన్దాయం బ్రహ్మచారిణమాగతమ్. ||1||

భ్రాతరోఽభాఙ్క్త కిం మహ్యం భజామ పితరం తవ
త్వాం మమార్యాస్తతాభాఙ్క్షుర్మా పుత్రక తదాదృథాః. ||2||

ఇమే అఙ్గిరసః సత్రమాసతేఽద్య సుమేధసః
షష్ఠం షష్ఠముపేత్యాహః కవే ముహ్యన్తి కర్మణి. ||3||

తాంస్త్వం శంసయ సూక్తే ద్వే వైశ్వదేవే మహాత్మనః
తే స్వర్యన్తో ధనం సత్ర పరిశేషితమాత్మనః. ||4||

దాస్యన్తి తేఽథ తానర్చ్ఛ తథా స కృతవాన్యథా
తస్మై దత్త్వా యయుః స్వర్గం తే సత్రపరిశేషణమ్. ||5||

తం కశ్చిత్స్వీకరిష్యన్తం పురుషః కృష్ణదర్శనః

ఉవాచోత్తరతోఽభ్యేత్య మమేదం వాస్తుకం వసు. ॥6॥

మమేదమృషిభిర్దత్తమితి తర్హి స్మ మానవః
స్యాన్నౌ తే పితరి ప్రశ్నః పృష్టవాన్పితరం యథా. ॥7॥

యజ్ఞవాస్తుగతం సర్వముచ్ఛిష్టమృషయః క్వచిత్
చక్రుర్హి భాగం రుద్రాయ స దేవః సర్వమర్హతి. ॥8॥

నాభాగస్తం ప్రణమ్యాహ తవేశ కిల వాస్తుకమ్
ఇత్యాహ మే పితా బ్రహ్మఞ్ఛిరసా త్వాం ప్రసాదయే. ॥9॥

యత్తే పితావదద్ధర్మం త్వం చ సత్యం ప్రభాషసే
దదామి తే మన్త్రదృశో జ్ఞానం బ్రహ్మ సనాతనమ్. ॥10॥

గృహాణ ద్రవిణం దత్తం మత్సత్రపరిశేషితమ్
ఇత్యుక్త్వాన్తర్హితో రుద్రో భగవాన్ధర్మవత్సలః. ॥11॥

య ఏతత్సంస్మరేత్ప్రాతః సాయం చ సుసమాహితః
కవిర్భవతి మన్త్రజ్ఞో గతిం చైవ తథాత్మనః. ॥12॥

నాభాగాదమ్బరీషోఽభూన్మహాభాగవతః కృతీ
నాస్పృశద్బ్రహ్మశాపోఽపి యం న ప్రతిహతః క్వచిత్. ॥13॥

శ్రీరాజోవాచ
భగవఞ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి రాజర్షేస్తస్య ధీమతః
న ప్రాభూద్యత్ర నిర్ముక్తో బ్రహ్మదణ్డో దురత్యయః. ॥14॥

శ్రీశుక ఉవాచ
అమ్బరీషో మహాభాగః సప్తద్వీపవతీం మహీమ్
అవ్యయాం చ శ్రియం లబ్ధ్వా విభవం చాతులం భువి. ॥15॥

మేనేఽతిదుర్లభం పుంసాం సర్వం తత్స్వప్నసంస్తుతమ్
విద్వాన్విభవనిర్వాణం తమో విశతి యత్పుమాన్. ॥16॥

వాసుదేవే భగవతి తద్భక్తేషు చ సాధుషు
ప్రాప్తో భావం పరం విశ్వం యేనేదం లోష్ట్రవత్స్మృతమ్. ॥17॥

స వై మనః కృష్ణపదారవిన్దయోర్వచాంసి వైకుణ్ఠగుణానువర్ణనే
కరౌ హరేర్మన్దిరమార్జనాదిషు శ్రుతిం చకారాచ్యుతసత్కథోదయే. ॥18॥

ముకున్దలిఙ్గాలయదర్శనే దృశౌ తద్భృత్యగాత్రస్పర్శేఽఙ్గసఙ్గమమ్
ఘ్రాణం చ తత్పాదసరోజసౌరభే శ్రీమత్తులస్యా రసనాం తదర్పితే. ॥19॥

పాదౌ హరేః క్షేత్రపదానుసర్పణే శిరో హృషీకేశపదాభివన్దనే
కామం చ దాస్యే న తు కామకామ్యయా యథోత్తమశ్లోకజనాశ్రయా రతిః. ॥20॥

ఏవం సదా కర్మకలాపమాత్మనః పరేఽధియజ్ఞే భగవత్యధోక్షజే

సర్వాత్మభావం విదధన్మహీమిమాం తన్నిష్ఠవిప్రాభిహితః శశాస హ. ॥21॥

ఈజేఽశ్వమేధైరధియజ్ఞమీశ్వరం మహావిభూత్యోపచితాఙ్గదక్షిణైః
తతైర్వసిష్ఠాసితగౌతమాదిభిర్ధన్వన్యభిస్రోతమసౌ సరస్వతీమ్. ॥22॥

యస్య క్రతుషు గీర్వాణైః సదస్యా ఋత్విజో జనాః
తుల్యరూపాశ్చానిమిషా వ్యదృశ్యన్త సువాససః. ॥23॥

స్వర్గో న ప్రార్థితో యస్య మనుజైరమరప్రియః
శృణ్వద్భిరుపగాయద్భిరుత్తమశ్లోకచేష్టితమ్. ॥24॥

సంవర్ధయన్తి యత్కామాః స్వారాజ్యపరిభావితాః
దుర్లభా నాపి సిద్ధానాం ముకున్దం హృది పశ్యతః. ॥25॥

స ఇత్థం భక్తియోగేన తపోయుక్తేన పార్థివః
స్వధర్మేణ హరిం ప్రీణన్సర్వాన్కామాన్శనైర్జహౌ. ॥26॥

గృహేషు దారేషు సుతేషు బన్ధుషు ద్విపోత్తమస్యన్దనవాజివస్తుషు
అక్షయ్యరత్నాభరణామ్బరాదిష్వనన్తకోశేష్వకరోదసన్మతిమ్. ॥27॥

తస్మా అదాద్ధరిశ్చక్రం ప్రత్యనీకభయావహమ్
ఏకాన్తభక్తిభావేన ప్రీతో భక్తాభిరక్షణమ్. ॥28॥

ఆరిరాధయిషుః కృష్ణం మహిష్యా తుల్యశీలయా
యుక్తః సాంవత్సరం వీరో దధార ద్వాదశీవ్రతమ్. ॥29॥

వ్రతాన్తే కార్తికే మాసి త్రిరాత్రం సముపోషితః
స్నాతః కదాచిత్కాలిన్ద్యాం హరిం మధువనేఽర్చయత్. ॥30॥

మహాభిషేకవిధినా సర్వోపస్కరసమ్పదా
అభిషిచ్యామ్బరాకల్పైర్గన్ధమాల్యార్హణాదిభిః. ॥31॥

తద్గతాన్తరభావేన పూజయామాస కేశవమ్
బ్రాహ్మణాంశ్చ మహాభాగాన్సిద్ధార్థానపి భక్తితః. ॥32॥

గవాం రుక్మవిషాణీనాం రూప్యాఙ్ఘ్రీణాం సువాససామ్
పయఃశీలవయోరూప వత్సోపస్కరసమ్పదామ్. ॥33॥

ప్రాహిణోత్సాధువిప్రేభ్యో గృహేషు న్యర్బుదాని షట్
భోజయిత్వా ద్విజానగ్రే స్వాద్వన్నం గుణవత్తమమ్. ॥34॥

లబ్ధకామైరనుజ్ఞాతః పారణాయోపచక్రమే
తస్య తర్హ్యతిథిః సాక్షాద్దుర్వాసా భగవానభూత్. ॥35॥

తమానర్చాతిథిం భూపః ప్రత్యుత్థానాసనార్హణైః
యయాచేఽభ్యవహారాయ పాదమూలముపాగతః. ॥36॥

ప్రతినన్ద్య స తాం యాచ్ఞాం కర్తుమావశ్యకం గతః
నిమమజ్జ బృహద్ధ్యాయన్కాలిన్దీసలిలే శుభే. ||37||

ముహూర్తార్ధావశిష్టాయాం ద్వాదశ్యాం పారణం ప్రతి
చిన్తయామాస ధర్మజ్ఞో ద్విజైస్తద్ధర్మసఙ్కటే. ||38||

బ్రాహ్మణాతిక్రమే దోషో ద్వాదశ్యాం యదపారణే
యత్కృత్వా సాధు మే భూయాదధర్మో వా న మాం స్పృశేత్. ||39||

అమ్భసా కేవలేనాథ కరిష్యే వ్రతపారణమ్
ఆహురబ్భక్షణం విప్రా హ్యశితం నాశితం చ తత్. ||40||

ఇత్యపః ప్రాశ్య రాజర్షిశ్చిన్తయన్మనసాచ్యుతమ్
ప్రత్యచష్ట కురుశ్రేష్ఠ ద్విజాగమనమేవ సః. ||41||

దుర్వాసా యమునాకూలాత్కృతావశ్యక ఆగతః
రాజ్ఞాభినన్దితస్తస్య బుబుధే చేష్టితం ధియా. ||42||

మన్యునా ప్రచలద్గాత్రో భ్రుకుటీకుటిలాననః
బుభుక్షితశ్చ సుతరాం కృతాఞ్జలిమభాషత. ||43||

అహో అస్య నృశంసస్య శ్రియోన్మత్తస్య పశ్యత
ధర్మవ్యతిక్రమం విష్ణోరభక్తస్యేశమానినః. ||44||

యో మామతిథిమాయాతమాతిథ్యేన నిమన్త్ర్య చ
అదత్త్వా భుక్తవాంస్తస్య సద్యస్తే దర్శయే ఫలమ్. ||45||

ఏవం బ్రువాణ ఉత్కృత్య జటాం రోషప్రదీపితః
తయా స నిర్మమే తస్మై కృత్యాం కాలానలోపమామ్. ||46||

తామాపతన్తీం జ్వలతీమసిహస్తాం పదా భువమ్
వేపయన్తీం సముద్వీక్ష్య న చచాల పదాన్నృపః. ||47||

ప్రాగ్దిష్టం భృత్యరక్షాయాం పురుషేణ మహాత్మనా
దదాహ కృత్యాం తాం చక్రం క్రుద్ధాహిమివ పావకః. ||48||

తదభిద్రవదుద్వీక్ష్య స్వప్రయాసం చ నిష్ఫలమ్
దుర్వాసా దుద్రువే భీతో దిక్షు ప్రాణపరీప్సయా. ||49||

తమన్వధావద్భగవద్రథాఙ్గం దావాగ్నిరుద్ధూతశిఖో యథాహిమ్
తథానుషక్తం మునిరీక్షమాణో గుహాం వివిక్షుః ప్రససార మేరోః. ||50||

దిశో నభః క్ష్మాం వివరాన్సముద్రాన్లోకాన్సపాలాంస్త్రిదివం గతః సః
యతో యతో ధావతి తత్ర తత్ర సుదర్శనం దుష్ప్రసహం దదర్శ. ||51||

అలబ్ధనాథః స సదా కుతశ్చిత్సన్త్రస్తచిత్తోఽరణమేషమాణః
దేవం విరిఞ్చం సమగాద్విధాతస్త్రాహ్యాత్మయోనేఽజితతేజసో మామ్. ||52||

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
స్థానం మదీయం సహవిశ్వమేతత్క్రీడావసానే ద్విపరార్ధసంజ్ఞే
భ్రూభఙ్గమాత్రేణ హి సన్దిధక్షోః కాలాత్మనో యస్య తిరోభవిష్యతి. ||53||

అహం భవో దక్షభృగుప్రధానాః ప్రజేశభూతేశసురేశముఖ్యాః
సర్వే వయం యన్నియమం ప్రపన్నా మూర్ధ్న్యార్పితం లోకహితం వహామః. ||54||

ప్రత్యాఖ్యాతో విరిఞ్చేన విష్ణుచక్రోపతాపితః
దుర్వాసాః శరణం యాతః శర్వం కైలాసవాసినమ్. ||55||

శ్రీశఙ్కర ఉవాచ
వయం న తాత ప్రభవామ భూమ్ని యస్మిన్పరేఽన్యేఽప్యజజీవకోశాః
భవన్తి కాలే న భవన్తి హీదృశాః సహస్రశో యత్ర వయం భ్రమామః. ||56||

అహం సనత్కుమారశ్చ నారదో భగవానజః
కపిలోఽపాన్తరతమో దేవలో ధర్మ ఆసురిః. ||57||

మరీచిప్రముఖాశ్చాన్యే సిద్ధేశాః పారదర్శనాః
విదామ న వయం సర్వే యన్మాయాం మాయయావృతాః. ||58||

తస్య విశ్వేశ్వరస్యేదం శస్త్రం దుర్విషహం హి నః
తమేవం శరణం యాహి హరిస్తే శం విధాస్యతి. ||59||

తతో నిరాశో దుర్వాసాః పదం భగవతో యయౌ
వైకుణ్ఠాఖ్యం యదధ్యాస్తే శ్రీనివాసః శ్రియా సహ. ||60||

సన్దహ్యమానోఽజితశస్త్రవహ్నినా తత్పాదమూలే పతితః సవేపథుః
ఆహాచ్యుతానన్త సదీప్సిత ప్రభో కృతాగసం మావహి విశ్వభావన. ||61||

అజానతా తే పరమానుభావం కృతం మయాఘం భవతః ప్రియాణామ్
విధేహి తస్యాపచితిం విధాతర్ముచ్యేత యన్నామ్న్యుదితే నారకోఽపి. ||62||

శ్రీభగవానువాచ
అహం భక్తపరాధీనో హ్యస్వతన్త్ర ఇవ ద్విజ
సాధుభిర్గ్రస్తహృదయో భక్తైర్భక్తజనప్రియః. ||63||

నాహమాత్మానమాశాసే మద్భక్తైః సాధుభిర్వినా
శ్రియం చాత్యన్తికీం బ్రహ్మన్యేషాం గతిరహం పరా. ||64||

యే దారాగారపుత్రాప్త ప్రాణాన్విత్తమిమం పరమ్
హిత్వా మాం శరణం యాతాః కథం తాంస్త్యక్తుముత్సహే. ||65||

మయి నిర్బద్ధహృదయాః సాధవః సమదర్శనాః
వశే కుర్వన్తి మాం భక్త్యా సత్స్త్రియః సత్పతిం యథా. ||66||

మత్సేవయా ప్రతీతం తే సాలోక్యాదిచతుష్టయమ్
నేచ్ఛన్తి సేవయా పూర్ణాః కుతోఽన్యత్కాలవిప్లుతమ్. ||67||

సాధవో హృదయం మహ్యం సాధూనాం హృదయం త్వహమ్
మదన్యత్తే న జానన్తి నాహం తేభ్యో మనాగపి.॥68॥

ఉపాయం కథయిష్యామి తవ విప్ర శృణుష్వ తత్
అయం హ్యాత్మాభిచారస్తే యతస్తం యాహి మా చిరమ్
సాధుషు ప్రహితం తేజః ప్రహర్తుః కురుతేఽశివమ్.॥69॥

తపో విద్యా చ విప్రాణాం నిఃశ్రేయసకరే ఉభే
తే ఏవ దుర్వినీతస్య కల్పేతే కర్తురన్యథా.॥70॥

బ్రహ్మంస్తద్గచ్ఛ భద్రం తే నాభాగతనయం నృపమ్
క్షమాపయ మహాభాగం తతః శాన్తిర్భవిష్యతి.॥71॥

అధ్యాయము – 5

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం భగవతాదిష్టో దుర్వాసాశ్చక్రతాపితః
అమ్బరీషముపావృత్య తత్పాదౌ దుఃఖితోఽగ్రహీత్.॥1॥

తస్య సోద్యమమావీక్ష్య పాదస్పర్శవిలజ్జితః
అస్తావీత్తద్ధరేరస్త్రం కృపయా పీడితో భృశమ్.॥2॥

అమ్బరీష ఉవాచ
త్వమగ్నిర్భగవాన్సూర్యస్త్వం సోమో జ్యోతిషాం పతిః
త్వమాపస్త్వం క్షితిర్వ్యోమ వాయుర్మాత్రేన్ద్రియాణి చ.॥3॥

సుదర్శన నమస్తుభ్యం సహస్రారాచ్యుతప్రియ
సర్వాస్త్రఘాతిన్విప్రాయ స్వస్తి భూయా ఇడస్పతే.॥4॥

త్వం ధర్మస్త్వమృతం సత్యం త్వం యజ్ఞోఽఖిలయజ్ఞభుక్
త్వం లోకపాలః సర్వాత్మా త్వం తేజః పౌరుషం పరమ్.॥5॥

నమః సునాభాఖిలధర్మసేతవే హ్యధర్మశీలాసురధూమకేతవే
త్రైలోక్యగోపాయ విశుద్ధవర్చసే మనోజవాయాద్భుతకర్మణే గృణే.॥6॥

త్వత్తేజసా ధర్మమయేన సంహృతం తమః ప్రకాశశ్చ దృశో మహాత్మనామ్
దురత్యయస్తే మహిమా గిరాం పతే త్వద్రూపమేతత్సదసత్పరావరమ్.॥7॥

యదా విసృష్టస్త్వమనఞ్జనేన వై బలం ప్రవిష్టోఽజిత దైత్యదానవమ్
బాహూదరోర్వఙ్ఘ్రిశిరోధరాణి వృశ్చన్నజస్రం ప్రధనే విరాజసే.॥8॥

స త్వం జగత్త్రాణ ఖలప్రహాణయే నిరూపితః సర్వసహో గదాభృతా
విప్రస్య చాస్మత్కులదైవహేతవే విధేహి భద్రం తదనుగ్రహో హి నః.॥9॥

యద్యస్తి దత్తమిష్టం వా స్వధర్మో వా స్వనుష్ఠితః
కులం నో విప్రదైవం చేద్ద్విజో భవతు విజ్వరః.॥10॥

యది నో భగవాన్ప్రీత ఏకః సర్వగుణాశ్రయః
సర్వభూతాత్మభావేన ద్విజో భవతు విజ్వరః. ‖11‖

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి సంస్తువతో రాజ్ఞో విష్ణుచక్రం సుదర్శనమ్
అశామ్యత్సర్వతో విప్రం ప్రదహద్రాజయాచ్ఞయా. ‖12‖

స ముక్తోఽస్త్రాగ్నితాపేన దుర్వాసాః స్వస్తిమాంస్తతః
ప్రశశంస తముర్వీశం యుఞ్జానః పరమాశిషః. ‖13‖

దుర్వాసా ఉవాచ
అహో అనన్తదాసానాం మహత్త్వం దృష్టమద్య మే
కృతాగసోఽపి యద్రాజన్మఙ్గలాని సమీహసే. ‖14‖

దుష్కరః కో ను సాధూనాం దుస్త్యజో వా మహాత్మనామ్
యైః సఙ్గృహీతో భగవాన్సాత్వతామృషభో హరిః. ‖15‖

యన్నామశ్రుతిమాత్రేణ పుమాన్భవతి నిర్మలః
తస్య తీర్థపదః కిం వా దాసానామవశిష్యతే. ‖16‖

రాజన్ననుగృహీతోఽహం త్వయాతికరుణాత్మనా
మదఘం పృష్ఠతః కృత్వా ప్రాణా యన్మేఽభిరక్షితాః. ‖17‖

రాజా తమకృతాహారః ప్రత్యాగమనకాఙ్క్షయా
చరణావుపసఙ్గృహ్య ప్రసాద్య సమభోజయత్. ‖18‖

సోఽశిత్వాదృతమానీతమాతిథ్యం సార్వకామికమ్
తృప్తాత్మా నృపతిం ప్రాహ భుజ్యతామితి సాదరమ్. ‖19‖

ప్రీతోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి తవ భాగవతస్య వై
దర్శనస్పర్శనాలాపైరాతిథ్యేనాత్మమేధసా. ‖20‖

కర్మావదాతమేతత్తే గాయన్తి స్వఃస్త్రియో ముహుః
కీర్తిం పరమపుణ్యాం చ కీర్తయిష్యతి భూరియమ్. ‖21‖

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం సఙ్కీర్త్య రాజానం దుర్వాసాః పరితోషితః
యయౌ విహాయసామన్త్ర్య బ్రహ్మలోకమహైతుకమ్. ‖22‖

సంవత్సరోఽత్యగాత్తావద్యావతా నాగతో గతః
మునిస్తద్దర్శనాకాఙ్క్షో రాజాబ్భక్షో బభూవ హ. ‖23‖

గతేఽథ దుర్వాససి సోఽమ్బరీషో ద్విజోపయోగాతిపవిత్రమాహరత్
ఋషేర్విమోక్షం వ్యసనం చ వీక్ష్య మేనే స్వవీర్యం చ పరానుభావమ్. ‖24‖

ఏవం విధానేకగుణః స రాజా పరాత్మని బ్రహ్మణి వాసుదేవే
క్రియాకలాపైః సమువాహ భక్తిం యయావిరిఞ్చ్యాన్నిరయాంశ్చకార. ‖25‖

శ్రీశుక ఉవాచ
అథామ్బరీషస్తనయేషు రాజ్యం సమానశీలేషు విసృజ్య ధీరః
వనం వివేశాత్మని వాసుదేవే మనో దధద్ధ్వస్తగుణప్రవాహః. ||26||

ఇత్యేతత్పుణ్యమాఖ్యానమమ్బరీషస్య భూపతే
సఙ్కీర్తయన్ననుధ్యాయన్భక్తో భగవతో భవేత్. ||27||

అమ్బరీషస్య చరితం యే శృణ్వన్తి మహాత్మనః
ముక్తిం ప్రయాన్తి తే సర్వే భక్త్యా విష్ణోః ప్రసాదతః. ||28||

అధ్యాయము – 6

శ్రీశుక ఉవాచ
విరూపః కేతుమాన్ఛమ్భురమ్బరీషసుతాస్త్రయః
విరూపాత్పృషదశ్వోఽభూత్తత్పుత్రస్తు రథీతరః. ||1||

రథీతరస్యాప్రజస్య భార్యాయాం తన్తవేఽర్థితః
అఙ్గిరా జనయామాస బ్రహ్మవర్చస్వినః సుతాన్. ||2||

ఏతే క్షేత్రప్రసూతా వై పునస్త్వాఙ్గిరసాః స్మృతాః
రథీతరాణాం ప్రవరాః క్షేత్రోపేతా ద్విజాతయః. ||3||

క్షువతస్తు మనోర్జజ్ఞే ఇక్ష్వాకుర్ఘ్రాణతః సుతః
తస్య పుత్రశతజ్యేష్ఠా వికుక్షినిమిదణ్డకాః. ||4||

తేషాం పురస్తాదభవన్నార్యావర్తే నృపా నృప
పఞ్చవింశతిః పశ్చాచ్చ త్రయో మధ్యేఽపరేఽన్యతః. ||5||

స ఏకదాష్టకాశ్రాద్ధే ఇక్ష్వాకుః సుతమాదిశత్
మాంసమానీయతాం మేధ్యం వికుక్షే గచ్ఛ మా చిరమ్. ||6||

తథేతి స వనం గత్వా మృగాన్హత్వా క్రియార్హణాన్
శ్రాన్తో బుభుక్షితో వీరః శశం చాదదపస్మృతిః. ||7||

శేషం నివేదయామాస పిత్రే తేన చ తద్గురుః
చోదితః ప్రోక్షణాయాహ దుష్టమేతదకర్మకమ్. ||8||

జ్ఞాత్వా పుత్రస్య తత్కర్మ గురుణాభిహితం నృపః
దేశాన్నిఃసారయామాస సుతం త్యక్తవిధిం రుషా. ||9||

స తు విప్రేణ సంవాదం జ్ఞాపకేన సమాచరన్
త్యక్త్వా కలేవరం యోగీ స తేనావాప యత్పరమ్. ||10||

పితర్యుపరతేఽభ్యేత్య వికుక్షిః పృథివీమిమామ్
శాసదీజే హరిం యజ్ఞైః శశాద ఇతి విశ్రుతః. ||11||

పురఞ్జయస్తస్య సుత ఇన్ద్రవాహ ఇతీరితః

కకుత్స్థ ఇతి చాప్యుక్తః శృణు నామాని కర్మభిః. ‖12‖

కృతాన్త ఆసీత్సమరో దేవానాం సహ దానవైః
పార్ష్ణిగ్రాహో వృతో వీరో దేవైర్దైత్యపరాజితైః. ‖13‖

వచనాద్దేవదేవస్య విష్ణోర్విశ్వాత్మనః ప్రభోః
వాహనత్వే వృతస్తస్య బభూవేన్ద్రో మహావృషః. ‖14‖

స సన్నద్ధో ధనుర్దివ్యమాదాయ విశిఖాన్శితాన్
స్తూయమానస్తమారుహ్య యుయుత్సుః కకుది స్థితః. ‖15‖

తేజసాప్యాయితో విష్ణోః పురుషస్య మహాత్మనః
ప్రతీచ్యాం దిశి దైత్యానాం న్యరుణత్త్రిదశైః పురమ్. ‖16‖

తైస్తస్య చాభూత్ప్రధనం తుములం లోమహర్షణమ్
యమాయ భల్లైరనయద్దైత్యానభియయుర్మృధే. ‖17‖

తస్యేషుపాతాభిముఖం యుగాన్తాగ్నిమివోల్బణమ్
విసృజ్య దుద్రువుర్దైత్యా హన్యమానాః స్వమాలయమ్. ‖18‖

జిత్వా పరం ధనం సర్వం సస్త్రీకం వజ్రపాణయే
ప్రత్యయచ్ఛత్స రాజర్షిరితి నామభిరాహృతః. ‖19‖

పురఞ్జయస్య పుత్రోఽభూదనేనాస్తత్సుతః పృథుః
విశ్వగన్ధిస్తతశ్చన్ద్రో యువనాశ్వస్తు తత్సుతః. ‖20‖

శ్రావస్తస్తత్సుతో యేన శ్రావస్తీ నిర్మమే పురీ
బృహదశ్వస్తు శ్రావస్తిస్తతః కువలయాశ్వకః. ‖21‖

యః ప్రియార్థముతఙ్కస్య ధున్ధునామాసురం బలీ
సుతానామేకవింశత్యా సహస్రైరహనద్వృతః. ‖22‖

ధున్ధుమార ఇతి ఖ్యాతస్తత్సుతాస్తే చ జజ్వలుః
ధున్ధోర్ముఖాగ్నినా సర్వే త్రయ ఏవావశేషితాః. ‖23‖

దృఢాశ్వః కపిలాశ్వశ్చ భద్రాశ్వ ఇతి భారత
దృఢాశ్వపుత్రో హర్యశ్వో నికుమ్భస్తత్సుతః స్మృతః. ‖24‖

బహులాశ్వో నికుమ్భస్య కృశాశ్వోఽథాస్య సేనజిత్
యువనాశ్వోఽభవత్తస్య సోఽనపత్యో వనం గతః. ‖25‖

భార్యాశతేన నిర్విణ్ణ ఋషయోఽస్య కృపాలవః
ఇష్టిం స్మ వర్తయాం చక్రురైన్ద్రీం తే సుసమాహితాః. ‖26‖

రాజా తద్యజ్ఞసదనం ప్రవిష్టో నిశి తర్షితః
దృష్ట్వా శయానాన్విప్రాంస్తాన్పపౌ మన్త్రజలం స్వయమ్. ‖27‖

ఉత్థితాస్తే నిశమ్యాథ వ్యుదకం కలశం ప్రభో
పప్రచ్ఛుః కస్య కర్మేదం పీతం పుంసవనం జలమ్. ||28||

రాజ్ఞా పీతం విదిత్వా వై ఈశ్వరప్రహితేన తే
ఈశ్వరాయ నమశ్చక్రురహో దైవబలం బలమ్. ||29||

తతః కాల ఉపావృత్తే కుక్షిం నిర్భిద్య దక్షిణమ్
యువనాశ్వస్య తనయశ్చక్రవర్తీ జజాన హ. ||30||

కం ధాస్యతి కుమారోఽయం స్తన్యే రోరూయతే భృశమ్
మాం ధాతా వత్స మా రోదీరితీన్ద్రో దేశినీమదాత్. ||31||

న మమార పితా తస్య విప్రదేవప్రసాదతః
యువనాశ్వోఽథ తత్రైవ తపసా సిద్ధిమన్వగాత్. ||32||

త్రసద్దస్యురితీన్ద్రోఽఙ్గ విదధే నామ యస్య వై
యస్మాత్త్రసన్తి హ్యుద్విగ్నా దస్యవో రావణాదయః. ||33||

యౌవనాశ్వోఽథ మాన్ధాతా చక్రవర్త్యవనీం ప్రభుః
సప్తద్వీపవతీమేకః శశాసాచ్యుతతేజసా. ||34||

ఈజే చ యజ్ఞం క్రతుభిరాత్మవిద్భూరిదక్షిణైః
సర్వదేవమయం దేవం సర్వాత్మకమతీన్ద్రియమ్. ||35||

ద్రవ్యం మన్త్రో విధిర్యజ్ఞో యజమానస్తథర్త్విజః
ధర్మో దేశశ్చ కాలశ్చ సర్వమేతద్యదాత్మకమ్. ||36||

యావత్సూర్య ఉదేతి స్మ యావచ్చ ప్రతితిష్ఠతి
తత్సర్వం యౌవనాశ్వస్య మాన్ధాతుః క్షేత్రముచ్యతే. ||37||

శశబిన్దోర్దుహితరి బిన్దుమత్యామధాన్నృపః
పురుకుత్సమమ్బరీషం ముచుకున్దం చ యోగినమ్
తేషాం స్వసారః పఞ్చాశత్సౌభరిం వవ్రిరే పతిమ్. ||38||

యమునాన్తర్జలే మగ్నస్తప్యమానః పరం తపః
నిర్వృతిం మీనరాజస్య దృష్ట్వా మైథునధర్మిణః. ||39||

జాతస్పృహో నృపం విప్రః కన్యామేకామయాచత
సోఽప్యాహ గృహ్యతాం బ్రహ్మన్కామం కన్యా స్వయంవరే. ||40||

స విచిన్త్యాప్రియం స్త్రీణాం జరఠోఽహమసన్మతః
వలీపలిత ఏజత్క ఇత్యహం ప్రత్యుదాహృతః. ||41||

సాధయిష్యే తథాత్మానం సురస్త్రీణామభీప్సితమ్
కిం పునర్మనుజేన్ద్రాణామితి వ్యవసితః ప్రభుః. ||42||

మునిః ప్రవేశితః క్షత్రా కన్యాన్తఃపురమృద్ధిమత్

వృతః స రాజకన్యాభిరేకం పఞ్చాశతా వరః. ||43||

తాసాం కలిరభూద్భూయాంస్తదర్థేऽపోహ్య సౌహృదమ్
మమానురూపో నాయం వ ఇతి తద్గతచేతసామ్. ||44||

స బహ్వృచస్తాభిరపారణీయ తపఃశ్రియానర్ఘ్యపరిచ్ఛదేషు
గృహేషు నానోపవనామలామ్భః సరఃసు సౌగన్ధికకాననేషు. ||45||

మహార్హశయ్యాసనవస్త్రభూషణ స్నానానులేపాభ్యవహారమాల్యకైః
స్వలఙ్కృతస్త్రీపురుషేషు నిత్యదా రేమేऽనుగాయద్ద్విజభృఙ్గవన్దిషు. ||46||

యద్గార్హస్థ్యం తు సంవీక్ష్య సప్తద్వీపవతీపతిః
విస్మితః స్తమ్భమజహాత్సార్వభౌమశ్రియాన్వితమ్. ||47||

ఏవం గృహేష్వభిరతో విషయాన్వివిధైః సుఖైః
సేవమానో న చాతుష్యదాజ్యస్తోకైరివానలః. ||48||

స కదాచిదుపాసీన ఆత్మాపహ్నవమాత్మనః
దదర్శ బహ్వృచాచార్యో మీనసఙ్గసముత్థితమ్. ||49||

అహో ఇమం పశ్యత మే వినాశం తపస్వినః సచ్చరితవ్రతస్య
అన్తర్జలే వారిచరప్రసఙ్గాత్ప్రచ్యావితం బ్రహ్మ చిరం ధృతం యత్. ||50||

సఙ్గం త్యజేత మిథునవ్రతీనాం ముముక్షుః
సర్వాత్మనా న విసృజేద్బహిరిన్ద్రియాణి
ఏకశ్చరన్రహసి చిత్తమనన్త ఈశే
యుఞ్జీత తద్వ్రతిషు సాధుషు చేత్ప్రసఙ్గః. ||51||

ఏకస్తపస్వ్యహమథామ్భసి మత్స్యసఙ్గాత్
పఞ్చాశదాసముత పఞ్చసహస్రసర్గః
నాన్తం వ్రజామ్యుభయకృత్యమనోరథానాం
మాయాగుణైర్హృతమతిర్విషయేऽర్థభావః. ||52||

ఏవం వసన్గృహే కాలం విరక్తో న్యాసమాస్థితః
వనం జగామానుయయుస్తత్పత్న్యః పతిదేవతాః. ||53||

తత్ర తప్త్వా తపస్తీక్ష్ణమాత్మదర్శనమాత్మవాన్
సహైవాగ్నిభిరాత్మానం యుయోజ పరమాత్మని. ||54||

తాః స్వపత్యుర్మహారాజ నిరీక్ష్యాధ్యాత్మికీం గతిమ్
అన్వీయుస్తత్ప్రభావేణ అగ్నిం శాన్తమివార్చిషః. ||55||

అధ్యాయము - 7

శ్రీశుక ఉవాచ
మాన్ధాతుః పుత్రప్రవరో యోऽమ్బరీషః ప్రకీర్తితః

పితామహేన ప్రవృతో యౌవనాశ్వస్తు తత్సుతః
హారీతస్తస్య పుత్రోఽభూన్మాన్ధాతృప్రవరా ఇమే. ॥1॥

నర్మదా భ్రాతృభిర్దత్తా పురుకుత్సాయ యోరగైః
తయా రసాతలం నీతో భుజగేన్ద్రప్రయుక్తయా. ॥2॥

గన్ధర్వానవధీత్తత్ర వధ్యాన్వై విష్ణుశక్తిధృక్
నాగాల్లబ్ధవరః సర్పాదభయం స్మరతామిదమ్. ॥3॥

త్రసద్దస్యుః పౌరుకుత్సో యోఽనరణ్యస్య దేహకృత్
హర్యశ్వస్తత్సుతస్తస్మాత్ప్రారుణోఽథ త్రిబన్ధనః. ॥4॥

తస్య సత్యవ్రతః పుత్రస్త్రిశఙ్కురితి విశ్రుతః
ప్రాప్తశ్చాణ్డాలతాం శాపాద్గురోః కౌశికతేజసా. ॥5॥

సశరీరో గతః స్వర్గమద్యాపి దివి దృశ్యతే
పాతితోఽవాక్శిరా దేవైస్తేనైవ స్తమ్భితో బలాత్. ॥6॥

త్రైశఙ్కవో హరిశ్చన్ద్రో విశ్వామిత్రవసిష్ఠయోః
యన్నిమిత్తమభూద్యుద్ధం పక్షిణోర్బహువార్షికమ్. ॥7॥

సోఽనపత్యో విషణ్ణాత్మా నారదస్యోపదేశతః
వరుణం శరణం యాతః పుత్రో మే జాయతాం ప్రభో. ॥8॥

యది వీరో మహారాజ తేనైవ త్వాం యజే ఇతి
తథేతి వరుణేనాస్య పుత్రో జాతస్తు రోహితః. ॥9॥

జాతః సుతో హ్యనేనాఙ్గ మాం యజస్వేతి సోఽబ్రవీత్
యదా పశుర్నిర్దశః స్యాదథ మేధ్యో భవేదితి. ॥10॥

నిర్దశే చ స ఆగత్య యజస్వేత్యాహ సోఽబ్రవీత్
దన్తాః పశోర్యజ్జాయేరన్నథ మేధ్యో భవేదితి. ॥11॥

దన్తా జాతా యజస్వేతి స ప్రత్యాహాథ సోఽబ్రవీత్
యదా పతన్త్యస్య దన్తా అథ మేధ్యో భవేదితి. ॥12॥

పశోర్నిపతితా దన్తా యజస్వేత్యాహ సోఽబ్రవీత్
యదా పశోః పునర్దన్తా జాయన్తేఽథ పశుః శుచిః. ॥13॥

పునర్జాతా యజస్వేతి స ప్రత్యాహాథ సోఽబ్రవీత్
సాన్నాహికో యదా రాజన్రాజన్యోఽథ పశుః శుచిః. ॥14॥

ఇతి పుత్రానురాగేణ స్నేహయన్త్రితచేతసా
కాలం వఞ్చయతా తం తముక్తో దేవస్తమైక్షత. ॥15॥

రోహితస్తదభిజ్ఞాయ పితుః కర్మ చికీర్షితమ్
ప్రాణప్రేప్సుర్ధనుష్పాణిరరణ్యం ప్రత్యపద్యత. ॥16॥

పితరం వరుణగ్రస్తం శ్రుత్వా జాతమహోదరమ్
రోహితో గ్రామమేయాయ తమిన్ద్రః ప్రత్యషేధత.॥17॥

భూమేః పర్యటనం పుణ్యం తీర్థక్షేత్రనిషేవణైః
రోహితాయాదిశచ్ఛక్రః సోఽప్యరణ్యేఽవసత్సమామ్.॥18॥

ఏవం ద్వితీయే తృతీయే చతుర్థే పఞ్చమే తథా
అభ్యేత్యాభ్యేత్య స్థవిరో విప్రో భూత్వాహ వృత్రహా.॥19॥

షష్ఠం సంవత్సరం తత్ర చరిత్వా రోహితః పురీమ్
ఉపవ్రజన్నజీగర్తాదక్రీణాన్మధ్యమం సుతమ్.
శునఃశేఫం పశుం పిత్రే ప్రదాయ సమవన్దత॥20॥

తతః పురుషమేధేన హరిశ్చన్ద్రో మహాయశాః.
ముక్తోదరోఽయజద్దేవాన్వరుణాదీన్మహత్కథః॥21॥

విశ్వామిత్రోఽభవత్తస్మిన్హోతా చాధ్వర్యురాత్మవాన్.
జమదగ్నిరభూద్బ్రహ్మా వసిష్ఠోఽయాస్యః సామగః॥22॥

తస్మై తుష్టో దదావిన్ద్రః శాతకౌమ్భమయం రథమ్.
శునఃశేఫస్య మాహాత్మ్యముపరిష్టాత్ప్రచక్ష్యతే॥23॥

సత్యం సారం ధృతిం దృష్ట్వా సభార్యస్య చ భూపతేః.
విశ్వామిత్రో భృశం ప్రీతో దదావవిహతాం గతిమ్॥24॥

మనః పృథివ్యాం తామద్భిస్తేజసాపోఽనిలేన తత్.
ఖే వాయుం ధారయంస్తచ్చ భూతాదౌ తం మహాత్మని॥25॥

తస్మిఞ్జ్ఞానకలాం ధ్యాత్వా తయాజ్ఞానం వినిర్దహన్.
హిత్వా తాం స్వేన భావేన నిర్వాణసుఖసంవిదా
అనిర్దేశ్యాప్రతర్క్యేణ తస్థౌ విధ్వస్తబన్ధనః.॥26॥

అధ్యాయము – 8

శ్రీశుక ఉవాచ
హరితో రోహితసుతశ్చమ్పస్తస్మాద్వినిర్మితా
చమ్పాపురీ సుదేవోఽతో విజయో యస్య చాత్మజః.॥1॥

భరుకస్తత్సుతస్తస్మాద్వృకస్తస్యాపి బాహుకః
సోఽరిభిర్హృతభూ రాజా సభార్యో వనమావిశత్.॥2॥

వృద్ధం తం పఞ్చతాం ప్రాప్తం మహిష్యనుమరిష్యతీ
ఔర్వేణ జానతాత్మానం ప్రజావన్తం నివారితా.॥3॥

ఆజ్ఞాయాస్యై సపత్నీభిర్గరో దత్తోఽన్ధసా సహ
సహ తేనైవ సఞ్జాతః సగరాఖ్యో మహాయశాః.

సగరశ్చక్రవర్త్యాసీత్సాగరో యత్సుతైః కృతః ||4||

యస్తాలజఙ్ఘాన్యవనాఞ్ఛకాన్హైహయబర్బరాన్.
నావధీద్గురువాక్యేన చక్రే వికృతవేషిణః ||5||

ముణ్డాఞ్ఛ్మశ్రుధరాన్కాంశ్చిన్ముక్తకేశార్ధముణ్డితాన్.
అనన్తర్వాససః కాంశ్చిదబహిర్వాససోऽపరాన్ ||6||

సోऽశ్వమేధైరయజత సర్వవేదసురాత్మకమ్.
ఔర్వోపదిష్టయోగేన హరిమాత్మానమీశ్వరమ్
తస్యోత్సృష్టం పశుం యజ్ఞే జహారాశ్వం పురన్దరః. ||7||

సుమత్యాస్తనయా దృప్తాః పితురాదేశకారిణః
హయమన్వేషమాణాస్తే సమన్తాన్న్యఖనన్మహీమ్. ||8||

ప్రాగుదీచ్యాం దిశి హయం దదృశుః కపిలాన్తికే
ఏష వాజిహరశ్చోర ఆస్తే మీలితలోచనః. ||9||

హన్యతాం హన్యతాం పాప ఇతి షష్టిసహస్రిణః
ఉదాయుధా అభియయురున్మిమేష తదా మునిః. ||10||

స్వశరీరాగ్నినా తావన్మహేన్ద్రహృతచేతసః
మహద్వ్యతిక్రమహతా భస్మసాదభవన్క్షణాత్. ||11||

న సాధువాదో మునికోపభర్జితా నృపేన్ద్రపుత్రా ఇతి సత్త్వధామని
కథం తమో రోషమయం విభావ్యతే జగత్పవిత్రాత్మని ఖే రజో భువః. ||12||

యస్యేరితా సాఙ్ఖ్యమయీ దృఢేహ నౌర్యయా ముముక్షుస్తరతే దురత్యయమ్
భవార్ణవం మృత్యుపథం విపశ్చితః పరాత్మభూతస్య కథం పృథఙ్మతిః. ||13||

యోऽసమఞ్జస ఇత్యుక్తః స కేశిన్యా నృపాత్మజః
తస్య పుత్రోऽంశుమాన్నామ పితామహహితే రతః. ||14||

అసమఞ్జస ఆత్మానం దర్శయన్నసమఞ్జసమ్
జాతిస్మరః పురా సఙ్గాద్యోగీ యోగాద్విచాలితః. ||15||

ఆచరన్గర్హితం లోకే జ్ఞాతీనాం కర్మ విప్రియమ్
సరయ్వాం క్రీడతో బాలాన్ప్రాస్యదుద్వేజయఞ్జనమ్. ||16||

ఏవం వృత్తః పరిత్యక్తః పిత్రా స్నేహమపోహ్య వై
యోగైశ్వర్యేణ బాలాంస్తాన్దర్శయిత్వా తతో యయౌ. ||17||

అయోధ్యావాసినః సర్వే బాలకాన్పునరాగతాన్
దృష్ట్వా విసిస్మిరే రాజన్రాజా చాప్యన్వతప్యత. ||18||

అంశుమాంశ్చోదితో రాజ్ఞా తురగాన్వేషణే యయౌ
పితృవ్యఖాతానుపథం భస్మాన్తి దదృశే హయమ్. ||19||

తత్రాసీనం మునిం వీక్ష్య కపిలాఖ్యమధోక్షజమ్
అస్తౌత్సమాహితమనాః ప్రాఞ్జలిః ప్రణతో మహాన్. ||20||

అంశుమానువాచ
న పశ్యతి త్వాం పరమాత్మనోఽజనో న బుధ్యతేఽద్యాపి సమాధియుక్తిభిః
కుతోఽపరే తస్య మనఃశరీరధీ విసర్గసృష్టా వయమప్రకాశాః. ||21||

యే దేహభాజస్త్రిగుణప్రధానా గుణాన్విపశ్యన్త్యుత వా తమశ్చ
యన్మాయయా మోహితచేతసస్త్వాం విదుః స్వసంస్థం న బహిఃప్రకాశాః. ||22||

తం త్వాం అహం జ్ఞానఘనం స్వభావ ప్రధ్వస్తమాయాగుణభేదమోహైః
సనన్దనాద్యైర్మునిభిర్విభావ్యం కథం విమూఢః పరిభావయామి. ||23||

ప్రశాన్త మాయాగుణకర్మలిఙ్గమనామరూపం సదసద్విముక్తమ్
జ్ఞానోపదేశాయ గృహీతదేహం నమామహే త్వాం పురుషం పురాణమ్. ||24||

త్వన్మాయారచితే లోకే వస్తుబుద్ధ్యా గృహాదిషు
భ్రమన్తి కామలోభేర్ష్యా మోహవిభ్రాన్తచేతసః. ||25||

అద్య నః సర్వభూతాత్మన్కామకర్మేన్ద్రియాశయః
మోహపాశో దృఢశ్ఛిన్నో భగవంస్తవ దర్శనాత్. ||26||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం గీతానుభావస్తం భగవాన్కపిలో మునిః
అంశుమన్తమువాచేదమనుగ్రాహ్య ధియా నృప. ||27||

శ్రీభగవానువాచ
అశ్వోఽయం నీయతాం వత్స పితామహపశుస్తవ
ఇమే చ పితరో దగ్ధా గఙ్గామ్భోఽర్హన్తి నేతరత్. ||28||

తం పరిక్రమ్య శిరసా ప్రసాద్య హయమానయత్
సగరస్తేన పశునా యజ్ఞశేషం సమాపయత్. ||29||

రాజ్యమంశుమతే న్యస్య నిఃస్పృహో ముక్తబన్ధనః
ఔర్వోపదిష్టమార్గేణ లేభే గతిమనుత్తమామ్. ||30||

అధ్యాయము – 9

శ్రీశుక ఉవాచ
అంశుమాంశ్చ తపస్తేపే గఙ్గానయనకామ్యయా
కాలం మహాన్తం నాశక్నోత్తతః కాలేన సంస్థితః. ||1||

దిలీపస్తత్సుతస్తద్వదశక్తః కాలమేయివాన్
భగీరథస్తస్య సుతస్తేపే స సుమహత్తపః. ||2||

దర్శయామాస తం దేవీ ప్రసన్నా వరదాస్మి తే

ఇత్యుక్తః స్వమభిప్రాయం శశంసావనతో నృపః. ||3||

కోఽపి ధారయితా వేగం పతన్త్యా మే మహీతలే
అన్యథా భూతలం భిత్త్వా నృప యాస్యే రసాతలమ్. ||4||

కిం చాహం న భువం యాస్యే నరా మయ్యామృజన్త్యఘమ్
మృజామి తదఘం క్వాహం రాజంస్తత్ర విచిన్త్యతామ్. ||5||

శ్రీభగీరథ ఉవాచ
సాధవో న్యాసినః శాన్తా బ్రహ్మిష్ఠా లోకపావనాః
హరన్త్యఘం తేఽఙ్గసఙ్గాత్తేష్వాస్తే హ్యఘభిద్ధరిః. ||6||

ధారయిష్యతి తే వేగం రుద్రస్త్వాత్మా శరీరిణామ్
యస్మిన్నోతమిదం ప్రోతం విశ్వం శాటీవ తన్తుషు. ||7||

ఇత్యుక్త్వా స నృపో దేవం తపసాతోషయచ్ఛివమ్
కాలేనాల్పీయసా రాజంస్తస్యేశశ్చాశ్వతుష్యత. ||8||

తథేతి రాజ్ఞాభిహితం సర్వలోకహితః శివః
దధారావహితో గఙ్గాం పాదపూతజలాం హరేః. ||9||

భగీరథః స రాజర్షిర్నిన్యే భువనపావనీమ్
యత్ర స్వపితౄణాం దేహా భస్మీభూతాః స్మ శేరతే. ||10||

రథేన వాయువేగేన ప్రయాన్తమనుధావతీ
దేశాన్పునన్తీ నిర్దగ్ధానాసిఞ్చత్సగరాత్మజాన్. ||11||

యజ్జలస్పర్శమాత్రేణ బ్రహ్మదణ్డహతా అపి
సగరాత్మజా దివం జగ్ముః కేవలం దేహభస్మభిః. ||12||

భస్మీభూతాఙ్గసఙ్గేన స్వర్యాతాః సగరాత్మజాః
కిం పునః శ్రద్ధయా దేవీం సేవన్తే యే ధృతవ్రతాః. ||13||

న హ్యేతత్పరమాశ్చర్యం స్వర్ధున్యా యదిహోదితమ్
అనన్తచరణామ్భోజ ప్రసూతాయా భవచ్ఛిదః. ||14||

సన్నివేశ్య మనో యస్మిఞ్ఛ్రద్ధయా మునయోఽమలాః
త్రైగుణ్యం దుస్త్యజం హిత్వా సద్యో యాతాస్తదాత్మతామ్. ||15||

శ్రుతో భగీరథాజ్జజ్ఞే తస్య నాభోఽపరోఽభవత్
సిన్ధుద్వీపస్తతస్తస్మాదయుతాయుస్తతోఽభవత్. ||16||

ఋతూపర్ణో నలసఖో యోఽశ్వవిద్యామయాన్నలాత్
దత్త్వాక్షహృదయం చాస్మై సర్వకామస్తు తత్సుతమ్. ||17||

తతః సుదాసస్తత్పుత్రో దమయన్తీపతిర్నృపః
ఆహుర్మిత్రసహం యం వై కల్మాషాఙ్ఘ్రిముత క్వచిత్

వసిష్ఠశాపాద్రక్షోఽభూదనపత్యః స్వకర్మణా. ॥18॥

శ్రీరాజోవాచ
కిం నిమిత్తో గురోః శాపః సౌదాసస్య మహాత్మనః
ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామః కథ్యతాం న రహో యది. ॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ
సౌదాసో మృగయాం కిఞ్చిచ్చరన్రక్షో జఘాన హ
ముమోచ భ్రాతరం సోఽథ గతః ప్రతిచికీర్షయా. ॥20॥

సఞ్చిన్తయన్నఘం రాజ్ఞః సూదరూపధరో గృహే
గురవే భోక్తుకామాయ పక్త్వా నిన్యే నరామిషమ్. ॥21॥

పరివేక్ష్యమాణం భగవాన్విలోక్యాభక్ష్యమఞ్జసా
రాజానమశపత్క్రుద్ధో రక్షో హ్యేవం భవిష్యసి. ॥22॥

రక్షఃకృతం తద్విదిత్వా చక్రే ద్వాదశవార్షికమ్
సోఽప్యపోఽఞ్జలిమాదాయ గురుం శప్తుం సముద్యతః. ॥23॥

వారితో మదయన్త్యాపో రుశతీః పాదయోర్జహౌ
దిశః ఖమవనీం సర్వం పశ్యన్జీవమయం నృపః. ॥24॥

రాక్షసం భావమాపన్నః పాదే కల్మాషతాం గతః
వ్యవాయకాలే దదృశే వనౌకోదమ్పతీ ద్విజౌ. ॥25॥

క్షుధార్తో జగృహే విప్రం తత్పత్న్యాహాకృతార్థవత్
న భవాన్రాక్షసః సాక్షాదిక్ష్వాకూణాం మహారథః. ॥26॥

మదయన్త్యాః పతిర్వీర నాధర్మం కర్తుమర్హసి
దేహి మేఽపత్యకామాయా అకృతార్థం పతిం ద్విజమ్. ॥27॥

దేహోఽయం మానుషో రాజన్పురుషస్యాఖిలార్థదః
తస్మాదస్య వధో వీర సర్వార్థవధ ఉచ్యతే. ॥28॥

ఏష హి బ్రాహ్మణో విద్వాంస్తపఃశీలగుణాన్వితః
ఆరిరాధయిషుర్బ్రహ్మ మహాపురుషసంజ్ఞితమ్
సర్వభూతాత్మభావేన భూతేష్వన్తర్హితం గుణైః. ॥29॥

సోఽయం బ్రహ్మర్షివర్యస్తే రాజర్షిప్రవరాద్విభో
కథమర్హతి ధర్మజ్ఞ వధం పితురివాత్మజః. ॥30॥

తస్య సాధోరపాపస్య భ్రూణస్య బ్రహ్మవాదినః
కథం వధం యథా బభ్రోర్మన్యతే సన్మతో భవాన్. ॥31॥

యద్యయం క్రియతే భక్ష్యస్తర్హి మాం ఖాద పూర్వతః
న జీవిష్యే వినా యేన క్షణం చ మృతకం యథా. ॥32॥

ఏవం కరుణభాషిణ్యా విలపన్త్యా అనాథవత్
వ్యాఘ్రః పశుమివాఖాదత్సౌదాసః శాపమోహితః. ॥33॥

బ్రాహ్మణీ వీక్ష్య దిధిషుం పురుషాదేన భక్షితమ్
శోచన్త్యాత్మానముర్వీశమశపత్కుపితా సతీ. ॥34॥

యస్మాన్మే భక్షితః పాప కామార్తాయాః పతిస్త్వయా
తవాపి మృత్యురాధానాదకృతప్రజ్ఞ దర్శితః. ॥35॥

ఏవం మిత్రసహం శప్త్వా పతిలోకపరాయణా
తదస్థీని సమిద్ధేఽగ్నౌ ప్రాస్య భర్తుర్గతిం గతా. ॥36॥

విశాపో ద్వాదశాబ్దాన్తే మైథునాయ సముద్యతః
విజ్ఞాప్య బ్రాహ్మణీశాపం మహిష్యా స నివారితః. ॥37॥

అత ఊర్ధ్వం స తత్యాజ స్త్రీసుఖం కర్మణాప్రజాః
వసిష్ఠస్తదనుజ్ఞాతో మదయన్త్యాం ప్రజామధాత్. ॥38॥

సా వై సప్త సమా గర్భమబిభ్రన్న వ్యజాయత
జఘ్నేఽశ్మనోదరం తస్యాః సోఽశ్మకస్తేన కథ్యతే. ॥39॥

అశ్మకాద్బాలికో జజ్ఞే యః స్త్రీభిః పరిరక్షితః
నారీకవచ ఇత్యుక్తో నిఃక్షత్రే మూలకోఽభవత్. ॥40॥

తతో దశరథస్తస్మాత్పుత్ర ఐడవిడిస్తతః
రాజా విశ్వసహో యస్య ఖట్వాఙ్గశ్చక్రవర్త్యభూత్. ॥41॥

యో దేవైరర్థితో దైత్యానవధీద్యుధి దుర్జయః
ముహూర్తమాయుర్జ్ఞాత్వైత్య స్వపురం సన్దధే మనః. ॥42॥

న మే బ్రహ్మకులాత్ప్రాణాః కులదైవాన్న చాత్మజాః
న శ్రియో న మహీ రాజ్యం న దారాశ్చాతివల్లభాః. ॥43॥

న బాల్యేఽపి మతిర్మహ్యమధర్మే రమతే క్వచిత్
నాపశ్యముత్తమశ్లోకాదన్యత్కిఞ్చన వస్త్వహమ్. ॥44॥

దేవైః కామవరో దత్తో మహ్యం త్రిభువనేశ్వరైః
న వృణే తమహం కామం భూతభావనభావనః. ॥45॥

యే విక్షిప్తేన్ద్రియధియో దేవాస్తే స్వహృది స్థితమ్
న విన్దన్తి ప్రియం శశ్వదాత్మానం కిముతాపరే. ॥46॥

అథేశమాయారచితేషు సఙ్గం గుణేషు గన్ధర్వపురోపమేషు
రూఢం ప్రకృత్యాత్మని విశ్వకర్తుర్భావేన హిత్వా తమహం ప్రపద్యే. ॥47॥

ఇతి వ్యవసితో బుద్ధ్యా నారాయణగృహీతయా
హిత్వాన్యభావమజ్ఞానం తతః స్వం భావమాస్థితః. ॥48॥

యత్తద్బ్రహ్మ పరం సూక్ష్మమశూన్యం శూన్యకల్పితమ్
భగవాన్వాసుదేవేతి యం గృణన్తి హి సాత్వతాః. ||49||

అధ్యాయము – 10

శ్రీశుక ఉవాచ
ఖట్వాఙ్గాద్దీర్ఘబాహుశ్చ రఘుస్తస్మాత్పృథుశ్రవాః
అజస్తతో మహారాజస్తస్మాద్దశరథోఽభవత్. ||1||

తస్యాపి భగవానేష సాక్షాద్బ్రహ్మమయో హరిః
అంశాంశేన చతుర్ధాగాత్పుత్రత్వం ప్రార్థితః సురైః
రామలక్ష్మణభరత శత్రుఘ్నా ఇతి సంజ్ఞయా. ||2||

తస్యానుచరితం రాజన్నృషిభిస్తత్త్వదర్శిభిః
శ్రుతం హి వర్ణితం భూరి త్వయా సీతాపతేర్ముహుః. ||3||

గుర్వర్థే త్యక్తరాజ్యో వ్యచరదనువనం పద్మపద్భ్యాం ప్రియాయాః
పాణిస్పర్శాక్షమాభ్యాం మృజితపథరుజో యో హరీన్ద్రానుజాభ్యామ్
వైరూప్యాచ్ఛూర్పణఖ్యాః ప్రియవిరహరుషారోపితభ్రూవిజృమ్భ
త్రస్తాబ్ధిర్బద్ధసేతుః ఖలదవదహనః కోసలేన్ద్రోఽవతాన్నః. ||4||

విశ్వామిత్రాధ్వరే యేన మారీచాద్యా నిశాచరాః
పశ్యతో లక్ష్మణస్యైవ హతా నైరృతపుఙ్గవాః. ||5||

యో లోకవీరసమితౌ ధనురైశముగ్రం
సీతాస్వయంవరగృహే త్రిశతోపనీతమ్
ఆదాయ బాలగజలీల ఇవేక్షుయష్టిం
సజ్జ్యీకృతం నృప వికృష్య బభఞ్జ మధ్యే. ||6||

జిత్వానురూపగుణశీలవయోఽఙ్గరూపాం
సీతాభిధాం శ్రియమురస్యభిలబ్ధమానామ్
మార్గే వ్రజన్భృగుపతేర్వ్యనయత్ప్రరూఢం
దర్పం మహీమకృత యస్త్రిరరాజబీజామ్. ||7||

యః సత్యపాశపరివీతపితుర్నిదేశం
స్త్రైణస్య చాపి శిరసా జగృహే సభార్యః
రాజ్యం శ్రియం ప్రణయినః సుహృదో నివాసం
త్యక్త్వా యయౌ వనమసూనివ ముక్తసఙ్గః. ||8||

రక్షఃస్వసుర్వ్యకృత రూపమశుద్ధబుద్ధేస్
తస్యాః ఖరత్రిశిరదూషణముఖ్యబన్ధూన్
జఘ్నే చతుర్దశసహస్రమపారణీయ
కోదణ్డపాణిరటమాన ఉవాస కృచ్ఛ్రమ్. ||9||

సీతాకథాశ్రవణదీపితహృచ్ఛయేన
సృష్టం విలోక్య నృపతే దశకన్ధరేణ

జఘ్నేఽద్భుతైణవపుషాశ్రమతోఽపకృష్టో
మారీచమాశు విశిఖేన యథా కముగ్రః. ||10||

రక్షోఽధమేన వృకవద్విపినేఽసమక్షం
వైదేహరాజదుహితర్యపయాపితాయామ్
భ్రాత్రా వనే కృపణవత్ప్రియయా వియుక్తః
స్త్రీసఙ్గినాం గతిమితి ప్రథయంశ్చచార. ||11||

దగ్ధ్వాత్మకృత్యహతకృత్యమహన్కబన్ధం
సఖ్యం విధాయ కపిభిర్దయితాగతిం తైః
బుద్ధ్వాథ వాలిని హతే ప్లవగేన్ద్రసైన్యైర్
వేలామగాత్స మనుజోఽజభవార్చితాఙ్ఘ్రిః. ||12||

యద్రోషవిభ్రమవివృత్తకటాక్షపాత
సమ్భ్రాన్తనక్రమకరో భయగీర్ణఘోషః
సిన్ధుః శిరస్యర్హణం పరిగృహ్య రూపీ
పాదారవిన్దముపగమ్య బభాష ఏతత్. ||13||

న త్వాం వయం జడధియో ను విదామ భూమన్
కూటస్థమాదిపురుషం జగతామధీశమ్
యత్సత్త్వతః సురగణా రజసః ప్రజేశా
మన్యోశ్చ భూతపతయః స భవాన్గుణేశః. ||14||

కామం ప్రయాహి జహి విశ్రవసోఽవమేహం
త్రైలోక్యరావణమవాప్నుహి వీర పత్నీమ్
బధ్నీహి సేతుమిహ తే యశసో వితత్యై
గాయన్తి దిగ్విజయినో యముపేత్య భూపాః. ||15||

బద్ధ్వోదధౌ రఘుపతిర్వివిధాద్రికూటైః
సేతుం కపీన్ద్రకరకమ్పితభూరుహాఙ్గైః
సుగ్రీవనీలహనుమత్ప్రముఖైరనీకైర్
లఙ్కాం విభీషణదృశావిశదగ్రదగ్ధామ్. ||16||

సా వానరేన్ద్రబలరుద్ధవిహారకోష్ఠ
శ్రీద్వారగోపురసదోవలభీవిటఙ్కా
నిర్భజ్యమానధిషణధ్వజహేమకుమ్భ
శృఙ్గాటకా గజకులైర్హ్రదినీవ ఘూర్ణా. ||17||

రక్షఃపతిస్తదవలోక్య నికుమ్భకుమ్భ
ధూమ్రాక్షదుర్ముఖసురాన్తకనరాన్తకాదీన్
పుత్రం ప్రహస్తమతికాయవికమ్పనాదీన్
సర్వానుగాన్సమహినోదథ కుమ్భకర్ణమ్. ||18||

తాం యాతుధానపృతనామసిశూలచాప
ప్రాసర్ష్టి శక్తిశరతోమరఖడ్గదుర్గామ్
సుగ్రీవలక్ష్మణమరుత్సుతగన్ధమాద

నీలాఙ్గదర్క్షపనసాదిభిరన్వితోఽగాత్. ॥19॥

తేఽనీకపా రఘుపతేరభిపత్య సర్వే
ద్వన్ద్వం వరూథమిభపత్తిరథాశ్వయోధైః
జఘ్నుర్ద్రుమైర్గిరిగదేషుభిరఙ్గదాద్యాః
సీతాభిమర్షహతమఙ్గలరావణేశాన్. ॥20॥

రక్షఃపతిః స్వబలనష్టిమవేక్ష్య రుష్ట
ఆరుహ్య యానకమథాభిససార రామమ్
స్వఃస్యన్దనే ద్యుమతి మాతలినోపనీతే
విభ్రాజమానమహనన్నిశితైః క్షురప్రైః. ॥21॥

రామస్తమాహ పురుషాదపురీష యన్నః
కాన్తాసమక్షమసతాపహృతా శ్వవత్తే
త్యక్తత్రపస్య ఫలమద్య జుగుప్సితస్య
యచ్ఛామి కాల ఇవ కర్తురలఙ్ఘ్యవీర్యః. ॥22॥

ఏవం క్షిపన్ధనుషి సన్ధితముత్ససర్జ
బాణం స వజ్రమివ తద్ధృదయం బిభేద
సోఽసృగ్వమన్దశముఖైర్న్యపతద్విమానాద్
ధాహేతి జల్పతి జనే సుకృతీవ రిక్తః. ॥23॥

తతో నిష్క్రమ్య లఙ్కాయా యాతుధాన్యః సహస్రశః
మన్దోదర్యా సమం తత్ర ప్రరుదన్త్య ఉపాద్రవన్. ॥24॥

స్వాన్స్వాన్బన్ధూన్పరిష్వజ్య లక్ష్మణేషుభిరర్దితాన్
రురుదుః సుస్వరం దీనా ఘ్నన్త్య ఆత్మానమాత్మనా. ॥25॥

హా హతాః స్మ వయం నాథ లోకరావణ రావణ
కం యాయాచ్ఛరణం లఙ్కా త్వద్విహీనా పరార్దితా. ॥26॥

న వై వేద మహాభాగ భవాన్కామవశం గతః
తేజోఽనుభావం సీతాయా యేన నీతో దశామిమామ్. ॥27॥

కృతైషా విధవా లఙ్కా వయం చ కులనన్దన
దేహః కృతోఽన్నం గృధ్రాణామాత్మా నరకహేతవే. ॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ
స్వానాం విభీషణశ్చక్రే కోసలేన్ద్రానుమోదితః
పితృమేధవిధానేన యదుక్తం సామ్పరాయికమ్. ॥29॥

తతో దదర్శ భగవానశోకవనికాశ్రమే
క్షామాం స్వవిరహవ్యాధిం శింశపామూలమాశ్రితామ్. ॥30॥

రామః ప్రియతమాం భార్యాం దీనాం వీక్ష్యాన్వకమ్పత
ఆత్మసన్దర్శనాహ్లాద వికసన్ముఖపఙ్కజామ్. ॥31॥

ఆరోప్యారురుహే యానం భ్రాతృభ్యాం హనుమద్యుతః
విభీషణాయ భగవాన్దత్త్వా రక్షోగణేశతామ్.
లఙ్కామాయుశ్చ కల్పాన్తం యయౌ చీర్ణవ్రతః పురీమ్ ||32 ||

అవకీర్యమాణః సుకుసుమైర్లోకపాలార్పితైః పథి.
ఉపగీయమానచరితః శతధృత్యాదిభిర్ముదా ||33 ||

గోమూత్రయావకం శ్రుత్వా భ్రాతరం వల్కలామ్బరమ్.
మహాకారుణికోఽతప్యజ్జటిలం స్థణ్డిలేశయమ్ ||34 ||

భరతః ప్రాప్తమాకర్ణ్య పౌరామాత్యపురోహితైః.
పాదుకే శిరసి న్యస్య రామం ప్రత్యుద్యతోఽగ్రజమ్ ||35 ||

నన్దిగ్రామాత్స్వశిబిరాద్గీతవాదిత్రనిఃస్వనైః.
బ్రహ్మఘోషేణ చ ముహుః పఠద్భిర్బ్రహ్మవాదిభిః ||36 ||

స్వర్ణకక్షపతాకాభిర్హైమైశ్చిత్రధ్వజై రథైః.
సదశ్వై రుక్మసన్నాహైర్భటైః పురటవర్మభిః37
శ్రేణీభిర్వారముఖ్యాభిర్భృత్యైశ్చైవ పదానుగైః.
పారమేష్ఠ్యాన్యుపాదాయ పణ్యాన్యుచ్చావచాని చ
పాదయోర్న్యపతత్ప్రేమ్ణా ప్రక్లిన్నహృదయేక్షణః. ||38 ||

పాదుకే న్యస్య పురతః ప్రాఞ్జలిర్బాష్పలోచనః
తమాశ్లిష్య చిరం దోర్భ్యాం స్నాపయన్నేత్రజైర్జలైః. ||39 ||

రామో లక్ష్మణసీతాభ్యాం విప్రేభ్యో యేఽర్హసత్తమాః
తేభ్యః స్వయం నమశ్చక్రే ప్రజాభిశ్చ నమస్కృతః. ||40 ||

ధున్వన్త ఉత్తరాసఙ్గాన్పతిం వీక్ష్య చిరాగతమ్
ఉత్తరాః కోసలా మాల్యైః కిరన్తో ననృతుర్ముదా. ||41 ||

పాదుకే భరతోఽగృహ్ణాచ్చామరవ్యజనోత్తమే
విభీషణః ససుగ్రీవః శ్వేతచ్ఛత్రం మరుత్సుతః. ||42 ||

ధనుర్నిషఙ్గాన్ఛత్రుఘ్నః సీతా తీర్థకమణ్డలుమ్
అబిభ్రదఙ్గదః ఖడ్గం హైమం చర్మర్క్షరాణ్నృప. ||43 ||

పుష్పకస్థో నుతః స్త్రీభిః స్తూయమానశ్చ వన్దిభిః
విరేజే భగవాన్రాజన్గ్రహైశ్చన్ద్ర ఇవోదితః. ||44 ||

భ్రాత్రాభినన్దితః సోఽథ సోత్సవాం ప్రావిశత్పురీమ్
ప్రవిశ్య రాజభవనం గురుపత్నీః స్వమాతరమ్. ||45 ||

గురూన్వయస్యావరజాన్పూజితః ప్రత్యపూజయత్
వైదేహీ లక్ష్మణశ్చైవ యథావత్సముపేయతుః. ||46 ||

పుత్రాన్స్వమాతరస్తాస్తు ప్రాణాంస్తన్వ ఇవోత్థితాః

ఆరోప్యాఙ్కేఽభిషిఞ్చన్త్యే బాష్పౌఘైర్విజహుః శుచః. ||47||

జటా నిర్ముచ్య విధివత్కులవృద్ధైః సమం గురుః
అభ్యషిఞ్చద్యథైవేన్ద్రం చతుఃసిన్ధుజలాదిభిః. ||48||

ఏవం కృతశిరఃస్నానః సువాసాః స్రగ్వ్యలఙ్కృతః
స్వలఙ్కృతైః సువాసోభిర్భ్రాతృభిర్భార్యయా బభౌ. ||49||

అగ్రహీదాసనం భ్రాత్రా ప్రణిపత్య ప్రసాదితః
ప్రజాః స్వధర్మనిరతా వర్ణాశ్రమగుణాన్వితాః
జుగోప పితృవద్రామో మేనిరే పితరం చ తమ్. ||50||

త్రేతాయాం వర్తమానాయాం కాలః కృతసమోఽభవత్
రామే రాజని ధర్మజ్ఞే సర్వభూతసుఖావహే. ||51||

వనాని నద్యో గిరయో వర్షాణి ద్వీపసిన్ధవః
సర్వే కామదుఘా ఆసన్ప్రజానాం భరతర్షభ. ||52||

నాధివ్యాధిజరాగ్లాని దుఃఖశోకభయక్లమాః
మృత్యుశ్చానిచ్ఛతాం నాసీద్రామే రాజన్యధోక్షజే. ||53||

ఏకపత్నీవ్రతధరో రాజర్షిచరితః శుచిః
స్వధర్మం గృహమేధీయం శిక్షయన్స్వయమాచరత్. ||54||

ప్రేమ్ణానువృత్త్యా శీలేన ప్రశ్రయావనతా సతీ
భియా హ్రియా చ భావజ్ఞా భర్తుః సీతాహరన్మనః. ||55||

అధ్యాయము – 11

శ్రీశుక ఉవాచ
భగవానాత్మనాత్మానం రామ ఉత్తమకల్పకైః
సర్వదేవమయం దేవమీజేఽథాచార్యవాన్మఖైః. ||1||

హోత్రేఽదదాద్దిశం ప్రాచీం బ్రహ్మణే దక్షిణాం ప్రభుః
అధ్వర్యవే ప్రతీచీం వా ఉత్తరాం సామగాయ సః. ||2||

ఆచార్యాయ దదౌ శేషాం యావతీ భూస్తదన్తరా
అన్యమాన ఇదం కృత్స్నం బ్రాహ్మణోఽర్హతి నిఃస్పృహః. ||3||

ఇత్యయం తదలఙ్కార వాసోభ్యామవశేషితః
తథా రాజ్ఞ్యపి వైదేహీ సౌమఙ్గల్యావశేషితా. ||4||

తే తు బ్రాహ్మణదేవస్య వాత్సల్యం వీక్ష్య సంస్తుతమ్
ప్రీతాః క్లిన్నధియస్తస్మై ప్రత్యర్ప్యేదం బభాషిరే. ||5||

అప్రత్తం నస్త్వయా కిం ను భగవన్భువనేశ్వర
యన్నోఽన్తర్హృదయం విశ్య తమో హంసి స్వరోచిషా. ||6||

నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ రామాయాకుణ్ఠమేధసే
ఉత్తమశ్లోకధుర్యాయ న్యస్తదణ్డార్పితాఙ్ఘ్రయే. ||7||

కదాచిల్లోకజిజ్ఞాసుర్గూఢో రాత్ర్యామలక్షితః
చరన్వాచోఽశృణోద్రామో భార్యాముద్దిశ్య కస్యచిత్. ||8||

నాహం బిభర్మి త్వాం దుష్టామసతీం పరవేశ్మగామ్
స్త్రైణో హి బిభృయాత్సీతాం రామో నాహం భజే పునః. ||9||

ఇతి లోకాద్బహుముఖాద్దురారాధ్యాదసంవిదః
పత్యా భీతేన సా త్యక్తా ప్రాప్తా ప్రాచేతసాశ్రమమ్. ||10||

అన్తర్వత్న్యాగతే కాలే యమౌ సా సుషువే సుతౌ
కుశో లవ ఇతి ఖ్యాతౌ తయోశ్చక్రే క్రియా మునిః. ||11||

అఙ్గదశ్చిత్రకేతుశ్చ లక్ష్మణస్యాత్మజౌ స్మృతౌ
తక్షః పుష్కల ఇత్యాస్తాం భరతస్య మహీపతే. ||12||

సుబాహుః శ్రుతసేనశ్చ శత్రుఘ్నస్య బభూవతుః
గన్ధర్వాన్కోటిశో జఘ్నే భరతో విజయే దిశామ్. ||13||

తదీయం ధనమానీయ సర్వం రాజ్ఞే న్యవేదయత్
శత్రుఘ్నశ్చ మధోః పుత్రం లవణం నామ రాక్షసమ్
హత్వా మధువనే చక్రే మథురాం నామ వై పురీమ్. ||14||

మునౌ నిక్షిప్య తనయౌ సీతా భర్త్రా వివాసితా
ధ్యాయన్తీ రామచరణౌ వివరం ప్రవివేశ హ. ||15||

తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్రామో రున్ధన్నపి ధియా శుచః
స్మరంస్తస్యా గుణాంస్తాంస్తాన్నాశక్నోద్రోద్ధుమీశ్వరః. ||16||

స్త్రీపుంప్రసఙ్గ ఏతాదృక్సర్వత్ర త్రాసమావహః
అపీశ్వరాణాం కిముత గ్రామ్యస్య గృహచేతసః. ||17||

తత ఊర్ధ్వం బ్రహ్మచర్యం ధార్యన్నజుహోత్ప్రభుః
త్రయోదశాబ్దసాహస్రమగ్నిహోత్రమఖణ్డితమ్. ||18||

స్మరతాం హృది విన్యస్య విద్ధం దణ్డకకణ్టకైః
స్వపాదపల్లవం రామ ఆత్మజ్యోతిరగాత్తతః. ||19||

నేదం యశో రఘుపతేః సురయాచ్ఞయాత్త
లీలాతనోరధికసామ్యవిముక్తధామ్నః
రక్షోవధో జలధిబన్ధనమస్త్రపూగైః
కిం తస్య శత్రుహననే కపయః సహాయాః. ||20||

యస్యామలం నృపసదఃసు యశోఽధునాపి
గాయన్త్యఘఘ్నమృషయో దిగిభేన్ద్రపట్టమ్

తం నాకపాలవసుపాలకిరీటజుష్ట
పాదామ్బుజం రఘుపతిం శరణం ప్రపద్యే. ॥21॥

స యైః స్పృష్టోఽభిదృష్టో వా సంవిష్టోఽనుగతోఽపి వా
కోసలాస్తే యయుః స్థానం యత్ర గచ్ఛన్తి యోగినః. ॥22॥

పురుషో రామచరితం శ్రవణైరుపధారయన్
ఆనృశంస్యపరో రాజన్కర్మబన్ధైర్విముచ్యతే. ॥23॥

శ్రీరాజోవాచ
కథం స భగవాన్రామో భ్రాతౄన్వా స్వయమాత్మనః
తస్మిన్వా తేఽన్వవర్తన్త ప్రజాః పౌరాశ్చ ఈశ్వరే. ॥24॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
అథాదిశద్దిగ్విజయే భ్రాతౄంస్త్రిభువనేశ్వరః
ఆత్మానం దర్శయన్స్వానాం పురీమైక్షత సానుగః. ॥25॥

ఆసిక్తమార్గాం గన్ధోదైః కరిణాం మదశీకరైః
స్వామినం ప్రాప్తమాలోక్య మత్తాం వా సుతరామివ. ॥26॥

ప్రాసాదగోపురసభా చైత్యదేవగృహాదిషు
విన్యస్తహేమకలశైః పతాకాభిశ్చ మణ్డితామ్. ॥27॥

పూగైః సవృన్తై రమ్భాభిః పట్టికాభిః సువాససామ్
ఆదర్శైరంశుకైః స్రగ్భిః కృతకౌతుకతోరణామ్. ॥28॥

తముపేయుస్తత్ర తత్ర పౌరా అర్హణపాణయః
ఆశిషో యుయుజుర్దేవ పాహీమాం ప్రాక్త్వయోద్ధృతామ్. ॥29॥

తతః ప్రజా వీక్ష్య పతిం చిరాగతం దిదృక్షయోత్సృష్టగృహాః స్త్రియో నరాః
ఆరుహ్య హర్మ్యాణ్యరవిన్దలోచనమతృప్తనేత్రాః కుసుమైరవాకిరన్. ॥30॥

అథ ప్రవిష్టః స్వగృహం జుష్టం స్వైః పూర్వరాజభిః
అనన్తాఖిలకోషాఢ్యమనర్ఘ్యోరుపరిచ్ఛదమ్. ॥31॥

విద్రుమోదుమ్బరద్వారైర్వైదూర్యస్తమ్భపఙ్క్తిభిః
స్థలైర్మారకతైః స్వచ్ఛైర్భ్రాజత్స్ఫటికభిత్తిభిః. ॥32॥

చిత్రస్రగ్భిః పట్టికాభిర్వాసోమణిగణాంశుకైః
ముక్తాఫలైశ్చిదుల్లాసైః కాన్తకామోపపత్తిభిః. ॥33॥

ధూపదీపైః సురభిభిర్మణ్డితం పుష్పమణ్డనైః
స్త్రీపుమ్భిః సురసఙ్కాశైర్జుష్టం భూషణభూషణైః. ॥34॥

తస్మిన్స భగవాన్రామః స్నిగ్ధయా ప్రియయేష్టయా
రేమే స్వారామధీరాణామృషభః సీతయా కిల. ॥35॥

బుభుజే చ యథాకాలం కామాన్ధర్మమపీడయన్
వర్షపూగాన్బహూన్నృణామభిధ్యాతాఙ్ఘ్రిపల్లవః.॥36॥

అధ్యాయము – 12

శ్రీశుక ఉవాచ
కుశస్య చాతిథిస్తస్మాన్నిషధస్తత్సుతో నభః
పుణ్డరీకోఽథ తత్పుత్రః క్షేమధన్వాభవత్తతః.॥1॥

దేవానీకస్తతోఽనీహః పారియాత్రోఽథ తత్సుతః
తతో బలస్థలస్తస్మాద్వజ్రనాభోఽర్కసమ్భవః.॥2॥

సగణస్తత్సుతస్తస్మాద్విధృతిశ్చాభవత్సుతః
తతో హిరణ్యనాభోఽభూద్యోగాచార్యస్తు జైమినేః.॥3॥

శిష్యః కౌశల్య ఆధ్యాత్మం యాజ్ఞవల్క్యోఽధ్యగాద్యతః
యోగం మహోదయమృషిర్హృదయగ్రన్థిభేదకమ్.॥4॥

పుష్యో హిరణ్యనాభస్య ధ్రువసన్ధిస్తతోఽభవత్
సుదర్శనోఽథాగ్నివర్ణః శీఘ్రస్తస్య మరుః సుతః.॥5॥

సోఽసావాస్తే యోగసిద్ధః కలాపగ్రామమాస్థితః
కలేరన్తే సూర్యవంశం నష్టం భావయితా పునః.॥6॥

తస్మాత్ప్రసుశ్రుతస్తస్య సన్ధిస్తస్యాప్యమర్షణః
మహస్వాంస్తత్సుతస్తస్మాద్విశ్వబాహురజాయత.॥7॥

తతః ప్రసేనజిత్తస్మాత్తక్షకో భవితా పునః
తతో బృహద్బలో యస్తు పిత్రా తే సమరే హతః.॥8॥

ఏతే హీక్ష్వాకుభూపాలా అతీతాః శృణ్వనాగతాన్
బృహద్బలస్య భవితా పుత్రో నామ్నా బృహద్రణః.॥9॥

ఊరుక్రియః సుతస్తస్య వత్సవృద్ధో భవిష్యతి
ప్రతివ్యోమస్తతో భానుర్దివాకో వాహినీపతిః.॥10॥

సహదేవస్తతో వీరో బృహదశ్వోఽథ భానుమాన్
ప్రతీకాశ్వో భానుమతః సుప్రతీకోఽథ తత్సుతః.॥11॥

భవితా మరుదేవోఽథ సునక్షత్రోఽథ పుష్కరః
తస్యాన్తరిక్షస్తత్పుత్రః సుతపాస్తదమిత్రజిత్.॥12॥

బృహద్రాజస్తు తస్యాపి బర్హిస్తస్మాత్కృతఞ్జయః
రణఞ్జయస్తస్య సుతః సఞ్జయో భవితా తతః.॥13॥

తస్మాచ్ఛాక్యోఽథ శుద్ధోదో లాఙ్గలస్తత్సుతః స్మృతః
తతః ప్రసేనజిత్తస్మాత్క్షుద్రకో భవితా తతః.॥14॥

రణకో భవితా తస్మాత్సురథస్తనయస్తతః
సుమిత్రో నామ నిష్ఠాన్త ఏతే బార్హద్బలాన్వయాః.‖15‖

ఇక్ష్వాకూణామయం వంశః సుమిత్రాన్తో భవిష్యతి
యతస్తం ప్రాప్య రాజానం సంస్థాం ప్రాప్స్యతి వై కలౌ.‖16‖

అధ్యాయము – 13

శ్రీశుక ఉవాచ
నిమిరిక్ష్వాకుతనయో వసిష్ఠమవృతర్త్విజమ్
ఆరభ్య సత్రం సోఽప్యాహ శక్రేణ ప్రాగ్వృతోఽస్మి భోః.‖1‖

తం నిర్వర్త్యాగమిష్యామి తావన్మాం ప్రతిపాలయ
తూష్ణీమాసీద్గృహపతిః సోఽపీన్ద్రస్యాకరోన్మఖమ్.‖2‖

నిమిత్తశ్చలమిదం విద్వాన్సత్రమారభతాత్మవాన్
ఋత్విగ్భిరపరైస్తావన్నాగమద్యావతా గురుః.‖3‖

శిష్యవ్యతిక్రమం వీక్ష్య తం నిర్వర్త్యాగతో గురుః
అశపత్పతతాద్దేహో నిమేః పణ్డితమానినః.‖4‖

నిమిః ప్రతిదదౌ శాపం గురవేఽధర్మవర్తినే
తవాపి పతతాద్దేహో లోభాద్ధర్మమజానతః.‖5‖

ఇత్యుత్ససర్జ స్వం దేహం నిమిరధ్యాత్మకోవిదః
మిత్రావరుణయోర్జజ్ఞే ఉర్వశ్యాం ప్రపితామహః.‖6‖

గన్ధవస్తుషు తద్దేహం నిధాయ మునిసత్తమాః
సమాప్తే సత్రయాగే చ దేవానూచుః సమాగతాన్.‖7‖

రాజ్ఞో జీవతు దేహోఽయం ప్రసన్నాః ప్రభవో యది
తథేత్యుక్తే నిమిః ప్రాహ మా భూన్మే దేహబన్ధనమ్.‖8‖

యస్య యోగం న వాఞ్ఛన్తి వియోగభయకాతరాః
భజన్తి చరణామ్భోజం మునయో హరిమేధసః.‖9‖

దేహం నావరురుత్సేఽహం దుఃఖశోకభయావహమ్
సర్వత్రాస్య యతో మృత్యుర్మత్స్యానాముదకే యథా.‖10‖

దేవా ఊచుః
విదేహ ఉష్యతాం కామం లోచనేషు శరీరిణామ్
ఉన్మేషణనిమేషాభ్యాం లక్షితోఽధ్యాత్మసంస్థితః.‖11‖

అరాజకభయం ణ్ణాం మన్యమానా మహర్షయః
దేహం మమన్థుః స్మ నిమేః కుమారః సమజాయత.‖12‖

జన్మనా జనకః సోఽభూద్వైదేహస్తు విదేహజః

మిథిలో మథనాజ్జాతో మిథిలా యేన నిర్మితా.॥13॥

తస్మాదుదావసుస్తస్య పుత్రోఽభూన్నన్దివర్ధనః
తతః సుకేతుస్తస్యాపి దేవరాతో మహీపతే.॥14॥

తస్మాద్బృహద్రథస్తస్య మహావీర్యః సుధృత్పితా
సుధృతేర్ధృష్టకేతుర్వై హర్యశ్వోఽథ మరుస్తతః.॥15॥

మరోః ప్రతీపకస్తస్మాజ్జాతః కృతరథో యతః
దేవమీఢస్తస్య పుత్రో విశ్రుతోఽథ మహాధృతిః.॥16॥

కృతిరాతస్తతస్తస్మాన్మహారోమా చ తత్సుతః
స్వర్ణరోమా సుతస్తస్య హ్రస్వరోమా వ్యజాయత.॥17॥

తతః శీరధ్వజో జజ్ఞే యజ్ఞార్థం కర్షతో మహీమ్
సీతా శీరాగ్రతో జాతా తస్మాత్సీరధ్వజః స్మృతః.॥18॥

కుశధ్వజస్తస్య పుత్రస్తతో ధర్మధ్వజో నృపః
ధర్మధ్వజస్య ద్వౌ పుత్రౌ కృతధ్వజమితధ్వజౌ.॥19॥

కృతధ్వజాత్కేశిధ్వజః ఖాణ్డిక్యస్తు మితధ్వజాత్
కృతధ్వజసుతో రాజన్నాత్మవిద్యావిశారదః.॥20॥

ఖాణ్డిక్యః కర్మతత్త్వజ్ఞో భీతః కేశిధ్వజాద్ద్రుతః
భానుమాంస్తస్య పుత్రోఽభూచ్ఛతద్యుమ్నస్తు తత్సుతః.॥21॥

శుచిస్తు తనయస్తస్మాత్సనద్వాజః సుతోఽభవత్
ఊర్జకేతుః సనద్వాజాదజోఽథ పురుజిత్సుతః.॥22॥

అరిష్టనేమిస్తస్యాపి శ్రుతాయుస్తత్సుపార్శ్వకః
తతశ్చిత్రరథో యస్య క్షేమాధిర్మిథిలాధిపః.॥23॥

తస్మాత్సమరథస్తస్య సుతః సత్యరథస్తతః
ఆసీదుపగురుస్తస్మాదుపగుప్తోఽగ్నిసమ్భవః.॥24॥

వస్వనన్తోఽథ తత్పుత్రో యుయుధో యత్సుభాషణః
శ్రుతస్తతో జయస్తస్మాద్విజయోఽస్మాదృతః సుతః.॥25॥

శునకస్తత్సుతో జజ్ఞే వీతహవ్యో ధృతిస్తతః
బహులాశ్వో ధృతేస్తస్య కృతిరస్య మహావశీ.॥26॥

ఏతే వై మైథిలా రాజన్నాత్మవిద్యావిశారదాః
యోగేశ్వరప్రసాదేన ద్వన్ద్వైర్ముక్తా గృహేష్వపి.॥27॥

అధ్యాయము – 14

శ్రీశుక ఉవాచ

అథాతః శ్రూయతాం రాజన్వంశః సోమస్య పావనః
యస్మిన్నైలాదయో భూపాః కీర్త్యన్తే పుణ్యకీర్తయః. ||1||

సహస్రశిరసః పుంసో నాభిహ్రదసరోరుహాత్
జాతస్యాసీత్సుతో ధాతురత్రిః పితృసమో గుణైః. ||2||

తస్య దృగ్భ్యోऽభవత్పుత్రః సోమోऽమృతమయః కిల
విప్రౌషధ్యుడుగణానాం బ్రహ్మణా కల్పితః పతిః. ||3||

సోऽయజద్రాజసూయేన విజిత్య భువనత్రయమ్
పత్నీం బృహస్పతేర్దర్పాత్తారాం నామాహరద్బలాత్. ||4||

యదా స దేవగురుణా యాచితోऽభీక్ష్ణశో మదాత్
నాత్యజత్తత్కృతే జజ్ఞే సురదానవవిగ్రహః. ||5||

శుక్రో బృహస్పతేర్ద్వేషాదగ్రహీత్సాసురోడుపమ్
హరో గురుసుతం స్నేహాత్సర్వభూతగణావృతః. ||6||

సర్వదేవగణోపేతో మహేన్ద్రో గురుమన్వయాత్
సురాసురవినాశోऽభూత్సమరస్తారకామయః. ||7||

నివేదితోऽథాఙ్గిరసా సోమం నిర్భర్త్స్య విశ్వకృత్
తారాం స్వభర్త్రే ప్రాయచ్ఛదన్తర్వత్నీమవైత్పతిః. ||8||

త్యజ త్యజాశు దుష్ప్రజ్ఞే మత్క్షేత్రాదాహితం పరైః
నాహం త్వాం భస్మసాత్కుర్యాం స్త్రియం సాన్తానికేऽసతి. ||9||

తత్త్యాజ వ్రీడితా తారా కుమారం కనకప్రభమ్
స్పృహామాఙ్గిరసశ్చక్రే కుమారే సోమ ఏవ చ. ||10||

మమాయం న తవేత్యుచ్చైస్తస్మిన్వివదమానయోః
పప్రచ్ఛురృషయో దేవా నైవోచే వ్రీడితా తు సా. ||11||

కుమారో మాతరం ప్రాహ కుపితోऽలీకలజ్జయా
కిం న వచస్యసద్వృత్తే ఆత్మావద్యం వదాశు మే. ||12||

బ్రహ్మా తాం రహ ఆహూయ సమప్రాక్షీచ్చ సాన్త్వయన్
సోమస్యేత్యాహ శనకైః సోమస్తం తావదగ్రహీత్. ||13||

తస్యాత్మయోనిరకృత బుధ ఇత్యభిధాం నృప
బుద్ధ్యా గమ్భీరయా యేన పుత్రేణాపోడురాణ్ముదమ్. ||14||

తతః పురూరవా జజ్ఞే ఇలాయాం య ఉదాహృతః
తస్య రూపగుణౌదార్య శీలద్రవిణవిక్రమాన్. ||15||

శ్రుత్వోర్వశీన్ద్రభవనే గీయమానాన్సురర్షిణా
తదన్తికముపేయాయ దేవీ స్మరశరార్దితా. ||16||

మిత్రావరుణయోః శాపాదాపన్నా నరలోకతామ్
నిశమ్య పురుషశ్రేష్ఠం కన్దర్పమివ రూపిణమ్
ధృతిం విష్టభ్య లలనా ఉపతస్థే తదన్తికే. ॥17॥

స తాం విలోక్య నృపతిర్హర్షేణోత్ఫుల్లలోచనః
ఉవాచ శ్లక్ష్ణయా వాచా దేవీం హృష్టతనూరుహః. ॥18॥

శ్రీరాజోవాచ
స్వాగతం తే వరారోహే ఆస్యతాం కరవామ కిమ్
సంరమస్వ మయా సాకం రతిర్నౌ శాశ్వతీః సమాః. ॥19॥

ఉర్వశ్యువాచ
కస్యాస్త్వయి న సజ్జేత మనో దృష్టిశ్చ సున్దర
యదఙ్గాన్తరమాసాద్య చ్యవతే హ రిరంసయా. ॥20॥

ఏతావురణకౌ రాజన్న్యాసౌ రక్షస్వ మానద
సంరంస్యే భవతా సాకం శ్లాఘ్యః స్త్రీణాం వరః స్మృతః. ॥21॥

ఘృతం మే వీర భక్ష్యం స్యాన్నేక్షే త్వాన్యత్ర మైథునాత్
వివాససం తత్తథేతి ప్రతిపేదే మహామనాః. ॥22॥

అహో రూపమహో భావో నరలోకవిమోహనమ్
కో న సేవేత మనుజో దేవీం త్వాం స్వయమాగతామ్. ॥23॥

తయా స పురుషశ్రేష్ఠో రమయన్త్యా యథార్హతః
రేమే సురవిహారేషు కామం చైత్రరథాదిషు. ॥24॥

రమమాణస్తయా దేవ్యా పద్మకిఞ్జల్కగన్ధయా
తన్ముఖామోదముషితో ముముదేఽహర్గణాన్బహూన్. ॥25॥

అపశ్యన్నుర్వశీమిన్ద్రో గన్ధర్వాన్సమచోదయత్
ఉర్వశీరహితం మహ్యమాస్థానం నాతిశోభతే. ॥26॥

తే ఉపేత్య మహారాత్రే తమసి ప్రత్యుపస్థితే
ఉర్వశ్యా ఉరణౌ జహ్రుర్న్యస్తౌ రాజని జాయయా. ॥27॥

నిశమ్యాక్రన్దితం దేవీ పుత్రయోర్నీయమానయోః
హతాస్మ్యహం కునాథేన నపుంసా వీరమానినా. ॥28॥

యద్విశ్రమ్భాదహం నష్టా హృతాపత్యా చ దస్యుభిః
యః శేతే నిశి సన్త్రస్తో యథా నారీ దివా పుమాన్. ॥29॥

ఇతి వాక్సాయకైర్బిద్ధః ప్రతోత్త్రైరివ కుఞ్జరః
నిశి నిస్త్రింశమాదాయ వివస్త్రోఽభ్యద్రవద్రుషా. ॥30॥

తే విసృజ్యోరణౌ తత్ర వ్యద్యోతన్త స్మ విద్యుతః
ఆదాయ మేషావాయాన్తం నగ్నమైక్షత సా పతిమ్. ॥31॥

ఐలోఽపి శయనే జాయామపశ్యన్విమనా ఇవ
తచ్చిత్తో విహ్వలః శోచన్బభ్రామోన్మత్తవన్మహీమ్. ||32||

స తాం వీక్ష్య కురుక్షేత్రే సరస్వత్యాం చ తత్సఖీః
పఞ్చ ప్రహృష్టవదనః ప్రాహ సూక్తం పురూరవాః. ||33||

అహో జాయే తిష్ఠ తిష్ఠ ఘోరే న త్యక్తుమర్హసి
మాం త్వమద్యాప్యనిర్వృత్య వచాంసి కృణవావహై. ||34||

సుదేహోఽయం పతత్యత్ర దేవి దూరం హృతస్త్వయా
ఖాదన్త్యేనం వృకా గృధ్రాస్త్వత్ప్రసాదస్య నాస్పదమ్. ||35||

ఉర్వశ్యువాచ
మా మృథాః పురుషోఽసి త్వం మా స్మ త్వాద్యుర్వృకా ఇమే
క్వాపి సఖ్యం న వై స్త్రీణాం వృకాణాం హృదయం యథా. ||36||

స్త్రియో హ్యకరుణాః క్రూరా దుర్మర్షాః ప్రియసాహసాః
ఘ్నన్త్యల్పార్థేఽపి విశ్రబ్ధం పతిం భ్రాతరమప్యుత. ||37||

విధాయాలీకవిశ్రమ్భమజ్ఞేషు త్యక్తసౌహృదాః
నవం నవమభీప్సన్త్యః పుంశ్చల్యః స్వైరవృత్తయః. ||38||

సంవత్సరాన్తే హి భవానేకరాత్రం మయేశ్వరః
రంస్యత్యపత్యాని చ తే భవిష్యన్త్యపరాణి భోః. ||39||

అన్తర్వత్నీముపాలక్ష్య దేవీం స ప్రయయౌ పురీమ్
పునస్తత్ర గతోఽబ్దాన్తే ఉర్వశీం వీరమాతరమ్. ||40||

ఉపలభ్య ముదా యుక్తః సమువాస తయా నిశామ్
అథైనముర్వశీ ప్రాహ కృపణం విరహాతురమ్. ||41||

గన్ధర్వానుపధావేమాంస్తుభ్యం దాస్యన్తి మామితి
తస్య సంస్తువతస్తుష్టా అగ్నిస్థాలీం దదుర్నృప
ఉర్వశీం మన్యమానస్తాం సోఽబుధ్యత చరన్వనే. ||42||

స్థాలీం న్యస్య వనే గత్వా గృహానాధ్యాయతో నిశి
త్రేతాయాం సమ్ప్రవృత్తాయాం మనసి త్రయ్యవర్తత. ||43||

స్థాలీస్థానం గతోఽశ్వత్థం శమీగర్భం విలక్ష్య సః
తేన ద్వే అరణీ కృత్వా ఉర్వశీలోకకామ్యయా. ||44||

ఉర్వశీం మన్త్రతో ధ్యాయన్నధరారణిముత్తరామ్
ఆత్మానముభయోర్మధ్యే యత్తత్ప్రజననం ప్రభుః. ||45||

తస్య నిర్మన్థనాజ్జాతో జాతవేదా విభావసుః
త్రయ్యా స విద్యయా రాజ్ఞా పుత్రత్వే కల్పితస్త్రివృత్. ||46||

తేనాయజత యజ్ఞేశం భగవన్తమధోక్షజమ్
ఉర్వశీలోకమన్విచ్ఛన్సర్వదేవమయం హరిమ్. ||47||

ఏక ఏవ పురా వేదః ప్రణవః సర్వవాఙ్మయః
దేవో నారాయణో నాన్య ఏకోఽగ్నిర్వర్ణ ఏవ చ. ||48||

పురూరవస ఏవాసీత్త్రయీ త్రేతాముఖే నృప
అగ్నినా ప్రజయా రాజా లోకం గాన్ధర్వమేయివాన్. ||49||

అధ్యాయము – 15

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఐలస్య చోర్వశీగర్భాత్షడాసన్నాత్మజా నృప
ఆయుః శ్రుతాయుః సత్యాయురా రయోఽథ విజయో జయః. ||1||

శ్రుతాయోర్వసుమాన్పుత్రః సత్యాయోశ్చ శ్రుతఞ్జయః
రయస్య సుత ఏకశ్చ జయస్య తనయోఽమితః. ||2||

భీమస్తు విజయస్యాథ కాఞ్చనో హోత్రకస్తతః
తస్య జహ్నుః సుతో గఙ్గాం గణ్డూషీకృత్య యోఽపిబత్
జహ్నోస్తు పురుస్తస్యాథ బలాకశ్చాత్మజోఽజకః. ||3||

తతః కుశః కుశస్యాపి కుశామ్బుస్తనయో వసుః
కుశనాభశ్చ చత్వారో గాధిరాసీత్కుశామ్బుజః. ||4||

తస్య సత్యవతీం కన్యామృచీకోఽయాచత ద్విజః
వరం విసదృశం మత్వా గాధిర్భార్గవమబ్రవీత్. ||5||

ఏకతః శ్యామకర్ణానాం హయానాం చన్ద్రవర్చసామ్
సహస్రం దీయతాం శుల్కం కన్యాయాః కుశికా వయమ్. ||6||

ఇత్యుక్తస్తన్మతం జ్ఞాత్వా గతః స వరుణాన్తికమ్
ఆనీయ దత్త్వా తానశ్వానుపయేమే వరాననామ్. ||7||

స ఋషిః ప్రార్థితః పత్న్యా శ్వశ్ర్వా చాపత్యకామ్యయా
శ్రపయిత్వోభయైర్మన్త్రైశ్చరుం స్నాతుం గతో మునిః. ||8||

తావత్సత్యవతీ మాత్రా స్వచరుం యాచితా సతీ
శ్రేష్ఠం మత్వా తయాయచ్ఛన్మాత్రే మాతురదత్స్వయమ్. ||9||

తద్విదిత్వా మునిః ప్రాహ పత్నీం కష్టమకారషీః
ఘోరో దణ్డధరః పుత్రో భ్రాతా తే బ్రహ్మవిత్తమః. ||10||

ప్రసాదితః సత్యవత్యా మైవం భూరితి భార్గవః
అథ తర్హి భవేత్పౌత్రోజమదగ్నిస్తతోఽభవత్. ||11||

సా చాభూత్సుమహత్పుణ్యా కౌశికీ లోకపావనీ

రేణోః సుతాం రేణుకాం వై జమదగ్నిరువాహ యామ్. ॥12॥

తస్యాం వై భార్గవఋషేః సుతా వసుమదాదయః
యవీయాన్జజ్ఞ ఏతేషాం రామ ఇత్యభివిశ్రుతః. ॥13॥

యమాహుర్వాసుదేవాంశం హైహయానాం కులాన్తకమ్
త్రిఃసప్తకృత్వో య ఇమాం చక్రే నిఃక్షత్రియాం మహీమ్. ॥14॥

దృప్తం క్షత్రం భువో భారమబ్రహ్మణ్యమనీనశత్
రజస్తమోవృతమహన్ఫల్గున్యపి కృతేఽంహసి. ॥15॥

శ్రీరాజోవాచ
కిం తదంహో భగవతో రాజన్యైరజితాత్మభిః
కృతం యేన కులం నష్టం క్షత్రియాణామభీక్ష్ణశః. ॥16॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
హైహయానామధిపతిరర్జునః క్షత్రియర్షభః
దత్తం నారాయణాంశాంశమారాధ్య పరికర్మభిః. ॥17॥

బాహూన్దశశతం లేభే దుర్ధర్షత్వమరాతిషు
అవ్యాహతేన్ద్రియౌజః శ్రీ తేజోవీర్యయశోబలమ్. ॥18॥

యోగేశ్వరత్వమైశ్వర్యం గుణా యత్రాణిమాదయః
చచారావ్యాహతగతిర్లోకేషు పవనో యథా. ॥19॥

స్త్రీరత్నైరావృతః క్రీడన్రేవామ్భసి మదోత్కటః
వైజయన్తీం స్రజం బిభ్రద్రురోధ సరితం భుజైః. ॥20॥

విప్లావితం స్వశిబిరం ప్రతిస్రోతఃసరిజ్జలైః
నామృష్యత్తస్య తద్వీర్యం వీరమానీ దశాననః. ॥21॥

గృహీతో లీలయా స్త్రీణాం సమక్షం కృతకిల్బిషః
మాహిష్మత్యాం సన్నిరుద్ధో ముక్తో యేన కపిర్యథా. ॥22॥

స ఏకదా తు మృగయాం విచరన్విజనే వనే
యదృచ్ఛయాశ్రమపదం జమదగ్నేరుపావిశత్. ॥23॥

తస్మై స నరదేవాయ మునిరర్హణమాహరత్
ససైన్యామాత్యవాహాయ హవిష్మత్యా తపోధనః. ॥24॥

స వై రత్నం తు తద్దృష్ట్వా ఆత్మైశ్వర్యాతిశాయనమ్
తన్నాద్రియతాగ్నిహోత్ర్యాం సాభిలాషః సహైహయః. ॥25॥

హవిర్ధానీమృషేర్దర్పాన్నరాన్హర్తుమచోదయత్
తే చ మాహిష్మతీం నిన్యుః సవత్సాం క్రన్దతీం బలాత్. ॥26॥

అథ రాజని నిర్యాతే రామ ఆశ్రమ ఆగతః

శ్రుత్వా తత్తస్య దౌరాత్మ్యం చుక్రోధాహిరివాహతః. ||27||

ఘోరమాదాయ పరశుం సతూణం వర్మ కార్ముకమ్
అన్వధావత దుర్మర్షో మృగేన్ద్ర ఇవ యూథపమ్. ||28||

తమాపతన్తం భృగువర్యమోజసా ధనుర్ధరం బాణపరశ్వధాయుధమ్
ఐణేయచర్మామ్బరమర్కధామభిర్యుతం జటాభిర్దదృశే పురీం విశన్. ||29||

అచోదయద్ధస్తిరథాశ్వపత్తిభిర్గదాసిబాణర్ష్టి శతఘ్నిశక్తిభిః
అక్షౌహిణీః సప్తదశాతిభీషణాస్తా రామ ఏకో భగవానసూదయత్. ||30||

యతో యతోఽసౌ ప్రహరత్పరశ్వధో మనోఽనిలౌజాః పరచక్రసూదనః
తతశ్తతశ్ఛిన్నభుజోరుకన్ధరా నిపేతురుర్వ్యాం హతసూతవాహనాః. ||31||

దృష్ట్వా స్వసైన్యం రుధిరౌఘకర్దమే రణాజిరే రామకుఠారసాయకైః
వివృక్ణవర్మధ్వజచాపవిగ్రహం నిపాతితం హైహయ ఆపతద్రుషా. ||32||

అథార్జునః పఞ్చశతేషు బాహుభిర్ధనుఃషు బాణాన్యుగపత్స సన్దధే
రామాయ రామోఽస్త్రభృతాం సమగ్రణీస్తాన్యేకధన్వేషుభిరాచ్ఛినత్సమమ్. ||33||

పునః స్వహస్తైరచలాన్మృధేఽఙ్ఘ్రిపానుత్క్షిప్య వేగాదభిధావతో యుధి
భుజాన్కుఠారేణ కఠోరనేమినా చిచ్ఛేద రామః ప్రసభం త్వహేరివ. ||34||

కృత్తబాహోః శిరస్తస్య గిరేః శృఙ్గమివాహరత్
హతే పితరి తత్పుత్రా అయుతం దుద్రువుర్భయాత్. ||35||

అగ్నిహోత్రీముపావర్త్య సవత్సాం పరవీరహా
సముపేత్యాశ్రమం పిత్రే పరిక్లిష్టాం సమర్పయత్. ||36||

స్వకర్మ తత్కృతం రామః పిత్రే భ్రాతృభ్య ఏవ చ
వర్ణయామాస తచ్ఛ్రుత్వాజమదగ్నిరభాషత. ||37||

రామ రామ మహాబాహో భవాన్పాపమకారషీత్
అవధీన్నరదేవం యత్సర్వదేవమయం వృథా. ||38||

వయం హి బ్రాహ్మణాస్తాత క్షమయార్హణతాం గతాః
యయా లోకగురుర్దేవః పారమేష్ఠ్యమగాత్పదమ్. ||39||

క్షమయా రోచతే లక్ష్మీర్బ్రాహ్మీ సౌరీ యథా ప్రభా
క్షమిణామాశు భగవాంస్తుష్యతే హరిరీశ్వరః. ||40||

రాజ్ఞో మూర్ధాభిషిక్తస్య వధో బ్రహ్మవధాద్గురుః
తీర్థసంసేవయా చాంహో జహ్యాఙ్గాచ్యుతచేతనః. ||41||

అధ్యాయము – 16

శ్రీశుక ఉవాచ

పిత్రోపశిక్షితో రామస్తథేతి కురునన్దన
సంవత్సరం తీర్థయాత్రాం చరిత్వాశ్రమమావ్రజత్. ||1||

కదాచిద్రేణుకా యాతా గఙ్గాయాం పద్మమాలినమ్
గన్ధర్వరాజం క్రీడన్తమప్సరోభిరపశ్యత. ||2||

విలోకయన్తీ క్రీడన్తముదకార్థం నదీం గతా
హోమవేలాం న సస్మార కిఞ్చిచ్చిత్రరథస్పృహా. ||3||

కాలాత్యయం తం విలోక్య మునేః శాపవిశఙ్కితా
ఆగత్య కలశం తస్థౌ పురోధాయ కృతాఞ్జలిః. ||4||

వ్యభిచారం మునిర్జ్ఞాత్వా పత్న్యాః ప్రకుపితోఽబ్రవీత్
ఘ్నతైనాం పుత్రకాః పాపామిత్యుక్తాస్తే న చక్రిరే. ||5||

రామః సఞ్చోదితః పిత్రా భ్రాతౄన్మాత్రా సహావధీత్
ప్రభావజ్ఞో మునేః సమ్యక్సమాధేస్తపసశ్చ సః. ||6||

వరేణ చ్ఛన్దయామాస ప్రీతః సత్యవతీసుతః
వవ్రే హతానాం రామోఽపి జీవితం చాస్మృతిం వధే. ||7||

ఉత్తస్థుస్తే కుశలినో నిద్రాపాయ ఇవాఞ్జసా
పితుర్విద్వాంస్తపోవీర్యం రామశ్చక్రే సుహృద్వధమ్. ||8||

యేఽర్జునస్య సుతా రాజన్స్మరన్తః స్వపితుర్వధమ్
రామవీర్యపరాభూతా లేభిరే శర్మ న క్వచిత్. ||9||

ఏకదాశ్రమతో రామే సభ్రాతరి వనం గతే
వైరం సిషాధయిషవో లబ్ధచ్ఛిద్రా ఉపాగమన్. ||10||

దృష్ట్వాగ్న్యగార ఆసీనమావేశితధియం మునిమ్
భగవత్యుత్తమశ్లోకే జఘ్నుస్తే పాపనిశ్చయాః. ||11||

యాచ్యమానాః కృపణయా రామమాత్రాతిదారుణాః
ప్రసహ్య శిర ఉత్కృత్య నిన్యుస్తే క్షత్రబన్ధవః. ||12||

రేణుకా దుఃఖశోకార్తా నిఘ్నన్త్యాత్మానమాత్మనా
రామ రామేతి తాతేతి విచుక్రోశోచ్చకైః సతీ. ||13||

తదుపశ్రుత్య దూరస్థా హా రామేత్యార్తవత్స్వనమ్
త్వరయాశ్రమమాసాద్య దదృశుః పితరం హతమ్. ||14||

తే దుఃఖరోషామర్షార్తి శోకవేగవిమోహితాః
హా తాత సాధో ధర్మిష్ఠ త్యక్త్వాస్మాన్స్వర్గతో భవాన్. ||15||

విలప్యైవం పితుర్దేహం నిధాయ భ్రాతృషు స్వయమ్
ప్రగృహ్య పరశుం రామః క్షత్రాన్తాయ మనో దధే. ||16||

గత్వా మాహిష్మతీం రామో బ్రహ్మఘ్నవిహతశ్రియమ్
తేషాం స శీర్షభీ రాజన్మధ్యే చక్రే మహాగిరిమ్. ||17||

తద్రక్తేన నదీం ఘోరామబ్రహ్మణ్యభయావహామ్
హేతుం కృత్వా పితృవధం క్షత్రేఽమఙ్గలకారిణి. ||18||

త్రిఃసప్తకృత్వః పృథివీం కృత్వా నిఃక్షత్రియాం ప్రభుః
సమన్తపఞ్చకే చక్రే శోణితోదాన్హ్రదాన్నవ. ||19||

పితుః కాయేన సన్ధాయ శిర ఆదాయ బర్హిషి
సర్వదేవమయం దేవమాత్మానమయజన్మఖైః. ||20||

దదౌ ప్రాచీం దిశం హోత్రే బ్రహ్మణే దక్షిణాం దిశమ్
అధ్వర్యవే ప్రతీచీం వై ఉద్గాత్రే ఉత్తరాం దిశమ్. ||21||

అన్యేభ్యోఽవాన్తరదిశః కశ్యపాయ చ మధ్యతః
ఆర్యావర్తముపద్రష్ట్రే సదస్యేభ్యస్తతః పరమ్. ||22||

తతశ్చావభృథస్నాన విధూతాశేషకిల్బిషః
సరస్వత్యాం మహానద్యాం రేజే వ్యబ్భ్ర ఇవాంశుమాన్. ||23||

స్వదేహం జమదగ్నిస్తు లబ్ధ్వా సంజ్ఞానలక్షణమ్
ఋషీణాం మణ్డలే సోఽభూత్సప్తమో రామపూజితః. ||24||

జామదగ్న్యోఽపి భగవాన్రామః కమలలోచనః
ఆగామిన్యన్తరే రాజన్వర్తయిష్యతి వై బృహత్. ||25||

ఆస్తేఽద్యాపి మహేన్ద్రాద్రౌ న్యస్తదణ్డః ప్రశాన్తధీః
ఉపగీయమానచరితః సిద్ధగన్ధర్వచారణైః. ||26||

ఏవం భృగుషు విశ్వాత్మా భగవాన్హరిరీశ్వరః
అవతీర్య పరం భారం భువోఽహన్బహుశో నృపాన్. ||27||

గాధేరభూన్మహాతేజాః సమిద్ధ ఇవ పావకః
తపసా క్షాత్రముత్సృజ్య యో లేభే బ్రహ్మవర్చసమ్. ||28||

విశ్వామిత్రస్య చైవాసన్పుత్రా ఏకశతం నృప
మధ్యమస్తు మధుచ్ఛన్దా మధుచ్ఛన్దస ఏవ తే. ||29||

పుత్రం కృత్వా శునఃశేఫం దేవరాతం చ భార్గవమ్
ఆజీగర్తం సుతానాహ జ్యేష్ఠ ఏష ప్రకల్ప్యతామ్. ||30||

యో వై హరిశ్చన్ద్రమఖే విక్రీతః పురుషః పశుః
స్తుత్వా దేవాన్ప్రజేశాదీన్ముముచే పాశబన్ధనాత్. ||31||

యో రాతో దేవయజనే దేవైర్గాధిషు తాపసః
దేవరాత ఇతి ఖ్యాతః శునఃశేఫస్తు భార్గవః. ||32||

యే మధుచ్ఛన్దసో జ్యేష్ఠాః కుశలం మేనిరే న తత్
అశపత్తాన్మునిః క్రుద్ధో మ్లేచ్ఛా భవత దుర్జనాః.॥33॥

స హోవాచ మధుచ్ఛన్దాః సార్ధం పఞ్చాశతా తతః
యన్నో భవాన్సఞ్జానీతే తస్మింస్తిష్ఠామహే వయమ్.॥34॥

జ్యేష్ఠం మన్త్రదృశం చక్రుస్త్వామన్వఞ్చో వయం స్మ హి
విశ్వామిత్రః సుతానాహ వీరవన్తో భవిష్యథ
యే మానం మేఽనుగృహ్ణన్తో వీరవన్తమకర్త మామ్.॥35॥

ఏష వః కుశికా వీరో దేవరాతస్తమన్విత
అన్యే చాష్టకహారీత జయక్రతుమదాదయః.॥36॥

ఏవం కౌశికగోత్రం తు విశ్వామిత్రైః పృథగ్విధమ్
ప్రవరాన్తరమాపన్నం తద్ధి చైవం ప్రకల్పితమ్.॥37॥

అధ్యాయము – 17

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
యః పురూరవసః పుత్ర ఆయుస్తస్యాభవన్సుతాః
నహుషః క్షత్రవృద్ధశ్చ రజీ రాభశ్చ వీర్యవాన్.॥1॥

అనేనా ఇతి రాజేన్ద్ర శృణు క్షత్రవృధోఽన్వయమ్
క్షత్రవృద్ధసుతస్యాసన్సుహోత్రస్యాత్మజాస్త్రయః.॥2॥

కాశ్యః కుశో గృత్సమద ఇతి గృత్సమదాదభూత్
శునకః శౌనకో యస్య బహ్వృచప్రవరో మునిః.॥3॥

కాశ్యస్య కాశిస్తత్పుత్రో రాష్ట్రో దీర్ఘతమఃపితా
ధన్వన్తరిర్దీర్ఘతమస ఆయుర్వేదప్రవర్తకః.॥4॥

యజ్ఞభుగ్వాసుదేవాంశః స్మృతమాత్రార్తినాశనః
తత్పుత్రః కేతుమానస్య జజ్ఞే భీమరథస్తతః.॥5॥

దివోదాసో ద్యుమాంస్తస్మాత్ప్రతర్దన ఇతి స్మృతః
స ఏవ శత్రుజిద్వత్స ఋతధ్వజ ఇతీరితః
తథా కువలయాశ్వేతి ప్రోక్తోఽలర్కాదయస్తతః.॥6॥

షష్టిం వర్షసహస్రాణి షష్టిం వర్షశతాని చ
నాలర్కాదపరో రాజన్బుభుజే మేదినీం యువా.॥7॥

అలర్కాత్సన్తతిస్తస్మాత్సునీథోఽథ నికేతనః
ధర్మకేతుః సుతస్తస్మాత్సత్యకేతురజాయత.॥8॥

ధృష్టకేతుస్తతస్తస్మాత్సుకుమారః క్షితీశ్వరః
వీతిహోత్రోఽస్య భర్గోఽతో భార్గభూమిరభూన్నృప.॥9॥

ఇతీమే కాశయో భూపాః క్షత్రవృద్ధాన్వయాయినః
రాభస్య రభసః పుత్రో గమ్భీరశ్చాక్రియస్తతః. ||10||

తద్గోత్రం బ్రహ్మవిజ్జజ్ఞే శృణు వంశమనేనసః
శుద్ధస్తతః శుచిస్తస్మాచ్చిత్రకృద్ధర్మసారథిః. ||11||

తతః శాన్తరజో జజ్ఞే కృతకృత్యః స ఆత్మవాన్
రజేః పఞ్చశతాన్యాసన్పుత్రాణామమితౌజసామ్. ||12||

దేవైరభ్యర్థితో దైత్యాన్హత్వేన్ద్రాయాదదాద్దివమ్
ఇన్ద్రస్తస్మై పునర్దత్త్వా గృహీత్వా చరణౌ రజేః. ||13||

ఆత్మానమర్పయామాస ప్రహ్రాదాద్యరిశఙ్కితః
పితర్యుపరతే పుత్రా యాచమానాయ నో దదుః. ||14||

త్రివిష్టపం మహేన్ద్రాయ యజ్ఞభాగాన్సమాదదుః
గురుణా హూయమానేఽగ్నౌ బలభిత్తనయాన్రజేః. ||15||

అవధీద్భ్రంశితాన్మార్గాన్న కశ్చిదవశేషితః
కుశాత్ప్రతిః క్షాత్రవృద్ధాత్సఞ్జయస్తత్సుతో జయః. ||16||

తతః కృతః కృతస్యాపి జజ్ఞే హర్యబలో నృపః
సహదేవస్తతో హీనో జయసేనస్తు తత్సుతః. ||17||

సఙ్కృతిస్తస్య చ జయః క్షత్రధర్మా మహారథః
క్షత్రవృద్ధాన్వయా భూపా ఇమే శృణ్వథ నాహుషాన్. ||18||

అధ్యాయము – 18

శ్రీశుక ఉవాచ
యతిర్యయాతిః సంయాతిరాయతిర్వియతిః కృతిః
షడిమే నహుషస్యాసన్నిన్ద్రియాణీవ దేహినః. ||1||

రాజ్యం నైచ్ఛద్యతిః పిత్రా దత్తం తత్పరిణామవిత్
యత్ర ప్రవిష్టః పురుష ఆత్మానం నావబుధ్యతే. ||2||

పితరి భ్రంశితే స్థానాదిన్ద్రాణ్యా ధర్షణాద్ద్విజైః
ప్రాపితేఽజగరత్వం వై యయాతిరభవన్నృపః. ||3||

చతసృష్వాదిశద్దిక్షు భ్రాతౄన్భ్రాతా యవీయసః
కృతదారో జుగోపోర్వీం కావ్యస్య వృషపర్వణః. ||4||

శ్రీరాజోవాచ
బ్రహ్మర్షిర్భగవాన్కావ్యః క్షత్రబన్ధుశ్చ నాహుషః
రాజన్యవిప్రయోః కస్మాద్వివాహః ప్రతిలోమకః. ||5||

శ్రీశుక ఉవాచ

ఏకదా దానవేన్ద్రస్య శర్మిష్ఠా నామ కన్యకా
సఖీసహస్రసంయుక్తా గురుపుత్ర్యా చ భామినీ. ||6||

దేవయాన్యా పురోద్యానే పుష్పితద్రుమసఙ్కులే
వ్యచరత్కలగీతాలి నలినీపులినేऽబలా. ||7||

తా జలాశయమాసాద్య కన్యాః కమలలోచనాః
తీరే న్యస్య దుకూలాని విజహ్రుః సిఞ్చతీర్మిథః. ||8||

వీక్ష్య వ్రజన్తం గిరిశం సహ దేవ్యా వృషస్థితమ్
సహసోత్తీర్య వాసాంసి పర్యధుర్వ్రీడితాః స్త్రియః. ||9||

శర్మిష్ఠాజానతీ వాసో గురుపుత్ర్యాః సమవ్యయత్
స్వీయం మత్వా ప్రకుపితా దేవయానీదమబ్రవీత్. ||10||

అహో నిరీక్ష్యతామస్యా దాస్యాః కర్మ హ్యసామ్ప్రతమ్
అస్మద్ధార్యం ధృతవతీ శునీవ హవిరధ్వరే. ||11||

యైరిదం తపసా సృష్టం ముఖం పుంసః పరస్య యే
ధార్యతే యైరిహ జ్యోతిః శివః పన్థాః ప్రదర్శితః. ||12||

యాన్వన్దన్త్యుపతిష్ఠన్తే లోకనాథాః సురేశ్వరాః
భగవానపి విశ్వాత్మా పావనః శ్రీనికేతనః. ||13||

వయం తత్రాపి భృగవః శిష్యోऽస్యా నః పితాసురః
అస్మద్ధార్యం ధృతవతీ శూద్రో వేదమివాసతీ. ||14||

ఏవం క్షిపన్తీం శర్మిష్ఠా గురుపుత్రీమభాషత
రుషా శ్వసన్త్యురఙ్గీవ ధర్షితా దష్టదచ్ఛదా. ||15||

ఆత్మవృత్తమవిజ్ఞాయ కత్థసే బహు భిక్షుకి
కిం న ప్రతీక్షసేऽస్మాకం గృహాన్బలిభుజో యథా. ||16||

ఏవంవిధైః సుపరుషైః క్షిప్త్వాచార్యసుతాం సతీమ్
శర్మిష్ఠా ప్రాక్షిపత్కూపే వాసశ్చాదాయ మన్యునా. ||17||

తస్యాం గతాయాం స్వగృహం యయాతిర్మృగయాం చరన్
ప్రాప్తో యదృచ్ఛయా కూపే జలార్థీ తాం దదర్శ హ. ||18||

దత్త్వా స్వముత్తరం వాసస్తస్యై రాజా వివాససే
గృహీత్వా పాణినా పాణిముజ్జహార దయాపరః. ||19||

తం వీరమాహౌశనసీ ప్రేమనిర్భరయా గిరా
రాజంస్త్వయా గృహీతో మే పాణిః పరపురఞ్జయ. ||20||

హస్తగ్రాహోऽపరో మా భూద్గృహీతాయాస్త్వయా హి మే
ఏష ఈశకృతో వీర సమ్బన్ధో నౌ న పౌరుషః

యదిదం కూపమగ్నాయా భవతో దర్శనం మమ. ॥21॥

న బ్రాహ్మణో మే భవితా హస్తగ్రాహో మహాభుజ
కచస్య బార్హస్పత్యస్య శాపాద్యమశపం పురా. ॥22॥

యయాతిరనభిప్రేతం దైవోపహృతమాత్మనః
మనస్తు తద్గతం బుద్ధ్వా ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః. ॥23॥

గతే రాజని సా ధీరే తత్ర స్మ రుదతీ పితుః
న్యవేదయత్తతః సర్వముక్తం శర్మిష్ఠయా కృతమ్. ॥24॥

దుర్మనా భగవాన్కావ్యః పౌరోహిత్యం విగర్హయన్
స్తువన్వృత్తిం చ కాపోతీం దుహిత్రా స యయౌ పురాత్. ॥25॥

వృషపర్వా తమాజ్ఞాయ ప్రత్యనీకవివక్షితమ్
గురుం ప్రసాదయన్మూర్ధ్నా పాదయోః పతితః పథి. ॥26॥

క్షణార్ధమన్యుర్భగవాన్శిష్యం వ్యాచష్ట భార్గవః
కామోऽస్యాః క్రియతాం రాజన్నైనాం త్యక్తుమిహోత్సహే. ॥27॥

తథేత్యవస్థితే ప్రాహ దేవయానీ మనోగతమ్
పిత్రా దత్తా యతో యాస్యే సానుగా యాతు మామను. ॥28॥

పిత్రా దత్తా దేవయాన్యై శర్మిష్ఠా సానుగా తదా
స్వానాం తత్సఙ్కటం వీక్ష్య తదర్థస్య చ గౌరవమ్
దేవయానీం పర్యచరత్స్త్రీసహస్రేణ దాసవత్. ॥29॥

నాహుషాయ సుతాం దత్త్వా సహ శర్మిష్ఠయోశనా
తమాహ రాజన్ఛర్మిష్ఠామాధాస్తల్పే న కర్హిచిత్. ॥30॥

విలోక్యౌశనసీం రాజఞ్ఛర్మిష్ఠా సుప్రజాం క్వచిత్
తమేవ వవ్రే రహసి సఖ్యాః పతిమృతౌ సతీ. ॥31॥

రాజపుత్ర్యార్థితోऽపత్యే ధర్మం చావేక్ష్య ధర్మవిత్
స్మరఞ్ఛుక్రవచః కాలే దిష్టమేవాభ్యపద్యత. ॥32॥

యదుం చ తుర్వసుం చైవ దేవయానీ వ్యజాయత
ద్రుహ్యుం చానుం చ పూరుం చ శర్మిష్ఠా వార్షపర్వణీ. ॥33॥

గర్భసమ్భవమాసుర్యా భర్తుర్విజ్ఞాయ మానినీ
దేవయానీ పితుర్గేహం యయౌ క్రోధవిమూర్ఛితా. ॥34॥

ప్రియామనుగతః కామీ వచోభిరుపమన్త్రయన్
న ప్రసాదయితుం శేకే పాదసంవాహనాదిభిః. ॥35॥

శుక్రస్తమాహ కుపితః స్త్రీకామానృతపూరుష
త్వాం జరా విశతాం మన్ద విరూపకరణీ నృణామ్. ॥36॥

శ్రీయయాతిరువాచ
అతృప్తోఽస్మ్యద్య కామానాం బ్రహ్మన్దుహితరి స్మ తే
వ్యత్యస్యతాం యథాకామం వయసా యోఽభిధాస్యతి. ॥37॥

ఇతి లబ్ధవ్యవస్థానః పుత్రం జ్యేష్ఠమవోచత
యదో తాత ప్రతీచ్ఛేమాం జరాం దేహి నిజం వయః. ॥38॥

మాతామహకృతాం వత్స న తృప్తో విషయేష్వహమ్
వయసా భవదీయేన రంస్యే కతిపయాః సమాః. ॥39॥

శ్రీయదురువాచ
నోత్సహే జరసా స్థాతుమన్తరా ప్రాప్తయా తవ
అవిదిత్వా సుఖం గ్రామ్యం వైతృష్ణ్యం నైతి పూరుషః. ॥40॥

తుర్వసుశ్చోదితః పిత్రా ద్రుహ్యుశ్చానుశ్చ భారత
ప్రత్యాచఖ్యురధర్మజ్ఞా హ్యనిత్యే నిత్యబుద్ధయః. ॥41॥

అపృచ్ఛత్తనయం పూరుం వయసోనం గుణాధికమ్
న త్వమగ్రజవద్వత్స మాం ప్రత్యాఖ్యాతుమర్హసి. ॥42॥

శ్రీపూరురువాచ
కో ను లోకే మనుష్యేన్ద్ర పితురాత్మకృతః పుమాన్
ప్రతికర్తుం క్షమో యస్య ప్రసాదాద్విన్దతే పరమ్. ॥43॥

ఉత్తమశ్చిన్తితం కుర్యాత్ప్రోక్తకారీ తు మధ్యమః
అధమోఽశ్రద్ధయా కుర్యాదకర్తోచ్చరితం పితుః. ॥44॥

ఇతి ప్రముదితః పూరుః ప్రత్యగృహ్ణాజ్జరాం పితుః
సోఽపి తద్వయసా కామాన్యథావజ్జుజుషే నృప. ॥45॥

సప్తద్వీపపతిః సంయక్పితృవత్పాలయన్ప్రజాః
యథోపజోషం విషయాఞ్జుజుషేఽవ్యాహతేన్ద్రియః. ॥46॥

దేవయాన్యప్యనుదినం మనోవాగ్దేహవస్తుభిః
ప్రేయసః పరమాం ప్రీతిమువాహ ప్రేయసీ రహః. ॥47॥

అయజద్యజ్ఞపురుషం క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః
సర్వదేవమయం దేవం సర్వవేదమయం హరిమ్. ॥48॥

యస్మిన్నిదం విరచితం వ్యోమ్నీవ జలదావలిః
నానేవ భాతి నాభాతి స్వప్నమాయామనోరథః. ॥49॥

తమేవ హృది విన్యస్య వాసుదేవం గుహాశయమ్
నారాయణమణీయాంసం నిరాశీరయజత్ప్రభుమ్. ॥50॥

ఏవం వర్షసహస్రాణి మనఃషష్ఠైర్మనఃసుఖమ్
విదధానోఽపి నాతృప్యత్సార్వభౌమః కదిన్ద్రియైః. ॥51॥

అధ్యాయము – 19

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఇత్థమాచరన్కామాన్స్త్రైణోఽపహ్నవమాత్మనః
బుద్ధ్వా ప్రియాయై నిర్విణ్ణో గాథామేతామగాయత. ॥1॥

శృణు భార్గవ్యమూం గాథాం మద్విధాచరితాం భువి
ధీరా యస్యానుశోచన్తి వనే గ్రామనివాసినః. ॥2॥

బస్త ఏకో వనే కశ్చిద్విచిన్వన్ప్రియమాత్మనః
దదర్శ కూపే పతితాం స్వకర్మవశగామజామ్. ॥3॥

తస్యా ఉద్ధరణోపాయం బస్తః కామీ విచిన్తయన్
వ్యధత్త తీర్థముద్ధృత్య విషాణాగ్రేణ రోధసీ. ॥4॥

సోత్తీర్య కూపాత్సుశ్రోణీ తమేవ చకమే కిల
తయా వృతం సముద్వీక్ష్య బహ్వ్యోఽజాః కాన్తకామినీః. ॥5॥

పీవానం శ్మశ్రులం ప్రేష్ఠం మీఢ్వాంసం యాభకోవిదమ్
స ఏకోఽజవృషస్తాసాం బహ్వీనాం రతివర్ధనః
రేమే కామగ్రహగ్రస్త ఆత్మానం నావబుధ్యత. ॥6॥

తమేవ ప్రేష్ఠతమయా రమమాణమజాన్యయా
విలోక్య కూపసంవిగ్నా నామృష్యద్బస్తకర్మ తత్. ॥7॥

తం దుర్హృదం సుహృద్రూపం కామినం క్షణసౌహృదమ్
ఇన్ద్రియారామముత్సృజ్య స్వామినం దుఃఖితా యయౌ. ॥8॥

సోఽపి చానుగతః స్త్రైణః కృపణస్తాం ప్రసాదితుమ్
కుర్వన్నిడవిడాకారం నాశక్నోత్పథి సన్ధితుమ్. ॥9॥

తస్య తత్ర ద్విజః కశ్చిదజాస్వామ్యచ్ఛినద్రుషా
లమ్బన్తం వృషణం భూయః సన్దధేఽర్థాయ యోగవిత్. ॥10॥

సమ్బద్ధవృషణః సోఽపి హ్యజయా కూపలబ్ధయా
కాలం బహుతిథం భద్రే కామైర్నాద్యాపి తుష్యతి. ॥11॥

తథాహం కృపణః సుభ్రు భవత్యాః ప్రేమయన్త్రితః
ఆత్మానం నాభిజానామి మోహితస్తవ మాయయా. ॥12॥

యత్పృథివ్యాం వ్రీహియవం హిరణ్యం పశవః స్త్రియః
న దుహ్యన్తి మనఃప్రీతిం పుంసః కామహతస్య తే. ॥13॥

న జాతు కామః కామానాముపభోగేన శామ్యతి
హవిషా కృష్ణవర్త్మేవ భూయ ఏవాభివర్ధతే. ॥14॥

యదా న కురుతే భావం సర్వభూతేష్వమఙ్గలమ్

సమదృష్టేస్తదా పుంసః సర్వాః సుఖమయా దిశః. ॥15॥

యా దుస్త్యజా దుర్మతిభిర్జీర్యతో యా న జీర్యతే
తాం తృష్ణాం దుఃఖనివహాం శర్మకామో ద్రుతం త్యజేత్. ॥16॥

మాత్రా స్వస్రా దుహిత్రా వా నావివిక్తాసనో భవేత్
బలవానిన్ద్రియగ్రామో విద్వాంసమపి కర్షతి. ॥17॥

పూర్ణం వర్షసహస్రం మే విషయాన్సేవతోఽసకృత్
తథాపి చానుసవనం తృష్ణా తేషూపజాయతే. ॥18॥

తస్మాదేతామహం త్యక్త్వా బ్రహ్మణ్యధ్యాయ మానసమ్
నిర్ద్వన్ద్వో నిరహఙ్కారశ్చరిష్యామి మృగైః సహ. ॥19॥

దృష్టం శ్రుతమసద్బుద్ధ్వా నానుధ్యాయేన్న సన్దిశేత్
సంసృతిం చాత్మనాశం చ తత్ర విద్వాన్స ఆత్మదృక్. ॥20॥

ఇత్యుక్త్వా నాహుషో జాయాం తదీయం పూరవే వయః
దత్త్వా స్వజరసం తస్మాదాదదే విగతస్పృహః. ॥21॥

దిశి దక్షిణపూర్వస్యాం ద్రుహ్యుం దక్షిణతో యదుమ్
ప్రతీచ్యాం తుర్వసుం చక్ర ఉదీచ్యామనుమీశ్వరమ్. ॥22॥

భూమణ్డలస్య సర్వస్య పూరుమర్హత్తమం విశామ్
అభిషిచ్యాగ్రజాంస్తస్య వశే స్థాప్య వనం యయౌ. ॥23॥

ఆసేవితం వర్షపూగాన్షడ్వర్గం విషయేషు సః
క్షణేన ముముచే నీడం జాతపక్ష ఇవ ద్విజః. ॥24॥

స తత్ర నిర్ముక్తసమస్తసఙ్గ ఆత్మానుభూత్యా విధుతత్రిలిఙ్గః
పరేఽమలే బ్రహ్మణి వాసుదేవే లేభే గతిం భాగవతీం ప్రతీతః. ॥25॥

శ్రుత్వా గాథాం దేవయానీ మేనే ప్రస్తోభమాత్మనః
స్త్రీపుంసోః స్నేహవైక్లవ్యాత్పరిహాసమివేరితమ్. ॥26॥

సా సన్నివాసం సుహృదాం ప్రపాయామివ గచ్ఛతామ్
విజ్ఞాయేశ్వరతన్త్రాణాం మాయావిరచితం ప్రభోః. ॥27॥

సర్వత్ర సఙ్గముత్సృజ్య స్వప్నౌపమ్యేన భార్గవీ
కృష్ణే మనః సమావేశ్య వ్యధునోల్లిఙ్గమాత్మనః. ॥28॥

నమస్తుభ్యం భగవతే వాసుదేవాయ వేధసే
సర్వభూతాధివాసాయ శాన్తాయ బృహతే నమః. ॥29॥

అధ్యాయము – 20

శ్రీబాదరాయణిరువాచ

పూరోర్వంశం ప్రవక్ష్యామి యత్ర జాతోఽసి భారత
యత్ర రాజర్షయో వంశ్యా బ్రహ్మవంశ్యాశ్చ జజ్ఞిరే. ||1||

జనమేజయో హ్యభూత్పూరోః ప్రచిన్వాంస్తత్సుతస్తతః
ప్రవీరోఽథ మనుస్యుర్వై తస్మాచ్చారుపదోఽభవత్. ||2||

తస్య సుద్యురభూత్పుత్రస్తస్మాద్బహుగవస్తతః
సంయాతిస్తస్యాహంయాతీ రౌద్రాశ్వస్తత్సుతః స్మృతః. ||3||

ఋతేయుస్తస్య కక్షేయుః స్థణ్డిలేయుః కృతేయుకః
జలేయుః సన్నతేయుశ్చ ధర్మసత్యవ్రతేయవః. ||4||

దశైతేఽప్సరసః పుత్రా వనేయుశ్చావమః స్మృతః
ఘృతాచ్యామిన్ద్రియాణీవ ముఖ్యస్య జగదాత్మనః. ||5||

ఋతేయో రన్తినావోఽభూత్త్రయస్తస్యాత్మజా నృప
సుమతిర్ధ్రువోఽప్రతిరథః కణ్వోఽప్రతిరథాత్మజః. ||6||

తస్య మేధాతిథిస్తస్మాత్ప్రస్కన్నాద్యా ద్విజాతయః
పుత్రోఽభూత్సుమతే రేభిర్దుష్మన్తస్తత్సుతో మతః. ||7||

దుష్మన్తో మృగయాం యాతః కణ్వాశ్రమపదం గతః
తత్రాసీనాం స్వప్రభయా మణ్డయన్తీం రమామివ. ||8||

విలోక్య సద్యో ముముహే దేవమాయామివ స్త్రియమ్
బభాషే తాం వరారోహాం భటైః కతిపయైర్వృతః. ||9||

తద్దర్శనప్రముదితః సన్నివృత్తపరిశ్రమః
పప్రచ్ఛ కామసన్తప్తః ప్రహసఞ్శ్లక్ష్ణయా గిరా. ||10||

కా త్వం కమలపత్రాక్షి కస్యాసి హృదయఙ్గమే
కిం స్విచ్చికీర్షితం తత్ర భవత్యా నిర్జనే వనే. ||11||

వ్యక్తం రాజన్యతనయాం వేద్మ్యహం త్వాం సుమధ్యమే
న హి చేతః పౌరవాణామధర్మే రమతే క్వచిత్. ||12||

శ్రీశకున్తలోవాచ
విశ్వామిత్రాత్మజైవాహం త్యక్తా మేనకయా వనే
వేదైతద్భగవాన్కణ్వో వీర కిం కరవామ తే. ||13||

ఆస్యతాం హ్యరవిన్దాక్ష గృహ్యతామర్హణం చ నః
భుజ్యతాం సన్తి నీవారా ఉష్యతాం యది రోచతే. ||14||

శ్రీదుష్మన్త ఉవాచ
ఉపపన్నమిదం సుభ్రు జాతాయాః కుశికాన్వయే
స్వయం హి వృణుతే రాజ్ఞాం కన్యకాః సదృశం వరమ్. ||15||

ఓమిత్యుక్తే యథాధర్మముపయేమే శకున్తలామ్
గాన్ధర్వవిధినా రాజా దేశకాలవిధానవిత్. ॥16॥

అమోఘవీర్యో రాజర్షిర్మహిష్యాం వీర్యమాదధే
శ్వోభూతే స్వపురం యాతః కాలేనాసూత సా సుతమ్. ॥17॥

కణ్వః కుమారస్య వనే చక్రే సముచితాః క్రియాః
బద్ధ్వా మృగేన్ద్రం తరసా క్రీడతి స్మ స బాలకః. ॥18॥

తం దురత్యయవిక్రాన్తమాదాయ ప్రమదోత్తమా
హరేరంశాంశసమ్భూతం భర్తురన్తికమాగమత్. ॥19॥

యదా న జగృహే రాజా భార్యాపుత్రావనిన్దితౌ
శృణ్వతాం సర్వభూతానాం ఖే వాగాహాశరీరిణీ. ॥20॥

మాతా భస్త్రా పితుః పుత్రో యేన జాతః స ఏవ సః
భరస్వ పుత్రం దుష్మన్త మావమంస్థాః శకున్తలామ్. ॥21॥

రేతోధాః పుత్రో నయతి నరదేవ యమక్షయాత్
త్వం చాస్య ధాతా గర్భస్య సత్యమాహ శకున్తలా. ॥22॥

పితర్యుపరతే సోఽపి చక్రవర్తీ మహాయశాః
మహిమా గీయతే తస్య హరేరంశభువో భువి. ॥23॥

చక్రం దక్షిణహస్తేఽస్య పద్మకోశోఽస్య పాదయోః
ఈజే మహాభిషేకేణ సోఽభిషిక్తోఽధిరాడ్విభుః. ॥24॥

పఞ్చపఞ్చాశతా మేధ్యైర్గఙ్గాయామను వాజిభిః
మామతేయం పురోధాయ యమునామను చ ప్రభుః. ॥25॥

అష్టసప్తతిమేధ్యాశ్వాన్బబన్ధ ప్రదదద్వసు
భరతస్య హి దౌష్మన్తేరగ్నిః సాచీగుణే చితః
సహస్రం బద్వశో యస్మిన్బ్రాహ్మణా గా విభేజిరే. ॥26॥

త్రయస్త్రింశచ్ఛతం హ్యశ్వాన్బద్ధ్వా విస్మాపయన్నృపాన్
దౌష్మన్తిరత్యగాన్మాయాం దేవానాం గురుమాయయౌ. ॥27॥

మృగాన్ఛుక్లదతః కృష్ణాన్హిరణ్యేన పరీవృతాన్
అదాత్కర్మణి మష్ణారే నియుతాని చతుర్దశ. ॥28॥

భరతస్య మహత్కర్మ న పూర్వే నాపరే నృపాః
నైవాపుర్నైవ ప్రాప్స్యన్తి బాహుభ్యాం త్రిదివం యథా. ॥29॥

కిరాతహూణాన్యవనాన్పౌణ్డ్రాన్కఙ్కాన్ఖశాన్ఛకాన్
అబ్రహ్మణ్యనృపాంశ్చాహన్మ్లేచ్ఛాన్దిగ్విజయేఽఖిలాన్. ॥30॥

జిత్వా పురాసురా దేవాన్యే రసౌకాంసి భేజిరే

దేవస్త్రియో రసాం నీతాః ప్రాణిభిః పునరాహరత్. ||31||

సర్వాన్కామాన్దుదుహతుః ప్రజానాం తస్య రోదసీ
సమాస్త్రిణవసాహస్రీర్దిక్షు చక్రమవర్తయత్. ||32||

స సంరాడ్లోకపాలాఖ్యమైశ్వర్యమధిరాట్శ్రియమ్
చక్రం చాస్ఖలితం ప్రాణాన్మృషేత్యుపరరామ హ. ||33||

తస్యాసన్నృప వైదర్భ్యః పత్న్యస్తిస్రః సుసమ్మతాః
జఘ్నుస్త్యాగభయాత్పుత్రాన్నానురూపా ఇతీరితే. ||34||

తస్యైవం వితథే వంశే తదర్థం యజతః సుతమ్
మరుత్స్తోమేన మరుతో భరద్వాజముపాదదుః. ||35||

అన్తర్వత్న్యాం భ్రాతృపత్న్యాం మైథునాయ బృహస్పతిః
ప్రవృత్తో వారితో గర్భం శప్త్వా వీర్యముపాసృజత్. ||36||

తం త్యక్తుకామాం మమతాం భర్తుస్త్యాగవిశఙ్కితామ్
నామనిర్వాచనం తస్య శ్లోకమేనం సురా జగుః. ||37||

మూఢే భర ద్వాజమిమం భర ద్వాజం బృహస్పతే
యాతౌ యదుక్త్వా పితరౌ భరద్వాజస్తతస్త్వయమ్. ||38||

చోద్యమానా సురైరేవం మత్వా వితథమాత్మజమ్
వ్యసృజన్మరుతోఽబిభ్రన్దత్తోఽయం వితథేఽన్వయే. ||39||

అధ్యాయము – 21

శ్రీశుక ఉవాచ
వితథస్య సుతాన్మన్యోర్బృహత్క్షత్రో జయస్తతః
మహావీర్యో నరో గర్గః సఙ్కృతిస్తు నరాత్మజః. ||1||

గురుశ్చ రన్తిదేవశ్చ సఙ్కృతేః పాణ్డునన్దన
రన్తిదేవస్య మహిమా ఇహాముత్ర చ గీయతే. ||2||

వియద్విత్తస్య దదతో లబ్ధం లబ్ధం బుభుక్షతః
నిష్కిఞ్చనస్య ధీరస్య సకుటుమ్బస్య సీదతః. ||3||

వ్యతీయురష్టచత్వారింశదహాన్యపిబతః కిల
ఘృతపాయససంయావం తోయం ప్రాతరుపస్థితమ్. ||4||

కృచ్ఛ్రప్రాప్తకుటుమ్బస్య క్షుత్తృడ్భ్యాం జాతవేపథోః
అతిథిర్బ్రాహ్మణః కాలే భోక్తుకామస్య చాగమత్. ||5||

తస్మై సంవ్యభజత్సోఽన్నమాదృత్య శ్రద్ధయాన్వితః
హరిం సర్వత్ర సమ్పశ్యన్స భుక్త్వా ప్రయయౌ ద్విజః. ||6||

అథాన్యో భోక్ష్యమాణస్య విభక్తస్య మహీపతేః
విభక్తం వ్యభజత్తస్మై వృషలాయ హరిం స్మరన్. ॥7॥

యాతే శూద్రే తమన్యోఽగాదతిథిః శ్వభిరావృతః
రాజన్మే దీయతామన్నం సగణాయ బుభుక్షతే. ॥8॥

స ఆదృత్యావశిష్టం యద్బహుమానపురస్కృతమ్
తచ్చ దత్త్వా నమశ్చక్రే శ్వభ్యః శ్వపతయే విభుః. ॥9॥

పానీయమాత్రముచ్ఛేషం తచ్చైకపరితర్పణమ్
పాస్యతః పుల్కసోఽభ్యాగాదపో దేహ్యశుభాయ మే. ॥10॥

తస్య తాం కరుణాం వాచం నిశమ్య విపులశ్రమామ్
కృపయా భృశసన్తప్త ఇదమాహామృతం వచః. ॥11॥

న కామయేఽహం గతిమీశ్వరాత్పరామష్టర్ద్ధియుక్తామపునర్భవం వా
ఆర్తిం ప్రపద్యేఽఖిలదేహభాజామన్తఃస్థితో యేన భవన్త్యదుఃఖాః. ॥12॥

క్షుత్తృట్శ్రమో గాత్రపరిభ్రమశ్చ దైన్యం క్లమః శోకవిషాదమోహాః
సర్వే నివృత్తాః కృపణస్య జన్తోర్జిజీవిషోర్జీవజలార్పణాన్మే. ॥13॥

ఇతి ప్రభాష్య పానీయం మ్రియమాణః పిపాసయా
పుల్కసాయాదదాద్ధీరో నిసర్గకరుణో నృపః. ॥14॥

తస్య త్రిభువనాధీశాః ఫలదాః ఫలమిచ్ఛతామ్
ఆత్మానం దర్శయాం చక్రుర్మాయా విష్ణువినిర్మితాః. ॥15॥

స వై తేభ్యో నమస్కృత్య నిఃసఙ్గో విగతస్పృహః
వాసుదేవే భగవతి భక్త్యా చక్రే మనః పరమ్. ॥16॥

ఈశ్వరాలమ్బనం చిత్తం కుర్వతోఽనన్యరాధసః
మాయా గుణమయీ రాజన్స్వప్నవత్ప్రత్యలీయత. ॥17॥

తత్ప్రసఙ్గానుభావేన రన్తిదేవానువర్తినః
అభవన్యోగినః సర్వే నారాయణపరాయణాః. ॥18॥

గర్గాచ్ఛినిస్తతో గార్గ్యః క్షత్రాద్బ్రహ్మ హ్యవర్తత
దురితక్షయో మహావీర్యాత్తస్య త్రయ్యారుణిః కవిః. ॥19॥

పుష్కరారుణిరిత్యత్ర యే బ్రాహ్మణగతిం గతాః
బృహత్క్షత్రస్య పుత్రోఽభూద్ధస్తీ యద్ధస్తినాపురమ్. ॥20॥

అజమీఢో ద్విమీఢశ్చ పురుమీఢశ్చ హస్తినః
అజమీఢస్య వంశ్యాః స్యుః ప్రియమేధాదయో ద్విజాః. ॥21॥

అజమీఢాద్బృహదిషుస్తస్య పుత్రో బృహద్ధనుః
బృహత్కాయస్తతస్తస్య పుత్ర ఆసీజ్జయద్రథః. ॥22॥

తత్సుతో విశదస్తస్య స్యేనజిత్సమజాయత
రుచిరాశ్వో దృఢహనుః కాశ్యో వత్సశ్చ తత్సుతాః. ||23||

రుచిరాశ్వసుతః పారః పృథుసేనస్తదాత్మజః
పారస్య తనయో నీపస్తస్య పుత్రశతం త్వభూత్. ||24||

స కృత్వ్యాం శుకకన్యాయాం బ్రహ్మదత్తమజీజనత్
యోగీ స గవి భార్యాయాం విష్వక్సేనమధాత్సుతమ్. ||25||

జైగీషవ్యోపదేశేన యోగతన్త్రం చకార హ
ఉదక్సేనస్తతస్తస్మాద్భల్లాటో బార్హదీషవాః. ||26||

యవీనరో ద్విమీఢస్య కృతిమాంస్తత్సుతః స్మృతః
నామ్నా సత్యధృతిస్తస్య దృఢనేమిః సుపార్శ్వకృత్. ||27||

సుపార్శ్వాత్సుమతిస్తస్య పుత్రః సన్నతిమాంస్తతః
కృతీ హిరణ్యనాభాద్యో యోగం ప్రాప్య జగౌ స్మ షట్. ||28||

సంహితాః ప్రాచ్యసామ్నాం వై నీపో హ్యుద్గ్రాయుధస్తతః
తస్య క్షేమ్యః సువీరోఽథ సువీరస్య రిపుఞ్జయః. ||29||

తతో బహురథో నామ పురుమీఢోఽప్రజోఽభవత్
నలిన్యామజమీఢస్య నీలః శాన్తిస్తు తత్సుతః. ||30||

శాన్తేః సుశాన్తిస్తత్పుత్రః పురుజోఽర్కస్తతోఽభవత్
భర్మ్యాశ్వస్తనయస్తస్య పఞ్చాసన్ముద్గలాదయః. ||31||

యవీనరో బృహద్విశ్వః కామ్పిల్లః సఞ్జయః సుతాః
భర్మ్యాశ్వః ప్రాహ పుత్రా మే పఞ్చానాం రక్షణాయ హి. ||32||

విషయాణామలమిమే ఇతి పఞ్చాలసంజ్ఞితాః
ముద్గలాద్బ్రహ్మనిర్వృత్తం గోత్రం మౌద్గల్యసంజ్ఞితమ్. ||33||

మిథునం ముద్గలాద్భార్మ్యాద్దివోదాసః పుమానభూత్
అహల్యా కన్యకా యస్యాం శతానన్దస్తు గౌతమాత్. ||34||

తస్య సత్యధృతిః పుత్రో ధనుర్వేదవిశారదః
శరద్వాంస్తత్సుతో యస్మాదుర్వశీదర్శనాత్కిల. ||35||

శరస్తమ్బేఽపతద్రేతో మిథునం తదభూచ్ఛుభమ్
తద్దృష్ట్వా కృపయాగృహ్ణాచ్ఛాన్తనుర్మృగయాం చరన్
కృపః కుమారః కన్యా చ ద్రోణపత్న్యభవత్కృపీ. ||36||

అధ్యాయము – 22

శ్రీశుక ఉవాచ
మిత్రాయుశ్చ దివోదాసాచ్చ్యవనస్తత్సుతో నృప

సుదాసః సహదేవోఽథ సోమకో జన్తుజన్మకృత్. ॥1॥

తస్య పుత్రశతం తేషాం యవీయాన్పృషతః సుతః
స తస్మాద్ద్రుపదో జజ్ఞే సర్వసమ్పత్సమన్వితః
ద్రుపదాద్ద్రౌపదీ తస్య ధృష్టద్యుమ్నాదయః సుతాః. ॥2॥

ధృష్టద్యుమ్నాద్ధృష్టకేతుర్భార్మ్యాః పాఞ్చాలకా ఇమే
యోఽజమీఢసుతో హ్యన్య ఋక్షః సంవరణస్తతః. ॥3॥

తపత్యాం సూర్యకన్యాయాం కురుక్షేత్రపతిః కురుః
పరీక్షిః సుధనుర్జహ్నుర్నిషధశ్చ కురోః సుతాః. ॥4॥

సుహోత్రోఽభూత్సుధనుషశ్చ్యవనోఽథ తతః కృతీ
వసుస్తస్యోపరిచరో బృహద్రథముఖాస్తతః. ॥5॥

కుశామ్బమత్స్యప్రత్యగ్ర చేదిపాద్యాశ్చ చేదిపాః
బృహద్రథాత్కుశాగ్రోఽభూదృషభస్తస్య తత్సుతః. ॥6॥

జజ్ఞే సత్యహితోఽపత్యం పుష్పవాంస్తత్సుతో జహుః
అన్యస్యామపి భార్యాయాం శకలే ద్వే బృహద్రథాత్. ॥7॥

యే మాత్రా బహిరుత్సృష్టే జరయా చాభిసన్ధితే
జీవ జీవేతి క్రీడన్త్యా జరాసన్ధోఽభవత్సుతః. ॥8॥

తతశ్చ సహదేవోఽభూత్సోమాపిర్యచ్ఛ్రుతశ్రవాః
పరీక్షిరనపత్యోఽభూత్సురథో నామ జాహ్నవః. ॥9॥

తతో విదూరథస్తస్మాత్సార్వభౌమస్తతోఽభవత్
జయసేనస్తత్తనయో రాధికోఽతోఽయుతాయ్వభూత్. ॥10॥

తతశ్చాక్రోధనస్తస్మాద్దేవాతిథిరముష్య చ
ఋక్షస్తస్య దిలీపోఽభూత్ప్రతీపస్తస్య చాత్మజః. ॥11॥

దేవాపిః శాన్తనుస్తస్య బాహ్లీక ఇతి చాత్మజాః
పితృరాజ్యం పరిత్యజ్య దేవాపిస్తు వనం గతః. ॥12॥

అభవచ్ఛాన్తనూ రాజా ప్రాఙ్మహాభిషసంజ్ఞితః
యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి జీర్ణం యౌవనమేతి సః. ॥13॥

శాన్తిమాప్నోతి చైవాగ్ర్యాం కర్మణా తేన శాన్తనుః
సమా ద్వాదశ తద్రాజ్యే న వవర్ష యదా విభుః. ॥14॥

శాన్తనుర్బ్రాహ్మణైరుక్తః పరివేత్తాయమగ్రభుక్
రాజ్యం దేహ్యగ్రజాయాశు పురరాష్ట్రవివృద్ధయే. ॥15॥

ఏవముక్తో ద్విజైర్జ్యేష్ఠం ఛన్దయామాస సోఽబ్రవీత్
తన్మన్త్రిప్రహితైర్విప్రైర్వేదాద్విభ్రంశితో గిరా. ॥16॥

వేదవాదాతివాదాన్వై తదా దేవో వవర్ష హ
దేవాపిర్యోగమాస్థాయ కలాపగ్రామమాశ్రితః. ||17||

సోమవంశే కలౌ నష్టే కృతాదౌ స్థాపయిష్యతి
బాహ్లీకాత్సోమదత్తోఽభూద్భూరిర్భూరిశ్రవాస్తతః. ||18||

శలశ్చ శాన్తనోరాసీద్గఙ్గాయాం భీష్మ ఆత్మవాన్
సర్వధర్మవిదాం శ్రేష్ఠో మహాభాగవతః కవిః. ||19||

వీరయూథాగ్రణీర్యేన రామోఽపి యుధి తోషితః
శాన్తనోర్దాసకన్యాయాం జజ్ఞే చిత్రాఙ్గదః సుతః. ||20||

విచిత్రవీర్యశ్చావరజో నామ్నా చిత్రాఙ్గదో హతః
యస్యాం పరాశరాత్సాక్షాదవతీర్ణో హరేః కలా. ||21||

వేదగుప్తో మునిః కృష్ణో యతోఽహమిదమధ్యగామ్
హిత్వా స్వశిష్యాన్పైలాదీన్భగవాన్బాదరాయణః. ||22||

మహ్యం పుత్రాయ శాన్తాయ పరం గుహ్యమిదం జగౌ
విచిత్రవీర్యోఽథోవాహ కాశీరాజసుతే బలాత్. ||23||

స్వయంవరాదుపానీతే అమ్బికామ్బాలికే ఉభే
తయోరాసక్తహృదయో గృహీతో యక్ష్మణా మృతః. ||24||

క్షేత్రేఽప్రజస్య వై భ్రాతుర్మాత్రోక్తో బాదరాయణః
ధృతరాష్ట్రం చ పాణ్డుం చ విదురం చాప్యజీజనత్. ||25||

గాన్ధార్యాం ధృతరాష్ట్రస్య జజ్ఞే పుత్రశతం నృప
తత్ర దుర్యోధనో జ్యేష్ఠో దుఃశలా చాపి కన్యకా. ||26||

శాపాన్మైథునరుద్ధస్య పాణ్డోః కున్త్యాం మహారథాః
జాతా ధర్మానిలేన్ద్రేభ్యో యుధిష్ఠిరముఖాస్త్రయః. ||27||

నకులః సహదేవశ్చ మాద్ర్యాం నాసత్యదస్రయోః
ద్రౌపద్యాం పఞ్చ పఞ్చభ్యః పుత్రాస్తే పితరోఽభవన్. ||28||

యుధిష్ఠిరాత్ప్రతివిన్ధ్యః శ్రుతసేనో వృకోదరాత్
అర్జునాచ్ఛ్రుతకీర్తిస్తు శతానీకస్తు నాకులిః. ||29||

సహదేవసుతో రాజఞ్ఛ్రుతకర్మా తథాపరే
యుధిష్ఠిరాత్తు పౌరవ్యాం దేవకోఽథ ఘటోత్కచః. ||30||

భీమసేనాద్ధిడిమ్బాయాం కాల్యాం సర్వగతస్తతః
సహదేవాత్సుహోత్రం తు విజయాసూత పార్వతీ. ||31||

కరేణుమత్యాం నకులో నరమిత్రం తథార్జునః
ఇరావన్తములుప్యాం వై సుతాయాం బభ్రువాహనమ్

మణిపురపతేః సోఽపి తత్పుత్రః పుత్రికాసుతః. ॥32॥

తవ తాతః సుభద్రాయామభిమన్యురజాయత
సర్వాతిరథజిద్వీర ఉత్తరాయాం తతో భవాన్. ॥33॥

పరిక్షీణేషు కురుషు ద్రౌణేర్బ్రహ్మాస్త్రతేజసా
త్వం చ కృష్ణానుభావేన సజీవో మోచితోఽన్తకాత్. ॥34॥

తవేమే తనయాస్తాత జనమేజయపూర్వకాః
శ్రుతసేనో భీమసేన ఉగ్రసేనశ్చ వీర్యవాన్. ॥35॥

జనమేజయస్త్వాం విదిత్వా తక్షకాన్నిధనం గతమ్
సర్పాన్వై సర్పయాగాగ్నౌ స హోష్యతి రుషాన్వితః. ॥36॥

కాలషేయం పురోధాయ తురం తురగమేధషాట్
సమన్తాత్పృథివీం సర్వాం జిత్వా యక్ష్యతి చాధ్వరైః. ॥37॥

తస్య పుత్రః శతానీకో యాజ్ఞవల్క్యాత్త్రయీం పఠన్
అస్త్రజ్ఞానం క్రియాజ్ఞానం శౌనకాత్పరమేష్యతి. ॥38॥

సహస్రానీకస్తత్పుత్రస్తతశ్చైవాశ్వమేధజః
అసీమకృష్ణస్తస్యాపి నేమిచక్రస్తు తత్సుతః. ॥39॥

గజాహ్వయే హృతే నద్యా కౌశామ్బ్యాం సాధు వత్స్యతి
ఉక్తస్తతశ్చిత్రరథస్తస్మాచ్ఛుచిరథః సుతః. ॥40॥

తస్మాచ్చ వృష్టిమాంస్తస్య సుషేణోఽథ మహీపతిః
సునీథస్తస్య భవితా నృచక్షుర్యత్సుఖీనలః. ॥41॥

పరిప్లవః సుతస్తస్మాన్మేధావీ సునయాత్మజః
నృపఞ్జయస్తతో దూర్వస్తిమిస్తస్మాజ్జనిష్యతి. ॥42॥

తిమేర్బృహద్రథస్తస్మాచ్ఛతానీకః సుదాసజః
శతానీకాద్దుర్దమనస్తస్యాపత్యం మహీనరః. ॥43॥

దణ్డపాణిర్నిమిస్తస్య క్షేమకో భవితా యతః
బ్రహ్మక్షత్రస్య వై యోనిర్వంశో దేవర్షిసత్కృతః. ॥44॥

క్షేమకం ప్రాప్య రాజానం సంస్థాం ప్రాప్స్యతి వై కలౌ
అథ మాగధరాజానో భావినో యే వదామి తే. ॥45॥

భవితా సహదేవస్య మార్జారిర్యచ్ఛ్రుతశ్రవాః
తతో యుతాయుస్తస్యాపి నిరమిత్రోఽథ తత్సుతః. ॥46॥

సునక్షత్రః సునక్షత్రాద్బృహత్సేనోఽథ కర్మజిత్
తతః సుతఞ్జయాద్విప్రః శుచిస్తస్య భవిష్యతి. ॥47॥

క్షేమోఽథ సువ్రతస్తస్మాద్ధర్మసూత్రః సమస్తతః
ద్యుమత్సేనోఽథ సుమతిః సుబలో జనితా తతః. ||48||

సునీథః సత్యజిదథ విశ్వజిద్యద్రిపుఞ్జయః
బార్హద్రథాశ్చ భూపాలా భావ్యాః సాహస్రవత్సరమ్. ||49||

అధ్యాయము – 23

శ్రీశుక ఉవాచ
అనోః సభానరశ్చక్షుః పరేష్ణుశ్చ త్రయః సుతాః
సభానరాత్కాలనరః సృఞ్జయస్తత్సుతస్తతః. ||1||

జనమేజయస్తస్య పుత్రో మహాశాలో మహామనాః
ఉశీనరస్తితిక్షుశ్చ మహామనస ఆత్మజౌ. ||2||

శిబిర్వరః కృమిర్దక్షశ్చత్వారోశీనరాత్మజాః
వృషాదర్భః సుధీరశ్చ మద్రః కేకయ ఆత్మవాన్. ||3||

శిబేశ్చత్వార ఏవాసంస్తితిక్షోశ్చ రుషద్రథః
తతో హోమోఽథ సుతపా బలిః సుతపసోఽభవత్. ||4||

అఙ్గవఙ్గకలిఙ్గాద్యాః సుహ్మపుణ్డ్రౌడ్రసంజ్ఞితాః
జజ్ఞిరే దీర్ఘతమసో బలేః క్షేత్రే మహీక్షితః. ||5||

చక్రుః స్వనామ్నా విషయాన్షడిమాన్ప్రాచ్యకాంశ్చ తే
ఖలపానోఽఙ్గతో జజ్ఞే తస్మాద్దివిరథస్తతః. ||6||

సుతో ధర్మరథో యస్య జజ్ఞే చిత్రరథోఽప్రజాః
రోమపాద ఇతి ఖ్యాతస్తస్మై దశరథః సఖా. ||7||

శాన్తాం స్వకన్యాం ప్రాయచ్ఛదృష్యశృఙ్గ ఉవాహ యామ్
దేవేఽవర్షతి యం రామా ఆనిన్యుర్హరిణీసుతమ్. ||8||

నాట్యసఙ్గీతవాదిత్రైర్విభ్రమాలిఙ్గనార్హణైః
స తు రాజ్ఞోఽనపత్యస్య నిరూప్యేష్టిం మరుత్వతే. ||9||

ప్రజామదాద్దశరథో యేన లేభేఽప్రజాః ప్రజాః
చతురఙ్గో రోమపాదాత్పృథులాక్షస్తు తత్సుతః. ||10||

బృహద్రథో బృహత్కర్మా బృహద్భానుశ్చ తత్సుతాః
ఆద్యాద్బృహన్మనాస్తస్మాజ్జయద్రథ ఉదాహృతః. ||11||

విజయస్తస్య సమ్భూత్యాం తతో ధృతిరజాయత
తతో ధృతవ్రతస్తస్య సత్కర్మాధిరథస్తతః. ||12||

యోఽసౌ గఙ్గాతటే క్రీడన్మఞ్జూషాన్తర్గతం శిశుమ్
కున్త్యాపవిద్ధం కానీనమనపత్యోఽకరోత్సుతమ్. ||13||

వృషసేనః సుతస్తస్య కర్ణస్య జగతీపతే
ద్రుహ్యోశ్చ తనయో బభ్రుః సేతుస్తస్యాత్మజస్తతః. ||14||

ఆరబ్ధస్తస్య గాన్ధారస్తస్య ధర్మస్తతో ధృతః
ధృతస్య దుర్మదస్తస్మాత్ప్రచేతాః ప్రాచేతసః శతమ్. ||15||

మ్లేచ్ఛాధిపతయోఽభూవన్నుదీచీం దిశమాశ్రితాః
తుర్వసోశ్చ సుతో వహ్నిర్వహ్నేర్భర్గోఽథ భానుమాన్. ||16||

త్రిభానుస్తత్సుతోఽస్యాపి కరన్ధమ ఉదారధీః
మరుతస్తత్సుతోఽపుత్రః పుత్రం పౌరవమన్వభూత్. ||17||

దుష్మన్తః స పునర్భేజే స్వవంశం రాజ్యకాముకః
యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్య యదోర్వంశం నరర్షభ. ||18||

వర్ణయామి మహాపుణ్యం సర్వపాపహరం నృణామ్
యదోర్వంశం నరః శ్రుత్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ||19||

యత్రావతీర్ణో భగవాన్పరమాత్మా నరాకృతిః
యదోః సహస్రజిత్క్రోష్టా నలో రిపురితి శ్రుతాః. ||20||

చత్వారః సూనవస్తత్ర శతజిత్ప్రథమాత్మజః
మహాహయో రేణుహయో హైహయశ్చేతి తత్సుతాః. ||21||

ధర్మస్తు హైహయసుతో నేత్రః కున్తేః పితా తతః
సోహఞ్జిరభవత్కున్తేర్మహిష్మాన్భద్రసేనకః. ||22||

దుర్మదో భద్రసేనస్య ధనకః కృతవీర్యసూః
కృతాగ్నిః కృతవర్మా చ కృతౌజా ధనకాత్మజాః. ||23||

అర్జునః కృతవీర్యస్య సప్తద్వీపేశ్వరోఽభవత్
దత్తాత్రేయాద్ధరేరంశాత్ప్రాప్తయోగమహాగుణః. ||24||

న నూనం కార్తవీర్యస్య గతిం యాస్యన్తి పార్థివాః
యజ్ఞదానతపోయోగైః శ్రుతవీర్యదయాదిభిః. ||25||

పఞ్చాశీతి సహస్రాణి హ్యవ్యాహతబలః సమాః
అనష్టవిత్తస్మరణో బుభుజేఽక్షయ్యషడ్వసు. ||26||

తస్య పుత్రసహస్రేషు పఞ్చైవోర్వరితా మృధే
జయధ్వజః శూరసేనో వృషభో మధురూర్జితః. ||27||

జయధ్వజాత్తాలజఙ్ఘస్తస్య పుత్రశతం త్వభూత్
క్షత్రం యత్తాలజఙ్ఘాఖ్యమౌర్వతేజోపసంహృతమ్. ||28||

తేషాం జ్యేష్ఠో వీతిహోత్రో వృష్ణిః పుత్రో మధోః స్మృతః
తస్య పుత్రశతం త్వాసీద్వృష్ణిజ్యేష్ఠం యతః కులమ్. ||29||

మాధవా వృష్ణయో రాజన్యాదవాశ్చేతి సంజ్ఞితాః
యదుపుత్రస్య చ క్రోష్టోః పుత్రో వృజినవాంస్తతః. ||30||

స్వాహితోऽతో విషద్గుర్వై తస్య చిత్రరథస్తతః
శశబిన్దుర్మహాయోగీ మహాభాగో మహానభూత్.
చతుర్దశమహారత్నశ్చక్రవర్త్యపరాజితః31
తస్య పత్నీసహస్రాణాం దశానాం సుమహాయశాః.
దశలక్షసహస్రాణి పుత్రాణాం తాస్వజీజనత్||32||

తేషాం తు షట్ప్రధానానాం పృథుశ్రవస ఆత్మజః.
ధర్మో నామోశనా తస్య హయమేధశతస్య యాట్||33||

తత్సుతో రుచకస్తస్య పఞ్చాసన్నాత్మజాః శృణు.
పురుజిద్రుక్మరుక్మేషు పృథుజ్యామఘసంజ్ఞితాః||34||

జ్యామఘస్త్వప్రజోऽప్యన్యాం భార్యాం శైబ్యాపతిర్భయాత్.
నావిన్దచ్ఛత్రుభవనాద్భోజ్యాం కన్యామహారషీత్
రథస్థాం తాం నిరీక్ష్యాహ శైబ్యా పతిమమర్షితా. ||35||

కేయం కుహక మత్స్థానం రథమారోపితేతి వై
స్నుషా తవేత్యభిహితే స్మయన్తీ పతిమబ్రవీత్. ||36||

అహం బన్ధ్యాసపత్నీ చ స్నుషా మే యుజ్యతే కథమ్
జనయిష్యసి యం రాజ్ఞి తస్యేయముపయుజ్యతే. ||37||

అన్వమోదన్త తద్విశ్వే దేవాః పితర ఏవ చ
శైబ్యా గర్భమధాత్కాలే కుమారం సుషువే శుభమ్
స విదర్భ ఇతి ప్రోక్త ఉపయేమే స్నుషాం సతీమ్. ||38||

అధ్యాయము – 24

శ్రీశుక ఉవాచ
తస్యాం విదర్భోऽజనయత్పుత్రౌ నామ్నా కుశక్రథౌ
తృతీయం రోమపాదం చ విదర్భకులనన్దనమ్. ||1||

రోమపాదసుతో బభ్రుర్బభ్రోః కృతిరజాయత
ఉశికస్తత్సుతస్తస్మాచ్చేదిశ్చైద్యాదయో నృపాః. ||2||

క్రథస్య కున్తిః పుత్రోऽభూద్వృష్ణిస్తస్యాథ నిర్వృతిః
తతో దశార్హో నామ్నాభూత్తస్య వ్యోమః సుతస్తతః. ||3||

జీమూతో వికృతిస్తస్య యస్య భీమరథః సుతః
తతో నవరథః పుత్రో జాతో దశరథస్తతః. ||4||

కరమ్భిః శకునేః పుత్రో దేవరాతస్తదాత్మజః
దేవక్షత్రస్తతస్తస్య మధుః కురువశాదనుః. ||5||

పురుహోత్రస్త్వనోః పుత్రస్తస్యాయుః సాత్వతస్తతః
భజమానో భజిర్దివ్యో వృష్ణిర్దేవావృధోఽన్ధకః. ||6||

సాత్వతస్య సుతాః సప్త మహాభోజశ్చ మారిష
భజమానస్య నిమ్లోచిః కిఙ్కణో ధృష్టిరేవ చ. ||7||

ఏకస్యామాత్మజాః పత్న్యామన్యస్యాం చ త్రయః సుతాః
శతాజిచ్చ సహస్రాజిదయుతాజిదితి ప్రభో. ||8||

బభ్రుర్దేవావృధసుతస్తయోః శ్లోకౌ పఠన్త్యమూ
యథైవ శృణుమో దూరాత్సమ్పశ్యామస్తథాన్తికాత్. ||9||

బభ్రుః శ్రేష్ఠో మనుష్యాణాం దేవైర్దేవావృధః సమః
పురుషాః పఞ్చషష్టిశ్చ షట్సహస్రాణి చాష్ట చ. ||10||

యేఽమృతత్వమనుప్రాప్తా బభ్రోర్దేవావృధాదపి
మహాభోజోఽతిధర్మాత్మా భోజా ఆసంస్తదన్వయే. ||11||

వృష్ణేః సుమిత్రః పుత్రోఽభూద్యుధాజిచ్చ పరన్తప
శినిస్తస్యానమిత్రశ్చ నిఘ్నోఽభూదనమిత్రతః. ||12||

సత్రాజితః ప్రసేనశ్చ నిఘ్నస్యాథాసతుః సుతౌ
అనమిత్రసుతో యోఽన్యః శినిస్తస్య చ సత్యకః. ||13||

యుయుధానః సాత్యకిర్వై జయస్తస్య కుణిస్తతః
యుగన్ధరోఽనమిత్రస్య వృష్ణిః పుత్రోఽపరస్తతః. ||14||

శ్వఫల్కశ్చిత్రరథశ్చ గాన్దిన్యాం చ శ్వఫల్కతః
అక్రూరప్రముఖా ఆసన్పుత్రా ద్వాదశ విశ్రుతాః. ||15||

ఆసఙ్గః సారమేయశ్చ మృదురో మృదువిద్గిరిః
ధర్మవృద్ధః సుకర్మా చ క్షేత్రోపేక్షోఽరిమర్దనః. ||16||

శత్రుఘ్నో గన్ధమాదశ్చ ప్రతిబాహుశ్చ ద్వాదశ
తేషాం స్వసా సుచారాఖ్యా ద్వావక్రూరసుతావపి. ||17||

దేవవానుపదేవశ్చ తథా చిత్రరథాత్మజాః
పృథుర్విదూరథాద్యాశ్చ బహవో వృష్ణినన్దనాః. ||18||

కుకురో భజమానశ్చ శుచిః కమ్బలబర్హిషః
కుకురస్య సుతో వహ్నిర్విలోమా తనయస్తతః. ||19||

కపోతరోమా తస్యానుః సఖా యస్య చ తుమ్బురుః
అన్ధకాద్దున్దుభిస్తస్మాదవిద్యోతః పునర్వసుః. ||20||

తస్యాహుకశ్చాహుకీ చ కన్యా చైవాహుకాత్మజౌ
దేవకశ్చోగ్రసేనశ్చ చత్వారో దేవకాత్మజాః. ||21||

దేవవానుపదేవశ్చ సుదేవో దేవవర్ధనః
తేషాం స్వసారః సప్తాసన్ధృతదేవాదయో నృప. ||22||

శాన్తిదేవోపదేవా చ శ్రీదేవా దేవరక్షితా
సహదేవా దేవకీ చ వసుదేవ ఉవాహ తాః. ||23||

కంసః సునామా న్యగ్రోధః కఙ్కః శఙ్కుః సుహూస్తథా
రాష్ట్రపాలోఽథ ధృష్టిశ్చ తుష్టిమానౌగ్రసేనయః. ||24||

కంసా కంసవతీ కఙ్కా శూరభూ రాష్ట్రపాలికా
ఉగ్రసేనదుహితరో వసుదేవానుజస్త్రియః. ||25||

శూరో విదూరథాదాసీద్భజమానస్తు తత్సుతః
శినిస్తస్మాత్స్వయం భోజో హృదికస్తత్సుతో మతః. ||26||

దేవమీఢః శతధనుః కృతవర్మేతి తత్సుతాః
దేవమీఢస్య శూరస్య మారిషా నామ పత్న్యభూత్. ||27||

తస్యాం స జనయామాస దశ పుత్రానకల్మషాన్
వసుదేవం దేవభాగం దేవశ్రవసమానకమ్. ||28||

సృఞ్జయం శ్యామకం కఙ్కం శమీకం వత్సకం వృకమ్
దేవదున్దుభయో నేదురానకా యస్య జన్మని. ||29||

వసుదేవం హరేః స్థానం వదన్త్యానకదున్దుభిమ్
పృథా చ శ్రుతదేవా చ శ్రుతకీర్తిః శ్రుతశ్రవాః. ||30||

రాజాధిదేవీ చైతేషాం భగిన్యః పఞ్చ కన్యకాః
కున్తేః సఖ్యుః పితా శూరో హ్యపుత్రస్య పృథామదాత్. ||31||

సాప దుర్వాససో విద్యాం దేవహూతీం ప్రతోషితాత్
తస్యా వీర్యపరీక్షార్థమాజుహావ రవిం శుచిః. ||32||

తదైవోపాగతం దేవం వీక్ష్య విస్మితమానసా
ప్రత్యయార్థం ప్రయుక్తా మే యాహి దేవ క్షమస్వ మే. ||33||

అమోఘం దేవసన్దర్శమాదధే త్వయి చాత్మజమ్
యోనిర్యథా న దుష్యేత కర్తాహం తే సుమధ్యమే. ||34||

ఇతి తస్యాం స ఆధాయ గర్భం సూర్యో దివం గతః
సద్యః కుమారః సఞ్జజ్ఞే ద్వితీయ ఇవ భాస్కరః. ||35||

తం సాత్యజన్నదీతోయే కృచ్ఛ్రాల్లోకస్య బిభ్యతీ
ప్రపితామహస్తామువాహ పాణ్డుర్వై సత్యవిక్రమః. ||36||

శ్రుతదేవాం తు కారూషో వృద్ధశర్మా సమగ్రహీత్
యస్యామభూద్దన్తవక్ర ఋషిశప్తో దితేః సుతః. ||37||

కైకేయో ధృష్టకేతుశ్చ శ్రుతకీర్తిమవిన్దత
సన్తర్దనాదయస్తస్యాం పఞ్చాసన్కైకయాః సుతాః. ||38||

రాజాధిదేవ్యామావన్త్యౌ జయసేనోఽజనిష్ట హ
దమఘోషశ్చేదిరాజః శ్రుతశ్రవసమగ్రహీత్. ||39||

శిశుపాలః సుతస్తస్యాః కథితస్తస్య సమ్భవః
దేవభాగస్య కంసాయాం చిత్రకేతుబృహద్బలౌ. ||40||

కంసవత్యాం దేవశ్రవసః సువీర ఇషుమాంస్తథా
బకః కఙ్కాత్తు కఙ్కాయాం సత్యజిత్పురుజిత్తథా. ||41||

సృఞ్జయో రాష్ట్రపాల్యాం చ వృషదుర్మర్షణాదికాన్
హరికేశహిరణ్యాక్షౌ శూరభూమ్యాం చ శ్యామకః. ||42||

మిశ్రకేశ్యామప్సరసి వృకాదీన్వత్సకస్తథా
తక్షపుష్కరశాలాదీన్దుర్వాక్ష్యాం వృక ఆదధే. ||43||

సుమిత్రార్జునపాలాదీన్సమీకాత్తు సుదామనీ
ఆనకః కర్ణికాయాం వై ఋతధామాజయావపి. ||44||

పౌరవీ రోహిణీ భద్రా మదిరా రోచనా ఇలా
దేవకీప్రముఖాశ్చాసన్పత్న్య ఆనకదున్దుభేః. ||45||

బలం గదం సారణం చ దుర్మదం విపులం ధ్రువమ్
వసుదేవస్తు రోహిణ్యాం కృతాదీనుదపాదయత్. ||46||

సుభద్రో భద్రబాహుశ్చ దుర్మదో భద్ర ఏవ చ
పౌరవ్యాస్తనయా హ్యేతే భూతాద్యా ద్వాదశాభవన్. ||47||

నన్దోపనన్దకృతక శూరాద్యా మదిరాత్మజాః
కౌశల్యా కేశినం త్వేకమసూత కులనన్దనమ్. ||48||

రోచనాయామతో జాతా హస్తహేమాఙ్గదాదయః
ఇలాయామురువల్కాదీన్యదుముఖ్యానజీజనత్. ||49||

విపృష్ఠో ధృతదేవాయామేక ఆనకదున్దుభేః
శాన్తిదేవాత్మజా రాజన్ప్రశమప్రసితాదయః. ||50||

రాజన్యకల్పవర్షాద్యా ఉపదేవాసుతా దశ
వసుహంససువంశాద్యాః శ్రీదేవాయాస్తు షట్సుతాః. ||51||

దేవరక్షితయా లబ్ధా నవ చాత్ర గదాదయః
వసుదేవః సుతానష్టావాదధే సహదేవయా. ||52||

ప్రవరశ్రుతముఖ్యాంశ్చ సాక్షాద్ధర్మో వసూనివ
వసుదేవస్తు దేవక్యామష్ట పుత్రానజీజనత్. ||53||

కీర్తిమన్తం సుషేణం చ భద్రసేనముదారధీః
ఋజుం సమ్మర్దనం భద్రం సఙ్కర్షణమహీశ్వరమ్. ||54||

అష్టమస్తు తయోరాసీత్స్వయమేవ హరిః కిల
సుభద్రా చ మహాభాగా తవ రాజన్పితామహీ. ||55||

యదా యదా హి ధర్మస్య క్షయో వృద్ధిశ్చ పాప్మనః
తదా తు భగవానీశ ఆత్మానం సృజతే హరిః. ||56||

న హ్యస్య జన్మనో హేతుః కర్మణో వా మహీపతే
ఆత్మమాయాం వినేశస్య పరస్య ద్రష్టురాత్మనః. ||57||

యన్మాయాచేష్టితం పుంసః స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాయ హి
అనుగ్రహస్తన్నివృత్తేరాత్మలాభాయ చేష్యతే. ||58||

అక్షౌహిణీనాం పతిభిరసురైర్నృపలాఞ్ఛనైః
భువ ఆక్రమ్యమాణాయా అభారాయ కృతోద్యమః. ||59||

కర్మాణ్యపరిమేయాణి మనసాపి సురేశ్వరైః
సహసఙ్కర్షణశ్చక్రే భగవాన్మధుసూదనః. ||60||

కలౌ జనిష్యమాణానాం దుఃఖశోకతమోనుదమ్
అనుగ్రహాయ భక్తానాం సుపుణ్యం వ్యతనోద్యశః. ||61||

యస్మిన్సత్కర్ణపీయుషే యశస్తీర్థవరే సకృత్
శ్రోత్రాఞ్జలిరుపస్పృశ్య ధునుతే కర్మవాసనామ్. ||62||

భోజవృష్ణ్యన్ధకమధు శూరసేనదశార్హకైః
శ్లాఘనీయేహితః శశ్వత్కురుసృఞ్జయపాణ్డుభిః. ||63||

స్నిగ్ధస్మితేక్షితోదారైర్వాక్యైర్విక్రమలీలయా
నృలోకం రమయామాస మూర్త్యా సర్వాఙ్గరమ్యయా. ||64||

యస్యాననం మకరకుణ్డలచారుకర్ణ భ్రాజత్కపోలసుభగం సవిలాసహాసమ్
నిత్యోత్సవం న తతృపుర్దృశిభిః పిబన్త్యో నార్యో నరాశ్చ ముదితాః కుపితా నిమేశ్చ. ||65||

జాతో గతః పితృగృహాద్వ్రజమేధితార్థో హత్వా రిపూన్సుతశతాని కృతోరుదారః
ఉత్పాద్య తేషు పురుషః క్రతుభిః సమీజే ఆత్మానమాత్మనిగమం ప్రథయన్జనేషు. ||66||

పృథ్వ్యాః స వై గురుభరం క్షపయన్కురూణామన్తఃసముత్థకలినా యుధి భూపచమ్వః
దృష్ట్యా విధూయ విజయే జయముద్విఘోష్య ప్రోచ్యోద్ధవాయ చ పరం సమగాత్స్వధామ.

||నవమ స్కంధము సంపూర్ణం||

దశమ స్కంధము

అధ్యాయము – 1

శ్రీరాజోవాచ
కథితో వంశవిస్తారో భవతా సోమసూర్యయోః
రాజ్ఞాం చోభయవంశ్యానాం చరితం పరమాద్భుతమ్॥1॥

యదోశ్చ ధర్మశీలస్య నితరాం మునిసత్తమ
తత్రాంశేనావతీర్ణస్య విష్ణోర్వీర్యాణి శంస నః॥2॥

అవతీర్య యదోర్వంశే భగవాన్భూతభావనః
కృతవాన్యాని విశ్వాత్మా తాని నో వద విస్తరాత్॥3॥

నివృత్తతర్షైరుపగీయమానాద్భవౌషధాచ్ఛ్రోత్రమనోఽభిరామాత్
క ఉత్తమశ్లోకగుణానువాదాత్పుమాన్విరజ్యేత వినా పశుఘ్నాత్॥4॥

పితామహా మే సమరేఽమరఞ్జయైర్దేవవ్రతాద్యాతిరథైస్తిమిఙ్గిలైః
దురత్యయం కౌరవసైన్యసాగరం కృత్వాతరన్వత్సపదం స్మ యత్ప్లవాః॥5॥

ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టమిదం మదఙ్గం సన్తానబీజం కురుపాణ్డవానామ్
జుగోప కుక్షిం గత ఆత్తచక్రో మాతుశ్చ మే యః శరణం గతాయాః॥6॥

వీర్యాణి తస్యాఖిలదేహభాజామన్తర్బహిః పూరుషకాలరూపైః
ప్రయచ్ఛతో మృత్యుముతామృతం చ మాయామనుష్యస్య వదస్వ విద్వన్॥7॥

రోహిణ్యాస్తనయః ప్రోక్తో రామః సఙ్కర్షణస్త్వయా
దేవక్యా గర్భసమ్బన్ధః కుతో దేహాన్తరం వినా॥8॥

కస్మాన్ముకున్దో భగవాన్పితుర్గేహాద్వ్రజం గతః
క్వ వాసం జ్ఞాతిభిః సార్ధం కృతవాన్సాత్వతాం పతిః॥9॥

వ్రజే వసన్కిమకరోన్మధుపుర్యాం చ కేశవః
భ్రాతరం చావధీత్కంసం మాతురద్ధాతదర్హణమ్॥10॥

దేహం మానుషమాశ్రిత్య కతి వర్షాణి వృష్ణిభిః
యదుపుర్యాం సహావాత్సీత్పత్న్యః కత్యభవన్ప్రభోః॥11॥

ఏతదన్యచ్చ సర్వం మే మునే కృష్ణవిచేష్టితమ్
వక్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ శ్రద్దధానాయ విస్తృతమ్॥12॥

నైషాతిదుఃసహా క్షున్మాం త్యక్తోదమపి బాధతే
పిబన్తం త్వన్ముఖామ్భోజ చ్యుతం హరికథామృతమ్॥13॥

సూత ఉవాచ
ఏవం నిశమ్య భృగునన్దన సాధువాదం
వైయాసకిః స భగవానథ విష్ణురాతమ్
ప్రత్యర్చ్య కృష్ణచరితం కలికల్మషఘ్నం
వ్యాహర్తుమారభత భాగవతప్రధానః||14||

శ్రీశుక ఉవాచ
సమ్యగ్వ్యవసితా బుద్ధిస్తవ రాజర్షిసత్తమ
వాసుదేవకథాయాం తే యజ్జాతా నైష్ఠికీ రతిః||15||

వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాంస్త్రీన్పునాతి హి
వక్తారం ప్రచ్ఛకం శ్రోతౄంస్తత్పాదసలిలం యథా||16||

భూమిర్దృప్తనృపవ్యాజ దైత్యానీకశతాయుతైః
ఆక్రాన్తా భూరిభారేణ బ్రహ్మాణం శరణం యయౌ||17||

గౌర్భూత్వాశ్రుముఖీ ఖిన్నా క్రన్దన్తీ కరుణం విభోః
ఉపస్థితాన్తికే తస్మై వ్యసనం సమవోచత||18||

బ్రహ్మా తదుపధార్యాథ సహ దేవైస్తయా సహ
జగామ సత్రినయనస్తీరం క్షీరపయోనిధేః||19||

తత్ర గత్వా జగన్నాథం దేవదేవం వృషాకపిమ్
పురుషం పురుషసూక్తేన ఉపతస్థే సమాహితః||20||

గిరం సమాధౌ గగనే సమీరితాం నిశమ్య వేధాస్త్రిదశానువాచ హ
గాం పౌరుషీం మే శృణుతామరాః పునర్విధీయతామాశు తథైవ మా చిరమ్||21||

పురైవ పుంసావధృతో ధరాజ్వరో భవద్భిరంశైర్యదుషూపజన్యతామ్
స యావదుర్వ్యా భరమీశ్వరేశ్వరః స్వకాలశక్త్యా క్షపయంశ్చరేద్భువి||22||

వసుదేవగృహే సాక్షాద్భగవాన్పురుషః పరః
జనిష్యతే తత్ప్రియార్థం సమ్భవన్తు సురస్త్రియః||23||

వాసుదేవకలానన్తః సహస్రవదనః స్వరాట్
అగ్రతో భవితా దేవో హరేః ప్రియచికీర్షయా||24||

విష్ణోర్మాయా భగవతీ యయా సమ్మోహితం జగత్
ఆదిష్టా ప్రభుణాంశేన కార్యార్థే సమ్భవిష్యతి||25||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాదిశ్యామరగణాన్ప్రజాపతిపతిర్విభుః
ఆశ్వాస్య చ మహీం గీర్భిః స్వధామ పరమం యయౌ||26||

శూరసేనో యదుపతిర్మథురామావసన్పురీమ్
మాథురాఞ్ఛూరసేనాంశ్చ విషయాన్బుభుజే పురా||27||

రాజధానీ తతః సాభూత్సర్వయాదవభూభుజామ్
మథురా భగవాన్యత్ర నిత్యం సన్నిహితో హరిః॥28॥

తస్యాం తు కర్హిచిచ్ఛౌరిర్వసుదేవః కృతోద్వహః
దేవక్యా సూర్యయా సార్ధం ప్రయాణే రథమారుహత్॥29॥

ఉగ్రసేనసుతః కంసః స్వసుః ప్రియచికీర్షయా
రశ్మీన్హయానాం జగ్రాహ రౌక్మైః రథశతైర్వృతః॥30॥

చతుఃశతం పారిబర్హం గజానాం హేమమాలినామ్
అశ్వానామయుతం సార్ధం రథానాం చ త్రిషట్శతమ్॥31॥

దాసీనాం సుకుమారీణాం ద్వే శతే సమలఙ్కృతే
దుహిత్రే దేవకః ప్రాదాద్యానే దుహితృవత్సలః॥32॥

శఙ్ఖతూర్యమృదఙ్గాశ్చ నేదుర్దున్దుభయః సమమ్
ప్రయాణప్రక్రమే తాత వరవధ్వోః సుమఙ్గలమ్॥33॥

పథి ప్రగ్రహిణం కంసమాభాష్యాహాశరీరవాక్
అస్యాస్త్వామష్టమో గర్భో హన్తా యాం వహసేఽబుధ॥34॥

ఇత్యుక్తః స ఖలః పాపో భోజానాం కులపాంసనః
భగినీం హన్తుమారబ్ధం ఖడ్గపాణిః కచేఽగ్రహీత్॥35॥

తం జుగుప్సితకర్మాణం నృశంసం నిరపత్రపమ్
వసుదేవో మహాభాగ ఉవాచ పరిసాన్త్వయన్॥36॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ
శ్లాఘనీయగుణః శూరైర్భవాన్భోజయశస్కరః
స కథం భగినీం హన్యాత్స్త్రియముద్వాహపర్వణి॥37॥

మృత్యుర్జన్మవతాం వీర దేహేన సహ జాయతే
అద్య వాబ్దశతాన్తే వా మృత్యుర్వై ప్రాణినాం ధ్రువః॥38॥

దేహే పఞ్చత్వమాపన్నే దేహీ కర్మానుగోఽవశః
దేహాన్తరమనుప్రాప్య ప్రాక్తనం త్యజతే వపుః॥39॥

వ్రజంస్తిష్ఠన్పదైకేన యథైవైకేన గచ్ఛతి
యథా తృణజలౌకైవం దేహీ కర్మగతిం గతః॥40॥

స్వప్నే యథా పశ్యతి దేహమీదృశం మనోరథేనాభినివిష్టచేతనః
దృష్టశ్రుతాభ్యాం మనసానుచిన్తయన్ప్రపద్యతే తత్కిమపి హ్యపస్మృతిః॥41॥

యతో యతో ధావతి దైవచోదితం మనో వికారాత్మకమాప పఞ్చసు
గుణేషు మాయారోచితేషు దేహ్యసౌ ప్రపద్యమానః సహ తేన జాయతే॥42॥

జ్యోతిర్యథైవోదకపార్థివేష్వదః

సమీరవేగానుగతం విభావ్యతే
ఏవం స్వమాయారచితేష్వసౌ పుమాన్
గుణేషు రాగానుగతో విముహ్యతి ॥43॥

తస్మాన్న కస్యచిద్ద్రోహమాచరేత్స తథావిధః
ఆత్మనః క్షేమమన్విచ్ఛన్ద్రోగ్ధుర్వై పరతో భయమ్ ॥44॥

ఏషా తవానుజా బాలా కృపణా పుత్రికోపమా
హన్తుం నార్హసి కల్యాణీమిమాం త్వం దీనవత్సలః ॥45॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం స సామభిర్భేదైర్బోధ్యమానోఽపి దారుణః
న న్యవర్తత కౌరవ్య పురుషాదాననువ్రతః ॥46॥

నిర్బన్ధం తస్య తం జ్ఞాత్వా విచిన్త్యానకదున్దుభిః
ప్రాప్తం కాలం ప్రతివ్యోఢుమిదం తత్రాన్వపద్యత ॥47॥

మృత్యుర్బుద్ధిమతాపోహ్యో యావద్బుద్ధిబలోదయమ్
యద్యసౌ న నివర్తేత నాపరాధోఽస్తి దేహినః ॥48॥

ప్రదాయ మృత్యవే పుత్రాన్మోచయే కృపణామిమామ్
సుతా మే యది జాయేరన్మృత్యుర్వా న మ్రియేత చేత్ ॥49॥

విపర్యయో వా కిం న స్యాద్గతిర్ధాతుర్దురత్యయా
ఉపస్థితో నివర్తేత నివృత్తః పునరాపతేత్ ॥50॥

అగ్నేర్యథా దారువియోగయోగయోరదృష్టతోఽన్యన్న నిమిత్తమస్తి
ఏవం హి జన్తోరపి దుర్విభావ్యః శరీరసంయోగవియోగహేతుః ॥51॥

ఏవం విమృశ్య తం పాపం యావదాత్మనిదర్శనమ్
పూజయామాస వై శౌరిర్బహుమానపురఃసరమ్ ॥52॥

ప్రసన్నవదనామ్భోజో నృశంసం నిరపత్రపమ్
మనసా దూయమానేన విహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥53॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ
న హ్యస్యాస్తే భయం సౌమ్య యద్వై సాహాశరీరవాక్
పుత్రాన్సమర్పయిష్యేఽస్యా యతస్తే భయముత్థితమ్ ॥54॥

శ్రీశుక ఉవాచ
స్వసుర్వధాన్నివవృతే కంసస్తద్వాక్యసారవిత్
వసుదేవోఽపి తం ప్రీతః ప్రశస్య ప్రావిశద్గృహమ్ ॥55॥

అథ కాల ఉపావృత్తే దేవకీ సర్వదేవతా
పుత్రాన్ప్రసుషువే చాష్టౌ కన్యాం చైవానువత్సరమ్ ॥56॥

కీర్తిమన్తం ప్రథమజం కంసాయానకదున్దుభిః

అర్పయామాస కృచ్ఛ్రేణ సోऽనృతాదతివిహ్వలః||57||

కిం దుఃసహం ను సాధూనాం విదుషాం కిమపేక్షితమ్
కిమకార్యం కదర్యాణాం దుస్త్యజం కిం ధృతాత్మనామ్||58||

దృష్ట్వా సమత్వం తచ్ఛౌరేః సత్యే చైవ వ్యవస్థితిమ్
కంసస్తుష్టమనా రాజన్ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్||59||

ప్రతియాతు కుమారోऽయం న హ్యస్మాదస్తి మే భయమ్
అష్టమాద్యువయోర్గర్భాన్మృత్యుర్మే విహితః కిల||60||

తథేతి సుతమాదాయ యయావానకదున్దుభిః
నాభ్యనన్దత తద్వాక్యమసతోऽవిజితాత్మనః||61||

నన్దాద్యా యే వ్రజే గోపా యాశ్చామీషాం చ యోషితః
వృష్ణయో వసుదేవాద్యా దేవక్యాద్యా యదుస్త్రియః||62||

సర్వే వై దేవతాప్రాయా ఉభయోరపి భారత
జ్ఞాతయో బన్ధుసుహృదో యే చ కంసమనువ్రతాః||63||

ఏతత్కంసాయ భగవాఞ్ఛశంసాభ్యేత్య నారదః
భూమేర్భారాయమాణానాం దైత్యానాం చ వధోద్యమమ్||64||

ఋషేర్వినిర్గమే కంసో యదూన్మత్వా సురానితి
దేవక్యా గర్భసమ్భూతం విష్ణుం చ స్వవధం ప్రతి||65||

దేవకీం వసుదేవం చ నిగృహ్య నిగడైర్గృహే
జాతం జాతమహన్పుత్రం తయోరజనశఙ్కయా||66||

మాతరం పితరం భ్రాతౄన్సర్వాంశ్చ సుహృదస్తథా
ఘ్నన్తి హ్యసుతృపో లుబ్ధా రాజానః ప్రాయశో భువి||67||

ఆత్మానమిహ సఞ్జాతం జానన్ప్రాగ్విష్ణునా హతమ్
మహాసురం కాలనేమిం యదుభిః స వ్యరుధ్యత||68||

ఉగ్రసేనం చ పితరం యదుభోజాన్ధకాధిపమ్
స్వయం నిగృహ్య బుభుజే శూరసేనాన్మహాబలః||69||

అధ్యాయము – 2

శ్రీశుక ఉవాచ
ప్రలమ్బబకచాణూర తృణావర్తమహాశనైః
ముష్టికారిష్టద్వివిద పూతనాకేశీధేనుకైః||1||

అన్యైశ్చాసురభూపాలైర్బాణభౌమాదిభిర్యుతః
యదూనాం కదనం చక్రే బలీ మాగధసంశ్రయః||2||

తే పీడితా నివివిశుః కురుపఞ్చాలకేకయాన్
శాల్వాన్విదర్భాన్నిషధాన్విదేహాన్కోశలానపి ||3 ||

ఏకే తమనురున్ధానా జ్ఞాతయః పర్యుపాసతే
హతేషు షట్సు బాలేషు దేవక్యా ఔగ్రసేనినా ||4 ||

సప్తమో వైష్ణవం ధామ యమనన్తం ప్రచక్షతే
గర్భో బభూవ దేవక్యా హర్షశోకవివర్ధనః ||5 ||

భగవానపి విశ్వాత్మా విదిత్వా కంసజం భయమ్
యదూనాం నిజనాథానాం యోగమాయాం సమాదిశత్ ||6 ||

గచ్ఛ దేవి వ్రజం భద్రే గోపగోభిరలఙ్కృతమ్
రోహిణీ వసుదేవస్య భార్యాస్తే నన్దగోకులే
అన్యాశ్చ కంససంవిగ్నా వివరేషు వసన్తి హి ||7 ||

దేవక్యా జఠరే గర్భం శేషాఖ్యం ధామ మామకమ్
తత్సన్నికృష్య రోహిణ్యా ఉదరే సన్నివేశయ ||8 ||

అథాహమంశభాగేన దేవక్యాః పుత్రతాం శుభే
ప్రాప్స్యామి త్వం యశోదాయాం నన్దపత్న్యాం భవిష్యసి ||9 ||

అర్చిష్యన్తి మనుష్యాస్త్వాం సర్వకామవరేశ్వరీమ్
ధూపోపహారబలిభిః సర్వకామవరప్రదామ్ ||10 ||

నామధేయాని కుర్వన్తి స్థానాని చ నరా భువి
దుర్గేతి భద్రకాలీతి విజయా వైష్ణవీతి చ ||11 ||

కుముదా చణ్డికా కృష్ణా మాధవీ కన్యకేతి చ
మాయా నారాయణీశానీ శారదేత్యమ్బికేతి చ ||12 ||

గర్భసఙ్కర్షణాత్తం వై ప్రాహుః సఙ్కర్షణం భువి
రామేతి లోకరమణాద్బలభద్రం బలోచ్ఛ్రయాత్ ||13 ||

సన్దిష్టైవం భగవతా తథేత్యోమితి తద్వచః
ప్రతిగృహ్య పరిక్రమ్య గాం గతా తత్తథాకరోత్ ||14 ||

గర్భే ప్రణీతే దేవక్యా రోహిణీం యోగనిద్రయా
అహో విస్రంసితో గర్భ ఇతి పౌరా విచుక్రుశుః ||15 ||

భగవానపి విశ్వాత్మా భక్తానామభయఙ్కరః
ఆవివేశాంశభాగేన మన ఆనకదున్దుభేః ||16 ||

స బిభ్రత్పౌరుషం ధామ భ్రాజమానో యథా రవిః
దురాసదోఽతిదుర్ధర్షో భూతానాం సమ్బభూవ హ ||17 ||

తతో జగన్మఙ్గలమచ్యుతాంశం సమాహితం శూరసుతేన దేవీ

దధార సర్వాత్మకమాత్మభూతం కాష్ఠా యథానన్దకరం మనస్తః॥18॥

సా దేవకీ సర్వజగన్నివాస నివాసభూతా నితరాం న రేజే
భోజేన్ద్రగేహేఽగ్నిశిఖేవ రుద్ధా సరస్వతీ జ్ఞానఖలే యథా సతీ॥19॥

తాం వీక్ష్య కంసః ప్రభయాజితాన్తరాం
విరోచయన్తీం భవనం శుచిస్మితామ్
ఆహైష మే ప్రాణహరో హరిర్గుహాం
ధ్రువం శ్రితో యన్న పురేయమీదృశీ॥20॥

కిమద్య తస్మిన్కరణీయమాశు మే యదర్థతన్త్రో న విహన్తి విక్రమమ్
స్త్రియాః స్వసుర్గురుమత్యా వధోఽయం యశః శ్రియం హన్త్యనుకాలమాయుః॥21॥

స ఏష జీవన్ఖలు సమ్పరేతో వర్తేత యోఽత్యన్తనృశంసితేన
దేహే మృతే తం మనుజాః శపన్తి గన్తా తమోఽన్ధం తనుమానినో ధ్రువమ్॥22॥

ఇతి ఘోరతమాద్భావాత్సన్నివృత్తః స్వయం ప్రభుః
ఆస్తే ప్రతీక్షంస్తజ్జన్మ హరేర్వైరానుబన్ధకృత్॥23॥

ఆసీనః సంవిశంస్తిష్ఠన్భుఞ్జానః పర్యటన్మహీమ్
చిన్తయానో హృషీకేశమపశ్యత్తన్మయం జగత్॥24॥

బ్రహ్మా భవశ్చ తత్రైత్య మునిభిర్నారదాదిభిః
దేవైః సానుచరైః సాకం గీర్భిర్వృషణమైడయన్॥25॥

సత్యవ్రతం సత్యపరం త్రిసత్యం
సత్యస్య యోనిం నిహితం చ సత్యే
సత్యస్య సత్యమృతసత్యనేత్రం
సత్యాత్మకం త్వాం శరణం ప్రపన్నాః॥26॥

ఏకాయనోఽసౌ ద్విఫలస్త్రిమూలశ్చతూరసః పఞ్చవిధః షడాత్మా
సప్తత్వగష్టవిటపో నవాక్షో దశచ్ఛదీ ద్విఖగో హ్యాదివృక్షః॥27॥

త్వమేక ఏవాస్య సతః ప్రసూతిస్త్వం సన్నిధానం త్వమనుగ్రహశ్చ
త్వన్మాయయా సంవృతచేతసస్త్వాం పశ్యన్తి నానా న విపశ్చితో యే॥28॥

బిభర్షి రూపాణ్యవబోధ ఆత్మా క్షేమాయ లోకస్య చరాచరస్య
సత్త్వోపపన్నాని సుఖావహాని సతామభద్రాణి ముహుః ఖలానామ్॥29॥

త్వయ్యమ్బుజాక్షాఖిలసత్త్వధామ్ని సమాధినావేశితచేతసైకే
త్వత్పాదపోతేన మహత్కృతేన కుర్వన్తి గోవత్సపదం భవాబ్ధిమ్॥30॥

స్వయం సముత్తీర్య సుదుస్తరం ద్యుమన్
భవార్ణవం భీమమదభ్రసౌహృదాః
భవత్పదామ్భోరుహనావమత్ర తే
నిధాయ యాతాః సదనుగ్రహో భవాన్॥31॥

యేఽన్యేఽరవిన్దాక్ష విముక్తమానినస్
త్వయ్యస్తభావాదవిశుద్ధబుద్ధయః
ఆరుహ్య కృచ్ఛ్రేణ పరం పదం తతః
పతన్త్యధోఽనాదృతయుష్మదఙ్ఘ్రయః ॥32॥

తథా న తే మాధవ తావకాః క్వచిద్భ్రశ్యన్తి మార్గాత్త్వయి బద్ధసౌహృదాః
త్వయాభిగుప్తా విచరన్తి నిర్భయా వినాయకానీకపమూర్ధసు ప్రభో ॥33॥

సత్త్వం విశుద్ధం శ్రయతే భవాన్స్థితౌ
శరీరిణాం శ్రేయౌపాయనం వపుః
వేదక్రియాయోగతపఃసమాధిభిస్
తవార్హణం యేన జనః సమీహతే ॥34॥

సత్త్వం న చేద్ధాతరిదం నిజం భవేద్
విజ్ఞానమజ్ఞానభిదాపమార్జనమ్
గుణప్రకాశైరనుమీయతే భవాన్
ప్రకాశతే యస్య చ యేన వా గుణః ॥35॥

న నామరూపే గుణజన్మకర్మభిర్నిరూపితవ్యే తవ తస్య సాక్షిణః
మనోవచోభ్యామనుమేయవర్త్మనో దేవ క్రియాయాం ప్రతియన్త్యథాపి హి ॥36॥

శృణ్వన్గృణన్సంస్మరయంశ్చ చిన్తయన్
నామాని రూపాణి చ మఙ్గలాని తే
క్రియాసు యస్త్వచ్చరణారవిన్దయోర్
ఆవిష్టచేతా న భవాయ కల్పతే ॥37॥

దిష్ట్యా హరేఽస్యా భవతః పదో భువో
భారోఽపనీతస్తవ జన్మనేశితుః
దిష్ట్యాఙ్కితాం త్వత్పదకైః సుశోభనైర్
ద్రక్ష్యామ గాం ద్యాం చ తవానుకమ్పితామ్ ॥38॥

న తేఽభవస్యేశ భవస్య కారణం వినా వినోదం బత తర్కయామహే
భవో నిరోధః స్థితిరప్యవిద్యయా కృతా యతస్త్వయ్యభయాశ్రయాత్మని ॥39॥

మత్స్యాశ్వకచ్ఛపనృసింహవరాహహంస
రాజన్యవిప్రవిబుధేషు కృతావతారః
త్వం పాసి నస్త్రిభువనం చ యథాధునేశ
భారం భువో హర యదూత్తమ వన్దనం తే ॥40॥

దిష్ట్యామ్బ తే కుక్షిగతః పరః పుమాన్
అంశేన సాక్షాద్భగవాన్భవాయ నః
మాభూద్భయం భోజపతేర్ముమూర్షోర్
గోప్తా యదూనాం భవితా తవాత్మజః ॥41॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యభిష్టూయ పురుషం యద్రూపమనిదం యథా

బ్రహ్మేశానౌ పురోధాయ దేవాః ప్రతియయుర్దివమ్॥42॥

అధ్యాయము – 3

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ సర్వగుణోపేతః కాలః పరమశోభనః
యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షం శాన్తర్క్షగ్రహతారకమ్॥1॥

దిశః ప్రసేదుర్గగనం నిర్మలోడుగణోదయమ్
మహీ మఙ్గలభూయిష్ఠ పురగ్రామవ్రజాకరా॥2॥

నద్యః ప్రసన్నసలిలా హ్రదా జలరుహశ్రియః
ద్విజాలికులసన్నాద స్తవకా వనరాజయః॥3॥

వవౌ వాయుః సుఖస్పర్శః పుణ్యగన్ధవహః శుచిః
అగ్నయశ్చ ద్విజాతీనాం శాన్తాస్తత్ర సమిన్ధత॥4॥

మనాంస్యాసన్ప్రసన్నాని సాధూనామసురద్రుహామ్
జాయమానేఽజనే తస్మిన్నేదుర్దున్దుభయః సమమ్॥5॥

జగుః కిన్నరగన్ధర్వాస్తుష్టువుః సిద్ధచారణాః
విద్యాధర్యశ్చ ననృతురప్సరోభిః సమం ముదా॥6॥

ముముచుర్మునయో దేవాః సుమనాంసి ముదాన్వితాః
మన్దం మన్దం జలధరా జగర్జురనుసాగరమ్॥7॥

నిశీథే తమౌద్భూతే జాయమానే జనార్దనే
దేవక్యాం దేవరూపిణ్యాం విష్ణుః సర్వగుహాశయః
ఆవిరాసీద్యథా ప్రాచ్యాం దిశీన్దురివ పుష్కలః॥8॥

తమద్భుతం బాలకమమ్బుజేక్షణం చతుర్భుజం శఙ్ఖగదాద్యుదాయుధమ్
శ్రీవత్సలక్ష్మం గలశోభికౌస్తుభం పీతామ్బరం సాన్ద్రపయోదసౌభగమ్॥9॥

మహార్హవైదూర్యకిరీటకుణ్డల త్విషా పరిష్వక్తసహస్రకున్తలమ్
ఉద్దామకాఞ్చ్యఙ్గదకఙ్కణాదిభిర్విరోచమానం వసుదేవ ఐక్షత॥10॥

స విస్మయోత్ఫుల్లవిలోచనో హరిం సుతం విలోక్యానకదున్దుభిస్తదా
కృష్ణావతారోత్సవసమ్భ్రమోఽస్పృశన్ముదా ద్విజేభ్యోఽయుతమాప్లుతో గవామ్॥11॥

అథైనమస్తౌదవధార్య పూరుషం పరం నతాఙ్గః కృతధీః కృతాఞ్జలిః
స్వరోచిషా భారత సూతికాగృహం విరోచయన్తం గతభీః ప్రభావవిత్॥12॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ
విదితోఽసి భవాన్సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః
కేవలానుభవానన్ద స్వరూపః సర్వబుద్ధిదృక్॥13॥

స ఏవ స్వప్రకృత్యేదం సృష్ట్వాగ్రే త్రిగుణాత్మకమ్

తదను త్వం హ్యప్రవిష్టః ప్రవిష్ట ఇవ భావ్యసే ॥14॥

యథేమేఽవికృతా భావాస్తథా తే వికృతైః సహ
నానావీర్యాః పృథగ్భూతా విరాజం జనయన్తి హి ॥15॥

సన్నిపత్య సముత్పాద్య దృశ్యన్తేఽనుగతా ఇవ
ప్రాగేవ విద్యమానత్వాన్న తేషామిహ సమ్భవః ॥16॥

ఏవం భవాన్బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైర్గ్రాహ్యైర్గుణైః సన్నపి తద్గుణాగ్రహః
అనావృతత్వాద్బహిరన్తరం న తే సర్వస్య సర్వాత్మన ఆత్మవస్తునః ॥17॥

య ఆత్మనో దృశ్యగుణేషు సన్నితి వ్యవస్యతే స్వవ్యతిరేకతోఽబుధః
వినానువాదం న చ తన్మనీషితం సమ్యగ్యతస్త్యక్తముపాదదత్పుమాన్ ॥18॥

త్వత్తోఽస్య జన్మస్థితిసంయమాన్విభో
వదన్త్యనీహాదగుణాదవిక్రియాత్
త్వయీశ్వరే బ్రహ్మణి నో విరుధ్యతే
త్వదాశ్రయత్వాదుపచర్యతే గుణైః ॥19॥

స త్వం త్రిలోకస్థితయే స్వమాయయా
బిభర్షి శుక్లం ఖలు వర్ణమాత్మనః
సర్గాయ రక్తం రజసోపబృంహితం
కృష్ణం చ వర్ణం తమసా జనాత్యయే ॥20॥

త్వమస్య లోకస్య విభో రిరక్షిషుర్గృహేఽవతీర్ణోఽసి మమాఖిలేశ్వర
రాజన్యసంజ్ఞాసురకోటియూథపైర్నిర్వ్యూహ్యమానా నిహనిష్యసే చమూః ॥21॥

అయం త్వసభ్యస్తవ జన్మ నౌ గృహే
శ్రుత్వాగ్రజాంస్తే న్యవధీత్సురేశ్వర
స తేఽవతారం పురుషైః సమర్పితం
శ్రుత్వాధునైవాభిసరత్యుదాయుధః ॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ
అథైనమాత్మజం వీక్ష్య మహాపురుషలక్షణమ్
దేవకీ తముపాధావత్కంసాద్భీతా సువిస్మితా ॥23॥

శ్రీదేవక్యువాచ
రూపం యత్తత్ప్రాహురవ్యక్తమాద్యం
బ్రహ్మ జ్యోతిర్నిర్గుణం నిర్వికారమ్
సత్తామాత్రం నిర్విశేషం నిరీహం
స త్వం సాక్షాద్విష్ణురధ్యాత్మదీపః ॥24॥

నష్టే లోకే ద్విపరార్ధావసానే మహాభూతేష్వాదిభూతం గతేషు
వ్యక్తేఽవ్యక్తం కాలవేగేన యాతే భవానేకః శిష్యతేఽశేషసంజ్ఞః ॥25॥

యోఽయం కాలస్తస్య తేఽవ్యక్తబన్ధో

చేష్టామాహుశ్చేష్టతే యేన విశ్వమ్
నిమేషాదిర్వత్సరాన్తో మహీయాంస్
తం త్వేశానం క్షేమధామ ప్రపద్యే ॥26॥

మర్త్యో మృత్యువ్యాలభీతః పలాయన్లోకాన్సర్వాన్నిర్భయం నాధ్యగచ్ఛత్
త్వత్పాదాబ్జం ప్రాప్య యదృచ్ఛయాద్య సుస్థః శేతే మృత్యురస్మాదపైతి ॥27॥

స త్వం ఘోరాదుగ్రసేనాత్మజాన్నస్త్రాహి త్రస్తాన్భృత్యవిత్రాసహాసి
రూపం చేదం పౌరుషం ధ్యానధిష్ణ్యం మా ప్రత్యక్షం మాంసదృశాం కృషీష్ఠాః ॥28॥

జన్మ తే మయ్యసౌ పాపో మా విద్యాన్మధుసూదన
సముద్విజే భవద్ధేతోః కంసాదహమధీరధీః ॥29॥

ఉపసంహర విశ్వాత్మన్నదో రూపమలౌకికమ్
శఙ్ఖచక్రగదాపద్మ శ్రియా జుష్టం చతుర్భుజమ్ ॥30॥

విశ్వం యదేతత్స్వతనౌ నిశాన్తే యథావకాశం పురుషః పరో భవాన్
బిభర్తి సోऽయం మమ గర్భగోऽభూదహో నృలోకస్య విడమ్బనం హి తత్ ॥31॥

శ్రీభగవానువాచ
త్వమేవ పూర్వసర్గేऽభూః పృశ్నిః స్వాయమ్భువే సతి
తదాయం సుతపా నామ ప్రజాపతిరకల్మషః ॥32॥

యువాం వై బ్రహ్మణాదిష్టౌ ప్రజాసర్గే యదా తతః
సన్నియమ్యేన్ద్రియగ్రామం తేపాథే పరమం తపః ॥33॥

వర్షవాతాతపహిమ ఘర్మకాలగుణానను
సహమానౌ శ్వాసరోధ వినిర్ధూతమనోమలౌ ॥34॥

శీర్ణపర్ణానిలాహారావుపశాన్తేన చేతసా
మత్తః కామానభీప్సన్తౌ మదారాధనమీహతుః ॥35॥

ఏవం వాం తప్యతోస్తీవ్రం తపః పరమదుష్కరమ్
దివ్యవర్షసహస్రాణి ద్వాదశేయుర్మదాత్మనోః ॥36॥

తదా వాం పరితుష్టోऽహమమునా వపుషానఘే
తపసా శ్రద్ధయా నిత్యం భక్త్యా చ హృది భావితః ॥37॥

ప్రాదురాసం వరదరాడ్యువయోః కామదిత్సయా
వ్రియతాం వర ఇత్యుక్తే మాదృశో వాం వృతః సుతః ॥38॥

అజుష్టగ్రామ్యవిషయావనపత్యౌ చ దమ్పతీ
న వవ్రాథేऽపవర్గం మే మోహితౌ దేవమాయయా ॥39॥

గతే మయి యువాం లబ్ధ్వా వరం మత్సదృశం సుతమ్
గ్రామ్యాన్భోగానభుఞ్జాథాం యువాం ప్రాప్తమనోరథౌ ॥40॥

అదృష్ట్వాన్యతమం లోకే శీలౌదార్యగుణైః సమమ్
అహం సుతో వామభవం పృశ్నిగర్భ ఇతి శ్రుతః||41||

తయోర్వాం పునరేవాహమదిత్యామాస కశ్యపాత్
ఉపేన్ద్ర ఇతి విఖ్యాతో వామనత్వాచ్చ వామనః||42||

తృతీయేఽస్మిన్భవేఽహం వై తేనైవ వపుషాథ వామ్
జాతో భూయస్తయోరేవ సత్యం మే వ్యాహృతం సతి||43||

ఏతద్వాం దర్శితం రూపం ప్రాగ్జన్మస్మరణాయ మే
నాన్యథా మద్భవం జ్ఞానం మర్త్యలిఙ్గేన జాయతే||44||

యువాం మాం పుత్రభావేన బ్రహ్మభావేన చాసకృత్
చిన్తయన్తౌ కృతస్నేహౌ యాస్యేథే మద్గతిం పరామ్||45||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్త్వాసీద్ధరిస్తూష్ణీం భగవానాత్మమాయయా
పిత్రోః సమ్పశ్యతోః సద్యో బభూవ ప్రాకృతః శిశుః||46||

తతశ్చ శౌరిర్భగవత్ప్రచోదితః
సుతం సమాదాయ స సూతికాగృహాత్
యదా బహిర్గన్తుమియేష తర్హ్యజా
యా యోగమాయాజని నన్దజాయయా||47||

తయా హృతప్రత్యయసర్వవృత్తిషు ద్వాఃస్థేషు పౌరేష్వపి శాయితేష్వథ
ద్వారశ్చ సర్వాః పిహితా దురత్యయా బృహత్కపాటాయసకీలశృఙ్ఖలైః||48||

తాః కృష్ణవాహే వసుదేవ ఆగతే స్వయం వ్యవర్యన్త యథా తమో రవేః
వవర్ష పర్జన్య ఉపాంశుగర్జితః శేషోఽన్వగాద్వారి నివారయన్ఫణైః||49||

మఘోని వర్షత్యసకృద్యమానుజా గమ్భీరతోయౌఘజవోర్మిఫేనిలా
భయానకావర్తశతాకులా నదీ మార్గం దదౌ సిన్ధురివ శ్రియః పతేః||50||

నన్దవ్రజం శౌరిరుపేత్య తత్ర తాన్
గోపాన్ప్రసుప్తానుపలభ్య నిద్రయా
సుతం యశోదాశయనే నిధాయ తత్
సుతాముపాదాయ పునర్గృహానగాత్||51||

దేవక్యాః శయనే న్యస్య వసుదేవోఽథ దారికామ్
ప్రతిముచ్య పదోర్లోహమాస్తే పూర్వవదావృతః||52||

యశోదా నన్దపత్నీ చ జాతం పరమబుధ్యత
న తల్లిఙ్గం పరిశ్రాన్తా నిద్రయాపగతస్మృతిః||53||

శ్రీశుక ఉవాచ
బహిరన్తఃపురద్వారః సర్వాః పూర్వవదావృతాః
తతో బాలధ్వనిం శ్రుత్వా గృహపాలాః సముత్థితాః ॥1॥

తే తు తూర్ణముపవ్రజ్య దేవక్యా గర్భజన్మ తత్
ఆచఖ్యుర్భోజరాజాయ యదుద్విగ్నః ప్రతీక్షతే ॥2॥

స తల్పాత్తూర్ణముత్థాయ కాలోఽయమితి విహ్వలః
సూతీగృహమగాత్తూర్ణం ప్రస్ఖలన్ముక్తమూర్ధజః ॥3॥

తమాహ భ్రాతరం దేవీ కృపణా కరుణం సతీ
స్నుషేయం తవ కల్యాణ స్త్రియం మా హన్తుమర్హసి ॥4॥

బహవో హింసితా భ్రాతః శిశవః పావకోపమాః
త్వయా దైవనిసృష్టేన పుత్రికైకా ప్రదీయతామ్ ॥5॥

నన్వహం తే హ్యవరజా దీనా హతసుతా ప్రభో
దాతుమర్హసి మన్దాయా అఙ్గేమాం చరమాం ప్రజామ్ ॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఉపగుహ్యాత్మజామేవం రుదత్యా దీనదీనవత్
యాచితస్తాం వినిర్భర్త్స్య హస్తాదాచిచ్ఛిదే ఖలః ॥7॥

తాం గృహీత్వా చరణయోర్జాతమాత్రాం స్వసుః సుతామ్
అపోథయచ్ఛిలాపృష్ఠే స్వార్థోన్మూలితసౌహృదః ॥8॥

సా తద్ధస్తాత్సముత్పత్య సద్యో దేవ్యమ్బరం గతా
అదృశ్యతానుజా విష్ణోః సాయుధాష్టమహాభుజా ॥9॥

దివ్యస్రగమ్బరాలేప రత్నాభరణభూషితా
ధనుఃశూలేషుచర్మాసి శఙ్ఖచక్రగదాధరా ॥10॥

సిద్ధచారణగన్ధర్వైరప్సరఃకిన్నరోరగైః
ఉపాహృతోరుబలిభిః స్తూయమానేదమబ్రవీత్ ॥11॥

కిం మయా హతయా మన్ద జాతః ఖలు తవాన్తకృత్
యత్ర క్వ వా పూర్వశత్రుర్మా హింసీః కృపణాన్వృథా ॥12॥

ఇతి ప్రభాష్య తం దేవీ మాయా భగవతీ భువి
బహునామనికేతేషు బహునామా బభూవ హ ॥13॥

తయాభిహితమాకర్ణ్య కంసః పరమవిస్మితః
దేవకీం వసుదేవం చ విముచ్య ప్రశ్రితోఽబ్రవీత్ ॥14॥

అహో భగిన్యహో భామ మయా వాం బత పాప్మనా
పురుషాద ఇవాపత్యం బహవో హింసితాః సుతాః ॥15॥

స త్వహం త్యక్తకారుణ్యస్త్యక్తజ్ఞాతిసుహృత్ఖలః
కాన్లోకాన్వై గమిష్యామి బ్రహ్మహేవ మృతః శ్వసన్ ॥16॥

దైవమప్యనృతం వక్తి న మర్త్యా ఏవ కేవలమ్
యద్విశ్రమ్భాదహం పాపః స్వసుర్నిహతవాఞ్ఛిశూన్ ॥17॥

మా శోచతం మహాభాగావాత్మజాన్స్వకృతం భుజః
జాన్తవో న సదైకత్ర దైవాధీనాస్తదాసతే ॥18॥

భువి భౌమాని భూతాని యథా యాన్త్యపయాన్తి చ
నాయమాత్మా తథైతేషు విపర్యేతి యథైవ భూః ॥19॥

యథానేవంవిదో భేదో యత ఆత్మవిపర్యయః
దేహయోగవియోగౌ చ సంసృతిర్న నివర్తతే ॥20॥

తస్మాద్భద్రే స్వతనయాన్మయా వ్యాపాదితానపి
మానుశోచ యతః సర్వః స్వకృతం విన్దతేऽవశః ॥21॥

యావద్ధతోऽస్మి హన్తాస్మీ త్యాత్మానం మన్యతేऽస్వదృక్
తావత్తదభిమాన్యజ్ఞో బాధ్యబాధకతామియాత్ ॥22॥

క్షమధ్వం మమ దౌరాత్మ్యం సాధవో దీనవత్సలాః
ఇత్యుక్త్వాశ్రుముఖః పాదౌ శ్యాలః స్వస్రోరథాగ్రహీత్ ॥23॥

మోచయామాస నిగడాద్విశ్రబ్ధః కన్యకాగిరా
దేవకీం వసుదేవం చ దర్శయన్నాత్మసౌహృదమ్ ॥24॥

భ్రాతుః సమనుతప్తస్య క్షాన్తరోషా చ దేవకీ
వ్యసృజద్వసుదేవశ్చ ప్రహస్య తమువాచ హ ॥25॥

ఏవమేతన్మహాభాగ యథా వదసి దేహినామ్
అజ్ఞానప్రభవాహంధీః స్వపరేతి భిదా యతః ॥26॥

శోకహర్షభయద్వేష లోభమోహమదాన్వితాః
మిథో ఘ్నన్తం న పశ్యన్తి భావైర్భావం పృథగ్దృశః ॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ
కంస ఏవం ప్రసన్నాభ్యాం విశుద్ధం ప్రతిభాషితః
దేవకీవసుదేవాభ్యామనుజ్ఞాతోऽవిశద్గృహమ్ ॥28॥

తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం కంస ఆహూయ మన్త్రిణః
తేభ్య ఆచష్ట తత్సర్వం యదుక్తం యోగనిద్రయా ॥29॥

ఆకర్ణ్య భర్తుర్గదితం తమూచుర్దేవశత్రవః
దేవాన్ప్రతి కృతామర్షా దైతేయా నాతికోవిదాః ॥30॥

ఏవం చేత్తర్హి భోజేన్ద్ర పురగ్రామవ్రజాదిషు

అనిర్దశాన్నిర్దశాంశ్చ హనిష్యామోऽద్య వై శిశూన్॥31॥

కిముద్యమైః కరిష్యన్తి దేవాః సమరభీరవః
నిత్యముద్విగ్నమనసో జ్యాఘోషైర్ధనుషస్తవ॥32॥

అస్యతస్తే శరవ్రాతైర్హన్యమానాః సమన్తతః
జిజీవిషవ ఉత్సృజ్య పలాయనపరా యయుః॥33॥

కేచిత్ప్రాఞ్జలయో దీనా న్యస్తశస్త్రా దివౌకసః
ముక్తకచ్ఛశిఖాః కేచిద్భీతాః స్మ ఇతి వాదినః॥34॥

న త్వం విస్మృతశస్త్రాస్త్రాన్విరథాన్భయసంవృతాన్
హంస్యన్యాసక్తవిముఖాన్భగ్నచాపానయుధ్యతః॥35॥

కిం క్షేమశూరైర్విబుధైరసంయుగవికత్థనైః
రహోజుషా కిం హరిణా శమ్భునా వా వనౌకసా
కిమిన్ద్రేణాల్పవీర్యేణ బ్రహ్మణా వా తపస్యతా॥36॥

తథాపి దేవాః సాపత్న్యాన్నోపేక్ష్యా ఇతి మన్మహే
తతస్తన్మూలఖననే నియుఙ్క్ష్వాస్మాననువ్రతాన్॥37॥

యథామయోऽఙ్గే సముపేక్షితో నృభిర్న శక్యతే రూఢపదశ్చికిత్సితుమ్
యథేన్ద్రియగ్రామ ఉపేక్షితస్తథా రిపుర్మహాన్బద్ధబలో న చాల్యతే॥38॥

మూలం హి విష్ణుర్దేవానాం యత్ర ధర్మః సనాతనః
తస్య చ బ్రహ్మగోవిప్రాస్తపో యజ్ఞాః సదక్షిణాః॥39॥

తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్బ్రాహ్మణాన్బ్రహ్మవాదినః
తపస్వినో యజ్ఞశీలాన్గాశ్చ హన్మో హవిర్దుఘాః॥40॥

విప్రా గావశ్చ వేదాశ్చ తపః సత్యం దమః శమః
శ్రద్ధా దయా తితిక్షా చ క్రతవశ్చ హరేస్తనూః॥41॥

స హి సర్వసురాధ్యక్షో హ్యసురద్విడ్గుహాశయః
తన్మూలా దేవతాః సర్వాః సేశ్వరాః సచతుర్ముఖాః
అయం వై తద్వధోపాయో యదృషీణాం విహింసనమ్॥42॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం దుర్మన్త్రిభిః కంసః సహ సమ్మన్త్ర్య దుర్మతిః
బ్రహ్మహింసాం హితం మేనే కాలపాశావృతోऽసురః॥43॥

సన్దిశ్య సాధులోకస్య కదనే కదనప్రియాన్
కామరూపధరాన్దిక్షు దానవాన్గృహమావిశత్॥44॥

తే వై రజఃప్రకృతయస్తమసా మూఢచేతసః
సతాం విద్వేషమాచేరురారాదాగతమృత్యవః॥45॥

ఆయుః శ్రియం యశో ధర్మం లోకానాశిష ఏవ చ
హన్తి శ్రేయాంసి సర్వాణి పుంసో మహదతిక్రమః ||46||

అధ్యాయము – 5

శ్రీశుక ఉవాచ
నన్దస్త్వాత్మజ ఉత్పన్నే జాతాహ్లాదో మహామనాః
ఆహూయ విప్రాన్వేదజ్ఞాన్స్నాతః శుచిరలఙ్కృతః ||1||

వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం జాతకర్మాత్మజస్య వై
కారయామాస విధివత్పితృదేవార్చనం తథా ||2||

ధేనూనాం నియుతే ప్రాదాద్విప్రేభ్యః సమలఙ్కృతే
తిలాద్రీన్సప్త రత్నౌఘ శాతకౌమ్భామ్బరావృతాన్ ||3||

కాలేన స్నానశౌచాభ్యాం సంస్కారైస్తపసేజ్యయా
శుధ్యన్తి దానైః సన్తుష్ట్యా ద్రవ్యాణ్యాత్మాత్మవిద్యయా ||4||

సౌమఙ్గల్యగిరో విప్రాః సూతమాగధవన్దినః
గాయకాశ్చ జగుర్నేదుర్భేర్యో దున్దుభయో ముహుః ||5||

వ్రజః సమ్మృష్టసంసిక్త ద్వారాజిరగృహాన్తరః
చిత్రధ్వజపతాకాస్రక్ చైలపల్లవతోరణైః ||6||

గావో వృషా వత్సతరా హరిద్రాతైలరూషితాః
విచిత్రధాతుబర్హస్రగ్ వస్త్రకాఞ్చనమాలినః ||7||

మహార్హవస్త్రాభరణ కఞ్చుకోష్ణీషభూషితాః
గోపాః సమాయయూ రాజన్నానోపాయనపాణయః ||8||

గోప్యశ్చాకర్ణ్య ముదితా యశోదాయాః సుతోద్భవమ్
ఆత్మానం భూషయాం చక్రుర్వస్త్రాకల్పాఞ్జనాదిభిః ||9||

నవకుఙ్కుమకిఞ్జల్క ముఖపఙ్కజభూతయః
బలిభిస్త్వరితం జగ్ముః పృథుశ్రోణ్యశ్చలత్కుచాః ||10||

గోప్యః సుమృష్టమణికుణ్డలనిష్కకణ్ఠ్యశ్
చిత్రామ్బరాః పథి శిఖాచ్యుతమాల్యవర్షాః
నన్దాలయం సవలయా వ్రజతీర్విరేజుర్
వ్యాలోలకుణ్డలపయోధరహారశోభాః ||11||

తా ఆశిషః ప్రయుఞ్జానాశ్చిరం పాహీతి బాలకే
హరిద్రాచూర్ణతైలాద్భిః సిఞ్చన్త్యోఽజనముజ్జగుః ||12||

అవాద్యన్త విచిత్రాణి వాదిత్రాణి మహోత్సవే
కృష్ణే విశ్వేశ్వరేఽనన్తే నన్దస్య వ్రజమాగతే ||13||

గోపాః పరస్పరం హృష్టా దధిక్షీరఘృతామ్బుభిః
ఆసిఞ్చన్తో విలిమ్పన్తో నవనీతైశ్చ చిక్షిపుః ॥14॥

నన్దో మహామనాస్తేభ్యో వాసోఽలఙ్కారగోధనమ్
సూతమాగధవన్దిభ్యో యేఽన్యే విద్యోపజీవినః ॥15॥

తైస్తైః కామైరదీనాత్మా యథోచితమపూజయత్
విష్ణోరారాధనార్థాయ స్వపుత్రస్యోదయాయ చ ॥16॥

రోహిణీ చ మహాభాగా నన్దగోపాభినన్దితా
వ్యచరద్దివ్యవాసస్రక్ కణ్ఠాభరణభూషితా ॥17॥

తత ఆరభ్య నన్దస్య వ్రజః సర్వసమృద్ధిమాన్
హరేర్నివాసాత్మగుణై రమాక్రీడమభూన్నృప ॥18॥

గోపాన్గోకులరక్షాయాం నిరూప్య మథురాం గతః
నన్దః కంసస్య వార్షిక్యం కరం దాతుం కురూద్వహ ॥19॥

వసుదేవ ఉపశ్రుత్య భ్రాతరం నన్దమాగతమ్
జ్ఞాత్వా దత్తకరం రాజ్ఞే యయౌ తదవమోచనమ్ ॥20॥

తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ దేహః ప్రాణమివాగతమ్
ప్రీతః ప్రియతమం దోర్భ్యాం సస్వజే ప్రేమవిహ్వలః ॥21॥

పూజితః సుఖమాసీనః పృష్ట్వానామయమాదృతః
ప్రసక్తధీః స్వాత్మజయోరిదమాహ విశామ్పతే ॥22॥

దిష్ట్యా భ్రాతః ప్రవయస ఇదానీమప్రజస్య తే
ప్రజాశాయా నివృత్తస్య ప్రజా యత్సమపద్యత ॥23॥

దిష్ట్యా సంసారచక్రేఽస్మిన్వర్తమానః పునర్భవః
ఉపలబ్ధో భవానద్య దుర్లభం ప్రియదర్శనమ్ ॥24॥

నైకత్ర ప్రియసంవాసః సుహృదాం చిత్రకర్మణామ్
ఓఘేన వ్యూహ్యమానానాం ప్లవానాం స్రోతసో యథా ॥25॥

కచ్చిత్పశవ్యం నిరుజం భూర్యమ్బుతృణవీరుధమ్
బృహద్వనం తదధునా యత్రాస్సే త్వం సుహృద్వృతః ॥26॥

భ్రాతర్మమ సుతః కచ్చిన్మాత్రా సహ భవద్వ్రజే
తాతం భవన్తం మన్వానో భవద్భ్యాముపలాలితః ॥27॥

పుంసస్త్రివర్గో విహితః సుహృదో హ్యనుభావితః
న తేషు క్లిశ్యమానేషు త్రివర్గోఽర్థాయ కల్పతే ॥28॥

శ్రీనన్ద ఉవాచ
అహో తే దేవకీపుత్రాః కంసేన బహవో హతాః

ఏకావశిష్టావరజా కన్యా సాపి దివం గతా ॥29॥

నూనం హ్యదృష్టనిష్ఠోఽయమదృష్టపరమో జనః
అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వం యో వేద న స ముహ్యతి ॥30॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ
కరో వై వార్షికో దత్తో రాజ్ఞే దృష్టా వయం చ వః
నేహ స్థేయం బహుతిథం సన్త్యుత్పాతాశ్చ గోకులే ॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి నన్దాదయో గోపాః ప్రోక్తాస్తే శౌరిణా యయుః
అనోభిరనడుద్యుక్తైస్తమనుజ్ఞాప్య గోకులమ్ ॥32॥

అధ్యాయము – 6

శ్రీశుక ఉవాచ
నన్దః పథి వచః శౌరేర్న మృషేతి విచిన్తయన్
హరిం జగామ శరణముత్పాతాగమశఙ్కితః ॥1॥

కంసేన ప్రహితా ఘోరా పూతనా బాలఘాతినీ
శిశూంశ్చచార నిఘ్నన్తీ పురగ్రామవ్రజాదిషు ॥2॥

న యత్ర శ్రవణాదీని రక్షోఘ్నాని స్వకర్మసు
కుర్వన్తి సాత్వతాం భర్తుర్యాతుధాన్యశ్చ తత్ర హి ॥3॥

సా ఖేచర్యేకదోత్పత్య పూతనా నన్దగోకులమ్
యోషిత్వా మాయయాత్మానం ప్రావిశత్కామచారిణీ ॥4॥

తాం కేశబన్ధవ్యతిషక్తమల్లికాం
బృహన్నితమ్బస్తనకృచ్ఛ్రమధ్యమామ్
సువాససం కల్పితకర్ణభూషణ
త్విషోల్లసత్కున్తలమణ్డితాననామ్ ॥5॥

వల్గుస్మితాపాఙ్గవిసర్గవీక్షితైర్
మనో హరన్తీం వనితాం వ్రజౌకసామ్
అమంసతామ్భోజకరేణ రూపిణీం
గోప్యః శ్రియం ద్రష్టుమివాగతాం పతిమ్ ॥6॥

బాలగ్రహస్తత్ర విచిన్వతీ శిశూన్యదృచ్ఛయా నన్దగృహేఽసదన్తకమ్
బాలం ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసం దదర్శ తల్పేఽగ్నిమివాహితం భసి ॥7॥

విబుధ్య తాం బాలకమారికాగ్రహం చరాచరాత్మా స నిమీలితేక్షణః
అనన్తమారోపయదఙ్కమన్తకం యథోరగం సుప్తమబుద్ధిరజ్జుధీః ॥8॥

తాం తీక్ష్ణచిత్తామతివామచేష్టితాం వీక్ష్యాన్తరా కోషపరిచ్ఛదాసివత్
వరస్త్రియం తత్ప్రభయా చ ధర్షితే నిరీక్ష్యమాణే జననీ హ్యతిష్ఠతామ్ ॥9॥

తస్మిన్స్తనం దుర్జరవీర్యముల్బణం
ఘోరాఙ్కమాదాయ శిశోర్దదావథ
గాఢం కరాభ్యాం భగవాన్ప్రపీడ్య తత్
ప్రాణైః సమం రోషసమన్వితోఽపిబత్॥10॥

సా ముఞ్చ ముఞ్చాలమితి ప్రభాషిణీ నిష్పీడ్యమానాఖిలజీవమర్మణి
వివృత్య నేత్రే చరణౌ భుజౌ ముహుః ప్రస్విన్నగాత్రా క్షిపతీ రురోద హ॥11॥

తస్యాః స్వనేనాతిగభీరరంహసా సాద్రిర్మహీ ద్యౌశ్చ చచాల సగ్రహా
రసా దిశశ్చ ప్రతినేదిరే జనాః పేతుః క్షితౌ వజ్రనిపాతశఙ్కయా॥12॥

నిశాచరీత్థం వ్యథితస్తనా వ్యసుర్
వ్యాదాయ కేశాంశ్చరణౌ భుజావపి
ప్రసార్య గోష్ఠే నిజరూపమాస్థితా
వజ్రాహతో వృత్ర ఇవాపతన్నృప॥13॥

పతమానోఽపి తద్దేహస్త్రిగవ్యూత్యన్తరద్రుమాన్
చూర్ణయామాస రాజేన్ద్ర మహదాసీత్తదద్భుతమ్॥14॥

ఈషామాత్రోగ్రదంష్ట్రాస్యం గిరికన్దరనాసికమ్
గణ్డశైలస్తనం రౌద్రం ప్రకీర్ణారుణమూర్ధజమ్॥15॥

అన్ధకూపగభీరాక్షం పులినారోహభీషణమ్
బద్ధసేతుభుజోర్వఙ్ఘ్రి శూన్యతోయహ్రదోదరమ్॥16॥

సన్తత్రసుః స్మ తద్వీక్ష్య గోపా గోప్యః కలేవరమ్
పూర్వం తు తన్నిఃస్వనిత భిన్నహృత్కర్ణమస్తకాః॥17॥

బాలం చ తస్యా ఉరసి క్రీడన్తమకుతోభయమ్
గోప్యస్తూర్ణం సమభ్యేత్య జగృహుర్జాతసమ్భ్రమాః॥18॥

యశోదారోహిణీభ్యాం తాః సమం బాలస్య సర్వతః
రక్షాం విదధిరే సమ్యగ్గోపుచ్ఛభ్రమణాదిభిః॥19॥

గోమూత్రేణ స్నాపయిత్వా పునర్గోరజసార్భకమ్
రక్షాం చక్రుశ్చ శకృతా ద్వాదశాఙ్గేషు నామభిః॥20॥

గోప్యః సంస్పృష్టసలిలా అఙ్గేషు కరయోః పృథక్
న్యస్యాత్మన్యథ బాలస్య బీజన్యాసమకుర్వత॥21॥

అవ్యాదజోఽఙ్ఘ్రి మణిమాంస్తవ జాన్వథోరూ
యజ్ఞోఽచ్యుతః కటితటం జఠరం హయాస్యః
హృత్కేశవస్త్వదురః ఈశ ఇనస్తు కణ్ఠం
విష్ణుర్భుజం ముఖమురుక్రమ ఈశ్వరః కమ్॥22॥

చక్ర్యగ్రతః సహగదో హరిరస్తు పశ్చాత్

త్వత్పార్శ్వయోర్ధనురసీ మధుహాజనశ్చ
కోణేషు శఙ్ఖ ఉరుగాయ ఉపర్యుపేన్ద్రస్
తార్క్ష్యః క్షితౌ హలధరః పురుషః సమన్తాత్॥23॥

ఇన్ద్రియాణి హృషీకేశః ప్రాణాన్నారాయణోఽవతు
శ్వేతద్వీపపతిశ్చిత్తం మనో యోగేశ్వరోఽవతు॥24॥

పృశ్నిగర్భస్తు తే బుద్ధిమాత్మానం భగవాన్పరః
క్రీడన్తం పాతు గోవిన్దః శయానం పాతు మాధవః॥25॥

వ్రజన్తమవ్యాద్వైకుణ్ఠ ఆసీనం త్వాం శ్రియః పతిః
భుఞ్జానం యజ్ఞభుక్పాతు సర్వగ్రహభయఙ్కరః॥26॥

డాకిన్యో యాతుధాన్యశ్చ కుష్మాణ్డా యేఽర్భకగ్రహాః
భూతప్రేతపిశాచాశ్చ యక్షరక్షోవినాయకాః॥27॥

కోటరా రేవతీ జ్యేష్ఠా పూతనా మాతృకాదయః
ఉన్మాదా యే హ్యపస్మారా దేహప్రాణేన్ద్రియద్రుహః॥28॥

స్వప్నదృష్టా మహోత్పాతా వృద్ధా బాలగ్రహాశ్చ యే
సర్వే నశ్యన్తు తే విష్ణోర్నామగ్రహణభీరవః॥29॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి ప్రణయబద్ధాభిర్గోపీభిః కృతరక్షణమ్
పాయయిత్వా స్తనం మాతా సన్న్యవేశయదాత్మజమ్॥30॥

తావన్నన్దాదయో గోపా మథురాయా వ్రజం గతాః
విలోక్య పూతనాదేహం బభూవురతివిస్మితాః॥31॥

నూనం బతర్షిః సఞ్జాతో యోగేశో వా సమాస సః
స ఏవ దృష్టో హ్యుత్పాతో యదాహానకదున్దుభిః॥32॥

కలేవరం పరశుభిశ్ఛిత్త్వా తత్తే వ్రజౌకసః
దూరే క్షిప్త్వావయవశో న్యదహన్కాష్ఠవేష్టితమ్॥33॥

దహ్యమానస్య దేహస్య ధూమశ్చాగురుసౌరభః
ఉత్థితః కృష్ణనిర్భుక్త సపద్యాహతపాప్మనః॥34॥

పూతనా లోకబాలఘ్నీ రాక్షసీ రుధిరాశనా
జిఘాంసయాపి హరయే స్తనం దత్త్వాప సద్గతిమ్॥35॥

కిం పునః శ్రద్ధయా భక్త్యా కృష్ణాయ పరమాత్మనే
యచ్ఛన్ప్రియతమం కిం ను రక్తాస్తన్మాతరో యథా॥36॥

పద్భ్యాం భక్తహృదిస్థాభ్యాం వన్ద్యాభ్యాం లోకవన్దితైః
అఙ్గం యస్యాః సమాక్రమ్య భగవానపి తత్స్తనమ్॥37॥

యాతుధాన్యపి సా స్వర్గమవాప జననీగతిమ్
కృష్ణభుక్తస్తనక్షీరాః కిము గావోఽనుమాతరః ||38||

పయాంసి యాసామపిబత్పుత్రస్నేహస్నుతాన్యలమ్
భగవాన్దేవకీపుత్రః కైవల్యాద్యఖిలప్రదః ||39||

తాసామవిరతం కృష్ణే కుర్వతీనాం సుతేక్షణమ్
న పునః కల్పతే రాజన్సంసారోఽజ్ఞానసమ్భవః ||40||

కటధూమస్య సౌరభ్యమవఘ్రాయ వ్రజౌకసః
కిమిదం కుత ఏవేతి వదన్తో వ్రజమాయయుః ||41||

తే తత్ర వర్ణితం గోపైః పూతనాగమనాదికమ్
శ్రుత్వా తన్నిధనం స్వస్తి శిశోశ్చాసన్సువిస్మితాః ||42||

నన్దః స్వపుత్రమాదాయ ప్రేత్యాగతముదారధీః
మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ పరమాం ముదం లేభే కురూద్వహ ||43||

య ఏతత్పూతనామోక్షం కృష్ణస్యార్భకమద్భుతమ్
శృణుయాచ్ఛ్రద్ధయా మర్త్యో గోవిన్దే లభతే రతిమ్ ||44||

అధ్యాయము – 7

శ్రీరాజోవాచ
యేన యేనావతారేణ భగవాన్హరిరీశ్వరః
కరోతి కర్ణరమ్యాణి మనోజ్ఞాని చ నః ప్రభో ||1||

యచ్ఛృణ్వతోఽపైత్యరతిర్వితృష్ణా సత్త్వం చ శుద్ధ్యత్యచిరేణ పుంసః
భక్తిర్హరౌ తత్పురుషే చ సఖ్యం తదేవ హారం వద మన్యసే చేత్ ||2||

అథాన్యదపి కృష్ణస్య తోకాచరితమద్భుతమ్
మానుషం లోకమాసాద్య తజ్జాతిమనురున్ధతః ||3||

శ్రీశుక ఉవాచ
కదాచిదౌత్థానికకౌతుకాప్లవే జన్మర్క్షయోగే సమవేతయోషితామ్
వాదిత్రగీతద్విజమన్త్రవాచకైశ్చకార సూనోరభిషేచనం సతీ ||4||

నన్దస్య పత్నీ కృతమజ్జనాదికం విప్రైః కృతస్వస్త్యయనం సుపూజితైః
అన్నాద్యవాసఃస్రగభీష్టధేనుభిః సఞ్జాతనిద్రాక్షమశీశయచ్ఛనైః ||5||

ఔత్థానికౌత్సుక్యమనా మనస్వినీ సమాగతాన్పూజయతీ వ్రజౌకసః
నైవాశృణోద్వై రుదితం సుతస్య సా రుదన్స్తనార్థీ చరణావుదక్షిపత్ ||6||

అధఃశయానస్య శిశోరనోఽల్పక ప్రవాలమృద్వఙ్ఘ్రిహతం వ్యవర్తత
విధ్వస్తనానారసకుప్యభాజనం వ్యత్యస్తచక్రాక్షవిభిన్నకూబరమ్ ||7||

దృష్ట్వా యశోదాప్రముఖా వ్రజస్త్రియ

ఔత్థానికే కర్మణి యాః సమాగతాః
నన్దాదయశ్చాద్భుతదర్శనాకులాః
కథం స్వయం వై శకటం విపర్యగాత్॥8॥

ఊచురవ్యవసితమతీన్గోపాన్గోపీశ్చ బాలకాః
రుదతానేన పాదేన క్షిప్తమేతన్న సంశయః॥9॥

న తే శ్రద్దధిరే గోపా బాలభాషితమిత్యుత
అప్రమేయం బలం తస్య బాలకస్య న తే విదుః॥10॥

రుదన్తం సుతమాదాయ యశోదా గ్రహశఙ్కితా
కృతస్వస్త్యయనం విప్రైః సూక్తైః స్తనమపాయయత్॥11॥

పూర్వవత్స్థాపితం గోపైర్బలిభిః సపరిచ్ఛదమ్
విప్రా హుత్వార్చయాం చక్రుర్దధ్యక్షతకుశామ్బుభిః॥12॥

యేఽసూయానృతదమ్భేర్ష్యా హింసామానవివర్జితాః
న తేషాం సత్యశీలానామాశిషో విఫలాః కృతాః॥13॥

ఇతి బాలకమాదాయ సామర్గ్యజురుపాకృతైః
జలైః పవిత్రౌషధిభిరభిషిచ్య ద్విజోత్తమైః॥14॥

వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం నన్దగోపః సమాహితః
హుత్వా చాగ్నిం ద్విజాతిభ్యః ప్రాదాదన్నం మహాగుణమ్॥15॥

గావః సర్వగుణోపేతా వాసఃస్రగ్రుక్మమాలినీః
ఆత్మజాభ్యుదయార్థాయ ప్రాదాత్తే చాన్వయుఞ్జత॥16॥

విప్రా మన్త్రవిదో యుక్తాస్తైర్యాః ప్రోక్తాస్తథాశిషః
తా నిష్ఫలా భవిష్యన్తి న కదాచిదపి స్ఫుటమ్॥17॥

ఏకదారోహమారూఢం లాలయన్తీ సుతం సతీ
గరిమాణం శిశోర్వోఢుం న సేహే గిరికూటవత్॥18॥

భూమౌ నిధాయ తం గోపీ విస్మితా భారపీడితా
మహాపురుషమాదధ్యౌ జగతామాస కర్మసు॥19॥

దైత్యో నామ్నా తృణావర్తః కంసభృత్యః ప్రణోదితః
చక్రవాతస్వరూపేణ జహారాసీనమర్భకమ్॥20॥

గోకులం సర్వమావృణ్వన్ముష్ణంశ్చక్షూంషి రేణుభిః
ఈరయన్సుమహాఘోర శబ్దేన ప్రదిశో దిశః॥21॥

ముహూర్తమభవద్గోష్ఠం రజసా తమసావృతమ్
సుతం యశోదా నాపశ్యత్తస్మిన్న్యస్తవతీ యతః॥22॥

నాపశ్యత్కశ్చనాత్మానం పరం చాపి విమోహితః

తృణావర్తనిసృష్టాభిః శర్కరాభిరుపద్రుతః ॥23॥

ఇతి ఖరపవనచక్రపాంశువర్షే సుతపదవీమబలావిలక్ష్య మాతా
అతికరుణమనుస్మరన్త్యశోచద్భువి పతితా మృతవత్సకా యథా గౌః ॥24॥

రుదితమనునిశమ్య తత్ర గోప్యో భృశమనుతప్తధియోఽశ్రుపూర్ణముఖ్యః
రురుదురనుపలభ్య నన్దసూనుం పవన ఉపారతపాంశువర్షవేగే ॥25॥

తృణావర్తః శాన్తరయో వాత్యారూపధరో హరన్
కృష్ణం నభోగతో గన్తుం నాశక్నోద్భూరిభారభృత్ ॥26॥

తమశ్మానం మన్యమాన ఆత్మనో గురుమత్తయా
గలే గృహీత ఉత్స్రష్టుం నాశక్నోదద్భుతార్భకమ్ ॥27॥

గలగ్రహణనిశ్చేష్టో దైత్యో నిర్గతలోచనః
అవ్యక్తరావో న్యపతత్సహబాలో వ్యసుర్వ్రజే ॥28॥

తమన్తరిక్షాత్పతితం శిలాయాం విశీర్ణసర్వావయవం కరాలమ్
పురం యథా రుద్రశరేణ విద్ధం స్త్రియో రుదత్యో దదృశుః సమేతాః ॥29॥

ప్రాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య విస్మితాః కృష్ణం చ తస్యోరసి లమ్బమానమ్
తం స్వస్తిమన్తం పురుషాదనీతం విహాయసా మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్
గోప్యశ్చ గోపాః కిల నన్దముఖ్యా లబ్ధ్వా పునః ప్రాపురతీవ మోదమ్ ॥30॥

అహో బతాత్యద్భుతమేష రక్షసా బాలో నివృత్తిం గమితోఽభ్యగాత్పునః
హింస్రః స్వపాపేన విహింసితః ఖలః సాధుః సమత్వేన భయాద్విముచ్యతే ॥31॥

కిం నస్తపశ్చీర్ణమధోక్షజార్చనం
పూర్తేష్టదత్తముత భూతసౌహృదమ్
యత్సమ్పరేతః పునరేవ బాలకో
దిష్ట్యా స్వబన్ధూన్ప్రణయన్నుపస్థితః ॥32॥

దృష్ట్వాద్భుతాని బహుశో నన్దగోపో బృహద్వనే
వసుదేవవచో భూయో మానయామాస విస్మితః ॥33॥

ఏకదార్భకమాదాయ స్వాఙ్కమారోప్య భామినీ
ప్రస్నుతం పాయయామాస స్తనం స్నేహపరిప్లుతా ॥34॥

పీతప్రాయస్య జననీ సుతస్య రుచిరస్మితమ్
ముఖం లాలయతీ రాజఞ్జృమ్భతో దదృశే ఇదమ్ ॥35॥

ఖం రోదసీ జ్యోతిరనీకమాశాః సూర్యేన్దువహ్నిశ్వసనామ్బుధీంశ్చ
ద్వీపాన్నగాంస్తద్దుహితౄర్వనాని భూతాని యాని స్థిరజఙ్గమాని ॥36॥

సా వీక్ష్య విశ్వం సహసా రాజన్సఞ్జాతవేపథుః
సమ్మీల్య మృగశావాక్షీ నేత్రే ఆసీత్సువిస్మితా ॥37॥

అధ్యాయము - 8

శ్రీశుక ఉవాచ
గర్గః పురోహితో రాజన్యదూనాం సుమహాతపాః
వ్రజం జగామ నన్దస్య వసుదేవప్రచోదితః ||1||

తం దృష్ట్వా పరమప్రీతః ప్రత్యుత్థాయ కృతాఞ్జలిః
ఆనర్చాధోక్షజధియా ప్రణిపాతపురఃసరమ్ ||2||

సూపవిష్టం కృతాతిథ్యం గిరా సూనృతయా మునిమ్
నన్దయిత్వాబ్రవీద్బ్రహ్మన్పూర్ణస్య కరవామ కిమ్ ||3||

మహద్విచలనం నౄణాం గృహిణాం దీనచేతసామ్
నిఃశ్రేయసాయ భగవన్కల్పతే నాన్యథా క్వచిత్ ||4||

జ్యోతిషామయనం సాక్షాద్యత్తజ్జ్ఞానమతీన్ద్రియమ్
ప్రణీతం భవతా యేన పుమాన్వేద పరావరమ్ ||5||

త్వం హి బ్రహ్మవిదాం శ్రేష్ఠః సంస్కారాన్కర్తుమర్హసి
బాలయోరనయోర్నౄణాం జన్మనా బ్రాహ్మణో గురుః ||6||

శ్రీగర్గ ఉవాచ
యదూనామహమాచార్యః ఖ్యాతశ్చ భువి సర్వదా
సుతం మయా సంస్కృతం తే మన్యతే దేవకీసుతమ్ ||7||

కంసః పాపమతిః సఖ్యం తవ చానకదున్దుభేః
దేవక్యా అష్టమో గర్భో న స్త్రీ భవితుమర్హతి ||8||

ఇతి సఞ్చిన్తయఞ్ఛ్రుత్వా దేవక్యా దారికావచః
అపి హన్తా గతాశఙ్కస్తర్హి తన్నోఽనయో భవేత్ ||9||

శ్రీనన్ద ఉవాచ
అలక్షితోఽస్మిన్రహసి మామకైరపి గోవ్రజే
కురు ద్విజాతిసంస్కారం స్వస్తివాచనపూర్వకమ్ ||10||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం సమ్ప్రార్థితో విప్రః స్వచికీర్షితమేవ తత్
చకార నామకరణం గూఢో రహసి బాలయోః ||11||

శ్రీగర్గ ఉవాచ
అయం హి రోహిణీపుత్రో రమయన్సుహృదో గుణైః
ఆఖ్యాస్యతే రామ ఇతి బలాధిక్యాద్బలం విదుః
యదూనామపృథగ్భావాత్సఙ్కర్షణముశన్త్యపి ||12||

ఆసన్వర్ణాస్త్రయో హ్యస్య గృహ్ణతోఽనుయుగం తనూః
శుక్లో రక్తస్తథా పీత ఇదానీం కృష్ణతాం గతః ||13||

ప్రాగయం వసుదేవస్య క్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః
వాసుదేవ ఇతి శ్రీమానభిజ్ఞాః సమ్ప్రచక్షతే ॥14॥

బహూని సన్తి నామాని రూపాణి చ సుతస్య తే
గుణకర్మానురూపాణి తాన్యహం వేద నో జనాః ॥15॥

ఏష వః శ్రేయ ఆధాస్యద్గోపగోకులనన్దనః
అనేన సర్వదుర్గాణి యూయమఞ్జస్తరిష్యథ ॥16॥

పురానేన వ్రజపతే సాధవో దస్యుపీడితాః
అరాజకే రక్ష్యమాణా జిగ్యుర్దస్యూన్సమేధితాః ॥17॥

య ఏతస్మిన్మహాభాగాః ప్రీతిం కుర్వన్తి మానవాః
నారయోఽభిభవన్త్యేతాన్విష్ణుపక్షానివాసురాః ॥18॥

తస్మాన్నన్దాత్మజోఽయం తే నారాయణసమో గుణైః
శ్రియా కీర్త్యానుభావేన గోపాయస్వ సమాహితః ॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాత్మానం సమాదిశ్య గర్గే చ స్వగృహం గతే
నన్దః ప్రముదితో మేనే ఆత్మానం పూర్ణమాశిషామ్ ॥20॥

కాలేన వ్రజతాల్పేన గోకులే రామకేశవౌ
జానుభ్యాం సహ పాణిభ్యాం రిఙ్గమాణౌ విజహ్రతుః ॥21॥

తావఙ్ఘ్రియుగ్మమనుకృష్య సరీసృపన్తౌ
ఘోషప్రఘోషరుచిరం వ్రజకర్దమేషు
తన్నాదహృష్టమనసావనుసృత్య లోకం
ముగ్ధప్రభీతవదుపేయతురన్తి మాత్రోః ॥22॥

తన్మాతరౌ నిజసుతౌ ఘృణయా స్నువన్త్యౌ
పఙ్కాఙ్గరాగరుచిరావుపగృహ్య దోర్భ్యామ్
దత్త్వా స్తనం ప్రపిబతోః స్మ ముఖం నిరీక్ష్య
ముగ్ధస్మితాల్పదశనం యయతుః ప్రమోదమ్ ॥23॥

యర్హ్యఙ్గనాదర్శనీయకుమారలీలావ్
అన్తర్వ్రజే తదబలాః ప్రగృహీతపుచ్ఛైః
వత్సైరితస్తత ఉభావనుకృష్యమాణౌ
ప్రేక్షన్త్య ఉజ్ఝితగృహా జహృషుర్హసన్త్యః ॥24॥

శృఙ్గ్యగ్నిదంష్ట్ర్యసిజలద్విజకణ్టకేభ్యః
క్రీడాపరావతిచలౌ స్వసుతౌ నిషేద్ధుమ్
గృహ్యాణి కర్తుమపి యత్ర న తజ్జనన్యౌ
శేకాత ఆపతురలం మనసోఽనవస్థామ్ ॥25॥

కాలేనాల్పేన రాజర్షే రామః కృష్ణశ్చ గోకులే

అఘృష్టజానుభిః పద్భిర్విచక్రమతురఙ్గసా ॥26॥

తతస్తు భగవాన్కృష్ణో వయస్యైర్వ్రజబాలకైః
సహరామో వ్రజస్త్రీణాం చిక్రీడే జనయన్ముదమ్ ॥27॥

కృష్ణస్య గోప్యో రుచిరం వీక్ష్య కౌమారచాపలమ్
శృణ్వన్త్యాః కిల తన్మాతురితి హోచుః సమాగతాః ॥28॥

వత్సాన్ముఞ్చన్క్వచిదసమయే క్రోశసఞ్జాతహాసః
స్తేయం స్వాద్వత్త్యథ దధిపయః కల్పితైః స్తేయయోగైః
మర్కాన్భోక్ష్యన్విభజతి స చేన్నాత్తి భాణ్డం భినత్తి
ద్రవ్యాలాభే సగృహకుపితో యాత్యుపక్రోశ్య తోకాన్ ॥29॥

హస్తాగ్రాహ్యే రచయతి విధిం పీఠకోలూఖలాద్యైశ్
ఛిద్రం హ్యన్తర్నిహితవయునః శిక్యభాణ్డేషు తద్విత్
ధ్వాన్తాగారే ధృతమణిగణం స్వాఙ్గమర్థప్రదీపం
కాలే గోప్యో యర్హి గృహకృత్యేషు సువ్యగ్రచిత్తాః ॥30॥

ఏవం ధార్ష్ట్యాన్యుశతి కురుతే మేహనాదీని వాస్తౌ
స్తేయోపాయైర్విరచితకృతిః సుప్రతీకో యథాస్తే
ఇత్థం స్త్రీభిః సభయనయనశ్రీముఖాలోకినీభిర్
వ్యాఖ్యాతార్థా ప్రహసితముఖీ న హ్యుపాలబ్ధుమైచ్ఛత్ ॥31॥

ఏకదా క్రీడమానాస్తే రామాద్యా గోపదారకాః
కృష్ణో మృదం భక్షితవానితి మాత్రే న్యవేదయన్ ॥32॥

సా గృహీత్వా కరే కృష్ణముపాలభ్య హితైషిణీ
యశోదా భయసమ్భ్రాన్త ప్రేక్షణాక్షమభాషత ॥33॥

కస్మాన్మృదమదాన్తాత్మన్భవాన్భక్షితవాన్రహః
వదన్తి తావకా హ్యేతే కుమారాస్తేఽగ్రజోఽప్యయమ్ ॥34॥

నాహం భక్షితవానమ్బ సర్వే మిథ్యాభిశంసినః
యది సత్యగిరస్తర్హి సమక్షం పశ్య మే ముఖమ్ ॥35॥

యద్యేవం తర్హి వ్యాదేహీ త్యుక్తః స భగవాన్హరిః
వ్యాదత్తావ్యాహతైశ్వర్యః క్రీడామనుజబాలకః ॥36॥

సా తత్ర దదృశే విశ్వం జగత్స్థాస్ను చ ఖం దిశః
సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోలం సవాయ్వగ్నీన్దుతారకమ్ ॥37॥

జ్యోతిశ్చక్రం జలం తేజో నభస్వాన్వియదేవ చ
వైకారికాణీన్ద్రియాణి మనో మాత్రా గుణాస్త్రయః ॥38॥

ఏతద్విచిత్రం సహజీవకాల స్వభావకర్మాశయలిఙ్గభేదమ్
సూనోస్తనౌ వీక్ష్య విదారితాస్యే వ్రజం సహాత్మానమవాప శఙ్కామ్ ॥39॥

కిం స్వప్న ఏతదుత దేవమాయా కిం వా మదీయో బత బుద్ధిమోహః
అథో అముష్యైవ మమార్భకస్య యః కశ్చనౌత్పత్తిక ఆత్మయోగః ॥40॥

అథో యథావన్న వితర్కగోచరం చేతోమనఃకర్మవచోభిరఞ్జసా
యదాశ్రయం యేన యతః ప్రతీయతే సుదుర్విభావ్యం ప్రణతాస్మి తత్పదమ్ ॥41॥

అహం మమాసౌ పతిరేష మే సుతో వ్రజేశ్వరస్యాఖిలవిత్తపా సతీ
గోప్యశ్చ గోపాః సహగోధనాశ్చ మే యన్మాయయేత్థం కుమతిః స మే గతిః ॥42॥

ఇత్థం విదితతత్త్వాయాం గోపికాయాం స ఈశ్వరః
వైష్ణవీం వ్యతనోన్మాయాం పుత్రస్నేహమయీం విభుః ॥43॥

సద్యో నష్టస్మృతిర్గోపీ సారోప్యారోహమాత్మజమ్
ప్రవృద్ధస్నేహకలిల హృదయాసీద్యథా పురా ॥44॥

త్రయ్యా చోపనిషద్భిశ్చ సాఙ్ఖ్యయోగైశ్చ సాత్వతైః
ఉపగీయమానమాహాత్మ్యం హరిం సామన్యతాత్మజమ్ ॥45॥

శ్రీరాజోవాచ
నన్దః కిమకరోద్బ్రహ్మన్శ్రేయ ఏవం మహోదయమ్
యశోదా చ మహాభాగా పపౌ యస్యాః స్తనం హరిః ॥46॥

పితరౌ నాన్వవిన్దేతాం కృష్ణోదారార్భకేహితమ్
గాయన్త్యద్యాపి కవయో యల్లోకశమలాపహమ్ ॥47॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ద్రోణో వసూనాం ప్రవరో ధరయా భార్యయా సహ
కరిష్యమాణ ఆదేశాన్బ్రహ్మణస్తమువాచ హ ॥48॥

జాతయోర్నౌ మహాదేవే భువి విశ్వేశ్వరే హరౌ
భక్తిః స్యాత్పరమా లోకే యయాఞ్జో దుర్గతిం తరేత్ ॥49॥

అస్త్విత్యుక్తః స భగవాన్వ్రజే ద్రోణో మహాయశాః
జజ్ఞే నన్ద ఇతి ఖ్యాతో యశోదా సా ధరాభవత్ ॥50॥

తతో భక్తిర్భగవతి పుత్రీభూతే జనార్దనే
దమ్పత్యోర్నితరామాసీద్గోపగోపీషు భారత ॥51॥

కృష్ణో బ్రహ్మణ ఆదేశం సత్యం కర్తుం వ్రజే విభుః
సహరామో వసంశ్చక్రే తేషాం ప్రీతిం స్వలీలయా ॥52॥

అధ్యాయము – 9

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏకదా గృహదాసీషు యశోదా నన్దగేహినీ
కర్మాన్తరనియుక్తాసు నిర్మమన్థ స్వయం దధి ॥1॥

యాని యానీహ గీతాని తద్బాలచరితాని చ
దధినిర్మన్థనే కాలే స్మరన్తీ తాన్యగాయత ॥2॥

క్షౌమం వాసః పృథుకటితటే బిభ్రతీ సూత్రనద్ధం
పుత్రస్నేహస్నుతకుచయుగం జాతకమ్పం చ సుభ్రూః
రజ్జ్వాకర్షశ్రమభుజచలత్కఙ్కణౌ కుణ్డలే చ
స్విన్నం వక్త్రం కబరవిగలన్మాలతీ నిర్మమన్థ ॥3॥

తాం స్తన్యకామ ఆసాద్య మథ్నన్తీం జననీం హరిః
గృహీత్వా దధిమన్థానం న్యషేధత్ప్రీతిమావహన్ ॥4॥

తమఙ్కమారూఢమపాయయత్స్తనం స్నేహస్నుతం సస్మితమీక్షతీ ముఖమ్
అతృప్తముత్సృజ్య జవేన సా యయావుత్సిచ్యమానే పయసి త్వధిశ్రితే ॥5॥

సఞ్జాతకోపః స్ఫురితారుణాధరం సన్దశ్య దద్భిర్దధిమన్థభాజనమ్
భిత్త్వా మృషాశ్రుర్దృషదశ్మనా రహో జఘాస హైయఙ్గవమన్తరం గతః ॥6॥

ఉత్తార్య గోపీ సుశృతం పయః పునః ప్రవిశ్య సందృశ్య చ దధ్యమత్రకమ్
భగ్నం విలోక్య స్వసుతస్య కర్మ తజ్జహాస తం చాపి న తత్ర పశ్యతీ ॥7॥

ఉలూఖలాఙ్ఘ్రేరుపరి వ్యవస్థితం మర్కాయ కామం దదతం శిచి స్థితమ్
హైయఙ్గవం చౌర్యవిశఙ్కితేక్షణం నిరీక్ష్య పశ్చాత్సుతమాగమచ్ఛనైః ॥8॥

తామాత్తయష్టిం ప్రసమీక్ష్య సత్వరస్
తతోఽవరుహ్యాపససార భీతవత్
గోప్యన్వధావన్న యమాప యోగినాం
క్షమం ప్రవేష్టుం తపసేరితం మనః ॥9॥

అన్వఞ్చమానా జననీ బృహచ్చలచ్ ఛ్రోణీభరాక్రాన్తగతిః సుమధ్యమా
జవేన విస్రంసితకేశబన్ధన చ్యుతప్రసూనానుగతిః పరామృశత్ ॥10॥

కృతాగసం తం ప్రరుదన్తమక్షిణీ కషన్తమఞ్జన్మషిణీ స్వపాణినా
ఉద్వీక్షమాణం భయవిహ్వలేక్షణం హస్తే గృహీత్వా భిషయన్త్యవాగురత్ ॥11॥

త్యక్త్వా యష్టిం సుతం భీతం విజ్ఞాయార్భకవత్సలా
ఇయేష కిల తం బద్ధుం దామ్నాతద్వీర్యకోవిదా ॥12॥

న చాన్తర్న బహిర్యస్య న పూర్వం నాపి చాపరమ్
పూర్వాపరం బహిశ్చాన్తర్జగతో యో జగచ్చ యః ॥13॥

తం మత్వాత్మజమవ్యక్తం మర్త్యలిఙ్గమధోక్షజమ్
గోపికోలూఖలే దామ్నా బబన్ధ ప్రాకృతం యథా ॥14॥

తద్దామ బధ్యమానస్య స్వార్భకస్య కృతాగసః
ద్వ్యఙ్గులోనమభూత్తేన సన్దధేఽన్యచ్చ గోపికా ॥15॥

యదాసీత్తదపి న్యూనం తేనాన్యదపి సన్దధే

తదపి ద్వ్యఙ్గులం న్యూనం యద్యదాదత్త బన్ధనమ్॥16॥

ఏవం స్వగేహదామాని యశోదా సన్దధత్యపి
గోపీనాం సుస్మయన్తీనాం స్మయన్తీ విస్మితాభవత్॥17॥

స్వమాతుః స్విన్నగాత్రాయా విస్రస్తకబరస్రజః
దృష్ట్వా పరిశ్రమం కృష్ణః కృపయాసీత్స్వబన్ధనే॥18॥

ఏవం సన్దర్శితా హ్యఙ్గ హరిణా భృత్యవశ్యతా
స్వవశేనాపి కృష్ణేన యస్యేదం సేశ్వరం వశే॥19॥

నేమం విరిఞ్చో న భవో న శ్రీరప్యఙ్గసంశ్రయా
ప్రసాదం లేభిరే గోపీ యత్తత్ప్రాప విముక్తిదాత్॥20॥

నాయం సుఖాపో భగవాన్దేహినాం గోపికాసుతః
జ్ఞానినాం చాత్మభూతానాం యథా భక్తిమతామిహ॥21॥

కృష్ణస్తు గృహకృత్యేషు వ్యగ్రాయాం మాతరి ప్రభుః
అద్రాక్షీదర్జునౌ పూర్వం గుహ్యకౌ ధనదాత్మజౌ॥22॥

పురా నారదశాపేన వృక్షతాం ప్రాపితౌ మదాత్
నలకూవరమణిగ్రీవావితి ఖ్యాతౌ శ్రియాన్వితౌ॥23॥

అధ్యాయము – 10

శ్రీరాజోవాచ
కథ్యతాం భగవన్నేతత్తయోః శాపస్య కారణమ్
యత్తద్విగర్హితం కర్మ యేన వా దేవర్షేస్తమః॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ
రుద్రస్యానుచరౌ భూత్వా సుదృప్తౌ ధనదాత్మజౌ
కైలాసోపవనే రమ్యే మన్దాకిన్యాం మదోత్కటౌ॥2॥

వారుణీం మదిరాం పీత్వా మదాఘూర్ణితలోచనౌ
స్త్రీజనైరనుగాయద్భిశ్చేరతుః పుష్పితే వనే॥3॥

అన్తః ప్రవిశ్య గఙ్గాయామమ్భోజవనరాజిని
చిక్రీడతుర్యువతిభిర్గజావివ కరేణుభిః॥4॥

యదృచ్ఛయా చ దేవర్షిర్భగవాంస్తత్ర కౌరవ
అపశ్యన్నారదో దేవౌ క్షీబాణౌ సమబుధ్యత॥5॥

తం దృష్ట్వా వ్రీడితా దేవ్యో వివస్త్రాః శాపశఙ్కితాః
వాసాంసి పర్యధుః శీఘ్రం వివస్త్రౌ నైవ గుహ్యకౌ॥6॥

తౌ దృష్ట్వా మదిరామత్తౌ శ్రీమదాన్ధౌ సురాత్మజౌ
తయోరనుగ్రహార్థాయ శాపం దాస్యన్నిదం జగౌ॥7॥

శ్రీనారద ఉవాచ
న హ్యన్యో జుషతో జోష్యాన్బుద్ధిభ్రంశో రజోగుణః
శ్రీమదాదాభిజాత్యాదిర్యత్ర స్త్రీ ద్యూతమాసవః ॥8॥

హన్యన్తే పశవో యత్ర నిర్దయైరజితాత్మభిః
మన్యమానైరిమం దేహమజరామృత్యు నశ్వరమ్ ॥9॥

దేవసంజ్ఞితమప్యన్తే కృమివిడ్భస్మసంజ్ఞితమ్
భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః ॥10॥

దేహః కిమన్నదాతుః స్వం నిషేక్తుర్మాతురేవ చ
మాతుః పితుర్వా బలినః క్రేతురగ్నేః శునోఽపి వా ॥11॥

ఏవం సాధారణం దేహమవ్యక్తప్రభవాప్యయమ్
కో విద్వానాత్మసాత్కృత్వా హన్తి జన్తూనృతేఽసతః ॥12॥

అసతః శ్రీమదాన్ధస్య దారిద్ర్యం పరమఞ్జనమ్
ఆత్మౌపమ్యేన భూతాని దరిద్రః పరమీక్షతే ॥13॥

యథా కణ్టకవిద్ధాఙ్గో జన్తోర్నేచ్ఛతి తాం వ్యథామ్
జీవసామ్యం గతో లిఙ్గైర్న తథావిద్ధకణ్టకః ॥14॥

దరిద్రో నిరహంస్తమ్భో ముక్తః సర్వమదైరిహ
కృచ్ఛ్రం యదృచ్ఛయాప్నోతి తద్ధి తస్య పరం తపః ॥15॥

నిత్యం క్షుత్క్షామదేహస్య దరిద్రస్యాన్నకాఙ్క్షిణః
ఇన్ద్రియాణ్యనుశుష్యన్తి హింసాపి వినివర్తతే ॥16॥

దరిద్రస్యైవ యుజ్యన్తే సాధవః సమదర్శినః
సద్భిః క్షిణోతి తం తర్షం తత ఆరాద్విశుద్ధ్యతి ॥17॥

సాధూనాం సమచిత్తానాం ముకున్దచరణైషిణామ్
ఉపేక్ష్యైః కిం ధనస్తమ్భైరసద్భిరసదాశ్రయైః ॥18॥

తదహం మత్తయోర్మాధ్వ్యా వారుణ్యా శ్రీమదాన్ధయోః
తమోమదం హరిష్యామి స్త్రైణయోరజితాత్మనోః ॥19॥

యదిమౌ లోకపాలస్య పుత్రౌ భూత్వా తమఃప్లుతౌ
న వివాససమాత్మానం విజానీతః సుదుర్మదౌ ॥20॥

అతోఽర్హతః స్థావరతాం స్యాతాం నైవం యథా పునః
స్మృతిః స్యాన్మత్ప్రసాదేన తత్రాపి మదనుగ్రహాత్ ॥21॥

వాసుదేవస్య సాన్నిధ్యం లబ్ధ్వా దివ్యశరచ్ఛతే
వృత్తే స్వర్లోకతాం భూయో లబ్ధభక్తీ భవిష్యతః ॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ

ఏవముక్త్వా స దేవర్షిర్గతో నారాయణాశ్రమమ్
నలకూవరమణిగ్రీవావాసతుర్యమలార్జునౌ॥23॥

ఋషేర్భాగవతముఖ్యస్య సత్యం కర్తుం వచో హరిః
జగామ శనకైస్తత్ర యత్రాస్తాం యమలార్జునౌ॥24॥

దేవర్షిర్మే ప్రియతమో యదిమౌ ధనదాత్మజౌ
తత్తథా సాధయిష్యామి యద్గీతం తన్మహాత్మనా॥25॥

ఇత్యన్తరేణార్జునయోః కృష్ణస్తు యమయోర్యయౌ
ఆత్మనిర్వేశమాత్రేణ తిర్యగ్గతములూఖలమ్॥26॥

బాలేన నిష్కర్షయతాన్వగులూఖలం తద్
దామోదరేణ తరసోత్కలితాఙ్ఘ్రిబన్ధౌ
నిష్పేతతుః పరమవిక్రమితాతివేప
స్కన్ధప్రవాలవిటపౌ కృతచణ్డశబ్దౌ॥27॥

తత్ర శ్రియా పరమయా కకుభః స్ఫురన్తౌ
సిద్ధావుపేత్య కుజయోరివ జాతవేదాః
కృష్ణం ప్రణమ్య శిరసాఖిలలోకనాథం
బద్ధాఞ్జలీ విరజసావిదమూచతుః స్మ॥28॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగింస్త్వమాద్యః పురుషః పరః
వ్యక్తావ్యక్తమిదం విశ్వం రూపం తే బ్రాహ్మణా విదుః॥29॥

త్వమేకః సర్వభూతానాం దేహాస్వాత్మేన్ద్రియేశ్వరః
త్వమేవ కాలో భగవాన్విష్ణురవ్యయ ఈశ్వరః॥30॥

త్వం మహాన్ప్రకృతిః సూక్ష్మా రజఃసత్త్వతమోమయీ
త్వమేవ పురుషోఽధ్యక్షః సర్వక్షేత్రవికారవిత్॥31॥

గృహ్యమాణైస్త్వమగ్రాహ్యో వికారైః ప్రాకృతైర్గుణైః
కో న్విహార్హతి విజ్ఞాతుం ప్రాక్సిద్ధం గుణసంవృతః॥32॥

తస్మై తుభ్యం భగవతే వాసుదేవాయ వేధసే
ఆత్మద్యోతగుణైశ్ఛన్న మహిమ్నే బ్రహ్మణే నమః॥33॥

యస్యావతారా జ్ఞాయన్తే శరీరేష్వశరీరిణః
తైస్తైరతుల్యాతిశయైర్వీర్యైర్దేహిష్వసఙ్గతైః॥34॥

స భవాన్సర్వలోకస్య భవాయ విభవాయ చ
అవతీర్ణోఽంశభాగేన సామ్ప్రతం పతిరాశిషామ్॥35॥

నమః పరమకల్యాణ నమః పరమమఙ్గల
వాసుదేవాయ శాన్తాయ యదూనాం పతయే నమః॥36॥

అనుజానీహి నౌ భూమంస్తవానుచరకిఙ్కరౌ

దర్శనం నౌ భగవత ఋషేరాసీదనుగ్రహాత్ ||37||

వాణీ గుణానుకథనే శ్రవణౌ కథాయాం
హస్తౌ చ కర్మసు మనస్తవ పాదయోర్నః
స్మృత్యాం శిరస్తవ నివాసజగత్ప్రణామే
దృష్టిః సతాం దర్శనేఽస్తు భవత్తనూనామ్ ||38||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం సఙ్కీర్తితస్తాభ్యాం భగవాన్గోకులేశ్వరః
దామ్నా చోలూఖలే బద్ధః ప్రహసన్నాహ గుహ్యకౌ ||39||

శ్రీభగవానువాచ
జ్ఞాతం మమ పురైవైతదృషిణా కరుణాత్మనా
యచ్ఛ్రీమదాన్ధయోర్వాగ్భిర్విభ్రంశోఽనుగ్రహః కృతః ||40||

సాధూనాం సమచిత్తానాం సుతరాం మత్కృతాత్మనామ్
దర్శనాన్నో భవేద్బన్ధః పుంసోఽక్ష్ణోః సవితుర్యథా ||41||

తద్గచ్ఛతం మత్పరమౌ నలకూవర సాదనమ్
సఞ్జాతో మయి భావో వామీప్సితః పరమోఽభవః ||42||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తౌ తౌ పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ పునః పునః
బద్ధోలూఖలమామన్త్ర్య జగ్మతుర్దిశముత్తరామ్ ||43||

అధ్యాయము – 11

శ్రీశుక ఉవాచ
గోపా నన్దాదయః శ్రుత్వా ద్రుమయోః పతతో రవమ్
తత్రాజగ్ముః కురుశ్రేష్ఠ నిర్ఘాతభయశఙ్కితాః ||1||

భూమ్యాం నిపతితౌ తత్ర దదృశుర్యమలార్జునౌ
బభ్రముస్తదవిజ్ఞాయ లక్ష్యం పతనకారణమ్ ||2||

ఉలూఖలం వికర్షన్తం దామ్నా బద్ధం చ బాలకమ్
కస్యేదం కుత ఆశ్చర్యముత్పాత ఇతి కాతరాః ||3||

బాలా ఊచురనేనేతి తిర్యగ్గతములూఖలమ్
వికర్షతా మధ్యగేన పురుషావప్యచక్ష్మహి ||4||

న తే తదుక్తం జగృహుర్న ఘటేతేతి తస్య తత్
బాలస్యోత్పాటనం తర్వోః కేచిత్సన్దిగ్ధచేతసః ||5||

ఉలూఖలం వికర్షన్తం దామ్నా బద్ధం స్వమాత్మజమ్
విలోక్య నన్దః ప్రహసద్ వదనో విముమోచ హ ||6||

గోపీభిః స్తోభితోఽనృత్యద్భగవాన్బాలవత్క్వచిత్
ఉద్గాయతి క్వచిన్ముగ్ధస్తద్వశో దారుయన్త్రవత్॥7॥

బిభర్తి క్వచిదాజ్ఞప్తః పీఠకోన్మానపాదుకమ్
బాహుక్షేపం చ కురుతే స్వానాం చ ప్రీతిమావహన్॥8॥

దర్శయంస్తద్విదాం లోక ఆత్మనో భృత్యవశ్యతామ్
వ్రజస్యోవాహ వై హర్షం భగవాన్బాలచేష్టితైః॥9॥

క్రీణీహి భోః ఫలానీతి శ్రుత్వా సత్వరమచ్యుతః
ఫలార్థీ ధాన్యమాదాయ యయౌ సర్వఫలప్రదః॥10॥

ఫలవిక్రయిణీ తస్య చ్యుతధాన్యకరద్వయమ్
ఫలైరపూరయద్రత్నైః ఫలభాణ్డమపూరి చ॥11॥

సరిత్తీరగతం కృష్ణం భగ్నార్జునమథాహ్వయత్
రామం చ రోహిణీ దేవీ క్రీడన్తం బాలకైర్భృశమ్॥12॥

నోపేయాతాం యదాహూతౌ క్రీడాసఙ్గేన పుత్రకౌ
యశోదాం ప్రేషయామాస రోహిణీ పుత్రవత్సలామ్॥13॥

క్రీడన్తం సా సుతం బాలైరతివేలం సహాగ్రజమ్
యశోదాజోహవీత్కృష్ణం పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ॥14॥

కృష్ణ కృష్ణారవిన్దాక్ష తాత ఏహి స్తనం పిబ
అలం విహారైః క్షుత్క్షాన్తః క్రీడాశ్రాన్తోఽసి పుత్రక॥15॥

హే రామాగచ్ఛ తాతాశు సానుజః కులనన్దన
ప్రాతరేవ కృతాహారస్తద్భవాన్భోక్తుమర్హతి॥16॥

ప్రతీక్షతే త్వాం దాశార్హ భోక్ష్యమాణో వ్రజాధిపః
ఏహ్యావయోః ప్రియం ధేహి స్వగృహాన్యాత బాలకాః॥17॥

ధూలిధూసరితాఙ్గస్త్వం పుత్ర మజ్జనమావహ
జన్మర్క్షం తేఽద్య భవతి విప్రేభ్యో దేహి గాః శుచిః॥18॥

పశ్య పశ్య వయస్యాంస్తే మాతృమృష్టాన్స్వలఙ్కృతాన్
త్వం చ స్నాతః కృతాహారో విహరస్వ స్వలఙ్కృతః॥19॥

ఇత్థం యశోదా తమశేషశేఖరం మత్వా సుతం స్నేహనిబద్ధధీర్నృప
హస్తే గృహీత్వా సహరామమచ్యుతం నీత్వా స్వవాటం కృతవత్యథోదయమ్॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ
గోపవృద్ధా మహోత్పాతాననుభూయ బృహద్వనే
నన్దాదయః సమాగమ్య వ్రజకార్యమమన్త్రయన్॥21॥

తత్రోపానన్దనామాహ గోపో జ్ఞానవయోఽధికః

దేశకాలార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రియకృద్రామకృష్ణయోః ॥22॥

ఉత్థాతవ్యమితోఽస్మాభిర్గోకులస్య హితైషిభిః
ఆయాన్త్యత్ర మహోత్పాతా బాలానాం నాశహేతవః ॥23॥

ముక్తః కథఞ్చిద్రాక్షస్యా బాలఘ్న్యా బాలకో హ్యసౌ
హరేరనుగ్రహాన్నూనమనశ్చోపరి నాపతత్ ॥24॥

చక్రవాతేన నీతోఽయం దైత్యేన విపదం వియత్
శిలాయాం పతితస్తత్ర పరిత్రాతః సురేశ్వరైః ॥25॥

యన్న మ్రియేత ద్రుమయోరన్తరం ప్రాప్య బాలకః
అసావన్యతమో వాపి తదప్యచ్యుతరక్షణమ్ ॥26॥

యావదౌత్పాతికోఽరిష్టో వ్రజం నాభిభవేదితః
తావద్బాలానుపాదాయ యాస్యామోఽన్యత్ర సానుగాః ॥27॥

వనం వృన్దావనం నామ పశవ్యం నవకాననమ్
గోపగోపీగవాం సేవ్యం పుణ్యాద్రితృణవీరుధమ్ ॥28॥

తత్తత్రాద్యైవ యాస్యామః శకటాన్యుఙ్క్త మా చిరమ్
గోధనాన్యగ్రతో యాన్తు భవతాం యది రోచతే ॥29॥

తచ్ఛ్రుత్వైకధియో గోపాః సాధు సాధ్వితి వాదినః
వ్రజాన్స్వాన్స్వాన్సమాయుజ్య యయూ రూఢపరిచ్ఛదాః ॥30॥

వృద్ధాన్బాలాన్స్త్రియో రాజన్సర్వోపకరణాని చ
అనఃస్వారోప్య గోపాలా యత్తా ఆత్తశరాసనాః ॥31॥

గోధనాని పురస్కృత్య శృఙ్గాణ్యాపూర్య సర్వతః
తూర్యఘోషేణ మహతా యయుః సహపురోహితాః ॥32॥

గోప్యో రూఢరథా నూత్న కుచకుఙ్కుమకాన్తయః
కృష్ణలీలా జగుః ప్రీత్యా నిష్కకణ్ఠ్యః సువాససః ॥33॥

తథా యశోదారోహిణ్యావేకం శకటమాస్థితే
రేజతుః కృష్ణరామాభ్యాం తత్కథాశ్రవణోత్సుకే ॥34॥

వృన్దావనం సమ్ప్రవిశ్య సర్వకాలసుఖావహమ్
తత్ర చక్రుర్వ్రజావాసం శకటైరర్ధచన్ద్రవత్ ॥35॥

వృన్దావనం గోవర్ధనం యమునాపులినాని చ
వీక్ష్యాసీదుత్తమా ప్రీతీ రామమాధవయోర్నృప ॥36॥

ఏవం వ్రజౌకసాం ప్రీతిం యచ్ఛన్తౌ బాలచేష్టితైః
కలవాక్యైః స్వకాలేన వత్సపాలౌ బభూవతుః ॥37॥

అవిదూరే వ్రజభువః సహ గోపాలదారకైః
చారయామాసతుర్వత్సాన్నానాక్రీడాపరిచ్ఛదౌ ॥38॥

క్వచిద్వాదయతో వేణుం క్షేపణైః క్షిపతః క్వచిత్
క్వచిత్పాదైః కిఙ్కిణీభిః క్వచిత్కృత్రిమగోవృషైః ॥39॥

వృషాయమాణౌ నర్దన్తౌ యుయుధాతే పరస్పరమ్
అనుకృత్య రుతైర్జన్తూంశ్చేరతుః ప్రాకృతౌ యథా ॥40॥

కదాచిద్యమునాతీరే వత్సాంశ్చారయతోః స్వకైః
వయస్యైః కృష్ణబలయోర్జిఘాంసుర్దైత్య ఆగమత్ ॥41॥

తం వత్సరూపిణం వీక్ష్య వత్సయూథగతం హరిః
దర్శయన్బలదేవాయ శనైర్ముగ్ధ ఇవాసదత్ ॥42॥

గృహీత్వాపరపాదాభ్యాం సహలాఙ్గూలమచ్యుతః
భ్రామయిత్వా కపిత్థాగ్రే ప్రాహిణోద్గతజీవితమ్
స కపిత్థైర్మహాకాయః పాత్యమానైః పపాత హ ॥43॥

తం వీక్ష్య విస్మితా బాలాః శశంసుః సాధు సాధ్వితి
దేవాశ్చ పరిసన్తుష్టా బభూవుః పుష్పవర్షిణః ॥44॥

తౌ వత్సపాలకౌ భూత్వా సర్వలోకైకపాలకౌ
సప్రాతరాశౌ గోవత్సాంశ్చారయన్తౌ విచేరతుః ॥45॥

స్వం స్వం వత్సకులం సర్వే పాయయిష్యన్త ఏకదా
గత్వా జలాశయాభ్యాశం పాయయిత్వా పపుర్జలమ్ ॥46॥

తే తత్ర దదృశుర్బాలా మహాసత్త్వమవస్థితమ్
తత్రసుర్వజ్రనిర్భిన్నం గిరేః శృఙ్గమివ చ్యుతమ్ ॥47॥

స వై బకో నామ మహానసురో బకరూపధృక్
ఆగత్య సహసా కృష్ణం తీక్ష్ణతుణ్డోऽగ్రసద్బలీ ॥48॥

కృష్ణం మహాబకగ్రస్తం దృష్ట్వా రామాదయోऽర్భకాః
బభూవురిన్ద్రియాణీవ వినా ప్రాణం విచేతసః ॥49॥

తం తాలుమూలం ప్రదహన్తమగ్నివద్గోపాలసూనుం పితరం జగద్గురోః
చచ్ఛర్ద సద్యోऽతిరుషాక్షతం బకస్తుణ్డేన హన్తుం పునరభ్యపద్యత ॥50॥

తమాపతన్తం స నిగృహ్య తుణ్డయోర్దోర్భ్యాం బకం కంససఖం సతాం పతిః
పశ్యత్సు బాలేషు దదార లీలయా ముదావహో వీరణవద్దివౌకసామ్ ॥51॥

తదా బకారిం సురలోకవాసినః సమాకిరన్నన్దనమల్లికాదిభిః
సమీడిరే చానకశఙ్ఖసంస్తవైస్తద్వీక్ష్య గోపాలసుతా విసిస్మిరే ॥52॥

ముక్తం బకాస్యాదుపలభ్య బాలకా రామాదయః ప్రాణమివేన్ద్రియో గణః

స్థానాగతం తం పరిరభ్య నిర్వృతాః ప్రణీయ వత్సాన్వ్రజమేత్య తజ్జగుః||53||

శ్రుత్వా తద్విస్మితా గోపా గోప్యశ్చాతిప్రియాదృతాః
ప్రేత్యాగతమివోత్సుక్యాదైక్షన్త తృషితేక్షణాః||54||

అహో బతాస్య బాలస్య బహవో మృత్యవోఽభవన్
అప్యాసీద్విప్రియం తేషాం కృతం పూర్వం యతో భయమ్||55||

అథాప్యభిభవన్త్యేనం నైవ తే ఘోరదర్శనాః
జిఘాంసయైనమాసాద్య నశ్యన్త్యగ్నౌ పతఙ్గవత్||56||

అహో బ్రహ్మవిదాం వాచో నాసత్యాః సన్తి కర్హిచిత్
గర్గో యదాహ భగవానన్వభావి తథైవ తత్||57||

ఇతి నన్దాదయో గోపాః కృష్ణరామకథాం ముదా
కుర్వన్తో రమమాణాశ్చ నావిన్దన్భవవేదనామ్||58||

ఏవం విహారైః కౌమారైః కౌమారం జహతుర్వ్రజే
నిలాయనైః సేతుబన్ధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః||59||

అధ్యాయము – 12

శ్రీశుక ఉవాచ
క్వచిద్వనాశాయ మనో దధద్వ్రజాత్ప్రాతః సముత్థాయ వయస్యవత్సపాన్
ప్రబోధయఞ్ఛృఙ్గరవేణ చారుణా వినిర్గతో వత్సపురఃసరో హరిః||1||

తేనైవ సాకం పృథుకాః సహస్రశః స్నిగ్ధాః సుశిగ్వేత్రవిషాణవేణవః
స్వాన్స్వాన్సహస్రోపరిసఙ్ఖ్యయాన్వితాన్వత్సాన్పురస్కృత్య వినిర్యయుర్ముదా||2||

కృష్ణవత్సైరసఙ్ఖ్యాతైర్యూథీకృత్య స్వవత్సకాన్
చారయన్తోఽర్భలీలాభిర్విజహ్రుస్తత్ర తత్ర హ||3||

ఫలప్రబాలస్తవక సుమనఃపిచ్ఛధాతుభిః
కాచగుఞ్జామణిస్వర్ణ భూషితా అప్యభూషయన్||4||

ముష్ణన్తోఽన్యోన్యశిక్యాదీన్జ్ఞాతానారాచ్చ చిక్షిపుః
తత్రత్యాశ్చ పునర్దూరాద్ధసన్తశ్చ పునర్దదుః||5||

యది దూరం గతః కృష్ణో వనశోభేక్షణాయ తమ్
అహం పూర్వమహం పూర్వమితి సంస్పృశ్య రేమిరే||6||

కేచిద్వేణూన్వాదయన్తో ధ్మాన్తః శృఙ్గాణి కేచన
కేచిద్భృఙ్గైః ప్రగాయన్తః కూజన్తః కోకిలైః పరే||7||

విచ్ఛాయాభిః ప్రధావన్తో గచ్ఛన్తః సాధుహంసకైః
బకైరుపవిశన్తశ్చ నృత్యన్తశ్చ కలాపిభిః||8||

వికర్షన్తః కీశబాలానారోహన్తశ్చ తైర్ద్రుమాన్
వికుర్వన్తశ్చ తైః సాకం ప్లవన్తశ్చ పలాశిషు ॥9॥

సాకం భేకైర్విలఙ్ఘన్తః సరితః స్రవసమ్ప్లుతాః
విహసన్తః ప్రతిచ్ఛాయాః శపన్తశ్చ ప్రతిస్వనాన్ ॥10॥

ఇత్థం సతాం బ్రహ్మసుఖానుభూత్యా దాస్యం గతానాం పరదైవతేన
మాయాశ్రితానాం నరదారకేణ సాకం విజహ్రుః కృతపుణ్యపుఞ్జాః ॥11॥

యత్పాదపాంసుర్బహుజన్మకృచ్ఛ్రతో
ధృతాత్మభిర్యోగిభిరప్యలభ్యః
స ఏవ యద్దృగ్విషయః స్వయం స్థితః
కిం వర్ణ్యతే దిష్టమతో వ్రజౌకసామ్ ॥12॥

అథాఘనామాభ్యపతన్మహాసురస్తేషాం సుఖక్రీడనవీక్షణాక్షమః
నిత్యం యదన్తర్నిజజీవితేప్సుభిః పీతామృతైరప్యమరైః ప్రతీక్ష్యతే ॥13॥

దృష్ట్వార్భకాన్కృష్ణముఖానఘాసురః
కంసానుశిష్టః స బకీబకానుజః
అయం తు మే సోదరనాశకృత్తయోర్
ద్వయోర్మమైనం సబలం హనిష్యే ॥14॥

ఏతే యదా మత్సుహృదోస్తిలాపః కృతాస్తదా నష్టసమా వ్రజౌకసః
ప్రాణే గతే వర్ష్మసు కా ను చిన్తా ప్రజాసవః ప్రాణభృతో హి యే తే ॥15॥

ఇతి వ్యవస్యాజగరం బృహద్వపుః స యోజనాయామమహాద్రిపీవరమ్
ధృత్వాద్భుతం వ్యాత్తగుహాననం తదా పథి వ్యశేత గ్రసనాశయా ఖలః ॥16॥

ధరాధరోష్ఠో జలదోత్తరోష్ఠో దర్యాననాన్తో గిరిశృఙ్గదంష్ట్రః
ధ్వాన్తాన్తరాస్యో వితతాధ్వజిహ్వః పరుషానిలశ్వాసదవేక్షణోష్ణః ॥17॥

దృష్ట్వా తం తాదృశం సర్వే మత్వా వృన్దావనశ్రియమ్
వ్యాత్తాజగరతుణ్డేన హ్యుత్ప్రేక్షన్తే స్మ లీలయా ॥18॥

అహో మిత్రాణి గదత సత్త్వకూటం పురః స్థితమ్
అస్మత్సఙ్గ్రసనవ్యాత్త వ్యాలతుణ్డాయతే న వా ॥19॥

సత్యమర్కకరారక్తముత్తరాహనువద్ఘనమ్
అధరాహనువద్రోధస్తత్ప్రతిచ్ఛాయయారుణమ్ ॥20॥

ప్రతిస్పర్ధేతే సృక్కభ్యాం సవ్యాసవ్యే నగోదరే
తుఙ్గశృఙ్గాలయోఽప్యేతాస్తద్దంష్ట్రాభిశ్చ పశ్యత ॥21॥

ఆస్తృతాయామమార్గోఽయం రసనాం ప్రతిగర్జతి
ఏషాం అన్తర్గతం ధ్వాన్తమేతదప్యన్తరాననమ్ ॥22॥

దావోష్ణఖరవాతోఽయం శ్వాసవద్భాతి పశ్యత

తద్దగ్ధసత్త్వదుర్గన్ధోఽప్యన్తరామిషగన్ధవత్॥23॥

అస్మాన్కిమత్ర గ్రసితా నివిష్టానయం తథా చేద్బకవద్వినఙ్క్ష్యతి
క్షణాదనేనేతి బకార్యశన్ముఖం వీక్ష్యోద్ధసన్తః కరతాడనైర్యయుః॥24॥

ఇత్థం మిథోఽతథ్యమతజ్జ్ఞభాషితం
శ్రుత్వా విచిన్త్యేత్యమృషా మృషాయతే
రక్షో విదిత్వాఖిలభూతహృత్స్థితః
స్వానాం నిరోద్ధుం భగవాన్మనో దధే॥25॥

తావత్ప్రవిష్టాస్త్వసురోదరాన్తరం పరం న గీర్ణాః శిశవః సవత్సాః
ప్రతీక్షమాణేన బకారివేశనం హతస్వకాన్తస్మరణేన రక్షసా॥26॥

తాన్వీక్ష్య కృష్ణః సకలాభయప్రదో
హ్యనన్యనాథాన్స్వకరాదవచ్యుతాన్
దీనాంశ్చ మృత్యోర్జఠరాగ్నిఘాసాన్
ఘృణార్దితో దిష్టకృతేన విస్మితః॥27॥

కృత్యం కిమత్రాస్య ఖలస్య జీవనం
న వా అమీషాం చ సతాం విహింసనమ్
ద్వయం కథం స్యాదితి సంవిచిన్త్య
జ్ఞాత్వావిశత్తుణ్డమశేషదృగ్ఘరిః॥28॥

తదా ఘనచ్ఛదా దేవా భయాద్ధాహేతి చుక్రుశుః
జహృషుర్యే చ కంసాద్యాః కౌణపాస్త్వఘబాన్ధవాః॥29॥

తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్కృష్ణస్త్వవ్యయః సార్భవత్సకమ్
చూర్ణీచికీర్షోరాత్మానం తరసా వవృధే గలే॥30॥

తతోఽతికాయస్య నిరుద్ధమార్గిణో హ్యుద్గీర్ణదృష్టేర్భ్రమతస్త్వితస్తతః
పూర్ణోఽన్తరఙ్గే పవనో నిరుద్ధో మూర్ధన్వినిర్భిద్య వినిర్గతో బహిః॥31॥

తేనైవ సర్వేషు బహిర్గతేషు ప్రాణేషు వత్సాన్సుహృదః పరేతాన్
దృష్ట్యా స్వయోత్థాప్య తదన్వితః పునర్వక్త్రాన్ముకున్దో భగవాన్వినిర్యయౌ॥32॥

పీనాహిభోగోత్థితమద్భుతం మహజ్జ్యోతిః స్వధామ్నా జ్వలయద్దిశో దశ
ప్రతీక్ష్య ఖేఽవస్థితమీశనిర్గమం వివేశ తస్మిన్మిషతాం దివౌకసామ్॥33॥

తతోఽతిహృష్టాః స్వకృతోఽకృతార్హణం
పుష్పైః సుగా అప్సరసశ్చ నర్తనైః
గీతైః సురా వాద్యధరాశ్చ వాద్యకైః
స్తవైశ్చ విప్రా జయనిఃస్వనైర్గణాః॥34॥

తదద్భుతస్తోత్రసువాద్యగీతికా జయాదినైకోత్సవమఙ్గలస్వనాన్
శ్రుత్వా స్వధామ్నోఽన్త్యజ ఆగతోఽచిరాద్దృష్ట్వా మహీశస్య జగామ విస్మయమ్॥35॥

రాజన్నాజగరం చర్మ శుష్కం వృన్దావనేఽద్భుతమ్
వ్రజౌకసాం బహుతిథం బభూవాక్రీడగహ్వరమ్ ॥36॥

ఏతత్కౌమారజం కర్మ హరేరాత్మాహిమోక్షణమ్
మృత్యోః పౌగణ్డకే బాలా దృష్ట్వోచుర్విస్మితా వ్రజే ॥37॥

నైతద్విచిత్రం మనుజార్భమాయినః పరావరాణాం పరమస్య వేధసః
అఘోఽపి యత్స్పర్శనధౌతపాతకః ప్రాపాత్మసామ్యం త్వసతాం సుదుర్లభమ్ ॥38॥

సకృద్యదఙ్గప్రతిమాన్తరాహితా మనోమయీ భాగవతీం దదౌ గతిమ్
స ఏవ నిత్యాత్మసుఖానుభూత్యభి వ్యుదస్తమాయోఽన్తర్గతో హి కిం పునః ॥39॥

శ్రీసూత ఉవాచ
ఇత్థం ద్విజా యాదవదేవదత్తః శ్రుత్వా స్వరాతుశ్చరితం విచిత్రమ్
పప్రచ్ఛ భూయోఽపి తదేవ పుణ్యం వైయాసకిం యన్నిగృహీతచేతాః ॥40॥

శ్రీరాజోవాచ
బ్రహ్మన్కాలాన్తరకృతం తత్కాలీనం కథం భవేత్
యత్కౌమారే హరికృతం జగుః పౌగణ్డకేఽర్భకాః ॥41॥

తద్బ్రూహి మే మహాయోగిన్పరం కౌతూహలం గురో
నూనమేతద్ధరేరేవ మాయా భవతి నాన్యథా ॥42॥

వయం ధన్యతమా లోకే గురోఽపి క్షత్రబన్ధవః
వయం పిబామో ముహుస్త్వత్తః పుణ్యం కృష్ణకథామృతమ్ ॥43॥

శ్రీసూత ఉవాచ
ఇత్థం స్మ పృష్టః స తు బాదరాయణిస్
తత్స్మారితానన్తహృతాఖిలేన్ద్రియః
కృచ్ఛ్రాత్పునర్లబ్ధబహిర్దృశిః శనైః
ప్రత్యాహ తం భాగవతోత్తమోత్తమ ॥44॥

అధ్యాయము – 13

శ్రీశుక ఉవాచ
సాధు పృష్టం మహాభాగ త్వయా భాగవతోత్తమ
యన్నూతనయసీశస్య శృణ్వన్నపి కథాం ముహుః ॥1॥

సతామయం సారభృతాం నిసర్గో యదర్థవాణీశ్రుతిచేతసామపి
ప్రతిక్షణం నవ్యవదచ్యుతస్య యత్స్త్రియా విటానామివ సాధు వార్తా ॥2॥

శృణుష్వావహితో రాజన్నపి గుహ్యం వదామి తే
బ్రూయుః స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య గురవో గుహ్యమప్యుత ॥3॥

తథాఘవదనాన్మృత్యో రక్షిత్వా వత్సపాలకాన్
సరిత్పులినమానీయ భగవానిదమబ్రవీత్ ॥4॥

అహోఽతిరమ్యం పులినం వయస్యాః స్వకేలిసమ్పన్మృదులాచ్ఛబాలుకమ్
స్ఫుటత్సరోగన్ధహృతాలిపత్రిక ధ్వనిప్రతిధ్వానలసద్ద్రుమాకులమ్ ॥5॥

అత్ర భోక్తవ్యమస్మాభిర్దివారూఢం క్షుధార్దితాః
వత్సాః సమీపేఽపః పీత్వా చరన్తు శనకైస్తృణమ్ ॥6॥

తథేతి పాయయిత్వార్భా వత్సానారుధ్య శాద్వలే
ముక్త్వా శిక్యాని బుభుజుః సమం భగవతా ముదా ॥7॥

కృష్ణస్య విష్వక్పురురాజిమణ్డలైర్
అభ్యాననాః ఫుల్లదృశో వ్రజార్భకాః
సహోపవిష్టా విపినే విరేజుశ్
ఛదా యథామ్భోరుహకర్ణికాయాః ॥8॥

కేచిత్పుష్పైర్దలైః కేచిత్పల్లవైరఙ్కురైః ఫలైః
శిగ్భిస్త్వగ్భిర్దృషద్భిశ్చ బుభుజుః కృతభాజనాః ॥9॥

సర్వే మిథో దర్శయన్తః స్వస్వభోజ్యరుచిం పృథక్
హసన్తో హాసయన్తశ్చా భ్యవజహ్రుః సహేశ్వరాః ॥10॥

బిభ్రద్వేణుం జఠరపటయోః శృఙ్గవేత్రే చ కక్షే
వామే పాణౌ మసృణకవలం తత్ఫలాన్యఙ్గులీషు
తిష్ఠన్మధ్యే స్వపరిసుహృదో హాసయన్నర్మభిః స్వైః
స్వర్గే లోకే మిషతి బుభుజే యజ్ఞభుగ్బాలకేలిః ॥11॥

భారతైవం వత్సపేషు భుఞ్జానేష్వచ్యుతాత్మసు
వత్సాస్త్వన్తర్వనే దూరం వివిశుస్తృణలోభితాః ॥12॥

తాన్దృష్ట్వా భయసన్త్రస్తానూచే కృష్ణోఽస్య భీభయమ్
మిత్రాణ్యాశాన్మా విరమతే హానేష్యే వత్సకానహమ్ ॥13॥

ఇత్యుక్త్వాద్రిదరీకుఞ్జ- గహ్వరేష్వాత్మవత్సకాన్
విచిన్వన్భగవాన్కృష్ణః సపాణికవలో యయౌ ॥14॥

అమ్భోజన్మజనిస్తదన్తరగతో మాయార్భకస్యేశితుర్
ద్రష్టుం మఞ్జు మహిత్వమన్యదపి తద్వత్సానితో వత్సపాన్
నీత్వాన్యత్ర కురూద్వహాన్తరదధాత్ఖేఽవస్థితో యః పురా
దృష్ట్వాఘాసురమోక్షణం ప్రభవతః ప్రాప్తః పరం విస్మయమ్ ॥15॥

తతో వత్సానదృష్ట్వైత్య పులినేఽపి చ వత్సపాన్
ఉభావపి వనే కృష్ణో విచికాయ సమన్తతః ॥16॥

క్వాప్యదృష్ట్వాన్తర్విపినే వత్సాన్పాలాంశ్చ విశ్వవిత్
సర్వం విధికృతం కృష్ణః సహసావజగామ హ ॥17॥

తతః కృష్ణో ముదం కర్తుం తన్మాతౄణాం చ కస్య చ

ఉభయాయితమాత్మానం చక్రే విశ్వకృదీశ్వరః ॥18॥

యావద్వత్సపవత్సకాల్పకవపుర్యావత్కరాఙ్ఘ్ర్యాదికం
యావద్యష్టివిషాణవేణుదలశిగ్యావద్విభూషామ్బరమ్
యావచ్ఛీలగుణాభిధాకృతివయో యావద్విహారాదికం
సర్వం విష్ణుమయం గిరోఽఙ్గవదజః సర్వస్వరూపో బభౌ ॥19॥

స్వయమాత్మాత్మగోవత్సాన్ప్రతివార్యాత్మవత్సపైః
క్రీడన్నాత్మవిహారైశ్చ సర్వాత్మా ప్రావిశద్వ్రజమ్ ॥20॥

తత్తద్వత్సాన్పృథఙ్నీత్వా తత్తద్గోష్ఠే నివేశ్య సః
తత్తదాత్మాభవద్రాజంస్తత్తత్సద్మ ప్రవిష్టవాన్ ॥21॥

తన్మాతరో వేణురవత్వరోత్థితా ఉత్థాప్య దోర్భిః పరిరభ్య నిర్భరమ్
స్నేహస్నుతస్తన్యపయఃసుధాసవం మత్వా పరం బ్రహ్మ సుతానపాయయన్ ॥22॥

తతో నృపోన్మర్దనమజ్జలేపనా లఙ్కారరక్షాతిలకాశనాదిభిః
సంలాలితః స్వాచరితైః ప్రహర్షయన్సాయం గతో యామయమేన మాధవః ॥23॥

గావస్తతో గోష్ఠముపేత్య సత్వరం హుఙ్కారఘోషైః పరిహూతసఙ్గతాన్
స్వకాన్స్వకాన్వత్సతరానపాయయన్ముహుర్లిహన్త్యః స్రవదౌధసం పయః ॥24॥

గోగోపీనాం మాతృతాస్మిన్నాసీత్స్నేహర్ధికాం వినా
పురోవదాస్వపి హరేస్తోకతా మాయయా వినా ॥25॥

వ్రజౌకసాం స్వతోకేషు స్నేహవల్ల్యాబ్దమన్వహమ్
శనైర్నిఃసీమ వవృధే యథా కృష్ణే త్వపూర్వవత్ ॥26॥

ఇత్థమాత్మాత్మనాత్మానం వత్సపాలమిషేణ సః
పాలయన్వత్సపో వర్షం చిక్రీడే వనగోష్ఠయోః ॥27॥

ఏకదా చారయన్వత్సాన్సరామో వనమావిశత్
పఞ్చషాసు త్రియామాసు హాయనాపూరణీష్వజః ॥28॥

తతో విదూరాచ్చరతో గావో వత్సానుపవ్రజమ్
గోవర్ధనాద్రిశిరసి చరన్త్యో దదృశుస్తృణమ్ ॥29॥

దృష్ట్వాథ తత్స్నేహవశోఽస్మృతాత్మా స గోవ్రజోఽత్యాత్మపదుర్గమార్గః
ద్విపాత్కకుద్గ్రీవ ఉదాస్యపుచ్ఛోఽగాద్ధుఙ్కృతైరాస్రుపయా జవేన ॥30॥

సమేత్య గావోఽధో వత్సాన్వత్సవత్యోఽప్యపాయయన్
గిలన్త్య ఇవ చాఙ్గాని లిహన్త్యః స్వౌధసం పయః ॥31॥

గోపాస్తద్రోధనాయాస మౌఘ్యలజ్జోరుమన్యునా
దుర్గాధ్వకృచ్ఛ్రతోఽభ్యేత్య గోవత్సైర్దదృశుః సుతాన్ ॥32॥

తదీక్షణోత్ప్రేమరసాప్లుతాశయా జాతానురాగా గతమన్యవోఽర్భకాన్

ఉదుహ్యా దోర్భిః పరిరభ్య మూర్ధని ఘ్రాణైరవాపుః పరమాం ముదం తే ||33 ||

తతః ప్రవయసో గోపాస్తోకాశ్లేషసునిర్వృతాః
కృచ్ఛ్రాచ్ఛనైరపగతాస్తదనుస్మృత్యుదశ్రవః ||34 ||

వ్రజస్య రామః ప్రేమర్ధేర్వీక్ష్యౌత్కణ్ఠ్యమనుక్షణమ్
ముక్తస్తనేష్వపత్యేష్వప్యహేతువిదచిన్తయత్ ||35 ||

కిమేతదద్భుతమివ వాసుదేవేఽఖిలాత్మని
వ్రజస్య సాత్మనస్తోకేష్వపూర్వం ప్రేమ వర్ధతే ||36 ||

కేయం వా కుత ఆయాతా దైవీ వా నార్యుతాసురీ
ప్రాయో మాయాస్తు మే భర్తుర్నాన్యా మేఽపి విమోహినీ ||37 ||

ఇతి సఞ్చిన్త్య దాశార్హో వత్సాన్సవయసానపి
సర్వానాచష్ట వైకుణ్ఠం చక్షుషా వయునేన సః ||38 ||

నైతే సురేశా ఋషయో న చైతే త్వమేవ భాసీశ భిదాశ్రయేఽపి
సర్వం పృథక్త్వం నిగమాత్కథం వదేత్యుక్తేన వృత్తం ప్రభుణా బలోఽవైత్ ||39 ||

తావదేత్యాత్మభూరాత్మ మానేన త్రుట్యనేహసా
పురోవదాబ్దం క్రీడన్తం దదృశే సకలం హరిమ్ ||40 ||

యావన్తో గోకులే బాలాః సవత్సాః సర్వ ఏవ హి
మాయాశయే శయానా మే నాద్యాపి పునరుత్థితాః ||41 ||

ఇత ఏతేఽత్ర కుత్రత్యా మన్మాయామోహితేతరే
తావన్త ఏవ తత్రాబ్దం క్రీడన్తో విష్ణునా సమమ్ ||42 ||

ఏవమేతేషు భేదేషు చిరం ధ్యాత్వా స ఆత్మభూః
సత్యాః కే కతరే నేతి జ్ఞాతుం నేష్టే కథఞ్చన ||43 ||

ఏవం సమ్మోహయన్విష్ణుం విమోహం విశ్వమోహనమ్
స్వయైవ మాయయాజోఽపి స్వయమేవ విమోహితః ||44 ||

తమ్యాం తమోవన్నైహారం ఖద్యోతార్చిరివాహని
మహతీతరమాయైశ్యం నిహన్త్యాత్మని యుఞ్జతః ||45 ||

తావత్సర్వే వత్సపాలాః పశ్యతోఽజస్య తత్క్షణాత్
వ్యదృశ్యన్త ఘనశ్యామాః పీతకౌశేయవాససః ||46 ||

చతుర్భుజాః శఙ్ఖచక్ర గదారాజీవపాణయః
కిరీటినః కుణ్డలినో హారిణో వనమాలినః ||47 ||

శ్రీవత్సాఙ్గదదోరత్న కమ్బుకఙ్కణపాణయః
నూపురైః కటకైర్భాతాః కటిసూత్రాఙ్గులీయకైః ||48 ||

ఆఙ్ఘ్రిమస్తకమాపూర్ణాస్తులసీనవదామభిః
కోమలైః సర్వగాత్రేషు భూరిపుణ్యవదర్పితైః ॥49॥

చన్ద్రికావిశదస్మేరైః సారుణాపాఙ్గవీక్షితైః
స్వకార్థానామివ రజః సత్త్వాభ్యాం స్రష్టృపాలకాః ॥50॥

ఆత్మాదిస్తమ్బపర్యన్తైర్మూర్తిమద్భిశ్చరాచరైః
నృత్యగీతాద్యనేకార్హైః పృథక్పృథగుపాసితాః ॥51॥

అణిమాద్యైర్మహిమభిరజాద్యాభిర్విభూతిభిః
చతుర్వింశతిభిస్తత్త్వైః పరీతా మహదాదిభిః ॥52॥

కాలస్వభావసంస్కార కామకర్మగుణాదిభిః
స్వమహిధ్వస్తమహిభిర్మూర్తిమద్భిరుపాసితాః ॥53॥

సత్యజ్ఞానానన్తానన్ద మాత్రైకరసమూర్తయః
అస్పృష్టభూరిమాహాత్మ్యా అపి హ్యుపనిషద్దృశామ్ ॥54॥

ఏవం సకృద్దదర్శాజః పరబ్రహ్మాత్మనోఽఖిలాన్
యస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి సచరాచరమ్ ॥55॥

తతోఽతికుతుకోద్వృత్య స్తిమితైకాదశేన్ద్రియః
తద్ధామ్నాభూదజస్తూష్ణీం పూర్దేవ్యన్తీవ పుత్రికా ॥56॥

ఇతీరేశేఽతర్క్యే నిజమహిమని స్వప్రమితికే
పరత్రాజాతోఽతన్నిరసనముఖబ్రహ్మకమితౌ
అనీశేఽపి ద్రష్టుం కిమిదమితి వా ముహ్యతి సతి
చచ్ఛాదాజో జ్ఞాత్వా సపది పరమోఽజాజవనికామ్ ॥57॥

తతోఽర్వాక్ప్రతిలబ్ధాక్షః కః పరేతవదుత్థితః
కృచ్ఛ్రాదున్మీల్య వై దృష్టీరాచష్టేదం సహాత్మనా ॥58॥

సపద్యేవాభితః పశ్యన్దిశోఽపశ్యత్పురఃస్థితమ్
వృన్దావనం జనాజీవ్య ద్రుమాకీర్ణం సమాప్రియమ్ ॥59॥

యత్ర నైసర్గదుర్వైరాః సహాసన్నృమృగాదయః
మిత్రాణీవాజితావాస ద్రుతరుట్తర్షకాదికమ్ ॥60॥

తత్రోద్వహత్పశుపవంశశిశుత్వనాట్యం
బ్రహ్మాద్వయం పరమనన్తమగాధబోధమ్
వత్సాన్సఖీనివ పురా పరితో విచిన్వద్
ఏకం సపాణికవలం పరమేష్ఠ్యచష్ట ॥61॥

దృష్ట్వా త్వరేణ నిజధోరణతోఽవతీర్య
పృథ్వ్యాం వపుః కనకదణ్డమివాభిపాత్య
స్పృష్ట్వా చతుర్ముకుటకోటిభిరఙ్ఘ్రియుగ్మం

నత్వా ముదశ్రుసుజలైరకృతాభిషేకమ్||62||

ఉత్థాయోత్థాయ కృష్ణస్య చిరస్య పాదయోః పతన్
ఆస్తే మహిత్వం ప్రాగ్దృష్టం స్మృత్వా స్మృత్వా పునః పునః||63||

శనైరథోత్థాయ విమృజ్య లోచనే ముకున్దముద్వీక్ష్య వినమ్రకన్ధరః
కృతాఞ్జలిః ప్రశ్రయవాన్సమాహితః సవేపథుర్గద్గదయైలతేలయా||64||

అధ్యాయము – 14

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
నౌమీడ్య తేఽభ్రవపుషే తడిదమ్బరాయ
గుఞ్జావతంసపరిపిచ్ఛలసన్ముఖాయ
వన్యస్రజే కవలవేత్రవిషాణవేణు
లక్ష్మశ్రియే మృదుపదే పశుపాఙ్గజాయ||1||

అస్యాపి దేవ వపుషో మదనుగ్రహస్య స్వేచ్ఛామయస్య న తు భూతమయస్య కోఽపి
నేశే మహి త్వవసితుం మనసాన్తరేణ సాక్షాత్తవైవ కిముతాత్మసుఖానుభూతేః||2||

జ్ఞానే ప్రయాసముదపాస్య నమన్త ఏవ
జీవన్తి సన్ముఖరితాం భవదీయవార్తామ్
స్థానే స్థితాః శ్రుతిగతాం తనువాఙ్మనోభిర్
యే ప్రాయశోఽజిత జితోఽప్యసి తైస్త్రిలోక్యామ్||3||

శ్రేయఃసృతిం భక్తిముదస్య తే విభో
క్లిశ్యన్తి యే కేవలబోధలబ్ధయే
తేషామసౌ క్లేశల ఏవ శిష్యతే
నాన్యద్యథా స్థూలతుషావఘాతినామ్||4||

పురేహ భూమన్బహవోఽపి యోగినస్త్వదర్పితేహా నిజకర్మలబ్ధయా
విబుధ్య భక్త్యైవ కథోపనీతయా ప్రపేదిరేఽఞ్జోఽచ్యుత తే గతిం పరామ్||5||

తథాపి భూమన్మహిమాగుణస్య తే విబోద్ధుమర్హత్యమలాన్తరాత్మభిః
అవిక్రియాత్స్వానుభవాదరూపతో హ్యనన్యబోధ్యాత్మతయా న చాన్యథా||6||

గుణాత్మనస్తేఽపి గుణాన్విమాతుం హితావతీర్ణస్య క ఈశిరేఽస్య
కాలేన యైర్వా విమితాః సుకల్పైర్భూపాంశవః ఖే మిహికా ద్యుభాసః||7||

తత్తేఽనుకమ్పాం సుసమీక్షమాణో భుఞ్జాన ఏవాత్మకృతం విపాకమ్
హృద్వాగ్వపుర్భిర్విదధన్నమస్తే జీవేత యో ముక్తిపదే స దాయభాక్||8||

పశ్యేశ మేఽనార్యమనన్త ఆద్యే పరాత్మని త్వయ్యపి మాయిమాయిని
మాయాం వితత్యేక్షితుమాత్మవైభవం హ్యహం కియానైచ్ఛమివార్చిరగ్నౌ||9||

అతః క్షమస్వాచ్యుత మే రజోభువో హ్యజానతస్త్వత్పృథగీశమానినః
అజావలేపాన్ధతమోఽన్ధచక్షుష ఏషోఽనుకమ్ప్యో మయి నాథవానితి||10||

క్వాహం తమోమహదహంఖచరాగ్నివార్భూ
సంవేష్టితాణ్డఘటసప్తవితస్తికాయః
క్వేదృగ్విధావిగణితాణ్డపరాణుచర్యా
వాతాధ్వరోమవివరస్య చ తే మహిత్వమ్ ॥11॥

ఉత్క్షేపణం గర్భగతస్య పాదయోః కిం కల్పతే మాతురధోక్షజాగసే
కిమస్తినాస్తివ్యపదేశభూషితం తవాస్తి కుక్షేః కియదప్యనన్తః ॥12॥

జగత్త్రయాన్తోదధిసమ్ప్లవోదే నారాయణస్యోదరనాభినాలాత్
వినిర్గతోఽజస్త్వితి వాఙ్న వై మృషా కిన్త్వీశ్వర త్వన్న వినిర్గతోఽస్మి ॥13॥

నారాయణస్త్వం న హి సర్వదేహినామాత్మాస్యధీశాఖిలలోకసాక్షీ
నారాయణోఽఙ్గం నరభూజలాయనాత్తచ్చాపి సత్యం న తవైవ మాయా ॥14॥

తచ్చేజ్జలస్థం తవ సజ్జగద్వపుః
కిం మే న దృష్టం భగవంస్తదైవ
కిం వా సుదృష్టం హృది మే తదైవ
కిం నో సపద్యేవ పునర్వ్యదర్శి ॥15॥

అత్రైవ మాయాధమనావతారే హ్యస్య ప్రపఞ్చస్య బహిః స్ఫుటస్య
కృత్స్నస్య చాన్తర్జఠరే జనన్యా మాయాత్వమేవ ప్రకటీకృతం తే ॥16॥

యస్య కుక్షావిదం సర్వం సాత్మం భాతి యథా తథా
తత్త్వయ్యపీహ తత్సర్వం కిమిదం మాయయా వినా ॥17॥

అద్యైవ త్వదృతేఽస్య కిం మమ న తే మాయాత్వమాదర్శితమ్
ఏకోఽసి ప్రథమం తతో వ్రజసుహృద్వత్సాః సమస్తా అపి
తావన్తోఽసి చతుర్భుజాస్తదఖిలైః సాకం మయోపాసితాస్
తావన్త్యేవ జగన్త్యభూస్తదమితం బ్రహ్మాద్వయం శిష్యతే ॥18॥

అజానతాం త్వత్పదవీమనాత్మన్యాత్మాత్మనా భాసి వితత్య మాయామ్
సృష్టావివాహం జగతో విధాన ఇవ త్వమేషోఽన్త ఇవ త్రినేత్రః ॥19॥

సురేష్వృషిష్వీశ తథైవ నృష్వపి తిర్యక్షు యాదఃస్వపి తేఽజనస్య
జన్మాసతాం దుర్మదనిగ్రహాయ ప్రభో విధాతః సదనుగ్రహాయ చ ॥20॥

కో వేత్తి భూమన్భగవన్పరాత్మన్యోగేశ్వరోతీర్భవతస్త్రిలోక్యామ్
క్వ వా కథం వా కతి వా కదేతి విస్తారయన్క్రీడసి యోగమాయామ్ ॥21॥

తస్మాదిదం జగదశేషమసత్స్వరూపం
స్వప్నాభమస్తధిషణం పురుదుఃఖదుఃఖమ్
త్వయ్యేవ నిత్యసుఖబోధతనావనన్తే
మాయాత ఉద్యదపి యత్సదివావభాతి ॥22॥

ఏకస్త్వమాత్మా పురుషః పురాణః సత్యః స్వయంజ్యోతిరనన్త ఆద్యః
నిత్యోఽక్షరోఽజస్రసుఖో నిరఞ్జనః పూర్ణాద్వయో ముక్త ఉపాధితోఽమృతః ॥23॥

ఏవంవిధం త్వాం సకలాత్మనామపి స్వాత్మానమాత్మాత్మతయా విచక్షతే
గుర్వర్కలబ్ధోపనిషత్సుచక్షుషా యే తే తరన్తీవ భవానృతామ్బుధిమ్ ||24||

ఆత్మానమేవాత్మతయావిజానతాం తేనైవ జాతం నిఖిలం ప్రపఞ్చితమ్
జ్ఞానేన భూయోఽపి చ తత్ప్రలీయతే రజ్జ్వామహేర్భోగభవాభవౌ యథా ||25||

అజ్ఞానసంజ్ఞౌ భవబన్ధమోక్షౌ ద్వౌ నామ నాన్యౌ స్త ఋతజ్ఞభావాత్
అజస్రచిత్యాత్మని కేవలే పరే విచార్యమాణే తరణావివాహనీ ||26||

త్వామాత్మానం పరం మత్వా పరమాత్మానమేవ చ
ఆత్మా పునర్బహిర్మృగ్య అహోఽజ్ఞజనతాజ్ఞతా ||27||

అన్తర్భవేఽనన్త భవన్తమేవ హ్యతత్త్యజన్తో మృగయన్తి సన్తః
అసన్తమప్యన్త్యహిమన్తరేణ సన్తం గుణం తం కిము యన్తి సన్తః ||28||

అథాపి తే దేవ పదామ్బుజద్వయ ప్రసాదలేశానుగృహీత ఏవ హి
జానాతి తత్త్వం భగవన్మహిమ్నో న చాన్య ఏకోఽపి చిరం విచిన్వన్ ||29||

తదస్తు మే నాథ స భూరిభాగో భవేఽత్ర వాన్యత్ర తు వా తిరశ్చామ్
యేనాహమేకోఽపి భవజ్జనానాం భూత్వా నిషేవే తవ పాదపల్లవమ్ ||30||

అహోఽతిధన్యా వ్రజగోరమణ్యః స్తన్యామృతం పీతమతీవ తే ముదా
యాసాం విభో వత్సతరాత్మజాత్మనా యత్తృప్తయేఽద్యాపి న చాలమధ్వరాః ||31||

అహో భాగ్యమహో భాగ్యం నన్దగోపవ్రజౌకసామ్
యన్మిత్రం పరమానన్దం పూర్ణం బ్రహ్మ సనాతనమ్ ||32||

ఏషాం తు భాగ్యమహిమాచ్యుత తావదాస్తామ్
ఏకాదశైవ హి వయం బత భూరిభాగాః
ఏతద్ధృషీకచషకైరసకృత్పిబామః
శర్వాదయోఽఙ్ఘ్ర్యుదజమధ్వమృతాసవం తే ||33||

తద్భూరిభాగ్యమిహ జన్మ కిమప్యటవ్యాం
యద్గోకులేఽపి కతమాఙ్ఘ్రిరజోఽభిషేకమ్
యజ్జీవితం తు నిఖిలం భగవాన్ముకున్దస్
త్వద్యాపి యత్పదరజః శ్రుతిమృగ్యమేవ ||34||

ఏషాం ఘోషనివాసినాముత భవాన్కిం దేవ రాతేతి నశ్
చేతో విశ్వఫలాత్ఫలం త్వదపరం కుత్రాప్యయన్ముహ్యతి
సద్వేషాదివ పూతనాపి సకులా త్వామేవ దేవాపితా
యద్ధామార్థసుహృత్ప్రియాత్మతనయప్రాణాశయాస్త్వత్కృతే ||35||

తావద్రాగాదయః స్తేనాస్తావత్కారాగృహం గృహమ్
తావన్మోహోఽఙ్ఘ్రినిగడో యావత్కృష్ణ న తే జనాః ||36||

ప్రపఞ్చం నిష్ప్రపఞ్చోఽపి విడమ్బయసి భూతలే

ప్రపన్నజనతానన్ద సన్దోహం ప్రథితుం ప్రభో॥37॥

జానన్త ఏవ జానన్తు కిం బహూక్త్యా న మే ప్రభో
మనసో వపుషో వాచో వైభవం తవ గోచరః॥38॥

అనుజానీహి మాం కృష్ణ సర్వం త్వం వేత్సి సర్వదృక్
త్వమేవ జగతాం నాథో జగదేతత్తవార్పితమ్॥39॥

శ్రీకృష్ణ వృష్ణికులపుష్కరజోషదాయిన్
క్ష్మానిర్జరద్విజపశూదధివృద్ధికారిన్
ఉద్ధర్మశార్వరహర క్షితిరాక్షసధ్రుగ్
ఆకల్పమార్కమర్హన్భగవన్నమస్తే॥40॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యభిష్టూయ భూమానం త్రిః పరిక్రమ్య పాదయోః
నత్వాభీష్టం జగద్ధాతా స్వధామ ప్రత్యపద్యత॥41॥

తతోఽనుజ్ఞాప్య భగవాన్స్వభువం ప్రాగవస్థితాన్
వత్సాన్పులినమానిన్యే యథాపూర్వసఖం స్వకమ్॥42॥

ఏకస్మిన్నపి యాతేఽబ్దే ప్రాణేశం చాన్తరాత్మనః
కృష్ణమాయాహతా రాజన్క్షణార్ధం మేనిరేఽర్భకాః॥43॥

కిం కిం న విస్మరన్తీహ మాయామోహితచేతసః
యన్మోహితం జగత్సర్వమభీక్ష్ణం విస్మృతాత్మకమ్॥44॥

ఊచుశ్చ సుహృదః కృష్ణం స్వాగతం తేఽతిరంహసా
నైకోఽప్యభోజి కవల ఏహీతః సాధు భుజ్యతామ్॥45॥

తతో హసన్హృషీకేశోఽభ్యవహృత్య సహార్భకైః
దర్శయంశ్చర్మాజగరం న్యవర్తత వనాద్వ్రజమ్॥46॥

బర్హప్రసూనవనధాతువిచిత్రితాఙ్గః
ప్రోద్దామవేణుదలశృఙ్గరవోత్సవాఢ్యః
వత్సాన్గృణన్ననుగగీతపవిత్రకీర్తిర్
గోపీదృగుత్సవదృశిః ప్రవివేశ గోష్ఠమ్॥47॥

అద్యానేన మహావ్యాలో యశోదానన్దసూనునా
హతోఽవితా వయం చాస్మాదితి బాలా వ్రజే జగుః॥48॥

శ్రీరాజోవాచ
బ్రహ్మన్పరోద్భవే కృష్ణే ఇయాన్ప్రేమా కథం భవేత్
యోఽభూతపూర్వస్తోకేషు స్వోద్భవేష్వపి కథ్యతామ్॥49॥

శ్రీశుక ఉవాచ
సర్వేషామపి భూతానాం నృప స్వాత్మైవ వల్లభః

ఇతరేऽపత్యవిత్తాద్యాస్తద్వల్లభతయైవ హి॥50॥

తద్రాజేన్ద్ర యథా స్నేహః స్వస్వకాత్మని దేహినామ్
న తథా మమతాలమ్బి పుత్రవిత్తగృహాదిషు॥51॥

దేహాత్మవాదినాం పుంసామపి రాజన్యసత్తమ
యథా దేహః ప్రియతమస్తథా న హ్యను యే చ తమ్॥52॥

దేహోऽపి మమతాభాక్చేత్తర్హ్యసౌ నాత్మవత్ప్రియః
యజ్జీర్యత్యపి దేహేऽస్మిన్జీవితాశా బలీయసీ॥53॥

తస్మాత్ప్రియతమః స్వాత్మా సర్వేషామపి దేహినామ్
తదర్థమేవ సకలం జగదేతచ్చరాచరమ్॥54॥

కృష్ణమేనమవేహి త్వమాత్మానమఖిలాత్మనామ్
జగద్ధితాయ సోऽప్యత్ర దేహీవాభాతి మాయయా॥55॥

వస్తుతో జానతామత్ర కృష్ణం స్థాస్ను చరిష్ణు చ
భగవద్రూపమఖిలం నాన్యద్వస్త్విహ కిఞ్చన॥56॥

సర్వేషామపి వస్తూనాం భావార్థో భవతి స్థితః
తస్యాపి భగవాన్కృష్ణః కిమతద్వస్తు రూప్యతామ్॥57॥

సమాశ్రితా యే పదపల్లవప్లవం మహత్పదం పుణ్యయశో మురారేః
భవామ్బుధిర్వత్సపదం పరం పదం పదం పదం యద్విపదాం న తేషామ్॥58॥

ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యత్పృష్టోऽహమిహ త్వయా
తత్కౌమారే హరికృతం పౌగణ్డే పరికీర్తితమ్॥59॥

ఏతత్సుహృద్భిశ్చరితం మురారేరఘార్దనం శాద్వలజేమనం చ
వ్యక్తేతరద్రూపమజోర్వభిష్టవం శృణ్వన్గృణన్నేతి నరోऽఖిలార్థాన్॥60॥

ఏవం విహారైః కౌమారైః కౌమారం జహతుర్వ్రజే
నిలాయనైః సేతుబన్ధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః॥61॥

అధ్యాయము – 15

శ్రీశుక ఉవాచ
తతశ్చ పౌగణ్డవయఃశ్రితౌ వ్రజే
బభూవతుస్తౌ పశుపాలసమ్మతౌ
గాశ్చారయన్తౌ సఖిభిః సమం పదైర్
వృన్దావనం పుణ్యమతీవ చక్రతుః॥1॥

తన్మాధవో వేణుముదీరయన్వృతో గోపైర్గృణద్భిః స్వయశో బలాన్వితః
పశూన్పురస్కృత్య పశవ్యమావిశద్విహర్తుకామః కుసుమాకరం వనమ్॥2॥

తన్మఞ్జుఘోషాలిమృగద్విజాకులం మహన్మనఃప్రఖ్యపయఃసరస్వతా

వాతేన జుష్టం శతపత్రగన్ధినా నిరీక్ష్య రన్తుం భగవాన్మనో దధే ॥3॥

స తత్ర తత్రారుణపల్లవశ్రియా ఫలప్రసూనోరుభరేణ పాదయోః
స్పృశచ్ఛిఖాన్వీక్ష్య వనస్పతీన్ముదా స్మయన్నివాహాగ్రజమాదిపూరుషః ॥4॥

శ్రీభగవానువాచ
అహో అమీ దేవవరామరార్చితం పాదామ్బుజం తే సుమనఃఫలార్హణమ్
నమన్త్యుపాదాయ శిఖాభిరాత్మనస్తమోఽపహత్యై తరుజన్మ యత్కృతమ్ ॥5॥

ఏతేఽలినస్తవ యశోఽఖిలలోకతీర్థం
గాయన్త ఆదిపురుషానుపథం భజన్తే
ప్రాయో అమీ మునిగణా భవదీయముఖ్యా
గూఢం వనేఽపి న జహత్యనఘాత్మదైవమ్ ॥6॥

నృత్యన్త్యమీ శిఖిన ఈడ్య ముదా హరిణ్యః
కుర్వన్తి గోప్య ఇవ తే ప్రియమీక్షణేన
సూక్తైశ్చ కోకిలగణా గృహమాగతాయ
ధన్యా వనౌకస ఇయాన్హి సతాం నిసర్గః ॥7॥

ధన్యేయమద్య ధరణీ తృణవీరుధస్త్వత్
పాదస్పృశో ద్రుమలతాః కరజాభిమృష్టాః
నద్యోఽద్రయః ఖగమృగాః సదయావలోకైర్
గోప్యోఽన్తరేణ భుజయోరపి యత్స్పృహా శ్రీః ॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం వృన్దావనం శ్రీమత్కృష్ణః ప్రీతమనాః పశూన్
రేమే సఞ్చారయన్నద్రేః సరిద్రోధఃసు సానుగః ॥9॥

క్వచిద్గాయతి గాయత్సు మదాన్ధాలిష్వనువ్రతైః
ఉపగీయమానచరితః పథి సఙ్కర్షణాన్వితః ॥10॥

అనుజల్పతి జల్పన్తం కలవాక్యైః శుకం క్వచిత్
క్వచిత్సవల్గు కూజన్తమనుకూజతి కోకిలమ్
క్వచిచ్చ కాలహంసానామనుకూజతి కూజితమ్
అభినృత్యతి నృత్యన్తం బర్హిణం హాసయన్క్వచిత్ ॥11॥

మేఘగమ్భీరయా వాచా నామభిర్దూరగాన్పశూన్
క్వచిదాహ్వయతి ప్రీత్యా గోగోపాలమనోజ్ఞయా ॥12॥

చకోరక్రౌఞ్చచక్రాహ్వ భారద్వాజాంశ్చ బర్హిణః
అనురౌతి స్మ సత్త్వానాం భీతవద్వ్యాఘ్రసింహయోః ॥13॥

క్వచిత్క్రీడాపరిశ్రాన్తం గోపోత్సఙ్గోపబర్హణమ్
స్వయం విశ్రమయత్యార్యం పాదసంవాహనాదిభిః ॥14॥

నృత్యతో గాయతః క్వాపి వల్గతో యుధ్యతో మిథః

గృహీతహస్తౌ గోపాలాన్హసన్తౌ ప్రశశంసతుః॥15॥

క్వచిత్పల్లవతల్పేషు నియుద్ధశ్రమకర్శితః
వృక్షమూలాశ్రయః శేతే గోపోత్సఙ్గోపబర్హణః॥16॥

పాదసంవాహనం చక్రుః కేచిత్తస్య మహాత్మనః
అపరే హతపాప్మానో వ్యజనైః సమవీజయన్॥17॥

అన్యే తదనురూపాణి మనోజ్ఞాని మహాత్మనః
గాయన్తి స్మ మహారాజ స్నేహక్లిన్నధియః శనైః॥18॥

ఏవం నిగూఢాత్మగతిః స్వమాయయా గోపాత్మజత్వం చరితైర్విడమ్బయన్
రేమే రమాలాలితపాదపల్లవో గ్రామ్యైః సమం గ్రామ్యవదీశచేష్టితః॥19॥

శ్రీదామా నామ గోపాలో రామకేశవయోః సఖా
సుబలస్తోకకృష్ణాద్యా గోపాః ప్రేమ్ణేదమబ్రువన్॥20॥

రామ రామ మహాబాహో కృష్ణ దుష్టనిబర్హణ
ఇతోఽవిదూరే సుమహద్వనం తాలాలిసఙ్కులమ్॥21॥

ఫలాని తత్ర భూరీణి పతన్తి పతితాని చ
సన్తి కిన్త్వవరుద్ధాని ధేనుకేన దురాత్మనా॥22॥

సోఽతివీర్యోఽసురో రామ హే కృష్ణ ఖరరూపధృక్
ఆత్మతుల్యబలైరన్యైర్జ్ఞాతిభిర్బహుభిర్వృతః॥23॥

తస్మాత్కృతనరాహారాద్భీతైర్నృభిరమిత్రహన్
న సేవ్యతే పశుగణైః పక్షిసఙ్ఘైర్వివర్జితమ్॥24॥

విద్యన్తేఽభుక్తపూర్వాణి ఫలాని సురభీణి చ
ఏష వై సురభిర్గన్ధో విషూచీనోఽవగృహ్యతే॥25॥

ప్రయచ్ఛ తాని నః కృష్ణ గన్ధలోభితచేతసామ్
వాఞ్ఛాస్తి మహతీ రామ గమ్యతాం యది రోచతే॥26॥

ఏవం సుహృద్వచః శ్రుత్వా సుహృత్ప్రియచికీర్షయా
ప్రహస్య జగ్మతుర్గోపైర్వృతౌ తాలవనం ప్రభూ॥27॥

బలః ప్రవిశ్య బాహుభ్యాం తాలాన్సమ్పరికమ్పయన్
ఫలాని పాతయామాస మతఙ్గజ ఇవౌజసా॥28॥

ఫలానాం పతతాం శబ్దం నిశమ్యాసురరాసభః
అభ్యధావత్క్షితితలం సనగం పరికమ్పయన్॥29॥

సమేత్య తరసా ప్రత్యగ్ద్వాభ్యాం పద్భ్యాం బలం బలీ
నిహత్యోరసి కాశబ్దం ముఞ్చన్పర్యసరత్ఖలః॥30॥

పునరాసాద్య సంరబ్ధ ఉపక్రోష్టా పరాక్స్థితః
చరణావపరౌ రాజన్బలాయ ప్రాక్షిపద్రుషా ॥31॥

స తం గృహీత్వా ప్రపదోర్భ్రామయిత్వైకపాణినా
చిక్షేప తృణరాజాగ్రే భ్రామణత్యక్తజీవితమ్ ॥32॥

తేనాహతో మహాతాలో వేపమానో బృహచ్ఛిరాః
పార్శ్వస్థం కమ్పయన్భగ్నః స చాన్యం సోఽపి చాపరమ్ ॥33॥

బలస్య లీలయోత్సృష్ట ఖరదేహహతాహతాః
తాలాశ్చకమ్పిరే సర్వే మహావాతేరితా ఇవ ॥34॥

నైతచ్చిత్రం భగవతి హ్యనన్తే జగదీశ్వరే
ఓతప్రోతమిదం యస్మింస్తన్తుష్వఙ్గ యథా పటః ॥35॥

తతః కృష్ణం చ రామం చ జ్ఞాతయో ధేనుకస్య యే
క్రోష్టారోఽభ్యద్రవన్సర్వే సంరబ్ధా హతబాన్ధవాః ॥36॥

తాంస్తానాపతతః కృష్ణో రామశ్చ నృప లీలయా
గృహీతపశ్చాచ్చరణాన్ప్రాహిణోత్తృణరాజసు ॥37॥

ఫలప్రకరసఙ్కీర్ణం దైత్యదేహైర్గతాసుభిః
రరాజ భూః సతాలాగ్రైర్ఘనైరివ నభస్తలమ్ ॥38॥

తయోస్తత్సుమహత్కర్మ నిశమ్య విబుధాదయః
ముముచుః పుష్పవర్షాణి చక్రుర్వాద్యాని తుష్టువుః ॥39॥

అథ తాలఫలాన్యాదన్మనుష్యా గతసాధ్వసాః
తృణం చ పశవశ్చేరుర్హతధేనుకకాననే ॥40॥

కృష్ణః కమలపత్రాక్షః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః
స్తూయమానోఽనుగైర్గోపైః సాగ్రజో వ్రజమావ్రజత్ ॥41॥

తం గోరజశ్ఛురితకున్తలబద్ధబర్హ
వన్యప్రసూనరుచిరేక్షణచారుహాసమ్
వేణుమ్క్వణన్తమనుగైరుపగీతకీర్తిం
గోప్యో దిదృక్షితదృశోఽభ్యగమన్సమేతాః ॥42॥

పీత్వా ముకున్దముఖసారఘమక్షిభృఙ్గైస్
తాపం జహుర్విరహజం వ్రజయోషితోఽహ్ని
తత్సత్కృతిం సమధిగమ్య వివేశ గోష్ఠం
సవ్రీడహాసవినయం యదపాఙ్గమోక్షమ్ ॥43॥

తయోర్యశోదారోహిణ్యౌ పుత్రయోః పుత్రవత్సలే
యథాకామం యథాకాలం వ్యధత్తాం పరమాశిషః ॥44॥

గతాధ్వానశ్రమౌ తత్ర మజ్జనోన్మర్దనాదిభిః

నీవీం వసిత్వా రుచిరాం దివ్యస్రగ్గన్ధమణ్డితౌ॥45॥

జనన్యుపహృతం ప్రాశ్య స్వాద్యన్నముపలాలితౌ
సంవిశ్య వరశయ్యాయాం సుఖం సుషుపతుర్వ్రజే॥46॥

ఏవం స భగవాన్కృష్ణో వృన్దావనచరః క్వచిత్
యయౌ రామమృతే రాజన్కాలిన్దీం సఖిభిర్వృతః॥47॥

అథ గావశ్చ గోపాశ్చ నిదాఘాతపపీడితాః
దుష్టం జలం పపుస్తస్యాస్తృష్ణార్తా విషదూషితమ్॥48॥

విషామ్భస్తదుపస్పృశ్య దైవోపహతచేతసః
నిపేతుర్వ్యసవః సర్వే సలిలాన్తే కురూద్వహ॥49॥

వీక్ష్య తాన్వై తథాభూతాన్కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః
ఈక్షయామృతవర్షిణ్యా స్వనాథాన్సమజీవయత్॥50॥

తే సమ్ప్రతీతస్మృతయః సముత్థాయ జలాన్తికాత్
ఆసన్సువిస్మితాః సర్వే వీక్షమాణాః పరస్పరమ్॥51॥

అన్వమంసత తద్రాజన్గోవిన్దానుగ్రహేక్షితమ్
పీత్వా విషం పరేతస్య పునరుత్థానమాత్మనః॥52॥

అధ్యాయము – 16

శ్రీశుక ఉవాచ
విలోక్య దూషితాం కృష్ణాం కృష్ణః కృష్ణాహినా విభుః
తస్యా విశుద్ధిమన్విచ్ఛన్సర్పం తముదవాసయత్॥1॥

శ్రీరాజోవాచ
కథమన్తర్జలేఽగాధే న్యగృహ్ణాద్భగవానహిమ్
స వై బహుయుగావాసం యథాసీద్విప్ర కథ్యతామ్॥2॥

బ్రహ్మన్భగవతస్తస్య భూమ్నః స్వచ్ఛన్దవర్తినః
గోపాలోదారచరితం కస్తృప్యేతామృతం జుషన్॥3॥

శ్రీశుక ఉవాచ
కాలిన్ద్యాం కాలియస్యాసీద్ధ్రదః కశ్చిద్విషాగ్నినా
శ్రప్యమాణపయా యస్మిన్పతన్త్యుపరిగాః ఖగాః॥4॥

విప్రుష్మతా విషదోర్మి మారుతేనాభిమర్శితాః
మ్రియన్తే తీరగా యస్య ప్రాణినః స్థిరజఙ్గమాః॥5॥

తం చణ్డవేగవిషవీర్యమవేక్ష్య తేన
దుష్టాం నదీం చ ఖలసంయమనావతారః
కృష్ణః కదమ్బమధిరుహ్య తతోఽతితుఙ్గమ్

ఆస్ఫోట్య గాఢరశనో న్యపతద్విషోదే ॥6॥

సర్పహ్రదః పురుషసారనిపాతవేగ
సఙ్క్షోభితోరగవిషోచ్ఛ్వసితామ్బురాశిః
పర్యక్ప్లుతో విషకషాయబిభీషణోర్మిర్
ధావన్ధనుఃశతమనన్తబలస్య కిం తత్ ॥7॥

తస్య హ్రదే విహరతో భుజదణ్డఘూర్ణ
వార్ఘోషమఙ్గ వరవారణవిక్రమస్య
ఆశ్రుత్య తత్స్వసదనాభిభవం నిరీక్ష్య
చక్షుఃశ్రవాః సమసరత్తదమృష్యమాణః ॥8॥

తం ప్రేక్షణీయసుకుమారఘనావదాతం
శ్రీవత్సపీతవసనం స్మితసున్దరాస్యమ్
క్రీడన్తమప్రతిభయం కమలోదరాఙ్ఘ్రిం
సన్దశ్య మర్మసు రుషా భుజయా చచ్ఛాద ॥9॥

తం నాగభోగపరివీతమదృష్టచేష్టమ్
ఆలోక్య తత్ప్రియసఖాః పశుపా భృశార్తాః
కృష్ణేఽర్పితాత్మసుహృదర్థకలత్రకామా
దుఃఖానుశోకభయమూఢధియో నిపేతుః ॥10॥

గావో వృషా వత్సతర్యః క్రన్దమానాః సుదుఃఖితాః
కృష్ణే న్యస్తేక్షణా భీతా రుదన్త్య ఇవ తస్థిరే ॥11॥

అథ వ్రజే మహోత్పాతాస్త్రివిధా హ్యతిదారుణాః
ఉత్పేతుర్భువి దివ్యాత్మన్యాసన్నభయశంసినః ॥12॥

తానాలక్ష్య భయోద్విగ్నా గోపా నన్దపురోగమాః
వినా రామేణ గాః కృష్ణం జ్ఞాత్వా చారయితుం గతమ్ ॥13॥

తైర్దుర్నిమిత్తైర్నిధనం మత్వా ప్రాప్తమతద్విదః
తత్ప్రాణాస్తన్మనస్కాస్తే దుఃఖశోకభయాతురాః ॥14॥

ఆబాలవృద్ధవనితాః సర్వేఽఙ్గ పశువృత్తయః
నిర్జగ్ముర్గోకులాద్దీనాః కృష్ణదర్శనలాలసాః ॥15॥

తాంస్తథా కాతరాన్వీక్ష్య భగవాన్మాధవో బలః
ప్రహస్య కిఞ్చిన్నోవాచ ప్రభావజ్ఞోఽనుజస్య సః ॥16॥

తేఽన్వేషమాణా దయితం కృష్ణం సూచితయా పదైః
భగవల్లక్షణైర్జగ్ముః పదవ్యా యమునాతటమ్ ॥17॥

తే తత్ర తత్రాబ్జయవాఙ్కుశాశని ధ్వజోపపన్నాని పదాని విశ్పతేః
మార్గే గవామన్యపదాన్తరాన్తరే నిరీక్షమాణా యయురఙ్గ సత్వరాః ॥18॥

అన్తర్హ్రదే భుజగభోగపరీతమారాత్
కృష్ణం నిరీహముపలభ్య జలాశయాన్తే
గోపాంశ్చ మూఢధిషణాన్పరితః పశూంశ్చ
సఙ్క్రన్దతః పరమకశ్మలమాపురార్తాః ॥19॥

గోప్యోఽనురక్తమనసో భగవత్యనన్తే
తత్సౌహృదస్మితవిలోకగిరః స్మరన్త్యః
గ్రస్తేఽహినా ప్రియతమే భృశదుఃఖతప్తాః
శూన్యం ప్రియవ్యతిహృతం దదృశుస్త్రిలోకమ్ ॥20॥

తాః కృష్ణమాతరమపత్యమనుప్రవిష్టాం
తుల్యవ్యథాః సమనుగృహ్య శుచః స్రవన్త్యః
తాస్తా వ్రజప్రియకథాః కథయన్త్య ఆసన్
కృష్ణాననేఽర్పితదృశో మృతకప్రతీకాః ॥21॥

కృష్ణప్రాణాన్నిర్విశతో నన్దాదీన్వీక్ష్య తం హ్రదమ్
ప్రత్యషేధత్స భగవాన్రామః కృష్ణానుభావవిత్ ॥22॥

ఇత్థమ్స్వగోకులమనన్యగతిం నిరీక్ష్య
సస్త్రీకుమారమతిదుఃఖితమాత్మహేతోః
ఆజ్ఞాయ మర్త్యపదవీమనువర్తమానః
స్థిత్వా ముహూర్తముదతిష్ఠదురఙ్గబన్ధాత్ ॥23॥

తత్ప్రథ్యమానవపుషా వ్యథితాత్మభోగస్
త్యక్త్వోన్నమయ్య కుపితః స్వఫణాన్భుజఙ్గః
తస్థౌ శ్వసఞ్ఛ్వసనరన్ధ్రవిషామ్బరీష
స్తబ్ధేక్షణోల్ముకముఖో హరిమీక్షమాణః ॥24॥

తం జిహ్వయా ద్విశిఖయా పరిలేలిహానం
ద్వే సృక్వణీ హ్యతికరాలవిషాగ్నిదృష్టిమ్
క్రీడన్నముం పరిససార యథా ఖగేన్ద్రో
బభ్రామ సోఽప్యవసరం ప్రసమీక్షమాణః ॥25॥

ఏవం పరిభ్రమహతౌజసమున్నతాంసమ్
ఆనమ్య తత్పృథుశిరఃస్వధిరూఢ ఆద్యః
తన్మూర్ధరత్ననికరస్పర్శాతితామ్ర
పాదామ్బుజోఽఖిలకలాదిగురుర్ననర్త ॥26॥

తం నర్తుముద్యతమవేక్ష్య తదా తదీయ
గన్ధర్వసిద్ధమునిచారణదేవవధ్వః
ప్రీత్యా మృదఙ్గపణవానకవాద్యగీత
పుష్పోపహారనుతిభిః సహసోపసేదుః ॥27॥

యద్యచ్ఛిరో న నమతేఽఙ్గ శతైకశీర్ష్ణస్
తత్తన్మమర్ద ఖరదణ్డధరోఽఙ్ఘ్రిపాతైః
క్షీణాయుషో భ్రమత ఉల్బణమాస్యతోఽసృఙ్

నస్తో వమన్పరమకశ్మలమాప నాగః ||28 ||

తస్యాక్షిభిర్గరలముద్వమతః శిరఃసు
యద్యత్సమున్నమతి నిఃశ్వసతో రుషోచ్చైః
నృత్యన్పదానునమయన్దమయాం బభూవ
పుష్పైః ప్రపూజిత ఇవేహ పుమాన్పురాణః ||29 ||

తచ్చిత్రతాణ్డవవిరుగ్ణఫణాసహస్రో
రక్తం ముఖైరురు వమన్నృప భగ్నగాత్రః
స్మృత్వా చరాచరగురుం పురుషం పురాణం
నారాయణం తమరణం మనసా జగామ ||30 ||

కృష్ణస్య గర్భజగతోఽతిభరావసన్నం
పార్ష్ణిప్రహారపరిరుగ్ణఫణాతపత్రమ్
దృష్ట్వాహిమాద్యముపసేదురముష్య పత్న్య
ఆర్తాః శ్లథద్వసనభూషణకేశబన్ధాః ||31 ||

తాస్తం సువిగ్నమనసోఽథ పురస్కృతార్భాః
కాయం నిధాయ భువి భూతపతిం ప్రణేముః
సాధ్వ్యః కృతాఞ్జలిపుటాః శమలస్య భర్తుర్
మోక్షేప్సవః శరణదం శరణం ప్రపన్నాః ||32 ||

నాగపత్న్య ఊచుః
న్యాయ్యో హి దణ్డః కృతకిల్బిషేఽస్మింస్
తవావతారః ఖలనిగ్రహాయ
రిపోః సుతానామపి తుల్యదృష్టిర్
ధత్సే దమం ఫలమేవానుశంసన్ ||33 ||

అనుగ్రహోఽయం భవతః కృతో హి నో దణ్డోఽసతాం తే ఖలు కల్మషాపహః
యద్దన్దశూకత్వమముష్య దేహినః క్రోధోఽపి తేఽనుగ్రహ ఏవ సమ్మతః ||34 ||

తపః సుతప్తం కిమనేన పూర్వం నిరస్తమానేన చ మానదేన
ధర్మోఽథ వా సర్వజనానుకమ్పయా యతో భవాంస్తుష్యతి సర్వజీవః ||35 ||

కస్యానుభావోఽస్య న దేవ విద్మహే తవాఙ్ఘ్రిరేణుస్పరశాధికారః
యద్వాఞ్ఛయా శ్రీర్లలనాచరత్తపో విహాయ కామాన్సుచిరం ధృతవ్రతా ||36 ||

న నాకపృష్ఠం న చ సార్వభౌమం
న పారమేష్ఠ్యం న రసాధిపత్యమ్
న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా
వాఞ్ఛన్తి యత్పాదరజఃప్రపన్నాః ||37 ||

తదేష నాథాప దురాపమన్యైస్తమోజనిః క్రోధవశోఽప్యహీశః
సంసారచక్రే భ్రమతః శరీరిణో యదిచ్ఛతః స్యాద్విభవః సమక్షః ||38 ||

నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహాత్మనే

భూతావాసాయ భూతాయ పరాయ పరమాత్మనే ॥39॥

జ్ఞానవిజ్ఞాననీధయే బ్రహ్మణేఽనన్తశక్తయే
అగుణాయావికారాయ నమస్తే ప్రాకృతాయ చ ॥40॥

కాలాయ కాలనాభాయ కాలావయవసాక్షిణే
విశ్వాయ తదుపద్రష్ట్రే తత్కర్త్రే విశ్వహేతవే ॥41॥

భూతమాత్రేన్ద్రియప్రాణ మనోబుద్ధ్యాశయాత్మనే
త్రిగుణేనాభిమానేన గూఢస్వాత్మానుభూతయే ॥42॥

నమోఽనన్తాయ సూక్ష్మాయ కూటస్థాయ విపశ్చితే
నానావాదానురోధాయ వాచ్యవాచకశక్తయే ॥43॥

నమః ప్రమాణమూలాయ కవయే శాస్త్రయోనయే
ప్రవృత్తాయ నివృత్తాయ నిగమాయ నమో నమః ॥44॥

నమః కృష్ణాయ రామాయ వసుదేవసుతాయ చ
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ సాత్వతాం పతయే నమః ॥45॥

నమో గుణప్రదీపాయ గుణాత్మచ్ఛాదనాయ చ
గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ గుణద్రష్ట్రే స్వసంవిదే ॥46॥

అవ్యాకృతవిహారాయ సర్వవ్యాకృతసిద్ధయే
హృషీకేశ నమస్తేఽస్తు మునయే మౌనశీలినే ॥47॥

పరావరగతిజ్ఞాయ సర్వాధ్యక్షాయ తే నమః
అవిశ్వాయ చ విశ్వాయ తద్ద్రష్ట్రేఽస్య చ హేతవే ॥48॥

త్వం హ్యస్య జన్మస్థితిసంయమాన్విభో
గుణైరనీహోఽకృతకాలశక్తిధృక్
తత్తత్స్వభావాన్ప్రతిబోధయన్సతః
సమీక్షయామోఘవిహార ఈహసే ॥49॥

తస్యైవ తేఽమూస్తనవస్త్రిలోక్యాం
శాన్తా అశాన్తా ఉత మూఢయోనయః
శాన్తాః ప్రియాస్తే హ్యధునావితుం సతాం
స్థాతుశ్చ తే ధర్మపరీప్సయేహతః ॥50॥

అపరాధః సకృద్భర్త్రా సోఢవ్యః స్వప్రజాకృతః
క్షన్తుమర్హసి శాన్తాత్మన్మూఢస్య త్వామజానతః ॥51॥

అనుగృహ్ణీష్వ భగవన్ప్రాణాంస్త్యజతి పన్నగః
స్త్రీణాం నః సాధుశోచ్యానాం పతిః ప్రాణః ప్రదీయతామ్ ॥52॥

విధేహి తే కిఙ్కరీణామనుష్ఠేయం తవాజ్ఞయా
యచ్ఛ్రద్ధయానుతిష్ఠన్వై ముచ్యతే సర్వతో భయాత్ ॥53॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం స నాగపత్నీభిర్భగవాన్సమభిష్టుతః
మూర్ఛ్ఛితం భగ్నశిరసం విససర్జాఙ్ఘ్రికుట్టనైః ॥54॥

ప్రతిలబ్ధేన్ద్రియప్రాణః కాలియః శనకైర్హరిమ్
కృచ్ఛ్రాత్సముచ్ఛ్వసన్దీనః కృష్ణం ప్రాహ కృతాఞ్జలిః ॥55॥

కాలియ ఉవాచ
వయం ఖలాః సహోత్పత్త్యా తమసా దీర్ఘమన్యవః
స్వభావో దుస్త్యజో నాథ లోకానాం యదసద్గ్రహః ॥56॥

త్వయా సృష్టమిదం విశ్వం ధాతర్గుణవిసర్జనమ్
నానాస్వభావవీర్యౌజో యోనిబీజాశయాకృతి ॥57॥

వయం చ తత్ర భగవన్సర్పా జాత్యురుమన్యవః
కథం త్యజామస్త్వన్మాయాం దుస్త్యజాం మోహితాః స్వయమ్ ॥58॥

భవాన్హి కారణం తత్ర సర్వజ్ఞో జగదీశ్వరః
అనుగ్రహం నిగ్రహం వా మన్యసే తద్విధేహి నః ॥59॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాకర్ణ్య వచః ప్రాహ భగవాన్కార్యమానుషః
నాత్ర స్థేయం త్వయా సర్ప సముద్రం యాహి మా చిరమ్
స్వజ్ఞాత్యపత్యదారాఢ్యో గోనృభిర్భుజ్యతే నదీ ॥60॥

య ఏతత్సంస్మరేన్మర్త్యస్తుభ్యం మదనుశాసనమ్
కీర్తయన్నుభయోః సన్ధ్యోర్న యుష్మద్భయమాప్నుయాత్ ॥61॥

యోఽస్మిన్స్నాత్వా మదాక్రీడే దేవాదీంస్తర్పయేజ్జలైః
ఉపోష్య మాం స్మరన్నర్చేత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥62॥

ద్వీపం రమణకం హిత్వా హ్రదమేతముపాశ్రితః
యద్భయాత్స సుపర్ణస్త్వాం నాద్యాన్మత్పాదలాఞ్ఛితమ్ ॥63॥

శ్రీఋషిరువాచ
ముక్తో భగవతా రాజన్కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా
తం పూజయామాస ముదా నాగపత్న్యశ్చ సాదరమ్ ॥64॥

దివ్యామ్బరస్రఙ్మణిభిః పరార్ధ్యైరపి భూషణైః
దివ్యగన్ధానులేపైశ్చ మహత్యోత్పలమాలయా ॥65॥

పూజయిత్వా జగన్నాథం ప్రసాద్య గరుడధ్వజమ్
తతః ప్రీతోఽభ్యనుజ్ఞాతః పరిక్రమ్యాభివన్ద్య తమ్ ॥66॥

సకలత్రసుహృత్పుత్రో ద్వీపమబ్ధేర్జగామ హ
తదైవ సామృతజలా యమునా నిర్విషాభవత్

అనుగ్రహాద్భగవతః క్రీడామానుషరూపిణః ||67 ||

అధ్యాయము – 17

శ్రీరాజోవాచ
నాగాలయం రమణకం కథం తత్యాజ కాలియః
కృతం కిం వా సుపర్ణస్య తేనైకేనాసమఞ్జసమ్ ||1 ||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఉపహార్యైః సర్పజనైర్మాసి మాసీహ యో బలిః
వానస్పత్యో మహాబాహో నాగానాం ప్రాఙ్నిరూపితః ||2 ||

స్వం స్వం భాగం ప్రయచ్ఛన్తి నాగాః పర్వణి పర్వణి
గోపీథాయాత్మనః సర్వే సుపర్ణాయ మహాత్మనే ||3 ||

విషవీర్యమదావిష్టః కాద్రవేయస్తు కాలియః
కదర్థీకృత్య గరుడం స్వయం తం బుభుజే బలిమ్ ||4 ||

తచ్ఛ్రుత్వా కుపితో రాజన్భగవాన్భగవత్ప్రియః
విజిఘాంసుర్మహావేగః కాలియం సమపాద్రవత్ ||5 ||

తమాపతన్తం తరసా విషాయుధః ప్రత్యభ్యయాదుత్థితనైకమస్తకః
దద్భిః సుపర్ణం వ్యదశద్దదాయుధః కరాలజిహ్రోచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనః ||6 ||

తం తార్క్ష్యపుత్రః స నిరస్య మన్యుమాన్
ప్రచణ్డవేగో మధుసూదనాసనః
పక్షేణ సవ్యేన హిరణ్యరోచిషా
జఘాన కద్రుసుతముగ్రవిక్రమః ||7 ||

సుపర్ణపక్షాభిహతః కాలియోఽతీవ విహ్వలః
హ్రదం వివేశ కాలిన్ద్యాస్తదగమ్యం దురాసదమ్ ||8 ||

తత్రైకదా జలచరం గరుడో భక్ష్యమీప్సితమ్
నివారితః సౌభరిణా ప్రసహ్య క్షుధితోఽహరత్ ||9 ||

మీనాన్సుదుఃఖితాన్దృష్ట్వా దీనాన్మీనపతౌ హతే
కృపయా సౌభరిః ప్రాహ తత్రత్యక్షేమమాచరన్ ||10 ||

అత్ర ప్రవిశ్య గరుడో యది మత్స్యాన్స ఖాదతి
సద్యః ప్రాణైర్వియుజ్యేత సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్ ||11 ||

తత్కాలియః పరం వేద నాన్యః కశ్చన లేలిహః
అవాత్సీద్గరుడాద్భీతః కృష్ణేన చ వివాసితః ||12 ||

కృష్ణం హ్రదాద్వినిష్క్రాన్తం దివ్యస్రగ్గన్ధవాససమ్
మహామణిగణాకీర్ణం జామ్బూనదపరిష్కృతమ్ ||13 ||

ఉపలభ్యోత్థితాః సర్వే లబ్ధప్రాణా ఇవాసవః
ప్రమోదనిభృతాత్మానో గోపాః ప్రీత్యాభిరేభిరే॥14॥

యశోదా రోహిణీ నన్దో గోప్యో గోపాశ్చ కౌరవ
కృష్ణం సమేత్య లబ్ధేహా ఆసన్శుష్కా నగా అపి॥15॥

రామశ్చాచ్యుతమాలిఙ్గ్య జహాసాస్యానుభావవిత్
ప్రేమ్ణా తమఙ్కమారోప్య పునః పునరుదైక్షత
గావో వృషా వత్సతర్యో లేభిరే పరమాం ముదమ్॥16॥

నన్దం విప్రాః సమాగత్య గురవః సకలత్రకాః
ఊచుస్తే కాలియగ్రస్తో దిష్ట్యా ముక్తస్తవాత్మజః॥17॥

దేహి దానం ద్విజాతీనాం కృష్ణనిర్ముక్తిహేతవే
నన్దః ప్రీతమనా రాజన్గాః సువర్ణం తదాదిశత్॥18॥

యశోదాపి మహాభాగా నష్టలబ్ధప్రజా సతీ
పరిష్వజ్యాఙ్కమారోప్య ముమోచాశ్రుకలాం ముహుః॥19॥

తాం రాత్రిం తత్ర రాజేన్ద్ర క్షుత్తృడ్భ్యాం శ్రమకర్షితాః
ఊషుర్వ్రజౌకసో గావః కాలిన్ద్యా ఉపకూలతః॥20॥

తదా శుచివనోద్భూతో దావాగ్నిః సర్వతో వ్రజమ్
సుప్తం నిశీథ ఆవృత్య ప్రదగ్ధుముపచక్రమే॥21॥

తత ఉత్థాయ సమ్భ్రాన్తా దహ్యమానా వ్రజౌకసః
కృష్ణం యయుస్తే శరణం మాయామనుజమీశ్వరమ్॥22॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాభగ హే రామామితవిక్రమ
ఏష ఘోరతమో వహ్నిస్తావకాన్గ్రసతే హి నః॥23॥

సుదుస్తరాన్నః స్వాన్పాహి కాలాగ్నేః సుహృదః ప్రభో
న శక్నుమస్త్వచ్చరణం సన్త్యక్తుమకుతోభయమ్॥24॥

ఇత్థం స్వజనవైక్లవ్యం నిరీక్ష్య జగదీశ్వరః
తమగ్నిమపిబత్తీవ్రమనన్తోఽనన్తశక్తిధృక్॥25॥

అధ్యాయము – 18

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ కృష్ణః పరివృతో జ్ఞాతిభిర్ముదితాత్మభిః
అనుగీయమానో న్యవిశద్వ్రజం గోకులమణ్డితమ్॥1॥

వ్రజే విక్రీడతోరేవం గోపాలచ్ఛద్మమాయయా
గ్రీష్మో నామర్తురభవన్నాతిప్రేయాఞ్ఛరీరిణామ్॥2॥

స చ వృన్దావనగుణైర్వసన్త ఇవ లక్షితః

యత్రాస్తే భగవాన్సాక్షాద్రామేణ సహ కేశవః ॥3॥

యత్ర నిర్ఝరనిర్హ్రాద నివృత్తస్వనఝిల్లికమ్
శశ్వత్తచ్ఛీకరర్జీష ద్రుమమణ్డలమణ్డితమ్ ॥4॥

సరిత్సరఃప్రస్రవణోర్మివాయునా కహ్లారకఞ్జోత్పలరేణుహారిణా
న విద్యతే యత్ర వనౌకసాం దవో నిదాఘవహ్న్యర్కభవోఽతిశాద్వలే ॥5॥

అగాధతోయహ్రదినీతటోర్మిభిర్ద్రవత్పురీష్యాః పులినైః సమన్తతః
న యత్ర చణ్డాంశుకరా విషోల్బణా భువో రసం శాద్వలితం చ గృహ్ణతే ॥6॥

వనం కుసుమితం శ్రీమన్నదచ్చిత్రమృగద్విజమ్
గాయన్మయూరభ్రమరం కూజత్కోకిలసారసమ్ ॥7॥

క్రీడిష్యమాణస్తత్కృష్ణో భగవాన్బలసంయుతః
వేణుం విరణయన్గోపైర్గోధనైః సంవృతోఽవిశత్ ॥8॥

ప్రవాలబర్హస్తబక స్రగ్ధాతుకృతభూషణాః
రామకృష్ణాదయో గోపా ననృతుర్యుయుధుర్జగుః ॥9॥

కృష్ణస్య నృత్యతః కేచిజ్జగుః కేచిదవాదయన్
వేణుపాణితలైః శృఙ్గైః ప్రశశంసురథాపరే ॥10॥

గోపజాతిప్రతిచ్ఛన్నా దేవా గోపాలరూపిణౌ
ఈడిరే కృష్ణరామౌ చ నటా ఇవ నటం నృప ॥11॥

భ్రమణైర్లఙ్ఘనైః క్షేపైరాస్ఫోటనవికర్షణైః
చిక్రీడతుర్నియుద్ధేన కాకపక్షధరౌ క్వచిత్ ॥12॥

క్వచిన్నృత్యత్సు చాన్యేషు గాయకౌ వాదకౌ స్వయమ్
శశంసతుర్మహారాజ సాధు సాధ్వితి వాదినౌ ॥13॥

క్వచిద్బిల్వైః క్వచిత్కుమ్భైః క్వచామలకముష్టిభిః
అస్పృశ్యనేత్రబన్ధాద్యైః క్వచిన్మృగఖగేహయా ॥14॥

క్వచిచ్చ దర్దురప్లావైర్వివిధైరుపహాసకైః
కదాచిత్స్యన్దోలికయా కర్హిచిన్నృపచేష్టయా ॥15॥

ఏవం తౌ లోకసిద్ధాభిః క్రీడాభిశ్చేరతుర్వనే
నద్యద్రిద్రోణికుఞ్జేషు కాననేషు సరఃసు చ ॥16॥

పశూంశ్చారయతోర్గోపైస్తద్వనే రామకృష్ణయోః
గోపరూపీ ప్రలమ్బోఽగాదసురస్తజ్జిహీర్షయా ॥17॥

తం విద్వానపి దాశార్హో భగవాన్సర్వదర్శనః
అన్వమోదత తత్సఖ్యం వధం తస్య విచిన్తయన్ ॥18॥

తత్రోపాహూయ గోపాలాన్కృష్ణః ప్రాహ విహారవిత్
హే గోపా విహరిష్యామో ద్వన్ద్వీభూయ యథాయథమ్॥19॥

తత్ర చక్రుః పరివృఢౌ గోపా రామజనార్దనౌ
కృష్ణసఙ్ఘట్టినః కేచిదాసన్రామస్య చాపరే॥20॥

ఆచేరుర్వివిధాః క్రీడా వాహ్యవాహకలక్షణాః
యత్రారోహన్తి జేతారో వహన్తి చ పరాజితాః॥21॥

వహన్తో వాహ్యమానాశ్చ చారయన్తశ్చ గోధనమ్
భాణ్డీరకం నామ వటం జగ్ముః కృష్ణపురోగమాః॥22॥

రామసఙ్ఘట్టినో యర్హి శ్రీదామవృషభాదయః
క్రీడాయాం జయినస్తాంస్తానూహుః కృష్ణాదయో నృప॥23॥

ఉవాహ కృష్ణో భగవాన్శ్రీదామానం పరాజితః
వృషభం భద్రసేనస్తు ప్రలమ్బో రోహిణీసుతమ్॥24॥

అవిషహ్యం మన్యమానః కృష్ణం దానవపుఙ్గవః
వహన్ద్రుతతరం ప్రాగాదవరోహణతః పరమ్॥25॥

తముద్వహన్ధరణిధరేన్ద్రగౌరవం
మహాసురో విగతరయో నిజం వపుః
స ఆస్థితః పురటపరిచ్ఛదో బభౌ
తడిద్ద్యుమానుడుపతివాడివామ్బుదః॥26॥

నిరీక్ష్య తద్వపురలమమ్బరే చరత్
ప్రదీప్తదృగ్భ్రుకుటితటోగ్రదంష్ట్రకమ్
జ్వలచ్ఛిఖం కటకకిరీటకుణ్డల
త్విషాద్భుతం హలధర ఈషదత్రసత్॥27॥

అథాగతస్మృతిరభయో రిపుం బలో విహాయ సార్థమివ హరన్తమాత్మనః
రుషాహనచ్ఛిరసి దృఢేన ముష్టినా సురాధిపో గిరిమివ వజ్రరంహసా॥28॥

స ఆహతః సపది విశీర్ణమస్తకో ముఖాద్వమన్రుధిరమపస్మృతోఽసురః
మహారవం వ్యసురపతత్సమీరయన్గిరిర్యథా మఘవత ఆయుధాహతః॥29॥

దృష్ట్వా ప్రలమ్బం నిహతం బలేన బలశాలినా
గోపాః సువిస్మితా ఆసన్సాధు సాధ్వితి వాదినః॥30॥

ఆశిషోఽభిగృణన్తస్తం ప్రశశంసుస్తదర్హణమ్
ప్రేత్యాగతమివాలిఙ్గ్య ప్రేమవిహ్వలచేతసః॥31॥

పాపే ప్రలమ్బే నిహతే దేవాః పరమనిర్వృతాః
అభ్యవర్షన్బలం మాల్యైః శశంసుః సాధు సాధ్వితి॥32॥

అధ్యాయము – 19

శ్రీశుక ఉవాచ
క్రీడాసక్తేషు గోపేషు తద్గావో దూరచారిణీః
స్వైరం చరన్త్యో వివిశుస్తృణలోభేన గహ్వరమ్ ||1||

అజా గావో మహిష్యశ్చ నిర్విశన్త్యో వనాద్వనమ్
ఈషీకాటవీం నిర్వివిశుః క్రన్దన్త్యో దావతర్షితాః ||2||

తేఽపశ్యన్తః పశూన్గోపాః కృష్ణరామాదయస్తదా
జాతానుతాపా న విదుర్విచిన్వన్తో గవాం గతిమ్ ||3||

తృణైస్తత్ఖురదచ్ఛిన్నైర్గోష్పదైరఙ్కితైర్గవామ్
మార్గమన్వగమన్సర్వే నష్టాజీవ్యా విచేతసః ||4||

ముఞ్జాటవ్యాం భ్రష్టమార్గం క్రన్దమానం స్వగోధనమ్
సమ్ప్రాప్య తృషితాః శ్రాన్తాస్తతస్తే సన్న్యవర్తయన్ ||5||

తా ఆహూతా భగవతా మేఘగమ్భీరయా గిరా
స్వనామ్నాం నినదం శ్రుత్వా ప్రతినేదుః ప్రహర్షితాః ||6||

తతః సమన్తాద్దవధూమకేతుర్యదృచ్ఛయాభూత్క్షయకృద్వనౌకసామ్
సమీరితః సారథినోల్బణోల్ముకైర్విలేలిహానః స్థిరజఙ్గమాన్మహాన్ ||7||

తమాపతన్తం పరితో దవాగ్నిం గోపాశ్చ గావః ప్రసమీక్ష్య భీతాః
ఊచుశ్చ కృష్ణం సబలం ప్రపన్నా యథా హరిం మృత్యుభయార్దితా జనాః ||8||

కృష్ణ కృష్ణ మహావీర హే రామామోఘ విక్రమ
దావాగ్నినా దహ్యమానాన్ప్రపన్నాంస్త్రాతుమర్హథః ||9||

నూనం త్వద్బాన్ధవాః కృష్ణ న చార్హన్త్యవసాదితుమ్
వయం హి సర్వధర్మజ్ఞ త్వన్నాథాస్త్వత్పరాయణాః ||10||

శ్రీశుక ఉవాచ
వచో నిశమ్య కృపణం బన్ధూనాం భగవాన్హరిః
నిమీలయత మా భైష్ట లోచనానీత్యభాషత ||11||

తథేతి మీలితాక్షేషు భగవానగ్నిముల్బణమ్
పీత్వా ముఖేన తాన్కృచ్ఛ్రాద్యోగాధీశో వ్యమోచయత్ ||12||

తతశ్చ తేఽక్షీణ్యున్మీల్య పునర్భాణ్డీరమాపితాః
నిశమ్య విస్మితా ఆసన్నాత్మానం గాశ్చ మోచితాః ||13||

కృష్ణస్య యోగవీర్యం తద్యోగమాయానుభావితమ్
దావాగ్నేరాత్మనః క్షేమం వీక్ష్య తే మేనిరేఽమరమ్ ||14||

గాః సన్నివర్త్య సాయాహ్నే సహరామో జనార్దనః

వేణుం విరణయన్గోష్ఠమగాద్గోపైరభిష్టుతః ॥15॥

గోపీనాం పరమానన్ద ఆసీద్గోవిన్దదర్శనే
క్షణం యుగశతమివ యాసాం యేన వినాభవత్ ॥16॥

అధ్యాయము – 20

శ్రీశుక ఉవాచ
తయోస్తదద్భుతం కర్మ దావాగ్నేర్మోక్షమాత్మనః
గోపాః స్త్రీభ్యః సమాచఖ్యుః ప్రలమ్బవధమేవ చ ॥1॥

గోపవృద్ధాశ్చ గోప్యశ్చ తదుపాకర్ణ్య విస్మితాః
మేనిరే దేవప్రవరౌ కృష్ణరామౌ వ్రజం గతౌ ॥2॥

తతః ప్రావర్తత ప్రావృట్సర్వసత్త్వసముద్భవా
విద్యోతమానపరిధిర్విస్ఫూర్జితనభస్తలా ॥3॥

సాన్ద్రనీలామ్బుదైర్వ్యోమ సవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః
అస్పష్టజ్యోతిరాచ్ఛన్నం బ్రహ్మేవ సగుణం బభౌ ॥4॥

అష్టౌ మాసాన్నిపీతం యద్భూమ్యాశ్చోదమయం వసు
స్వగోభిర్మోక్తుమారేభే పర్జన్యః కాల ఆగతే ॥5॥

తడిద్వన్తో మహామేఘాశ్చణ్డ శ్వసన వేపితాః
ప్రీణనం జీవనం హ్యస్య ముముచుః కరుణా ఇవ ॥6॥

తపఃకృశా దేవమీఢా ఆసీద్వర్షీయసీ మహీ
యథైవ కామ్యతపసస్తనుః సమ్ప్రాప్య తత్ఫలమ్ ॥7॥

నిశాముఖేషు ఖద్యోతాస్తమసా భాన్తి న గ్రహాః
యథా పాపేన పాషణ్డా న హి వేదాః కలౌ యుగే ॥8॥

శ్రుత్వా పర్జన్యనినదం మణ్డుకాః ససృజుర్గిరః
తూష్ణీం శయానాః ప్రాగ్యద్వద్బ్రాహ్మణా నియమాత్యయే ॥9॥

ఆసన్నుత్పథగామిన్యః క్షుద్రనద్యోऽనుశుష్యతీః
పుంసో యథాస్వతన్త్రస్య దేహద్రవిణ సమ్పదః ॥10॥

హరితా హరిభిః శష్పైరిన్ద్రగోపైశ్చ లోహితా
ఉచ్ఛిలీన్ధ్రకృతచ్ఛాయా నృణాం శ్రీరివ భూరభూత్ ॥11॥

క్షేత్రాణి శష్యసమ్పద్భిః కర్షకాణాం ముదం దదుః
మానినామనుతాపం వై దైవాధీనమజానతామ్ ॥12॥

జలస్థలౌకసః సర్వే నవవారినిషేవయా
అబిభ్రన్రుచిరం రూపం యథా హరినిషేవయా ॥13॥

సరిద్భిః సఙ్గతః సిన్ధుశ్చుక్షోభ శ్వసనోర్మిమాన్
అపక్వయోగినశ్చిత్తం కామాక్తం గుణయుగ్యథా॥14॥

గిరయో వర్షధారాభిర్హన్యమానా న వివ్యథుః
అభిభూయమానా వ్యసనైర్యథాధోక్షజచేతసః॥15॥

మార్గా బభూవుః సన్దిగ్ధాస్తృణైశ్ఛన్నా హ్యసంస్కృతాః
నాభ్యస్యమానాః శ్రుతయో ద్విజైః కాలేన చాహతాః॥16॥

లోకబన్ధుషు మేఘేషు విద్యుతశ్చలసౌహృదాః
స్థైర్యం న చక్రుః కామిన్యః పురుషేషు గుణిష్వివ॥17॥

ధనుర్వియతి మాహేన్ద్రం నిర్గుణం చ గుణిన్యభాత్
వ్యక్తే గుణవ్యతికరేఽగుణవాన్పురుషో యథా॥18॥

న రరాజోడుపశ్ఛన్నః స్వజ్యోత్స్నారాజితైర్ఘనైః
అహంమత్యా భాసితయా స్వభాసా పురుషో యథా॥19॥

మేఘాగమోత్సవా హృష్టాః ప్రత్యనన్దఞ్ఛిఖణ్డినః
గృహేషు తప్తనిర్విణ్ణా యథాచ్యుతజనాగమే॥20॥

పీత్వాపః పాదపాః పద్భిరాసన్నానాత్మమూర్తయః
ప్రాక్క్షామాస్తపసా శ్రాన్తా యథా కామానుసేవయా॥21॥

సరఃస్వశాన్తరోధఃసు న్యూషురఙ్గాపి సారసాః
గృహేష్వశాన్తకృత్యేషు గ్రామ్యా ఇవ దురాశయాః॥22॥

జలౌఘైర్నిరభిద్యన్త సేతవో వర్షతీశ్వరే
పాషణ్డినామసద్వాదైర్వేదమార్గాః కలౌ యథా॥23॥

వ్యముఞ్చన్వాయుభిర్నున్నా భూతేభ్యశ్చామృతం ఘనాః
యథాశిషో విశ్పతయః కాలే కాలే ద్విజేరితాః॥24॥

ఏవం వనం తద్వర్షిష్ఠం పక్వఖర్జురజమ్బుమత్
గోగోపాలైర్వృతో రన్తుం సబలః ప్రావిశద్ధరిః॥25॥

ధేనవో మన్దగామిన్య ఊధోభారేణ భూయసా
యయుర్భగవతాహూతా ద్రుతం ప్రీత్యా స్నుతస్తనాః॥26॥

వనౌకసః ప్రముదితా వనరాజీర్మధుచ్యుతః
జలధారా గిరేర్నాదాదాసన్నా దదృశే గుహాః॥27॥

క్వచిద్వనస్పతిక్రోడే గుహాయాం చాభివర్షతి
నిర్విశ్య భగవాన్రేమే కన్దమూలఫలాశనః॥28॥

దధ్యోదనం సమానీతం శిలాయాం సలిలాన్తికే
సమ్భోజనీయైర్బుభుజే గోపైః సఙ్కర్షణాన్వితః॥29॥

శాద్వలోపరి సంవిశ్య చర్వతో మీలితేక్షణాన్
తృప్తాన్వృషాన్వత్సతరాన్గాశ్చ స్వోధోభరశ్రమాః ॥30॥

ప్రావృట్శ్రియం చ తాం వీక్ష్య సర్వకాలసుఖావహామ్
భగవాన్పూజయాం చక్రే ఆత్మశక్త్యుపబృంహితామ్ ॥31॥

ఏవం నివసతోస్తస్మిన్రామకేశవయోర్వ్రజే
శరత్సమభవద్వ్యభ్రా స్వచ్ఛామ్బ్వపరుషానిలా ॥32॥

శరదా నీరజోత్పత్త్యా నీరాణి ప్రకృతిం యయుః
భ్రష్టానామివ చేతాంసి పునర్యోగనిషేవయా ॥33॥

వ్యోమ్నోఽబ్భ్రం భూతశాబల్యం భువః పఙ్కమపాం మలమ్
శరజ్జహారాశ్రమిణాం కృష్ణే భక్తిర్యథాశుభమ్ ॥34॥

సర్వస్వం జలదా హిత్వా విరేజుః శుభ్రవర్చసః
యథా త్యక్తైషణాః శాన్తా మునయో ముక్తకిల్బిషాః ॥35॥

గిరయో ముముచుస్తోయం క్వచిన్న ముముచుః శివమ్
యథా జ్ఞానామృతం కాలే జ్ఞానినో దదతే న వా ॥36॥

నైవావిదన్క్షీయమాణం జలం గాధజలేచరాః
యథాయురన్వహం క్షయ్యం నరా మూఢాః కుటుమ్బినః ॥37॥

గాధవారిచరాస్తాపమవిన్దఞ్ఛరదర్కజమ్
యథా దరిద్రః కృపణః కుటుమ్బ్యవిజితేన్ద్రియః ॥38॥

శనైః శనైర్జహుః పఙ్కం స్థలాన్యామం చ వీరుధః
యథాహంమమతాం ధీరాః శరీరాదిష్వనాత్మసు ॥39॥

నిశ్చలామ్బురభూత్తూష్ణీం సముద్రః శరదాగమే
ఆత్మన్యుపరతే సమ్యఙ్మునిర్వ్యుపరతాగమః ॥40॥

కేదారేభ్యస్త్వపోఽగృహ్ణన్కర్షకా దృఢసేతుభిః
యథా ప్రాణైః స్రవజ్జ్ఞానం తన్నిరోధేన యోగినః ॥41॥

శరదర్కాంశుజాంస్తాపాన్భూతానాముడుపోఽహరత్
దేహాభిమానజం బోధో ముకున్దో వ్రజయోషితామ్ ॥42॥

ఖమశోభత నిర్మేఘం శరద్విమలతారకమ్
సత్త్వయుక్తం యథా చిత్తం శబ్దబ్రహ్మార్థదర్శనమ్ ॥43॥

అఖణ్డమణ్డలో వ్యోమ్ని రరాజోడుగణైః శశీ
యథా యదుపతిః కృష్ణో వృష్ణిచక్రావృతో భువి ॥44॥

ఆశ్లిష్య సమశీతోష్ణం ప్రసూనవనమారుతమ్
జనాస్తాపం జహుర్గోప్యో న కృష్ణహృతచేతసః ॥45॥

గావో మృగాః ఖగా నార్యః పుష్పిణ్యః శరదాభవన్
అన్వీయమానాః స్వవృషైః ఫలైరీశక్రియా ఇవ||46||

ఉదహృష్యన్వారిజాని సూర్యోత్థానే కుముద్వినా
రాజ్ఞా తు నిర్భయా లోకా యథా దస్యూన్వినా నృప||47||

పురగ్రామేష్వాగ్రయణైరిన్ద్రియైశ్చ మహోత్సవైః
బభౌ భూః పక్వశష్యాఢ్యా కలాభ్యాం నితరాం హరేః||48||

వణిఙ్మునినృపస్నాతా నిర్గమ్యార్థాన్ప్రపేదిరే
వర్షరుద్ధా యథా సిద్ధాః స్వపిణ్డాన్కాల ఆగతే||49||

అధ్యాయము – 21

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం శరత్స్వచ్ఛజలం పద్మాకరసుగన్ధినా
న్యవిశద్వాయునా వాతం స గోగోపాలకోఽచ్యుతః||1||

కుసుమితవనరాజిశుష్మిభృఙ్గ ద్విజకులఘుష్టసరఃసరిన్మహీధ్రమ్
మధుపతిరవగాహ్య చారయన్గాః సహపశుపాలబలశ్చుకూజ వేణుమ్||2||

తద్వ్రజస్త్రియ ఆశ్రుత్య వేణుగీతం స్మరోదయమ్
కాశ్చిత్పరోక్షం కృష్ణస్య స్వసఖీభ్యోఽన్వవర్ణయన్||3||

తద్వర్ణయితుమారబ్ధాః స్మరన్త్యః కృష్ణచేష్టితమ్
నాశకన్స్మరవేగేన విక్షిప్తమనసో నృప||4||

బర్హాపీడం నటవరవపుః కర్ణయోః కర్ణికారం
బిభ్రద్వాసః కనకకపిశం వైజయన్తీం చ మాలామ్
రన్ధ్రాన్వేణోరధరసుధయాపూరయన్గోపవృన్దైర్
వృన్దారణ్యం స్వపదరమణం ప్రావిశద్గీతకీర్తిః||5||

ఇతి వేణురవం రాజన్సర్వభూతమనోహరమ్
శ్రుత్వా వ్రజస్త్రియః సర్వా వర్ణయన్త్యోఽభిరేభిరే||6||

శ్రీగోప్య ఊచుః
అక్షణ్వతాం ఫలమిదం న పరం విదామః
సఖ్యః పశూననవివేశయతోర్వయస్యైః
వక్త్రం వ్రజేశసుతయోరనవేణుజుష్టం
యైర్వా నిపీతమనురక్తకటాక్షమోక్షమ్||7||

చూతప్రవాలబర్హస్తబకోత్పలాబ్జ మాలానుపృక్తపరిధానవిచిత్రవేశౌ
మధ్యే విరేజతురలం పశుపాలగోష్ఠ్యాం రఙ్గే యథా నటవరౌ క్వచ గాయమానౌ||8||

గోప్యః కిమాచరదయం కుశలం స్మ వేణుర్
దామోదరాధరసుధామపి గోపికానామ్

భుఙ్క్తే స్వయం యదవశిష్టరసం హ్రదిన్యో
హృష్యత్త్వచోఽశ్రు ముముచుస్తరవో యథార్యః ॥9॥

వృన్దావనం సఖి భువో వితనోతి కీర్తిం
యద్దేవకీసుతపదామ్బుజలబ్ధలక్ష్మి
గోవిన్దవేణుమను మత్తమయూరనృత్యం
ప్రేక్ష్యాద్రిసాన్వవరతాన్యసమస్తసత్త్వమ్ ॥10॥

ధన్యాః స్మ మూఢగతయోఽపి హరిణ్య ఏతా
యా నన్దనన్దనముపాత్తవిచిత్రవేశమ్
ఆకర్ణ్య వేణురణితం సహకృష్ణసారాః
పూజాం దధుర్విరచితాం ప్రణయావలోకైః ॥11॥

కృష్ణం నిరీక్ష్య వనితోత్సవరూపశీలం
శ్రుత్వా చ తత్క్వణితవేణువివిక్తగీతమ్
దేవ్యో విమానగతయః స్మరనున్నసారా
భ్రశ్యత్ప్రసూనకబరా ముముహుర్వినీవ్యః ॥12॥

గావశ్చ కృష్ణముఖనిర్గతవేణుగీత
పీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబన్త్యః
శావాః స్నుతస్తనపయఃకవలాః స్మ తస్థుర్
గోవిన్దమాత్మని దృశాశ్రుకలాః స్పృశన్త్యః ॥13॥

ప్రాయో బతామ్బ విహగా మునయో వనేఽస్మిన్
కృష్ణేక్షితం తదుదితం కలవేణుగీతమ్
ఆరుహ్య యే ద్రుమభుజాన్రుచిరప్రవాలాన్
శృణ్వన్తి మీలితదృశో విగతాన్యవాచః ॥14॥

నద్యస్తదా తదుపధార్య ముకున్దగీతమ్
ఆవర్తలక్షితమనోభవభగ్నవేగాః
ఆలిఙ్గనస్థగితమూర్మిభుజైర్మురారేర్
గృహ్ణన్తి పాదయుగలం కమలోపహారాః ॥15॥

దృష్ట్వాతపే వ్రజపశూన్సహ రామగోపైః
సఞ్చారయన్తమను వేణుముదీరయన్తమ్
ప్రేమప్రవృద్ధ ఉదితః కుసుమావలీభిః
సఖ్యుర్వ్యధాత్స్వవపుషామ్బుద ఆతపత్రమ్ ॥16॥

పూర్ణాః పులిన్ద్య ఉరుగాయపదాబ్జరాగ
శ్రీకుఙ్కుమేన దయితాస్తనమణ్డితేన
తద్దర్శనస్మరరుజస్తృణరూషితేన
లిమ్పన్త్య ఆననకుచేషు జహుస్తదాధిమ్ ॥17॥

హన్తాయమద్రిరబలా హరిదాసవర్యో
యద్రామకృష్ణచరణస్పరశప్రమోదః
మానం తనోతి సహగోగణయోస్తయోర్యత్

పానీయసూయవసకన్దరకన్దమూలైః ॥18॥

గా గోపకైరనువనం నయతోరుదార
వేణుస్వనైః కలపదైస్తనుభృత్సు సఖ్యః
అస్పన్దనం గతిమతాం పులకస్తరుణాం
నిర్యోగపాశకృతలక్షణయోర్విచిత్రమ్ ॥19॥

ఏవంవిధా భగవతో యా వృన్దావనచారిణః
వర్ణయన్త్యో మిథో గోప్యః క్రీడాస్తన్మయతాం యయుః ॥20॥

అధ్యాయము – 22

శ్రీశుక ఉవాచ
హేమన్తే ప్రథమే మాసి నన్దవ్రజకమారికాః
చేరుర్హవిష్యం భుఞ్జానాః కాత్యాయన్యర్చనవ్రతమ్ ॥1॥

ఆప్లుత్యామ్భసి కాలిన్ద్యా జలాన్తే చోదితేఽరుణే
కృత్వా ప్రతికృతిం దేవీమానర్చుర్నృప సైకతీమ్ ॥2॥

గన్ధైర్మాల్యైః సురభిభిర్బలిభిర్ధూపదీపకైః
ఉచ్చావచైశ్చోపహారైః ప్రవాలఫలతణ్డులైః ॥3॥

కాత్యాయని మహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి
నన్దగోపసుతం దేవి పతిం మే కురు తే నమః
ఇతి మన్త్రం జపన్త్యస్తాః పూజాం చక్రుః కమారికాః ॥4॥

ఏవం మాసం వ్రతం చేరుః కుమార్యః కృష్ణచేతసః
భద్రకాలీం సమానర్చుర్భూయాన్నన్దసుతః పతిః ॥5॥

ఊషస్యుత్థాయ గోత్రైః స్వైరన్యోన్యాబద్ధబాహవః
కృష్ణముచ్చైర్జగుర్యాన్త్యః కాలిన్ద్యాం స్నాతుమన్వహమ్ ॥6॥

నద్యాః కదాచిదాగత్య తీరే నిక్షిప్య పూర్వవత్
వాసాంసి కృష్ణం గాయన్త్యో విజహ్రుః సలిలే ముదా ॥7॥

భగవాంస్తదభిప్రేత్య కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః
వయస్యైరావృతస్తత్ర గతస్తత్కర్మసిద్ధయే ॥8॥

తాసాం వాసాంస్యుపాదాయ నీపమారుహ్య సత్వరః
హసద్భిః ప్రహసన్బాలైః పరిహాసమువాచ హ ॥9॥

అత్రాగత్యాబలాః కామం స్వం స్వం వాసః ప్రగృహ్యతామ్
సత్యం బ్రవాణి నో నర్మ యద్యూయం వ్రతకర్శితాః ॥10॥

న మయోదితపూర్వం వా అనృతం తదిమే విదుః
ఏకైకశః ప్రతీచ్ఛధ్వం సహైవేతి సుమధ్యమాః ॥11॥

తస్య తత్క్ష్వేలితం దృష్ట్వా గోప్యః ప్రేమపరిప్లుతాః
వ్రీడితాః ప్రేక్ష్య చాన్యోన్యం జాతహాసా న నిర్యయుః ||12 ||

ఏవం బ్రువతి గోవిన్దే నర్మణాక్షిప్తచేతసః
ఆకణ్ఠమగ్నాః శీతోదే వేపమానాస్తమబ్రువన్ ||13 ||

మానయం భోః కృథాస్త్వాం తు నన్దగోపసుతం ప్రియమ్
జానీమోఽఙ్గ వ్రజశ్లాఘ్యం దేహి వాసాంసి వేపితాః ||14 ||

శ్యామసున్దర తే దాస్యః కరవామ తవోదితమ్
దేహి వాసాంసి ధర్మజ్ఞ నో చేద్రాజ్ఞే బ్రువామ హే ||15 ||

శ్రీభగవానువాచ
భవత్యో యది మే దాస్యో మయోక్తం వా కరిష్యథ
అత్రాగత్య స్వవాసాంసి ప్రతీచ్ఛత శుచిస్మితాః
నో చేన్నాహం ప్రదాస్యే కిం క్రుద్ధో రాజా కరిష్యతి ||16 ||

తతో జలాశయాత్సర్వా దారికాః శీతవేపితాః
పాణిభ్యాం యోనిమాచ్ఛాద్య ప్రోత్తేరుః శీతకర్శితాః ||17 ||

భగవానాహతా వీక్ష్య శుద్ధ భావప్రసాదితః
స్కన్ధే నిధాయ వాసాంసి ప్రీతః ప్రోవాచ సస్మితమ్ ||18 ||

యూయం వివస్త్రా యదపో ధృతవ్రతా వ్యగాహతైతత్తదు దేవహేలనమ్
బద్ధ్వాఞ్జలిం మూర్ధ్న్యపనుత్తయేఽంహసః కృత్వా నమోఽధోవసనం ప్రగృహ్యతామ్ ||19 ||

ఇత్యచ్యుతేనాభిహితం వ్రజాబలా మత్వా వివస్త్రాప్లవనం వ్రతచ్యుతిమ్
తత్పూర్తికామాస్తదశేషకర్మణాం సాక్షాత్కృతం నేమురవద్యమృగ్యతః ||20 ||

తాస్తథావనతా దృష్ట్వా భగవాన్దేవకీసుతః
వాసాంసి తాభ్యః ప్రాయచ్ఛత్కరుణస్తేన తోషితః ||21 ||

దృఢం ప్రలబ్ధాస్త్రపయా చ హాపితాః
ప్రస్తోభితాః క్రీడనవచ్చ కారితాః
వస్త్రాణి చైవాపహృతాన్యథాప్యముం
తా నాభ్యసూయన్ప్రియసఙ్గనిర్వృతాః ||22 ||

పరిధాయ స్వవాసాంసి ప్రేష్ఠసఙ్గమసజ్జితాః
గృహీతచిత్తా నో చేలుస్తస్మిన్లజ్జాయితేక్షణాః ||23 ||

తాసాం విజ్ఞాయ భగవాన్స్వపాదస్పర్శకామ్యయా
ధృతవ్రతానాం సఙ్కల్పమాహ దామోదరోఽబలాః ||24 ||

సఙ్కల్పో విదితః సాధ్వ్యో భవతీనాం మదర్చనమ్
మయానుమోదితః సోఽసౌ సత్యో భవితుమర్హతి ||25 ||

న మయ్యావేశితధియాం కామః కామాయ కల్పతే

భర్జితా క్వథితా ధానాః ప్రాయో బీజాయ నేశతే ॥26॥

యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథా క్షపాః
యదుద్దిశ్య వ్రతమిదం చేరురార్యార్చనం సతీః ॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాదిష్టా భగవతా లబ్ధకామాః కుమారికాః
ధ్యాయన్త్యస్తత్పదామ్భోజమ్కృచ్ఛ్రాన్నిర్వివిశుర్వ్రజమ్ ॥28॥

అథ గోపైః పరివృతో భగవాన్దేవకీసుతః
వృన్దావనాద్గతో దూరం చారయన్గాః సహాగ్రజః ॥29॥

నిదఘార్కాతపే తిగ్మే ఛాయాభిః స్వాభిరాత్మనః
ఆతపత్రాయితాన్వీక్ష్య ద్రుమానాహ వ్రజౌకసః ॥30॥

హే స్తోకకృష్ణ హే అంశో శ్రీదామన్సుబలార్జున
విశాల వృషభౌజస్విన్దేవప్రస్థ వరూథప ॥31॥

పశ్యతైతాన్మహాభాగాన్పరార్థైకాన్తజీవితాన్
వాతవర్షాతపహిమాన్సహన్తో వారయన్తి నః ॥32॥

అహో ఏషాం వరం జన్మ సర్వ ప్రాణ్యుపజీవనమ్
సుజనస్యేవ యేషాం వై విముఖా యాన్తి నార్థినః ॥33॥

పత్రపుష్పఫలచ్ఛాయా మూలవల్కలదారుభిః
గన్ధనిర్యాసభస్మాస్థి తోక్మైః కామాన్వితన్వతే ॥34॥

ఏతావజ్జన్మసాఫల్యం దేహినామిహ దేహిషు
ప్రాణైరర్థైర్ధియా వాచా శ్రేయఆచరణం సదా ॥35॥

ఇతి ప్రవాలస్తబక ఫలపుష్పదలోత్కరైః
తరూణాం నమ్రశాఖానాం మధ్యతో యమునాం గతః ॥36॥

తత్ర గాః పాయయిత్వాపః సుమృష్టాః శీతలాః శివాః
తతో నృప స్వయం గోపాః కామం స్వాదు పపుర్జలమ్ ॥37॥

తస్యా ఉపవనే కామం చారయన్తః పశూన్నృప
కృష్ణరామావుపాగమ్య క్షుధార్తా ఇదమబ్రవన్ ॥38॥

అధ్యాయము – 23

శ్రీగోప ఊచుః
రామ రామ మహాబాహో కృష్ణ దుష్టనిబర్హణ
ఏషా వై బాధతే క్షున్నస్తచ్ఛాన్తిం కర్తుమర్హథః ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి విజ్ఞాపితో గోపైర్భగవాన్దేవకీసుతః

భక్తాయా విప్రభార్యాయాః ప్రసీదన్నిదమబ్రవీత్॥2॥

ప్రయాత దేవయజనం బ్రాహ్మణా బ్రహ్మవాదినః
సత్రమాఙ్గిరసం నామ హ్యాసతే స్వర్గకామ్యయా॥3॥

తత్ర గత్వౌదనం గోపా యాచతాస్మద్విసర్జితాః
కీర్తయన్తో భగవత ఆర్యస్య మమ చాభిధామ్॥4॥

ఇత్యాదిష్టా భగవతా గత్వా యాచన్త తే తథా
కృతాఞ్జలిపుటా విప్రాన్దణ్డవత్పతితా భువి॥5॥

హే భూమిదేవాః శృణుత కృష్ణస్యాదేశకారిణః
ప్రాప్తాఞ్జానీత భద్రం వో గోపాన్నో రామచోదితాన్॥6॥

గాశ్చారయన్తావవిదూర ఓదనం రామాచ్యుతౌ వో లషతో బుభుక్షితౌ
తయోర్ద్విజా ఓదనమర్థినోర్యది శ్రద్ధా చ వో యచ్ఛత ధర్మవిత్తమాః॥7॥

దీక్షాయాః పశుసంస్థాయాః సౌత్రామణ్యాశ్చ సత్తమాః
అన్యత్ర దీక్షితస్యాపి నాన్నమశ్నన్హి దుష్యతి॥8॥

ఇతి తే భగవద్యాచ్ఞాం శృణ్వన్తోఽపి న శుశ్రువుః
క్షుద్రాశా భూరికర్మాణో బాలిశా వృద్ధమానినః॥9॥

దేశః కాలః పృథగ్ద్రవ్యం మన్త్రతన్త్రర్త్విజోఽగ్నయః
దేవతా యజమానశ్చ క్రతుర్ధర్మశ్చ యన్మయః॥10॥

తం బ్రహ్మ పరమం సాక్షాద్భగవన్తమధోక్షజమ్
మనుష్యదృష్ట్యా దుష్ప్రజ్ఞా మర్త్యాత్మానో న మేనిరే॥11॥

న తే యదోమితి ప్రోచుర్న నేతి చ పరన్తప
గోపా నిరాశాః ప్రత్యేత్య తథోచుః కృష్ణరామయోః॥12॥

తదుపాకర్ణ్య భగవాన్ప్రహస్య జగదీశ్వరః
వ్యాజహార పునర్గోపాన్దర్శయన్లౌకికీం గతిమ్॥13॥

మాం జ్ఞాపయత పత్నీభ్యః ససఙ్కర్షణమాగతమ్
దాస్యన్తి కామమన్నం వః స్నిగ్ధా మయ్యుషితా ధియా॥14॥

గత్వాథ పత్నీశాలాయాం దృష్ట్వాసీనాః స్వలఙ్కృతాః
నత్వా ద్విజసతీర్గోపాః ప్రశ్రితా ఇదమబ్రువన్॥15॥

నమో వో విప్రపత్నీభ్యో నిబోధత వచాంసి నః
ఇతోఽవిదూరే చరతా కృష్ణేనేహేషితా వయమ్॥16॥

గాశ్చారయన్స గోపాలైః సరామో దూరమాగతః
బుభుక్షితస్య తస్యాన్నం సానుగస్య ప్రదీయతామ్॥17॥

శ్రుత్వాచ్యుతముపాయాతం నిత్యం తద్దర్శనోత్సుకాః
తత్కథాక్షిప్తమనసో బభూవుర్జాతసమ్భ్రమాః ॥18॥

చతుర్విధం బహుగుణమన్నమాదాయ భాజనైః
అభిసస్రుః ప్రియం సర్వాః సముద్రమివ నిమ్నగాః ॥19॥

నిషిధ్యమానాః పతిభిర్భ్రాతృభిర్బన్ధుభిః సుతైః
భగవత్యుత్తమశ్లోకే దీర్ఘశ్రుత ధృతాశయాః ॥20॥

యమునోపవనేऽశోక నవపల్లవమణ్డితే
విచరన్తం వృతం గోపైః సాగ్రజం దదృశుః స్త్రియః ॥21॥

శ్యామం హిరణ్యపరిధిం వనమాల్యబర్హ
ధాతుప్రవాలనటవేషమనవ్రతాంసే
విన్యస్తహస్తమితరేణ ధునానమబ్జం
కర్ణోత్పలాలకకపోలముఖాబ్జహాసమ్ ॥22॥

ప్రాయఃశ్రుతప్రియతమోదయకర్ణపూరైర్
యస్మిన్నిమగ్నమనసస్తమథాక్షిరన్ధ్రైః
అన్తః ప్రవేశ్య సుచిరం పరిరభ్య తాపం
ప్రాజ్ఞం యథాభిమతయో విజహుర్నరేన్ద్ర ॥23॥

తాస్తథా త్యక్తసర్వాశాః ప్రాప్తా ఆత్మదిదృక్షయా
విజ్ఞాయాఖిలదృగ్ద్రష్టా ప్రాహ ప్రహసితాననః ॥24॥

స్వాగతం వో మహాభాగా ఆస్యతాం కరవామ కిమ్
యన్నో దిదృక్షయా ప్రాప్తా ఉపపన్నమిదం హి వః ॥25॥

నన్వద్ధా మయి కుర్వన్తి కుశలాః స్వార్థదర్శినః
అహైతుక్యవ్యవహితాం భక్తిమాత్మప్రియే యథా ॥26॥

ప్రాణబుద్ధిమనఃస్వాత్మ దారాపత్యధనాదయః
యత్సమ్పర్కాత్ప్రియా ఆసంస్తతః కో న్వపరః ప్రియః ॥27॥

తద్యాత దేవయజనం పతయో వో ద్విజాతయః
స్వసత్రం పారయిష్యన్తి యుష్మాభిర్గృహమేధినః ॥28॥

శ్రీపత్న్య ఊచుః
మైవం విభోऽర్హతి భవాన్గదితుం నృశంసం
సత్యం కురుష్వ నిగమం తవ పదమూలమ్
ప్రాప్తా వయం తులసిదామ పదావసృష్టం
కేశైర్నివోఢుమతిలఙ్ఘ్య సమస్తబన్ధూన్ ॥29॥

గృహ్ణన్తి నో న పతయః పితరౌ సుతా వా
న భ్రాతృబన్ధుసుహృదః కుత ఏవ చాన్యే
తస్మాద్భవత్ప్రపదయోః పతితాత్మనాం నో

నాన్యా భవేద్గతిరరిన్దమ తద్విధేహి ॥30॥

శ్రీభగవానువాచ
పతయో నాభ్యసూయేరన్పితృభ్రాతృసుతాదయః
లోకాశ్చ వో మయోపేతా దేవా అప్యనుమన్వతే ॥31॥

న ప్రీతయేఽనురాగాయ హ్యఙ్గసఙ్గో నృణామిహ
తన్మనో మయి యుఞ్జానా అచిరాన్మామవాప్స్యథ ॥32॥

శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయి భావోఽనుకీర్తనాత్
న తథా సన్నికర్షేణ ప్రతియాత తతో గృహాన్ ॥33॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తా ద్విజపత్న్యస్తా యజ్ఞవాటం పునర్గతాః
తే చానసూయవస్తాభిః స్త్రీభిః సత్రమపారయన్ ॥34॥

తత్రైకా విధృతా భర్త్రా భగవన్తం యథాశ్రుతమ్
హృదోపగుహ్య విజహౌ దేహం కర్మానుబన్ధనమ్ ॥35॥

భగవానపి గోవిన్దస్తేనైవాన్నేన గోపకాన్
చతుర్విధేనాశయిత్వా స్వయం చ బుభుజే ప్రభుః ॥36॥

ఏవం లీలానరవపుర్నృలోకమనుశీలయన్
రేమే గోగోపగోపీనాం రమయన్రూపవాక్కృతైః ॥37॥

అథానుస్మృత్య విప్రాస్తే అన్వతప్యన్కృతాగసః
యద్విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞామహన్మ నృవిడమ్బయోః ॥38॥

దృష్ట్వా స్త్రీణాం భగవతి కృష్ణే భక్తిమలౌకికీమ్
ఆత్మానం చ తయా హీనమనుతప్తా వ్యగర్హయన్ ॥39॥

ధిగ్జన్మ నస్త్రివృద్యత్తద్ధిగ్వ్రతం ధిగ్బహుజ్ఞతామ్
ధిక్కులం ధిక్క్రియాదాక్ష్యం విముఖా యే త్వధోక్షజే ॥40॥

నూనం భగవతో మాయా యోగినామపి మోహినీ
యద్వయం గురవో నృణాం స్వార్థే ముహ్యామహే ద్విజాః ॥41॥

అహో పశ్యత నారీణామపి కృష్ణే జగద్గురౌ
దురన్తభావం యోఽవిధ్యన్మృత్యుపాశాన్గృహాభిధాన్ ॥42॥

నాసాం ద్విజాతిసంస్కారో న నివాసో గురావపి
న తపో నాత్మమీమాంసా న శౌచం న క్రియాః శుభాః ॥43॥

తథాపి హ్యుత్తమఃశ్లోకే కృష్ణే యోగేశ్వరేశ్వరే
భక్తిర్దృఢా న చాస్మాకం సంస్కారాదిమతామపి ॥44॥

నను స్వార్థవిమూఢానాం ప్రమత్తానాం గృహేహయా

అహో నః స్మారయామాస గోపవాక్యైః సతాం గతిః॥45॥

అన్యథా పూర్ణకామస్య కైవల్యాద్యశిషాం పతేః
ఈశితవ్యైః కిమస్మాభిరీశస్యైతద్విడమ్బనమ్॥46॥

హిత్వాన్యాన్భజతే యం శ్రీః పాదస్పర్శాశయాసకృత్
స్వాత్మదోషాపవర్గేణ తద్యాచ్ఞా జనమోహినీ॥47॥

దేశః కాలః పృథగ్ద్రవ్యం మన్త్రతన్త్రర్త్విజోఽగ్నయః
దేవతా యజమానశ్చ క్రతుర్ధర్మశ్చ యన్మయః॥48॥

స ఏవ భగవాన్సాక్షాద్విష్ణుర్యోగేశ్వరేశ్వరః
జాతో యదుష్విత్యాశృణ్మ హ్యపి మూఢా న విద్మహే॥49॥

తస్మై నమో భగవతే కృష్ణాయాకుణ్ఠమేధసే
యన్మాయామోహితధియో భ్రమామః కర్మవర్త్మసు॥50॥

స వై న ఆద్యః పురుషః స్వమాయామోహితాత్మనామ్
అవిజ్ఞతానుభావానాం క్షన్తుమర్హత్యతిక్రమమ్॥51॥

ఇతి స్వాఘమనుస్మృత్య కృష్ణే తే కృతహేలనాః
దిదృక్షవో వ్రజమథ కంసాద్భీతా న చాచలన్॥52॥

అధ్యాయము – 24

శ్రీశుక ఉవాచ
భగవానపి తత్రైవ బలదేవేన సంయుతః
అపశ్యన్నివసన్గోపానిన్ద్రయాగకృతోద్యమాన్॥1॥

తదభిజ్ఞోఽపి భగవాన్సర్వాత్మా సర్వదర్శనః
ప్రశ్రయావనతోఽపృచ్ఛద్వృద్ధాన్నన్దపురోగమాన్॥2॥

కథ్యతాం మే పితః కోఽయం సమ్భ్రమో వ ఉపాగతః
కిం ఫలం కస్య వోద్దేశః కేన వా సాధ్యతే మఖః॥3॥

ఏతద్బ్రూహి మహాన్కామో మహ్యం శుశ్రూషవే పితః
న హి గోప్యం హి సధూనాం కృత్యం సర్వాత్మనామిహ
అస్త్యస్వపరదృష్టీనామమిత్రోదాస్తవిద్విషామ్॥4॥

ఉదాసీనోఽరివద్వర్జ్య
ఆత్మవత్సుహృదుచ్యతే॥5॥

జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వా చ కర్మాణి జనోఽయమనుతిష్ఠతి
విదుషః కర్మసిద్ధిః స్యాద్యథా నావిదుషో భవేత్॥6॥

తత్ర తావత్క్రియాయోగో భవతాం కిం విచారితః
అథ వా లౌకికస్తన్మే పృచ్ఛతః సాధు భణ్యతామ్॥7॥

శ్రీనన్ద ఉవాచ
పర్జన్యో భగవానిన్ద్రో మేఘాస్తస్యాత్మమూర్తయః
తేఽభివర్షన్తి భూతానాం ప్రీణనం జీవనం పయః ॥8॥

తం తాత వయమన్యే చ వార్ముచాం పతిమీశ్వరమ్
ద్రవ్యైస్తద్రేతసా సిద్ధైర్యజన్తే క్రతుభిర్నరాః ॥9॥

తచ్ఛేషేణోపజీవన్తి త్రివర్గఫలహేతవే
పుంసాం పురుషకారాణాం పర్జన్యః ఫలభావనః ॥10॥

య ఏనం విసృజేద్ధర్మం పరమ్పర్యాగతం నరః
కామాద్ద్వేషాద్భయాల్లోభాత్స వై నాప్నోతి శోభనమ్ ॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ
వచో నిశమ్య నన్దస్య తథాన్యేషాం వ్రజౌకసామ్
ఇన్ద్రాయ మన్యుం జనయన్పితరం ప్రాహ కేశవః ॥12॥

శ్రీభగవానువాచ
కర్మణా జాయతే జన్తుః కర్మణైవ ప్రలీయతే
సుఖం దుఃఖం భయం క్షేమం కర్మణైవాభిపద్యతే ॥13॥

అస్తి చేదీశ్వరః కశ్చిత్ఫలరూప్యన్యకర్మణామ్
కర్తారం భజతే సోఽపి న హ్యకర్తుః ప్రభుర్హి సః ॥14॥

కిమిన్ద్రేణేహ భూతానాం స్వస్వకర్మానువర్తినామ్
అనీశేనాన్యథా కర్తుం స్వభావవిహితం నృణామ్ ॥15॥

స్వభావతన్త్రో హి జనః స్వభావమనువర్తతే
స్వభావస్థమిదం సర్వం సదేవాసురమానుషమ్ ॥16॥

దేహానుచ్చావచాఞ్జన్తుః ప్రాప్యోత్సృజతి కర్మణా
శత్రుర్మిత్రముదాసీనః కర్మైవ గురురీశ్వరః ॥17॥

తస్మాత్సమ్పూజయేత్కర్మ స్వభావస్థః స్వకర్మకృత్
అఞ్జసా యేన వర్తేత తదేవాస్య హి దైవతమ్ ॥18॥

ఆజీవ్యైకతరం భావం యస్త్వన్యముపజీవతి
న తస్మాద్విన్దతే క్షేమం జారాన్నార్యసతీ యథా ॥19॥

వర్తేత బ్రహ్మణా విప్రో రాజన్యో రక్షయా భువః
వైశ్యస్తు వార్తయా జీవేచ్ఛూద్రస్తు ద్విజసేవయా ॥20॥

కృషివాణిజ్యగోరక్షా కుసీదం తూర్యముచ్యతే
వార్తా చతుర్విధా తత్ర వయం గోవృత్తయోఽనిశమ్ ॥21॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి స్థిత్యుత్పత్త్యన్తహేతవః
రజసోత్పద్యతే విశ్వమన్యోన్యం వివిధం జగత్ ॥22॥

రజసా చోదితా మేఘా వర్షన్త్యమ్బూని సర్వతః
ప్రజాస్తైరేవ సిధ్యన్తి మహేన్ద్రః కిం కరిష్యతి ॥23॥

న నః పురోజనపదా న గ్రామా న గృహా వయమ్
వనౌకసస్తాత నిత్యం వనశైలనివాసినః ॥24॥

తస్మాద్గవాం బ్రాహ్మణానామద్రేశ్చారభ్యతాం మఖః
య ఇన్ద్రయాగసమ్భారాస్తైరయం సాధ్యతాం మఖః ॥25॥

పచ్యన్తాం వివిధాః పాకాః సూపాన్తాః పాయసాదయః
సంయావాపూపశష్కుల్యః సర్వదోహశ్చ గృహ్యతామ్ ॥26॥

హూయన్తామగ్నయః సమ్యగ్బ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవాదిభిః
అన్నం బహుగుణం తేభ్యో దేయం వో ధేనుదక్షిణాః ॥27॥

అన్యేభ్యశ్చాశ్వచాణ్డాల పతితేభ్యో యథార్హతః
యవసం చ గవాం దత్త్వా గిరయే దీయతాం బలిః ॥28॥

స్వలఙ్కృతా భుక్తవన్తః స్వనులిప్తాః సువాససః
ప్రదక్షిణాం చ కురుత గోవిప్రానలపర్వతాన్ ॥29॥

ఏతన్మమ మతం తాత క్రియతాం యది రోచతే
అయం గోబ్రాహ్మణాద్రీణాం మహ్యం చ దయితో మఖః ॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ
కాలాత్మనా భగవతా శక్రదర్పజిఘాంసయా
ప్రోక్తం నిశమ్య నన్దాద్యాః సాధ్వగృహ్ణన్త తద్వచః ॥31॥

తథా చ వ్యదధుః సర్వం యథాహ మధుసూదనః
వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం తద్ద్రవ్యేణ గిరిద్విజాన్ ॥32॥

ఉపహృత్య బలీన్సమ్యగాదృతా యవసం గవామ్
గోధనాని పురస్కృత్య గిరిం చక్రుః ప్రదక్షిణమ్ ॥33॥

అనాంస్యనడుద్యుక్తాని తే చారుహ్య స్వలఙ్కృతాః
గోప్యశ్చ కృష్ణవీర్యాణి గాయన్త్యః సద్విజాశిషః ॥34॥

కృష్ణస్త్వన్యతమం రూపం గోపవిశ్రమ్భణం గతః
శైలోఽస్మీతి బ్రువన్భూరి బలిమాదద్బృహద్వపుః ॥35॥

తస్మై నమో వ్రజజనైః సహ చక్ర ఆత్మనాత్మనే
అహో పశ్యత శైలోఽసౌ రూపీ నోఽనుగ్రహం వ్యధాత్ ॥36॥

ఏషోఽవజానతో మర్త్యాన్కామరూపీ వనౌకసః
హన్తి హ్యస్మై నమస్యామః శర్మణే ఆత్మనో గవామ్ ॥37॥

ఇత్యద్రిగోద్విజమఖం వాసుదేవప్రచోదితాః

యథా విధాయ తే గోపా సహకృష్ణా వ్రజం యయుః ||38||

అధ్యాయము – 25

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇన్ద్రస్తదాత్మనః పూజాం విజ్ఞాయ విహతాం నృప
గోపేభ్యః కృష్ణనాథేభ్యో నన్దాదిభ్యశ్చుకోప హ ||1||

గణం సాంవర్తకం నామ మేఘానాం చాన్తకారిణామ్
ఇన్ద్రః ప్రచోదయత్క్రుద్ధో వాక్యం చాహేశమాన్యుత ||2||

అహో శ్రీమదమాహాత్మ్యం గోపానాం కాననౌకసామ్
కృష్ణం మర్త్యముపాశ్రిత్య యే చక్రుర్దేవహేలనమ్ ||3||

యథాదృఢైః కర్మమయైః క్రతుభిర్నామనౌనిభైః
విద్యామాన్వీక్షికీం హిత్వా తితీర్షన్తి భవార్ణవమ్ ||4||

వాచాలం బాలిశం స్తబ్ధమజ్ఞం పణ్డితమానినమ్
కృష్ణం మర్త్యముపాశ్రిత్య గోపా మే చక్రురప్రియమ్ ||5||

ఏషాం శ్రియావలిప్తానాం కృష్ణేనాధ్మాపితాత్మనామ్
ధునుత శ్రీమదస్తమ్భం పశూన్నయత సఙ్క్షయమ్ ||6||

అహం చైరావతం నాగమారుహ్యానువ్రజే వ్రజమ్
మరుద్గణైర్మహావేగైర్నన్దగోష్ఠజిఘాంసయా ||7||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం మఘవతాజ్ఞప్తా మేఘా నిర్ముక్తబన్ధనాః
నన్దగోకులమాసారైః పీడయామాసురోజసా ||8||

విద్యోతమానా విద్యుద్భిః స్తనన్తః స్తనయిత్నుభిః
తీవ్రైర్మరుద్గణైర్నున్నా వవృషుర్జలశర్కరాః ||9||

స్థూణాస్థూలా వర్షధారా ముఞ్చత్స్వభ్రేష్వభీక్ష్ణశః
జలౌఘైః ప్లావ్యమానా భూర్నాదృశ్యత నతోన్నతమ్ ||10||

అత్యాసారాతివాతేన పశవో జాతవేపనాః
గోపా గోప్యశ్చ శీతార్తా గోవిన్దం శరణం యయుః ||11||

శిరః సుతాంశ్చ కాయేన ప్రచ్ఛాద్యాసారపీడితాః
వేపమానా భగవతః పాదమూలముపాయయుః ||12||

కృష్ణ కృష్ణ మహాభాగ త్వన్నాథం గోకులం ప్రభో
త్రాతుమర్హసి దేవాన్నః కుపితాద్భక్తవత్సల ||13||

శిలావర్షాతివాతేన హన్యమానమచేతనమ్
నిరీక్ష్య భగవాన్మేనే కుపితేన్ద్రకృతం హరిః ||14||

అపర్త్వత్యుల్బణం వర్షమతివాతం శిలామయమ్
స్వయాగే విహతేఽస్మాభిరిన్ద్రో నాశాయ వర్షతి ॥15॥

తత్ర ప్రతివిధిం సమ్యగాత్మయోగేన సాధయే
లోకేశమానినాం మౌఢ్యాద్ధనిష్యే శ్రీమదం తమః ॥16॥

న హి సద్భావయుక్తానాం సురాణామీశవిస్మయః
మత్తోఽసతాం మానభఙ్గః ప్రశమాయోపకల్పతే ॥17॥

తస్మాన్మచ్ఛరణం గోష్ఠం మన్నాథం మత్పరిగ్రహమ్
గోపాయే స్వాత్మయోగేన సోఽయం మే వ్రత ఆహితః ॥18॥

ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన కృత్వా గోవర్ధనాచలమ్
దధార లీలయా విష్ణుశ్ఛత్రాకమివ బాలకః ॥19॥

అథాహ భగవాన్గోపాన్హేఽమ్బ తాత వ్రజౌకసః
యథోపజోషం విశత గిరిగర్తం సగోధనాః ॥20॥

న త్రాస ఇహ వః కార్యో మద్ధస్తాద్రినిపాతనాత్
వాతవర్షభయేనాలం తత్త్రాణం విహితం హి వః ॥21॥

తథా నిర్వివిశుర్గర్తం కృష్ణాశ్వాసితమానసః
యథావకాశం సధనాః సవ్రజాః సోపజీవినః ॥22॥

క్షుత్తృడ్వ్యథాం సుఖాపేక్షాం హిత్వా తైర్వ్రజవాసిభిః
వీక్ష్యమాణో దధారాద్రిం సప్తాహం నాచలత్పదాత్ ॥23॥

కృష్ణయోగానుభావం తం నిశమ్యేన్ద్రోఽతివిస్మితః
నిస్తమ్భో భ్రష్టసఙ్కల్పః స్వాన్మేఘాన్సన్న్యవారయత్ ॥24॥

ఖం వ్యభ్రముదితాదిత్యం వాతవర్షం చ దారుణమ్
నిశమ్యోపరతం గోపాన్గోవర్ధనధరోఽబ్రవీత్ ॥25॥

నిర్యాత త్యజత త్రాసం గోపాః సస్త్రీధనార్భకాః
ఉపారతం వాతవర్షం వ్యుదప్రాయాశ్చ నిమ్నగాః ॥26॥

తతస్తే నిర్యయుర్గోపాః స్వం స్వమాదాయ గోధనమ్
శకటోఢోపకరణం స్త్రీబాలస్థవిరాః శనైః ॥27॥

భగవానపి తం శైలం స్వస్థానే పూర్వవత్ప్రభుః
పశ్యతాం సర్వభూతానాం స్థాపయామాస లీలయా ॥28॥

తం ప్రేమవేగాన్నిర్భృతా వ్రజౌకసో
యథా సమీయుః పరిరమ్భణాదిభిః
గోప్యశ్చ సస్నేహమపూజయన్ముదా
దధ్యక్షతాద్భిర్యుయుజుః సదాశిషః ॥29॥

యశోదా రోహిణీ నన్దో రామశ్చ బలినాం వరః
కృష్ణమాలిఙ్గ్య యుయుజురాశిషః స్నేహకాతరాః ||30||

దివి దేవగణాః సిద్ధాః సాధ్యా గన్ధర్వచారణాః
తుష్టువుర్ముముచుస్తుష్టాః పుష్పవర్షాణి పార్థివ ||31||

శఙ్ఖదున్దుభయో నేదుర్దివి దేవప్రచోదితాః
జగుర్గన్ధర్వపతయస్తుమ్బురుప్రముఖా నృప ||32||

తతోఽనురక్తైః పశుపైః పరిశ్రితో రాజన్స్వగోష్ఠం సబలోఽవ్రజద్ధరిః
తథావిధాన్యస్య కృతాని గోపికా గాయన్త్య ఈయుర్ముదితా హృదిస్పృశః ||33||

అధ్యాయము – 26

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవంవిధాని కర్మాణి గోపాః కృష్ణస్య వీక్ష్య తే
అతద్వీర్యవిదః ప్రోచుః సమభ్యేత్య సువిస్మితాః ||1||

బాలకస్య యదేతాని కర్మాణ్యత్యద్భుతాని వై
కథమర్హత్యసౌ జన్మ గ్రామ్యేష్వాత్మజుగుప్సితమ్ ||2||

యః సప్తహాయనో బాలః కరేణైకేన లీలయా
కథం బిభ్రద్గిరివరం పుష్కరం గజరాడివ ||3||

తోకేనామీలితాక్షేణ పూతనాయా మహౌజసః
పీతః స్తనః సహ ప్రాణైః కాలేనేవ వయస్తనోః ||4||

హిన్వతోఽధః శయానస్య మాస్యస్య చరణావుదక్
అనోఽపతద్విపర్యస్తం రుదతః ప్రపదాహతమ్ ||5||

ఏకహాయన ఆసీనో హ్రియమాణో విహాయసా
దైత్యేన యస్తృణావర్తమహన్కణ్ఠగ్రహాతురమ్ ||6||

క్వచిద్ధైయఙ్గవస్తైన్యే మాత్రా బద్ధ ఉదూఖలే
గచ్ఛన్నర్జునయోర్మధ్యే బాహుభ్యాం తావపాతయత్ ||7||

వనే సఞ్చారయన్వత్సాన్సరామో బాలకైర్వృతః
హన్తుకామం బకం దోర్భ్యాం ముఖతోఽరిమపాటయత్ ||8||

వత్సేషు వత్సరూపేణ ప్రవిశన్తం జిఘాంసయా
హత్వా న్యపాతయత్తేన కపిత్థాని చ లీలయా ||9||

హత్వా రాసభదైతేయం తద్బన్ధూంశ్చ బలాన్వితః
చక్రే తాలవనం క్షేమం పరిపక్వఫలాన్వితమ్ ||10||

ప్రలమ్బం ఘాతయిత్వోగ్రం బలేన బలశాలినా
అమోచయద్వ్రజపశూన్గోపాంశ్చారణ్యవహ్నితః ||11||

ఆశీవిషతమాహీన్ద్రం దమిత్వా విమదం హ్రదాత్
ప్రసహ్యోద్వాస్య యమునాం చక్రేఽసౌ నిర్విషోదకామ్॥12॥

దుస్త్యజశ్చానురాగోఽస్మిన్సర్వేషాం నో వ్రజౌకసామ్
నన్ద తే తనయేఽస్మాసు తస్యాప్యౌత్పత్తికః కథమ్॥13॥

క్వ సప్తహాయనో బాలః క్వ మహాద్రివిధారణమ్
తతో నో జాయతే శఙ్కా వ్రజనాథ తవాత్మజే॥14॥

శ్రీనన్ద ఉవాచ
శ్రూయతాం మే వచో గోపా వ్యేతు శఙ్కా చ వోఽర్భకే
ఏనమ్కుమారముద్దిశ్య గర్గో మే యదువాచ హ॥15॥

వర్ణాస్త్రయః కిలాస్యాసన్గృహ్ణతోఽనుయుగం తనూః
శుక్లో రక్తస్తథా పీత ఇదానీం కృష్ణతాం గతః॥16॥

ప్రాగయం వసుదేవస్య క్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః
వాసుదేవ ఇతి శ్రీమానభిజ్ఞాః సమ్ప్రచక్షతే॥17॥

బహూని సన్తి నామాని రూపాణి చ సుతస్య తే
గుణ కర్మానురూపాణి తాన్యహం వేద నో జనాః॥18॥

ఏష వః శ్రేయ ఆధాస్యద్గోపగోకులనన్దనః
అనేన సర్వదుర్గాణి యూయమఞ్జస్తరిష్యథ॥19॥

పురానేన వ్రజపతే సాధవో దస్యుపీడితాః
అరాజకే రక్ష్యమాణా జిగ్యుర్దస్యూన్సమేధితాః॥20॥

య ఏతస్మిన్మహాభాగే ప్రీతిం కుర్వన్తి మానవాః
నారయోఽభిభవన్త్యేతాన్విష్ణుపక్షానివాసురాః॥21॥

తస్మాన్నన్ద కుమారోఽయం నారాయణసమో గుణైః
శ్రియా కీర్త్యానుభావేన తత్కర్మసు న విస్మయః॥22॥

ఇత్యద్ధా మాం సమాదిశ్య గర్గే చ స్వగృహం గతే
మన్యే నారాయణస్యాంశం కృష్ణమక్లిష్టకారిణమ్॥23॥

ఇతి నన్దవచః శ్రుత్వా గర్గగీతం తం వ్రజౌకసః
ముదితా నన్దమానర్చుః కృష్ణం చ గతవిస్మయాః॥24॥

దేవే వర్షతి యజ్ఞవిప్లవరుషా వజ్రాస్మవర్షానిలైః
సీదత్పాలపశుస్త్రియాత్మశరణం దృష్ట్వానుకమ్ప్యుత్స్మయన్
ఉత్పాట్యైకకరేణ శైలమబలో లీలోచ్ఛిలీన్ధ్రం యథా
బిభ్రద్గోష్ఠమపాన్మహేన్ద్రమదభిత్ప్రీయాన్న ఇన్ద్రో గవామ్॥25॥

అధ్యాయము – 27

శ్రీశుక ఉవాచ
గోవర్ధనే ధృతే శైలే ఆసారాద్రక్షితే వ్రజే
గోలోకాదావ్రజత్కృష్ణం సురభిః శక్ర ఏవ చ ||1 ||

వివిక్త ఉపసఙ్గమ్య వ్రీడీతః కృతహేలనః
పస్పర్శ పాదయోరేనం కిరీటేనార్కవర్చసా ||2 ||

దృష్టశ్రుతానుభావోఽస్య కృష్ణస్యామితతేజసః
నష్టత్రిలోకేశమద ఇదమాహ కృతాఞ్జలిః ||3 ||

ఇన్ద్ర ఉవాచ
విశుద్ధసత్త్వం తవ ధామ శాన్తం తపోమయం ధ్వస్తరజస్తమస్కమ్
మాయామయోఽయం గుణసమ్ప్రవాహో న విద్యతే తే గ్రహణానుబన్ధః ||4 ||

కుతో ను తద్ధేతవ ఈశ తత్కృతా లోభాదయో యేఽబుధలిఙ్గభావాః
తథాపి దణ్డం భగవాన్బిభర్తి ధర్మస్య గుప్త్యై ఖలనిగ్రహాయ ||5 ||

పితా గురుస్త్వం జగతామధీశో దురత్యయః కాల ఉపాత్తదణ్డః
హితాయ చేచ్ఛాతనుభిః సమీహసే మానం విధున్వఞ్జగదీశమానినామ్ ||6 ||

యే మద్విధాజ్ఞా జగదీశమానినస్త్వాం వీక్ష్య కాలేఽభయమాశు తన్మదమ్
హిత్వార్యమార్గం ప్రభజన్త్యపస్మయా ఈహా ఖలానామపి తేఽనుశాసనమ్ ||7 ||

స త్వం మమైశ్వర్యమదప్లుతస్య కృతాగసస్తేఽవిదుషః ప్రభావమ్
క్షన్తుం ప్రభోఽథార్హసి మూఢచేతసో మైవం పునర్భూన్మతిరీశ మేఽసతీ ||8 ||

తవావతారోఽయమధోక్షజేహ భువో భరాణామురుభారజన్మనామ్
చమూపతీనామభవాయ దేవ భవాయ యుష్మచ్చరణానువర్తినామ్ ||9 ||

నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహాత్మనే
వాసుదేవాయ కృష్ణాయ సాత్వతాం పతయే నమః ||10 ||

స్వచ్ఛన్దోపాత్తదేహాయ విశుద్ధజ్ఞానమూర్తయే
సర్వస్మై సర్వబీజాయ సర్వభూతాత్మనే నమః ||11 ||

మయేదం భగవన్గోష్ఠ నాశాయాసారవాయుభిః
చేష్టితం విహతే యజ్ఞే మానినా తీవ్రమన్యునా ||12 ||

త్వయేశానుగృహీతోఽస్మి ధ్వస్తస్తమ్భో వృథోద్యమః
ఈశ్వరం గురుమాత్మానం త్వామహం శరణం గతః ||13 ||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం సఙ్కీర్తితః కృష్ణో మఘోనా భగవానముమ్
మేఘగమ్భీరయా వాచా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ||14 ||

శ్రీభగవానువాచ
మయా తేఽకారి మఘవన్మఖభఙ్గోఽనుగృహ్ణతా

మదనుస్మృతయే నిత్యం మత్తస్యేన్ద్రశ్రియా భృశమ్ ||15||

మామైశ్వర్యశ్రీమదాన్ధో దణ్డ పాణిం న పశ్యతి
తం భ్రంశయామి సమ్పద్భ్యో యస్య చేచ్ఛామ్యనుగ్రహమ్ ||16||

గమ్యతాం శక్ర భద్రం వః క్రియతాం మేఽనుశాసనమ్
స్థీయతాం స్వాధికారేషు యుక్తైర్వః స్తమ్భవర్జితైః ||17||

అథాహ సురభిః కృష్ణమభివన్ద్య మనస్వినీ
స్వసన్తానైరుపామన్త్ర్య గోపరూపిణమీశ్వరమ్ ||18||

సురభిరువాచ
కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్విశ్వాత్మన్విశ్వసమ్భవ
భవతా లోకనాథేన సనాథా వయమచ్యుత ||19||

త్వం నః పరమకం దైవం త్వం న ఇన్ద్రో జగత్పతే
భవాయ భవ గోవిప్ర దేవానాం యే చ సాధవః ||20||

ఇన్ద్రం నస్త్వాభిషేక్ష్యామో బ్రహ్మణా చోదితా వయమ్
అవతీర్ణోఽసి విశ్వాత్మన్భూమేర్భారాపనుత్తయే ||21||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం కృష్ణముపామన్త్ర్య సురభిః పయసాత్మనః
జలైరాకాశగఙ్గాయా ఐరావతకరోద్ధృతైః ||22||

ఇన్ద్రః సురర్షిభిః సాకం చోదితో దేవమాతృభిః
అభ్యసిఞ్చత దాశార్హం గోవిన్ద ఇతి చాభ్యధాత్ ||23||

తత్రాగతాస్తుమ్బురునారదాదయో గన్ధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః
జగుర్యశో లోకమలాపహం హరేః సురాఙ్గనాః సన్ననృతుర్ముదాన్వితాః ||24||

తం తుష్టువుర్దేవనికాయకేతవో హ్యవాకిరంశ్చాద్భుతపుష్పవృష్టిభిః
లోకాః పరాం నిర్వృతిమాప్నువంస్త్రయో గావస్తదా గామనయన్పయోద్రుతామ్ ||25||

నానారసౌఘాః సరితో వృక్షా ఆసన్మధుస్రవాః
అకృష్టపచ్యౌషధయో గిరయోఽబిభ్రనున్మణీన్ ||26||

కృష్ణేఽభిషిక్త ఏతాని సర్వాణి కురునన్దన
నిర్వైరాణ్యభవంస్తాత క్రూరాణ్యపి నిసర్గతః ||27||

ఇతి గోగోకులపతిం గోవిన్దమభిషిచ్య సః
అనుజ్ఞాతో యయౌ శక్రో వృతో దేవాదిభిర్దివమ్ ||28||

అధ్యాయము – 28

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఏకాదశ్యాం నిరాహారః సమభ్యర్చ్య జనార్దనమ్

స్నాతుం నన్దస్తు కాలిన్ద్యాం ద్వాదశ్యాం జలమావిశత్॥1॥

తం గృహీత్వానయద్భృత్యో వరుణస్యాసురోఽన్తికమ్
అవజ్ఞాయాసురీం వేలాం ప్రవిష్టముదకం నిశి॥2॥

చుక్రుశుస్తమపశ్యన్తః కృష్ణ రామేతి గోపకాః
భగవాంస్తదుపశ్రుత్య పితరం వరుణాహృతమ్
తదన్తికం గతో రాజన్స్వానామభయదో విభుః॥3॥

ప్రాప్తం వీక్ష్య హృషీకేశం లోకపాలః సపర్యయా
మహత్యా పూజయిత్వాహ తద్దర్శనమహోత్సవః॥4॥

శ్రీవరుణ ఉవాచ
అద్య మే నిభృతో దేహోఽద్యైవార్థోఽధిగతః ప్రభో
త్వత్పాదభాజో భగవన్నవాపుః పారమధ్వనః॥5॥

నమస్తుభ్యం భగవతే బ్రహ్మణే పరమాత్మనే
న యత్ర శ్రూయతే మాయా లోకసృష్టివికల్పనా॥6॥

అజానతా మామకేన మూఢేనాకార్యవేదినా
ఆనీతోఽయం తవ పితా తద్భవాన్క్షన్తుమర్హతి॥7॥

మమాప్యనుగ్రహం కృష్ణ కర్తుమర్హస్యశేషదృక్
గోవిన్ద నీయతామేష పితా తే పితృవత్సల॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం ప్రసాదితః కృష్ణో భగవానీశ్వరేశ్వరః
ఆదాయాగాత్స్వపితరం బన్ధూనాం చావహన్ముదమ్॥9॥

నన్దస్త్వతీన్ద్రియం దృష్ట్వా లోకపాలమహోదయమ్
కృష్ణే చ సన్నతిం తేషాం జ్ఞాతిభ్యో విస్మితోఽబ్రవీత్॥10॥

తే చౌత్సుక్యధియో రాజన్మత్వా గోపాస్తమీశ్వరమ్
అపి నః స్వగతిం సూక్ష్మాముపాధాస్యదధీశ్వరః॥11॥

ఇతి స్వానాం స భగవాన్విజ్ఞాయాఖిలదృక్స్వయమ్
సఙ్కల్పసిద్ధయే తేషాం కృపయైతదచిన్తయత్॥12॥

జనో వై లోక ఏతస్మిన్నవిద్యాకామకర్మభిః
ఉచ్చావచాసు గతిషు న వేద స్వాం గతిం భ్రమన్॥13॥

ఇతి సఞ్చిన్త్య భగవాన్మహాకారుణికో హరిః
దర్శయామాస లోకం స్వం గోపానాం తమసః పరమ్॥14॥

సత్యం జ్ఞానమనన్తం యద్బ్రహ్మజ్యోతిః సనాతనమ్
యద్ధి పశ్యన్తి మునయో గుణాపాయే సమాహితాః॥15॥

తే తు బ్రహ్మహ్రదమ్నీతా మగ్నాః కృష్ణేన చోద్ధృతాః
దదృశుర్బ్రహ్మణో లోకం యత్రాక్రూరోఽధ్యగాత్పురా॥16॥

నన్దాదయస్తు తం దృష్ట్వా పరమానన్దనివృతాః
కృష్ణం చ తత్ర ఛ్ఛన్దోభిః స్తూయమానం సువిస్మితాః॥17॥

అధ్యాయము – 29

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
భగవానపి తా రాత్రీః శారదోత్ఫుల్లమల్లికాః
వీక్ష్య రన్తుం మనశ్చక్రే యోగమాయాముపాశ్రితః॥1॥

తదోడురాజః కకుభః కరైర్ముఖం ప్రాచ్యా విలిమ్పన్నరుణేన శన్తమైః
స చర్షణీనాముదగాచ్ఛుచో మృజన్ప్రియః ప్రియాయా ఇవ దీర్ఘదర్శనః॥2॥

దృష్ట్వా కుముద్వన్తమఖణ్డమణ్డలం
రమాననాభం నవకుఙ్కుమారుణమ్
వనం చ తత్కోమలగోభీ రఞ్జితం
జగౌ కలం వామదృశాం మనోహరమ్॥3॥

నిశమ్య గీతాం తదనఙ్గవర్ధనం వ్రజస్త్రియః కృష్ణగృహీతమానసాః
ఆజగ్మురన్యోన్యమలక్షితోద్యమాః స యత్ర కాన్తో జవలోలకుణ్డలాః॥4॥

దుహన్త్యోఽభియయుః కాశ్చిద్దోహం హిత్వా సముత్సుకాః
పయోఽధిశ్రిత్య సంయావమనుద్వాస్యాపరా యయుః॥5॥

పరివేషయన్త్యస్తద్ధిత్వా పాయయన్త్యః శిశూన్పయః
శుశ్రూషన్త్యః పతీన్కాశ్చిదశ్నన్త్యోఽపాస్య భోజనమ్॥6॥

లిమ్పన్త్యః ప్రమృజన్త్యోఽన్యా అఞ్జన్త్యః కాశ్చ లోచనే
వ్యత్యస్తవస్త్రాభరణాః కాశ్చిత్కృష్ణాన్తికం యయుః॥7॥

తా వార్యమాణాః పతిభిః పితృభిర్భ్రాతృబన్ధుభిః
గోవిన్దాపహృతాత్మానో న న్యవర్తన్త మోహితాః॥8॥

అన్తర్గృహగతాః కాశ్చిద్గోప్యోఽలబ్ధవినిర్గమాః
కృష్ణం తద్భావనాయుక్తా దధ్యుర్మీలితలోచనాః॥9॥

దుఃసహప్రేష్ఠవిరహ తీవ్రతాపధుతాశుభాః
ధ్యానప్రాప్తాచ్యుతాశ్లేష నిర్వృత్యా క్షీణమఙ్గలాః॥10॥

తమేవ పరమాత్మానం జారబుద్ధ్యాపి సఙ్గతాః
జహుర్గుణమయం దేహం సద్యః ప్రక్షీణబన్ధనాః॥11॥

శ్రీపరీక్షిదువాచ
కృష్ణం విదుః పరం కాన్తం న తు బ్రహ్మతయా మునే

గుణప్రవాహోపరమస్తాసాం గుణధియాం కథమ్ ॥12॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఉక్తం పురస్తాదేతత్తే చైద్యః సిద్ధిం యథా గతః
ద్విషన్నపి హృషీకేశం కిముతాధోక్షజప్రియాః ॥13॥

నృణాం నిఃశ్రేయసార్థాయ వ్యక్తిర్భగవతో నృప
అవ్యయస్యాప్రమేయస్య నిర్గుణస్య గుణాత్మనః ॥14॥

కామం క్రోధం భయం స్నేహమైక్యం సౌహృదమేవ చ
నిత్యం హరౌ విదధతో యాన్తి తన్మయతాం హి తే ॥15॥

న చైవం విస్మయః కార్యో భవతా భగవత్యజే
యోగేశ్వరేశ్వరే కృష్ణే యత ఏతద్విముచ్యతే ॥16॥

తా దృష్ట్వాన్తికమాయాతా భగవాన్వ్రజయోషితః
అవదద్వదతాం శ్రేష్ఠో వాచః పేశైర్విమోహయన్ ॥17॥

శ్రీభగవానువాచ
స్వాగతం వో మహాభాగాః ప్రియం కిం కరవాణి వః
వ్రజస్యానామయం కచ్చిద్బ్రూతాగమనకారణమ్ ॥18॥

రజన్యేషా ఘోరరూపా ఘోరసత్త్వనిషేవితా
ప్రతియాత వ్రజం నేహ స్థేయం స్త్రీభిః సుమధ్యమాః ॥19॥

మాతరః పితరః పుత్రా భ్రాతరః పతయశ్చ వః
విచిన్వన్తి హ్యపశ్యన్తో మా కృఢ్వం బన్ధుసాధ్వసమ్ ॥20॥

దృష్టం వనం కుసుమితం రాకేశకరరఞ్జితమ్
యమునానిలలీలైజత్తరుపల్లవశోభితమ్ ॥21॥

తద్యాత మా చిరం గోష్ఠం శుశ్రూషధ్వం పతీన్సతీః
క్రన్దన్తి వత్సా బాలాశ్చ తాన్పాయయత దుహ్యత ॥22॥

అథ వా మదభిస్నేహాద్భవత్యో యన్త్రితాశయాః
ఆగతా హ్యుపపన్నం వః ప్రీయన్తే మయి జన్తవః ॥23॥

భర్తుః శుశ్రూషణం స్త్రీణాం పరో ధర్మో హ్యమాయయా
తద్బన్ధూనాం చ కల్యాణః ప్రజానాం చానుపోషణమ్ ॥24॥

దుఃశీలో దుర్భగో వృద్ధో జడో రోగ్యధనోఽపి వా
పతిః స్త్రీభిర్న హాతవ్యో లోకేప్సుభిరపాతకీ ॥25॥

అస్వర్గ్యమయశస్యం చ ఫల్గు కృచ్ఛ్రం భయావహమ్
జుగుప్సితం చ సర్వత్ర హ్యౌపపత్యం కులస్త్రియః ॥26॥

శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయి భావోఽనుకీర్తనాత్

న తథా సన్నికర్షేణ ప్రతియాత తతో గృహాన్ ॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి విప్రియమాకర్ణ్య గోప్యో గోవిన్దభాషితమ్
విషణ్ణా భగ్నసఙ్కల్పాశ్చిన్తామాపుర్దురత్యయామ్ ॥28॥

కృత్వా ముఖాన్యవ శుచః శ్వసనేన శుష్యద్
బిమ్బాధరాణి చరణేన భువః లిఖన్త్యః
అస్రైరుపాత్తమసిభిః కుచకుఙ్కుమాని
తస్థుర్మృజన్త్య ఉరుదుఃఖభరాః స్మ తూష్ణీమ్ ॥29॥

ప్రేష్ఠం ప్రియేతరమివ ప్రతిభాషమాణం
కృష్ణం తదర్థవినివర్తితసర్వకామాః
నేత్రే విమృజ్య రుదితోపహతే స్మ కిఞ్చిత్
సంరమ్భగద్గదగిరోఽబ్రువతానురక్తాః ॥30॥

శ్రీగోప్య ఊచుః
మైవం విభోఽర్హతి భవాన్గదితుం నృశంసం
సన్త్యజ్య సర్వవిషయాంస్తవ పాదమూలమ్
భక్తా భజస్వ దురవగ్రహ మా త్యజాస్మాన్
దేవో యథాదిపురుషో భజతే ముముక్షూన్ ॥31॥

యత్పత్యపత్యసుహృదామనువృత్తిరఙ్గ
స్త్రీణాం స్వధర్మ ఇతి ధర్మవిదా త్వయోక్తమ్
అస్త్వేవమేతదుపదేశపదే త్వయీశే
ప్రేష్ఠో భవాంస్తనుభృతాం కిల బన్ధురాత్మా ॥32॥

కుర్వన్తి హి త్వయి రతిం కుశలాః స్వ ఆత్మన్
నిత్యప్రియే పతిసుతాదిభిరార్తిదైః కిమ్
తన్నః ప్రసీద పరమేశ్వర మా స్మ ఛిన్ద్యా
ఆశాం ధృతాం త్వయి చిరాదరవిన్దనేత్ర ॥33॥

చిత్తం సుఖేన భవతాపహృతం గృహేషు
యన్నిర్విశత్యుత కరావపి గృహ్యకృత్యే
పాదౌ పదం న చలతస్తవ పాదమూలాద్
యామః కథం వ్రజమథో కరవామ కిం వా ॥34॥

సిఞ్చాఙ్గ నస్త్వదధరామృతపూరకేణ
హాసావలోకకలగీతజహృచ్ఛయాగ్నిమ్
నో చేద్వయం విరహజాగ్న్యుపయుక్తదేహా
ధ్యానేన యామ పదయోః పదవీం సఖే తే ॥35॥

యర్హ్యమ్బుజాక్ష తవ పాదతలం రమాయా
దత్తక్షణం క్వచిదరణ్యజనప్రియస్య
అస్ప్రాక్ష్మ తత్ప్రభృతి నాన్యసమక్షమఞ్జః
స్థాతుంస్త్వయాభిరమితా బత పారయామః ॥36॥

శ్రీర్యత్పదామ్బుజరజశ్చకమే తులస్యా
లబ్ధ్వాపి వక్షసి పదం కిల భృత్యజుష్టమ్
యస్యాః స్వవీక్షణ ఉతాన్యసురప్రయాసస్
తద్వద్వయం చ తవ పాదరజః ప్రపన్నాః ॥37॥

తన్నః ప్రసీద వృజినార్దన తేఽఙ్ఘ్రిమూలం
ప్రాప్తా విసృజ్య వసతీస్త్వదుపాసనాశాః
త్వత్సున్దరస్మితనిరీక్షణతీవ్రకామ
తప్తాత్మనాం పురుషభూషణ దేహి దాస్యమ్ ॥38॥

వీక్ష్యాలకావృతముఖం తవ కుణ్డలశ్రీ
గణ్డస్థలాధరసుధం హసితావలోకమ్
దత్తాభయం చ భుజదణ్డయుగం విలోక్య
వక్షః శ్రియైకరమణం చ భవామ దాస్యః ॥39॥

కా స్త్ర్యఙ్గ తే కలపదాయతవేణుగీత
సమ్మోహితార్యచరితాన్న చలేత్త్రిలోక్యామ్
త్రైలోక్యసౌభగమిదం చ నిరీక్ష్య రూపం
యద్గోద్విజద్రుమమృగాః పులకాన్యబిభ్రన్ ॥40॥

వ్యక్తం భవాన్వ్రజభయార్తిహరోఽభిజాతో
దేవో యథాదిపురుషః సురలోకగోప్తా
తన్నో నిధేహి కరపఙ్కజమార్తబన్ధో
తప్తస్తనేషు చ శిరఃసు చ కిఙ్కరీణామ్ ॥41॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి విక్లవితం తాసాం శ్రుత్వా యోగేశ్వరేశ్వరః
ప్రహస్య సదయం గోపీరాత్మారామోఽప్యరీరమత్ ॥42॥

తాభిః సమేతాభిరుదారచేష్టితః ప్రియేక్షణోత్ఫుల్లముఖీభిరచ్యుతః
ఉదారహాసద్విజకున్దదీధతిర్వ్యరోచతైణాఙ్క ఇవోడుభిర్వృతః ॥43॥

ఉపగీయమాన ఉద్గాయన్వనితాశతయూథపః
మాలాం బిభ్రద్వైజయన్తీం వ్యచరన్మణ్డయన్వనమ్ ॥44॥

నద్యాః పులినమావిశ్య గోపీభిర్హిమవాలుకమ్
జుష్టం తత్తరలానన్ది కుముదామోదవాయునా ॥45॥

బాహుప్రసారపరిరమ్భకరాలకోరు నీవీస్తనాలభననర్మనఖాగ్రపాతైః
క్ష్వేల్యావలోకహసితైర్వ్రజసున్దరీణాముత్తమ్భయన్రతిపతిం రమయాం చకార ॥46॥

ఏవం భగవతః కృష్ణాల్లబ్ధమానా మహాత్మనః
ఆత్మానం మేనిరే స్త్రీణాం మానిన్యో హ్యధికం భువి ॥47॥

తాసాం తత్సౌభగమదం వీక్ష్య మానం చ కేశవః
ప్రశమాయ ప్రసాదాయ తత్రైవాన్తరధీయత ॥48॥

అధ్యాయము – 30

శ్రీశుక ఉవాచ
అన్తర్హితే భగవతి సహసైవ వ్రజాఙ్గనాః
అతప్యంస్తమచక్షాణాః కరిణ్య ఇవ యూథపమ్॥1॥

గత్యానురాగస్మితవిభ్రమేక్షితైర్మనోరమాలాపవిహారవిభ్రమైః
ఆక్షిప్తచిత్తాః ప్రమదా రమాపతేస్తాస్తా విచేష్టా జగృహుస్తదాత్మికాః॥2॥

గతిస్మితప్రేక్షణభాషణాదిషు ప్రియాః ప్రియస్య ప్రతిరూఢమూర్తయః
అసావహం త్విత్యబలాస్తదాత్మికా న్యవేదిషుః కృష్ణవిహారవిభ్రమాః॥3॥

గాయన్త్య ఉచ్చైరముమేవ సంహతా విచిక్యురున్మత్తకవద్వనాద్వనమ్
పప్రచ్ఛురాకాశవదన్తరం బహిర్భూతేషు సన్తం పురుషం వనస్పతీన్॥4॥

దృష్టో వః కచ్చిదశ్వత్థ ప్లక్ష న్యగ్రోధ నో మనః
నన్దసూనుర్గతో హృత్వా ప్రేమహాసావలోకనైః॥5॥

కచ్చిత్కురబకాశోక నాగపున్నాగచమ్పకాః
రామానుజో మానినీనామితో దర్పహరస్మితః॥6॥

కచ్చిత్తులసి కల్యాణి గోవిన్దచరణప్రియే
సహ త్వాలికులైర్బిభ్రద్దృష్టస్తేఽతిప్రియోఽచ్యుతః॥7॥

మాలత్యదర్శి వః కచ్చిన్మల్లికే జాతియూథికే
ప్రీతిం వో జనయన్యాతః కరస్పర్శేన మాధవః॥8॥

చూతప్రియాలపనసాసనకోవిదార జమ్బ్వర్కబిల్వబకులామ్రకదమ్బనీపాః
యేఽన్యే పరార్థభవకా యమునోపకూలాః శంసన్తు కృష్ణపదవీం రహితాత్మనాం నః॥9॥

కిం తే కృతం క్షితి తపో బత కేశవాఙ్ఘ్రి
స్పర్శోత్సవోత్పులకితాఙ్గరుహైర్విభాసి
అప్యఙ్ఘ్రిసమ్భవ ఉరుక్రమవిక్రమాద్వా
ఆహో వరాహవపుషః పరిరమ్భణేన॥10॥

అప్యేణపత్న్యుపగతః ప్రియయేహ గాత్రైస్
తన్వన్దృశాం సఖి సునిర్వృతిమచ్యుతో వః
కాన్తాఙ్గసఙ్గకుచకుఙ్కుమరఞ్జితాయాః
కున్దస్రజః కులపతేరిహ వాతి గన్ధః॥11॥

బాహుం ప్రియాంస ఉపధాయ గృహీతపద్మో
రామానుజస్తులసికాలికులైర్మదాన్ధైః
అన్వీయమాన ఇహ వస్తరవః ప్రణామం
కిం వాభినన్దతి చరన్ప్రణయావలోకైః॥12॥

పృచ్ఛతేమా లతా బాహూనప్యాశ్లిష్టా వనస్పతేః

నూనం తత్కరజస్పృష్టా బిభ్రత్యుత్పులకాన్యహో ॥13॥

ఇత్యున్మత్తవచో గోప్యః కృష్ణాన్వేషణకాతరాః
లీలా భగవతస్తాస్తా హ్యనుచక్రుస్తదాత్మికాః ॥14॥

కస్యాచిత్పూతనాయన్త్యాః కృష్ణాయన్త్యపిబత్స్తనమ్
తోకయిత్వా రుదత్యన్యా పదాహన్శకటాయతీమ్ ॥15॥

దైత్యాయిత్వా జహారాన్యామేకో కృష్ణార్భభావనామ్
రిఙ్గయామాస కాప్యఙ్ఘ్రీ కర్షన్తీ ఘోషనిఃస్వనైః ॥16॥

కృష్ణరామాయితే ద్వే తు గోపాయన్త్యశ్చ కాశ్చన
వత్సాయతీం హన్తి చాన్యా తత్రైకా తు బకాయతీమ్ ॥17॥

ఆహూయ దూరగా యద్వత్కృష్ణస్తమనువర్తతీమ్
వేణుం క్వణన్తీం క్రీడన్తీమన్యాః శంసన్తి సాధ్వితి ॥18॥

కస్యాఞ్చిత్స్వభుజం న్యస్య చలన్త్యాహాపరా నను
కృష్ణోఽహం పశ్యత గతిం లలితామితి తన్మనాః ॥19॥

మా భైష్ట వాతవర్షాభ్యాం తత్త్రాణం విహితం మయ
ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన యతన్త్యున్నిదధేఽమ్బరమ్ ॥20॥

ఆరుహ్యైకా పదాక్రమ్య శిరస్యాహాపరాం నృప
దుష్టాహే గచ్ఛ జాతోఽహం ఖలానాన్ననుదణ్డకృత్ ॥21॥

తత్రైకోవాచ హే గోపా దావాగ్నిం పశ్యతోల్బణమ్
చక్షూంష్యాశ్వపిదధ్వం వో విధాస్యే క్షేమమఞ్జసా ॥22॥

బద్ధాన్యయా స్రజా కాచిత్తన్వీ తత్ర ఉలూఖలే
బధ్నామి భాణ్డభేత్తారం హైయఙ్గవముషం త్వితి
భీతా సుదృక్పిధాయాస్యం భేజే భీతివిడమ్బనమ్ ॥23॥

ఏవం కృష్ణం పృచ్ఛమానా వృన్దావనలతాస్తరూన్
వ్యచక్షత వనోద్దేశే పదాని పరమాత్మనః ॥24॥

పదాని వ్యక్తమేతాని నన్దసూనోర్మహాత్మనః
లక్ష్యన్తే హి ధ్వజామ్భోజ వజ్రాఙ్కుశయవాదిభిః ॥25॥

తైస్తైః పదైస్తత్పదవీమన్విచ్ఛన్త్యోఽగ్రతోఽబలాః
వధ్వాః పదైః సుపృక్తాని విలోక్యార్తాః సమబ్రువన్ ॥26॥

కస్యాః పదాని చైతాని యాతాయా నన్దసూనునా
అంసన్యస్తప్రకోష్ఠాయాః కరేణోః కరిణా యథా ॥27॥

అనయారాధితో నూనం భగవాన్హరిరీశ్వరః
యన్నో విహాయ గోవిన్దః ప్రీతో యామనయద్రహః ॥28॥

ధన్యా అహో అమీ ఆల్యో గోవిన్దాఙ్ఘ్ర్యబ్జరేణవః
యాన్బ్రహ్మేశౌ రమా దేవీ దధుర్మూర్ధ్న్యఘనుత్తయే ||29||

తస్యా అమూని నః క్షోభం కుర్వన్త్యుచ్చైః పదాని యత్
యైకాపహృత్య గోపీనామ్రహో భుఙ్క్తేఽచ్యుతాధరమ్
న లక్ష్యన్తే పదాన్యత్ర తస్యా నూనం తృణాఙ్కురైః
ఖిద్యత్సుజాతాఙ్ఘ్రితలాముచ్ఛిన్యే ప్రేయసీం ప్రియః ||30||

ఇమాన్యధికమగ్నాని పదాని వహతో వధూమ్
గోప్యః పశ్యత కృష్ణస్య భారాక్రాన్తస్య కామినః
అత్రావరోపితా కాన్తా పుష్పహేతోర్మహాత్మనా ||31||

అత్ర ప్రసూనావచయః ప్రియార్థే ప్రేయసా కృతః
ప్రపదాక్రమణ ఏతే పశ్యతాసకలే పదే ||32||

కేశప్రసాధనం త్వత్ర కామిన్యాః కామినా కృతమ్
తాని చూడయతా కాన్తాముపవిష్టమిహ ధ్రువమ్ ||33||

రేమే తయా చాత్మరత ఆత్మారామోఽప్యఖణ్డితః
కామినాం దర్శయన్దైన్యం స్త్రీణాం చైవ దురాత్మతామ్ ||34||

ఇత్యేవం దర్శయన్త్యస్తాశ్చేరుర్గోప్యో విచేతసః
యాం గోపీమనయత్కృష్ణో విహాయాన్యాః స్త్రియో వనే ||35||

సా చ మేనే తదాత్మానం వరిష్ఠం సర్వయోషితామ్
హిత్వా గోపీః కామయానా మామసౌ భజతే ప్రియః ||36||

తతో గత్వా వనోద్దేశం దృప్తా కేశవమబ్రవీత్
న పారయేఽహం చలితుం నయ మాం యత్ర తే మనః ||37||

ఏవముక్తః ప్రియామాహ స్కన్ధ ఆరుహ్యతామితి
తతశ్చాన్తర్దధే కృష్ణః సా వధూరన్వతప్యత ||38||

హా నాథ రమణ ప్రేష్ఠ క్వాసి క్వాసి మహాభుజ
దాస్యాస్తే కృపణాయా మే సఖే దర్శయ సన్నిధిమ్ ||39||

శ్రీశుక ఉవాచ
అన్విచ్ఛన్త్యో భగవతో మార్గం గోప్యోఽవిదూరితః
దదృశుః ప్రియవిశ్లేషాన్మోహితాం దుఃఖితాం సఖీమ్ ||40||

తయా కథితమాకర్ణ్య మానప్రాప్తిం చ మాధవాత్
అవమానం చ దౌరాత్మ్యాద్విస్మయం పరమం యయుః ||41||

తతోఽవిశన్వనం చన్ద్ర జ్యోత్స్నా యావద్విభావ్యతే
తమః ప్రవిష్టమాలక్ష్య తతో నివవృతుః స్త్రియః ||42||

తన్మనస్కాస్తదలాపాస్తద్విచేష్టాస్తదాత్మికాః

తద్గుణానేవ గాయన్త్యో నాత్మగారాణి సస్మరుః ॥43॥

పునః పులినమాగత్య కాలిన్ద్యాః కృష్ణభావనాః
సమవేతా జగుః కృష్ణం తదాగమనకాఙ్క్షితాః ॥44॥

అధ్యాయము – 31

గోప్య ఊచుః
జయతి తేఽధికం జన్మనా వ్రజః శ్రయత ఇన్దిరా శశ్వదత్ర హి
దయిత దృశ్యతాం దిక్షు తావకాస్త్వయి ధృతాసవస్త్వాం విచిన్వతే ॥1॥

శరదుదాశయే సాధుజాతసత్ సరసిజోదరశ్రీముషా దృశా
సురతనాథ తేఽశుల్కదాసికా వరద నిఘ్నతో నేహ కిం వధః ॥2॥

విషజలాప్యయాద్వ్యాలరాక్షసాద్వర్షమారుతాద్వైద్యుతానలాత్
వృషమయాత్మజాద్విశ్వతో భయాదృషభ తే వయం రక్షితా ముహుః ॥3॥

న ఖలు గోపికానన్దనో భవానఖిలదేహినామన్తరాత్మదృక్
విఖనసార్థితో విశ్వగుప్తయే సఖ ఉదేయివాన్సాత్వతాం కులే ॥4॥

విరచితాభయం వృష్ణిధూర్య తే చరణమీయుషాం సంసృతేర్భయాత్
కరసరోరుహం కాన్త కామదం శిరసి ధేహి నః శ్రీకరగ్రహమ్ ॥5॥

వ్రజజనార్తిహన్వీర యోషితాం నిజజనస్మయధ్వంసనస్మిత
భజ సఖే భవత్కిఙ్కరీః స్మ నో జలరుహాననం చారు దర్శయ ॥6॥

ప్రణతదేహినాం పాపకర్షణం తృణచరానుగం శ్రీనికేతనమ్
ఫణిఫణార్పితం తే పదామ్బుజం కృణు కుచేషు నః కృన్ధి హృచ్ఛయమ్ ॥7॥

మధురయా గిరా వల్గువాక్యయా బుధమనోజ్ఞయా పుష్కరేక్షణ
విధికరీరిమా వీర ముహ్యతీరధరసీధునాప్యాయయస్వ నః ॥8॥

తవ కథామృతం తప్తజీవనం కవిభిరీడితం కల్మషాపహమ్
శ్రవణమఙ్గలం శ్రీమదాతతం భువి గృణన్తి యే భూరిదా జనాః ॥9॥

ప్రహసితం ప్రియప్రేమవీక్షణం విహరణం చ తే ధ్యానమఙ్గలమ్
రహసి సంవిదో యా హృది స్పృశః కుహక నో మనః క్షోభయన్తి హి ॥10॥

చలసి యద్వ్రజాచ్చారయన్పశూన్నలినసున్దరం నాథ తే పదమ్
శిలతృణాఙ్కురైః సీదతీతి నః కలిలతాం మనః కాన్త గచ్ఛతి ॥11॥

దినపరిక్షయే నీలకున్తలైర్వనరుహాననం బిభ్రదావృతమ్
ఘనరజస్వలం దర్శయన్ముహుర్మనసి నః స్మరం వీర యచ్ఛసి ॥12॥

ప్రణతకామదం పద్మజార్చితం ధరణిమణ్డనం ధ్యేయమాపది
చరణపఙ్కజం శన్తమం చ తే రమణ నః స్తనేష్వర్పయాధిహన్ ॥13॥

సురతవర్ధనం శోకనాశనం స్వరితవేణునా సుష్ఠు చుమ్బితమ్
ఇతరరాగవిస్మారణం నృణాం వితర వీర నస్తేఽధరామృతమ్ ॥14॥

అటతి యద్భవానహ్ని కాననం త్రుటి యుగాయతే త్వామపశ్యతామ్
కుటిలకున్తలం శ్రీముఖం చ తే జడ ఉదీక్షతాం పక్ష్మకృద్దృశామ్ ॥15॥

పతిసుతాన్వయభ్రాతృబాన్ధవానతివిలఙ్ఘ్య తేఽన్త్యచ్యుతాగతాః
గతివిదస్తవోద్గీతమోహితాః కితవ యోషితః కస్త్యజేన్నిశి ॥16॥

రహసి సంవిదం హృచ్ఛయోదయం ప్రహసితాననం ప్రేమవీక్షణమ్
బృహదురః శ్రియో వీక్ష్య ధామ తే ముహురతిస్పృహా ముహ్యతే మనః ॥17॥

వ్రజవనౌకసాం వ్యక్తిరఙ్గ తే వృజినహన్త్ర్యలం విశ్వమఙ్గలమ్
త్యజ మనాక్చ నస్త్వత్స్పృహాత్మనాం స్వజనహృద్రుజాం యన్నిషూదనమ్ ॥18॥

యత్తే సుజాతచరణామ్బురుహం స్తనేషు
భీతాః శనైః ప్రియ దధీమహి కర్కశేషు
తేనాటవీమటసి తద్వ్యథతే న కిం స్విత్
కూర్పాదిభిర్భ్రమతి ధీర్భవదాయుషాం నః ॥19॥

అధ్యాయము – 32

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి గోప్యః ప్రగాయన్త్యః ప్రలపన్త్యశ్చ చిత్రధా
రురుదుః సుస్వరం రాజన్కృష్ణదర్శనలాలసాః ॥1॥

తాసామావిరభూచ్ఛౌరిః స్మయమానముఖామ్బుజః
పీతామ్బరధరః స్రగ్వీ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః ॥2॥

తం విలోక్యాగతం ప్రేష్ఠం ప్రీత్యుత్ఫుల్లదృశోఽబలాః
ఉత్తస్థుర్యుగపత్సర్వాస్తన్వః ప్రాణమివాగతమ్ ॥3॥

కాచిత్కరామ్బుజం శౌరేర్జగృహేఽఞ్జలినా ముదా
కాచిద్దధార తద్బాహుమంసే చన్దనభూషితమ్ ॥4॥

కాచిదఞ్జలినాగృహ్ణాత్తన్వీ తామ్బూలచర్వితమ్
ఏకా తదఙ్ఘ్రికమలం సన్తప్తా స్తనయోరధాత్ ॥5॥

ఏకా భ్రుకుటిమాబధ్య ప్రేమసంరమ్భవిహ్వలా
ఘ్నన్తీవైక్షత్కటాక్షేపైః సన్దష్టదశనచ్ఛదా ॥6॥

అపరానిమిషద్దృగ్భ్యాం జుషాణా తన్ముఖామ్బుజమ్
ఆపీతమపి నాతృప్యత్సన్తస్తచ్చరణం యథా ॥7॥

తం కాచిన్నేత్రరన్ధ్రేణ హృది కృత్వా నిమీల్య చ
పులకాఙ్గ్యుపగుహ్యాస్తే యోగీవానన్దసమ్ప్లుతా ॥8॥

సర్వాస్తాః కేశవాలోక పరమోత్సవనిర్వృతాః
జహుర్విరహజం తాపం ప్రాజ్ఞం ప్రాప్య యథా జనాః॥9॥

తాభిర్విధూతశోకాభిర్భగవానచ్యుతో వృతః
వ్యరోచతాధికం తాత పురుషః శక్తిభిర్యథా॥10॥

తాః సమాదాయ కాలిన్ద్యా నిర్విశ్య పులినం విభుః
వికసత్కున్దమన్దార సురభ్యనిలషట్పదమ్॥11॥

శరచ్చన్ద్రాంశుసన్దోహ ధ్వస్తదోషాతమః శివమ్
కృష్ణాయా హస్తతరలా చితకోమలవాలుకమ్॥12॥

తద్దర్శనాహ్లాదవిధూతహృద్రుజో మనోరథాన్తం శ్రుతయో యథా యయుః
స్వైరుత్తరీయైః కుచకుఙ్కుమాఙ్కితైరచీక్లృపన్నాసనమాత్మబన్ధవే॥13॥

తత్రోపవిష్టో భగవాన్స ఈశ్వరో యోగేశ్వరాన్తర్హృది కల్పితాసనః
చకాస గోపీపరిషద్గతోఽర్చితస్త్రైలోక్యలక్ష్మ్యేకపదం వపుర్దధత్॥14॥

సభాజయిత్వా తమనఙ్గదీపనం సహాసలీలేక్షణవిభ్రమభ్రువా
సంస్పర్శనేనాఙ్కకృతాఙ్ఘ్రిహస్తయోః సంస్తుత్య ఈషత్కుపితా బభాషిరే॥15॥

శ్రీగోప్య ఊచుః
భజతోఽనుభజన్త్యేక ఏక ఏతద్విపర్యయమ్
నోభయాంశ్చ భజన్త్యేక ఏతన్నో బ్రూహి సాధు భోః॥16॥

శ్రీభగవానువాచ
మిథో భజన్తి యే సఖ్యః స్వార్థైకాన్తోద్యమా హి తే
న తత్ర సౌహృదం ధర్మః స్వార్థార్థం తద్ధి నాన్యథా॥17॥

భజన్త్యభజతో యే వై కరుణాః పితరౌ యథా
ధర్మో నిరపవాదోఽత్ర సౌహృదం చ సుమధ్యమాః॥18॥

భజతోఽపి న వై కేచిద్భజన్త్యభజతః కుతః
ఆత్మారామా హ్యాప్తకామా అకృతజ్ఞా గురుద్రుహః॥19॥

నాహం తు సఖ్యో భజతోఽపి జన్తూన్భజామ్యమీషామనువృత్తివృత్తయే
యథాధనో లబ్ధధనే వినష్టే తచ్చిన్తయాన్యన్నిభృతో న వేద॥20॥

ఏవం మదర్థోజ్ఝితలోకవేద స్వానాఞ్హి వో మయ్యనువృత్తయేఽబలాః
మయాపరోక్షం భజతా తిరోహితం మాసూయితుం మార్హథ తత్ప్రియం ప్రియాః॥21॥

న పారయేఽహం నిరవద్యసంయుజాం స్వసాధుకృత్యం విబుధాయుషాపి వః
యా మాభజన్దుర్జరగేహశృఙ్ఖలాః సంవృశ్చ్య తద్వః ప్రతియాతు సాధునా॥22॥

అధ్యాయము – 33

శ్రీశుక ఉవాచ

ఇత్థం భగవతో గోప్యః శ్రుత్వా వాచః సుపేశలాః
జహుర్విరహజం తాపం తదఙ్గోపచితాశిషః ॥1॥

తత్రారభత గోవిన్దో రాసక్రీడామనువ్రతైః
స్త్రీరత్నైరన్వితః ప్రీతైరన్యోన్యాబద్ధబాహుభిః ॥2॥

రాసోత్సవః సమ్ప్రవృత్తో గోపీమణ్డలమణ్డితః
యోగేశ్వరేణ కృష్ణేన తాసాం మధ్యే ద్వయోర్ద్వయోః
ప్రవిష్టేన గృహీతానాం కణ్ఠే స్వనికటం స్త్రియః
యం మన్యేరన్నభస్తావద్విమానశతసఙ్కులమ్
దివౌకసాం సదారాణామౌత్సుక్యాపహృతాత్మనామ్ ॥3॥

తతో దున్దుభయో నేదుర్నిపేతుః పుష్పవృష్టయః
జగుర్గన్ధర్వపతయః సస్త్రీకాస్తద్యశోఽమలమ్ ॥4॥

వలయానాం నూపురాణాం కిఙ్కిణీనాం చ యోషితామ్
సప్రియాణామభూచ్ఛబ్దస్తుములో రాసమణ్డలే ॥5॥

తత్రాతిశుశుభే తాభిర్భగవాన్దేవకీసుతః
మధ్యే మణీనాం హైమానాం మహామరకతో యథా ॥6॥

పాదన్యాసైర్భుజవిధుతిభిః సస్మితైర్భ్రూవిలాసైర్
భజ్యన్మధ్యైశ్చలకుచపటైః కుణ్డలైర్గణ్డలోలైః
స్విద్యన్ముఖ్యః కవరరసనాగ్రన్థయః కృష్ణవధ్వో
గాయన్త్యస్తం తడిత ఇవ తా మేఘచక్రే విరేజుః ॥7॥

ఉచ్చైర్జగుర్నృత్యమానా రక్తకణ్ఠ్యో రతిప్రియాః
కృష్ణాభిమర్శముదితా యద్గీతేనేదమావృతమ్ ॥8॥

కాచిత్సమం ముకున్దేన స్వరజాతీరమిశ్రితాః
ఉన్నిన్యే పూజితా తేన ప్రీయతా సాధు సాధ్వితి
తదేవ ధ్రువమున్నిన్యే తస్యై మానం చ బహ్వదాత్ ॥9॥

కాచిద్రాసపరిశ్రాన్తా పార్శ్వస్థస్య గదాభృతః
జగ్రాహ బాహునా స్కన్ధం శ్లథద్వలయమల్లికా ॥10॥

తత్రైకాంసగతం బాహుం కృష్ణస్యోత్పలసౌరభమ్
చన్దనాలిప్తమాఘ్రాయ హృష్టరోమా చుచుమ్బ హ ॥11॥

కస్యాశ్చిన్నాట్యవిక్షిప్త కుణ్డలత్విషమణ్డితమ్
గణ్డం గణ్డే సన్దధత్యాః ప్రాదాత్తామ్బూలచర్వితమ్ ॥12॥

నృత్యతీ గాయతీ కాచిత్కూజన్నూపురమేఖలా
పార్శ్వస్థాచ్యుతహస్తాబ్జం శ్రాన్తాధాత్స్తనయోః శివమ్ ॥13॥

గోప్యో లబ్ధ్వాచ్యుతం కాన్తం శ్రియ ఏకాన్తవల్లభమ్

గృహీతకణ్ఠ్యస్తద్దోర్భ్యాం గాయన్త్యస్తమ్విజహ్రిరే ॥14॥

కర్ణోత్పలాలకవిటఙ్కకపోలఘర్మ
వక్త్రశ్రియో వలయనూపురఘోషవాద్యైః
గోప్యః సమం భగవతా ననృతుః స్వకేశ
స్రస్తస్రజో భ్రమరగాయకరాసగోష్ఠ్యామ్ ॥15॥

ఏవం పరిష్వఙ్గకరాభిమర్శ స్నిగ్ధేక్షణోద్దామవిలాసహాసైః
రేమే రమేశో వ్రజసున్దరీభిర్యథార్భకః స్వప్రతిబిమ్బవిభ్రమః ॥16॥

తదఙ్గసఙ్గప్రముదాకులేన్ద్రియాః కేశాన్దుకూలం కుచపట్టికాం వా
నాఞ్జః ప్రతివ్యోఢుమలం వ్రజస్త్రియో విస్రస్తమాలాభరణాః కురూద్వహ ॥17॥

కృష్ణవిక్రీడితం వీక్ష్య ముముహుః ఖేచరస్త్రియః
కామార్దితాః శశాఙ్కశ్చ సగణో విస్మితోఽభవత్ ॥18॥

కృత్వా తావన్తమాత్మానం యావతీర్గోపయోషితః
రేమే స భగవాంస్తాభిరాత్మారామోఽపి లీలయా ॥19॥

తాసాం రతివిహారేణ శ్రాన్తానాం వదనాని సః
ప్రామృజత్కరుణః ప్రేమ్ణా శన్తమేనాఙ్గ పాణినా ॥20॥

గోప్యః స్ఫురత్పురటకుణ్డలకున్తలత్విడ్
గణ్డశ్రియా సుధితహాసనిరీక్షణేన
మానం దధత్య ఋషభస్య జగుః కృతాని
పుణ్యాని తత్కరరుహస్పర్శప్రమోదాః ॥21॥

తాభిర్యుతః శ్రమమపోహితుమఙ్గసఙ్గ
ఘృష్టస్రజః స కుచకుఙ్కుమరఞ్జితాయాః
గన్ధర్వపాలిభిరనుద్రుత ఆవిశద్వాః
శ్రాన్తో గజీభిరిభరాడివ భిన్నసేతుః ॥22॥

సోఽమ్భస్యలం యువతిభిః పరిషిచ్యమానః
ప్రేమ్ణేక్షితః ప్రహసతీభిరితస్తతోఽఙ్గ
వైమానికైః కుసుమవర్షిభిరీడ్యమానో
రేమే స్వయం స్వరతిరత్ర గజేన్ద్రలీలః ॥23॥

తతశ్చ కృష్ణోపవనే జలస్థల ప్రసూనగన్ధానిలజుష్టదిక్తటే
చచార భృఙ్గప్రమదాగణావృతో యథా మదచ్యుద్ద్విరదః కరేణుభిః ॥24॥

ఏవం శశాఙ్కాంశువిరాజితా నిశాః స సత్యకామోఽనురతాబలాగణః
సిషేవ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరతః సర్వాః శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః ॥25॥

శ్రీపరీక్షిదువాచ
సంస్థాపనాయ ధర్మస్య ప్రశమాయేతరస్య చ
అవతీర్ణో హి భగవానంశేన జగదీశ్వరః ॥26॥

స కథం ధర్మసేతూనాం వక్తా కర్తాభిరక్షితా
ప్రతీపమాచరద్బ్రహ్మన్పరదారాభిమర్శనమ్ ॥27॥

ఆప్తకామో యదుపతిః కృతవాన్వై జుగుప్సితమ్
కిమభిప్రాయ ఏతన్నః శంశయం ఛిన్ధి సువ్రత ॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ధర్మవ్యతిక్రమో దృష్ట ఈశ్వరాణాం చ సాహసమ్
తేజీయసాం న దోషాయ వహ్నేః సర్వభుజో యథా ॥29॥

నైతత్సమాచరేజ్జాతు మనసాపి హ్యనీశ్వరః
వినశ్యత్యాచరన్మౌఢ్యాద్యథారుద్రోఽబ్ధిజం విషమ్ ॥30॥

ఈశ్వరాణాం వచః సత్యం తథైవాచరితం క్వచిత్
తేషాం యత్స్వవచోయుక్తం బుద్ధిమాంస్తత్సమాచరేత్ ॥31॥

కుశలాచరితేనైషామిహ స్వార్థో న విద్యతే
విపర్యయేణ వానర్థో నిరహఙ్కారిణాం ప్రభో ॥32॥

కిముతాఖిలసత్త్వానాం తిర్యఙ్మర్త్యదివౌకసామ్
ఈశితుశ్చేశితవ్యానాం కుశలాకుశలాన్వయః ॥33॥

యత్పాదపఙ్కజపరాగనిషేవతృప్తా
యోగప్రభావవిధుతాఖిలకర్మబన్ధాః
స్వైరం చరన్తి మునయోఽపి న నహ్యమానాస్
తస్యేచ్ఛయాత్తవపుషః కుత ఏవ బన్ధః ॥34॥

గోపీనాం తత్పతీనాం చ సర్వేషామేవ దేహినామ్
యోఽన్తశ్చరతి సోఽధ్యక్షః క్రీడనేనేహ దేహభాక్ ॥35॥

అనుగ్రహాయ భక్తానాం మానుషం దేహమాస్థితః
భజతే తాదృశీః క్రీడ యాః శ్రుత్వా తత్పరో భవేత్ ॥36॥

నాసూయన్ఖలు కృష్ణాయ మోహితాస్తస్య మాయయా
మన్యమానాః స్వపార్శ్వస్థాన్స్వాన్స్వాన్దారాన్వ్రజౌకసః ॥37॥

బ్రహ్మరాత్ర ఉపావృత్తే వాసుదేవానుమోదితాః
అనిచ్ఛన్త్యో యయుర్గోప్యః స్వగృహాన్భగవత్ప్రియాః ॥38॥

విక్రీడితం వ్రజవధూభిరిదం చ విష్ణోః
శ్రద్ధాన్వితోఽనుశృణుయాదథ వర్ణయేద్యః
భక్తిం పరాం భగవతి ప్రతిలభ్య కామం
హృద్రోగమాశ్వపహినోత్యచిరేణ ధీరః ॥39॥

అధ్యాయము – 34

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏకదా దేవయాత్రాయాం గోపాలా జాతకౌతుకాః
అనోభిరనడుద్యుక్తైః ప్రయయుస్తేఽమ్బికావనమ్ ॥1॥

తత్ర స్నాత్వా సరస్వత్యాం దేవం పశుపతిం విభుమ్
ఆనర్చురర్హణైర్భక్త్యా దేవీం చ ణృపతేఽమ్బికామ్ ॥2॥

గావో హిరణ్యం వాసాంసి మధు మధ్వన్నమాదృతాః
బ్రాహ్మణేభ్యో దదుః సర్వే దేవో నః ప్రీయతామితి ॥3॥

ఊషుః సరస్వతీతీరే జలం ప్రాశ్య యతవ్రతాః
రజనీం తాం మహాభాగా నన్దసునన్దకాదయః ॥4॥

కశ్చిన్మహానహిస్తస్మిన్విపినేఽతిబుభుక్షితః
యదృచ్ఛయాగతో నన్దం శయానమురగోఽగ్రసీత్ ॥5॥

స చుక్రోశాహినా గ్రస్తః కృష్ణ కృష్ణ మహానయమ్
సర్పో మాం గ్రసతే తాత ప్రపన్నం పరిమోచయ ॥6॥

తస్య చాక్రన్దితం శ్రుత్వా గోపాలాః సహసోత్థితాః
గ్రస్తం చ దృష్ట్వా విభ్రాన్తాః సర్పం వివ్యధురుల్ముకైః ॥7॥

అలాతైర్దహ్యమానోఽపి నాముఞ్చత్తమురఙ్గమః
తమస్పృశత్పదాభ్యేత్య భగవాన్సాత్వతాం పతిః ॥8॥

స వై భగవతః శ్రీమత్పాదస్పర్శహతాశుభః
భేజే సర్పవపుర్హిత్వా రూపం విద్యాధరార్చితమ్ ॥9॥

తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః ప్రణతం సమవస్థితమ్
దీప్యమానేన వపుషా పురుషం హేమమాలినమ్ ॥10॥

కో భవాన్పరయా లక్ష్మ్యా రోచతేఽద్భుతదర్శనః
కథం జుగుప్సితామేతాం గతిం వా ప్రాపితోఽవశః ॥11॥

సర్ప ఉవాచ
అహం విద్యాధరః కశ్చిత్సుదర్శన ఇతి శ్రుతః
శ్రియా స్వరూపసమ్పత్త్యా విమానేనాచరన్దిశః ॥12॥

ఋషీన్విరూపాఙ్గిరసః ప్రాహసం రూపదర్పితః
తైరిమాం ప్రాపితో యోనిం ప్రలబ్ధైః స్వేన పాప్మనా ॥13॥

శాపో మేఽనుగ్రహాయైవ కృతస్తైః కరుణాత్మభిః
యదహం లోకగురుణా పదా స్పృష్టో హతాశుభః ॥14॥

తం త్వాహం భవభీతానాం ప్రపన్నానాం భయాపహమ్
ఆపృచ్ఛే శాపనిర్ముక్తః పాదస్పర్శాదమీవహన్ ॥15॥

ప్రపన్నోఽస్మి మహాయోగిన్మహాపురుష సత్పతే
అనుజానీహి మాం దేవ సర్వలోకేశ్వరేశ్వర ॥16॥

బ్రహ్మదణ్డాద్విముక్తోఽహం సద్యస్తేఽచ్యుత దర్శనాత్
యన్నామ గృహ్ణన్నఖిలాన్శ్రోతౄనాత్మానమేవ చ
సద్యః పునాతి కిం భూయస్తస్య స్పృష్టః పదా హి తే ॥17॥

ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హం పరిక్రమ్యాభివన్ద్య చ
సుదర్శనో దివం యాతః కృచ్ఛ్రాన్నన్దశ్చ మోచితః ॥18॥

నిశామ్య కృష్ణస్య తదాత్మవైభవం
వ్రజౌకసో విస్మితచేతసస్తతః
సమాప్య తస్మిన్నియమం పునర్వ్రజం
నృపాయయుస్తత్కథయన్త ఆదృతాః ॥19॥

కదాచిదథ గోవిన్దో రామశ్చాద్భుతవిక్రమః
విజహ్రతుర్వనే రాత్ర్యాం మధ్యగౌ వ్రజయోషితామ్ ॥20॥

ఉపగీయమానౌ లలితం స్త్రీజనైర్బద్ధసౌహృదైః
స్వలఙ్కృతానులిప్తాఙ్గౌ స్రగ్విణౌ విరజోఽమ్బరౌ ॥21॥

నిశాముఖం మానయన్తావుదితోడుపతారకమ్
మల్లికాగన్ధమత్తాలి జుష్టం కుముదవాయునా ॥22॥

జగతుః సర్వభూతానాం మనఃశ్రవణమఙ్గలమ్
తౌ కల్పయన్తౌ యుగపత్స్వరమణ్డలమూర్చ్ఛితమ్ ॥23॥

గోప్యస్తద్గీతమాకర్ణ్య మూర్చ్ఛితా నావిదన్నృప
స్రంసద్దుకూలమాత్మానం స్రస్తకేశస్రజం తతః ॥24॥

ఏవం విక్రీడతోః స్వైరం గాయతోః సమ్ప్రమత్తవత్
శఙ్ఖచూడ ఇతి ఖ్యాతో ధనదానుచరోఽభ్యగాత్ ॥25॥

తయోర్నిరీక్షతో రాజంస్తన్నాథం ప్రమదాజనమ్
క్రోశన్తం కాలయామాస దిశ్యుదీచ్యామశఙ్కితః ॥26॥

క్రోశన్తం కృష్ణ రామేతి విలోక్య స్వపరిగ్రహమ్
యథా గా దస్యునా గ్రస్తా భ్రాతరావన్వధావతామ్ ॥27॥

మా భైష్టేత్యభయారావౌ శాలహస్తౌ తరస్వినౌ
ఆసేదతుస్తం తరసా త్వరితం గుహ్యకాధమమ్ ॥28॥

స వీక్ష్య తావనుప్రాప్తౌ కాలమృత్యూ ఇవోద్విజన్
విసృజ్య స్త్రీజనం మూఢః ప్రాద్రవజ్జీవితేచ్ఛయా ॥29॥

తమన్వధావద్గోవిన్దో యత్ర యత్ర స ధావతి
జిహీర్షుస్తచ్ఛిరోరత్నం తస్థౌ రక్షన్స్త్రియో బలః ॥30॥

అవిదూర ఇవాభ్యేత్య శిరస్తస్య దురాత్మనః
జహార ముష్టినైవాఙ్గ సహచూడమణిం విభుః ||31||

శఙ్ఖచూడం నిహత్యైవం మణిమాదాయ భాస్వరమ్
అగ్రజాయాదదాత్ప్రీత్యా పశ్యన్తీనాం చ యోషితామ్ ||32||

అధ్యాయము – 35

శ్రీశుక ఉవాచ
గోప్యః కృష్ణే వనం యాతే తమనుద్రుతచేతసః
కృష్ణలీలాః ప్రగాయన్త్యో నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్ ||1||

శ్రీగోప్య ఊచుః
వామబాహుకృతవామకపోలో వల్గితభ్రురధరార్పితవేణుమ్
కోమలాఙ్గులిభిరాశ్రితమార్గం గోప్య ఈరయతి యత్ర ముకున్దః ||2||

వ్యోమయానవనితాః సహ సిద్ధైర్విస్మితాస్తదుపధార్య సలజ్జాః
కామమార్గణసమర్పితచిత్తాః కశ్మలం యయురపస్మృతనీవ్యః ||3||

హన్త చిత్రమబలాః శృణుతేదం హారహాస ఉరసి స్థిరవిద్యుత్
నన్దసూనురయమార్తజనానాం నర్మదో యర్హి కూజితవేణుః ||4||

వృన్దశో వ్రజవృషా మృగగావో వేణువాద్యహృతచేతస ఆరాత్
దన్తదష్టకవలా ధృతకర్ణా నిద్రితా లిఖితచిత్రమివాసన్ ||5||

బర్హిణస్తబకధాతుపలాశైర్బద్ధమల్లపరిబర్హవిడమ్బః
కర్హిచిత్సబల ఆలి స గోపైర్గాః సమాహ్వయతి యత్ర ముకున్దః ||6||

తర్హి భగ్నగతయః సరితో వై తత్పదామ్బుజరజోఽనిలనీతమ్
స్పృహయతీర్వయమివాబహుపుణ్యాః ప్రేమవేపితభుజాః స్తిమితాపః ||7||

అనుచరైః సమనువర్ణితవీర్య ఆదిపూరుష ఇవాచలభూతిః
వనచరో గిరితటేషు చరన్తీర్వేణునాహ్వయతి గాః స యదా హి ||8||

వనలతాస్తరవ ఆత్మని విష్ణుం వ్యఞ్జయన్త్య ఇవ పుష్పఫలాఢ్యాః
ప్రణతభారవిటపా మధుధారాః ప్రేమహృష్టతనవో వవృషుః స్మ ||9||

దర్శనీయతిలకో వనమాలా దివ్యగన్ధతులసీమధుమత్తైః
అలికులైరలఘు గీతామభీష్టమాద్రియన్యర్హి సన్ధితవేణుః ||10||

సరసి సారసహంసవిహఙ్గాశ్చారుగీతాహృతచేతస ఏత్య
హరిముపాసత తే యతచిత్తా హన్త మీలితదృశో ధృతమౌనాః ||11||

సహబలః స్రగవతంసవిలాసః సానుషు క్షితిభృతో వ్రజదేవ్యః
హర్షయన్యర్హి వేణురవేణ జాతహర్ష ఉపరమ్భతి విశ్వమ్ ||12||

మహదతిక్రమణశఙ్కితచేతా మన్దమన్దమనుగర్జతి మేఘః

సుహృదమభ్యవర్షత్సుమనోభిశ్ఛాయయా చ విదధత్ప్రాతపత్రమ్ ||13||

వివిధగోపచరణేషు విదగ్ధో వేణువాద్య ఉరుధా నిజశిక్షాః
తవ సుతః సతి యదాధరబిమ్బే దత్తవేణురనయత్స్వరజాతీః ||14||

సవనశస్తదుపధార్య సురేశాః శక్రశర్వపరమేష్ఠిపురోగాః
కవయ ఆనతకన్ధరచిత్తాః కశ్మలం యయురనిశ్చితతత్త్వాః ||15||

నిజపదాబ్జదలైర్ధ్వజవజ్ర నీరజాఙ్కుశవిచిత్రలలామైః
వ్రజభువః శమయన్ఖురతోదం వర్ష్మధుర్యగతిరీడితవేణుః ||16||

వ్రజతి తేన వయం సవిలాస వీక్షణార్పితమనోభవవేగాః
కుజగతిం గమితా న విదామః కశ్మలేన కవరం వసనం వా ||17||

మణిధరః క్వచిదాగణయన్గా మాలయా దయితగన్ధతులస్యాః
ప్రణయినోఽనుచరస్య కదాంసే ప్రక్షిపన్భుజమగాయత యత్ర ||18||

క్వణితవేణురవవఞ్చితచిత్తాః కృష్ణమన్వసత కృష్ణగృహిణ్యః
గుణగణార్ణమనుగత్య హరిణ్యో గోపికా ఇవ విముక్తగృహాశాః ||19||

కున్దదామకృతకౌతుకవేషో గోపగోధనవృతో యమునాయామ్
నన్దసూనురనఘే తవ వత్సో నర్మదః ప్రణయిణాం విజహార ||20||

మన్దవాయురుపవాత్యనకూలం మానయన్మలయజస్పర్శేన
వన్దినస్తముపదేవగణా యే వాద్యగీతబలిభిః పరివవ్రుః ||21||

వత్సలో వ్రజగవాం యదగధ్రో వన్ద్యమానచరణః పథి వృద్ధైః
కృత్స్నగోధనముపోహ్య దినాన్తే గీతవేణురనుగేడితకీర్తిః ||22||

ఉత్సవం శ్రమరుచాపి దృశీనామున్నయన్ఖురరజశ్ఛురితస్రక్
దిత్సయైతి సుహృదాసిష ఏష దేవకీజఠరభూరుడురాజః ||23||

మదవిఘూర్ణితలోచన ఈషత్మానదః స్వసుహృదాం వనమాలీ
బదరపాణ్డువదనో మృదుగణ్డం మణ్డయన్కనకకుణ్డలలక్ష్మ్యా ||24||

యదుపతిర్ద్విరదరాజవిహారో యామినీపతిరివైష దినాన్తే
ముదితవక్త్ర ఉపయాతి దురన్తం మోచయన్వ్రజగవాం దినతాపమ్ ||25||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం వ్రజస్త్రియో రాజన్కృష్ణలీలానుగాయతీః
రేమిరేఽహఃసు తచ్చిత్తాస్తన్మనస్కా మహోదయాః ||26||

అధ్యాయము – 36

శ్రీ బాదరాయణిరువాచ
అథ తర్హ్యాగతో గోష్ఠమరిష్టో వృషభాసురః
మహీమ్మహాకకుత్కాయః కమ్పయన్ఖురవిక్షతామ్ ||1||

రమ్భమాణః ఖరతరం పదా చ విలిఖన్మహీమ్
ఉద్యమ్య పుచ్ఛం వప్రాణి విషాణాగ్రేణ చోద్ధరన్
కిఞ్చిత్కిఞ్చిచ్ఛకృన్ముఞ్చన్మూత్రయన్స్తబ్ధలోచనః॥2॥

యస్య నిర్హ్రాదితేనాఙ్గ నిష్ఠురేణ గవాం నృణామ్
పతన్త్యకాలతో గర్భాః స్రవన్తి స్మ భయేన వై॥3॥

నిర్విశన్తి ఘనా యస్య కకుద్యచలశఙ్కయా
తం తీక్ష్ణశృఙ్గముద్వీక్ష్య గోప్యో గోపాశ్చ తత్రసుః॥4॥

పశవో దుద్రువుర్భీతా రాజన్సన్త్యజ్య గోకులమ్
కృష్ణ కృష్ణేతి తే సర్వే గోవిన్దం శరణం యయుః॥5॥

భగవానపి తద్వీక్ష్య గోకులం భయవిద్రుతమ్
మా భైష్టేతి గిరాశ్వాస్య వృషాసురముపాహ్వయత్॥6॥

గోపాలైః పశుభిర్మన్ద త్రాసితైః కిమసత్తమ
మయి శాస్తరి దుష్టానాం త్వద్విధానాం దురాత్మనామ్॥7॥

ఇత్యాస్ఫోత్యాచ్యుతోऽరిష్టం తలశబ్దేన కోపయన్
సఖ్యురంసే భుజాభోగం ప్రసార్యావస్థితో హరిః॥8॥

సోऽప్యేవం కోపితోऽరిష్టః ఖురేణావనిముల్లిఖన్
ఉద్యత్పుచ్ఛభ్రమన్మేఘః క్రుద్ధః కృష్ణముపాద్రవత్॥9॥

అగ్రన్యస్తవిషాణాగ్రః స్తబ్ధాసృగ్లోచనోऽచ్యుతమ్
కటాక్షిప్యాద్రవత్తూర్ణమిన్ద్రముక్తోऽశనిర్యథా॥10॥

గృహీత్వా శృఙ్గయోస్తం వా అష్టాదశ పదాని సః
ప్రత్యపోవాహ భగవాన్గజః ప్రతిగజం యథా॥11॥

సోऽపవిద్ధో భగవతా పునరుత్థాయ సత్వరమ్
ఆపతత్స్విన్నసర్వాఙ్గో నిఃశ్వసన్క్రోధమూర్చ్ఛితః॥12॥

తమాపతన్తం స నిగృహ్య శృఙ్గయోః పదా సమాక్రమ్య నిపాత్య భూతలే
నిష్పీడయామాస యథార్ద్రమమ్బరం కృత్వా విషాణేన జఘాన సోऽపతత్॥13॥

అసృగ్వమన్మూత్రశకృత్సముత్సృజన్క్షిపంశ్చ పాదాననవస్థితేక్షణః
జగామ కృచ్ఛ్రం నిరృతేరథ క్షయం పుష్పైః కిరన్తో హరిమీడిరే సురాః॥14॥

ఏవం కుకుద్మినం హత్వా స్తూయమానః ద్విజాతిభిః
వివేశ గోష్ఠం సబలో గోపీనాం నయనోత్సవః॥15॥

అరిష్టే నిహతే దైత్యే కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా
కంసాయాథాహ భగవాన్నారదో దేవదర్శనః॥16॥

యశోదాయాః సుతాం కన్యాం దేవక్యాః కృష్ణమేవ చ

రామం చ రోహిణీపుత్రం వసుదేవేన బిభ్యతా
న్యస్తౌ స్వమిత్రే నన్దే వై యాభ్యాం తే పురుషా హతాః ॥17॥

నిశమ్య తద్భోజపతిః కోపాత్ప్రచలితేన్ద్రియః
నిశాతమసిమాదత్త వసుదేవజిఘాంసయా ॥18॥

నివారితో నారదేన తత్సుతౌ మృత్యుమాత్మనః
జ్ఞాత్వా లోహమయైః పాశైర్బబన్ధ సహ భార్యయా ॥19॥

ప్రతియాతే తు దేవర్షౌ కంస ఆభాష్య కేశినమ్
ప్రేషయామాస హన్యేతాం భవతా రామకేశవౌ ॥20॥

తతో ముష్టికచాణూర శలతోశలకాదికాన్
అమాత్యాన్హస్తిపాంశ్చైవ సమాహూయాహ భోజరాట్ ॥21॥

భో భో నిశమ్యతామేతద్వీరచాణూరముష్టికౌ
నన్దవ్రజే కిలాసాతే సుతావానకదున్దుభేః ॥22॥

రామకృష్ణౌ తతో మహ్యం మృత్యుః కిల నిదర్శితః
భవద్భ్యామిహ సమ్ప్రాప్తౌ హన్యేతాం మల్లలీలయా ॥23॥

మఞ్చాః క్రియన్తాం వివిధా మల్లరఙ్గపరిశ్రితాః
పౌరా జానపదాః సర్వే పశ్యన్తు స్వైరసంయుగమ్ ॥24॥

మహామాత్ర త్వయా భద్ర రఙ్గద్వార్యుపనీయతామ్
ద్విపః కువలయాపీడో జహి తేన మమాహితౌ ॥25॥

ఆరభ్యతాం ధనుర్యాగశ్చతుర్దశ్యాం యథావిధి
విశసన్తు పశూన్మేధ్యాన్భూతరాజాయ మీఢుషే ॥26॥

ఇత్యాజ్ఞాప్యార్థతన్త్రజ్ఞ ఆహూయ యదుపుఙ్గవమ్
గృహీత్వా పాణినా పాణిం తతోऽక్రూరమువాచ హ ॥27॥

భో భో దానపతే మహ్యం క్రియతాం మైత్రమాదృతః
నాన్యస్త్వత్తో హితతమో విద్యతే భోజవృష్ణిషు ॥28॥

అతస్త్వామాశ్రితః సౌమ్య కార్యగౌరవసాధనమ్
యథేన్ద్రో విష్ణుమాశ్రిత్య స్వార్థమధ్యగమద్విభుః ॥29॥

గచ్ఛ నన్దవ్రజం తత్ర సుతావానకదున్దుభేః
ఆసాతే తావిహానేన రథేనానయ మా చిరమ్ ॥30॥

నిసృష్టః కిల మే మృత్యుర్దేవైర్వైకుణ్ఠసంశ్రయైః
తావానయ సమం గోపైర్నన్దాద్యైః సాభ్యుపాయనైః ॥31॥

ఘాతయిష్య ఇహానీతౌ కాలకల్పేన హస్తినా
యది ముక్తౌ తతో మల్లైర్ఘాతయే వైద్యుతోపమైః ॥32॥

తయోర్నిహతయోస్తప్తాన్వసుదేవపురోగమాన్
తద్బన్ధూన్నిహనిష్యామి వృష్ణిభోజదశార్హకాన్॥33॥

ఉగ్రసేనం చ పితరం స్థవిరం రాజ్యకాముకం
తద్భ్రాతరం దేవకం చ యే చాన్యే విద్విషో మమ॥34॥

తతశ్చైషా మహీ మిత్ర
భవిత్రీ నష్టకణ్టకా॥35॥

జరాసన్ధో మమ గురుర్ద్వివిదో దయితః సఖా
శమ్బరో నరకో బాణో మయ్యేవ కృతసౌహృదాః
తైరహం సురపక్షీయాన్హత్వా భోక్ష్యే మహీం నృపాన్॥36॥

ఏతజ్జ్ఞాత్వానయ క్షిప్రం రామకృష్ణావిహార్భకౌ
ధనుర్మఖనిరీక్షార్థం ద్రష్టుం యదుపురశ్రియమ్॥37॥

శ్రీక్రూర ఉవాచ
రాజన్మనీషితం సధ్ర్యక్తవ స్వావద్యమార్జనమ్
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమం కుర్యాద్దైవం హి ఫలసాధనమ్॥38॥

మనోరథాన్కరోత్యుచ్చైర్జనో దైవహతానపి
యుజ్యతే హర్షశోకాభ్యాం తథాప్యాజ్ఞాం కరోమి తే॥39॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవమాదిశ్య చాక్రూరం మన్త్రిణశ్చ విసృజ్య సః
ప్రవివేశ గృహం కంసస్తథాక్రూరః స్వమాలయమ్॥40॥

అధ్యాయము – 37

శ్రీశుక ఉవాచ
కేశీ తు కంసప్రహితః ఖురైర్మహీం
మహాహయో నిర్జరయన్మనోజవః
సటావధూతాభ్రవిమానసఙ్కులం
కుర్వన్నభో హేషితభీషితాఖిలః॥1॥

తం త్రాసయన్తం భగవాన్స్వగోకులం
తద్ధేషితైర్వాలవిఘూర్ణితామ్బుదమ్
ఆత్మానమాజౌ మృగయన్తమగ్రణీర్
ఉపాహ్వయత్స వ్యనదన్మృగేన్ద్రవత్॥2॥

స తం నిశామ్యాభిముఖో మఖేన ఖం
పిబన్నివాభ్యద్రవదత్యమర్షణః
జఘాన పద్భ్యామరవిన్దలోచనం
దురాసదశ్చణ్డజవో దురత్యయః॥3॥

తద్వఞ్చయిత్వా తమధోక్షజో రుషా ప్రగృహ్య దోర్భ్యాం పరివిధ్య పాదయోః

సావజ్ఞముత్సృజ్య ధనుఃశతాన్తరే యథోరగం తార్క్ష్యసుతో వ్యవస్థితః॥4॥

సః లబ్ధసంజ్ఞః పునరుత్థితో రుషా
వ్యాదాయ కేశీ తరసాపతద్ధరిమ్
సోఽప్యస్య వక్త్రే భుజముత్తరం స్మయన్
ప్రవేశయామాస యథోరగం బిలే॥5॥

దన్తా నిపేతుర్భగవద్భుజస్పృశస్
తే కేశినస్తప్తమయస్పృశో యథా
బాహుశ్చ తద్దేహగతో మహాత్మనో
యథామయః సంవవృధే ఉపేక్షితః॥6॥

సమేధమానేన స కృష్ణబాహునా నిరుద్ధవాయుశ్చరణాంశ్చ విక్షిపన్
ప్రస్విన్నగాత్రః పరివృత్తలోచనః పపాత లణ్డం విసృజన్క్షితౌ వ్యసుః॥7॥

తద్దేహతః కర్కటికాఫలోపమాద్వ్యసోరపాకృష్య భుజం మహాభుజః
అవిస్మితోఽయత్నహతారికః సురైః ప్రసూనవర్షైర్వర్షద్భిరీడితః॥8॥

దేవర్షిరుపసఙ్గమ్య భాగవతప్రవరో నృప
కృష్ణమక్లిష్టకర్మాణం రహస్యేతదభాషత॥9॥

కృష్ణ కృష్ణాప్రమేయాత్మన్యోగేశ జగదీశ్వర
వాసుదేవాఖిలావాస సాత్వతాం ప్రవర ప్రభో॥10॥

త్వమాత్మా సర్వభూతానామేకో జ్యోతిరివైధసామ్
గూఢో గుహాశయః సాక్షీ మహాపురుష ఈశ్వరః॥11॥

ఆత్మనాత్మాశ్రయః పూర్వం మాయయా ససృజే గుణాన్
తైరిదం సత్యసఙ్కల్పః సృజస్యత్స్యవసీశ్వరః॥12॥

స త్వం భూధరభూతానాం దైత్యప్రమథరక్షసామ్
అవతీర్ణో వినాశాయ సాధునాం రక్షణాయ చ॥13॥

దిష్ట్యా తే నిహతో దైత్యో లీలయాయం హయాకృతిః
యస్య హేషితసన్త్రస్తాస్త్యజన్త్యనిమిషా దివమ్॥14॥

చాణూరం ముష్టికం చైవ మల్లానన్యాంశ్చ హస్తినమ్
కంసం చ నిహతం ద్రక్ష్యే పరశ్వోఽహని తే విభో॥15॥

తస్యాను శఙ్ఖయవన మురాణాం నరకస్య చ
పారిజాతాపహరణమిన్ద్రస్య చ పరాజయమ్॥16॥

ఉద్వాహం వీరకన్యానాం వీర్యశుల్కాదిలక్షణమ్
నృగస్య మోక్షణం శాపాద్ద్వారకాయాం జగత్పతే॥17॥

స్యమన్తకస్య చ మణేరాదానం సహ భార్యయా
మృతపుత్రప్రదానం చ బ్రాహ్మణస్య స్వధామతః॥18॥

పౌణ్డ్రకస్య వధం పశ్చాత్కాశిపుర్యాశ్చ దీపనమ్
దన్తవక్రస్య నిధనం చైద్యస్య చ మహాక్రతౌ ॥19॥

యాని చాన్యాని వీర్యాణి ద్వారకామావసన్భవాన్
కర్తా ద్రక్ష్యామ్యహం తాని గేయాని కవిభిర్భువి ॥20॥

అథ తే కాలరూపస్య క్షపయిష్ణోరముష్య వై
అక్షౌహిణీనాం నిధనం ద్రక్ష్యామ్యర్జునసారథేః ॥21॥

విశుద్ధవిజ్ఞానఘనం స్వసంస్థయా
సమాప్తసర్వార్థమమోఘవాఞ్ఛితమ్
స్వతేజసా నిత్యనివృత్తమాయా
గుణప్రవాహం భగవన్తమీమహి ॥22॥

త్వామీశ్వరం స్వాశ్రయమాత్మమాయయా వినిర్మితాశేషవిశేషకల్పనమ్
క్రీడార్థమద్యాత్తమనుష్యవిగ్రహం నతోఽస్మి ధుర్యం యదువృష్ణిసాత్వతామ్ ॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం యదుపతిం కృష్ణం భాగవతప్రవరో మునిః
ప్రణిపత్యాభ్యనుజ్ఞాతో యయౌ తద్దర్శనోత్సవః ॥24॥

భగవానపి గోవిన్దో హత్వా కేశినమాహవే
పశూనపాలయత్పాలైః ప్రీతైర్వ్రజసుఖావహః ॥25॥

ఏకదా తే పశూన్పాలాశ్చారయన్తోఽద్రిసానుషు
చక్రుర్నిలాయనక్రీడాశ్చోరపాలాపదేశతః ॥26॥

తత్రాసన్కతిచిచ్చోరాః పాలాశ్చ కతిచిన్నృప
మేషాయితాశ్చ తత్రైకే విజహ్రురకుతోభయాః ॥27॥

మయపుత్రో మహామాయో వ్యోమో గోపాలవేషధృక్
మేషాయితానపోవాహ ప్రాయశ్చోరాయితో బహూన్ ॥28॥

గిరిదర్యాం వినిక్షిప్య నీతం నీతం మహాసురః
శిలయా పిదధే ద్వారం చతుఃపఞ్చావశేషితాః ॥29॥

తస్య తత్కర్మ విజ్ఞాయ కృష్ణః శరణదః సతామ్
గోపాన్నయన్తం జగ్రాహ వృకం హరిరివౌజసా ॥30॥

స నిజం రూపమాస్థాయ గిరీన్ద్రసదృశం బలీ
ఇచ్ఛన్విమోక్తుమాత్మానం నాశక్నోద్గ్రహణాతురః ॥31॥

తం నిగృహ్యాచ్యుతో దోర్భ్యాం పాతయిత్వా మహీతలే
పశ్యతాం దివి దేవానాం పశుమారమమారయత్ ॥32॥

గుహాపిధానం నిర్భిద్య గోపాన్నిఃసార్య కృచ్ఛ్రతః
స్తూయమానః సురైర్గోపైః ప్రవివేశ స్వగోకులమ్ ॥33॥

అధ్యాయము – 38

శ్రీశుక ఉవాచ
అక్రూరోఽపి చ తాం రాత్రిం మధుపుర్యాం మహామతిః
ఉషిత్వా రథమాస్థాయ ప్రయయౌ నన్దగోకులమ్ ॥1॥

గచ్ఛన్పథి మహాభాగో భగవత్యమ్బుజేక్షణే
భక్తిం పరాముపగత ఏవమేతదచిన్తయత్ ॥2॥

కిం మయాచరితం భద్రం కిం తప్తం పరమం తపః
కిం వాథాప్యర్హతే దత్తం యద్ద్రక్ష్యామ్యద్య కేశవమ్ ॥3॥

మమైతద్దుర్లభం మన్య ఉత్తమఃశ్లోకదర్శనమ్
విషయాత్మనో యథా బ్రహ్మ కీర్తనం శూద్రజన్మనః ॥4॥

మైవం మమాధమస్యాపి స్యాదేవాచ్యుతదర్శనమ్
హ్రియమాణః కలనద్యా క్వచిత్తరతి కశ్చన ॥5॥

మమాద్యామఙ్గలం నష్టం ఫలవాంశ్చైవ మే భవః
యన్నమస్యే భగవతో యోగిధ్యేయాఙ్ఘ్రిపఙ్కజమ్ ॥6॥

కంసో బతాద్యాకృత మేఽత్యనుగ్రహం ద్రక్ష్యేఽఙ్ఘ్రిపద్మం ప్రహితోఽమునా హరేః
కృతావతారస్య దురత్యయం తమః పూర్వేఽతరన్యన్నఖమణ్డలత్విషా ॥7॥

యదర్చితం బ్రహ్మభవాదిభిః సురైః
శ్రియా చ దేవ్యా మునిభిః ససాత్వతైః
గోచారణాయానుచరైశ్చరద్వనే
యద్గోపికానాం కుచకుఙ్కుమాఙ్కితమ్ ॥8॥

ద్రక్ష్యామి నూనం సుకపోలనాసికం స్మితావలోకారుణకఞ్జలోచనమ్
ముఖం ముకున్దస్య గుడాలకావృతం ప్రదక్షిణం మే ప్రచరన్తి వై మృగాః ॥9॥

అప్యద్య విష్ణోర్మనుజత్వమీయుషో భారావతారాయ భువో నిజేచ్ఛయా
లావణ్యధామ్నో భవితోపలమ్భనం మహ్యం న న స్యాత్ఫలమఞ్జసా దృశః ॥10॥

య ఈక్షితాహంరహితోఽప్యసత్సతోః స్వతేజసాపాస్తతమోభిదాభ్రమః
స్వమాయయాత్మన్రచితైస్తదీక్షయా ప్రాణాక్షధీభిః సదనేష్వభీయతే ॥11॥

యస్యాఖిలామీవహభిః సుమఙ్గలైః వాచో విమిశ్రా గుణకర్మజన్మభిః
ప్రాణన్తి శుమ్భన్తి పునన్తి వై జగత్యాస్తద్విరక్తాః శవశోభనా మతాః ॥12॥

స చావతీర్ణః కిల సత్వతాన్వయే స్వసేతుపాలామరవర్యశర్మకృత్
యశో వితన్వన్వ్రజ ఆస్త ఈశ్వరో గాయన్తి దేవా యదశేషమఙ్గలమ్ ॥13॥

తం త్వద్య నూనం మహతాం గతిం గురుం
త్రైలోక్యకాన్తం దృశిమన్మహోత్సవమ్
రూపం దధానం శ్రియ ఈప్సితాస్పదం

ద్రక్ష్యే మమాసన్నుషసః సుదర్శనాః ॥14॥

అథావరూఢః సపదీశయో రథాత్ప్రధానపుంసోశ్చరణం స్వలబ్ధయే
ధియా ధృతం యోగిభిరప్యహం ధ్రువం నమస్య ఆభ్యాం చ సఖీన్వనౌకసః ॥15॥

అప్యఙ్ఘ్రిమూలే పతితస్య మే విభుః
శిరస్యధాస్యన్నిజహస్తపఙ్కజమ్
దత్తాభయం కాలభుజాఙ్గరంహసా
ప్రోద్వేజితానాం శరణైషిణాం ణౄనామ్ ॥16॥

సమర్హణం యత్ర నిధాయ కౌశికస్తథా బలిశ్చాప జగత్త్రయేన్ద్రతామ్
యద్వా విహారే వ్రజయోషితాం శ్రమం స్పర్శేన సౌగన్ధికగన్ధ్యపానుదత్ ॥17॥

న మయ్యుపైష్యత్యరిబుద్ధిమచ్యుతః
కంసస్య దూతః ప్రహితోఽపి విశ్వదృక్
యోఽన్తర్బహిశ్చేతస ఏతదీహితం
క్షేత్రజ్ఞ ఈక్షత్యమలేన చక్షుషా ॥18॥

అప్యఙ్ఘ్రిమూలేఽవహితం కృతాఞ్జలిం
మామీక్షితా సస్మితమార్ద్రయా దృశా
సపద్యపధ్వస్తసమస్తకిల్బిషో
వోఢా ముదం వీతవిశఙ్క ఊర్జితామ్ ॥19॥

సుహృత్తమం జ్ఞాతిమనన్యదైవతం దోర్భ్యాం బృహద్భ్యాం పరిరప్స్యతేఽథ మామ్
ఆత్మా హి తీర్థీక్రియతే తదైవ మే బన్ధశ్చ కర్మాత్మక ఉచ్ఛ్వసిత్యతః ॥20॥

లబ్ధ్వాఙ్గసఙ్గమ్ప్రణతమ్కృతాఞ్జలిం
మాం వక్ష్యతేఽక్రూర తతేత్యురుశ్రవాః
తదా వయం జన్మభృతో మహీయసా
నైవాదృతో యో ధిగముష్య జన్మ తత్ ॥21॥

న తస్య కశ్చిద్దయితః సుహృత్తమో న చాప్రియో ద్వేష్య ఉపేక్ష్య ఏవ వా
తథాపి భక్తాన్భజతే యథా తథా సురద్రుమో యద్వదుపాశ్రితోఽర్థదః ॥22॥

కిం చాగ్రజో మావనతం యదూత్తమః స్మయన్పరిష్వజ్య గృహీతమఞ్జలౌ
గృహం ప్రవేశ్యాప్తసమస్తసత్కృతం సమ్ప్రక్ష్యతే కంసకృతం స్వబన్ధుషు ॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి సఞ్చిన్తయన్కృష్ణం శ్వఫల్కతనయోఽధ్వని
రథేన గోకులం ప్రాప్తః సూర్యశ్చాస్తగిరిం నృప ॥24॥

పదాని తస్యాఖిలలోకపాల కిరీటజుష్టామలపాదరేణోః
దదర్శ గోష్ఠే క్షితికౌతుకాని విలక్షితాన్యబ్జయవాఙ్కుశాద్యైః ॥25॥

తద్దర్శనాహ్లాదవివృద్ధసమ్భ్రమః
ప్రేమ్ణోర్ధ్వరోమాశ్రుకలాకులేక్షణః

రథాదవస్కన్ద్య స తేష్వచేష్టత
ప్రభోరమూన్యఙ్ఘ్రిరజాంస్యహో ఇతి ॥26॥

దేహంభృతామియానర్థో హిత్వా దమ్భం భియం శుచమ్
సన్దేశాద్యో హరేర్లిఙ్గ దర్శనశ్రవణాదిభిః ॥27॥

దదర్శ కృష్ణం రామం చ వ్రజే గోదోహనం గతౌ
పీతనీలామ్బరధరౌ శరదమ్బురహేక్షణౌ ॥28॥

కిశోరౌ శ్యామలశ్వేతౌ శ్రీనికేతౌ బృహద్భుజౌ
సుముఖౌ సున్దరవరౌ బలద్విరదవిక్రమౌ ॥29॥

ధ్వజవజ్రాఙ్కుశామ్భోజైశ్చిహ్నితైరఙ్ఘ్రిభిర్వ్రజమ్
శోభయన్తౌ మహాత్మానౌ సానుక్రోశస్మితేక్షణౌ ॥30॥

ఉదారరుచిరక్రీడౌ స్రగ్విణౌ వనమాలినౌ
పుణ్యగన్ధానులిప్తాఙ్గౌ స్నాతౌ విరజవాససౌ ॥31॥

ప్రధానపురుషావాద్యౌ జగద్ధేతూ జగత్పతీ
అవతీర్ణౌ జగత్యర్థే స్వాంశేన బలకేశవౌ ॥32॥

దిశో వితిమిరా రాజన్కుర్వాణౌ ప్రభయా స్వయా
యథా మారకతః శైలో రౌప్యశ్చ కనకాచితౌ ॥33॥

రథాత్తూర్ణమవప్లుత్య సోఽక్రూరః స్నేహవిహ్వలః
పపాత చరణోపాన్తే దణ్డవద్రామకృష్ణయోః ॥34॥

భగవద్దర్శనాహ్లాద బాష్పపర్యాకులేక్షణః
పులకచితాఙ్గ ఔత్కణ్ఠ్యాత్స్వాఖ్యానే నాశకన్నృప ॥35॥

భగవాంస్తమభిప్రేత్య రథాఙ్గాఙ్కితపాణినా
పరిరేభేఽభ్యుపాకృష్య ప్రీతః ప్రణతవత్సలః ॥36॥

సఙ్కర్షణశ్చ ప్రణతముపగుహ్య మహామనాః
గృహీత్వా పాణినా పాణీ అనయత్సానుజో గృహమ్ ॥37॥

పృష్ట్వాథ స్వాగతం తస్మై నివేద్య చ వరాసనమ్
ప్రక్షాల్య విధివత్పాదౌ మధుపర్కార్హణమాహరత్ ॥38॥

నివేద్య గాం చాతిథయే సంవాహ్య శ్రాన్తమాదృతః
అన్నం బహుగుణం మేధ్యం శ్రద్ధయోపాహరద్విభుః ॥39॥

తస్మై భుక్తవతే ప్రీత్యా రామః పరమధర్మవిత్
మఖవాసైర్గన్ధమాల్యైః పరాం ప్రీతిం వ్యధాత్పునః ॥40॥

పప్రచ్ఛ సత్కృతం నన్దః కథం స్థ నిరనుగ్రహే
కంసే జీవతి దాశార్హ సౌనపాలా ఇవావయః ॥41॥

యోఽవధీత్స్వస్వసుస్తోకాన్క్రోశన్త్యా అసుతృష్ఖలః
కిం ను స్విత్తత్ప్రజానాం వః కుశలం విమృశామహే ॥42॥

ఇత్థం సూనృతయా వాచా నన్దేన సుసభాజితః
అక్రూరః పరిపృష్టేన జహావధ్వపరిశ్రమమ్ ॥43॥

అధ్యాయము – 39

శ్రీశుక ఉవాచ
సుఖోపవిష్టః పర్యఙ్కే రమకృష్ణోరుమానితః
లేభే మనోరథాన్సర్వాన్పథి యాన్స చకార హ ॥1॥

కిమలభ్యం భగవతి ప్రసన్నే శ్రీనికేతనే
తథాపి తత్పరా రాజన్న హి వాఞ్ఛన్తి కిఞ్చన ॥2॥

సాయన్తనాశనం కృత్వా భగవాన్దేవకీసుతః
సుహృత్సు వృత్తం కంసస్య పప్రచ్ఛాన్యచ్చికీర్షితమ్ ॥3॥

శ్రీభగవానువాచ
తాత సౌమ్యాగతః కచ్చిత్స్వాగతం భద్రమస్తు వః
అపి స్వజ్ఞాతిబన్ధూనామనమీవమనామయమ్ ॥4॥

కిం ను నః కుశలం పృచ్ఛే ఏధమానే కులామయే
కంసే మాతులనామ్నాఙ్గ స్వానాం నస్తత్ప్రజాసు చ ॥5॥

అహో అస్మదభూద్భూరి పిత్రోర్వృజినమార్యయోః
యద్ధేతోః పుత్రమరణం యద్ధేతోర్బన్ధనం తయోః ॥6॥

దిష్ట్యాద్య దర్శనం స్వానాం మహ్యం వః సౌమ్య కాఙ్క్షితమ్
సఞ్జాతం వర్ణ్యతాం తాత తవాగమనకారణమ్ ॥7॥

శ్రీశుక ఉవాచ
పృష్టో భగవతా సర్వం వర్ణయామాస మాధవః
వైరానుబన్ధం యదుషు వసుదేవవధోద్యమమ్ ॥8॥

యత్సన్దేశో యదర్థం వా దూతః సమ్ప్రేషితః స్వయమ్
యదుక్తం నారదేనాస్య స్వజన్మానకదున్దుభేః ॥9॥

శ్రుత్వాక్రూరవచః కృష్ణో బలశ్చ పరవీరహా
ప్రహస్య నన్దం పితరం రాజ్ఞా దిష్టం విజజ్ఞతుః ॥10॥

గోపాన్సమాదిశత్సోఽపి గృహ్యతాం సర్వగోరసః
ఉపాయనాని గృహ్ణీధ్వం యుజ్యన్తాం శకటాని చ ॥11॥

యాస్యామః శ్వో మధుపురీం దాస్యామో నృపతే రసాన్
ద్రక్ష్యామః సుమహత్పర్వ యాన్తి జానపదాః కిల

ఏవమాఘోషయత్క్షత్రా నన్దగోపః స్వగోకులే॥12॥

గోప్యస్తాస్తదుపశ్రుత్య బభూవుర్వ్యథితా భృశమ్
రామకృష్ణౌ పురీం నేతుమక్రూరం వ్రజమాగతమ్॥13॥

కాశ్చిత్తత్కృతహృత్తాప శ్వాసమ్లానముఖశ్రియః
స్రంసద్దుకూలవలయ కేశగ్రన్థ్యశ్చ కాశ్చన॥14॥

అన్యాశ్చ తదనుధ్యాన నివృత్తాశేషవృత్తయః
నాభ్యజానన్నిమం లోకమాత్మలోకం గతా ఇవ॥15॥

స్మరన్త్యశ్చాపరాః శౌరేరనురాగస్మితేరితాః
హృదిస్పృశశ్చిత్రపదా గిరః సమ్ముముహుః స్త్రియః॥16॥

గతిం సులలితాం చేష్టాం స్నిగ్ధహాసావలోకనమ్
శోకాపహాని నర్మాణి ప్రోద్దామచరితాని చ॥17॥

చిన్తయన్త్యో ముకున్దస్య భీతా విరహకాతరాః
సమేతాః సఙ్ఘశః ప్రోచురశ్రుముఖ్యోఽచ్యుతాశయాః॥18॥

శ్రీగోప్య ఊచుః
అహో విధాతస్తవ న క్వచిద్దయా సంయోజ్య మైత్ర్యా ప్రణయేన దేహినః
తాంశ్చాకృతార్థాన్వియునఙ్క్ష్యపార్థకం విక్రీడితం తేఽర్భకచేష్టితం యథా॥19॥

యస్త్వం ప్రదర్శ్యాసితకున్తలావృతం
ముకున్దవక్త్రం సుకపోలమున్నసమ్
శోకాపనోదస్మితలేశసున్దరం
కరోషి పారోక్ష్యమసాధు తే కృతమ్॥20॥

క్రూరస్త్వమక్రూరసమాఖ్యయా స్మ నశ్
చక్షుర్హి దత్తం హరసే బతాజ్ఞవత్
యేనైకదేశేఽఖిలసర్గసౌష్ఠవం
త్వదీయమద్రాక్ష్మ వయం మధుద్విషః॥21॥

న నన్దసూనుః క్షణభఙ్గసౌహృదః
సమీక్షతే నః స్వకృతాతురా బత
విహాయ గేహాన్స్వజనాన్సుతాన్పతీంస్
తద్దాస్యమద్ధోపగతా నవప్రియః॥22॥

సుఖం ప్రభాతా రజనీయమాశిషః సత్యా బభూవుః పురయోషితాం ధ్రువమ్
యాః సంప్రవిష్టస్య ముఖం వ్రజస్పతేః పాస్యన్త్యపాఙ్గోత్కలితస్మితాసవమ్॥23॥

తాసాం ముకున్దో మధుమఞ్జుభాషితైర్
గృహీతచిత్తః పరవాన్మనస్వ్యపి
కథం పునర్నః ప్రతియాస్యతేఽబలా
గ్రామ్యాః సలజ్జస్మితవిభ్రమైర్భ్రమన్॥24॥

అద్య ధ్రువం తత్ర దృశో భవిష్యతే దాశార్హభోజాన్ధకవృష్ణిసాత్వతామ్
మహోత్సవః శ్రీరమణం గుణాస్పదం ద్రక్ష్యన్తి యే చాధ్వని దేవకీసుతమ్ ॥25॥

మైతద్విధస్యాకరుణస్య నామ భూదక్రూర ఇత్యేతదతీవ దారుణః
యోఽసావనాశ్వాస్య సుదుఃఖితఞ్జనం ప్రియాత్ప్రియం నేష్యతి పారమధ్వనః ॥26॥

అనార్ద్రధీరేష సమాస్థితో రథం తమన్వమీ చ త్వరయన్తి దుర్మదాః
గోపా అనోభిః స్థవిరైరుపేక్షితం దైవం చ నోఽద్య ప్రతికూలమీహతే ॥27॥

నివారయామః సముపేత్య మాధవం కిం నోఽకరిష్యన్కులవృద్ధబాన్ధవాః
ముకున్దసఙ్గాన్నిమిషార్ధదుస్త్యజాద్దైవేన విధ్వంసితదీనచేతసామ్ ॥28॥

యస్యానురాగలలితస్మితవల్గుమన్త్ర
లీలావలోకపరిరమ్భణరాసగోష్ఠామ్
నీతాః స్మ నః క్షణమివ క్షణదా వినా తం
గోప్యః కథం న్వతితరేమ తమో దురన్తమ్ ॥29॥

యోఽహ్నః క్షయే వ్రజమనన్తసఖః పరీతో
గోపైర్విశన్ఖురరజశ్ఛురితాలకస్రక్
వేణుం క్వణన్స్మితకతాక్షనిరీక్షణేన
చిత్తం క్షిణోత్యముమృతే ను కథం భవేమ ॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం బ్రువాణా విరహాతురా భృశం వ్రజస్త్రియః కృష్ణవిషక్తమానసాః
విసృజ్య లజ్జాం రురుదుః స్మ సుస్వరం గోవిన్ద దామోదర మాధవేతి ॥31॥

స్త్రీణామేవం రుదన్తీనాముదితే సవితర్యథ
అక్రూరశ్చోదయామాస కృతమైత్రాదికో రథమ్ ॥32॥

గోపాస్తమన్వసజ్జన్త నన్దాద్యాః శకటైస్తతః
ఆదాయోపాయనం భూరి కుమ్భాన్గోరససమ్భృతాన్ ॥33॥

గోప్యశ్చ దయితం కృష్ణమనువ్రజ్యానురఞ్జితాః
ప్రత్యాదేశం భగవతః కాఙ్క్షన్త్యశ్చావతస్థిరే ॥34॥

తాస్తథా తప్యతీర్వీక్ష్య స్వప్రస్థాణే యదూత్తమః
సాన్త్వయామస సప్రేమైరాయాస్య ఇతి దౌత్యకైః ॥35॥

యావదాలక్ష్యతే కేతుర్యావద్రేణూ రథస్య చ
అనుప్రస్థాపితాత్మానో లేఖ్యానీవోపలక్షితాః ॥36॥

తా నిరాశా నివవృతుర్గోవిన్దవినివర్తనే
విశోకా అహనీ నిన్యుర్గాయన్త్యః ప్రియచేష్టితమ్ ॥37॥

భగవానపి సమ్ప్రాప్తో రామాక్రూరయుతో నృప
రథేన వాయువేగేన కాలిన్దీమఘనాశినీమ్ ॥38॥

తత్రోపస్పృశ్య పానీయం పీత్వా మృష్టం మణిప్రభమ్
వృక్షషణ్డముపవ్రజ్య సరామో రథమావిశత్ ॥39॥

అక్రూరస్తావుపామన్త్ర్య నివేశ్య చ రథోపరి
కాలిన్ద్యా హ్రదమాగత్య స్నానం విధివదాచరత్ ॥40॥

నిమజ్జ్య తస్మిన్సలిలే జపన్బ్రహ్మ సనాతనమ్
తావేవ దదృశేఽక్రూరో రామకృష్ణౌ సమన్వితౌ ॥41॥

తౌ రథస్థౌ కథమిహ సుతావానకదున్దుభేః
తర్హి స్విత్స్యన్దనే న స్త ఇత్యున్మజ్జ్య వ్యచష్ట సః ॥42॥

తత్రాపి చ యథాపూర్వమాసీనౌ పునరేవ సః
న్యమజ్జద్దర్శనం యన్మే మృషా కిం సలిలే తయోః ॥43॥

భూయస్తత్రాపి సోఽద్రాక్షీత్స్తూయమానమహీశ్వరమ్
సిద్ధచారణగన్ధర్వైరసురైర్నతకన్ధరైః ॥44॥

సహస్రశిరసం దేవం సహస్రఫణమౌలినమ్
నీలామ్బరం విసశ్వేతం శృఙ్గైః శ్వేతమివ స్థితమ్ ॥45॥

తస్యోత్సఙ్గే ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్
పురుషం చతుర్భుజం శాన్తమ్పద్మపత్త్రారుణేక్షణమ్ ॥46॥

చారుప్రసన్నవదనం చారుహాసనిరీక్షణమ్
సుభ్రూన్నసం చరుకర్ణం సుకపోలారుణాధరమ్ ॥47॥

ప్రలమ్బపీవరభుజం తుఙ్గాంసోరఃస్థలశ్రియమ్
కమ్బుకణ్ఠం నిమ్ననాభిం వలిమత్పల్లవోదరమ్ ॥48॥

బృహత్కతితతశ్రోణి కరభోరుద్వయాన్వితమ్
చారుజానుయుగం చారు జఙ్ఘాయుగలసంయుతమ్ ॥49॥

తుఙ్గగుల్ఫారుణనఖ వ్రాతదీధితిభిర్వృతమ్
నవాఙ్గుల్యఙ్గుష్ఠదలైర్విలసత్పాదపఙ్కజమ్ ॥50॥

సుమహార్హమణివ్రాత కిరీటకటకాఙ్గదైః
కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్ర హారనూపురకుణ్డలైః ॥51॥

భ్రాజమానం పద్మకరం శఙ్ఖచక్రగదాధరమ్
శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభం వనమాలినమ్ ॥52॥

సునన్దనన్దప్రముఖైః పర్షదైః సనకాదిభిః
సురేశైర్బ్రహ్మరుద్రాద్యైర్నవభిశ్చ ద్విజోత్తమైః ॥53॥

ప్రహ్రాదనారదవసు ప్రముఖైర్భాగవతోత్తమైః
స్తూయమానం పృథగ్భావైర్వచోభిరమలాత్మభిః ॥54॥

శ్రియా పుష్ట్యా గిరా కాన్త్యా కీర్త్యా తుష్ట్యేలయోర్జయా
విద్యయావిద్యయా శక్త్యా మాయయా చ నిషేవితమ్॥55॥

విలోక్య సుభృశం ప్రీతో భక్త్యా పరమయా యుతః
హృష్యత్తనూరుహో భావ పరిక్లిన్నాత్మలోచనః॥56॥

గిరా గద్గదయాస్తౌషీత్సత్త్వమాలమ్బ్య సాత్వతః
ప్రణమ్య మూర్ధ్నావహితః కృతాఞ్జలిపుటః శనైః॥57॥

అధ్యాయము – 40

శ్రీక్రూర ఉవాచ
నతోఽస్మ్యహం త్వాఖిలహేతుహేతుం నారాయణం పూరుషమాద్యమవ్యయమ్
యన్నాభిజాతాదరవిన్దకోషాద్బ్రహ్మావిరాసీద్యత ఏష లోకః॥1॥

భూస్తోయమగ్నిః పవనం ఖమాదిర్మహానజాదిర్మన ఇన్ద్రియాణి
సర్వేన్ద్రియార్థా విబుధాశ్చ సర్వే యే హేతవస్తే జగతోఽఙ్గభూతాః॥2॥

నైతే స్వరూపం విదురాత్మనస్తే హ్యజాదయోఽనాత్మతయా గృహీతః
అజోఽనుబద్ధః స గుణైరజాయా గుణాత్పరం వేద న తే స్వరూపమ్॥3॥

త్వాం యోగినో యజన్త్యద్ధా మహాపురుషమీశ్వరమ్
సాధ్యాత్మం సాధిభూతం చ సాధిదైవం చ సాధవః॥4॥

త్రయ్యా చ విద్యయా కేచిత్త్వాం వై వైతానికా ద్విజాః
యజన్తే వితతైర్యజ్ఞైర్నానారూపామరాఖ్యయా॥5॥

ఏకే త్వాఖిలకర్మాణి సన్న్యస్యోపశమం గతాః
జ్ఞానినో జ్ఞానయజ్ఞేన యజన్తి జ్ఞానవిగ్రహమ్॥6॥

అన్యే చ సంస్కృతాత్మానో విధినాభిహితేన తే
యజన్తి త్వన్మయాస్త్వాం వై బహుమూర్త్యేకమూర్తికమ్॥7॥

త్వామేవాన్యే శివోక్తేన మార్గేణ శివరూపిణమ్
బహ్వాచార్యవిభేదేన భగవన్తర్నుపాసతే॥8॥

సర్వ ఏవ యజన్తి త్వాం సర్వదేవమయేశ్వరమ్
యేఽప్యన్యదేవతాభక్తా యద్యప్యన్యధియః ప్రభో॥9॥

యథాద్రిప్రభవా నద్యః పర్జన్యాపూరితాః ప్రభో
విశన్తి సర్వతః సిన్ధుం తద్వత్త్వాం గతయోఽన్తతః॥10॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి భవతః ప్రకృతేర్గుణాః
తేషు హి ప్రాకృతాః ప్రోతా ఆబ్రహ్మస్థావరాదయః॥11॥

తుభ్యం నమస్తే త్వవిషక్తదృష్టయే
సర్వాత్మనే సర్వధియాం చ సాక్షిణే

గుణప్రవాహోఽయమవిద్యయా కృతః
ప్రవర్తతే దేవనృతిర్యగాత్మసు ॥12॥

అగ్నిర్ముఖం తేఽవనిరఙ్ఘ్రిరీక్షణం
సూర్యో నభో నాభిరథో దిశః శ్రుతిః
ద్యౌః కం సురేన్ద్రాస్తవ బాహవోఽర్ణవాః
కుక్షిర్మరుత్ప్రాణబలం ప్రకల్పితమ్ ॥13॥

రోమాణి వృక్షౌషధయః శిరోరుహా
మేఘాః పరస్యాస్థినఖాని తేఽద్రయః
నిమేషణం రాత్ర్యహనీ ప్రజాపతిర్
మేఢ్రస్తు వృష్టిస్తవ వీర్యమిష్యతే ॥14॥

త్వయ్యవ్యయాత్మన్పురుషే ప్రకల్పితా లోకాః సపాలా బహుజీవసఙ్కులాః
యథా జలే సఞ్జిహతే జలౌకసోఽప్యుదుమ్బరే వా మశకా మనోమయే ॥15॥

యాని యానీహ రూపాణి క్రీడనార్థం బిభర్షి హి
తైరామృష్టశుచో లోకా ముదా గాయన్తి తే యశః ॥16॥

నమః కారణమత్స్యాయ ప్రలయాబ్ధిచరాయ చ
హయశీర్ష్ణే నమస్తుభ్యం మధుకైటభమృత్యవే ॥17॥

అకూపారాయ బృహతే నమో మన్దరధారిణే
క్షిత్యుద్ధారవిహారాయ నమః శూకరమూర్తయే ॥18॥

నమస్తేఽద్భుతసింహాయ సాధులోకభయాపహ
వామనాయ నమస్తుభ్యం క్రాన్తత్రిభువనాయ చ ॥19॥

నమో భృగుణాం పతయే దృప్తక్షత్రవనచ్ఛిదే
నమస్తే రఘువర్యాయ రావణాన్తకరాయ చ ॥20॥

నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సఙ్కర్షణాయ చ
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ సాత్వతాం పతయే నమః ॥21॥

నమో బుద్ధాయ శుద్ధాయ దైత్యదానవమోహినే
మ్లేచ్ఛప్రాయక్షత్రహన్త్రే నమస్తే కల్కిరూపిణే ॥22॥

భగవన్జీవలోకోఽయం మోహితస్తవ మాయయా
అహం మమేత్యసద్గ్రాహో భ్రామ్యతే కర్మవర్త్మసు ॥23॥

అహం చాత్మాత్మజాగార దారార్థస్వజనాదిషు
భ్రమామి స్వప్నకల్పేషు మూఢః సత్యధియా విభో ॥24॥

అనిత్యానాత్మదుఃఖేషు విపర్యయమతిర్హ్యహమ్
ద్వన్ద్వారామస్తమోవిష్టో న జానే త్వాత్మనః ప్రియమ్ ॥25॥

యథాబుధో జలం హిత్వా ప్రతిచ్ఛన్నం తదుద్భవైః

అభ్యేతి మృగతృష్ణాం వై తద్వత్త్వాహం పరాఙ్ముఖః॥26॥

నోత్సహేఽహం కృపణధీః కామకర్మహతం మనః
రోద్ధుం ప్రమాథిభిశ్చాక్షైర్హ్రియమాణమితస్తతః॥27॥

సోఽహం తవాఙ్ఘ్ర్యుపగతోఽస్మ్యసతాం దురాపం
తచ్చాప్యహం భవదనుగ్రహ ఈశ మన్యే
పుంసో భవేద్యర్హి సంసరణాపవర్గస్
త్వయ్యబ్జనాభ సదుపాసనయా మతిః స్యాత్॥28॥

నమో విజ్ఞానమాత్రాయ సర్వప్రత్యయహేతవే
పురుషేశప్రధానాయ బ్రహ్మణేఽనన్తశక్తయే॥29॥

నమస్తే వాసుదేవాయ సర్వభూతక్షయాయ చ
హృషీకేశ నమస్తుభ్యం ప్రపన్నం పాహి మాం ప్రభో॥30॥

అధ్యాయము – 41

శ్రీశుక ఉవాచ
స్తువతస్తస్య భగవాన్దర్శయిత్వా జలే వపుః
భూయః సమాహరత్కృష్ణో నటో నాట్యమివాత్మనః॥1॥

సోఽపి చాన్తర్హితం వీక్ష్య జలాదున్మజ్య సత్వరః
కృత్వా చావశ్యకం సర్వం విస్మితో రథమాగమత్॥2॥

తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః కిం తే దృష్టమివాద్భుతమ్
భూమౌ వియతి తోయే వా తథా త్వాం లక్షయామహే॥3॥

శ్రీక్రూర ఉవాచ
అద్భుతానీహ యావన్తి భూమౌ వియతి వా జలే
త్వయి విశ్వాత్మకే తాని కిం మేఽదృష్టం విపశ్యతః॥4॥

యత్రాద్భుతాని సర్వాణి భూమౌ వియతి వా జలే
తం త్వానుపశ్యతో బ్రహ్మన్కిం మే దృష్టమిహాద్భుతమ్॥5॥

ఇత్యుక్త్వా చోదయామాస స్యన్దనం గాన్దినీసుతః
మథురామనయద్రామం కృష్ణం చైవ దినాత్యయే॥6॥

మార్గే గ్రామజనా రాజంస్తత్ర తత్రోపసఙ్గతాః
వసుదేవసుతౌ వీక్ష్య ప్రీతా దృష్టిం న చాదదుః॥7॥

తావద్వ్రజౌకసస్తత్ర నన్దగోపాదయోఽగ్రతః
పురోపవనమాసాద్య ప్రతీక్షన్తోఽవతస్థిరే॥8॥

తాన్సమేత్యాహ భగవానక్రూరం జగదీశ్వరః
గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రశ్రితం ప్రహసన్నివ॥9॥

భవాన్ప్రవిశతామగ్రే సహయానః పురీం గృహమ్
వయం త్విహావముచ్యాథ తతో ద్రక్ష్యామహే పురీమ్॥10॥

శ్రీక్రూర ఉవాచ
నాహం భవద్భ్యాం రహితః ప్రవేక్ష్యే మథురాం ప్రభో
త్యక్తుం నార్హసి మాం నాథ భక్తం తే భక్తవత్సల॥11॥

ఆగచ్ఛ యామ గేహాన్నః సనాథాన్కుర్వధోక్షజ
సహాగ్రజః సగోపాలైః సుహృద్భిశ్చ సుహృత్తమ॥12॥

పునీహి పాదరజసా గృహాన్నో గృహమేధినామ్
యచ్ఛౌచేనానుతృప్యన్తి పితరః సాగ్నయః సురాః॥13॥

అవనిజ్యాఙ్ఘ్రియుగలమాసీచ్ఛ్లోక్యో బలిర్మహాన్
ఐశ్వర్యమతులం లేభే గతిం చైకాన్తినాం తు యా॥14॥

ఆపస్తేఽఙ్ఘ్ర్యవనేజన్యస్త్రీంల్లోకాన్శుచయోఽపునన్
శిరసాధత్త యాః శర్వః స్వర్యాతాః సగరాత్మజాః॥15॥

దేవదేవ జగన్నాథ పుణ్యశ్రవణకీర్తన
యదూత్తమోత్తమఃశ్లోక నారాయణ నమోఽస్తు తే॥16॥

శ్రీభగవనువాచ
ఆయాస్యే భవతో గేహమహమర్యసమన్వితః
యదుచక్రద్రుహం హత్వా వితరిష్యే సుహృత్ప్రియమ్॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవముక్తో భగవతా సోఽక్రూరో విమనా ఇవ
పురీం ప్రవిష్టః కంసాయ కర్మావేద్య గృహం యయౌ॥18॥

అథాపరాహ్నే భగవాన్కృష్ణః సఙ్కర్షణాన్వితః
మథురాం ప్రావిశద్గోపైర్దిదృక్షుః పరివారితః॥19॥

దదర్శ తాం స్ఫాటికతుఙ్గగోపుర ద్వారాం బృహద్ధేమకపాటతోరణామ్
తామ్రారకోష్ఠాం పరిఖాదురాసదాముద్యానరమ్యోపవనోపశోభితామ్॥20॥

సౌవర్ణశృఙ్గాటకహర్మ్యనిష్కుటైః శ్రేణీసభాభిర్భవనైరుపస్కృతామ్
వైదూర్యవజ్రామలనీలవిద్రుమైర్ముక్తాహరిద్భిర్వలభీషు వేదిషు॥21॥

జుష్టేషు జాలాముఖరన్ధ్రకుట్టిమేష్వావిష్టపారావతబర్హినాదితామ్
సంసిక్తరథ్యాపణమార్గచత్వరాం ప్రకీర్ణమాల్యాఙ్కురలాజతణ్డులామ్॥22॥

ఆపూర్ణకుమ్భైర్దధిచన్దనోక్షితైః ప్రసూనదీపావలిభిః సపల్లవైః
సవృన్దరమ్భాక్రముకైః సకేతుభిః స్వలఙ్కృతద్వారగృహాం సపట్టికైః॥23॥

తాం సమ్ప్రవిష్టౌ వసుదేవనన్దనౌ వృతౌ వయస్యైర్నరదేవవర్త్మనా
ద్రష్టుం సమీయుస్త్వరితాః పురస్త్రియో హర్మ్యాణి చైవారురుహుర్నృపోత్సుకాః॥24॥

కాశ్చిద్విపర్యగ్ధృతవస్త్రభూషణా
విస్మృత్య చైకం యుగలేష్వథాపరాః
కృతైకపత్రశ్రవనైకనూపురా
నాఙ్క్త్వా ద్వితీయం త్వపరాశ్చ లోచనమ్॥25॥

అశ్నన్త్య ఏకాస్తదపాస్య సోత్సవా అభ్యజ్యమానా అకృతోపమజ్జనాః
స్వపన్త్య ఉత్థాయ నిశమ్య నిఃస్వనం ప్రపాయయన్త్యోఽర్భమపోహ్య మాతరః॥26॥

మనాంసి తాసామరవిన్దలోచనః ప్రగల్భలీలాహసితావలోకైః
జహార మత్తద్విరదేన్ద్రవిక్రమో దృశాం దదచ్ఛ్రీరమణాత్మనోత్సవమ్॥27॥

దృష్ట్వా ముహుః శ్రుతమనుద్రుతచేతసస్తం
తత్ప్రేక్షణోత్స్మితసుధోక్షణలబ్ధమానాః
ఆనన్దమూర్తిముపగుహ్య దృశాత్మలబ్ధం
హృష్యత్త్వచో జహురనన్తమరిన్దమాధిమ్॥28॥

ప్రాసాదశిఖరారూఢాః ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖామ్బుజాః
అభ్యవర్షన్సౌమనస్యైః ప్రమదా బలకేశవౌ॥29॥

దధ్యక్షతైః సోదపాత్రైః స్రగ్గన్ధైరభ్యుపాయనైః
తావానర్చుః ప్రముదితాస్తత్ర తత్ర ద్విజాతయః॥30॥

ఊచుః పౌరా అహో గోప్యస్తపః కిమచరన్మహత్
యా హ్యేతావనుపశ్యన్తి నరలోకమహోత్సవౌ॥31॥

రజకం కఞ్చిదాయాన్తం రఙ్గకారం గదాగ్రజః
దృష్ట్వాయాచత వాసాంసి ధౌతాన్యత్యుత్తమాని చ॥32॥

దేహ్యావయోః సముచితాన్యఙ్గ వాసాంసి చార్హతోః
భవిష్యతి పరం శ్రేయో దాతుస్తే నాత్ర సంశయః॥33॥

స యాచితో భగవతా పరిపూర్ణేన సర్వతః
సాక్షేపం రుషితః ప్రాహ భృత్యో రాజ్ఞః సుదుర్మదః॥34॥

ఈదృశాన్యేవ వాసాంసీ నిత్యం గిరివనేచరః
పరిధత్త కిముద్వృత్తా రాజద్రవ్యాణ్యభీప్సథ॥35॥

యాతాశు బాలిశా మైవం ప్రార్థ్యం యది జిజీవీషా
బధ్నన్తి ఘ్నన్తి లుమ్పన్తి దృప్తం రాజకులాని వై॥36॥

ఏవం వికత్థమానస్య కుపితో దేవకీసుతః
రజకస్య కరాగ్రేణ శిరః కాయాదపాతయత్॥37॥

తస్యానుజీవినః సర్వే వాసఃకోశాన్విసృజ్య వై
దుద్రువుః సర్వతో మార్గం వాసాంసి జగృహేఽచ్యుతః॥38॥

వసిత్వాత్మప్రియే వస్త్రే కృష్ణః సఙ్కర్షణస్తథా

శేషాణ్యాదత్త గోపేభ్యో విసృజ్య భువి కానిచిత్॥39॥

తతస్తు వాయకః ప్రీతస్తయోర్వేషమకల్పయత్
విచిత్రవర్ణైశ్చైలేయైరాకల్పైరనురూపతః॥40॥

నానాలక్షణవేషాభ్యాం కృష్ణరామౌ విరేజతుః
స్వలఙ్కృతౌ బాలగజౌ పర్వణీవ సితేతరౌ॥41॥

తస్య ప్రసన్నో భగవాన్ప్రాదాత్సారూప్యమాత్మనః
శ్రియం చ పరమాం లోకే బలైశ్వర్యస్మృతీన్ద్రియమ్॥42॥

తతః సుదామ్నో భవనం మాలాకారస్య జగ్మతుః
తౌ దృష్ట్వా స సముత్థాయ ననామ శిరసా భువి॥43॥

తయోరాసనమానీయ పాద్యం చార్ఘ్యార్హణాదిభిః
పూజాం సానుగయోశ్చక్రే స్రక్తామ్బూలానులేపనైః॥44॥

ప్రాహ నః సార్థకం జన్మ పావితం చ కులం ప్రభో
పితృదేవర్షయో మహ్యం తుష్టా హ్యాగమనేన వామ్॥45॥

భవన్తౌ కిల విశ్వస్య జగతః కారణం పరమ్
అవతీర్ణావిహాంశేన క్షేమాయ చ భవాయ చ॥46॥

న హి వాం విషమా దృష్టిః సుహృదోర్జగదాత్మనోః
సమయోః సర్వభూతేషు భజన్తం భజతోరపి॥47॥

తావజ్ఞాపయతం భృత్యం కిమహం కరవాణి వామ్
పుంసోఽత్యనుగ్రహో హ్యేష భవద్భిర్యన్నియుజ్యతే॥48॥

ఇత్యభిప్రేత్య రాజేన్ద్ర సుదామా ప్రీతమానసః
శస్తైః సుగన్ధైః కుసుమైర్మాలా విరచితా దదౌ॥49॥

తాభిః స్వలఙ్కృతౌ ప్రీతౌ కృష్ణరామౌ సహానుగౌ
ప్రణతాయ ప్రపన్నాయ దదతుర్వరదౌ వరాన్॥50॥

సోఽపి వవ్రేఽచలాం భక్తిం తస్మిన్నేవాఖిలాత్మని
తద్భక్తేషు చ సౌహార్దం భూతేషు చ దయాం పరామ్॥51॥

ఇతి తస్మై వరం దత్త్వా శ్రియం చాన్వయవర్ధినీమ్
బలమాయుర్యశః కాన్తిం నిర్జగామ సహాగ్రజః॥52॥

అధ్యాయము – 42

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ వ్రజన్రాజపథేన మాధవః స్త్రియం గృహీతాఙ్గవిలేపభాజనామ్
విలోక్య కుబ్జాం యువతీం వరాననాం పప్రచ్ఛ యాన్తీం ప్రహసన్రసప్రదః॥1॥

కా త్వం వరోర్వేతదు హానులేపనం కస్యాఙ్గనే వా కథయస్వ సాధు నః
దేహ్యావయోరఙ్గవిలేపముత్తమం శ్రేయస్తతస్తే న చిరాద్భవిష్యతి ॥2॥

సైరన్ధ్ర్యువాచ
దాస్యస్మ్యహం సున్దర కంససమ్మతా
త్రివక్రనామా హ్యనులేపకర్మణి
మద్భావితం భోజపతేరతిప్రియం
వినా యువాం కోఽన్యతమస్తదర్హతి ॥3॥

రూపపేశలమాధుర్య హసితాలాపవీక్షితైః
ధర్షితాత్మా దదౌ సాన్ద్రముభయోరనులేపనమ్ ॥4॥

తతస్తావఙ్గరాగేణ స్వవర్ణేతరశోభినా
సమ్ప్రాప్తపరభాగేన శుశుభాతేఽనురఞ్జితౌ ॥5॥

ప్రసన్నో భగవాన్కుబ్జాం త్రివక్రాం రుచిరాననామ్
ఋజ్వీం కర్తుం మనశ్చక్రే దర్శయన్దర్శనే ఫలమ్ ॥6॥

పద్భ్యామాక్రమ్య ప్రపదే ద్ర్యఙ్గుల్యుత్తానపాణినా
ప్రగృహ్య చిబుకేఽధ్యాత్మముదనీనమదచ్యుతః ॥7॥

సా తదర్జుసమానాఙ్గీ బృహచ్ఛ్రోణిపయోధరా
ముకున్దస్పర్శనాత్సద్యో బభూవ ప్రమదోత్తమా ॥8॥

తతో రూపగుణౌదార్య సమ్పన్నా ప్రాహ కేశవమ్
ఉత్తరీయాన్తమకృష్య స్మయన్తీ జాతహృచ్ఛయా ॥9॥

ఏహి వీర గృహం యామో న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే
త్వయోన్మథితచిత్తాయాః ప్రసీద పురుషర్షభ ॥10॥

ఏవం స్త్రియా యాచ్యమానః కృష్ణో రామస్య పశ్యతః
ముఖం వీక్ష్యాను గోపానాం ప్రహసంస్తామువాచ హ ॥11॥

ఏష్యామి తే గృహం సుభ్రు పుంసామాధివికర్శనమ్
సాధితార్థోఽగృహాణాం నః పాన్థానాం త్వం పరాయణమ్ ॥12॥

విసృజ్య మాధ్వ్యా వాణ్యా తామ్వ్రజన్మార్గే వణిక్పథైః
నానోపాయనతామ్బూల స్రగ్గన్ధైః సాగ్రజోఽర్చితః ॥13॥

తద్దర్శనస్మరక్షోభాదాత్మానం నావిదన్స్త్రియః
విస్రస్తవాసఃకవర వలయా లేఖ్యమూర్తయః ॥14॥

తతః పౌరాన్పృచ్ఛమానో ధనుషః స్థానమచ్యుతః
తస్మిన్ప్రవిష్టో దదృశే ధనురైన్ద్రమివాద్భుతమ్ ॥15॥

పురుషైర్బహుభిర్గుప్తమర్చితం పరమర్ద్ధిమత్
వార్యమాణో నృభిః కృష్ణః ప్రసహ్య ధనురాదదే ॥16॥

కరేణ వామేన సలీలముద్ధృతం సజ్యం చ కృత్వా నిమిషేణ పశ్యతామ్
నృణాం వికృష్య ప్రబభఞ్జ మధ్యతో యథేక్షుదణ్డం మదకర్యురుక్రమః ॥17॥

ధనుషో భజ్యమానస్య శబ్దః ఖం రోదసీ దిశః
పూరయామాస యం శ్రుత్వా కంసస్త్రాసముపాగమత్ ॥18॥

తద్రక్షిణః సానుచరం కుపితా ఆతతాయినః
గృహీతుకామా ఆవవ్రుర్గృహ్యతాం వధ్యతామితి ॥19॥

అథ తాన్దురభిప్రాయాన్విలోక్య బలకేశవౌ
క్రుద్ధౌ ధన్వన ఆదాయ శకలే తాంశ్చ జఘ్నతుః ॥20॥

బలం చ కంసప్రహితం హత్వా శాలాముఖాత్తతః
నిష్క్రమ్య చేరతుర్హృష్టౌ నిరీక్ష్య పురసమ్పదః ॥21॥

తయోస్తదద్భుతం వీర్యం నిశామ్య పురవాసినః
తేజః ప్రాగల్భ్యం రూపం చ మేనిరే విబుధోత్తమౌ ॥22॥

తయోర్విచరతోః స్వైరమాదిత్యోఽస్తముపేయివాన్
కృష్ణరామౌ వృతౌ గోపైః పురాచ్ఛకటమీయతుః ॥23॥

గోప్యో ముకున్దవిగమే విరహాతురా యా ఆశాసతాశిష ఋతా మధుపుర్యభూవన్
సమ్పశ్యతాం పురుషభూషణగాత్రలక్ష్మీం హిత్వేతరాన్ను భజతశ్చకమేఽయనం శ్రీః ॥24॥

అవనిక్తాఙ్ఘ్రియుగలౌ భుక్త్వా క్షీరోపసేచనమ్
ఊషతుస్తాం సుఖం రాత్రిం జ్ఞాత్వా కంసచికీర్షితమ్ ॥25॥

కంసస్తు ధనుషో భఙ్గం రక్షిణాం స్వబలస్య చ
వధం నిశమ్య గోవిన్ద రామవిక్రీడితం పరమ్ ॥26॥

దీర్ఘప్రజాగరో భీతో దుర్నిమిత్తాని దుర్మతిః
బహూన్యచష్టోభయథా మృత్యోర్దౌత్యకరాణి చ ॥27॥

అదర్శనం స్వశిరసః ప్రతిరూపే చ సత్యపి
అసత్యపి ద్వితీయే చ ద్వైరూప్యం జ్యోతిషాం తథా ॥28॥

ఛిద్రప్రతీతిశ్ఛాయాయాం ప్రాణఘోషానుపశ్రుతిః
స్వర్ణప్రతీతిర్వృక్షేషు స్వపదానామదర్శనమ్ ॥29॥

స్వప్నే ప్రేతపరిష్వఙ్గః ఖరయానం విషాదనమ్
యాయాన్నలదమాల్యేకస్తైలాభ్యక్తో దిగమ్బరః ॥30॥

అన్యాని చేత్థంభూతాని స్వప్నజాగరితాని చ
పశ్యన్మరణసన్త్రస్తో నిద్రాం లేభే న చిన్తయా ॥31॥

వ్యుష్టాయాం నిశి కౌరవ్య సూర్యే చాద్భ్యః సముత్థితే
కారయామాస వై కంసో మల్లక్రీడామహోత్సవమ్ ॥32॥

ఆనర్చుః పురుషా రఙ్గం తూర్యభేర్యశ్చ జఘ్నిరే
మఞ్చాశ్చాలఙ్కృతాః స్రగ్భిః పతాకాచైలతోరణైః ||33||

తేషు పౌరా జానపదా బ్రహ్మక్షత్రపురోగమాః
యథోపజోషం వివిశూ రాజానశ్చ కృతాసనాః ||34||

కంసః పరివృతోఽమాత్యై రాజమఞ్చ ఉపావిశత్
మణ్డలేశ్వరమధ్యస్థో హృదయేన విదూయతా ||35||

వాద్యమానేసు తూర్యేషు మల్లతాలోత్తరేషు చ
మల్లాః స్వలఙ్కృతాః దృప్తాః సోపాధ్యాయాః సమాసత ||36||

చాణూరో ముష్టికః కూతః శలస్తోశల ఏవ చ
త ఆసేదురుపస్థానం వల్గువాద్యప్రహర్షితాః ||37||

నన్దగోపాదయో గోపా భోజరాజసమాహుతాః
నివేదితోపాయనాస్త ఏకస్మిన్మఞ్చ ఆవిశన్ ||38||

అధ్యాయము – 43

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ కృష్ణశ్చ రామశ్చ కృతశౌచౌ పరన్తప
మల్లదున్దుభినిర్ఘోషం శ్రుత్వా ద్రష్టుముపేయతుః ||1||

రఙ్గద్వారం సమాసాద్య తస్మిన్నాగమవస్థితమ్
అపశ్యత్కువలయాపీడం కృష్ణోఽమ్బష్ఠప్రచోదితమ్ ||2||

బద్ధ్వా పరికరం శౌరిః సముహ్య కుటిలాలకాన్
ఉవాచ హస్తిపం వాచా మేఘనాదగభీరయా ||3||

అమ్బష్ఠామ్బష్ఠ మార్గం నౌ దేహ్యపక్రమ మా చిరమ్
నో చేత్సకుఞ్జరం త్వాద్య నయామి యమసాదనమ్ ||4||

ఏవం నిర్భర్త్సితోఽమ్బష్ఠః కుపితః కోపితం గజమ్
చోదయామాస కృష్ణాయ కాలాన్తకయమోపమమ్ ||5||

కరీన్ద్రస్తమభిద్రుత్య కరేణ తరసాగ్రహీత్
కరాద్విగలితః సోఽముం నిహత్యాఙ్ఘ్రిష్వలీయత ||6||

సఙ్క్రుద్ధస్తమచక్షాణో ఘ్రాణదృష్టిః స కేశవమ్
పరామృశత్పుష్కరేణ స ప్రసహ్య వినిర్గతః ||7||

పుచ్ఛే ప్రగృహ్యాతిబలం ధనుషః పఞ్చవింశతిమ్
విచకర్ష యథా నాగం సుపర్ణ ఇవ లీలయా ||8||

స పర్యావర్తమానేన సవ్యదక్షిణతోఽచ్యుతః
బభ్రామ భ్రామ్యమాణేన గోవత్సేనేవ బాలకః ||9||

తతోఽభిముఖమభ్యేత్య పాణినాహత్య వారణమ్
ప్రాద్రవన్పాతయామాస స్పృశ్యమానః పదే పదే॥10॥

స ధావన్క్రీడయా భూమౌ పతిత్వా సహసోత్థితః
తమ్మత్వా పతితం క్రుద్ధో దన్తాభ్యాం సోఽహనత్క్షితిమ్॥11॥

స్వవిక్రమే ప్రతిహతే కుఞ్జరేన్ద్రోఽత్యమర్షితః
చోద్యమానో మహామాత్రైః కృష్ణమభ్యద్రవద్రుషా॥12॥

తమాపతన్తమాసాద్య భగవాన్మధుసూదనః
నిగృహ్య పాణినా హస్తం పాతయామాస భూతలే॥13॥

పతితస్య పదాక్రమ్య మృగేన్ద్ర ఇవ లీలయా
దన్తముత్పాట్య తేనేభం హస్తిపాంశ్చాహనద్ధరిః॥14॥

మృతకం ద్విపముత్సృజ్య దన్తపాణిః సమావిశత్
అంసన్యస్తవిషాణోఽసృఙ్ మదబిన్దుభిరఙ్కితః
విరూఢస్వేదకణికా వదనామ్బురుహో బభౌ॥15॥

వృతౌ గోపైః కతిపయైర్బలదేవజనార్దనౌ
రఙ్గం వివిశతూ రాజన్గజదన్తవరాయుధౌ॥16॥

మల్లానామశనిర్నృణాం నరవరః స్త్రీణాం స్మరో మూర్తిమాన్
గోపానాం స్వజనోఽసతాం క్షితిభుజాం శాస్తా స్వపిత్రోః శిశుః
మృత్యుర్భోజపతేర్విరాడవిదుషాం తత్త్వం పరం యోగినాం
వృష్ణీనాం పరదేవతేతి విదితో రఙ్గం గతః సాగ్రజః॥17॥

హతం కువలయాపీడం దృష్ట్వా తావపి దుర్జయౌ
కంసో మనస్యపి తదా భృశముద్విజే నృప॥18॥

తౌ రేజతూ రఙ్గగతౌ మహాభుజౌ విచిత్రవేషాభరణస్రగమ్బరౌ
యథా నటావుత్తమవేషధారిణౌ మనః క్షిపన్తౌ ప్రభయా నిరీక్షతామ్॥19॥

నిరీక్ష్య తావుత్తమపూరుషౌ జనా మఞ్చస్థితా నాగరరాష్ట్రకా నృప
ప్రహర్షవేగోత్కలితేక్షణాననాః పపుర్న తృప్తా నయనైస్తదాననమ్॥20॥

పిబన్త ఇవ చక్షుర్భ్యాం లిహన్త ఇవ జిహ్వయా
జిఘ్రన్త ఇవ నాసాభ్యాం శ్లిష్యన్త ఇవ బాహుభిః॥21॥

ఊచుః పరస్పరం తే వై యథాదృష్టం యథాశ్రుతమ్
తద్రూపగుణమాధుర్య ప్రాగల్భ్యస్మారితా ఇవ॥22॥

ఏతౌ భగవతః సాక్షాద్ధరేర్నారాయణస్య హి
అవతీర్ణావిహాంశేన వసుదేవస్య వేశ్మని॥23॥

ఏష వై కిల దేవక్యాం జాతో నీతశ్చ గోకులమ్
కాలమేతం వసన్గూఢో వవృధే నన్దవేశ్మని॥24॥

పూతనానేన నీతాన్తం చక్రవాతశ్చ దానవః
అర్జునౌ గుహ్యకః కేశీ ధేనుకోఽన్యే చ తద్విధాః॥25॥

గావః సపాలా ఏతేన దావాగ్నేః పరిమోచితాః
కాలియో దమితః సర్ప ఇన్ద్రశ్చ విమదః కృతః॥26॥

సప్తాహమేకహస్తేన ధృతోఽద్రిప్రవరోఽమునా
వర్షవాతాశనిభ్యశ్చ పరిత్రాతం చ గోకులమ్॥27॥

గోప్యోఽస్య నిత్యముదిత హసితప్రేక్షణం ముఖమ్
పశ్యన్త్యో వివిధాంస్తాపాంస్తరన్తి స్మాశ్రమం ముదా॥28॥

వదన్త్యనేన వంశోఽయం యదోః సుబహువిశ్రుతః
శ్రియం యశో మహత్వం చ లప్స్యతే పరిరక్షితః॥29॥

అయం చాస్యాగ్రజః శ్రీమాన్రామః కమలలోచనః
ప్రలమ్బో నిహతో యేన వత్సకో యే బకాదయః॥30॥

జనేష్వేవం బ్రువాణేషు తూర్యేషు నినదత్సు చ
కృష్ణరామౌ సమాభాష్య చాణూరో వాక్యమబ్రవీత్॥31॥

హే నన్దసూనో హే రామ భవన్తౌ వీరసమ్మతౌ
నియుద్ధకుశలౌ శ్రుత్వా రాజ్ఞాహూతౌ దిదృక్షుణా॥32॥

ప్రియం రాజ్ఞః ప్రకుర్వత్యః శ్రేయో విన్దన్తి వై ప్రజాః
మనసా కర్మణా వాచా విపరీతమతోఽన్యథా॥33॥

నిత్యం ప్రముదితా గోపా వత్సపాలా యథాస్ఫుటమ్
వనేషు మల్లయుద్ధేన క్రీడన్తశ్చారయన్తి గాః॥34॥

తస్మాద్రాజ్ఞః ప్రియం యూయం వయం చ కరవామ హే
భూతాని నః ప్రసీదన్తి సర్వభూతమయో నృపః॥35॥

తన్నిశమ్యాబ్రవీత్కృష్ణో దేశకాలోచితం వచః
నియుద్ధమాత్మనోఽభీష్టం మన్యమానోఽభినన్ద్య చ॥36॥

ప్రజా భోజపతేరస్య వయం చాపి వనేచరాః
కరవామ ప్రియం నిత్యం తన్నః పరమనుగ్రహః॥37॥

బాలా వయం తుల్యబలైః క్రీడిష్యామో యథోచితమ్
భవేన్నియుద్ధం మాధర్మః స్పృశేన్మల్లసభాసదః॥38॥

చాణూర ఉవాచ
న బాలో న కిశోరస్త్వం బలశ్చ బలినాం వరః
లీలయేభో హతో యేన సహస్రద్విపసత్త్వభృత్॥39॥

తస్మాద్భవద్భ్యాం బలిభిర్యోద్ధవ్యం నానయోఽత్ర వై

మయి విక్రమ వార్ష్ణేయ బలేన సహ ముష్టికః ||40||

అధ్యాయము – 44

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం చర్చితసఙ్కల్పో భగవాన్మధుసూదనః
ఆససాదాథ చాణూరం ముష్టికం రోహిణీసుతః ||1||

హస్తాభ్యాం హస్తయోర్బద్ధ్వా పద్భ్యామేవ చ పాదయోః
విచకర్షతురన్యోన్యం ప్రసహ్య విజిగీషయా ||2||

అరత్నీ ద్వే అరత్నిభ్యాం జానుభ్యాం చైవ జానునీ
శిరః శీర్ష్ణోరసోరస్తావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః ||3||

పరిభ్రామణవిక్షేప పరిరమ్భావపాతనైః
ఉత్సర్పణాపసర్పణైశ్చాన్యోన్యం ప్రత్యరున్ధతామ్ ||4||

ఉత్థాపనైరున్నయనైశ్చాలనైః స్థాపనైరపి
పరస్పరం జిగీషన్తావపచక్రతురాత్మనః ||5||

తద్బలాబలవద్యుద్ధం సమేతాః సర్వయోషితః
ఊచుః పరస్పరం రాజన్సానుకమ్పా వరూథశః ||6||

మహానయం బతాధర్మ ఏషాం రాజసభాసదామ్
యే బలాబలవద్యుద్ధం రాజ్ఞోఽన్విచ్ఛన్తి పశ్యతః ||7||

క్వ వజ్రసారసర్వాఙ్గౌ మల్లౌ శైలేన్ద్రసన్నిభౌ
క్వ చాతిసుకుమారాఙ్గౌ కిశోరౌ నాప్తయౌవనౌ ||8||

ధర్మవ్యతిక్రమో హ్యస్య సమాజస్య ధ్రువం భవేత్
యత్రాధర్మః సముత్తిష్ఠేన్న స్థేయం తత్ర కర్హిచిత్ ||9||

న సభాం ప్రవిశేత్ప్రాజ్ఞః సభ్యదోషాననుస్మరన్
అబ్రువన్విబ్రువన్నజ్ఞో నరః కిల్బిషమశ్నుతే ||10||

వల్గతః శత్రుమభితః కృష్ణస్య వదనామ్బుజమ్
వీక్ష్యతాం శ్రమవార్యుప్తం పద్మకోశమివామ్బుభిః ||11||

కిం న పశ్యత రామస్య ముఖమాతామ్రలోచనమ్
ముష్టికం ప్రతి సామర్షం హాససంరమ్భశోభితమ్ ||12||

పుణ్యా బత వ్రజభువో యదయం నృలిఙ్గ
గూఢః పురాణపురుషో వనచిత్రమాల్యః
గాః పాలయన్సహబలః క్వణయంశ్చ వేణుం
విక్రీడయాఞ్చతి గిరిత్రరమార్చితాఙ్ఘ్రిః ||13||

గోప్యస్తపః కిమచరన్యదముష్య రూపం

లావణ్యసారమసమోర్ధ్వమనన్యసిద్ధమ్
దృగ్భిః పిబన్త్యనుసవాభినవం దురాపమ్
ఏకాన్తధామ యశసః శ్రీయ ఐశ్వరస్య॥14॥

యా దోహనేఽవహననే మథనోపలేప ప్రేఙ్ఖేఙ్ఖనార్భరుదితోక్షణమార్జనాదౌ
గాయన్తి చైనమనురక్తధియోఽశ్రుకణ్ఠ్యో ధన్యా వ్రజస్త్రియ ఉరుక్రమచిత్తయానాః॥15॥

ప్రాతర్వ్రజాద్వ్రజత ఆవిశతశ్చ సాయం
గోభిః సమం క్వణయతోఽస్య నిశమ్య వేణుమ్
నిర్గమ్య తూర్ణమబలాః పథి భూరిపుణ్యాః
పశ్యన్తి సస్మితముఖం సదయావలోకమ్॥16॥

ఏవం ప్రభాషమాణాసు స్త్రీషు యోగేశ్వరో హరిః
శత్రుం హన్తుం మనశ్చక్రే భగవాన్భరతర్షభ॥17॥

సభయాః స్త్రీగిరః శ్రుత్వా పుత్రస్నేహశుచాతురౌ
పితరావన్వతప్యేతాం పుత్రయోరబుధౌ బలమ్॥18॥

తైస్తైర్నియుద్ధవిధిభిర్వివిధైరచ్యుతేతరౌ
యయుధాతే యథాన్యోన్యం తథైవ బలముష్టికౌ॥19॥

భగవద్గాత్రనిష్పాతైర్వజ్రనీష్పేషనిష్ఠురైః
చాణూరో భజ్యమానాఙ్గో ముహుర్గ్లానిమవాప హ॥20॥

స శ్యేనవేగ ఉత్పత్య ముష్టీకృత్య కరావుభౌ
భగవన్తం వాసుదేవం క్రుద్ధో వక్షస్యబాధత॥21॥

నాచలత్తత్ప్రహారేణ మాలాహత ఇవ ద్విపః
బాహ్వోర్నిగృహ్య చాణూరం బహుశో భ్రామయన్హరిః॥22॥

భూపృష్ఠే పోథయామాస తరసా క్షీణ జీవితమ్
విస్రస్తాకల్పకేశస్రగిన్ద్రధ్వజ ఇవాపతత్॥23॥

తథైవ ముష్టికః పూర్వం స్వముష్ట్యాభిహతేన వై
బలభద్రేణ బలినా తలేనాభిహతో భృశమ్॥24॥

ప్రవేపితః స రుధిరముద్వమన్ముఖతోఽర్దితః
వ్యసుః పపాతోర్వ్యుపస్థే వాతాహత ఇవాఙ్ఘ్రిపః॥25॥

తతః కూటమనుప్రాప్తం రామః ప్రహరతాం వరః
అవధీల్లీలయా రాజన్సావజ్ఞం వామముష్టినా॥26॥

తర్హ్యేవ హి శలః కృష్ణ ప్రపదాహతశీర్షకః
ద్విధా విదీర్ణస్తోశలక ఉభావపి నిపేతతుః॥27॥

చాణూరే ముష్టికే కూటే శలే తోశలకే హతే
శేషాః ప్రదుద్రువుర్మల్లాః సర్వే ప్రాణపరీప్సవః॥28॥

గోపాన్వయస్యానాకృష్య తైః సంసృజ్య విజహ్రతుః
వాద్యమానేషు తూర్యేషు వల్గన్తౌ రుతనూపురౌ ॥29॥

జనాః ప్రజహృషుః సర్వే కర్మణా రామకృష్ణయోః
ఋతే కంసం విప్రముఖ్యాః సాధవః సాధు సాధ్వితి ॥30॥

హతేషు మల్లవర్యేషు విద్రుతేషు చ భోజరాట్
న్యవారయత్స్వతూర్యాణి వాక్యం చేదమువాచ హ ॥31॥

నిఃసారయత దుర్వృత్తౌ వసుదేవాత్మజౌ పురాత్
ధనం హరత గోపానాం నన్దం బధ్నీత దుర్మతిమ్ ॥32॥

వసుదేవస్తు దుర్మేధా హన్యతామాశ్వసత్తమః
ఉగ్రసేనః పితా చాపి సానుగః పరపక్షగః ॥33॥

ఏవం వికత్థమానే వై కంసే ప్రకుపితోఽవ్యయః
లఘిమ్నోత్పత్య తరసా మఞ్చముత్తుఙ్గమారుహత్ ॥34॥

తమావిశన్తమాలోక్య మృత్యుమాత్మన ఆసనాత్
మనస్వీ సహసోత్థాయ జగృహే సోఽసిచర్మణీ ॥35॥

తం ఖడ్గపాణిం విచరన్తమాశు శ్యేనం యథా దక్షిణసవ్యమమ్బరే
సమగ్రహీద్దుర్విషహోగ్రతేజా యథోరగం తార్క్ష్యసుతః ప్రసహ్య ॥36॥

ప్రగృహ్య కేశేషు చలత్కిరీతం నిపాత్య రఙ్గోపరి తుఙ్గమఞ్చాత్
తస్యోపరిష్టాత్స్వయమబ్జనాభః పపాత విశ్వాశ్రయ ఆత్మతన్త్రః ॥37॥

తం సమ్పరేతం విచకర్ష భూమౌ హరిర్యథేభం జగతో విపశ్యతః
హా హేతి శబ్దః సుమహాంస్తదాభూదుదీరితః సర్వజనైర్నరేన్ద్ర ॥38॥

స నిత్యదోద్విగ్నధియా తమీశ్వరం పిబన్నదన్వా విచరన్స్వపన్శ్వసన్
దదర్శ చక్రాయుధమగ్రతో యతస్తదేవ రూపం దురవాపమాప ॥39॥

తస్యానుజా భ్రాతరోఽష్టౌ కఙ్కన్యగ్రోధకాదయః
అభ్యధావన్నతిక్రుద్ధా భ్రాతుర్నిర్వేశకారిణః ॥40॥

తథాతిరభసాంస్తాంస్తు సంయత్తాన్రోహిణీసుతః
అహన్పరిఘముద్యమ్య పశూనివ మృగాధిపః ॥41॥

నేదుర్దున్దుభయో వ్యోమ్ని బ్రహ్మేశాద్యా విభూతయః
పుష్పైః కిరన్తస్తం ప్రీతాః శశంసుర్నన్నృతుః స్త్రియః ॥42॥

తేషాం స్త్రియో మహారాజ సుహృన్మరణదుఃఖితాః
తత్రాభీయుర్వినిఘ్నన్త్యః శీర్షాణ్యశ్రువిలోచనాః ॥43॥

శయానాన్వీరశయాయాం పతీనాలిఙ్గ్య శోచతీః
విలేపుః సుస్వరం నార్యో విసృజన్త్యో ముహుః శుచః ॥44॥

హా నాథ ప్రియ ధర్మజ్ఞ కరుణానాథవత్సల
త్వయా హతేన నిహతా వయం తే సగృహప్రజాః ||45||

త్వయా విరహితా పత్యా పురీయం పురుషర్షభ
న శోభతే వయమివ నివృత్తోత్సవమఙ్గలా ||46||

అనాగసాం త్వం భూతానాం కృతవాన్ద్రోహముల్బణమ్
తేనేమాం భో దశాం నీతో భూతధ్రుక్కో లభేత శమ్ ||47||

సర్వేషామిహ భూతానామేష హి ప్రభవాప్యయః
గోప్తా చ తదవధ్యాయీ న క్వచిత్సుఖమేధతే ||48||

శ్రీశుక ఉవాచ
రాజయోషిత ఆశ్వాస్య భగవాంల్లోకభావనః
యామాహుర్లౌకికీం సంస్థాం హతానాం సమకారయత్ ||49||

మాతరం పితరం చైవ మోచయిత్వాథ బన్ధనాత్
కృష్ణరామౌ వవన్దాతే శిరసా స్పృశ్య పాదయోః ||50||

దేవకీ వసుదేవశ్చ విజ్ఞాయ జగదీశ్వరౌ
కృతసంవన్దనౌ పుత్రౌ సస్వజాతే న శఙ్కితౌ ||51||

అధ్యాయము – 45

శ్రీశుక ఉవాచ
పితరావుపలబ్ధార్థౌ విదిత్వా పురుషోత్తమః
మా భూదితి నిజాం మాయాం తతాన జనమోహినీమ్ ||1||

ఉవాచ పితరావేత్య సాగ్రజః సాత్వతర్షభః
ప్రశ్రయావనతః ప్రీణన్నమ్బ తాతేతి సాదరమ్ ||2||

నాస్మత్తో యువయోస్తాత నిత్యోత్కణ్ఠితయోరపి
బాల్యపౌగణ్డకైశోరాః పుత్రాభ్యామభవన్క్వచిత్ ||3||

న లబ్ధో దైవహతయోర్వాసో నౌ భవదన్తికే
యాం బాలాః పితృగేహస్థా విన్దన్తే లాలితా ముదమ్ ||4||

సర్వార్థసమ్భవో దేహో జనితః పోషితో యతః
న తయోర్యాతి నిర్వేశం పిత్రోర్మర్త్యః శతాయుషా ||5||

యస్తయోరాత్మజః కల్ప ఆత్మనా చ ధనేన చ
వృత్తిం న దద్యాత్తం ప్రేత్య స్వమాంసం ఖాదయన్తి హి ||6||

మాతరం పితరం వృద్ధం భార్యాం సాధ్వీం సుతమ్శిశుమ్
గురుం విప్రం ప్రపన్నం చ కల్పోఽబిభ్రచ్ఛ్వసన్మృతః ||7||

తన్నావకల్పయోః కంసాన్నిత్యముద్విగ్నచేతసోః

మోఘమేతే వ్యతిక్రాన్తా దివసా వామనర్చతోః॥8॥

తత్క్షన్తుమర్హథస్తాత మాతర్నౌ పరతన్త్రయోః
అకుర్వతోర్వాం శుశ్రూషాం క్లిష్టయోర్దుర్హృదా భృశమ్॥9॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి మాయామనుష్యస్య హరేర్విశ్వాత్మనో గిరా
మోహితావఙ్కమారోప్య పరిష్వజ్యాపతుర్ముదమ్॥10॥

సిఞ్చన్తావశ్రుధారాభిః స్నేహపాశేన చావృతౌ
న కిఞ్చిదూచతూ రాజన్బాష్పకణ్ఠౌ విమోహితౌ॥11॥

ఏవమాశ్వాస్య పితరౌ భగవాన్దేవకీసుతః
మాతామహం తూగ్రసేనం యదూనామకరోన్నృపమ్॥12॥

ఆహ చాస్మాన్మహారాజ ప్రజాశ్చాజ్ఞప్తుమర్హసి
యయాతిశాపాద్యదుభిర్నాసితవ్యం నృపాసనే॥13॥

మయి భృత్య ఉపాసీనే భవతో విబుధాదయః
బలిం హరన్త్యవనతాః కిముతాన్యే నరాధిపాః॥14॥

సర్వాన్స్వాన్జ్ఞాతిసమ్బన్ధాన్దిగ్భ్యః కంసభయాకులాన్
యదువృష్ణ్యన్ధకమధు దాశార్హకుకురాదికాన్॥15॥

సభాజితాన్సమాశ్వాస్య విదేశావాసకర్శితాన్
న్యవాసయత్స్వగేహేషు విత్తైః సన్తర్ప్య విశ్వకృత్॥16॥

కృష్ణసఙ్కర్షణభుజైర్గుప్తా లబ్ధమనోరథాః
గృహేషు రేమిరే సిద్ధాః కృష్ణరామగతజ్వరాః॥17॥

వీక్షన్తోఽహరహః ప్రీతా ముకున్దవదనామ్బుజమ్
నిత్యం ప్రముదితం శ్రీమత్సదయస్మితవీక్షణమ్॥18॥

తత్ర ప్రవయసోఽప్యాసన్యువానోఽతిబలౌజసః
పిబన్తోఽక్షైర్ముకున్దస్య ముఖామ్బుజసుధాం ముహుః॥19॥

అథ నన్దం సమసాద్య భగవాన్దేవకీసుతః
సఙ్కర్షణశ్చ రాజేన్ద్ర పరిష్వజ్యేదమూచతుః॥20॥

పితర్యువాభ్యాం స్నిగ్ధాభ్యాం పోషితౌ లాలితౌ భృశమ్
పిత్రోరభ్యధికా ప్రీతిరాత్మజేష్వాత్మనోఽపి హి॥21॥

స పితా సా చ జననీ యౌ పుష్ణీతాం స్వపుత్రవత్
శిశూన్బన్ధుభిరుత్సృష్టానకల్పైః పోషరక్షణే॥22॥

యాత యూయం వ్రజంతాత వయం చ స్నేహదుఃఖితాన్
జ్ఞాతీన్వో ద్రష్టుమేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖమ్॥23॥

ఏవం సాన్త్వయ్య భగవాన్నన్దం సవ్రజమచ్యుతః
వాసోఽలఙ్కారకుప్యాద్యైరర్హయామాస సాదరమ్ ॥24॥

ఇత్యుక్తస్తౌ పరిష్వజ్య నన్దః ప్రణయవిహ్వలః
పూరయన్నశ్రుభిర్నేత్రే సహ గోపైర్వ్రజం యయౌ ॥25॥

అథ శూరసుతో రాజన్పుత్రయోః సమకారయత్
పురోధసా బ్రాహ్మణైశ్చ యథావద్ద్విజసంస్కృతిమ్ ॥26॥

తేభ్యోఽదాద్దక్షిణా గావో రుక్మమాలాః స్వలఙ్కృతాః
స్వలఙ్కృతేభ్యః సమ్పూజ్య సవత్సాః క్షౌమమాలినీః ॥27॥

యాః కృష్ణరామజన్మర్క్షే మనోదత్తా మహామతిః
తాశ్చాదదాదనుస్మృత్య కంసేనాధర్మతో హృతాః ॥28॥

తతశ్చ లబ్ధసంస్కారౌ ద్విజత్వం ప్రాప్య సువ్రతౌ
గర్గాద్యదుకులాచార్యాద్గాయత్రం వ్రతమాస్థితౌ ॥29॥

ప్రభవౌ సర్వవిద్యానాం సర్వజ్ఞౌ జగదీశ్వరౌ
నాన్యసిద్ధామలం జ్ఞానం గూహమానౌ నరేహితైః ॥30॥

అథో గురుకులే వాసమిచ్ఛన్తావుపజగ్మతుః
కాశ్యం సాన్దీపనిం నామ హ్యవన్తిపురవాసినమ్ ॥31॥

యథోపసాద్య తౌ దాన్తౌ గురౌ వృత్తిమనిన్దితామ్
గ్రాహయన్తావుపేతౌ స్మ భక్త్యా దేవమివాదృతౌ ॥32॥

తయోర్ద్విజవరస్తుష్టః శుద్ధభావానువృత్తిభిః
ప్రోవాచ వేదానఖిలాన్సాఙ్గోపనిషదో గురుః ॥33॥

సరహస్యం ధనుర్వేదం ధర్మాన్న్యాయపథాంస్తథా
తథా చాన్వీక్షికీం విద్యాం రాజనీతిం చ షడ్విధామ్ ॥34॥

సర్వం నరవరశ్రేష్ఠౌ సర్వవిద్యాప్రవర్తకౌ
సకృన్నిగదమాత్రేణ తౌ సఞ్జగృహతుర్నృప ॥35॥

అహోరాత్రైశ్చతుఃషష్ట్యా సంయత్తౌ తావతీః కలాః
గురుదక్షిణయాచార్యం ఛన్దయామాసతుర్నృప ॥36॥

ద్విజస్తయోస్తం మహిమానమద్భుతం
సంలోక్ష్య రాజన్నతిమానుషీం మతిమ్
సమ్మన్త్ర్య పత్న్యా స మహార్ణవే మృతం
బాలం ప్రభాసే వరయాం బభూవ హ ॥37॥

తథేత్యథారుహ్య మహారథౌ రథం
ప్రభాసమాసాద్య దురన్తవిక్రమౌ
వేలాముపవ్రజ్య నిషీదతుః క్షణం

సిన్ధుర్వ్దిత్వార్ణనమాహరత్తయోః ||38||

తమాహ భగవానాశు గురుపుత్రః ప్రదీయతామ్
యోఽసావిహ త్వయా గ్రస్తో బాలకో మహతోర్మిణా ||39||

శ్రీసముద్ర ఉవాచ
న చాహార్షమహం దేవ దైత్యః పఞ్చజనో మహాన్
అన్తర్జలచరః కృష్ణ శఙ్ఖరూపధరోఽసురః ||40||

ఆస్తే తేనాహృతో నూనం తచ్ఛ్రుత్వా సత్వరం ప్రభుః
జలమావిశ్య తం హత్వా నాపశ్యదుదరేఽర్భకమ్ ||41||

తదఙ్గప్రభవం శఙ్ఖమాదాయ రథమాగమత్
తతః సంయమనీం నామ యమస్య దయితాం పురీమ్ ||42||

గత్వా జనార్దనః శఙ్ఖం ప్రదధ్మౌ సహలాయుధః
శఙ్ఖనిర్హ్రాదమాకర్ణ్య ప్రజాసంయమనో యమః ||43||

తయోః సపర్యాం మహతీం చక్రే భక్త్యుపబృంహితామ్
ఉవాచావనతః కృష్ణం సర్వభూతాశయాలయమ్
లీలామనుష్యయోర్విష్ణో యువయోః కరవామ కిమ్ ||44||

శ్రీభగవానువాచ
గురుపుత్రమిహానీతం నిజకర్మనిబన్ధనమ్
ఆనయస్వ మహారాజ మచ్ఛాసనపురస్కృతః ||45||

తథేతి తేనోపానీతం గురుపుత్రం యదూత్తమౌ
దత్త్వా స్వగురవే భూయో వృణీష్వేతి తమూచతుః ||46||

శ్రీగురురువాచ
సమ్యక్సమ్పాదితో వత్స భవద్భ్యాం గురునిష్క్రయః
కో ను యుష్మద్విధగురోః కామానామవశిష్యతే ||47||

గచ్ఛతం స్వగృహం వీరౌ కీర్తిర్వామస్తు పావనీ
ఛన్దాంస్యయాతయామాని భవన్త్విహ పరత్ర చ ||48||

గురుణైవమనుజ్ఞాతౌ రథేనానిలరంహసా
ఆయాతౌ స్వపురం తాత పర్జన్యనినదేన వై ||49||

సమనన్దన్ప్రజాః సర్వా దృష్ట్వా రామజనార్దనౌ
అపశ్యన్త్యో బహ్వహాని నష్టలబ్ధధనా ఇవ ||50||

అధ్యాయము – 46

శ్రీశుక ఉవాచ
వృష్ణీనాం ప్రవరో మన్త్రీ కృష్ణస్య దయితః సఖా

శిష్యో బృహస్పతేః సాక్షాదుద్ధవో బుద్ధిసత్తమః ॥1॥

తమాహ భగవాన్ప్రేష్ఠం భక్తమేకాన్తినం క్వచిత్
గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రపన్నార్తిహరో హరిః ॥2॥

గచ్ఛోద్ధవ వ్రజం సౌమ్య పిత్రోర్నౌ ప్రీతిమావహ
గోపీనాం మద్వియోగాధిం మత్సన్దేశైర్విమోచయ ॥3॥

తా మన్మనస్కా మత్ప్రాణా మదర్థే త్యక్తదైహికాః
మామేవ దయితం ప్రేష్ఠమాత్మానం మనసా గతాః
యే త్యక్తలోకధర్మాశ్చ మదర్థే తాన్బిభర్మ్యహమ్ ॥4॥

మయి తాః ప్రేయసాం ప్రేష్ఠే దూరస్థే గోకులస్త్రియః
స్మరన్త్యోఽఙ్గ విముహ్యన్తి విరహౌత్కణ్ఠ్యవిహ్వలాః ॥5॥

ధారయన్త్యతికృచ్ఛ్రేణ ప్రాయః ప్రాణాన్కథఞ్చన
ప్రత్యాగమనసన్దేశైర్బల్లవ్యో మే మదాత్మికాః ॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్త ఉద్ధవో రాజన్సన్దేశం భర్తురాదృతః
ఆదాయ రథమారుహ్య ప్రయయౌ నన్దగోకులమ్ ॥7॥

ప్రాప్తో నన్దవ్రజం శ్రీమాన్నిమ్లోచతి విభావసౌ
ఛన్నయానః ప్రవిశతాం పశూనాం ఖురరేణుభిః ॥8॥

వాసితార్థేఽభియుధ్యద్భిర్నాదితం శుష్మిభిర్వృషైః
ధావన్తీభిశ్చ వాస్రాభిరుధోభారైః స్వవత్సకాన్ ॥9॥

ఇతస్తతో విలఙ్ఘద్భిర్గోవత్సైర్మణ్డితం సితైః
గోదోహశబ్దాభిరవం వేణూనాం నిఃస్వనేన చ ॥10॥

గాయన్తీభిశ్చ కర్మాణి శుభాని బలకృష్ణయోః
స్వలఙ్కృతాభిర్గోపీభిర్గోపైశ్చ సువిరాజితమ్ ॥11॥

అగ్న్యర్కాతిథిగోవిప్ర పితృదేవార్చనాన్వితైః
ధూపదీపైశ్చ మాల్యైశ్చ గోపావాసైర్మనోరమమ్ ॥12॥

సర్వతః పుష్పితవనం ద్విజాలికులనాదితమ్
హంసకారణ్డవాకీర్ణైః పద్మషణ్డైశ్చ మణ్డితమ్ ॥13॥

తమాగతం సమాగమ్య కృష్ణస్యానుచరం ప్రియమ్
నన్దః ప్రీతః పరిష్వజ్య వాసుదేవధియార్చయత్ ॥14॥

భోజితం పరమాన్నేన సంవిష్టం కశిపౌ సుఖమ్
గతశ్రమం పర్యపృచ్ఛత్పాదసంవాహనాదిభిః ॥15॥

కచ్చిదఙ్గ మహాభాగ సఖా నః శూరనన్దనః

ఆస్తే కుశల్యపత్యాద్యైర్యుక్తో ముక్తః సుహృద్వ్రతః ॥16॥

దిష్ట్యా కంసో హతః పాపః సానుగః స్వేన పాప్మనా
సాధూనాం ధర్మశీలానాం యదూనాం ద్వేష్టి యః సదా ॥17॥

అపి స్మరతి నః కృష్ణో మాతరం సుహృదః సఖీన్
గోపాన్వ్రజం చాత్మనాథం గావో వృన్దావనం గిరిమ్ ॥18॥

అప్యాయాస్యతి గోవిన్దః స్వజనాన్సకృదీక్షితుమ్
తర్హి ద్రక్ష్యామ తద్వక్త్రం సునసం సుస్మితేక్షణమ్ ॥19॥

దావాగ్నేర్వాతవర్షాచ్చ వృషసర్పాచ్చ రక్షితాః
దురత్యయేభ్యో మృత్యుభ్యః కృష్ణేన సుమహాత్మనా ॥20॥

స్మరతాం కృష్ణవీర్యాణి లీలాపాఙ్గనిరీక్షితమ్
హసితం భాషితం చాఙ్గ సర్వా నః శిథిలాః క్రియాః ॥21॥

సరిచ్ఛైలవనోద్దేశాన్ముకున్దపదభూషితాన్
ఆక్రీడానీక్ష్యమాణానాం మనో యాతి తదాత్మతామ్ ॥22॥

మన్యే కృష్ణం చ రామం చ ప్రాప్తావిహ సురోత్తమౌ
సురాణాం మహదర్థాయ గర్గస్య వచనం యథా ॥23॥

కంసం నాగాయుతప్రాణం మల్లౌ గజపతిం యథా
అవధిష్టాం లీలయైవ పశూనివ మృగాధిపః ॥24॥

తాలత్రయం మహాసారం ధనుర్యష్టిమివేభరాట్
బభఞ్జైకేన హస్తేన సప్తాహమదధాద్గిరిమ్ ॥25॥

ప్రలమ్బో ధేనుకోఽరిష్టస్తృణావర్తో బకాదయః
దైత్యాః సురాసురజితో హతా యేనేహ లీలయా ॥26॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి సంస్మృత్య సంస్మృత్య నన్దః కృష్ణానురక్తధీః
అత్యుత్కణ్ఠోఽభవత్తూష్ణీం ప్రేమప్రసరవిహ్వలః ॥27॥

యశోదా వర్ణ్యమానాని పుత్రస్య చరితాని చ
శృణ్వన్త్యశ్రూణ్యవాస్రాక్షీత్స్నేహస్నుతపయోధరా ॥28॥

తయోరిత్థం భగవతి కృష్ణే నన్దయశోదయోః
వీక్ష్యానురాగం పరమం నన్దమాహోద్ధవో ముదా ॥29॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
యువాం శ్లాఘ్యతమౌ నూనం దేహినామిహ మానద
నారాయణేఽఖిలగురౌ యత్కృతా మతిరీదృశీ ॥30॥

ఏతౌ హి విశ్వస్య చ బీజయోనీ రామో ముకున్దః పురుషః ప్రధానమ్

అన్వీయ భూతేషు విలక్షణస్య జ్ఞానస్య చేశాత ఇమౌ పురాణౌ॥31॥

యస్మిన్జనః ప్రాణవియోగకాలే క్షణం సమావేశ్య మనోఽవిశుద్ధమ్
నిర్హృత్య కర్మాశయమాశు యాతి పరాం గతిం బ్రహ్మమయోఽర్కవర్ణః॥32॥

తస్మిన్భవన్తావఖిలాత్మహేతౌ నారాయణే కారణమర్త్యమూర్తౌ
భావం విధత్తాం నితరాం మహాత్మన్కిం వావశిష్టం యువయోః సుకృత్యమ్॥33॥

ఆగమిష్యత్యదీర్ఘేణ కాలేన వ్రజమచ్యుతః
ప్రియం విధాస్యతే పిత్రోర్భగవాన్సాత్వతాం పతిః॥34॥

హత్వా కంసం రఙ్గమధ్యే ప్రతీపం సర్వసాత్వతామ్
యదాహ వః సమాగత్య కృష్ణః సత్యం కరోతి తత్॥35॥

మా ఖిద్యతం మహాభాగౌ ద్రక్ష్యథః కృష్ణమన్తికే
అన్తర్హృది స భూతానామాస్తే జ్యోతిరివైధసి॥36॥

న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రియో వాస్త్యమానినః
నోత్తమో నాధమో వాపి సమానస్యాసమోఽపి వా॥37॥

న మాతా న పితా తస్య న భార్యా న సుతాదయః
నాత్మీయో న పరశ్చాపి న దేహో జన్మ ఏవ చ॥38॥

న చాస్య కర్మ వా లోకే సదసన్మిశ్రయోనిషు
క్రీడార్థం సోఽపి సాధూనాం పరిత్రాణాయ కల్పతే॥39॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి భజతే నిర్గుణో గుణాన్
క్రీడన్నతీతోఽపి గుణైః సృజత్యవన్హన్త్యజః॥40॥

యథా భ్రమరికాదృష్ట్యా భ్రామ్యతీవ మహీయతే
చిత్తే కర్తరి తత్రాత్మా కర్తేవాహంధియా స్మృతః॥41॥

యువయోరేవ నైవాయమాత్మజో భగవాన్హరిః
సర్వేషామాత్మజో హ్యాత్మా పితా మాతా స ఈశ్వరః॥42॥

దృష్టం శ్రుతం భూతభవద్భవిష్యత్
స్థాస్నుశ్చరిష్ణుర్మహదల్పకం చ
వినాచ్యుతాద్వస్తు తరాం న వాచ్యం
స ఏవ సర్వం పరమాత్మభూతః॥43॥

ఏవం నిశా సా బ్రువతోర్వ్యతీతా నన్దస్య కృష్ణానుచరస్య రాజన్
గోప్యః సముత్థాయ నిరూప్య దీపాన్వాస్తూన్సమభ్యర్చ్య దౌధీన్యమన్థన్॥44॥

తా దీపదీప్తైర్మణిభిర్విరేజూ రజ్జూర్వికర్షద్భుజకఙ్కణస్రజః
చలన్నితమ్బస్తనహారకుణ్డల త్విషత్కపోలారుణకుఙ్కుమాననాః॥45॥

ఉద్గాయతీనామరవిన్దలోచనం వ్రజాఙ్గనానాం దివమస్పృశద్ధ్వనిః

దధ్నశ్చ నిర్మన్థనశబ్దమిశ్రితో నిరస్యతే యేన దిశామమఙ్గలమ్ ||46||

భగవత్యుదితే సూర్యే నన్దద్వారి వ్రజౌకసః
దృష్ట్వా రథం శాతకౌమ్భం కస్యాయమితి చాబ్రువన్ ||47||

అక్రూర ఆగతః కిం వా యః కంసస్యార్థసాధకః
యేన నీతో మధుపురీం కృష్ణః కమలలోచనః ||48||

కిం సాధయిష్యత్యస్మాభిర్భర్తుః ప్రీతస్య నిష్కృతిమ్
తతః స్త్రీణాం వదన్తీనాముద్ధవోఽగాత్కృతాహ్నికః ||49||

అధ్యాయము – 47

శ్రీశుక ఉవాచ
తం వీక్ష్య కృషానుచరం వ్రజస్త్రియః
ప్రలమ్బబాహుం నవకఞ్జలోచనమ్
పీతామ్బరం పుష్కరమాలినం లసన్
ముఖారవిన్దం పరిమృష్టకుణ్డలమ్ ||1||

సువిస్మితాః కోఽయమపీవ్యదర్శనః
కుతశ్చ కస్యాచ్యుతవేషభూషణః
ఇతి స్మ సర్వాః పరివవ్రురుత్సుకాస్
తముత్తమఃశ్లోకపదామ్బుజాశ్రయమ్ ||2||

తం ప్రశ్రయేణావనతాః సుసత్కృతం సవ్రీడహాసేక్షణసూనృతాదిభిః
రహస్యపృచ్ఛన్నుపవిష్టమాసనే విజ్ఞాయ సన్దేశహరం రమాపతేః ||3||

జానీమస్త్వాం యదుపతేః పార్షదం సముపాగతమ్
భర్త్రేహ ప్రేషితః పిత్రోర్భవాన్ప్రియచికీర్షయా ||4||

అన్యథా గోవ్రజే తస్య స్మరణీయం న చక్ష్మహే
స్నేహానుబన్ధో బన్ధూనాం మునేరపి సుదుస్త్యజః ||5||

అన్యేష్వర్థకృతా మైత్రీ యావదర్థవిడమ్బనమ్
పుమ్భిః స్త్రీషు కృతా యద్వత్సుమనఃస్వివ షట్పదైః ||6||

నిఃస్వం త్యజన్తి గణికా అకల్పం నృపతిం ప్రజాః
అధీతవిద్యా ఆచార్యమృత్విజో దత్తదక్షిణమ్ ||7||

ఖగా వీతఫలం వృక్షం భుక్త్వా చాతిథయో గృహమ్
దగ్ధం మృగాస్తథారణ్యం జారా భుక్త్వా రతాం స్త్రియమ్ ||8||

ఇతి గోప్యో హి గోవిన్దే గతవాక్కాయమానసాః
కృష్ణదూతే సమాయాతే ఉద్ధవే త్యక్తలౌకికాః ||9||

గాయన్త్యః ప్రియకర్మాణి రుదన్త్యశ్చ గతహ్రియః

తస్య సంస్మృత్య సంస్మృత్య యాని కైశోరబాల్యయోః॥10॥

కాచిన్మధుకరం దృష్ట్వా ధ్యాయన్తీ కృష్ణసఙ్గమమ్
ప్రియప్రస్థాపితం దూతం కల్పయిత్వేదమబ్రవీత్॥11॥

గోప్యువాచ
మధుప కితవబన్ధో మా స్పృశఙ్ఘ్రిం సపత్న్యాః
కుచవిలులితమాలాకుఙ్కుమశ్మశ్రుభిర్నః
వహతు మధుపతిస్తన్మానినీనాం ప్రసాదం
యదుసదసి విడమ్బ్యం యస్య దూతస్త్వమీదృక్॥12॥

సకృదధరసుధాం స్వాం మోహినీం పాయయిత్వా
సుమనస ఇవ సద్యస్తత్యజేఽస్మాన్భవాదృక్
పరిచరతి కథం తత్పాదపద్మం ను పద్మా
హ్యపి బత హృతచేతా హ్యుత్తమఃశ్లోకజల్పైః॥13॥

కిమిహ బహు షడఙ్ఘ్రే గాయసి త్వం యదూనామ్
అధిపతిమగృహాణామగ్రతో నః పురాణమ్
విజయసఖసఖీనాం గీయతాం తత్ప్రసఙ్గః
క్షపితకుచరుజస్తే కల్పయన్తీష్టమిష్టాః॥14॥

దివి భువి చ రసాయాం కాః స్త్రియస్తద్దురాపాః
కపటరుచిరహాసభ్రూవిజృమ్భస్య యాః స్యుః
చరణరజ ఉపాస్తే యస్య భూతిర్వయం కా
అపి చ కృపణపక్షే హ్యుత్తమఃశ్లోకశబ్దః॥15॥

విసృజ శిరసి పాదం వేద్మ్యహం చాతుకారైర్
అనునయవిదుషస్తేఽభ్యేత్య దౌత్యైర్ముకున్దాత్
స్వకృత ఇహ విసృష్టాపత్యపత్యన్యలోకా
వ్యసృజదకృతచేతాః కిం ను సన్ధేయమస్మిన్॥16॥

మృగయురివ కపీన్ద్రం వివ్యధే లుబ్ధధర్మా
స్త్రియమకృత విరూపాం స్త్రీజితః కామయానామ్
బలిమపి బలిమత్త్వావేష్టయద్ధ్వాఙ్క్షవద్యస్
తదలమసితసఖ్యైర్దుస్త్యజస్తత్కథార్థః॥17॥

యదనుచరితలీలాకర్ణపీయూషవిప్రుట్
సకృదదనవిధూతద్వన్ద్వధర్మా వినష్టాః
సపది గృహకుటుమ్బం దీనముత్సృజ్య దీనా
బహవ ఇహ విహఙ్గా భిక్షుచర్యాం చరన్తి॥18॥

వయమృతమివ జిహ్మవ్యాహృతం శ్రద్దధానాః
కులికరుతమివాజ్ఞాః కృష్ణవధ్వో హరిణ్యః
దదృశురసకృదేతత్తన్నఖస్పర్శతీవ్ర
స్మరరుజ ఉపమన్త్రిన్భణ్యతామన్యవార్తా॥19॥

ప్రియసఖ పునరాగాః ప్రేయసా ప్రేషితః కిం
వరయ కిమనురున్ధే మాననీయోఽసి మేఽఙ్గ
నయసి కథమిహాస్మాన్దుస్త్యజద్వన్ద్వపార్శ్వం
సతతమురసి సౌమ్య శ్రీర్వధూః సాకమాస్తే ||20||

అపి బత మధుపుర్యామార్యపుత్రోఽధునాస్తే
స్మరతి స పితృగేహాన్సౌమ్య బన్ధూంశ్చ గోపాన్
క్వచిదపి స కథా నః కిఙ్కరీణాం గృణీతే
భుజమగురుసుగన్ధం మూర్ధ్న్యధాస్యత్కదా ను ||21||

శ్రీశుక ఉవాచ
అథోద్ధవో నిశమ్యైవం కృష్ణదర్శనలాలసాః
సాన్త్వయన్ప్రియసన్దేశైర్గోపీరిదమభాషత ||22||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
అహో యూయం స్మ పూర్ణార్థా భవత్యో లోకపూజితాః
వాసుదేవే భగవతి యాసామిత్యర్పితం మనః ||23||

దానవ్రతతపోహోమ జపస్వాధ్యాయసంయమైః
శ్రేయోభిర్వివిధైశ్చాన్యైః కృష్ణే భక్తిర్హి సాధ్యతే ||24||

భగవత్యుత్తమఃశ్లోకే భవతీభిరనుత్తమా
భక్తిః ప్రవర్తితా దిష్ట్యా మునీనామపి దుర్లభా ||25||

దిష్ట్యా పుత్రాన్పతీన్దేహాన్స్వజనాన్భవనాని చ
హిత్వావృనీత యూయం యత్కృష్ణాఖ్యం పురుషం పరమ్ ||26||

సర్వాత్మభావోఽధికృతో భవతీనామధోక్షజే
విరహేణ మహాభాగా మహాన్మేఽనుగ్రహః కృతః ||27||

శ్రూయతాం ప్రియసన్దేశో భవతీనాం సుఖావహః
యమాదాయాగతో భద్రా అహం భర్తూ రహస్కరః ||28||

శ్రీభగవానువాచ
భవతీనాం వియోగో మే న హి సర్వాత్మనా క్వచిత్
యథా భూతాని భూతేషు ఖం వాయ్వగ్నిర్జలం మహీ
తథాహం చ మనఃప్రాణ భూతేన్ద్రియగుణాశ్రయః ||29||

ఆత్మన్యేవాత్మనాత్మానం సృజే హన్మ్యనుపాలయే
ఆత్మమాయానుభావేన భూతేన్ద్రియగుణాత్మనా ||30||

ఆత్మా జ్ఞానమయః శుద్ధో వ్యతిరిక్తోఽగుణాన్వయః
సుషుప్తిస్వప్నజాగ్రద్భిర్మాయావృత్తిభిరీయతే ||31||

యేనేన్ద్రియార్థాన్ధ్యాయేత మృషా స్వప్నవదుత్థితః
తన్నిరున్ధ్యాదిన్ద్రియాణి వినిద్రః ప్రత్యపద్యత ||32||

ఏతదన్తః సమామ్నాయో యోగః సాఙ్ఖ్యం మనీషిణామ్
త్యాగస్తపో దమః సత్యం సముద్రాన్తా ఇవాపగాః ॥33॥

యత్త్వహం భవతీనాం వై దూరే వర్తే ప్రియో దృశామ్
మనసః సన్నికర్షార్థం మదనుధ్యానకామ్యయా ॥34॥

యథా దూరచరే ప్రేష్ఠే మన ఆవిశ్య వర్తతే
స్త్రీణాం చ న తథా చేతః సన్నికృష్టేఽక్షిగోచరే ॥35॥

మయ్యావేశ్య మనః కృత్స్నం విముక్తాశేషవృత్తి యత్
అనుస్మరన్త్యో మాం నిత్యమచిరాన్మాముపైష్యథ ॥36॥

యా మయా క్రీడతా రాత్ర్యాం వనేఽస్మిన్వ్రజ ఆస్థితాః
అలబ్ధరాసాః కల్యాణ్యో మాపుర్మద్వీర్యచిన్తయా ॥37॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం ప్రియతమాదిష్టమాకర్ణ్య వ్రజయోషితః
తా ఊచురుద్ధవం ప్రీతాస్తత్సన్దేశాగతస్మృతీః ॥38॥

గోప్య ఊచుః
దిష్ట్యాహితో హతః కంసో యదూనాం సానుగోఽఘకృత్
దిష్ట్యాప్తైర్లబ్ధసర్వార్థైః కుశల్యాస్తేఽచ్యుతోఽధునా ॥39॥

కచ్చిద్గదాగ్రజః సౌమ్య కరోతి పురయోషితామ్
ప్రీతిం నః స్నిగ్ధసవ్రీడ హాసోదారేక్షణార్చితః ॥40॥

కథం రతివిశేషజ్ఞః ప్రియశ్చ పురయోషితామ్
నానుబధ్యేత తద్వాక్యైర్విభ్రమైశ్చానుభాజితః ॥41॥

అపి స్మరతి నః సాధో గోవిన్దః ప్రస్తుతే క్వచిత్
గోష్ఠిమధ్యే పురస్త్రీణాఙ్గ్రామ్యాః స్వైరకథాన్తరే ॥42॥

తాః కిం నిశాః స్మరతి యాసు తదా ప్రియాభిర్
వృన్దావనే కుముదకున్దశశాఙ్కరమ్యే
రేమే క్వణచ్చరణనూపురరాసగోష్ఠ్యామ్
అస్మాభిరీడితమనోజ్ఞకథః కదాచిత్ ॥43॥

అప్యేష్యతీహ దాశార్హస్తప్తాః స్వకృతయా శుచా
సఞ్జీవయన్ను నో గాత్రైర్యథేన్ద్రో వనమమ్బుదైః ॥44॥

కస్మాత్కృష్ణ ఇహాయాతి ప్రాప్తరాజ్యో హతాహితః
నరేన్ద్రకన్యా ఉద్వాహ్య ప్రీతః సర్వసుహృద్వృతః ॥45॥

కిమస్మాభిర్వనౌకోభిరన్యాభిర్వా మహాత్మనః
శ్రీపతేరాప్తకామస్య క్రియేతార్థః కృతాత్మనః ॥46॥

పరం సౌఖ్యం హి నైరాశ్యం స్వైరిణ్యప్యాహ పిఙ్గలా

తజ్జానతీనాం నః కృష్ణే తథాప్యాశా దురత్యయా॥47॥

క ఉత్సహేత సన్త్యక్తుముత్తమఃశ్లోకసంవిదమ్
అనిచ్ఛతోఽపి యస్య శ్రీరఙ్గాన్న చ్యవతే క్వచిత్॥48॥

సరిచ్ఛైలవనోద్దేశా గావో వేణురవా ఇమే
సఙ్కర్షణసహాయేన కృష్ణేనాచరితాః ప్రభో॥49॥

పునః పునః స్మారయన్తి నన్దగోపసుతం బత
శ్రీనికేతైస్తత్పదకైర్విస్మర్తుం నైవ శక్నుమః॥50॥

గత్యా లలితయోదార హాసలీలావలోకనైః
మాధ్వ్యా గిరా హృతధియః కథం తం విస్మరామ హే॥51॥

హే నాథ హే రమానాథ వ్రజనాథార్తినాశన
మగ్నముద్ధర గోవిన్ద గోకులం వృజినార్ణవాత్॥52॥

శ్రీశుక ఉవాచ
తతస్తాః కృష్ణసన్దేశైర్వ్యపేతవిరహజ్వరాః
ఉద్ధవం పూజయాం చక్రుర్జ్ఞాత్వాత్మానమధోక్షజమ్॥53॥

ఉవాస కతిచిన్మాసాన్గోపీనాం వినుదన్శుచః
కృష్ణలీలాకథాం గాయన్రమయామాస గోకులమ్॥54॥

యావన్త్యహాని నన్దస్య వ్రజేఽవాత్సీత్స ఉద్ధవః
వ్రజౌకసాం క్షణప్రాయాణ్యాసన్కృష్ణస్య వార్తయా॥55॥

సరిద్వనగిరిద్రోణీర్వీక్షన్కుసుమితాన్ద్రుమాన్
కృష్ణం సంస్మారయన్రేమే హరిదాసో వ్రజౌకసామ్॥56॥

దృష్ట్వైవమాది గోపీనాం కృష్ణావేశాత్మవిక్లవమ్
ఉద్ధవః పరమప్రీతస్తా నమస్యన్నిదం జగౌ॥57॥

ఏతాః పరం తనుభృతో భువి గోపవధ్వో
గోవిన్ద ఏవ నిఖిలాత్మని రూఢభావాః
వాఞ్ఛన్తి యద్భవభియో మునయో వయం చ
కిం బ్రహ్మజన్మభిరనన్తకథారసస్య॥58॥

క్వేమాః స్త్రియో వనచరీర్వ్యభిచారదుష్టాః
కృష్ణే క్వ చైష పరమాత్మని రూఢభావః
నన్వీశ్వరోఽనుభజతోఽవిదుషోఽపి సాక్షాచ్
ఛ్రేయస్తనోత్యగదరాజ ఇవోపయుక్తః॥59॥

నాయం శ్రియోఽఙ్గ ఉ నితాన్తరతేః ప్రసాదః
స్వర్యోషితాం నలినగన్ధరుచాం కుతోఽన్యాః
రాసోత్సవేఽస్య భుజదణ్డగృహీతకణ్ఠ

లబ్ధాశిషాం య ఉదగాద్వ్రజవల్లభీనామ్||60||

ఆసామహో చరణరేణుజుషామహం స్యాం
వృన్దావనే కిమపి గుల్మలతౌషధీనామ్
యా దుస్త్యజం స్వజనమార్యపథం చ హిత్వా
భేజుర్ముకున్దపదవీం శ్రుతిభిర్విమృగ్యామ్||61||

యా వై శ్రియార్చితమజాదిభిరాప్తకామైర్
యోగేశ్వరైరపి యదాత్మని రాసగోష్ఠ్యామ్
కృష్ణస్య తద్భగవతః చరణారవిన్దం
న్యస్తం స్తనేషు విజహుః పరిరభ్య తాపమ్||62||

వన్దే నన్దవ్రజస్త్రీణాం పాదరేణుమభీక్ష్ణశః
యాసాం హరికథోద్గీతం పునాతి భువనత్రయమ్||63||

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ గోపీరనుజ్ఞాప్య యశోదాం నన్దమేవ చ
గోపానామన్త్ర్య దాశార్హో యాస్యన్నారురుహే రథమ్||64||

తం నిర్గతం సమాసాద్య నానోపాయనపాణయః
నన్దాదయోఽనురాగేణ ప్రావోచన్నశ్రులోచనాః||65||

మనసో వృత్తయో నః స్యుః కృష్ణ పాదామ్బుజాశ్రయాః
వాచోఽభిధాయినీర్నామ్నాం కాయస్తత్ప్రహ్వణాదిషు||66||

కర్మభిర్భ్రామ్యమాణానాం యత్ర క్వాపీశ్వరేచ్ఛయా
మఙ్గలాచరితైర్దానై రతిర్నః కృష్ణ ఈశ్వరే||67||

ఏవం సభాజితో గోపైః కృష్ణభక్త్యా నరాధిప
ఉద్ధవః పునరాగచ్ఛన్మథురాం కృష్ణపాలితామ్||68||

కృష్ణాయ ప్రణిపత్యాహ భక్త్యుద్రేకం వ్రజౌకసామ్
వసుదేవాయ రామాయ రాజ్ఞే చోపాయనాన్యదాత్||69||

అధ్యాయము – 48

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ విజ్ఞాయ భగవాన్సర్వాత్మా సర్వదర్శనః
సైరన్ధ్ర్యాః కామతప్తాయాః ప్రియమిచ్ఛన్గృహం యయౌ||1||

మహార్హోపస్కరైరాఢ్యం కామోపాయోపబృంహితమ్
ముక్తాదామపతాకాభిర్వితానశయనాసనైః
ధూపైః సురభిభిర్దీపైః స్రగ్గన్ధైరపి మణ్డితమ్||2||

గృహం తమాయాన్తమవేక్ష్య సాసనాత్సద్యః సముత్థాయ హి జాతసమ్భ్రమా
యథోపసఙ్గమ్య సఖీభిరచ్యుతం సభాజయామాస సదాసనాదిభిః||3||

తథోద్ధవః సాధుతయాభిపూజితో న్యషీదదుర్వ్యామభిమృశ్య చాసనమ్
కృష్ణోఽపి తూర్ణం శయనం మహాధనం వివేశ లోకాచరితాన్యనువ్రతః ||4||

సా మజ్జనాలేపదుకూలభూషణ స్రగ్గన్ధతామ్బూలసుధాసవాదిభిః
ప్రసాధితాత్మోపససార మాధవం సవ్రీడలీలోత్స్మితవిభ్రమేక్షితైః ||5||

ఆహూయ కాన్తాం నవసఙ్గమహ్రియా విశఙ్కితాం కఙ్కణభూషితే కరే
ప్రగృహ్య శయ్యామధివేశ్య రామయా రేమేఽనులేపార్పణపుణ్యలేశయా ||6||

సానఙ్గతప్తకుచయోరురసస్తథాక్ష్ణోర్
జిఘ్రన్త్యనన్తచరణేన రుజో మృజన్తీ
దోర్భ్యాం స్తనాన్తరగతం పరిరభ్య కాన్తమ్
ఆనన్దమూర్తిమజహాదతిదీర్ఘతాపమ్ ||7||

సైవం కైవల్యనాథం తం ప్రాప్య దుష్ప్రాప్యమీశ్వరమ్
అఙ్గరాగార్పణేనాహో దుర్భగేదమయాచత ||8||

సహోష్యతామిహ ప్రేష్ఠ దినాని కతిచిన్మయా
రమస్వ నోత్సహే త్యక్తుం సఙ్గం తేఽమ్బురుహేక్షణ ||9||

తస్యై కామవరం దత్త్వా మానయిత్వా చ మానదః
సహోద్ధవేన సర్వేశః స్వధామాగమదృద్ధిమత్ ||10||

దురార్ధ్యం సమారాధ్య విష్ణుం సర్వేశ్వరేశ్వరమ్
యో వృణీతే మనోగ్రాహ్యమసత్త్వాత్కుమనీష్యసౌ ||11||

అక్రూరభవనం కృష్ణః సహరామోద్ధవః ప్రభుః
కిఞ్చిచ్చికీర్షయన్ప్రాగాదక్రూరప్రియకామ్యయా ||12||

స తాన్నరవరశ్రేష్ఠానారాద్వీక్ష్య స్వబాన్ధవాన్
ప్రత్యుత్థాయ ప్రముదితః పరిష్వజ్యాభినన్ద్య చ ||13||

ననామ కృష్ణం రామం చ స తైరప్యభివాదితః
పూజయామాస విధివత్కృతాసనపరిగ్రహాన్ ||14||

పాదావనేజనీరాపో ధారయన్శిరసా నృప
అర్హణేనామ్బరైర్దివ్యైర్గన్ధస్రగ్భూషణోత్తమైః ||15||

అర్చిత్వా శిరసానమ్య పాదావఙ్కగతౌ మృజన్
ప్రశ్రయావనతోఽక్రూరః కృష్ణరామావభాషత ||16||

దిష్ట్యా పాపో హతః కంసః సానుగో వామిదం కులమ్
భవద్భ్యాముద్ధృతం కృచ్ఛ్రాద్దురన్తాచ్చ సమేధితమ్ ||17||

యువాం ప్రధానపురుషౌ జగద్ధేతూ జగన్మయౌ
భవద్భ్యాం న వినా కిఞ్చిత్పరమస్తి న చాపరమ్ ||18||

ఆత్మసృష్టమిదం విశ్వమన్వావిశ్య స్వశక్తిభిః
ఈయతే బహుధా బ్రహ్మన్శ్రుతప్రత్యక్షగోచరమ్॥19॥

యథా హి భూతేషు చరాచరేషు మహ్యాదయో యోనిషు భాన్తి నానా
ఏవం భవాన్కేవల ఆత్మయోనిష్వాత్మాత్మతన్త్రో బహుధా విభాతి॥20॥

సృజస్యథో లుమ్పసి పాసి విశ్వం రజస్తమఃసత్త్వగుణైః స్వశక్తిభిః
న బధ్యసే తద్గుణకర్మభిర్వా జ్ఞానాత్మనస్తే క్వ చ బన్ధహేతుః॥21॥

దేహాద్యుపాధేరనిరూపితత్వాద్భవో న సాక్షాన్న భిదాత్మనః స్యాత్
అతో న బన్ధస్తవ నైవ మోక్షః స్యాతామ్నికామస్త్వయి నోఽవివేకః॥22॥

త్వయోదితోఽయం జగతో హితాయ యదా యదా వేదపథః పురాణః
బాధ్యేత పాషణ్డపథైరసద్భిస్తదా భవాన్సత్త్వగుణం బిభర్తి॥23॥

స త్వమ్ప్రభోఽద్య వసుదేవగృహేఽవతీర్ణః
స్వాంశేన భారమపనేతుమిహాసి భూమేః
అక్షౌహిణీశతవధేన సురేతరాంశ
రాజ్ఞామముష్య చ కులస్య యశో వితన్వన్॥24॥

అద్యేశ నో వసతయః ఖలు భూరిభాగా
యః సర్వదేవపితృభూతనృదేవమూర్తిః
యత్పాదశౌచసలిలం త్రిజగత్పునాతి
స త్వం జగద్గురురధోక్షజ యాః ప్రవిష్టః॥25॥

కః పణ్డితస్త్వదపరం శరణం సమీయాద్
భక్తప్రియాదృతగిరః సుహృదః కృతజ్ఞాత్
సర్వాన్దదాతి సుహృదో భజతోఽభికామాన్
ఆత్మానమప్యుపచయాపచయౌ న యస్య॥26॥

దిష్ట్యా జనార్దన భవానిహ నః ప్రతీతో
యోగేశ్వరైరపి దురాపగతిః సురేశైః
ఛిన్ధ్యాశు నః సుతకలత్రధనాప్తగేహ
దేహాదిమోహరశనాం భవదీయమాయామ్॥27॥

ఇత్యర్చితః సంస్తుతశ్చ భక్తేన భగవాన్హరిః
అక్రూరం సస్మితం ప్రాహ గీర్భిః సమ్మోహయన్నివ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ
త్వం నో గురుః పితృవ్యశ్చ శ్లాఘ్యో బన్ధుశ్చ నిత్యదా
వయం తు రక్ష్యాః పోష్యాశ్చ అనుకమ్ప్యాః ప్రజా హి వః॥29॥

భవద్విధా మహాభాగా నిషేవ్యా అర్హసత్తమాః
శ్రేయస్కామైర్నృభిర్నిత్యం దేవాః స్వార్థా న సాధవః॥30॥

న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః

తే పునన్త్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥31॥

స భవాన్సుహృదాం వై నః శ్రేయాన్శ్రేయశ్చికీర్షయా
జిజ్ఞాసార్థం పాణ్డవానాం గచ్ఛస్వ త్వం గజాహ్వయమ్ ॥32॥

పితర్యుపరతే బాలాః సహ మాత్రా సుదుఃఖితాః
ఆనీతాః స్వపురం రాజ్ఞా వసన్త ఇతి శుశ్రుమ ॥33॥

తేషు రాజామ్బికాపుత్రో భ్రాతృపుత్రేషు దీనధీః
సమో న వర్తతే నూనం దుష్పుత్రవశగోఽన్ధదృక్ ॥34॥

గచ్ఛ జానీహి తద్వృత్తమధునా సాధ్వసాధు వా
విజ్ఞాయ తద్విధాస్యామో యథా శం సుహృదాం భవేత్ ॥35॥

ఇత్యక్రూరం సమాదిశ్య భగవాన్హరిరీశ్వరః
సఙ్కర్షణోద్ధవాభ్యాం వై తతః స్వభవనం యయౌ ॥36॥

అధ్యాయము – 49

శ్రీశుక ఉవాచ
స గత్వా హాస్తినపురం పౌరవేన్ద్రయశోఽఙ్కితమ్
దదర్శ తత్రామ్బికేయం సభీష్మం విదురం పృథామ్ ॥1॥

సహపుత్రం చ బాహ్లీకం భారద్వాజం సగౌతమమ్
కర్ణం సుయోధనం ద్రౌణిం పాణ్డవాన్సుహృదోఽపరాన్ ॥2॥

యథావదుపసఙ్గమ్య బన్ధుభిర్గాన్దినీసుతః
సమ్పృష్టస్తైః సుహృద్వార్తాం స్వయం చాపృచ్ఛదవ్యయమ్ ॥3॥

ఉవాస కతిచిన్మాసాన్రాజ్ఞో వృత్తవివిత్సయా
దుష్ప్రజస్యాల్పసారస్య ఖలచ్ఛన్దానువర్తినః ॥4॥

తేజ ఓజో బలం వీర్యం ప్రశ్రయాదీంశ్చ సద్గుణాన్
ప్రజానురాగం పార్థేషు న సహద్భిశ్చికీర్షితమ్ ॥5॥

కృతం చ ధార్తరాష్ట్రైర్యద్గరదానాద్యపేశలమ్
ఆచఖ్యౌ సర్వమేవాస్మై పృథా విదుర ఏవ చ ॥6॥

పృథా తు భ్రాతరం ప్రాప్తమక్రూరముపసృత్య తమ్
ఉవాచ జన్మనిలయం స్మరన్త్యశ్రుకలేక్షణా ॥7॥

అపి స్మరన్తి నః సౌమ్య పితరౌ భ్రాతరశ్చ మే
భగిన్యో భ్రాతృపుత్రాశ్చ జామయః సఖ్య ఏవ చ ॥8॥

భ్రాత్రేయో భగవాన్కృష్ణః శరణ్యో భక్తవత్సలః
పైతృష్వస్రేయాన్స్మరతి రామశ్చామ్బురుహేక్షణః ॥9॥

సపత్నమధ్యే శోచన్తీం వృకానాం హరిణీమివ
సాన్త్వయిష్యతి మాం వాక్యైః పితృహీనాంశ్చ బాలకాన్ ॥10॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్విశ్వాత్మన్విశ్వభావన
ప్రపన్నాం పాహి గోవిన్ద శిశుభిశ్చావసీదతీమ్ ॥11॥

నాన్యత్తవ పదామ్భోజాత్పశ్యామి శరణం నృణామ్
బిభ్యతాం మృత్యుసంసారాదీస్వరస్యాపవర్గికాత్ ॥12॥

నమః కృష్ణాయ శుద్ధాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే
యోగేశ్వరాయ యోగాయ త్వామహం శరణం గతా ॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యనుస్మృత్య స్వజనం కృష్ణం చ జగదీశ్వరమ్
ప్రారుదద్దుఃఖితా రాజన్భవతాం ప్రపితామహీ ॥14॥

సమదుఃఖసుఖోఽక్రూరో విదురశ్చ మహాయశాః
సాన్త్వయామాసతుః కున్తీం తత్పుత్రోత్పత్తిహేతుభిః ॥15॥

యాస్యన్రాజానమభ్యేత్య విషమం పుత్రలాలసమ్
అవదత్సుహృదాం మధ్యే బన్ధుభిః సౌహృదోదితమ్ ॥16॥

అక్రూర ఉవాచ
భో భో వైచిత్రవీర్య త్వం కురూణాం కీర్తివర్ధన
భ్రాతర్యుపరతే పాణ్డావధునాసనమాస్థితః ॥17॥

ధర్మేణ పాలయన్నుర్వీం ప్రజాః శీలేన రఞ్జయన్
వర్తమానః సమః స్వేషు శ్రేయః కీర్తిమవాప్స్యసి ॥18॥

అన్యథా త్వాచరంల్లోకే గర్హితో యాస్యసే తమః
తస్మాత్సమత్వే వర్తస్వ పాణ్డవేష్వాత్మజేషు చ ॥19॥

నేహ చాత్యన్తసంవాసః కస్యచిత్కేనచిత్సహ
రాజన్స్వేనాపి దేహేన కిము జాయాత్మజాదిభిః ॥20॥

ఏకః ప్రసూయతే జన్తురేక ఏవ ప్రలీయతే
ఏకోఽనుభుఙ్క్తే సుకృతమేక ఏవ చ దుష్కృతమ్ ॥21॥

అధర్మోపచితం విత్తం హరన్త్యన్యేఽల్పమేధసః
సమ్భోజనీయాపదేశైర్జలానీవ జలౌకసః ॥22॥

పుష్ణాతి యానధర్మేణ స్వబుద్ధ్యా తమపణ్డితమ్
తేఽకృతార్థం ప్రహిణ్వన్తి ప్రాణా రాయః సుతాదయః ॥23॥

స్వయం కిల్బిషమాదాయ తైస్త్యక్తో నార్థకోవిదః
అసిద్ధార్థో విశత్యన్ధం స్వధర్మవిముఖస్తమః ॥24॥

తస్మాల్లోకమిమం రాజన్స్వప్నమాయామనోరథమ్
వీక్ష్యాయమ్యాత్మనాత్మానం సమః శాన్తో భవ ప్రభో ॥25॥

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ
యథా వదతి కల్యాణీం వాచం దానపతే భవాన్
తథానయా న తృప్యామి మర్త్యః ప్రాప్య యథామృతమ్ ॥26॥

తథాపి సూనృతా సౌమ్య హృది న స్థీయతే చలే
పుత్రానురాగవిషమే విద్యుత్సౌదామనీ యథా ॥27॥

ఈశ్వరస్య విధిం కో ను విధునోత్యన్యథా పుమాన్
భూమేర్భారావతారాయ యోఽవతీర్ణో యదోః కులే ॥28॥

యో దుర్విమర్శపథయా నిజమాయయేదం
సృష్ట్వా గుణాన్విభజతే తదనుప్రవిష్టః
తస్మై నమో దురవబోధవిహారతన్త్ర
సంసారచక్రగతయే పరమేశ్వరాయ ॥29॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యభిప్రేత్య నృపతేరభిప్రాయం స యాదవః
సుహృద్భిః సమనుజ్ఞాతః పునర్యదుపురీమగాత్ ॥30॥

శశంస రామకృష్ణాభ్యాం ధృతరాష్ట్రవిచేష్టితమ్
పాణ్డవాన్ప్రతి కౌరవ్య యదర్థం ప్రేషితః స్వయమ్ ॥31॥

అధ్యాయము – 50

శ్రీశుక ఉవాచ
అస్తిః ప్రాప్తిశ్చ కంసస్య మహిష్యౌ భరతర్షభ
మృతే భర్తరి దుఃఖార్తే ఈయతుః స్మ పితుర్గృహాన్ ॥1॥

పిత్రే మగధరాజాయ జరాసన్ధాయ దుఃఖితే
వేదయాం చక్రతుః సర్వమాత్మవైధవ్యకారణమ్ ॥2॥

స తదప్రియమాకర్ణ్య శోకామర్షయుతో నృప
అయాదవీం మహీం కర్తుం చక్రే పరమముద్యమమ్ ॥3॥

అక్షౌహిణీభిర్వింశత్యా తిసృభిశ్చాపి సంవృతః
యదురాజధానీం మథురాం న్యరుధత్సర్వతో దిశమ్ ॥4॥

నిరీక్ష్య తద్బలం కృష్ణ ఉద్వేలమివ సాగరమ్
స్వపురం తేన సంరుద్ధం స్వజనం చ భయాకులమ్ ॥5॥

చిన్తయామాస భగవాన్హరిః కారణమానుషః
తద్దేశకాలానుగుణం స్వావతారప్రయోజనమ్ ॥6॥

హనిష్యామి బలం హ్యేతద్భువి భారం సమాహితమ్
మాగధేన సమానీతం వశ్యానాం సర్వభూభుజామ్ ॥7॥

అక్షౌహిణీభిః సఙ్ఖ్యాతం భటాశ్వరథకుఞ్జరైః
మాగధస్తు న హన్తవ్యో భూయః కర్తా బలోద్యమమ్ ॥8॥

ఏతదర్థోఽవతారోఽయం భూభారహరణాయ మే
సంరక్షణాయ సాధూనాం కృతోఽన్యేషాం వధాయ చ ॥9॥

అన్యోఽపి ధర్మరక్షాయై దేహః సంభ్రియతే మయా
విరామాయాప్యధర్మస్య కాలే ప్రభవతః క్వచిత్ ॥10॥

ఏవం ధ్యాయతి గోవిన్ద ఆకాశాత్సూర్యవర్చసౌ
రథావుపస్థితౌ సద్యః ససూతౌ సపరిచ్ఛదౌ ॥11॥

ఆయుధాని చ దివ్యాని పురాణాని యదృచ్ఛయా
దృష్ట్వా తాని హృషీకేశః సఙ్కర్షణమథాబ్రవీత్ ॥12॥

పశ్యార్య వ్యసనం ప్రాప్తం యదూనాం త్వావతాం ప్రభో
ఏష తే రథ ఆయాతో దయితాన్యాయుధాని చ ॥13॥

ఏతదర్థం హి నౌ జన్మ సాధూనామీశ శర్మకృత్
త్రయోవింశత్యనీకాఖ్యం భూమేర్భారమపాకురు ॥14॥

ఏవం సమ్మన్త్ర్య దాశార్హౌ దంశితౌ రథినౌ పురాత్
నిర్జగ్మతుః స్వాయుధాఢ్యౌ బలేనాల్పీయసా వృతౌ ॥15॥

శఙ్ఖం దధ్మౌ వినిర్గత్య హరిర్దారుకసారథిః
తతోఽభూత్పరసైన్యానాం హృది విత్రాసవేపథుః ॥16॥

తావాహ మాగధో వీక్ష్య హే కృష్ణ పురుషాధమ
న త్వయా యోద్ధుమిచ్ఛామి బాలేనైకేన లజ్జయా
గుప్తేన హి త్వయా మన్ద న యోత్స్యే యాహి బన్ధుహన్ ॥17॥

తవ రామ యది శ్రద్ధా యుధ్యస్వ ధైర్యముద్వహ
హిత్వా వా మచ్ఛరైశ్ఛిన్నం దేహం స్వర్యాహి మాం జహి ॥18॥

శ్రీభగవానువాచ
న వై శూరా వికత్థన్తే దర్శయన్త్యేవ పౌరుషమ్
న గృహ్ణీమో వచో రాజన్నాతురస్య ముమూర్షతః ॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ
జరాసుతస్తావభిసృత్య మాధవౌ మహాబలౌఘేన బలీయసావృనోత్
ససైన్యయానధ్వజవాజిసారథీ సూర్యానలౌ వాయురివాభ్రరేణుభిః ॥20॥

సుపర్ణతాలధ్వజచిహ్నితౌ రథావ్
అలక్షయన్త్యో హరిరామయోర్మృధే

స్త్రియః పురాట్టాలకహర్మ్యగోపురం
సమాశ్రితాః సమ్ముముహుః శుచార్దితః ॥21॥

హరిః పరానీకపయోముచాం ముహుః శిలీముఖాత్యుల్బణవర్షపీడితమ్
స్వసైన్యమాలోక్య సురాసురార్చితం వ్యస్ఫూర్జయచ్ఛార్జ్గశరాసనోత్తమమ్ ॥22॥

గృహ్ణన్నిశఙ్గాదథ సన్దధచ్ఛరాన్
వికృష్య ముఞ్చన్నిశితబాణపూగాన్
నిఘ్నన్రథాన్కుఞ్జరవాజిపత్తీన్
నిరన్తరం యద్వదలాతచక్రమ్ ॥23॥

నిర్భిన్నకుమ్భాః కరిణో నిపేతురనేకశోఽశ్వాః శరవృక్ణకన్ధరాః
రథా హతాశ్వధ్వజసూతనాయకాః పదాయతశ్ఛిన్నభుజోరుకన్ధరాః ॥24॥

సఞ్ఛిద్యమానద్విపదేభవాజినామఙ్గప్రసూతాః శతశోఽసృగాపగాః
భుజాహయః పూరుషశీర్షకచ్ఛపా హతద్విపద్వీపహయ గ్రహాకులాః ॥25॥

కరోరుమీనా నరకేశశైవలా ధనుస్తరఙ్గాయుధగుల్మసఙ్కులాః
అచ్ఛూరికావర్తభయానకా మహా మణిప్రవేకాభరణాశ్మశర్కరాః ॥26॥

ప్రవర్తితా భీరుభయావహా మృధే మనస్వినాం హర్షకరీః పరస్పరమ్
వినిఘ్నతారీన్ముషలేన దుర్మదాన్సఙ్కర్షణేనాపరిమేయతేజసా ॥27॥

బలం తదఙ్గార్ణవదుర్గభైరవం దురన్తపారం మగధేన్ద్రపాలితమ్
క్షయం ప్రణీతం వసుదేవపుత్రయోర్విక్రీడితం తజ్జగదీశయోః పరమ్ ॥28॥

స్థిత్యుద్భవాన్తం భువనత్రయస్య యః
సమీహితేఽనన్తగుణః స్వలీలయా
న తస్య చిత్రం పరపక్షనిగ్రహస్
తథాపి మర్త్యానువిధస్య వర్ణ్యతే ॥29॥

జగ్రాహ విరథం రామో జరాసన్ధం మహాబలమ్
హతానీకావశిష్టాసుం సింహః సింహమివౌజసా ॥30॥

బధ్యమానం హతారాతిం పాశైర్వారుణమానుషైః
వారయామాస గోవిన్దస్తేన కార్యచికీర్షయా ॥31॥

సా ముక్తో లోకనాథాభ్యాం వ్రీడితో వీరసమ్మతః
తపసే కృతసఙ్కల్పో వారితః పథి రాజభిః ॥32॥

వాక్యైః పవిత్రార్థపదైర్నయనైః ప్రాకృతైరపి
స్వకర్మబన్ధప్రాప్తోఽయం యదుభిస్తే పరాభవః ॥33॥

హతేషు సర్వానీకేషు నృపో బార్హద్రథస్తదా
ఉపేక్షితో భగవతా మగధాన్దుర్మనా యయౌ ॥34॥

ముకున్దోఽప్యక్షతబలో నిస్తీర్ణారిబలార్ణవః

వికీర్యమాణః కుసుమైస్త్రిదశైరనుమోదితః ॥35॥

మాథురైరుపసఙ్గమ్య విజ్వరైర్ముదితాత్మభిః
ఉపగీయమానవిజయః సూతమాగధవన్దిభిః ॥36॥

శఙ్ఖదున్దుభయో నేదుర్భేరీతూర్యాణ్యనేకశః
వీణావేణుమృదఙ్గాని పురం ప్రవిశతి ప్రభౌ ॥37॥

సిక్తమార్గాం హృష్టజనాం పతాకాభిరభ్యలఙ్కృతామ్
నిర్ఘుష్టాం బ్రహ్మఘోషేణ కౌతుకాబద్ధతోరణామ్ ॥38॥

నిచీయమానో నారీభిర్మాల్యదధ్యక్షతాఙ్కురైః
నిరీక్ష్యమాణః సస్నేహం ప్రీత్యుత్కలితలోచనైః ॥39॥

ఆయోధనగతం విత్తమనన్తం వీరభూషణమ్
యదురాజాయ తత్సర్వమాహృతం ప్రాదిశత్ప్రభుః ॥40॥

ఏవం సప్తదశకృత్వస్తావత్యక్షౌహిణీబలః
యుయుధే మాగధో రాజా యదుభిః కృష్ణపాలితైః ॥41॥

అక్షిణ్వంస్తద్బలం సర్వం వృష్ణయః కృష్ణతేజసా
హతేషు స్వేష్వనీకేషు త్యక్తోఽగాదరిభిర్నృపః ॥42॥

అష్టాదశమ సఙ్గ్రామ ఆగామిని తదన్తరా
నారదప్రేషితో వీరో యవనః ప్రత్యదృశ్యత ॥43॥

రురోధ మథురామేత్య తిసృభిర్మ్లేచ్ఛకోటిభిః
నృలోకే చాప్రతిద్వన్ద్వో వృష్ణీన్శ్రుత్వాత్మసమ్మితాన్ ॥44॥

తం దృష్ట్వాచిన్తయత్కృష్ణః సఙ్కర్షణ సహాయవాన్
అహో యదూనాం వృజినం ప్రాప్తం హ్యుభయతో మహత్ ॥45॥

యవనోఽయం నిరున్ధేఽస్మానద్య తావన్మహాబలః
మాగధోఽప్యద్య వా శ్వో వా పరశ్వో వాగమిష్యతి ॥46॥

ఆవయోః యుధ్యతోరస్య యద్యాగన్తా జరాసుతః
బన్ధూన్హనిష్యత్యథ వా నేష్యతే స్వపురం బలీ ॥47॥

తస్మాదద్య విధాస్యామో దుర్గం ద్విపదదుర్గమమ్
తత్ర జ్ఞాతీన్సమాధాయ యవనం ఘాతయామహే ॥48॥

ఇతి సమ్మన్త్ర్య భగవాన్దుర్గం ద్వాదశయోజనమ్
అన్తఃసముద్రే నగరం కృత్స్నాద్భుతమచీకరత్ ॥49॥

దృశ్యతే యత్ర హి త్వాష్ట్రం విజ్ఞానం శిల్పనైపుణమ్
రథ్యాచత్వరవీథీభిర్యథావాస్తు వినిర్మితమ్ ॥50॥

సురద్రుమలతోద్యాన విచిత్రోపవనాన్వితమ్
హేమశృఙ్గైర్దివిస్పృగ్భిః స్ఫటికాట్టాలగోపురైః ||51||

రాజతారకుటైః కోష్ఠైర్హేమకుమ్భైరలఙ్కృతైః
రత్నకూతైర్గృహైర్హేమైర్మహామారకతస్థలైః ||52||

వాస్తోష్పతీనాం చ గృహైర్వల్లభీభిశ్చ నిర్మితమ్
చాతుర్వర్ణ్యజనాకీర్ణం యదుదేవగృహోల్లసత్ ||53||

సుధర్మాం పారిజాతం చ మహేన్ద్రః ప్రాహిణోద్ధరేః
యత్ర చావస్థితో మర్త్యో మర్త్యధర్మైర్న యుజ్యతే ||54||

శ్యామైకవర్ణాన్వరుణో హయాన్శుక్లాన్మనోజవాన్
అష్టౌ నిధిపతిః కోశాన్లోకపాలో నిజోదయాన్ ||55||

యద్యద్భగవతా దత్తమాధిపత్యం స్వసిద్ధయే
సర్వం ప్రత్యర్పయామాసుర్హరౌ భూమిగతే నృప ||56||

తత్ర యోగప్రభావేన నీత్వా సర్వజనం హరిః
ప్రజాపాలేన రామేణ కృష్ణః సమనుమన్త్రితః
నిర్జగామ పురద్వారాత్పద్మమాలీ నిరాయుధః ||57||

అధ్యాయము – 51

శ్రీశుక ఉవాచ
తం విలోక్య వినిష్క్రాన్తముజ్జిహానమివోడుపమ్
దర్శనీయతమం శ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ ||1||

శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకన్ధరమ్
పృథుదీర్ఘచతుర్బాహుం నవకఞ్జారుణేక్షణమ్ ||2||

నిత్యప్రముదితం శ్రీమత్సుకపోలం శుచిస్మితమ్
ముఖారవిన్దం బిభ్రాణం స్ఫురన్మకరకుణ్డలమ్ ||3||

వాసుదేవో హ్యయమితి పుమాన్శ్రీవత్సలాఞ్ఛనః
చతుర్భుజోఽరవిన్దాక్షో వనమాల్యతిసున్దరః ||4||

లక్షణైర్నారదప్రోక్తైర్నాన్యో భవితుమర్హతి
నిరాయుధశ్చలన్పద్భ్యాం యోత్స్యేఽనేన నిరాయుధః ||5||

ఇతి నిశ్చిత్య యవనః ప్రాద్రవద్తం పరాఙ్ముఖమ్
అన్వధావజ్జిఘృక్షుస్తం దురాపమపి యోగినామ్ ||6||

హస్తప్రాప్తమివాత్మానం హరీణా స పదే పదే
నీతో దర్శయతా దూరం యవనేశోఽద్రికన్దరమ్ ||7||

పలాయనం యదుకులే జాతస్య తవ నోచితమ్

ఇతి క్షిపన్ననుగతో నైనం ప్రాపాహతాశుభః॥8॥

ఏవం క్షిప్తోఽపి భగవాన్ప్రావిశద్గిరికన్దరమ్
సోఽపి ప్రవిష్టస్తత్రాన్యం శయానం దదృశే నరమ్॥9॥

నన్వసౌ దూరమానీయ శేతే మామిహ సాధువత్
ఇతి మత్వాచ్యుతం మూఢస్తం పదా సమతాడయత్॥10॥

స ఉత్థాయ చిరం సుప్తః శనైరున్మీల్య లోచనే
దిశో విలోకయన్పార్శ్వే తమద్రాక్షీదవస్థితమ్॥11॥

స తావత్తస్య రుష్టస్య దృష్టిపాతేన భారత
దేహజేనాగ్నినా దగ్ధో భస్మసాదభవత్క్షణాత్॥12॥

శ్రీరాజోవాచ
కో నామ స పుమాన్బ్రహ్మన్కస్య కింవీర్య ఏవ చ
కస్మాద్గుహాం గతః శిష్యే కింతేజో యవనార్దనః॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఇక్ష్వాకుకులే జాతో మాన్ధాతృతనయో మహాన్
ముచుకున్ద ఇతి ఖ్యాతో బ్రహ్మణ్యః సత్యసఙ్గరః॥14॥

స యాచితః సురగణైరిన్ద్రాద్యైరాత్మరక్షణే
అసురేభ్యః పరిత్రస్తైస్తద్రక్షాం సోఽకరోచ్చిరమ్॥15॥

లబ్ధ్వా గుహం తే స్వఃపాలం ముచుకున్దమథాబ్రువన్
రాజన్విరమతాం కృచ్ఛ్రాద్భవాన్నః పరిపాలనాత్॥16॥

నరలోకం పరిత్యజ్య రాజ్యం నిహతకణ్టకమ్
అస్మాన్పాలయతో వీర కామాస్తే సర్వ ఉజ్ఝితాః॥17॥

సుతా మహిష్యో భవతో జ్ఞాతయోఽమాత్యమన్త్రినః
ప్రజాశ్చ తుల్యకాలీనా నాధునా సన్తి కాలితాః॥18॥

కాలో బలీయాన్బలినాం భగవానీశ్వరోఽవ్యయః
ప్రజాః కాలయతే క్రీడన్పశుపాలో యథా పశూన్॥19॥

వరం వృణీష్వ భద్రం తే ఋతే కైవల్యమద్య నః
ఏక ఏవేశ్వరస్తస్య భగవాన్విష్ణురవ్యయః॥20॥

ఏవముక్తః స వై దేవానభివన్ద్య మహాయశాః
అశయిష్ట గుహావిష్టో నిద్రయా దేవదత్తయా॥21॥

యవనే భస్మసాన్నీతే భగవాన్సాత్వతర్షభః
ఆత్మానం దర్శయామాస ముచుకున్దాయ ధీమతే॥22॥

తమాలోక్య ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్

శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభేన విరాజితమ్॥23॥

చతుర్భుజం రోచమానం వైజయన్త్యా చ మాలయా
చారుప్రసన్నవదనం స్ఫురన్మకరకుణ్డలమ్॥24॥

ప్రేక్షణీయం నృలోకస్య సానురాగస్మితేక్షణమ్
అపీవ్యవయసం మత్త మృగేన్ద్రోదారవిక్రమమ్॥25॥

పర్యపృచ్ఛన్మహాబుద్ధిస్తేజసా తస్య ధర్షితః
శఙ్కితః శనకై రాజా దుర్ధర్షమివ తేజసా॥26॥

శ్రీముచుకున్ద ఉవాచ
కో భవానిహ సమ్ప్రాప్తో విపినే గిరిగహ్వరే
పద్భ్యాం పద్మపలాశాభ్యాం విచరస్యురుకణ్టకే॥27॥

కిం స్విత్తేజస్వినాం తేజో భగవాన్వా విభావసుః
సూర్యః సోమో మహేన్ద్రో వా లోకపాలో పరోఽపి వా॥28॥

మన్యే త్వాం దేవదేవానాం త్రయాణాం పురుషర్షభమ్
యద్బాధసే గుహాధ్వాన్తం ప్రదీపః ప్రభయా యథా॥29॥

శుశ్రూషతామవ్యలీకమస్మాకం నరపుఙ్గవ
స్వజన్మ కర్మ గోత్రం వా కథ్యతాం యది రోచతే॥30॥

వయం తు పురుషవ్యాఘ్ర ఐక్ష్వాకాః క్షత్రబన్ధవః
ముచుకున్ద ఇతి ప్రోక్తో యౌవనాశ్వాత్మజః ప్రభో॥31॥

చిరప్రజాగరశ్రాన్తో నిద్రయాపహతేన్ద్రియః
శయేఽస్మిన్విజనే కామం కేనాప్యుత్థాపితోఽధునా॥32॥

సోఽపి భస్మీకృతో నూనమాత్మీయేనైవ పాప్మనా
అనన్తరం భవాన్శ్రీమాంల్లక్షితోఽమిత్రశాసనః॥33॥

తేజసా తేఽవిషహ్యేణ భూరి ద్రష్టుం న శక్నుమః
హతౌజసా మహాభాగ మాననీయోఽసి దేహినామ్॥34॥

ఏవం సమ్భాషితో రాజ్ఞా భగవాన్భూతభావనః
ప్రత్యాహ ప్రహసన్వాణ్యా మేఘనాదగభీరయా॥35॥

శ్రీభగవానువాచ
జన్మకర్మాభిధానాని సన్తి మేఽఙ్గ సహస్రశః
న శక్యన్తేఽనుసఙ్ఖ్యాతుమనన్తత్వాన్మయాపి హి॥36॥

క్వచిద్రజాంసి విమమే పార్థివాన్యురుజన్మభిః
గుణకర్మాభిధానాని న మే జన్మాని కర్హిచిత్॥37॥

కాలత్రయోపపన్నాని జన్మకర్మాణి మే నృప

అనుక్రమన్తో నైవాన్తం గచ్ఛన్తి పరమర్షయః ॥38॥

తథాప్యద్యతనాన్యఙ్గ శృనుష్వ గదతో మమ
విజ్ఞాపితో విరిఞ్చేన పురాహం ధర్మగుప్తయే ॥39॥

భూమేర్భారాయమాణానామసురాణాం క్షయాయ చ
అవతీర్ణో యదుకులే గృహ ఆనకదున్దుభేః
వదన్తి వాసుదేవేతి వసుదేవసుతం హి మామ్ ॥40॥

కాలనేమిర్హతః కంసః ప్రలమ్బాద్యాశ్చ సద్ద్విషః
అయం చ యవనో దగ్ధో రాజంస్తే తిగ్మచక్షుషా ॥41॥

సోऽహం తవానుగ్రహార్థం గుహామేతాముపాగతః
ప్రార్థితః ప్రచురం పూర్వం త్వయాహం భక్తవత్సలః ॥42॥

వరాన్వృణీష్వ రాజర్షే సర్వాన్కామాన్దదామి తే
మాం ప్రసన్నో జనః కశ్చిన్న భూయోऽర్హతి శోచితుమ్ ॥43॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తస్తం ప్రణమ్యాహ ముచుకున్దో ముదాన్వితః
జ్ఞాత్వా నారాయణం దేవం గర్గవాక్యమనుస్మరన్ ॥44॥

శ్రీముచుకున్ద ఉవాచ
విమోహితోऽయం జన ఈశ మాయయా త్వదీయయా త్వాం న భజత్యనర్థదృక్
సుఖాయ దుఃఖప్రభవేషు సజ్జతే గృహేషు యోషిత్పురుషశ్చ వఞ్చితః ॥45॥

లబ్ధ్వా జనో దుర్లభమత్ర మానుషం
కథఞ్చిదవ్యఙ్గమయత్నతోऽనఘ
పాదారవిన్దం న భజత్యసన్మతిర్
గృహాన్ధకూపే పతితో యథా పశుః ॥46॥

మమైష కాలోऽజిత నిష్ఫలో గతో రాజ్యశ్రియోన్నద్ధమదస్య భూపతేః
మర్త్యాత్మబుద్ధేః సుతదారకోశభూష్వాసజ్జమానస్య దురన్తచిన్తయా ॥47॥

కలేవరేऽస్మిన్ఘటకుడ్యసన్నిభే
నిరూఢమానో నరదేవ ఇత్యహమ్
వృతో రథేభాశ్వపదాత్యనీకపైర్
గాం పర్యటంస్త్వాగణయన్సుదుర్మదః ॥48॥

ప్రమత్తముచ్చైరితికృత్యచిన్తయా ప్రవృద్ధలోభం విషయేషు లాలసమ్
త్వమప్రమత్తః సహసాభిపద్యసే క్షుల్లేలిహానోऽహిరివాఖుమన్తకః ॥49॥

పురా రథైర్హేమపరిష్కృతైశ్చరన్
మతంగజైర్వా నరదేవసంజ్ఞితః
స ఏవ కాలేన దురత్యయేన తే
కలేవరో విట్కృమిభస్మసంజ్ఞితః ॥50॥

నిర్జిత్య దిక్చక్రమభూతవిగ్రహో వరాసనస్థః సమరాజవన్దితః
గృహేషు మైథున్యసుఖేషు యోషితాం క్రీడామృగః పూరుష ఈశ నీయతే ||51||

కరోతి కర్మాణి తపఃసునిష్ఠితో నివృత్తభోగస్తదపేక్షయాదదత్
పునశ్చ భూయాసమహం స్వరాడితి ప్రవృద్ధతర్షో న సుఖాయ కల్పతే ||52||

భవాపవర్గో భ్రమతో యదా భవేజ్జనస్య తర్హ్యచ్యుత సత్సమాగమః
సత్సఙ్గమో యర్హి తదైవ సద్గతౌ పరావరేశే త్వయి జాయతే మతిః ||53||

మన్యే మమానుగ్రహ ఈశ తే కృతో రాజ్యానుబన్ధాపగమో యదృచ్ఛయా
యః ప్రార్థ్యతే సాధుభిరేకచర్యయా వనం వివిక్షద్భిరఖణ్డభూమిపైః ||54||

న కామయేఽన్యం తవ పాదసేవనాదకిఞ్చనప్రార్థ్యతమాద్వరం విభో
ఆరాధ్య కస్త్వాం హ్యపవర్గదం హరే వృణీత ఆర్యో వరమాత్మబన్ధనమ్ ||55||

తస్మాద్విసృజ్యాశిష ఈశ సర్వతో రజస్తమఃసత్త్వగుణానుబన్ధనాః
నిరఞ్జనం నిర్గుణమద్వయం పరం త్వాం జ్ఞాప్తిమాత్రం పురుషం వ్రజామ్యహమ్ ||56||

చిరమిహ వృజినార్తస్తప్యమానోఽనుతాపైర్
అవితృషషడమిత్రోఽలబ్ధశాన్తిః కథఞ్చిత్
శరణద సముపేతస్త్వత్పదాబ్జం పరాత్మన్
అభయమృతమశోకం పాహి మాపన్నమీశ ||57||

శ్రీభగవానువాచ
సార్వభౌమ మహారాజ మతిస్తే విమలోర్జితా
వరైః ప్రలోభితస్యాపి న కామైర్విహతా యతః ||58||

ప్రలోభితో వరైర్యత్త్వమప్రమాదాయ విద్ధి తత్
న ధీరేకాన్తభక్తానామాశీర్భిర్భిద్యతే క్వచిత్ ||59||

యుఞ్జానానామభక్తానాం ప్రాణాయామాదిభిర్మనః
అక్షీణవాసనం రాజన్దృశ్యతే పునరుత్థితమ్ ||60||

విచరస్వ మహీం కామం మయ్యావేశితమానసః
అస్త్వేవం నిత్యదా తుభ్యం భక్తిర్మయ్యనపాయినీ ||61||

క్షాత్రధర్మస్థితో జన్తూన్న్యవధీర్మృగయాదిభిః
సమాహితస్తత్తపసా జహ్యఘం మదుపాశ్రితః ||62||

జన్మన్యనన్తరే రాజన్సర్వభూతసుహృత్తమః
భూత్వా ద్విజవరస్త్వం వై మాముపైష్యసి కేవలమ్ ||63||

అధ్యాయము – 52

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం సోఽనగ్రహీతోఽన్గ కృష్ణేనేక్ష్వాకు నన్దనః

తం పరిక్రమ్య సన్నమ్య నిశ్చక్రామ గుహాముఖాత్ ॥1॥

సంవీక్ష్య క్షుల్లకాన్మర్త్యాన్పశూన్వీరుద్వనస్పతీన్
మత్వా కలియుగం ప్రాప్తం జగామ దిశముత్తరామ్ ॥2॥

తపఃశ్రద్ధాయుతో ధీరో నిఃసఙ్గో ముక్తసంశయః
సమాధాయ మనః కృష్ణే ప్రావిశద్గన్ధమాదనమ్ ॥3॥

బదర్యాశ్రమమాసాద్య నరనారాయణాలయమ్
సర్వద్వన్ద్వసహః శాన్తస్తపసారాధయద్ధరిమ్ ॥4॥

భగవాన్పునరావ్రజ్య పురీం యవనవేష్టితామ్
హత్వా మ్లేచ్ఛబలం నిన్యే తదీయం ద్వారకాం ధనమ్ ॥5॥

నీయమానే ధనే గోభిర్నృభిశ్చాచ్యుతచోదితైః
ఆజగామ జరాసన్ధస్త్రయోవింశత్యనీకపః ॥6॥

విలోక్య వేగరభసం రిపుసైన్యస్య మాధవౌ
మనుష్యచేష్టామాపన్నౌ రాజన్దుద్రువతుర్ద్రుతమ్ ॥7॥

విహాయ విత్తం ప్రచురమభీతౌ భీరుభీతవత్
పద్భ్యాం పలాశాభ్యాం చేలతుర్బహుయోజనమ్ ॥8॥

పలాయమానౌ తౌ దృష్ట్వా మాగధః ప్రహసన్బలీ
అన్వధావద్రథానీకైరీశయోరప్రమాణవిత్ ॥9॥

ప్రద్రుత్య దూరం సంశ్రాన్తౌ తుఙ్గమారుహతాం గిరిమ్
ప్రవర్షణాఖ్యం భగవాన్నిత్యదా యత్ర వర్షతి ॥10॥

గిరౌ నిలీనావాజ్ఞాయ నాధిగమ్య పదం నృప
దదాహ గిరిమేధోభిః సమన్తాదగ్నిముత్సృజన్ ॥11॥

తత ఉత్పత్య తరసా దహ్యమానతటాదుభౌ
దశైకయోజనాత్తుఙ్గాన్నిపేతతురధో భువి ॥12॥

అలక్ష్యమాణౌ రిపుణా సానుగేన యదూత్తమౌ
స్వపురం పునరాయాతౌ సముద్రపరిఖాం నృప ॥13॥

సోఽపి దగ్ధావితి మృషా మన్వానో బలకేశవౌ
బలమాకృష్య సుమహన్మగధాన్మాగధో యయౌ ॥14॥

ఆనర్తాధిపతిః శ్రీమాన్రైవతో రైవతీం సుతామ్
బ్రహ్మణా చోదితః ప్రాదాద్బలాయేతి పురోదితమ్ ॥15॥

భగవానపి గోవిన్ద ఉపయేమే కురూద్వహ
వైదర్భీం భీష్మకసుతాం శ్రియో మాత్రాం స్వయంవరే ॥16॥

ప్రమథ్య తరసా రాజ్ఞః శాల్వాదీంశ్చైద్యపక్షగాన్
పశ్యతాం సర్వలోకానాం తార్క్ష్యపుత్రః సుధామివ॥17॥

శ్రీరాజోవాచ
భగవాన్భీష్మకసుతాం రుక్మిణీం రుచిరాననామ్
రాక్షసేన విధానేన ఉపయేమ ఇతి శ్రుతమ్॥18॥

భగవన్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి కృష్ణస్యామితతేజసః
యథా మాగధశాల్వాదీన్జిత్వా కన్యాముపాహరత్॥19॥

బ్రహ్మన్కృష్ణకథాః పుణ్యా మాధ్వీర్లోకమలాపహాః
కో ను తృప్యేత శృణ్వానః శ్రుతజ్ఞో నిత్యనూతనాః॥20॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
రాజాసీద్భీష్మకో నామ విదర్భాధిపతిర్మహాన్
తస్య పఞ్చాభవన్పుత్రాః కన్యైకా చ వరాననా॥21॥

రుక్మ్యగ్రజో రుక్మరథో రుక్మబాహురనన్తరః
రుక్మకేశో రుక్మమాలీ రుక్మిణ్యేషా స్వసా సతీ॥22॥

సోపశ్రుత్య ముకున్దస్య రూపవీర్యగుణశ్రియః
గృహాగతైర్గీయమానాస్తం మేనే సదృశం పతిమ్॥23॥

తాం బుద్ధిలక్షణౌదార్య రూపశీలగుణాశ్రయామ్
కృష్ణశ్చ సదృశీం భార్యాం సముద్వోఢుం మనో దధే॥24॥

బన్ధూనామిచ్ఛతాం దాతుం కృష్ణాయ భగినీం నృప
తతో నివార్య కృష్ణద్విడ్రుక్మీ చైద్యమమన్యత॥25॥

తదవేత్యాసితాపాఙ్గీ వైదర్భీ దుర్మనా భృశమ్
విచిన్త్యాప్తం ద్విజం కఞ్చిత్కృష్ణాయ ప్రాహిణోద్ద్రుతమ్॥26॥

ద్వారకాం స సమభ్యేత్య ప్రతీహారైః ప్రవేశితః
అపశ్యదాద్యం పురుషమాసీనం కాఞ్చనాసనే॥27॥

దృష్ట్వా బ్రహ్మణ్యదేవస్తమవరుహ్య నిజాసనాత్
ఉపవేశ్యార్హయాం చక్రే యథాత్మానం దివౌకసః॥28॥

తం భుక్తవన్తం విశ్రాన్తముపగమ్య సతాం గతిః
పాణినాభిమృశన్పాదావవ్యగ్రస్తమపృచ్ఛత॥29॥

కచ్చిద్ద్విజవరశ్రేష్ఠ ధర్మస్తే వృద్ధసమ్మతః
వర్తతే నాతికృచ్ఛ్రేణ సన్తుష్టమనసః సదా॥30॥

సన్తుష్టో యర్హి వర్తేత బ్రాహ్మణో యేన కేనచిత్
అహీయమానః స్వద్ధర్మాత్స హ్యస్యాఖిలకామధుక్॥31॥

అసన్తుష్టోఽసకృల్లోకానాప్నోత్యపి సురేశ్వరః
అకిఞ్చనోఽపి సన్తుష్టః శేతే సర్వాఙ్గవిజ్వరః ||32||

విప్రాన్స్వలాభసన్తుష్టాన్సాధూన్భూతసుహృత్తమాన్
నిరహఙ్కారిణః శాన్తాన్నమస్యే శిరసాసకృత్ ||33||

కచ్చిద్వః కుశలం బ్రహ్మన్రాజతో యస్య హి ప్రజాః
సుఖం వసన్తి విషయే పాల్యమానాః స మే ప్రియః ||34||

యతస్త్వమాగతో దుర్గం నిస్తీర్యేహ యదిచ్ఛయా
సర్వం నో బ్రూహ్యగుహ్యం చేత్కిం కార్యం కరవామ తే ||35||

ఏవం సమ్పృష్టసమ్ప్రశ్నో బ్రాహ్మణః పరమేష్ఠినా
లీలాగృహీతదేహేన తస్మై సర్వమవర్ణయత్ ||36||

శ్రీరుక్మిణ్యువాచ
శ్రుత్వా గుణాన్భువనసున్దర శృణ్వతాం తే
నిర్విశ్య కర్ణవివరైర్హరతోఽఙ్గతాపమ్
రూపం దృశాం దృశిమతామఖిలార్థలాభం
త్వయ్యచ్యుతావిశతి చిత్తమపత్రపం మే ||37||

కా త్వా ముకున్ద మహతీ కులశీలరూప
విద్యావయోద్రవిణధామభిరాత్మతుల్యమ్
ధీరా పతిం కులవతీ న వృణీత కన్యా
కాలే నృసింహ నరలోకమనోఽభిరామమ్ ||38||

తన్మే భవాన్ఖలు వృతః పతిరఙ్గ జాయామ్
ఆత్మార్పితశ్చ భవతోఽత్ర విభో విధేహి
మా వీరభాగమభిమర్శతు చైద్య ఆరాద్
గోమాయువన్మృగపతేర్బలిమమ్బుజాక్ష ||39||

పూర్తేష్టదత్తనియమవ్రతదేవవిప్ర
గుర్వర్చనాదిభిరలం భగవాన్పరేశః
ఆరాధితో యది గదాగ్రజ ఏత్య పాణిం
గృహ్ణాతు మే న దమఘోషసుతాదయోఽన్యే ||40||

శ్వో భావిని త్వమజితోద్వహనే విదర్భాన్
గుప్తః సమేత్య పృతనాపతిభిః పరీతః
నిర్మథ్య చైద్యమగధేన్ద్రబలం ప్రసహ్య
మాం రాక్షసేన విధినోద్వహ వీర్యశుల్కామ్ ||41||

అన్తఃపురాన్తరచరీమనిహత్య బన్ధూన్
త్వాముద్వహే కథమితి ప్రవదామ్యుపాయమ్
పూర్వేద్యురస్తి మహతీ కులదేవయాత్రా
యస్యాం బహిర్నవవధూర్గిరిజాముపేయాత్ ||42||

యస్యాఙ్ఘ్రిపఙ్కజరజఃస్నపనం మహాన్తో
వాఞ్ఛన్త్యుమాపతిరివాత్మతమోఽపహత్యై
యర్హ్యమ్బుజాక్ష న లభేయ భవత్ప్రసాదం
జహ్యామసూన్వ్రతకృశాన్శతజన్మభిః స్యాత్ ||43||

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
ఇత్యేతే గుహ్యసన్దేశా యదుదేవ మయాహృతాః
విమృశ్య కర్తుం యచ్చాత్ర క్రియతాం తదనన్తరమ్ ||44||

అధ్యాయము – 53

శ్రీశుక ఉవాచ
వైదర్భ్యాః స తు సన్దేశం నిశమ్య యదునన్దనః
ప్రగృహ్య పాణినా పాణిం ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ||1||

శ్రీభగవానువాచ
తథాహమపి తచ్చిత్తో నిద్రాం చ న లభే నిశి
వేదాహమ్రుక్మిణా ద్వేషాన్మమోద్వాహో నివారితః ||2||

తామానయిష్య ఉన్మథ్య రాజన్యాపసదాన్మృధే
మత్పరామనవద్యాఙ్గీమేధసోఽగ్నిశిఖామివ ||3||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఉద్వాహర్క్షం చ విజ్ఞాయ రుక్మిణ్యా మధుసూదనః
రథః సంయుజ్యతామాశు దారుకేత్యాహ సారథిమ్ ||4||

స చాశ్వైః శైబ్యసుగ్రీవ మేఘపుష్పబలాహకైః
యుక్తం రథముపానీయ తస్థౌ ప్రాఞ్జలిరగ్రతః ||5||

ఆరుహ్య స్యన్దనం శౌరిర్ద్విజమారోప్య తూర్ణగైః
ఆనర్తాదేకరాత్రేణ విదర్భానగమద్ధయైః ||6||

రాజా స కుణ్డినపతిః పుత్రస్నేహవశానుగః
శిశుపాలాయ స్వాం కన్యాం దాస్యన్కర్మాణ్యకారయత్ ||7||

పురం సమ్మృష్టసంసిక్త మార్గరథ్యాచతుష్పథమ్
చిత్రధ్వజపతాకాభిస్తోరణైః సమలఙ్కృతమ్ ||8||

స్రగ్గన్ధమాల్యాభరణైర్విరజోఽమ్బరభూషితైః
జుష్టం స్త్రీపురుషైః శ్రీమద్ గృహైరగురుధూపితైః ||9||

పితౄన్దేవాన్సమభ్యర్చ్య విప్రాంశ్చ విధివన్నృప
భోజయిత్వా యథాన్యాయం వాచయామాస మఙ్గలమ్ ||10||

సుస్నాతాం సుదతీం కన్యాం కృతకౌతుకమఙ్గలామ్
ఆహతాంశుకయుగ్మేన భూషితాం భూషణోత్తమైః ||11||

చక్రుః సామర్గ్యజుర్మన్త్రైర్వధ్వా రక్షాం ద్విజోత్తమాః
పురోహితోఽథర్వవిద్వై జుహావ గ్రహశాన్తయే॥12॥

హిరణ్యరూప్య వాసాంసి తిలాంశ్చ గుడమిశ్రితాన్
ప్రాదాద్ధేనూశ్చ విప్రేభ్యో రాజా విధివిదాం వరః॥13॥

ఏవం చేదిపతీ రాజా దమఘోషః సుతాయ వై
కారయామాస మన్త్రజ్ఞైః సర్వమభ్యుదయోచితమ్॥14॥

మదచ్యుద్భిర్గజానీకైః స్యన్దనైర్హేమమాలిభిః
పత్త్యశ్వసఙ్కులైః సైన్యైః పరీతః కుణ్డినం యయౌ॥15॥

తం వై విదర్భాధిపతిః సమభ్యేత్యాభిపూజ్య చ
నివేశయామాస ముదా కల్పితాన్యనివేశనే॥16॥

తత్ర శాల్వో జరాసన్ధో దన్తవక్త్రో విదూరథః
ఆజగ్ముశ్చైద్యపక్షీయాః పౌణ్డ్రకాద్యాః సహస్రశః॥17॥

కృష్ణరామద్విషో యత్తాః కన్యాం చైద్యాయ సాధితుమ్
యద్యాగత్య హరేత్కృష్ణో రామాద్యైర్యదుభిర్వృతః॥18॥

యోత్స్యామః సంహతాస్తేన ఇతి నిశ్చితమానసాః
ఆజగ్ముర్భూభుజః సర్వే సమగ్రబలవాహనాః॥19॥

శ్రుత్వైతద్భగవాన్రామో విపక్షీయ నృపోద్యమమ్
కృష్ణం చైకం గతం హర్తుం కన్యాం కలహశఙ్కితః॥20॥

బలేన మహతా సార్ధం భ్రాతృస్నేహపరిప్లుతః
త్వరితః కుణ్డినం ప్రాగాద్గజాశ్వరథపత్తిభిః॥21॥

భీష్మకన్యా వరారోహా కాఙ్క్షన్త్యాగమనం హరేః
ప్రత్యాపత్తిమపశ్యన్తీ ద్విజస్యాచిన్తయత్తదా॥22॥

అహో త్రియామాన్తరిత ఉద్వాహో మేఽల్పరాధసః
నాగచ్ఛత్యరవిన్దాక్షో నాహం వేద్మ్యత్ర కారణమ్
సోఽపి నావర్తతేఽద్యాపి మత్సన్దేశహరో ద్విజః॥23॥

అపి మయ్యనవద్యాత్మా దృష్ట్వా కిఞ్చిజ్జుగుప్సితమ్
మత్పాణిగ్రహణే నూనం నాయాతి హి కృతోద్యమః॥24॥

దుర్భగాయా న మే ధాతా నానుకూలో మహేశ్వరః
దేవీ వా విముఖీ గౌరీ రుద్రాణీ గిరిజా సతీ॥25॥

ఏవం చిన్తయతీ బాలా గోవిన్దహృతమానసా
న్యమీలయత కాలజ్ఞా నేత్రే చాశ్రుకలాకులే॥26॥

ఏవం వధ్వాః ప్రతీక్షన్త్యా గోవిన్దాగమనం నృప

వామ ఊరుర్భుజో నేత్రమస్ఫురన్ప్రియభాషిణః ॥27॥

అథ కృష్ణవినిర్దిష్టః స ఏవ ద్విజసత్తమః
అన్తఃపురచరీం దేవీం రాజపుత్రీమ్దదర్శ హ ॥28॥

సా తం ప్రహృష్టవదనమవ్యగ్రాత్మగతిం సతీ
ఆలక్ష్య లక్షణాభిజ్ఞా సమపృచ్ఛచ్ఛుచిస్మితా ॥29॥

తస్యా ఆవేదయత్ప్రాప్తం శశంస యదునన్దనమ్
ఉక్తం చ సత్యవచనమాత్మోపనయనం ప్రతి ॥30॥

తమాగతం సమాజ్ఞాయ వైదర్భీ హృష్టమానసా
న పశ్యన్తీ బ్రాహ్మణాయ ప్రియమన్యన్ననామ సా ॥31॥

ప్రాప్తౌ శ్రుత్వా స్వదుహితురుద్వాహప్రేక్షణోత్సుకౌ
అభ్యయాత్తూర్యఘోషేణ రామకృష్ణౌ సమర్హణైః ॥32॥

మధుపర్కముపానీయ వాసాంసి విరజాంసి సః
ఉపాయనాన్యభీష్టాని విధివత్సమపూజయత్ ॥33॥

తయోర్నివేశనం శ్రీమదుపాకల్ప్య మహామతిః
ససైన్యయోః సానుగయోరాతిథ్యం విదధే యథా ॥34॥

ఏవం రాజ్ఞాం సమేతానాం యథావీర్యం యథావయః
యథాబలం యథావిత్తం సర్వైః కామైః సమర్హయత్ ॥35॥

కృష్ణమాగతమాకర్ణ్య విదర్భపురవాసినః
ఆగత్య నేత్రాఞ్జలిభిః పపుస్తన్ముఖపఙ్కజమ్ ॥36॥

అస్యైవ భార్యా భవితుం రుక్మిణ్యర్హతి నాపరా
అసావప్యనవద్యాత్మా భైష్మ్యాః సముచితః పతిః ॥37॥

కిఞ్చిత్సుచరితం యన్నస్తేన తుష్టస్త్రిలోకకృత్
అనుగృహ్ణాతు గృహ్ణాతు వైదర్భ్యాః పాణిమచ్యుతః ॥38॥

ఏవం ప్రేమకలాబద్ధా వదన్తి స్మ పురౌకసః
కన్యా చాన్తఃపురాత్ప్రాగాద్భటైర్గుప్తామ్బికాలయమ్ ॥39॥

పద్భ్యాం వినిర్యయౌ ద్రష్టుం భవాన్యాః పాదపల్లవమ్
సా చానుధ్యాయతీ సమ్యఙ్ముకున్దచరణామ్బుజమ్ ॥40॥

యతవాఙ్మాతృభిః సార్ధం సఖీభిః పరివారితా
గుప్తా రాజభటైః శూరైః సన్నద్ధైరుద్యతాయుధైః
మృడఙ్గశఙ్ఖపణవాస్తూర్యభేర్యశ్చ జఘ్నిరే ॥41॥

నానోపహార బలిభిర్వారముఖ్యాః సహస్రశః
స్రగ్గన్ధవస్త్రాభరణైర్ద్విజపత్న్యః స్వలఙ్కృతాః ॥42॥

గాయన్త్యశ్చ స్తువన్తశ్చ గాయకా వాద్యవాదకాః
పరివార్య వధూం జగ్మః సూతమాగధవన్దినః ॥43॥

ఆసాద్య దేవీసదనం ధౌతపాదకరామ్బుజా
ఉపస్పృశ్య శుచిః శాన్తా ప్రవివేశామ్బికాన్తికమ్ ॥44॥

తాం వై ప్రవయసో బాలాం విధిజ్ఞా విప్రయోషితః
భవానీం వన్దయాం చక్రుర్భవపత్నీం భవాన్వితామ్ ॥45॥

నమస్యే త్వామ్బికేఽభీక్ష్ణం స్వసన్తానయుతాం శివామ్
భూయాత్పతిర్మే భగవాన్కృష్ణస్తదనుమోదతామ్ ॥46॥

అద్భిర్గన్ధాక్షతైర్ధూపైర్వాసఃస్రఙ్మాల్య భూషణైః
నానోపహారబలిభిః ప్రదీపావలిభిః పృథక్ ॥47॥

విప్రస్త్రియః పతిమతీస్తథా తైః సమపూజయత్
లవణాపూపతామ్బూల కణ్ఠసూత్రఫలేక్షుభిః ॥48॥

తస్యై స్త్రియస్తాః ప్రదదుః శేషాం యుయుజురాశిషః
తాభ్యో దేవ్యై నమశ్చక్రే శేషాం చ జగృహే వధూః ॥49॥

మునివ్రతమథ త్యక్త్వా నిశ్చక్రామామ్బికాగృహాత్
ప్రగృహ్య పాణినా భృత్యాం రత్నముద్రోపశోభినా ॥50॥

తాం దేవమాయామివ ధీరమోహినీం సుమధ్యమాం కుణ్డలమణ్డితాననామ్
శ్యామాం నితమ్బార్పితరత్నమేఖలాం వ్యఞ్జత్స్తనీం కున్తలశఙ్కితేక్షణామ్ ॥51॥

శుచిస్మితాం బిమ్బఫలాధరద్యుతి శోణాయమానద్విజకున్దకుడ్మలామ్
పదా చలన్తీం కలహంసగామినీం సిఞ్జత్కలానూపురధామశోభినా ॥52॥

విలోక్య వీరా ముముహుః సమాగతా యశస్వినస్తత్కృతహృచ్ఛయార్దితాః
యాం వీక్ష్య తే నృపతయస్తదుదారహాస వ్రీడావలోకహృతచేతస ఉజ్ఝితాస్త్రాః ॥53॥

పేతుః క్షితౌ గజరథాశ్వగతా విమూఢా యాత్రాచ్ఛలేన హరయేఽర్పయతీం స్వశోభామ్
సైవం శనైశ్చలయతీ చలపద్మకోశౌ ప్రాప్తిం తదా భగవతః ప్రసమీక్షమాణా ॥54॥

ఉత్సార్య వామకరజైరలకానపఙ్గైః ప్రాప్తాన్హ్రియైక్షత నృపాన్దదృశేఽచ్యుతం చ
తాం రాజకన్యాం రథమారురక్షతీం జహార కృష్ణో ద్విషతాం సమీక్షతామ్ ॥55॥

రథం సమారోప్య సుపర్ణలక్షణం రాజన్యచక్రం పరిభూయ మాధవః
తతో యయౌ రామపురోగమః శనైః శృగాలమధ్యాదివ భాగహృద్ధరిః ॥56॥

తం మానినః స్వాభిభవం యశఃక్షయం
పరే జరాసన్ధముఖా న సేహిరే
అహో ధిగస్మాన్యశ ఆత్తధన్వనాం
గోపైర్హృతం కేశరిణాం మృగైరివ ॥57॥

అధ్యాయము – 54

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి సర్వే సుసంరబ్ధా వాహానారుహ్య దంశితాః
స్వైః స్వైర్బలైః పరిక్రాన్తా అన్వీయుర్ధృతకార్ముకాః ॥1॥

తానాపతత ఆలోక్య యాదవానీకయూథపాః
తస్థుస్తత్సమ్ముఖా రాజన్విస్ఫూర్జ్య స్వధనూంషి తే ॥2॥

అశ్వపృష్ఠే గజస్కన్ధే రథోపస్థేఽస్త్ర కోవిదాః
ముముచుః శరవర్షాణి మేఘా అద్రిష్వపో యథా ॥3॥

పత్యుర్బలం శరాసారైశ్ఛన్నం వీక్ష్య సుమధ్యమా
సవ్రీడ్మైక్షత్తద్వక్త్రం భయవిహ్వలలోచనా ॥4॥

ప్రహస్య భగవానాహ మా స్మ భైర్వామలోచనే
వినఙ్క్ష్యత్యధునైవైతత్తావకైః శాత్రవం బలమ్ ॥5॥

తేషాం తద్విక్రమం వీరా గదసఙ్కర్షనాదయః
అమృష్యమాణా నారాచైర్జఘ్నుర్హయగజాన్రథాన్ ॥6॥

పేతుః శిరాంసి రథినామశ్వినాం గజినాం భువి
సకుణ్డలకిరీటాని సోష్ణీషాణి చ కోటిశః ॥7॥

హస్తాః సాసిగదేష్వాసాః కరభా ఊరవోఽఙ్ఘ్రయః
అశ్వాశ్వతరనాగోష్ట్ర ఖరమర్త్యశిరాంసి చ ॥8॥

హన్యమానబలానీకా వృష్ణిభిర్జయకాఙ్క్షిభిః
రాజానో విముఖా జగ్ముర్జరాసన్ధపురఃసరాః ॥9॥

శిశుపాలం సమభ్యేత్య హృతదారమివాతురమ్
నష్టత్విషం గతోత్సాహం శుష్యద్వదనమబ్రువన్ ॥10॥

భో భోః పురుషశార్దూల దౌర్మనస్యమిదం త్యజ
న ప్రియాప్రియయో రాజన్నిష్ఠా దేహిషు దృశ్యతే ॥11॥

యథా దారుమయీ యోషిత్నృత్యతే కుహకేచ్ఛయా
ఏవమీశ్వరతన్త్రోఽయమీహతే సుఖదుఃఖయోః ॥12॥

శౌరేః సప్తదశాహం వై సంయుగాని పరాజితః
త్రయోవింశతిభిః సైన్యైర్జిగ్యే ఏకమహం పరమ్ ॥13॥

తథాప్యహం న శోచామి న ప్రహృష్యామి కర్హిచిత్
కాలేన దైవయుక్తేన జానన్విద్రావితం జగత్ ॥14॥

అధునాపి వయం సర్వే వీరయూథపయూథపాః
పరాజితాః ఫల్గుతన్త్రైర్యదుభిః కృష్ణపాలితైః ॥15॥

రిపవో జిగ్యురధునా కాల ఆత్మానుసారిణి
తదా వయం విజేష్యామో యదా కాలః ప్రదక్షిణః॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం ప్రబోధితో మిత్రైశ్చైద్యోఽగాత్సానుగః పురమ్
హతశేషాః పునస్తేఽపి యయుః స్వం స్వం పురం నృపాః॥17॥

రుక్మీ తు రాక్షసోద్వాహం కృష్ణద్విడసహన్స్వసుః
పృష్ఠతోఽన్వగమత్కృష్ణమక్షౌహిణ్యా వృతో బలీ॥18॥

రుక్మ్యమర్షీ సుసంరబ్ధః శృణ్వతాం సర్వభూభుజామ్
ప్రతిజజ్ఞే మహాబాహుర్దంశితః సశరాసనః॥19॥

అహత్వా సమరే కృష్ణమప్రత్యూహ్య చ రుక్మిణీమ్
కుణ్డినం న ప్రవేక్ష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమి వః॥20॥

ఇత్యుక్త్వా రథమారుహ్య సారథిం ప్రాహ సత్వరః
చోదయాశ్వాన్యతః కృష్ణః తస్య మే సంయుగం భవేత్॥21॥

అద్యాహం నిశితైర్బాణైర్గోపాలస్య సుదుర్మతేః
నేష్యే వీర్యమదం యేన స్వసా మే ప్రసభం హృతా॥22॥

వికత్థమానః కుమతిరీశ్వరస్యాప్రమాణవిత్
రథేనైకేన గోవిన్దం తిష్ఠ తిష్ఠేత్యథాహ్వయత్॥23॥

ధనుర్వికృష్య సుదృఢం జఘ్నే కృష్ణం త్రిభిః శరైః
ఆహ చాత్ర క్షణం తిష్ఠ యదూనాం కులపాంసన॥24॥

యత్ర యాసి స్వసారం మే ముషిత్వా ధ్వాఙ్క్షవద్ధవిః
హరిష్యేఽద్య మదం మన్ద మాయినః కూటయోధినః॥25॥

యావన్న మే హతో బాణైః శయీథా ముఞ్చ దారికామ్
స్మయన్కృష్ణో ధనుశ్ఛిత్త్వా షడ్భిర్వివ్యాధ రుక్మిణమ్॥26॥

అష్టభిశ్చతురో వాహాన్ద్వాభ్యాం సూతం ధ్వజం త్రిభిః
స చాన్యద్ధనురాధాయ కృష్ణం వివ్యాధ పఞ్చభిః॥27॥

తైస్తాదితః శరౌఘైస్తు చిచ్ఛేద ధనురచ్యుతః
పునరన్యదుపాదత్త తదప్యచ్ఛినదవ్యయః॥28॥

పరిఘం పట్టిశం శూలం చర్మాసీ శక్తితోమరౌ
యద్యదాయుధమాదత్త తత్సర్వం సోఽచ్ఛినద్ధరిః॥29॥

తతో రథాదవప్లుత్య ఖడ్గపాణిర్జిఘాంసయా
కృష్ణమభ్యద్రవత్క్రుద్ధః పతఙ్గ ఇవ పావకమ్॥30॥

తస్య చాపతతః ఖడ్గం తిలశశ్చర్మ చేషుభిః

ఛిత్త్వాసిమాదదే తిగ్మం రుక్మిణం హన్తుముద్యతః॥31॥

దృష్ట్వా భ్రాతృవధోద్యోగం రుక్మిణీ భయవిహ్వలా
పతిత్వా పాదయోర్భర్తురువాచ కరుణం సతీ॥32॥

శ్రీరుక్మిణ్యువాచ
యోగేశ్వరాప్రమేయాత్మన్దేవదేవ జగత్పతే
హన్తుం నార్హసి కల్యాణ భ్రాతరం మే మహాభుజ॥33॥

శ్రీశుక ఉవాచ
తయా పరిత్రాసవికమ్పితాఙ్గయా శుచావశుష్యన్ముఖరుద్ధకణ్ఠయా
కాతర్యవిస్రంసితహేమమాలయా గృహీతపాదః కరుణో న్యవర్తత॥34॥

చైలేన బద్ధ్వా తమసాధుకారిణం సశ్మశ్రుకేశం ప్రవపన్వ్యరూపయత్
తావన్మమర్దుః పరసైన్యమద్భుతం యదుప్రవీరా నలినీం యథా గజాః॥35॥

కృష్ణాన్తికముపవ్రజ్య దదృశుస్తత్ర రుక్మిణమ్
తథాభూతం హతప్రాయం దృష్ట్వా సఙ్కర్షణో విభుః
విముచ్య బద్ధం కరుణో భగవాన్కృష్ణమబ్రవీత్॥36॥

అసాధ్విదం త్వయా కృష్ణ కృతమస్మజ్జుగుప్సితమ్
వపనం శ్మశ్రుకేశానాం వైరూప్యం సుహృదో వధః॥37॥

మైవాస్మాన్సాధ్వ్యసూయేథా భ్రాతుర్వైరూప్యచిన్తయా
సుఖదుఃఖదో న చాన్యోఽస్తి యతః స్వకృతభుక్పుమాన్॥38॥

బన్ధుర్వధార్హదోషోఽపి న బన్ధోర్వధమర్హతి
త్యాజ్యః స్వేనైవ దోషేణ హతః కిం హన్యతే పునః॥39॥

క్షత్రియాణామయం ధర్మః ప్రజాపతివినిర్మితః
భ్రాతాపి భ్రాతరం హన్యాద్యేన ఘోరతమస్తతః॥40॥

రాజ్యస్య భూమేర్విత్తస్య స్త్రియో మానస్య తేజసః
మానినోఽన్యస్య వా హేతోః శ్రీమదాన్ధాః క్షిపన్తి హి॥41॥

తవేయం విషమా బుద్ధిః సర్వభూతేషు దుర్హృదామ్
యన్మన్యసే సదాభద్రం సుహృదాం భద్రమజ్ఞవత్॥42॥

ఆత్మమోహో నృణామేవ కల్పతే దేవమాయయా
సుహృద్దుర్హృదుదాసీన ఇతి దేహాత్మమానినామ్॥43॥

ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా సర్వేషామపి దేహినామ్
నానేవ గృహ్యతే మూఢైర్యథా జ్యోతిర్యథా నభః॥44॥

దేహ ఆద్యన్తవానేష ద్రవ్యప్రాణగుణాత్మకః
ఆత్మన్యవిద్యయా క్లృప్తః సంసారయతి దేహినమ్॥45॥

నాత్మనోఽన్యేన సంయోగో వియోగశ్చసతః సతి
తద్ధేతుత్వాత్తత్ప్రసిద్ధేర్దృగ్రూపాభ్యాం యథా రవేః ॥46॥

జన్మాదయస్తు దేహస్య విక్రియా నాత్మనః క్వచిత్
కలానామివ నైవేన్దోర్మృతిర్హ్యస్య కుహూరివ ॥47॥

యథా శయాన ఆత్మానం విషయాన్ఫలమేవ చ
అనుభుఙ్క్తేఽప్యసత్యర్థే తథాప్నోత్యబుధో భవమ్ ॥48॥

తస్మాదజ్ఞానజం శోకమాత్మశోషవిమోహనమ్
తత్త్వజ్ఞానేన నిర్హృత్య స్వస్థా భవ శుచిస్మితే ॥49॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం భగవతా తన్వీ రామేణ ప్రతిబోధితా
వైమనస్యం పరిత్యజ్య మనో బుద్ధ్యా సమాదధే ॥50॥

ప్రాణావశేష ఉత్సృష్టో ద్విడ్భిర్హతబలప్రభః
స్మరన్విరూపకరణం వితథాత్మమనోరథః
చక్రే భోజకటం నామ నివాసాయ మహత్పురమ్ ॥51॥

అహత్వా దుర్మతిం కృష్ణమప్రత్యూహ్య యవీయసీమ్
కుణ్డినం న ప్రవేక్ష్యామీత్యుక్త్వా తత్రావసద్రుషా ॥52॥

భగవాన్భీష్మకసుతామేవం నిర్జిత్య భూమిపాన్
పురమానీయ విధివదుపయేమే కురూద్వహ ॥53॥

తదా మహోత్సవో నౄణాం యదుపుర్యాం గృహే గృహే
అభూదనన్యభావానాం కృష్ణే యదుపతౌ నృప ॥54॥

నరా నార్యశ్చ ముదితాః ప్రమృష్టమణికుణ్డలాః
పారిబర్హముపాజహ్రుర్వరయోశ్చిత్రవాససోః ॥55॥

సా వృష్ణిపుర్యుత్తమ్భితేన్ద్రకేతుభిర్
విచిత్రమాల్యామ్బరరత్నతోరణైః
బభౌ ప్రతిద్వార్యుపక్లృప్తమఙ్గలైర్
ఆపూర్ణకుమ్భాగురుధూపదీపకైః ॥56॥

సిక్తమార్గా మదచ్యుద్భిరాహూతప్రేష్ఠభూభుజామ్
గజైర్ద్వాఃసు పరామృష్ట రమ్భాపూగోపశోభితా ॥57॥

కురుసృఞ్జయకైకేయ విదర్భయదుకున్తయః
మిథో ముముదిరే తస్మిన్సమ్భ్రమాత్పరిధావతామ్ ॥58॥

రుక్మిణ్యా హరణం శ్రుత్వా గీయమానం తతస్తతః
రాజానో రాజకన్యాశ్చ బభూవుర్భృశవిస్మితాః ॥59॥

ద్వారకాయామభూద్రాజన్మహామోదః పురౌకసామ్

రుక్మిణ్యా రమయోపేతం దృష్ట్వా కృష్ణం శ్రియః పతిమ్ ||60 ||

అధ్యాయము – 55

శ్రీశుక ఉవాచ
కామస్తు వాసుదేవాంశో దగ్ధః ప్రాగ్రుద్రమన్యునా
దేహోపపత్తయే భూయస్తమేవ ప్రత్యపద్యత ||1 ||

స ఏవ జాతో వైదర్భ్యాం కృష్ణవీర్యసముద్భవః
ప్రద్యుమ్న ఇతి విఖ్యాతః సర్వతోఽనవమః పితుః ||2 ||

తం శమ్బరః కామరూపీ హృత్వా తోకమనిర్దశమ్
స విదిత్వాత్మనః శత్రుం ప్రాస్యోదన్వత్యగాద్గృహమ్ ||3 ||

తం నిర్జగార బలవాన్మీనః సోఽప్యపరైః సహ
వృతో జాలేన మహతా గృహీతో మత్స్యజీవిభిః ||4 ||

తం శమ్బరాయ కైవర్తా ఉపాజహ్రురుపాయనమ్
సూదా మహానసం నీత్వా వద్యన్సుధితినాద్భుతమ్ ||5 ||

దృష్ట్వా తదుదరే బాలమ్మాయావత్యై న్యవేదయన్
నారదోఽకథయత్సర్వం తస్యాః శఙ్కితచేతసః
బాలస్య తత్త్వముత్పత్తిం మత్స్యోదరనివేశనమ్ ||6 ||

సా చ కామస్య వై పత్నీ రతిర్నామ యశస్వినీ
పత్యుర్నిర్దగ్ధదేహస్య దేహోత్పత్తిమ్ప్రతీక్షతీ ||7 ||

నిరూపితా శమ్బరేణ సా సూదౌదనసాధనే
కామదేవం శిశుం బుద్ధ్వా చక్రే స్నేహం తదార్భకే ||8 ||

నాతిదీర్ఘేణ కాలేన స కార్ష్ణి రూఢయౌవనః
జనయామాస నారీణాం వీక్షన్తీనాం చ విభ్రమమ్ ||9 ||

సా తమ్పతిం పద్మదలాయతేక్షణం ప్రలమ్బబాహుం నరలోకసున్దరమ్
సవ్రీడహాసోత్తభితభ్రువేక్షతీ ప్రీత్యోపతస్థే రతిరఙ్గ సౌరతైః ||10 ||

తామహ భగవాన్కార్ష్ణిర్మాతస్తే మతిరన్యథా
మాతృభావమతిక్రమ్య వర్తసే కామినీ యథా ||11 ||

రతిరువాచ
భవాన్నారాయణసుతః శమ్బరేణ హృతో గృహాత్
అహం తేఽధికృతా పత్నీ రతిః కామో భవాన్ప్రభో ||12 ||

ఏష త్వానిర్దశం సిన్ధావక్షిపచ్ఛమ్బరోఽసురః
మత్స్యోఽగ్రసీత్తదుదరాదితః ప్రాప్తో భవాన్ప్రభో ||13 ||

తమిమం జహి దుర్ధర్షం దుర్జయం శత్రుమాత్మనః

మాయాశతవిదం తం చ మాయాభిర్మోహనాదిభిః॥14॥

పరిశోచతి తే మాతా కురరీవ గతప్రజా
పుత్రస్నేహాకులా దీనా వివత్సా గౌరివాతురా॥15॥

ప్రభాష్యైవం దదౌ విద్యాం ప్రద్యుమ్నాయ మహాత్మనే
మాయావతీ మహామాయాం సర్వమాయావినాశినీమ్॥16॥

స చ శమ్బరమభ్యేత్య సంయుగాయ సమాహ్వయత్
అవిషహ్యైస్తమాక్షేపైః క్షిపన్సఞ్జనయన్కలిమ్॥17॥

సోఽధిక్షిప్తో దుర్వాచోభిః పదాహత ఇవోరగః
నిశ్చక్రామ గదాపాణిరమర్షాత్తామ్రలోచనః॥18॥

గదామావిధ్య తరసా ప్రద్యుమ్నాయ మహాత్మనే
ప్రక్షిప్య వ్యనదన్నాదం వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురమ్॥19॥

తామాపతన్తీం భగవాన్ప్రద్యుమ్నో గదయా గదామ్
అపాస్య శత్రవే క్రుద్ధః ప్రాహిణోత్స్వగదాం నృప॥20॥

స చ మాయాం సమాశ్రిత్య దైతేయీం మయదర్శితమ్
ముముచేఽస్త్రమయం వర్షం కార్ష్ణౌ వైహాయసోఽసురః॥21॥

బాధ్యమానోఽస్త్రవర్షేణ రౌక్మిణేయో మహారథః
సత్త్వాత్మికాం మహావిద్యాం సర్వమాయోపమర్దినీమ్॥22॥

తతో గౌహ్యకగాన్ధర్వ పైశాచోరగరాక్షసీః
ప్రాయుఙ్క్త శతశో దైత్యః కార్ష్ణిర్వ్యధమయత్స తాః॥23॥

నిశాతమసిముద్యమ్య సకిరీటం సకుణ్డలమ్
శమ్బరస్య శిరః కాయాత్తామ్రశ్మశ్ర్వోజసాహరత్॥24॥

ఆకీర్యమాణో దివిజైః స్తువద్భిః కుసుమోత్కరైః
భార్యయామ్బరచారిణ్యా పురం నీతో విహాయసా॥25॥

అన్తఃపురవరం రాజన్లలనాశతసఙ్కులమ్
వివేశ పత్న్యా గగనాద్విద్యుతేవ బలాహకః॥26॥

తం దృష్ట్వా జలదశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్
ప్రలమ్బబాహుం తామ్రాక్షం సుస్మితం రుచిరాననమ్॥27॥

స్వలఙ్కృతముఖామ్భోజం నీలవక్రాలకాలిభిః
కృష్ణం మత్వా స్త్రియో హ్రీతా నిలిల్యుస్తత్ర తత్ర హ॥28॥

అవధార్య శనైరీషద్వైలక్షణ్యేన యోషితః
ఉపజగ్ముః ప్రముదితాః సస్త్రీ రత్నం సువిస్మితాః॥29॥

అథ తత్రాసితాపాఙ్గీ వైదర్భీ వల్గుభాషిణీ
అస్మరత్స్వసుతం నష్టం స్నేహస్నుతపయోధరా॥30॥

కో న్వయమ్నరవైదూర్యః కస్య వా కమలేక్షణః
ధృతః కయా వా జఠరే కేయం లబ్ధా త్వనేన వా॥31॥

మమ చాప్యాత్మజో నష్టో నీతో యః సూతికాగృహాత్
ఏతత్తుల్యవయోరూపో యది జీవతి కుత్రచిత్॥32॥

కథం త్వనేన సమ్ప్రాప్తం సారూప్యం శార్ఙ్గధన్వనః
ఆకృత్యావయవైర్గత్యా స్వరహాసావలోకనైః॥33॥

స ఏవ వా భవేన్నూనం యో మే గర్భే ధృతోఽర్భకః
అముష్మిన్ప్రీతిరధికా వామః స్ఫురతి మే భుజః॥34॥

ఏవం మీమాంసమణాయాం వైదర్భ్యాం దేవకీసుతః
దేవక్యానకదున్దుభ్యాముత్తమఃశ్లోక ఆగమత్॥35॥

విజ్ఞాతార్థోఽపి భగవాంస్తూష్ణీమాస జనార్దనః
నారదోఽకథయత్సర్వం శమ్బరాహరణాదికమ్॥36॥

తచ్ఛ్రుత్వా మహదాశ్చర్యం కృష్ణాన్తఃపురయోషితః
అభ్యనన్దన్బహూనబ్దాన్నష్టం మృతమివాగతమ్॥37॥

దేవకీ వసుదేవశ్చ కృష్ణరామౌ తథా స్త్రియః
దమ్పతీ తౌ పరిష్వజ్య రుక్మిణీ చ యయుర్ముదమ్॥38॥

నష్టం ప్రద్యుమ్నమాయాతమాకర్ణ్య ద్వారకౌకసః
అహో మృత ఇవాయాతో బాలో దిష్ట్యేతి హాబ్రువన్॥39॥

యం వై ముహుః పితృసరూపనిజేశభావాస్
తన్మాతరో యదభజన్రహరూఢభావాః
చిత్రం న తత్ఖలు రమాస్పదబిమ్బబిమ్బే
కామే స్మరేఽక్షవిషయే కిముతాన్యనార్యః॥40॥

అధ్యాయము – 56

శ్రీశుక ఉవాచ
సత్రాజితః స్వతనయాం కృష్ణాయ కృతకిల్బిషః
స్యమన్తకేన మణినా స్వయముద్యమ్య దత్తవాన్॥1॥

శ్రీరాజోవాచ
సత్రాజితః కిమకరోద్బ్రహ్మన్కృష్ణస్య కిల్బిషః
స్యమన్తకః కుతస్తస్య కస్మాద్దత్తా సుతా హరేః॥2॥

శ్రీశుక ఉవాచ

ఆసీత్సత్రాజితః సూర్యో భక్తస్య పరమః సఖా
ప్రీతస్తస్మై మణిం ప్రాదాత్స చ తుష్టః స్యమన్తకమ్ ॥3॥

స తం బిభ్రన్మణిం కణ్ఠే భ్రాజమానో యథా రవిః
ప్రవిష్టో ద్వారకాం రాజన్తేజసా నోపలక్షితః ॥4॥

తం విలోక్య జనా దూరాత్తేజసా ముష్టదృష్టయః
దీవ్యతేఽక్షైర్భగవతే శశంసుః సూర్యశఙ్కితాః ॥5॥

నారాయణ నమస్తేఽస్తు శఙ్ఖచక్రగదాధర
దామోదరారవిన్దాక్ష గోవిన్ద యదునన్దన ॥6॥

ఏష ఆయాతి సవితా త్వాం దిదృక్షుర్జగత్పతే
ముష్ణన్గభస్తిచక్రేణ నృణాం చక్షూంషి తిగ్మగుః ॥7॥

నన్వన్విచ్ఛన్తి తే మార్గం త్రీలోక్యాం విబుధర్షభాః
జ్ఞాత్వాద్య గూఢం యదుషు ద్రష్టుం త్వాం యాత్యజః ప్రభో ॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ
నిశమ్య బాలవచనం ప్రహస్యామ్బుజలోచనః
ప్రాహ నాసౌ రవిర్దేవః సత్రాజిన్మణినా జ్వలన్ ॥9॥

సత్రాజిత్స్వగృహం శ్రీమత్కృతకౌతుకమఙ్గలమ్
ప్రవిశ్య దేవసదనే మణిం విప్రైర్న్యవేశయత్ ॥10॥

దినే దినే స్వర్ణభారానష్టౌ స సృజతి ప్రభో
దుర్భిక్షమార్యరిష్టాని సర్పాధివ్యాధయోఽశుభాః
న సన్తి మాయినస్తత్ర యత్రాస్తేఽభ్యర్చితో మణిః ॥11॥

స యాచితో మణిం క్వాపి యదురాజాయ శౌరిణా
నైవార్థకాముకః ప్రాదాద్యాచ్ఞాభఙ్గమతర్కయన్ ॥12॥

తమేకదా మణిం కణ్ఠే ప్రతిముచ్య మహాప్రభమ్
ప్రసేనో హయమారుహ్య మృగాయాం వ్యచరద్వనే ॥13॥

ప్రసేనం సహయం హత్వా మణిమాచ్ఛిద్య కేశరీ
గిరిం విశన్జామ్బవతా నిహతో మణిమిచ్ఛతా ॥14॥

సోఽపి చక్రే కుమారస్య మణిం క్రీడనకం బిలే
అపశ్యన్భ్రాతరం భ్రాతా సత్రాజిత్పర్యతప్యత ॥15॥

ప్రాయః కృష్ణేన నిహతో మణిగ్రీవో వనం గతః
భ్రాతా మమేతి తచ్ఛ్రుత్వా కర్ణే కర్ణేఽజపన్జనాః ॥16॥

భగవాంస్తదుపశ్రుత్య దుర్యశో లిప్తమాత్మని
మార్ష్టుం ప్రసేనపదవీమన్వపద్యత నాగరైః ॥17॥

హతం ప్రసేనం అశ్వం చ వీక్ష్య కేశరిణా వనే
తం చాద్రిపృష్ఠే నిహతమృక్షేణ దదృశుర్జనాః॥18॥

ఋక్షరాజబిలం భీమమన్ధేన తమసావృతమ్
ఏకో వివేశ భగవానవస్థాప్య బహిః ప్రజాః॥19॥

తత్ర దృష్ట్వా మణిప్రేష్ఠం బాలక్రీడనకం కృతమ్
హర్తుం కృతమతిస్తస్మిన్నవతస్థేఽర్భకాన్తికే॥20॥

తమపూర్వం నరం దృష్ట్వా ధాత్రీ చుక్రోశ భీతవత్
తచ్ఛ్రుత్వాభ్యద్రవత్క్రుద్ధో జామ్బవాన్బలినాం వరః॥21॥

స వై భగవతా తేన యుయుధే స్వామినాత్మనః
పురుషమ్ప్రాకృతం మత్వా కుపితో నానుభావవిత్॥22॥

ద్వన్ద్వయుద్ధం సుతుములముభయోర్విజిగీషతోః
ఆయుధాశ్మద్రుమైర్దోర్భిః క్రవ్యార్థే శ్యేనయోరివ॥23॥

ఆసీత్తదష్టావింశాహమితరేతరముష్టిభిః
వజ్రనిష్పేషపరుషైరవిశ్రమమహర్నిశమ్॥24॥

కృష్ణముష్టివినిష్పాత నిష్పిష్టాఙ్గోరు బన్ధనః
క్షీణసత్త్వః స్విన్నగాత్రస్తమాహాతీవ విస్మితః॥25॥

జానే త్వాం సర్వభూతానాం ప్రాణ ఓజః సహో బలమ్
విష్ణుం పురాణపురుషం ప్రభవిష్ణుమధీశ్వరమ్॥26॥

త్వం హి విశ్వసృజామ్స్రష్టా సృష్టానామపి యచ్చ సత్
కాలః కలయతామీశః పర ఆత్మా తథాత్మనామ్॥27॥

యస్యేషదుత్కలితరోషకటాక్షమోక్షైర్
వర్త్మాదిశత్క్షుభితనక్రతిమిఙ్గలోఽబ్ధిః
సేతుః కృతః స్వయశ ఉజ్జ్వలితా చ లఙ్కా
రక్షఃశిరాంసి భువి పేతురిషుక్షతాని॥28॥

ఇతి విజ్ఞాతవిజ్ఞానమృక్షరాజానమచ్యుతః
వ్యాజహార మహారాజ భగవాన్దేవకీసుతః॥29॥

అభిమృశ్యారవిన్దాక్షః పాణినా శంకరేణ తమ్
కృపయా పరయా భక్తం మేఘగమ్భీరయా గిరా॥30॥

మణిహేతోరిహ ప్రాప్తా వయమృక్షపతే బిలమ్
మిథ్యాభిశాపం ప్రమృజన్నాత్మనో మణినామునా॥31॥

ఇత్యుక్తః స్వాం దుహితరం కన్యాం జామ్బవతీం ముదా
అర్హణార్థమ్స మణినా కృష్ణాయోపజహార హ॥32॥

అదృష్ట్వా నిర్గమం శౌరేః ప్రవిష్టస్య బిలం జనాః
ప్రతీక్ష్య ద్వాదశాహాని దుఃఖితాః స్వపురం యయుః ॥33॥

నిశమ్య దేవకీ దేవీ రక్మిణ్యానకదున్దుభిః
సుహృదో జ్ఞాతయోఽశోచన్బిలాత్కృష్ణమనిర్గతమ్ ॥34॥

సత్రాజితం శపన్తస్తే దుఃఖితా ద్వారకౌకసః
ఉపతస్థుశ్చన్ద్రభాగాం దుర్గాం కృష్ణోపలబ్ధయే ॥35॥

తేషాం తు దేవ్యుపస్థానాత్ప్రత్యాదిష్టాశిషా స చ
ప్రాదుర్బభూవ సిద్ధార్థః సదారో హర్షయన్హరిః ॥36॥

ఉపలభ్య హృషీకేశం మృతం పునరివాగతమ్
సహ పత్న్యా మణిగ్రీవం సర్వే జాతమహోత్సవాః ॥37॥

సత్రాజితం సమాహూయ సభాయాం రాజసన్నిధౌ
ప్రాప్తిం చాఖ్యాయ భగవాన్మణిం తస్మై న్యవేదయత్ ॥38॥

స చాతివ్రీడితో రత్నం గృహీత్వావాఙ్ముఖస్తతః
అనుతప్యమానో భవనమగమత్స్వేన పాప్మనా ॥39॥

సోఽనుధ్యాయంస్తదేవాఘం బలవద్విగ్రహాకులః
కథం మృజామ్యాత్మరజః ప్రసీదేద్వాచ్యుతః కథమ్ ॥40॥

కిమ్కృత్వా సాధు మహ్యం స్యాన్న శపేద్వా జనో యథా
అదీర్ఘదర్శనం క్షుద్రం మూఢం ద్రవిణలోలుపమ్ ॥41॥

దాస్యే దుహితరం తస్మై స్త్రీరత్నం రత్నమేవ చ
ఉపాయోఽయం సమీచీనస్తస్య శాన్తిర్న చాన్యథా ॥42॥

ఏవం వ్యవసితో బుద్ధ్యా సత్రాజిత్స్వసుతాం శుభామ్
మణిం చ స్వయముద్యమ్య కృష్ణాయోపజహార హ ॥43॥

తాం సత్యభామాం భగవానుపయేమే యథావిధి
బహుభిర్యాచితాం శీల రూపౌదార్యగుణాన్వితామ్ ॥44॥

భగవానాహ న మణిం ప్రతీచ్ఛామో వయం నృప
తవాస్తాం దేవభక్తస్య వయం చ ఫలభాగినః ॥45॥

అధ్యాయము – 57

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
విజ్ఞాతార్థోఽపి గోవిన్దో దగ్ధానాకర్ణ్య పాణ్డవాన్
కున్తీం చ కుల్యకరణే సహరామో యయౌ కురూన్ ॥1॥

భీష్మం కృపం స విదురం గాన్ధారీం ద్రోణమేవ చ
తుల్యదుఃఖౌ చ సఙ్గమ్య హా కష్టమితి హోచతుః ॥2॥

లబ్ధ్వైతదనన్తరం రాజన్శతధన్వానమూచతుః
అక్రూరకృతవర్మాణౌ మనిః కస్మాన్న గృహ్యతే ॥3॥

యోఽస్మభ్యం సమ్ప్రతిశ్రుత్య కన్యారత్నం విగర్హ్య నః
కృష్ణాయాదాన్న సత్రాజిత్కస్మాద్భ్రాతరమన్వియాత్ ॥4॥

ఏవం భిన్నమతిస్తాభ్యాం సత్రాజితమసత్తమః
శయానమవధీల్లోభాత్స పాపః క్షీణ జీవితః ॥5॥

స్త్రీణాం విక్రోశమానానాం క్రన్దన్తీనామనాథవత్
హత్వా పశూన్సౌనికవన్మణిమాదాయ జగ్మివాన్ ॥6॥

సత్యభామా చ పితరం హతం వీక్ష్య శుచార్పితా
వ్యలపత్తాత తాతేతి హా హతాస్మీతి ముహ్యతీ ॥7॥

తైలద్రోణ్యాం మృతం ప్రాస్య జగామ గజసాహ్వయమ్
కృష్ణాయ విదితార్థాయ తప్తాచఖ్యౌ పితుర్వధమ్ ॥8॥

తదాకర్ణ్యేశ్వరౌ రాజన్ననుసృత్య నృలోకతామ్
అహో నః పరమం కష్టమిత్యస్రాక్షౌ విలేపతుః ॥9॥

ఆగత్య భగవాంస్తస్మాత్సభార్యః సాగ్రజః పురమ్
శతధన్వానమారేభే హన్తుం హర్తుం మణిం తతః ॥10॥

సోఽపి కృతోద్యమం జ్ఞాత్వా భీతః ప్రాణపరీప్సయా
సాహాయ్యే కృతవర్మాణమయాచత స చాబ్రవీత్ ॥11॥

నాహమీస్వరయోః కుర్యాం హేలనం రామకృష్ణయోః
కో ను క్షేమాయ కల్పేత తయోర్వృజినమాచరన్ ॥12॥

కంసః సహానుగోఽపీతో యద్ద్వేషాత్త్యాజితః శ్రియా
జరాసన్ధః సప్తదశ సంయుగాద్విరథో గతః ॥13॥

ప్రత్యాఖ్యాతః స చాక్రూరం పార్ష్ణిగ్రాహమయాచత
సోఽప్యాహ కో విరుధ్యేత విద్వానీశ్వరయోర్బలమ్ ॥14॥

య ఇదం లీలయా విశ్వం సృజత్యవతి హన్తి చ
చేష్టాం విశ్వసృజో యస్య న విదుర్మోహితాజయా ॥15॥

యః సప్తహాయనః శైలముత్పాట్యైకేన పాణినా
దధార లీలయా బాల ఉచ్ఛిలీన్ధ్రమివార్భకః ॥16॥

నమస్తస్మై భగవతే కృష్ణాయాద్భుతకర్మణే
అనన్తాయాదిభూతాయ కూటస్థాయాత్మనే నమః ॥17॥

ప్రత్యాఖ్యాతః స తేనాపి శతధన్వా మహామణిమ్
తస్మిన్న్యస్యాశ్వమారుహ్య శతయోజనగం యయౌ ॥18॥

గరుడధ్వజమారుహ్య రథం రామజనార్దనౌ
అన్వయాతాం మహావేగైరశ్వై రాజన్గురుద్రుహమ్ ॥19॥

మిథిలాయాముపవనే విసృజ్య పతితం హయమ్
పద్భ్యామధావత్సన్త్రస్తః కృష్ణోఽప్యన్వద్రవద్రుషా ॥20॥

పదాతేర్భగవాంస్తస్య పదాతిస్తిగ్మనేమినా
చక్రేణ శిర ఉత్కృత్య వాససోర్వ్యచినోన్మణిమ్ ॥21॥

అలబ్ధమణిరాగత్య కృష్ణ ఆహాగ్రజాన్తికమ్
వృథా హతః శతధనుర్మణిస్తత్ర న విద్యతే ॥22॥

తత ఆహ బలో నూనం స మణిః శతధన్వనా
కస్మింశ్చిత్పురుషే న్యస్తస్తమన్వేష పురం వ్రజ ॥23॥

అహం వైదేహమిచ్ఛామి ద్రష్టుం ప్రియతమం మమ
ఇత్యుక్త్వా మిథిలాం రాజన్వివేశ యదనన్దనః ॥24॥

తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ మైథిలః ప్రీతమానసః
అర్హయాం ఆస విధివదర్హణీయం సమర్హణైః ॥25॥

ఉవాస తస్యాం కతిచిన్మిథిలాయాం సమా విభుః
మానితః ప్రీతియుక్తేన జనకేన మహాత్మనా
తతోఽశిక్షద్గదాం కాలే ధార్తరాష్ట్రః సుయోధనః ॥26॥

కేశవో ద్వారకామేత్య నిధనం శతధన్వనః
అప్రాప్తిం చ మణేః ప్రాహ ప్రియాయాః ప్రియకృద్విభుః ॥27॥

తతః స కారయామాస క్రియా బన్ధోర్హతస్య వై
సాకం సుహృద్భిర్భగవాన్యా యాః స్యుః సామ్పరాయికీః ॥28॥

అక్రూరః కృతవర్మా చ శ్రుత్వా శతధనోర్వధమ్
వ్యూషతుర్భయవిత్రస్తౌ ద్వారకాయాః ప్రయోజకౌ ॥29॥

అక్రూరే ప్రోషితేఽరిష్టాన్యాసన్వై ద్వారకౌకసామ్
శారీరా మానసాస్తాపా ముహుర్దైవికభౌతికాః ॥30॥

ఇత్యఙ్గోపదిశన్త్యేకే విస్మృత్య ప్రాగుదాహృతమ్
మునివాసనివాసే కిం ఘటేతారిష్టదర్శనమ్ ॥31॥

దేవేఽవర్షతి కాశీశః శ్వఫల్కాయాగతాయ వై
స్వసుతాం గాన్దినీం ప్రాదాత్తతోఽవర్షత్స్మ కాశిషు ॥32॥

తత్సుతస్తత్ప్రభావోఽసావక్రూరో యత్ర యత్ర హ
దేవోఽభివర్షతే తత్ర నోపతాపా న మారికాః ॥33॥

ఇతి వృద్ధవచః శ్రుత్వా నైతావదిహ కారణమ్

ఇతి మత్వా సమానాయ్య ప్రాహాక్రూరం జనార్దనః ||34||

పూజయిత్వాభిభాష్యైనం కథయిత్వా ప్రియాః కథాః
విజ్ఞతాఖిలచిత్త జ్ఞః స్మయమాన ఉవాచ హ ||35||

నను దానపతే న్యస్తస్త్వయ్యాస్తే శతధన్వనా
స్యమన్తకో మనిః శ్రీమాన్విదితః పూర్వమేవ నః ||36||

సత్రాజితోఽనపత్యత్వాద్గృహ్ణీయుర్దుహితుః సుతాః
దాయం నినీయాపః పిణ్డాన్విముచ్యర్ణం చ శేషితమ్ ||37||

తథాపి దుర్ధరస్త్వన్యైస్త్వయ్యాస్తాం సువ్రతే మణిః
కిన్తు మామగ్రజః సమ్యఙ్న ప్రత్యేతి మణిం ప్రతి ||38||

దర్శయస్వ మహాభాగ బన్ధూనాం శాన్తిమావహ
అవ్యుచ్ఛిన్నా మఖాస్తేఽద్య వర్తన్తే రుక్మవేదయః ||39||

ఏవం సామభిరాలబ్ధః శ్వఫల్కతనయో మణిమ్
ఆదాయ వాససాచ్ఛన్నః దదౌ సూర్యసమప్రభమ్ ||40||

స్యమన్తకం దర్శయిత్వా జ్ఞాతిభ్యో రజ ఆత్మనః
విమృజ్య మణినా భూయస్తస్మై ప్రత్యర్పయత్ప్రభుః ||41||

యస్త్వేతద్భగవత ఈశ్వరస్య విష్ణోర్
వీర్యాఢ్యం వృజినహరం సుమఙ్గలం చ
ఆఖ్యానం పఠతి శృణోత్యనుస్మరేద్వా
దుష్కీర్తిం దురితమపోహ్య యాతి శాన్తిమ్ ||42||

అధ్యాయము – 58

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏకదా పాణ్డవాన్ద్రష్టుం ప్రతీతాన్పురుషోత్తమః
ఇన్ద్రప్రస్థం గతః శ్రీమాన్యుయుధానాదిభిర్వృతః ||1||

దృష్ట్వా తమాగతం పార్థా ముకున్దమఖిలేశ్వరమ్
ఉత్తస్థుర్యుగపద్వీరాః ప్రాణా ముఖ్యమివాగతమ్ ||2||

పరిష్వజ్యాచ్యుతం వీరా అఙ్గసఙ్గహతైనసః
సానురాగస్మితం వక్త్రం వీక్ష్య తస్య ముదం యయుః ||3||

యుధిష్ఠిరస్య భీమస్య కృత్వా పాదాభివన్దనమ్
ఫాల్గునం పరిరభ్యాథ యమాభ్యాం చాభివన్దితః ||4||

పరమాసన ఆసీనం కృష్ణా కృష్ణమనిన్దితా
నవోఢా వ్రీడితా కిఞ్చిచ్ఛనైరేత్యాభ్యవన్దత ||5||

తథైవ సాత్యకిః పార్థైః పూజితశ్చాభివన్దితః

నిషసాదాసనేఽన్యే చ పూజితాః పర్యుపాసత ||6||

పృథామ్సమాగత్య కృతాభివాదనస్తయాతిహార్దార్ద్రదృశాభిరమ్భితః
ఆపృష్టవాంస్తాం కుశలం సహస్నుషాం పితృష్వసారమ్పరిపృష్టబాన్ధవః ||7||

తమాహ ప్రేమవైక్లవ్య రుద్ధకణ్ఠాశ్రులోచనా
స్మరన్తీ తాన్బహూన్క్లేశాన్క్లేశాపాయాత్మదర్శనమ్ ||8||

తదైవ కుశలం నోఽభూత్సనాథాస్తే కృతా వయమ్
జ్ఞతీన్నః స్మరతా కృష్ణ భ్రాతా మే ప్రేషితస్త్వయా ||9||

న తేఽస్తి స్వపరభ్రాన్తిర్విశ్వస్య సుహృదాత్మనః
తథాపి స్మరతాం శశ్వత్క్లేశాన్హంసి హృది స్థితః ||10||

యుధిష్ఠిర ఉవాచ
కిం న ఆచరితం శ్రేయో న వేదాహమధీశ్వర
యోగేశ్వరాణాం దుర్దర్శో యన్నో దృష్టః కుమేధసామ్ ||11||

ఇతి వై వార్షికాన్మాసాన్రాజ్ఞా సోఽభ్యర్థితః సుఖమ్
జనయన్నయనానన్దమిన్ద్రప్రస్థౌకసాం విభుః ||12||

ఏకదా రథమారుహ్య విజయో వానరధ్వజమ్
గాణ్డీవం ధనురాదాయ తూణౌ చాక్షయసాయకౌ ||13||

సాకం కృష్ణేన సన్నద్ధో విహర్తుం విపినం మహత్
బహువ్యాలమృగాకీర్ణం ప్రావిశత్పరవీరహా ||14||

తత్రావిధ్యచ్ఛరైర్వ్యాఘ్రాన్సూకరాన్మహిషాన్రురూన్
శరభాన్గవయాన్ఖడ్గాన్హరిణాన్శశల్లకాన్ ||15||

తాన్నిన్యుః కిఙ్కరా రాజ్ఞే మేధ్యాన్పర్వణ్యుపాగతే
తృట్పరీతః పరిశ్రాన్తో బిభత్సుర్యమునామగాత్ ||16||

తత్రోపస్పృశ్య విశదం పీత్వా వారి మహారథౌ
కృష్ణౌ దదృశతుః కన్యాం చరన్తీం చారుదర్శనామ్ ||17||

తామాసాద్య వరారోహాం సుద్విజాం రుచిరాననామ్
పప్రచ్ఛ ప్రేషితః సఖ్యా ఫాల్గునః ప్రమదోత్తమామ్ ||18||

కా త్వం కస్యాసి సుశ్రోణి కుతో వా కిం చికీర్షసి
మన్యే త్వాం పతిమిచ్ఛన్తీం సర్వం కథయ శోభనే ||19||

శ్రీకాలిన్ద్యువాచ
అహం దేవస్య సవితుర్దుహితా పతిమిచ్ఛతీ
విష్ణుం వరేణ్యం వరదం తపః పరమమాస్థితః ||20||

నాన్యం పతిం వృణే వీర తమృతే శ్రీనికేతనమ్

తుష్యతాం మే స భగవాన్ముకున్దోऽనాథసంశ్రయః॥21॥

కాలిన్దీతి సమాఖ్యాతా వసామి యమునాజలే
నిర్మితే భవనే పిత్రా యావదచ్యుతదర్శనమ్॥22॥

తథావదద్గుడాకేశో వాసుదేవాయ సోऽపి తామ్
రథమారోప్య తద్విద్వాన్ధర్మరాజముపాగమత్॥23॥

యదైవ కృష్ణః సన్దిష్టః పార్థానాం పరమాద్భుతమ్
కారయామాస నగరం విచిత్రం విశ్వకర్మణా॥24॥

భగవాంస్తత్ర నివసన్స్వానాం ప్రియచికీర్షయా
అగ్నయే ఖాణ్డవం దాతుమర్జునస్యాస సారథిః॥25॥

సోऽగ్నిస్తుష్టో ధనురదాద్ధయాన్శ్వేతాన్రథం నృప
అర్జునాయాక్షయౌ తూణౌ వర్మ చాభేద్యమస్త్రిభిః॥26॥

మయశ్చ మోచితో వహ్నేః సభాం సఖ్య ఉపాహరత్
యస్మిన్దుర్యోధనస్యాసీజ్జలస్థలదృశిభ్రమః॥27॥

స తేన సమనుజ్ఞాతః సుహృద్భిశ్చానుమోదితః
ఆయయౌ ద్వారకాం భూయః సాత్యకిప్రముఖైర్వృతః॥28॥

అథోపయేమే కాలిన్దీం సుపుణ్యర్త్వృక్ష ఊర్జితే
వితన్వన్పరమానన్దం స్వానాం పరమమఙ్గలః॥29॥

విన్ద్యానువిన్ద్యావావన్త్యౌ దుర్యోధనవశానుగౌ
స్వయంవరే స్వభగినీం కృష్ణే సక్తాం న్యషేధతామ్॥30॥

రాజాధిదేవ్యాస్తనయాం మిత్రవిన్దాం పితృష్వసుః
ప్రసహ్య హృతవాన్కృష్ణో రాజన్రాజ్ఞాం ప్రపశ్యతామ్॥31॥

నగ్నజిన్నామ కౌశల్య ఆసీద్రాజాతిధార్మికః
తస్య సత్యాభవత్కన్యా దేవీ నాగ్నజితీ నృప॥32॥

న తాం శేకుర్నృపా వోఢుమజిత్వా సప్తగోవృషాన్
తీక్ష్ణశృఙ్గాన్సుదుర్ధర్షాన్వీర్యగన్ధాసహాన్ఖలాన్॥33॥

తాం శ్రుత్వా వృషజిల్లభ్యాం భగవాన్సాత్వతాం పతిః
జగామ కౌశల్యపురం సైన్యేన మహతా వృతః॥34॥

స కోశలపతిః ప్రీతః ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః
అర్హణేనాపి గురుణా పూజయన్ప్రతినన్దితః॥35॥

వరం విలోక్యాభిమతం సమాగతం నరేన్ద్రకన్యా చకమే రమాపతిమ్
భూయాదయం మే పతిరాశిషోऽనలః కరోతు సత్యా యది మే ధృతో వ్రతః॥36॥

యత్పాదపఙ్కజరజః శిరసా బిభర్తి
శ్రీరబ్జజః సగిరిశః సహ లోకపాలైః
లీలాతనుః స్వకృతసేతుపరీప్సయా యః
కాలేఽదధత్స భగవాన్మమ కేన తుష్యేత్ ॥37॥

అర్చితం పునరిత్యాహ నారాయణ జగత్పతే
ఆత్మానన్దేన పూర్ణస్య కరవాణి కిమల్పకః ॥38॥

శ్రీశుక ఉవాచ
తమాహ భగవాన్హృష్టః కృతాసనపరిగ్రహః
మేఘగమ్భీరయా వాచా సస్మితం కురునన్దన ॥39॥

శ్రీభగవానువాచ
నరేన్ద్ర యాచ్ఞా కవిభిర్విగర్హితా రాజన్యబన్ధోర్నిజధర్మవర్తినః
తథాపి యాచే తవ సౌహృదేచ్ఛయా కన్యాం త్వదీయాం న హి శుల్కదా వయమ్ ॥40॥

శ్రీరాజోవాచ
కోఽన్యస్తేఽభ్యధికో నాథ కన్యావర ఇహేప్సితః
గుణైకధామ్నో యస్యాఙ్గే శ్రీర్వసత్యనపాయినీ ॥41॥

కిన్త్వస్మాభిః కృతః పూర్వం సమయః సాత్వతర్షభ
పుంసాం వీర్యపరీక్షార్థం కన్యావరపరీప్సయా ॥42॥

సప్తైతే గోవృషా వీర దుర్దాన్తా దురవగ్రహాః
ఏతైర్భగ్నాః సుబహవో భిన్నగాత్రా నృపాత్మజాః ॥43॥

యదిమే నిగృహీతాః స్యుస్త్వయైవ యదునన్దన
వరో భవానభిమతో దుహితుర్మే శ్రియఃపతే ॥44॥

ఏవం సమయమాకర్ణ్య బద్ధ్వా పరికరం ప్రభుః
ఆత్మానం సప్తధా కృత్వా న్యగృహ్ణాల్లీలయైవ తాన్ ॥45॥

బద్ధ్వా తాన్దామభిః శౌరిర్భగ్నదర్పాన్హతౌజసః
వ్యకర్షల్లీలయా బద్ధాన్బాలో దారుమయాన్యథా ॥46॥

తతః ప్రీతః సుతాం రాజా దదౌ కృష్ణాయ విస్మితః
తాం ప్రత్యగృహ్ణాద్భగవాన్విధివత్సదృశీం ప్రభుః ॥47॥

రాజపత్న్యశ్చ దుహితుః కృష్ణం లబ్ధ్వా ప్రియం పతిమ్
లేభిరే పరమానన్దం జాతశ్చ పరమోత్సవః ॥48॥

శఙ్ఖభేర్యానకా నేదుర్గీతవాద్యద్విజాశిషః
నరా నార్యః ప్రముదితాః సువాసఃస్రగలఙ్కృతాః ॥49॥

దశధేనుసహస్రాణి పారిబర్హమదాద్విభుః
యువతీనాం త్రిసాహస్రం నిష్కగ్రీవసువాససమ్ ॥50॥

నవనాగసహస్రాణి నాగాచ్ఛతగుణాన్రథాన్
రథాచ్ఛతగుణానశ్వానశ్వాచ్ఛతగుణాన్నరాన్ ॥51॥

దమ్పతీ రథమారోప్య మహత్యా సేనయా వృతౌ
స్నేహప్రక్లిన్నహృదయో యాపయామాస కోశలః ॥52॥

శ్రుత్వైతద్రురుధుర్భూపా నయన్తం పథి కన్యకామ్
భగ్నవీర్యాః సుదుర్మర్షా యదుభిర్గోవృషైః పురా ॥53॥

తానస్యతః శరవ్రాతాన్బన్ధుప్రియకృదర్జునః
గాణ్డీవీ కాలయామాస సింహః క్షుద్రమృగానివ ॥54॥

పారిబర్హముపాగృహ్య ద్వారకామేత్య సత్యయా
రేమే యదూనామృషభో భగవాన్దేవకీసుతః ॥55॥

శ్రుతకీర్తేః సుతాం భద్రాం ఉపయేమే పితృష్వసుః
కైకేయీం భ్రాతృభిర్దత్తాం కృష్ణః సన్తర్దనాదిభిః ॥56॥

సుతాం చ మద్రాధిపతేర్లక్ష్మణాం లక్షణైర్యుతామ్
స్వయంవరే జహారైకః స సుపర్ణః సుధామివ ॥57॥

అన్యాశ్చైవంవిధా భార్యాః కృష్ణస్యాసన్సహస్రశః
భౌమం హత్వా తన్నిరోధాదాహృతాశ్చారుదర్శనాః ॥58॥

అధ్యాయము – 59

శ్రీరాజోవాచ
యథా హతో భగవతా భౌమో యేనే చ తాః స్త్రియః
నిరుద్ధా ఏతదాచక్ష్వ విక్రమం శార్ఙ్గధన్వనః ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇన్ద్రేణ హృతఛత్రేణ హృతకుణ్డలబన్ధునా
హృతామరాద్రిస్థానేన జ్ఞాపితో భౌమచేష్టితమ్ ॥2॥

సభార్యో గరుడారూఢః ప్రాగ్జ్యోతిషపురం యయౌ
గిరిదుర్గైః శస్త్రదుర్గైర్జలాగ్న్యనిలదుర్గమమ్
మురపాశాయుతైర్ఘోరైర్దృఢైః సర్వత ఆవృతమ్ ॥3॥

గదయా నిర్బిభేదాద్రీన్శస్త్రదుర్గాణి సాయకైః
చక్రేణాగ్నిం జలం వాయుం మురపాశాంస్తథాసినా ॥4॥

శఙ్ఖనాదేన యన్త్రాణి హృదయాని మనస్వినామ్
ప్రాకారం గదయా గుర్వ్యా నిర్బిభేద గదాధరః ॥5॥

పాఞ్చజన్యధ్వనిం శ్రుత్వా యుగాన్తశనిభీషణమ్
మురః శయాన ఉత్తస్థౌ దైత్యః పఞ్చశిరా జలాత్ ॥6॥

త్రిశూలముద్యమ్య సుదుర్నిరీక్షణో యుగాన్తసూర్యానలరోచిరుల్బణః
గ్రసంస్త్రిలోకీమివ పఞ్చభిర్ముఖైరభ్యద్రవత్తార్క్ష్యసుతం యథోరగః ॥7॥

ఆవిధ్య శూలం తరసా గరుత్మతే నిరస్య వక్త్రైర్వ్యనదత్స పఞ్చభిః
స రోదసీ సర్వదిశోఽమ్బరం మహానాపూరయన్నణ్డకటాహమావృణోత్ ॥8॥

తదాపతద్వై త్రిశిఖం గరుత్మతే హరిః శరాభ్యామభినత్త్రిధోజసా
ముఖేషు తం చాపి శరైరతాడయత్తస్మై గదాం సోఽపి రుషా వ్యముఞ్చత ॥9॥

తామాపతన్తీం గదయా గదాం మృధే గదాగ్రజో నిర్బిభిదే సహస్రధా
ఉద్యమ్య బాహూనభిధావతోఽజితః శిరాంసి చక్రేణ జహార లీలయా ॥10॥

వ్యసుః పపాతామ్భసి కృత్తశీర్షో నికృత్తశృఙ్గోఽద్రిరివేన్ద్రతేజసా
తస్యాత్మజాః సప్త పితుర్వధాతురాః ప్రతిక్రియామర్షజుషః సముద్యతాః ॥11॥

తామ్రోఽన్తరిక్షః శ్రవణో విభావసుర్
వసుర్నభస్వానరుణశ్చ సప్తమః
పీఠం పురస్కృత్య చమూపతిం మృధే
భౌమప్రయుక్తా నిరగన్ధృతాయుధాః ॥12॥

ప్రాయుఞ్జతాసాద్య శరానసీన్గదాః శక్త్యృష్టిశూలాన్యజితే రుషోల్బణాః
తచ్ఛస్త్రకూటం భగవాన్స్వమార్గణైరమోఘవీర్యస్తిలశశ్చకర్త హ ॥13॥

తాన్పీఠముఖ్యాననయద్యమక్షయం
నికృత్తశీర్షోరుభుజాఙ్ఘ్రివర్మణః
స్వానీకపానచ్యుతచక్రసాయకైస్
తథా నిరస్తాన్నరకో ధరాసుతః
నిరీక్ష్య దుర్మర్షణ ఆస్రవన్మదైర్
- గజైః పయోధిప్రభవైర్నిరాక్రమాత్ ॥14॥

దృష్ట్వా సభార్యం గరుడోపరి స్థితం
సూర్యోపరిష్టాత్సతడిద్ఘనం యథా
కృష్ణం స తస్మై వ్యసృజచ్ఛతఘ్నీం
యోధాశ్చ సర్వే యుగపచ్చ వివ్యధుః ॥15॥

తద్భౌమసైన్యం భగవాన్గదాగ్రజో
విచిత్రవాజైర్నిశితైః శిలీముఖైః
నికృత్తబాహూరుశిరోధ్రవిగ్రహం
చకార తర్హ్యేవ హతాశ్వకుఞ్జరమ్ ॥16॥

యాని యోధైః ప్రయుక్తాని శస్త్రాస్త్రాణి కురూద్వహ
హరిస్తాన్యచ్ఛినత్తీక్ష్ణైః శరైరేకైకశస్త్రిభిః ॥17॥

ఉహ్యమానః సుపర్ణేన పక్షాభ్యాం నిఘ్నతా గజాన్
గురుత్మతా హన్యమానాస్తుణ్డపక్షనఖైర్గజాః ॥18॥

పురమేవావిశన్నార్తా నరకో యుధ్యయుధ్యత ॥19॥

దృష్ట్వా విద్రావితం సైన్యం గరుడేనార్దితం స్వకం
తం భౌమః ప్రాహరచ్ఛక్త్యా వజ్రః ప్రతిహతో యతః
నాకమ్పత తయా విద్ధో మాలాహత ఇవ ద్విపః ॥20॥

శూలం భౌమోఽచ్యుతం హన్తుమాదదే వితథోద్యమః
తద్విసర్గాత్పూర్వమేవ నరకస్య శిరో హరిః
అపాహరద్గజస్థస్య చక్రేణ క్షురనేమినా ॥21॥

సకుణ్డలం చారుకిరీటభూషణం బభౌ పృథివ్యాం పతితమ్సముజ్జ్వలమ్
హా హేతి సాధ్విత్యృషయః సురేశ్వరా మాల్యైర్ముకున్దం వికిరన్త ఈదిరే ॥22॥

తతశ్చ భూః కృష్ణముపేత్య కుణ్డలే
ప్రతప్తజామ్బూనదరత్నభాస్వరే
సవైజయన్త్యా వనమాలయార్పయత్
ప్రాచేతసం ఛత్రమథో మహామణిమ్ ॥23॥

అస్తౌషీదథ విశ్వేశం దేవీ దేవవరార్చితమ్
ప్రాఞ్జలిః ప్రణతా రాజన్భక్తిప్రవణయా ధియా ॥24॥

భూమిరువాచ
నమస్తే దేవదేవేశ శఙ్ఖచక్రగదాధర
భక్తేచ్ఛోపాత్తరూపాయ పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥25॥

నమః పఙ్కజనాభాయ నమః పఙ్కజమాలినే
నమః పఙ్కజనేత్రాయ నమస్తేపఙ్కజాఙ్ఘ్రయే ॥26॥

నమో భగవతే తుభ్యం వాసుదేవాయ విష్ణవే
పురుషాయాదిబీజాయ పూర్ణబోధాయ తే నమః ॥27॥

అజాయ జనయిత్రేఽస్య బ్రహ్మణేఽనన్తశక్తయే
పరావరాత్మన్భూతాత్మన్పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥28॥

త్వం వై సిసృక్షురజ ఉత్కటం ప్రభో
తమో నిరోధాయ బిభర్ష్యసంవృతః
స్థానాయ సత్త్వం జగతో జగత్పతే
కాలః ప్రధానం పురుషో భవాన్పరః ॥29॥

అహం పయో జ్యోతిరథానిలో నభో మాత్రాణి దేవా మన ఇన్ద్రియాణి
కర్తా మహానిత్యఖిలం చరాచరం త్వయ్యద్వితీయే భగవనయం భ్రమః ॥30॥

తస్యాత్మజోఽయం తవ పాదపఙ్కజం భీతః ప్రపన్నార్తిహరోపసాదితః
తత్పాలయైనం కురు హస్తపఙ్కజం శిరస్యముష్యాఖిలకల్మషాపహమ్ ॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ

ఇతి భూమ్యర్థితో వాగ్భిర్భగవాన్భక్తినమ్రయా
దత్త్వాభయం భౌమగృహమ్ప్రావిశత్సకలర్ద్ధిమత్ ॥32॥

తత్ర రాజన్యకన్యానాం షట్సహస్రాధికాయుతమ్
భౌమాహృతానాం విక్రమ్య రాజభ్యో దదృశే హరిః ॥33॥

తమ్ప్రవిష్టం స్త్రియో వీక్ష్య నరవర్యం విమోహితాః
మనసా వవ్రిరేఽభీష్టం పతిం దైవోపసాదితమ్ ॥34॥

భూయాత్పతిరయం మహ్యం ధాతా తదనుమోదతామ్
ఇతి సర్వాః పృథక్కృష్ణే భావేన హృదయం దధుః ॥35॥

తాః ప్రాహిణోద్ద్వారవతీం సుమృష్టవిరజోఽమ్బరాః
నరయానైర్మహాకోశాన్రథాశ్వాన్ద్రవిణం మహత్ ॥36॥

ఐరావతకులేభాంశ్చ చతుర్దన్తాంస్తరస్వినః
పాణ్డురాంశ్చ చతుఃషష్టిం ప్రేరయామాస కేశవః ॥37॥

గత్వా సురేన్ద్రభవనం దత్త్వాదిత్యై చ కుణ్డలే
పూజితస్త్రిదశేన్ద్రేణ మహేన్ద్ర్యాణ్యా చ సప్రియః ॥38॥

చోదితో భార్యయోత్పాట్య పారీజాతం గరుత్మతి
ఆరోప్య సేన్ద్రాన్విబుధాన్నిర్జిత్యోపానయత్పురమ్ ॥39॥

స్థాపితః సత్యభామాయా గృహోద్యానోపశోభనః
అన్వగుర్భ్రమరాః స్వర్గాత్తద్గన్ధాసవలమ్పటాః ॥40॥

యయాచ ఆనమ్య కిరీటకోటిభిః పాదౌ స్పృశన్నచ్యుతమర్థసాధనమ్
సిద్ధార్థ ఏతేన విగృహ్యతే మహానహో సురాణాం చ తమో ధిగాఢ్యతామ్ ॥41॥

అథో ముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు తాః స్త్రియః
యథోపయేమే భగవాన్తావద్రూపధరోఽవ్యయః ॥42॥

గృహేషు తాసామనపాయ్యతర్కకృన్నిరస్తసామ్యాతిశయేష్వవస్థితః
రేమే రమాభిర్నిజకామసమ్ప్లుతో యథేతరో గార్హకమేధికాంశ్చరన్ ॥43॥

ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా
బ్రహ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయామ్
భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగ
హాసావలోకనవసఙ్గమజల్పలజ్జాః ॥44॥

ప్రత్యుద్గమాసనవరార్హణపదశౌచ
తామ్బూలవిశ్రమణవీజనగన్ధమాల్యైః
కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైః
దాసీశతా అపి విభోర్విదధుః స్మ దాస్యమ్ ॥45॥

అధ్యాయము – 60

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
కర్హిచిత్సుఖమాసీనం స్వతల్పస్థం జగద్గురుమ్
పతిం పర్యచరద్భైష్మీ వ్యజనేన సఖీజనైః ॥1॥

యస్త్వేతల్లీలయా విశ్వం సృజత్యత్త్యవతీశ్వరః
స హి జాతః స్వసేతూనాం గోపీథాయ యదుష్వజః ॥2॥

తస్మిన్నన్తర్గృహే భ్రాజన్ ముక్తాదామవిలమ్బినా
విరాజితే వితానేన దీపైర్మణిమయైరపి ॥3॥

మల్లికాదామభిః పుష్పైర్ద్విరేఫకులనాదితే
జాలరన్ధ్రప్రవిష్టైశ్చ గోభిశ్చన్ద్రమసోఽమలైః ॥4॥

పారిజాతవనామోద వాయునోద్యానశాలినా
ధూపైరగురుజై రాజన్జాలరన్ధ్రవినిర్గతైః ॥5॥

పయఃఫేననిభే శుభ్రే పర్యఙ్కే కశిపూత్తమే
ఉపతస్థే సుఖాసీనం జగతామీశ్వరం పతిమ్ ॥6॥

వాలవ్యజనమాదాయ రత్నదణ్డం సఖీకరాత్
తేన వీజయతీ దేవీ ఉపాసాం చక్ర ఈశ్వరమ్ ॥7॥

సోపాచ్యుతం క్వణయతీ మణినూపురాభ్యాం
రేజేఽఙ్గులీయవలయవ్యజనాగ్రహస్తా
వస్త్రాన్తగూఢకుచకుఙ్కుమశోణహార
భాసా నితమ్బధృతయా చ పరార్ధ్యకాఞ్చ్యా ॥8॥

తాం రూపిణీం శ్రీయమనన్యగతిం నిరీక్ష్య
యా లీలయా ధృతతనోరనురూపరూపా
ప్రీతః స్మయన్నలకకుణ్డలనిష్కకణ్ఠ
వక్త్రోల్లసత్స్మితసుధాం హరిరాబభాషే ॥9॥

శ్రీభగవానువాచ
రాజపుత్రీప్సితా భూపైర్లోకపాలవిభూతిభిః
మహానుభావైః శ్రీమద్భి రూపౌదార్యబలోర్జితైః ॥10॥

తాన్ప్రాప్తానర్థినో హిత్వా చైద్యాదీన్స్మరదుర్మదాన్
దత్తా భ్రాత్రా స్వపిత్రా చ కస్మాన్నో వవృషేఽసమాన్ ॥11॥

రాజభ్యో బిభ్యతః సుభ్రు సముద్రం శరణం గతాన్
బలవద్భిః కృతద్వేషాన్ప్రాయస్త్యక్తనృపాసనాన్ ॥12॥

అస్పష్టవర్త్మనాం పుంసామలోకపథమీయుషామ్
ఆస్థితాః పదవీం సుభ్రు ప్రాయః సీదన్తి యోషితః ॥13॥

నిష్కిఞ్చనా వయం శశ్వన్నిష్కిఞ్చనజనప్రియాః
తస్మాత్ప్రాయేణ న హ్యాఢ్యా మాం భజన్తి సుమధ్యమే ॥14॥

యయోరాత్మసమం విత్తం జన్మైశ్వర్యాకృతిర్భవః
తయోర్వివాహో మైత్రీ చ నోత్తమాధమయోః క్వచిత్ ॥15॥

వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయ త్వయాదీర్ఘసమీక్షయా
వృతా వయం గుణైర్హీనా భిక్షుభిః శ్లాఘితా ముధా ॥16॥

అథాత్మనోऽనురూపం వై భజస్వ క్షత్రియర్షభమ్
యేన త్వమాశిషః సత్యా ఇహాముత్ర చ లప్స్యసే ॥17॥

చైద్యశాల్వజరాసన్ధ దన్తవక్రాదయో నృపాః
మమ ద్విషన్తి వామోరు రుక్మీ చాపి తవాగ్రజః ॥18॥

తేషాం వీర్యమదాన్ధానాం దృప్తానాం స్మయనుత్తయే
ఆనితాసి మయా భద్రే తేజోపహరతాసతామ్ ॥19॥

ఉదాసీనా వయం నూనం న స్త్ర్యపత్యార్థకాముకాః
ఆత్మలబ్ధ్యాస్మహే పూర్ణా గేహయోర్జ్యోతిరక్రియాః ॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏతావదుక్త్వా భగవానాత్మానం వల్లభామివ
మన్యమానామవిశ్లేషాత్తద్దర్పఘ్న ఉపారమత్ ॥21॥

ఇతి త్రిలోకేశపతేస్తదాత్మనః ప్రియస్య దేవ్యశ్రుతపూర్వమప్రియమ్
ఆశ్రుత్య భీతా హృది జాతవేపథుశ్చిన్తాం దురన్తాం రుదతీ జగామ హ ॥22॥

పదా సుజాతేన నఖారుణశ్రీయా భువం లిఖన్త్యశ్రుభిరఞ్జనాసితైః
ఆసిఞ్చతీ కుఙ్కుమరూషితౌ స్తనౌ తస్థావధోముఖ్యతిదుఃఖరుద్ధవాక్ ॥23॥

తస్యాః సుదుఃఖభయశోకవినష్టబుద్ధేర్
హస్తాచ్ఛ్లథద్వలయతో వ్యజనం పపాత
దేహశ్చ విక్లవధియః సహసైవ ముహ్యన్
రమ్భేవ వాయువిహతో ప్రవికీర్య కేశాన్ ॥24॥

తద్దృష్ట్వా భగవాన్కృష్ణః ప్రియాయాః ప్రేమబన్ధనమ్
హాస్యప్రౌఢిమజానన్త్యాః కరుణః సోऽన్వకమ్పత ॥25॥

పర్యఙ్కాదవరుహ్యాశు తాముత్థాప్య చతుర్భుజః
కేశాన్సముహ్య తద్వక్త్రం ప్రామృజత్పద్మపాణినా ॥26॥

ప్రమృజ్యాశ్రుకలే నేత్రే స్తనౌ చోపహతౌ శుచా
ఆశ్లిష్య బాహునా రాజననన్యవిషయాం సతీమ్ ॥27॥

సాన్త్వయామాస సాన్త్వజ్ఞః కృపయా కృపణాం ప్రభుః
హాస్యప్రౌఢిభ్రమచ్చిత్తామతదర్హాం సతాం గతిః ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ
మా మా వైదర్భ్యసూయేథా జానే త్వాం మత్పరాయణామ్
త్వద్వచః శ్రోతుకామేన క్ష్వేల్యాచరితమఙ్గనే ॥29॥

ముఖం చ ప్రేమసంరమ్భ స్ఫురితాధరమీక్షితుమ్
కటాక్షేపారుణాపాఙ్గం సున్దరభ్రుకుటీతటమ్ ॥30॥

అయం హి పరమో లాభో గృహేషు గృహమేధినామ్
యన్నర్మైరీయతే యామః ప్రియయా భీరు భామిని ॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ
సైవం భగవతా రాజన్వైదర్భీ పరిసాన్త్వితా
జ్ఞాత్వా తత్పరిహాసోక్తిం ప్రియత్యాగభయం జహౌ ॥32॥

బభాష ఋషభం పుంసాం వీక్షన్తీ భగవన్ముఖమ్
సవ్రీడహాసరుచిర స్నిగ్ధాపాఙ్గేన భారత ॥33॥

శ్రీరుక్మిణ్యువాచ
నన్వేవమేతదరవిన్దవిలోచనాహ యద్వై భవాన్భగవతోఽసదృశీ విభూమ్నః
క్వ స్వే మహిమ్న్యభిరతో భగవాంస్త్ర్యధీశః క్వాహం గుణప్రకృతిరజ్ఞగృహీతపాదా ॥34॥

సత్యం భయాదివ గుణేభ్య ఉరుక్రమాన్తః
శేతే సముద్ర ఉపలమ్భనమాత్ర ఆత్మా
నిత్యం కదిన్ద్రియగణైః కృతవిగ్రహస్త్వం
త్వత్సేవకైర్నృపపదం విధుతం తమోఽన్ధమ్ ॥35॥

త్వత్పాదపద్మమకరన్దజుషాం మునీనాం
వర్త్మాస్ఫుటం న్నృపశుభిర్నను దుర్విభావ్యమ్
యస్మాదలౌకికమివేహితమీశ్వరస్య
భూమంస్తవేహితమథో అను యే భవన్తమ్ ॥36॥

నిష్కిఞ్చనో నను భవాన్న యతోఽస్తి కిఞ్చిద్
యస్మై బలిం బలిభుజోఽపి హరన్త్యజాద్యాః
న త్వా విదన్త్యసుతృపోఽన్తకమాఢ్యతాన్ధాః
ప్రేష్ఠో భవాన్బలిభుజామపి తేఽపి తుభ్యమ్ ॥37॥

త్వం వై సమస్తపురుషార్థమయః ఫలాత్మా
యద్వాఞ్ఛయా సుమతయో విసృజన్తి కృత్స్నమ్
తేషాం విభో సముచితో భవతః సమాజః
పుంసః స్త్రియాశ్చ రతయోః సుఖదుఃఖినోర్న ॥38॥

త్వం న్యస్తదణ్డమునిభిర్గదితానుభావ
ఆత్మాత్మదశ్చ జగతామితి మే వృతోఽసి
హిత్వా భవద్భ్రువ ఉదీరితకాలవేగ
ధ్వస్తాశిషోఽబ్జభవనాకపతీన్కుతోఽన్యే ॥39॥

జాడ్యం వచస్తవ గదాగ్రజ యస్తు భూపాన్
విద్రావ్య శార్ఙ్గనినదేన జహర్థ మాం త్వమ్
సింహో యథా స్వబలిమీశ పశూన్స్వభాగం
తేభ్యో భయాద్యదుదధిం శరణం ప్రపన్నః ॥40॥

యద్వాఞ్ఛయా నృపశిఖామణయోఽఙ్గవైన్య
జాయన్తనాహుషగయాదయ ఐక్యపత్యమ్
రాజ్యం విసృజ్య వివిశుర్వనమమ్బుజాక్ష
సీదన్తి తేఽనుపదవీం త ఇహాస్థితాః కిమ్ ॥41॥

కాన్యం శ్రయేత తవ పాదసరోజగన్ధమ్
ఆఘ్రాయ సన్ముఖరితం జనతాపవర్గమ్
లక్ష్మ్యాలయం త్వవిగణయ్య గుణాలయస్య
మర్త్యా సదోరుభయమర్థవివీతదృష్టిః ॥42॥

తం త్వానురూపమభజం జగతామధీశమ్
ఆత్మానమత్ర చ పరత్ర చ కామపూరమ్
స్యాన్మే తవాఙ్ఘ్రిరరణం సృతిభిర్భ్రమన్త్యా
యో వై భజన్తముపయాత్యనృతాపవర్గః ॥43॥

తస్యాః స్యురచ్యుత నృపా భవతోపదిష్టాః
స్త్రీణాం గృహేషు ఖరగోశ్వవిడాలభృత్యాః
యత్కర్ణమూలమన్కర్షణ నోపయాయాద్
యుష్మత్కథా మృడవిరిఞ్చసభాసు గీతా ॥44॥

త్వక్శ్మశ్రురోమనఖకేశపినద్ధమన్తర్
మాంసాస్థిరక్తకృమివిట్కఫపిత్తవాతమ్
జీవచ్ఛవం భజతి కాన్తమతిర్విమూఢా
యా తే పదాబ్జమకరన్దమజిఘ్రతీ స్త్రీ ॥45॥

అస్త్వమ్బుజాక్ష మమ తే చరణానురాగ
ఆత్మన్రతస్య మయి చానతిరిక్తదృష్టేః
యర్హ్యస్య వృద్ధయ ఉపాత్తరజోఽతిమాత్రో
మామీక్షసే తదు హ నః పరమానుకమ్పా ॥46॥

నైవాలీకమహం మన్యే వచస్తే మధుసూదన
అమ్బాయా ఏవ హి ప్రాయః కన్యాయాః స్యాద్రతిః క్వచిత్ ॥47॥

వ్యూఢాయాశ్చాపి పుంశ్చల్యా మనోఽభ్యేతి నవం నవమ్
బుధోఽసతీం న బిభృయాత్తాం బిభ్రదుభయచ్యుతః ॥48॥

శ్రీభగవానువాచ
సాధ్వ్యేతచ్ఛ్రోతుకామైస్త్వం రాజపుత్రీ ప్రలమ్భితా
మయోదితం యదన్వాత్థ సర్వం తత్సత్యమేవ హి ॥49॥

యాన్యాన్కామయసే కామాన్మయ్యకామాయ భామిని

సన్తి హ్యేకాన్తభక్తాయాస్తవ కల్యాణి నిత్యద॥50॥

ఉపలబ్ధం పతిప్రేమ పాతివ్రత్యం చ తేఽనఘే
యద్వాక్యైశ్చాల్యమానాయా న ధీర్మయ్యపకర్షితా॥51॥

యే మాం భజన్తి దామ్పత్యే తపసా వ్రతచర్యయా
కామాత్మానోఽపవర్గేశం మోహితా మమ మాయయా॥52॥

మాం ప్రాప్య మానిన్యపవర్గసమ్పదం
వాఞ్ఛన్తి యే సమ్పద ఏవ తత్పతిమ్
తే మన్దభాగా నిరయేఽపి యే నృణాం
మాత్రాత్మకత్వాత్నిరయః సుసఙ్గమః॥53॥

దిష్ట్యా గృహేశ్వర్యసకృన్మయి త్వయా కృతానువృత్తిర్భవమోచనీ ఖలైః
సుదుష్కరాసౌ సుతరాం దురాశిషో హ్యసుంభరాయా నికృతిం జుషః స్త్రియాః॥54॥

న త్వాదృశీమ్ప్రణయినీం గృహిణీం గృహేషు
పశ్యామి మానిని యయా స్వవివాహకాలే
ప్రాప్తాన్నృపాన్న విగణయ్య రహోహరో మే
ప్రస్థాపితో ద్విజ ఉపశ్రుతసత్కథస్య॥55॥

భ్రాతుర్విరూపకరణం యుధి నిర్జితస్య
ప్రోద్వాహపర్వణి చ తద్వధమక్షగోష్ఠ్యామ్
దుఃఖం సముత్థమసహోఽస్మదయోగభీత్యా
నైవాబ్రవీః కిమపి తేన వయం జితాస్తే॥56॥

దూతస్త్వయాత్మలభనే సువివిక్తమన్త్రః
ప్రస్థాపితో మయి చిరాయతి శూన్యమేతత్
మత్వా జిహాస ఇదం అఙ్గమనన్యయోగ్యం
తిష్ఠేత తత్త్వయి వయం ప్రతినన్దయామః॥57॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం సౌరతసంలాపైర్భగవాఞ్జగదీశ్వరః
స్వరతో రమయా రేమే నరలోకం విడమ్బయన్॥58॥

తథాన్యాసామపి విభుర్గృహేసు గృహవానివ
ఆస్థితో గృహమేధీయాన్ధర్మాన్లోకగురుర్హరిః॥59॥

అధ్యాయము – 61

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏకైకశస్తాః కృష్ణస్య పుత్రాన్దశదశాబలాః
అజీజనన్ననవమాన్పితుః సర్వాత్మసమ్పదా॥1॥

గృహాదనపగం వీక్ష్య రాజపుత్ర్యోఽచ్యుతం స్థితమ్
ప్రేష్ఠం న్యమంసత స్వం స్వం న తత్తత్త్వవిదః స్త్రియః॥2॥

చార్వబ్జకోశవదనాయతబాహునేత్ర
సప్రేమహాసరసవీక్షితవల్గుజల్పైః
సమ్మోహితా భగవతో న మనో విజేతుం
స్వైర్విభ్రమైః సమశకన్వనితా విభూమ్నః ||3||

స్మాయావలోకలవదర్శితభావహారి
భ్రూమణ్డలప్రహితసౌరతమన్త్రశౌణ్డైః
పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనఙ్గబాణైర్
యస్యేన్ద్రియం విమథితుమ్కరణైర్న శేకుః ||4||

ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా
బ్రహ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయామ్
భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగ
హాసావలోకనవసఙ్గమలాలసాద్యమ్ ||5||

ప్రత్యుద్గమాసనవరార్హణపాదశౌచ
తామ్బూలవిశ్రమణవీజనగన్ధమాల్యైః
కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైః
దాసీశతా అపి విభోర్విదధుః స్మ దాస్యమ్ ||6||

తాసాం యా దశపుత్రాణాం కృష్ణస్త్రీణాం పురోదితాః
అష్టౌ మహిష్యస్తత్పుత్రాన్ప్రద్యుమ్నాదీన్గృణామి తే ||7||

చారుదేష్ణః సుదేష్ణశ్చ చారుదేహశ్చ వీర్యవాన్
సుచారుశ్చారుగుప్తశ్చ భద్రచారుస్తథాపరః ||8||

చారుచన్ద్రో విచారుశ్చ చారుశ్చ దశమో హరేః
ప్రద్యుమ్నప్రముఖా జాతా రుక్మిణ్యాం నావమాః పితుః ||9||

భానుః సుభానుః స్వర్భానుః ప్రభానుర్భానుమాంస్తథా
చన్ద్రభానుర్బృహద్భానురతిభానుస్తథాష్టమః ||10||

శ్రీభానుః ప్రతిభానుశ్చ సత్యభామాత్మజా దశ
సామ్బః సుమిత్రః పురుజిచ్ఛతజిచ్చ సహస్రజిత్ ||11||

వియయశ్చిత్రకేతుశ్చ వసుమాన్ద్రవిడః క్రతుః
జామ్బవత్యాః సుతా హ్యేతే సామ్బాద్యాః పితృసమ్మతాః ||12||

వీరశ్చన్ద్రోఽశ్వసేనశ్చ చిత్రగుర్వేగవాన్వృషః
ఆమః శఙ్కుర్వసుః శ్రీమాన్కున్తిర్నాగ్నజితేః సుతాః ||13||

శ్రుతః కవిర్వృషో వీరః సుబాహుర్భద్ర ఏకలః
శాన్తిర్దర్శః పూర్ణమాసః కాలిన్ద్యాః సోమకోఽవరః ||14||

ప్రఘోషో గాత్రవాన్సింహో బలః ప్రబల ఊర్ధగః
మాద్ర్యాః పుత్రా మహాశక్తిః సహ ఓజోఽపరాజితః ||15||

వృకో హర్షోఽనిలో గృధ్రో వర్ధనోన్నాద ఏవ చ
మహాంసః పావనో వహ్నిర్మిత్రవిన్దాత్మజాః క్షుధిః॥16॥

సఙ్గ్రామజిద్బృహత్సేనః శూరః ప్రహరణోఽరిజిత్
జయః సుభద్రో భద్రాయా వామ ఆయుశ్చ సత్యకః॥17॥

దీప్తిమాంస్తామ్రతప్తాద్యా రోహిణ్యాస్తనయా హరేః
ప్రద్యుమ్నాచ్చానిరుద్ధోఽభూద్రుక్మవత్యాం మహాబలః
పుత్ర్యాం తు రుక్మిణో రాజన్నామ్నా భోజకటే పురే॥18॥

ఏతేషాం పుత్రపౌత్రాశ్చ బభూవుః కోటిశో నృప
మాతరః కృష్ణజాతీనాం సహస్రాణి చ షోడశ॥19॥

శ్రీరాజోవాచ
కథం రుక్మ్యరీపుత్రాయ ప్రాదాద్దుహితరం యుధి
కృష్ణేన పరిభూతస్తం హన్తుం రన్ధ్రం ప్రతీక్షతే
ఏతదాఖ్యాహి మే విద్వన్ద్విషోర్వైవాహికం మిథః॥20॥

అనాగతమతీతం చ వర్తమానమతీన్ద్రియమ్
విప్రకృష్టం వ్యవహితం సమ్యక్పశ్యన్తి యోగినః॥21॥

శ్రీశుక ఉవాచ
వృతః స్వయంవరే సాక్షాదనఙ్గోఽఙ్గయుతస్తయా
రాజ్ఞః సమేతాన్నిర్జిత్య జహారైకరథో యుధి॥22॥

యద్యప్యనుస్మరన్వైరం రుక్మీ కృష్ణావమానితః
వ్యతరద్భాగినేయాయ సుతాం కుర్వన్స్వసుః ప్రియమ్॥23॥

రుక్మిణ్యాస్తనయాం రాజన్కృతవర్మసుతో బలీ
ఉపయేమే విశాలాక్షీం కన్యాం చారుమతీం కిల॥24॥

దౌహిత్రాయానిరుద్ధాయ పౌత్రీం రుక్మ్యాదదాద్ధరేః
రోచనాం బద్ధవైరోఽపి స్వసుః ప్రియచికీర్షయా
జానన్నధర్మం తద్యౌనం స్నేహపాశానుబన్ధనః॥25॥

తస్మిన్నభ్యుదయే రాజన్రుక్మిణీ రామకేశవౌ
పురం భోజకటం జగ్ముః సామ్బప్రద్యుమ్నకాదయః॥26॥

తస్మిన్నివృత్త ఉద్వాహే కాలిఙ్గప్రముఖా నృపాః
దృప్తాస్తే రుక్మిణం ప్రోచుర్బలమక్షైర్వినిర్జయ॥27॥

అనక్షజ్ఞో హ్యయం రాజన్నపి తద్వ్యసనం మహత్
ఇత్యుక్తో బలమాహూయ తేనాక్షైరుక్మ్యదీవ్యత॥28॥

శతం సహస్రమయుతం రామస్తత్రాదదే పణమ్
తం తు రుక్మ్యజయత్తత్ర కాలిఙ్గః ప్రాహసద్బలమ్

దన్తాన్సన్దర్శయన్నుచ్చైర్నామృష్యత్తద్ధలాయుధః॥29॥

తతో లక్షం రుక్మ్యగృహ్ణాద్గ్లహం తత్రాజయద్బలః
జితవానహమిత్యాహ రుక్మీ కైతవమాశ్రితః॥30॥

మన్యునా క్షుభితః శ్రీమాన్సముద్ర ఇవ పర్వణి
జాత్యారుణాక్షోఽతిరుషా న్యర్బుదం గ్లహమాదదే॥31॥

తం చాపి జితవాన్రామో ధర్మేణ ఛలమాశ్రితః
రుక్మీ జితం మయాత్రేమే వదన్తు ప్రాశ్నికా ఇతి॥32॥

తదాబ్రవీన్నభోవాణీ బలేనైవ జితో గ్లహః
ధర్మతో వచనేనైవ రుక్మీ వదతి వై మృషా॥33॥

తామనాదృత్య వైదర్భో దుష్టరాజన్యచోదితః
సఙ్కర్షణం పరిహసన్బభాషే కాలచోదితః॥34॥

నైవాక్షకోవిదా యూయం గోపాలా వనగోచరాః
అక్షైర్దీవ్యన్తి రాజానో బాణైశ్చ న భవాదృశాః॥35॥

రుక్మిణైవమధిక్షిప్తో రాజభిశ్చోపహాసితః
క్రుద్ధః పరిఘముద్యమ్య జఘ్నే తం నృమ్ణసంసది॥36॥

కలిఙ్గరాజం తరసా గృహీత్వా దశమే పదే
దన్తానపాతయత్క్రుద్ధో యోఽహసద్వివృతైర్ద్విజైః॥37॥

అన్యే నిర్భిన్నబాహూరు శిరసో రుధిరోక్షితాః
రాజానో దుద్రవర్భీతా బలేన పఙ్ఘార్దితాః॥38॥

నిహతే రుక్మిణి శ్యాలే నాబ్రవీత్సాధ్వసాధు వా
రక్మిణీబలయో రాజన్స్నేహభఙ్గభయాద్ధరిః॥39॥

తతోఽనిరుద్ధం సహ సూర్యయా వరం రథం సమారోప్య యయుః కుశస్థలీమ్
రామాదయో భోజకటాద్దశార్హాః సిద్ధాఖిలార్థా మధుసూదనాశ్రయాః॥40॥

అధ్యాయము – 62

శ్రీరాజోవాచ
బాణస్య తనయామూషాముపయేమే యదూత్తమః
తత్ర యుద్ధమభూద్ఘోరం హరిశఙ్కరయోర్మహత్
ఏతత్సర్వం మహాయోగిన్సమాఖ్యాతుం త్వమర్హసి॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ
బాణః పుత్రశతజ్యేష్ఠో బలేరాసీన్మహాత్మనః
యేన వామనరూపాయ హరయేఽదాయి మేదినీ
తస్యౌరసః సుతో బానః శివభక్తిరతః సదా॥2॥

మాన్యో వదాన్యో ధీమాంశ్చ సత్యసన్ధో దృఢవ్రతః
శోణితాఖ్యే పురే రమ్యే స రాజ్యమకరోత్పురా
తస్య శమ్భోః ప్రసాదేన కిఙ్కరా ఇవ తేఽమరాః
సహస్రబాహుర్వాద్యేన తాణ్డవేఽతోషయన్మృడమ్ ||3||

భగవాన్సర్వభూతేశః శరణ్యో భక్తవత్సలః
వరేణ ఛన్దయామాస స తం వవ్రే పురాధిపమ్ ||4||

స ఏకదాహ గిరిశం పార్శ్వస్థం వీర్యదుర్మదః
కిరీటేనార్కవర్ణేన సంస్పృశంస్తత్పదామ్బుజమ్ ||5||

నమస్యే త్వాం మహాదేవ లోకానాం గురుమీశ్వరమ్
పుంసామపూర్ణకామానాం కామపూరామరాఙ్ఘ్రిపమ్ ||6||

దోఃసహస్రం త్వయా దత్తం పరం భారాయ మేఽభవత్
త్రిలోక్యాం ప్రతియోద్ధారం న లభే త్వదృతే సమమ్ ||7||

కణ్డూత్యా నిభృతైర్దోర్భిర్యుయుత్సుర్దిగ్గజానహమ్
ఆద్యాయాం చూర్ణయన్నద్రీన్భీతాస్తేఽపి ప్రదుద్రువుః ||8||

తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్క్రుద్ధః కేతుస్తే భజ్యతే యదా
త్వద్దర్పఘ్నం భవేన్మూఢ సంయుగం మత్సమేన తే ||9||

ఇత్యుక్తః కుమతిర్హృష్టః స్వగృహం ప్రావిశన్నృప
ప్రతీక్షన్గిరిశాదేశం స్వవీర్యనశనమ్కుధీః ||10||

తస్యోషా నామ దుహితా స్వప్నే ప్రాద్యుమ్నినా రతిమ్
కన్యాలభత కాన్తేన ప్రాగదృష్టశ్రుతేన సా ||11||

సా తత్ర తమపశ్యన్తీ క్వాసి కాన్తేతి వాదినీ
సఖీనాం మధ్య ఉత్తస్థౌ విహ్వలా వ్రీడితా భృశమ్ ||12||

బాణస్య మన్త్రీ కుమ్భాణ్డశ్చిత్రలేఖా చ తత్సుతా
సఖ్యపృచ్ఛత్సఖీమూషాం కౌతూహలసమన్వితా ||13||

కం త్వం మృగయసే సుభ్రు కీదృశస్తే మనోరథః
హస్తగ్రాహం న తేఽద్యాపి రాజపుత్ర్యుపలక్షయే ||14||

దృష్టః కశ్చిన్నరః స్వప్నే శ్యామః కమలలోచనః
పీతవాసా బృహద్బాహుర్యోషితాం హృదయంగమః ||15||

తమహం మృగయే కాన్తం పాయయిత్వాధరం మధు
క్వాపి యాతః స్పృహయతీం క్షిప్త్వా మాం వృజినార్ణవే ||16||

చిత్రలేఖోవాచ
వ్యసనం తేఽపకర్షామి త్రిలోక్యాం యది భావ్యతే
తమానేష్యే వరం యస్తే మనోహర్తా తమాదిశ ||17||

ఇత్యుక్త్వా దేవగన్ధర్వ సిద్ధచారణపన్నగాన్
దైత్యవిద్యాధరాన్యక్షాన్మనుజాంశ్చ యథాలిఖత్ ॥18॥

మనుజేషు చ సా వృష్ణీన్శూరమానకదున్దుభిమ్
వ్యలిఖద్రామకృష్ణౌ చ ప్రద్యుమ్నం వీక్ష్య లజ్జితా ॥19॥

అనిరుద్ధం విలిఖితం వీక్ష్యోషావాఙ్ముఖీ హ్రియా
సోఽసావసావితి ప్రాహ స్మయమానా మహీపతే ॥20॥

చిత్రలేఖా తమాజ్ఞాయ పౌత్రం కృష్ణస్య యోగినీ
యయౌ విహాయసా రాజన్ద్వారకాం కృష్ణపాలితామ్ ॥21॥

తత్ర సుప్తం సుపర్యఙ్కే ప్రాద్యుమ్నిం యోగమాస్థితా
గృహీత్వా శోణితపురం సఖ్యై ప్రియమదర్శయత్ ॥22॥

సా చ తం సున్దరవరం విలోక్య ముదితాననా
దుష్ప్రేక్ష్యే స్వగృహే పుమ్భీ రేమే ప్రాద్యుమ్నినా సమమ్ ॥23॥

పరార్ధ్యవాసఃస్రగ్గన్ధ ధూపదీపాసనాదిభిః
పానభోజనభక్ష్యైశ్చ వాక్యైః శుశ్రూషణార్చితః ॥24॥

గూఢః కన్యాపురే శశ్వత్ ప్రవృద్ధస్నేహయా తయా
నాహర్గణాన్స బుబుధే ఊషయాపహృతేన్ద్రియః ॥25॥

తాం తథా యదువీరేణ భుజ్యమానాం హతవ్రతామ్
హేతుభిర్లక్షయాం చక్రురాపృతాం దురవచ్ఛదైః ॥26॥

భటా ఆవేదయాం చక్రూ రాజంస్తే దుహితుర్వయమ్
విచేష్టితం లక్షయామ కన్యాయాః కులదూషణమ్ ॥27॥

అనపాయిభిరస్మాభిర్గుప్తాయాశ్చ గృహే ప్రభో
కన్యాయా దూషణం పుమ్భిర్దుష్ప్రేక్ష్యాయా న విద్మహే ॥28॥

తతః ప్రవ్యథితో బాణో దుహితుః శ్రుతదూషణః
త్వరితః కన్యకాగారం ప్రాప్తోఽద్రాక్షీద్యదూద్వహమ్ ॥29॥

కామాత్మజం తం భువనైకసున్దరం శ్యామం పిశఙ్గామ్బరమమ్బుజేక్షణమ్
బృహద్భుజం కుణ్డలకున్తలత్విషా స్మితావలోకేన చ మణ్డితాననమ్ ॥30॥

దీవ్యన్తమక్షైః ప్రియయాభినృమ్ణయా తదఙ్గసఙ్గస్తనకుఙ్కుమస్రజమ్
బాహ్వోర్దధానం మధుమల్లికాశ్రితాం తస్యాగ్ర ఆసీనమవేక్ష్య విస్మితః ॥31॥

స తం ప్రవిష్టం వృతమాతతాయిభిర్భటైరనీకైరవలోక్య మాధవః
ఉద్యమ్య మౌర్వం పరిఘం వ్యవస్థితో యథాన్తకో దణ్డధరో జిఘాంసయా ॥32॥

జిఘృక్షయా తాన్పరితః ప్రసర్పతః శునో యథా శూకరయూథపోఽహనత్
తే హన్యమానా భవనాద్వినిర్గతా నిర్భిన్నమూర్ధోరుభుజాః ప్రదుద్రువుః ॥33॥

తం నాగపాశైర్బలినన్దనో బలీ ఘ్నన్తం స్వసైన్యం కుపితో బబన్ధ హ
ఊషా భృశం శోకవిషాదవిహ్వలా బద్ధం నిశమ్యాశ్రుకలాక్ష్యరౌత్సీత్||34||

అధ్యాయము – 63

శ్రీశుక ఉవాచ
అపశ్యతాం చానిరుద్ధం తద్బన్ధూనాం చ భారత
చత్వారో వార్షికా మాసా వ్యతీయురనుశోచతామ్||1||

నారదాత్తదుపాకర్ణ్య వార్తాం బద్ధస్య కర్మ చ
ప్రయయుః శోణితపురం వృష్ణయః కృష్ణదైవతాః||2||

ప్రద్యుమ్నో యుయుధానశ్చ గదః సామ్బోఽథ సారణః
నన్దోపనన్దభద్రాద్యా రామకృష్ణానువర్తినః||3||

అక్షౌహిణీభిర్ద్వాదశభిః సమేతాః సర్వతో దిశమ్
రురుధుర్బాణనగరం సమన్తాత్సాత్వతర్షభాః||4||

భజ్యమానపురోద్యాన ప్రాకారాట్టాలగోపురమ్
ప్రేక్షమాణో రుషావిష్టస్తుల్యసైన్యోఽభినిర్యయౌ||5||

బాణార్థే భగవాన్రుద్రః ససుతః ప్రమథైర్వృతః
ఆరుహ్య నన్దివృషభం యుయుధే రామకృష్ణయోః||6||

ఆసీత్సుతుములం యుద్ధమద్భుతం రోమహర్షణమ్
కృష్ణశఙ్కరయో రాజన్ప్రద్యుమ్నగుహయోరపి||7||

కుమ్భాణ్డకూపకర్ణాభ్యాం బలేన సహ సంయుగః
సామ్బస్య బాణపుత్రేణ బాణేన సహ సాత్యకేః||8||

బ్రహ్మాదయః సురాధీశా మునయః సిద్ధచారణాః
గన్ధర్వాప్సరసో యక్షా విమానైర్ద్రష్టుమాగమన్||9||

శఙ్కరానుచరాన్శౌరిర్భూతప్రమథగుహ్యకాన్
డాకినీర్యాతుధానాంశ్చ వేతాలాన్సవినాయకాన్||10||

ప్రేతమాతృపిశాచాంశ్చ కుష్మాణ్డాన్బ్రహ్మరాక్షసాన్
ద్రావయామాస తీక్ష్ణాగ్రైః శరైః శార్ఙ్గధనుశ్చ్యుతైః||11||

పృథగ్విధాని ప్రాయుఙ్క్త పిణాక్యస్త్రాణి శార్ఙ్గిణే
ప్రత్యస్త్రైః శమయామాస శార్ఙ్గపాణిరవిస్మితః||12||

బ్రహ్మాస్త్రస్య చ బ్రహ్మాస్త్రం వాయవ్యస్య చ పార్వతమ్
ఆగ్నేయస్య చ పార్జన్యం నైజం పాశుపతస్య చ||13||

మోహయిత్వా తు గిరిశం జృమ్భణాస్త్రేణ జృమ్భితమ్
బాణస్య పృతనాం శౌరిర్జఘానాసిగదేషుభిః||14||

స్కన్దః ప్రద్యుమ్నబాణౌఘైరర్ద్యమానః సమన్తతః
అసృగ్విముఞ్చన్గాత్రేభ్యః శిఖినాపక్రమద్రణాత్॥15॥

కుమ్భాణ్డకూపకర్ణశ్చ పేతతుర్ముషలార్దితౌ
దుద్రువుస్తదనీకని హతనాథాని సర్వతః॥16॥

విశీర్యమాణమ్స్వబలం దృష్ట్వా బాణోऽత్యమర్షితః
కృష్ణమభ్యద్రవత్సఙ్ఖ్యే రథీ హిత్వైవ సాత్యకిమ్॥17॥

ధనూంష్యాకృష్య యుగపద్బాణః పఞ్చశతాని వై
ఏకైకస్మిన్శరౌ ద్వౌ ద్వౌ సన్దధే రణదుర్మదః॥18॥

తాని చిచ్ఛేద భగవాన్ధనూంసి యుగపద్ధరిః
సారథిం రథమశ్వాంశ్చ హత్వా శఙ్ఖమపూరయత్॥19॥

తన్మాతా కోటరా నామ నగ్నా మక్తశిరోరుహా
పురోऽవతస్థే కృష్ణస్య పుత్రప్రాణరిరక్షయా॥20॥

తతస్తిర్యఙ్ముఖో నగ్నామనిరీక్షన్గదాగ్రజః
బాణశ్చ తావద్విరథశ్ఛిన్నధన్వావిశత్పురమ్॥21॥

విద్రావితే భూతగణే జ్వరస్తు త్రీశిరాస్త్రీపాత్
అభ్యధావత దాశార్హం దహన్నివ దిశో దశ॥22॥

అథ నారాయణః దేవః తం దృష్ట్వా వ్యసృజజ్జ్వరమ్
మాహేశ్వరో వైష్ణవశ్చ యుయుధాతే జ్వరావుభౌ॥23॥

మాహేశ్వరః సమాక్రన్దన్వైష్ణవేన బలార్దితః
అలబ్ధ్వాభయమన్యత్ర భీతో మాహేశ్వరో జ్వరః
శరణార్థీ హృషీకేశం తుష్టావ ప్రయతాఞ్జలిః॥24॥

జ్వర ఉవాచ
నమామి త్వానన్తశక్తిం పరేశమ్సర్వాత్మానం కేవలం జ్ఞప్తిమాత్రమ్
విశ్వోత్పత్తిస్థానసంరోధహేతుం యత్తద్బ్రహ్మ బ్రహ్మలిఙ్గమ్ప్రశాన్తమ్॥25॥

కాలో దైవం కర్మ జీవః స్వభావో ద్రవ్యం క్షేత్రం ప్రాణ ఆత్మా వికారః
తత్సఙ్ఘాతో బీజరోహప్రవాహస్త్వన్మాయైషా తన్నిషేధం ప్రపద్యే॥26॥

నానాభావైర్లీలయైవోపపన్నైర్దేవాన్సాధూన్లోకసేతూన్బిభర్షి
హంస్యున్మార్గాన్హింసయా వర్తమానాన్జన్మైతత్తే భారహారాయ భూమేః॥27॥

తప్తోऽహమ్తే తేజసా దుఃసహేన శాన్తోగ్రేణాత్యుల్బణేన జ్వరేణ
తావత్తాపో దేహినాం తేऽఙ్ఘ్రిమూలం నో సేవేరన్యావదాశానుబద్ధాః॥28॥

శ్రీభగవానువాచ
త్రిశిరస్తే ప్రసన్నోऽస్మి వ్యేతు తే మజ్జ్వరాద్భయమ్
యో నౌ స్మరతి సంవాదం తస్య త్వన్న భవేద్భయమ్॥29॥

ఇత్యుక్తోऽచ్యుతమానమ్య గతో మాహేశ్వరో జ్వరః
బాణస్తు రథమారూఢః ప్రాగాద్యోత్స్యఞ్జనార్దనమ్ ||30||

తతో బాహుసహస్రేణ నానాయుధధరోऽసురః
ముమోచ పరమక్రుద్ధో బాణాంశ్చక్రాయుధే నృప ||31||

తస్యాస్యతోऽస్త్రాణ్యసకృచ్చక్రేణ క్షురనేమినా
చిచ్ఛేద భగవాన్బాహూన్శాఖా ఇవ వనస్పతేః ||32||

బాహుషు ఛిద్యమానేషు బాణస్య భగవాన్భవః
భక్తానకమ్ప్యుపవ్రజ్య చక్రాయుధమభాషత ||33||

శ్రీరుద్ర ఉవాచ
త్వం హి బ్రహ్మ పరం జ్యోతిర్గూఢం బ్రహ్మణి వాఙ్మయే
యం పశ్యన్త్యమలాత్మాన ఆకాశమివ కేవలమ్ ||34||

నాభిర్నభోऽగ్నిర్ముఖమమ్బు రేతో
ద్యౌః శీర్షమాశాః శ్రుతిరఙ్ఘ్రిరుర్వీ
చన్ద్రో మనో యస్య దృగర్క ఆత్మా
అహం సముద్రో జఠరం భుజేన్ద్రః ||35||

రోమాణి యస్యౌషధయోऽమ్బువాహాః
కేశా విరిఞ్చో ధిషణా విసర్గః
ప్రజాపతిర్హృదయం యస్య ధర్మః
స వై భవాన్పురుషో లోకకల్పః ||36||

తవావతారోऽయమకుణ్ఠధామన్ధర్మస్య గుప్త్యై జగతో హితాయ
వయం చ సర్వే భవతానుభావితా విభావయామో భువనాని సప్త ||37||

త్వమేక ఆద్యః పురుషోऽద్వితీయస్తుర్యః స్వదృగ్ఘేతురహేతురీశః
ప్రతీయసేऽథాపి యథావికారం స్వమాయయా సర్వగుణప్రసిద్ధ్యై ||38||

యథైవ సూర్యః పిహితశ్ఛాయయా స్వయా
ఛాయాం చ రూపాణి చ సఞ్చకాస్తి
ఏవం గుణేనాపిహితో గుణాంస్త్వమ్
ఆత్మప్రదీపో గుణినశ్చ భూమన్ ||39||

యన్మాయామోహితధియః పుత్రదారగృహాదిషు
ఉన్మజ్జన్తి నిమజ్జన్తి ప్రసక్తా వృజినార్ణవే ||40||

దేవదత్తమిమం లబ్ధ్వా నృలోకమజితేన్ద్రియః
యో నాద్రియేత త్వత్పాదౌ స శోచ్యో హ్యాత్మవఞ్చకః ||41||

యస్త్వాం విసృజతే మర్త్య ఆత్మానం ప్రియమీశ్వరమ్
విపర్యయేన్ద్రియార్థార్థం విషమత్త్యమృతం త్యజన్ ||42||

అహం బ్రహ్మాథ విబుధా మునయశ్చామలాశయాః
సర్వాత్మనా ప్రపన్నాస్త్వామాత్మానం ప్రేష్ఠమీశ్వరమ్ ॥43॥

తం త్వా జగత్స్థిత్యుదయాన్తహేతుం
సమం ప్రసాన్తం సుహృదాత్మదైవమ్
అనన్యమేకం జగదాత్మకేతం
భవాపవర్గాయ భజామ దేవమ్ ॥44॥

అయం మమేష్టో దయితోఽనువర్తీ మయాభయం దత్తమముష్య దేవ
సమ్పాద్యతాం తద్భవతః ప్రసాదో యథా హి తే దైత్యపతౌ ప్రసాదః ॥45॥

శ్రీభగవానువాచ
యదాత్థ భగవంస్త్వం నః కరవామ ప్రియం తవ
భవతో యద్వ్యవసితం తన్మే సాధ్వనుమోదితమ్ ॥46॥

అవధ్యోఽయం మమాప్యేష వైరోచనిసుతోఽసురః
ప్రహ్లాదాయ వరో దత్తో న వధ్యో మే తవాన్వయః ॥47॥

దర్పోపశమనాయాస్య ప్రవృక్ణా బాహవో మయా
సూదితం చ బలం భూరి యచ్చ భారాయితం భువః ॥48॥

చత్వారోఽస్య భుజాః శిష్టా భవిష్యత్యజరామరః
పార్షదముఖ్యో భవతో న కుతశ్చిద్భయోఽసురః ॥49॥

ఇతి లబ్ధ్వాభయం కృష్ణం ప్రణమ్య శిరసాసురః
ప్రాద్యుమ్నిం రథమారోప్య సవధ్వో సముపానయత్ ॥50॥

అక్షౌహిణ్యా పరివృతం సువాసఃసమలఙ్కృతమ్
సపత్నీకం పురస్కృత్య యయౌ రుద్రానుమోదితః ॥51॥

స్వరాజధానీం సమలఙ్కృతాం ధ్వజైః
సతోరణైరుక్షితమార్గచత్వరామ్
వివేశ శఙ్ఖానకదున్దుభిస్వనైర్
అభ్యుద్యతః పౌరసుహృద్ద్విజాతిభిః ॥52॥

య ఏవం కృష్ణవిజయం శఙ్కరేణ చ సంయుగమ్
సంస్మరేత్ప్రాతరుత్థాయ న తస్య స్యాత్పరాజయః ॥53॥

అధ్యాయము – 64

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఏకదోపవనం రాజన్జగ్ముర్యదుకుమారకాః
విహర్తుం సామ్బప్రద్యుమ్న చారుభానుగదాదయః ॥1॥

క్రీడిత్వా సుచిరం తత్ర విచిన్వన్తః పిపాసితాః
జలం నిరుదకే కూపే దదృశుః సత్త్వమద్భుతమ్ ॥2॥

కృకలాసం గిరినిభం వీక్ష్య విస్మితమానసాః
తస్య చోద్ధరణే యత్నం చక్రుస్తే కృపయాన్వితాః ॥3॥

చర్మజైస్తాన్తవైః పాశైర్బద్ధ్వా పతితమర్భకాః
నాశక్నురన్సముద్ధర్తుం కృష్ణాయాచఖ్యురుత్సుకాః ॥4॥

తత్రాగత్యారవిన్దాక్షో భగవాన్విశ్వభావనః
వీక్ష్యోజ్జహార వామేన తం కరేణ స లీలయా ॥5॥

స ఉత్తమఃశ్లోకకరాభిమృష్టో విహాయ సద్యః కృకలాసరూపమ్
సన్తప్తచామీకరచారువర్ణః స్వర్గ్యద్భుతాలఙ్కరణామ్బరస్రక్ ॥6॥

పప్రచ్ఛ విద్వానపి తన్నిదానం జనేషు విఖ్యాపయితుం ముకున్దః
కస్త్వం మహాభాగ వరేణ్యరూపో దేవోత్తమం త్వాం గణయామి నూనమ్ ॥7॥

దశామిమాం వా కతమేన కర్మణా సమ్ప్రాపితోఽస్యతదర్హః సుభద్ర
ఆత్మానమాఖ్యాహి వివిత్సతాం నో యన్మన్యసే నః క్షమమత్ర వక్తుమ్ ॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి స్మ రాజా సమ్పృష్టః కృష్ణేనానన్తమూర్తినా
మాధవం ప్రణిపత్యాహ కిరీటేనార్కవర్చసా ॥9॥

నృగ ఉవాచ
నృగో నామ నరేన్ద్రోఽహమిక్ష్వాకుతనయః ప్రభో
దానిష్వాఖ్యాయమానేషు యది తే కర్ణమస్పృశమ్ ॥10॥

కిం ను తేఽవిదితం నాథ సర్వభూతాత్మసాక్షిణః
కాలేనావ్యాహతదృశో వక్ష్యేఽథాపి తవాజ్ఞయా ॥11॥

యావత్యః సికతా భూమేర్యావత్యో దివి తారకాః
యావత్యో వర్షధారాశ్చ తావతీరదదం స్మ గాః ॥12॥

పయస్వినీస్తరుణీః శీలరూప గుణోపపన్నాః కపిలా హేమసృఙ్గీః
న్యాయార్జితా రూప్యఖురాః సవత్సా దుకూలమాలాభరణా దదావహమ్ ॥13॥

స్వలఙ్కృతేభ్యో గుణశీలవద్భ్యః సీదత్కుటుమ్బేభ్య ఋతవ్రతేభ్యః
తపఃశ్రుతబ్రహ్మవదాన్యసద్భ్యః ప్రాదాం యువభ్యో ద్విజపుఙ్గవేభ్యః ॥14॥

గోభూహిరణ్యాయతనాశ్వహస్తినః కన్యాః సదాసీస్తిలరూప్యశయ్యాః
వాసాంసి రత్నాని పరిచ్ఛదాన్రథానిష్టం చ యజ్ఞైశ్చరితం చ పూర్తమ్ ॥15॥

కస్యచిద్ద్విజముఖ్యస్య భ్రష్టా గౌర్మమ గోధనే
సమ్పృక్తావిదుషా సా చ మయా దత్తా ద్విజాతయే ॥16॥

తాం నీయమానాం తత్స్వామీ దృష్ట్వోవాచ మమేతి తమ్
మమేతి పరిగ్రాహ్యాహ నృగో మే దత్తవానితి ॥17॥

విప్రౌ వివదమానౌ మాముచతుః స్వార్థసాధకౌ
భవాన్దాతాపహర్తేతి తచ్ఛ్రుత్వా మేఽభవద్భ్రమః ॥18॥

అనునీతావుభౌ విప్రౌ ధర్మకృచ్ఛ్రగతేన వై
గవాం లక్షం ప్రకృష్టానాం దాస్యామ్యేషా ప్రదీయతామ్ ॥19॥

భవన్తావనుగృహ్ణీతాం కిఙ్కరస్యావిజానతః
సముద్ధరతం మాం కృచ్ఛ్రాత్పతన్తం నిరయేఽశుచౌ ॥20॥

నాహం ప్రతీచ్ఛే వై రాజన్నిత్యుక్త్వా స్వామ్యపాక్రమత్
నాన్యద్గవామప్యయుతమిచ్ఛామీత్యపరో యయౌ ॥21॥

ఏతస్మిన్నన్తరే యామైర్దూతైర్నీతో యమక్షయమ్
యమేన పృష్టస్తత్రాహం దేవదేవ జగత్పతే ॥22॥

పూర్వం త్వమశుభం భుఙ్క్ష ఉతాహో నృపతే శుభమ్
నాన్తం దానస్య ధర్మస్య పశ్యే లోకస్య భాస్వతః ॥23॥

పూర్వం దేవాశుభం భుఞ్జ ఇతి ప్రాహ పతేతి సః
తావదద్రాక్షమాత్మానం కృకలాసం పతన్ప్రభో ॥24॥

బ్రహ్మణ్యస్య వదాన్యస్య తవ దాసస్య కేశవ
స్మృతిర్నాద్యాపి విధ్వస్తా భవత్సన్దర్శనార్థినః ॥25॥

స త్వం కథం మమ విభోఽక్షిపథః పరాత్మా
యోగేశ్వరః శ్రుతిదృశామలహృద్విభావ్యః
సాక్షాదధోక్షజ ఉరువ్యసనాన్ధబుద్ధేః
స్యాన్మేఽనుదృశ్య ఇహ యస్య భవాపవర్గః ॥26॥

దేవదేవ జగన్నాథ గోవిన్ద పురుషోత్తమ
నారాయణ హృషీకేశ పుణ్యశ్లోకాచ్యుతావ్యయ ॥27॥

అనుజానీహి మాం కృష్ణ యాన్తం దేవగతిం ప్రభో
యత్ర క్వాపి సతశ్చేతో భూయాన్మే త్వత్పదాస్పదమ్ ॥28॥

నమస్తే సర్వభావాయ బ్రహ్మణేఽనన్తశక్తయే
కృష్ణాయ వాసుదేవాయ యోగానాం పతయే నమః ॥29॥

ఇత్యుక్త్వా తం పరిక్రమ్య పాదౌ స్పృష్ట్వా స్వమౌలినా
అనుజ్ఞాతో విమానాగ్ర్యమారుహత్పశ్యతాం నృణామ్ ॥30॥

కృష్ణః పరిజనం ప్రాహ భగవాన్దేవకీసుతః
బ్రహ్మణ్యదేవో ధర్మాత్మా రాజన్యాననుశిక్షయన్ ॥31॥

దుర్జరం బత బ్రహ్మస్వం భుక్తమగ్నేర్మనాగపి
తేజీయసోఽపి కిముత రాజ్ఞాం ఈశ్వరమానినామ్ ॥32॥

నాహం హాలాహలం మన్యే విషం యస్య ప్రతిక్రియా
బ్రహ్మస్వం హి విషం ప్రోక్తం నాస్య ప్రతివిధిర్భువి ||33||

హినస్తి విషమత్తారం వహ్నిరద్భిః ప్రశామ్యతి
కులం సమూలం దహతి బ్రహ్మస్వారణిపావకః ||34||

బ్రహ్మస్వం దురనుజ్ఞాతం భుక్తం హన్తి త్రిపూరుషమ్
ప్రసహ్య తు బలాద్భుక్తం దశ పూర్వాన్దశాపరాన్ ||35||

రాజానో రాజలక్ష్మ్యాన్ధా నాత్మపాతం విచక్షతే
నిరయం యేఽభిమన్యన్తే బ్రహ్మస్వం సాధు బాలిశాః ||36||

గృహ్ణన్తి యావతః పాంశూన్క్రన్దతామశ్రుబిన్దవః
విప్రాణాం హృతవృత్తీనామ్వదాన్యానాం కుటుమ్బినామ్ ||37||

రాజానో రాజకుల్యాశ్చ తావతోఽబ్దాన్నిరఙ్కుశాః
కుమ్భీపాకేషు పచ్యన్తే బ్రహ్మదాయాపహారిణః ||38||

స్వదత్తాం పరదత్తాం వా బ్రహ్మవృత్తిం హరేచ్చ యః
షష్టివర్షసహస్రాణి విష్ఠాయాం జాయతే కృమిః ||39||

న మే బ్రహ్మధనం భూయాద్యద్గృధ్వాల్పాయుషో నరాః
పరాజితాశ్చ్యుతా రాజ్యాద్భవన్త్యుద్వేజినోఽహయః ||40||

విప్రం కృతాగసమపి నైవ ద్రుహ్యత మామకాః
ఘ్నన్తం బహు శపన్తం వా నమస్కురుత నిత్యశః ||41||

యథాహం ప్రణమే విప్రాననుకాలం సమాహితః
తథా నమత యూయం చ యోఽన్యథా మే స దణ్డభాక్ ||42||

బ్రాహ్మణార్థో హ్యపహృతో హర్తారం పాతయత్యధః
అజానన్తమపి హ్యేనం నృగం బ్రాహ్మణగౌరివ ||43||

ఏవం విశ్రావ్య భగవాన్ముకున్దో ద్వారకౌకసః
పావనః సర్వలోకానాం వివేశ నిజమన్దిరమ్ ||44||

అధ్యాయము – 65

శ్రీశుక ఉవాచ
బలభద్రః కురుశ్రేష్ఠ భగవాన్రథమాస్థితః
సుహృద్దిదృక్షురుత్కణ్ఠః ప్రయయౌ నన్దగోకులమ్ ||1||

పరిష్వక్తశ్చిరోత్కణ్ఠైర్గోపైర్గోపీభిరేవ చ
రామోఽభివాద్య పితరావాశీర్భిరభినన్దితః ||2||

చిరం నః పాహి దాశార్హ సానుజో జగదీశ్వరః
ఇత్యారోప్యాఙ్కమాలిఙ్గ్య నేత్రైః సిషిచతుర్జలైః ||3||

గోపవృద్ధాంశ్చ విధివద్యవిష్ఠై రభివన్దితః
యథావయో యథాసఖ్యం యథాసమ్బన్ధమాత్మనః॥4॥

సముపేత్యాథ గోపాలాన్హాస్యహస్తగ్రహాదిభిః
విశ్రాన్తమ్సుఖమాసీనం పప్రచ్ఛుః పర్యుపాగతాః॥5॥

పృష్టాశ్చానామయం స్వేషు ప్రేమగద్గదయా గిరా
కృష్ణే కమలపత్రాక్షే సన్న్యస్తాఖిలరాధసః॥6॥

కచ్చిన్నో బాన్ధవా రామ సర్వే కుశలమాసతే
కచ్చిత్స్మరథ నో రామ యూయం దారసుతాన్వితాః॥7॥

దిష్ట్యా కంసో హతః పాపో దిష్ట్యా ముక్తాః సుహృజ్జనాః
నిహత్య నిర్జిత్య రిపూన్దిష్ట్యా దుర్గం సమాశ్రితాః॥8॥

గోప్యో హసన్త్యః పప్రచ్ఛూ రామసన్దర్శనాదృతాః
కచ్చిదాస్తే సుఖం కృష్ణః పురస్త్రీజనవల్లభః॥9॥

కచ్చిత్స్మరతి వా బన్ధూన్పితరం మాతరం చ సః
అప్యసౌ మాతరం ద్రష్టుం సకృదప్యాగమిష్యతి
అపి వా స్మరతేऽస్మాకమనుసేవాం మహాభుజః॥10॥

మాతరం పితరం భ్రాతౄన్పతీన్పుత్రాన్స్వసౄనపి
యదర్థే జహిమ దాశార్హ దుస్త్యజాన్స్వజనాన్ప్రభో॥11॥

తా నః సద్యః పరిత్యజ్య గతః సఞ్ఛిన్నసౌహృదః
కథం ను తాదృశం స్త్రీభిర్న శ్రద్ధీయేత భాషితమ్॥12॥

కథం ను గృహ్ణన్త్యనవస్థితాత్మనో
వచః కృతఘ్నస్య బుధాః పురస్త్రియః
గృహ్ణన్తి వై చిత్రకథస్య సున్దర
స్మితావలోకోచ్ఛ్వసితస్మరాతురాః॥13॥

కిం నస్తత్కథయా గోప్యః కథాః కథయతాపరాః
యాత్యస్మాభిర్వినా కాలో యది తస్య తథైవ నః॥14॥

ఇతి ప్రహసితం శౌరేర్జల్పితం చారువీక్షితమ్
గతిం ప్రేమపరిష్వఙ్గం స్మరన్త్యో రురుదుః స్త్రియః॥15॥

సఙ్కర్షణస్తాః కృష్ణస్య సన్దేశైర్హృదయంగమైః
సాన్త్వయామాస భగవాన్నానానునయకోవిదః॥16॥

ద్వౌ మాసౌ తత్ర చావాత్సీన్మధుం మాధవం ఏవ చ
రామః క్షపాసు భగవాన్గోపీనాం రతిమావహన్॥17॥

పూర్ణచన్ద్రకలామృష్టే కౌముదీగన్ధవాయునా
యమునోపవనే రేమే సేవితే స్త్రీగణైర్వృతః॥18॥

వరుణప్రేషితా దేవీ వారుణీ వృక్షకోటరాత్
పతన్తీ తద్వనం సర్వం స్వగన్ధేనాధ్యవాసయత్॥19॥

తం గన్ధం మధుధారాయా వాయునోపహృతం బలః
ఆఘ్రాయోపగతస్తత్ర లలనాభిః సమం పపౌ॥20॥

ఉపగీయమానో గన్ధర్వైర్వనితాశోభిమణ్డలే
రేమే కరేణుయూథేశో మాహేన్ద్ర ఇవ వారణః॥21॥

నేదుర్దున్దుభయో వ్యోమ్ని వవృషుః కుసుమైర్ముదా
గన్ధర్వా మునయో రామం తద్వీర్యైరీడిరే తదా॥22॥

ఉపగీయమానచరితో వనితాభిర్హలాయుధ
వనేషు వ్యచరత్క్షీవో మదవిహ్వలలోచనః॥23॥

స్రగ్వ్యేకకుణ్డలో మత్తో వైజయన్త్యా చ మాలయా
బిభ్రత్స్మితముఖామ్భోజం స్వేదప్రాలేయభూషితమ్॥24॥

స ఆజుహావ యమునాం జలక్రీడార్థమీశ్వరః
నిజం వాక్యమనాదృత్య మత్త ఇత్యాపగాం బలః
అనాగతాం హలాగ్రేణ కుపితో విచకర్ష హ॥25॥

పాపే త్వం మామవజ్ఞాయ యన్నాయాసి మయాహుతా
నేష్యే త్వాం లాఙ్గలాగ్రేణ శతధా కామచారిణీమ్॥26॥

ఏవం నిర్భర్త్సితా భీతా యమునా యదునన్దనమ్
ఉవాచ చకితా వాచం పతితా పాదయోర్నృప॥27॥

రామ రామ మహాబాహో న జానే తవ విక్రమమ్
యస్యైకాంశేన విధృతా జగతీ జగతః పతే॥28॥

పరం భావం భగవతో భగవన్మామజానతీమ్
మోక్తుమర్హసి విశ్వాత్మన్ప్రపన్నాం భక్తవత్సల॥29॥

తతో వ్యముఞ్చద్యమునాం యాచితో భగవాన్బలః
విజగాహ జలం స్త్రీభిః కరేణుభిరివేభరాట్॥30॥

కామం విహృత్య సలిలాదుత్తీర్ణాయాసీతామ్బరే
భూషణాని మహార్హాణి దదౌ కాన్తిః శుభాం స్రజమ్॥31॥

వసిత్వా వాససీ నీలే మాలాం ఆముచ్య కాఞ్చనీమ్
రేయే స్వలఙ్కృతో లిప్తో మాహేన్ద్ర ఇవ వారణః॥32॥

అద్యాపి దృశ్యతే రాజన్యమునాకృష్టవర్త్మనా
బలస్యానన్తవీర్యస్య వీర్యం సూచయతీవ హి॥33॥

ఏవం సర్వా నిశా యాతా ఏకేవ రమతో వ్రజే

రామస్యాక్షిప్తచిత్తస్య మాధుర్యైర్వ్రజయోషితామ్॥34॥

అధ్యాయము – 66

శ్రీశుక ఉవాచ
నన్దవ్రజం గతే రామే కరూషాధిపతిర్నృప
వాసుదేవోఽహమిత్యజ్ఞో దూతం కృష్ణాయ ప్రాహిణోత్॥1॥

త్వం వాసుదేవో భగవానవతీర్ణో జగత్పతిః
ఇతి ప్రస్తోభితో బాలైర్మేన ఆత్మానమచ్యుతమ్॥2॥

దూతం చ ప్రాహిణోన్మన్దః కృష్ణాయావ్యక్తవర్త్మనే
ద్వారకాయాం యథా బాలో నృపో బాలకృతోఽబుధః॥3॥

దూతస్తు ద్వారకామేత్య సభాయామాస్థితం ప్రభుమ్
కృష్ణం కమలపత్రాక్షం రాజసన్దేశమబ్రవీత్॥4॥

వాసుదేవోఽవతీర్ణోఽహమేక ఏవ న చాపరః
భూతానామనుకమ్పార్థం త్వం తు మిథ్యాభిధాం త్యజ॥5॥

యాని త్వమస్మచ్చిహ్నాని మౌఢ్యాద్బిభర్షి సాత్వత
త్యక్త్వైహి మాం త్వం శరణం నో చేద్దేహి మమాహవమ్॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ
కత్థనం తదుపాకర్ణ్య పౌణ్డ్రకస్యాల్పమేధసః
ఉగ్రసేనాదయః సభ్యా ఉచ్చకైర్జహసుస్తదా॥7॥

ఉవాచ దూతం భగవాన్పరిహాసకథామను
ఉత్స్రక్ష్యే మూఢ చిహ్నాని యైస్త్వమేవం వికత్థసే॥8॥

ముఖం తదపిధాయాజ్ఞ కఙ్కగృధ్రవటైర్వృతః
శయిష్యసే హతస్తత్ర భవితా శరణం శునామ్॥9॥

ఇతి దూతస్తమాక్షేపం స్వామినే సర్వమాహరత్
కృష్ణోఽపి రథమాస్థాయ కాశీముపజగామ హ॥10॥

పౌణ్డ్రకోఽపి తదుద్యోగముపలభ్య మహారథః
అక్షౌహిణీభ్యాం సంయుక్తో నిశ్చక్రామ పురాద్ద్రుతమ్॥11॥

తస్య కాశీపతిర్మిత్రం పార్ష్ణిగ్రాహోఽన్వయాన్నృప
అక్షౌహిణీభిస్తిసృభిరపశ్యత్పౌణ్డ్రకం హరిః॥12॥

శఙ్ఖార్యసిగదాశార్ఙ్గ శ్రీవత్సాద్యుపలక్షితమ్
బిభ్రాణం కౌస్తుభమణిం వనమాలావిభూషితమ్॥13॥

కౌశేయవాససీ పీతే వసానం గరుడధ్వజమ్
అమూల్యమౌల్యాభరణం స్ఫురన్మకరకుణ్డలమ్॥14॥

దృష్ట్వా తమాత్మనస్తుల్యం వేషం కృత్రిమమాస్థితమ్
యథా నటం రఙ్గగతం విజహాస భృశం హరిః॥15॥

శూలైర్గదాభిః పరిఘైః శక్త్యృష్టిప్రాసతోమరైః
అసిభిః పట్టిశైర్బాణైః ప్రాహరన్నరయో హరిమ్॥16॥

కృష్ణస్తు తత్పౌణ్డ్రకకాశిరాజయోర్
బలం గజస్యన్దనవాజిపత్తిమత్
గదాసిచక్రేషుభిరార్దయద్భృశం
యథా యుగాన్తే హుతభుక్పృథక్ప్రజాః॥17॥

ఆయోధనం తద్రథవాజికుఞ్జర ద్విపత్ఖరోష్ట్రైరరిణావఖణ్డితైః
బభౌ చితం మోదవహం మనస్వినామాక్రీడనం భూతపతేరివోల్బణమ్॥18॥

అథాహ పౌణ్డ్రకం శౌరిర్భో భో పౌణ్డ్రక యద్భవాన్
దూతవాక్యేన మామాహ తాన్యస్త్రణ్యుత్సృజామి తే॥19॥

త్యాజయిష్యేఽభిధానం మే యత్త్వయాజ్ఞ మృషా ధృతమ్
వ్రజామి శరనం తేఽద్య యది నేచ్ఛామి సంయుగమ్॥20॥

ఇతి క్షిప్త్వా శితైర్బాణైర్విరథీకృత్య పౌణ్డ్రకమ్
శిరోఽవృశ్చద్రథాఙ్గేన వజ్రేణేన్ద్రో యథా గిరేః॥21॥

తథా కాశీపతేః కాయాచ్ఛిర ఉత్కృత్య పత్రిభిః
న్యపాతయత్కాశీపుర్యాం పద్మకోశమివానిలః॥22॥

ఏవం మత్సరిణమ్హత్వా పౌణ్డ్రకం ససఖం హరిః
ద్వారకామావిశత్సిద్ధైర్గీయమానకథామృతః॥23॥

స నిత్యం భగవద్ధ్యాన ప్రధ్వస్తాఖిలబన్ధనః
బిభ్రాణశ్చ హరే రాజన్స్వరూపం తన్మయోఽభవత్॥24॥

శిరః పతితమాలోక్య రాజద్వారే సకుణ్డలమ్
కిమిదం కస్య వా వక్త్రమితి సంశిశిరే జనాః॥25॥

రాజ్ఞః కాశీపతేర్జ్ఞాత్వా మహిష్యః పుత్రబాన్ధవాః
పౌరాశ్చ హా హతా రాజన్నాథ నాథేతి ప్రారుదన్॥26॥

సుదక్షిణస్తస్య సుతః కృత్వా సంస్థావిధిం పతేః
నిహత్య పితృహన్తారం యాస్యామ్యపచితిం పితుః॥27॥

ఇత్యాత్మనాభిసన్ధాయ సోపాధ్యాయో మహేశ్వరమ్
సుదక్షిణోఽర్చయామాస పరమేణ సమాధినా॥28॥

ప్రీతోఽవిముక్తే భగవాంస్తస్మై వరమదాద్విభుః
పితృహన్తృవధోపాయం స వవ్రే వరమీప్సితమ్॥29॥

దక్షిణాగ్నిం పరిచర బ్రాహ్మణైః సమమృత్విజమ్
అభిచారవిధానేన స చాగ్నిః ప్రమథైర్వృతః ||30||

సాధయిష్యతి సఙ్కల్పమబ్రహ్మణ్యే ప్రయోజితః
ఇత్యాదిష్టస్తథా చక్రే కృష్ణాయాభిచరన్వ్రతీ ||31||

తతోఽగ్నిరుత్థితః కుణ్డాన్మూర్తిమానతిభీషణః
తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రురఙ్గారోద్గారిలోచనః ||32||

దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీదణ్డ కఠోరాస్యః స్వజిహ్వయా
ఆలిహన్సృక్వణీ నగ్నో విధున్వంస్త్రిశిఖం జ్వలత్ ||33||

పద్భ్యాం తాలప్రమాణాభ్యాం కమ్పయన్నవనీతలమ్
సోఽభ్యధావద్వృతో భూతైర్ద్వారకాం ప్రదహన్దిశః ||34||

తమాభిచారదహనమాయాన్తం ద్వారకౌకసః
విలోక్య తత్రసుః సర్వే వనదాహే మృగా యథా ||35||

అక్షైః సభాయాం క్రీడన్తం భగవన్తం భయాతురాః
త్రాహి త్రాహి త్రిలోకేశ వహ్నేః ప్రదహతః పురమ్ ||36||

శ్రుత్వా తజ్జనవైక్లవ్యం దృష్ట్వా స్వానాం చ సాధ్వసమ్
శరణ్యః సమ్ప్రహస్యాహ మా భైష్టేత్యవితాస్మ్యహమ్ ||37||

సర్వస్యాన్తర్బహిఃసాక్షీ కృత్యాం మాహేశ్వరీం విభుః
విజ్ఞాయ తద్విఘాతార్థం పార్శ్వస్థం చక్రమాదిశత్ ||38||

తత్సూర్యకోటిప్రతిమం సుదర్శనం జాజ్వల్యమానం ప్రలయానలప్రభమ్
స్వతేజసా ఖం కకుభోఽథ రోదసీ చక్రం ముకున్దాస్త్రం అథాగ్నిమార్దయత్ ||39||

కృత్యానలః ప్రతిహతః స రథాఙ్గపాణేర్
అస్త్రౌజసా స నృప భగ్నముఖో నివృత్తః
వారాణసీం పరిసమేత్య సుదక్షిణం తం
సర్త్విగ్జనం సమదహత్స్వకృతోఽభిచారః ||40||

చక్రం చ విష్ణోస్తదనుప్రవిష్టం వారానసీం సాట్టసభాలయాపణామ్
సగోపురాట్టాలకకోష్ఠసఙ్కులాం సకోశహస్త్యశ్వరథాన్నశాలినీమ్ ||41||

దగ్ధ్వా వారాణసీం సర్వాం విష్ణోశ్చక్రం సుదర్శనమ్
భూయః పార్శ్వముపాతిష్ఠత్కృష్ణస్యాక్లిష్టకర్మణః ||42||

య ఏనం శ్రావయేన్మర్త్య ఉత్తమఃశ్లోకవిక్రమమ్
సమాహితో వా శృణుయాత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ||43||

అధ్యాయము – 67

శ్రీరాజోవాచ

భుయోఽహం శ్రోతుమిచ్ఛామి రామస్యాద్భుతకర్మణః
అనన్తస్యాప్రమేయస్య యదన్యత్కృతవాన్ప్రభుః ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ
నరకస్య సఖా కశ్చిద్ద్వివిదో నామ వానరః
సుగ్రీవసచివః సోఽథ భ్రాతా మైన్దస్య వీర్యవాన్ ॥2॥

సఖ్యుః సోఽపచితిం కుర్వన్వానరో రాష్ట్రవిప్లవమ్
పురగ్రామాకరాన్ఘోషానదహద్వహ్నిముత్సృజన్ ॥3॥

క్వచిత్స శైలానుత్పాట్య తైర్దేశాన్సమచూర్ణయత్
ఆనర్తాన్సుతరామేవ యత్రాస్తే మిత్రహా హరిః ॥4॥

క్వచిత్సముద్రమధ్యస్థో దోర్భ్యాముత్క్షిప్య తజ్జలమ్
దేశాన్నాగాయుతప్రాణో వేలాకూలే న్యమజ్జయత్ ॥5॥

ఆశ్రమానృషిముఖ్యానాం కృత్వా భగ్నవనస్పతీన్
అదూషయచ్ఛకృన్మూత్రైరగ్నీన్వైతానికాన్ఖలః ॥6॥

పురుషాన్యోషితో దృప్తః క్ష్మాభృద్ద్రోణీగుహాసు సః
నిక్షిప్య చాప్యధాచ్ఛైలైః పేశష్కారీవ కీటకమ్ ॥7॥

ఏవం దేశాన్విప్రకుర్వన్దూషయంశ్చ కులస్త్రియః
శ్రుత్వా సులలితం గీతం గిరిం రైవతకం యయౌ ॥8॥

తత్రాపశ్యద్యదుపతిం రామం పుష్కరమాలినమ్
సుదర్శనీయసర్వాఙ్గం లలనాయూథమధ్యగమ్ ॥9॥

గాయన్తం వారుణీం పీత్వా మదవిహ్వలలోచనమ్
విభ్రాజమానం వపుషా ప్రభిన్నమివ వారణమ్ ॥10॥

దుష్టః శాఖామృగః శాఖామారూఢః కమ్పయన్ద్రుమాన్
చక్రే కిలకిలాశబ్దమాత్మానం సమ్ప్రదర్శయన్ ॥11॥

తస్య ధార్ష్ట్యం కపేర్వీక్ష్య తరుణ్యో జాతిచాపలాః
హాస్యప్రియా విజహసుర్బలదేవపరిగ్రహాః ॥12॥

తా హేలయామాస కపిర్భ్రూక్షేపైర్సమ్ముఖాదిభిః
దర్శయన్స్వగుదం తాసాం రామస్య చ నిరీక్షితః ॥13॥

తం గ్రావ్ణా ప్రాహరత్క్రుద్ధో బలః ప్రహరతాం వరః
స వఞ్చయిత్వా గ్రావాణం మదిరాకలశం కపిః ॥14॥

గృహీత్వా హేలయామాస ధూర్తస్తం కోపయన్హసన్
నిర్భిద్య కలశం దుష్టో వాసాంస్యాస్ఫాలయద్బలమ్
కదర్థీకృత్య బలవాన్విప్రచక్రే మదోద్ధతః ॥15॥

తం తస్యావినయం దృష్ట్వా దేశాంశ్చ తదుపద్రుతాన్
క్రుద్ధో ముషలమాదత్త హలం చారిజిఘాంసయా ॥16॥

ద్వివిదోఽపి మహావీర్యః శాలముద్యమ్య పాణినా
అభ్యేత్య తరసా తేన బలం మూర్ధన్యతాడయత్ ॥17॥

తం తు సఙ్కర్షణో మూర్ధ్ని పతన్తమచలో యథా
ప్రతిజగ్రాహ బలవాన్సునన్దేనాహనచ్చ తమ్ ॥18॥

మూషలాహతమస్తిష్కో విరేజే రక్తధారయా
గిరిర్యథా గైరికయా ప్రహారం నానుచిన్తయన్ ॥19॥

పునరన్యం సముత్క్షిప్య కృత్వా నిష్పత్రమోజసా
తేనాహనత్సుసఙ్క్రుద్ధస్తం బలః శతధాచ్ఛినత్ ॥20॥

తతోఽన్యేన రుషా జఘ్నే తం చాపి శతధాచ్ఛినత్ ॥21॥

ఏవం యుధ్యన్భగవతా భగ్నే భగ్నే పునః పునః
ఆకృష్య సర్వతో వృక్షాన్నిర్వృక్షమకరోద్వనమ్ ॥22॥

తతోఽముఞ్చచ్ఛిలావర్షం బలస్యోపర్యమర్షితః
తత్సర్వం చూర్ణయాం ఆస లీలయా ముషలాయుధః ॥23॥

స బాహూ తాలసఙ్కాశౌ ముష్టీకృత్య కపీశ్వరః
ఆసాద్య రోహిణీపుత్రం తాభ్యాం వక్షస్యరూరుజత్ ॥24॥

యాదవేన్ద్రోఽపి తం దోర్భ్యాం త్యక్త్వా ముషలలాఙ్గలే
జత్రావభ్యర్దయత్క్రుద్ధః సోఽపతద్రుధిరం వమన్ ॥25॥

చకమ్పే తేన పతతా సటఙ్కః సవనస్పతిః
పర్వతః కురుశార్దూల వాయునా నౌరివామ్భసి ॥26॥

జయశబ్దో నమఃశబ్దః సాధు సాధ్వితి చామ్బరే
సురసిద్ధమునీన్ద్రాణామాసీత్కుసుమవర్షిణామ్ ॥27॥

ఏవం నిహత్య ద్వివిదం జగద్వ్యతికరావహమ్
సంస్తూయమానో భగవాన్జనైః స్వపురమావిశత్ ॥28॥

అధ్యాయము – 68

శ్రీశుక ఉవాచ
దుర్యోధనసుతాం రాజన్లక్ష్మణాం సమితింజయః
స్వయంవరస్థామహరత్సామ్బో జామ్బవతీసుతః ॥1॥

కౌరవాః కుపితా ఊచుర్దుర్వినీతోఽయమర్భకః
కదర్థీకృత్య నః కన్యామకామామహరద్బలాత్ ॥2॥

బధ్నీతేమం దుర్వినీతం కిం కరిష్యన్తి వృష్ణయః
యేఽస్మత్ప్రసాదోపచితాం దత్తాం నో భుఞ్జతే మహీమ్ ॥3॥

నిగృహీతం సుతం శ్రుత్వా యద్యేష్యన్తీహ వృష్ణయః
భగ్నదర్పాః శమం యాన్తి ప్రాణా ఇవ సుసంయతాః ॥4॥

ఇతి కర్ణః శలో భూరిర్యజ్ఞకేతుః సుయోధనః
సామ్బమారేభిరే యోద్ధుం కురువృద్ధానుమోదితాః ॥5॥

దృష్ట్వానుధావతః సామ్బో ధార్తరాష్ట్రాన్మహారథః
ప్రగృహ్య రుచిరం చాపం తస్థౌ సింహ ఇవైకలః ॥6॥

తం తే జిఘృక్షవః క్రుద్ధాస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి భాషిణః
ఆసాద్య ధన్వినో బాణైః కర్ణాగ్రణ్యః సమాకిరన్ ॥7॥

సోఽపవిద్ధః కురుశ్రేష్ఠ కురుభిర్యదునన్దనః
నామృష్యత్తదచిన్త్యార్భః సింహ క్షుద్రమృగైరివ ॥8॥

విస్ఫూర్జ్య రుచిరం చాపం సర్వాన్వివ్యాధ సాయకైః
కర్ణాదీన్షడ్రథాన్వీరస్తావద్భిర్యుగపత్పృథక్ ॥9॥

చతుర్భిశ్చతురో వాహానేకైకేన చ సారథీన్
రథినశ్చ మహేష్వాసాంస్తస్య తత్తేఽభ్యపూజయన్ ॥10॥

తం తు తే విరథం చక్రుశ్చత్వారశ్చతురో హయాన్
ఏకస్తు సారథిం జఘ్నే చిచ్ఛేదణ్యః శరాసనమ్ ॥11॥

తం బద్ధ్వా విరథీకృత్య కృచ్ఛ్రేణ కురవో యుధి
కుమారం స్వస్య కన్యాం చ స్వపురం జయినోఽవిశన్ ॥12॥

తచ్ఛ్రుత్వా నారదోక్తేన రాజన్సఞ్జాతమన్యవః
కురూన్ప్రత్యుద్యమం చక్రురుగ్రసేనప్రచోదితాః ॥13॥

సాన్త్వయిత్వా తు తాన్రామః సన్నద్ధాన్వృష్ణిపుఙ్గవాన్
నైచ్ఛత్కురూణాం వృష్ణీనాం కలిం కలిమలాపహః ॥14॥

జగామ హాస్తినపురం రథేనాదిత్యవర్చసా
బ్రాహ్మణైః కులవృద్ధైశ్చ వృతశ్చన్ద్ర ఇవ గ్రహైః ॥15॥

గత్వా గజాహ్వయం రామో బాహ్యోపవనమాస్థితః
ఉద్ధవం ప్రేషయామాస ధృతరాష్ట్రం బుభుత్సయా ॥16॥

సోఽభివన్ద్యామ్బికాపుత్రం భీష్మం ద్రోణం చ బాహ్లికమ్
దుర్యోధనం చ విధివద్రామమాగతం అబ్రవీత్ ॥17॥

తేఽతిప్రీతాస్తమాకర్ణ్య ప్రాప్తం రామం సుహృత్తమమ్
తమర్చయిత్వాభియయుః సర్వే మఙ్గలపాణయః ॥18॥

తం సఙ్గమ్య యథాన్యాయం గామర్ఘ్యం చ న్యవేదయన్
తేషాం యే తత్ప్రభావజ్ఞాః ప్రణేముః శిరసా బలమ్ ॥19॥

బన్ధూన్కుశలినః శ్రుత్వా పృష్ట్వా శివమనామయమ్
పరస్పరమథో రామో బభాషేఽవిక్లవం వచః ॥20॥

ఉగ్రసేనః క్షితేశేశో యద్వ ఆజ్ఞాపయత్ప్రభుః
తదవ్యగ్రధియః శ్రుత్వా కురుధ్వమవిలమ్బితమ్ ॥21॥

యద్యూయం బహవస్త్వేకం జిత్వాధర్మేణ ధార్మికమ్
అబధ్నీతాథ తన్మృష్యే బన్ధూనామైక్యకామ్యయా ॥22॥

వీర్యశౌర్యబలోన్నద్ధమాత్మశక్తిసమం వచః
కురవో బలదేవస్య నిశమ్యోచుః ప్రకోపితాః ॥23॥

అహో మహచ్చిత్రమిదం కాలగత్యా దురత్యయా
ఆరురుక్షత్యుపానద్వై శిరో ముకుటసేవితమ్ ॥24॥

ఏతే యౌనేన సమ్బద్ధాః సహశయ్యాసనాశనాః
వృష్ణయస్తుల్యతాం నీతా అస్మద్దత్తనృపాసనాః ॥25॥

చామరవ్యజనే శఙ్ఖమాతపత్రం చ పాణ్డురమ్
కిరీటమాసనం శయ్యాం భుఞ్జతేఽస్మదుపేక్షయా ॥26॥

అలం యదూనాం నరదేవలాఞ్ఛనైర్దాతుః ప్రతీపైః ఫణినామివామృతమ్
యేఽస్మత్ప్రసాదోపచితా హి యాదవా ఆజ్ఞాపయన్త్యద్య గతత్రపా బత ॥27॥

కథమిన్ద్రోఽపి కురుభిర్భీష్మద్రోణార్జునాదిభిః
అదత్తమవరున్ధీత సింహగ్రస్తమివోరణః ॥28॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
జన్మబన్ధుశ్రీయోన్నద్ధ మదాస్తే భరతర్షభ
ఆశ్రావ్య రామం దుర్వాచ్యమసభ్యాః పురమావిశన్ ॥29॥

దృష్ట్వా కురూనాం దౌఃశీల్యం శ్రుత్వావాచ్యాని చాచ్యుతః
అవోచత్కోపసంరబ్ధో దుష్ప్రేక్ష్యః ప్రహసన్ముహుః ॥30॥

నూనం నానామదోన్నద్ధాః శాన్తిం నేచ్ఛన్త్యసాధవః
తేషాం హి ప్రశమో దణ్డః పశూనాం లగుడో యథా ॥31॥

అహో యదూన్సుసంరబ్ధాన్కృష్ణం చ కుపితం శనైః
సాన్త్వయిత్వాహమేతేషాం శమమిచ్ఛన్నిహాగతః ॥32॥

త ఇమే మన్దమతయః కలహాభిరతాః ఖలాః
తం మామవజ్ఞాయ ముహుర్దుర్భాషాన్మానినోఽబ్రువన్ ॥33॥

నోగ్రసేనః కిల విభుర్భోజవృష్ణ్యన్ధకేశ్వరః

శక్రాదయో లోకపాలా యస్యాదేశానువర్తినః॥34॥

సుధర్మాక్రమ్యతే యేన పారిజాతోఽమరాఙ్ఘ్రిపః
ఆనీయ భుజ్యతే సోఽసౌ న కిలాధ్యాసనార్హణః॥35॥

యస్య పాదయుగం సాక్షాచ్ఛ్రీరుపాస్తేఽఖిలేశ్వరీ
స నార్హతి కిల శ్రీశో నరదేవపరిచ్ఛదాన్॥36॥

యస్యాఙ్ఘ్రిపఙ్కజరజోఽఖిలలోకపాలైర్
మౌల్యుత్తమైర్ధృతముపాసితతీర్థతీర్థమ్
బ్రహ్మా భవోఽహమపి యస్య కలాః కలాయాః
శ్రీశ్చోద్వహేమ చిరమస్య నృపాసనం క్వ॥37॥

భుఞ్జతే కురుభిర్దత్తం భూఖణ్డం వృష్ణయః కిల
ఉపానహః కిల వయం స్వయం తు కురవః శిరః॥38॥

అహో ఐశ్వర్యమత్తానాం మత్తానామివ మానినామ్
అసమ్బద్ధా గిరో రుక్షాః కః సహేతానుశాసితా॥39॥

అద్య నిష్కౌరవం పృథ్వీం కరిష్యామీత్యమర్షితః
గృహీత్వా హలముత్తస్థౌ దహన్నివ జగత్త్రయమ్॥40॥

లాఙ్గలాగ్రేణ నగరముద్విదార్య గజాహ్వయమ్
విచకర్ష స గఙ్గాయాం ప్రహరిష్యన్నమర్షితః॥41॥

జలయానమివాఘూర్ణం గఙ్గాయాం నగరం పతత్
ఆకృష్యమాణమాలోక్య కౌరవాః జాతసమ్భ్రమాః॥42॥

తమేవ శరణం జగ్ముః సకుటుమ్బా జిజీవిషవః
సలక్ష్మణం పురస్కృత్య సామ్బం ప్రాఞ్జలయః ప్రభుమ్॥43॥

రామ రామాఖిలాధార ప్రభావం న విదామ తే
మూఢానాం నః కుబుద్ధీనాం క్షన్తుమర్హస్యతిక్రమమ్॥44॥

స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయానాం త్వమేకో హేతుర్నిరాశ్రయః
లోకాన్క్రీడనకానీశ క్రీడతస్తే వదన్తి హి॥45॥

త్వమేవ మూర్ధ్నీదమనన్త లీలయా భూమణ్డలం బిభర్షి సహస్రమూర్ధన్
అన్తే చ యః స్వాత్మనిరుద్ధవిశ్వః శేషేఽద్వితీయః పరిశిష్యమాణః॥46॥

కోపస్తేఽఖిలశిక్షార్థం న ద్వేషాన్న చ మత్సరాత్
బిభ్రతో భగవన్సత్త్వం స్థితిపాలనతత్పరః॥47॥

నమస్తే సర్వభూతాత్మన్సర్వశక్తిధరావ్యయ
విశ్వకర్మన్నమస్తేఽస్తు త్వాం వయం శరణం గతాః॥48॥

శ్రీశుక ఉవాచ

ఏవం ప్రపన్నైః సంవిగ్నైర్వేపమానాయనైర్బలః
ప్రసాదితః సుప్రసన్నో మా భైష్టేత్యభయం దదౌ ॥49॥

దుర్యోధనః పారిబర్హం కుఞ్జరాన్షష్టిహాయనాన్
దదౌ చ ద్వాదశశతాన్యయుతాని తురఙ్గమాన్ ॥50॥

రథానాం షట్సహస్రాణి రౌక్మాణాం సూర్యవర్చసామ్
దాసీనాం నిష్కకణ్ఠీనాం సహస్రం దుహితృవత్సలః ॥51॥

ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వం భగవాన్సాత్వతర్షభః
ససుతః సస్నుషః ప్రాయాత్సుహృద్భిరభినన్దితః ॥52॥

తతః ప్రవిష్టః స్వపురం హలాయుధః
సమేత్య బన్ధూననురక్తచేతసః
శశంస సర్వం యదుపుఙ్గవానాం
మధ్యే సభాయాం కురుషు స్వచేష్టితమ్ ॥53॥

అద్యాపి చ పురం హ్యేతత్సూచయద్రామవిక్రమమ్
సమున్నతం దక్షిణతో గఙ్గాయామనుదృశ్యతే ॥54॥

అధ్యాయము – 69

శ్రీశుక ఉవాచ
నరకం నిహతం శ్రుత్వా తథోద్వాహం చ యోషితామ్
కృష్ణేనైకేన బహ్వీనాం తద్దిదృక్షుః స్మ నారదః ॥1॥

చిత్రం బతైతదేకేన వపుషా యుగపత్పృథక్
గృహేషు ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రియ ఏక ఉదావహత్ ॥2॥

ఇత్యుత్సుకో ద్వారవతీం దేవర్షిర్ద్రష్టుమాగమత్
పుష్పితోపవనారామ ద్విజాలికులనాదితామ్ ॥3॥

ఉత్ఫుల్లేన్దీవరామ్భోజ కహ్లారకుముదోత్పలైః
ఛురితేషు సరఃసూచ్చైః కూజితాం హంససారసైః ॥4॥

ప్రాసాదలక్షైర్నవభిర్జుష్టాం స్ఫాటికరాజతైః
మహామరకతప్రఖ్యైః స్వర్ణరత్నపరిచ్ఛదైః ॥5॥

విభక్తరథ్యాపథచత్వరాపణైః శాలాసభాభీ రుచిరాం సురాలయైః
సంసిక్తమార్గాఙ్గనవీథిదేహలీం పతత్పతాకధ్వజవారితాతపామ్ ॥6॥

తస్యామన్తఃపురం శ్రీమదర్చితం సర్వధిష్ణ్యపైః
హరేః స్వకౌశలం యత్ర త్వష్ట్రా కార్త్స్న్యేన దర్శితమ్ ॥7॥

తత్ర షోడశభిః సద్మ సహస్రైః సమలఙ్కృతమ్
వివేశైకతోమం శౌరేః పత్నీనాం భవనం మహత్ ॥8॥

విష్టబ్ధం విద్రుమస్తమ్భైర్వైదూర్యఫలకోత్తమైః
ఇన్ద్రనీలమయైః కుడ్యైర్జగత్యా చాహతత్విషా ॥9॥

వితానైర్నిర్మితైస్త్వష్ట్రా ముక్తాదామవిలమ్బిభిః
దాన్తైరాసనపర్యఙ్కైర్మణ్యుత్తమపరిష్కృతైః ॥10॥

దాసీభిర్నిష్కకణ్ఠీభిః సువాసోభిరలఙ్కృతమ్
పుమ్భిః సకఞ్చుకోష్ణీష సువస్త్రమణికుణ్డలైః ॥11॥

రత్నప్రదీపనికరద్యుతిభిర్నిరస్త ధ్వాన్తం విచిత్రవలభీషు శిఖణ్డినోఽఙ్గ
నృత్యన్తి యత్ర విహితాగురుధూపమక్షైర్నిర్యాన్తమీక్ష్య ఘనబుద్ధయ ఉన్నదన్తః ॥12॥

తస్మిన్సమానగుణరూపవయఃసువేష
దాసీసహస్రయుతయానుసవం గృహిణ్యా
విప్రో దదర్శ చమరవ్యజనేన రుక్మ
దణ్డేన సాత్వతపతిం పరివీజయన్త్యా ॥13॥

తం సన్నిరీక్ష్య భగవాన్సహసోత్థితశ్రీ
పర్యఙ్కతః సకలధర్మభృతాం వరిష్ఠః
ఆనమ్య పాదయుగలం శిరసా కిరీట
జుష్టేన సాఞ్జలిరవీవిశదాసనే స్వే ॥14॥

తస్యావనిజ్య చరణౌ తదపః స్వమూర్ధ్నా
బిభ్రజ్జగద్గురుతమోఽపి సతాం పతిర్హి
బ్రహ్మణ్యదేవ ఇతి యద్గుణనామ యుక్తం
తస్యైవ యచ్చరణశౌచమశేషతీర్థమ్ ॥15॥

సమ్పూజ్య దేవఋషివర్యమృషిః పురాణో
నారాయణో నరసఖో విధినోదితేన
వాణ్యాభిభాష్య మితయామృతమిష్టయా తం
ప్రాహ ప్రభో భగవతే కరవామ హే కిమ్ ॥16॥

శ్రీనారద ఉవాచ
నైవాద్భుతం త్వయి విభోఽఖిలలోకనాథే
మైత్రీ జనేషు సకలేషు దమః ఖలానామ్
నిఃశ్రేయసాయ హి జగత్స్థితిరక్షణాభ్యాం
స్వైరావతార ఉరుగాయ విదామ సుష్ఠు ॥17॥

దృష్టం తవాఙ్ఘ్రియుగలం జనతాపవర్గం
బ్రహ్మాదిభిర్హృది విచిన్త్యమగాధబోధైః
సంసారకూపపతితోత్తరణావలమ్బం
ధ్యాయంశ్చరామ్యనుగృహాణ యథా స్మృతిః స్యాత్ ॥18॥

తతోఽన్యదావిశద్గేహం కృష్ణపత్న్యాః స నారదః
యోగేశ్వరేశ్వరస్యాఙ్గ యోగమాయావివిత్సయా ॥19॥

దీవ్యన్తమక్షైస్తత్రాపి ప్రియయా చోద్ధవేన చ
పూజితః పరయా భక్త్యా ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః ॥20॥

పృష్టశ్చావిదుషేవాసౌ కదాయాతో భవానితి
క్రియతే కిం ను పూర్ణానామపూర్ణైరస్మదాదిభిః ॥21॥

అథాపి బ్రూహి నో బ్రహ్మన్జన్మైతచ్ఛోభనం కురు
స తు విస్మిత ఉత్థాయ తూష్ణీమన్యదగాద్గృహమ్ ॥22॥

తత్రాప్యచష్ట గోవిన్దం లాలయన్తం సుతాన్శిశూన్
తతోఽన్యస్మిన్గృహేఽపశ్యన్మజ్జనాయ కృతోద్యమమ్ ॥23॥

జుహ్వన్తం చ వితానాగ్నీన్యజన్తం పఞ్చభిర్మఖైః
భోజయన్తం ద్విజాన్క్వాపి భుఞ్జానమవశేషితమ్ ॥24॥

క్వాపి సన్ధ్యాముపాసీనం జపన్తం బ్రహ్మ వాగ్యతమ్
ఏకత్ర చాసిచర్మాభ్యాం చరన్తమసివర్త్మసు ॥25॥

అశ్వైర్గజై రథైః క్వాపి విచరన్తం గదాగ్రజమ్
క్వచిచ్ఛయానం పర్యఙ్కే స్తూయమానం చ వన్దిభిః ॥26॥

మన్త్రయన్తం చ కస్మింశ్చిన్మన్త్రిభిశ్చోద్ధవాదిభిః
జలక్రీడారతం క్వాపి వారముఖ్యాబలావృతమ్ ॥27॥

కుత్రచిద్ద్విజముఖ్యేభ్యో దదతం గాః స్వలఙ్కృతాః
ఇతిహాసపురాణాని శృణ్వన్తం మఙ్గలాని చ ॥28॥

హసన్తం హాసకథయా కదాచిత్ప్రియయా గృహే
క్వాపి ధర్మం సేవమానమర్థకామౌ చ కుత్రచిత్ ॥29॥

ధ్యాయన్తమేకమాసీనం పురుషం ప్రకృతేః పరమ్
శుశ్రూషన్తం గురూన్క్వాపి కామైర్భోగైః సపర్యయా ॥30॥

కుర్వన్తం విగ్రహం కైశ్చిత్సన్ధిం చాన్యత్ర కేశవమ్
కుత్రాపి సహ రామేణ చిన్తయన్తం సతాం శివమ్ ॥31॥

పుత్రాణాం దుహితౄణాం చ కాలే విధ్యుపయాపనమ్
దారైర్వరైస్తత్సదృశైః కల్పయన్తం విభూతిభిః ॥32॥

ప్రస్థాపనోపనయనైరపత్యానాం మహోత్సవాన్
వీక్ష్య యోగేశ్వరేశస్య యేషాం లోకా విసిస్మిరే ॥33॥

యజన్తం సకలాన్దేవాన్క్వాపి క్రతుభిరూర్జితైః
పూర్తయన్తం క్వచిద్ధర్మం కూర్పారామమఠాదిభిః ॥34॥

చరన్తం మృగయాం క్వాపి హయమారుహ్య సైన్ధవమ్
ఘ్నన్తం తత్ర పశూన్మేధ్యాన్పరీతం యదుపుఙ్గవైః ॥35॥

అవ్యక్తలిఙ్గం ప్రకృతిష్వన్తఃపురగృహాదిషు
క్వచిచ్చరన్తం యోగేశం తత్తద్భావబుభుత్సయా ॥36॥

అథోవాచ హృషీకేశం నారదః ప్రహసన్నివ
యోగమాయోదయం వీక్ష్య మానుషీమీయుషో గతిమ్ ॥37॥

విదామ యోగమాయాస్తే దుర్దర్శా అపి మాయినామ్
యోగేశ్వరాత్మన్నిర్భాతా భవత్పాదనిషేవయా ॥38॥

అనుజానీహి మాం దేవ లోకాంస్తే యశసాప్లుతాన్
పర్యటామి తవోద్గాయన్లీలా భువనపావనీః ॥39॥

శ్రీభగవానువాచ
బ్రహ్మన్ధర్మస్య వక్తాహం కర్తా తదనుమోదితా
తచ్ఛిక్షయన్లోకమిమమాస్థితః పుత్ర మా ఖిదః ॥40॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాచరన్తం సద్ధర్మాన్పావనాన్గృహమేధినామ్
తమేవ సర్వగేహేషు సన్తమేకం దదర్శ హ ॥41॥

కృష్ణస్యానన్తవీర్యస్య యోగమాయామహోదయమ్
ముహుర్దృష్ట్వా ఋషిరభూద్విస్మితో జాతకౌతుకః ॥42॥

ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనా
సమ్యక్సభాజితః ప్రీతస్తమేవానుస్మరన్యయౌ ॥43॥

ఏవం మనుష్యపదవీమనువర్తమానో నారాయణోఽఖిలభవాయ గృహీతశక్తిః
రేమేఽఙ్గ షోడశసహస్రవరాఙ్గనానాం సవ్రీడసౌహృదనిరీక్షణహాసజుష్టః ॥44॥

యానీహ విశ్వవిలయోద్భవవృత్తిహేతుః
కర్మాణ్యనన్యవిషయాణి హరీశ్చకార
యస్త్వఙ్గ గాయతి శృణోత్యనుమోదతే వా
భక్తిర్భవేద్భగవతి హ్యపవర్గమార్గే ॥45॥

అధ్యాయము – 70

శ్రీశుక ఉవాచ
అథోషస్యుపవృత్తాయాం కుక్కుటాన్కూజతోఽశపన్
గృహీతకణ్ఠ్యః పతిభిర్మాధవ్యో విరహాతురాః ॥1॥

వయాంస్యరోరువన్కృష్ణం బోధయన్తీవ వన్దినః
గాయత్స్వలిష్వనిద్రాణి మన్దారవనవాయుభిః ॥2॥

ముహూర్తం తం తు వైదర్భీ నామృష్యదతిశోభనమ్
పరిరమ్భణవిశ్లేషాత్ప్రియబాహ్వన్తరం గతా ॥3॥

బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్థాయ వార్యుపస్పృశ్య మాధవః
దధ్యౌ ప్రసన్నకరణ ఆత్మానం తమసః పరమ్ ॥4॥

ఏకం స్వయంజ్యోతిరనన్యమవ్యయం స్వసంస్థయా నిత్యనిరస్తకల్మషమ్
బ్రహ్మాఖ్యమస్యోద్భవనాశహేతుభిః స్వశక్తిభిర్లక్షితభావనిర్వృతిమ్ ॥5॥

అథాప్లుతోఽమ్భస్యమలే యథావిధి
క్రియాకలాపం పరిధాయ వాససీ
చకార సన్ధ్యోపగమాది సత్తమో
హుతానలో బ్రహ్మ జజాప వాగ్యతః ॥6॥

ఉపస్థాయార్కముద్యన్తం తర్పయిత్వాత్మనః కలాః
దేవానృషీన్పితౄన్వృద్ధాన్విప్రానభ్యర్చ్య చాత్మవాన్ ॥7॥

ధేనూనాం రుక్మశృఙ్గీనాం సాధ్వీనాం మౌక్తికస్రజామ్
పయస్వినీనాం గృష్టీనాం సవత్సానాం సువాససామ్ ॥8॥

దదౌ రూప్యఖురాగ్రాణాం క్షౌమాజినతిలైః సహ
అలఙ్కృతేభ్యో విప్రేభ్యో బద్వం బద్వం దినే దినే ॥9॥

గోవిప్రదేవతావృద్ధ గురూన్భూతాని సర్వశః
నమస్కృత్యాత్మసమ్భూతీర్మఙ్గలాని సమస్పృశత్ ॥10॥

ఆత్మానం భూషయామాస నరలోకవిభూషణమ్
వాసోభిర్భూషణైః స్వీయైర్దివ్యస్రగనులేపనైః ॥11॥

అవేక్ష్యాజ్యం తథాదర్శం గోవృషద్విజదేవతాః
కామాంశ్చ సర్వవర్ణానాం పౌరాన్తఃపురచారిణామ్
ప్రదాప్య ప్రకృతీః కామైః ప్రతోష్య ప్రత్యనన్దత ॥12॥

సంవిభజ్యాగ్రతో విప్రాన్స్రక్తామ్బూలానులేపనైః
సుహృదః ప్రకృతీర్దారానుపాయుఙ్క్త తతః స్వయమ్ ॥13॥

తావత్సూత ఉపానీయ స్యన్దనం పరమాద్భుతమ్
సుగ్రీవాద్యైర్హయైర్యుక్తం ప్రణమ్యావస్థితోఽగ్రతః ॥14॥

గృహీత్వా పాణినా పాణీ సారథేస్తమథారుహత్
సాత్యక్యుద్ధవసంయుక్తః పూర్వాద్రిమివ భాస్కరః ॥15॥

ఈక్షితోఽన్తఃపురస్త్రీణాం సవ్రీడప్రేమవీక్షితైః
కృచ్ఛ్రాద్విసృష్టో నిరగాజ్జాతహాసో హరన్మనః ॥16॥

సుధర్మాఖ్యాం సభాం సర్వైర్వృష్ణిభిః పరివారితః
ప్రావిశద్యన్నివిష్టానాం న సన్త్యఙ్గ షడూర్మయః ॥17॥

తత్రోపవిస్తః పరమాసనే విభుర్బభౌ స్వభాసా కకుభోఽవభాసయన్
వృతో నృసింహైర్యదుభిర్యదూత్తమో యథోడురాజో దివి తారకాగణైః ॥18॥

తత్రోపమన్త్రిణో రాజన్నానాహోస్యరసైర్విభుమ్
ఉపతస్థుర్నటాచార్యా నర్తక్యస్తాణ్డవైః పృథక్॥19॥

మృదఙ్గవీణామురజ వేణుతాలదరస్వనైః
ననృతుర్జగుస్తుష్టువుశ్చ సూతమాగధవన్దినః॥20॥

తత్రాహుర్బ్రాహ్మణాః కేచిదాసీనా బ్రహ్మవాదినః
పూర్వేషాం పుణ్యయశసాం రాజ్ఞాం చాకథయన్కథాః॥21॥

తత్రైకః పురుషో రాజన్నాగతోఽపూర్వదర్శనః
విజ్ఞాపితో భగవతే ప్రతీహారైః ప్రవేశితః॥22॥

స నమస్కృత్య కృష్ణాయ పరేశాయ కృతాఞ్జలిః
రాజ్ఞామావేదయద్దుఃఖం జరాసన్ధనిరోధజమ్॥23॥

యే చ దిగ్విజయే తస్య సన్నతిం న యయుర్నృపాః
ప్రసహ్య రుద్ధాస్తేనాసన్నయుతే ద్వే గిరివ్రజే॥24॥

రాజాన ఊచుః
కృష్ణ కృష్ణాప్రమేయాత్మన్ప్రపన్నభయభఞ్జన
వయం త్వాం శరణం యామో భవభీతాః పృథగ్ధియః॥25॥

లోకో వికర్మనిరతః కుశలే ప్రమత్తః
కర్మణ్యయం త్వదుదితే భవదర్చనే స్వే
యస్తావదస్య బలవానిహ జీవితాశాం
సద్యశ్ఛినత్త్యనిమిషాయ నమోఽస్తు తస్మై॥26॥

లోకే భవాఞ్జగదినః కలయావతీర్ణః
సద్రక్షణాయ ఖలనిగ్రహణాయ చాన్యః
కశ్చిత్త్వదీయమతియాతి నిదేశమీశ
కిం వా జనః స్వకృతమృచ్ఛతి తన్న విద్మః॥27॥

స్వప్నాయితం నృపసుఖం పరతన్త్రమీశ
శశ్వద్భయేన మృతకేన ధురం వహామః
హిత్వా తదాత్మని సుఖం త్వదనీహలభ్యం
క్లిశ్యామహేఽతికృపణాస్తవ మాయయేహ॥28॥

తన్నో భవాన్ప్రణతశోకహరాఙ్ఘ్రియుగ్మో
బద్ధాన్వియుఙ్క్ష్వ మగధాహ్వయకర్మపాశాత్
యో భూభుజోఽయుతమతఙ్గజవీర్యమేకో
బిభ్రద్రురోధ భవనే మృగరాడివావీః॥29॥

యో వై త్వయా ద్వినవకృత్వ ఉదాత్తచక్ర
భగ్నో మృధే ఖలు భవన్తమనన్తవీర్యమ్
జిత్వా నృలోకనిరతం సకృదూఢదర్పో
యుష్మత్ప్రజా రుజతి నోఽజిత తద్విధేహి॥30॥

దూత ఉవాచ
ఇతి మాగధసంరుద్ధా భవద్దర్శనకఙ్క్షిణః
ప్రపన్నాః పాదమూలం తే దీనానాం శం విధీయతామ్ ||31||

శ్రీశుక ఉవాచ
రాజదూతే బ్రువత్యేవం దేవర్షిః పరమద్యుతిః
బిభ్రత్పిఙ్గజటాభారం ప్రాదురాసీద్యథా రవిః ||32||

తం దృష్ట్వా భగవాన్కృష్ణః సర్వలోకేశ్వరేశ్వరః
వవన్ద ఉత్థితః శీర్ష్ణా ససభ్యః సానుగో ముదా ||33||

సభాజయిత్వా విధివత్కృతాసనపరిగ్రహమ్
బభాషే సునృతైర్వాక్యైః శ్రద్ధయా తర్పయన్మునిమ్ ||34||

అపి స్విదద్య లోకానాం త్రయాణామకుతోభయమ్
నను భూయాన్భగవతో లోకాన్పర్యటతో గుణః ||35||

న హి తేऽవిదితం కిఞ్చిల్లోకేష్వీశ్వరకర్తృషు
అథ పృచ్ఛామహే యుష్మాన్పాణ్డవానాం చికీర్షితమ్ ||36||

శ్రీనారద ఉవాచ
దృష్టా మాయా తే బహుశో దురత్యయా మాయా విభో విశ్వసృజశ్చ మాయినః
భూతేషు భూమంశ్చరతః స్వశక్తిభిర్వహ్నేరివ చ్ఛన్నరుచో న మేऽద్భుతమ్ ||37||

తవేహితం కోऽర్హతి సాధు వేదితుం స్వమాయయేదం సృజతో నియచ్ఛతః
యద్విద్యమానాత్మతయావభాసతే తస్మై నమస్తే స్వవిలక్షణాత్మనే ||38||

జీవస్య యః సంసరతో విమోక్షణం న జానతోऽనర్థవహాచ్ఛరీరతః
లీలావతారైః స్వయశః ప్రదీపకం ప్రాజ్వాలయత్త్వా తమహం ప్రపద్యే ||39||

అథాప్యాశ్రావయే బ్రహ్మ నరలోకవిడమ్బనమ్
రాజ్ఞః పైతృష్వస్రేయస్య భక్తస్య చ చికీర్షితమ్ ||40||

యక్ష్యతి త్వాం మఖేన్ద్రేణ రాజసూయేన పాణ్డవః
పారమేష్ఠ్యకామో నృపతిస్తద్భవాననుమోదతామ్ ||41||

తస్మిన్దేవ క్రతువరే భవన్తం వై సురాదయః
దిదృక్షవః సమేష్యన్తి రాజానశ్చ యశస్వినః ||42||

శ్రవణాత్కీర్తనాద్ధ్యానాత్పూయన్తేऽన్తేవసాయినః
తవ బ్రహ్మమయస్యేశ కిముతేక్షాభిమర్శినః ||43||

యస్యామలం దివి యశః ప్రథితం రసాయాం
భూమౌ చ తే భువనమఙ్గల దిగ్వితానమ్
మన్దాకినీతి దివి భోగవతీతి చాధో
గఙ్గేతి చేహ చరణామ్బు పునాతి విశ్వమ్ ||44||

శ్రీశుక ఉవాచ
తత్ర తేష్వాత్మపక్షేష్వ గృణత్సు విజిగీషయా
వాచః పేశైః స్మయన్భృత్యముద్ధవం ప్రాహ కేశవః ||45 ||

శ్రీభగవానువాచ
త్వం హి నః పరమం చక్షుః సుహృన్మన్త్రార్థతత్త్వవిత్
అథాత్ర బ్రూహ్యనుష్ఠేయం శ్రద్దధ్మః కరవామ తత్ ||46 ||

ఇత్యుపామన్త్రితో భర్త్రా సర్వజ్ఞేనాపి ముగ్ధవత్
నిదేశం శిరసాధాయ ఉద్ధవః ప్రత్యభాషత ||47 ||

అధ్యాయము – 71

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్య దేవఋషేరుద్ధవోఽబ్రవీత్
సభ్యానాం మతమాజ్ఞాయ కృష్ణస్య చ మహామతిః ||1 ||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
యదుక్తమృషినా దేవ సాచివ్యం యక్ష్యతస్త్వయా
కార్యం పైతృష్వస్రేయస్య రక్షా చ శరణైషిణామ్ ||2 ||

యష్టవ్యమ్రాజసూయేన దిక్చక్రజయినా విభో
అతో జరాసుతజయ ఉభయార్థో మతో మమ ||3 ||

అస్మాకం చ మహానర్థో హ్యేతేనైవ భవిష్యతి
యశశ్చ తవ గోవిన్ద రాజ్ఞో బద్ధాన్విముఞ్చతః ||4 ||

స వై దుర్విషహో రాజా నాగాయుతసమో బలే
బలినామపి చాన్యేషాం భీమం సమబలం వినా ||5 ||

ద్వైరథే స తు జేతవ్యో మా శతాక్షౌహిణీయుతః
బ్రాహ్మణ్యోఽభ్యర్థితో విప్రైర్న ప్రత్యాఖ్యాతి కర్హిచిత్ ||6 ||

బ్రహ్మవేషధరో గత్వా తం భిక్షేత వృకోదరః
హనిష్యతి న సన్దేహో ద్వైరథే తవ సన్నిధౌ ||7 ||

నిమిత్తం పరమీశస్య విశ్వసర్గనిరోధయోః
హిరణ్యగర్భః శర్వశ్చ కాలస్యారూపిణస్తవ ||8 ||

గాయన్తి తే విశదకర్మ గృహేషు దేవ్యో
రాజ్ఞాం స్వశత్రువధమాత్మవిమోక్షణం చ
గోప్యశ్చ కుఞ్జరపతేర్జనకాత్మజాయాః
పిత్రోశ్చ లబ్ధశరణా మునయో వయం చ ||9 ||

జరాసన్ధవధః కృష్ణ భూర్యర్థాయోపకల్పతే
ప్రాయః పాకవిపాకేన తవ చాభిమతః క్రతుః ||10 ||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుద్ధవవచో రాజన్సర్వతోభద్రమచ్యుతమ్
దేవర్షిర్యదువృద్ధాశ్చ కృష్ణశ్చ ప్రత్యపూజయన్||11||

అథాదిశత్ప్రయాణాయ భగవాన్దేవకీసుతః
భృత్యాన్దారుకజైత్రాదీననుజ్ఞాప్య గురూన్విభుః||12||

నిర్గమయ్యావరోధాన్స్వాన్ససుతాన్సపరిచ్ఛదాన్
సఙ్కర్షణమనుజ్ఞాప్య యదురాజం చ శత్రుహన్
సూతోపనీతం స్వరథమారుహద్గరుడధ్వజమ్||13||

తతో రథద్విపభటసాదినాయకైః
కరాలయా పరివృత ఆత్మసేనయా
మృదఙ్గభేర్యానకశఙ్ఖగోముఖైః
ప్రఘోషఘోషితకకుభో నిరక్రమత్||14||

నృవాజికాఞ్చనశిబికాభిరచ్యుతం సహాత్మజాః పతిమను సువ్రతా యయుః
వరామ్బరాభరణవిలేపనస్రజః సుసంవృతా నృభిరసిచర్మపాణిభిః||15||

నరోష్ట్రగోమహిషఖరాశ్వతర్యనః
కరేణుభిః పరిజనవారయోషితః
స్వలఙ్కృతాః కటకుటికమ్బలామ్బరాద్య
ఉపస్కరా యయురధియుజ్య సర్వతః||16||

బలం బృహద్ధ్వజపటఛత్రచామరైర్
వరాయుధాభరణకిరీటవర్మభిః
దివాంశుభిస్తుములరవం బభౌ రవేర్
యథార్ణవః క్షుభితతిమిఙ్గిలోర్మిభిః||17||

అథో మునిర్యదుపతినా సభాజితః ప్రణమ్య తం హృది విదధద్విహాయసా
నిశమ్య తద్వ్యవసితమాహృతార్హణో ముకున్దసన్దరశననిర్వృతేన్ద్రియః||18||

రాజదూతమువాచేదం భగవాన్ప్రీణయన్గిరా
మా భైష్ట దూత భద్రం వో ఘాతయిష్యామి మాగధమ్||19||

ఇత్యుక్తః ప్రస్థితో దూతో యథావదవదన్నృపాన్
తేऽపి సన్దర్శనం శౌరేః ప్రత్యైక్షన్యన్ముముక్షవః||20||

ఆనర్తసౌవీరమరూంస్తీర్త్వా వినశనం హరిః
గిరీన్నదీరతీయాయ పురగ్రామవ్రజాకరాన్||21||

తతో దృషద్వతీం తీర్త్వా ముకున్దోऽథ సరస్వతీమ్
పఞ్చాలానథ మత్స్యాంశ్చ శక్రప్రస్థమథాగమత్||22||

తముపాగతమాకర్ణ్య ప్రీతో దుర్దర్శనం నృణామ్
అజాతశత్రుర్నిరగాత్సోపధ్యాయః సుహృద్వృతః||23||

గీతవాదిత్రఘోషేణ బ్రహ్మఘోషేణ భూయసా
అభ్యయాత్స హృషీకేశం ప్రాణాః ప్రాణమివాదృతః ॥24॥

దృష్ట్వా విక్లిన్నహృదయః కృష్ణం స్నేహేన పాణ్డవః
చిరాద్దృష్టం ప్రియతమం సస్వజేఽథ పునః పునః ॥25॥

దోర్భ్యాం పరిష్వజ్య రమామలాలయం ముకున్దగాత్రం నృపతిర్హతాశుభః
లేభే పరాం నిర్వృతిమశ్రులోచనో హృష్యత్తనుర్విస్మృతలోకవిభ్రమః ॥26॥

తం మాతులేయం పరిరభ్య నిర్వృతో భీమః స్మయన్ప్రేమజలాకులేన్ద్రియః
యమౌ కిరీటీ చ సుహృత్తమం ముదా ప్రవృద్ధబాష్పాః పరిరేభిరేఽచ్యుతమ్ ॥27॥

అర్జునేన పరిష్వక్తో యమాభ్యామభివాదితః
బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్కృత్య వృద్ధేభ్యశ్చ యథార్హతః
మానినో మానయామాస కురుసృఞ్జయకైకయాన్ ॥28॥

సూతమాగధగన్ధర్వా వన్దినశ్చోపమన్త్రిణః
మృదఙ్గశఙ్ఖపటహ వీణాపణవగోముఖైః
బ్రాహ్మణాశ్చారవిన్దాక్షం తుష్టువుర్ననృతుర్జగుః ॥29॥

ఏవం సుహృద్భిః పర్యస్తః పుణ్యశ్లోకశిఖామణిః
సంస్తూయమానో భగవాన్వివేశాలఙ్కృతం పురమ్ ॥30॥

సంసిక్తవర్త్మ కరిణాం మదగన్ధతోయైశ్
చిత్రధ్వజైః కనకతోరణపూర్ణకుమ్భైః
మృష్టాత్మభిర్నవదుకూలవిభూషణస్రగ్
గన్ధైర్నృభిర్యువతిభిశ్చ విరాజమానమ్ ॥31॥

ఉద్దీప్తదీపబలిభిః ప్రతిసద్మ జాల
నిర్యాతధూపరుచిరం విలసత్పతాకమ్
మూర్ధన్యహేమకలశై రజతోరుశృఙ్గైర్
జుష్టం దదర్శ భవనైః కురురాజధామ ॥32॥

ప్రాప్తం నిశమ్య నరలోచనపానపాత్రమ్
ఔత్సుక్యవిశ్లథితకేశదుకూలబన్ధాః
సద్యో విసృజ్య గృహకర్మ పతీంశ్చ తల్పే
ద్రష్టుం యయుర్యువతయః స్మ నరేన్ద్రమార్గే ॥33॥

తస్మిన్సుసఙ్కుల ఇభాశ్వరథద్విపద్భిః
కృష్ణమ్సభార్యముపలభ్య గృహాధిరూఢాః
నార్యో వికీర్య కుసుమైర్మనసోపగుహ్య
సుస్వాగతం విదధురుత్స్మయవీక్షితేన ॥34॥

ఊచుః స్త్రియః పథి నిరీక్ష్య ముకున్దపత్నీస్
తారా యథోడుపసహాః కిమకార్యమూభిః
యచ్చక్షుషాం పురుషమౌలిరుదారహాస

లీలావలోకకలయోత్సవమాతనోతి ॥35॥

తత్ర తత్రోపసఙ్గమ్య పౌరా మఙ్గలపాణయః
చక్రుః సపర్యాం కృష్ణాయ శ్రేణీముఖ్యా హతైనసః ॥36॥

అన్తఃపురజనైః ప్రీత్యా ముకున్దః ఫుల్లలోచనైః
ససమ్భ్రమైరభ్యుపేతః ప్రావిశద్రాజమన్దిరమ్ ॥37॥

పృథా విలోక్య భ్రాత్రేయం కృష్ణం త్రిభువనేశ్వరమ్
ప్రీతాత్మోత్థాయ పర్యఙ్కాత్సస్నుషా పరిషస్వజే ॥38॥

గోవిన్దం గృహమానీయ దేవదేవేశమాదృతః
పూజాయాం నావిదత్కృత్యం ప్రమోదోపహతో నృపః ॥39॥

పితృస్వసుర్గురుస్త్రీణాం కృష్ణశ్చక్రేఽభివాదనమ్
స్వయం చ కృష్ణయా రాజన్భగిన్యా చాభివన్దితః ॥40॥

శ్వశ్రువా సఞ్చోదితా కృష్ణా కృష్ణపత్నీశ్చ సర్వశః
ఆనర్చ రుక్మిణీం సత్యాం భద్రాం జామ్బవతీం తథా ॥41॥

కాలిన్దీం మిత్రవిన్దాం చ శైబ్యాం నాగ్నజితీం సతీమ్
అన్యాశ్చాభ్యాగతా యాస్తు వాసఃస్రఙ్మణ్డనాదిభిః ॥42॥

సుఖం నివాసయామాస ధర్మరాజో జనార్దనమ్
ససైన్యం సానుగామత్యం సభార్యం చ నవం నవమ్ ॥43॥

తర్పయిత్వా ఖాణ్డవేన వహ్నిం ఫాల్గునసంయుతః
మోచయిత్వా మయం యేన రాజ్ఞే దివ్యా సభా కృతా ॥44॥

ఉవాస కతిచిన్మాసాన్రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షయా
విహరన్రథమారుహ్య ఫాల్గునేన భటైర్వృతః ॥45॥

అధ్యాయము – 72

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏకదా తు సభామధ్య ఆస్థితో మునిభిర్వృతః
బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైర్భ్రాతృభిశ్చ యుధిష్ఠిరః ॥1॥

ఆచార్యైః కులవృద్ధైశ్చ జ్ఞాతిసమ్బన్ధిబాన్ధవైః
శృణ్వతామేవ చైతేషామాభాష్యేదమువాచ హ ॥2॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ
క్రతురాజేన గోవిన్ద రాజసూయేన పావనీః
యక్ష్యే విభూతీర్భవతస్తత్సమ్పాదయ నః ప్రభో ॥3॥

త్వత్పాదుకే అవిరతం పరి యే చరన్తి
ధ్యాయన్త్యభద్రనశనే శుచయో గృణన్తి

విన్దన్తి తే కమలనాభ భవాపవర్గమ్
ఆశాసతే యది త ఆశిష ఈశ నాన్యే॥4॥

తద్దేవదేవ భవతశ్చరణారవిన్ద
సేవానుభావమిహ పశ్యతు లోక ఏషః
యే త్వాం భజన్తి న భజన్త్యుత వోభయేషాం
నిష్ఠాం ప్రదర్శయ విభో కురుసృఞ్జయానామ్॥5॥

న బ్రహ్మణః స్వపరభేదమతిస్తవ స్యాత్
సర్వాత్మనః సమదృశః స్వసుఖానుభూతేః
సంసేవతాం సురతరోరివ తే ప్రసాదః
సేవానురూపముదయో న విపర్యయోఽత్ర॥6॥

శ్రీభగవానువాచ
సమ్యగ్వ్యవసితం రాజన్భవతా శత్రుకర్శన
కల్యాణీ యేన తే కీర్తిర్లోకాననుభవిష్యతి॥7॥

ఋషీణాం పితృదేవానాం సుహృదామపి నః ప్రభో
సర్వేషామపి భూతానామీప్సితః క్రతురాడయమ్॥8॥

విజిత్య నృపతీన్సర్వాన్కృత్వా చ జగతీం వశే
సమ్భృత్య సర్వసమ్భారానాహరస్వ మహాక్రతుమ్॥9॥

ఏతే తే భ్రాతరో రాజంల్లోకపాలాంశసమ్భవాః
జితోఽస్మ్యాత్మవతా తేఽహం దుర్జయో యోఽకృతాత్మభిః॥10॥

న కశ్చిన్మత్పరం లోకే తేజసా యశసా శ్రియా
విభూతిభిర్వాభిభవేద్దేవోఽపి కిము పార్థివః॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ
నిశమ్య భగవద్గీతం ప్రీతః ఫుల్లముఖామ్బుజః
భ్రాతౄన్దిగ్విజయేఽయుఙ్క్త విష్ణుతేజోపబృంహితాన్॥12॥

సహదేవం దక్షిణస్యామాదిశత్సహ సృఞ్జయైః
దిశి ప్రతీచ్యాం నకులముదీచ్యాం సవ్యసాచినమ్
ప్రాచ్యాం వృకోదరం మత్స్యైః కేకయైః సహ మద్రకైః॥13॥

తే విజిత్య నృపాన్వీరా ఆజహ్రుర్దిగ్భ్య ఓజసా
అజాతశత్రవే భూరి ద్రవిణం నృప యక్ష్యతే॥14॥

శ్రుత్వాజితం జరాసన్ధం నృపతేర్ధ్యాయతో హరిః
ఆహోపాయం తమేవాద్య ఉద్ధవో యమువాచ హ॥15॥

భీమసేనోఽర్జునః కృష్ణో బ్రహ్మలిన్గధరాస్త్రయః
జగ్ముర్గిరివ్రజం తాత బృహద్రథసుతో యతః॥16॥

తే గత్వాతిథ్యవేలాయాం గృహేషు గృహమేధినమ్
బ్రహ్మణ్యం సమయాచేరన్రాజన్యా బ్రహ్మలిఙ్గినః॥17॥

రాజన్విద్ధ్యతిథీన్ప్రాప్తానర్థినో దూరమాగతాన్
తన్నః ప్రయచ్ఛ భద్రం తే యద్వయం కామయామహే॥18॥

కిం దుర్మర్షం తితిక్షూణాం కిమకార్యమసాధుభిః
కిం న దేయం వదాన్యానాం కః పరః సమదర్శినామ్॥19॥

యోఽనిత్యేన శరీరేణ సతాం గేయం యశో ధ్రువమ్
నాచినోతి స్వయం కల్పః స వాచ్యః శోచ్య ఏవ సః॥20॥

హరిశ్చన్ద్రో రన్తిదేవ ఉఞ్ఛవృత్తిః శిబిర్బలిః
వ్యాధః కపోతో బహవో హ్యధ్రువేణ ధ్రువం గతాః॥21॥

శ్రీశుక ఉవాచ
స్వరైరాకృతిభిస్తాంస్తు ప్రకోష్ఠైర్జ్యాహతైరపి
రాజన్యబన్ధూన్విజ్ఞాయ దృష్టపూర్వానచిన్తయత్॥22॥

రాజన్యబన్ధవో హ్యేతే బ్రహ్మలిఙ్గాని బిభ్రతి
దదాని భిక్షితం తేభ్య ఆత్మానమపి దుస్త్యజమ్॥23॥

బలేర్ను శ్రూయతే కీర్తిర్వితతా దిక్ష్వకల్మషా
ఐశ్వర్యాద్భ్రంశితస్యాపి విప్రవ్యాజేన విష్ణునా॥24॥

శ్రియం జిహీర్షతేన్ద్రస్య విష్ణవే ద్విజరూపిణే
జానన్నపి మహీమ్ప్రాదాద్వార్యమాణోఽపి దైత్యరాట్॥25॥

జీవతా బ్రాహ్మణార్థాయ కో న్వర్థః క్షత్రబన్ధునా
దేహేన పతమానేన నేహతా విపులం యశః॥26॥

ఇత్యుదారమతిః ప్రాహ కృష్ణార్జునవృకోదరాన్
హే విప్రా వ్రియతాం కామో దదామ్యాత్మశిరోఽపి వః॥27॥

శ్రీభగవానువాచ
యుద్ధం నో దేహి రాజేన్ద్ర ద్వన్ద్వశో యది మన్యసే
యుద్ధార్థినో వయం ప్రాప్తా రాజన్యా నాన్యకాఙ్క్షిణః॥28॥

అసౌ వృకోదరః పార్థస్తస్య భ్రాతార్జునో హ్యయమ్
అనయోర్మాతులేయం మాం కృష్ణం జానీహి తే రిపుమ్॥29॥

ఏవమావేదితో రాజా జహాసోచ్చైః స్మ మాగధః
ఆహ చామర్షితో మన్దా యుద్ధం తర్హి దదామి వః॥30॥

న త్వయా భీరుణా యోత్స్యే యుధి విక్లవతేజసా
మథురాం స్వపురీం త్యక్త్వా సముద్రం శరణం గతః॥31॥

అయం తు వయసాతుల్యో నాతిసత్త్వో న మే సమః
అర్జునో న భవేద్యోద్ధా భీమస్తుల్యబలో మమ ॥32॥

ఇత్యుక్త్వా భీమసేనాయ ప్రాదాయ మహతీం గదామ్
ద్వితీయాం స్వయమాదాయ నిర్జగామ పురాద్బహిః ॥33॥

తతః సమేఖలే వీరౌ సంయుక్తావితరేతరమ్
జఘ్నతుర్వజ్రకల్పాభ్యాం గదాభ్యాం రణదుర్మదౌ ॥34॥

మణ్డలాని విచిత్రాణి సవ్యం దక్షిణమేవ చ
చరతోః శుశుభే యుద్ధం నటయోరివ రఙ్గిణోః ॥35॥

తతశ్చటచటాశబ్దో వజ్రనిష్పేసనసన్నిభః
గదయోః క్షిప్తయో రాజన్దన్తయోరివ దన్తినోః ॥36॥

తే వై గదే భుజజవేన నిపాత్యమానే
అన్యోన్యతోఽంసకటిపాదకరోరుజత్రుమ్
చూర్ణీబభూవతురుపేత్య యథార్కశాఖే
సంయుధ్యతోర్ద్విరదయోరివ దీప్తమన్వ్యోః ॥37॥

ఇత్థం తయోః ప్రహతయోర్గదయోర్నృవీరౌ
క్రుద్ధౌ స్వముష్టిభిరయఃస్పరశైరపిష్టామ్
శబ్దస్తయోః ప్రహరతోరిభయోరివాసీన్
నిర్ఘాతవజ్రపరుషస్తలతాడనోత్థః ॥38॥

తయోరేవం ప్రహరతోః సమశిక్షాబలౌజసోః
నిర్విశేషమభూద్యుద్ధమక్షీణజవయోర్నృప ॥39॥

శత్రోర్జన్మమృతీ విద్వాఞ్జీవితం చ జరాకృతమ్
పార్థమాప్యాయయన్స్వేన తేజసాచిన్తయద్ధరిః ॥40॥

సఞ్చిన్త్యారీవధోపాయం భీమస్యామోఘదర్శనః
దర్శయామాస విటపం పాటయన్నివ సంజ్ఞయా ॥41॥

తద్విజ్ఞాయ మహాసత్త్వో భీమః ప్రహరతాం వరః
గృహీత్వా పాదయోః శత్రుం పాతయామాస భూతలే ॥42॥

ఏకమ్పాదం పదాక్రమ్య దోర్భ్యామన్యం ప్రగృహ్య సః
గుదతః పాటయామాస శాఖమివ మహాగజః ॥43॥

ఏకపాదోరువృషణ కటిపృష్ఠస్తనాంసకే
ఏకబాహ్వక్షిభ్రూకర్ణే శకలే దదృశుః ప్రజాః ॥44॥

హాహాకారో మహానాసీన్నిహతే మగధేశ్వరే
పూజయామాసతుర్భీమం పరిరభ్య జయాచ్యుతౌ ॥45॥

సహదేవం తత్తనయం భగవాన్భూతభావనః

అభ్యషిఞ్చదమేయాత్మా మగధానాం పతిం ప్రభుః
మోచయామాస రాజన్యాన్సంరుద్ధా మాగధేన యే ||46 ||

అధ్యాయము – 73

శ్రీశుక ఉవాచ
అయుతే ద్వే శతాన్యష్టౌ నిరుద్ధా యుధి నిర్జితాః
తే నిర్గతా గిరిద్రోణ్యాం మలినా మలవాససః ||1 ||

క్షుత్క్షామాః శుష్కవదనాః సంరోధపరికర్శితాః
దదృశుస్తే ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ ||2 ||

శ్రీవత్సాఙ్కం చతుర్బాహుం పద్మగర్భారుణేక్షణమ్
చారుప్రసన్నవదనం స్ఫురన్మకరకుణ్డలమ్ ||3 ||

పద్మహస్తం గదాశఙ్ఖ రథాఙ్గైరుపలక్షితమ్
కిరీటహారకటక కటిసూత్రాఙ్గదాఞ్చితమ్ ||4 ||

భ్రాజద్వరమణిగ్రీవం నివీతం వనమాలయా
పిబన్త ఇవ చక్షుర్భ్యాం లిహన్త ఇవ జిహ్వయా ||5 ||

జిఘ్రన్త ఇవ నాసాభ్యాం రమ్భన్త ఇవ బాహుభిః
ప్రణేముర్హతపాప్మానో మూర్ధభిః పాదయోర్హరేః ||6 ||

కృష్ణసన్దర్శనాహ్లాద ధ్వస్తసంరోధనక్లమాః
ప్రశశంసుర్హృషీకేశం గీర్భిః ప్రాఞ్జలయో నృపాః ||7 ||

రాజాన ఊచుః
నమస్తే దేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరావ్యయ
ప్రపన్నాన్పాహి నః కృష్ణ నిర్విణ్ణాన్ఘోరసంసృతేః ||8 ||

నైనం నాథానుసూయామో మాగధం మధుసూదన
అనుగ్రహో యద్భవతో రాజ్ఞాం రాజ్యచ్యుతిర్విభో ||9 ||

రాజ్యైశ్వర్యమదోన్నద్ధో న శ్రేయో విన్దతే నృపః
త్వన్మాయామోహితోఽనిత్యా మన్యతే సమ్పదోఽచలాః ||10 ||

మృగతృష్ణాం యథా బాలా మన్యన్త ఉదకాశయమ్
ఏవం వైకారికీం మాయామయుక్తా వస్తు చక్షతే ||11 ||

వయం పురా శ్రీమదనష్టదృష్టయో జిగీషయాస్యా ఇతరేతరస్పృధః
ఘ్నన్తః ప్రజాః స్వా అతినిర్ఘృణాః ప్రభో మృత్యుం పురస్త్వావిగణయ్య దుర్మదాః ||12 ||

త ఏవ కృష్ణాద్య గభీరరంహసా దురన్తవీర్యేణ విచాలితాః శ్రియః
కాలేన తన్వా భవతోఽనుకమ్పయా వినష్టదర్పాశ్చరణౌ స్మరామ తే ||13 ||

అథో న రాజ్యమ్మృగతృష్ణిరూపితం దేహేన శశ్వత్పతతా రుజాం భువా

ఉపాసితవ్యం స్పృహయామహే విభో క్రియాఫలం ప్రేత్య చ కర్ణరోచనమ్॥14॥

తం నః సమాదిశోపాయం యేన తే చరణాబ్జయోః
స్మృతిర్యథా న విరమేదపి సంసరతామిహ॥15॥

కృష్ణాయ వాసుదేవాయ హరయే పరమాత్మనే
ప్రణతక్లేశనాశాయ గోవిన్దాయ నమో నమః॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ
సంస్తూయమానో భగవాన్రాజభిర్ముక్తబన్ధనైః
తానాహ కరుణస్తాత శరణ్యః శ్లక్ష్ణయా గిరా॥17॥

శ్రీభగవానువాచ
అద్య ప్రభృతి వో భూపా మయ్యాత్మన్యఖిలేశ్వరే
సుదృఢా జాయతే భక్తిర్బాఢమాశంసితం తథా॥18॥

దిష్ట్యా వ్యవసితం భూపా భవన్త ఋతభాషిణః
శ్రీయైశ్వర్యమదోన్నాహం పశ్య ఉన్మాదకం నృణామ్॥19॥

హైహయో నహుషో వేణో రావణో నరకోఽపరే
శ్రీమదాద్భ్రంశితాః స్థానాద్దేవదైత్యనరేశ్వరాః॥20॥

భవన్త ఏతద్విజ్ఞాయ దేహాద్యుత్పాద్యమన్తవత్
మాం యజన్తోఽధ్వరైర్యుక్తాః ప్రజా ధర్మేణ రక్ష్యథ॥21॥

సన్తన్వన్తః ప్రజాతన్తూన్సుఖం దుఃఖం భవాభవౌ
ప్రాప్తం ప్రాప్తం చ సేవన్తో మచ్చిత్తా విచరిష్యథ॥22॥

ఉదాసీనాశ్చ దేహాదావాత్మారామా ధృతవ్రతాః
మయ్యావేశ్య మనః సమ్యఙ్మామన్తే బ్రహ్మ యాస్యథ॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాదిశ్య నృపాన్కృష్ణో భగవాన్భువనేశ్వరః
తేషాం న్యయుఙ్క్త పురుషాన్స్త్రియో మజ్జనకర్మణి॥24॥

సపర్యాం కారయామాస సహదేవేన భారత
నరదేవోచితైర్వస్త్రైర్భూషణైః స్రగ్విలేపనైః॥25॥

భోజయిత్వా వరాన్నేన సుస్నాతాన్సమలఙ్కృతాన్
భోగైశ్చ వివిధైర్యుక్తాంస్తామ్బూలాద్యైర్నృపోచితైః॥26॥

తే పూజితా ముకున్దేన రాజానో మృష్టకుణ్డలాః
విరేజుర్మోచితాః క్లేశాత్ప్రావృడన్తే యథా గ్రహాః॥27॥

రథాన్సదశ్వానారోప్య మణికాఞ్చనభూషితాన్
ప్రీణయ్య సునృతైర్వాక్యైః స్వదేశాన్ప్రత్యయాపయత్॥28॥

త ఏవం మోచితాః కృచ్ఛ్రాత్కృష్ణేన సుమహాత్మనా
యయుస్తమేవ ధ్యాయన్తః కృతాని చ జగత్పతేః ॥29॥

జగదుః ప్రకృతిభ్యస్తే మహాపురుషచేష్టితమ్
యథాన్వశాసద్భగవాంస్తథా చక్రురతన్ద్రితాః ॥30॥

జరాసన్ధం ఘాతయిత్వా భీమసేనేన కేశవః
పార్థాభ్యాం సంయుతః ప్రాయాత్సహదేవేన పూజితః ॥31॥

గత్వా తే ఖాణ్డవప్రస్థం శఙ్ఖాన్దధ్ముర్జితారయః
హర్షయన్తః స్వసుహృదో దుర్హృదాం చాసుఖావహాః ॥32॥

తచ్ఛ్రుత్వా ప్రీతమనస ఇన్ద్రప్రస్థనివాసినః
మేనిరే మాగధం శాన్తం రాజా చాప్తమనోరథః ॥33॥

అభివన్ద్యాథ రాజానం భీమార్జునజనార్దనాః
సర్వమాశ్రావయాం చక్రురాత్మనా యదనుష్ఠితమ్ ॥34॥

నిశమ్య ధర్మరాజస్తత్కేశవేనానుకమ్పితమ్
ఆనన్దాశ్రుకలాం ముఞ్చన్ప్రేమ్ణా నోవాచ కిఞ్చన ॥35॥

అధ్యాయము – 74

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం యుధిష్ఠిరో రాజా జరాసన్ధవధం విభోః
కృష్ణస్య చానుభావం తం శ్రుత్వా ప్రీతస్తమబ్రవీత్ ॥1॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ
యే స్యుస్త్రైలోక్యగురవః సర్వే లోకా మహేశ్వరాః
వహన్తి దుర్లభం లబ్ధ్వా శిరసైవానుశాసనమ్ ॥2॥

స భవానరవిన్దాక్షో దీనానామీశమానినామ్
ధత్తేఽనుశాసనం భూమంస్తదత్యన్తవిడమ్బనమ్ ॥3॥

న హ్యేకస్యాద్వితీయస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః
కర్మభిర్వర్ధతే తేజో హ్రసతే చ యథా రవేః ॥4॥

న వై తేఽజిత భక్తానాం మమాహమితి మాధవ
త్వం తవేతి చ నానాధీః పశూనామివ వైకృతీ ॥5॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్త్వా యజ్ఞియే కాలే వవ్రే యుక్తాన్స ఋత్విజః
కృష్ణానుమోదితః పార్థో బ్రాహ్మణాన్బ్రహ్మవాదినః ॥6॥

ద్వైపాయనో భరద్వాజః సుమన్తుర్గోతమోఽసితః
వసిష్ఠశ్చ్యవనః కణ్వో మైత్రేయః కవషస్త్రితః ॥7॥

విశ్వామిత్రో వామదేవః సుమతిర్జైమినిః క్రతుః
పైలః పరాశరో గర్గో వైశమ్పాయన ఏవ చ ॥8॥

అథర్వా కశ్యపో ధౌమ్యో రామో భార్గవ ఆసురిః
వీతిహోత్రో మధుచ్ఛన్దా వీరసేనోఽకృతవ్రణః ॥9॥

ఉపహూతాస్తథా చాన్యే ద్రోణభీష్మకృపాదయః
ధృతరాష్ట్రః సహసుతో విదురశ్చ మహామతిః ॥10॥

బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రా యజ్ఞదిదృక్షవః
తత్రేయుః సర్వరాజానో రాజ్ఞాం ప్రకృతయో నృప ॥11॥

తతస్తే దేవయజనం బ్రాహ్మణాః స్వర్ణలాఙ్గలైః
కృష్ట్వా తత్ర యథామ్నాయం దీక్షయాం చక్రిరే నృపమ్ ॥12॥

హైమాః కిలోపకరణా వరుణస్య యథా పురా
ఇన్ద్రాదయో లోకపాలా విరిఞ్చిభవసంయుతాః ॥13॥

సగణాః సిద్ధగన్ధర్వా విద్యాధరమహోరగాః
మునయో యక్షరక్షాంసి ఖగకిన్నరచారణాః ॥14॥

రాజానశ్చ సమాహూతా రాజపత్న్యశ్చ సర్వశః
రాజసూయం సమీయుః స్మ రాజ్ఞః పాణ్డుసుతస్య వై
మేనిరే కృష్ణభక్తస్య సూపపన్నమవిస్మితాః ॥15॥

అయాజయన్మహారాజం యాజకా దేవవర్చసః
రాజసూయేన విధివత్ప్రాచేతసమివామరాః ॥16॥

సూత్యేఽహన్యవనీపాలో యాజకాన్సదసస్పతీన్
అపూజయన్మహాభాగాన్యథావత్సుసమాహితః ॥17॥

సదస్యాగ్ర్యార్హణార్హం వై విమృశన్తః సభాసదః
నాధ్యగచ్ఛన్ననైకాన్త్యాత్సహదేవస్తదాబ్రవీత్ ॥18॥

అర్హతి హ్యచ్యుతః శ్రైష్ఠ్యం భగవాన్సాత్వతాం పతిః
ఏష వై దేవతాః సర్వా దేశకాలధనాదయః ॥19॥

యదాత్మకమిదం విశ్వం క్రతవశ్చ యదాత్మకాః
అగ్నిరాహుతయో మన్త్రా సాఙ్ఖ్యం యోగశ్చ యత్పరః ॥20॥

ఏక ఏవాద్వితీయోఽసావైతదాత్మ్యమిదం జగత్
ఆత్మనాత్మాశ్రయః సభ్యాః సృజత్యవతి హన్త్యజః ॥21॥

వివిధానీహ కర్మాణి జనయన్యదవేక్షయా
ఈహతే యదయం సర్వః శ్రేయో ధర్మాదిలక్షణమ్ ॥22॥

తస్మాత్కృష్ణాయ మహతే దీయతాం పరమార్హణమ్

ఏవం చేత్సర్వభూతానామాత్మనశ్చార్హణం భవేత్ ॥23॥

సర్వభూతాత్మభూతాయ కృష్ణాయానన్యదర్శినే
దేయం శాన్తాయ పూర్ణాయ దత్తస్యానన్త్యమిచ్ఛతా ॥24॥

ఇత్యుక్త్వా సహదేవోఽభూత్తూష్ణీం కృష్ణానుభావవిత్
తచ్ఛ్రుత్వా తుష్టువుః సర్వే సాధు సాధ్వితి సత్తమాః ॥25॥

శ్రుత్వా ద్విజేరితం రాజా జ్ఞాత్వా హార్దం సభాసదామ్
సమర్హయద్ధృషీకేశం ప్రీతః ప్రణయవిహ్వలః ॥26॥

తత్పాదావవనిజ్యాపః శిరసా లోకపావనీః
సభార్యః సానుజామాత్యః సకుటుమ్బో వహన్ముదా ॥27॥

వాసోభిః పీతకౌషేయైర్భూషణైశ్చ మహాధనైః
అర్హయిత్వాశ్రుపూర్ణాక్షో నాశకత్సమవేక్షితుమ్ ॥28॥

ఇత్థం సభాజితం వీక్ష్య సర్వే ప్రాఞ్జలయో జనాః
నమో జయేతి నేముస్తం నిపేతుః పుష్పవృష్టయః ॥29॥

ఇత్థం నిశమ్య దమఘోషసుతః స్వపీఠాద్
ఉత్థాయ కృష్ణగుణవర్ణనజాతమన్యుః
ఉత్క్షిప్య బాహుమిదమాహ సదస్యమర్షీ
సంశ్రావయన్భగవతే పరుషాణ్యభీతః ॥30॥

ఈశో దురత్యయః కాల ఇతి సత్యవతీ స్రుతిః
వృద్ధానామపి యద్బుద్ధిర్బాలవాక్యైర్విభిద్యతే ॥31॥

యూయం పాత్రవిదాం శ్రేష్ఠా మా మన్ధ్వం బాలభాషితమ్
సదసస్పతయః సర్వే కృష్ణో యత్సమ్మతోఽర్హణే ॥32॥

తపోవిద్యావ్రతధరాన్జ్ఞానవిధ్వస్తకల్మషాన్
పరమఋుషీన్బ్రహ్మనిష్ఠాంల్లోకపాలైశ్చ పూజితాన్ ॥33॥

సదస్పతీనతిక్రమ్య గోపాలః కులపాంసనః
యథా కాకః పురోడాశం సపర్యాం కథమర్హతి ॥34॥

వర్ణాశ్రమకులాపేతః సర్వధర్మబహిష్కృతః
స్వైరవర్తీ గుణైర్హీనః సపర్యాం కథమర్హతి ॥35॥

యయాతినైషాం హి కులం శప్తం సద్భిర్బహిష్కృతమ్
వృథాపానరతం శశ్వత్సపర్యాం కథమర్హతి ॥36॥

బ్రహ్మర్షిసేవితాన్దేశాన్హిత్వైతేఽబ్రహ్మవర్చసమ్
సముద్రం దుర్గమాశ్రిత్య బాధన్తే దస్యవః ప్రజాః ॥37॥

ఏవమాదీన్యభద్రాణి బభాషే నష్టమఙ్గలః

నోవాచ కిఞ్చిద్భగవాన్యథా సింహః శివారుతమ్ ॥38॥

భగవన్నిన్దనం శ్రుత్వా దుఃసహం తత్సభాసదః
కర్ణౌ పిధాయ నిర్జగ్ముః శపన్తశ్చేదిపం రుషా ॥39॥

నిన్దాం భగవతః శృణ్వంస్తత్పరస్య జనస్య వా
తతో నాపైతి యః సోऽపి యాత్యధః సుకృతాచ్చ్యుతః ॥40॥

తతః పాణ్డుసుతాః క్రుద్ధా మత్స్యకైకయసృఞ్జయాః
ఉదాయుధాః సముత్తస్థుః శిశుపాలజిఘాంసవః ॥41॥

తతశ్చైద్యస్త్వసమ్భ్రాన్తో జగృహే ఖడ్గచర్మణీ
భర్త్సయన్కృష్ణపక్షీయాన్రాజ్ఞః సదసి భారత ॥42॥

తావదుత్థాయ భగవాన్స్వాన్నివార్య స్వయం రుషా
శిరః క్షురాన్తచక్రేణ జహార పతతో రిపోః ॥43॥

శబ్దః కోలాహలోऽథాసీచ్ఛిశుపాలే హతే మహాన్
తస్యానుయాయినో భూపా దుద్రువుర్జీవితైషిణః ॥44॥

చైద్యదేహోత్థితం జ్యోతిర్వాసుదేవముపావిశత్
పశ్యతాం సర్వభూతానాముల్కేవ భువి ఖాచ్చ్యుతా ॥45॥

జన్మత్రయానుగుణిత వైరసంరబ్ధయా ధియా
ధ్యాయంస్తన్మయతాం యాతో భావో హి భవకారణమ్ ॥46॥

ఋత్విగ్భ్యః ససదస్యేభ్యో దక్షినాం విపులామదాత్
సర్వాన్సమ్పూజ్య విధివచ్చక్రేऽవభృథమేకరాట్ ॥47॥

సాధయిత్వా క్రతుః రాజ్ఞః కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః
ఉవాస కతిచిన్మాసాన్సుహృద్భిరభియాచితః ॥48॥

తతోऽనుజ్ఞాప్య రాజానమనిచ్ఛన్తమపీశ్వరః
యయౌ సభార్యః సామాత్యః స్వపురం దేవకీసుతః ॥49॥

వర్ణితం తదుపాఖ్యానం మయా తే బహువిస్తరమ్
వైకుణ్ఠవాసినోర్జన్మ విప్రశాపాత్పునః పునః ॥50॥

రాజసూయావభృథ్యేన స్నాతో రాజా యుధిష్ఠిరః
బ్రహ్మక్షత్రసభామధ్యే శుశుభే సురరాడివ ॥51॥

రాజ్ఞా సభాజితాః సర్వే సురమానవఖేచరాః
కృష్ణం క్రతుం చ శంసన్తః స్వధామాని యయుర్ముదా ॥52॥

దుర్యోధనమృతే పాపం కలిం కురుకులామయమ్
యో న సేహే శ్రియం స్ఫీతాం దృష్ట్వా పాణ్డుసుతస్య తామ్ ॥53॥

య ఇదం కీర్తయేద్విష్ణోః కర్మ చైద్యవధాదికమ్
రాజమోక్షం వితానం చ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ||54||

అధ్యాయము – 75

శ్రీరాజోవాచ
అజాతశత్రోస్తమ్దృష్ట్వా రాజసూయమహోదయమ్
సర్వే ముముదిరే బ్రహ్మన్నృదేవా యే సమాగతాః ||1||

దుర్యోధనం వర్జయిత్వా రాజానః సర్షయః సురాః
ఇతి శ్రుతం నో భగవంస్తత్ర కారణముచ్యతామ్ ||2||

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
పితామహస్య తే యజ్ఞే రాజసూయే మహాత్మనః
బాన్ధవాః పరిచర్యాయాం తస్యాసన్ప్రేమబన్ధనాః ||3||

భీమో మహానసాధ్యక్షో ధనాధ్యక్షః సుయోధనః
సహదేవస్తు పూజాయాం నకులో ద్రవ్యసాధనే ||4||

గురుశుశ్రూషణే జిష్ణుః కృష్ణః పాదావనేజనే
పరివేషణే ద్రుపదజా కర్ణో దానే మహామనాః ||5||

యుయుధానో వికర్ణశ్చ హార్దిక్యో విదురాదయః
బాహ్లీకపుత్రా భూర్యాద్యా యే చ సన్తర్దనాదయః ||6||

నిరూపితా మహాయజ్ఞే నానాకర్మసు తే తదా
ప్రవర్తన్తే స్మ రాజేన్ద్ర రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షవః ||7||

ఋత్విక్సదస్యబహువిత్సు సుహృత్తమేషు
స్విష్టేషు సూనృతసమర్హణదక్షిణాభిః
చైద్యే చ సాత్వతపతేశ్చరణం ప్రవిష్టే
చక్రుస్తతస్త్వవభృథస్నపనం ద్యునద్యామ్ ||8||

మృదఙ్గశఙ్ఖపణవ ధున్ధుర్యానకగోముఖాః
వాదిత్రాణి విచిత్రాణి నేదురావభృథోత్సవే ||9||

నార్తక్యో ననృతుర్హృష్టా గాయకా యూథశో జగుః
వీణావేణుతలోన్నాదస్తేషాం స దివమస్పృశత్ ||10||

చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరిభేన్ద్రస్యన్దనార్వభిః
స్వలఙ్కృతైర్భటైర్భూపా నిర్యయూ రుక్మమాలినః ||11||

యదుసృఞ్జయకామ్బోజ కురుకేకయకోశలాః
కమ్పయన్తో భువం సైన్యైర్యయమానపురఃసరాః ||12||

సదస్యర్త్విగ్ద్విజశ్రేష్ఠా బ్రహ్మఘోషేణ భూయసా

దేవర్షిపితృగన్ధర్వాస్తుష్టువుః పుష్పవర్షిణః॥13॥

స్వలఙ్కృతా నరా నార్యో గన్ధస్రగ్భూషణామ్బరైః
విలిమ్పన్త్యోఽభిసిఞ్చన్త్యో విజహ్రుర్వివిధై రసైః॥14॥

తైలగోరసగన్ధోద హరిద్రాసాన్ద్రకుఙ్కుమైః
పుమ్భిర్లిప్తాః ప్రలిమ్పన్త్యో విజహ్రుర్వారయోషితః॥15॥

గుప్తా నృభిర్నిరగమన్నుపలబ్ధుమేతద్
దేవ్యో యథా దివి విమానవరైర్నృదేవ్యో
తా మాతులేయసఖిభిః పరిషిచ్యమానాః
సవ్రీడహాసవికసద్వదనా విరేజుః॥16॥

తా దేవరానుత సఖీన్సిషిచుర్దృతీభిః
క్లిన్నామ్బరా వివృతగాత్రకుచోరుమధ్యాః
ఔత్సుక్యముక్తకవరాచ్చ్యవమానమాల్యాః
క్షోభం దధుర్మలధియాం రుచిరైర్విహారైః॥17॥

స సమ్రాడ్రథమారుఢః సదశ్వం రుక్మమాలినమ్
వ్యరోచత స్వపత్నీభిః క్రియాభిః క్రతురాడివ॥18॥

పత్నీసమ్యాజావభృథ్యైశ్చరిత్వా తే తమృత్విజః
ఆచాన్తం స్నాపయాం చక్రుర్గఙ్గాయాం సహ కృష్ణయా॥19॥

దేవదున్దుభయో నేదుర్నరదున్దుభిభిః సమమ్
ముముచుః పుష్పవర్షాణి దేవర్షిపితృమానవాః॥20॥

సస్నుస్తత్ర తతః సర్వే వర్ణాశ్రమయుతా నరాః
మహాపాతక్యపి యతః సద్యో ముచ్యేత కిల్బిషాత్॥21॥

అథ రాజాహతే క్షౌమే పరిధాయ స్వలఙ్కృతః
ఋత్విక్సదస్యవిప్రాదీనానర్చాభరణామ్బరైః॥22॥

బన్ధూఞ్జ్ఞాతీన్నృపాన్మిత్ర సుహృదోఽన్యాంశ్చ సర్వశః
అభీక్ష్ణం పూజయామాస నారాయణపరో నృపః॥23॥

సర్వే జనాః సురరుచో మణికుణ్డలస్రగ్
ఉష్ణీషకఞ్చుకదుకూలమహార్ఘ్యహారాః
నార్యశ్చ కుణ్డలయుగాలకవృన్దజుష్ట
వక్త్రశ్రియః కనకమేఖలయా విరేజుః॥24॥

అథర్త్విజో మహాశీలాః సదస్యా బ్రహ్మవాదినః
బ్రహ్మక్షత్రియవిట్శూద్రా రాజానో యే సమాగతాః॥25॥

దేవర్షిపితృభూతాని లోకపాలాః సహానుగాః
పూజితాస్తమనుజ్ఞాప్య స్వధామాని యయుర్నృప॥26॥

హరిదాసస్య రాజర్షే రాజసూయమహోదయమ్
నైవాతృప్యన్ప్రశంసన్తః పిబన్మర్త్యోఽమృతం యథా ॥27॥

తతో యుధిష్ఠిరో రాజా సుహృత్సమ్బన్ధిబాన్ధవాన్
ప్రేమ్ణా నివారయామాస కృష్ణం చ త్యాగకాతరః ॥28॥

భగవానపి తత్రాఙ్గ న్యావాత్సీత్తత్ప్రియంకరః
ప్రస్థాప్య యదువీరాంశ్చ సామ్బాదీంశ్చ కుశస్థలీమ్ ॥29॥

ఇత్థం రాజా ధర్మసుతో మనోరథమహార్ణవమ్
సుదుస్తరం సముత్తీర్య కృష్ణేనాసీద్గతజ్వరః ॥30॥

ఏకదాన్తఃపురే తస్య వీక్ష్య దుర్యోధనః శ్రియమ్
అతప్యద్రాజసూయస్య మహిత్వం చాచ్యుతాత్మనః ॥31॥

యస్మింస్నరేన్ద్రదితిజేన్ద్రసురేన్ద్రలక్ష్మీర్
నానా విభాన్తి కిల విశ్వసృజోపక్లృప్తాః
తాభిః పతీన్ద్రుపదరాజసుతోపతస్థే
యస్యాం విషక్తహృదయః కురురాడతప్యత్ ॥32॥

యస్మిన్తదా మధుపతేర్మహిషీసహస్రం
శ్రోణీభరేణ శనకైః క్వణదఙ్ఘ్రిశోభమ్
మధ్యే సుచారు కుచకుఙ్కుమశోణహారం
శ్రీమన్ముఖం ప్రచలకుణ్డలకున్తలాఢ్యమ్ ॥33॥

సభాయాం మయక్లృప్తాయాం క్వాపి ధర్మసుతోఽధిరాట్
వృతోఽనుగైర్బన్ధుభిశ్చ కృష్ణేనాపి స్వచక్షుషా ॥34॥

ఆసీనః కాఞ్చనే సాక్షాదాసనే మఘవానివ
పారమేష్ఠ్యశ్రియా జుష్టః స్తూయమానశ్చ వన్దిభిః ॥35॥

తత్ర దుర్యోధనో మానీ పరీతో భ్రాతృభిర్నృప
కిరీటమాలీ న్యవిశదసిహస్తః క్షిపన్రుషా ॥36॥

స్థలేఽభ్యగృహ్ణాద్వస్త్రాన్తం జలం మత్వా స్థలేఽపతత్
జలే చ స్థలవద్భ్రాన్త్యా మయమాయావిమోహితః ॥37॥

జహాస భీమస్తం దృష్ట్వా స్త్రియో నృపతయో పరే
నివార్యమాణా అప్యఙ్గ రాజ్ఞా కృష్ణానుమోదితాః ॥38॥

స వ్రీడితోఽవగ్వదనో రుషా జ్వలన్నిష్క్రమ్య తూష్ణీం ప్రయయౌ గజాహ్వయమ్
హాహేతి శబ్దః సుమహానభూత్సతామజాతశత్రుర్విమనా ఇవాభవత్
బభూవ తూష్ణీం భగవాన్భువో భరం సముజ్జిహీర్షుర్భ్రమతి స్మ యద్దృశా ॥39॥

ఏతత్తేఽభిహితం రాజన్యత్పృష్టోఽహమిహ త్వయా
సుయోధనస్య దౌరాత్మ్యం రాజసూయే మహాక్రతౌ ॥40॥

శ్రీశుక ఉవాచ
అథాన్యదపి కృష్ణస్య శృణు కర్మాద్భుతం నృప
క్రీడానరశరీరస్య యథా సౌభపతిర్హతః ॥1॥

శిశుపాలసఖః శాల్వో రుక్మిణ్యుద్వాహ ఆగతః
యదుభిర్నిర్జితః సఙ్ఖ్యే జరాసన్ధాదయస్తథా ॥2॥

శాల్వః ప్రతిజ్ఞామకరోచ్ఛృణ్వతాం సర్వభూభుజామ్
అయాదవాం క్ష్మాం కరిష్యే పౌరుషం మమ పశ్యత ॥3॥

ఇతి మూఢః ప్రతిజ్ఞాయ దేవం పశుపతిం ప్రభుమ్
ఆరాధయామాస నృపః పాంశుముష్టిం సకృద్గ్రసన్ ॥4॥

సంవత్సరాన్తే భగవానాశుతోష ఉమాపతిః
వరేణ చ్ఛన్దయామాస శాల్వం శరణమాగతమ్ ॥5॥

దేవాసురమనుష్యాణాం గన్ధర్వోరగరక్షసామ్
అభేద్యం కామగం వవ్రే స యానం వృష్ణిభీషణమ్ ॥6॥

తథేతి గిరిశాదిష్టో మయః పరపురంజయః
పురం నిర్మాయ శాల్వాయ ప్రాదాత్సౌభమయస్మయమ్ ॥7॥

స లబ్ధ్వా కామగం యానం తమోధామ దురాసదమ్
యయస్ద్వారవతీం శాల్వో వైరం వృష్ణికృతం స్మరన్ ॥8॥

నిరుధ్య సేనయా శాల్వో మహత్యా భరతర్షభ
పురీం బభఞ్జోపవనానుద్యానాని చ సర్వశః ॥9॥

సగోపురాణి ద్వారాణి ప్రాసాదాట్టాలతోలికాః
విహారాన్స విమానాగ్ర్యాన్నిపేతుః శస్త్రవృష్టయః ॥10॥

శిలాద్రుమాశ్చాశనయః సర్పా ఆసారశర్కరాః
ప్రచణ్డశ్చక్రవాతోఽభూద్రజసాచ్ఛాదితా దిశః ॥11॥

ఇత్యర్ద్యమానా సౌభేన కృష్ణస్య నగరీ భృశమ్
నాభ్యపద్యత శం రాజంస్త్రిపురేణ యథా మహీ ॥12॥

ప్రద్యుమ్నో భగవాన్వీక్ష్య బాధ్యమానా నిజాః ప్రజాః
మ భైష్టేత్యభ్యధాద్వీరో రథారూఢో మహాయశాః ॥13॥

సాత్యకిశ్చారుదేష్ణశ్చ సామ్బోఽక్రూరః సహానుజః
హార్దిక్యో భానువిన్దశ్చ గదశ్చ శుకసారణౌ ॥14॥

అపరే చ మహేష్వాసా రథయూథపయూథపాః
నిర్యయుర్దంశితా గుప్తా రథేభాశ్వపదాతిభిః ॥15॥

తతః ప్రవవృతే యుద్ధం శాల్వానాం యదుభిః సహ
యథాసురాణాం విబుధైస్తుములం లోమహర్షణమ్ ॥16॥

తాశ్చ సౌభపతేర్మాయా దివ్యాస్త్రై రుక్మిణీసుతః
క్షణేన నాశయామాస నైశం తమ ఇవోష్ణగుః ॥17॥

వివ్యాధ పఞ్చవింశత్యా స్వర్ణపుఙ్ఖైరయోముఖైః
శాల్వస్య ధ్వజినీపాలం శరైః సన్నతపర్వభిః ॥18॥

శతేనాతాడయచ్ఛాల్వమేకైకేనాస్య సైనికాన్
దశభిర్దశభిర్నేతౄన్వాహనాని త్రిభిస్త్రిభిః ॥19॥

తదద్భుతం మహత్కర్మ ప్రద్యుమ్నస్య మహాత్మనః
దృష్ట్వా తం పూజయామాసుః సర్వే స్వపరసైనికాః ॥20॥

బహురూపైకరూపం తద్దృశ్యతే న చ దృశ్యతే
మాయామయం మయకృతం దుర్విభావ్యం పరైరభూత్ ॥21॥

క్వచిద్భూమౌ క్వచిద్వ్యోమ్ని గిరిమూర్ధ్ని జలే క్వచిత్
అలాతచక్రవద్భ్రామ్యత్సౌభం తద్దురవస్థితమ్ ॥22॥

యత్ర యత్రోపలక్ష్యేత ససౌభః సహసైనికః
శాల్వస్తతస్తతోఽముఞ్చఞ్ఛరాన్సాత్వతయూథపాః ॥23॥

శరైరగ్న్యర్కసంస్పర్శైరాశీవిషదురాసదైః
పీడ్యమానపురానీకః శాల్వోఽముహ్యత్పరేరితైః ॥24॥

శాల్వానీకపశస్త్రౌఘైర్వృష్ణివీరా భృశార్దితాః
న తత్యజూ రణం స్వం స్వం లోకద్వయజిగీషవః ॥25॥

శాల్వామాత్యో ద్యుమాన్నామ ప్రద్యుమ్నం ప్రక్ప్రపీడితః
ఆసాద్య గదయా మౌర్వ్యా వ్యాహత్య వ్యనదద్బలీ ॥26॥

ప్రద్యుమ్నం గదయా సీర్ణ వక్షఃస్థలమరిందమమ్
అపోవాహ రణాత్సూతో ధర్మవిద్దారుకాత్మజః ॥27॥

లబ్ధసఙ్జ్ఞో ముహూర్తేన కార్ష్ణిః సారథిమబ్రవీత్
అహో అసాధ్విదం సూత యద్రణాన్మేఽపసర్పణమ్ ॥28॥

న యదూనాం కులే జాతః శ్రూయతే రణవిచ్యుతః
వినా మత్క్లీబచిత్తేన సూతేన ప్రాప్తకిల్బిషాత్ ॥29॥

కిం ను వక్ష్యేఽభిసఙ్గమ్య పితరౌ రామకేశవౌ
యుద్ధాత్సమ్యగపక్రాన్తః పృష్టస్తత్రాత్మనః క్షమమ్ ॥30॥

వ్యక్తం మే కథయిష్యన్తి హసన్త్యో భ్రాతృజామయః
క్లైబ్యం కథం కథం వీర తవాన్యైః కథ్యతాం మృధే ॥31॥

సారథిరువాచ
ధర్మం విజానతాయుష్మన్కృతమేతన్మయా విభో
సూతః కృచ్ఛ్రగతం రక్షేద్రథినం సారథిం రథీ ||32 ||

ఏతద్విదిత్వా తు భవాన్మయాపోవాహితో రణాత్
ఉపసృష్టః పరేణేతి మూర్చ్ఛితో గదయా హతః ||33 ||

అధ్యాయము – 77

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఉపస్పృశ్య సలిలం దంశితో ధృతకార్ముకః
నయ మాం ద్యుమతః పార్శ్వం వీరస్యేత్యాహ సారథిమ్ ||1 ||

విధమన్తం స్వసైన్యాని ద్యుమన్తం రుక్మిణీసుతః
ప్రతిహత్య ప్రత్యవిధ్యాన్నారాచైరష్టభిః స్మయన్ ||2 ||

చతుర్భిశ్చతురో వాహాన్సూతమేకేన చాహనత్
ద్వాభ్యం ధనుశ్చ కేతుం చ శరేణాన్యేన వై శిరః ||3 ||

గదసాత్యకిసామ్బాద్యా జఘ్నుః సౌభపతేర్బలమ్
పేతుః సముద్రే సౌభేయాః సర్వే సఞ్ఛిన్నకన్ధరాః ||4 ||

ఏవం యదూనాం శాల్వానాం నిఘ్నతామితరేతరమ్
యుద్ధం త్రినవరాత్రం తదభూత్తుములముల్బణమ్ ||5 ||

ఇన్ద్రప్రస్థం గతః కృష్ణ ఆహూతో ధర్మసూనునా
రాజసూయేఽథ నివృత్తే శిశుపాలే చ సంస్థితే ||6 ||

కురువృద్ధాననుజ్ఞాప్య మునీంశ్చ ససుతాం పృథామ్
నిమిత్తాన్యతిఘోరాణి పశ్యన్ద్వారవతీం యయౌ ||7 ||

ఆహ చాహమిహాయాత ఆర్యమిశ్రాభిసఙ్గతః
రాజన్యాశ్చైద్యపక్షీయా నూనం హన్యుః పురీం మమ ||8 ||

వీక్ష్య తత్కదనం స్వానాం నిరూప్య పురరక్షణమ్
సౌభం చ శాల్వరాజం చ దారుకం ప్రాహ కేశవః ||9 ||

రథం ప్రాపయ మే సూత శాల్వస్యాన్తికమాశు వై
సమ్భ్రమస్తే న కర్తవ్యో మాయావీ సౌభరాడయమ్ ||10 ||

ఇత్యుక్తశ్చోదయామాస రథమాస్థాయ దారుకః
విశన్తం దదృశుః సర్వే స్వే పరే చారుణానుజమ్ ||11 ||

శాల్వశ్చ కృష్ణమాలోక్య హతప్రాయబలేశ్వరః
ప్రాహరత్కృష్ణసూతయ శక్తిం భీమరవాం మృధే ||12 ||

తామాపతన్తీం నభసి మహోల్కామివ రంహసా

భాసయన్తీం దిశః శౌరిః సాయకైః శతధాచ్ఛినత్॥13॥

తం చ షోడశభిర్విద్ధ్వా బానైః సౌభం చ ఖే భ్రమత్
అవిధ్యచ్ఛరసన్దోహైః ఖం సూర్య ఇవ రశ్మిభిః॥14॥

శాల్వః శౌరేస్తు దోః సవ్యం సశార్ఙ్గం శార్ఙ్గధన్వనః
బిభేద న్యపతద్ధస్తాచ్ఛార్ఙ్గమాసీత్తదద్భుతమ్॥15॥

హాహాకారో మహానాసీద్భూతానాం తత్ర పశ్యతామ్
నినద్య సౌభరాడుచ్చైరిదమాహ జనార్దనమ్॥16॥

యత్త్వయా మూఢ నః సఖ్యుర్భ్రాతుర్భార్యా హృతేక్షతామ్
ప్రమత్తః స సభామధ్యే త్వయా వ్యాపాదితః సఖా॥17॥

తం త్వాద్య నిశితైర్బాణైరపరాజితమానినమ్
నయామ్యపునరావృత్తిం యది తిష్ఠేర్మమాగ్రతః॥18॥

శ్రీభగవానువాచ
వృథా త్వం కత్థసే మన్ద న పశ్యస్యన్తికేఽన్తకమ్
పౌరుసం దర్శయన్తి స్మ శూరా న బహుభాషిణః॥19॥

ఇత్యుక్త్వా భగవాఞ్ఛాల్వం గదయా భీమవేగయా
తతాడ జత్రౌ సంరబ్ధః స చకమ్పే వమన్నసృక్॥20॥

గదాయాం సన్నివృత్తాయాం శాల్వస్త్వన్తరధీయత
తతో ముహూర్త ఆగత్య పురుషః శిరసాచ్యుతమ్
దేవక్యా ప్రహితోఽస్మీతి నత్వా ప్రాహ వచో రుదన్॥21॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాబాహో పితా తే పితృవత్సల
బద్ధ్వాపనీతః శాల్వేన సౌనికేన యథా పశుః॥22॥

నిశమ్య విప్రియం కృష్ణో మానుసీం ప్రకృతిం గతః
విమనస్కో ఘృణీ స్నేహాద్బభాషే ప్రాకృతో యథా॥23॥

కథం రామమసమ్భ్రాన్తం జిత్వాజేయం సురాసురైః
శాల్వేనాల్పీయసా నీతః పితా మే బలవాన్విధిః॥24॥

ఇతి బ్రువాణే గోవిన్దే సౌభరాట్ప్రత్యుపస్థితః
వసుదేవమివానీయ కృష్ణం చేదమువాచ సః॥25॥

ఏష తే జనితా తాతో యదర్థమిహ జీవసి
వధిష్యే వీక్షతస్తేఽముమీశశ్చేత్పాహి బాలిశ॥26॥

ఏవం నిర్భర్త్స్య మాయావీ ఖడ్గేనానకదున్దుభేః
ఉత్కృత్య శిర ఆదాయ ఖస్థం సౌభం సమావిశత్॥27॥

తతో ముహూర్తం ప్రకృతావుపప్లుతః స్వబోధ ఆస్తే స్వజనానుషఙ్గతః

మహానుభావస్తదబుధ్యదాసురీం మాయాం స శాల్వప్రసృతాం మయోదితామ్ ||28||

న తత్ర దూతం న పితుః కలేవరం ప్రబుద్ధ ఆజౌ సమపశ్యదచ్యుతః
స్వాప్నం యథా చామ్బరచారిణం రిపుం సౌభస్థమాలోక్య నిహన్తుముద్యతః ||29||

ఏవం వదన్తి రాజర్షే ఋషయః కే చ నాన్వితాః
యత్స్వవాచో విరుధ్యేత నూనం తే న స్మరన్త్యుత ||30||

క్వ శోకమోహౌ స్నేహో వా భయం వా యేఽజ్ఞసమ్భవాః
క్వ చాఖణ్డితవిజ్ఞాన జ్ఞానైశ్వర్యస్త్వఖణ్డితః ||31||

యత్పాదసేవోర్జితయాత్మవిద్యయా హిన్వన్త్యనాద్యాత్మవిపర్యయగ్రహమ్
లభన్త ఆత్మీయమనన్తమైశ్వరం కుతో ను మోహః పరమస్య సద్గతేః ||32||

తం శస్త్రపూగైః ప్రహరన్తమోజసా
శాల్వం శరైః శౌరిరమోఘవిక్రమః
విద్ధ్వాచ్ఛినద్వర్మ ధనుః శిరోమణిం
సౌభం చ శత్రోర్గదయా రురోజ హ ||33||

తత్కృష్ణహస్తేరితయా విచూర్ణితం పపాత తోయే గదయా సహస్రధా
విసృజ్య తద్భూతలమాస్థితో గదాముద్యమ్య శాల్వోఽచ్యుతమభ్యగాద్ద్రుతమ్ ||34||

ఆధావతః సగదం తస్య బాహుం భల్లేన ఛిత్త్వాథ రథాఙ్గమద్భుతమ్
వధాయ శాల్వస్య లయార్కసన్నిభం బిభ్రద్బభౌ సార్క ఇవోదయాచలః ||35||

జహార తేనైవ శిరః సకుణ్డలం కిరీటయుక్తం పురుమాయినో హరిః
వజ్రేణ వృత్రస్య యథా పురన్దరో బభూవ హాహేతి వచస్తదా నృణామ్ ||36||

తస్మిన్నిపతితే పాపే సౌభే చ గదయా హతే
నేదుర్దున్దుభయో రాజన్దివి దేవగణేరితాః
సఖీనామపచితిం కుర్వన్దన్తవక్త్రో రుషాభ్యగాత్ ||37||

అధ్యాయము – 78

శ్రీశుక ఉవాచ
శిశుపాలస్య శాల్వస్య పౌణ్డ్రకస్యాపి దుర్మతిః
పరలోకగతానాం చ కుర్వన్పారోక్ష్యసౌహృదమ్ ||1||

ఏకః పదాతిః సఙ్క్రుద్ధో గదాపాణిః ప్రకమ్పయన్
పద్భ్యామిమాం మహారాజ మహాసత్త్వో వ్యదృశ్యత ||2||

తం తథాయాన్తమాలోక్య గదామాదాయ సత్వరః
అవప్లుత్య రథాత్కృష్ణః సిన్ధుం వేలేవ ప్రత్యధాత్ ||3||

గదాముద్యమ్య కారూషో ముకున్దం ప్రాహ దుర్మదః
దిష్ట్యా దిష్ట్యా భవానద్య మమ దృష్టిపథం గతః ||4||

త్వం మాతులేయో నః కృష్ణ మిత్రధ్రుఙ్మాం జిఘాంససి
అతస్త్వాం గదయా మన్ద హనిష్యే వజ్రకల్పయా ॥5॥

తర్హ్యానృణ్యముపైమ్యజ్ఞ మిత్రాణాం మిత్రవత్సలః
బన్ధురూపమరిం హత్వా వ్యాధిం దేహచరం యథా ॥6॥

ఏవం రూక్షైస్తుదన్వాక్యైః కృష్ణం తోత్త్రైరివ ద్విపమ్
గదయాతాడయన్మూర్ధ్ని సింహవద్వ్యనదచ్చ సః ॥7॥

గదయాభిహతోऽప్యాజౌ న చచాల యదూద్వహః
కృష్ణోऽపి తమహన్గుర్వ్యా కౌమోదక్యా స్తనాన్తరే ॥8॥

గదానిర్భిన్నహృదయ ఉద్వమన్రుధిరం ముఖాత్
ప్రసార్య కేశబాహ్వఙ్ఘ్రీన్ధరణ్యాం న్యపతద్వ్యసుః ॥9॥

తతః సూక్ష్మతరం జ్యోతిః కృష్ణమావిశదద్భుతమ్
పశ్యతాం సర్వభూతానాం యథా చైద్యవధే నృప ॥10॥

విదూరథస్తు తద్భ్రాతా భ్రాతృశోకపరిప్లుతః
ఆగచ్ఛదసిచర్మాభ్యాముచ్ఛ్వసంస్తజ్జిఘాంసయా ॥11॥

తస్య చాపతతః కృష్ణశ్చక్రేణ క్షురనేమినా
శిరో జహార రాజేన్ద్ర సకిరీటం సకుణ్డలమ్ ॥12॥

ఏవం సౌభం చ శాల్వం చ దన్తవక్రం సహానుజమ్
హత్వా దుర్విషహానన్యైరీడితః సురమానవైః ॥13॥

మునిభిః సిద్ధగన్ధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః
అప్సరోభిః పితృగణైర్యక్షైః కిన్నరచారణైః ॥14॥

ఉపగీయమానవిజయః కుసుమైరభివర్షితః
వృతశ్చ వృష్ణిప్రవరైర్వివేశాలఙ్కృతాం పురీమ్ ॥15॥

ఏవం యోగేశ్వరః కృష్ణో భగవాఞ్జగదీశ్వరః
ఈయతే పశుదృష్టీనాం నిర్జితో జయతీతి సః ॥16॥

శ్రుత్వా యుద్ధోద్యమం రామః కురూణాం సహ పాణ్డవైః
తీర్థాభిషేకవ్యాజేన మధ్యస్థః ప్రయయౌ కిల ॥17॥

స్నాత్వా ప్రభాసే సన్తర్ప్య దేవర్షిపితృమానవాన్
సరస్వతీం ప్రతిస్రోతం యయౌ బ్రాహ్మణసంవృతః ॥18॥

పృథూదకం బిన్దుసరస్త్రితకూపం సుదర్శనమ్
విశాలం బ్రహ్మతీర్థం చ చక్రం ప్రాచీం సరస్వతీమ్ ॥19॥

యమునామను యాన్యేవ గఙ్గామను చ భారత
జగామ నైమిషం యత్ర ఋషయః సత్రమాసతే ॥20॥

తమాగతమభిప్రేత్య మునయో దీర్ఘసత్రిణః
అభినన్ద్య యథాన్యాయం ప్రణమ్యోత్థాయ చార్చయన్ ॥21॥

సోఽర్చితః సపరీవారః కృతాసనపరిగ్రహః
రోమహర్షణమాసీనం మహర్షేః శిష్యమైక్షత ॥22॥

అప్రత్యుత్థాయినం సూతమకృతప్రహ్వాణాఞ్జలిమ్
అధ్యాసీనం చ తాన్విప్రాంశ్చుకోపోద్వీక్ష్య మాధవః ॥23॥

యస్మాదసావిమాన్విప్రానధ్యాస్తే ప్రతిలోమజః
ధర్మపాలాంస్తథైవాస్మాన్వధమర్హతి దుర్మతిః ॥24॥

ఋషేర్భగవతో భూత్వా శిష్యోఽధీత్య బహూని చ
సేతిహాసపురాణాని ధర్మశాస్త్రాణి సర్వశః ॥25॥

అదాన్తస్యావినీతస్య వృథా పణ్డితమానినః
న గుణాయ భవన్తి స్మ నటస్యేవాజితాత్మనః ॥26॥

ఏతదర్థో హి లోకేఽస్మిన్నవతారో మయా కృతః
వధ్యా మే ధర్మధ్వజినస్తే హి పాతకినోఽధికాః ॥27॥

ఏతావదుక్త్వా భగవాన్నివృత్తోఽసద్వధాదపి
భావిత్వాత్తం కుశాగ్రేణ కరస్థేనాహనత్ప్రభుః ॥28॥

హాహేతివాదినః సర్వే మునయః ఖిన్నమానసాః
ఊచుః సఙ్కర్షణం దేవమధర్మస్తే కృతః ప్రభో ॥29॥

అస్య బ్రహ్మాసనం దత్తమస్మాభిర్యదునన్దన
ఆయుశ్చాత్మాక్లమం తావద్యావత్సత్రం సమాప్యతే ॥30॥

అజానతైవాచరితస్త్వయా బ్రహ్మవధో యథా
యోగేశ్వరస్య భవతో నామ్నాయోఽపి నియామకః ॥31॥

యద్యేతద్బ్రహ్మహత్యాయాః పావనం లోకపావన
చరిష్యతి భవాంల్లోక సఙ్గ్రహోఽనన్యచోదితః ॥32॥

శ్రీభగవానువాచ
చరిష్యే వధనిర్వేశం లోకానుగ్రహకామ్యయా
నియమః ప్రథమే కల్పే యావాన్స తు విధీయతామ్ ॥33॥

దీర్ఘమాయుర్బతైతస్య సత్త్వమిన్ద్రియమేవ చ
ఆశాసితం యత్తద్బ్రూతే సాధయే యోగమాయయా ॥34॥

ఋషయ ఊచుః
అస్త్రస్య తవ వీర్యస్య మృత్యోరస్మాకమేవ చ
యథా భవేద్వచః సత్యం తథా రామ విధీయతామ్ ॥35॥

శ్రీభగవానువాచ
ఆత్మా వై పుత్ర ఉత్పన్న ఇతి వేదానుశాసనమ్
తస్మాదస్య భవేద్వక్తా ఆయురిన్ద్రియసత్త్వవాన్ ॥36॥

కిం వః కామో మునిశ్రేష్ఠా బ్రూతాహం కరవాణ్యథ
అజానతస్త్వపచితిం యథా మే చిన్త్యతాం బుధాః ॥37॥

ఋషయ ఊచుః
ఇల్వలస్య సుతో ఘోరో బల్వలో నామ దానవః
స దూషయతి నః సత్రమేత్య పర్వణి పర్వణి ॥38॥

తం పాపం జహి దాశార్హ తన్నః శుశ్రూషణం పరమ్
పూయశోణితవిన్మూత్ర సురామాంసాభివర్షిణమ్ ॥39॥

తతశ్చ భారతం వర్షం పరీత్య సుసమాహితః
చరిత్వా ద్వాదశమాసాంస్తీర్థస్నాయీ విశుధ్యసి ॥40॥

అధ్యాయము – 79

శ్రీశుక ఉవాచ
తతః పర్వణ్యుపావృత్తే ప్రచణ్డః పాంశువర్షణః
భీమో వాయురభూద్రాజన్పూయగన్ధస్తు సర్వశః ॥1॥

తతోఽమేధ్యమయం వర్షం బల్వలేన వినిర్మితమ్
అభవద్యజ్ఞశాలాయాం సోఽన్వదృశ్యత శూలధృక్ ॥2॥

తం విలోక్య బృహత్కాయం భిన్నాఞ్జనచయోపమమ్
తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రుం దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీముఖమ్ ॥3॥

సస్మార మూషలం రామః పరసైన్యవిదారణమ్
హలం చ దైత్యదమనం తే తూర్ణముపతస్థతుః ॥4॥

తమాకృష్య హలాగ్రేణ బల్వలం గగనేచరమ్
మూషలేనాహనత్క్రుద్ధో మూర్ధ్ని బ్రహ్మద్రుహం బలః ॥5॥

సోఽపతద్భువి నిర్భిన్న లలాటోఽసృక్సముత్సృజన్
ముఞ్చన్నార్తస్వరం శైలో యథా వజ్రహతోఽరుణః ॥6॥

సంస్తుత్య మునయో రామం ప్రయుజ్యావితథాశిషః
అభ్యషిఞ్చన్మహాభాగా వృత్రఘ్నం విబుధా యథా ॥7॥

వైజయన్తీం దదుర్మాలాం శ్రీధామామ్లానపఙ్కజామ్
రామాయ వాససీ దివ్యే దివ్యాన్యాభరణాని చ ॥8॥

అథ తైరభ్యనుజ్ఞాతః కౌశికీమేత్య బ్రాహ్మణైః
స్నాత్వా సరోవరమగాద్యతః సరయూరాస్రవత్ ॥9॥

అనుస్రోతేన సరయూం ప్రయాగముపగమ్య సః
స్నాత్వా సన్తర్ప్య దేవాదీన్జగామ పులహాశ్రమమ్॥10॥

గోమతీం గణ్డకీం స్నాత్వా విపాశాం శోణ ఆప్లుతః
గయాం గత్వా పితౄనిష్ట్వా గఙ్గాసాగరసఙ్గమే॥11॥

ఉపస్పృశ్య మహేన్ద్రాద్రౌ రామం దృష్ట్వాభివాద్య చ
సప్తగోదావరీం వేణాం పమ్పాం భీమరథీం తతః॥12॥

స్కన్దం దృష్ట్వా యయౌ రామః శ్రీశైలం గిరిశాలయమ్
ద్రవిడేషు మహాపుణ్యం దృష్ట్వాద్రిం వేఙ్కటం ప్రభుః॥13॥

కామకోష్ణీం పురీం కాఞ్చీం కావేరీం చ సరిద్వరామ్
శ్రీరఙ్గాఖ్యం మహాపుణ్యం యత్ర సన్నిహితో హరిః॥14॥

ఋషభాద్రిం హరేః క్షేత్రం దక్షిణాం మథురాం తథా
సాముద్రం సేతుమగమత్మహాపాతకనాశనమ్॥15॥

తత్రాయుతమదాద్ధేనూర్బ్రాహ్మణేభ్యో హలాయుధః
కృతమాలాం తామ్రపర్ణీం మలయం చ కులాచలమ్॥16॥

తత్రాగస్త్యం సమాసీనం నమస్కృత్యాభివాద్య చ
యోజితస్తేన చాశీర్భిరనుజ్ఞాతో గతోఽర్ణవమ్
దక్షిణం తత్ర కన్యాఖ్యాం దుర్గాం దేవీం దదర్శ సః॥17॥

తతః ఫాల్గునమాసాద్య పఞ్చాప్సరసముత్తమమ్
విష్ణుః సన్నిహితో యత్ర స్నాత్వాస్పర్శద్గవాయుతమ్॥18॥

తతోఽభివ్రజ్య భగవాన్కేరలాంస్తు త్రిగర్తకాన్
గోకర్ణాఖ్యం శివక్షేత్రం సాన్నిధ్యం యత్ర ధూర్జటేః॥19॥

ఆర్యాం ద్వైపాయనీం దృష్ట్వా శూర్పారకమగాద్బలః
తాపీం పయోష్ణీం నిర్విన్ధ్యాముపస్పృశ్యాథ దణ్డకమ్॥20॥

ప్రవిశ్య రేవామగమద్యత్ర మాహిష్మతీ పురీ
మనుతీర్థముపస్పృశ్య ప్రభాసం పునరాగమత్॥21॥

శ్రుత్వా ద్విజైః కథ్యమానం కురుపాణ్డవసంయుగే
సర్వరాజన్యనిధనం భారం మేనే హృతం భువః॥22॥

స భీమదుర్యోధనయోర్గదాభ్యాం యుధ్యతోర్మృధే
వారయిష్యన్వినశనం జగామ యదునన్దనః॥23॥

యుధిష్ఠిరస్తు తం దృష్ట్వా యమౌ కృష్ణార్జునావపి
అభివాద్యాభవంస్తుష్ణీం కిం వివక్షురిహాగతః॥24॥

గదాపాణీ ఉభౌ దృష్ట్వా సంరబ్ధౌ విజయైషిణౌ

మణ్డలాని విచిత్రాణి చరన్తావిదమబ్రవీత్॥25॥

యువాం తుల్యబలౌ వీరౌ హే రాజన్హే వృకోదర
ఏకం ప్రాణాధికం మన్యే ఉతైకం శిక్షయాధికమ్॥26॥

తస్మాదేకతరస్యేహ యువయోః సమవీర్యయోః
న లక్ష్యతే జయోఽన్యో వా విరమత్వఫలో రణః॥27॥

న తద్వాక్యం జగృహతుర్బద్ధవైరౌ నృపార్థవత్
అనుస్మరన్తావన్యోన్యం దురుక్తం దుష్కృతాని చ॥28॥

దిష్టం తదనుమన్వానో రామో ద్వారవతీం యయౌ
ఉగ్రసేనాదిభిః ప్రీతైర్జ్ఞాతిభిః సముపాగతః॥29॥

తం పునర్నైమిషం ప్రాప్తమృషయోఽయాజయన్ముదా
క్రత్వఙ్గం క్రతుభిః సర్వైర్నివృత్తాఖిలవిగ్రహమ్॥30॥

తేభ్యో విశుద్ధం విజ్ఞానం భగవాన్వ్యతరద్విభుః
యేనైవాత్మన్యదో విశ్వమాత్మానం విశ్వగం విదుః॥31॥

స్వపత్న్యావభృథస్నాతో జ్ఞాతిబన్ధుసుహృద్వృతః
రేజే స్వజ్యోత్స్నయేవేన్దుః సువాసాః సుష్ఠ్వలఙ్కృతః॥32॥

ఈదృగ్విధాన్యసఙ్ఖ్యాని బలస్య బలశాలినః
అనన్తస్యాప్రమేయస్య మాయామర్త్యస్య సన్తి హి॥33॥

యోఽనుస్మరేత రామస్య కర్మాణ్యద్భుతకర్మణః
సాయం ప్రాతరనన్తస్య విష్ణోః స దయితో భవేత్॥34॥

అధ్యాయము – 80

శ్రీరాజోవాచ
భగవన్యాని చాన్యాని ముకున్దస్య మహాత్మనః
వీర్యాణ్యనన్తవీర్యస్య శ్రోతుమిచ్ఛామి హే ప్రభో॥1॥

కో ను శ్రుత్వాసకృద్బ్రహ్మన్నుత్తమఃశ్లోకసత్కథాః
విరమేత విశేషజ్ఞో విషణ్ణః కామమార్గణైః॥2॥

సా వాగ్యయా తస్య గుణాన్గృణీతే కరౌ చ తత్కర్మకరౌ మనశ్చ
స్మరేద్వసన్తం స్థిరజఙ్గమేషు శృణోతి తత్పుణ్యకథాః స కర్ణః॥3॥

శిరస్తు తస్యోభయలిఙ్గమానమేత్తదేవ యత్పశ్యతి తద్ధి చక్షుః
అఙ్గాని విష్ణోరథ తజ్జనానాం పాదోదకం యాని భజన్తి నిత్యమ్॥4॥

సూత ఉవాచ
విష్ణురాతేన సమ్పృష్టో భగవాన్బాదరాయణిః
వాసుదేవే భగవతి నిమగ్నహృదయోఽబ్రవీత్॥5॥

శ్రీశుక ఉవాచ
కృష్ణస్యాసీత్సఖా కశ్చిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్తమః
విరక్త ఇన్ద్రియార్థేషు ప్రశాన్తాత్మా జితేన్ద్రియః ॥6॥

యదృచ్ఛయోపపన్నేన వర్తమానో గృహాశ్రమీ
తస్య భార్యా కుచైలస్య క్షుత్క్షామా చ తథావిధా ॥7॥

పతివ్రతా పతిం ప్రాహ మ్లాయతా వదనేన సా
దరిద్రం సీదమానా వై వేపమానాభిగమ్య చ ॥8॥

నను బ్రహ్మన్భగవతః సఖా సాక్షాచ్ఛ్రియః పతిః
బ్రహ్మణ్యశ్చ శరణ్యశ్చ భగవాన్సాత్వతర్షభః ॥9॥

తముపైహి మహాభాగ సాధూనాం చ పరాయణమ్
దాస్యతి ద్రవిణం భూరి సీదతే తే కుటుమ్బినే ॥10॥

ఆస్తేఽధునా ద్వారవత్యాం భోజవృష్ణ్యన్ధకేశ్వరః
స్మరతః పాదకమలమాత్మానమపి యచ్ఛతి
కిం న్వర్థకామాన్భజతో నాత్యభీష్టాన్జగద్గురుః ॥11॥

స ఏవం భార్యయా విప్రో బహుశః ప్రార్థితో ముహుః
అయం హి పరమో లాభ ఉత్తమఃశ్లోకదర్శనమ్ ॥12॥

ఇతి సఞ్చిన్త్య మనసా గమనాయ మతిం దధే
అప్యస్త్యుపాయనం కిఞ్చిద్గృహే కల్యాణి దీయతామ్ ॥13॥

యాచిత్వా చతురో ముష్టీన్విప్రాన్పృథుకతణ్డులాన్
చైలఖణ్డేన తాన్బద్ధ్వా భర్త్రే ప్రాదాదుపాయనమ్ ॥14॥

స తానాదాయ విప్రాగ్ర్యః ప్రయయౌ ద్వారకాం కిల
కృష్ణసన్దర్శనం మహ్యం కథం స్యాదితి చిన్తయన్ ॥15॥

త్రీణి గుల్మాన్యతీయాయ తిస్రః కక్షాశ్చ సద్విజః
విప్రోఽగమ్యాన్ధకవృష్ణీనాం గృహేష్వచ్యుతధర్మిణామ్ ॥16॥

గృహం ద్వ్యష్టసహస్రాణాం మహిషీణాం హరేర్ద్విజః
వివేశైకతమం శ్రీమద్బ్రహ్మానన్దం గతో యథా ॥17॥

తం విలోక్యాచ్యుతో దూరాత్ప్రియాపర్యఙ్కమాస్థితః
సహసోత్థాయ చాభ్యేత్య దోర్భ్యాం పర్యగ్రహీన్ముదా ॥18॥

సఖ్యుః ప్రియస్య విప్రర్షేరఙ్గసఙ్గాతినిర్వృతః
ప్రీతో వ్యముఞ్చదబ్బిన్దూన్నేత్రాభ్యాం పుష్కరేక్షణః ॥19॥

అథోపవేశ్య పర్యఙ్కే స్వయమ్సఖ్యుః సమర్హణమ్
ఉపహృత్యావనిజ్యాస్య పాదౌ పాదావనేజనీః ॥20॥

అగ్రహీచ్ఛిరసా రాజన్భగవాంల్లోకపావనః
వ్యలిమ్పద్దివ్యగన్ధేన చన్దనాగురుకుఙ్కుమైః॥21॥

ధూపైః సురభిభిర్మిత్రం ప్రదీపావలిభిర్ముదా
అర్చిత్వావేద్య తామ్బూలం గాం చ స్వాగతమబ్రవీత్॥22॥

కుచైలం మలినం క్షామం ద్విజం ధమనిసన్తతమ్
దేవీ పర్యచరత్సాక్షాచ్చామరవ్యజనేన వై॥23॥

అన్తఃపురజనో దృష్ట్వా కృష్ణేనామలకీర్తినా
విస్మితోఽభూదతిప్రీత్యా అవధూతం సభాజితమ్॥24॥

కిమనేన కృతం పుణ్యమవధూతేన భిక్షుణా
శ్రియా హీనేన లోకేఽస్మిన్గర్హితేనాధమేన చ॥25॥

యోఽసౌ త్రిలోకగురుణా శ్రీనివాసేన సమ్భృతః
పర్యఙ్కస్థాం శ్రియం హిత్వా పరిష్వక్తోఽగ్రజో యథా॥26॥

కథయాం చక్రతుర్గాథాః పూర్వా గురుకులే సతోః
ఆత్మనోర్లలితా రాజన్కరౌ గృహ్య పరస్పరమ్॥27॥

శ్రీభగవానువాచ
అపి బ్రహ్మన్గురుకులాద్భవతా లబ్ధదక్షిణాత్
సమావృత్తేన ధర్మజ్ఞ భార్యోఢా సదృశీ న వా॥28॥

ప్రాయో గృహేషు తే చిత్తమకామవిహితం తథా
నైవాతిప్రీయసే విద్వన్ధనేషు విదితం హి మే॥29॥

కేచిత్కుర్వన్తి కర్మాణి కామైరహతచేతసః
త్యజన్తః ప్రకృతీర్దైవీర్యథాహం లోకసఙ్గ్రహమ్॥30॥

కచ్చిద్గురుకులే వాసం బ్రహ్మన్స్మరసి నౌ యతః
ద్విజో విజ్ఞాయ విజ్ఞేయం తమసః పారమశ్నుతే॥31॥

స వై సత్కర్మణాం సాక్షాద్ద్విజాతేరిహ సమ్భవః
ఆద్యోఽఙ్గ యత్రాశ్రమిణాం యథాహం జ్ఞానదో గురుః॥32॥

నన్వర్థకోవిదా బ్రహ్మన్వర్ణాశ్రమవతామిహ
యే మయా గురుణా వాచా తరన్త్యఞ్జో భవార్ణవమ్॥33॥

నాహమిజ్యాప్రజాతిభ్యాం తపసోపశమేన వా
తుష్యేయం సర్వభూతాత్మా గురుశుశ్రూషయా యథా॥34॥

అపి నః స్మర్యతే బ్రహ్మన్వృత్తం నివసతాం గురౌ
గురుదారైశ్చోదితానామిన్ధనానయనే క్వచిత్॥35॥

ప్రవిష్టానాం మహారణ్యమపర్తౌ సుమహద్ద్విజ

వాతవర్షమభూత్తీవ్రం నిష్ఠురాః స్తనయిత్నవః॥36॥

సూర్యశ్చాస్తం గతస్తావత్తమసా చావృతా దిశః
నిమ్నం కూలం జలమయం న ప్రాజ్ఞాయత కిఞ్చన॥37॥

వయం భృశమ్తత్ర మహానిలామ్బుభిర్నిహన్యమానా మహురమ్బుసమ్ప్లవే
దిశోఽవిదన్తోఽథ పరస్పరం వనే గృహీతహస్తాః పరిబభ్రిమాతురాః॥38॥

ఏతద్విదిత్వా ఉదితే రవౌ సాన్దీపనిర్గురుః
అన్వేషమాణో నః శిష్యానాచార్యోఽపశ్యదాతురాన్॥39॥

అహో హే పుత్రకా యూయమస్మదర్థేఽతిదుఃఖితాః
ఆత్మా వై ప్రాణినామ్ప్రేష్ఠస్తమనాదృత్య మత్పరాః॥40॥

ఏతదేవ హి సచ్ఛిష్యైః కర్తవ్యం గురునిష్కృతమ్
యద్వై విశుద్ధభావేన సర్వార్థాత్మార్పణం గురౌ॥41॥

తుష్టోఽహం భో ద్విజశ్రేష్ఠాః సత్యాః సన్తు మనోరథాః
ఛన్దాంస్యయాతయామాని భవన్త్విహ పరత్ర చ॥42॥

ఇత్థంవిధాన్యనేకాని వసతాం గురువేశ్మని
గురోరనుగ్రహేణైవ పుమాన్పూర్ణః ప్రశాన్తయే॥43॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ
కిమస్మాభిరనిర్వృత్తం దేవదేవ జగద్గురో
భవతా సత్యకామేన యేషాం వాసో గురోరభూత్॥44॥

యస్య చ్ఛన్దోమయం బ్రహ్మ దేహ ఆవపనం విభో
శ్రేయసాం తస్య గురుషు వాసోఽత్యన్తవిడమ్బనమ్॥45॥

అధ్యాయము – 81

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఇత్థం ద్విజముఖ్యేన సహ సఙ్కథయన్హరిః
సర్వభూతమనోఽభిజ్ఞః స్మయమాన ఉవాచ తమ్॥1॥

బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణం కృష్ణో భగవాన్ప్రహసన్ప్రియమ్
ప్రేమ్ణా నిరీక్షణేనైవ ప్రేక్షన్ఖలు సతాం గతిః॥2॥

శ్రీభగవానువాచ
కిముపాయనమానీతం బ్రహ్మన్మే భవతా గృహాత్
అణ్వప్యుపాహృతం భక్తైః ప్రేమ్ణా భుర్యేవ మే భవేత్
భూర్యప్యభక్తోపహృతం న మే తోషాయ కల్పతే॥3॥

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి
తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః॥4॥

ఇత్యుక్తోऽపి ద్విజస్తస్మై వ్రీడితః పతయే శ్రియః
పృథుకప్రసృతిం రాజన్న ప్రాయచ్ఛదవాఙ్ముఖః ॥5॥

సర్వభూతాత్మదృక్సాక్షాత్తస్యాగమనకారణమ్
విజ్ఞాయాచిన్తయన్నాయం శ్రీకామో మాభజత్పురా ॥6॥

పత్న్యాః పతివ్రతాయాస్తు సఖా ప్రియచికీర్షయా
ప్రాప్తో మామస్య దాస్యామి సమ్పదోऽమర్త్యదుర్లభాః ॥7॥

ఇత్థం విచిన్త్య వసనాచ్చీరబద్ధాన్ద్విజన్మనః
స్వయం జహార కిమిదమితి పృథుకతణ్డులాన్ ॥8॥

నన్వేతదుపనీతం మే పరమప్రీణనం సఖే
తర్పయన్త్యఙ్గ మాం విశ్వమేతే పృథుకతణ్డులాః ॥9॥

ఇతి ముష్టిం సకృజ్జగ్ధ్వా ద్వితీయాం జగ్ధుమాదదే
తావచ్ఛ్రీర్జగృహే హస్తం తత్పరా పరమేష్ఠినః ॥10॥

ఏతావతాలం విశ్వాత్మన్సర్వసమ్పత్సమృద్ధయే
అస్మిన్లోకేऽథ వాముష్మిన్పుంసస్త్వత్తోషకారణమ్ ॥11॥

బ్రాహ్మణస్తాం తు రజనీముషిత్వాచ్యుతమన్దిరే
భుక్త్వా పీత్వా సుఖం మేనే ఆత్మానం స్వర్గతం యథా ॥12॥

శ్వోభూతే విశ్వభావేన స్వసుఖేనాభివన్దితః
జగామ స్వాలయం తాత పథ్యనవ్రజ్య నన్దితః ॥13॥

స చాలబ్ధ్వా ధనం కృష్ణాన్న తు యాచితవాన్స్వయమ్
స్వగృహాన్వ్రీడితోऽగచ్ఛన్మహద్దర్శననిర్వృతః ॥14॥

అహో బ్రహ్మణ్యదేవస్య దృష్టా బ్రహ్మణ్యతా మయా
యద్దరిద్రతమో లక్ష్మీమాశ్లిష్టో బిభ్రతోరసి ॥15॥

క్వాహం దరిద్రః పాపీయాన్క్వ కృష్ణః శ్రీనికేతనః
బ్రహ్మబన్ధురితి స్మాహం బాహుభ్యాం పరిరమ్భితః ॥16॥

నివాసితః ప్రియాజుష్టే పర్యఙ్కే భ్రాతరో యథా
మహిష్యా వీజితః శ్రాన్తో బాలవ్యజనహస్తయా ॥17॥

శుశ్రూషయా పరమయా పాదసంవాహనాదిభిః
పూజితో దేవదేవేన విప్రదేవేన దేవవత్ ॥18॥

స్వర్గాపవర్గయోః పుంసాం రసాయాం భువి సమ్పదామ్
సర్వాసామపి సిద్ధీనాం మూలం తచ్చరణార్చనమ్ ॥19॥

అధనోऽయం ధనం ప్రాప్య మాద్యన్నుచ్చైర్న మాం స్మరేత్
ఇతి కారుణికో నూనం ధనం మేऽభూరి నాదదాత్ ॥20॥

ఇతి తచ్చిన్తయన్నన్తః ప్రాప్తో నియగృహాన్తికమ్
సూర్యానలేన్దుసఙ్కాశైర్విమానైః సర్వతో వృతమ్ ॥21॥

విచిత్రోపవనోద్యానైః కూజద్ద్విజకులాకులైః
ప్రోత్ఫుల్లకముదామ్భోజ కహ్లారోత్పలవారిభిః ॥22॥

జుష్టం స్వలఙ్కృతైః పుమ్భిః స్త్రీభిశ్చ హరిణాక్షిభిః
కిమిదం కస్య వా స్థానం కథం తదిదమిత్యభూత్ ॥23॥

ఏవం మీమాంసమానం తం నరా నార్యోఽమరప్రభాః
ప్రత్యగృహ్ణన్మహాభాగం గీతవాద్యేన భూయసా ॥24॥

పతిమాగతమాకర్ణ్య పత్న్యుద్ధర్షాతిసమ్భ్రమా
నిశ్చక్రామ గృహాత్తూర్ణం రూపిణీ శ్రీరివాలయాత్ ॥25॥

పతివ్రతా పతిం దృష్ట్వా ప్రేమోత్కణ్ఠాశ్రులోచనా
మీలితాక్ష్యనమద్బుద్ధ్యా మనసా పరిషస్వజే ॥26॥

పత్నీం వీక్ష్య విస్ఫురన్తీం దేవీం వైమానికీమివ
దాసీనాం నిష్కకణ్ఠీనాం మధ్యే భాన్తీం స విస్మితః ॥27॥

ప్రీతః స్వయం తయా యుక్తః ప్రవిష్టో నిజమన్దిరమ్
మణిస్తమ్భశతోపేతం మహేన్ద్రభవనం యథా ॥28॥

పయఃఫేననిభాః శయ్యా దాన్తా రుక్మపరిచ్ఛదాః
పర్యఙ్కా హేమదణ్డాని చామరవ్యజనాని చ ॥29॥

ఆసనాని చ హైమాని మృదూపస్తరణాని చ
ముక్తాదామవిలమ్బీని వితానాని ద్యుమన్తి చ ॥30॥

స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యేషు మహామారకతేషు చ
రత్నదీపాన్భ్రాజమానాన్లలనా రత్నసంయుతాః ॥31॥

విలోక్య బ్రాహ్మణస్తత్ర సమృద్ధీః సర్వసమ్పదామ్
తర్కయామాస నిర్వ్యగ్రః స్వసమృద్ధిమహైతుకీమ్ ॥32॥

నూనం బతైతన్మమ దుర్భగస్య శశ్వద్దరిద్రస్య సమృద్ధిహేతుః
మహావిభూతేరవలోకతోఽన్యో నైవోపపద్యేత యదూత్తమస్య ॥33॥

నన్వబ్రువాణో దిశతే సమక్షం యాచిష్ణవే భూర్యపి భూరిభోజః
పర్జన్యవత్తత్స్వయమీక్షమాణో దాశార్హకాణామృషభః సఖా మే ॥34॥

కిఞ్చిత్కరోత్యుర్వపి యత్స్వదత్తం
సుహృత్కృతం ఫల్గ్వపి భూరికారీ
మయోపణీతం పృథుకైకముష్టిం
ప్రత్యగ్రహీత్ప్రీతియుతో మహాత్మా ॥35॥

తస్యైవ మే సౌహృదసఖ్యమైత్రీ దాస్యం పునర్జన్మని జన్మని స్యాత్
మహానుభావేన గుణాలయేన విషజ్జతస్తత్పురుషప్రసఙ్గః ॥36॥

భక్తాయ చిత్రా భగవాన్హి సమ్పదో రాజ్యం విభూతీర్న సమర్థయత్యజః
అదీర్ఘబోధాయ విచక్షణః స్వయం పశ్యన్నిపాతం ధనినాం మదోద్భవమ్ ॥37॥

ఇత్థం వ్యవసితో బుద్ధ్యా భక్తోఽతీవ జనార్దనే
విషయాన్జాయయా త్యక్ష్యన్బుభుజే నాతిలమ్పటః ॥38॥

తస్య వై దేవదేవస్య హరేర్యజ్ఞపతేః ప్రభోః
బ్రాహ్మణాః ప్రభవో దైవం న తేభ్యో విద్యతే పరమ్ ॥39॥

ఏవం స విప్రో భగవత్సుహృత్తదా దృష్ట్వా స్వభృత్యైరజితం పరాజితమ్
తద్ధ్యానవేగోద్గ్రథితాత్మబన్ధనస్తద్ధామ లేభేఽచిరతః సతాం గతిమ్ ॥40॥

ఏతద్బ్రహ్మణ్యదేవస్య శ్రుత్వా బ్రహ్మణ్యతాం నరః
లబ్ధభావో భగవతి కర్మబన్ధాద్విముచ్యతే ॥41॥

అధ్యాయము – 82

శ్రీశుక ఉవాచ
అథైకదా ద్వారవత్యాం వసతో రామకృష్ణయోః
సూర్యోపరాగః సుమహానాసీత్కల్పక్షయే యథా ॥1॥

తం జ్ఞాత్వా మనుజా రాజన్పురస్తాదేవ సర్వతః
సమన్తపఞ్చకం క్షేత్రం యయుః శ్రేయోవిధిత్సయా ॥2॥

నిఃక్షత్రియాం మహీం కుర్వన్రామః శస్త్రభృతాం వరః
నృపాణాం రుధిరౌఘేణ యత్ర చక్రే మహాహ్రదాన్ ॥3॥

ఈజే చ భగవాన్రామో యత్రాస్పృష్టోఽపి కర్మణా
లోకం సఙ్గ్రాహయన్నీశో యథాన్యోఽఘాపనుత్తయే ॥4॥

మహత్యాం తీర్థయాత్రాయాం తత్రాగన్భారతీః ప్రజాః
వృష్ణయశ్చ తథాక్రూర వసుదేవాహుకాదయః ॥5॥

యయుర్భారత తత్క్షేత్రం స్వమఘం క్షపయిష్ణవః
గదప్రద్యుమ్నసామ్బాద్యాః సుచన్ద్రశుకసారణైః
ఆస్తేఽనిరుద్ధో రక్షాయాం కృతవర్మా చ యూథపః ॥6॥

తే రథైర్దేవధిష్ణ్యాభైర్హయైశ్చ తరలప్లవైః
గజైర్నదద్భిరభ్రాభైర్నృభిర్విద్యాధరద్యుభిః ॥7॥

వ్యరోచన్త మహాతేజాః పథి కాఞ్చనమాలినః
దివ్యస్రగ్వస్త్రసన్నాహాః కలత్రైః ఖేచరా ఇవ ॥8॥

తత్ర స్నాత్వా మహాభాగా ఉపోష్య సుసమాహితాః

బ్రాహ్మణేభ్యో దదుర్ధేనూర్వాసఃస్రగ్రుక్మమాలినీః ॥9॥

రామహ్రదేషు విధివత్పునరాప్లుత్య వృష్ణయః
దదః స్వన్నం ద్విజాగ్ర్యేభ్యః కృష్ణే నో భక్తిరస్త్వితి ॥10॥

స్వయం చ తదనుజ్ఞాతా వృష్ణయః కృష్ణదేవతాః
భుక్త్వోపవివిశుః కామం స్నిగ్ధచ్ఛాయాఙ్ఘ్రిపాఙ్ఘ్రిషు ॥11॥

తత్రాగతాంస్తే దదృశుః సుహృత్సమ్బన్ధినో నృపాన్
మత్స్యోశీనరకౌశల్య విదర్భకురుసృఞ్జయాన్ ॥12॥

కామ్బోజకైకయాన్మద్రాన్కున్తీనానర్తకేరలాన్
అన్యాంశ్చైవాత్మపక్షీయాన్పరాంశ్చ శతశో నృప
నన్దాదీన్సుహృదో గోపాన్గోపీశ్చోత్కణ్ఠితాశ్చిరమ్ ॥13॥

అన్యోన్యసన్దర్శనహర్షరంహసా ప్రోత్ఫుల్లహృద్వక్త్రసరోరుహశ్రియః
ఆశ్లిష్య గాఢం నయనైః స్రవజ్జలా హృష్యత్త్వచో రుద్ధగిరో యయుర్ముదమ్ ॥14॥

స్త్రియశ్చ సంవీక్ష్య మిథోఽతిసౌహృద
స్మితామలాపాఙ్గదృశోఽభిరేభిరే
స్తనైః స్తనాన్కుఙ్కుమపఙ్కరూషితాన్
నిహత్య దోర్భిః ప్రణయాశ్రులోచనాః ॥15॥

తతోఽభివాద్య తే వృద్ధాన్యవిష్ఠై రభివాదితాః
స్వాగతం కుశలం పృష్ట్వా చక్రుః కృష్ణకథా మిథః ॥16॥

పృథా భ్రాతౄన్స్వసౄర్వీక్ష్య తత్పుత్రాన్పితరావపి
భ్రాతృపత్నీర్ముకున్దం చ జహౌ సఙ్కథయా శుచః ॥17॥

కున్త్యువాచ
ఆర్య భ్రాతరహం మన్యే ఆత్మానమకృతాశిషమ్
యద్వా ఆపత్సు మద్వార్తాం నానుస్మరథ సత్తమాః ॥18॥

సుహృదో జ్ఞాతయః పుత్రా భ్రాతరః పితరావపి
నానుస్మరన్తి స్వజనం యస్య దైవమదక్షిణమ్ ॥19॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ
అమ్బ మాస్మానసూయేథా దైవక్రీడనకాన్నరాన్
ఈశస్య హి వశే లోకః కురుతే కార్యతేఽథ వా ॥20॥

కంసప్రతాపితాః సర్వే వయం యాతా దిశం దిశమ్
ఏతర్హ్యేవ పునః స్థానం దైవేనాసాదితాః స్వసః ॥21॥

శ్రీశుక ఉవాచ
వసుదేవోగ్రసేనాద్యైర్యదుభిస్తేఽర్చితా నృపాః
ఆసన్నచ్యుతసన్దర్శ పరమానన్దనిర్వృతాః ॥22॥

భీష్మో ద్రోణోఽమ్బికాపుత్రో గాన్ధారీ ససుతా తథా
సదారాః పాణ్డవాః కున్తీ సఞ్జయో విదురః కృపః ॥23॥

కున్తీభోజో విరాటశ్చ భీష్మకో నగ్నజిన్మహాన్
పురుజిద్ద్రుపదః శల్యో ధృష్టకేతుః స కాశిరాట్ ॥24॥

దమఘోషో విశాలాక్షో మైథిలో మద్రకేకయౌ
యుధామన్యుః సుశర్మా చ ససుతా బాహ్లికాదయః ॥25॥

రాజానో యే చ రాజేన్ద్ర యుధిష్ఠిరమనువ్రతాః
శ్రీనికేతం వపుః శౌరేః సస్త్రీకం వీక్ష్య విస్మితాః ॥26॥

అథ తే రామకృష్ణాభ్యాం సమ్యక్ప్రాప్తసమర్హణాః
ప్రశశంసుర్ముదా యుక్తా వృష్ణీన్కృష్ణపరిగ్రహాన్ ॥27॥

అహో భోజపతే యూయం జన్మభాజో నృణామిహ
యత్పశ్యథాసకృత్కృష్ణం దుర్దర్శమపి యోగినామ్ ॥28॥

యద్విశ్రుతిః శ్రుతినుతేదమలం పునాతి
పాదావనేజనపయశ్చ వచశ్చ శాస్త్రమ్
భూః కాలభర్జితభగాపి యదఙ్ఘ్రిపద్మ
స్పర్శోత్థశక్తిరభివర్షతి నోఽఖిలార్థాన్ ॥29॥

తద్దర్శనస్పర్శనానుపథప్రజల్ప
శయ్యాసనాశనసయౌనసపిణ్డబన్ధః
యేషాం గృహే నిరయవర్త్మని వర్తతాం వః
స్వర్గాపవర్గవిరమః స్వయమాస విష్ణుః ॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ
నన్దస్తత్ర యదూన్ప్రాప్తాన్జ్ఞాత్వా కృష్ణపురోగమాన్
తత్రాగమద్వృతో గోపైరనఃస్థార్థైర్దిదృక్షయా ॥31॥

తం దృష్ట్వా వృష్ణయో హృష్టాస్తన్వః ప్రాణమివోత్థితాః
పరిషస్వజిరే గాఢం చిరదర్శనకాతరాః ॥32॥

వసుదేవః పరిష్వజ్య సమ్ప్రీతః ప్రేమవిహ్వలః
స్మరన్కంసకృతాన్క్లేశాన్పుత్రన్యాసం చ గోకులే ॥33॥

కృష్ణరామౌ పరిష్వజ్య పితరావభివాద్య చ
న కిఞ్చనోచతుః ప్రేమ్ణా సాశ్రుకణ్ఠౌ కురూద్వహ ॥34॥

తావాత్మాసనమారోప్య బాహుభ్యాం పరిరభ్య చ
యశోదా చ మహాభాగా సుతౌ విజహతుః శుచః ॥35॥

రోహిణీ దేవకీ చాథ పరిష్వజ్య వ్రజేశ్వరీమ్
స్మరన్త్యౌ తత్కృతాం మైత్రీం బాష్పకణ్ఠ్యౌ సమూచతుః ॥36॥

కా విస్మరేత వాం మైత్రీమనివృత్తాం వ్రజేశ్వరి
అవాప్యాప్యైన్ద్రమైశ్వర్యం యస్యా నేహ ప్రతిక్రియా ॥37॥

ఏతావదృష్టపితరౌ యువయోః స్మ పిత్రోః
సమ్ప్రీణనాభ్యుదయపోషణపాలనాని
ప్రాప్యోషతుర్భవతి పక్ష్మ హ యద్వదక్ష్ణోర్
న్యస్తావకుత్ర చ భయౌ న సతాం పరః స్వః ॥38॥

శ్రీశుక ఉవాచ
గోప్యశ్చ కృష్ణముపలభ్య చిరాదభీష్టం
యత్ప్రేక్షణే దృశిషు పక్ష్మకృతం శపన్తి
దృగ్భిర్హృదీకృతమలం పరిరభ్య సర్వాస్
తద్భావమాపురపి నిత్యయుజాం దురాపమ్ ॥39॥

భగవాంస్తాస్తథాభూతా వివిక్త ఉపసఙ్గతః
ఆశ్లిష్యానామయం పృష్ట్వా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥40॥

అపి స్మరథ నః సఖ్యః స్వానామర్థచికీర్షయా
గతాంశ్చిరాయితాఞ్ఛత్రు పక్షక్షపణచేతసః ॥41॥

అప్యవధ్యాయథాస్మాన్స్విదకృతజ్ఞావిశఙ్కయా
నూనం భూతాని భగవాన్యునక్తి వియునక్తి చ ॥42॥

వాయుర్యథా ఘనానీకం తృణం తూలం రజాంసి చ
సంయోజ్యాక్షిపతే భూయస్తథా భూతాని భూతకృత్ ॥43॥

మయి భక్తిర్హి భూతానామమృతత్వాయ కల్పతే
దిష్ట్యా యదాసీన్మత్స్నేహో భవతీనాం మదాపనః ॥44॥

అహం హి సర్వభూతానామాదిరన్తోఽన్తరం బహిః
భౌతికానాం యథా ఖం వార్భూర్వాయుర్జ్యోతిరఙ్గనాః ॥45॥

ఏవం హ్యేతాని భూతాని భూతేష్వాత్మాత్మనా తతః
ఉభయం మయ్యథ పరే పశ్యతాభాతమక్షరే ॥46॥

శ్రీశుక ఉవాచ
అధ్యాత్మశిక్షయా గోప్య ఏవం కృష్ణేన శిక్షితాః
తదనుస్మరణధ్వస్త జీవకోశాస్తమధ్యగన్ ॥47॥

ఆహుశ్చ తే నలిననాభ పదారవిన్దం
యోగేశ్వరైర్హృది విచిన్త్యమగాధబోధైః
సంసారకూపపతితోత్తరణావలమ్బం
గేహం జుషామపి మనస్యుదియాత్సదా నః ॥48॥

అధ్యాయము – 83

శ్రీశుక ఉవాచ
తథానుగృహ్య భగవాన్గోపీనాం స గురుర్గతిః
యుధిష్ఠిరమథాపృచ్ఛత్సర్వాంశ్చ సుహృదోఽవ్యయమ్ ॥ 1 ॥

త ఏవం లోకనాథేన పరిపృష్టాః సుసత్కృతాః
ప్రత్యూచుర్హృష్టమనసస్తత్పాదేక్షాహతాంహసః ॥ 2 ॥

కుతోఽశివం త్వచ్చరణామ్బుజాసవం మహన్మనస్తో ముఖనిఃసృతం క్వచిత్
పిబన్తి యే కర్ణపుటైరలం ప్రభో దేహంభృతాం దేహకృదస్మృతిచ్ఛిదమ్ ॥ 3 ॥

హి త్వాత్మ ధామవిధుతాత్మకృతత్ర్యవస్థామ్
ఆనన్దసమ్ప్లవమఖణ్డమకుణ్ఠబోధమ్
కాలోపసృష్టనిగమావన ఆత్తయోగ
మాయాకృతిం పరమహంసగతిం నతాః స్మ ॥ 4 ॥

శ్రీఋషిరువాచ
ఇత్యుత్తమఃశ్లోకశిఖామణిం జనేష్వ
అభిష్టువత్స్వన్ధకకౌరవస్త్రియః
సమేత్య గోవిన్దకథా మిథోఽగృనంన్
త్రిలోకగీతాః శృణు వర్ణయామి తే ॥ 5 ॥

శ్రీద్రౌపద్యువాచ
హే వైదర్భ్యచ్యుతో భద్రే హే జామ్బవతి కౌశలే
హే సత్యభామే కాలిన్ది శైబ్యే రోహిణి లక్ష్మణే ॥ 6 ॥

హే కృష్ణపత్న్య ఏతన్నో బ్రూతే వో భగవాన్స్వయమ్
ఉపయేమే యథా లోకమనుకుర్వన్స్వమాయయా ॥ 7 ॥

శ్రీరుక్మిణ్యువాచ
చైద్యాయ మార్పయితుముద్యతకార్ముకేషు
రాజస్వజేయభటశేఖరితాఙ్ఘ్రిరేణుః
నిన్యే మృగేన్ద్ర ఇవ భాగమజావియూథాత్
తచ్ఛ్రీనికేతచరణోఽస్తు మమార్చనాయ ॥ 8 ॥

శ్రీసత్యభామోవాచ
యో మే సనాభివధతప్తహృదా తతేన
లిప్తాభిశాపమపమార్ష్టుముపాజహార
జిత్వర్క్షరాజమథ రత్నమదాత్స తేన
భీతః పితాదిశత మాం ప్రభవేఽపి దత్తామ్ ॥ 9 ॥

శ్రీజామ్బవత్యువాచ
ప్రాజ్ఞాయ దేహకృదముం నిజనాథదైవం
సీతాపతిం త్రినవహాన్యమునాభ్యయుధ్యత్
జ్ఞాత్వా పరీక్షిత ఉపాహరదర్హణం మాం
పాదౌ ప్రగృహ్య మణినాహమముష్య దాసీ ॥ 10 ॥

శ్రీకాలిన్ద్యువాచ
తపశ్చరన్తీమాజ్ఞాయ స్వపాదస్పర్శనాశయా
సఖ్యోపేత్యాగ్రహీత్పాణిం యోఽహం తద్గృహమార్జనీ ॥11॥

శ్రీమిత్రవిన్దోవాచ
యో మాం స్వయంవర ఉపేత్య విజిత్య భూపాన్
నిన్యే శ్వయూథగం ఇవాత్మబలిం ద్విపారిః
భ్రాతౄంశ్చ మేఽపకురుతః స్వపురం శ్రియౌకస్
తస్యాస్తు మేఽనుభవమఙ్ఘ్ర్యవనేజనత్వమ్ ॥12॥

శ్రీసత్యోవాచ
సప్తోక్షణోఽతిబలవీర్యసుతీక్ష్ణశృఙ్గాన్
పిత్రా కృతాన్క్షితిపవీర్యపరీక్షణాయ
తాన్వీరదుర్మదహనస్తరసా నిగృహ్య
క్రీడన్బబన్ధ హ యథా శిశవోఽజతోకాన్ ॥13॥

య ఇత్థం వీర్యశుల్కాం మాం
దాసీభిశ్చతురఙ్గిణీమ్
పథి నిర్జిత్య రాజన్యాన్
నిన్యే తద్దాస్యమస్తు మే ॥14॥

శ్రీభద్రోవాచ
పితా మే మాతులేయాయ స్వయమాహూయ దత్తవాన్
కృష్ణే కృష్ణాయ తచ్చిత్తామక్షౌహిణ్యా సఖీజనైః ॥15॥

అస్య మే పాదసంస్పర్శో భవేజ్జన్మని జన్మని
కర్మభిర్భ్రామ్యమాణాయా యేన తచ్ఛ్రేయ ఆత్మనః ॥16॥

శ్రీలక్ష్మణోవాచ
మమాపి రాజ్ఞ్యచ్యుతజన్మకర్మ శ్రుత్వా ముహుర్నారదగీతమాస హ
చిత్తం ముకున్దే కిల పద్మహస్తయా వృతః సుసమ్మృశ్య విహాయ లోకపాన్ ॥17॥

జ్ఞాత్వా మమ మతం సాధ్వి పితా దుహితృవత్సలః
బృహత్సేన ఇతి ఖ్యాతస్తత్రోపాయమచీకరత్ ॥18॥

యథా స్వయంవరే రాజ్ఞి మత్స్యః పార్థేప్సయా కృతః
అయం తు బహిరాచ్ఛన్నో దృశ్యతే స జలే పరమ్ ॥19॥

శ్రుత్వైతత్సర్వతో భూపా ఆయయుర్మత్పితుః పురమ్
సర్వాస్త్రశస్త్రతత్త్వజ్ఞాః సోపాధ్యాయాః సహస్రశః ॥20॥

పిత్రా సమ్పూజితాః సర్వే యథావీర్యం యథావయః
ఆదదుః సశరం చాపం వేద్ధుం పర్షది మద్ధియః ॥21॥

ఆదాయ వ్యసృజన్కేచిత్సజ్యం కర్తుమనీశ్వరాః
ఆకోష్ఠం జ్యాం సముత్కృష్య పేతురేకేఽమునాహతాః ॥22॥

సజ్యం కృత్వాపరే వీరా మాగధామ్బష్ఠచేదిపాః
భీమో దుర్యోధనః కర్ణో నావిదంస్తదవస్థితిమ్ ॥23॥

మత్స్యాభాసం జలే వీక్ష్య జ్ఞాత్వా చ తదవస్థితిమ్
పార్థో యత్తోఽసృజద్బాణం నాచ్ఛినత్పస్పృశే పరమ్ ॥24॥

రాజన్యేషు నివృత్తేషు భగ్నమానేషు మానిషు
భగవాన్ధనురాదాయ సజ్యం కృత్వాథ లీలయా ॥25॥

తస్మిన్సన్ధాయ విశిఖం మత్స్యం వీక్ష్య సకృజ్జలే
ఛిత్త్వేషుణాపాతయత్తం సూర్యే చాభిజితి స్థితే ॥26॥

దివి దున్దుభయో నేదుర్జయశబ్దయుతా భువి
దేవాశ్చ కుసుమాసారాన్ముముచుర్హర్షవిహ్వలాః ॥27॥

తద్రఙ్గమావిశమహం కలనూపురాభ్యాం
పద్భ్యాం ప్రగృహ్య కనకోజ్జ్వలరత్నమాలామ్
నూత్నే నివీయ పరిధాయ చ కౌశికాగ్ర్యే
సవ్రీడహాసవదనా కవరీధృతస్రక్ ॥28॥

ఉన్నీయ వక్త్రమురుకున్తలకుణ్డలత్విడ్
గణ్డస్థలం శిశిరహాసకటాక్షమోక్షైః
రాజ్ఞో నిరీక్ష్య పరితః శనకైర్మురారేర్
అంసేఽనురక్తహృదయా నిదధే స్వమాలామ్ ॥29॥

తావన్మృదఙ్గపటహాః శఙ్ఖభేర్యానకాదయః
నినేదుర్నటనర్తక్యో ననృతుర్గాయకా జగుః ॥30॥

ఏవం వృతే భగవతి మయేశే నృపయూథపాః
న సేహిరే యాజ్ఞసేని స్పర్ధన్తో హృచ్ఛయాతురాః ॥31॥

మాం తావద్రథమారోప్య హయరత్నచతుష్టయమ్
శార్ఙ్గముద్యమ్య సన్నద్ధస్తస్థావాజౌ చతుర్భుజః ॥32॥

దారుకశ్చోదయామాస కాఞ్చనోపస్కరం రథమ్
మిషతాం భూభుజాం రాజ్ఞి మృగాణాం మృగరాడివ ॥33॥

తేఽన్వసజ్జన్త రాజన్యా నిషేద్ధుం పథి కేచన
సంయత్తా ఉద్ధృతేష్వాసా గ్రామసింహా యథా హరిమ్ ॥34॥

తే శార్ఙ్గచ్యుతబాణౌఘైః కృత్తబాహ్వఙ్ఘ్రికన్ధరాః
నిపేతుః ప్రధనే కేచిదేకే సన్త్యజ్య దుద్రువుః ॥35॥

తతః పురీం యదుపతిరత్యలఙ్కృతాం
రవిచ్ఛదధ్వజపటచిత్రతోరణామ్
కుశస్థలీం దివి భువి చాభిసంస్తుతాం

సమావిశత్తరణిరివ స్వకేతనమ్॥36॥

పితా మే పూజయామాస సుహృత్సమ్బన్ధిబాన్ధవాన్
మహార్హవాసోఽలఙ్కారైః శయ్యాసనపరిచ్ఛదైః॥37॥

దాసీభిః సర్వసమ్పద్భిర్భటేభరథవాజిభిః
ఆయుధాని మహార్హాణి దదౌ పూర్ణస్య భక్తితః॥38॥

ఆత్మారామస్య తస్యేమా వయం వై గృహదాసికాః
సర్వసఙ్గనివృత్త్యాద్ధా తపసా చ బభూవిమ॥39॥

మహిష్య ఊచుః
భౌమం నిహత్య సగణం యుధి తేన రుద్ధా
జ్ఞాత్వాథ నః క్షితిజయే జితరాజకన్యాః
నిర్ముచ్య సంసృతివిమోక్షమనుస్మరన్తీః
పాదామ్బుజం పరిణినాయ య ఆప్తకామః॥40॥

న వయం సాధ్వి సామ్రాజ్యం స్వారాజ్యం భౌజ్యమప్యుత
వైరాజ్యం పారమేష్ఠ్యం చ ఆనన్త్యం వా హరేః పదమ్॥41॥

కామయామహ ఏతస్య శ్రీమత్పాదరజః శ్రియః
కుచకుఙ్కుమగన్ధాఢ్యం మూర్ధ్నా వోఢుం గదాభృతః॥42॥

వ్రజస్త్రియో యద్వాఞ్ఛన్తి పులిన్ద్యస్తృణవీరుధః
గావశ్చారయతో గోపాః పదస్పర్శం మహాత్మనః॥43॥

అధ్యాయము – 84

శ్రీశుక ఉవాచ
శ్రుత్వా పృథా సుబలపుత్ర్యథ యాజ్ఞసేనీ
మాధవ్యథ క్షితిపపత్న్య ఉత స్వగోప్యః
కృష్ణేఽఖిలాత్మని హరౌ ప్రణయానుబన్ధం
సర్వా విసిస్మ్యురలమశ్రుకలాకులాక్ష్యః॥1॥

ఇతి సమ్భాషమాణాసు స్త్రీభిః స్త్రీషు నృభిర్నృషు
ఆయయుర్మునయస్తత్ర కృష్ణరామదిదృక్షయా॥2॥

ద్వైపాయనో నారదశ్చ చ్యవనో దేవలోఽసితః
విశ్వామిత్రః శతానన్దో భరద్వాజోఽథ గౌతమః॥3॥

రామః సశిష్యో భగవాన్వసిష్ఠో గాలవో భృగుః
పులస్త్యః కశ్యపోఽత్రిశ్చ మార్కణ్డేయో బృహస్పతిః॥4॥

ద్వితస్త్రితశ్చైకతశ్చ బ్రహ్మపుత్రాస్తథాఙ్గిరాః
అగస్త్యో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ వామదేవాదయోఽపరే॥5॥

తాన్దృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రాగాసీనా నృపాదయః
పాణ్డవాః కృష్ణరామౌ చ ప్రణేముర్విశ్వవన్దితాన్ ॥6॥

తానానర్చుర్యథా సర్వే సహరామోఽచ్యుతోఽర్చయత్
స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్య మాల్యధూపానులేపనైః ॥7॥

ఉవాచ సుఖమాసీనాన్భగవాన్ధర్మగుప్తనుః
సదసస్తస్య మహతో యతవాచోఽనుశృణ్వతః ॥8॥

శ్రీభగవానువాచ
అహో వయం జన్మభృతో లబ్ధం కార్త్స్న్యేన తత్ఫలమ్
దేవానామపి దుష్ప్రాపం యద్యోగేశ్వరదర్శనమ్ ॥9॥

కిం స్వల్పతపసాం నృణామర్చాయాం దేవచక్షుషామ్
దర్శనస్పర్శనప్రశ్న ప్రహ్వపాదార్చనాదికమ్ ॥10॥

న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః
తే పునన్త్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥11॥

నాగ్నిర్న సూర్యో న చ చన్ద్రతారకా
న భూర్జలం ఖం శ్వసనోఽథ వాఙ్మనః
ఉపాసితా భేదకృతో హరన్త్యఘం
విపశ్చితో ఘ్నన్తి ముహూర్తసేవయా ॥12॥

యస్యాత్మబుద్ధిః కుణపే త్రిధాతుకే
స్వధీః కలత్రాదిషు భౌమ ఇజ్యధీః
యత్తీర్థబుద్ధిః సలిలే న కర్హిచిజ్
జనేష్వభిజ్ఞేషు స ఏవ గోఖరః ॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ
నిశమ్యేత్థం భగవతః కృష్ణస్యాకుణ్ఠమేధసః
వచో దురన్వయం విప్రాస్తూష్ణీమాసన్భ్రమద్ధియః ॥14॥

చిరం విమృశ్య మునయ ఈశ్వరస్యేశితవ్యతామ్
జనసఙ్గ్రహ ఇత్యూచుః స్మయన్తస్తం జగద్గురుమ్ ॥15॥

శ్రీమునయ ఊచుః
యన్మాయయా తత్త్వవిదుత్తమా వయం విమోహితా విశ్వసృజామధీశ్వరాః
యదీశితవ్యాయతి గూఢ ఈహయా అహో విచిత్రమ్భగవద్విచేష్టితమ్ ॥16॥

అనీహ ఏతద్బహుధైక ఆత్మనా సృజత్యవత్యత్తి న బధ్యతే యథా
భౌమైర్హి భూమిర్బహునామరూపిణీ అహో విభూమ్నశ్చరితం విడమ్బనమ్ ॥17॥

అథాపి కాలే స్వజనాభిగుప్తయే బిభర్షి సత్త్వం ఖలనిగ్రహాయ చ
స్వలీలయా వేదపథం సనాతనం వర్ణాశ్రమాత్మా పురుషః పరో భవాన్ ॥18॥

బ్రహ్మ తే హృదయం శుక్లం తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః
యత్రోపలబ్ధం సద్వ్యక్తమవ్యక్తం చ తతః పరమ్ ॥19॥

తస్మాద్బ్రహ్మకులం బ్రహ్మన్శాస్త్రయోనేస్త్వమాత్మనః
సభాజయసి సద్ధామ తద్బ్రహ్మణ్యాగ్రణీర్భవాన్ ॥20॥

అద్య నో జన్మసాఫల్యం విద్యాయాస్తపసో దృశః
త్వయా సఙ్గమ్య సద్గత్యా యదన్తః శ్రేయసాం పరః ॥21॥

నమస్తస్మై భగవతే కృష్ణాయాకుణ్ఠమేధసే
స్వయోగమాయయాచ్ఛన్న మహిమ్నే పరమాత్మనే ॥22॥

న యం విదన్త్యమీ భూపా ఏకారామాశ్చ వృష్ణయః
మాయాజవనికాచ్ఛన్నమాత్మానం కాలమీశ్వరమ్ ॥23॥

యథా శయానః పురుష ఆత్మానం గుణతత్త్వదృక్
నామమాత్రేన్ద్రియాభాతం న వేద రహితం పరమ్ ॥24॥

ఏవం త్వా నామమాత్రేషు విషయేష్విన్ద్రియేహయా
మాయయా విభ్రమచ్చిత్తో న వేద స్మృత్యుపప్లవాత్ ॥25॥

తస్యాద్య తే దదృశిమాఙ్ఘ్రిమఘౌఘమర్ష
తీర్థాస్పదం హృది కృతం సువిపక్వయోగైః
ఉత్సిక్తభక్త్యుపహతాశయ జీవకోశా
ఆపుర్భవద్గతిమథానుగృహాన భక్తాన్ ॥26॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హం ధృతరాష్ట్రం యుధిష్ఠిరమ్
రాజర్షే స్వాశ్రమాన్గన్తుం మునయో దధిరే మనః ॥27॥

తద్వీక్ష్య తానుపవ్రజ్య వసుదేవో మహాయశాః
ప్రణమ్య చోపసఙ్గృహ్య బభాషేదం సుయన్త్రితః ॥28॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ
నమో వః సర్వదేవేభ్య ఋషయః శ్రోతుమర్హథ
కర్మణా కర్మనిర్హారో యథా స్యాన్నస్తదుచ్యతామ్ ॥29॥

శ్రీనారద ఉవాచ
నాతిచిత్రమిదం విప్రా వసుదేవో బుభుత్సయా
కృష్ణమ్మత్వార్భకం యన్నః పృచ్ఛతి శ్రేయ ఆత్మనః ॥30॥

సన్నికర్షోఽత్ర మర్త్యానామనాదరణకారణమ్
గాఙ్గం హిత్వా యథాన్యామ్భస్తత్రత్యో యాతి శుద్ధయే ॥31॥

యస్యానుభూతిః కాలేన లయోత్పత్త్యాదినాస్య వై
స్వతోఽన్యస్మాచ్చ గుణతో న కుతశ్చన రిష్యతి ॥32॥

తం క్లేశకర్మపరిపాకగుణప్రవాహైరవ్యాహతానుభవమీశ్వరమద్వితీయమ్
ప్రాణాదిభిః స్వవిభవైరుపగూఢమన్యో మన్యేత సూర్యమివ మేఘహిమోపరాగైః ||33||

అథోచుర్మునయో రాజన్నాభాష్యానల్పదున్దభిమ్
సర్వేషాం శృణ్వతాం రాజ్ఞాం తథైవాచ్యుతరామయోః ||34||

కర్మణా కర్మనిర్హార ఏష సాధునిరూపితః
యచ్ఛ్రద్ధయా యజేద్విష్ణుం సర్వయజ్ఞేశ్వరం మఖైః ||35||

చిత్తస్యోపశమోఽయం వై కవిభిః శాస్త్రచక్షుసా
దర్శితః సుగమో యోగో ధర్మశ్చాత్మముదావహః ||36||

అయం స్వస్త్యయనః పన్థా ద్విజాతేర్గృహమేధినః
యచ్ఛ్రద్ధయాప్తవిత్తేన శుక్లేనేజ్యేత పూరుషః ||37||

విత్తైషణాం యజ్ఞదానైర్గృహైర్దారసుతైషణామ్
ఆత్మలోకైషణాం దేవ కాలేన విసృజేద్బుధః
గ్రామే త్యక్తైషణాః సర్వే యయుర్ధీరాస్తపోవనమ్ ||38||

ఋణైస్త్రిభిర్ద్విజో జాతో దేవర్షిపిత్ఱూణాం ప్రభో
యజ్ఞాధ్యయనపుత్రైస్తాన్యనిస్తీర్య త్యజన్పతేత్ ||39||

త్వం త్వద్య ముక్తో ద్వాభ్యాం వై ఋషిపిత్రోర్మహామతే
యజ్ఞైర్దేవర్ణమున్ముచ్య నిరృణోఽశరణో భవ ||40||

వసుదేవ భవాన్నూనం భక్త్యా పరమయా హరిమ్
జగతామీశ్వరం ప్రార్చః స యద్వాం పుత్రతాం గతః ||41||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా వసుదేవో మహామనాః
తానృషీనృత్విజో వవ్రే మూర్ధ్నానమ్య ప్రసాద్య చ ||42||

త ఏనమృషయో రాజన్వృతా ధర్మేణ ధార్మికమ్
తస్మిన్నయాజయన్క్షేత్రే మఖైరుత్తమకల్పకైః ||43||

తద్దీక్షాయాం ప్రవృత్తాయాం వృష్ణయః పుష్కరస్రజః
స్నాతాః సువాససో రాజన్రాజానః సుష్ఠ్వలఙ్కృతాః ||44||

తన్మహిష్యశ్చ ముదితా నిష్కకణ్ఠ్యః సువాససః
దీక్షాశాలాముపాజగ్మురాలిప్తా వస్తుపాణయః ||45||

నేదుర్మృదఙ్గపటహ శఙ్ఖభేర్యానకాదయః
ననృతుర్నటనర్తక్యస్తుష్టువుః సూతమాగధాః
జగుః సుకణ్ఠ్యో గన్ధర్వ్యః సఙ్గీతం సహభర్తృకాః ||46||

తమభ్యషిఞ్చన్విధివదక్తమభ్యక్తమృత్విజః
పత్నీభిరష్టాదశభిః సోమరాజమివోడుభిః ||47||

తాభిర్దుకూలవలయైర్హారనూపురకుణ్డలైః
స్వలఙ్కృతాభిర్విబభౌ దీక్షితోఽజినసంవృతః ॥48॥

తస్యర్త్విజో మహారాజ రత్నకౌశేయవాససః
ససదస్యా విరేజుస్తే యథా వృత్రహణోఽధ్వరే ॥49॥

తదా రామశ్చ కృష్ణశ్చ స్వైః స్వైర్బన్ధుభిరన్వితౌ
రేజతుః స్వసుతైర్దారైర్జీవేశౌ స్వవిభూతిభిః ॥50॥

ఈజేఽనుయజ్ఞం విధినా అగ్నిహోత్రాదిలక్షణైః
ప్రాకృతైర్వైకృతైర్యజ్ఞైర్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియేశ్వరమ్ ॥51॥

అథర్త్విగ్భ్యోఽదదాత్కాలే యథామ్నాతం స దక్షిణాః
స్వలఙ్కృతేభ్యోఽలఙ్కృత్య గోభూకన్యా మహాధనాః ॥52॥

పత్నీసంయాజావభృథ్యైశ్చరిత్వా తే మహర్షయః
సస్నూ రామహ్రదే విప్రా యజమానపురఃసరాః ॥53॥

స్నాతోఽలఙ్కారవాసాంసి వన్దిభ్యోఽదాత్తథా స్త్రియః
తతః స్వలఙ్కృతో వర్ణానాశ్వభ్యోఽన్నేన పూజయత్ ॥54॥

బన్ధూన్సదారాన్ససుతాన్పారిబర్హేణ భూయసా
విదర్భకోశలకురూన్కాశికేకయసృఞ్జయాన్ ॥55॥

సదస్యర్త్విక్సురగణాన్నృభూతపితృచారణాన్
శ్రీనికేతమనుజ్ఞాప్య శంసన్తః ప్రయయుః క్రతుమ్ ॥56॥

ధృతరాష్ట్రోఽనుజః పార్థా భీష్మో ద్రోణః పృథా యమౌ
నారదో భగవాన్వ్యాసః సుహృత్సమ్బన్ధిబాన్ధవాః ॥57॥

బన్ధూన్పరిష్వజ్య యదూన్సౌహృదాక్లిన్నచేతసః
యయుర్విరహకృచ్ఛ్రేణ స్వదేశాంశ్చాపరే జనాః ॥58॥

నన్దస్తు సహ గోపాలైర్బృహత్యా పూజయార్చితః
కృష్ణరామోగ్రసేనాద్యైర్న్యవాత్సీద్బన్ధువత్సలః ॥59॥

వసుదేవోఽఞ్జసోత్తీర్య మనోరథమహార్ణవమ్
సుహృద్వృతః ప్రీతమనా నన్దమాహ కరే స్పృశన్ ॥60॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ
భ్రాతరీశకృతః పాశో నృణాం యః స్నేహసంజ్ఞితః
తం దుస్త్యజమహం మన్యే శూరాణామపి యోగినామ్ ॥61॥

అస్మాస్వప్రతికల్పేయం యత్కృతాజ్ఞేషు సత్తమైః
మైత్ర్యర్పితాఫలా చాపి న నివర్తేత కర్హిచిత్ ॥62॥

ప్రాగకల్పాచ్చ కుశలం భ్రాతర్వో నాచరామ హి

అధునా శ్రీమదాన్ధాక్షా న పశ్యామః పురః సతః ||63||

మా రాజ్యశ్రీరభూత్పుంసః శ్రేయస్కామస్య మానద
స్వజనానుత బన్ధూన్వా న పశ్యతి యయాన్ధదృక్ ||64||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం సౌహృదశైథిల్య చిత్త ఆనకదున్దుభిః
రురోద తత్కృతాం మైత్రీం స్మరన్నశ్రువిలోచనః ||65||

నన్దస్తు సఖ్యుః ప్రియకృత్ప్రేమ్ణా గోవిన్దరామయోః
అద్య శ్వ ఇతి మాసాంస్త్రీన్యదుభిర్మానితోఽవసత్ ||66||

తతః కామైః పూర్యమాణః సవ్రజః సహబాన్ధవః
పరార్ధ్యాభరణక్షౌమ నానానర్ఘ్యపరిచ్ఛదైః ||67||

వసుదేవోగ్రసేనాభ్యాం కృష్ణోద్ధవబలాదిభిః
దత్తమాదాయ పారిబర్హం యాపితో యదుభిర్యయౌ ||68||

నన్దో గోపాశ్చ గోప్యశ్చ గోవిన్దచరణామ్బుజే
మనః క్షిప్తం పునర్హర్తుమనీశా మథురాం యయుః ||69||

బన్ధుషు ప్రతియాతేషు వృష్ణయః కృష్ణదేవతాః
వీక్ష్య ప్రావృషమాసన్నాద్యయుర్ద్వారవతీం పునః ||70||

జనేభ్యః కథయాం చక్రుర్యదుదేవమహోత్సవమ్
యదాసీత్తీర్థయాత్రాయాం సుహృత్సన్దర్శనాదికమ్ ||71||

అధ్యాయము – 85

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
అథైకదాత్మజౌ ప్రాప్తౌ కృతపాదాభివన్దనౌ
వసుదేవోఽభినన్ద్యాహ ప్రీత్యా సఙ్కర్షణాచ్యుతౌ ||1||

మునీనాం స వచః శ్రుత్వా పుత్రయోర్ధామసూచకమ్
తద్వీర్యైర్జాతవిశ్రమ్భః పరిభాష్యాభ్యభాషత ||2||

కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్సఙ్కర్షణ సనాతన
జానే వామస్య యత్సాక్షాత్ప్రధానపురుషౌ పరౌ ||3||

యత్ర యేన యతో యస్య యస్మై యద్యద్యథా యదా
స్యాదిదం భగవాన్సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరః ||4||

ఏతన్నానావిధం విశ్వమాత్మసృష్టమధోక్షజ
ఆత్మనానుప్రవిశ్యాత్మన్ప్రాణో జీవో బిభర్ష్యజ ||5||

ప్రాణాదీనాం విశ్వసృజాం శక్తయో యాః పరస్య తాః
పారతన్త్ర్యాద్వైసాదృశ్యాద్ద్వయోశ్చేష్టైవ చేష్టతామ్ ||6||

కాన్తిస్తేజః ప్రభా సత్తా చన్ద్రాగ్న్యర్కర్క్షవిద్యుతామ్
యత్స్థైర్యం భూభృతాం భూమేర్వృత్తిర్గన్ధోఽర్థతో భవాన్ ॥7॥

తర్పణం ప్రాణనమపాం దేవ త్వం తాశ్చ తద్రసః
ఓజః సహో బలం చేష్టా గతిర్వాయోస్తవేశ్వర ॥8॥

దిశాం త్వమవకాశోఽసి దిశః ఖం స్ఫోట ఆశ్రయః
నాదో వర్ణస్త్వమోంకార ఆకృతీనాం పృథక్కృతిః ॥9॥

ఇన్ద్రియం త్విన్ద్రియాణాం త్వం దేవాశ్చ తదనుగ్రహః
అవబోధో భవాన్బుద్ధేర్జీవస్యానుస్మృతిః సతీ ॥10॥

భూతానామసి భూతాదిరిన్ద్రియాణాం చ తైజసః
వైకారికో వికల్పానాం ప్రధానమనుశాయినమ్ ॥11॥

నశ్వరేష్విహ భావేషు తదసి త్వమనశ్వరమ్
యథా ద్రవ్యవికారేషు ద్రవ్యమాత్రం నిరూపితమ్ ॥12॥

సత్త్వమ్రజస్తమ ఇతి గుణాస్తద్వృత్తయశ్చ యాః
త్వయ్యద్ధా బ్రహ్మణి పరే కల్పితా యోగమాయయా ॥13॥

తస్మాన్న సన్త్యమీ భావా యర్హి త్వయి వికల్పితాః
త్వం చామీషు వికారేషు హ్యన్యదావ్యావహారికః ॥14॥

గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్నబుధాస్త్వఖిలాత్మనః
గతిం సూక్ష్మామబోధేన సంసరన్తీహ కర్మభిః ॥15॥

యదృచ్ఛయా నృతాం ప్రాప్య సుకల్పామిహ దుర్లభామ్
స్వార్థే ప్రమత్తస్య వయో గతం త్వన్మాయయేశ్వర ॥16॥

అసావహమ్మమైవైతే దేహే చాస్యాన్వయాదిషు
స్నేహపాశైర్నిబధ్నాతి భవాన్సర్వమిదం జగత్ ॥17॥

యువాం న నః సుతౌ సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరౌ
భూభారక్షత్రక్షపణ అవతీర్ణౌ తథాత్థ హ ॥18॥

తత్తే గతోఽస్మ్యరణమద్య పదారవిన్దమ్
ఆపన్నసంసృతిభయాపహమార్తబన్ధో
ఏతావతాలమలమిన్ద్రియలాలసేన
మర్త్యాత్మదృక్త్వయి పరే యదపత్యబుద్ధిః ॥19॥

సూతీగృహే నను జగాద భవానజో నౌ
సఞ్జజ్ఞ ఇత్యనుయుగం నిజధర్మగుప్త్యై
నానాతనూర్గగనవద్విదధజ్జహాసి
కో వేద భూమ్న ఉరుగాయ విభూతిమాయామ్ ॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ

ఆకర్ణ్యేత్థం పితుర్వాక్యం భగవాన్సాత్వతర్షభః
ప్రత్యాహ ప్రశ్రయానమ్రః ప్రహసన్శ్లక్ష్ణయా గిరా||21||

శ్రీభగవానువాచ
వచో వః సమవేతార్థం తాతైతదుపమన్మహే
యన్నః పుత్రాన్సముద్దిశ్య తత్త్వగ్రామ ఉదాహృతః||22||

అహం యూయమసావార్య ఇమే చ ద్వారకాకసః
సర్వేఽప్యేవం యదుశ్రేష్ఠ విమృగ్యాః సచరాచరమ్||23||

ఆత్మా హ్యేకః స్వయంజ్యోతిర్నిత్యోఽన్యో నిర్గుణో గుణైః
ఆత్మసృష్టైస్తత్కృతేషు భూతేషు బహుధేయతే||24||

ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపో భూస్తత్కృతేషు యథాశయమ్
ఆవిస్తిరోఽల్పభూర్యేకో నానాత్వం యాత్యసావపి||25||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం భగవతా రాజన్వసుదేవ ఉదాహృతః
శ్రుత్వా వినష్టనానాధీస్తూష్ణీం ప్రీతమనా అభూత్||26||

అథ తత్ర కురుశ్రేష్ఠ దేవకీ సర్వదేవతా
శ్రుత్వానీతం గురోః పుత్రమాత్మజాభ్యాం సువిస్మితా||27||

కృష్ణరామౌ సమాశ్రావ్య పుత్రాన్కంసవిహింసితాన్
స్మరన్తీ కృపణం ప్రాహ వైక్లవ్యాదశ్రులోచనా||28||

శ్రీదేవక్యువాచ
రామ రామాప్రమేయాత్మన్కృష్ణ యోగేశ్వరేశ్వర
వేదాహం వాం విశ్వసృజామీశ్వరావాదిపూరుషౌ||29||

కలవిధ్వస్తసత్త్వానాం రాజ్ఞాముచ్ఛాస్త్రవర్తినామ్
భూమేర్భారాయమాణానామవతీర్ణౌ కిలాద్య మే||30||

యస్యాంశాంశాంశభాగేన విశ్వోత్పత్తిలయోదయాః
భవన్తి కిల విశ్వాత్మంస్తం త్వాద్యాహం గతిం గతా||31||

చిరాన్మృతసుతాదానే గురుణా కిల చోదితౌ
ఆనిన్యథుః పితృస్థానాద్గురవే గురుదక్షిణామ్||32||

తథా మే కురుతం కామం యువాం యోగేశ్వరేశ్వరౌ
భోజరాజహతాన్పుత్రాన్కామయే ద్రష్టుమాహృతాన్||33||

ఋషిరువాచ
ఏవం సఞ్చోదితౌ మాత్రా రామః కృష్ణశ్చ భారత
సుతలం సంవివిశతుర్యోగమాయాముపాశ్రితౌ||34||

తస్మిన్ప్రవిష్టావుపలభ్య దైత్యరాడ్

విశ్వాత్మదైవం సుతరాం తథాత్మనః
తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాశయః
సద్యః సముత్థాయ ననామ సాన్వయః ||35 ||

తయోః సమానీయ వరాసనం ముదా నివిష్టయోస్తత్ర మహాత్మనోస్తయోః
దధార పాదావవనిజ్య తజ్జలం సవృన్ద ఆబ్రహ్మ పునద్యదమ్బు హ ||36 ||

సమర్హయామాస స తౌ విభూతిభిర్మహార్హవస్త్రాభరణానులేపనైః
తామ్బూలదీపామృతభక్షణాదిభిః స్వగోత్రవిత్తాత్మసమర్పణేన చ ||37 ||

స ఇన్ద్రసేనో భగవత్పదామ్బుజం బిభ్రన్ముహుః ప్రేమవిభిన్నయా ధియా
ఉవాచ హానన్దజలాకులేక్షణః ప్రహృష్టరోమా నృప గద్గదాక్షరమ్ ||38 ||

బలిరువాచ
నమోఽనన్తాయ బృహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే
సాఙ్ఖ్యయోగవితానాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే ||39 ||

దర్శనం వాం హి భూతానాం దుష్ప్రాపం చాప్యదుర్లభమ్
రజస్తమఃస్వభావానాం యన్నః ప్రాప్తౌ యదృచ్ఛయా ||40 ||

దైత్యదానవగన్ధర్వాః సిద్ధవిద్యాధ్రచారణాః
యక్షరక్షఃపిశాచాశ్చ భూతప్రమథనాయకాః ||41 ||

విశుద్ధసత్త్వధామ్న్యద్ధా త్వయి శాస్త్రశరీరిణి
నిత్యం నిబద్ధవైరాస్తే వయం చాన్యే చ తాదృశాః ||42 ||

కేచనోద్బద్ధవైరేణ భక్త్యా కేచన కామతః
న తథా సత్త్వసంరబ్ధాః సన్నికృష్టాః సురాదయః ||43 ||

ఇదమిత్థమితి ప్రాయస్తవ యోగేశ్వరేశ్వర
న విదన్త్యపి యోగేశా యోగమాయాం కుతో వయమ్ ||44 ||

తన్నః ప్రసీద నిరపేక్షవిమృగ్యయుష్మత్
పాదారవిన్దధిషణాన్యగృహాన్ధకూపాత్
నిష్క్రమ్య విశ్వశరణాఙ్ఘ్ర్యుపలబ్ధవృత్తిః
శాన్తో యథైక ఉత సర్వసఖైశ్చరామి ||45 ||

శాధ్యస్మానీశితవ్యేశ నిష్పాపాన్కురు నః ప్రభో
పుమాన్యచ్ఛ్రద్ధయాతిష్ఠంశ్చోదనాయా విముచ్యతే ||46 ||

శ్రీభగవానువాచ
ఆసన్మరీచేః షట్పుత్రా ఊర్ణాయాం ప్రథమేఽన్తరే
దేవాః కం జహసుర్వీక్ష్య సుతం యభితుముద్యతమ్ ||47 ||

తేనాసురీమగన్యోనిమధునావద్యకర్మణా
హిరణ్యకశిపోర్జాతా నీతాస్తే యోగమాయయా ||48 ||

దేవక్యా ఉదరే జాతా రాజన్కంసవిహింసితాః
సా తాన్శోచత్యాత్మజాన్స్వాంస్త ఇమేఽధ్యాసతేఽన్తికే ||49||

ఇత ఏతాన్ప్రణేష్యామో మాతృశోకాపనుత్తయే
తతః శాపాద్వినిర్ముక్తా లోకం యాస్యన్తి విజ్వరాః ||50||

స్మరోద్గీథః పరిష్వఙ్గః పతఙ్గః క్షుద్రభృద్ఘృణీ
షడిమే మత్ప్రసాదేన పునర్యాస్యన్తి సద్గతిమ్ ||51||

ఇత్యుక్త్వా తాన్సమాదాయ ఇన్ద్రసేనేన పూజితౌ
పునర్ద్వారవతీమేత్య మాతుః పుత్రానయచ్ఛతామ్ ||52||

తాన్దృష్ట్వా బాలకాన్దేవీ పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ
పరిష్వజ్యాఙ్కమారోప్య మూర్ధ్న్యజిఘ్రదభీక్ష్ణశః ||53||

అపాయయత్స్తనం ప్రీతా సుతస్పర్శపరిస్నుతమ్
మోహితా మాయయా విష్ణోర్యయా సృష్టిః ప్రవర్తతే ||54||

పీత్వామృతం పయస్తస్యాః పీతశేషం గదాభృతః
నారాయణాఙ్గసంస్పర్శ ప్రతిలబ్ధాత్మదర్శనాః ||55||

తే నమస్కృత్య గోవిన్దం దేవకీం పితరం బలమ్
మిషతాం సర్వభూతానాం యయుర్ధామ దివౌకసామ్ ||56||

తం దృష్ట్వా దేవకీ దేవీ మృతాగమననిర్గమమ్
మేనే సువిస్మితా మాయాం కృష్ణస్య రచితాం నృప ||57||

ఏవంవిధాన్యద్భుతాని కృష్ణస్య పరమాత్మనః
వీర్యాణ్యనన్తవీర్యస్య సన్త్యనన్తాని భారత ||58||

శ్రీసూత ఉవాచ
య ఇదమనుశృణోతి శ్రావయేద్వా మురారేశ్
చరితమమృతకీర్తేర్వర్ణితం వ్యాసపుత్రైః
జగదఘభిదలం తద్భక్తసత్కర్ణపూరం
భగవతి కృతచిత్తో యాతి తత్క్షేమధామ ||59||

అధ్యాయము – 86

శ్రీరాజోవాచ
బ్రహ్మన్వేదితుమిచ్ఛామః స్వసారాం రామకృష్ణయోః
యథోపయేమే విజయో యా మమాసీత్పితామహీ ||1||

శ్రీశుక ఉవాచ
అర్జునస్తీర్థయాత్రాయాం పర్యటన్నవనీం ప్రభుః
గతః ప్రభాసమశృణోన్మాతులేయీం స ఆత్మనః ||2||

దుర్యోధనాయ రామస్తాం దాస్యతీతి న చాపరే
తల్లిప్సుః స యతిర్భూత్వా త్రిదణ్డీ ద్వారకామగాత్॥3॥

తత్ర వై వార్షితాన్మాసానవాత్సీత్స్వార్థసాధకః
పౌరైః సభాజితోఽభీక్ష్ణం రామేణాజానతా చ సః॥4॥

ఏకదా గృహమానీయ ఆతిథ్యేన నిమన్త్ర్య తమ్
శ్రద్ధయోపహృతం భైక్ష్యం బలేన బుభుజే కిల॥5॥

సోఽపశ్యత్తత్ర మహతీం కన్యాం వీరమనోహరామ్
ప్రీత్యుత్ఫుల్లేక్షణస్తస్యాం భావక్షుబ్ధం మనో దధే॥6॥

సాపి తం చకమే వీక్ష్య నారీణాం హృదయంగమమ్
హసన్తీ వ్రీడితాపఙ్గీ తన్న్యస్తహృదయేక్షణా॥7॥

తాం పరం సమనుధ్యాయన్నన్తరం ప్రేప్సురర్జునః
న లేభే శం భ్రమచ్చిత్తః కామేనాతిబలీయసా॥8॥

మహత్యాం దేవయాత్రాయాం రథస్థాం దుర్గనిర్గతామ్
జహారానుమతః పిత్రోః కృష్ణస్య చ మహారథః॥9॥

రథస్థో ధనురాదాయ శూరాంశ్చారున్ధతో భటాన్
విద్రావ్య క్రోశతాం స్వానాం స్వభాగం మృగరాడివ॥10॥

తచ్ఛ్రుత్వా క్షుభితో రామః పర్వణీవ మహార్ణవః
గృహీతపాదః కృష్ణేన సుహృద్భిశ్చానుసాన్త్వితః॥11॥

ప్రాహిణోత్పారిబర్హాణి వరవధ్వోర్ముదా బలః
మహాధనోపస్కరేభ రథాశ్వనరయోషితః॥12॥

శ్రీశుక ఉవాచ
కృష్ణస్యాసీద్ద్విజశ్రేష్ఠః శ్రుతదేవ ఇతి శ్రుతః
కృష్ణైకభక్త్యా పూర్ణార్థః శాన్తః కవిరలమ్పటః॥13॥

స ఉవాస విదేహేషు మిథిలాయాం గృహాశ్రమీ
అనీహయాగతాహార్య నిర్వర్తితనిజక్రియః॥14॥

యాత్రామాత్రం త్వహరహర్దైవాదుపనమత్యుత
నాధికం తావతా తుష్టః క్రియా చక్రే యథోచితాః॥15॥

తథా తద్రాష్ట్రపాలోఽఙ్గ బహులాశ్వ ఇతి శ్రుతః
మైథిలో నిరహమ్మాన ఉభావప్యచ్యుతప్రియౌ॥16॥

తయోః ప్రసన్నో భగవాన్దారుకేణాహృతం రథమ్
ఆరుహ్య సాకం మునిభిర్విదేహాన్ప్రయయౌ ప్రభుః॥17॥

నారదో వామదేవోఽత్రిః కృష్ణో రామోఽసితోఽరుణిః

అహం బృహస్పతిః కణ్వో మైత్రేయశ్చ్యవనాదయః ॥18॥

తత్ర తత్ర తమాయాన్తం పౌరా జానపదా నృప
ఉపతస్థుః సార్ఘ్యహస్తా గ్రహైః సూర్యమివోదితమ్ ॥19॥

ఆనర్తధన్వకురుజాఙ్గలకఙ్కమత్స్య
పాఞ్చాలకున్తిమధుకేకయకోశలార్ణాః
అన్యే చ తన్ముఖసరోజముదారహాస
స్నిగ్ధేక్షణం నృప పపుర్దృశిభిర్నృనార్యః ॥20॥

తేభ్యః స్వవీక్షణవినష్టతమిస్రదృగ్భ్యః
క్షేమం త్రిలోకగురురర్థదృశం చ యచ్ఛన్
శృణ్వన్దిగన్తధవలం స్వయశోఽశుభఘ్నం
గీతం సురైర్నృభిరగాచ్ఛనకైర్విదేహాన్ ॥21॥

తేఽచ్యుతం ప్రాప్తమాకర్ణ్య పౌరా జానపదా నృప
అభీయుర్ముదితాస్తస్మై గృహీతార్హణపాణయః ॥22॥

దృష్ట్వా త ఉత్తమఃశ్లోకం ప్రీత్యుత్ఫులాననాశయాః
కైర్ధృతాఞ్జలిభిర్నేముః శ్రుతపూర్వాంస్తథా మునీన్ ॥23॥

స్వానుగ్రహాయ సమ్ప్రాప్తం మన్వానౌ తం జగద్గురుమ్
మైథిలః శ్రుతదేవశ్చ పాదయోః పేతతుః ప్రభోః ॥24॥

న్యమన్త్రయేతాం దాశార్హమాతిథ్యేన సహ ద్విజైః
మైథిలః శ్రుతదేవశ్చ యుగపత్సంహతాఞ్జలీ ॥25॥

భగవాంస్తదభిప్రేత్య ద్వయోః ప్రియచికీర్షయా
ఉభయోరావిశద్గేహముభాభ్యాం తదలక్షితః ॥26॥

శ్రాన్తానప్యథ తాన్దూరాజ్జనకః స్వగృహాగతాన్
ఆనీతేష్వాసనాగ్ర్యేషు సుఖాసీనాన్మహామనాః ॥27॥

ప్రవృద్ధభక్త్యా ఉద్ధర్ష హృదయాస్రావిలేక్షణః
నత్వా తదఙ్ఘ్రీన్ప్రక్షాల్య తదపో లోకపావనీః ॥28॥

సకుటుమ్బో వహన్మూర్ధ్నా పూజయాం చక్ర ఈశ్వరాన్
గన్ధమాల్యామ్బరాకల్ప ధూపదీపార్ఘ్యగోవృషైః ॥29॥

వాచా మధురయా ప్రీణన్నిదమాహాన్నతర్పితాన్
పాదావఙ్కగతౌ విష్ణోః సంస్పృశఞ్ఛనకైర్ముదా ॥30॥

శ్రీబహులాశ్వ ఉవాచ
భవాన్హి సర్వభూతానామాత్మా సాక్షీ స్వదృగ్విభో
అథ నస్త్వత్పదామ్భోజం స్మరతాం దర్శనం గతః ॥31॥

స్వవచస్తదృతం కర్తుమస్మద్దృగ్గోచరో భవాన్

యదాత్మైకాన్తభక్తాన్మే నానన్తః శ్రీరజః ప్రియః ॥32॥

కో ను త్వచ్చరణామ్భోజమేవంవిద్విసృజేత్పుమాన్
నిష్కిఞ్చనానాం శాన్తానాం మునీనాం యస్త్వమాత్మదః ॥33॥

యోఽవతీర్య యదోర్వంశే నృణాం సంసరతామిహ
యశో వితేనే తచ్ఛాన్త్యై త్రైలోక్యవృజినాపహమ్ ॥34॥

నమస్తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయాకుణ్ఠమేధసే
నారాయణాయ ఋషయే సుశాన్తం తప ఈయుషే ॥35॥

దినాని కతిచిద్భూమన్గృహాన్నో నివస ద్విజైః
సమేతః పాదరజసా పునీహీదం నిమేః కులమ్ ॥36॥

ఇత్యుపామన్త్రితో రాజ్ఞా భగవాంల్లోకభావనః
ఉవాస కుర్వన్కల్యాణం మిథిలానరయోషితామ్ ॥37॥

శ్రుతదేవోఽచ్యుతం ప్రాప్తం స్వగృహాఞ్జనకో యథా
నత్వా మునీన్సుసంహృష్టో ధున్వన్వాసో ననర్త హ ॥38॥

తృణపీఠబృషీష్వేతానానీతేషూపవేశ్య సః
స్వాగతేనాభినన్ద్యాఙ్ఘ్రీన్సభార్యోఽవనిజే ముదా ॥39॥

తదమ్భసా మహాభాగ ఆత్మానం సగృహాన్వయమ్
స్నాపయాం చక్ర ఉద్ధర్షో లబ్ధసర్వమనోరథః ॥40॥

ఫలార్హణోశీరశివామృతామ్బుభిర్మృదా సురభ్యా తులసీకుశామ్బుజైః
ఆరాధయామాస యథోపపన్నయా సపర్యయా సత్త్వవివర్ధనాన్ధసా ॥41॥

స తర్కయామాస కుతో మమాన్వభూత్గృహాన్ధకూపే పతితస్య సఙ్గమః
యః సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిః కృష్ణేన చాస్యాత్మనికేతభూసురైః ॥42॥

సూపవిష్టాన్కృతాతిథ్యాన్శ్రుతదేవ ఉపస్థితః
సభార్యస్వజనాపత్య ఉవాచాఙ్ఘ్ర్యభిమర్శనః ॥43॥

శ్రుతదేవ ఉవాచ
నాద్య నో దర్శనం ప్రాప్తః పరం పరమపూరుషః
యర్హీదం శక్తిభిః సృష్ట్వా ప్రవిష్టో హ్యాత్మసత్తయా ॥44॥

యథా శయానః పురుషో మనసైవాత్మమాయయా
సృష్ట్వా లోకం పరం స్వాప్నమనువిశ్యావభాసతే ॥45॥

శృణ్వతాం గదతాం శశ్వదర్చతాం త్వాభివన్దతామ్
ణృణాం సంవదతామన్తర్హృది భాస్యమలాత్మనామ్ ॥46॥

హృదిస్థోఽప్యతిదూరస్థః కర్మవిక్షిప్తచేతసామ్
ఆత్మశక్తిభిరగ్రాహ్యోఽప్యన్త్యుపేతగుణాత్మనామ్ ॥47॥

నమోఽస్తు తేఽధ్యాత్మవిదాం పరాత్మనే
అనాత్మనే స్వాత్మవిభక్తమృత్యవే
సకారణాకారణలిఙ్గమీయుషే
స్వమాయయాసంవృతరుద్ధదృష్టయే ॥48॥

స త్వం శాధి స్వభృత్యాన్నః కిం దేవ కరవామ హే
ఏతదన్తో నృణాం క్లేశో యద్భవానక్షిగోచరః ॥49॥

శ్రీశుక ఉవాచ
తదుక్తమిత్యుపాకర్ణ్య భగవాన్ప్రణతార్తిహా
గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రహసంస్తమువాచ హ ॥50॥

శ్రీభగవానువాచ
బ్రహ్మంస్తేఽనుగ్రహార్థాయ సమ్ప్రాప్తాన్విద్ధ్యమూన్మునీన్
సఞ్చరన్తి మయా లోకాన్పునన్తః పాదరేణుభిః ॥51॥

దేవాః క్షేత్రాణి తీర్థాని దర్శనస్పర్శనార్చనైః
శనైః పునన్తి కాలేన తదప్యర్హత్తమేక్షయా ॥52॥

బ్రాహ్మణో జన్మనా శ్రేయాన్సర్వేషామ్ప్రాణినామిహ
తపసా విద్యయా తుష్ట్యా కిము మత్కలయా యుతః ॥53॥

న బ్రాహ్మణాన్మే దయితం రూపమేతచ్చతుర్భుజమ్
సర్వవేదమయో విప్రః సర్వదేవమయో హ్యహమ్ ॥54॥

దుష్ప్రజ్ఞా అవిదిత్వైవమవజానన్త్యసూయవః
గురుం మాం విప్రమాత్మానమర్చాదావిజ్యదృష్టయః ॥55॥

చరాచరమిదం విశ్వం భావా యే చాస్య హేతవః
మద్రూపాణీతి చేతస్యాధత్తే విప్రో మదీక్షయా ॥56॥

తస్మాద్బ్రహ్మఋషీనేతాన్బ్రహ్మన్మచ్ఛ్రద్ధయార్చయ
ఏవం చేదర్చితోఽస్మ్యద్ధా నాన్యథా భూరిభూతిభిః ॥57॥

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఇత్థం ప్రభునాదిష్టః సహకృష్ణాన్ద్విజోత్తమాన్
ఆరాధ్యైకాత్మభావేన మైథిలశ్చాప సద్గతిమ్ ॥58॥

ఏవం స్వభక్తయో రాజన్భగవాన్భక్తభక్తిమాన్
ఉషిత్వాదిశ్య సన్మార్గం పునర్ద్వారవతీమగాత్ ॥59॥

అధ్యాయము – 87

శ్రీపరీక్షిదువాచ
బ్రహ్మన్బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే నిర్గుణే గుణవృత్తయః
కథం చరన్తి శ్రుతయః సాక్షాత్సదసతః పరే ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ
బుద్ధీన్ద్రియమనఃప్రాణాఞ్జనానామసృజత్ప్రభుః
మాత్రార్థం చ భవార్థం చ ఆత్మనేऽకల్పనాయ చ ॥2॥

సైషా హ్యుపనిషద్బ్రాహ్మీ పూర్వేశాం పూర్వజైర్ధృతా
శ్రద్ధయా ధారయేద్యస్తాం క్షేమం గచ్ఛేదకిఞ్చనః ॥3॥

అత్ర తే వర్ణయిష్యామి గాథాం నారాయణాన్వితామ్
నారదస్య చ సంవాదమృషేర్నారాయణస్య చ ॥4॥

ఏకదా నారదో లోకాన్పర్యటన్భగవత్ప్రియః
సనాతనమృషిం ద్రష్టుం యయౌ నారాయణాశ్రమమ్ ॥5॥

యో వై భారతవర్షేऽస్మిన్క్షేమాయ స్వస్తయే నృణామ్
ధర్మజ్ఞానశమోపేతమాకల్పాదాస్థితస్తపః ॥6॥

తత్రోపవిష్టమృషిభిః కలాపగ్రామవాసిభిః
పరీతం ప్రణతోऽపృచ్ఛదిదమేవ కురూద్వహ ॥7॥

తస్మై హ్యవోచద్భగవానృషీణాం శృణ్వతామిదమ్
యో బ్రహ్మవాదః పూర్వేషాం జనలోకనివాసినామ్ ॥8॥

శ్రీభగవానువాచ
స్వాయమ్భువ బ్రహ్మసత్రం జనలోకేऽభవత్పురా
తత్రస్థానాం మానసానాం మునీనామూర్ధ్వరేతసామ్ ॥9॥

శ్వేతద్వీపం గతవతి త్వయి ద్రష్టుం తదీశ్వరమ్
బ్రహ్మవాదః సుసంవృత్తః శ్రుతయో యత్ర శేరతే
తత్ర హాయమభూత్ప్రశ్నస్త్వం మాం యమనుపృచ్ఛసి ॥10॥

తుల్యశ్రుతతపఃశీలాస్తుల్యస్వీయారిమధ్యమాః
అపి చక్రుః ప్రవచనమేకం శుశ్రూషవోऽపరే ॥11॥

శ్రీసనన్దన ఉవాచ
స్వసృష్టమిదమాపీయ శయానం సహ శక్తిభిః
తదన్తే బోధయాం చక్రుస్తల్లిఙ్గైః శ్రుతయః పరమ్ ॥12॥

యథా శయానం సంరాజం వన్దినస్తత్పరాక్రమైః
ప్రత్యూషేऽభేత్య సుశ్లోకైర్బోధయన్త్యనుజీవినః ॥13॥

శ్రీశ్రుతయ ఊచుః
జయ జయ జహ్యజామజిత దోషగృభీతగుణాం
త్వమసి యదాత్మనా సమవరుద్ధసమస్తభగః
అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవబోధక తే
క్వచిదజయాత్మనా చ చరతోऽనుచరేన్నిగమః ॥14॥

బృహదుపలబ్ధమేతదవయన్త్యవశేషతయా
యత ఉదయాస్తమయౌ వికృతేర్మృది వావికృతాత్
అత ఋషయో దధుస్త్వయి మనోవచనాచరితం
కథమయథా భవన్తి భువి దత్తపదాని నృణామ్ ॥15॥

ఇతి తవ సూరయస్త్ర్యధిపతేఽఖిలలోకమల
క్షపణకథామృతాబ్ధిమవగాహ్య తపాంసి జహుః
కిముత పునః స్వధామవిధుతాశయకాలగుణాః
పరమ భజన్తి యే పదమజస్రసుఖానుభవమ్ ॥16॥

దృతయ ఇవ శ్వసన్త్యసుభృతో యది తేఽనువిధా
మహదహమాదయోఽణ్డమసృజన్యదనుగ్రహతః
పురుషవిధోఽన్వయోఽత్ర చరమోఽన్నమయాదిషు యః
సదసతః పరం త్వమథ యదేష్వవశేషమృతమ్ ॥17॥

ఉదరముపాసతే య ఋషివర్త్మసు కూర్పదృశః
పరిసరపద్ధతిం హృదయమారుణయో దహరమ్
తత ఉదగాదనన్త తవ ధామ శిరః పరమం
పునరిహ యత్సమేత్య న పతన్తి కృతాన్తముఖే ॥18॥

స్వకృతవిచిత్రయోనిషు విశన్నివ హేతుతయా
తరతమతశ్చకాస్స్యనలవత్స్వకృతానుకృతిః
అథ వితథాస్వమూష్వవితథాం తవ ధామ సమం
విరజధియోఽనుయన్త్యభివిపణ్యవ ఏకరసమ్ ॥19॥

స్వకృతపురేష్వమీష్వబహిరన్తరసంవరణం
తవ పురుషం వదన్త్యఖిలశక్తిధృతోఽంశకృతమ్
ఇతి నృగతిం వివిచ్య కవయో నిగమావపనం
భవత ఉపాసతేఽఙ్ఘ్రిమభవమ్భువి విశ్వసితాః ॥20॥

దురవగమాత్మతత్త్వనిగమాయ తవాత్తతనోశ్
చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాః
న పరిలషన్తి కేచిదపవర్గమపీశ్వర తే
చరణసరోజహంసకులసఙ్గవిసృష్టగృహాః ॥21॥

త్వదనుపథం కులాయమిదమాత్మసుహృత్ప్రియవచ్
చరతి తథోన్ముఖే త్వయి హితే ప్రియ ఆత్మని చ
న బత రమన్త్యహో అసదుపాసనయాత్మహనో
యదనుశయా భ్రమన్త్యురుభయే కుశరీరభృతః ॥22॥

నిభృతమరున్మనోఽక్షదృఢయోగయుజో హృది యన్
మునయ ఉపాసతే తదరయోఽపి యయుః స్మరణాత్
స్త్రియ ఉరగేన్ద్రభోగభుజదణ్డవిషక్తధియో
వయమపి తే సమాః సమదృశోఽఙ్ఘ్రిసరోజసుధాః ॥23॥

క ఇహ ను వేద బతావరజన్మలయోఽగ్రసరం

యత ఉదగాదృషిర్యమను దేవగణా ఉభయే
తర్హి న సన్న చాసదుభయం న చ కాలజవః
కిమపి న తత్ర శాస్త్రమవకృష్య శయీత యదా॥24॥

జనిమసతః సతో మృతిముతాత్మని యే చ భిదాం
విపణమృతం స్మరన్త్యుపదిశన్తి త ఆరుపితైః
త్రిగుణమయః పుమానితి భిదా యదబోధకృతా
త్వయి న తతః పరత్ర స భవేదవబోధరసే॥25॥

సదివ మనస్త్రివృత్త్వయి విభాత్యసదామనుజాత్
సదభిమృశన్త్యశేషమిదమాత్మతయాత్మవిదః
న హి వికృతిం త్యజన్తి కనకస్య తదాత్మతయా
స్వకృతమనుప్రవిష్టమిదమాత్మతయావసితమ్॥26॥

తవ పరి యే చరన్త్యఖిలసత్త్వనికేతతయా
త ఉత పదాక్రమన్త్యవిగణయ్య శిరో నిరృతేః
పరివయసే పశూనివ గిరా విబుధానపి తాంస్
త్వయి కృతసౌహృదాః ఖలు పునన్తి న యే విముఖాః॥27॥

త్వమకరణః స్వరాడఖిలకారకశక్తిధరస్
తవ బలిముద్వహన్తి సమదన్త్యజయానిమిషాః
వర్షభుజోఽఖిలక్షితిపతేరివ విశ్వసృజో
విదధతి యత్ర యే త్వధికృతా భవతశ్చకితాః॥28॥

స్థిరచరజాతయః స్యురజయోత్థనిమిత్తయుజో
విహర ఉదీక్షయా యది పరస్య విముక్త తతః
న హి పరమస్య కశ్చిదపరో న పరశ్చ భవేద్
వియత ఇవాపదస్య తవ శూన్యతులాం దధతః॥29॥

అపరిమితా ధ్రువాస్తనుభృతో యది సర్వగతాస్
తర్హి న శాస్యతేతి నియమో ధ్రువ నేతరథా
అజని చ యన్మయం తదవిముచ్య నియన్తృ భవేత్
సమమనుజానతాం యదమతం మతదుష్టతయా॥30॥

న ఘటత ఉద్భవః ప్రకృతిపూరుషయోరజయోర్
ఉభయయుజా భవన్త్యసుభృతో జలబుద్బుదవత్
త్వయి త ఇమే తతో వివిధనామగుణైః పరమే
సరిత ఇవార్ణవే మధుని లిల్యురశేషరసాః॥31॥

నృషు తవ మయయా భ్రమమమీష్వవగత్య భృశం
త్వయి సుధియోఽభవే దధతి భావమనుప్రభవమ్
కథమనువర్తతాం భవభయం తవ యద్భ్రుకుటిః
సృజతి ముహుస్త్రినేమిరభవచ్ఛరణేషు భయమ్॥32॥

విజితహృషీకవాయుభిరదాన్తమనస్తురగం
య ఇహ యతన్తి యన్తుమతిలోలముపాయఖిదః

వ్యసనశతాన్వితాః సమవహాయ గురోశ్చరణం
వణిజ ఇవాజ సన్త్యకృతకర్ణధరా జలధౌ ॥33॥

స్వజనసుతాత్మదారధనధామధరాసురథైస్
త్వయి సతి కిం నృణామ్శ్రియత ఆత్మని సర్వరసే
ఇతి సదజానతాం మిథునతో రతయే చరతాం
సుఖయతి కో న్విహ స్వవిహతే స్వనిరస్తభగే ॥34॥

భువి పురుపుణ్యతీర్థసదనాన్యృషయో విమదాస్
త ఉత భవత్పదామ్బుజహృదోఽఘభిదఙ్ఘ్రిజలాః
దధతి సకృన్మనస్త్వయి య ఆత్మని నిత్యసుఖే
న పునరుపాసతే పురుషసారహరావసథాన్ ॥35॥

సత ఇదం ఉత్థితం సదితి చేన్నను తర్కహతం
వ్యభిచరతి క్వ చ క్వ చ మృషా న తథోభయయుక్
వ్యవహృతయే వికల్ప ఇషితోఽన్ధపరమ్పరయా
భ్రమయతి భారతీ త ఉరువృత్తిభిరుక్థజడాన్ ॥36॥

న యదిదమగ్ర ఆస న భవిష్యదతో నిధనాద్
అను మితమన్తరా త్వయి విభాతి మృషైకరసే
అత ఉపమీయతే ద్రవిణజాతివికల్పపథైర్
వితథమనోవిలాసమృతమిత్యవయన్త్యబుధాః ॥37॥

స యదజయా త్వజామనుశయీత గుణాంశ్చ జుషన్
భజతి సరూపతాం తదను మృత్యుమపేతభగః
త్వముత జహాసి తామహిరివ త్వచమాత్తభగో
మహసి మహీయసేఽష్టగుణితేఽపరిమేయభగః ॥38॥

యది న సముద్ధరన్తి యతయో హృది కామజటా
దురధిగమోఽసతాం హృది గతోఽస్మృతకణ్ఠమణిః
అసుతృపయోగినాముభయతోఽప్యసుఖం భగవన్న్
అనపగతాన్తకాదనధిరూఢపదాద్భవతః ॥39॥

త్వదవగమీ న వేత్తి భవదుత్థశుభాశుభయోర్
గుణవిగుణాన్వయాంస్తర్హి దేహభృతాం చ గిరః
అనుయుగమన్వహం సగుణ గీతపరమ్పరయా
శ్రవణభృతో యతస్త్వమపవర్గగతిర్మనుజైః ॥40॥

ద్యుపతయ ఏవ తే న యయురన్తమనన్తతయా
త్వమపి యదన్తరాణ్డనిచయా నను సావరణాః
ఖ ఇవ రజాంసి వాన్తి వయసా సహ యచ్ఛ్రుతయస్
త్వయి హి ఫలన్త్యతన్నిరసనేన భవన్నిధనాః ॥41॥

శ్రీభగవానువాచ
ఇత్యేతద్బ్రహ్మణః పుత్రా ఆశ్రుత్యాత్మానుశాసనమ్
సనన్దనమథానర్చుః సిద్ధా జ్ఞాత్వాత్మనో గతిమ్ ॥42॥

ఇత్యశేషసమామ్నాయ పురాణోపనిషద్రసః
సముద్ధృతః పూర్వజాతైర్వ్యోమయానైర్మహాత్మభిః ॥43॥

త్వం చైతద్బ్రహ్మదాయాద శ్రద్ధయాత్మానుశాసనమ్
ధారయంశ్చర గాం కామం కామానాం భర్జనం నృణామ్ ॥44॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం స ఋషిణాదిష్టం గృహీత్వా శ్రద్ధయాత్మవాన్
పూర్ణః శ్రుతధరో రాజన్నాహ వీరవ్రతో మునిః ॥45॥

శ్రీనారద ఉవాచ
నమస్తస్మై భగవతే కృష్ణాయామలకీర్తయే
యో ధత్తే సర్వభూతానామభవాయోశతీః కలాః ॥46॥

ఇత్యాద్యమృషిమానమ్య తచ్ఛిష్యాంశ్చ మహాత్మనః
తతోఽగాదాశ్రమం సాక్షాత్పితుర్ద్వైపాయనస్య మే ॥47॥

సభాజితో భగవతా కృతాసనపరిగ్రహః
తస్మై తద్వర్ణయామాస నారాయణముఖాచ్ఛ్రుతమ్ ॥48॥

ఇత్యేతద్వర్ణితం రాజన్యన్నః ప్రశ్నః కృతస్త్వయా
యథా బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే నిర్గుణేఽపి మనశ్చరేత్ ॥49॥

యోఽస్యోత్ప్రేక్షక ఆదిమధ్యనిధనే యోఽవ్యక్తజీవేశ్వరో
యః సృష్ట్వేదమనుప్రవిశ్య ఋషిణా చక్రే పురః శాస్తి తాః
యం సమ్పద్య జహాత్యజామనుశయీ సుప్తః కులాయం యథా
తం కైవల్యనిరస్తయోనిమభయం ధ్యాయేదజస్రం హరిమ్ ॥50॥

అధ్యాయము – 88

శ్రీరాజోవాచ
దేవాసురమనుష్యేషు యే భజన్త్యశివం శివమ్
ప్రాయస్తే ధనినో భోజా న తు లక్ష్మ్యాః పతిం హరిమ్ ॥1॥

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామః సన్దేహోఽత్ర మహాన్హి నః
విరుద్ధశీలయోః ప్రభ్వోర్విరుద్ధా భజతాం గతిః ॥2॥

శ్రీశుక ఉవాచ
శివః శక్తియుతః శశ్వత్త్రిలిఙ్గో గుణసంవృతః
వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రిధా ॥3॥

తతో వికారా అభవన్షోడశామీషు కఞ్చన
ఉపధావన్విభూతీనాం సర్వాసామశ్నుతే గతిమ్ ॥4॥

హరిర్హి నిర్గుణః సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః
స సర్వదృగుపద్రష్టా తం భజన్నిర్గుణో భవేత్ ॥5॥

నివృత్తేష్వశ్వమేధేషు రాజా యుష్మత్పితామహః
శృణ్వన్భగవతో ధర్మానపృచ్ఛదిదమచ్యుతమ్ ॥6॥

స ఆహ భగవాంస్తస్మై ప్రీతః శుశ్రూషవే ప్రభుః
నృణాం నిఃశ్రేయసార్థాయ యోఽవతీర్ణో యదోః కులే ॥7॥

శ్రీభగవానువాచ
యస్యాహమనుగృహ్ణామి హరిష్యే తద్ధనం శనైః
తతోఽధనం త్యజన్త్యస్య స్వజనా దుఃఖదుఃఖితమ్ ॥8॥

స యదా వితథోద్యోగో నిర్విణ్ణః స్యాద్ధనేహయా
మత్పరైః కృతమైత్రస్య కరిష్యే మదనుగ్రహమ్ ॥9॥

తద్బ్రహ్మ పరమం సూక్ష్మం చిన్మాత్రం సదనన్తకమ్
విజ్ఞాయాత్మతయా ధీరః సంసారాత్పరిముచ్యతే ॥10॥

అతో మాం సుదురారాధ్యం హిత్వాన్యాన్భజతే జనః
తతస్త ఆశుతోషేభ్యో లబ్ధరాజ్యశ్రియోద్ధతాః
మత్తాః ప్రమత్తా వరదాన్విస్మయన్త్యవజానతే ॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ
శాపప్రసాదయోరీశా బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః
సద్యః శాపప్రసాదోఽఙ్గ శివో బ్రహ్మా న చాచ్యుతః ॥12॥

అత్ర చోదాహరన్తీమమితిహాసం పురాతనమ్
వృకాసురాయ గిరిశో వరం దత్త్వాప సఙ్కటమ్ ॥13॥

వృకో నామాసురః పుత్రః శకునేః పథి నారదమ్
దృష్ట్వాశుతోషం పప్రచ్ఛ దేవేషు త్రిషు దుర్మతిః ॥14॥

స ఆహ దేవం గిరిశముపాధావాశు సిద్ధ్యసి
యోఽల్పాభ్యాం గుణదోషాభ్యామాశు తుష్యతి కుప్యతి ॥15॥

దశాస్యబాణయోస్తుష్టః స్తువతోర్వన్దినోరివ
ఐశ్వర్యమతులం దత్త్వా తత ఆప సుసఙ్కటమ్ ॥16॥

ఇత్యాదిష్టస్తమసుర ఉపాధావత్స్వగాత్రతః
కేదార ఆత్మక్రవ్యేణ జుహ్వానో గ్నిముఖం హరమ్ ॥17॥

దేవోపలబ్ధిమప్రాప్య నిర్వేదాత్సప్తమేఽహని
శిరోఽవృశ్చత్సుధితినా తత్తీర్థక్లిన్నమూర్ధజమ్ ॥18॥

తదా మహాకారుణికో స ధూర్జటిర్యథా వయం చాగ్నిరివోత్థితోఽనలాత్
నిగృహ్య దోర్భ్యాం భుజయోర్న్యవారయత్తత్స్పర్శనాద్భూయ ఉపస్కృతాకృతిః ॥19॥

తమాహ చాఙ్గాలమలం వృణీష్వ మే యథాభికామం వితరామి తే వరమ్
ప్రీయేయ తోయేన నృణాం ప్రపద్యతామహో త్వయాత్మా భృశమర్ద్యతే వృథా ॥20॥

దేవం స వవ్రే పాపీయాన్వరం భూతభయావహమ్
యస్య యస్య కరం శీర్ష్ణి ధాస్యే స మ్రియతామితి ॥21॥

తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్రుద్రో దుర్మనా ఇవ భారత
ఓం ఇతి ప్రహసంస్తస్మై దదేఽహేరమృతం యథా ॥22॥

స తద్వరపరీక్షార్థం శమ్భోర్మూర్ధ్ని కిలాసురః
స్వహస్తం ధాతుమారేభే సోఽబిభ్యత్స్వకృతాచ్ఛివః ॥23॥

తేనోపసృష్టః సన్త్రస్తః పరాధావన్సవేపథుః
యావదన్తం దివో భూమేః కష్ఠానాముదగాదుదక్ ॥24॥

అజానన్తః ప్రతివిధిం తూష్ణీమాసన్సురేశ్వరాః
తతో వైకుణ్ఠమగమద్భాస్వరం తమసః పరమ్ ॥25॥

యత్ర నారాయణః సాక్షాన్న్యాసినాం పరమో గతిః
శాన్తానాం న్యస్తదణ్డానాం యతో నావర్తతే గతః ॥26॥

తం తథా వ్యసనం దృష్ట్వా భగవాన్వృజినార్దనః
దూరాత్ప్రత్యుదియాద్భూత్వా బటుకో యోగమాయయా ॥27॥

మేఖలాజినదణ్డాక్షైస్తేజసాగ్నిరివ జ్వలన్
అభివాదయామాస చ తం కుశపాణిర్వినీతవత్ ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ
శాకునేయ భవాన్వ్యక్తం శ్రాన్తః కిం దూరమాగతః
క్షణం విశ్రమ్యతాం పుంస ఆత్మాయం సర్వకామధుక్ ॥29॥

యది నః శ్రవణాయాలం యుష్మద్వ్యవసితం విభో
భణ్యతాం ప్రాయశః పుమ్భిర్ధృతైః స్వార్థాన్సమీహతే ॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం భగవతా పృష్టో వచసామృతవర్షిణా
గతక్లమోఽబ్రవీత్తస్మై యథాపూర్వమనుష్ఠితమ్ ॥31॥

శ్రీభగవానువాచ
ఏవం చేత్తర్హి తద్వాక్యం న వయం శ్రద్దధీమహి
యో దక్షశాపాత్పైశాచ్యం ప్రాప్తః ప్రేతపిశాచరాట్ ॥32॥

యది వస్తత్ర విశ్రమ్భో దానవేన్ద్ర జగద్గురౌ
తర్హ్యఙ్గాశు స్వశిరసి హస్తం న్యస్య ప్రతీయతామ్ ॥33॥

యద్యసత్యం వచః శమ్భోః కథఞ్చిద్దానవర్షభ
తదైనం జహ్యసద్వాచం న యద్వక్తానృతం పునః ॥34॥

ఇత్థం భగవతశ్చిత్రైర్వచోభిః స సుపేశలైః
భిన్నధీర్విస్మృతః శీర్ష్ణి స్వహస్తం కుమతిర్న్యధాత్ ॥35॥

అథాపతద్భిన్నశిరాః వ్రజాహత ఇవ క్షణాత్
జయశబ్దో నమఃశబ్దః సాధుశబ్దోఽభవద్దివి ||36||

ముముచుః పుష్పవర్షాణి హతే పాపే వృకాసురే
దేవర్షిపితృగన్ధర్వా మోచితః సఙ్కటాచ్ఛివః ||37||

ముక్తం గిరిశమభ్యాహ భగవాన్పురుషోత్తమః
అహో దేవ మహాదేవ పాపోఽయం స్వేన పాప్మనా ||38||

హతః కో ను మహత్స్వీశ జన్తుర్వై కృతకిల్బిషః
క్షేమీ స్యాత్కిము విశ్వేశే కృతాగస్కో జగద్గురౌ ||39||

య ఏవమవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతః పరస్య సాక్షాత్పరమాత్మనో హరేః
గిరిత్రమోక్షం కథయేచ్ఛృణోతి వా విముచ్యతే సంసృతిభిస్తథారిభిః ||40||

అధ్యాయము – 89

శ్రీశుక ఉవాచ
సరస్వత్యాస్తటే రాజన్నృషయః సత్రమాసత
వితర్కః సమభూత్తేషాం త్రిష్వధీశేషు కో మహాన్ ||1||

తస్య జిజ్ఞాసయా తే వై భృగుం బ్రహ్మసుతం నృప
తజ్జ్ఞప్త్యై ప్రేషయామాసుః సోఽభ్యగాద్బ్రహ్మణః సభామ్ ||2||

న తస్మై ప్రహ్వణం స్తోత్రం చక్రే సత్త్వపరీక్షయా
తస్మై చుక్రోధ భగవాన్ప్రజ్వలన్స్వేన తేజసా ||3||

స ఆత్మన్యుత్థితమ్మన్యుమాత్మజాయాత్మనా ప్రభుః
అశీశమద్యథా వహ్నిం స్వయోన్యా వారిణాత్మభూః ||4||

తతః కైలాసమగమత్స తం దేవో మహేశ్వరః
పరిరబ్ధుం సమారేభ ఉత్థాయ భ్రాతరం ముదా ||5||

నైచ్ఛత్త్వమస్యుత్పథగ ఇతి దేవశ్చుకోప హ
శూలముద్యమ్య తం హన్తుమారేభే తిగ్మలోచనః ||6||

పతిత్వా పాదయోర్దేవీ సాన్త్వయామాస తం గిరా
అథో జగామ వైకుణ్ఠం యత్ర దేవో జనార్దనః ||7||

శయానం శ్రియ ఉత్సఙ్గే పదా వక్షస్యతాడయత్
తత ఉత్థాయ భగవాన్సహ లక్ష్మ్యా సతాం గతిః ||8||

స్వతల్పాదవరుహ్యాథ ననామ శిరసా మునిమ్
ఆహ తే స్వాగతం బ్రహ్మన్నిషీదాత్రాసనే క్షణమ్
అజానతామాగతాన్వః క్షన్తుమర్హథ నః ప్రభో ||9||

పునీహి సహలోకం మాం లోకపాలాంశ్చ మద్గతాన్

పాదోదకేన భవతస్తీర్థానాం తీర్థకారిణా ॥10॥

అద్యాహం భగవంల్లక్ష్మ్యా ఆసమేకాన్తభాజనమ్
వత్స్యత్యురసి మే భూతిర్భవత్పాదహతాంహసః ॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం బ్రువాణే వైకుణ్ఠే భృగుస్తన్మన్ద్రయా గిరా
నిర్వృతస్తర్పితస్తూష్ణీం భక్త్యుత్కణ్ఠోఽశ్రులోచనః ॥12॥

పునశ్చ సత్రమావ్రజ్య మునీనాం బ్రహ్మవాదినామ్
స్వానుభూతమశేషేణ రాజన్భృగురవర్ణయత్ ॥13॥

తన్నిశమ్యాథ మునయో విస్మితా ముక్తసంశయాః
భూయాంసం శ్రద్దధుర్విష్ణుం యతః శాన్తిర్యతోఽభయమ్ ॥14॥

ధర్మః సాక్షాద్యతో జ్ఞానం వైరాగ్యం చ తదన్వితమ్
ఐశ్వర్యం చాష్టధా యస్మాద్యశశ్చాత్మమలాపహమ్ ॥15॥

మునీనాం న్యస్తదణ్డానాం శాన్తానాం సమచేతసామ్
అకిఞ్చనానాం సాధూనాం యమాహుః పరమాం గతిమ్ ॥16॥

సత్త్వం యస్య ప్రియా మూర్తిర్బ్రాహ్మణాస్త్విష్టదేవతాః
భజన్త్యనాశిషః శాన్తా యం వా నిపుణబుద్ధయః ॥17॥

త్రివిధాకృతయస్తస్య రాక్షసా అసురాః సురాః
గుణిన్యా మాయయా సృష్టాః సత్త్వం తత్తీర్థసాధనమ్ ॥18॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం సారస్వతా విప్రా నృణాం సంశయనుత్తయే
పురుషస్య పదామ్భోజ సేవయా తద్గతిం గతాః ॥19॥

శ్రీసూత ఉవాచ
ఇత్యేతన్మునితనయాస్యపద్మగన్ధ
పీయూషం భవభయభిత్పరస్య పుంసః
సుశ్లోకం శ్రవణపుటైః పిబత్యభీక్ష్ణమ్
పాన్థోఽధ్వభ్రమణపరిశ్రమం జహాతి ॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏకదా ద్వారవత్యాం తు విప్రపత్న్యాః కుమారకః
జాతమాత్రో భువం స్పృష్ట్వా మమార కిల భారత ॥21॥

విప్రో గృహీత్వా మృతకం రాజద్వార్యుపధాయ సః
ఇదం ప్రోవాచ విలపన్నాతురో దీనమానసః ॥22॥

బ్రహ్మద్విషః శఠధియో లుబ్ధస్య విషయాత్మనః
క్షత్రబన్ధోః కర్మదోషాత్పఞ్చత్వం మే గతోఽర్భకః ॥23॥

హింసావిహారం నృపతిం దుఃశీలమజితేన్ద్రియమ్
ప్రజా భజన్త్యః సీదన్తి దరిద్రా నిత్యదుఃఖితాః ॥24॥

ఏవం ద్వితీయం విప్రర్షిస్తృతీయం త్వేవమేవ చ
విసృజ్య స నృపద్వారి తాం గాథాం సమగాయత ॥25॥

తామర్జున ఉపశ్రుత్య కర్హిచిత్కేశవాన్తికే
పరేతే నవమే బాలే బ్రాహ్మణం సమభాషత ॥26॥

కిం స్విద్బ్రహ్మంస్త్వన్నివాసే ఇహ నాస్తి ధనుర్ధరః
రాజన్యబన్ధురేతే వై బ్రాహ్మణాః సత్రమాసతే ॥27॥

ధనదారాత్మజాపృక్తా యత్ర శోచన్తి బ్రాహ్మణాః
తే వై రాజన్యవేషేణ నటా జీవన్త్యసుమ్భరాః ॥28॥

అహం ప్రజాః వాం భగవన్రక్షిష్యే దీనయోరిహ
అనిస్తీర్ణప్రతిజ్ఞోఽగ్నిం ప్రవేక్ష్యే హతకల్మషః ॥29॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ
సఙ్కర్షణో వాసుదేవః ప్రద్యుమ్నో ధన్వినాం వరః
అనిరుద్ధోఽప్రతిరథో న త్రాతుం శక్నువన్తి యత్ ॥30॥

తత్కథం ను భవాన్కర్మ దుష్కరం జగదీశ్వరైః
త్వం చికీర్షసి బాలిశ్యాత్తన్న శ్రద్దధ్మహే వయమ్ ॥31॥

శ్రీర్జున ఉవాచ
నాహం సఙ్కర్షణో బ్రహ్మన్న కృష్ణః కార్ష్ణిరేవ చ
అహం వా అర్జునో నామ గాణ్డీవం యస్య వై ధనుః ॥32॥

మావమంస్థా మమ బ్రహ్మన్వీర్యం త్ర్యమ్బకతోషణమ్
మృత్యుం విజిత్య ప్రధనే ఆనేష్యే తే ప్రజాః ప్రభో ॥33॥

ఏవం విశ్రమ్భితో విప్రః ఫాల్గునేన పరన్తప
జగామ స్వగృహం ప్రీతః పార్థవీర్యం నిశామయన్ ॥34॥

ప్రసూతికాల ఆసన్నే భార్యాయా ద్విజసత్తమః
పాహి పాహి ప్రజాం మృత్యోరిత్యాహార్జునమాతురః ॥35॥

స ఉపస్పృశ్య శుచ్యమ్భో నమస్కృత్య మహేశ్వరమ్
దివ్యాన్యస్త్రాణి సంస్మృత్య సజ్యం గాణ్డీవమాదదే ॥36॥

న్యరుణత్సూతికాగారం శరైర్నానాస్త్రయోజితైః
తిర్యగూర్ధ్వమధః పార్థశ్చకార శరపఞ్జరమ్ ॥37॥

తతః కుమారః సఞ్జాతో విప్రపత్న్యా రుదన్ముహుః
సద్యోఽదర్శనమాపేదే సశరీరో విహాయసా ॥38॥

తదాహ విప్రో విజయం వినిన్దన్కృష్ణసన్నిధౌ
మౌఢ్యం పశ్యత మే యోఽహం శ్రద్దధే క్లీబకత్థనమ్ ॥39॥

న ప్రద్యుమ్నో నానిరుద్ధో న రామో న చ కేశవః
యస్య శేకుః పరిత్రాతుం కోఽన్యస్తదవితేశ్వరః ॥40॥

ధిగర్జునం మృషావాదం ధిగాత్మశ్లాఘినో ధనుః
దైవోపసృష్టం యో మౌఢ్యాదానినీషతి దుర్మతిః ॥41॥

ఏవం శపతి విప్రర్షౌ విద్యామాస్థాయ ఫాల్గునః
యయౌ సంయమనీమాశు యత్రాస్తే భగవాన్యమః ॥42॥

విప్రాపత్యమచక్షాణస్తత ఐన్ద్రీమగాత్పురీమ్
ఆగ్నేయీం నైరృతీం సౌమ్యాం వాయవ్యాం వారుణీమథ ॥43॥

రసాతలం నాకపృష్ఠం ధిష్ణ్యాన్యన్యాన్యుదాయుధః
తతోఽలబ్ధద్విజసుతో హ్యనిస్తీర్ణప్రతిశ్రుతః
అగ్నిం వివిక్షుః కృష్ణేన ప్రత్యుక్తః ప్రతిషేధతా ॥44॥

దర్శయే ద్విజసూనూంస్తే మావజ్ఞాత్మానమాత్మనా
యే తే నః కీర్తిం విమలాం మనుష్యాః స్థాపయిష్యన్తి ॥45॥

ఇతి సమ్భాష్య భగవానర్జునేన సహేశ్వరః
దివ్యం స్వరథమాస్థాయ ప్రతీచీం దిశమావిశత్ ॥46॥

సప్త ద్వీపాన్ససిన్ధూంశ్చ సప్త సప్త గిరీనథ
లోకాలోకం తథాతీత్య వివేశ సుమహత్తమః ॥47॥

తత్రాశ్వాః శైబ్యసుగ్రీవ మేఘపుష్పబలాహకాః
తమసి భ్రష్టగతయో బభూవుర్భరతర్షభ ॥48॥

తాన్దృష్ట్వా భగవాన్కృష్ణో మహాయోగేశ్వరేశ్వరః
సహస్రాదిత్యసఙ్కాశం స్వచక్రం ప్రాహిణోత్పురః ॥49॥

తమః సుఘోరం గహనం కృతం మహద్
విదారయద్భూరితరేణ రోచిషా
మనోజవం నిర్వివిశే సుదర్శనం
గుణచ్యుతో రామశరో యథా చమూః ॥50॥

ద్వారేణ చక్రానుపథేన తత్తమః పరం పరం జ్యోతిరనన్తపారమ్
సమశ్నువానం ప్రసమీక్ష్య ఫాల్గునః ప్రతాడితాక్షో పిదధేఽక్షిణీ ఉభే ॥51॥

తతః ప్రవిష్టః సలిలం నభస్వతా బలీయసైజద్బృహదూర్మిభూషణమ్
తత్రాద్భుతం వై భవనం ద్యుమత్తమం భ్రాజన్మణిస్తమ్భసహస్రశోభితమ్ ॥52॥

తస్మిన్మహాభోగమనన్తమద్భుతం
సహస్రమూర్ధన్యఫణామణిద్యుభిః

విభ్రాజమానం ద్విగుణేక్షణోల్బణం
సితాచలాభం శితికణ్ఠజిహ్వామ్ ||53||

దదర్శ తద్భోగసుఖాసనం విభుం
మహానుభావం పురుషోత్తమోత్తమమ్
సాన్ద్రామ్బుదాభం సుపిశఙ్గవాససం
ప్రసన్నవక్త్రం రుచిరాయతేక్షణమ్ ||54||

మహామణివ్రాతకిరీటకుణ్డల
ప్రభాపరిక్షిప్తసహస్రకున్తలమ్
ప్రలమ్బచార్వష్టభుజం సకౌస్తుభం
శ్రీవత్సలక్ష్మం వనమాలయావృతమ్ ||55||

మహామణివ్రాతకిరీటకుణ్డల
ప్రభాపరిక్షిప్తసహస్రకున్తలమ్
ప్రలమ్బచార్వష్టభుజం సకౌస్తుభం
శ్రీవత్సలక్ష్మం వనమాలయావృతమ్ ||56||

వవన్ద ఆత్మానమనన్తమచ్యుతో జిష్ణుశ్చ తద్దర్శనజాతసాధ్వసః
తావాహ భూమా పరమేష్ఠినాం ప్రభుర్బేద్ధాఞ్జలీ సస్మితమూర్జయా గిరా ||57||

ద్విజాత్మజా మే యువయోర్దిదృక్షుణా మయోపనీతా భువి ధర్మగుప్తయే
కలావతీర్ణావవనేర్భరాసురాన్హత్వేహ భూయస్త్వరయేతమన్తి మే ||58||

పూర్ణకామావపి యువాం నరనారాయణావృషీ
ధర్మమాచరతాం స్థిత్యై ఋషభౌ లోకసఙ్గ్రహమ్ ||59||

ఇత్యాదిష్టౌ భగవతా తౌ కృష్ణౌ పరమేష్ఠినా
ఓం ఇత్యానమ్య భూమానమాదాయ ద్విజదారకాన్ ||60||

న్యవర్తేతాం స్వకం ధామ సమ్ప్రహృష్టౌ యథాగతమ్
విప్రాయ దదతుః పుత్రాన్యథారూపం యథావయః ||61||

నిశామ్య వైష్ణవం ధామ పార్థః పరమవిస్మితః
యత్కిఞ్చిత్పౌరుషం పుంసాం మేనే కృష్ణానుకమ్పితమ్ ||62||

ఇతీదృశాన్యనేకాని వీర్యాణీహ ప్రదర్శయన్
బుభుజే విషయాన్గ్రామ్యానీజే చాత్యూర్జితైర్మఖైః ||63||

ప్రవవర్షాఖిలాన్కామాన్ప్రజాసు బ్రాహ్మణాదిషు
యథాకాలం యథైవేన్ద్రో భగవాన్శ్రైష్ఠ్యమాస్థితః ||64||

హత్వా నృపానధర్మిష్ఠాన్ఘాటయిత్వార్జునాదిభిః
అఞ్జసా వర్తయామాస ధర్మం ధర్మసుతాదిభిః ||65||

అధ్యాయము – 90

శ్రీశుక ఉవాచ
సుఖం స్వపుర్యాం నివసన్ద్వారకాయాం శ్రియః పతిః
సర్వసమ్పత్సమృద్ధాయాం జుష్టాయాం వృష్ణిపుఙ్గవైః ॥1॥

స్త్రీభిశ్చోత్తమవేషాభిర్నవయౌవనకాన్తిభిః
కన్దుకాదిభిర్హర్మ్యేషు క్రీడన్తీభిస్తడిద్ద్యుభిః ॥2॥

నిత్యం సఙ్కులమార్గాయాం మదచ్యుద్భిర్మతఙ్గజైః ॥3॥

స్వలఙ్కృతైర్భటైరశ్వై రథైశ్చ కనకోజ్జ్వలైః
ఉద్యానోపవనాఢ్యాయాం పుష్పితద్రుమరాజిషు ॥4॥

నిర్విశద్భృఙ్గవిహగైర్నాదితాయాం సమన్తతః
రేమే షోడశసాహస్ర పత్నీనాం ఏకవల్లభః ॥5॥

తావద్విచిత్రరూపోఽసౌ తద్గేహేషు మహర్ద్ధిషు
ప్రోత్ఫుల్లోత్పలకహ్లార కుముదామ్భోజరేణుభిః ॥6॥

వాసితామలతోయేషు కూజద్ద్విజకులేషు చ
విజహార విగాహ్యామ్భో హ్రదినీషు మహోదయః
కుచకుఙ్కుమలిప్తాఙ్గః పరిరబ్ధశ్చ యోషితామ్ ॥7॥

ఉపగీయమానో గన్ధర్వైర్మృదఙ్గపణవానకాన్
వాదయద్భిర్ముదా వీణాం సూతమాగధవన్దిభిః ॥8॥

సిచ్యమానోఽచ్యుతస్తాభిర్హసన్తీభిః స్మ రేచకైః
ప్రతిషిఞ్చన్విచిక్రీడే యక్షీభిర్యక్షరాడివ ॥9॥

తాః క్లిన్నవస్త్రవివృతోరుకుచప్రదేశాః
సిఞ్చన్త్య ఉద్ధృతబృహత్కవరప్రసూనాః
కాన్తం స్మ రేచకజిహీర్షయయోపగుహ్య
జాతస్మరోత్స్మయలసద్వదనా విరేజుః ॥10॥

కృష్ణస్తు తత్స్తనవిషజ్జితకుఙ్కుమస్రక్
క్రీడాభిషఙ్గధుతకున్తలవృన్దబన్ధః
సిఞ్చన్ముహుర్యువతిభిః ప్రతిషిచ్యమానో
రేమే కరేణుభిరివేభపతిః పరీతః ॥11॥

నటానాం నర్తకీనాం చ గీతవాద్యోపజీవినామ్
క్రీడాలఙ్కారవాసాంసి కృష్ణోఽదాత్తస్య చ స్త్రియః ॥12॥

కృష్ణస్యైవం విహరతో గత్యాలాపేక్షితస్మితైః
నర్మక్ష్వేలిపరిష్వఙ్గైః స్త్రీణాం కిల హృతా ధియః ॥13॥

ఊచుర్ముకున్దైకధియో గిర ఉన్మత్తవజ్జడమ్
చిన్తయన్త్యోఽరవిన్దాక్షం తాని మే గదతః శృణు ॥14॥

మహిష్య ఊచుః
కురరి విలపసి త్వం వీతనిద్రా న శేషే
స్వపితి జగతి రాత్ర్యామీశ్వరో గుప్తబోధః
వయమివ సఖి కచ్చిద్గాఢనిర్విద్ధచేతా
నలినయనహాసోదారలీలేక్షితేన ॥15॥

నేత్రే నిమీలయసి నక్తమదృష్టబన్ధుస్
త్వం రోరవీషి కరుణం బత చక్రవాకి
దాస్యం గత వయమివాచ్యుతపాదజుష్టాం
కిం వా స్రజం స్పృహయసే కవరేణ వోఢుమ్ ॥16॥

భో భోః సదా నిష్టనసే ఉదన్వన్నలబ్ధనిద్రోఽధిగతప్రజాగరః
కిమ్వా ముకున్దాపహృతాత్మలాఞ్ఛనః ప్రాప్తాం దశాం త్వం చ గతో దురత్యయామ్ ॥17॥

త్వం యక్ష్మణా బలవతాసి గృహీత ఇన్దో
క్షీణస్తమో న నిజదీధితిభిః క్షిణోషి
కచ్చిన్ముకున్దగదితాని యథా వయం త్వం
విస్మృత్య భోః స్థగితగీరుపలక్ష్యసే నః ॥18॥

కిం న్వాచరితమస్మాభిర్మలయానిల తేఽప్రియమ్
గోవిన్దాపాఙ్గనిర్భిన్నే హృదీరయసి నః స్మరమ్ ॥19॥

మేఘ శ్రీమంస్త్వమసి దయితో యాదవేన్ద్రస్య నూనం
శ్రీవత్సాఙ్కం వయమివ భవాన్ధ్యాయతి ప్రేమబద్ధః
అత్యుత్కణ్ఠః శవలహృదయోఽస్మద్విధో బాష్పధారాః
స్మృత్వా స్మృత్వా విసృజసి ముహుర్దుఃఖదస్తత్ప్రసఙ్గః ॥20॥

ప్రియరావపదాని భాషసే మృతసఞ్జీవికయానయా గిరా
కరవాణి కిమద్య తే ప్రియం వద మే వల్గితకణ్ఠ కోకిల ॥21॥

న చలసి న వదస్యుదారబుద్ధే క్షితిధర చిన్తయసే మహాన్తమర్థమ్
అపి బత వసుదేవనన్దనాఙ్ఘ్రిం వయమివ కామయసే స్తనైర్విధర్తుమ్ ॥22॥

శుష్యద్ధ్రదాః కరశితా బత సిన్ధుపత్న్యః
సమ్ప్రత్యపాస్తకమలశ్రియ ఇష్టభర్తుః
యద్వద్వయం మధుపతేః ప్రణయావలోకమ్
అప్రాప్య ముష్టహృదయాః పురుకర్శితాః స్మ ॥23॥

హంస స్వాగతమాస్యతాం పిబ పయో బ్రూహ్యఙ్గ శౌరేః కథాం
దూతం త్వాం ను విదామ కచ్చిదజితః స్వస్త్యాస్త ఉక్తం పురా
కిం వా నశ్చలసౌహృదః స్మరతి తం కస్మాద్భజామో వయం
క్షౌద్రాలాపయ కామదం శ్రియమృతే సైవైకనిష్ఠా స్త్రియామ్ ॥24॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇతీదృశేన భావేన కృష్ణే యోగేశ్వరేశ్వరే
క్రియమాణేన మాధవ్యో లేభిరే పరమాం గతిమ్ ॥25॥

శ్రుతమాత్రోఽపి యః స్త్రీణాం ప్రసహ్యాకర్షతే మనః
ఉరుగాయోరుగీతో వా పశ్యన్తీనాం చ కిం పునః ॥26॥

యాః సమ్పర్యచరన్ప్రేమ్ణా పాదసంవాహనాదిభిః
జగద్గురుం భర్తృబుద్ధ్యా తాసాం కిమ్వర్ణ్యతే తపః ॥27॥

ఏవం వేదోదితం ధర్మమనుతిష్ఠన్సతాం గతిః
గృహం ధర్మార్థకామానాం ముహుశ్చాదర్శయత్పదమ్ ॥28॥

ఆస్థితస్య పరం ధర్మం కృష్ణస్య గృహమేధినామ్
ఆసన్షోడశసాహస్రం మహిష్యశ్చ శతాధికమ్ ॥29॥

తాసాం స్త్రీరత్నభూతానామష్టౌ యాః ప్రాగుదాహృతాః
రుక్మిణీప్రముఖా రాజంస్తత్పుత్రాశ్చానుపూర్వశః ॥30॥

ఏకైకస్యాం దశ దశ కృష్ణోఽజీజనదాత్మజాన్
యావత్య ఆత్మనో భార్యా అమోఘగతిరీశ్వరః ॥31॥

తేషాముద్దామవీర్యాణామష్టాదశ మహారథాః
ఆసన్నుదారయశసస్తేషాం నామాని మే శృణు ॥32॥

ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చ దీప్తిమాన్భానురేవ చ
సామ్బో మధుర్బృహద్భానుశ్చిత్రభానుర్వృకోఽరుణః ॥33॥

పుష్కరో వేదబాహుశ్చ శ్రుతదేవః సునన్దనః
చిత్రబాహుర్విరూపశ్చ కవిర్న్యగ్రోధ ఏవ చ ॥34॥

ఏతేషామపి రాజేన్ద్ర తనుజానాం మధుద్విషః
ప్రద్యుమ్న ఆసీత్ప్రథమః పితృవద్రుక్మిణీసుతః ॥35॥

స రుక్మిణో దుహితరముపయేమే మహారథః
తస్యాం తతోఽనిరుద్ధోఽభూత్నాగాయతబలాన్వితః ॥36॥

స చాపి రుక్మిణః పౌత్రీం దౌహిత్రో జగృహే తతః
వజ్రస్తస్యాభవద్యస్తు మౌషలాదవశేషితః ॥37॥

ప్రతిబాహురభూత్తస్మాత్సుబాహుస్తస్య చాత్మజః
సుబాహోః శాన్తసేనోఽభూచ్ఛతసేనస్తు తత్సుతః ॥38॥

న హ్యేతస్మిన్కులే జాతా అధనా అబహుప్రజాః
అల్పాయుషోఽల్పవీర్యాశ్చ అబ్రహ్మణ్యాశ్చ జజ్ఞిరే ॥39॥

యదువంశప్రసూతానాం పుంసాం విఖ్యాతకర్మణామ్
సఙ్ఖ్యా న శక్యతే కర్తుమపి వర్షాయుతైర్నృప ॥40॥

తిస్రః కోట్యః సహస్రాణామష్టాశీతిశతాని చ
ఆసన్యదుకులాచార్యాః కుమారాణామితి శ్రుతమ్ ॥41॥

సఙ్ఖ్యానం యాదవానాం కః కరిష్యతి మహాత్మనామ్
యత్రాయుతానామయుత లక్షేణాస్తే స ఆహుకః ||42||

దేవాసురాహవహతా దైతేయా యే సుదారుణాః
తే చోత్పన్నా మనుష్యేషు ప్రజా దృప్తా బబాధిరే ||43||

తన్నిగ్రహాయ హరిణా ప్రోక్తా దేవా యదోః కులే
అవతీర్ణాః కులశతం తేషామేకాధికం నృప ||44||

తేషాం ప్రమాణం భగవాన్ప్రభుత్వేనాభవద్ధరిః
యే చానువర్తినస్తస్య వవృధుః సర్వయాదవాః ||45||

శయ్యాసనాటనాలాప క్రీడాస్నానాదికర్మసు
న విదుః సన్తమాత్మానం వృష్ణయః కృష్ణచేతసః ||46||

తీర్థం చక్రే నృపోనం యదజని యదుషు స్వఃసరిత్పాదశౌచం
విద్విట్స్నిగ్ధాః స్వరూపం యయురజితపర శ్రీర్యదర్థేఽన్యయత్నః
యన్నామామఙ్గలఘ్నం శ్రుతమథ గదితం యత్కృతో గోత్రధర్మః
కృష్ణస్యైతన్న చిత్రం క్షితిభరహరణం కాలచక్రాయుధస్య ||47||

జయతి జననివాసో దేవకీజన్మవాదో
యదువరపరిషత్స్వైర్దోర్భిరస్యన్నధర్మమ్
స్థిరచరవృజినఘ్నః సుస్మితశ్రీముఖేన
వ్రజపురవనితానాం వర్ధయన్కామదేవమ్ ||48||

ఇత్థం పరస్య నిజవర్త్మరిరక్షయాత్త
లీలాతనోస్తదనురూపవిడమ్బనాని
కర్మాణి కర్మకషణాని యదూత్తమస్య
శ్రూయాదముష్య పదయోరనువృత్తిమిచ్ఛన్ ||49||

మర్త్యస్తయానుసవమేధితయా ముకున్ద
శ్రీమత్కథాశ్రవణకీర్తనచిన్తయైతి
తద్ధామ దుస్తరకృతాన్తజవాపవర్గం
గ్రామాద్వనం క్షితిభుజోఽపి యయుర్యదర్థాః ||50||

||దశమ స్కంధము సంపూర్ణం||

ఏకాదశ స్కంధము

అధ్యాయము - 1

శ్రీశుక ఉవాచ
కృత్వా దైత్యవధం కృష్ణః సరామో యదుభిర్వృతః
భువోఽవతారయద్భారం జవిష్ఠం జనయన్కలిమ్ ॥1॥

యే కోపితాః సుబహు పాణ్డుసుతాః సపత్నైర్
దుర్ద్యూతహేలనకచగ్రహణాదిభిస్తాన్
కృత్వా నిమిత్తమితరేతరతః సమేతాన్
హత్వా నృపాన్నిరహరత్క్షితిభారమీశః ॥2॥

భూభారరాజపృతనా యదుభిర్నిరస్య
గుప్తైః స్వబాహుభిరచిన్తయదప్రమేయః
మన్యేఽవనేర్నను గతోఽప్యగతం హి భారం
యద్యాదవం కులమహో అవిషహ్యమాస్తే ॥3॥

నైవాన్యతః పరిభవోఽస్య భవేత్కథఞ్చిన్
మత్సంశ్రయస్య విభవోన్నహనస్య నిత్యమ్
అన్తః కలిం యదుకులస్య విధాయ వేణు
స్తమ్బస్య వహ్నిమివ శాన్తిముపైమి ధామ ॥4॥

ఏవం వ్యవసితో రాజన్సత్యసఙ్కల్ప ఈశ్వరః
శాపవ్యాజేన విప్రాణాం సఞ్జహ్రే స్వకులం విభుః ॥5॥

స్వమూర్త్యా లోకలావణ్య నిర్ముక్త్యా లోచనం నృణామ్
గీర్భిస్తాః స్మరతాం చిత్తం పదైస్తానీక్షతాం క్రియాః ॥6॥

ఆచ్ఛిద్య కీర్తిం సుశ్లోకాం వితత్య హ్యఞ్జసా ను కౌ
తమోఽనయా తరిష్యన్తీత్యగాత్స్వం పదమీశ్వరః ॥7॥

శ్రీరాజోవాచ
బ్రహ్మణ్యానాం వదాన్యానాం నిత్యం వృద్ధోపసేవినామ్
విప్రశాపః కథమభూద్వృష్ణీనాం కృష్ణచేతసామ్ ॥8॥

యన్నిమిత్తః స వై శాపో యాదృశో ద్విజసత్తమ
కథమేకాత్మనాం భేద ఏతత్సర్వం వదస్వ మే ॥9॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
బిభ్రద్వపుః సకలసున్దరసన్నివేశం
కర్మాచరన్భువి సుమఙ్గలమాప్తకామః
ఆస్థాయ ధామ రమమాణ ఉదారకీర్తిః

సంహర్తుమైచ్ఛత కులం స్థితకృత్యశేషః॥10॥

కర్మాని పుణ్యనివహాని సుమఙ్గలాని
గాయజ్జగత్కలిమలాపహరాణి కృత్వా
కాలాత్మనా నివసతా యదుదేవగేహే
పిణ్డారకం సమగమన్మునయో నిసృష్టాః॥11॥

విశ్వామిత్రోఽసితః కణ్వో
దుర్వాసా భృగురఙ్గిరాః
కశ్యపో వామదేవోఽత్రిర్
వసిష్ఠో నారదాదయః॥12॥

క్రీడన్తస్తానుపవ్రజ్య కుమారా యదునన్దనాః
ఉపసఙ్గృహ్య పప్రచ్ఛురవినీతా వినీతవత్॥13॥

తే వేషయిత్వా స్త్రీవేషైః సామ్బం జామ్బవతీసుతమ్
ఏషా పృచ్ఛతి వో విప్రా అన్తర్వత్న్యసితేక్షణా॥14॥

ప్రష్టుం విలజ్జతీ సాక్షాత్ప్రబ్రూతామోఘదర్శనాః
ప్రసోష్యన్తీ పుత్రకామా కిం స్విత్సఞ్జనయిష్యతి॥15॥

ఏవం ప్రలబ్ధా మునయస్తానూచుః కుపితా నృప
జనయిష్యతి వో మన్దా ముషలం కులనాశనమ్॥16॥

తచ్ఛ్రుత్వా తేఽతిసన్త్రస్తా విముచ్య సహసోదరమ్
సామ్బస్య దదృశుస్తస్మిన్ముషలం ఖల్వయస్మయమ్॥17॥

కిం కృతం మన్దభాగ్యైర్నః కిం వదిష్యన్తి నో జనాః
ఇతి విహ్వలితా గేహానాదాయ ముషలం యయుః॥18॥

తచ్చోపనీయ సదసి పరిమ్లానముఖశ్రియః
రాజ్ఞ ఆవేదయాం చక్రుః సర్వయాదవసన్నిధౌ॥19॥

శ్రుత్వామోఘం విప్రశాపం దృష్ట్వా చ ముషలం నృప
విస్మితా భయసన్త్రస్తా బభూవుర్ద్వారకౌకసః॥20॥

తచ్చూర్ణయిత్వా ముషలం యదురాజః స ఆహుకః
సముద్రసలిలే ప్రాస్యల్లోహం చాస్యావశేషితమ్॥21॥

కశ్చిన్మత్స్యోఽగ్రసీల్లోహం చూర్ణాని తరలైస్తతః
ఉహ్యమానాని వేలాయాం లగ్నాన్యాసన్కిలైరకాః॥22॥

మత్స్యో గృహీతో మత్స్యఘ్నైర్జాలేనాన్యైః సహార్ణవే
తస్యోదరగతం లోహం స శల్యే లుబ్ధకోఽకరోత్॥23॥

భగవాన్జ్ఞాతసర్వార్థ ఈశ్వరోఽపి తదన్యథా
కర్తుం నైచ్ఛద్విప్రశాపం కాలరూప్యన్వమోదత॥24॥

అధ్యాయము – 2

శ్రీశుక ఉవాచ
గోవిన్దభుజగుప్తాయాం ద్వారవత్యాం కురూద్వహ
అవాత్సీన్నారదోఽభీక్ష్ణం కృష్ణోపాసనలాలసః ॥1॥

కో ను రాజన్నిన్ద్రియవాన్ముకున్దచరణామ్బుజమ్
న భజేత్సర్వతోమృత్యురుపాస్యమమరోత్తమైః ॥2॥

తమేకదా తు దేవర్షిం వసుదేవో గృహాగతమ్
అర్చితం సుఖమాసీనమభివాద్యేదమబ్రవీత్ ॥3॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ
భగవన్భవతో యాత్రా స్వస్తయే సర్వదేహినామ్
కృపణానాం యథా పిత్రోరుత్తమశ్లోకవర్త్మనామ్ ॥4॥

భూతానాం దేవచరితం దుఃఖాయ చ సుఖాయ చ
సుఖాయైవ హి సాధూనాం త్వాదృశామచ్యుతాత్మనామ్ ॥5॥

భజన్తి యే యథా దేవాన్దేవా అపి తథైవ తాన్
ఛాయేవ కర్మసచివాః సాధవో దీనవత్సలాః ॥6॥

బ్రహ్మంస్తథాపి పృచ్ఛామో ధర్మాన్భాగవతాంస్తవ
యాన్శ్రుత్వా శ్రద్ధయా మర్త్యో ముచ్యతే సర్వతో భయాత్ ॥7॥

అహం కిల పురానన్తం ప్రజార్థో భువి ముక్తిదమ్
అపూజయం న మోక్షాయ మోహితో దేవమాయయా ॥8॥

యథా విచిత్రవ్యసనాద్భవద్భిర్విశ్వతోభయాత్
ముచ్యేమ హ్యఞ్జసైవాద్ధా తథా నః శాధి సువ్రత ॥9॥

శ్రీశుక ఉవాచ
రాజన్నేవం కృతప్రశ్నో వసుదేవేన ధీమతా
ప్రీతస్తమాహ దేవర్షిర్హరేః సంస్మారితో గుణైః ॥10॥

శ్రీనారద ఉవాచ
సమ్యగేతద్వ్యవసితం భవతా సాత్వతర్షభ
యత్పృచ్ఛసే భాగవతాన్ధర్మాంస్త్వం విశ్వభావనాన్ ॥11॥

శ్రుతోఽనుపఠితో ధ్యాత ఆదృతో వానుమోదితః
సద్యః పునాతి సద్ధర్మో దేవవిశ్వద్రుహోఽపి హి ॥12॥

త్వయా పరమకల్యాణః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః
స్మారితో భగవానద్య దేవో నారాయణో మమ ॥13॥

అత్రాప్యుదాహరన్తీమమితిహాసం పురాతనమ్
ఆర్షభాణాం చ సంవాదం విదేహస్య మహాత్మనః ॥14॥

ప్రియవ్రతో నామ సుతో మనోః స్వాయమ్భువస్య యః
తస్యాగ్నీధ్రస్తతో నాభిరృషభస్తత్సుతః స్మృతః ॥15॥

తమాహుర్వాసుదేవాంశం మోక్షధర్మవివక్షయా
అవతీర్ణం సుతశతం తస్యాసీద్బ్రహ్మపారగమ్ ॥16॥

తేషాం వై భరతో జ్యేష్ఠో నారాయణపరాయణః
విఖ్యాతం వర్షమేతద్యన్ నామ్నా భారతమద్భుతమ్ ॥17॥

స భుక్తభోగాం త్యక్త్వేమాం నిర్గతస్తపసా హరిమ్
ఉపాసీనస్తత్పదవీం లేభే వై జన్మభిస్త్రిభిః ॥18॥

తేషాం నవ నవద్వీప పతయోఽస్య సమన్తతః
కర్మతన్త్రప్రణేతార ఏకాశీతిర్ద్విజాతయః ॥19॥

నవాభవన్మహాభాగా మునయో హ్యర్థశంసినః
శ్రమణా వాతరసనా ఆత్మవిద్యావిశారదాః ॥20॥

కవిర్హవిరన్తరీక్షః ప్రబుద్ధః పిప్పలాయనః
ఆవిర్హోత్రోఽథ ద్రుమిలశ్చమసః కరభాజనః ॥21॥

త ఏతే భగవద్రూపం విశ్వం సదసదాత్మకమ్
ఆత్మనోఽవ్యతిరేకేణ పశ్యన్తో వ్యచరన్మహీమ్ ॥22॥

అవ్యాహతేష్టగతయః సురసిద్ధసాధ్య
గన్ధర్వయక్షనరకిన్నరనాగలోకాన్
ముక్తాశ్చరన్తి మునిచారణభూతనాథ
విద్యాధరద్విజగవాం భువనాని కామమ్ ॥23॥

త ఏకదా నిమేః సత్రముపజగ్ముర్యదృచ్ఛయా
వితాయమానమృషిభిరజనాభే మహాత్మనః ॥24॥

తాన్దృష్ట్వా సూర్యసఙ్కాశాన్మహాభాగవతాన్నృప
యజమానోఽగ్నయో విప్రాః సర్వ ఏవోపతస్థిరే ॥25॥

విదేహస్తానభిప్రేత్య నారాయణపరాయణాన్
ప్రీతః సమ్పూజయాం చక్రే ఆసనస్థాన్యథార్హతః ॥26॥

తాన్రోచమానాన్స్వరుచా బ్రహ్మపుత్రోపమాన్నవ
పప్రచ్ఛ పరమప్రీతః ప్రశ్రయావనతో నృపః ॥27॥

శ్రీవిదేహ ఉవాచ
మన్యే భగవతః సాక్షాత్పార్షదాన్వో మధుద్విషః
విష్ణోర్భూతాని లోకానాం పావనాయ చరన్తి హి ॥28॥

దుర్లభో మానుషో దేహో దేహినాం క్షణభఙ్గురః
తత్రాపి దుర్లభం మన్యే వైకుణ్ఠప్రియదర్శనమ్ ॥29॥

అత ఆత్యన్తికం క్షేమం పృచ్ఛామో భవతోఽనఘాః
సంసారేఽస్మిన్క్షణార్ధోఽపి సత్సఙ్గః శేవధిర్నృణామ్ ॥30॥

ధర్మాన్భాగవతాన్బ్రూత యది నః శ్రుతయే క్షమమ్
యైః ప్రసన్నః ప్రపన్నాయ దాస్యత్యాత్మానమప్యజః ॥31॥

శ్రీనారద ఉవాచ
ఏవం తే నిమినా పృష్టా వసుదేవ మహత్తమాః
ప్రతిపూజ్యాబ్రువన్ప్రీత్యా ససదస్యర్త్విజం నృపమ్ ॥32॥

శ్రీకవిరువాచ
మన్యేఽకుతశ్చిద్భయమచ్యుతస్య పాదామ్బుజోపాసనమత్ర నిత్యమ్
ఉద్విగ్నబుద్ధేరసదాత్మభావాద్విశ్వాత్మనా యత్ర నివర్తతే భీః ॥33॥

యే వై భగవతా ప్రోక్తా ఉపాయా హ్యాత్మలబ్ధయే
అఞ్జః పుంసామవిదుషాం విద్ధి భాగవతాన్హి తాన్ ॥34॥

యానాస్థాయ నరో రాజన్న ప్రమాద్యేత కర్హిచిత్
ధావన్నిమీల్య వా నేత్రే న స్ఖలేన్న పతేదిహ ॥35॥

కాయేన వాచా మనసేన్ద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వానుసృతస్వభావాత్
కరోతి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయేత్తత్ ॥36॥

భయం ద్వితీయాభినివేశతః స్యాదీశాదపేతస్య విపర్యయోఽస్మృతిః
తన్మాయయాతో బుధ ఆభజేత్తం భక్త్యైకయేశం గురుదేవతాత్మా ॥37॥

అవిద్యమానోఽప్యవభాతి హి ద్వయో ధ్యాతుర్ధియా స్వప్నమనోరథౌ యథా
తత్కర్మసఙ్కల్పవికల్పకం మనో బుధో నిరున్ధ్యాదభయం తతః స్యాత్ ॥38॥

శృణ్వన్సుభద్రాణి రథాఙ్గపాణేర్జన్మాని కర్మాణి చ యాని లోకే
గీతాని నామాని తదర్థకాని గాయన్విలజ్జో విచరేదసఙ్గః ॥39॥

ఏవంవ్రతః స్వప్రియనామకీర్త్యా జాతానురాగో ద్రుతచిత్త ఉచ్చైః
హసత్యథో రోదితి రౌతి గాయత్యున్మాదవన్నృత్యతి లోకబాహ్యః ॥40॥

ఖం వాయుమగ్నిం సలిలం మహీం చ జ్యోతీంషి సత్త్వాని దిశో ద్రుమాదీన్
సరిత్సముద్రాంశ్చ హరేః శరీరం యత్కిం చ భూతం ప్రణమేదనన్యః ॥41॥

భక్తిః పరేశానుభవో విరక్తిరన్యత్ర చైష త్రిక ఏకకాలః
ప్రపద్యమానస్య యథాశ్నతః స్యుస్తుష్టిః పుష్టిః క్షుదపాయోఽనుఘాసమ్ ॥42॥

ఇత్యచ్యుతాఙ్ఘ్రిం భజతోఽనువృత్త్యా భక్తిర్విరక్తిర్భగవత్ప్రబోధః
భవన్తి వై భాగవతస్య రాజంస్తతః పరాం శాన్తిముపైతి సాక్షాత్ ॥43॥

శ్రీరాజోవాచ
అథ భాగవతం బ్రూత యద్ధర్మో యాదృశో నృణామ్
యథాచరతి యద్బ్రూతే యైర్లిఙ్గైర్భగవత్ప్రియః ॥44॥

శ్రీహవిరువాచ
సర్వభూతేషు యః పశ్యేద్భగవద్భావమాత్మనః
భూతాని భగవత్యాత్మన్యేష భాగవతోత్తమః ||45||

ఈస్వరే తదధీనేషు బాలిశేషు ద్విషత్సు చ
ప్రేమమైత్రీకృపోపేక్షా యః కరోతి స మధ్యమః ||46||

అర్చాయామేవ హరయే పూజాం యః శ్రద్ధయేహతే
న తద్భక్తేషు చాన్యేషు స భక్తః ప్రాకృతః స్మృతః ||47||

గృహీత్వాపీన్ద్రియైరర్థాన్యో న ద్వేష్టి న హృష్యతి
విష్ణోర్మాయామిదం పశ్యన్స వై భాగవతోత్తమః ||48||

దేహేన్ద్రియప్రాణమనోధియాం యో జన్మాప్యయక్షుద్భయతర్షకృచ్ఛ్రైః
సంసారధర్మైరవిముహ్యమానః స్మృత్యా హరేర్భాగవతప్రధానః ||49||

న కామకర్మబీజానాం యస్య చేతసి సమ్భవః
వాసుదేవైకనిలయః స వై భాగవతోత్తమః ||50||

న యస్య జన్మకర్మభ్యాం న వర్ణాశ్రమజాతిభిః
సజ్జతేఽస్మిన్నహంభావో దేహే వై స హరేః ప్రియః ||51||

న యస్య స్వః పర ఇతి విత్తేష్వాత్మని వా భిదా
సర్వభూతసమః శాన్తః స వై భాగవతోత్తమః ||52||

త్రిభువనవిభవహేతవేఽప్యకుణ్ఠ
స్మృతిరజితాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాత్
న చలతి భగవత్పదారవిన్దాల్
లవనిమిషార్ధమపి యః స వైష్ణవాగ్ర్యః ||53||

భగవత ఉరువిక్రమాఙ్ఘ్రిశాఖా నఖమణిచన్ద్రికయా నిరస్తతాపే
హృది కథముపసీదతాం పునః స ప్రభవతి చన్ద్ర ఇవోదితేఽర్కతాపః ||54||

విసృజతి హృదయం న యస్య సాక్షాద్ధరిరవశాభిహితోఽప్యఘౌఘనాశః
ప్రణయరసనయా ధృతాఙ్ఘ్రిపద్మః స భవతి భాగవతప్రధాన ఉక్తః ||55||

అధ్యాయము – 3

శ్రీరాజోవాచ
పరస్య విష్ణోరీశస్య మాయినామపి మోహినీమ్
మాయాం వేదితుమిచ్ఛామో భగవన్తో బ్రువన్తు నః ||1||

నానుతృప్యే జుషన్యుష్మద్ వచో హరికథామృతమ్
సంసారతాపనిస్తప్తో మర్త్యస్తత్తాపభేషజమ్ ||2||

శ్రీన్తరీక్ష ఉవాచ

ఏభిర్భూతాని భూతాత్మా మహాభూతైర్మహాభుజ
ససర్జోచ్చావచాన్యాద్యః స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయే ॥3॥

ఏవం సృష్టాని భూతాని ప్రవిష్టః పఞ్చధాతుభిః
ఏకధా దశధాత్మానం విభజన్జుషతే గుణాన్ ॥4॥

గుణైర్గుణాన్స భుఞ్జాన ఆత్మప్రద్యోతితైః ప్రభుః
మన్యమాన ఇదం సృష్టమాత్మానమిహ సజ్జతే ॥5॥

కర్మాణి కర్మభిః కుర్వన్సనిమిత్తాని దేహభృత్
తత్తత్కర్మఫలం గృహ్ణన్భ్రమతీహ సుఖేతరమ్ ॥6॥

ఇత్థం కర్మగతీర్గచ్ఛన్బహ్వభద్రవహాః పుమాన్
ఆభూతసమ్ప్లవాత్సర్గ ప్రలయావశ్నుతేఽవశః ॥7॥

ధాతూపప్లవ ఆసన్నే వ్యక్తం ద్రవ్యగుణాత్మకమ్
అనాదినిధనః కాలో హ్యావ్యక్తాయాపకర్షతి ॥8॥

శతవర్షా హ్యనావృష్టిర్భవిష్యత్యుల్బణా భువి
తత్కాలోపచితోష్ణార్కో లోకాంస్త్రీన్ప్రతపిష్యతి ॥9॥

పాతాలతలమారభ్య సఙ్కర్షణముఖానలః
దహన్నూర్ధ్వశిఖో విష్వగ్వర్ధతే వాయునేరితః ॥10॥

సంవర్తకో మేఘగణో వర్షతి స్మ శతం సమాః
ధారాభిర్హస్తిహస్తాభిర్లీయతే సలిలే విరాట్ ॥11॥

తతో విరాజముత్సృజ్య వైరాజః పురుషో నృప
అవ్యక్తం విశతే సూక్ష్మం నిరిన్ధన ఇవానలః ॥12॥

వాయునా హృతగన్ధా భూః సలిలత్వాయ కల్పతే
సలిలం తద్ధృతరసం జ్యోతిష్ట్వాయోపకల్పతే ॥13॥

హృతరూపం తు తమసా వాయౌ జ్యోతిః ప్రలీయతే
హృతస్పర్శోఽవకాశేన వాయుర్నభసి లీయతే
కాలాత్మనా హృతగుణం నభ ఆత్మని లీయతే ॥14॥

ఇన్ద్రియాణి మనో బుద్ధిః సహ వైకారికైర్నృప
ప్రవిశన్తి హ్యహఙ్కారం స్వగుణైరహమాత్మని ॥15॥

ఏషా మాయా భగవతః సర్గస్థిత్యన్తకారిణీ
త్రివర్ణా వర్ణితాస్మాభిః కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి ॥16॥

శ్రీరాజోవాచ
యథైతామైశ్వరీం మాయాం దుస్తరామకృతాత్మభిః
తరన్త్యఞ్జః స్థూలధియో మహర్ష ఇదముచ్యతామ్ ॥17॥

శ్రీప్రబుద్ధ ఉవాచ
కర్మాణ్యారభమాణానాం దుఃఖహత్యై సుఖాయ చ
పశ్యేత్పాకవిపర్యాసం మిథునీచారిణాం నృణామ్॥18॥

నిత్యార్తిదేన విత్తేన దుర్లభేనాత్మమృత్యునా
గృహాపత్యాప్తపశుభిః కా ప్రీతిః సాధితైశ్చలైః॥19॥

ఏవం లోకం పరమ్విద్యాన్నశ్వరం కర్మనిర్మితమ్
సతుల్యాతిశయధ్వంసం యథా మణ్డలవర్తినామ్॥20॥

తస్మాద్గురుం ప్రపద్యేత జిజ్ఞాసుః శ్రేయ ఉత్తమమ్
శాబ్దే పరే చ నిష్ణాతం బ్రహ్మణ్యుపశమాశ్రయమ్॥21॥

తత్ర భాగవతాన్ధర్మాన్శిక్షేద్గుర్వాత్మదైవతః
అమాయయానువృత్త్యా యైస్తుష్యేదాత్మాత్మదో హరిః॥22॥

సర్వతో మనసోఽసఙ్గమాదౌ సఙ్గం చ సాధుషు
దయాం మైత్రీం ప్రశ్రయం చ భూతేష్వద్ధా యథోచితమ్॥23॥

శౌచం తపస్తితిక్షాం చ మౌనం స్వాధ్యాయమార్జవమ్
బ్రహ్మచర్యమహింసాం చ సమత్వం ద్వన్ద్వసంజ్ఞయోః॥24॥

సర్వత్రాత్మేశ్వరాన్వీక్షాం కైవల్యమనికేతతామ్
వివిక్తచీరవసనం సన్తోషం యేన కేనచిత్॥25॥

శ్రద్ధాం భాగవతే శాస్త్రేఽనిన్దామన్యత్ర చాపి హి
మనోవాక్కర్మదణ్డం చ సత్యం శమదమావపి॥26॥

శ్రవణం కీర్తనం ధ్యానం హరేరద్భుతకర్మణః
జన్మకర్మగుణానాం చ తదర్థేఽఖిలచేష్టితమ్॥27॥

ఇష్టం దత్తం తపో జప్తం వృత్తం యచ్చాత్మనః ప్రియమ్
దారాన్సుతాన్గృహాన్ప్రాణాన్యత్పరస్మై నివేదనమ్॥28॥

ఏవం కృష్ణాత్మనాథేషు మనుష్యేషు చ సౌహృదమ్
పరిచర్యాం చోభయత్ర మహత్సు నృషు సాధుషు॥29॥

పరస్పరానుకథనం పావనం భగవద్యశః
మిథో రతిర్మిథస్తుష్టిర్నివృత్తిర్మిథ ఆత్మనః॥30॥

స్మరన్తః స్మారయన్తశ్చ మిథోఽఘౌఘహరం హరిమ్
భక్త్యా సఞ్జాతయా భక్త్యా బిభ్రత్యుత్పులకాం తనుమ్॥31॥

క్వచిద్రుదన్త్యచ్యుతచిన్తయా క్వచిద్
ధసన్తి నన్దన్తి వదన్త్యలౌకికాః
నృత్యన్తి గాయన్త్యనుశీలయన్త్యజం
భవన్తి తూష్ణీం పరమేత్య నిర్వృతాః॥32॥

ఇతి భాగవతాన్ధర్మాన్శిక్షన్భక్త్యా తదుత్థయా
నారాయణపరో మాయామఞ్జస్తరతి దుస్తరామ్ ॥33॥

శ్రీరాజోవాచ
నారాయణాభిధానస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః
నిష్ఠామర్హథ నో వక్తుం యూయం హి బ్రహ్మవిత్తమాః ॥34॥

శ్రీపిప్పలాయన ఉవాచ
స్థిత్యుద్భవప్రలయహేతురహేతురస్య
యత్స్వప్నజాగరసుషుప్తిషు సద్బహిశ్చ
దేహేన్ద్రియాసుహృదయాని చరన్తి యేన
సఞ్జీవితాని తదవేహి పరం నరేన్ద్ర ॥35॥

నైతన్మనో విశతి వాగుత చక్షురాత్మా
ప్రాణేన్ద్రియాణి చ యథానలమర్చిషః స్వాః
శబ్దోఽపి బోధకనిషేధతయాత్మమూలమ్
అర్థోక్తమాహ యదృతే న నిషేధసిద్ధిః ॥36॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి త్రివృదేకమాదౌ
సూత్రం మహానహమితి ప్రవదన్తి జీవమ్
జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయోరుశక్తి
బ్రహ్మైవ భాతి సదసచ్చ తయోః పరం యత్ ॥37॥

నాత్మా జజాన న మరిష్యతి నైధతేఽసౌ
న క్షీయతే సవనవిద్వ్యభిచారిణాం హి
సర్వత్ర శశ్వదనపాయ్యుపలబ్ధిమాత్రం
ప్రాణో యథేన్ద్రియబలేన వికల్పితం సత్ ॥38॥

అణ్డేషు పేశిషు తరుష్వవినిశ్చితేషు ప్రాణో హి జీవముపధావతి తత్ర తత్ర
సన్నే యదిన్ద్రియగణేఽహమి చ ప్రసుప్తే కూటస్థ ఆశయమృతే తదనుస్మృతిర్నః ॥39॥

యర్హ్యబ్జనాభచరణైషణయోరుభక్త్యా
చేతోమలాని విధమేద్గుణకర్మజాని
తస్మిన్విశుద్ధ ఉపలభ్యత ఆత్మతత్త్వం
శాక్షాద్యథామలదృశోః సవితృప్రకాశః ॥40॥

శ్రీరాజోవాచ
కర్మయోగం వదత నః పురుషో యేన సంస్కృతః
విధూయేహాశు కర్మాణి నైష్కర్మ్యం విన్దతే పరమ్ ॥41॥

ఏవం ప్రశ్నమృషీన్పూర్వమపృచ్ఛం పితురన్తికే
నాబ్రువన్బ్రహ్మణః పుత్రాస్తత్ర కారణముచ్యతామ్ ॥42॥

శ్రీఆవిర్హోత్ర ఉవాచ
కర్మాకర్మ వికర్మేతి వేదవాదో న లౌకికః
వేదస్య చేశ్వరాత్మత్వాత్తత్ర ముహ్యన్తి సూరయః ॥43॥

పరోక్షవాదో వేదోఽయం బాలానామనుశాసనమ్
కర్మమోక్షాయ కర్మాణి విధత్తే హ్యగదం యథా ||44||

నాచరేద్యస్తు వేదోక్తం స్వయమజ్ఞోఽజితేన్ద్రియః
వికర్మణా హ్యధర్మేణ మృత్యోర్మృత్యుముపైతి సః ||45||

వేదోక్తమేవ కుర్వాణో నిఃసఙ్గోఽర్పితమీశ్వరే
నైష్కర్మ్యం లభతే సిద్ధిం రోచనార్థా ఫలశ్రుతిః ||46||

య ఆశు హృదయగ్రన్థిం నిర్జిహీర్షుః పరాత్మనః
విధినోపచరేద్దేవం తన్త్రోక్తేన చ కేశవమ్ ||47||

లబ్ధ్వానుగ్రహ ఆచార్యాత్తేన సన్దర్శితాగమః
మహాపురుషమభ్యర్చేన్మూర్త్యాభిమతయాత్మనః ||48||

శుచిః సమ్ముఖమాసీనః ప్రాణసంయమనాదిభిః
పిణ్డం విశోధ్య సన్న్యాస కృతరక్షోఽర్చయేద్ధరిమ్ ||49||

అర్చాదౌ హృదయే చాపి యథాలబ్ధోపచారకైః
ద్రవ్యక్షిత్యాత్మలిఙ్గాని నిష్పాద్య ప్రోక్ష్య చాసనమ్ ||50||

పాద్యాదీనుపకల్ప్యాథ సన్నిధాప్య సమాహితః
హృదాదిభిః కృతన్యాసో మూలమన్త్రేణ చార్చయేత్ ||51||

సాఙ్గోపాఙ్గాం సపార్షదాం తాం తాం మూర్తిం స్వమన్త్రతః
పాద్యార్ఘ్యాచమనీయాద్యైః స్నానవాసోవిభూషణైః ||52||

గన్ధమాల్యాక్షతస్రగ్భిర్ధూపదీపోపహారకైః
సాఙ్గమ్సమ్పూజ్య విధివత్స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమ్ ||53||

ఆత్మానమ్తన్మయమ్ధ్యాయన్మూర్తిం సమ్పూజయేద్ధరేః
శేషామాధాయ శిరసా స్వధామ్న్యుద్వాస్య సత్కృతమ్ ||54||

ఏవమగ్న్యర్కతోయాదావతిథౌ హృదయే చ యః
యజతీశ్వరమాత్మానమచిరాన్ముచ్యతే హి సః ||55||

అధ్యాయము - 4

శ్రీరాజోవాచ
యాని యానీహ కర్మాణి యైర్యైః స్వచ్ఛన్దజన్మభిః
చక్రే కరోతి కర్తా వా హరిస్తాని బ్రువన్తు నః ||1||

శ్రీద్రుమిల ఉవాచ
యో వా అనన్తస్య గునాననన్తాననుక్రమిష్యన్స తు బాలబుద్ధిః
రజాంసి భూమేర్గణయేత్కథఞ్చిత్కాలేన నైవాఖిలశక్తిధామ్నః ||2||

భూతైర్యదా పఞ్చభిరాత్మసృష్టైః

పురం విరాజం విరచయ్య తస్మిన్
స్వాంశేన విష్టః పురుషాభిధానమ్
అవాప నారాయణ ఆదిదేవః॥3॥

యత్కాయ ఏష భువనత్రయసన్నివేశో
యస్యేన్ద్రియైస్తనుభృతాముభయేన్ద్రియాణి
జ్ఞానం స్వతః శ్వసనతో బలమోజ ఈహా
సత్త్వాదిభిః స్థితిలయోద్భవ ఆదికర్తా॥4॥

ఆదావభూచ్ఛతధృతీ రజసాస్య సర్గే
విష్ణుః స్థితౌ క్రతుపతిర్ద్విజధర్మసేతుః
రుద్రోఽప్యయాయ తమసా పురుషః స ఆద్య
ఇత్యుద్భవస్థితిలయాః సతతం ప్రజాసు॥5॥

ధర్మస్య దక్షదుహితర్యజనిష్ట మూర్త్యాం
నారాయణో నర ఋషిప్రవరః ప్రశాన్తః
నైష్కర్మ్యలక్షణమువాచ చచార కర్మ
యోఽద్యాపి చాస్త ఋషివర్యనిషేవితాఙ్ఘ్రిః॥6॥

ఇన్ద్రో విశఙ్క్య మమ ధామ జిఘృక్షతీతి
కామం న్యయుఙ్క్త సగణం స బదర్యుపాఖ్యమ్
గత్వాప్సరోగణవసన్తసుమన్దవాతైః
స్త్రీప్రేక్షణేషుభిరవిధ్యదతన్మహిజ్ఞః॥7॥

విజ్ఞాయ శక్రకృతమక్రమమాదిదేవః
ప్రాహ ప్రహస్య గతవిస్మయ ఏజమానాన్
మా భైర్విభో మదన మారుత దేవవధ్వో
గృహ్ణీత నో బలిమశూన్యమిమం కురుధ్వమ్॥8॥

ఇత్థం బ్రువత్యభయదే నరదేవ దేవాః
సవ్రీడనమ్రశిరసః సఘృణం తమూచుః
నైతద్విభో త్వయి పరేఽవికృతే విచిత్రం
స్వారామధీరనికరానతపాదపద్మే॥9॥

త్వాం సేవతాం సురకృతా బహవోఽన్తరాయాః
స్వౌకో విలఙ్ఘ్య పరమం వ్రజతాం పదం తే
నాన్యస్య బర్హిషి బలీన్దదతః స్వభాగాన్
ధత్తే పదం త్వమవితా యది విఘ్నమూర్ధ్ని॥10॥

క్షుత్తృట్త్రికాలగుణమారుతజైహ్వశైష్ణాన్
అస్మానపారజలధీనతితీర్య కేచిత్
క్రోధస్య యాన్తి విఫలస్య వశం పదే గోర్
మజ్జన్తి దుశ్చరతపశ్చ వృథోత్సృజన్తి॥11॥

ఇతి ప్రగృణతాం తేషాం స్త్రియోఽత్యద్భుతదర్శనాః
దర్శయామాస శుశ్రూషాం స్వర్చితాః కుర్వతీర్విభుః॥12॥

తే దేవానుచరా దృష్ట్వా స్త్రియః శ్రీరివ రూపిణీః
గన్ధేన ముముహుస్తాసాం రూపౌదార్యహతశ్రియః ॥13॥

తానాహ దేవదేవేశః ప్రణతాన్ప్రహసన్నివ
ఆసామేకతమాం వృఙ్ధ్వం సవర్ణాం స్వర్గభూషణామ్ ॥14॥

ఓమిత్యాదేశమాదాయ నత్వా తం సురవన్దినః
ఉర్వశీమప్సరఃశ్రేష్ఠాం పురస్కృత్య దివం యయుః ॥15॥

ఇన్ద్రాయానమ్య సదసి శృణ్వతాం త్రిదివౌకసామ్
ఊచుర్నారాయణబలం శక్రస్తత్రాస విస్మితః ॥16॥

హంసస్వరూప్యవదదచ్యుత ఆత్మయోగం
దత్తః కుమార ఋషభో భగవాన్పితా నః
విష్ణుః శివాయ జగతాం కలయావతిర్ణస్
తేనాహృతా మధుభిదా శ్రుతయో హయాస్యే ॥17॥

గుప్తోఽప్యయే మనురిలౌషధయశ్చ మాత్స్యే
క్రౌడే హతో దితిజ ఉద్ధరతామ్భసః క్ష్మామ్
కౌర్మే ధృతోఽద్రిరమృతోన్మథనే స్వపృష్ఠే
గ్రాహాత్ప్రపన్నమిభరాజమముఞ్చదార్తమ్ ॥18॥

సంస్తున్వతో నిపతితాన్శ్రమణానృషీంశ్చ
శక్రం చ వృత్రవధతస్తమసి ప్రవిష్టమ్
దేవస్త్రియోఽసురగృహే పిహితా అనాథా
జఘ్నేఽసురేన్ద్రమభయాయ సతాం నృసింహే ॥19॥

దేవాసురే యుధి చ దైత్యపతీన్సురార్థే
హత్వాన్తరేషు భువనాన్యదధాత్కలాభిః
భూత్వాథ వామన ఇమామహరద్బలేః క్ష్మాం
యాచ్ఞాచ్ఛలేన సమదాదదితేః సుతేభ్యః ॥20॥

నిఃక్షత్రియామకృత గాం చ త్రిఃసప్తకృత్వో
రామస్తు హైహయకులాప్యయభార్గవాగ్నిః
సోఽబ్ధిం బబన్ధ దశవక్త్రమహన్సలఙ్కం
సీతాపతిర్జయతి లోకమలఘ్నకీర్తిః ॥21॥

భూమేర్భరావతరణాయ యదుష్వజన్మా
జాతః కరిష్యతి సురైరపి దుష్కరాణి
వాదైర్విమోహయతి యజ్ఞకృతోఽతదర్హాన్
శూద్రాన్కలౌ క్షితిభుజో న్యహనిష్యదన్తే ॥22॥

ఏవంవిధాని జన్మాని కర్మాణి చ జగత్పతేః
భూరీణి భూరియశసో వర్ణితాని మహాభుజ ॥23॥

అధ్యాయము – 5

శ్రీరాజోవాచ
భగవన్తం హరిం ప్రాయో న భజన్త్యాత్మవిత్తమాః
తేషామశాన్తకామానాం క నిష్ఠావిజితాత్మనామ్ ॥1॥

శ్రీచమస ఉవాచ
ముఖబాహూరుపాదేభ్యః పురుషస్యాశ్రమైః సహ
చత్వారో జజ్ఞిరే వర్ణా గుణైర్విప్రాదయః పృథక్ ॥2॥

య ఏషాం పురుషం సాక్షాదాత్మప్రభవమీశ్వరమ్
న భజన్త్యవజానన్తి స్థానాద్భ్రష్టాః పతన్త్యధః ॥3॥

దూరే హరికథాః కేచిద్దూరే చాచ్యుతకీర్తనాః
స్త్రియః శూద్రాదయశ్చైవ తేఽనుకమ్ప్యా భవాదృశామ్ ॥4॥

విప్రో రాజన్యవైశ్యౌ వా హరేః ప్రాప్తాః పదాన్తికమ్
శ్రౌతేన జన్మనాథాపి ముహ్యన్త్యామ్నాయవాదినః ॥5॥

కర్మణ్యకోవిదాః స్తబ్ధా మూర్ఖాః పణ్డితమానినః
వదన్తి చాటుకాన్మూఢా యయా మాధ్వ్యా గిరోత్సుకాః ॥6॥

రజసా ఘోరసఙ్కల్పాః కాముకా అహిమన్యవః
దామ్భికా మానినః పాపా విహసన్త్యచ్యుతప్రియాన్ ॥7॥

వదన్తి తేఽన్యోన్యముపాసితస్త్రియో గృహేషు మైథున్యపరేషు చాశిషః
యజన్త్యసృష్టాన్నవిధానదక్షిణం వృత్త్యై పరం ఘ్నన్తి పశూనతద్విదః ॥8॥

శ్రియా విభూత్యాభిజనేన విద్యయా త్యాగేన రూపేణ బలేన కర్మణా
జాతస్మయేనాన్ధధియః సహేశ్వరాన్సతోఽవమన్యన్తి హరిప్రియాన్ఖలాః ॥9॥

సర్వేషు శశ్వత్తనుభృత్స్వవస్థితం
యథా ఖమాత్మానమభీష్టమీశ్వరమ్
వేదోపగీతం చ న శృణ్వతేఽబుధా
మనోరథానాం ప్రవదన్తి వార్తయా ॥10॥

లోకే వ్యవాయామిషమద్యసేవా నిత్యా హి జన్తోర్న హి తత్ర చోదనా
వ్యవస్థితిస్తేషు వివాహయజ్ఞ సురాగ్రహైరాసు నివృత్తిరిష్టా ॥11॥

ధనం చ ధర్మైకఫలం యతో వై
జ్ఞానం సవిజ్ఞానమనుప్రశాన్తి
గృహేషు యుఞ్జన్తి కలేవరస్య
మృత్యుం న పశ్యన్తి దురన్తవీర్యమ్ ॥12॥

యద్ఘ్రాణభక్షో విహితః సురాయాస్తథా పశోరాలభనం న హింసా
ఏవం వ్యవాయః ప్రజయా న రత్యా ఇమం విశుద్ధం న విదుః స్వధర్మమ్ ॥13॥

యే త్వనేవంవిదోఽసన్తః స్తబ్ధాః సదభిమానినః

పశూన్ద్రుహ్యన్తి విశ్రబ్ధాః ప్రేత్య ఖాదన్తి తే చ తాన్॥14॥

ద్విషన్తః పరకాయేషు స్వాత్మానం హరిమీశ్వరమ్
మృతకే సానుబన్ధేఽస్మిన్బద్ధస్నేహాః పతన్త్యధః॥15॥

యే కైవల్యమసమ్ప్రాప్తా యే చాతీతాశ్చ మూఢతామ్
త్రైవర్గికా హ్యక్షణికా ఆత్మానం ఘాతయన్తి తే॥16॥

ఏత ఆత్మహనోఽశాన్తా అజ్ఞానే జ్ఞానమానినః
సీదన్త్యకృతకృత్యా వై కాలధ్వస్తమనోరథాః॥17॥

హిత్వాత్మమాయారచితా గృహాపత్యసుహృత్స్త్రియః
తమో విశన్త్యనిచ్ఛన్తో వాసుదేవపరాఙ్ముఖాః॥18॥

శ్రీ రాజోవాచ
కస్మిన్కాలే స భగవాన్కిం వర్ణః కీదృశో నృభిః
నామ్నా వా కేన విధినా పూజ్యతే తదిహోచ్యతామ్॥19॥

శ్రీకరభాజన ఉవాచ
కృతం త్రేతా ద్వాపరం చ కలిరిత్యేషు కేశవః
నానావర్ణాభిధాకారో నానైవ విధినేజ్యతే॥20॥

కృతే శుక్లశ్చతుర్బాహుర్జటిలో వల్కలామ్బరః
కృష్ణాజినోపవీతాక్షాన్బిభ్రద్దణ్డకమణ్డలూ॥21॥

మనుష్యాస్తు తదా శాన్తా నిర్వైరాః సుహృదః సమాః
యజన్తి తపసా దేవం శమేన చ దమేన చ॥22॥

హంసః సుపర్ణో వైకుణ్ఠో ధర్మో యోగేశ్వరోఽమలః
ఈశ్వరః పురుషోఽవ్యక్తః పరమాత్మేతి గీయతే॥23॥

త్రేతాయాం రక్తవర్ణోఽసౌ చతుర్బాహుస్త్రిమేఖలః
హిరణ్యకేశస్త్రయ్యాత్మా స్రుక్స్రువాద్యుపలక్షణః॥24॥

తం తదా మనుజా దేవం సర్వదేవమయం హరిమ్
యజన్తి విద్యయా త్రయ్యా ధర్మిష్ఠా బ్రహ్మవాదినః॥25॥

విష్ణుర్యజ్ఞః పృశ్నిగర్భః సర్వదేవ ఉరుక్రమః
వృషాకపిర్జయన్తశ్చ ఉరుగాయ ఇతీర్యతే॥26॥

ద్వాపరే భగవాఞ్శ్యామః పీతవాసా నిజాయుధః
శ్రీవత్సాదిభిరఙ్కైశ్చ లక్షణైరుపలక్షితః॥27॥

తం తదా పురుషం మర్త్యా మహారాజోపలక్షణమ్
యజన్తి వేదతన్త్రాభ్యాం పరం జిజ్ఞాసవో నృప॥28॥

నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సఙ్కర్షణాయ చ

ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ తుభ్యం భగవతే నమః ||29||

నారాయణాయ ఋషయే పురుషాయ మహాత్మనే
విశ్వేశ్వరాయ విశ్వాయ సర్వభూతాత్మనే నమః ||30||

ఇతి ద్వాపర ఉర్వీశ స్తువన్తి జగదీశ్వరమ్
నానాతన్త్రవిధానేన కలావపి తథా శృణు ||31||

కృష్ణవర్ణం త్విషాకృష్ణం సాఙ్గోపాఙ్గాస్త్రపార్షదమ్
యజ్ఞైః సఙ్కీర్తనప్రాయైర్యజన్తి హి సుమేధసః ||32||

ధ్యేయం సదా పరిభవఘ్నమభీష్టదోహం
తీర్థాస్పదం శివవిరిఞ్చినుతం శరణ్యమ్
భృత్యార్తిహం ప్రణతపాల భవాబ్ధిపోతం
వన్దే మహాపురుష తే చరణారవిన్దమ్ ||33||

త్యక్త్వా సుదుస్త్యజసురేప్సితరాజ్యలక్ష్మీం
ధర్మిష్ఠ ఆర్యవచసా యదగాదరణ్యమ్
మాయామృగం దయితయేప్సితమన్వధావద్
వన్దే మహాపురుష తే చరణారవిన్దమ్ ||34||

ఏవం యుగానురూపాభ్యాం భగవాన్యుగవర్తిభిః
మనుజైరిజ్యతే రాజన్శ్రేయసామీశ్వరో హరిః ||35||

కలిం సభాజయన్త్యార్యా గుణ జ్ఞాః సారభాగినః
యత్ర సఙ్కీర్తనేనైవ సర్వస్వార్థోఽభిలభ్యతే ||36||

న హ్యతః పరమో లాభో దేహినాం భ్రామ్యతామిహ
యతో విన్దేత పరమాం శాన్తిం నశ్యతి సంసృతిః ||37||

కృతాదిషు ప్రజా రాజన్కలావిచ్ఛన్తి సమ్భవమ్
కలౌ ఖలు భవిష్యన్తి నారాయణపరాయణాః ||38||

క్వచిత్క్వచిన్మహారాజ ద్రవిడేషు చ భూరిశః
తామ్రపర్ణీ నదీ యత్ర కృతమాలా పయస్వినీ ||39||

కావేరీ చ మహాపుణ్యా ప్రతీచీ చ మహానదీ
యే పిబన్తి జలం తాసాం మనుజా మనుజేశ్వర
ప్రాయో భక్తా భగవతి వాసుదేవేఽమలాశయాః ||40||

దేవర్షిభూతాప్తనృణాం పితౄణాం న కిఙ్కరో నాయమృణీ చ రాజన్
సర్వాత్మనా యః శరణం శరణ్యం గతో ముకున్దం పరిహృత్య కర్తమ్ ||41||

స్వపాదమూలమ్భజతః ప్రియస్య త్యక్తాన్యభావస్య హరిః పరేశః
వికర్మ యచ్చోత్పతితం కథఞ్చిద్ధునోతి సర్వం హృది సన్నివిష్టః ||42||

శ్రీనారద ఉవాచ

ధర్మాన్భాగవతానిత్థం శ్రుత్వాథ మిథిలేశ్వరః
జాయన్తేయాన్మునీన్ప్రీతః సోపాధ్యాయో హ్యపూజయత్ ||43||

తతోఽన్తర్దధిరే సిద్ధాః సర్వలోకస్య పశ్యతః
రాజా ధర్మానుపాతిష్ఠన్నవాప పరమాం గతిమ్ ||44||

త్వమప్యేతాన్మహాభాగ ధర్మాన్భాగవతాన్శ్రుతాన్
ఆస్థితః శ్రద్ధయా యుక్తో నిఃసఙ్గో యాస్యసే పరమ్ ||45||

యువయోః ఖలు దమ్పత్యోర్యశసా పూరితం జగత్
పుత్రతామగమద్యద్వాం భగవానీశ్వరో హరిః ||46||

దర్శనాలిఙ్గనాలాపైః శయనాసనభోజనైః
ఆత్మా వాం పావితః కృష్ణే పుత్రస్నేహం ప్రకుర్వతోః ||47||

వైరేణ యం నృపతయః శిశుపాలపౌణ్డ్ర
శాల్వాదయో గతివిలాసవిలోకనాద్యైః
ధ్యాయన్త ఆకృతధియః శయనాసనాదౌ
తత్సామ్యమాపురనురక్తధియాం పునః కిమ్ ||48||

మాపత్యబుద్ధిమకృథాః కృష్ణే సర్వాత్మనీశ్వరే
మాయామనుష్యభావేన గూఢైశ్వర్యే పరేఽవ్యయే ||49||

భూభారాసురరాజన్య హన్తవే గుప్తయే సతామ్
అవతీర్ణస్య నిర్వృత్యై యశో లోకే వితన్యతే ||50||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాభాగో వసుదేవోఽతివిస్మితః
దేవకీ చ మహాభాగా జహతుర్మోహమాత్మనః ||51||

ఇతిహాసమిమం పుణ్యం ధారయేద్యః సమాహితః
స విధూయేహ శమలం బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ||52||

అధ్యాయము – 6

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ బ్రహ్మాత్మజైః దేవైః ప్రజేశైరావృతోఽభ్యగాత్
భవశ్చ భూతభవ్యేశో యయౌ భూతగణైర్వృతః ||1||

ఇన్ద్రో మరుద్భిర్భగవానాదిత్యా వసవోఽశ్వినౌ
ఋభవోఽఙ్గిరసో రుద్రా విశ్వే సాధ్యాశ్చ దేవతాః ||2||

గన్ధర్వాప్సరసో నాగాః సిద్ధచారణగుహ్యకాః
ఋషయః పితరశ్చైవ సవిద్యాధరకిన్నరాః ||3||

ద్వారకాముపసఞ్జగ్ముః సర్వే కృష్ణదిదృక్షవః

వపుషా యేన భగవాన్నరలోకమనోరమః
యశో వితేనే లోకేషు సర్వలోకమలాపహమ్ ||4||

తస్యాం విభ్రాజమానాయాం సమృద్ధాయాం మహర్ద్ధిభిః
వ్యచక్షతావితృప్తాక్షాః కృష్ణమద్భుతదర్శనమ్ ||5||

స్వర్గోద్యానోపగైర్మాల్యైశ్ఛాదయన్తో యుదూత్తమమ్
గీర్భిశ్చిత్రపదార్థాభిస్తుష్టువుర్జగదీశ్వరమ్ ||6||

శ్రీదేవా ఊచుః
నతాః స్మ తే నాథ పదారవిన్దం బుద్ధీన్ద్రియప్రాణమనోవచోభిః
యచ్చిన్త్యతేఽన్తర్హృది భావయుక్తైర్ముముక్షుభిః కర్మమయోరుపాశాత్ ||7||

త్వం మాయయా త్రిగుణయాత్మని దుర్విభావ్యం
వ్యక్తం సృజస్యవసి లుమ్పసి తద్గుణస్థః
నైతైర్భవానజిత కర్మభిరజ్యతే వై
యత్స్వే సుఖేఽవ్యవహితేఽభిరతోఽనవద్యః ||8||

శుద్ధిర్నృణాం న తు తథేడ్య దురాశయానాం
విద్యాశ్రుతాధ్యయనదానతపఃక్రియాభిః
సత్త్వాత్మనామృషభ తే యశసి ప్రవృద్ధ
సచ్ఛ్రద్ధయా శ్రవణసమ్భృతయా యథా స్యాత్ ||9||

స్యాన్నస్తవాఙ్ఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః
క్షేమాయ యో మునిభిరార్ద్రహృదోహ్యమానః
యః సాత్వతైః సమవిభూతయ ఆత్మవద్భిర్
వ్యూహేఽర్చితః సవనశః స్వరతిక్రమాయ ||10||

యస్చిన్త్యతే ప్రయతపాణిభిరధ్వరాగ్నౌ
త్రయ్యా నిరుక్తవిధినేశ హవిర్గృహీత్వా
అధ్యాత్మయోగ ఉత యోగిభిరాత్మమాయాం
జిజ్ఞాసుభిః పరమభాగవతైః పరీష్టః ||11||

పర్యుష్టయా తవ విభో వనమాలయేయం
సంస్పార్ధినీ భగవతీ ప్రతిపత్నీవచ్ఛ్రీః
యః సుప్రణీతమముయార్హణమాదదన్నో
భూయాత్సదాఙ్ఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః ||12||

కేతుస్త్రివిక్రమయుతస్త్రిపతత్పతాకో
యస్తే భయాభయకరోఽసురదేవచమ్వోః
స్వర్గాయ సాధుషు ఖలేష్వితరాయ భూమన్
పదః పునాతు భగవన్భజతామఘం నః ||13||

నస్యోతగావ ఇవ యస్య వశే భవన్తి
బ్రహ్మాదయస్తనుభృతో మిథురర్ద్యమానాః
కాలస్య తే ప్రకృతిపూరుషయోః పరస్య

శం నస్తనోతు చరణః పురుషోత్తమస్య॥14॥

అస్యాసి హేతురుదయస్థితిసంయమానామ్
అవ్యక్తజీవమహతామపి కాలమాహుః
సోఽయం త్రిణాభిరఖిలాపచయే ప్రవృత్తః
కాలో గభీరరయ ఉత్తమపూరుషస్త్వమ్॥15॥

త్వత్తః పుమాన్సమధిగమ్య యయాస్య వీర్యం
ధత్తే మహాన్తమివ గర్భమమోఘవీర్యః
సోఽయం తయానుగత ఆత్మన ఆణ్డకోశం
హైమం ససర్జ బహిరావరణైరుపేతమ్॥16॥

తత్తస్థూషశ్చ జగతశ్చ భవానధీశో
యన్మాయయోత్థగుణవిక్రియయోపనీతాన్
అర్థాఞ్జుషన్నపి హృషీకపతే న లిప్తో
యేఽన్యే స్వతః పరిహృతాదపి బిభ్యతి స్మ॥17॥

స్మాయావలోకలవదర్శితభావహారి
భ్రూమణ్డలప్రహితసౌరతమన్త్రశౌణ్డైః
పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనఙ్గబాణైర్
యస్యేన్ద్రియం విమథితుం కరణైర్న విభ్వ్యః॥18॥

విభ్వ్యస్తవామృతకథోదవహాస్త్రిలోక్యాః
పాదావనేజసరితః శమలాని హన్తుమ్
ఆనుశ్రవం శ్రుతిభిరఙ్ఘ్రిజమఙ్గసఙ్గైస్
తీర్థద్వయం శుచిషదస్త ఉపస్పృశన్తి॥19॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
ఇత్యభిష్టూయ విబుధైః సేశః శతధృతిర్హరిమ్
అభ్యభాషత గోవిన్దం ప్రణమ్యామ్బరమాశ్రితః॥20॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ
భూమేర్భారావతారాయ పురా విజ్ఞాపితః ప్రభో
త్వమస్మాభిరశేషాత్మన్తత్తథైవోపపాదితమ్॥21॥

ధర్మశ్చ స్థాపితః సత్సు సత్యసన్ధేషు వై త్వయా
కీర్తిశ్చ దిక్షు విక్షిప్తా సర్వలోకమలాపహా॥22॥

అవతీర్య యదోర్వంశే బిభ్రద్రూపమనుత్తమమ్
కర్మాణ్యుద్దామవృత్తాని హితాయ జగతోఽకృథాః॥23॥

యాని తే చరితానీశ మనుష్యాః సాధవః కలౌ
శృణ్వన్తః కీర్తయన్తశ్చ తరిష్యన్త్యఞ్జసా తమః॥24॥

యదువంశేఽవతీర్ణస్య భవతః పురుషోత్తమ
శరచ్ఛతం వ్యతీయాయ పఞ్చవింశాధికం ప్రభో॥25॥

నాధునా తేఽఖిలాధార దేవకార్యావశేషితమ్
కులం చ విప్రశాపేన నష్టప్రాయమభూదిదమ్॥26॥

తతః స్వధామ పరమం విశస్వ యది మన్యసే
సలోకాల్లోకపాలాన్నః పాహి వైకుణ్ఠకిఙ్కరాన్॥27॥

శ్రీభగవానువాచ
అవధారితమేతన్మే యదాత్థ విబుధేశ్వర
కృతం వః కార్యమఖిలం భూమేర్భారోఽవతారితః॥28॥

తదిదం యాదవకులం వీర్యశౌర్యశ్రియోద్ధతమ్
లోకం జిఘృక్షద్రుద్ధం మే వేలయేవ మహార్ణవః॥29॥

యద్యసంహృత్య దృప్తానాం యదూనాం విపులం కులమ్
గన్తాస్మ్యనేన లోకోఽయముద్వేలేన వినఙ్క్ష్యతి॥30॥

ఇదానీం నాశ ఆరబ్ధః కులస్య ద్విజశాపజః
యాస్యామి భవనం బ్రహ్మన్నేతదన్తే తవానఘ॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుక్తో లోకనాథేన స్వయమ్భూః ప్రణిపత్య తమ్
సహ దేవగణైర్దేవః స్వధామ సమపద్యత॥32॥

అథ తస్యాం మహోత్పాతాన్ద్వారవత్యాం సముత్థితాన్
విలోక్య భగవానాహ యదువృద్ధాన్సమాగతాన్॥33॥

శ్రీభగవానువాచ
ఏతే వై సుమహోత్పాతా వ్యుత్తిష్ఠన్తీహ సర్వతః
శాపశ్చ నః కులస్యాసీద్బ్రాహ్మణేభ్యో దురత్యయః॥34॥

న వస్తవ్యమిహాస్మాభిర్జిజీవిషుభిరార్యకాః
ప్రభాసం సుమహత్పుణ్యం యాస్యామోఽద్యైవ మా చిరమ్॥35॥

యత్ర స్నాత్వా దక్షశాపాద్గృహీతో యక్ష్మణోడురాట్
విముక్తః కిల్బిషాత్సద్యో భేజే భూయః కలోదయమ్॥36॥

వయం చ తస్మిన్నాప్లుత్య తర్పయిత్వా పితౄన్సురాన్
భోజయిత్వోషిజో విప్రాన్నానాగుణవతాన్ధసా॥37॥

తేషు దానాని పాత్రేషు శ్రద్ధయోప్త్వా మహాన్తి వై
వృజినాని తరిష్యామో దానైర్నౌభిరివార్ణవమ్॥38॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం భగవతాదిష్టా యాదవాః కురునన్దన
గన్తుం కృతధియస్తీర్థం స్యన్దనాన్సమయూయుజన్॥39॥

తన్నిరీక్ష్యోద్ధవో రాజన్శ్రుత్వా భగవతోదితమ్

దృష్ట్వారిష్టాని ఘోరాణి నిత్యం కృష్ణమనువ్రతః ||40||

వివిక్త ఉపసఙ్గమ్య జగతామీశ్వరేశ్వరమ్
ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ ప్రాఞ్జలిస్తమభాషత ||41||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
దేవదేవేశ యోగేశ పుణ్యశ్రవణకీర్తన
సంహృత్యైతత్కులం నూనం లోకం సన్త్యక్ష్యతే భవాన్
విప్రశాపం సమర్థోఽపి ప్రత్యహన్న యదీశ్వరః ||42||

నాహం తవాఙ్ఘ్రికమలం క్షణార్ధమపి కేశవ
త్యక్తుం సముత్సహే నాథ స్వధామ నయ మామపి ||43||

తవ విక్రీడితం కృష్ణ నృనాం పరమమఙ్గలమ్
కర్ణపీయూషమాసాద్య త్యజన్త్యన్యస్పృహాం జనాః ||44||

శయ్యాసనాటనస్థాన స్నానక్రీడాశనాదిషు
కథం త్వాం ప్రియమాత్మానం వయం భక్తాస్త్యజేమ హి ||45||

త్వయోపభుక్తస్రగ్గన్ధ వాసోఽలఙ్కారచర్చితాః
ఉచ్ఛిష్టభోజినో దాసాస్తవ మాయాం జయేమ హి ||46||

వాతవసనా య ఋషయః శ్రమణా ఊర్ధ్వమన్థినః
బ్రహ్మాఖ్యం ధామ తే యాన్తి శాన్తాః సన్న్యాసినోఽమలాః ||47||

వయం త్విహ మహాయోగిన్భ్రమన్తః కర్మవర్త్మసు
త్వద్వార్తయా తరిష్యామస్తావకైర్దుస్తరం తమః ||48||

స్మరన్తః కీర్తయన్తస్తే కృతాని గదితాని చ
గత్యుత్స్మితేక్షణక్ష్వేలి యన్నృలోకవిడమ్బనమ్ ||49||

శ్రీశుక ఉవాచ
ఏవం విజ్ఞాపితో రాజన్భగవాన్దేవకీసుతః
ఏకాన్తినం ప్రియం భృత్యముద్ధవం సమభాషత ||50||

అధ్యాయము – 7

శ్రీభగవానువాచ
యదాత్థ మాం మహాభాగ తచ్చికీర్షితమేవ మే
బ్రహ్మా భవో లోకపాలాః స్వర్వాసం మేఽభికాఙ్క్షిణః ||1||

మయా నిష్పాదితం హ్యత్ర దేవకార్యమశేషతః
యదర్థమవతీర్ణోఽహమంశేన బ్రహ్మణార్థితః ||2||

కులం వై శాపనిర్దగ్ధం నఙ్క్ష్యత్యన్యోన్యవిగ్రహాత్
సముద్రః సప్తమే హ్యేనాం పురీం చ ప్లావయిష్యతి ||3||

యర్హ్యేవాయం మయా త్యక్తో లోకోఽయం నష్టమఙ్గలః
భవిష్యత్యచిరాత్సాధో కలినాపి నిరాకృతః ॥4॥

న వస్తవ్యం త్వయైవేహ మయా త్యక్తే మహీతలే
జనోఽభద్రరుచిర్భద్ర భవిష్యతి కలౌ యుగే ॥5॥

త్వం తు సర్వం పరిత్యజ్య స్నేహం స్వజనబన్ధుషు
మయ్యావేశ్య మనః సంయక్సమదృగ్విచరస్వ గామ్ ॥6॥

యదిదం మనసా వాచా చక్షుర్భ్యాం శ్రవణాదిభిః
నశ్వరం గృహ్యమాణం చ విద్ధి మాయామనోమయమ్ ॥7॥

పుంసోఽయుక్తస్య నానార్థో భ్రమః స గుణదోషభాక్
కర్మాకర్మవికర్మేతి గుణదోషధియో భిదా ॥8॥

తస్మాద్యుక్తేన్ద్రియగ్రామో యుక్తచిత్త ఇదమ్జగత్
ఆత్మనీక్షస్వ వితతమాత్మానం మయ్యధీశ్వరే ॥9॥

జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుక్త ఆత్మభూతః శరీరిణామ్
అత్మానుభవతుష్టాత్మా నాన్తరాయైర్విహన్యసే ॥10॥

దోషబుద్ధ్యోభయాతీతో నిషేధాన్న నివర్తతే
గుణబుద్ధ్యా చ విహితం న కరోతి యథార్భకః ॥11॥

సర్వభూతసుహృచ్ఛాన్తో జ్ఞానవిజ్ఞాననిశ్చయః
పశ్యన్మదాత్మకం విశ్వం న విపద్యేత వై పునః ॥12॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యాదిష్టో భగవతా మహాభాగవతో నృప
ఉద్ధవః ప్రణిపత్యాహ తత్త్వం జిజ్ఞాసురచ్యుతమ్ ॥13॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
యోగేశ యోగవిన్యాస యోగాత్మన్యోగసమ్భవ
నిఃశ్రేయసాయ మే ప్రోక్తస్త్యాగః సన్న్యాసలక్షణః ॥14॥

త్యాగోఽయం దుష్కరో భూమన్కామానాం విషయాత్మభిః
సుతరాం త్వయి సర్వాత్మన్నభక్తైరితి మే మతిః ॥15॥

సోఽహం మమాహమితి మూఢమతిర్విగాఢస్
త్వన్మాయయా విరచితాత్మని సానుబన్ధే
తత్త్వఙ్జసా నిగదితం భవతా యథాహం
సంసాధయామి భగవన్ననుశాధి భృత్యమ్ ॥16॥

సత్యస్య తే స్వదృశ ఆత్మన ఆత్మనోఽన్యం
వక్తారమీశ విబుధేష్వపి నానుచక్షే
సర్వే విమోహితధియస్తవ మాయయేమే

బ్రహ్మాదయస్తనుభృతో బహిరర్థభావాః॥17॥

తస్మాద్భవన్తమనవద్యమనన్తపారం
సర్వజ్ఞమీశ్వరమకుణ్ఠవికుణ్ఠధిష్ణ్యమ్
నిర్విణ్ణధీరహము హే వృజినాభితప్తో
నారాయణం నరసఖం శరణం ప్రపద్యే॥18॥

శ్రీభగవానువాచ
ప్రాయేణ మనుజా లోకే లోకతత్త్వవిచక్షణాః
సముద్ధరన్తి హ్యాత్మానమాత్మనైవాశుభాశయాత్॥19॥

ఆత్మనో గురురాత్మైవ పురుషస్య విశేషతః
యత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం శ్రేయోఽసావనువిన్దతే॥20॥

పురుషత్వే చ మాం ధీరాః సాఙ్ఖ్యయోగవిశారదాః
ఆవిస్తరాం ప్రపశ్యన్తి సర్వశక్త్యుపబృంహితమ్॥21॥

ఏకద్విత్రిచతుష్పాదో బహుపాదస్తథాపదః
బహ్వ్యః సన్తి పురః సృష్టాస్తాసాం మే పౌరుషీ ప్రియా॥22॥

అత్ర మాం మృగయన్త్యద్ధా యుక్తా హేతుభిరీశ్వరమ్
గృహ్యమాణైర్గుణైర్లిఙ్గైరగ్రాహ్యమనుమానతః॥23॥

అత్రాప్యుదాహరన్తీమమితిహాసం పురాతనమ్
అవధూతస్య సంవాదం యదోరమితతేజసః॥24॥

అవధూతం ద్వియం కఞ్చిచ్చరన్తమకుతోభయమ్
కవిం నిరీక్ష్య తరుణం యదుః పప్రచ్ఛ ధర్మవిత్॥25॥

శ్రీయదురువాచ
కుతో బుద్ధిరియం బ్రహ్మన్నకర్తుః సువిశారదా
యామాసాద్య భవాల్లోకం విద్వాంశ్చరతి బాలవత్॥26॥

ప్రాయో ధర్మార్థకామేషు వివిత్సాయాం చ మానవాః
హేతునైవ సమీహన్త ఆయుషో యశసః శ్రియః॥27॥

త్వం తు కల్పః కవిర్దక్షః సుభగోఽమృతభాషణః
న కర్తా నేహసే కిఞ్చిజ్జడోన్మత్తపిశాచవత్॥28॥

జనేషు దహ్యమానేషు కామలోభదవాగ్నినా
న తప్యసేఽగ్నినా ముక్తో గఙ్గామ్భఃస్థ ఇవ ద్విపః॥29॥

త్వం హి నః పృచ్ఛతాం బ్రహ్మన్నాత్మన్యానన్దకారణమ్
బ్రూహి స్పర్శవిహీనస్య భవతః కేవలాత్మనః॥30॥

శ్రీభగవానువాచ
యదునైవం మహాభాగో బ్రహ్మణ్యేన సుమేధసా

పృష్టః సభాజితః ప్రాహ ప్రశ్రయావనతం ద్విజః ॥31॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ
సన్తి మే గురవో రాజన్బహవో బుద్ధ్యుపశ్రితాః
యతో బుద్ధిముపాదాయ ముక్తోఽటామీహ తాన్శృణు ॥32॥

పృథివీ వాయురాకాశమాపోఽగ్నిశ్చన్ద్రమా రవిః
కపోతోఽజగరః సిన్ధుః పతఙ్గో మధుకృద్గజః ॥33॥

మధుహా హరిణో మీనః పిఙ్గలా కురరోఽర్భకః
కుమారీ శరకృత్సర్ప ఊర్ణనాభిః సుపేశకృత్ ॥34॥

ఏతే మే గురవో రాజన్చతుర్వింశతిరాశ్రితాః
శిక్షా వృత్తిభిరేతేషామన్వశిక్షమిహాత్మనః ॥35॥

యతో యదనుశిక్షామి యథా వా నాహుషాత్మజ
తత్తథా పురుషవ్యాఘ్ర నిబోధ కథయామి తే ॥36॥

భూతైరాక్రమ్యమాణోఽపి ధీరో దైవవశానుగైః
తద్విద్వాన్న చలేన్మార్గాదన్వశిక్షం క్షితేర్వ్రతమ్ ॥37॥

శశ్వత్పరార్థసర్వేహః పరార్థైకాన్తసమ్భవః
సాధుః శిక్షేత భూభృత్తో నగశిష్యః పరాత్మతామ్ ॥38॥

ప్రాణవృత్త్యైవ సన్తుష్యేన్మునిర్నైవేన్ద్రియప్రియైః
జ్ఞానం యథా న నశ్యేత నావకీర్యేత వాఙ్మనః ॥39॥

విషయేష్వావిశన్యోగీ నానాధర్మేషు సర్వతః
గుణదోషవ్యపేతాత్మా న విషజ్జేత వాయువత్ ॥40॥

పార్థివేష్విహ దేహేషు ప్రవిష్టస్తద్గుణాశ్రయః
గుణైర్న యుజ్యతే యోగీ గన్ధైర్వాయురివాత్మదృక్ ॥41॥

అన్తర్హితశ్చ స్థిరజఙ్గమేషు బ్రహ్మాత్మభావేన సమన్వయేన
వ్యాప్త్యావ్యవచ్ఛేదమసఙ్గమాత్మనో మునిర్నభస్త్వం వితతస్య భావయేత్ ॥42॥

తేజోఽబన్నమయైర్భావైర్మేఘాద్యైర్వాయునేరితైః
న స్పృశ్యతే నభస్తద్వత్కాలసృష్టైర్గుణైః పుమాన్ ॥43॥

స్వచ్ఛః ప్రకృతితః స్నిగ్ధో మాధుర్యస్తీర్థభూర్నృణామ్
మునిః పునాత్యపాం మిత్రమీక్షోపస్పర్శకీర్తనైః ॥44॥

తేజస్వీ తపసా దీప్తో దుర్ధర్షోదరభాజనః
సర్వభక్ష్యోఽపి యుక్తాత్మా నాదత్తే మలమగ్నివత్ ॥45॥

క్వచిచ్ఛన్నః క్వచిత్స్పష్ట ఉపాస్యః శ్రేయ ఇచ్ఛతామ్
భుఙ్క్తే సర్వత్ర దాతృణాం దహన్ప్రాగుత్తరాశుభమ్ ॥46॥

స్వమాయయా సృష్టమిదం సదసల్లక్షణం విభుః
ప్రవిష్ట ఈయతే తత్తత్ స్వరూపోఽగ్నిరివైధసి ॥47॥

విసర్గాద్యాః శ్మశానాన్తా భావా దేహస్య నాత్మనః
కలానామివ చన్ద్రస్య కాలేనావ్యక్తవర్త్మనా ॥48॥

కాలేన హ్యోఘవేగేన భూతానాం ప్రభవాప్యయౌ
నిత్యావపి న దృశ్యేతే ఆత్మనోఽగ్నేర్యథార్చిషామ్ ॥49॥

గుణైర్గుణానుపాదత్తే యథాకాలం విముఞ్చతి
న తేషు యుజ్యతే యోగీ గోభిర్గా ఇవ గోపతిః ॥50॥

బుధ్యతే స్వే న భేదేన వ్యక్తిస్థ ఇవ తద్గతః
లక్ష్యతే స్థూలమతిభిరాత్మా చావస్థితోఽర్కవత్ ॥51॥

నాతిస్నేహః ప్రసఙ్గో వా కర్తవ్యః క్వాపి కేనచిత్
కుర్వన్విన్దేత సన్తాపం కపోత ఇవ దీనధీః ॥52॥

కపోతః కశ్చనారణ్యే కృతనీడో వనస్పతౌ
కపోత్యా భార్యయా సార్ధమువాస కతిచిత్సమాః ॥53॥

కపోతౌ స్నేహగుణిత హృదయౌ గృహధర్మిణౌ
దృష్టిం దృష్ట్యాఙ్గమఙ్గేన బుద్ధిం బుద్ధ్యా బబన్ధతుః ॥54॥

శయ్యాసనాటనస్థాన వార్తాక్రీడాశనాదికమ్
మిథునీభూయ విశ్రబ్ధౌ చేరతుర్వనరాజిషు ॥55॥

యం యం వాఞ్ఛతి సా రాజన్తర్పయన్త్యనుకమ్పితా
తం తం సమనయత్కామం కృచ్ఛ్రేణాప్యజితేన్ద్రియః ॥56॥

కపోతీ ప్రథమం గర్భం గృహ్ణన్తీ కాల ఆగతే
అణ్డాని సుషువే నీడే స్తపత్యుః సన్నిధౌ సతీ ॥57॥

తేషు కాలే వ్యజాయన్త రచితావయవా హరేః
శక్తిభిర్దుర్విభావ్యాభిః కోమలాఙ్గతనూరుహాః ॥58॥

ప్రజాః పుపుషతుః ప్రీతౌ దమ్పతీ పుత్రవత్సలౌ
శృణ్వన్తౌ కూజితం తాసాం నిర్వృతౌ కలభాషితైః ॥59॥

తాసాం పతత్రైః సుస్పర్శైః కూజితైర్ముగ్ధచేష్టితైః
ప్రత్యుద్గమైరదీనానాం పితరౌ ముదమాపతుః ॥60॥

స్నేహానుబద్ధహృదయావన్యోన్యం విష్ణుమాయయా
విమోహితౌ దీనధియౌ శిశూన్పుపుషతుః ప్రజాః ॥61॥

ఏకదా జగ్మతుస్తాసామన్నార్థం తౌ కుటుమ్బినౌ
పరితః కాననే తస్మిన్నర్థినౌ చేరతుశ్చిరమ్ ॥62॥

దృష్ట్వా తాన్లుబ్ధకః కశ్చిద్యదృచ్ఛాతో వనేచరః
జగృహే జాలమాతత్య చరతః స్వాలయాన్తికే॥63॥

కపోతశ్చ కపోతీ చ ప్రజాపోషే సదోత్సుకౌ
గతౌ పోషణమాదాయ స్వనీడముపజగ్మతుః॥64॥

కపోతీ స్వాత్మజాన్వీక్ష్య బాలకాన్జాలసమ్వృతాన్
తానభ్యధావత్క్రోశన్తీ క్రోశతో భృశదుఃఖితా॥65॥

సాసకృత్స్నేహగుణితా దీనచిత్తాజమాయయా
స్వయం చాబధ్యత శిచా బద్ధాన్పశ్యన్త్యపస్మృతిః॥66॥

కపోతః స్వాత్మజాన్బద్ధానాత్మనోఽప్యధికాన్ప్రియాన్
భార్యాం చాత్మసమాం దీనో విలలాపాతిదుఃఖితః॥67॥

అహో మే పశ్యతాపాయమల్పపుణ్యస్య దుర్మతేః
అతృప్తస్యాకృతార్థస్య గృహస్త్రైవర్గికో హతః॥68॥

అనురూపానుకూలా చ యస్య మే పతిదేవతా
శూన్యే గృహే మాం సన్త్యజ్య పుత్రైః స్వర్యాతి సాధుభిః॥69॥

సోఽహం శూన్యే గృహే దీనో మృతదారో మృతప్రజః
జిజీవిషే కిమర్థం వా విధురో దుఃఖజీవితః॥70॥

తాంస్తథైవావృతాన్శిగ్భిర్మృత్యుగ్రస్తాన్విచేష్టతః
స్వయం చ కృపణః శిక్షు పశ్యన్నప్యబుధోఽపతత్॥71॥

తం లబ్ధ్వా లుబ్ధకః క్రూరః కపోతం గృహమేధినమ్
కపోతకాన్కపోతీం చ సిద్ధార్థః ప్రయయౌ గృహమ్॥72॥

ఏవం కుటుమ్బ్యశాన్తాత్మా ద్వన్ద్వారామః పతత్రివత్
పుష్ణన్కుటుమ్బం కృపణః సానుబన్ధోఽవసీదతి॥73॥

యః ప్రాప్య మానుషం లోకం ముక్తిద్వారమపావృతమ్
గృహేషు ఖగవత్సక్తస్తమారూఢచ్యుతం విదుః॥74॥

అధ్యాయము - 8

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ
సుఖమైన్ద్రియకం రాజన్స్వర్గే నరక ఏవ చ
దేహినాం యద్యథా దుఃఖం తస్మాన్నేచ్ఛేత తద్బుధః॥1॥

గ్రాసం సుమృష్టం విరసం మహాన్తం స్తోకమేవ వా
యదృచ్ఛయైవాపతితం గ్రసేదాజగరోఽక్రియః॥2॥

శయీతాహాని భూరీణి నిరాహారోఽనుపక్రమః
యది నోపనయేద్గ్రాసో మహాహిరివ దిష్టభుక్॥3॥

ఓజఃసహోబలయుతం బిభ్రద్దేహమకర్మకమ్
శయానో వీతనిద్రశ్చ నేహేతేన్ద్రియవానపి ॥4॥

మునిః ప్రసన్నగమ్భీరో దుర్విగాహ్యో దురత్యయః
అనన్తపారో హ్యక్షోభ్యః స్తిమితోద ఇవార్ణవః ॥5॥

సమృద్ధకామో హీనో వా నారాయణపరో మునిః
నోత్సర్పేత న శుష్యేత సరిద్భిరివ సాగరః ॥6॥

దృష్ట్వా స్త్రియం దేవమాయాం తద్భావైరజితేన్ద్రియః
ప్రలోభితః పతత్యన్ధే తమస్యగ్నౌ పతఙ్గవత్ ॥7॥

యోషిద్ధిరణ్యాభరణామ్బరాది ద్రవ్యేషు మాయారచితేషు మూఢః
ప్రలోభితాత్మా హ్యుపభోగబుద్ధ్యా పతఙ్గవన్నశ్యతి నష్టదృష్టిః ॥8॥

స్తోకం స్తోకం గ్రసేద్గ్రాసం దేహో వర్తేత యావతా
గృహానహింసన్నాతిష్ఠేద్వృత్తిం మాధుకరీం మునిః ॥9॥

అణుభ్యశ్చ మహద్భ్యశ్చ శాస్త్రేభ్యః కుశలో నరః
సర్వతః సారమాదద్యాత్పుష్పేభ్య ఇవ షట్పదః ॥10॥

సాయన్తనం శ్వస్తనం వా న సఙ్గృహ్ణీత భిక్షితమ్
పాణిపాత్రోదరామత్రో మక్షికేవ న సఙ్గ్రహీ ॥11॥

సాయన్తనం శ్వస్తనం వా న సఙ్గృహ్ణీత భిక్షుకః
మక్షికా ఇవ సఙ్గృహ్ణన్సహ తేన వినశ్యతి ॥12॥

పదాపి యువతీం భిక్షుర్న స్పృశేద్దారవీమపి
స్పృశన్కరీవ బధ్యేత కరిణ్యా అఙ్గసఙ్గతః ॥13॥

నాధిగచ్ఛేత్స్త్రియం ప్రాజ్ఞః కర్హిచిన్మృత్యుమాత్మనః
బలాధికైః స హన్యేత గజైరన్యైర్గజో యథా ॥14॥

న దేయం నోపభోగ్యం చ లుబ్ధైర్యద్దుఃఖసఞ్చితమ్
భుఙ్క్తే తదపి తచ్చాన్యో మధుహేవార్థవిన్మధు ॥15॥

సుదుఃఖోపార్జితైర్విత్తైరాశాసానాం గృహాశిషః
మధుహేవాగ్రతో భుఙ్క్తే యతిర్వై గృహమేధినామ్ ॥16॥

గ్రామ్యగీతం న శృణుయాద్యతిర్వనచరః క్వచిత్
శిక్షేత హరిణాద్బద్ధాన్మృగయోర్గీతమోహితాత్ ॥17॥

నృత్యవాదిత్రగీతాని జుషన్గ్రామ్యాణి యోషితామ్
ఆసాం క్రీడనకో వశ్య ఋష్యశృఙ్గో మృగీసుతః ॥18॥

జిహ్వయాతిప్రమాథిన్యా జనో రసవిమోహితః
మృత్యుమృచ్ఛత్యసద్బుద్ధిర్మీనస్తు బడిశైర్యథా ॥19॥

ఇన్ద్రియాణి జయన్త్యాశు నిరాహారా మనీషిణః
వర్జయిత్వా తు రసనం తన్నిరన్నస్య వర్ధతే ॥20॥

తావజ్జితేన్ద్రియో న స్యాద్విజితాన్యేన్ద్రియః పుమాన్
న జయేద్రసనం యావజ్జితం సర్వం జితే రసే ॥21॥

పిఙ్గలా నామ వేశ్యాసీద్విదేహనగరే పురా
తస్యా మే శిక్షితం కిఞ్చిన్నిబోధ నృపనన్దన ॥22॥

సా స్వైరిణ్యేకదా కాన్తం సఙ్కేత ఉపనేష్యతీ
అభూత్కాలే బహిర్ద్వారే బిభ్రతీ రూపముత్తమమ్ ॥23॥

మార్గ ఆగచ్ఛతో వీక్ష్య పురుషాన్పురుషర్షభ
తాన్శుల్కదాన్విత్తవతః కాన్తాన్మేనేऽర్థకాముకీ ॥24॥

ఆగతేష్వపయాతేషు సా సఙ్కేతోపజీవినీ
అప్యన్యో విత్తవాన్కోऽపి మాముపైష్యతి భూరిదః ॥25॥

ఏవం దురాశయా ధ్వస్త నిద్రా ద్వార్యవలమ్బతీ
నిర్గచ్ఛన్తీ ప్రవిశతీ నిశీథం సమపద్యత ॥26॥

తస్యా విత్తాశయా శుష్యద్ వక్త్రాయా దీనచేతసః
నిర్వేదః పరమో జజ్ఞే చిన్తాహేతుః సుఖావహః ॥27॥

తస్యా నిర్విణ్ణచిత్తాయా గీతం శృణు యథా మమ
నిర్వేద ఆశాపాశానాం పురుషస్య యథా హ్యసిః ॥28॥

న హ్యఙ్గాజాతనిర్వేదో దేహబన్ధం జిహాసతి
యథా విజ్ఞానరహితో మనుజో మమతాం నృప ॥29॥

పిఙ్గలోవాచ
అహో మే మోహవితతిం పశ్యతావిజితాత్మనః
యా కాన్తాదసతః కామం కామయే యేన బాలిశా ॥30॥

సన్తం సమీపే రమణం రతిప్రదం విత్తప్రదం నిత్యమిమం విహాయ
అకామదం దుఃఖభయాధిశోక మోహప్రదం తుచ్ఛమహం భజేऽజ్ఞా ॥31॥

అహో మయాత్మా పరితాపితో వృథా సాఙ్కేత్యవృత్త్యాతివిగర్హ్యవార్తయా
స్త్రైణాన్నరాద్యార్థతృషోऽనుశోచ్యాత్క్రీతేన విత్తం రతిమాత్మనేచ్ఛతీ ॥32॥

యదస్థిభిర్నిర్మితవంశవంస్య
స్థూణం త్వచా రోమనఖైః పినద్ధమ్
క్షరన్నవద్వారమగారమేతద్
విణ్మూత్రపూర్ణం మదుపైతి కాన్యా ॥33॥

విదేహానాం పురే హ్యస్మిన్నహమేకైవ మూఢధీః
యాన్యమిచ్ఛన్త్యసత్యస్మాదాత్మదాత్కామమచ్యుతాత్ ॥34॥

సుహృత్ప్రేష్ఠతమో నాథ ఆత్మా చాయం శరీరిణామ్
తం విక్రీయాత్మనైవాహం రమేఽనేన యథా రమా ॥35॥

కియత్ప్రియం తే వ్యభజన్కామా యే కామదా నరాః
ఆద్యన్తవన్తో భార్యాయా దేవా వా కాలవిద్రుతాః ॥36॥

నూనం మే భగవాన్ప్రీతో విష్ణుః కేనాపి కర్మణా
నిర్వేదోఽయం దురాశాయా యన్మే జాతః సుఖావహః ॥37॥

మైవం స్యుర్మన్దభాగ్యాయాః క్లేశా నిర్వేదహేతవః
యేనానుబన్ధం నిర్హృత్య పురుషః శమమృచ్ఛతి ॥38॥

తేనోపకృతమాదాయ శిరసా గ్రామ్యసఙ్గతాః
త్యక్త్వా దురాశాః శరణం వ్రజామి తమధీశ్వరమ్ ॥39॥

సన్తుష్టా శ్రద్దధత్యేతద్యథాలాభేన జీవతీ
విహరామ్యమునైవాహమాత్మనా రమణేన వై ॥40॥

సంసారకూపే పతితం విషయైర్ముషితేక్షణమ్
గ్రస్తం కాలాహినాత్మానం కోఽన్యస్త్రాతుమధీశ్వరః ॥41॥

ఆత్మైవ హ్యాత్మనో గోప్తా నిర్విద్యేత యదాఖిలాత్
అప్రమత్త ఇదం పశ్యేద్గ్రస్తం కాలాహినా జగత్ ॥42॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ
ఏవం వ్యవసితమతిర్దురాశాం కాన్తతర్షజామ్
ఛిత్త్వోపశమమాస్థాయ శయ్యాముపవివేశ సా ॥43॥

ఆశా హి పరమం దుఃఖం నైరాశ్యం పరమం సుఖమ్
యథా సఞ్ఛిద్య కాన్తాశాం సుఖం సుష్వాప పిఙ్గలా ॥44॥

అధ్యాయము - 9

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ
పరిగ్రహో హి దుఃఖాయ యద్యత్ప్రియతమం నృణామ్
అనన్తం సుఖమాప్నోతి తద్విద్వాన్యస్త్వకిఞ్చనః ॥1॥

సామిషం కురరం జఘ్నుర్బలినోఽన్యే నిరామిషాః
తదామిషం పరిత్యజ్య స సుఖం సమవిన్దత ॥2॥

న మే మానాపమానౌ స్తో న చిన్తా గేహపుత్రిణామ్
ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిర్విచరామీహ బాలవత్ ॥3॥

ద్వావేవ చిన్తయా ముక్తౌ పరమానన్ద ఆప్లుతౌ
యో విముగ్ధో జడో బాలో యో గుణేభ్యః పరం గతః ॥4॥

క్వచిత్కుమారీ త్వాత్మానం వృణానాన్గృహమాగతాన్

స్వయం తానర్హయామాస క్వాపి యాతేషు బన్ధుషు ॥5॥

తేషామభ్యవహారార్థం శాలీన్రహసి పార్థివ
అవఘ్నన్త్యాః ప్రకోష్ఠస్థాశ్చక్రుః శఙ్ఖాః స్వనం మహత్ ॥6॥

సా తజ్జుగుప్సితం మత్వా మహతీ వ్రీడితా తతః
బభఞ్జైకైకశః శఙ్ఖాన్ద్వౌ ద్వౌ పాణ్యోరశేషయత్ ॥7॥

ఉభయోరప్యభూద్ఘోషో హ్యవఘ్నన్త్యాః స్వశఙ్ఖయోః
తత్రాప్యేకం నిరభిదదేకస్మాన్నాభవద్ధ్వనిః ॥8॥

అన్వశిక్షమిమం తస్యా ఉపదేశమరిన్దమ
లోకాననుచరన్నేతాన్లోకతత్త్వవివిత్సయా ॥9॥

వాసే బహూనాం కలహో భవేద్వార్తా ద్వయోరపి
ఏక ఏవ వసేత్తస్మాత్కుమార్యా ఇవ కఙ్కణః ॥10॥

మన ఏకత్ర సంయుఞ్జ్యాజ్జితశ్వాసో జితాసనః
వైరాగ్యాభ్యాసయోగేన ధ్రియమాణమతన్ద్రితః ॥11॥

యస్మిన్మనో లబ్ధపదం యదేతచ్ఛనైః శనైర్ముఞ్చతి కర్మరేణూన్
సత్త్వేన వృద్ధేన రజస్తమశ్చ విధూయ నిర్వాణముపైత్యనిన్ధనమ్ ॥12॥

తదైవమాత్మన్యవరుద్ధచిత్తో న వేద కిఞ్చిద్బహిరన్తరం వా
యథేషుకారో నృపతిం వ్రజన్తమిషౌ గతాత్మా న దదర్శ పార్శ్వే ॥13॥

ఏకచార్యనికేతః స్యాదప్రమత్తో గుహాశయః
అలక్ష్యమాణ ఆచారైర్మునిరేకోఽల్పభాషణః ॥14॥

గృహారమ్భో హి దుఃఖాయ విఫలశ్చాధ్రువాత్మనః
సర్పః పరకృతం వేశ్మ ప్రవిశ్య సుఖమేధతే ॥15॥

ఏకో నారాయణో దేవః పూర్వసృష్టం స్వమాయయా
సంహృత్య కాలకలయా కల్పాన్త ఇదమీశ్వరః
ఏక ఏవాద్వితీయోఽభూదాత్మాధారోఽఖిలాశ్రయః ॥16॥

కాలేనాత్మానుభావేన సామ్యం నీతాసు శక్తిషు
సత్త్వాదిష్వాదిపురుషః ప్రధానపురుషేశ్వరః ॥17॥

పరావరాణాం పరమ ఆస్తే కైవల్యసంజ్ఞితః
కేవలానుభవానన్ద సన్దోహో నిరుపాధికః ॥18॥

కేవలాత్మానుభావేన స్వమాయాం త్రిగుణాత్మికామ్
సఙ్క్షోభయన్సృజత్యాదౌ తయా సూత్రమరిన్దమ ॥19॥

తామాహుస్త్రిగుణవ్యక్తిం సృజన్తీం విశ్వతోముఖమ్
యస్మిన్ప్రోతమిదం విశ్వం యేన సంసరతే పుమాన్ ॥20॥

యథోర్ణనాభిర్హృదయాదూర్ణాం సన్తత్య వక్త్రతః
తయా విహృత్య భూయస్తాం గ్రసత్యేవం మహేశ్వరః ॥21॥

యత్ర యత్ర మనో దేహీ ధారయేత్సకలం ధియా
స్నేహాద్ద్వేషాద్భయాద్వాపి యాతి తత్తత్స్వరూపతామ్ ॥22॥

కీటః పేశస్కృతం ధ్యాయన్కుడ్యాం తేన ప్రవేశితః
యాతి తత్సాత్మతాం రాజన్పూర్వరూపమసన్త్యజన్ ॥23॥

ఏవం గురుభ్య ఏతేభ్య ఏషా మే శిక్షితా మతిః
స్వాత్మోపశిక్షితాం బుద్ధిం శృణు మే వదతః ప్రభో ॥24॥

దేహో గురుర్మమ విరక్తివివేకహేతుర్
బిభ్రత్స్మ సత్త్వనిధనం సతతార్త్యుదర్కమ్
తత్త్వాన్యనేన విమృశామి యథా తథాపి
పారక్యమిత్యవసితో విచరామ్యసఙ్గః ॥25॥

జాయాత్మజార్థపశుభృత్యగృహాప్తవర్గాన్
పుష్నాతి యత్ప్రియచికీర్షయా వితన్వన్
స్వాన్తే సకృచ్ఛ్రమవరుద్ధధనః స దేహః
సృష్ట్వాస్య బీజమవసీదతి వృక్షధర్మః ॥26॥

జిహ్వైకతోఽముమపకర్షతి కర్హి తర్షా
శిశ్నోఽన్యతస్త్వగుదరం శ్రవణం కుతశ్చిత్
ఘ్రాణోఽన్యతశ్చపలదృక్క్వ చ కర్మశక్తిర్
బహ్వ్యః సపత్న్య ఇవ గేహపతిం లునన్తి ॥27॥

సృష్ట్వా పురాణి వివిధాన్యజయాత్మశక్త్యా
వృక్షాన్సరీసృపపశూన్ఖగదన్దశూకాన్
తైస్తైరతుష్టహృదయః పురుషం విధాయ
బ్రహ్మావలోకధిషణం ముదమాప దేవః ॥28॥

లబ్ధ్వా సుదుర్లభమిదం బహుసమ్భవాన్తే
మానుష్యమర్థదమనిత్యమపీహ ధీరః
తూర్ణం యతేత న పతేదనుమృత్యు యావన్
నిఃశ్రేయసాయ విషయః ఖలు సర్వతః స్యాత్ ॥29॥

ఏవం సఞ్జాతవైరాగ్యో విజ్ఞానాలోక ఆత్మని
విచరామి మహీమేతాం ముక్తసఙ్గోఽనహఙ్కృతః ॥30॥

న హ్యేకస్మాద్గురోర్జ్ఞానం సుస్థిరం స్యాత్సుపుష్కలమ్
బ్రహ్మైతదద్వితీయం వై గీయతే బహుధర్షిభిః ॥31॥

శ్రీభగవానువాచ
ఇత్యుక్త్వా స యదుం విప్రస్తమామన్త్ర్య గభీరధీః
వన్దితః స్వర్చితో రాజ్ఞా యయౌ ప్రీతో యథాగతమ్ ॥32॥

అవధూతవచః శ్రుత్వా పూర్వేషాం నః స పూర్వజః
సర్వసఙ్గవినిర్ముక్తః సమచిత్తో బభూవ హ॥33॥

అధ్యాయము – 10

శ్రీభగవానువాచ
మయోదితేష్వవహితః స్వధర్మేషు మదాశ్రయః
వర్ణాశ్రమకులాచారమకామాత్మా సమాచరేత్॥1॥

అన్వీక్షేత విశుద్ధాత్మా దేహినాం విషయాత్మనామ్
గుణేషు తత్త్వధ్యానేన సర్వారమ్భవిపర్యయమ్॥2॥

సుప్తస్య విషయాలోకో ధ్యాయతో వా మనోరథః
నానాత్మకత్వాద్విఫలస్తథా భేదాత్మధీర్గుణైః॥3॥

నివృత్తం కర్మ సేవేత ప్రవృత్తం మత్పరస్త్యజేత్
జిజ్ఞాసాయాం సమ్ప్రవృత్తో నాద్రియేత్కర్మచోదనామ్॥4॥

యమానభీక్ష్ణం సేవేత నియమాన్మత్పరః క్వచిత్
మదభిజ్ఞం గురుం శాన్తముపాసీత మదాత్మకమ్॥5॥

అమాన్యమత్సరో దక్షో నిర్మమో దృఢసౌహృదః
అసత్వరోఽర్థజిజ్ఞాసురనసూయురమోఘవాక్॥6॥

జాయాపత్యగృహక్షేత్ర స్వజనద్రవిణాదిషు
ఉదాసీనః సమం పశ్యన్సర్వేష్వర్థమివాత్మనః॥7॥

విలక్షణః స్థూలసూక్ష్మాద్దేహాదాత్మేక్షితా స్వదృక్
యథాగ్నిర్దారుణో దాహ్యాద్దాహకోఽన్యః ప్రకాశకః॥8॥

నిరోధోత్పత్త్యణుబృహన్ నానాత్వం తత్కృతాన్గుణాన్
అన్తః ప్రవిష్ట ఆధత్త ఏవం దేహగుణాన్పరః॥9॥

యోఽసౌ గుణైర్విరచితో దేహోఽయం పురుషస్య హి
సంసారస్తన్నిబన్ధోఽయం పుంసో విద్యా చ్ఛిదాత్మనః॥10॥

తస్మాజ్జిజ్ఞాసయాత్మానమాత్మస్థం కేవలం పరమ్
సఙ్గమ్య నిరసేదేతద్వస్తుబుద్ధిం యథాక్రమమ్॥11॥

ఆచార్యోఽరణిరాద్యః స్యాదన్తేవాస్యుత్తరారణిః
తత్సన్ధానం ప్రవచనం విద్యాసన్ధిః సుఖావహః॥12॥

వైశారదీ సాతివిశుద్ధబుద్ధిర్ధునోతి మాయాం గుణసమ్ప్రసూతామ్
గునాంశ్చ సన్దహ్య యదాత్మమేతత్స్వయం చ శాంయత్యసమిద్యథాగ్నిః॥13॥

అథైషామ్కర్మకర్తౄణాం భోక్తౄణాం సుఖదుఃఖయోః
నానాత్వమథ నిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనామ్॥14॥

మన్యసే సర్వభావానాం సంస్థా హ్యౌత్పత్తికీ యథా
తత్తదాకృతిభేదేన జాయతే భిద్యతే చ ధీః॥15॥

ఏవమప్యఙ్గ సర్వేషాం దేహినాం దేహయోగతః
కాలావయవతః సన్తి భావా జన్మాదయోఽసకృత్॥16॥

తత్రాపి కర్మణాం కర్తురస్వాతన్త్ర్యం చ లక్ష్యతే
భోక్తుశ్చ దుఃఖసుఖయోః కో న్వర్థో వివశం భజేత్॥17॥

న దేహినాం సుఖం కిఞ్చిద్విద్యతే విదుషామపి
తథా చ దుఃఖం మూఢానాం వృథాహఙ్కరణం పరమ్॥18॥

యది ప్రాప్తిం విఘాతం చ జానన్తి సుఖదుఃఖయోః
తేఽప్యద్ధా న విదుర్యోగం మృత్యుర్న ప్రభవేద్యథా॥19॥

కోఽన్వర్థః సుఖయత్యేనం కామో వా మృత్యురన్తికే
ఆఘాతం నీయమానస్య వధ్యస్యేవ న తుష్టిదః॥20॥

శ్రుతం చ దృష్టవద్దుష్టం స్పర్ధాసూయాత్యయవ్యయైః
బహ్వన్తరాయకామత్వాత్కృషివచ్చాపి నిష్ఫలమ్॥21॥

అన్తరాయైరవిహితో యది ధర్మః స్వనుష్ఠితః
తేనాపి నిర్జితం స్థానం యథా గచ్ఛతి తచ్ఛృణు॥22॥

ఇష్ట్వేహ దేవతా యజ్ఞైః స్వర్లోకం యాతి యాజ్ఞికః
భుఞ్జీత దేవవత్తత్ర భోగాన్దివ్యాన్నిజార్జితాన్॥23॥

స్వపుణ్యోపచితే శుభ్రే విమాన ఉపగీయతే
గన్ధర్వైర్విహరన్మధ్యే దేవీనాం హృద్యవేషధృక్॥24॥

స్త్రీభిః కామగయానేన కిఙ్కినీజాలమాలినా
క్రీడన్న వేదాత్మపాతం సురాక్రీడేషు నిర్వృతః॥25॥

తావత్స మోదతే స్వర్గే యావత్పుణ్యం సమాప్యతే
క్షీణపున్యః పతత్యర్వాగనిచ్ఛన్కాలచాలితః॥26॥

యద్యధర్మరతః సఙ్గాదసతాం వాజితేన్ద్రియః
కామాత్మా కృపణో లుబ్ధః స్త్రైణో భూతవిహింసకః॥27॥

పశూనవిధినాలభ్య ప్రేతభూతగణాన్యజన్
నరకానవశో జన్తుర్గత్వా యాత్యుల్బణం తమః॥28॥

కర్మాణి దుఃఖోదర్కాణి కుర్వన్దేహేన తైః పునః
దేహమాభజతే తత్ర కిం సుఖం మర్త్యధర్మిణః॥29॥

లోకానాం లోకపాలానాం మద్భయం కల్పజీవినామ్
బ్రహ్మణోఽపి భయం మత్తో ద్విపరార్ధపరాయుషః॥30॥

గుణాః సృజన్తి కర్మాణి గుణోఽనుసృజతే గుణాన్
జీవస్తు గుణసంయుక్తో భుఙ్క్తే కర్మఫలాన్యసౌ ||31||

యావత్స్యాద్గుణవైషమ్యం తావన్నానాత్వమాత్మనః
నానాత్వమాత్మనో యావత్పారతన్త్ర్యం తదైవ హి ||32||

యావదస్యాస్వతన్త్రత్వం తావదీశ్వరతో భయమ్
య ఏతత్సముపాసీరంస్తే ముహ్యన్తి శుచార్పితాః ||33||

కాల ఆత్మాగమో లోకః స్వభావో ధర్మ ఏవ చ
ఇతి మాం బహుధా ప్రాహుర్గుణవ్యతికరే సతి ||34||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
గుణేషు వర్తమానోఽపి దేహజేష్వనపావృతః
గుణైర్న బధ్యతే దేహీ బధ్యతే వా కథం విభో ||35||

కథం వర్తేత విహరేత్కైర్వా జ్ఞాయేత లక్షణైః
కిం భుఞ్జీతోత విసృజేచ్ఛయీతాసీత యాతి వా ||36||

ఏతదచ్యుత మే బ్రూహి ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వర
నిత్యబద్ధో నిత్యముక్త ఏక ఏవేతి మే భ్రమః ||37||

అధ్యాయము – 11

శ్రీభగవానువాచ
బద్ధో ముక్త ఇతి వ్యాఖ్యా గుణతో మే న వస్తుతః
గుణస్య మాయామూలత్వాన్న మే మోక్షో న బన్ధనమ్ ||1||

శోకమోహౌ సుఖం దుఃఖం దేహాపత్తిశ్చ మాయయా
స్వప్నో యథాత్మనః ఖ్యాతిః సంసృతిర్న తు వాస్తవీ ||2||

విద్యావిద్యే మమ తనూ విద్ధ్యుద్ధవ శరీరిణామ్
మోక్షబన్ధకరీ ఆద్యే మాయయా మే వినిర్మితే ||3||

ఏకస్యైవ మమాంశస్య జీవస్యైవ మహామతే
బన్ధోఽస్యావిద్యయానాదిర్విద్యయా చ తథేతరః ||4||

అథ బద్ధస్య ముక్తస్య వైలక్షణ్యం వదామి తే
విరుద్ధధర్మిణోస్తాత స్థితయోరేకధర్మిణి ||5||

సుపర్ణావేతౌ సదృశౌ సఖాయౌ యదృచ్ఛయైతౌ కృతనీడౌ చ వృక్షే
ఏకస్తయోః ఖాదతి పిప్పలాన్నమన్యో నిరన్నోఽపి బలేన భూయాన్ ||6||

ఆత్మానమన్యం చ స వేద విద్వానపిప్పలాదో న తు పిప్పలాదః
యోఽవిద్యయా యుక్స తు నిత్యబద్ధో విద్యామయో యః స తు నిత్యముక్తః ||7||

దేహస్థోఽపి న దేహస్థో విద్వాన్స్వప్నాద్యథోత్థితః

అదేహస్థోఽపి దేహస్థః కుమతిః స్వప్నదృగ్యథా॥8॥

ఇన్ద్రియైరిన్ద్రియార్థేషు గుణైరపి గుణేషు చ
గృహ్యమాణేష్వహం కుర్యాన్న విద్వాన్యస్త్వవిక్రియః॥9॥

దైవాధీనే శరీరేఽస్మిన్గుణభావ్యేన కర్మణా
వర్తమానోఽబుధస్తత్ర కర్తాస్మీతి నిబధ్యతే॥10॥

ఏవం విరక్తః శయన ఆసనాటనమజ్జనే
దర్శనస్పర్శనఘ్రాణ భోజనశ్రవణాదిషు
న తథా బధ్యతే విద్వాన్తత్ర తత్రాదయన్గుణాన్॥11॥

ప్రకృతిస్థోఽప్యసంసక్తో యథా ఖం సవితానిలః
వైశారద్యేక్షయాసఙ్గ శితయా ఛిన్నసంశయః12
ప్రతిబుద్ధ ఇవ స్వప్నాన్నానాత్వాద్వినివర్తతే॥13॥

యస్య స్యుర్వీతసఙ్కల్పాః ప్రాణేన్ద్రియమనోధియామ్
వృత్తయః స వినిర్ముక్తో దేహస్థోఽపి హి తద్గుణైః॥14॥

యస్యాత్మా హింస్యతే హింస్రైర్యేన కిఞ్చిద్యదృచ్ఛయా
అర్చ్యతే వా క్వచిత్తత్ర న వ్యతిక్రియతే బుధః॥15॥

న స్తువీత న నిన్దేత కుర్వతః సాధ్వసాధు వా
వదతో గుణదోషాభ్యాం వర్జితః సమదృఙ్మునిః॥16॥

న కుర్యాన్న వదేత్కిఞ్చిన్న ధ్యాయేత్సాధ్వసాధు వా
ఆత్మారామోఽనయా వృత్త్యా విచరేజ్జడవన్మునిః॥17॥

శబ్దబ్రహ్మణి నిష్ణాతో న నిష్ణాయాత్పరే యది
శ్రమస్తస్య శ్రమఫలో హ్యధేనుమివ రక్షతః॥18॥

గాం దుగ్ధదోహామసతీం చ భార్యాం దేహం పరాధీనమసత్ప్రజాం చ
విత్తం త్వతీర్థీకృతమఙ్గ వాచం హీనాం మయా రక్షతి దుఃఖదుఃఖీ॥19॥

యస్యాం న మే పావనమఙ్గ కర్మ స్థిత్యుద్భవప్రాణనిరోధమస్య
లీలావతారేప్సితజన్మ వా స్యాద్వన్ధ్యాం గిరం తాం బిభృయాన్న ధీరః॥20॥

ఏవం జిజ్ఞాసయాపోహ్య నానాత్వభ్రమమాత్మని
ఉపారమేత విరజం మనో మయ్యర్ప్య సర్వగే॥21॥

యద్యనీశో ధారయితుం మనో బ్రహ్మణి నిశ్చలమ్
మయి సర్వాణి కర్మాణి నిరపేక్షః సమాచర॥22॥

శ్రద్ధాలుర్మత్కథాః శృణ్వన్సుభద్రా లోకపావనీః
గాయన్ననుస్మరన్కర్మ జన్మ చాభినయన్ముహుః॥23॥

మదర్థే ధర్మకామార్థానాచరన్మదపాశ్రయః

లభతే నిశ్చలాం భక్తిం మయ్యుద్ధవ సనాతనే ॥24॥

సత్సఙ్గలబ్ధయా భక్త్యా మయి మాం స ఉపాసితా
స వై మే దర్శితం సద్భిరఞ్జసా విన్దతే పదమ్ ॥25॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
సాధుస్తవోత్తమశ్లోక మతః కీదృగ్విధః ప్రభో
భక్తిస్త్వయ్యుపయుజ్యేత కీదృశీ సద్భిరాదృతా ॥26॥

ఏతన్మే పురుషాధ్యక్ష లోకాధ్యక్ష జగత్ప్రభో
ప్రణతాయానురక్తాయ ప్రపన్నాయ చ కథ్యతామ్ ॥27॥

త్వం బ్రహ్మ పరమం వ్యోమ పురుషః ప్రకృతేః పరః
అవతీర్ణోఽసి భగవన్స్వేచ్ఛోపాత్తపృథగ్వపుః ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ
కృపాలురకృతద్రోహస్తితిక్షుః సర్వదేహినామ్
సత్యసారోఽనవద్యాత్మా సమః సర్వోపకారకః ॥29॥

కామైరహతధీర్దాన్తో మృదుః శుచిరకిఞ్చనః
అనీహో మితభుక్శాన్తః స్థిరో మచ్ఛరణో మునిః ॥30॥

అప్రమత్తో గభీరాత్మా ధృతిమాఞ్జితషడ్గుణః
అమానీ మానదః కల్యో మైత్రః కారుణికః కవిః ॥31॥

ఆజ్ఞాయైవం గుణాన్దోషాన్మయాదిష్టానపి స్వకాన్
ధర్మాన్సన్త్యజ్య యః సర్వాన్మాం భజేత స తు సత్తమః ॥32॥

జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాథ యే వై మాం యావాన్యశ్చాస్మి యాదృశః
భజన్త్యనన్యభావేన తే మే భక్తతమా మతాః ॥33॥

మల్లిఙ్గమద్భక్తజన దర్శనస్పర్శనార్చనమ్
పరిచర్యా స్తుతిః ప్రహ్వ గుణకర్మానుకీర్తనమ్ ॥34॥

మత్కథాశ్రవణే శ్రద్ధా మదనుధ్యానముద్ధవ
సర్వలాభోపహరణం దాస్యేనాత్మనివేదనమ్ ॥35॥

మజ్జన్మకర్మకథనం మమ పర్వానుమోదనమ్
గీతతాణ్డవవాదిత్ర గోష్ఠీభిర్మద్గృహోత్సవః ॥36॥

యాత్రా బలివిధానం చ సర్వవార్షికపర్వసు
వైదికీ తాన్త్రికీ దీక్షా మదీయవ్రతధారణమ్ ॥37॥

మమార్చాస్థాపనే శ్రద్ధా స్వతః సంహత్య చోద్యమః
ఉద్యానోపవనాక్రీడ పురమన్దిరకర్మణి ॥38॥

సమ్మార్జనోపలేపాభ్యాం సేకమణ్డలవర్తనైః

గృహశుశ్రూషణం మహ్యం దాసవద్యదమాయయా ॥39॥

అమానిత్వమదమ్భిత్వం కృతస్యాపరికీర్తనమ్
అపి దీపావలోకం మే నోపయుఞ్జ్యాన్నివేదితమ్ ॥40॥

యద్యదిష్టతమం లోకే యచ్చాతిప్రియమాత్మనః
తత్తన్నివేదయేన్మహ్యం తదానన్త్యాయ కల్పతే ॥41॥

సూర్యోఽగ్నిర్బ్రాహ్మణా గావో వైష్ణవః ఖం మరుజ్జలమ్
భూరాత్మా సర్వభూతాని భద్ర పూజాపదాని మే ॥42॥

సూర్యే తు విద్యయా త్రయ్యా హవిషాగ్నౌ యజేత మామ్
ఆతిథ్యేన తు విప్రాగ్ర్యే గోష్వఙ్గ యవసాదినా ॥43॥

వైష్ణవే బన్ధుసత్కృత్యా హృది ఖే ధ్యాననిష్ఠయా
వాయౌ ముఖ్యధియా తోయే ద్రవ్యైస్తోయపురఃసరైః ॥44॥

స్థణ్డిలే మన్త్రహృదయైర్భోగైరాత్మానమాత్మని
క్షేత్రజ్ఞం సర్వభూతేషు సమత్వేన యజేత మామ్ ॥45॥

ధిష్ణ్యేష్విత్యేషు మద్రూపం శఙ్ఖచక్రగదామ్బుజైః
యుక్తం చతుర్భుజం శాన్తం ధ్యాయన్నర్చేత్సమాహితః ॥46॥

ఇష్టాపూర్తేన మామేవం యో యజేత సమాహితః
లభతే మయి సద్భక్తిం మత్స్మృతిః సాధుసేవయా ॥47॥

ప్రాయేణ భక్తియోగేన సత్సఙ్గేన వినోద్ధవ
నోపాయో విద్యతే సమ్యక్ప్రాయణం హి సతామహమ్ ॥48॥

అథైతత్పరమం గుహ్యం శృణ్వతో యదునన్దన
సుగోప్యమపి వక్ష్యామి త్వం మే భృత్యః సుహృత్సఖా ॥49॥

అధ్యాయము – 12

శ్రీభగవానువాచ
న రోధయతి మాం యోగో న సాఙ్ఖ్యం ధర్మ ఏవ చ
న స్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగో నేష్టాపూర్తం న దక్షిణా ॥1॥

వ్రతాని యజ్ఞశ్ఛన్దాంసి తీర్థాని నియమా యమాః
యథావరున్ధే సత్సఙ్గః సర్వసఙ్గాపహో హి మామ్ ॥2॥

సత్సఙ్గేన హి దైతేయా యాతుధానా మృగాః ఖగాః
గన్ధర్వాప్సరసో నాగాః సిద్ధాశ్చారణగుహ్యకాః ॥3॥

విద్యాధరా మనుష్యేషు వైశ్యాః శూద్రాః స్త్రియోఽన్త్యజాః
రజస్తమఃప్రకృతయస్తస్మింస్తస్మిన్యుగే యుగే ॥4॥

బహవో మత్పదం ప్రాప్తాస్త్వాష్ట్రకాయాధవాదయః
వృషపర్వా బలిర్బాణో మయశ్చాథ విభీషణః ||5||

సుగ్రీవో హనుమానృక్షో గజో గృధ్రో వణిక్పథః
వ్యాధః కుబ్జా వ్రజే గోప్యో యజ్ఞపత్న్యస్తథాపరే ||6||

తే నాధీతశ్రుతిగణా నోపాసితమహత్తమాః
అవ్రతాతప్తతపసః మత్సఙ్గాన్మాముపాగతాః ||7||

కేవలేన హి భావేన గోప్యో గావో నగా మృగాః
యేఽన్యే మూఢధియో నాగాః సిద్ధా మామీయురఞ్జసా ||8||

యం న యోగేన సాఙ్ఖ్యేన దానవ్రతతపోఽధ్వరైః
వ్యాఖ్యాస్వాధ్యాయసన్న్యాసైః ప్రాప్నుయాద్యత్నవానపి ||9||

రామేణ సార్ధం మధురాం ప్రణీతే శ్వాఫల్కినా మయ్యనురక్తచిత్తాః
విగాఢభావేన న మే వియోగ తీవ్రాధయోఽన్యం దదృశుః సుఖాయ ||10||

తాస్తాః క్షపాః ప్రేష్ఠతమేన నీతా మయైవ వృన్దావనగోచరేణ
క్షణార్ధవత్తాః పునరఙ్గ తాసాం హీనా మయా కల్పసమా బభూవుః ||11||

తా నావిదన్మయ్యనుషఙ్గబద్ధ ధియః స్వమాత్మానమదస్తథేదమ్
యథా సమాధౌ మునయోఽబ్ధితోయే నద్యః ప్రవిష్టా ఇవ నామరూపే ||12||

మత్కామా రమణం జారమస్వరూపవిదోఽబలాః
బ్రహ్మ మాం పరమం ప్రాపుః సఙ్గాచ్ఛతసహస్రశః ||13||

తస్మాత్త్వముద్ధవోత్సృజ్య చోదనాం ప్రతిచోదనామ్
ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ శ్రోతవ్యం శ్రుతమేవ చ ||14||

మామేకమేవ శరణమాత్మానం సర్వదేహినామ్
యాహి సర్వాత్మభావేన మయా స్యా హ్యకుతోభయః ||15||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
సంశయః శృణ్వతో వాచం తవ యోగేశ్వరేశ్వర
న నివర్తత ఆత్మస్థో యేన భ్రామ్యతి మే మనః ||16||

శ్రీభగవానువాచ
స ఏష జీవో వివరప్రసూతిః ప్రాణేన ఘోషేణ గుహాం ప్రవిష్టః
మనోమయం సూక్ష్మముపేత్య రూపం మాత్రా స్వరో వర్ణ ఇతి స్థవిష్ఠః ||17||

యథానలః ఖేఽనిలబన్ధురుష్మా బలేన దారుణ్యధిమథ్యమానః
అణుః ప్రజాతో హవిషా సమేధతే తథైవ మే వ్యక్తిరియం హి వాణీ ||18||

ఏవం గదిః కర్మ గతిర్విసర్గో ఘ్రాణో రసో దృక్స్పర్శః శ్రుతిశ్చ
సఙ్కల్పవిజ్ఞానమథాభిమానః సూత్రం రజఃసత్త్వతమోవికారః ||19||

అయం హి జీవస్త్రివృదబ్జయోనిరవ్యక్త ఏకో వయసా స ఆద్యః
విశ్లిష్టశక్తిర్బహుధేవ భాతి బీజాని యోనిం ప్రతిపద్య యద్వత్||20||

యస్మిన్నిదం ప్రోతమశేషమోతం పటో యథా తన్తువితానసంస్థః
య ఏష సంసారతరుః పురాణః కర్మాత్మకః పుష్పఫలే ప్రసూతే||21||

ద్వే అస్య బీజే శతమూలస్త్రినాలః పఞ్చస్కన్ధః పఞ్చరసప్రసూతిః
దశైకశాఖో ద్విసుపర్ణనీడస్త్రివల్కలో ద్విఫలోఽర్కం ప్రవిష్టః||22||

అదన్తి చైకం ఫలమస్య గృధ్రా గ్రామేచరా ఏకమరణ్యవాసాః
హంసా య ఏకం బహురూపమిజ్యైర్మాయామయం వేద స వేద వేదమ్||23||

ఏవం గురూపాసనయైకభక్త్యా విద్యాకుఠారేణ శితేన ధీరః
వివృశ్చ్య జీవాశయమప్రమత్తః సమ్పద్య చాత్మానమథ త్యజాస్త్రమ్||24||

అధ్యాయము – 13

శ్రీభగవానువాచ
సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణా బుద్ధేర్న చాత్మనః
సత్త్వేనాన్యతమౌ హన్యాత్సత్త్వం సత్త్వేన చైవ హి||1||

సత్త్వాద్ధర్మో భవేద్వృద్ధాత్పుంసో మద్భక్తిలక్షణః
సాత్త్వికోపాసయా సత్త్వం తతో ధర్మః ప్రవర్తతే||2||

ధర్మో రజస్తమో హన్యాత్సత్త్వవృద్ధిరనుత్తమః
ఆశు నశ్యతి తన్మూలో హ్యధర్మ ఉభయే హతే||3||

ఆగమోఽపః ప్రజా దేశః కాలః కర్మ చ జన్మ చ
ధ్యానం మన్త్రోఽథ సంస్కారో దశైతే గుణహేతవః||4||

తత్తత్సాత్త్వికమేవైషాం యద్యద్వృద్ధాః ప్రచక్షతే
నిన్దన్తి తామసం తత్తద్రాజసం తదుపేక్షితమ్||5||

సాత్త్వికాన్యేవ సేవేత పుమాన్సత్త్వవివృద్ధయే
తతో ధర్మస్తతో జ్ఞానం యావత్స్మృతిరపోహనమ్||6||

వేణుసఙ్ఘర్షజో వహ్నిర్దగ్ధ్వా శామ్యతి తద్వనమ్
ఏవం గుణవ్యత్యయజో దేహః శామ్యతి తత్క్రియః||7||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
విదన్తి మర్త్యాః ప్రాయేణ విషయాన్పదమాపదామ్
తథాపి భుఞ్జతే కృష్ణ తత్కథం శ్వఖరాజవత్||8||

శ్రీభగవానువాచ
అహమిత్యన్యథాబుద్ధిః ప్రమత్తస్య యథా హృది
ఉత్సర్పతి రజో ఘోరం తతో వైకారికం మనః||9||

రజోయుక్తస్య మనసః సఙ్కల్పః సవికల్పకః
తతః కామో గుణధ్యానాద్దుఃసహః స్యాద్ధి దుర్మతేః ॥10॥

కరోతి కామవశగః కర్మాణ్యవిజితేన్ద్రియః
దుఃఖోదర్కాణి సమ్పశ్యన్రజోవేగవిమోహితః ॥11॥

రజస్తమోభ్యాం యదపి విద్వాన్విక్షిప్తధీః పునః
అతన్ద్రితో మనో యుఞ్జన్దోషదృష్టిర్న సజ్జతే ॥12॥

అప్రమత్తోఽనుయుఞ్జీత మనో మయ్యర్పయఞ్ఛనైః
అనిర్విణ్ణో యథాకాలం జితశ్వాసో జితాసనః ॥13॥

ఏతావాన్యోగ ఆదిష్టో మచ్ఛిష్యైః సనకాదిభిః
సర్వతో మన ఆకృష్య మయ్యద్ధావేశ్యతే యథా ॥14॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
యదా త్వం సనకాదిభ్యో యేన రూపేణ కేశవ
యోగమాదిష్టవానేతద్రూపమిచ్ఛామి వేదితుమ్ ॥15॥

శ్రీభగవానువాచ
పుత్రా హిరణ్యగర్భస్య మానసాః సనకాదయః
పప్రచ్ఛుః పితరం సూక్ష్మాం యోగస్యైకాన్తికీమ్గతిమ్ ॥16॥

సనకాదయ ఊచుః
గుణేష్వావిశతే చేతో గుణాశ్చేతసి చ ప్రభో
కథమన్యోన్యసన్త్యాగో ముముక్షోరతితితీర్షోః ॥17॥

శ్రీభగవానువాచ
ఏవం పృష్టో మహాదేవః స్వయమ్భూర్భూతభావనః
ధ్యాయమానః ప్రశ్నబీజం నాభ్యపద్యత కర్మధీః ॥18॥

స మామచిన్తయద్దేవః ప్రశ్నపారతితీర్షయా
తస్యాహం హంసరూపేణ సకాశమగమం తదా ॥19॥

దృష్ట్వా మామ్త ఉపవ్రజ్య కృత్వ పాదాభివన్దనమ్
బ్రహ్మాణమగ్రతః కృత్వా పప్రచ్ఛుః కో భవానితి ॥20॥

ఇత్యహం మునిభిః పృష్టస్తత్త్వజిజ్ఞాసుభిస్తదా
యదవోచమహం తేభ్యస్తదుద్ధవ నిబోధ మే ॥21॥

వస్తునో యద్యనానాత్వ ఆత్మనః ప్రశ్న ఈదృశః
కథం ఘటేత వో విప్రా వక్తుర్వా మే క ఆశ్రయః ॥22॥

పఞ్చాత్మకేషు భూతేషు సమానేషు చ వస్తుతః
కో భవానితి వః ప్రశ్నో వాచారమ్భో హ్యనర్థకః ॥23॥

మనసా వచసా దృష్ట్యా గృహ్యతేఽన్యైరపీన్ద్రియైః

అహమేవ న మత్తోఽన్యదితి బుధ్యధ్వమఞ్జసా ॥24॥

గుణేష్వావిశతే చేతో గుణాశ్చేతసి చ ప్రజాః
జీవస్య దేహ ఉభయం గుణాశ్చేతో మదాత్మనః ॥25॥

గుణేషు చావిశచ్చిత్తమభీక్ష్ణం గుణసేవయా
గుణాశ్చ చిత్తప్రభవా మద్రూప ఉభయం త్యజేత్ ॥26॥

జాగ్రత్స్వప్నః సుషుప్తం చ గుణతో బుద్ధివృత్తయః
తాసాం విలక్షణో జీవః సాక్షిత్వేన వినిశ్చితః ॥27॥

యర్హి సంసృతిబన్ధోఽయమాత్మనో గుణవృత్తిదః
మయి తుర్యే స్థితో జహ్యాత్త్యాగస్తద్గుణచేతసామ్ ॥28॥

అహఙ్కారకృతం బన్ధమాత్మనోఽర్థవిపర్యయమ్
విద్వాన్నిర్విద్య సంసార చిన్తాం తుర్యే స్థితస్త్యజేత్ ॥29॥

యావన్నానార్థధీః పుంసో న నివర్తేత యుక్తిభిః
జాగర్త్యపి స్వపన్నజ్ఞః స్వప్నే జాగరణం యథా ॥30॥

అసత్త్వాదాత్మనోఽన్యేషాం భావానాం తత్కృతా భిదా
గతయో హేతవశ్చాస్య మృషా స్వప్నదృశో యథా ॥31॥

యో జాగరే బహిరనుక్షణధర్మిణోఽర్థాన్
భుఙ్క్తే సమస్తకరణైర్హృది తత్సదృక్షాన్
స్వప్నే సుషుప్త ఉపసంహరతే స ఏకః
స్మృత్యన్వయాత్త్రిగుణవృత్తిదృగిన్ద్రియేశః ॥32॥

ఏవం విమృశ్య గుణతో మనసస్త్ర్యవస్థా
మన్మాయయా మయి కృతా ఇతి నిశ్చితార్థాః
సఞ్ఛిద్య హార్దమనుమానసదుక్తితీక్ష్ణ
జ్ఞానాసినా భజత మాఖిలసంశయాధిమ్ ॥33॥

ఈక్షేత విభ్రమమిదం మనసో విలాసం
దృష్టం వినష్టమతిలోలమలాతచక్రమ్
విజ్ఞానమేకమురుధేవ విభాతి మాయా
స్వప్నస్త్రిధా గుణవిసర్గకృతో వికల్పః ॥34॥

దృష్టిమ్తతః ప్రతినివర్త్య నివృత్తతృష్ణస్
తూష్ణీం భవేన్నిజసుఖానుభవో నిరీహః
సన్దృశ్యతే క్వ చ యదీదమవస్తుబుద్ధ్యా
త్యక్తం భ్రమాయ న భవేత్స్మృతిరానిపాతాత్ ॥35॥

దేహం చ నశ్వరమవస్థితముత్థితం వా
సిద్ధో న పశ్యతి యతోఽధ్యగమత్స్వరూపమ్
దైవాదపేతమథ దైవవశాదుపేతం

వాసో యథా పరికృతం మదిరామదాన్ధః॥36॥

దేహోఽపి దైవవశగః ఖలు కర్మ యావత్
స్వారమ్భకం ప్రతిసమీక్షత ఏవ సాసుః
తం సప్రపఞ్చమధిరూఢసమాధియోగః
స్వాప్నం పునర్న భజతే ప్రతిబుద్ధవస్తుః॥37॥

మయైతదుక్తం వో విప్రా గుహ్యం యత్సాఙ్ఖ్యయోగయోః
జానీత మాగతం యజ్ఞం యుష్మద్ధర్మవివక్షయా॥38॥

అహం యోగస్య సాఙ్ఖ్యస్య సత్యస్యర్తస్య తేజసః
పరాయణం ద్విజశ్రేష్ఠాః శ్రియః కీర్తేర్దమస్య చ॥39॥

మాం భజన్తి గుణాః సర్వే నిర్గుణం నిరపేక్షకమ్
సుహృదం ప్రియమాత్మానం సామ్యాసఙ్గాదయోఽగుణాః॥40॥

ఇతి మే ఛిన్నసన్దేహా మునయః సనకాదయః
సభాజయిత్వా పరయా భక్త్యాగృణత సంస్తవైః॥41॥

తైరహం పూజితః సంయక్సంస్తుతః పరమర్షిభిః
ప్రత్యేయాయ స్వకం ధామ పశ్యతః పరమేష్ఠినః॥42॥

అధ్యాయము – 14

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ
వదన్తి కృష్ణ శ్రేయాంసి బహూని బ్రహ్మవాదినః
తేషాం వికల్పప్రాధాన్యముతాహో ఏకముఖ్యతా॥1॥

భవతోదాహృతః స్వామిన్భక్తియోగోఽనపేక్షితః
నిరస్య సర్వతః సఙ్గం యేన త్వయ్యావిశేన్మనః॥2॥

శ్రీభగవానువాచ
కాలేన నష్టా ప్రలయే వాణీయం వేదసంజ్ఞితా
మయాదౌ బ్రహ్మణే ప్రోక్తా ధర్మో యస్యాం మదాత్మకః॥3॥

తేన ప్రోక్తా స్వపుత్రాయ మనవే పూర్వజాయ సా
తతో భృగ్వాదయోఽగృహ్ణన్సప్త బ్రహ్మమహర్షయః॥4॥

తేభ్యః పితృభ్యస్తత్పుత్రా దేవదానవగుహ్యకాః
మనుష్యాః సిద్ధగన్ధర్వాః సవిద్యాధరచారణాః॥5॥

కిన్దేవాః కిన్నరా నాగా రక్షఃకిమ్పురుషాదయః
బహ్వ్యస్తేషాం ప్రకృతయో రజఃసత్త్వతమోభువః॥6॥

యాభిర్భూతాని భిద్యన్తే భూతానాం పతయస్తథా
యథాప్రకృతి సర్వేషాం చిత్రా వాచః స్రవన్తి హి॥7॥

ఏవం ప్రకృతివైచిత్ర్యాద్భిద్యన్తే మతయో నృణామ్
పారమ్పర్యేణ కేషాఞ్చిత్పాషణ్డమతయోఽపరే ॥8॥

మన్మాయామోహితధియః పురుషాః పురుషర్షభ
శ్రేయో వదన్త్యనేకాన్తం యథాకర్మ యథారుచి ॥9॥

ధర్మమేకే యశశ్చాన్యే కామం సత్యం దమం శమమ్
అన్యే వదన్తి స్వార్థం వా ఐశ్వర్యం త్యాగభోజనమ్
కేచిద్యజ్ఞం తపో దానం వ్రతాని నియమాన్యమాన్ ॥10॥

ఆద్యన్తవన్త ఏవైషాం లోకాః కర్మవినిర్మితాః
దుఃఖోదర్కాస్తమోనిష్ఠాః క్షుద్రా మన్దాః శుచార్పితాః ॥11॥

మయ్యర్పితాత్మనః సభ్య నిరపేక్షస్య సర్వతః
మయాత్మనా సుఖం యత్తత్కుతః స్యాద్విషయాత్మనామ్ ॥12॥

అకిఞ్చనస్య దాన్తస్య శాన్తస్య సమచేతసః
మయా సన్తుష్టమనసః సర్వాః సుఖమయా దిశః ॥13॥

న పారమేష్ఠ్యం న మహేన్ద్రధిష్ణ్యం
న సార్వభౌమం న రసాధిపత్యమ్
న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా
మయ్యర్పితాత్మేచ్ఛతి మద్వినాన్యత్ ॥14॥

న తథా మే ప్రియతమ ఆత్మయోనిర్న శఙ్కరః
న చ సఙ్కర్షణో న శ్రీర్నైవాత్మా చ యథా భవాన్ ॥15॥

నిరపేక్షం మునిం శాన్తం నిర్వైరం సమదర్శనమ్
అనువ్రజామ్యహం నిత్యం పూయేయేత్యఙ్ఘ్రిరేణుభిః ॥16॥

నిష్కిఞ్చనా మయ్యనురక్తచేతసః శాన్తా మహాన్తోఽఖిలజీవవత్సలాః
కామైరనాలబ్ధధియో జుషన్తి తే యన్నైరపేక్ష్యం న విదుః సుఖం మమ ॥17॥

బాధ్యమానోఽపి మద్భక్తో విషయైరజితేన్ద్రియః
ప్రాయః ప్రగల్భయా భక్త్యా విషయైర్నాభిభూయతే ॥18॥

యథాగ్నిః సుసమృద్ధార్చిః కరోత్యేధాంసి భస్మసాత్
తథా మద్విషయా భక్తిరుద్ధవైనాంసి కృత్స్నశః ॥19॥

న సాధయతి మాం యోగో న సాఙ్ఖ్యం ధర్మ ఉద్ధవ
న స్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగో యథా భక్తిర్మమోర్జితా ॥20॥

భక్త్యాహమేకయా గ్రాహ్యః శ్రద్ధయాత్మా ప్రియః సతామ్
భక్తిః పునాతి మన్నిష్ఠా శ్వపాకానపి సమ్భవాత్ ॥21॥

ధర్మః సత్యదయోపేతో విద్యా వా తపసాన్వితా
మద్భక్త్యాపేతమాత్మానం న సమ్యక్ప్రపునాతి హి ॥22॥

కథం వినా రోమహర్షం ద్రవతా చేతసా వినా
వినానన్దాశ్రుకలయా శుధ్యేద్భక్త్యా వినాశయః ॥23॥

వాగ్గద్గదా ద్రవతే యస్య చిత్తం రుదత్యభీక్ష్ణం హసతి క్వచిచ్చ
విలజ్జ ఉద్గాయతి నృత్యతే చ మద్భక్తియుక్తో భువనం పునాతి ॥24॥

యథాగ్నినా హేమ మలం జహాతి ధ్మాతం పునః స్వం భజతే చ రూపమ్
ఆత్మా చ కర్మానుశయం విధూయ మద్భక్తియోగేన భజత్యథో మామ్ ॥25॥

యథా యథాత్మా పరిమృజ్యతేఽసౌ మత్పుణ్యగాథాశ్రవణాభిధానైః
తథా తథా పశ్యతి వస్తు సూక్ష్మం చక్షుర్యథైవాఞ్జనసమ్ప్రయుక్తమ్ ॥26॥

విషయాన్ధ్యాయతశ్చిత్తం విషయేషు విషజ్జతే
మామనుస్మరతశ్చిత్తం మయ్యేవ ప్రవిలీయతే ॥27॥

తస్మాదసదభిధ్యానం యథా స్వప్నమనోరథమ్
హిత్వా మయి సమాధత్స్వ మనో మద్భావభావితమ్ ॥28॥

స్త్రీణాం స్త్రీసఙ్గినాం సఙ్గం త్యక్త్వా దూరత ఆత్మవాన్
క్షేమే వివిక్త ఆసీనశ్చిన్తయేన్మామతన్ద్రితః ॥29॥

న తథాస్య భవేత్క్లేశో బన్ధశ్చాన్యప్రసఙ్గతః
యోషిత్సఙ్గాద్యథా పుంసో యథా తత్సఙ్గిసఙ్గతః ॥30॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
యథా త్వామరవిన్దాక్ష యాదృశం వా యదాత్మకమ్
ధ్యాయేన్ముముక్షురేతన్మే ధ్యానం త్వం వక్తుమర్హసి ॥31॥

శ్రీభగవానువాచ
సమ ఆసన ఆసీనః సమకాయో యథాసుఖమ్
హస్తావుత్సఙ్గ ఆధాయ స్వనాసాగ్రకృతేక్షణః ॥32॥

ప్రాణస్య శోధయేన్మార్గం పూరకుమ్భకరేచకైః
విపర్యయేణాపి శనైరభ్యసేన్నిర్జితేన్ద్రియః ॥33॥

హృద్యవిచ్ఛినమోంకారం ఘణ్టానాదం బిసోర్ణవత్
ప్రాణేనోదీర్య తత్రాథ పునః సంవేశయేత్స్వరమ్ ॥34॥

ఏవం ప్రణవసంయుక్తం ప్రాణమేవ సమభ్యసేత్
దశకృత్వస్త్రిషవణం మాసాదర్వాగ్జితానిలః ॥35॥

హృత్పుణ్డరీకమన్తఃస్థమూర్ధ్వనాలమధోముఖమ్
ధ్యాత్వోర్ధ్వముఖమున్నిద్రమష్టపత్రం సకర్ణికమ్ ॥36॥

కర్ణికాయాం న్యసేత్సూర్య సోమాగ్నీనుత్తరోత్తరమ్
వహ్నిమధ్యే స్మరేద్రూపం మమైతద్ధ్యానమఙ్గలమ్ ॥37॥

సమం ప్రశాన్తం సుముఖం దీర్ఘచారుచతుర్భుజమ్
సుచారుసున్దరగ్రీవం సుకపోలం శుచిస్మితమ్ ॥38॥

సమానకర్ణవిన్యస్త స్ఫురన్మకరకుణ్డలమ్
హేమామ్బరం ఘనశ్యామం శ్రీవత్సశ్రీనికేతనమ్ ॥39॥

శఙ్ఖచక్రగదాపద్మ వనమాలావిభూషితమ్
నూపురైర్విలసత్పాదం కౌస్తుభప్రభయా యుతమ్ ॥40॥

ద్యుమత్కిరీటకటక కటిసూత్రాఙ్గదాయుతమ్
సర్వాఙ్గసున్దరం హృద్యం ప్రసాదసుముఖేక్షనమ్ ॥41॥

సుకుమారమభిధ్యాయేత్సర్వాఙ్గేషు మనో దధత్
ఇన్ద్రియాణీన్ద్రియార్థేభ్యో మనసాకృష్య తన్మనః
బుద్ధ్యా సారథినా ధీరః ప్రణయేన్మయి సర్వతః ॥42॥

తత్సర్వవ్యాపకం చిత్తమాకృష్యైకత్ర ధారయేత్
నాన్యాని చిన్తయేద్భూయః సుస్మితం భావయేన్ముఖమ్ ॥43॥

తత్ర లబ్ధపదం చిత్తమాకృష్య వ్యోమ్ని ధారయేత్
తచ్చ త్యక్త్వా మదారోహో న కిఞ్చిదపి చిన్తయేత్ ॥44॥

ఏవం సమాహితమతిర్మామేవాత్మానమాత్మని
విచష్టే మయి సర్వాత్మజ్జ్యోతిర్జ్యోతిషి సంయుతమ్ ॥45॥

ధ్యానేనేత్థం సుతీవ్రేణ యుఞ్జతో యోగినో మనః
సంయాస్యత్యాశు నిర్వాణం ద్రవ్య జ్ఞానక్రియాభ్రమః ॥46॥

అధ్యాయము – 15

శ్రీభగవానువాచ
జితేన్ద్రియస్య యుక్తస్య జితశ్వాసస్య యోగినః
మయి ధారయతశ్చేత ఉపతిష్ఠన్తి సిద్ధయః ॥1॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
కయా ధారణయా కా స్విత్కథం వా సిద్ధిరచ్యుత
కతి వా సిద్ధయో బ్రూహి యోగినాం సిద్ధిదో భవాన్ ॥2॥

శ్రీభగవానువాచ
సిద్ధయోఽష్టాదశ ప్రోక్తా ధారణా యోగపారగైః
తాసామష్టౌ మత్ప్రధానా దశైవ గుణహేతవః ॥3॥

అణిమా మహిమా మూర్తేర్లఘిమా ప్రాప్తిరిన్ద్రియైః
ప్రాకామ్యం శ్రుతదృష్టేషు శక్తిప్రేరణమీశితా ॥4॥

గుణేష్వసఙ్గో వశితా యత్కామస్తదవస్యతి

ఏతా మే సిద్ధయః సౌమ్య అష్టావౌత్పత్తికా మతాః ॥5॥

అనూర్మిమత్త్వం దేహేఽస్మిన్దూరశ్రవణదర్శనమ్
మనోజవః కామరూపం పరకాయప్రవేశనమ్ ॥6॥

స్వచ్ఛన్దమృత్యుర్దేవానాం సహక్రీడానుదర్శనమ్
యథాసఙ్కల్పసంసిద్ధిరాజ్ఞాప్రతిహతా గతిః ॥7॥

త్రికాలజ్ఞత్వమద్వన్ద్వం పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతా
అగ్న్యర్కామ్బువిషాదీనాం ప్రతిష్టమ్భోఽపరాజయః ॥8॥

ఏతాశ్చోద్దేశతః ప్రోక్తా యోగధారణసిద్ధయః
యయా ధారణయా యా స్యాద్యథా వా స్యాన్నిబోధ మే ॥9॥

భూతసూక్ష్మాత్మని మయి తన్మాత్రం ధారయేన్మనః
అణిమానమవాప్నోతి తన్మాత్రోపాసకో మమ ॥10॥

మహత్తత్త్వాత్మని మయి యథాసంస్థం మనో దధత్
మహిమానమవాప్నోతి భూతానాం చ పృథక్పృథక్ ॥11॥

పరమాణుమయే చిత్తం భూతానాం మయి రఞ్జయన్
కాలసూక్ష్మార్థతాం యోగీ లఘిమానమవాప్నుయాత్ ॥12॥

ధారయన్మయ్యహంతత్త్వే మనో వైకారికేఽఖిలమ్
సర్వేన్ద్రియాణామాత్మత్వం ప్రాప్తిం ప్రాప్నోతి మన్మనాః ॥13॥

మహత్యాత్మని యః సూత్రే ధారయేన్మయి మానసమ్
ప్రాకామ్యం పారమేష్ఠ్యం మే విన్దతేఽవ్యక్తజన్మనః ॥14॥

విష్ణౌ త్ర్యధీశ్వరే చిత్తం ధారయేత్కాలవిగ్రహే
స ఈశిత్వమవాప్నోతి క్షేత్రజ్ఞక్షేత్రచోదనామ్ ॥15॥

నారాయణే తురీయాఖ్యే భగవచ్ఛబ్దశబ్దితే
మనో మయ్యాదధద్యోగీ మద్ధర్మా వశితామియాత్ ॥16॥

నిర్గుణే బ్రహ్మణి మయి ధారయన్విశదం మనః
పరమానన్దమాప్నోతి యత్ర కామోఽవసీయతే ॥17॥

శ్వేతద్వీపపతౌ చిత్తం శుద్ధే ధర్మమయే మయి
ధారయఞ్ఛ్వేతతాం యాతి షడూర్మిరహితో నరః ॥18॥

మయ్యాకాశాత్మని ప్రాణే మనసా ఘోషముద్వహన్
తత్రోపలబ్ధా భూతానాం హంసో వాచః శృణోత్యసౌ ॥19॥

చక్షుస్త్వష్టరి సంయోజ్య త్వష్టారమపి చక్షుషి
మాం తత్ర మనసా ధ్యాయన్విశ్వం పశ్యతి దూరతః ॥20॥

మనో మయి సుసంయోజ్య దేహం తదనువాయునా
మద్ధారణానుభావేన తత్రాత్మా యత్ర వై మనః ॥21॥

యదా మన ఉపాదాయ యద్యద్రూపం బుభూషతి
తత్తద్భవేన్మనోరూపం మద్యోగబలమాశ్రయః ॥22॥

పరకాయం విశన్సిద్ధ ఆత్మానం తత్ర భావయేత్
పిణ్డం హిత్వా విశేత్ప్రాణో వాయుభూతః షడఙ్ఘ్రివత్ ॥23॥

పార్ష్ణ్యాపీడ్య గుదం ప్రాణం హృదురఃకణ్ఠమూర్ధసు
ఆరోప్య బ్రహ్మరన్ధ్రేణ బ్రహ్మ నీత్వోత్సృజేత్తనుమ్ ॥24॥

విహరిష్యన్సురాక్రీడే మత్స్థం సత్త్వం విభావయేత్
విమానేనోపతిష్ఠన్తి సత్త్వవృత్తీః సురస్త్రియః ॥25॥

యథా సఙ్కల్పయేద్బుద్ధ్యా యదా వా మత్పరః పుమాన్
మయి సత్యే మనో యుఞ్జంస్తథా తత్సముపాశ్నుతే ॥26॥

యో వై మద్భావమాపన్న ఈశితుర్వశితుః పుమాన్
కుతశ్చిన్న విహన్యేత తస్య చాజ్ఞా యథా మమ ॥27॥

మద్భక్త్యా శుద్ధసత్త్వస్య యోగినో ధారణావిదః
తస్య త్రైకాలికీ బుద్ధిర్జన్మమృత్యూపబృంహితా ॥28॥

అగ్న్యాదిభిర్న హన్యేత మునేర్యోగమయం వపుః
మద్యోగశాన్తచిత్తస్య యాదసాముదకం యథా ॥29॥

మద్విభూతీరభిధ్యాయన్శ్రీవత్సాస్త్రవిభూషితాః
ధ్వజాతపత్రవ్యజనైః స భవేదపరాజితః ॥30॥

ఉపాసకస్య మామేవం యోగధారణయా మునేః
సిద్ధయః పూర్వకథితా ఉపతిష్ఠన్త్యశేషతః ॥31॥

జితేన్ద్రియస్య దాన్తస్య జితశ్వాసాత్మనో మునేః
మద్ధారణాం ధారయతః కా సా సిద్ధిః సుదుర్లభా ॥32॥

అన్తరాయాన్వదన్త్యేతా యుఞ్జతో యోగముత్తమమ్
మయా సమ్పద్యమానస్య కాలక్షపణహేతవః ॥33॥

జన్మౌషధితపోమన్త్రైర్యావతీరిహ సిద్ధయః
యోగేనాప్నోతి తాః సర్వా నాన్యైర్యోగగతిం వ్రజేత్ ॥34॥

సర్వాసామపి సిద్ధీనాం హేతుః పతిరహం ప్రభుః
అహం యోగస్య సాఙ్ఖ్యస్య ధర్మస్య బ్రహ్మవాదినామ్ ॥35॥

అహమాత్మాన్తరో బాహ్యోఽనావృతః సర్వదేహినామ్
యథా భూతాని భూతేషు బహిరన్తః స్వయం తథా ॥36॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
త్వం బ్రహ్మ పరమం సాక్షాదనాద్యన్తమపావృతమ్
సర్వేషామపి భావానాం త్రాణస్థిత్యప్యయోద్భవః||37||

ఉచ్చావచేషు భూతేషు దుర్జ్ఞేయమకృతాత్మభిః
ఉపాసతే త్వాం భగవన్యాథాతథ్యేన బ్రాహ్మణాః||38||

యేషు యేషు చ భూతేషు భక్త్యా త్వాం పరమర్షయః
ఉపాసీనాః ప్రపద్యన్తే సంసిద్ధిం తద్వదస్వ మే||39||

గూఢశ్చరసి భూతాత్మా భూతానాం భూతభావన
న త్వాం పశ్యన్తి భూతాని పశ్యన్తం మోహితాని తే||40||

యాః కాశ్చ భూమౌ దివి వై రసాయాం విభూతయో దిక్షు మహావిభూతే
తా మహ్యమాఖ్యాహ్యనుభావితాస్తే నమామి తే తీర్థపదాఙ్ఘ్రిపద్మమ్||41||

అధ్యాయము – 16

శ్రీభగవానువాచ
ఏవమేతదహం పృష్టః ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వర
యుయుత్సునా వినశనే సపత్నైరర్జునేన వై||1||

జ్ఞాత్వా జ్ఞాతివధం గర్హ్యమధర్మం రాజ్యహేతుకమ్
తతో నివృత్తో హన్తాహం హతోఽయమితి లౌకికః||2||

స తదా పురుషవ్యాఘ్రో యుక్త్యా మే ప్రతిబోధితః
అభ్యభాషత మామేవం యథా త్వం రణమూర్ధని||3||

అహమాత్మోద్ధవామీషాం భూతానాం సుహృదీశ్వరః
అహం సర్వాణి భూతాని తేషాం స్థిత్యుద్భవాప్యయః||4||

అహం గతిర్గతిమతాం కాలః కలయతామహమ్
గునాణాం చాప్యహం సామ్యం గుణిన్యౌత్పత్తికో గుణః||5||

గుణినామప్యహం సూత్రం మహతాం చ మహానహమ్
సూక్ష్మాణామప్యహం జీవో దుర్జయానామహం మనః||6||

హిరణ్యగర్భో వేదానాం మన్త్రాణాం ప్రణవస్త్రివృత్
అక్షరాణామకారోఽస్మి పదాని చ్ఛన్దుసామహమ్||7||

ఇన్ద్రోఽహం సర్వదేవానాం వసూనామస్మి హవ్యవాట్
ఆదిత్యానామహం విష్ణూ రుద్రాణాం నీలలోహితః||8||

బ్రహ్మర్షీణాం భృగురహం రాజర్షీణామహం మనుః
దేవర్షీణాం నారదోఽహం హవిర్ధాన్యస్మి ధేనుషు||9||

సిద్ధేశ్వరాణాం కపిలః సుపర్ణోఽహం పతత్రిణామ్

ప్రజాపతీనాం దక్షోఽహం పితౄణామహమర్యమా ॥10॥

మాం విద్ధ్యుద్ధవ దైత్యానాం ప్రహ్లాదమసురేశ్వరమ్
సోమం నక్షత్రౌషధీనాం ధనేశం యక్షరక్షసామ్ ॥11॥

ఐరావతం గజేన్ద్రాణాం యాదసాం వరుణం ప్రభుమ్
తపతాం ద్యుమతాం సూర్యం మనుష్యాణాం చ భూపతిమ్ ॥12॥

ఉచ్చైఃశ్రవాస్తురఙ్గాణాం ధాతూనామస్మి కాఞ్చనమ్
యమః సంయమతాం చాహమ్సర్పాణామస్మి వాసుకిః ॥13॥

నాగేన్ద్రాణామనన్తోఽహం మృగేన్ద్రః శృఙ్గిదంష్ట్రిణామ్
ఆశ్రమాణామహం తుర్యో వర్ణానాం ప్రథమోఽనఘ ॥14॥

తీర్థానాం స్రోతసాం గఙ్గా సముద్రః సరసామహమ్
ఆయుధానాం ధనురహం త్రిపురఘ్నో ధనుష్మతామ్ ॥15॥

ధిష్ణ్యానామస్మ్యహం మేరుర్గహనానాం హిమాలయః
వనస్పతీనామశ్వత్థ ఓషధీనామహం యవః ॥16॥

పురోధసాం వసిష్ఠోఽహం బ్రహ్మిష్ఠానాం బృహస్పతిః
స్కన్దోఽహం సర్వసేనాన్యామగ్రణ్యాం భగవానజః ॥17॥

యజ్ఞానాం బ్రహ్మయజ్ఞోఽహం వ్రతానామవిహింసనమ్
వాయ్వగ్న్యర్కామ్బువాగాత్మా శుచీనామప్యహం శుచిః ॥18॥

యోగానామాత్మసంరోధో మన్త్రోఽస్మి విజిగీషతామ్
ఆన్వీక్షికీ కౌశలానాం వికల్పః ఖ్యాతివాదినామ్ ॥19॥

స్త్రీణాం తు శతరూపాహం పుంసాం స్వాయమ్భువో మనుః
నారాయణో మునీనాం చ కుమారో బ్రహ్మచారిణామ్ ॥20॥

ధర్మాణామస్మి సన్న్యాసః క్షేమాణామబహిర్మతిః
గుహ్యానాం సునృతం మౌనం మిథునానామజస్త్వహమ్ ॥21॥

సంవత్సరోఽస్మ్యనిమిషామృతూనాం మధుమాధవౌ
మాసానాం మార్గశీర్షోఽహం నక్షత్రాణాం తథాభిజిత్ ॥22॥

అహం యుగానాం చ కృతం ధీరాణాం దేవలోఽసితః
ద్వైపాయనోఽస్మి వ్యాసానాం కవీనాం కావ్య ఆత్మవాన్ ॥23॥

వాసుదేవో భగవతాం త్వం తు భాగవతేష్వహమ్
కిమ్పురుషానాం హనుమాన్విద్యాధ్రాణాం సుదర్శనః ॥24॥

రత్నానాం పద్మరాగోఽస్మి పద్మకోశః సుపేశసామ్
కుశోఽస్మి దర్భజాతీనాం గవ్యమాజ్యం హవిఃష్వహమ్ ॥25॥

వ్యవసాయినామహం లక్ష్మీః కితవానాం ఛలగ్రహః
తితిక్షాస్మి తితిక్షూణాం సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్॥26॥

ఓజః సహో బలవతాం కర్మాహం విద్ధి సాత్వతామ్
సాత్వతాం నవమూర్తీనామాదిమూర్తిరహం పరా॥27॥

విశ్వావసుః పూర్వచిత్తిర్గన్ధర్వాప్సరసామహమ్
భూధరాణామహం స్థైర్యం గన్ధమాత్రమహం భువః॥28॥

అపాం రసశ్చ పరమస్తేజిష్ఠానాం విభావసుః
ప్రభా సూర్యేన్దుతారాణాం శబ్దోఽహం నభసః పరః॥29॥

బ్రహ్మణ్యానాం బలిరహం వీరాణామహమర్జునః
భూతానాం స్థితిరుత్పత్తిరహం వై ప్రతిసఙ్క్రమః॥30॥

గత్యుక్త్యుత్సర్గోపాదానమానన్దస్పర్శలక్షనమ్
ఆస్వాదశ్రుత్యవఘ్రాణమహం సర్వేన్ద్రియేన్ద్రియమ్॥31॥

పృథివీ వాయురాకాశ ఆపో జ్యోతిరహం మహాన్
వికారః పురుషోఽవ్యక్తం రజః సత్త్వం తమః పరమ్
అహమేతత్ప్రసఙ్ఖ్యానం జ్ఞానం తత్త్వవినిశ్చయః॥32॥

మయేశ్వరేణ జీవేన గుణేన గుణినా వినా
సర్వాత్మనాపి సర్వేణ న భావో విద్యతే క్వచిత్॥33॥

సఙ్ఖ్యానం పరమాణూనాం కాలేన క్రియతే మయా
న తథా మే విభూతీనాం సృజతోఽణ్డాని కోటిశః॥34॥

తేజః శ్రీః కీర్తిరైశ్వర్యం హ్రీస్త్యాగః సౌభగం భగః
వీర్యం తితిక్షా విజ్ఞానం యత్ర యత్ర స మేఽంశకః॥35॥

ఏతాస్తే కీర్తితాః సర్వాః సఙ్క్షేపేణ విభూతయః
మనోవికారా ఏవైతే యథా వాచాభిధీయతే॥36॥

వాచం యచ్ఛ మనో యచ్ఛ ప్రాణాన్యచ్ఛేద్రియాణి చ
ఆత్మానమాత్మనా యచ్ఛ న భూయః కల్పసేఽధ్వనే॥37॥

యో వై వాఙ్మనసీ సంయగసంయచ్ఛన్ధియా యతిః
తస్య వ్రతం తపో దానం స్రవత్యామఘటామ్బువత్॥38॥

తస్మాద్వచో మనః ప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మత్పరాయణః
మద్భక్తియుక్తయా బుద్ధ్యా తతః పరిసమాప్యతే॥39॥

అధ్యాయము – 17

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
యస్త్వయాభిహితః పూర్వం ధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః

వర్ణాశమాచారవతాం సర్వేషాం ద్విపదామపి ॥1॥

యథానుష్ఠీయమానేన త్వయి భక్తిర్నృణాం భవేత్
స్వధర్మేణారవిన్దాక్ష తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి ॥2॥

పురా కిల మహాబాహో ధర్మం పరమకం ప్రభో
యత్తేన హంసరూపేణ బ్రహ్మణేఽభ్యాత్థ మాధవ ॥3॥

స ఇదానీం సుమహతా కాలేనామిత్రకర్శన
న ప్రాయో భవితా మర్త్య లోకే ప్రాగనుశాసితః ॥4॥

వక్తా కర్తావితా నాన్యో ధర్మస్యాచ్యుత తే భువి
సభాయామపి వైరిఞ్చ్యాం యత్ర మూర్తిధరాః కలాః ॥5॥

కర్త్రావిత్రా ప్రవక్త్రా చ భవతా మధుసూదన
త్యక్తే మహీతలే దేవ వినష్టం కః ప్రవక్ష్యతి ॥6॥

తత్త్వం నః సర్వధర్మజ్ఞ ధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః
యథా యస్య విధీయేత తథా వర్ణయ మే ప్రభో ॥7॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్థం స్వభృత్యముఖ్యేన పృష్టః స భగవాన్హరిః
ప్రీతః క్షేమాయ మర్త్యానాం ధర్మానాహ సనాతనాన్ ॥8॥

శ్రీభగవానువాచ
ధర్మ్య ఏష తవ ప్రశ్నో నైఃశ్రేయసకరో నృణామ్
వర్ణాశ్రమాచారవతాం తముద్ధవ నిబోధ మే ॥9॥

ఆదౌ కృతయుగే వర్ణో నృణాం హంస ఇతి స్మృతః
కృతకృత్యాః ప్రజా జాత్యా తస్మాత్కృతయుగం విదుః ॥10॥

వేదః ప్రణవ ఏవాగ్రే ధర్మోఽహం వృషరూపధృక్
ఉపాసతే తపోనిష్ఠా హంసం మాం ముక్తకిల్బిషాః ॥11॥

త్రేతాముఖే మహాభాగ ప్రాణాన్మే హృదయాత్త్రయీ
విద్యా ప్రాదురభూత్తస్యా అహమాసం త్రివృన్మఖః ॥12॥

విప్రక్షత్రియవిట్శూద్రా ముఖబాహూరుపాదజాః
వైరాజాత్పురుషాజ్జాతా య ఆత్మాచారలక్షణాః ॥13॥

గృహాశ్రమో జఘనతో బ్రహ్మచర్యం హృదో మమ
వక్షఃస్థలాద్వనేవాసః సన్న్యాసః శిరసి స్థితః ॥14॥

వర్ణానామాశ్రమాణాం చ జన్మభూమ్యనుసారిణీః
ఆసన్ప్రకృతయో నృనాం నీచైర్నీచోత్తమోత్తమాః ॥15॥

శమో దమస్తపః శౌచం సన్తోషః క్షాన్తిరార్జవమ్

మద్భక్తిశ్చ దయా సత్యం బ్రహ్మప్రకృతయస్త్విమాః ॥16॥

తేజో బలం ధృతిః శౌర్యం తితిక్షౌదార్యముద్యమః
స్థైర్యం బ్రహ్మన్యమైశ్వర్యం క్షత్రప్రకృతయస్త్విమాః ॥17॥

ఆస్తిక్యం దాననిష్ఠా చ అదమ్భో బ్రహ్మసేవనమ్
అతుష్టిరర్థోపచయైర్వైశ్యప్రకృతయస్త్విమాః ॥18॥

శుశ్రూషణం ద్విజగవాం దేవానాం చాప్యమాయయా
తత్ర లబ్ధేన సన్తోషః శూద్రప్రకృతయస్త్విమాః ॥19॥

అశౌచమనృతం స్తేయం నాస్తిక్యం శుష్కవిగ్రహః
కామః క్రోధశ్చ తర్షశ్చ స భావోఽన్త్యావసాయినామ్ ॥20॥

అహింసా సత్యమస్తేయమకామక్రోధలోభతా
భూతప్రియహితేహా చ ధర్మోఽయం సార్వవర్ణికః ॥21॥

ద్వితీయం ప్రాప్యానుపూర్వ్యాజ్జన్మోపనయనం ద్విజః
వసన్గురుకులే దాన్తో బ్రహ్మాధీయీత చాహూతః ॥22॥

మేఖలాజినదణ్డాక్ష బ్రహ్మసూత్రకమణ్డలూన్
జటిలోఽధౌతదద్వాసోఽరక్తపీఠః కుశాన్దధత్ ॥23॥

స్నానభోజనహోమేషు జపోచ్చారే చ వాగ్యతః
న చ్ఛిన్ద్యాన్నఖరోమాణి కక్షోపస్థగతాన్యపి ॥24॥

రేతో నావకిరేజ్జాతు బ్రహ్మవ్రతధరః స్వయమ్
అవకీర్ణేఽవగాహ్యాప్సు యతాసుస్త్రిపదాం జపేత్ ॥25॥

అగ్న్యర్కాచార్యగోవిప్ర గురువృద్ధసురాఞ్శుచిః
సమాహిత ఉపాసీత సన్ధ్యే ద్వే యతవాగ్జపన్ ॥26॥

ఆచార్యం మాం విజానీయాన్నావమన్యేత కర్హిచిత్
న మర్త్యబుద్ధ్యాసూయేత సర్వదేవమయో గురుః ॥27॥

సాయం ప్రాతరుపానీయ భైక్ష్యం తస్మై నివేదయేత్
యచ్చాన్యదప్యనుజ్ఞాతముపయుఞ్జీత సంయతః ॥28॥

శుశ్రూషమాణ ఆచార్యం సదోపాసీత నీచవత్
యానశయ్యాసనస్థానైర్నాతిదూరే కృతాఞ్జలిః ॥29॥

ఏవంవృత్తో గురుకులే వసేద్భోగవివర్జితః
విద్యా సమాప్యతే యావద్బిభ్రద్వ్రతమఖణ్డితమ్ ॥30॥

యద్యసౌ ఛన్దసాం లోకమారోక్ష్యన్బ్రహ్మవిష్టపమ్
గురవే విన్యసేద్దేహం స్వాధ్యాయార్థం బృహద్వ్రతః ॥31॥

అగ్నౌ గురావాత్మని చ సర్వభూతేషు మాం పరమ్
అపృథగ్ధీరుపసీత బ్రహ్మవర్చస్వ్యకల్మషః ॥32॥

స్త్రీణాం నిరీక్షణస్పర్శ సంలాపక్ష్వేలనాదికమ్
ప్రాణినో మిథునీభూతానగృహస్థోఽగ్రతస్త్యజేత్ ॥33॥

శౌచమాచమనం స్నానం సన్ధ్యోపాస్తిర్మమార్చనమ్
తీర్థసేవా జపోఽస్పృశ్యా భక్ష్యాసమ్భాష్యవర్జనమ్ ॥34॥

సర్వాశ్రమప్రయుక్తోఽయం నియమః కులనన్దన
మద్భావః సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయసంయమః ॥35॥

ఏవం బృహద్వ్రతధరో బ్రాహ్మణోఽగ్నిరివ జ్వలన్
మద్భక్తస్తీవ్రతపసా దగ్ధకర్మాశయోఽమలః ॥36॥

అథానన్తరమావేక్ష్యన్యథాజిజ్ఞాసితాగమః
గురవే దక్షిణాం దత్త్వా స్నాయాద్గుర్వనుమోదితః ॥37॥

గృహం వనం వోపవిశేత్ప్రవ్రజేద్వా ద్విజోత్తమః
ఆశ్రమాదాశ్రమం గచ్ఛేన్నాన్యథామత్పరశ్చరేత్ ॥38॥

గృహార్థీ సదృశీం భార్యాముద్వహేదజుగుప్సితామ్
యవీయసీం తు వయసా యం సవర్ణామను క్రమాత్ ॥39॥

ఇజ్యాధ్యయనదానాని సర్వేషాం చ ద్విజన్మనామ్
ప్రతిగ్రహోఽధ్యాపనం చ బ్రాహ్మణస్యైవ యాజనమ్ ॥40॥

ప్రతిగ్రహం మన్యమానస్తపస్తేజోయశోనుదమ్
అన్యాభ్యామేవ జీవేత శిలైర్వా దోషదృక్తయోః ॥41॥

బ్రాహ్మణస్య హి దేహోఽయం క్షుద్రకామాయ నేష్యతే
కృచ్ఛ్రాయ తపసే చేహ ప్రేత్యానన్తసుఖాయ చ ॥42॥

శిలోఞ్ఛవృత్త్యా పరితుష్టచిత్తో ధర్మం మహాన్తం విరజం జుషాణః
మయ్యర్పితాత్మా గృహ ఏవ తిష్ఠన్నాతిప్రసక్తః సముపైతి శాన్తిమ్ ॥43॥

సముద్ధరన్తి యే విప్రం సీదన్తం మత్పరాయణమ్
తానుద్ధరిష్యే న చిరాదాపద్భ్యో నౌరివార్ణవాత్ ॥44॥

సర్వాః సముద్ధరేద్రాజా పితేవ వ్యసనాత్ప్రజాః
ఆత్మానమాత్మనా ధీరో యథా గజపతిర్గజాన్ ॥45॥

ఏవంవిధో నరపతిర్విమానేనార్కవర్చసా
విధూయేహాశుభం కృత్స్నమిన్ద్రేణ సహ మోదతే ॥46॥

సీదన్విప్రో వణిగ్వృత్త్యా పణ్యైరేవాపదం తరేత్
ఖడ్గేన వాపదాక్రాన్తో న శ్వవృత్త్యా కథఞ్చన ॥47॥

వైశ్యవృత్త్యా తు రాజన్యో జీవేన్మృగయయాపది
చరేద్వా విప్రరూపేణ న శ్వవృత్త్యా కథఞ్చన ॥48॥

శూద్రవృత్తిం భజేద్వైశ్యః శూద్రః కారుకటక్రియామ్
కృచ్ఛ్రాన్ముక్తో న గర్హ్యేణ వృత్తిం లిప్సేత కర్మణా ॥49॥

వేదాధ్యాయస్వధాస్వాహా బల్యన్నాద్యైర్యథోదయమ్
దేవర్షిపితృభూతాని మద్రూపాణ్యన్వహం యజేత్ ॥50॥

యదృచ్ఛయోపపన్నేన శుక్లేనోపార్జితేన వా
ధనేనాపీడయన్భృత్యాన్న్యాయేనైవాహరేత్క్రతూన్ ॥51॥

కుటుమ్బేషు న సజ్జేత న ప్రమాద్యేత్కుటుమ్బ్యపి
విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్ ॥52॥

పుత్రదారాప్తబన్ధూనాం సఙ్గమః పాన్థసఙ్గమః
అనుదేహం వియన్త్యేతే స్వప్నో నిద్రానుగో యథా ॥53॥

ఇత్థం పరిమృశన్ముక్తో గృహేష్వతిథివద్వసన్
న గృహైరనుబధ్యేత నిర్మమో నిరహఙ్కృతః ॥54॥

కర్మభిర్గృహమేధీయైరిష్ట్వా మామేవ భక్తిమాన్
తిష్ఠేద్వనం వోపవిశేత్ప్రజావాన్వా పరివ్రజేత్ ॥55॥

యస్త్వాసక్తమతిర్గేహే పుత్రవిత్తైషణాతురః
స్త్రైణః కృపణధీర్మూఢో మమాహమితి బధ్యతే ॥56॥

అహో మే పితరౌ వృద్ధౌ భార్యా బాలాత్మజాత్మజాః
అనాథా మామృతే దీనాః కథం జీవన్తి దుఃఖితాః ॥57॥

ఏవం గృహాశయాక్షిప్త హృదయో మూఢధీరయమ్
అతృప్తస్తాననుధ్యాయన్మృతోఽన్ధం విశతే తమః ॥58॥

అధ్యాయము – 18

శ్రీభగవానువాచ
వనం వివిక్షుః పుత్రేషు భార్యాం న్యస్య సహైవ వా
వన ఏవ వసేచ్ఛాన్తస్తృతీయం భాగమాయుషః ॥1॥

కన్దమూలఫలైర్వన్యైర్మేధ్యైర్వృత్తిం ప్రకల్పయేత్
వసీత వల్కలం వాసస్తృణపర్ణాజినాని వా ॥2॥

కేశరోమనఖశ్మశ్రు మలాని బిభృయాద్దతః
న ధావేదప్సు మజ్జేత త్రి కాలం స్థణ్డిలేశయః ॥3॥

గ్రీష్మే తప్యేత పఞ్చాగ్నీన్వర్షాస్వాసారషాడ్జలే
ఆకణ్ఠమగ్నః శిశిర ఏవం వృత్తస్తపశ్చరేత్ ॥4॥

అగ్నిపక్వం సమశ్నీయాత్కాలపక్వమథాపి వా
ఉలూఖలాశ్మకుట్టో వా దన్తోలూఖల ఏవ వా ॥5॥

స్వయం సఞ్చినుయాత్సర్వమాత్మనో వృత్తికారణమ్
దేశకాలబలాభిజ్ఞో నాదదీతాన్యదాహృతమ్ ॥6॥

వన్యైశ్చరుపురోడాశైర్నిర్వపేత్కాలచోదితాన్
న తు శ్రౌతేన పశునా మాం యజేత వనాశ్రమీ ॥7॥

అగ్నిహోత్రం చ దర్శశ్చ పౌర్ణమాసశ్చ పూర్వవత్
చాతుర్మాస్యాని చ మునేరామ్నాతాని చ నైగమైః ॥8॥

ఏవం చీర్ణేన తపసా మునిర్ధమనిసన్తతః
మాం తపోమయమారాధ్య ఋషిలోకాదుపైతి మామ్ ॥9॥

యస్త్వేతత్కృచ్ఛ్రతశ్చీర్ణం తపో నిఃశ్రేయసం మహత్
కామాయాల్పీయసే యుఞ్జ్యాద్బాలిశః కోఽపరస్తతః ॥10॥

యదాసౌ నియమేఽకల్పో జరయా జాతవేపథుః
ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య మచ్చిత్తోఽగ్నిం సమావిశేత్ ॥11॥

యదా కర్మవిపాకేషు లోకేషు నిరయాత్మసు
విరాగో జాయతే సమ్యఙ్న్యస్తాగ్నిః ప్రవ్రజేత్తతః ॥12॥

ఇష్ట్వా యథోపదేశం మాం దత్త్వా సర్వస్వమృత్విజే
అగ్నీన్స్వప్రాణ ఆవేశ్య నిరపేక్షః పరివ్రజేత్ ॥13॥

విప్రస్య వై సన్న్యసతో దేవా దారాదిరూపిణః
విఘ్నాన్కుర్వన్త్యయం హ్యస్మానాక్రమ్య సమియాత్పరమ్ ॥14॥

బిభృయాచ్చేన్మునిర్వాసః కౌపీనాచ్ఛాదనం పరమ్
త్యక్తం న దణ్డపాత్రాభ్యామన్యత్కిఞ్చిదనాపది ॥15॥

దృష్టిపూతం న్యసేత్పాదం వస్త్రపూతం పిబేజ్జలమ్
సత్యపూతాం వదేద్వాచం మనఃపూతం సమాచరేత్ ॥16॥

మౌనానీహానిలాయామా దణ్డా వాగ్దేహచేతసామ్
న హ్యేతే యస్య సన్త్యఙ్గ వేణుభిర్న భవేద్యతిః ॥17॥

భిక్షాం చతుర్షు వర్ణేషు విగర్హ్యాన్వర్జయంశ్చరేత్
సప్తాగారానసఙ్క్లృప్తాంస్తుష్యేల్లబ్ధేన తావతా ॥18॥

బహిర్జలాశయం గత్వా తత్రోపస్పృశ్య వాగ్యతః
విభజ్య పావితం శేషం భుఞ్జీతాశేషమాహృతమ్ ॥19॥

ఏకశ్చరేన్మహీమేతాం నిఃసఙ్గః సంయతేన్ద్రియః
ఆత్మక్రీడ ఆత్మరత ఆత్మవాన్సమదర్శనః ॥20॥

వివిక్తక్షేమశరణో మద్భావవిమలాశయః
ఆత్మానం చిన్తయేదేకమభేదేన మయా మునిః॥21॥

అన్వీక్షేతాత్మనో బన్ధం మోక్షం చ జ్ఞాననిష్ఠయా
బన్ధ ఇన్ద్రియవిక్షేపో మోక్ష ఏషాం చ సంయమః॥22॥

తస్మాన్నియమ్య షడ్వర్గం మద్భావేన చరేన్మునిః
విరక్తః క్షుద్రకామేభ్యో లబ్ధ్వాత్మని సుఖం మహత్॥23॥

పురగ్రామవ్రజాన్సార్థాన్భిక్షార్థం ప్రవిశంశ్చరేత్
పుణ్యదేశసరిచ్ఛైల వనాశ్రమవతీం మహీమ్॥24॥

వానప్రస్థాశ్రమపదేష్వభీక్ష్ణం భైక్ష్యమాచరేత్
సంసిధ్యత్యాశ్వసమ్మోహః శుద్ధసత్త్వః శిలాన్ధసా॥25॥

నైతద్వస్తుతయా పశ్యేద్దృశ్యమానం వినశ్యతి
అసక్తచిత్తో విరమేదిహాముత్రచికీర్షితాత్॥26॥

యదేతదాత్మని జగన్మనోవాక్ప్రాణసంహతమ్
సర్వం మాయేతి తర్కేణ స్వస్థస్త్యక్త్వా న తత్స్మరేత్॥27॥

జ్ఞాననిష్ఠో విరక్తో వా మద్భక్తో వానపేక్షకః
సలిఙ్గానాశ్రమాంస్త్యక్త్వా చరేదవిధిగోచరః॥28॥

బుధో బాలకవత్క్రీడేత్కుశలో జడవచ్చరేత్
వదేదున్మత్తవద్విద్వాన్గోచర్యాం నైగమశ్చరేత్॥29॥

వేదవాదరతో న స్యాన్న పాషణ్డీ న హైతుకః
శుష్కవాదవివాదే న కఞ్చిత్పక్షం సమాశ్రయేత్॥30॥

నోద్విజేత జనాద్ధీరో జనం చోద్వేజయేన్న తు
అతివాదాంస్తితిక్షేత నావమన్యేత కఞ్చన
దేహముద్దిశ్య పశువద్వైరం కుర్యాన్న కేనచిత్॥31॥

ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా భూతేష్వాత్మన్యవస్థితః
యథేన్దురుదపాత్రేషు భూతాన్యేకాత్మకాని చ॥32॥

అలబ్ధ్వా న విషీదేత కాలే కాలేఽశనం క్వచిత్
లబ్ధ్వా న హృష్యేద్ధృతిమానుభయం దైవతన్త్రితమ్॥33॥

ఆహారార్థం సమీహేత యుక్తం తత్ప్రాణధారణమ్
తత్త్వం విమృశ్యతే తేన తద్విజ్ఞాయ విముచ్యతే॥34॥

యదృచ్ఛయోపపన్నాన్నమద్యాచ్ఛ్రేష్ఠముతాపరమ్
తథా వాసస్తథా శయ్యాం ప్రాప్తం ప్రాప్తం భజేన్మునిః॥35॥

శౌచమాచమనం స్నానం న తు చోదనయా చరేత్

అన్యాంశ్చ నియమాఞ్జ్ఞానీ యథాహం లీలయేశ్వరః ॥36॥

న హి తస్య వికల్పాఖ్యా యా చ మద్వీక్షయా హతా
ఆదేహాన్తాత్క్వచిత్ఖ్యాతిస్తతః సమ్పద్యతే మయా ॥37॥

దుఃఖోదర్కేషు కామేషు జాతనిర్వేద ఆత్మవాన్
అజ్ఞ్జాసితమద్ధర్మో మునిం గురుముపవ్రజేత్ ॥38॥

తావత్పరిచరేద్భక్తః శ్రద్ధావాననసూయకః
యావద్బ్రహ్మ విజానీయాన్మామేవ గురుమాదృతః ॥39॥

యస్త్వసంయతషడ్వర్గః ప్రచణ్డేన్ద్రియసారథిః
జ్ఞానవైరాగ్యరహితస్త్రిదణ్డముపజీవతి ॥40॥

సురానాత్మానమాత్మస్థం నిహ్నుతే మాం చ ధర్మహా
అవిపక్వకషాయోఽస్మాదముష్మాచ్చ విహీయతే ॥41॥

భిక్షోర్ధర్మః శమోఽహింసా తప ఈక్షా వనౌకసః
గృహిణో భూతరక్షేజ్యా ద్విజస్యాచార్యసేవనమ్ ॥42॥

బ్రహ్మచర్యం తపః శౌచం సన్తోషో భూతసౌహృదమ్
గృహస్థస్యాప్యృతౌ గన్తుః సర్వేషాం మదుపాసనమ్ ॥43॥

ఇతి మాం యః స్వధర్మేణ భజేన్నిత్యమనన్యభాక్
సర్వభూతేషు మద్భావో మద్భక్తిం విన్దతే దృఢామ్ ॥44॥

భక్త్యోద్ధవానపాయిన్యా సర్వలోకమహేశ్వరమ్
సర్వోత్పత్త్యప్యయం బ్రహ్మ కారణం మోపయాతి సః ॥45॥

ఇతి స్వధర్మనిర్ణిక్త సత్త్వో నిర్జ్ఞాతమద్గతిః
జ్ఞానవిజ్ఞానసమ్పన్నో న చిరాత్సముపైతి మామ్ ॥46॥

వర్ణాశ్రమవతాం ధర్మ ఏష ఆచారలక్షణః
స ఏవ మద్భక్తియుతో నిఃశ్రేయసకరః పరః ॥47॥

ఏతత్తేఽభిహితం సాధో భవాన్పృచ్ఛతి యచ్చ మామ్
యథా స్వధర్మసంయుక్తో భక్తో మాం సమియాత్పరమ్ ॥48॥

అధ్యాయము – 19

శ్రీభగవానువాచ
యో విద్యాశ్రుతసమ్పన్నః ఆత్మవాన్నానుమానికః
మయామాత్రమిదం జ్ఞాత్వా జ్ఞానం చ మయి సన్న్యసేత్ ॥1॥

జ్ఞానినస్త్వహమేవేష్టః స్వార్థో హేతుశ్చ సమ్మతః
స్వర్గశ్చైవాపవర్గశ్చ నాన్యోఽర్థో మదృతే ప్రియః ॥2॥

జ్ఞానవిజ్ఞానసంసిద్ధాః పదం శ్రేష్ఠం విదుర్మమ
జ్ఞానీ ప్రియతమోఽతో మే జ్ఞానేనాసౌ బిభర్తి మామ్ ||3||

తపస్తీర్థం జపో దానం పవిత్రాణీతరాణి చ
నాలం కుర్వన్తి తాం సిద్ధిం యా జ్ఞానకలయా కృతా ||4||

తస్మాజ్జ్ఞానేన సహితం జ్ఞాత్వా స్వాత్మానముద్ధవ
జ్ఞానవిజ్ఞానసమ్పన్నో భజ మాం భక్తిభావతః ||5||

జ్ఞానవిజ్ఞానయజ్ఞేన మామిష్ట్వాత్మానమాత్మని
సర్వయజ్ఞపతిం మాం వై సంసిద్ధిం మునయోఽగమన్ ||6||

త్వయ్యుద్ధవాశ్రయతి యస్త్రివిధో వికారో
మాయాన్తరాపతతి నాద్యపవర్గయోర్యత్
జన్మాదయోఽస్య యదమీ తవ తస్య కిం స్యుర్
ఆద్యన్తయోర్యదసతోఽస్తి తదేవ మధ్యే ||7||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
జ్ఞానం విశుద్ధం విపులం యథైతద్వైరాగ్యవిజ్ఞానయుతం పురాణమ్
ఆఖ్యాహి విశ్వేశ్వర విశ్వమూర్తే త్వద్భక్తియోగం చ మహద్విమృగ్యమ్ ||8||

తాపత్రయేణాభిహతస్య ఘోరే సన్తప్యమానస్య భవాధ్వనీశ
పశ్యామి నాన్యచ్ఛరణం తవాఙ్ఘ్రి ద్వన్ద్వాతపత్రాదమృతాభివర్షాత్ ||9||

దష్టం జనం సమ్పతితం బిలేఽస్మిన్కాలాహినా క్షుద్రసుఖోరుతర్షమ్
సముద్ధరైనం కృపయాపవర్గ్యైర్వచోభిరాసిఞ్చ మహానుభావ ||10||

శ్రీభగవానువాచ
ఇత్థమేతత్పురా రాజా భీష్మం ధర్మభృతాం వరమ్
అజాతశత్రుః పప్రచ్ఛ సర్వేషాం నోఽనుశృణ్వతామ్ ||11||

నివృత్తే భారతే యుద్ధే సుహృన్నిధనవిహ్వలః
శ్రుత్వా ధర్మాన్బహూన్పశ్చాన్మోక్షధర్మానపృచ్ఛత ||12||

తానహం తేఽభిధాస్యామి దేవవ్రతముఖాచ్ఛ్రుతాన్
జ్ఞానవైరాగ్యవిజ్ఞాన శ్రద్ధాభక్త్యుపబృంహితాన్ ||13||

నవైకాదశ పఞ్చ త్రీన్భావాన్భూతేషు యేన వై
ఈక్షేతాథాకమప్యేషు తజ్జ్ఞానం మమ నిశ్చితమ్ ||14||

ఏతదేవ హి విజ్ఞానం న తథైకేన యేన యత్
స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాన్పశ్యేద్భావానాం త్రిగుణాత్మనామ్ ||15||

ఆదావన్తే చ మధ్యే చ సృజ్యాత్సృజ్యం యదన్వియాత్
పునస్తత్ప్రతిసఙ్క్రామే యచ్ఛిష్యేత తదేవ సత్ ||16||

శ్రుతిః ప్రత్యక్షమైతిహ్యమనుమానం చతుష్టయమ్

ప్రమాణేష్వనవస్థానాద్వికల్పాత్స విరజ్యతే ||17 ||

కర్మణాం పరిణామిత్వాదావిరిఞ్చ్యాదమఙ్గలమ్
విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్ ||18 ||

భక్తియోగః పురైవోక్తః ప్రీయమాణాయ తేఽనఘ
పునశ్చ కథయిష్యామి మద్భక్తేః కారణం పరం ||19 ||

శ్రద్ధామృతకథాయాం మే శశ్వన్మదనుకీర్తనమ్
పరినిష్ఠా చ పూజాయాం స్తుతిభిః స్తవనం మమ ||20 ||

ఆదరః పరిచర్యాయాం సర్వాఙ్గైరభివన్దనమ్
మద్భక్తపూజాభ్యధికా సర్వభూతేషు మన్మతిః ||21 ||

మదర్థేష్వఙ్గచేష్టా చ వచసా మద్గుణేరణమ్
మయ్యర్పణం చ మనసః సర్వకామవివర్జనమ్ ||22 ||

మదర్థేఽర్థపరిత్యాగో భోగస్య చ సుఖస్య చ
ఇష్టం దత్తం హుతం జప్తం మదర్థం యద్వ్రతం తపః ||23 ||

ఏవం ధర్మైర్మనుష్యాణాముద్ధవాత్మనివేదినామ్
మయి సఞ్జాయతే భక్తిః కోఽన్యోఽర్థోఽస్యావశిష్యతే ||24 ||

యదాత్మన్యర్పితం చిత్తం శాన్తం సత్త్వోపబృంహితమ్
ధర్మం జ్ఞానం స వైరాగ్యమైశ్వర్యం చాభిపద్యతే ||25 ||

యదర్పితం తద్వికల్పే ఇన్ద్రియైః పరిధావతి
రజస్వలం చాసన్నిష్ఠం చిత్తం విద్ధి విపర్యయమ్ ||26 ||

ధర్మో మద్భక్తికృత్ప్రోక్తో జ్ఞానం చైకాత్మ్యదర్శనమ్
గుణేస్వసఙ్గో వైరాగ్యమైశ్వర్యం చాణిమాదయః ||27 ||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ యమః కతివిధః ప్రోక్తో
నియమో వారికర్షణ కః శమః కో దమః కృష్ణ ||28 ||

కా తితిక్షా ధృతిః ప్రభో కిం దానం కిం తపః శౌర్యం
కిమ్సత్యమృతముచ్యతే కస్త్యాగః కిం ధనం చేష్టం ||29 ||

కో యజ్ఞః కా చ దక్షిణా పుంసః కిం స్విద్బలం శ్రీమన్
భగో లాభశ్చ కేశవ కా విద్యా హ్రీః పరా కా శ్రీః ||30 ||

కిం సుఖం దుఃఖమేవ చ కః పణ్డితః కశ్చ మూర్ఖః
కః పన్థా ఉత్పథశ్చ కః కః స్వర్గో నరకః కః స్విత్ ||31 ||

కో బన్ధురుత కిం గృహమ్క ఆఢ్యః కో దరిద్రో వా
కృపణః కః క ఈశ్వరః ఏతాన్ప్రశ్నాన్మమ బ్రూహి
విపరీతాంశ్చ సత్పతే శ్రీభగవానువాచ ||32 ||

అహింసా సత్యమస్తేయమసఙ్గో హ్రీరసఞ్చయః
ఆస్తిక్యం బ్రహ్మచర్యం చ మౌనం స్థైర్యం క్షమాభయమ్ ॥33॥

శౌచం జపస్తపో హోమః శ్రద్ధాతిథ్యం మదర్చనమ్
తీర్థాటనం పరార్థేహా తుష్టిరాచార్యసేవనమ్ ॥34॥

ఏతే యమాః సనియమా ఉభయోర్ద్వాదశ స్మృతాః
పుంసాముపాసితాస్తాత యథాకామం దుహన్తి హి ॥35॥

శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధేర్దమ ఇన్ద్రియసంయమః
తితిక్షా దుఃఖసమ్మర్షో జిహ్వోపస్థజయో ధృతిః ॥36॥

దణ్డన్యాసః పరం దానం కామత్యాగస్తపః స్మృతమ్
స్వభావవిజయః శౌర్యం సత్యం చ సమదర్శనమ్ ॥37॥

అన్యచ్చ సునృతా వాణీ కవిభిః పరికీర్తితా
కర్మస్వసఙ్గమః శౌచం త్యాగః సన్న్యాస ఉచ్యతే ॥38॥

ధర్మ ఇష్టం ధనం నృణాం యజ్ఞోఽహం భగవత్తమః
దక్షిణా జ్ఞానసన్దేశః ప్రాణాయామః పరం బలమ్ ॥39॥

భగో మ ఐశ్వరో భావో లాభో మద్భక్తిరుత్తమః
విద్యాత్మని భిదాబాధో జుగుప్సా హ్రీరకర్మసు ॥40॥

శ్రీర్గుణా నైరపేక్ష్యాద్యాః సుఖం దుఃఖసుఖాత్యయః
దుఃఖం కామసుఖాపేక్షా పణ్డితో బన్ధమోక్షవిత్ ॥41॥

మూర్ఖో దేహాద్యహంబుద్ధిః పన్థా మన్నిగమః స్మృతః
ఉత్పథశ్చిత్తవిక్షేపః స్వర్గః సత్త్వగుణోదయః ॥42॥

నరకస్తమౌన్నాహో బన్ధుర్గురురహం సఖే
గృహం శరీరం మానుష్యం గుణాఢ్యో హ్యాఢ్య ఉచ్యతే ॥43॥

దరిద్రో యస్త్వసన్తుష్టః కృపణో యోఽజితేన్ద్రియః
గుణేష్వసక్తధీరీశో గుణసఙ్గో విపర్యయః ॥44॥

ఏత ఉద్ధవ తే ప్రశ్నాః సర్వే సాధు నిరూపితాః
కిం వర్ణితేన బహునా లక్షణం గుణదోషయోః
గుణదోషదృశిర్దోషో గుణస్తూభయవర్జితః ॥45॥

అధ్యాయము – 20

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
విధిశ్చ ప్రతిషేధశ్చ నిగమో హీశ్వరస్య తే
అవేక్షతేఽరవిణ్డాక్ష గుణం దోషం చ కర్మణామ్ ॥1॥

వర్ణాశ్రమవికల్పం చ ప్రతిలోమానులోమజమ్

ద్రవ్యదేశవయఃకాలాన్స్వర్గం నరకమేవ చ ॥2॥

గుణదోషభిదాదృష్టిమన్తరేణ వచస్తవ
నిఃశ్రేయసం కథం నృణాం నిషేధవిధిలక్షణమ్ ॥3॥

పితృదేవమనుష్యానాం వేదశ్చక్షుస్తవేశ్వర
శ్రేయస్త్వనుపలబ్ధేఽర్థే సాధ్యసాధనయోరపి ॥4॥

గుణదోషభిదాదృష్టిర్నిగమాత్తే న హి స్వతః
నిగమేనాపవాదశ్చ భిదాయా ఇతి హ భ్రమః ॥5॥

శ్రీభగవానువాచ
యోగాస్త్రయో మయా ప్రోక్తా నృణాం శ్రేయోవిధిత్సయా
జ్ఞానం కర్మ చ భక్తిశ్చ నోపాయోఽన్యోఽస్తి కుత్రచిత్ ॥6॥

నిర్విణ్ణానాం జ్ఞానయోగో న్యాసినామిహ కర్మసు
తేష్వనిర్విణ్ణచిత్తానాం కర్మయోగస్తు కామినామ్ ॥7॥

యదృచ్ఛయా మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధస్తు యః పుమాన్
న నిర్విణ్ణో నాతిసక్తో భక్తియోగోఽస్య సిద్ధిదః ॥8॥

తావత్కర్మాణి కుర్వీత న నిర్విద్యేత యావతా
మత్కథాశ్రవణాదౌ వా శ్రద్ధా యావన్న జాయతే ॥9॥

స్వధర్మస్థో యజన్యజ్ఞైరనాశీఃకామ ఉద్ధవ
న యాతి స్వర్గనరకౌ యద్యన్యన్న సమాచరేత్ ॥10॥

అస్మింల్లోకే వర్తమానః స్వధర్మస్థోఽనఘః శుచిః
జ్ఞానం విశుద్ధమాప్నోతి మద్భక్తిం వా యదృచ్ఛయా ॥11॥

స్వర్గిణోఽప్యేతమిచ్ఛన్తి లోకం నిరయిణస్తథా
సాధకం జ్ఞానభక్తిభ్యాముభయం తదసాధకమ్ ॥12॥

న నరః స్వర్గతిం కాఙ్క్షేన్నారకీం వా విచక్షణః
నేమం లోకం చ కాఙ్క్షేత దేహావేశాత్ప్రమాద్యతి ॥13॥

ఏతద్విద్వాన్పురా మృత్యోరభవాయ ఘటేత సః
అప్రమత్త ఇదం జ్ఞాత్వా మర్త్యమప్యర్థసిద్ధిదమ్ ॥14॥

ఛిద్యమానం యమైరేతైః కృతనీడం వనస్పతిమ్
ఖగః స్వకేతముత్సృజ్య క్షేమం యాతి హ్యలమ్పటః ॥15॥

అహోరాత్రైశ్ఛిద్యమానం బుద్ధ్వాయుర్భయవేపథుః
ముక్తసఙ్గః పరం బుద్ధ్వా నిరీహ ఉపశామ్యతి ॥16॥

నృదేహమాద్యం సులభం సుదుర్లభం
ప్లవం సుకల్పం గురుకర్ణధారమ్

మయానుకూలేన నభస్వతేరితం
పుమాన్భవాబ్ధిం న తరేత్స ఆత్మహా ॥17॥

యదారమ్భేషు నిర్విణ్ణో విరక్తః సంయతేన్ద్రియః
అభ్యాసేనాత్మనో యోగీ ధారయేదచలం మనః ॥18॥

ధార్యమాణం మనో యర్హి భ్రామ్యదశ్వనవస్థితమ్
అతన్ద్రితోఽనురోధేన మార్గేణాత్మవశం నయేత్ ॥19॥

మనోగతిం న విసృజేజ్జితప్రాణో జితేన్ద్రియః
సత్త్వసమ్పన్నయా బుద్ధ్యా మన ఆత్మవశం నయేత్ ॥20॥

ఏష వై పరమో యోగో మనసః సఙ్గ్రహః స్మృతః
హృదయజ్ఞత్వమన్విచ్ఛన్దమ్యస్యేవార్వతో ముహుః ॥21॥

సాఙ్ఖ్యేన సర్వభావానాం ప్రతిలోమానులోమతః
భవాప్యయావనుధ్యాయేన్మనో యావత్ప్రసీదతి ॥22॥

నిర్విణ్ణస్య విరక్తస్య పురుషస్యోక్తవేదినః
మనస్త్యజతి దౌరాత్మ్యం చిన్తితస్యానుచిన్తయా ॥23॥

యమాదిభిర్యోగపథైరాన్వీక్షిక్యా చ విద్యయా
మమార్చోపాసనాభిర్వా నాన్యైర్యోగ్యం స్మరేన్మనః ॥24॥

యది కుర్యాత్ప్రమాదేన యోగీ కర్మ విగర్హితమ్
యోగేనైవ దహేదంహో నాన్యత్తత్ర కదాచన ॥25॥

స్వే స్వేఽధికారే యా నిష్ఠా స గుణః పరికీర్తితః
కర్మణాం జాత్యశుద్ధానామనేన నియమః కృతః
గుణదోషవిధానేన సఙ్గానాం త్యాజనేచ్ఛయా ॥26॥

జాతశ్రద్ధో మత్కథాసు నిర్విణ్ణః సర్వకర్మసు
వేద దుఃఖాత్మకాన్కామాన్పరిత్యాగేఽప్యనీశ్వరః ॥27॥

తతో భజేత మాం ప్రీతః శ్రద్ధాలుర్దృఢనిశ్చయః
జుషమాణశ్చ తాన్కామాన్దుఃఖోదర్కాంశ్చ గర్హయన్ ॥28॥

ప్రోక్తేన భక్తియోగేన భజతో మాసకృన్మునేః
కామా హృదయ్యా నశ్యన్తి సర్వే మయి హృది స్థితే ॥29॥

భిద్యతే హృదయగ్రన్థిశ్ఛిద్యన్తే సర్వసంశయాః
క్షీయన్తే చాస్య కర్మాణి మయి దృష్టేఽఖిలాత్మని ॥30॥

తస్మాన్మద్భక్తియుక్తస్య యోగినో వై మదాత్మనః
న జ్ఞానం న చ వైరాగ్యం ప్రాయః శ్రేయో భవేదిహ ॥31॥

యత్కర్మభిర్యత్తపసా జ్ఞానవైరాగ్యతశ్చ యత్

యోగేన దానధర్మేణ శ్రేయోభిరితరైరపి ||32||

సర్వం మద్భక్తియోగేన మద్భక్తో లభతేఽఞ్జసా
స్వర్గాపవర్గం మద్ధామ కథఞ్చిద్యది వాఞ్ఛతి ||33||

న కిఞ్చిత్సాధవో ధీరా భక్తా హ్యేకాన్తినో మమ
వాఞ్ఛన్త్యపి మయా దత్తం కైవల్యమపునర్భవమ్ ||34||

నైరపేక్ష్యం పరం ప్రాహుర్నిఃశ్రేయసమనల్పకమ్
తస్మాన్నిరాశిషో భక్తిర్నిరపేక్షస్య మే భవేత్ ||35||

న మయ్యేకాన్తభక్తానాం గుణదోషోద్భవా గుణాః
సాధూనాం సమచిత్తానాం బుద్ధేః పరముపేయుషామ్ ||36||

ఏవమేతాన్మయా దిష్టాననుతిష్ఠన్తి మే పథః
క్షేమం విన్దన్తి మత్స్థానం యద్బ్రహ్మ పరమం విదుః ||37||

అధ్యాయము – 21

శ్రీభగవానువాచ
య ఏతాన్మత్పథో హిత్వా భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకాన్
క్షుద్రాన్కామాంశ్చలైః ప్రాణైర్జుషన్తః సంసరన్తి తే ||1||

స్వే స్వేఽధికారే యా నిష్ఠా స గుణః పరికీర్తితః
విపర్యయస్తు దోషః స్యాదుభయోరేష నిశ్చయః ||2||

శుద్ధ్యశుద్ధీ విధీయేతే సమానేష్వపి వస్తుషు
ద్రవ్యస్య విచికిత్సార్థం గుణదోషౌ శుభాశుభౌ
ధర్మార్థం వ్యవహారార్థం యాత్రార్థమితి చానఘ ||3||

దర్శితోఽయం మయాచారో
ధర్మముద్వహతాం ధురమ్ ||4||

భూమ్యమ్బ్వగ్న్యనిలాకాశా భూతానాం పఞ్చధాతవః
ఆబ్రహ్మస్థావరాదీనాం శారీరా ఆత్మసంయుతాః ||5||

వేదేన నామరూపాణి విషమాణి సమేష్వపి
ధాతుషూద్ధవ కల్ప్యన్త ఏతేషాం స్వార్థసిద్ధయే ||6||

దేశకాలాదిభావానాం వస్తూనాం మమ సత్తమ
గుణదోషౌ విధీయేతే నియమార్థం హి కర్మణామ్ ||7||

అకృష్ణసారో దేశానామబ్రహ్మణ్యోఽసుచిర్భవేత్
కృష్ణసారోఽప్యసౌవీర కీకటాసంస్కృతేరిణమ్ ||8||

కర్మణ్యో గుణవాన్కాలో ద్రవ్యతః స్వత ఏవ వా
యతో నివర్తతే కర్మ స దోషోఽకర్మకః స్మృతః ||9||

ద్రవ్యస్య శుద్ధ్యశుద్ధీ చ ద్రవ్యేణ వచనేన చ
సంస్కారేణాథ కాలేన మహత్వాల్పతయాథ వా॥10॥

శక్త్యాశక్త్యాథ వా బుద్ధ్యా సమృద్ధ్యా చ యదాత్మనే
అఘం కుర్వన్తి హి యథా దేశావస్థానుసారతః॥11॥

ధాన్యదార్వస్థితన్తూనాం రసతైజసచర్మణామ్
కాలవాయ్వగ్నిమృత్తోయైః పార్థివానాం యుతాయుతైః॥12॥

అమేధ్యలిప్తం యద్యేన గన్ధలేపం వ్యపోహతి
భజతే ప్రకృతిం తస్య తచ్ఛౌచం తావదిష్యతే॥13॥

స్నానదానతపోఽవస్థా వీర్యసంస్కారకర్మభిః
మత్స్మృత్యా చాత్మనః శౌచం శుద్ధః కర్మాచరేద్ద్విజః॥14॥

మన్త్రస్య చ పరిజ్ఞానం కర్మశుద్ధిర్మదర్పణమ్
ధర్మః సమ్పద్యతే షడ్భిరధర్మస్తు విపర్యయః॥15॥

క్వచిద్గుణోఽపి దోషః స్యాద్దోషోఽపి విధినా గుణః
గుణదోషార్థనియమస్తద్భిదామేవ బాధతే॥16॥

సమానకర్మాచరణం పతితానాం న పాతకమ్
ఔత్పత్తికో గుణః సఙ్గో న శయానః పతత్యధః॥17॥

యతో యతో నివర్తేత విముచ్యేత తతస్తతః
ఏష ధర్మో నృణాం క్షేమః శోకమోహభయాపహః॥18॥

విషయేషు గుణాధ్యాసాత్పుంసః సఙ్గస్తతో భవేత్
సఙ్గాత్తత్ర భవేత్కామః కామాదేవ కలిర్నృణామ్॥19॥

కలేర్దుర్విషహః క్రోధస్తమస్తమనువర్తతే
తమసా గ్రస్యతే పుంసశ్చేతనా వ్యాపినీ ద్రుతమ్॥20॥

తయా విరహితః సాధో జన్తుః శూన్యాయ కల్పతే
తతోఽస్య స్వార్థవిభ్రంశో మూర్ఛ్ఛితస్య మృతస్య చ॥21॥

విషయాభినివేశేన నాత్మానం వేద నాపరమ్
వృక్ష జీవికయా జీవన్వ్యర్థం భస్త్రేవ యః శ్వసన్॥22॥

ఫలశ్రుతిరియం నృణాం న శ్రేయో రోచనం పరమ్
శ్రేయోవివక్షయా ప్రోక్తం యథా భైషజ్యరోచనమ్॥23॥

ఉత్పత్త్యైవ హి కామేషు ప్రాణేషు స్వజనేషు చ
ఆసక్తమనసో మర్త్యా ఆత్మనోఽనర్థహేతుషు॥24॥

నతానవిదుషః స్వార్థం భ్రామ్యతో వృజినాధ్వని
కథం యుఞ్జ్యాత్పునస్తేషు తాంస్తమో విశతో బుధః॥25॥

ఏవం వ్యవసితం కేచిదవిజ్ఞాయ కుబుద్ధయః
ఫలశ్రుతిం కుసుమితాం న వేదజ్ఞా వదన్తి హి॥26॥

కామినః కృపణా లుబ్ధాః పుష్పేషు ఫలబుద్ధయః
అగ్నిముగ్ధా ధూమతాన్తాః స్వం లోకం న విదన్తి తే॥27॥

న తే మామఙ్గ జానన్తి హృదిస్థం య ఇదం యతః
ఉక్థశస్త్రా హ్యసుతృపో యథా నీహారచక్షుషః॥28॥

తే మే మతమవిజ్ఞాయ పరోక్షం విషయాత్మకాః
హింసాయాం యది రాగః స్యాద్యజ్ఞ ఏవ న చోదనా॥29॥

హింసావిహారా హ్యాలబ్ధైః పశుభిః స్వసుఖేచ్ఛయా
యజన్తే దేవతా యజ్ఞైః పితృభూతపతీన్ఖలాః॥30॥

స్వప్నోపమమముం లోకమసన్తం శ్రవణప్రియమ్
ఆశిషో హృది సఙ్కల్ప్య త్యజన్త్యర్థాన్యథా వణిక్॥31॥

రజఃసత్త్వతమోనిష్ఠా రజఃసత్త్వతమోజుషః
ఉపాసత ఇన్ద్రముఖ్యాన్దేవాదీన్న యథైవ మామ్॥32॥

ఇష్ట్వేహ దేవతా యజ్ఞైర్గత్వా రంస్యామహే దివి
తస్యాన్త ఇహ భూయాస్మ మహాశాలా మహాకులాః॥33॥

ఏవం పుష్పితయా వాచా వ్యాక్షిప్తమనసాం నృణామ్
మానినాం చాతిలుబ్ధానాం మద్వార్తాపి న రోచతే॥34॥

వేదా బ్రహ్మాత్మవిషయాస్త్రికాణ్డవిషయా ఇమే
పరోక్షవాదా ఋషయః పరోక్షం మమ చ ప్రియమ్॥35॥

శబ్దబ్రహ్మ సుదుర్బోధం ప్రాణేన్ద్రియమనోమయమ్
అనన్తపారం గమ్భీరం దుర్విగాహ్యం సముద్రవత్॥36॥

మయోపబృంహితం భూమ్నా బ్రహ్మణానన్తశక్తినా
భూతేషు ఘోషరూపేణ విసేష్వూర్ణేవ లక్ష్యతే॥37॥

యథోర్ణనాభిర్హృదయాదూర్ణాముద్వమతే ముఖాత్
ఆకాశాద్ఘోషవాన్ప్రాణో మనసా స్పర్శరూపిణా॥38॥

ఛన్దోమయోఽమృతమయః సహస్రపదవీం ప్రభుః
ఓంకారాద్వ్యఞ్జితస్పర్శ స్వరోష్మాన్తస్థభూషితామ్॥39॥

విచిత్రభాషావితతాం ఛన్దోభిశ్చతురుత్తరైః
అనన్తపారాం బృహతీం సృజత్యాక్షిపతే స్వయమ్॥40॥

గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చ బృహతీ పఙ్క్తిరేవ చ
త్రిష్టుబ్జగత్యతిచ్ఛన్దో హ్యత్యష్ట్యతిజగద్విరాట్॥41॥

కిం విధత్తే కిమాచష్టే కిమనూద్య వికల్పయేత్
ఇత్యస్యా హృదయం లోకే నాన్యో మద్వేద కశ్చన ||42||

మాం విధత్తేఽభిధత్తే మాం వికల్ప్యాపోహ్యతే త్వహమ్
ఏతావాన్సర్వవేదార్థః శబ్ద ఆస్థాయ మాం భిదామ్
మాయామాత్రమనూద్యాన్తే ప్రతిషిధ్య ప్రసీదతి ||43||

అధ్యాయము – 22

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
కతి తత్త్వాని విశ్వేశ సఙ్ఖ్యాతాన్యృషిభిః ప్రభో
నవైకాదశ పఞ్చ త్రీణ్యాత్థ త్వమిహ శుశ్రుమ ||1||

కేచిత్షడ్వింశతిం ప్రాహురపరే పఞ్చవింశతిం
సప్తైకే నవ షట్కేచిచ్చత్వార్యేకాదశాపరే
కేచిత్సప్తదశ ప్రాహుః షోడశైకే త్రయోదశ ||2||

ఏతావత్త్వం హి సఙ్ఖ్యానామృషయో యద్వివక్షయా
గాయన్తి పృథగాయుష్మన్నిదం నో వక్తుమర్హసి ||3||

శ్రీభగవానువాచ
యుక్తం చ సన్తి సర్వత్ర భాషన్తే బ్రాహ్మణా యథా
మాయాం మదీయాముద్గృహ్య వదతాం కిం ను దుర్ఘటమ్ ||4||

నైతదేవం యథాత్థ త్వం యదహం వచ్మి తత్తథా
ఏవం వివదతాం హేతుం శక్తయో మే దురత్యయాః ||5||

యాసాం వ్యతికరాదాసీద్వికల్పో వదతాం పదమ్
ప్రాప్తే శమదమేఽప్యేతి వాదస్తమను శామ్యతి ||6||

పరస్పరానుప్రవేశాత్తత్త్వానాం పురుషర్షభ
పౌర్వాపర్యప్రసఙ్ఖ్యానం యథా వక్తుర్వివక్షితమ్ ||7||

ఏకస్మిన్నపి దృశ్యన్తే ప్రవిష్టానీతరాణి చ
పూర్వస్మిన్వా పరస్మిన్వా తత్త్వే తత్త్వాని సర్వశః ||8||

పౌర్వాపర్యమతోఽమీషాం ప్రసఙ్ఖ్యానమభీప్సతామ్
యథా వివిక్తం యద్వక్త్రం గృహ్ణీమో యుక్తిసమ్భవాత్ ||9||

అనాద్యవిద్యాయుక్తస్య పురుషస్యాత్మవేదనమ్
స్వతో న సమ్భవాదన్యస్తత్త్వజ్ఞో జ్ఞానదో భవేత్ ||10||

పురుషేశ్వరయోరత్ర న వైలక్షణ్యమణ్వపి
తదన్యకల్పనాపార్థా జ్ఞానం చ ప్రకృతేర్గుణః ||11||

ప్రకృతిర్గుణసామ్యం వై ప్రకృతేర్నాత్మనో గుణాః

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి స్థిత్యుత్పత్త్యన్తహేతవః॥12॥

సత్త్వం జ్ఞానం రజః కర్మ తమోఽజ్ఞానమిహోచ్యతే
గుణవ్యతికరః కాలః స్వభావః సూత్రమేవ చ॥13॥

పురుషః ప్రకృతిర్వ్యక్తమహఙ్కారో నభోఽనిలః
జ్యోతిరాపః క్షితిరితి తత్త్వాన్యుక్తాని మే నవ॥14॥

శ్రోత్రం త్వగ్దర్శనం ఘ్రాణో జిహ్వేతి జ్ఞానశక్తయః
వాక్పాణ్యుపస్థపాయ్వఙ్ఘ్రిః కర్మాణ్యఙ్గోభయం మనః॥15॥

శబ్దః స్పర్శో రసో గన్ధో రూపం చేత్యర్థజాతయః
గత్యుక్త్యుత్సర్గశిల్పాని కర్మాయతనసిద్ధయః॥16॥

సర్గాదౌ ప్రకృతిర్హ్యస్య కార్యకారణరూపిణీ
సత్త్వాదిభిర్గుణైర్ధత్తే పురుషోఽవ్యక్త ఈక్షతే॥17॥

వ్యక్తాదాయో వికుర్వాణా ధాతవః పురుషేక్షయా
లబ్ధవీర్యాః సృజన్త్యణ్డం సంహతాః ప్రకృతేర్బలాత్॥18॥

సప్తైవ ధాతవ ఇతి తత్రార్థాః పఞ్చ ఖాదయః
జ్ఞానమాత్మోభయాధారస్తతో దేహేన్ద్రియాసవః॥19॥

షడిత్యత్రాపి భూతాని పఞ్చ షష్ఠః పరః పుమాన్
తైర్యుత ఆత్మసమ్భూతైః సృష్ట్వేదం సమపావిశత్॥20॥

చత్వార్యేవేతి తత్రాపి తేజ ఆపోఽన్నమాత్మనః
జాతాని తైరిదం జాతం జన్మావయవినః ఖలు॥21॥

సఙ్ఖ్యానే సప్తదశకే భూతమాత్రేన్ద్రియాణి చ
పఞ్చ పఞ్చైకమనసా ఆత్మా సప్తదశః స్మృతః॥22॥

తద్వత్షోడశసఙ్ఖ్యానే ఆత్మైవ మన ఉచ్యతే
భూతేన్ద్రియాణి పఞ్చైవ మన ఆత్మా త్రయోదశ॥23॥

ఏకాదశత్వ ఆత్మాసౌ మహాభూతేన్ద్రియాణి చ
అష్టౌ ప్రకృతయశ్చైవ పురుషశ్చ నవేత్యథ॥24॥

ఇతి నానాప్రసఙ్ఖ్యానం తత్త్వానామృషిభిః కృతమ్
సర్వం న్యాయ్యం యుక్తిమత్త్వాద్విదుషాం కిమశోభనమ్॥25॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
ప్రకృతిః పురుషశ్చోభౌ యద్యప్యాత్మవిలక్షణౌ
అన్యోన్యాపాశ్రయాత్కృష్ణ దృశ్యతే న భిదా తయోః
ప్రకృతౌ లక్ష్యతే హ్యాత్మా ప్రకృతిశ్చ తథాత్మని॥26॥

ఏవం మే పుణ్డరీకాక్ష మహాన్తం సంశయం హృది

ఛేత్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ వచోభిర్నయనైపుణైః ॥27॥

త్వత్తో జ్ఞానం హి జీవానాం ప్రమోషస్తేఽత్ర శక్తితః
త్వమేవ హ్యాత్మమాయాయా గతిం వేత్థ న చాపరః ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ
ప్రకృతిః పురుషశ్చేతి వికల్పః పురుషర్షభ
ఏష వైకారికః సర్గో గుణవ్యతికరాత్మకః ॥29॥

మమాఙ్గ మాయా గుణమయ్యనేకధా వికల్పబుద్ధీశ్చ గుణైర్విధత్తే
వైకారికస్త్రివిధోఽధ్యాత్మమేకమథాధిదైవమధిభూతమన్యత్ ॥30॥

దృగ్రూపమార్కం వపురత్ర రన్ధ్రే పరస్పరం సిధ్యతి యః స్వతః ఖే
ఆత్మా యదేషామపరో య ఆద్యః స్వయానుభూత్యాఖిలసిద్ధసిద్ధిః ॥31॥

ఏవం త్వగాది శ్రవణాది చక్షుర్
జిహ్వాది నాసాది చ చిత్తయుక్తమ్ ॥32॥

యోఽసౌ గుణక్షోభకృతో వికారః ప్రధానమూలాన్మహతః ప్రసూతః
అహం త్రివృన్మోహవికల్పహేతుర్వైకారికస్తామస ఐన్ద్రియశ్చ ॥33॥

ఆత్మాపరిజ్ఞానమయో వివాదో హ్యస్తీతి నాస్తీతి భిదార్థనిష్ఠః
వ్యర్థోఽపి నైవోపరమేత పుంసాం మత్తః పరావృత్తధియాం స్వలోకాత్ ॥34॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
త్వత్తః పరావృత్తధియః స్వకృతైః కర్మభిః ప్రభో
ఉచ్చావచాన్యథా దేహాన్గృహ్ణన్తి విసృజన్తి చ ॥35॥

తన్మమాఖ్యాహి గోవిన్ద దుర్విభావ్యమనాత్మభిః
న హ్యేతత్ప్రాయశో లోకే విద్వాంసః సన్తి వఞ్చితాః ॥36॥

శ్రీభగవానువాచ
మనః కర్మమయం ణౄణామిన్ద్రియైః పఞ్చభిర్యుతమ్
లోకాల్లోకం ప్రయాత్యన్య ఆత్మా తదనువర్తతే ॥37॥

ధ్యాయన్మనోఽను విషయాన్దృష్టాన్వానుశ్రుతానథ
ఉద్యత్సీదత్కర్మతన్త్రం స్మృతిస్తదను శామ్యతి ॥38॥

విషయాభినివేశేన నాత్మానం యత్స్మరేత్పునః
జన్తోర్వై కస్యచిద్ధేతోర్మృత్యురత్యన్తవిస్మృతిః ॥39॥

జన్మ త్వాత్మతయా పుంసః సర్వభావేన భూరిద
విషయస్వీకృతిం ప్రాహుర్యథా స్వప్నమనోరథః ॥40॥

స్వప్నం మనోరథం చేత్థం ప్రాక్తనం న స్మరత్యసౌ
తత్ర పూర్వమివాత్మానమపూర్వమ్చానుపశ్యతి ॥41॥

ఇన్ద్రియాయనసృష్ట్యేదం త్రైవిధ్యం భాతి వస్తుని
బహిరన్తర్భిదాహేతుర్జనోఽసజ్జనకృద్యథా ॥42॥

నిత్యదా హ్యఙ్గ భూతాని భవన్తి న భవన్తి చ
కాలేనాలక్ష్యవేగేన సూక్ష్మత్వాత్తన్న దృశ్యతే ॥43॥

యథార్చిషాం స్రోతసాం చ ఫలానాం వా వనస్పతేః
తథైవ సర్వభూతానాం వయోఽవస్థాదయః కృతాః ॥44॥

సోఽయం దీపోఽర్చిషాం యద్వత్స్రోతసాం తదిదం జలమ్
సోఽయం పుమానితి నృణాం మృషా గీర్ధీర్మృషాయుషామ్ ॥45॥

మా స్వస్య కర్మబీజేన జాయతే సోఽప్యయం పుమాన్
మ్రియతే వామరో భ్రాన్త్యా యథాగ్నిర్దారుసంయుతః ॥46॥

నిషేకగర్భజన్మాని బాల్యకౌమారయౌవనమ్
వయోమధ్యం జరా మృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ ॥47॥

ఏతా మనోరథమయీర్హాన్యస్యోచ్చావచాస్తనూః
గుణసఙ్గాదుపాదత్తే క్వచిత్కశ్చిజ్జహాతి చ ॥48॥

ఆత్మనః పితృపుత్రాభ్యామనుమేయౌ భవాప్యయౌ
న భవాప్యయవస్తూనామభిజ్ఞో ద్వయలక్షణః ॥49॥

తరోర్బీజవిపాకాభ్యాం యో విద్వాఞ్జన్మసంయమౌ
తరోర్విలక్షణో ద్రష్టా ఏవం ద్రష్టా తనోః పృథక్ ॥50॥

ప్రకృతేరేవమాత్మానమవివిచ్యాబుధః పుమాన్
తత్త్వేన స్పర్శసమ్మూఢః సంసారం ప్రతిపద్యతే ॥51॥

సత్త్వసఙ్గాదృషీన్దేవాన్రజసాసురమానుషాన్
తమసా భూతతిర్యక్త్వం భ్రామితో యాతి కర్మభిః ॥52॥

నృత్యతో గాయతః పశ్యన్యథైవానుకరోతి తాన్
ఏవం బుద్ధిగుణాన్పశ్యన్ననీహోఽప్యనుకార్యతే ॥53॥

యథామ్భసా ప్రచలతా తరవోఽపి చలా ఇవ
చక్షుసా భ్రామ్యమాణేన దృశ్యతే భ్రమతీవ భూః ॥54॥

యథా మనోరథధియో విషయానుభవో మృషా
స్వప్నదృష్టాశ్చ దాశార్హ తథా సంసార ఆత్మనః ॥55॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా ॥56॥

తస్మాదుద్ధవ మా భుఙ్క్ష్వ విషయానసదిన్ద్రియైః
ఆత్మాగ్రహణనిర్భాతం పశ్య వైకల్పికం భ్రమమ్ ॥57॥

క్షిప్తోఽవమానితోఽసద్భిః ప్రలబ్ధోఽసూయితోఽథ వా
తాడితః సన్నిరుద్ధో వా వృత్త్యా వా పరిహాపితః ॥58॥

నిష్ఠ్యుతో మూత్రితో వాజ్ఞైర్బహుధైవం ప్రకమ్పితః
శ్రేయస్కామః కృచ్ఛ్రగత ఆత్మనాత్మానముద్ధరేత్ ॥59॥

శ్రీోద్ధవ ఉవాచ
యథైవమనుబుధ్యేయం
వద నో వదతాం వర ॥60॥

సుదుఃషహమిమం మన్య ఆత్మన్యసదతిక్రమమ్
విదుషామపి విశ్వాత్మన్ప్రకృతిర్హి బలీయసీ
ఋతే త్వద్ధర్మనిరతాన్శాన్తాంస్తే చరణాలయాన్ ॥61॥

అధ్యాయము – 23

శ్రీబాదరాయణిరువాచ
స ఏవమాశంసిత ఉద్ధవేన భాగవతముఖ్యేన దాశార్హముఖ్యః
సభాజయన్భృత్యవచో ముకున్దస్తమాబభాషే శ్రవణీయవీర్యః ॥1॥

శ్రీభగవానువాచ
బార్హస్పత్య స నాస్త్యత్ర సాధుర్వై దుర్జనేరితైః
దురక్తైర్భిన్నమాత్మానం యః సమాధాతుమీశ్వరః ॥2॥

న తథా తప్యతే విద్ధః పుమాన్బాణైస్తు మర్మగైః
యథా తుదన్తి మర్మస్థా హ్యసతాం పరుషేషవః ॥3॥

కథయన్తి మహత్పుణ్యమితిహాసమిహోద్ధవ
తమహం వర్ణయిష్యామి నిబోధ సుసమాహితః ॥4॥

కేనచిద్భిక్షుణా గీతం పరిభూతేన దుర్జనైః
స్మరతా ధృతియుక్తేన విపాకం నిజకర్మణామ్ ॥5॥

అవన్తిషు ద్విజః కశ్చిదాసీదాఢ్యతమః శ్రియా
వార్తావృత్తిః కదర్యస్తు కామీ లుబ్ధోఽతికోపనః ॥6॥

జ్ఞాతయోఽతిథయస్తస్య వాఙ్మాత్రేణాపి నార్చితాః
శూన్యావసథ ఆత్మాపి కాలే కామైరనర్చితః ॥7॥

దుఃశీలస్య కదర్యస్య ద్రుహ్యన్తే పుత్రబాన్ధవాః
దారా దుహితరో భృత్యా విషణ్ణా నాచరన్ప్రియమ్ ॥8॥

తస్యైవం యక్షవిత్తస్య చ్యుతస్యోభయలోకతః
ధర్మకామవిహీనస్య చుక్రుధుః పఞ్చభాగినః ॥9॥

తదవధ్యానవిస్రస్త పుణ్యస్కన్ధస్య భూరిద

అర్థోఽప్యగచ్ఛన్నిధనం బహ్వాయాసపరిశ్రమః ॥10॥

జ్ఞాతయో జగృహుః కిఞ్చిత్కిఞ్చిద్దస్యవ ఉద్ధవ
దైవతః కాలతః కిఞ్చిద్బ్రహ్మబన్ధోర్నృపార్థివాత్ ॥11॥

స ఏవం ద్రవిణే నష్టే ధర్మకామవివర్జితః
ఉపేక్షితశ్చ స్వజనైశ్చిన్తామాప దురత్యయామ్ ॥12॥

తస్యైవం ధ్యాయతో దీర్ఘం నష్టరాయస్తపస్వినః
ఖిద్యతో బాష్పకణ్ఠస్య నిర్వేదః సుమహానభూత్ ॥13॥

స చాహేదమహో కష్టం వృథాత్మా మేఽనుతాపితః
న ధర్మాయ న కామాయ యస్యార్థాయాస ఈదృశః ॥14॥

ప్రాయేణార్థాః కదర్యాణాం న సుఖాయ కదాచన
ఇహ చాత్మోపతాపాయ మృతస్య నరకాయ చ ॥15॥

యశో యశస్వినాం శుద్ధం శ్లాఘ్యా యే గుణినాం గుణాః
లోభః స్వల్పోఽపి తాన్హన్తి శ్విత్రో రూపమివేప్సితమ్ ॥16॥

అర్థస్య సాధనే సిద్ధే ఉత్కర్షే రక్షణే వ్యయే
నాశోపభోగ ఆయాసస్త్రాసశ్చిన్తా భ్రమో నృణామ్ ॥17॥

స్తేయం హింసానృతం దమ్భః కామః క్రోధః స్మయో మదః
భేదో వైరమవిశ్వాసః సంస్పర్ధా వ్యసనాని చ ॥18॥

ఏతే పఞ్చదశానర్థా హ్యర్థమూలా మతా నృణామ్
తస్మాదనర్థమర్థాఖ్యం శ్రేయోఽర్థీ దూరతస్త్యజేత్ ॥19॥

భిద్యన్తే భ్రాతరో దారాః పితరః సుహృదస్తథా
ఏకాస్నిగ్ధాః కాకిణినా సద్యః సర్వేఽరయః కృతాః ॥20॥

అర్థేనాల్పీయసా హ్యేతే సంరబ్ధా దీప్తమన్యవః
త్యజన్త్యాశు స్పృధో ఘ్నన్తి సహసోత్సృజ్య సౌహృదమ్ ॥21॥

లబ్ధ్వా జన్మామరప్రార్థ్యం మానుష్యం తద్ద్విజాగ్ర్యతామ్
తదనాదృత్య యే స్వార్థం ఘ్నన్తి యాన్త్యశుభాం గతిమ్ ॥22॥

స్వర్గాపవర్గయోర్ద్వారం ప్రాప్య లోకమిమం పుమాన్
ద్రవిణే కోఽనుషజ్జేత మర్త్యోఽనర్థస్య ధామని ॥23॥

దేవర్షిపితృభూతాని జ్ఞాతీన్బన్ధూంశ్చ భాగినః
అసంవిభజ్య చాత్మానం యక్షవిత్తః పతత్యధః ॥24॥

వ్యర్థయార్థేహయా విత్తం ప్రమత్తస్య వయో బలమ్
కుశలా యేన సిధ్యన్తి జరఠః కిం ను సాధయే ॥25॥

కస్మాత్సఙ్క్లిశ్యతే విద్వాన్వ్యర్థయార్థేహయాసకృత్
కస్యచిన్మాయయా నూనం లోకోఽయం సువిమోహితః॥26॥

కిం ధనైర్ధనదైర్వా కిం కామైర్వా కామదైరుత
మృత్యునా గ్రస్యమానస్య కర్మభిర్వోత జన్మదైః॥27॥

నూనం మే భగవాంస్తుష్టః సర్వదేవమయో హరిః
యేన నీతో దశామేతాం నిర్వేదశ్చాత్మనః ప్లవః॥28॥

సోఽహం కాలావశేషేణ శోషయిష్యేఽఙ్గమాత్మనః
అప్రమత్తోఽఖిలస్వార్థే యది స్యాత్సిద్ధ ఆత్మని॥29॥

తత్ర మామనుమోదేరన్దేవాస్త్రిభువనేశ్వరాః
ముహూర్తేన బ్రహ్మలోకం ఖట్వాఙ్గః సమసాధయత్॥30॥

శ్రీభగవానువాచ
ఇత్యభిప్రేత్య మనసా హ్యావన్త్యో ద్విజసత్తమః
ఉన్ముచ్య హృదయగ్రన్థీన్శాన్తో భిక్షురభూన్మునిః॥31॥

స చచార మహీమేతాం సంయతాత్మేన్ద్రియానిలః
భిక్షార్థం నగరగ్రామానసఙ్గోఽలక్షితోఽవిశత్॥32॥

తం వై ప్రవయసం భిక్షుమవధూతమసజ్జనాః
దృష్ట్వా పర్యభవన్భద్ర బహ్వీభిః పరిభూతిభిః॥33॥

కేచిత్త్రివేణుం జగృహురేకే పాత్రం కమణ్డలుమ్
పీఠం చైకేఽక్షసూత్రం చ కన్థాం చీరాణి కేచన
ప్రదాయ చ పునస్తాని దర్శితాన్యాదదుర్మునేః॥34॥

అన్నం చ భైక్ష్యసమ్పన్నం భుఞ్జానస్య సరిత్తటే
మూత్రయన్తి చ పాపిష్ఠాః ష్ఠీవన్త్యస్య చ మూర్ధని॥35॥

యతవాచం వాచయన్తి తాడయన్తి న వక్తి చేత్
తర్జయన్త్యపరే వాగ్భిః స్తేనోఽయమితి వాదినః
బధ్నన్తి రజ్జ్వా తం కేచిద్బధ్యతాం బధ్యతామితి॥36॥

క్షిపన్త్యేకేఽవజానన్త ఏష ధర్మధ్వజః శఠః
క్షీణవిత్త ఇమాం వృత్తిమగ్రహీత్స్వజనోజ్ఝితః॥37॥

అహో ఏష మహాసారో ధృతిమాన్గిరిరాడివ
మౌనేన సాధయత్యర్థం బకవద్దృఢనిశ్చయః॥38॥

ఇత్యేకే విహసన్త్యేనమేకే దుర్వాతయన్తి చ
తం బబన్ధుర్నిరురుధుర్యథా క్రీడనకం ద్విజమ్॥39॥

ఏవం స భౌతికం దుఃఖం దైవికం దైహికం చ యత్
భోక్తవ్యమాత్మనో దిష్టం ప్రాప్తం ప్రాప్తమబుధ్యత॥40॥

పరిభూత ఇమాం గాథామగాయత నరాధమైః
పాతయద్భిః స్వ ధర్మస్థో ధృతిమాస్థాయ సాత్త్వికీమ్ ||41||

ద్విజ ఉవాచ
నాయం జనో మే సుఖదుఃఖహేతుర్న దేవతాత్మా గ్రహకర్మకాలాః
మనః పరం కారణమామనన్తి సంసారచక్రం పరివర్తయేద్యత్ ||42||

మనో గుణాన్వై సృజతే బలీయస్తతశ్చ కర్మాణి విలక్షణాని
శుక్లాని కృష్ణాన్యథ లోహితాని తేభ్యః సవర్ణాః సృతయో భవన్తి ||43||

అనీహ ఆత్మా మనసా సమీహతా హిరణ్మయో మత్సఖ ఉద్విచష్టే
మనః స్వలిఙ్గం పరిగృహ్య కామాఞ్జుషన్నిబద్ధో గుణసఙ్గతోఽసౌ ||44||

దానం స్వధర్మో నియమో యమశ్చ శ్రుతం చ కర్మాణి చ సద్వ్రతాని
సర్వే మనోనిగ్రహలక్షణాన్తాః పరో హి యోగో మనసః సమాధిః ||45||

సమాహితం యస్య మనః ప్రశాన్తం దానాదిభిః కిం వద తస్య కృత్యమ్
అసంయతం యస్య మనో వినశ్యద్దానాదిభిశ్చేదపరం కిమేభిః ||46||

మనోవశేఽన్యే హ్యభవన్స్మ దేవా మనశ్చ నాన్యస్య వశం సమేతి
భీష్మో హి దేవః సహసః సహీయాన్యుఞ్జ్యాద్వశే తం స హి దేవదేవః ||47||

తం దుర్జయం శత్రుమసహ్యవేగమరున్తుదం తన్న విజిత్య కేచిత్
కుర్వన్త్యసద్విగ్రహమత్ర మర్త్యైర్మిత్రాణ్యుదాసీనరిపూన్విమూఢాః ||48||

దేహం మనోమాత్రమిమం గృహీత్వా మమాహమిత్యన్ధధియో మనుష్యాః
ఏషోఽహమన్యోఽయమితి భ్రమేణ దురన్తపారే తమసి భ్రమన్తి ||49||

జనస్తు హేతుః సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనశ్చాత్ర హి భౌమయోస్తత్
జిహ్వాం క్వచిత్సన్దశతి స్వదద్భిస్తద్వేదనాయాం కతమాయ కుప్యేత్ ||50||

దుఃఖస్య హేతుర్యది దేవతాస్తు కిమాత్మనస్తత్ర వికారయోస్తత్
యదఙ్గమఙ్గేన నిహన్యతే క్వచిత్క్రుధ్యేత కస్మై పురుషః స్వదేహే ||51||

ఆత్మా యది స్యాత్సుఖదుఃఖహేతుః కిమన్యతస్తత్ర నిజస్వభావః
న హ్యాత్మనోఽన్యద్యది తన్మృషా స్యాత్క్రుధ్యేత కస్మాన్న సుఖం న దుఃఖమ్ ||52||

గ్రహా నిమిత్తం సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనోఽజస్య జనస్య తే వై
గ్రహైర్గ్రహస్యైవ వదన్తి పీడాం క్రుధ్యేత కస్మై పురుషస్తతోఽన్యః ||53||

కర్మాస్తు హేతుః సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తద్ధి జడాజడత్వే
దేహస్త్వచిత్పురుషోఽయం సుపర్ణః క్రుధ్యేత కస్మై న హి కర్మ మూలమ్ ||54||

కాలస్తు హేతుః సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తత్ర తదాత్మకోఽసౌ
నాగ్నేర్హి తాపో న హిమస్య తత్స్యాత్క్రుధ్యేత కస్మై న పరస్య ద్వన్ద్వమ్ ||55||

న కేనచిత్క్వాపి కథఞ్చనాస్య ద్వన్ద్వోపరాగః పరతః పరస్య

యథాహమః సంసృతిరూపిణః స్యాదేవం ప్రబుద్ధో న బిభేతి భూతైః॥56॥

ఏతాం స ఆస్థాయ పరాత్మనిష్ఠామధ్యాసితాం పూర్వతమైర్మహర్షిభిః
అహం తరిష్యామి దురన్తపారం తమో ముకున్దాఙ్ఘ్రినిషేవయైవ॥57॥

శ్రీభగవానువాచ
నిర్విద్య నష్టద్రవిణే గతక్లమః ప్రవ్రజ్య గాం పర్యటమాన ఇత్థమ్
నిరాకృతోఽసద్భిరపి స్వధర్మాదకమ్పితోఽమూం మునిరాహ గాథామ్॥58॥

సుఖదుఃఖప్రదో నాన్యః పురుషస్యాత్మవిభ్రమః
మిత్రోదాసీనరిపవః సంసారస్తమసః కృతః॥59॥

తస్మాత్సర్వాత్మనా తాత నిగృహాణ మనో ధియా
మయ్యావేశితయా యుక్త ఏతావాన్యోగసఙ్గ్రహః॥60॥

య ఏతాం భిక్షుణా గీతాం బ్రహ్మనిష్ఠాం సమాహితః
ధారయఞ్ఛ్రావయఞ్ఛృణ్వన్ద్వన్ద్వైర్నైవాభిభూయతే॥61॥

అధ్యాయము – 24

శ్రీభగవానువాచ
అథ తే సమ్ప్రవక్ష్యామి సాఙ్ఖ్యం పూర్వైర్వినిశ్చితమ్
యద్విజ్ఞాయ పుమాన్సద్యో జహ్యాద్వైకల్పికం భ్రమమ్॥1॥

ఆసీజ్జ్ఞానమథో అర్థ ఏకమేవావికల్పితమ్
యదా వివేకనిపుణా ఆదౌ కృతయుగేఽయుగే॥2॥

తన్మాయాఫలరూపేణ కేవలం నిర్వికల్పితమ్
వాఙ్మనోఽగోచరం సత్యం ద్విధా సమభవద్బృహత్॥3॥

తయోరేకతరో హ్యర్థః ప్రకృతిః సోభయాత్మికా
జ్ఞానం త్వన్యతమో భావః పురుషః సోఽభిధీయతే॥4॥

తమో రజః సత్త్వమితి ప్రకృతేరభవన్గుణాః
మయా ప్రక్షోభ్యమాణాయాః పురుషానుమతేన చ॥5॥

తేభ్యః సమభవత్సూత్రం మహాన్సూత్రేణ సంయుతః
తతో వికుర్వతో జాతో యోఽహఙ్కారో విమోహనః॥6॥

వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రివృత్
తన్మాత్రేన్ద్రియమనసాం కారణం చిదచిన్మయః॥7॥

అర్థస్తన్మాత్రికాజ్జజ్ఞే తామసాదిన్ద్రియాణి చ
తైజసాద్దేవతా ఆసన్నేకాదశ చ వైకృతాత్॥8॥

మయా సఞ్చోదితా భావాః సర్వే సంహత్యకారిణః
అణ్డముత్పాదయామాసుర్మమాయతనముత్తమమ్॥9॥

తస్మిన్నహం సమభవమణ్డే సలిలసంస్థితౌ
మమ నాభ్యామభూత్పద్మం విశ్వాఖ్యం తత్ర చాత్మభూః ॥10॥

సోఽసృజత్తపసా యుక్తో రజసా మదనుగ్రహాత్
లోకాన్సపాలాన్విశ్వాత్మా భూర్భువః స్వరితి త్రిధా ॥11॥

దేవానామోక ఆసీత్స్వర్భూతానాం చ భువః పదమ్
మర్త్యాదీనాం చ భూర్లోకః సిద్ధానాం త్రితయాత్పరమ్ ॥12॥

అధోఽసురాణాం నాగానాం భూమేరోకోఽసృజత్ప్రభుః
త్రిలోక్యాం గతయః సర్వాః కర్మణాం త్రిగుణాత్మనామ్ ॥13॥

యోగస్య తపసశ్చైవ న్యాసస్య గతయోఽమలాః
మహర్జనస్తపః సత్యం భక్తియోగస్య మద్గతిః ॥14॥

మయా కాలాత్మనా ధాత్రా కర్మయుక్తమిదం జగత్
గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్నున్మజ్జతి నిమజ్జతి ॥15॥

అణుర్బృహత్కృశః స్థూలో యో యో భావః ప్రసిధ్యతి
సర్వోఽప్యుభయసంయుక్తః ప్రకృత్యా పురుషేణ చ ॥16॥

యస్తు యస్యాదిరన్తశ్చ స వై మధ్యం చ తస్య సన్
వికారో వ్యవహారార్థో యథా తైజసపార్థివాః ॥17॥

యదుపాదాయ పూర్వస్తు భావో వికురుతేఽపరమ్
ఆదిరన్తో యదా యస్య తత్సత్యమభిధీయతే ॥18॥

ప్రకృతిర్యస్యోపాదానమాధారః పురుషః పరః
సతోఽభివ్యఞ్జకః కాలో బ్రహ్మ తత్త్రితయం త్వహమ్ ॥19॥

సర్గః ప్రవర్తతే తావత్పౌర్వాపర్యేణ నిత్యశః
మహాన్గుణవిసర్గార్థః స్థిత్యన్తో యావదీక్షణమ్ ॥20॥

విరాణ్మయాసాద్యమానో లోకకల్పవికల్పకః
పఞ్చత్వాయ విశేషాయ కల్పతే భువనైః సహ ॥21॥

అన్నే ప్రలీయతే మర్త్యమన్నం ధానాసు లీయతే
ధానా భూమౌ ప్రలీయన్తే భూమిర్గన్ధే ప్రలీయతే ॥22॥

అప్సు ప్రలీయతే గన్ధ ఆపశ్చ స్వగుణే రసే
లీయతే జ్యోతిషి రసో జ్యోతీ రూపే ప్రలీయతే ॥23॥

రూపం వాయౌ స చ స్పర్శే లీయతే సోఽపి చామ్బరే
అమ్బరం శబ్దతన్మాత్ర ఇన్ద్రియాణి స్వయోనిషు ॥24॥

యోనిర్వైకారికే సౌమ్య లీయతే మనసీశ్వరే
శబ్దో భూతాదిమప్యేతి భూతాదిర్మహతి ప్రభుః ॥25॥

స లీయతే మహాన్స్వేషు గుణేసు గుణవత్తమః
తేఽవ్యక్తే సమ్ప్రలీయన్తే తత్కాలే లీయతేఽవ్యయే ||26||

కాలో మాయామయే జీవే జీవ ఆత్మని మయ్యజే
ఆత్మా కేవల ఆత్మస్థో వికల్పాపాయలక్షణః ||27||

ఏవమన్వీక్షమాణస్య కథం వైకల్పికో భ్రమః
మనసో హృది తిష్ఠేత వ్యోమ్నీవార్కోదయే తమః ||28||

ఏష సాఙ్ఖ్యవిధిః ప్రోక్తః సంశయగ్రన్థిభేదనః
ప్రతిలోమానులోమాభ్యాం పరావరదృశ మయా ||29||

అధ్యాయము – 25

శ్రీభగవానువాచ
గుణానామసమ్మిశ్రాణాం పుమాన్యేన యథా భవేత్
తన్మే పురుషవర్యేదముపధారయ శంసతః ||1||

శమో దమస్తితిక్షేక్షా తపః సత్యం దయా స్మృతిః
తుష్టిస్త్యాగోఽస్పృహా శ్రద్ధా హ్రీర్దయాదిః స్వనిర్వృతిః ||2||

కామ ఈహా మదస్తృష్ణా స్తమ్భ ఆశీర్భిదా సుఖమ్
మదోత్సాహో యశఃప్రీతిర్హాస్యం వీర్యం బలోద్యమః ||3||

క్రోధో లోభోఽనృతం హింసా యాచ్ఞా దమ్భః క్లమః కలిః
శోకమోహౌ విషాదార్తీ నిద్రాశా భీరనుద్యమః ||4||

సత్త్వస్య రజసశ్చైతాస్తమసశ్చానుపూర్వశః
వృత్తయో వర్ణితప్రాయాః సన్నిపాతమథో శృణు ||5||

సన్నిపాతస్త్వహమితి మమేత్యుద్ధవ యా మతిః
వ్యవహారః సన్నిపాతో మనోమాత్రేన్ద్రియాసుభిః ||6||

ధర్మే చార్థే చ కామే చ యదాసౌ పరినిష్ఠితః
గుణానాం సన్నికర్షోఽయం శ్రద్ధారతిధనావహః ||7||

ప్రవృత్తిలక్షణే నిష్ఠా పుమాన్యర్హి గృహాశ్రమే
స్వధర్మే చాను తిష్ఠేత గుణానాం సమితిర్హి సా ||8||

పురుషం సత్త్వసంయుక్తమనుమీయాచ్ఛమాదిభిః
కామాదిభీ రజోయుక్తం క్రోధాద్యైస్తమసా యుతమ్ ||9||

యదా భజతి మాం భక్త్యా నిరపేక్షః స్వకర్మభిః
తం సత్త్వప్రకృతిం విద్యాత్పురుషం స్త్రియమేవ వా ||10||

యదా ఆశిష ఆశాస్య మాం భజేత స్వకర్మభిః
తం రజఃప్రకృతిం విద్యాద్ధింసామాశాస్య తామసమ్ ||11||

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణా జీవస్య నైవ మే
చిత్తజా యైస్తు భూతానాం సజ్జమానో నిబధ్యతే ॥12॥

యదేతరౌ జయేత్సత్త్వం భాస్వరం విశదం శివమ్
తదా సుఖేన యుజ్యేత ధర్మజ్ఞానాదిభిః పుమాన్ ॥13॥

యదా జయేత్తమః సత్త్వం రజః సఙ్గం భిదా చలమ్
తదా దుఃఖేన యుజ్యేత కర్మణా యశసా శ్రియా ॥14॥

యదా జయేద్రజః సత్త్వం తమో మూఢం లయం జడమ్
యుజ్యేత శోకమోహాభ్యాం నిద్రయా హింసయాశయా ॥15॥

యదా చిత్తం ప్రసీదేత ఇన్ద్రియాణాం చ నిర్వృతిః
దేహేఽభయం మనోఽసఙ్గం తత్సత్త్వం విద్ధి మత్పదమ్ ॥16॥

వికుర్వన్క్రియయా చాధీరనివృత్తిశ్చ చేతసామ్
గాత్రాస్వాస్థ్యం మనో భ్రాన్తం రజ ఏతైర్నిశామయ ॥17॥

సీదచ్చిత్తం విలీయేత చేతసో గ్రహణేఽక్షమమ్
మనో నష్టం తమో గ్లానిస్తమస్తదుపధారయ ॥18॥

ఏధమానే గుణే సత్త్వే దేవానాం బలమేధతే
అసురాణాం చ రజసి తమస్యుద్ధవ రక్షసామ్ ॥19॥

సత్త్వాజ్జాగరణం విద్యాద్రజసా స్వప్నమాదిశేత్
ప్రస్వాపం తమసా జన్తోస్తురీయం త్రిషు సన్తతమ్ ॥20॥

ఉపర్యుపరి గచ్ఛన్తి సత్త్వేన బ్రాహ్మణా జనాః
తమసాధోఽధ ఆముఖ్యాద్రజసాన్తరచారిణః ॥21॥

సత్త్వే ప్రలీనాః స్వర్యాన్తి నరలోకం రజోలయాః
తమోలయాస్తు నిరయం యాన్తి మామేవ నిర్గుణాః ॥22॥

మదర్పణం నిష్ఫలం వా సాత్త్వికం నిజకర్మ తత్
రాజసం ఫలసఙ్కల్పం హింసాప్రాయాది తామసమ్ ॥23॥

కైవల్యం సాత్త్వికం జ్ఞానం రజో వైకల్పికం చ యత్
ప్రాకృతం తామసం జ్ఞానం మన్నిష్ఠం నిర్గుణం స్మృతమ్ ॥24॥

వనం తు సాత్త్వికో వాసో గ్రామో రాజస ఉచ్యతే
తామసం ద్యూతసదనం మన్నికేతం తు నిర్గుణమ్ ॥25॥

సాత్త్వికః కారకోఽసఙ్గీ రాగాన్ధో రాజసః స్మృతః
తామసః స్మృతివిభ్రష్టో నిర్గుణో మదపాశ్రయః ॥26॥

సాత్త్విక్యాధ్యాత్మికీ శ్రద్ధా కర్మశ్రద్ధా తు రాజసీ
తామస్యధర్మే యా శ్రద్ధా మత్సేవాయాం తు నిర్గుణా ॥27॥

పథ్యం పూతమనాయస్తమాహార్యం సాత్త్వికం స్మృతమ్
రాజసం చేన్ద్రియప్రేష్ఠం తామసం చార్తిదాశుచి ||28||

సాత్త్వికం సుఖమాత్మోత్థం విషయోత్థం తు రాజసమ్
తామసం మోహదైన్యోత్థం నిర్గుణం మదపాశ్రయమ్ ||29||

ద్రవ్యం దేశః ఫలం కాలో జ్ఞానం కర్మ చ కారకః
శ్రద్ధావస్థాకృతిర్నిష్ఠా త్రైగుణ్యః సర్వ ఏవ హి ||30||

సర్వే గుణమయా భావాః పురుషావ్యక్తధిష్ఠితాః
దృష్టం శ్రుతం అనుధ్యాతం బుద్ధ్యా వా పురుషర్షభ ||31||

ఏతాః సంసృతయః పుంసో గుణకర్మనిబన్ధనాః
యేనేమే నిర్జితాః సౌమ్య గుణా జీవేన చిత్తజాః
భక్తియోగేన మన్నిష్ఠో మద్భావాయ ప్రపద్యతే ||32||

తస్మాద్దేహమిమం లబ్ధ్వా జ్ఞానవిజ్ఞానసమ్భవమ్
గుణసఙ్గం వినిర్ధూయ మాం భజన్తు విచక్షణాః ||33||

నిఃసఙ్గో మాం భజేద్విద్వానప్రమత్తో జితేన్ద్రియః
రజస్తమశ్చాభిజయేత్సత్త్వసంసేవయా మునిః ||34||

సత్త్వం చాభిజయేద్యుక్తో నైరపేక్ష్యేణ శాన్తధీః
సమ్పద్యతే గుణైర్ముక్తో జీవో జీవం విహాయ మామ్ ||35||

జీవో జీవవినిర్ముక్తో గుణైశ్చాశయసమ్భవైః
మయైవ బ్రహ్మణా పూర్ణో న బహిర్నాన్తరశ్చరేత్ ||36||

అధ్యాయము – 26

శ్రీభగవానువాచ
మల్లక్షణమిమం కాయం లబ్ధ్వా మద్ధర్మ ఆస్థితః
ఆనన్దం పరమాత్మానమాత్మస్థం సముపైతి మామ్ ||1||

గుణమయ్యా జీవయోన్యా విముక్తో జ్ఞాననిష్ఠయా
గుణేషు మాయామాత్రేషు దృశ్యమానేష్వవస్తుతః
వర్తమానోఽపి న పుమాన్యుజ్యతేఽవస్తుభిర్గుణైః ||2||

సఙ్గం న కుర్యాదసతాం శిశ్నోదరతృపాం క్వచిత్
తస్యానుగస్తమస్యన్ధే పతత్యన్ధానుగాన్ధవత్ ||3||

ఐలః సమ్రాడిమాం గాథామగాయత బృహచ్ఛ్రవాః
ఉర్వశీవిరహాన్ముహ్యన్నిర్విణ్ణః శోకసంయమే ||4||

త్యక్త్వాత్మానం వ్రయన్తీం తాం నగ్న ఉన్మత్తవన్నృపః
విలపన్నన్వగాజ్జాయే ఘోరే తిష్ఠేతి విక్లవః ||5||

కామానతృప్తోఽనుజుషన్క్షుల్లకాన్వర్షయామినీః
న వేద యాన్తీర్నాయాన్తీరుర్వశ్యాకృష్టచేతనః ॥6॥

ఐల ఉవాచ
అహో మే మోహవిస్తారః కామకశ్మలచేతసః
దేవ్యా గృహీతకణ్ఠస్య నాయుఃఖణ్డా ఇమే స్మృతాః ॥7॥

నాహం వేదాభినిర్ముక్తః సూర్యో వాభ్యుదితోఽముయా
మూషితో వర్షపూగానాం బతాహాని గతాన్యుత ॥8॥

అహో మే ఆత్మసమ్మోహో యేనాత్మా యోషితాం కృతః
క్రీడామృగశ్చక్రవర్తీ నరదేవశిఖామణిః ॥9॥

సపరిచ్ఛదమాత్మానం హిత్వా తృణమివేశ్వరమ్
యాన్తీం స్త్రియం చాన్వగమం నగ్న ఉన్మత్తవద్రుదన్ ॥10॥

కుతస్తస్యానుభావః స్యాత్తేజ ఈశత్వమేవ వా
యోఽన్వగచ్ఛం స్త్రియం యాన్తీం ఖరవత్పాదతాడితః ॥11॥

కిం విద్యయా కిం తపసా కిం త్యాగేన శ్రుతేన వా
కిం వివిక్తేన మౌనేన స్త్రీభిర్యస్య మనో హృతమ్ ॥12॥

స్వార్థస్యాకోవిదం ధిఙ్మాం మూర్ఖం పణ్డితమానినమ్
యోఽహమీశ్వరతాం ప్రాప్య స్త్రీభిర్గోఖరవజ్జితః ॥13॥

సేవతో వర్షపూగాన్మే ఉర్వశ్యా అధరాసవమ్
న తృప్యత్యాత్మభూః కామో వహ్నిరాహుతిభిర్యథా ॥14॥

పుంశ్చల్యాపహృతం చిత్తం కో న్వన్యో మోచితుం ప్రభుః
ఆత్మారామేశ్వరమృతే భగవన్తమధోక్షజమ్ ॥15॥

బోధితస్యాపి దేవ్యా మే సూక్తవాక్యేన దుర్మతేః
మనోగతో మహామోహో నాపయాత్యజితాత్మనః ॥16॥

కిమేతయా నోఽపకృతం రజ్జ్వా వా సర్పచేతసః
ద్రష్టుః స్వరూపావిదుషో యోఽహం యదజితేన్ద్రియః ॥17॥

క్వాయం మలీమసః కాయో దౌర్గన్ధ్యాద్యాత్మకోఽశుచిః
క్వ గుణాః సౌమనస్యాద్యా హ్యధ్యాసోఽవిద్యయా కృతః ॥18॥

పిత్రోః కిం స్వం ను భార్యాయాః స్వామినోఽగ్నేః శ్వగృధ్రయోః
కిమాత్మనః కిం సుహృదామితి యో నావసీయతే ॥19॥

తస్మిన్కలేవరేఽమేధ్యే తుచ్ఛనిష్ఠే విషజ్జతే
అహో సుభద్రం సునసం సుస్మితం చ ముఖం స్త్రియః ॥20॥

త్వఙ్మాంసరుధిరస్నాయు మేదోమజ్జాస్థిసంహతౌ

విణ్మూత్రపూయే రమతాం కృమీణాం కియదన్తరమ్ ॥21॥

అథాపి నోపసజ్జేత స్త్రీషు స్త్రైణేషు చార్థవిత్
విషయేన్ద్రియసంయోగాన్మనః క్షుభ్యతి నాన్యథా ॥22॥

అదృష్టాదశ్రుతాద్భావాన్న భావ ఉపజాయతే
అసమ్ప్రయుఞ్జతః ప్రాణాన్శామ్యతి స్తిమితం మనః ॥23॥

తస్మాత్సఙ్గో న కర్తవ్యః స్త్రీషు స్త్రైణేషు చేన్ద్రియైః
విదుషాం చాప్యవిస్రబ్ధః షడ్వర్గః కిము మాదృశామ్ ॥24॥

శ్రీభగవానువాచ
ఏవం ప్రగాయన్నృపదేవదేవః స ఉర్వశీలోకమథో విహాయ
ఆత్మానమాత్మన్యవగమ్య మాం వై ఉపారమజ్జ్ఞానవిధూతమోహః ॥25॥

తతో దుఃసఙ్గముత్సృజ్య సత్సు సజ్జేత బుద్ధిమాన్
సన్త ఏవాస్య ఛిన్దన్తి మనోవ్యాసఙ్గముక్తిభిః ॥26॥

సన్తోఽనపేక్షా మచ్చిత్తాః ప్రశాన్తాః సమదర్శినః
నిర్మమా నిరహఙ్కారా నిర్ద్వన్ద్వా నిష్పరిగ్రహాః ॥27॥

తేషు నిత్యం మహాభాగ మహాభాగేషు మత్కథాః
సమ్భవన్తి హి తా నృణాం జుషతాం ప్రపునన్త్యఘమ్ ॥28॥

తా యే శృణ్వన్తి గాయన్తి హ్యనుమోదన్తి చాదృతాః
మత్పరాః శ్రద్దధానాశ్చ భక్తిం విన్దన్తి తే మయి ॥29॥

భక్తిం లబ్ధవతః సాధోః కిమన్యదవశిష్యతే
మయ్యనన్తగుణే బ్రహ్మణ్యానన్దానుభవాత్మని ॥30॥

యథోపశ్రయమాణస్య భగవన్తం విభావసుమ్
శీతం భయం తమోఽప్యేతి సాధూన్సంసేవతస్తథా ॥31॥

నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఘోరే భవాబ్ధౌ పరమాయణమ్
సన్తో బ్రహ్మవిదః శాన్తా నౌర్దృఢేవాప్సు మజ్జతామ్ ॥32॥

అన్నం హి ప్రాణినాం ప్రాణ ఆర్తానాం శరణం త్వహమ్
ధర్మో విత్తం నృణాం ప్రేత్య సన్తోఽర్వాగ్బిభ్యతోఽరణమ్ ॥33॥

సన్తో దిశన్తి చక్షూంసి బహిరర్కః సముత్థితః
దేవతా బాన్ధవాః సన్తః సన్త ఆత్మాహమేవ చ ॥34॥

వైతసేనస్తతోఽప్యేవముర్వశ్యా లోకనిష్పృహః
ముక్తసఙ్గో మహీమేతామాత్మారామశ్చచార హ ॥35॥

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
క్రియాయోగం సమాచక్ష్వ భవదారాధనం ప్రభో
యస్మాత్త్వాం యే యథార్చన్తి సాత్వతాః సాత్వతర్షభ॥1॥

ఏతద్వదన్తి మునయో ముహుర్నిఃశ్రేయసం నృణామ్
నారదో భగవాన్వ్యాస ఆచార్యోఽఙ్గిరసః సుతః॥2॥

నిఃసృతం తే ముఖామ్భోజాద్యదాహ భగవానజః
పుత్రేభ్యో భృగుముఖ్యేభ్యో దేవ్యై చ భగవాన్భవః॥3॥

ఏతద్వై సర్వవర్ణానామాశ్రమాణాం చ సమ్మతమ్
శ్రేయసాముత్తమం మన్యే స్త్రీశూద్రాణాం చ మానద॥4॥

ఏతత్కమలపత్రాక్ష కర్మబన్ధవిమోచనమ్
భక్తాయ చానురక్తాయ బ్రూహి విశ్వేశ్వరేశ్వర॥5॥

శ్రీభగవానువాచ
న హ్యన్తోఽనన్తపారస్య కర్మకాణ్డస్య చోద్ధవ
సఙ్క్షిప్తం వర్ణయిష్యామి యథావదనుపూర్వశః॥6॥

వైదికస్తాన్త్రికో మిశ్ర ఇతి మే త్రివిధో మఖః
త్రయాణామీప్సితేనైవ విధినా మాం సమర్చరేత్॥7॥

యదా స్వనిగమేనోక్తం ద్విజత్వం ప్రాప్య పూరుషః
యథా యజేత మాం భక్త్యా శ్రద్ధయా తన్నిబోధ మే॥8॥

అర్చాయాం స్థణ్డిలేఽగ్నౌ వా సూర్యే వాప్సు హృది ద్విజః
ద్రవ్యేణ భక్తియుక్తోఽర్చేత్స్వగురుం మామమాయయా॥9॥

పూర్వం స్నానం ప్రకుర్వీత ధౌతదన్తోఽఙ్గశుద్ధయే
ఉభయైరపి చ స్నానం మన్త్రైర్మృద్గ్రహణాదినా॥10॥

సన్ధ్యోపాస్త్యాదికర్మాణి వేదేనాచోదితాని మే
పూజాం తైః కల్పయేత్సమ్యక్ సఙ్కల్పః కర్మపావనీమ్॥11॥

శైలీ దారుమయీ లౌహీ లేప్యా లేఖ్యా చ సైకతీ
మనోమయీ మణిమయీ ప్రతిమాష్టవిధా స్మృతా॥12॥

చలాచలేతి ద్వివిధా ప్రతిష్ఠా జీవమన్దిరమ్
ఉద్వాసావాహనే న స్తః స్థిరాయాముద్ధవార్చనే॥13॥

అస్థిరాయాం వికల్పః స్యాత్స్థణ్డిలే తు భవేద్ద్వయమ్
స్నపనం త్వవిలేప్యాయామన్యత్ర పరిమార్జనమ్॥14॥

ద్రవ్యైః ప్రసిద్ధైర్మద్యాగః ప్రతిమాదిష్వమాయినః
భక్తస్య చ యథాలబ్ధైర్హృది భావేన చైవ హి॥15॥

స్నానాలఙ్కరణం ప్రేష్ఠమర్చాయామేవ తూద్ధవ
స్థణ్డిలే తత్త్వవిన్యాసో వహ్నావాజ్యప్లుతం హవిః ॥16॥

సూర్యే చాభ్యర్హణం ప్రేష్ఠం సలిలే సలిలాదిభిః
శ్రద్ధయోపాహృతం ప్రేష్ఠం భక్తేన మమ వార్యపి ॥17॥

భూర్యప్యభక్తోపాహృతం న మే తోషాయ కల్పతే
గన్ధో ధూపః సుమనసో దీపోఽన్నాద్యం చ కిం పునః ॥18॥

శుచిః సమ్భృతసమ్భారః ప్రాగ్దర్భైః కల్పితాసనః
ఆసీనః ప్రాగుదగ్వార్చేదర్చాయాం త్వథ సమ్ముఖః ॥19॥

కృతన్యాసః కృతన్యాసాం మదర్చాం పాణినామృజేత్
కలశం ప్రోక్షణీయం చ యథావదుపసాధయేత్ ॥20॥

తదద్భిర్దేవయజనం ద్రవ్యాణ్యాత్మానమేవ చ
ప్రోక్ష్య పాత్రాణి త్రీణ్యద్భిస్తైస్తైర్ద్రవ్యైశ్చ సాధయేత్ ॥21॥

పాద్యార్ఘ్యాచమనీయార్థం త్రీణి పాత్రాణి దేశికః
హృదా శీర్ష్ణాథ శిఖయా గాయత్ర్యా చాభిమన్త్రయేత్ ॥22॥

పిణ్డే వాయ్వగ్నిసంశుద్ధే హృత్పద్మస్థాం పరాం మమ
అణ్వీం జీవకలాం ధ్యాయేన్నాదాన్తే సిద్ధభావితామ్ ॥23॥

తయాత్మభూతయా పిణ్డే వ్యాప్తే సమ్పూజ్య తన్మయః
ఆవాహ్యార్చాదిషు స్థాప్య న్యస్తాఙ్గం మాం ప్రపూజయేత్ ॥24॥

పాద్యోపస్పర్శార్హణాదీనుపచారాన్ప్రకల్పయేత్
ధర్మాదిభిశ్చ నవభిః కల్పయిత్వాసనం మమ ॥25॥

పద్మమష్టదలం తత్ర కర్ణికాకేసరోజ్జ్వలమ్
ఉభాభ్యాం వేదతన్త్రాభ్యాం మహ్యం తూభయసిద్ధయే ॥26॥

సుదర్శనం పాఞ్చజన్యం గదాసీషుధనుర్హలాన్
ముషలం కౌస్తుభం మాలాం శ్రీవత్సం చానుపూజయేత్ ॥27॥

నన్దం సునన్దం గరుడం ప్రచణ్డం చణ్డం ఏవ చ
మహాబలం బలం చైవ కుముదం కముదేక్షణమ్ ॥28॥

దుర్గాం వినాయకం వ్యాసం విష్వక్షేనం గురూన్సురాన్
స్వే స్వే స్థానే త్వభిముఖాన్పూజయేత్ప్రోక్షణాదిభిః ॥29॥

చన్దనోశీరకర్పూర కుఙ్కుమాగురువాసితైః
సలిలైః స్నాపయేన్మన్త్రైర్నిత్యదా విభవే సతి ॥30॥

స్వర్ణఘర్మానువాకేన మహాపురుషవిద్యయా
పౌరుషేణాపి సూక్తేన సామభీ రాజనాదిభిః ॥31॥

వస్త్రోపవీతాభరణ పత్రస్రగ్గన్ధలేపనైః
అలఙ్కుర్వీత సప్రేమ మద్భక్తో మాం యథోచితమ్ ||32||

పాద్యమాచమనీయం చ గన్ధం సుమనసోఽక్షతాన్
ధూపదీపోపహార్యాణి దద్యాన్మే శ్రద్ధయార్చకః ||33||

గుడపాయససర్పీంషి శష్కుల్యాపూపమోదకాన్
సంయావదధిసూపాంశ్చ నైవేద్యం సతి కల్పయేత్ ||34||

అభ్యఙ్గోన్మర్దనాదర్శ దన్తధావాభిషేచనమ్
అన్నాద్యగీతనృత్యాని పర్వణి స్యురుతాన్వహమ్ ||35||

విధినా విహితే కుణ్డే మేఖలాగర్తవేదిభిః
అగ్నిమాధాయ పరితః సమూహేత్పాణినోదితమ్ ||36||

పరిస్తీర్యాథ పర్యుక్షేదన్వాధాయ యథావిధి
ప్రోక్షణ్యాసాద్య ద్రవ్యాణి ప్రోక్ష్యాగ్నౌ భావయేత మామ్ ||37||

తప్తజామ్బూనదప్రఖ్యం శఙ్ఖచక్రగదామ్బుజైః
లసచ్చతుర్భుజం శాన్తం పద్మకిఞ్జల్కవాససమ్ ||38||

స్ఫురత్కిరీటకటక కటిసూత్రవరాఙ్గదమ్
శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్ కౌస్తుభం వనమాలినమ్ ||39||

ధ్యాయన్నభ్యర్చ్య దారూణి హవిషాభిఘృతాని చ
ప్రాస్యాజ్యభాగావాఘారౌ దత్త్వా చాజ్యప్లుతం హవిః ||40||

జుహుయాన్మూలమన్త్రేణ షోడశర్చావదానతః
ధర్మాదిభ్యో యథాన్యాయం మన్త్రైః స్విష్టికృతం బుధః ||41||

అభ్యర్చ్యాథ నమస్కృత్య పార్షదేభ్యో బలిం హరేత్
మూలమన్త్రం జపేద్బ్రహ్మ స్మరన్నారాయణాత్మకమ్ ||42||

దత్త్వాచమనముచ్ఛేషం విష్వక్సేనాయ కల్పయేత్
ముఖవాసం సురభిమత్తామ్బూలాద్యమథార్హయేత్ ||43||

ఉపగాయన్గృణన్నృత్యన్కర్మాణ్యభినయన్మమ
మత్కథాః శ్రావయన్శృణ్వన్ముహూర్తం క్షణికో భవేత్ ||44||

స్తవైరుచ్చావచైః స్తోత్రైః పౌరాణైః ప్రాకృతైరపి
స్తుత్వా ప్రసీద భగవన్నితి వన్దేత దణ్డవత్ ||45||

శిరో మత్పాదయోః కృత్వా బాహుభ్యాం చ పరస్పరమ్
ప్రపన్నం పాహి మామీశ భీతం మృత్యుగ్రహార్ణవాత్ ||46||

ఇతి శేషాం మయా దత్తాం శిరస్యాధాయ సాదరమ్
ఉద్వాసయేచ్చేదుద్వాస్యం జ్యోతిర్జ్యోతిషి తత్పునః ||47||

అర్చాదిషు యదా యత్ర శ్రద్ధా మాం తత్ర చార్చయేత్
సర్వభూతేష్వాత్మని చ సర్వాత్మాహమవస్థితః ||48||

ఏవం క్రియాయోగపథైః పుమాన్వైదికతాన్త్రికైః
అర్చన్నుభయతః సిద్ధిం మత్తో విన్దత్యభీప్సితామ్ ||49||

మదర్చాం సమ్ప్రతిష్ఠాప్య మన్దిరం కారయేద్దృఢమ్
పుష్పోద్యానాని రమ్యాణి పూజాయాత్రోత్సవాశ్రితాన్ ||50||

పూజాదీనాం ప్రవాహార్థం మహాపర్వస్వథాన్వహమ్
క్షేత్రాపణపురగ్రామాన్దత్త్వా మత్సార్ష్టితామియాత్ ||51||

ప్రతిష్ఠయా సార్వభౌమం సద్మనా భువనత్రయమ్
పూజాదినా బ్రహ్మలోకం త్రిభిర్మత్సామ్యతామియాత్ ||52||

మామేవ నైరపేక్ష్యేణ భక్తియోగేన విన్దతి
భక్తియోగం స లభత ఏవం యః పూజయేత మామ్ ||53||

యః స్వదత్తాం పరైర్దత్తాం హరేత సురవిప్రయోః
వృత్తిం స జాయతే విడ్భుగ్వర్షాణామయుతాయుతమ్ ||54||

కర్తుశ్చ సారథేర్హేతోరనుమోదితురేవ చ
కర్మణాం భాగినః ప్రేత్య భూయో భూయసి తత్ఫలమ్ ||55||

అధ్యాయము – 28

శ్రీభగవానువాచ
పరస్వభావకర్మాణి న ప్రశంసేన్న గర్హయేత్
విశ్వమేకాత్మకం పశ్యన్ప్రకృత్యా పురుషేణ చ ||1||

పరస్వభావకర్మాణి యః ప్రశంసతి నిన్దతి
స ఆశు భ్రశ్యతే స్వార్థాదసత్యభినివేశతః ||2||

తైజసే నిద్రయాపన్నే పిణ్డస్థో నష్టచేతనః
మాయాం ప్రాప్నోతి మృత్యుం వా తద్వన్నానార్థదృక్పుమాన్ ||3||

కిం భద్రం కిమభద్రం వా ద్వైతస్యావస్తునః కియత్
వాచోదితం తదనృతం మనసా ధ్యాతమేవ చ ||4||

ఛాయాప్రత్యాహ్వయాభాసా హ్యసన్తోఽప్యర్థకారిణః
ఏవం దేహాదయో భావా యచ్ఛన్త్యామృత్యుతో భయమ్ ||5||

ఆత్మైవ తదిదం విశ్వం సృజ్యతే సృజతి ప్రభుః
త్రాయతే త్రాతి విశ్వాత్మా హ్రియతే హరతీశ్వరః ||6||

తస్మాన్న హ్యాత్మనోఽన్యస్మాదన్యో భావో నిరూపితః
నిరూపితేఽయం త్రివిధా నిర్మూల భాతిరాత్మని

ఇదం గుణమయం విద్ధి త్రివిధం మాయయా కృతమ్॥7॥

ఏతద్విద్వాన్మదుదితం జ్ఞానవిజ్ఞాననైపుణమ్
న నిన్దతి న చ స్తౌతి లోకే చరతి సూర్యవత్॥8॥

ప్రత్యక్షేణానుమానేన నిగమేనాత్మసంవిదా
ఆద్యన్తవదసజ్జ్ఞాత్వా నిఃసఙ్గో విచరేదిహ॥9॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ
నైవాత్మనో న దేహస్య సంసృతిర్ద్రష్టృదృశ్యయోః
అనాత్మస్వదృశోరీశ కస్య స్యాదుపలభ్యతే॥10॥

ఆత్మావ్యయోఽగుణః శుద్ధః స్వయంజ్యోతిరనావృతః
అగ్నివద్దారువదచిద్దేహః కస్యేహ సంసృతిః॥11॥

శ్రీభగవానువాచ
యావద్దేహేన్ద్రియప్రాణైరాత్మనః సన్నికర్షణమ్
సంసారః ఫలవాంస్తావదపార్థోఽప్యవివేకినః॥12॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా॥13॥

యథా హ్యప్రతిబుద్ధస్య ప్రస్వాపో బహ్వనర్థభృత్
స ఏవ ప్రతిబుద్ధస్య న వై మోహాయ కల్పతే॥14॥

శోకహర్షభయక్రోధ లోభమోహస్పృహాదయః
అహఙ్కారస్య దృశ్యన్తే జన్మమృత్యుశ్చ నాత్మనః॥15॥

దేహేన్ద్రియప్రాణమనోఽభిమానో జీవోఽన్తరాత్మా గుణకర్మమూర్తిః
సూత్రం మహానిత్యురుధేవ గీతః సంసార ఆధావతి కాలతన్త్రః॥16॥

అమూలమేతద్బహురూపరూపితం మనోవచఃప్రాణశరీరకర్మ
జ్ఞానాసినోపాసనయా శితేన చ్ఛిత్త్వా మునిర్గాం విచరత్యతృష్ణః॥17॥

జ్ఞానం వివేకో నిగమస్తపశ్చ ప్రత్యక్షమైతిహ్యమథానుమానమ్
ఆద్యన్తయోరస్య యదేవ కేవలం కాలశ్చ హేతుశ్చ తదేవ మధ్యే॥18॥

యథా హిరణ్యం స్వకృతం పురస్తాత్పశ్చాచ్చ సర్వస్య హిరణ్మయస్య
తదేవ మధ్యే వ్యవహార్యమాణం నానాపదేశైరహమస్య తద్వత్॥19॥

విజ్ఞానమేతత్త్రియవస్థమఙ్గ గుణత్రయం కారణకర్యకర్తృ
సమన్వయేన వ్యతిరేకతశ్చ యేనైవ తుర్యేణ తదేవ సత్యమ్॥20॥

న యత్పురస్తాదుత యన్న పశ్చాన్మధ్యే చ తన్న వ్యపదేశమాత్రమ్
భూతం ప్రసిద్ధం చ పరేణ యద్యత్తదేవ తత్స్యాదితి మే మనీషా॥21॥

అవిద్యమానోఽప్యవభాసతే యో వైకారికో రాజససర్గ ఏసః

బ్రహ్మ స్వయం జ్యోతిరతో విభాతి బ్రహ్మేన్ద్రియార్థాత్మవికారచిత్రమ్||22||

ఏవం స్ఫుతం బ్రహ్మవివేకహేతుభిః
పరాపవాదేన విశారదేన
ఛిత్త్వాత్మసన్దేహముపారమేత
స్వానన్దతుష్టోఽఖిలకాముకేభ్యః||23||

నాత్మా వపుః పార్థివమిన్ద్రియాణి దేవా హ్యసుర్వాయుర్జలమ్హుతాశః
మనోఽన్నమాత్రం ధిషణా చ సత్త్వమహఙ్కృతిః ఖం క్షితిరర్థసామ్యమ్||24||

సమాహితైః కః కరణైర్గుణాత్మభిర్
గుణో భవేన్మత్సువివిక్తధామ్నః
విక్షిప్యమాణైరుత కిం ను దూషణం
ఘనైరుపేతైర్విగతై రవేః కిమ్||25||

యథా నభో వాయ్వనలామ్బుభూగుణైర్
గతాగతైర్వర్తుగుణైర్న సజ్జతే
తథాక్షరం సత్త్వరజస్తమోమలైర్
అహంమతేః సంసృతిహేతుభిః పరమ్||26||

తథాపి సఙ్గః పరివర్జనీయో గుణేషు మాయారచితేషు తావత్
మద్భక్తియోగేన దృఢేన యావద్రజో నిరస్యేత మనఃకషాయః||27||

యథామయోఽసాధు చికిత్సితో నృణాం పునః పునః సన్తుదతి ప్రరోహన్
ఏవం మనోఽపక్వకషాయకర్మ కుయోగినం విధ్యతి సర్వసఙ్గమ్||28||

కుయోగినో యే విహితాన్తరాయైర్మనుష్యభూతైస్త్రిదశోపసృష్టైః
తే ప్రాక్తనాభ్యాసబలేన భూయో యుఞ్జన్తి యోగం న తు కర్మతన్త్రమ్||29||

కరోతి కర్మ క్రియతే చ జన్తుః కేనాప్యసౌ చోదిత ఆనిపతాత్
న తత్ర విద్వాన్ప్రకృతౌ స్థితోఽపి నివృత్తతృష్ణః స్వసుఖానుభూత్యా||30||

తిష్ఠన్తమాసీనముత వ్రజన్తం శయానముక్షన్తమదన్తమన్నమ్
స్వభావమన్యత్కిమపీహమానమాత్మానమాత్మస్థమతిర్న వేద||31||

యది స్మ పశ్యత్యసదిన్ద్రియార్థం నానానుమానేన విరుద్ధమన్యత్
న మన్యతే వస్తుతయా మనీషీ స్వాప్నం యథోత్థాయ తిరోదధానమ్||32||

పూర్వం గృహీతం గుణకర్మచిత్రమజ్ఞానమాత్మన్యవివిక్తమఙ్గ
నివర్తతే తత్పునరీక్షయైవ న గృహ్యతే నాపి విసృజ్య ఆత్మా||33||

యథా హి భానోరుదయో నృచక్షుషాం తమో నిహన్యాన్న తు సద్విధత్తే
ఏవం సమీక్షా నిపుణా సతీ మే హన్యాత్తమిస్రం పురుషస్య బుద్ధేః||34||

ఏష స్వయంజ్యోతిరజోఽప్రమేయో మహానుభూతిః సకలానుభూతిః
ఏకోఽద్వితీయో వచసాం విరామే యేనేషితా వాగసవశ్చరన్తి||35||

ఏతావానాత్మసమ్మోహో యద్వికల్పస్తు కేవలే
ఆత్మన్నృతే స్వమాత్మానమవలమ్బో న యస్య హి ||36 ||

యన్నామాకృతిభిర్గ్రాహ్యం పఞ్చవర్ణమబాధితమ్
వ్యర్థేనాప్యర్థవాదోఽయం ద్వయం పణ్డితమానినామ్ ||37 ||

యోగినోఽపక్వయోగస్య యుఞ్జతః కాయ ఉత్థితైః
ఉపసర్గైర్విహన్యేత తత్రాయం విహితో విధిః ||38 ||

యోగధారణయా కాంశ్చిదాసనైర్ధారణాన్వితైః
తపోమన్త్రౌషధైః కాంశ్చిదుపసర్గాన్వినిర్దహేత్ ||39 ||

కాంశ్చిన్మమానుధ్యానేన నామసఙ్కీర్తనాదిభిః
యోగేశ్వరానువృత్త్యా వా హన్యాదశుభదాన్శనైః ||40 ||

కేచిద్దేహమిమం ధీరాః సుకల్పం వయసి స్థిరమ్
విధాయ వివిధోపాయైరథ యుఞ్జన్తి సిద్ధయే ||41 ||

న హి తత్కుశలాదృత్యం తదాయాసో హ్యపార్థకః
అన్తవత్త్వాచ్ఛరీరస్య ఫలస్యేవ వనస్పతేః ||42 ||

యోగం నిషేవతో నిత్యం కాయశ్చేత్కల్పతామియాత్
తచ్ఛ్రద్దధ్యాన్న మతిమాన్యోగముత్సృజ్య మత్పరః ||43 ||

యోగచర్యామిమాం యోగీ విచరన్మదపాశ్రయః
నాన్తరాయైర్విహన్యేత నిఃస్పృహః స్వసుఖానుభూః ||44 ||

అధ్యాయము – 29

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
సుదుస్తరామిమాం మన్యే యోగచర్యామనాత్మనః
యథాఞ్జసా పుమాన్సిద్ధ్యేత్తన్మే బ్రూహ్యఞ్జసాచ్యుత ||1 ||

ప్రాయశః పుణ్డరీకాక్ష యుఞ్జ్యన్తో యోగినో మనః
విషీదన్త్యసమాధానాన్మనోనిగ్రహకర్శితాః ||2 ||

అథాత ఆనన్దదుఘం పదామ్బుజం హంసాః శ్రయేరన్నరవిన్దలోచన
సుఖం ను విశ్వేశ్వర యోగకర్మభిస్త్వన్మాయయామీ విహతా న మానినః ||3 ||

కిం చిత్రమచ్యుత తవైతదశేషబన్ధో దాసేష్వనన్యశరణేషు యదాత్మసాత్త్వమ్
యోఽరోచయత్సహ మృగైః స్వయమీశ్వరాణాం శ్రీమత్కిరీటతటపీడితపాదపీఠః ||4 ||

తం త్వాఖిలాత్మదయితేశ్వరమాశ్రితానాం
సర్వార్థదం స్వకృతవిద్విసృజేత కో ను
కో వా భజేత్కిమపి విస్మృతయేఽను భూత్యై
కిం వా భవేన్న తవ పాదరజోజుషాం నః ||5 ||

నైవోపయన్త్యపచితిం కవయస్తవేశ
బ్రహ్మాయుషాపి కృతమృద్ధముదః స్మరన్తః
యోఽన్తర్బహిస్తనుభృతామశుభం విధున్వన్
ఆచార్యచైత్త్యవపుషా స్వగతిం వ్యనక్తి ॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ
ఇత్యుద్ధవేనాత్యనురక్తచేతసా పృష్టో జగత్క్రీడనకః స్వశక్తిభిః
గృహీతమూర్తిత్రయ ఈశ్వరేశ్వరో జగాద సప్రేమమనోహరస్మితః ॥7॥

శ్రీభగవానువాచ
హన్త తే కథయిష్యామి మమ ధర్మాన్సుమఙ్గలాన్
యాన్శ్రద్ధయాచరన్మర్త్యో మృత్యుం జయతి దుర్జయమ్ ॥8॥

కుర్యాత్సర్వాణి కర్మాణి మదర్థం శనకైః స్మరన్
మయ్యర్పితమనశ్చిత్తో మద్ధర్మాత్మమనోరతిః ॥9॥

దేశాన్పుణ్యానాశ్రయేత మద్భక్తైః సాధుభిః శ్రితాన్
దేవాసురమనుష్యేషు మద్భక్తాచరితాని చ ॥10॥

పృథక్సత్రేణ వా మహ్యం పర్వయాత్రామహోత్సవాన్
కారయేద్గీతనృత్యాద్యైర్మహారాజవిభూతిభిః ॥11॥

మామేవ సర్వభూతేషు బహిరన్తరపావృతమ్
ఈక్షేతాత్మని చాత్మానం యథా ఖమమలాశయః ॥12॥

ఇతి సర్వాణి భూతాని మద్భావేన మహాద్యుతే
సభాజయన్మన్యమానో జ్ఞానం కేవలమాశ్రితః ॥13॥

బ్రాహ్మణే పుక్కసే స్తేనే బ్రహ్మణ్యేఽర్కే స్ఫులిఙ్గకే
అక్రూరే క్రూరకే చైవ సమదృక్పణ్డితో మతః ॥14॥

నరేష్వభీక్ష్ణం మద్భావం పుంసో భావయతోఽచిరాత్
స్పర్ధాసూయాతిరస్కారాః సాహఙ్కారా వియన్తి హి ॥15॥

విసృజ్య స్మయమానాన్స్వాన్దృశం వ్రీడాం చ దైహికీమ్
ప్రణమేద్దణ్డవద్భూమావాశ్వచాణ్డాలగోఖరమ్ ॥16॥

యావత్సర్వేషు భూతేషు మద్భావో నోపజాయతే
తావదేవముపాసీత వాఙ్మనఃకాయవృత్తిభిః ॥17॥

సర్వం బ్రహ్మాత్మకం తస్య విద్యయాత్మమనీషయా
పరిపశ్యన్నుపరమేత్సర్వతో ముక్తసంశయః ॥18॥

అయం హి సర్వకల్పానాం సధ్రీచీనో మతో మమ
మద్భావః సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయవృత్తిభిః ॥19॥

న హ్యఙ్గోపక్రమే ధ్వంసో మద్ధర్మస్యోద్ధవాణ్వపి

మయా వ్యవసితః సమ్యజ్నిర్గుణత్వాదనాశిషః||20||

యో యో మయి పరే ధర్మః కల్ప్యతే నిష్ఫలాయ చేత్
తదాయాసో నిరర్థః స్యాద్భయాదేరివ సత్తమ||21||

ఏషా బుద్ధిమతాం బుద్ధిర్మనీషా చ మనీషిణామ్
యత్సత్యమనృతేనేహ మర్త్యేనాప్నోతి మామృతమ్||22||

ఏష తేऽభిహితః కృత్స్నో బ్రహ్మవాదస్య సఙ్గ్రహః
సమాసవ్యాసవిధినా దేవానామపి దుర్గమః||23||

అభీక్ష్ణశస్తే గదితం జ్ఞానం విస్పష్టయుక్తిమత్
ఏతద్విజ్ఞాయ ముచ్యేత పురుషో నష్టసంశయః||24||

సువివిక్తం తవ ప్రశ్నం మయైతదపి ధారయేత్
సనాతనం బ్రహ్మగుహ్యం పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి||25||

య ఏతన్మమ భక్తేషు సమ్ప్రదద్యాత్సుపుష్కలమ్
తస్యాహం బ్రహ్మదాయస్య దదామ్యాత్మానమాత్మనా||26||

య ఏతత్సమధీయీత పవిత్రం పరమం శుచి
స పూయేతాహరహర్మాం జ్ఞానదీపేన దర్శయన్||27||

య ఏతచ్ఛ్రద్ధయా నిత్యమవ్యగ్రః శృణుయాన్నరః
మయి భక్తిం పరాం కుర్వన్కర్మభిర్న స బధ్యతే||28||

అప్యుద్ధవ త్వయా బ్రహ్మ సఖే సమవధారితమ్
అపి తే విగతో మోహః శోకశ్చాసౌ మనోభవః||29||

నైతత్త్వయా దామ్భికాయ నాస్తికాయ శఠాయ చ
అశుశ్రూషోరభక్తాయ దుర్వినీతాయ దీయతామ్||30||

ఏతైర్దోషైర్విహీనాయ బ్రహ్మణ్యాయ ప్రియాయ చ
సాధవే శుచయే బ్రూయాద్భక్తిః స్యాచ్ఛూద్రయోషితామ్||31||

నైతద్విజ్ఞాయ జిజ్ఞాసోర్జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే
పీత్వా పీయూషమమృతం పాతవ్యం నావశిష్యతే||32||

జ్ఞానే కర్మణి యోగే చ వార్తాయాం దణ్డధారణే
యావానర్థో నృణాం తాత తావాంస్తేऽహం చతుర్విధః||33||

మర్త్యో యదా త్యక్తసమస్తకర్మా నివేదితాత్మా విచికీర్షితో మే
తదామృతత్వం ప్రతిపద్యమానో మయాత్మభూయాయ చ కల్పతే వై||34||

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఏవమాదర్శితయోగమార్గస్తదోత్తమఃశ్లోకవచో నిశమ్య
బద్ధాఞ్జలిః ప్రీత్యుపరుద్ధకణ్ఠో న కిఞ్చిదూచేऽశ్రుపరిప్లుతాక్షః||35||

విష్టభ్య చిత్తం ప్రణయావఘూర్ణం ధైర్యేణ రాజన్బహుమన్యమానః
కృతాఞ్జలిః ప్రాహ యదుప్రవీరం శీర్ష్ణా స్పృశంస్తచ్చరణారవిన్దమ్ ||36||

శ్రీద్ధవ ఉవాచ
విద్రావితో మోహమహాన్ధకారో య ఆశ్రితో మే తవ సన్నిధానాత్
విభావసోః కిం ను సమీపగస్య శీతం తమో భీః ప్రభవన్త్యజాద్య ||37||

ప్రత్యర్పితో మే భవతానుకమ్పినా భృత్యాయ విజ్ఞానమయః ప్రదీపః
హిత్వా కృతజ్ఞస్తవ పాదమూలం కోऽన్యం సమీయాచ్ఛరణం త్వదీయమ్ ||38||

వృక్ణశ్చ మే సుదృఢః స్నేహపాశో దాశార్హవృష్ణ్యన్ధకసాత్వతేషు
ప్రసారితః సృష్టివివృద్ధయే త్వయా స్వమాయయా హ్యాత్మసుబోధహేతినా ||39||

నమోऽస్తు తే మహాయోగిన్ప్రపన్నమనుశాధి మామ్
యథా త్వచ్చరణామ్భోజే రతిః స్యాదనపాయినీ ||40||

శ్రీభగవానువాచ
గచ్ఛోద్ధవ మయాదిష్టో బదర్యాఖ్యం మమాశ్రమమ్
తత్ర మత్పాదతీర్థోదే స్నానోపస్పర్శనైః శుచిః ||41||

ఈక్షయాలకనన్దాయా విధూతాశేషకల్మషః
వసానో వల్కలాన్యఙ్గ వన్యభుక్సుఖనిఃస్పృహః ||42||

తితిక్షుర్ద్వన్ద్వమాత్రాణాం సుశీలః సంయతేన్ద్రియః
శాన్తః సమాహితధియా జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః ||43||

మత్తోऽనుశిక్షితం యత్తే వివిక్తమనుభావయన్
మయ్యావేశితవాక్చిత్తో మద్ధర్మనిరతో భవ
అతివ్రజ్య గతీస్తిస్రో మామేష్యసి తతః పరమ్ ||44||

శ్రీశుక ఉవాచ
స ఏవముక్తో హరిమేధసోద్ధవః ప్రదక్షిణం తం పరిసృత్య పాదయోః
శిరో నిధాయాశ్రుకలాభిరార్ద్రధీర్న్యషిఞ్చదద్వన్ద్వపరోऽప్యపక్రమే ||45||

సుదుస్త్యజస్నేహవియోగకాతరో న శక్నువంస్తం పరిహాతుమాతురః
కృచ్ఛ్రం యయౌ మూర్ధని భర్తృపాదుకే బిభ్రన్నమస్కృత్య యయౌ పునః పునః ||46||

తతస్తమన్తర్హృది సన్నివేశ్య గతో మహాభాగవతో విశాలామ్
యథోపదిష్టాం జగదేకబన్ధునా తపః సమాస్థాయ హరేరగాద్గతిమ్ ||47||

య ఏతదానన్దసముద్రసమ్భృతం జ్ఞానామృతం భాగవతాయ భాషితమ్
కృష్ణేన యోగేశ్వరసేవితాఙ్ఘ్రిణా సచ్ఛ్రద్ధయాసేవ్య జగద్విముచ్యతే ||48||

భవభయమపహన్తుం జ్ఞానవిజ్ఞానసారం
నిగమకృదుపజహ్రే భృఙ్గవద్వేదసారమ్
అమృతముదధితశ్చాపాయయద్భృత్యవర్గాన్

పురుషమృషభమాద్యం కృష్ణసంజ్ఞం నతోఽస్మి॥49॥

అధ్యాయము – 30

శ్రీరాజోవాచ
తతో మహాభాగవత ఉద్ధవే నిర్గతే వనమ్
ద్వారవత్యాం కిమకరోద్భగవాన్భూతభావనః॥1॥

బ్రహ్మశాపోపసంసృష్టే స్వకులే యాదవర్షభః
ప్రేయసీం సర్వనేత్రాణాం తనుం స కథమత్యజత్॥2॥

ప్రత్యాక్రష్టుం నయనమబలా యత్ర లగ్నం న శేకుః
కర్ణావిష్టం న సరతి తతో యత్సతామాత్మలగ్నమ్
యచ్ఛ్రీర్వాచాం జనయతి రతిం కిం ను మానం కవీనాం
దృష్ట్వా జిష్ణోర్యుధి రథగతం యచ్చ తత్సామ్యమీయుః॥3॥

శ్రీ ఋషిరువాచ
దివి భువ్యన్తరిక్షే చ మహోత్పాతాన్సముత్థితాన్
దృష్ట్వాసీనాన్సుధర్మాయాం కృష్ణః ప్రాహ యదూనిదమ్॥4॥

శ్రీభగవానువాచ
ఏతే ఘోరా మహోత్పాతా ద్వార్వత్యాం యమకేతవః
ముహూర్తమపి న స్థేయమత్ర నో యదుపుఙ్గవాః॥5॥

స్త్రియో బాలాశ్చ వృద్ధాశ్చ శఙ్ఖోద్ధారం వ్రజన్త్వితః
వయం ప్రభాసం యాస్యామో యత్ర ప్రత్యక్సరస్వతీ॥6॥

తత్రాభిషిచ్య శుచయ ఉపోష్య సుసమాహితాః
దేవతాః పూజయిష్యామః స్నపనాలేపనార్హణైః॥7॥

బ్రాహ్మణాంస్తు మహాభాగాన్కృతస్వస్త్యయనా వయమ్
గోభూహిరణ్యవాసోభిర్గజాశ్వరథవేశ్మభిః॥8॥

విధిరేష హ్యరిష్టఘ్నో మఙ్గలాయనముత్తమమ్
దేవద్విజగవాం పూజా భూతేషు పరమో భవః॥9॥

ఇతి సర్వే సమాకర్ణ్య యదువృద్ధా మధుద్విషః
తథేతి నౌభిరుత్తీర్య ప్రభాసం ప్రయయూ రథైః॥10॥

తస్మిన్భగవతాదిష్టం యదుదేవేన యాదవాః
చక్రుః పరమయా భక్త్యా సర్వశ్రేయోపబృంహితమ్॥11॥

తతస్తస్మిన్మహాపానం పపుర్మైరేయకం మధు
దిష్టవిభ్రంశితధియో యద్ద్రవైర్భ్రశ్యతే మతిః॥12॥

మహాపానాభిమత్తానాం వీరాణాం దృప్తచేతసామ్

కృష్ణమాయావిమూఢానాం సఙ్ఘర్షః సుమహానభూత్॥13॥

యుయుధుః క్రోధసంరబ్ధా వేలాయామాతతాయినః
ధనుర్భిరసిభిర్భల్లైర్గదాభిస్తోమరర్ష్టిభిః॥14॥

పతత్పతాకై రథకుఞ్జరాదిభిః ఖరోష్ట్రగోభిర్మహిషైర్నరైరపి
మిథః సమేత్యాశ్వతరైః సుదుర్మదా న్యహన్శరైర్దద్భిరివ ద్విపా వనే॥15॥

ప్రద్యుమ్నసామ్బౌ యుధి రూఢమత్సరావ్
అక్రూరభోజావనిరుద్ధసాత్యకీ
సుభద్రసఙ్గ్రామజితౌ సుదారుణౌ
గదౌ సుమిత్రాసురథౌ సమీయతుః॥16॥

అన్యే చ యే వై నిశఠోల్ముకాదయః సహస్రజిచ్ఛతజిద్భానుముఖ్యాః
అన్యోన్యమాసాద్య మదాన్ధకారితా జఘ్నుర్ముకున్దేన విమోహితా భృశమ్॥17॥

దాశార్హవృష్ణ్యన్ధకభోజసాత్వతా
మధ్వర్బుదా మాథురశూరసేనాః
విసర్జనాః కుకురాః కున్తయశ్చ
మిథస్తు జఘ్నుః సువిసృజ్య సౌహృదమ్॥18॥

పుత్రా అయుధ్యన్పితృభిర్భ్రాతృభిశ్చ
స్వస్రీయదౌహిత్రపితృవ్యమాతులైః
మిత్రాణి మిత్రైః సుహృదః సుహృద్భిర్
జ్ఞాతీంస్త్వహన్జ్ఞాతయ ఏవ మూఢాః॥19॥

శరేషు హీయమాషు భజ్యమానేసు ధన్వసు
శస్త్రేషు క్షీయమానేషు ముష్టిభిర్జహ్రురేరకాః॥20॥

తా వజ్రకల్పా హ్యభవన్పరిఘా ముష్టినా భృతాః
జఘ్నుర్ద్విషస్తైః కృష్ణేన వార్యమాణాస్తు తం చ తే॥21॥

ప్రత్యనీకం మన్యమానా బలభద్రం చ మోహితాః
హన్తుం కృతధియో రాజన్నాపన్నా ఆతతాయినః॥22॥

అథ తావపి సఙ్క్రుద్ధావుద్యమ్య కురునన్దన
ఏరకాముష్టిపరిఘౌ చరన్తౌ జఘ్నతుర్యుధి॥23॥

బ్రహ్మశాపోపసృష్టానాం కృష్ణమాయావృతాత్మనామ్
స్పర్ధాక్రోధః క్షయం నిన్యే వైణవోऽగ్నిర్యథా వనమ్॥24॥

ఏవం నష్టేషు సర్వేషు కులేషు స్వేషు కేశవః
అవతారితో భువో భార ఇతి మేనేऽవశేషితః॥25॥

రామః సముద్రవేలాయాం యోగమాస్థాయ పౌరుషమ్
తత్యాజ లోకం మానుష్యం సంయోజ్యాత్మానమాత్మని॥26॥

రామనిర్యాణమాలోక్య భగవాన్దేవకీసుతః
నిషసాద ధరోపస్థే తుష్ణీమాసాద్య పిప్పలమ్ ||27||

బిభ్రచ్చతుర్భుజం రూపం భ్రాయిష్ణు ప్రభయా స్వయా
దిశో వితిమిరాః కుర్వన్విధూమ ఇవ పావకః ||28||

శ్రీవత్సాఙ్కం ఘనశ్యామం తప్తహాటకవర్చసమ్
కౌశేయామ్బరయుగ్మేన పరివీతం సుమఙ్గలమ్ ||29||

సున్దరస్మితవక్త్రాబ్జం నీలకున్తలమణ్డితమ్
పుణ్డరీకాభిరామాక్షం స్ఫురన్మకరకుణ్డలమ్ ||30||

కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్ర కిరీటకటకాఙ్గదైః
హారనూపురముద్రాభిః కౌస్తుభేన విరాజితమ్ ||31||

వనమాలాపరీతాఙ్గం మూర్తిమద్భిర్నిజాయుధైః
కృత్వోరౌ దక్షిణే పాదమాసీనం పఙ్కజారుణమ్ ||32||

ముషలావశేషాయఃఖణ్డ కృతేషుర్లుబ్ధకో జరా
మృగాస్యాకారం తచ్చరణం వివ్యాధ మృగశఙ్కయా ||33||

చతుర్భుజం తం పురుషం దృష్ట్వా స కృతకిల్బిషః
భీతః పపాత శిరసా పాదయోరసురద్విషః ||34||

అజానతా కృతమిదం పాపేన మధుసూదన
క్షన్తుమర్హసి పాపస్య ఉత్తమఃశ్లోక మేఽనఘ ||35||

యస్యానుస్మరణం నృణామజ్ఞానధ్వాన్తనాశనమ్
వదన్తి తస్య తే విష్ణో మయాసాధు కృతం ప్రభో ||36||

తన్మాశు జహి వైకుణ్ఠ పాప్మానం మృగలుబ్ధకమ్
యథా పునరహం త్వేవం న కుర్యాం సదతీక్రమమ్ ||37||

యస్యాత్మయోగరచితం న విదుర్విరిఞ్చో
రుద్రాదయోఽస్య తనయాః పతయో గిరాం యే
త్వన్మాయయా పిహితదృష్టయ ఏతదఞ్జః
కిం తస్య తే వయమసద్గతయో గృణీమః ||38||

శ్రీభగవానువాచ
మా భైర్జరే త్వముత్తిష్ఠ కామ ఏష కృతో హి మే
యాహి త్వం మదనుజ్ఞాతః స్వర్గం సుకృతినాం పదమ్ ||39||

ఇత్యాదిష్టో భగవతా కృష్ణేనేచ్ఛాశరీరిణా
త్రిః పరిక్రమ్య తం నత్వా విమానేన దివం యయౌ ||40||

దారుకః కృష్ణపదవీమన్విచ్ఛన్నధిగమ్య తామ్
వాయుం తులసికామోదమాఘ్రాయాభిముఖం యయౌ ||41||

తం తత్ర తిగ్మద్యుభిరాయుధైర్వృతం
హ్యశ్వత్థమూలే కృతకేతనం పతిమ్
స్నేహప్లుతాత్మా నిపపాత పాదయో
రథాదవప్లుత్య సబాష్పలోచనః||42||

అపశ్యతస్త్వచ్చరణామ్బుజం ప్రభో దృష్టిః ప్రణష్టా తమసి ప్రవిష్టా
దిశో న జానే న లభే చ శాన్తిం యథా నిశాయాముడుపే ప్రణష్టే||43||

ఇతి బ్రువతి సూతే వై రథో గరుడలాఞ్ఛనః
ఖముత్పపాత రాజేన్ద్ర సాశ్వధ్వజ ఉదీక్షతః||44||

తమన్వగచ్ఛన్దివ్యాని విష్ణుప్రహరణాని చ
తేనాతివిస్మితాత్మానం సూతమాహ జనార్దనః||45||

గచ్ఛ ద్వారవతీం సూత జ్ఞాతీనాం నిధనం మిథః
సఙ్కర్షణస్య నిర్యాణం బన్ధుభ్యో బ్రూహి మద్దశామ్||46||

ద్వారకాయాం చ న స్థేయం భవద్భిశ్చ స్వబన్ధుభిః
మయా త్యక్తాం యదుపురీం సముద్రః ప్లావయిష్యతి||47||

స్వం స్వం పరిగ్రహం సర్వే ఆదాయ పితరౌ చ నః
అర్జునేనావితాః సర్వ ఇన్ద్రప్రస్థం గమిష్యథ||48||

త్వం తు మద్ధర్మమాస్థాయ జ్ఞాననిష్ఠ ఉపేక్షకః
మన్మాయారచితామేతాం విజ్ఞయోపశమం వ్రజ||49||

ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య నమస్కృత్య పునః పునః
తత్పాదౌ శీర్ష్ణ్యుపాధాయ దుర్మనాః ప్రయయౌ పురీమ్||50||

అధ్యాయము – 31

శ్రీశుక ఉవాచ
అథ తత్రాగమద్బ్రహ్మా భవాన్యా చ సమం భవః
మహేన్ద్రప్రముఖా దేవా మునయః సప్రజేశ్వరాః||1||

పితరః సిద్ధగన్ధర్వా విద్యాధరమహోరగాః
చారణా యక్షరక్షాంసి కిన్నరాప్సరసో ద్విజాః||2||

ద్రష్టుకామా భగవతో నిర్యాణం పరమోత్సుకాః
గాయన్తశ్చ గృణన్తశ్చ శౌరేః కర్మాణి జన్మ చ||3||

వవృషుః పుష్పవర్షాణి విమానావలిభిర్నభః
కుర్వన్తః సఙ్కులం రాజన్భక్త్యా పరమయా యుతాః||4||

భగవాన్పితామహం వీక్ష్య విభూతీరాత్మనో విభుః
సంయోజ్యాత్మని చాత్మానం పద్మనేత్రే న్యమీలయత్||5||

లోకాభిరామాం స్వతనుం ధారణాధ్యానమఙ్గలమ్
యోగధారణయాగ్నేయ్యా దగ్ధ్వా ధామావిశత్స్వకమ్ ॥6॥

దివి దున్దుభయో నేదుః పేతుః సుమనసశ్చ ఖాత్
సత్యం ధర్మో ధృతిర్భూమేః కీర్తిః శ్రీశ్చాను తం యయుః ॥7॥

దేవాదయో బ్రహ్మముఖ్యా న విశన్తం స్వధామని
అవిజ్ఞాతగతిం కృష్ణం దదృశుశ్చాతివిస్మితాః ॥8॥

సౌదామన్యా యథాకాశే యాన్త్యా హిత్వాభ్రమణ్డలమ్
గతిర్న లక్ష్యతే మర్త్యైస్తథా కృష్ణస్య దైవతైః ॥9॥

బ్రహ్మరుద్రాదయస్తే తు దృష్ట్వా యోగగతిం హరేః
విస్మితాస్తాం ప్రశంసన్తః స్వం స్వం లోకం యయుస్తదా ॥10॥

రాజన్పరస్య తనుభృజ్జననాప్యయేహా
మాయావిడమ్బనమవేహి యథా నటస్య
సృష్ట్వాత్మనేదమనువిశ్య విహృత్య చాన్తే
సంహృత్య చాత్మమహినోపరతః స ఆస్తే ॥11॥

మర్త్యేన యో గురుసుతం యమలోకనీతం
త్వాం చానయచ్ఛరణదః పరమాస్త్రదగ్ధమ్
జిగ్యేఽన్తకాన్తకమపీశమసావనీశః
కిం స్వావనే స్వరనయన్మృగయుం సదేహమ్ ॥12॥

తథాప్యశేషస్థితిసమ్భవాప్యయేష్వ
అనన్యహేతుర్యదశేషశక్తిధృక్
నైచ్ఛత్ప్రణేతుం వపురత్ర శేషితం
మర్త్యేన కిం స్వస్థగతిం ప్రదర్శయన్ ॥13॥

య ఏతాం ప్రాతరుత్థాయ కృష్ణస్య పదవీం పరామ్
ప్రయతః కీర్తయేద్భక్త్యా తామేవాప్నోత్యనుత్తమామ్ ॥14॥

దారుకో ద్వారకామేత్య వసుదేవోగ్రసేనయోః
పతిత్వా చరణావస్రైర్న్యషిఞ్చత్కృష్ణవిచ్యుతః ॥15॥

కథయామాస నిధనం వృష్ణీనాం కృత్స్నశో నృప
తచ్ఛ్రుత్వోద్విగ్నహృదయా జనాః శోకవిర్మూర్ఛితాః ॥16॥

తత్ర స్మ త్వరితా జగ్ముః కృష్ణవిశ్లేషవిహ్వలాః
వ్యసవః శేరతే యత్ర జ్ఞాతయో ఘ్నన్త ఆననమ్ ॥17॥

దేవకీ రోహిణీ చైవ వసుదేవస్తథా సుతౌ
కృష్ణరామావపశ్యన్తః శోకార్తా విజహుః స్మృతిమ్ ॥18॥

ప్రాణాంశ్చ విజహుస్తత్ర భగవద్విరహాతురాః

ఉపగుహ్యా పతీంస్తాత చితామారురుహుః స్త్రియః॥19॥

రామపత్న్యశ్చ తద్దేహముపగుహ్యాగ్నిమావిశన్
వసుదేవపత్న్యస్తద్గాత్రం ప్రద్యుమ్నాదీన్హరేః స్నుషాః
కృష్ణపత్న్యోఽవిశన్నగ్నిం రుక్మిణ్యాద్యాస్తదాత్మికాః॥20॥

అర్జునః ప్రేయసః సఖ్యుః కృష్ణస్య విరహాతురః
ఆత్మానం సాన్త్వయామాస కృష్ణగీతైః సదుక్తిభిః॥21॥

బన్ధూనాం నష్టగోత్రాణామర్జునః సామ్పరాయికమ్
హతానాం కారయామాస యథావదనుపూర్వశః॥22॥

ద్వారకాం హరిణా త్యక్తాం సముద్రోఽప్లావయత్క్షణాత్
వర్జయిత్వా మహారాజ శ్రీమద్భగవదాలయమ్॥23॥

నిత్యం సన్నిహితస్తత్ర భగవాన్మధుసూదనః
స్మృత్యాశేషాశుభహరం సర్వమఙ్గలమఙ్గలమ్॥24॥

స్త్రీబాలవృద్ధానాదాయ హతశేషాన్ధనఞ్జయః
ఇన్ద్రప్రస్థం సమావేశ్య వజ్రం తత్రాభ్యషేచయత్॥25॥

శ్రుత్వా సుహృద్వధం రాజన్నర్జునాత్తే పితామహాః
త్వాం తు వంశధరం కృత్వా జగ్ముః సర్వే మహాపథమ్॥26॥

య ఏతద్దేవదేవస్య విష్ణోః కర్మాణి జన్మ చ
కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయా మర్త్యః సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥27॥

ఇత్థం హరేర్భగవతో రుచిరావతార
వీర్యాణి బాలచరితాని చ శన్తమాని
అన్యత్ర చేహ చ శ్రుతాని గృణన్మనుష్యో
భక్తిం పరాం పరమహంసగతౌ లభేత.28॥

॥ఏకాదశ స్కంధము సంపూర్ణం॥

ద్వాదశ స్కంధము

అధ్యాయము - 1

శ్రీశుక ఉవాచ
యోఽన్త్యః పురఞ్జయో నామ భవిష్యో బారహద్రథః
తస్యామాత్యస్తు శునకో హత్వా స్వామినమాత్మజమ్॥1॥

ప్రద్యోతసంజ్ఞం రాజానం కర్తా యత్పాలకః సుతః
విశాఖయూపస్తత్పుత్రో భవితా రాజకస్తతః॥2॥

నన్దివర్ధనస్తత్పుత్రః పఞ్చ ప్రద్యోతనా ఇమే
అష్టత్రింశోత్తరశతం భోక్ష్యన్తి పృథివీం నృపాః॥3॥

శిశునాగస్తతో భావ్యః కాకవర్ణస్తు తత్సుతః
క్షేమధర్మా తస్య సుతః క్షేత్రజ్ఞః క్షేమధర్మజః॥4॥

విధిసారః సుతస్తస్యా జాతశత్రుర్భవిష్యతి
దర్భకస్తత్సుతో భావీ దర్భకస్యాజయః స్మృతః॥5॥

నన్దివర్ధన ఆజేయో మహానన్దిః సుతస్తతః
శిశునాగా దశైవైతే సష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్॥6॥

సమా భోక్ష్యన్తి పృథివీం కురుశ్రేష్ఠ కలౌ నృపాః
మహానన్దిసుతో రాజన్శూద్రాగర్భోద్భవో బలీ॥7॥

మహాపద్మపతిః కశ్చిన్నన్దః క్షత్రవినాశకృత్
తతో నృపా భవిష్యన్తి శూద్రప్రాయాస్త్వధార్మికాః॥8॥

స ఏకచ్ఛత్రాం పృథివీమనుల్లఙ్ఘితశాసనః
శాసిష్యతి మహాపద్మో ద్వితీయ ఇవ భార్గవః॥9॥

తస్య చాష్టౌ భవిష్యన్తి సుమాల్యప్రముఖాః సుతాః
య ఇమాం భోక్ష్యన్తి మహీం రాజానశ్చ శతం సమాః॥10॥

నవ నన్దాన్ద్విజః కశ్చిత్ప్రపన్నానుద్ధరిష్యతి
తేషాం అభావే జగతీం మౌర్యా భోక్ష్యన్తి వై కలౌ॥11॥

స ఏవ చన్ద్రగుప్తం వై ద్విజో రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి
తత్సుతో వారిసారస్తు తతశ్చాశోకవర్ధనః॥12॥

సుయశా భవితా తస్య సఙ్గతః సుయశఃసుతః
శాలిశూకస్తతస్తస్య సోమశర్మా భవిష్యతి
శతధన్వా తతస్తస్య భవితా తద్బృహద్రథః॥13॥

మౌర్యా హ్యేతే దశ నృపాః సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరమ్
సమా భోక్ష్యన్తి పృథివీం కలౌ కురుకులోద్వహ ॥14॥

అగ్నిమిత్రస్తతస్తస్మాత్సుజ్యేష్ఠో భవితా తతః
వసుమిత్రో భద్రకశ్చ పులిన్దో భవితా సుతః ॥15॥

తతో ఘోషః సుతస్తస్మాద్వజ్రమిత్రో భవిష్యతి
తతో భాగవతస్తస్మాద్దేవభూతిః కురూద్వహ ॥16॥

శుఙ్గా దశైతే భోక్ష్యన్తి భూమిం వర్షశతాధికమ్
తతః కాణ్వానియం భూమిర్యాస్యత్యల్పగుణాన్నృప ॥17॥

శుఙ్గం హత్వా దేవభూతిం కాణ్వోఽమాత్యస్తు కామినమ్
స్వయం కరిష్యతే రాజ్యం వసుదేవో మహామతిః ॥18॥

తస్య పుత్రస్తు భూమిత్రస్తస్య నారాయణః సుతః
కాణ్వాయనా ఇమే భూమిం చత్వారింశచ్చ పఞ్చ చ
శతాని త్రీణి భోక్ష్యన్తి వర్షాణాం చ కలౌ యుగే ॥19॥

హత్వా కాణ్వం సుశర్మాణం తద్భృత్యో వృషలో బలీ
గాం భోక్ష్యత్యన్ధ్రజాతీయః కఞ్చిత్కాలమసత్తమః ॥20॥

కృష్ణనామాథ తద్భ్రాతా భవితా పృథివీపతిః
శ్రీశాన్తకర్ణస్తత్పుత్రః పౌర్ణమాసస్తు తత్సుతః ॥21॥

లమ్బోదరస్తు తత్పుత్రస్తస్మాచ్చిబిలకో నృపః
మేఘస్వాతిశ్చిబిలకాదటమానస్తు తస్య చ ॥22॥

అనిష్టకర్మా హాలేయస్తలకస్తస్య చాత్మజః
పురీషభీరుస్తత్పుత్రస్తతో రాజా సునన్దనః ॥23॥

చకోరో బహవో యత్ర శివస్వాతిరరిన్దమః
తస్యాపి గోమతీ పుత్రః పురీమాన్భవితా తతః ॥24॥

మేదశిరాః శివస్కన్దో యజ్ఞశ్రీస్తత్సుతస్తతః
విజయస్తత్సుతో భావ్యశ్చన్ద్రవిజ్ఞః సలోమధిః ॥25॥

ఏతే త్రింశన్నృపతయశ్చత్వార్యబ్దశతాని చ
షట్పఞ్చాశచ్చ పృథివీం భోక్ష్యన్తి కురునన్దన ॥26॥

సప్తాభీరా ఆవభృత్యా దశ గర్దభినో నృపాః
కఙ్కాః షోడశ భూపాలా భవిష్యన్త్యతిలోలుపాః ॥27॥

తతోఽష్టౌ యవనా భావ్యాశ్చతుర్దశ తురుష్కకాః
భూయో దశ గురుణ్డాశ్చ మౌలా ఏకాదశైవ తు ॥28॥

ఏతే భోక్ష్యన్తి పృథివీం దశ వర్షశతాని చ

నవాధికాం చ నవతిం మౌలా ఏకాదశ క్షితిమ్॥29॥

భోక్ష్యన్త్యబ్దశతాన్యఙ్గ త్రీణి తైః సంస్థితే తతః
కిలకిలాయాం నృపతయో భూతనన్దోఽథ వఙ్గిరిః॥30॥

శిశునన్దిశ్చ తద్భ్రాతా యశోనన్దిః ప్రవీరకః
ఇత్యేతే వై వర్షశతం భవిష్యన్త్యధికాని షట్॥31॥

తేషాం త్రయోదశ సుతా భవితారశ్చ బాహ్లికాః
పుష్పమిత్రోఽథ రాజన్యో దుర్మిత్రోఽస్య తథైవ చ॥32॥

ఏకకాలా ఇమే భూపాః సప్తాన్ధ్రాః సప్త కౌశలాః
విదూరపతయో భావ్యా నిషధాస్తత ఏవ హి॥33॥

మాగధానాం తు భవితా విశ్వస్ఫూర్జిః పురఞ్జయః
కరిష్యత్యపరో వర్ణాన్పులిన్దయదుమద్రకాన్॥34॥

ప్రజాశ్చాబ్రహ్మభూయిష్ఠాః స్థాపయిష్యతి దుర్మతిః
వీర్యవాన్క్షత్రముత్సాద్య పద్మవత్యాం స వై పురి
అనుగఙ్గమాప్రయాగం గుప్తాం భోక్ష్యతి మేదినీమ్॥35॥

సౌరాష్ట్రావన్త్యాభీరాశ్చ శూరా అర్బుదమాలవాః
వ్రాత్యా ద్విజా భవిష్యన్తి శూద్రప్రాయా జనాధిపాః॥36॥

సిన్ధోస్తటం చన్ద్రభాగాం కౌన్తీం కాశ్మీరమణ్డలమ్
భోక్ష్యన్తి శూద్రా వ్రాత్యాద్యా మ్లేచ్ఛాశ్చాబ్రహ్మవర్చసః॥37॥

తుల్యకాలా ఇమే రాజన్మ్లేచ్ఛప్రాయాశ్చ భూభృతః
ఏతేఽధర్మానృతపరాః ఫల్గుదాస్తీవ్రమన్యవః॥38॥

స్త్రీబాలగోద్విజఘ్నాశ్చ పరదారధనాదృతాః
ఉదితాస్తమితప్రాయా అల్పసత్త్వాల్పకాయుషః॥39॥

అసంస్కృతాః క్రియాహీనా రజసా తమసావృతాః
ప్రజాస్తే భక్షయిష్యన్తి మ్లేచ్ఛా రాజన్యరూపిణః॥40॥

తన్నాథాస్తే జనపదాస్తచ్ఛీలాచారవాదినః
అన్యోన్యతో రాజభిశ్చ క్షయం యాస్యన్తి పీడితాః॥41॥

అధ్యాయము - 2

శ్రీశుక ఉవాచ
తతశ్చానుదినం ధర్మః సత్యం శౌచం క్షమా దయా
కాలేన బలినా రాజన్నఙ్క్ష్యత్యాయుర్బలం స్మృతిః॥1॥

విత్తమేవ కలౌ నృణాం జన్మాచారగుణోదయః
ధర్మన్యాయవ్యవస్థాయాం కారణం బలమేవ హి॥2॥

దామ్పత్యేఽభిరుచిర్హేతుర్మాయైవ వ్యావహారికే
స్త్రీత్వే పుంస్త్వే చ హి రతిర్విప్రత్వే సూత్రమేవ హి ||3||

లిఙ్గం ఏవాశ్రమఖ్యాతావన్యోన్యాపత్తికారణమ్
అవృత్త్యా న్యాయదౌర్బల్యం పాణ్డిత్యే చాపలం వచః ||4||

అనాఢ్యతైవాసాధుత్వే సాధుత్వే దమ్భ ఏవ తు
స్వీకార ఏవ చోద్వాహే స్నానమేవ ప్రసాధనమ్ ||5||

దూరే వార్యయనం తీర్థం లావణ్యం కేశధారణమ్
ఉదరంభరతా స్వార్థః సత్యత్వే ధార్ష్ట్యమేవ హి
దాక్ష్యం కుటుమ్బభరణం యశోఽర్థే ధర్మసేవనమ్ ||6||

ఏవం ప్రజాభిర్దుష్టాభిరాకీర్ణే క్షితిమణ్డలే
బ్రహ్మవిట్క్షత్రశూద్రాణాం యో బలీ భవితా నృపః ||7||

ప్రజా హి లుబ్ధై రాజన్యైర్నిర్ఘృణైర్దస్యుధర్మభిః
ఆచ్ఛిన్నదారద్రవిణా యాస్యన్తి గిరికాననమ్ ||8||

శాకమూలామిషక్షౌద్ర ఫలపుష్పాష్టిభోజనాః
అనావృష్ట్యా వినఙ్క్ష్యన్తి దుర్భిక్షకరపీడితాః ||9||

శీతవాతాతపప్రావృడ్ హిమైరన్యోన్యతః ప్రజాః
క్షుత్తృడ్భ్యాం వ్యాధిభిశ్చైవ సన్తప్స్యన్తే చ చిన్తయా ||10||

త్రింశద్వింశతి వర్షాణి
పరమాయుః కలౌ నృణామ్ ||11||

క్షీయమాణేషు దేహేషు దేహినాం కలిదోషతః
వర్ణాశ్రమవతాం ధర్మే నష్టే వేదపథే నృణామ్ ||12||

పాషణ్డప్రచురే ధర్మే దస్యుప్రాయేషు రాజసు
చౌర్యానృతవృథాహింసా నానావృత్తిషు వై నృషు ||13||

శూద్రప్రాయేషు వర్ణేషు చ్ఛాగప్రాయాసు ధేనుషు
గృహప్రాయేష్వాశ్రమేషు యౌనప్రాయేషు బన్ధుషు ||14||

అణుప్రాయాస్వోషధీషు శమీప్రాయేషు స్థాస్నుషు
విద్యుత్ప్రాయేషు మేఘేషు శూన్యప్రాయేషు సద్మసు ||15||

ఇత్థం కలౌ గతప్రాయే జనేషు ఖరధర్మిషు
ధర్మత్రాణాయ సత్త్వేన భగవానవతరిష్యతి ||16||

చరాచరగురోర్విష్ణోరీశ్వరస్యాఖిలాత్మనః
ధర్మత్రాణాయ సాధూనాం జన్మ కర్మాపనుత్తయే ||17||

శమ్భలగ్రామముఖ్యస్య బ్రాహ్మణస్య మహాత్మనః

భవనే విష్ణుయశసః కల్కిః ప్రాదుర్భవిష్యతి ॥18॥

అశ్వమాశుగమారుహ్య దేవదత్తం జగత్పతిః
అసినాసాధుదమనమష్టైశ్వర్యగుణాన్వితః ॥19॥

విచరన్నాశునా క్షౌణ్యాం హయేనాప్రతిమద్యుతిః
నృపలిఙ్గచ్ఛదో దస్యూన్కోటిశో నిహనిష్యతి ॥20॥

అథ తేషాం భవిష్యన్తి మనాంసి విశదాని వై
వాసుదేవాఙ్గరాగాతి పుణ్యగన్ధానిలస్పృశామ్
పౌరజానపదానాం వై హతేష్వఖిలదస్యుషు ॥21॥

తేషాం ప్రజావిసర్గశ్చ స్థవిష్ఠః సమ్భవిష్యతి
వాసుదేవే భగవతి సత్త్వమూర్తౌ హృది స్థితే ॥22॥

యదావతీర్ణో భగవాన్కల్కిర్ధర్మపతిర్హరిః
కృతం భవిష్యతి తదా ప్రజాసూతిశ్చ సాత్త్వికీ ॥23॥

యదా చన్ద్రశ్చ సూర్యశ్చ తథా తిష్యబృహస్పతీ
ఏకరాశౌ సమేష్యన్తి భవిష్యతి తదా కృతమ్ ॥24॥

యేఽతీతా వర్తమానా యే భవిష్యన్తి చ పార్థివాః
తే త ఉద్దేశతః ప్రోక్తా వంశీయాః సోమసూర్యయోః ॥25॥

ఆరభ్య భవతో జన్మ యావన్నన్దాభిషేచనమ్
ఏతద్వర్షసహస్రం తు శతం పఞ్చదశోత్తరమ్ ॥26॥

సప్తర్షీణాం తు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే ఉదితౌ దివి
తయోస్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమం నిశి ॥27॥

తేనైవ ఋషయో యుక్తాస్తిష్ఠన్త్యబ్దశతం నృణామ్
తే త్వదీయే ద్విజాః కాల అధునా చాశ్రితా మఘాః ॥28॥

విష్ణోర్భగవతో భానుః కృష్ణాఖ్యోఽసౌ దివం గతః
తదావిశత్కలిర్లోకం పాపే యద్రమతే జనః ॥29॥

యావత్స పాదపద్మాభ్యాం స్పృశనాస్తే రమాపతిః
తావత్కలిర్వై పృథివీం పరాక్రన్తుం న చాశకత్ ॥30॥

యదా దేవర్షయః సప్త మఘాసు విచరన్తి హి
తదా ప్రవృత్తస్తు కలిర్ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః ॥31॥

యదా మఘాభ్యో యాస్యన్తి పూర్వాషాఢాం మహర్షయః
తదా నన్దాత్ప్రభృత్యేష కలిర్వృద్ధిం గమిష్యతి ॥32॥

యస్మిన్కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని
ప్రతిపన్నం కలియుగమితి ప్రాహుః పురావిదః ॥33॥

దివ్యాబ్దానాం సహస్రాన్తే చతుర్థే తు పునః కృతమ్
భవిష్యతి తదా నృణాం మన ఆత్మప్రకాశకమ్ ||34||

ఇత్యేష మానవో వంశో యథా సఙ్ఖ్యాయతే భువి
తథా విట్శూద్రవిప్రాణాం తాస్తా జ్ఞేయా యుగే యుగే ||35||

ఏతేషాం నామలిఙ్గానాం పురుషాణాం మహాత్మనామ్
కథామాత్రావశిష్టానాం కీర్తిరేవ స్థితా భువి ||36||

దేవాపిః శాన్తనోర్భ్రాతా మరుశ్చేక్ష్వాకువంశజః
కలాపగ్రామ ఆసాతే మహాయోగబలాన్వితౌ ||37||

తావిహైత్య కలేరన్తే వాసుదేవానుశిక్షితౌ
వర్ణాశ్రమయుతం ధర్మం పూర్వవత్ప్రథయిష్యతః ||38||

కృతం త్రేతా ద్వాపరం చ కలిశ్చేతి చతుర్యుగమ్
అనేన క్రమయోగేన భువి ప్రాణిషు వర్తతే ||39||

రాజన్నేతే మయా ప్రోక్తా నరదేవాస్తథాపరే
భూమౌ మమత్వం కృత్వాన్తే హిత్వేమాం నిధనం గతాః ||40||

కృమివిడ్భస్మసంజ్ఞాన్తే రాజనామ్నోఽపి యస్య చ
భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః ||41||

కథం సేయమఖణ్డా భూః పూర్వైర్మే పురుషైర్ధృతా
మత్పుత్రస్య చ పౌత్రస్య మత్పూర్వా వంశజస్య వా ||42||

తేజోఽబన్నమయం కాయం గృహీత్వాత్మతయాబుధాః
మహీం మమతయా చోభౌ హిత్వాన్తేఽదర్శనం గతాః ||43||

యే యే భూపతయో రాజన్భుఞ్జతే భువమోజసా
కాలేన తే కృతాః సర్వే కథామాత్రాః కథాసు చ ||44||

అధ్యాయము - 3

శ్రీశుక ఉవాచ
దృష్ట్వాత్మని జయే వ్యగ్రాన్నృపాన్హసతి భూరియమ్
అహో మా విజిగీషన్తి మృత్యోః క్రీడనకా నృపాః ||1||

కామ ఏష నరేన్ద్రాణాం మోఘః స్యాద్విదుషామపి
యేన ఫేనోపమే పిణ్డే యేఽతివిశ్రమ్భితా నృపాః ||2||

పూర్వం నిర్జిత్య షడ్వర్గం జేష్యామో రాజమన్త్రిణః
తతః సచివపౌరాప్త కరీన్ద్రానస్య కణ్టకాన్ ||3||

ఏవం క్రమేణ జేష్యామః పృథ్వీం సాగరమేఖలామ్
ఇత్యాశాబద్ధహృదయా న పశ్యన్త్యన్తికేఽన్తకమ్ ||4||

సముద్రావరణాం జిత్వా మాం విశన్త్యబ్ధిమోజసా
కియదాత్మజయస్యైతన్ముక్తిరాత్మజయే ఫలమ్ ॥5॥

యాం విసృజ్యైవ మనవస్తత్సుతాశ్చ కురూద్వహ
గతా యథాగతం యుద్ధే తాం మాం జేష్యన్త్యబుద్ధయః ॥6॥

మత్కృతే పితృపుత్రాణాం భ్రాతృణాం చాపి విగ్రహః
జాయతే హ్యసతాం రాజ్యే మమతాబద్ధచేతసామ్ ॥7॥

మమైవేయం మహీ కృత్స్నా న తే మూఢేతి వాదినః
స్పర్ధమానా మిథో ఘ్నన్తి మ్రియన్తే మత్కృతే నృపాః ॥8॥

పృథుః పురూరవా గాధిర్నహుషో భరతోఽర్జునః
మాన్ధాతా సగరో రామః ఖట్వాఙ్గో ధున్ధుహా రఘుః ॥9॥

తృణబిన్దుర్యయాతిశ్చ శర్యాతిః శన్తనుర్గయః
భగీరథః కువలయాశ్వః కకుత్స్థో నైషధో నృగః ॥10॥

హిరణ్యకశిపుర్వృత్రో రావణో లోకరావణః
నముచిః శమ్బరో భౌమో హిరణ్యాక్షోఽథ తారకః ॥11॥

అన్యే చ బహవో దైత్యా రాజానో యే మహేశ్వరాః
సర్వే సర్వవిదః శూరాః సర్వే సర్వజితోఽజితాః ॥12॥

మమతాం మయ్యవర్తన్త కృత్వోచ్చైర్మర్త్యధర్మిణః
కథావశేషాః కాలేన హ్యకృతార్థాః కృతా విభో ॥13॥

కథా ఇమాస్తే కథితా మహీయసాం వితాయ లోకేషు యశః పరేయుషామ్
విజ్ఞానవైరాగ్యవివక్షయా విభో వచోవిభూతీర్న తు పారమార్థ్యమ్ ॥14॥

యస్తూత్తమఃశ్లోకగుణానువాదః సఙ్గీయతేఽభీక్ష్ణమమఙ్గలఘ్నః
తమేవ నిత్యం శృణుయాదభీక్ష్ణం కృష్ణేఽమలాం భక్తిమభీప్సమానః ॥15॥

శ్రీరాజోవాచ
కేనోపాయేన భగవన్కలేర్దోషాన్కలౌ జనాః
విధమిష్యన్త్యుపచితాంస్తన్మే బ్రూహి యథా మునే ॥16॥

యుగాని యుగధర్మాంశ్చ మానం ప్రలయకల్పయోః
కాలస్యేశ్వరరూపస్య గతిం విష్ణోర్మహాత్మనః ॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ
కృతే ప్రవర్తతే ధర్మశ్చతుష్పాత్తజ్జనైర్ధృతః
సత్యం దయా తపో దానమితి పాదా విభోర్నృప ॥18॥

సన్తుష్టాః కరుణా మైత్రాః శాన్తా దాన్తాస్తితిక్షవః
ఆత్మారామాః సమదృశః ప్రాయశః శ్రమణా జనాః ॥19॥

త్రేతాయాం ధర్మపాదానాం తుర్యాంశో హీయతే శనైః
అధర్మపాదైరనృత హింషాసన్తోషవిగ్రహైః॥20॥

తదా క్రియాతపోనిష్ఠా నాతిహింస్రా న లమ్పటాః
త్రైవర్గికాస్త్రయీవృద్ధా వర్ణా బ్రహ్మోత్తరా నృప॥21॥

తపఃసత్యదయాదానేష్వర్ధం హ్రస్వతి ద్వాపరే
హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైర్ధర్మస్యాధర్మలక్షణైః॥22॥

యశస్వినో మహాశీలాః స్వాధ్యాయాధ్యయనే రతాః
ఆధ్యాః కుటుమ్బినో హృష్టా వర్ణాః క్షత్రద్విజోత్తరాః॥23॥

కలౌ తు ధర్మపాదానాం తుర్యాంశోఽధర్మహేతుభిః
ఏధమానైః క్షీయమాణో హ్యన్తే సోఽపి వినఙ్క్ష్యతి॥24॥

తస్మింల్లుబ్ధా దురాచారా నిర్దయాః శుష్కవైరిణః
దుర్భగా భూరితర్షాశ్చ శూద్రదాసోత్తరాః ప్రజాః॥25॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి దృశ్యన్తే పురుషే గుణాః
కాలసఞ్చోదితాస్తే వై పరివర్తన్త ఆత్మని॥26॥

ప్రభవన్తి యదా సత్త్వే మనోబుద్ధీన్ద్రియాణి చ
తదా కృతయుగం విద్యాజ్జ్ఞానే తపసి యద్రుచిః॥27॥

యదా కర్మసు కామ్యేషు భక్తిర్యశసి దేహినామ్
తదా త్రేతా రజోవృత్తిరితి జానీహి బుద్ధిమన్॥28॥

యదా లోభస్త్వసన్తోషో మానో దమ్భోఽథ మత్సరః
కర్మణాం చాపి కామ్యానాం ద్వాపరం తద్రజస్తమః॥29॥

యదా మాయానృతం తన్ద్రా నిద్రా హింసా విషాదనమ్
శోకమోహౌ భయం దైన్యం స కలిస్తామసః స్మృతః॥30॥

తస్మాత్క్షుద్రదృశో మర్త్యాః క్షుద్రభాగ్యా మహాశనాః
కామినో విత్తహీనాశ్చ స్వైరిణ్యశ్చ స్త్రియోఽసతీః॥31॥

దస్యూత్కృష్టా జనపదా వేదాః పాషణ్డదూషితాః
రాజానశ్చ ప్రజాభక్షాః శిశ్నోదరపరా ద్విజాః॥32॥

అవ్రతా బటవోఽశౌచా భిక్షవశ్చ కుటుమ్బినః
తపస్వినో గ్రామవాసా న్యాసినోఽత్యర్థలోలుపాః॥33॥

హ్రస్వకాయా మహాహారా భూర్యపత్యా గతహ్రియః
శశ్వత్కటుకభాషిణ్యశ్చౌర్యమాయోరుసాహసాః॥34॥

పణయిష్యన్తి వై క్షుద్రాః కిరాటాః కూటకారిణః
అనాపద్యపి మంస్యన్తే వార్తాం సాధు జుగుప్సితామ్॥35॥

పతిం త్యక్ష్యన్తి నిర్ద్రవ్యం భృత్యా అప్యఖిలోత్తమమ్
భృత్యం విపన్నం పతయః కౌలం గాశ్చాపయస్వినీః ॥36॥

పితృభ్రాతృసుహృజ్జ్ఞాతీన్హిత్వా సౌరతసౌహృదాః
ననాన్దృశ్యాలసంవాదా దీనాః స్త్రైణాః కలౌ నరాః ॥37॥

శూద్రాః ప్రతిగ్రహీష్యన్తి తపోవేషోపజీవినః
ధర్మం వక్ష్యన్త్యధర్మజ్ఞా అధిరుహ్యోత్తమాసనమ్ ॥38॥

నిత్యం ఉద్విగ్నమనసో దుర్భిక్షకరకర్శితాః
నిరన్నే భూతలే రాజననావృష్టిభయాతురాః ॥39॥

వాసోఽన్నపానశయన వ్యవాయస్నానభూషణైః
హీనాః పిశాచసన్దర్శా భవిష్యన్తి కలౌ ప్రజాః ॥40॥

కలౌ కాకిణికేఽప్యర్థే విగృహ్య త్యక్తసౌహృదాః
త్యక్ష్యన్తి చ ప్రియాన్ప్రాణాన్హనిష్యన్తి స్వకానపి ॥41॥

న రక్షిష్యన్తి మనుజాః స్థవిరౌ పితరావపి
పుత్రాన్భార్యాం చ కులజాం క్షుద్రాః శిశ్నోదరంభరాః ॥42॥

కలౌ న రాజన్జగతాం పరం గురుం త్రిలోకనాథానతపాదపఙ్కజమ్
ప్రాయేణ మర్త్యా భగవన్తమచ్యుతం యక్ష్యన్తి పాషణ్డవిభిన్నచేతసః ॥43॥

యన్నామధేయం మ్రియమాణ ఆతురః పతన్స్ఖలన్వా వివశో గృణన్పుమాన్
విముక్తకర్మార్గల ఉత్తమాం గతిం ప్రాప్నోతి యక్ష్యన్తి న తం కలౌ జనాః ॥44॥

పుంసాం కలికృతాన్దోషాన్ద్రవ్యదేశాత్మసమ్భవాన్
సర్వాన్హరతి చిత్తస్థో భగవాన్పురుషోత్తమః ॥45॥

శ్రుతః సఙ్కీర్తితో ధ్యాతః పూజితశ్చాదృతోఽపి వా
నృణాం ధునోతి భగవాన్హృత్స్థో జన్మాయుతాశుభమ్ ॥46॥

యథా హేమ్ని స్థితో వహ్నిర్దుర్వర్ణం హన్తి ధాతుజమ్
ఏవమాత్మగతో విష్ణుర్యోగినామశుభాశయమ్ ॥47॥

విద్యాతపఃప్రాణనిరోధమైత్రీ తీర్థాభిషేకవ్రతదానజప్యైః
నాత్యన్తశుద్ధిం లభతేఽన్తరాత్మా యథా హృదిస్థే భగవత్యనన్తే ॥48॥

తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్హృదిస్థం కురు కేశవమ్
మ్రియమాణో హ్యవహితస్తతో యాసి పరాం గతిమ్ ॥49॥

మ్రియమాణైరభిధ్యేయో భగవాన్పరమేశ్వరః
ఆత్మభావం నయత్యఙ్గ సర్వాత్మా సర్వసంశ్రయః ॥50॥

కలేర్దోషనిధే రాజన్నస్తి హ్యేకో మహాన్గుణః
కీర్తనాదేవ కృష్ణస్య ముక్తసఙ్గః పరం వ్రజేత్ ॥51॥

కృతే యద్ధ్యాయతో విష్ణుం త్రేతాయాం యజతో మఖైః
ద్వాపరే పరిచర్యాయాం కలౌ తద్ధరికీర్తనాత్ ||52||

అధ్యాయము - 4

శ్రీశుక ఉవాచ
కాలస్తే పరమాణ్వాదిర్ద్విపరార్ధావధిర్నృప
కథితో యుగమానం చ శృణు కల్పలయావపి ||1||

చతుర్యుగసహస్రం తు బ్రహ్మణో దినముచ్యతే
స కల్పో యత్ర మనవశ్చతుర్దశ విశామ్పతే ||2||

తదన్తే ప్రలయస్తావాన్బ్రాహ్మీ రాత్రిరుదాహృతా
త్రయో లోకా ఇమే తత్ర కల్పన్తే ప్రలయాయ హి ||3||

ఏష నైమిత్తికః ప్రోక్తః ప్రలయో యత్ర విశ్వసృక్
శేతేఽనన్తాసనో విశ్వమాత్మసాత్కృత్య చాత్మభూః ||4||

ద్విపరార్ధే త్వతిక్రాన్తే బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః
తదా ప్రకృతయః సప్త కల్పన్తే ప్రలయాయ వై ||5||

ఏష ప్రాకృతికో రాజన్ప్రలయో యత్ర లీయతే
అణ్డకోషస్తు సఙ్ఘాతో విఘాట ఉపసాదితే ||6||

పర్జన్యః శతవర్షాణి భూమౌ రాజన్న వర్షతి
తదా నిరన్నే హ్యన్యోన్యం భక్ష్యమాణాః క్షుధార్దితాః
క్షయం యాస్యన్తి శనకైః కాలేనోపద్రుతాః ప్రజాః ||7||

సాముద్రం దైహికం భౌమం రసం సాంవర్తకో రవిః
రశ్మిభిః పిబతే ఘోరైః సర్వం నైవ విముఞ్చతి ||8||

తతః సంవర్తకో వహ్నిః సఙ్కర్షణముఖోత్థితః
దహత్యనిలవేగోత్థః శూన్యాన్భూవివరానథ ||9||

ఉపర్యధః సమన్తాచ్చ శిఖాభిర్వహ్నిసూర్యయోః
దహ్యమానం విభాత్యణ్డం దగ్ధగోమయపిణ్డవత్ ||10||

తతః ప్రచణ్డపవనో వర్షాణామధికం శతమ్
పరః సాంవర్తకో వాతి ధూమ్రం ఖం రజసావృతమ్ ||11||

తతో మేఘకులాన్యఙ్గ చిత్ర వర్ణాన్యనేకశః
శతం వర్షాణి వర్షన్తి నదన్తి రభసస్వనైః ||12||

తత ఏకోదకం విశ్వం
బ్రహ్మాణ్డవివరాన్తరమ్ ||13||

తదా భూమేర్గన్ధగుణం గ్రసన్త్యాప ఉదప్లవే

గ్రస్తగన్ధా తు పృథివీ ప్రలయత్వాయ కల్పతే॥14॥

అపాం రసమథో తేజస్తా లీయన్తేఽథ నీరసాః
గ్రసతే తేజసో రూపం వాయుస్తద్రహితం తదా॥15॥

లీయతే చానిలే తేజో వాయోః ఖం గ్రసతే గుణమ్
స వై విశతి ఖం రాజంస్తతశ్చ నభసో గుణమ్॥16॥

శబ్దం గ్రసతి భూతాదిర్నభస్తమను లీయతే
తైజసశ్చేన్ద్రియాణ్యఙ్గ దేవాన్వైకారికో గుణైః॥17॥

మహాన్గ్రసత్యహఙ్కారం గుణాః సత్త్వాదయశ్చ తమ్
గ్రసతేఽవ్యాకృతం రాజన్గుణాన్కాలేన చోదితమ్॥18॥

న తస్య కాలావయవైః పరిణామాదయో గుణాః
అనాద్యనన్తమవ్యక్తం నిత్యం కారణమవ్యయమ్॥19॥

న యత్ర వాచో న మనో న సత్త్వం తమో రజో వా మహదాదయోఽమీ
న ప్రాణబుద్ధీన్ద్రియదేవతా వా న సన్నివేశః ఖలు లోకకల్పః॥20॥

న స్వప్నజాగ్రన్న చ తత్సుషుప్తం న ఖం జలం భూరనిలోఽగ్నిరర్కః
సంసుప్తవచ్ఛూన్యవదప్రతర్క్యం తన్మూలభూతం పదమామనన్తి॥21॥

లయః ప్రాకృతికో హ్యేష పురుషావ్యక్తయోర్యదా
శక్తయః సమ్ప్రలీయన్తే వివశాః కాలవిద్రుతాః॥22॥

బుద్ధీన్ద్రియార్థరూపేణ జ్ఞానం భాతి తదాశ్రయమ్
దృశ్యత్వావ్యతిరేకాభ్యామాద్యన్తవదవస్తు యత్॥23॥

దీపశ్చక్షుశ్చ రూపం చ జ్యోతిషో న పృథగ్భవేత్
ఏవం ధీః ఖాని మాత్రాశ్చ న స్యురన్యతమాదృతాత్॥24॥

బుద్ధేర్జాగరణం స్వప్నః సుషుప్తిరితి చోచ్యతే
మాయామాత్రమిదం రాజన్నానాత్వం ప్రత్యగాత్మని॥25॥

యథా జలధరా వ్యోమ్ని భవన్తి న భవన్తి చ
బ్రహ్మణీదం తథా విశ్వమవయవ్యుదయాప్యయాత్॥26॥

సత్యం హ్యవయవః ప్రోక్తః సర్వావయవినామిహ
వినార్థేన ప్రతీయేరన్పటస్యేవాఙ్గ తన్తవః॥27॥

యత్సామాన్యవిశేషాభ్యాముపలభ్యేత స భ్రమః
అన్యోన్యాపాశ్రయాత్సర్వమాద్యన్తవదవస్తు యత్॥28॥

వికారః ఖ్యాయమానోఽపి ప్రత్యగాత్మానమన్తరా
న నిరూప్యోఽస్త్యణురపి స్యాచ్చేచ్చిత్సమ ఆత్మవత్॥29॥

న హి సత్యస్య నానాత్వమవిద్వాన్యది మన్యతే
నానాత్వం ఛిద్రయోర్యద్వజ్జ్యోతిషోర్వాతయోరివ ॥30॥

యథా హిరణ్యం బహుధా సమీయతే నృభిః క్రియాభిర్వ్యవహారవర్త్మసు
ఏవం వచోభిర్భగవానధోక్షజో వ్యాఖ్యాయతే లౌకికవైదికైర్జనైః ॥31॥

యథా ఘనోఽర్కప్రభవోఽర్కదర్శితో
హ్యర్కాంశభూతస్య చ చక్షుషస్తమః
ఏవం త్వహం బ్రహ్మగుణస్తదీక్షితో
బ్రహ్మాంశకస్యాత్మన ఆత్మబన్ధనః ॥32॥

ఘనో యదార్కప్రభవో విదీర్యతే చక్షుః స్వరూపం రవిమీక్షతే తదా
యదా హ్యహఙ్కార ఉపాధిరాత్మనో జిజ్ఞాసయా నశ్యతి తర్హ్యనుస్మరేత్ ॥33॥

యదైవమేతేన వివేకహేతినా మాయామయాహఙ్కరణాత్మబన్ధనమ్
ఛిత్త్వాచ్యుతాత్మానుభవోఽవతిష్ఠతే తమాహురాత్యన్తికమఙ్గ సమ్ప్లవమ్ ॥34॥

నిత్యదా సర్వభూతానాం బ్రహ్మాదీనాం పరన్తప
ఉత్పత్తిప్రలయావేకే సూక్ష్మజ్ఞాః సమ్ప్రచక్షతే ॥35॥

కాలస్రోతోజవేనాశు హ్రియమాణస్య నిత్యదా
పరిణామినాం అవస్థాస్తా జన్మప్రలయహేతవః ॥36॥

అనాద్యన్తవతానేన కాలేనేశ్వరమూర్తినా
అవస్థా నైవ దృశ్యన్తే వియతి జ్యోతిషాం ఇవ ॥37॥

నిత్యో నైమిత్తికశ్చైవ తథా ప్రాకృతికో లయః
ఆత్యన్తికశ్చ కథితః కాలస్య గతిరీదృశీ ॥38॥

ఏతాః కురుశ్రేష్ఠ జగద్విధాతుర్నారాయణస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః
లీలాకథాస్తే కథితాః సమాసతః కార్త్స్న్యేన నాజోఽప్యభిధాతుమీశః ॥39॥

సంసారసిన్ధుమతిదుస్తరముత్తితీర్షోర్
నాన్యః ప్లవో భగవతః పురుషోత్తమస్య
లీలాకథారసనిషేవణమన్తరేణ
పుంసో భవేద్వివిధదుఃఖదవార్దితస్య ॥40॥

పురాణసంహితామేతామృషిర్నారాయణోఽవ్యయః
నారదాయ పురా ప్రాహ కృష్ణద్వైపాయనాయ సః ॥41॥

స వై మహ్యం మహారాజ భగవాన్బాదరాయణః
ఇమాం భాగవతీం ప్రీతః సంహితాం వేదసమ్మితామ్ ॥42॥

ఇమాం వక్ష్యత్యసౌ సూత ఋషిభ్యో నైమిషాలయే
దీర్ఘసత్రే కురుశ్రేష్ఠ సమ్పృష్టః శౌనకాదిభిః ॥43॥

అధ్యాయము - 5

శ్రీశుక ఉవాచ
అత్రానువర్ణ్యతేఽభీక్ష్ణం విశ్వాత్మా భగవాన్హరిః
యస్య ప్రసాదజో బ్రహ్మా రుద్రః క్రోధసముద్భవః ||1||

త్వం తు రాజన్మరిష్యేతి పశుబుద్ధిమిమాం జహి
న జాతః ప్రాగభూతోఽద్య దేహవత్త్వం న నఙ్క్ష్యసి ||2||

న భవిష్యసి భూత్వా త్వం పుత్రపౌత్రాదిరూపవాన్
బీజాఙ్కురవద్దేహాదేర్వ్యతిరిక్తో యథానలః ||3||

స్వప్నే యథా శిరశ్ఛేదం పఞ్చత్వాద్యాత్మనః స్వయమ్
యస్మాత్పశ్యతి దేహస్య తత ఆత్మా హ్యజోఽమరః ||4||

ఘటే భిన్నే ఘటాకాశ ఆకాశః స్యాద్యథా పురా
ఏవం దేహే మృతే జీవో బ్రహ్మ సమ్పద్యతే పునః ||5||

మనః సృజతి వై దేహాన్గుణాన్కర్మాణి చాత్మనః
తన్మనః సృజతే మాయా తతో జీవస్య సంసృతిః ||6||

స్నేహాధిష్ఠానవర్త్యగ్ని సంయోగో యావదీయతే
తావద్దీపస్య దీపత్వమేవం దేహకృతో భవః
రజఃసత్త్వతమోవృత్త్యా జాయతేఽథ వినశ్యతి ||7||

న తత్రాత్మా స్వయంజ్యోతిర్యో వ్యక్తావ్యక్తయోః పరః
ఆకాశ ఇవ చాధారో ధ్రువోఽనన్తోపమస్తతః ||8||

ఏవమాత్మానమాత్మస్థమాత్మనైవామృశ ప్రభో
బుద్ధ్యానుమానగర్భిణ్యా వాసుదేవానుచిన్తయా ||9||

చోదితో విప్రవాక్యేన న త్వాం ధక్ష్యతి తక్షకః
మృత్యవో నోపధక్ష్యన్తి మృత్యూనాం మృత్యుమీశ్వరమ్ ||10||

అహం బ్రహ్మ పరం ధామ బ్రహ్మాహం పరమం పదమ్
ఏవం సమీక్ష్య చాత్మానమాత్మన్యాధాయ నిష్కలే ||11||

దశన్తం తక్షకం పాదే లేలిహానం విషాననైః
న ద్రక్ష్యసి శరీరం చ విశ్వం చ పృథగాత్మనః ||12||

ఏతత్తే కథితం తాత యదాత్మా పృష్టవాన్నృప
హరేర్విశ్వాత్మనశ్చేష్టాం కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి ||13||

అధ్యాయము - 6

సూత ఉవాచ
ఏతన్నిశమ్య మునినాభిహితం పరీక్షిద్

వ్యాసాత్మజేన నిఖిలాత్మదృశా సమేన
తత్పాదమూలముపసృత్య నతేన మూర్ధ్నా
బద్ధాఞ్జలిస్తమిదమాహ స విష్ణురాతః ॥1॥

రాజోవాచ
సిద్ధోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి భవతా కరుణాత్మనా
శ్రావితో యచ్చ మే సాక్షాదనాదినిధనో హరిః ॥2॥

నాత్యద్భుతమహం మన్యే మహతామచ్యుతాత్మనామ్
అజ్ఞేషు తాపతప్తేషు భూతేషు యదనుగ్రహః ॥3॥

పురాణసంహితామేతామశ్రౌష్మ భవతో వయమ్
యస్యాం ఖలూత్తమఃశ్లోకో భగవాననవర్ణ్యతే ॥4॥

భగవంస్తక్షకాదిభ్యో మృత్యుభ్యో న బిభేమ్యహమ్
ప్రవిష్టో బ్రహ్మ నిర్వాణమభయం దర్శితం త్వయా ॥5॥

అనుజానీహి మాం బ్రహ్మన్వాచం యచ్ఛామ్యధోక్షజే
ముక్తకామాశయం చేతః ప్రవేశ్య విసృజామ్యసూన్ ॥6॥

అజ్ఞానం చ నిరస్తం మే జ్ఞానవిజ్ఞాననిష్ఠయా
భవతా దర్శితం క్షేమం పరం భగవతః పదమ్ ॥7॥

సూత ఉవాచ
ఇత్యుక్తస్తమనుజ్ఞాప్య భగవాన్బాదరాయణిః
జగామ భిక్షుభిః సాకం నరదేవేన పూజితః ॥8॥

పరీక్షిదపి రాజర్షిరాత్మన్యాత్మానమాత్మనా
సమాధాయ పరం దధ్యావస్పన్దాసుర్యథా తరుః ॥9॥

ప్రాక్కూలే బర్హిష్యాసీనో గఙ్గాకూల ఉదఙ్ముఖః
బ్రహ్మభూతో మహాయోగీ నిఃసఙ్గశ్ఛిన్నసంశయః ॥10॥

తక్షకః ప్రహితో విప్రాః క్రుద్ధేన ద్విజసూనునా
హన్తుకామో నృపం గచ్ఛన్దదర్శ పథి కశ్యపమ్ ॥11॥

తం తర్పయిత్వా ద్రవిణైర్నివర్త్య విషహారిణమ్
ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నః కామరూపోఽదశన్నృపమ్ ॥12॥

బ్రహ్మభూతస్య రాజర్షేర్దేహోఽహిగరలాగ్నినా
బభూవ భస్మసాత్సద్యః పశ్యతాం సర్వదేహినామ్ ॥13॥

హాహాకారో మహానాసీద్భువి ఖే దిక్షు సర్వతః
విస్మితా హ్యభవన్సర్వే దేవాసురనరాదయః ॥14॥

దేవదున్దుభయో నేదుర్గన్ధర్వాప్సరసో జగుః
వవృషుః పుష్పవర్షాణి విబుధాః సాధువాదినః ॥15॥

జన్మేజయః స్వపితరం శ్రుత్వా తక్షకభక్షితమ్
యథాజుహావ సఙ్క్రుద్ధో నాగాన్సత్రే సహ ద్విజైః ॥16॥

సర్పసత్రే సమిద్ధాగ్నౌ దహ్యమానాన్మహోరగాన్
దృష్ట్వేన్ద్రం భయసంవిగ్నస్తక్షకః శరణం యయౌ ॥17॥

అపశ్యంస్తక్షకం తత్ర రాజా పారీక్షితో ద్విజాన్
ఉవాచ తక్షకః కస్మాన్న దహ్యేతోరగాధమః ॥18॥

తం గోపాయతి రాజేన్ద్ర శక్రః శరణమాగతమ్
తేన సంస్తమ్భితః సర్పస్తస్మాన్నాగ్నౌ పతత్యసౌ ॥19॥

పారీక్షిత ఇతి శ్రుత్వా ప్రాహర్త్విజ ఉదారధీః
సహేన్ద్రస్తక్షకో విప్రా నాగ్నౌ కిమితి పాత్యతే ॥20॥

తచ్ఛ్రుత్వాజుహువుర్విప్రాః సహేన్ద్రం తక్షకం మఖే
తక్షకాశు పతస్వేహ సహేన్ద్రేణ మరుత్వతా ॥21॥

ఇతి బ్రహ్మోదితాక్షేపైః స్థానాదిన్ద్రః ప్రచాలితః
బభూవ సమ్భ్రాన్తమతిః సవిమానః సతక్షకః ॥22॥

తం పతన్తం విమానేన సహతక్షకమమ్బరాత్
విలోక్యాఙ్గిరసః ప్రాహ రాజానం తం బృహస్పతిః ॥23॥

నైష త్వయా మనుష్యేన్ద్ర వధమర్హతి సర్పరాట్
అనేన పీతమమృతమథ వా అజరామరః ॥24॥

జీవితం మరణం జన్తోర్గతిః స్వేనైవ కర్మణా
రాజంస్తతోఽన్యో నాస్త్యస్య ప్రదాతా సుఖదుఃఖయోః ॥25॥

సర్పచౌరాగ్నివిద్యుద్భ్యః క్షుత్తృద్వ్యాధ్యాదిభిర్నృప
పఞ్చత్వమృచ్ఛతే జన్తుర్భుఙ్క్త ఆరబ్ధకర్మ తత్ ॥26॥

తస్మాత్సత్రమిదం రాజన్సంస్థీయేతాభిచారికమ్
సర్పా అనాగసో దగ్ధా జనైర్దిష్టం హి భుజ్యతే ॥27॥

సూత ఉవాచ
ఇత్యుక్తః స తథేత్యాహ మహర్షేర్మానయన్వచః
సర్పసత్రాదుపరతః పూజయామాస వాక్పతిమ్ ॥28॥

సైషా విష్ణోర్మహామాయా బాధ్యయాలక్షణా యయా
ముహ్యన్త్యస్యైవాత్మభూతా భూతేషు గుణవృత్తిభిః ॥29॥

న యత్ర దమ్భీత్యభయా విరాజితా మాయాత్మవాదేఽసకృదాత్మవాదిభిః
న యద్వివాదో వివిధస్తదాశ్రయో మనశ్చ సఙ్కల్పవికల్పవృత్తి యత్ ॥30॥

న యత్ర సృజ్యం సృజతోభయోః పరం శ్రేయశ్చ జీవస్త్రిభిరన్వితస్త్వహమ్

తదేతదుత్పాదితబాధ్యబాధకం నిషిధ్య చోర్మీన్విరమేత తన్మునిః ॥31॥

పరం పదం వైష్ణవమామనన్తి తద్యన్నేతి నేతీత్యతదుత్సిసృక్షవః
విసృజ్య దౌరాత్మ్యమనన్యసౌహృదా హృదోపగుహ్యావసితం సమాహితైః ॥32॥

త ఏతదధిగచ్ఛన్తి విష్ణోర్యత్పరమం పదమ్
అహం మమేతి దౌర్జన్యం న యేషాం దేహగేహజమ్ ॥33॥

అతివాదాంస్తితిక్షేత నావమన్యేత కఞ్చన
న చేమం దేహమాశ్రిత్య వైరం కుర్వీత కేనచిత్ ॥34॥

నమో భగవతే తస్మై కృష్ణాయాకుణ్ఠమేధసే
యత్పాదామ్బురుహధ్యానాత్సంహితామధ్యగామిమామ్ ॥35॥

శ్రీశౌనక ఉవాచ
పైలాదిభిర్వ్యాసశిష్యైర్వేదాచార్యైర్మహాత్మభిః
వేదాశ్చ కథితా వ్యస్తా ఏతత్సౌమ్యాభిధేహి నః ॥36॥

సూత ఉవాచ
సమాహితాత్మనో బ్రహ్మన్బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః
హృద్యాకాశాదభూన్నాదో వృత్తిరోధాద్విభావ్యతే ॥37॥

యదుపాసనయా బ్రహ్మన్యోగినో మలమాత్మనః
ద్రవ్యక్రియాకారకాఖ్యం ధూత్వా యాన్త్యపునర్భవమ్ ॥38॥

తతోఽభూత్త్రివృదోంకారో యోఽవ్యక్తప్రభవః స్వరాట్
యత్తల్లిఙ్గం భగవతో బ్రహ్మణః పరమాత్మనః ॥39॥

శృణోతి య ఇమం స్ఫోటం సుప్తశ్రోత్రే చ శూన్యదృక్
యేన వాగ్వ్యజ్యతే యస్య వ్యక్తిరాకాశ ఆత్మనః ॥40॥

స్వధామ్నో బ్రాహ్మణః సాక్షాద్వాచకః పరమాత్మనః
స సర్వమన్త్రోపనిషద్వేదబీజం సనాతనమ్ ॥41॥

తస్య హ్యాసంస్త్రయో వర్ణా అకారాద్యా భృగూద్వహ
ధార్యన్తే యైస్త్రయో భావా గుణనామార్థవృత్తయః ॥42॥

తతోఽక్షరసమామ్నాయమసృజద్భగవానజః
అన్తస్థోష్మస్వరస్పర్శ హ్రస్వదీర్ఘాదిలక్షణమ్ ॥43॥

తేనాసౌ చతురో వేదాంశ్చతుర్భిర్వదనైర్విభుః
సవ్యాహృతికాన్సోంకారాంశ్చాతుర్హోత్రవివక్షయా ॥44॥

పుత్రానధ్యాపయత్తాంస్తు బ్రహ్మర్షీన్బ్రహ్మకోవిదాన్
తే తు ధర్మోపదేష్టారః స్వపుత్రేభ్యః సమాదిశన్ ॥45॥

తే పరమ్పరయా ప్రాప్తాస్తత్తచ్ఛిష్యైర్ధృతవ్రతైః

చతుర్యుగేష్వథ వ్యస్తా ద్వాపరాదౌ మహర్షిభిః॥46॥

క్షీణాయుషః క్షీణసత్త్వాన్దుర్మేధాన్వీక్ష్య కాలతః
వేదాన్బ్రహ్మర్షయో వ్యస్యన్హృదిస్థాచ్యుతచోదితాః॥47॥

అస్మిన్నప్యన్తరే బ్రహ్మన్భగవాన్లోకభావనః
బ్రహ్మేశాద్యైర్లోకపాలైర్యాచితో ధర్మగుప్తయే॥48॥

పరాశరాత్సత్యవత్యామంశాంశకలయా విభుః
అవతీర్ణో మహాభాగ వేదం చక్రే చతుర్విధమ్॥49॥

ఋగథర్వయజుఃసామ్నాం రాశీరుద్ధృత్య వర్గశః
చతస్రః సంహితాశ్చక్రే మన్త్రైర్మణిగణా ఇవ॥50॥

తాసాం స చతురః శిష్యానుపాహూయ మహామతిః
ఏకైకాం సంహితాం బ్రహ్మన్నేకైకస్మై దదౌ విభుః॥51॥

పైలాయ సంహితామాద్యాం బహ్వృచాఖ్యాం ఉవాచ హ
వైశమ్పాయనసంజ్ఞాయ నిగదాఖ్యం యజుర్గణమ్॥52॥

సామ్నాం జైమినయే ప్రాహ తథా ఛన్దోగసంహితామ్
అథర్వాఙ్గిరసీం నామ స్వశిష్యాయ సుమన్తవే॥53॥

పైలః స్వసంహితామూచే ఇన్ద్రప్రమితయే మునిః
బాష్కలాయ చ సోఽప్యాహ శిష్యేభ్యః సంహితాం స్వకామ్॥54॥

చతుర్ధా వ్యస్య బోధ్యాయ యాజ్ఞవల్క్యాయ భార్గవ
పరాశరాయాగ్నిమిత్ర ఇన్ద్రప్రమితిరాత్మవాన్॥55॥

అధ్యాపయత్సంహితాం స్వాం మాణ్డూకేయమృషిం కవిమ్
తస్య శిష్యో దేవమిత్రః సౌభర్యాదిభ్య ఊచివాన్॥56॥

శాకల్యస్తత్సుతః స్వాం తు పఞ్చధా వ్యస్య సంహితామ్
వాత్స్యముద్గలశాలీయ గోఖల్యశిశిరేష్వధాత్॥57॥

జాతూకర్ణ్యశ్చ తచ్ఛిష్యః సనిరుక్తాం స్వసంహితామ్
బలాకపైలజాబాల విరజేభ్యో దదౌ మునిః॥58॥

బాష్కలిః ప్రతిశాఖాభ్యో వాలఖిల్యాఖ్యసంహితామ్
చక్రే వాలాయనిర్భజ్యః కాశారశ్చైవ తాం దధుః॥59॥

బహ్వృచాః సంహితా హ్యేతా ఏభిర్బ్రహ్మర్షిభిర్ధృతాః
శ్రుత్వైతచ్ఛన్దసాం వ్యాసం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥60॥

వైశమ్పాయనశిష్యా వై చరకాధ్వర్యవోఽభవన్
యచ్చేరుర్బ్రహ్మహత్యాంహః క్షపణం స్వగురోర్వ్రతమ్॥61॥

యాజ్ఞవల్క్యశ్చ తచ్ఛిష్య ఆహాహో భగవన్కియత్
చరితేనాల్పసారాణాం చరిష్యేఽహం సుదుశ్చరమ్ ||62||

ఇత్యుక్తో గురురప్యాహ కుపితో యాహ్యలం త్వయా
విప్రావమన్త్రా శిష్యేణ మదధీతం త్యజాశ్వితి ||63||

దేవరాతసుతః సోఽపి ఛర్దిత్వా యజుషాం గణమ్
తతో గతోఽథ మునయో దదృశుస్తాన్యజుర్గణాన్ ||64||

యజూంషి తిత్తిరా భూత్వా తల్లోలుపతయాదదుః
తైత్తిరీయా ఇతి యజుః శాఖా ఆసన్సుపేశలాః ||65||

యాజ్ఞవల్క్యస్తతో బ్రహ్మంశ్ఛన్దాంస్యధి గవేషయన్
గురోరవిద్యమానాని సూపతస్థేఽర్కమీశ్వరమ్ ||66||

శ్రీయాజ్ఞవల్క్య ఉవాచ
ఓం నమో భగవతే ఆదిత్యాయాఖిలజగతామాత్మస్వరూపేణ కాల

స్వరూపేణ చతుర్విధభూతనికాయానాం బ్రహ్మాదిస్తమ్బపర్యన్తానామన్తర్హృదయేషు
బహిరపి చాకాశ ఇవోపాధినావ్యవధీయమానో భవానేక
ఏవ క్షణలవనిమేషావయవోపచితసంవత్సరగణేనాపామాదాన
విసర్గాభ్యామిమాం లోకయాత్రామనువహతి ||67||

యదు హ వావ విబుధర్షభ సవితరదస్తపత్యనుసవనమహర్
అహరామ్నాయవిధినోపతిష్ఠమానానామఖిలదురితవృజిన
బీజావభర్జన భగవతః సమభిధీమహి తపన మణ్డలమ్ ||68||

య ఇహ వావ స్థిరచరనికరాణాం నిజనికేతనానాం మనైన్ద్రియాసు
గణానాత్మనః స్వయమాత్మాన్తర్యామీ ప్రచోదయతి ||69||

య ఏవేమం లోకమతికరాలవదనాన్ధకారసంజ్ఞాజగరగ్రహ
గిలితం మృతకమివ విచేతనమవలోక్యానుకమ్పయా పరమకారుణిక
ఈక్షయైవోత్థాప్యాహరహరనుసవనం శ్రేయసి స్వధర్మాఖ్యాత్మావ
స్థనే ప్రవర్తయతి ||70||

అవనిపతిరివాసాధూనాం భయముదీరయన్నటతి పరిత ఆశాపాలైస్
తత్ర తత్ర కమలకోశాఞ్జలిభిరుపహృతార్హణః ||71||

అథ హ భగవంస్తవ చరణనలినయుగలం త్రిభువనగురుభిరభివన్దితమ్
అహమయాతయామయజుష్కామ ఉపసరామీతి ||72||

సూత ఉవాచ
ఏవం స్తుతః స భగవాన్వాజిరూపధరో రవిః
యజూంష్యయాతయామాని మునయేఽదాత్ప్రసాదితః ||73||

యజుర్భిరకరోచ్ఛాఖా దశ పఞ్చ శతైర్విభుః

జగృహుర్వాజసన్యస్తాః కాణ్వమాధ్యన్దినాదయః ||74||

జైమినేః సమగస్యాసీత్సుమన్తుస్తనయో మునిః
సుత్వాంస్తు తత్సుతస్తాభ్యామేకైకాం ప్రాహ సంహితామ్ ||75||

సుకర్మా చాపి తచ్ఛిష్యః సామవేదతరోర్మహాన్
సహస్రసంహితాభేదం చక్రే సామ్నాం తతో ద్విజ ||76||

హిరణ్యనాభః కౌశల్యః పౌష్యఞ్జిశ్చ సుకర్మణః
శిష్యౌ జగృహతుశ్చాన్య ఆవన్త్యో బ్రహ్మవిత్తమః ||77||

ఉదీచ్యాః సామగాః శిష్యా ఆసన్పఞ్చశతాని వై
పౌష్యఞ్జ్యావన్త్యయోశ్చాపి తాంశ్చ ప్రాచ్యాన్ప్రచక్షతే ||78||

లౌగాక్షిర్మాఙ్గలిః కుల్యః కుశీదః కుక్షిరేవ చ
పౌష్యఞ్జిసిష్యా జగృహుః సంహితాస్తే శతం శతమ్ ||79||

కృతో హిరణ్యనాభస్య చతుర్వింశతి సంహితాః
శిష్య ఊచే స్వశిష్యేభ్యః శేషా ఆవన్త్య ఆత్మవాన్ ||80||

అధ్యాయము - 7

సూత ఉవాచ
అథర్వవిత్సుమన్తుశ్చ శిష్యమధ్యాపయత్స్వకామ్
సంహితాం సోఽపి పథ్యాయ వేదదర్శాయ చోక్తవాన్ ||1||

శౌక్లాయనిర్బ్రహ్మబలిర్మోదోషః పిప్పలాయనిః
వేదదర్శస్య శిష్యాస్తే పథ్యశిష్యానథో శృణు
కుముదః శునకో బ్రహ్మన్జాజలిశ్చాప్యథర్వవిత్ ||2||

బభ్రుః శిష్యోఽథాఙ్గిరసః సైన్ధవాయన ఏవ చ
అధీయేతాం సంహితే ద్వే సావర్ణాద్యాస్తథాపరే ||3||

నక్షత్రకల్పః శాన్తిశ్చ కశ్యపాఙ్గిరసాదయః
ఏతే ఆథర్వణాచార్యాః శృణు పౌరాణికాన్మునే ||4||

త్రయ్యారుణిః కశ్యపశ్చ సావర్ణిరకృతవ్రనః
వైశమ్పాయనహారీతౌ షడ్వై పౌరాణికా ఇమే ||5||

అధీయన్త వ్యాసశిష్యాత్సంహితాం మత్పితుర్ముఖాత్
ఏకైకామహమేతేషాం శిష్యః సర్వాః సమధ్యగామ్ ||6||

కశ్యపోఽహం చ సావర్ణీ రామశిష్యోఽకృతవ్రనః
అధీమహి వ్యాసశిష్యాచ్చత్వారో మూలసంహితాః ||7||

పురాణలక్షణం బ్రహ్మన్బ్రహ్మర్షిభిర్నిరూపితమ్
శృణుష్వ బుద్ధిమాశ్రిత్య వేదశాస్త్రానుసారతః ||8||

సర్గోऽస్యాథ విసర్గశ్చ వృత్తిరక్షాన్తరాణి చ
వంశో వంశానుచరితం సంస్థా హేతురపాశ్రయః ॥9॥

దశభిర్లక్షణైర్యుక్తం పురాణం తద్విదో విదుః
కేచిత్పఞ్చవిధం బ్రహ్మన్మహదల్పవ్యవస్థయా ॥10॥

అవ్యాకృతగుణక్షోభాన్మహతస్త్రివృతోऽహమః
భూతసూక్ష్మేన్ద్రియార్థానాం సమ్భవః సర్గ ఉచ్యతే ॥11॥

పురుషానుగృహీతానామేతేషాం వాసనామయః
విసర్గోऽయం సమాహారో బీజాద్బీజం చరాచరమ్ ॥12॥

వృత్తిర్భూతాని భూతానాం చరాణామచరాణి చ
కృతా స్వేన నృణాం తత్ర కామాచ్చోదనయాపి వా ॥13॥

రక్షాచ్యుతావతారేహా విశ్వస్యాను యుగే యుగే
తిర్యఙ్మర్త్యర్షిదేవేషు హన్యన్తే యైస్త్రయీద్విషః ॥14॥

మన్వన్తరం మనుర్దేవా మనుపుత్రాః సురేశ్వరాః
ఋషయోऽంశావతారాశ్చ హరేః షడ్విధముచ్యతే ॥15॥

రాజ్ఞాం బ్రహ్మప్రసూతానాం వంశస్త్రైకాలికోऽన్వయః
వంశానుచరితం తేషాంవృత్తం వంశధరాశ్చ యే ॥16॥

నైమిత్తికః ప్రాకృతికో నిత్య ఆత్యన్తికో లయః
సంస్థేతి కవిభిః ప్రోక్తశ్చతుర్ధాస్య స్వభావతః ॥17॥

హేతుర్జీవోऽస్య సర్గాదేరవిద్యాకర్మకారకః
యం చానుశాయినం ప్రాహురవ్యాకృతముతాపరే ॥18॥

వ్యతిరేకాన్వయో యస్య జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు
మాయామయేషు తద్బ్రహ్మ జీవవృత్తిష్వపాశ్రయః ॥19॥

పదార్థేషు యథా ద్రవ్యం సన్మాత్రం రూపనామసు
బీజాదిపఞ్చతాన్తాసు హ్యవస్థాసు యుతాయుతమ్ ॥20॥

విరమేత యదా చిత్తం హిత్వా వృత్తిత్రయం స్వయమ్
యోగేన వా తదాత్మానం వేదేహాయా నివర్తతే ॥21॥

ఏవం లక్షణలక్ష్యాణి పురాణాని పురావిదః
మునయోऽష్టాదశ ప్రాహుః క్షుల్లకాని మహాన్తి చ ॥22॥

బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవం చ శైవం లైఙ్గం సగారుడం
నారదీయం భాగవతమాగ్నేయం స్కాన్దసంజ్ఞితమ్ ॥23॥

భవిష్యం బ్రహ్మవైవర్తం మార్కణ్డేయం సవామనమ్
వారాహం మాత్స్యం కౌర్మం చ బ్రహ్మాణ్డాఖ్యమితి త్రిషట్ ॥24॥

బ్రహ్మన్నిదం సమాఖ్యాతం శాఖాప్రణయనం మునేః
శిష్యశిష్యప్రశిష్యాణాం బ్రహ్మతేజోవివర్ధనమ్ ॥25॥

అధ్యాయము - 8

శ్రీశౌనక ఉవాచ
సూత జీవ చిరం సాధో వద నో వదతాం వర
తమస్యపారే భ్రమతాం నృణాం త్వం పారదర్శనః ॥1॥

ఆహుశ్చిరాయుషమృషిం మృకణ్డుతనయం జనాః
యః కల్పాన్తే హ్యుర్వరితో యేన గ్రస్తమిదం జగత్ ॥2॥

స వా అస్మత్కులోత్పన్నః కల్పేఽస్మిన్భార్గవర్షభః
నైవాధునాపి భూతానాం సమ్ప్లవః కోఽపి జాయతే ॥3॥

ఏక ఏవార్ణవే భ్రామ్యన్దదర్శ పురుషం కిల
వటపత్రపుటే తోకం శయానం త్వేకమద్భుతమ్ ॥4॥

ఏష నః సంశయో భూయాన్సూత కౌతూహలం యతః
తం నశ్ఛిన్ధి మహాయోగిన్పురాణేష్వపి సమ్మతః ॥5॥

సూత ఉవాచ
ప్రశ్నస్త్వయా మహర్షేఽయం కృతో లోకభ్రమాపహః
నారాయణకథా యత్ర గీతా కలిమలాపహా ॥6॥

ప్రాప్తద్విజాతిసంస్కారో మార్కణ్డేయః పితుః క్రమాత్
ఛన్దాంస్యధీత్య ధర్మేణ తపఃస్వాధ్యాయసంయుతః ॥7॥

బృహద్వ్రతధరః శాన్తో జటిలో వల్కలామ్బరః
బిభ్రత్కమణ్డలుం దణ్డముపవీతం సమేఖలమ్ ॥8॥

కృష్ణాజినం సాక్షసూత్రం కుశాంశ్చ నియమర్ద్ధయే
అగ్న్యర్కగురువిప్రాత్మస్వర్చయన్సన్ధ్యయోర్హరిమ్ ॥9॥

సాయం ప్రాతః స గురవే భైక్ష్యమాహృత్య వాగ్యతః
బుభుజే గుర్వనుజ్ఞాతః సకృన్నో చేదుపోషితః ॥10॥

ఏవం తపఃస్వాధ్యాయపరో వర్షాణామయుతాయుతమ్
ఆరాధయన్హృషీకేశం జిగ్యే మృత్యుం సుదుర్జయమ్ ॥11॥

బ్రహ్మా భృగుర్భవో దక్షో బ్రహ్మపుత్రాశ్చ యేఽపరే
నృదేవపితృభూతాని తేనాసన్నతివిస్మితాః ॥12॥

ఇత్థం బృహద్వ్రతధరస్తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః
దధ్యావధోక్షజం యోగీ ధ్వస్తక్లేశాన్తరాత్మనా ॥13॥

తస్యైవం యుఞ్జతశ్చిత్తం మహాయోగేన యోగినః

వ్యతీయాయ మహాన్కాలో మన్వన్తరషడాత్మకః ॥14॥

ఏతత్పురన్దరో జ్ఞాత్వా సప్తమేఽస్మిన్కిలాన్తరే
తపోవిశఙ్కితో బ్రహ్మన్నారేభే తద్విఘాతనమ్ ॥15॥

గన్ధర్వాప్సరసః కామం వసన్తమలయానిలౌ
మునయే ప్రేషయామాస రజస్తోకమదౌ తథా ॥16॥

తే వై తదాశ్రమం జగ్ముర్హిమాద్రేః పార్శ్వ ఉత్తరే
పుష్పభద్రా నదీ యత్ర చిత్రాఖ్యా చ శిలా విభో ॥17॥

తదాశ్రమపదం పుణ్యం పుణ్యద్రుమలతాఞ్చితమ్
పుణ్యద్విజకులాకీర్ణం పుణ్యామలజలాశయమ్ ॥18॥

మత్తభ్రమరసఙ్గీతం మత్తకోకిలకూజితమ్
మత్తబర్హినటాటోపం మత్తద్విజకులాకులమ్ ॥19॥

వాయుః ప్రవిష్ట ఆదాయ హిమనిర్ఝరశీకరాన్
సుమనోభిః పరిష్వక్తో వవావుత్తమ్భయన్స్మరమ్ ॥20॥

ఉద్యచ్చన్ద్రనిశావక్త్రః ప్రవాలస్తబకాలిభిః
గోపద్రుమలతాజాలైస్తత్రాసీత్కుసుమాకరః ॥21॥

అన్వీయమానో గన్ధర్వైర్గీతవాదిత్రయూథకైః
అదృశ్యతాత్తచాపేషుః స్వఃస్త్రీయూథపతిః స్మరః ॥22॥

హుత్వాగ్నిం సముపాసీనం దదృశుః శక్రకిఙ్కరాః
మీలితాక్షం దురాధర్షం మూర్తిమన్తమివానలమ్ ॥23॥

ననృతుస్తస్య పురతః స్త్రియోఽథో గాయకా జగుః
మృదఙ్గవీణాపణవైర్వాద్యం చక్రుర్మనోరమమ్ ॥24॥

సన్దధేఽస్త్రం స్వధనుషి కామః పఞ్చముఖం తదా
మధుర్మనో రజస్తోక ఇన్ద్రభృత్యా వ్యకమ్పయన్ ॥25॥

క్రీడన్త్యాః పుఞ్జికస్థల్యాః కన్దుకైః స్తనగౌరవాత్
భృశముద్విగ్నమధ్యాయాః కేశవిస్రంసితస్రజః ॥26॥

ఇతస్తతో భ్రమద్దృష్టేశ్చలన్త్యా అను కన్దుకమ్
వాయుర్జహార తద్వాసః సూక్ష్మం త్రుటితమేఖలమ్ ॥27॥

విససర్జ తదా బాణం మత్వా తం స్వజితం స్మరః
సర్వం తత్రాభవన్మోఘమనీశస్య యథోద్యమః ॥28॥

త ఇత్థమపకుర్వన్తో మునేస్తత్తేజసా మునే
దహ్యమానా నివవృతుః ప్రబోధ్యాహిమివార్భకాః ॥29॥

ఇతీన్ద్రానుచరైర్బ్రహ్మన్ధర్షితోఽపి మహామునిః
యన్నాగాదహమో భావం న తచ్చిత్రం మహత్సు హి॥30॥

దృష్ట్వా నిస్తేజసం కామం సగణం భగవాన్స్వరాట్
శ్రుత్వానుభావం బ్రహ్మర్షేర్విస్మయం సమగాత్పరమ్॥31॥

తస్యైవం యుఞ్జతశ్చిత్తం తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః
అనుగ్రహాయావిరాసీన్నరనారాయణో హరిః॥32॥

తౌ శుక్లకృష్ణౌ నవకఞ్జలోచనౌ
చతుర్భుజౌ రౌరవవల్కలామ్బరౌ
పవిత్రపాణీ ఉపవీతకం త్రివృత్
కమణ్డలుం దణ్డమృజుం చ వైణవమ్॥33॥

పద్మాక్షమాలాముత జన్తుమార్జనం
వేదం చ సాక్షాత్తప ఏవ రూపిణౌ
తపత్తడిద్వర్ణపిశఙ్గరోచిషా
ప్రాంశూ దధానౌ విబుధర్షభార్చితౌ॥34॥

తే వై భగవతో రూపే నరనారాయణావృషీ
దృష్ట్వోత్థాయాదరేణోచ్చైర్ననామాఙ్గేన దణ్డవత్॥35॥

స తత్సన్దర్శనానన్ద నిర్వృతాత్మేన్ద్రియాశయః
హృష్టరోమాశ్రుపూర్ణాక్షో న సేహే తావుదీక్షితుమ్॥36॥

ఉత్థాయ ప్రాఞ్జలిః ప్రహ్వ ఔత్సుక్యాదాశ్లిషన్నివ
నమో నమ ఇతీశానౌ బభాషే గద్గదాక్షరమ్॥37॥

తయోరాసనమాదాయ పాదయోరవనిజ్య చ
అర్హణేనానులేపేన ధూపమాల్యైరపూజయత్॥38॥

సుఖమాసనమాసీనౌ ప్రసాదాభిముఖౌ మునీ
పునరానమ్య పాదాభ్యాం గరిష్ఠావిదమబ్రవీత్॥39॥

శ్రీమార్కణ్డేయ ఉవాచ
కిం వర్ణయే తవ విభో యదుదీరితోఽసుః
సంస్పన్దతే తమను వాఙ్మనైన్ద్రియాణి
స్పన్దన్తి వై తనుభృతామజశర్వయోశ్చ
స్వస్యాప్యథాపి భజతామసి భావబన్ధుః॥40॥

మూర్తీ ఇమే భగవతో భగవంస్త్రిలోక్యాః
క్షేమాయ తాపవిరమాయ చ మృత్యుజిత్యై
నానా బిభర్ష్యవితుమన్యతనూర్యథేదం
సృష్ట్వా పునర్గ్రససి సర్వమివోర్ణనాభిః॥41॥

తస్యావితుః స్థిరచరేశితురఙ్ఘ్రిమూలం

యత్స్థం న కర్మగుణకాలరజః స్పృశన్తి
యద్వై స్తువన్తి నినమన్తి యజన్త్యభీక్ష్ణం
ధ్యాయన్తి వేదహృదయా మునయస్తదాప్త్యై ॥42॥

నాన్యం తవాఙ్ఘ్ర్యుపనయాదపవర్గమూర్తేః
క్షేమం జనస్య పరితోభియ ఈశ విద్మః
బ్రహ్మా బిభేత్యలమతో ద్విపరార్ధధిష్ణ్యః
కాలస్య తే కిముత తత్కృతభౌతికానామ్ ॥43॥

తద్వై భజామ్యృతధియస్తవ పాదమూలం
హిత్వేదమాత్మచ్ఛది చాత్మగురోః పరస్య
దేహాద్యపార్థమసదన్త్యమభిజ్ఞమాత్రం
విన్దేత తే తర్హి సర్వమనీషితార్థమ్ ॥44॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతీశ తవాత్మబన్ధో
మాయామయాః స్థితిలయోదయహేతవోఽస్య
లీలా ధృతా యదపి సత్త్వమయీ ప్రశాన్త్యై
నాన్యే నృణాం వ్యసనమోహభియశ్చ యాభ్యామ్ ॥45॥

తస్మాత్తవేహ భగవన్నథ తావకానాం
శుక్లాం తనుం స్వదయితాం కుశలా భజన్తి
యత్సాత్వతాః పురుషరూపముశన్తి సత్త్వం
లోకో యతోఽభయముతాత్మసుఖం న చాన్యత్ ॥46॥

తస్మై నమో భగవతే పురుషాయ భూమ్నే
విశ్వాయ విశ్వగురవే పరదైవతాయ
నారాయణాయ ఋషయే చ నరోత్తమాయ
హంసాయ సంయతగిరే నిగమేశ్వరాయ ॥47॥

యం వై న వేద వితథాక్షపథైర్భ్రమద్ధీః
సన్తం స్వకేష్వసుషు హృద్యపి దృక్పథేషు
తన్మాయయావృతమతిః స ఉ ఏవ సాక్షాద్
ఆద్యస్తవాఖిలగురోరుపసాద్య వేదమ్ ॥48॥

యద్దర్శనం నిగమ ఆత్మరహఃప్రకాశం
ముహ్యన్తి యత్ర కవయోఽజపరా యతన్తః
తం సర్వవాదవిషయప్రతిరూపశీలం
వన్దే మహాపురుషమాత్మనిగూఢబోధమ్ ॥49॥

అధ్యాయము - 9

సూత ఉవాచ
సంస్తుతో భగవానిత్థం మార్కణ్డేయేన ధీమతా
నారాయణో నరసఖః ప్రీత ఆహ భృగూద్వహమ్ ॥1॥

శ్రీభగవానువాచ

భో భో బ్రహ్మర్షివర్యోఽసి సిద్ధ ఆత్మసమాధినా
మయి భక్త్యానపాయిన్యా తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః ॥2॥

వయం తే పరితుష్టాః స్మ త్వద్బృహద్వ్రతచర్యయా
వరం ప్రతీచ్ఛ భద్రం తే వరదోఽస్మి త్వదీప్సితమ్ ॥3॥

శ్రీఋషిరువాచ
జితం తే దేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరాచ్యుత
వరేణైతావతాలం నో యద్భవాన్సమదృశ్యత ॥4॥

గృహీత్వాజాదయో యస్య శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనమ్
మనసా యోగపక్వేన స భవాన్మేఽక్షిగోచరః ॥5॥

అథాప్యమ్బుజపత్రాక్ష పుణ్యశ్లోకశిఖామణే
ద్రక్ష్యే మాయాం యయా లోకః సపాలో వేద సద్భిదామ్ ॥6॥

సూత ఉవాచ
ఇతీడితోఽర్చితః కామమృషిణా భగవాన్మునే
తథేతి స స్మయన్ప్రాగాద్బదర్యాశ్రమమీశ్వరః ॥7॥

తమేవ చిన్తయన్నర్థమృషిః స్వాశ్రమ ఏవ సః
వసన్నగ్న్యర్కసోమామ్బు భూవాయువియదాత్మసు ॥8॥

ధ్యాయన్సర్వత్ర చ హరిం భావద్రవ్యైరపూజయత్
క్వచిత్పూజాం విసస్మార ప్రేమప్రసరసమ్ప్లుతః ॥9॥

తస్యైకదా భృగుశ్రేష్ఠ పుష్పభద్రాతటే మునేః
ఉపాసీనస్య సన్ధ్యాయాం బ్రహ్మన్వాయురభూన్మహాన్ ॥10॥

తం చణ్డశబ్దం సముదీరయన్తం బలాహకా అన్వభవన్కరాలాః
అక్షస్థవిష్ఠా ముముచుస్తడిద్భిః స్వనన్త ఉచ్చైరభి వర్షధారాః ॥11॥

తతో వ్యదృశ్యన్త చతుః సముద్రాః సమన్తతః క్ష్మాతలమాగ్రసన్తః
సమీరవేగోర్మిభిరుగ్రనక్ర మహాభయావర్తగభీరఘోషాః ॥12॥

అన్తర్బహిశ్చాద్భిరతిద్యుభిః ఖరైః
శతహ్రదాభిరుపతాపితం జగత్
చతుర్విధం వీక్ష్య సహాత్మనా మునిర్
జలాప్లుతాం క్ష్మాం విమనాః సమత్రసత్ ॥13॥

తస్యైవముద్వీక్షత ఊర్మిభీషణః ప్రభఞ్జనాఘూర్ణితవార్మహార్ణవః
ఆపూర్యమాణో వరషద్భిరమ్బుదైః క్ష్మామప్యధాద్ద్వీపవర్షాద్రిభిః సమమ్ ॥14॥

సక్ష్మాన్తరిక్షం సదివం సభాగణం
త్రైలోక్యమాసీత్సహ దిగ్భిరాప్లుతమ్
స ఏక ఏవోర్వరితో మహామునిర్

బభ్రామ విక్షిప్య జటా జడాన్ధవత్॥15॥

క్షుత్తృట్పరీతో మకరైస్తిమిఙ్గిలైర్
ఉపద్రుతో వీచినభస్వతాహతః
తమస్యపారే పతితో భ్రమన్దిశో
న వేద ఖం గాం చ పరిశ్రమేషితః॥16॥

క్వచిన్మగ్నో మహావర్తే తరలైస్తాడితః క్వచిత్
యాదోభిర్భక్ష్యతే క్వాపి స్వయమన్యోన్యఘాతిభిః॥17॥

క్వచిచ్ఛోకం క్వచిన్మోహం క్వచిద్దుఃఖం సుఖం భయమ్
క్వచిన్మృత్యుమవాప్నోతి వ్యాధ్యాదిభిరుతార్దితః॥18॥

అయుతాయుతవర్షాణాం సహస్రాణి శతాని చ
వ్యతీయుర్భ్రమతస్తస్మిన్విష్ణుమాయావృతాత్మనః॥19॥

స కదాచిద్భ్రమంస్తస్మిన్పృథివ్యాః కకుది ద్విజః
న్యాగ్రోధపోతం దదృశే ఫలపల్లవశోభితమ్॥20॥

ప్రాగుత్తరస్యాం శాఖాయాం తస్యాపి దదృశే శిశుమ్
శయానం పర్ణపుటకే గ్రసన్తం ప్రభయా తమః॥21॥

మహామరకతశ్యామం శ్రీమద్వదనపఙ్కజమ్
కమ్బుగ్రీవం మహోరస్కం సునసం సున్దరభ్రువమ్॥22॥

శ్వాసైజదలకాభాతం కమ్బుశ్రీకర్ణదాడిమమ్
విద్రుమాధరభాసేషచ్ ఛోణాయితసుధాస్మితమ్॥23॥

పద్మగర్భారుణాపాఙ్గం హృద్యహాసావలోకనమ్
శ్వాసైజద్వలిసంవిగ్న నిమ్ననాభిదలోదరమ్॥24॥

చార్వఙ్గులిభ్యాం పాణిభ్యామున్నీయ చరణామ్బుజమ్
ముఖే నిధాయ విప్రేన్ద్రో ధయన్తం వీక్ష్య విస్మితః॥25॥

తద్దర్శనాద్వీతపరిశ్రమో ముదా ప్రోత్ఫుల్లహృత్పోల్మవిలోచనామ్బుజః
ప్రహృష్టరోమాద్భుతభావశఙ్కితః ప్రష్టుం పురస్తం ప్రససార బాలకమ్॥26॥

తావచ్ఛిశోర్వై శ్వసితేన భార్గవః
సోఽన్తః శరీరం మశకో యథావిశత్
తత్రాప్యదో న్యస్తమచష్ట కృత్స్నశో
యథా పురాముహ్యదతీవ విస్మితః॥27॥

ఖం రోదసీ భాగణానద్రిసాగరాన్ద్వీపాన్సవర్షాన్కకుభః సురాసురాన్
వనాని దేశాన్సరితః పురాకరాన్ఖేటాన్వ్రజానాశ్రమవర్ణవృత్తయః॥28॥

మహాన్తి భూతాన్యథ భౌతికాన్యసౌ కాలం చ నానాయుగకల్పకల్పనమ్
యత్కిఞ్చిదన్యద్వ్యవహారకారణం దదర్శ విశ్వం సదివావభాసితమ్॥29॥

హిమాలయం పుష్పవహాం చ తాం నదీం నిజాశ్రమం యత్ర ఋషీ అపశ్యత
విశ్వం విపశ్యఞ్ఛ్వసితాచ్ఛిశోర్వై బహిర్నిరస్తో న్యపతల్లయాబ్ధౌ॥30॥

తస్మిన్పృథివ్యాః కకుది ప్రరూఢం వటం చ తత్పర్ణపుటే శయానమ్
తోకం చ తత్ప్రేమసుధాస్మితేన నిరీక్షితోఽపాఙ్గనిరీక్షణేన॥31॥

అథ తం బాలకం వీక్ష్య నేత్రాభ్యాం ధిష్ఠితం హృది
అభ్యయాదతిసఙ్క్లిష్టః పరిష్వక్తుమధోక్షజమ్॥32॥

తావత్స భగవాన్సాక్షాద్యోగాధీశో గుహాశయః
అన్తర్దధ ఋషేః సద్యో యథేహానీశనిర్మితా॥33॥

తమన్వథ వటో బ్రహ్మన్సలిలం లోకసమ్ప్లవః
తిరోధాయి క్షణాదస్య స్వాశ్రమే పూర్వవత్స్థితః॥34॥

అధ్యాయము - 10

సూత ఉవాచ
స ఏవమనుభూయేదం నారాయణవినిర్మితమ్
వైభవం యోగమాయాయాస్తమేవ శరణం యయౌ॥1॥

శ్రీమార్కణ్డేయ ఉవాచ
ప్రపన్నోఽస్మ్యఙ్ఘ్రిమూలం తే ప్రపన్నాభయదం హరే
యన్మాయయాపి విబుధా ముహ్యన్తి జ్ఞానకాశయా॥2॥

సూత ఉవాచ
తమేవం నిభృతాత్మానం వృషేణ దివి పర్యటన్
రుద్రాణ్యా భగవాన్రుద్రో దదర్శ స్వగణైర్వృతః॥3॥

అథోమా తమృషిం వీక్ష్య గిరిశం సమభాషత
పశ్యేమం భగవన్విప్రం నిభృతాత్మేన్ద్రియాశయమ్॥4॥

నిభృతోదఝషవ్రాతో వాతాపాయే యథార్ణవః
కుర్వస్య తపసః సాక్షాత్సంసిద్ధిం సిద్ధిదో భవాన్॥5॥

శ్రీభగవానువాచ
నైవేచ్ఛత్యాశిషః క్వాపి బ్రహ్మర్షిర్మోక్షమప్యుత
భక్తిం పరాం భగవతి లబ్ధవాన్పురుషేఽవ్యయే॥6॥

అథాపి సంవదిష్యామో భవాన్యేతేన సాధునా
అయం హి పరమో లాభో నృణాం సాధుసమాగమః॥7॥

సూత ఉవాచ
ఇత్యుక్త్వా తముపేయాయ భగవాన్స సతాం గతిః
ఈశానః సర్వవిద్యానామీశ్వరః సర్వదేహినామ్॥8॥

తయోరాగమనం సాక్షాదీశయోర్జగదాత్మనోః
న వేద రుద్ధధీవృత్తిరాత్మానం విశ్వమేవ చ ॥9॥

భగవాంస్తదభిజ్ఞాయ గిరిశో యోగమాయయా
ఆవిశత్తద్గుహాకాశం వాయుశ్ఛిద్రమివేశ్వరః ॥10॥

ఆత్మన్యపి శివం ప్రాప్తం తడిత్పిఙ్గజటాధరమ్
త్ర్యక్షం దశభుజం ప్రాంశుముద్యన్తమివ భాస్కరమ్ ॥11॥

వ్యాఘ్రచర్మామ్బరం శూల ధనురిష్వసిచర్మభిః
అక్షమాలాడమరుక కపాలం పరశుం సహ ॥12॥

బిభ్రాణం సహసా భాతం విచక్ష్య హృది విస్మితః
కిమిదం కుత ఏవేతి సమాధేర్విరతో మునిః ॥13॥

నేత్రే ఉన్మీల్య దదృశే సగణం సోమయాగతమ్
రుద్రం త్రిలోకైకగురుం ననామ శిరసా మునిః ॥14॥

తస్మై సపర్యాం వ్యదధాత్సగణాయ సహోమయా
స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్య గన్ధస్రగ్ధూపదీపకైః ॥15॥

ఆహ త్వాత్మానుభావేన పూర్ణకామస్య తే విభో
కరవామ కిమీశాన యేనేదం నిర్వృతం జగత్ ॥16॥

నమః శివాయ శాన్తాయ సత్త్వాయ ప్రమృడాయ చ
రజోజుషేథ ఘోరాయ నమస్తుభ్యం తమోజుషే ॥17॥

సూత ఉవాచ
ఏవం స్తుతః స భగవానాదిదేవః సతాం గతిః
పరితుష్టః ప్రసన్నాత్మా ప్రహసంస్తమభాషత ॥18॥

శ్రీభగవానువాచ
వరం వృణీష్వ నః కామం వరదేశా వయం త్రయః
అమోఘం దర్శనం యేషాం మర్త్యో యద్విన్దతేఽమృతమ్ ॥19॥

బ్రాహ్మణాః సాధవః శాన్తా నిఃసఙ్గా భూతవత్సలాః
ఏకాన్తభక్తా అస్మాసు నిర్వైరాః సమదర్శినః ॥20॥

సలోకా లోకపాలాస్తాన్వన్దన్త్యర్చన్త్యుపాసతే
అహం చ భగవాన్బ్రహ్మా స్వయం చ హరిరీశ్వరః ॥21॥

న తే మయ్యచ్యుతేఽజే చ భిదామణ్వపి చక్షతే
నాత్మనశ్చ జనస్యాపి తద్యుష్మాన్వయమీమహి ॥22॥

న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవాశ్చేతనోజ్ఝితాః
తే పునన్త్యురుకాలేన యూయం దర్శనమాత్రతః ॥23॥

బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్యామో యేఽస్మద్రూపం త్రయీమయమ్
బిభ్రత్యాత్మసమాధాన తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః॥24॥

శ్రవణాద్దర్శనాద్వాపి మహాపాతకినోఽపి వః
శుధ్యేరన్నన్త్యజాశ్చాపి కిము సమ్భాషణాదిభిః॥25॥

సూత ఉవాచ
ఇతి చన్ద్రలలామస్య ధర్మగహ్యోపబృంహితమ్
వచోఽమృతాయనమృషిర్నాతృప్యత్కర్ణయోః పిబన్॥26॥

స చిరం మాయయా విష్ణోర్భ్రామితః కర్శితో భృశమ్
శివవాగమృతధ్వస్త క్లేశపుఞ్జస్తమబ్రవీత్॥27॥

శ్రీమార్కణ్డేయ ఉవాచ
అహో ఈశ్వరలీలేయం దుర్విభావ్యా శరీరిణామ్
యన్నమన్తీశితవ్యాని స్తువన్తి జగదీశ్వరాః॥28॥

ధర్మం గ్రాహయితుం ప్రాయః ప్రవక్తారశ్చ దేహినామ్
ఆచరన్త్యనుమోదన్తే క్రియమాణం స్తువన్తి చ॥29॥

నైతావతా భగవతః స్వమాయామయవృత్తిభిః
న దుష్యేతానుభావస్తైర్మాయినః కుహకం యథా॥30॥

సృష్ట్వేదం మనసా విశ్వమాత్మనానుప్రవిశ్య యః
గుణైః కుర్వద్భిరాభాతి కర్తేవ స్వప్నదృగ్యథా॥31॥

తస్మై నమో భగవతే త్రిగుణాయ గుణాత్మనే
కేవలాయాద్వితీయాయ గురవే బ్రహ్మమూర్తయే॥32॥

కం వృణే ను పరం భూమన్వరం త్వద్వరదర్శనాత్
యద్దర్శనాత్పూర్ణకామః సత్యకామః పుమాన్భవేత్॥33॥

వరమేకం వృణేఽథాపి పూర్ణాత్కామాభివర్షణాత్
భగవత్యచ్యుతాం భక్తిం తత్పరేషు తథా త్వయి॥34॥

సూత ఉవాచ
ఇత్యర్చితోఽభిష్టుతశ్చ మునినా సూక్తయా గిరా
తమాహ భగవాఞ్ఛర్వః శర్వయా చాభినన్దితః॥35॥

కామో మహర్షే సర్వోఽయం భక్తిమాంస్త్వమధోక్షజే
ఆకల్పాన్తాద్యశః పుణ్యమజరామ
రతా తథా॥36॥

జ్ఞానం త్రైకాలికం బ్రహ్మన్విజ్ఞానం చ విరక్తిమత్
బ్రహ్మవర్చస్వినో భూయాత్పురాణాచార్యతాస్తు తే॥37॥

సూత ఉవాచ

ఏవం వరాన్స మునయే దత్త్వాగాత్త్ర్యక్ష ఈశ్వరః
దేవ్యై తత్కర్మ కథయన్ననుభూతం పురామునా ||38 ||

సోఽప్యవాప్తమహాయోగ మహిమా భార్గవోత్తమః
విచరత్యధునాప్యద్ధా హరావేకాన్తతాం గతః ||39 ||

అనువర్ణితమేతత్తే మార్కణ్డేయస్య ధీమతః
అనుభూతం భగవతో మాయావైభవమద్భుతమ్ ||40 ||

ఏతత్కేచిదవిద్వాంసో మాయాసంస్కృతిరాత్మనః
అనాద్యావర్తితం నృణాం కాదాచిత్కం ప్రచక్షతే ||41 ||

య ఏవమేతద్భృగువర్య వర్ణితం రథాఙ్గపాణేరనుభావభావితమ్
సంశ్రావయేత్సంశృణుయాదు తావుభౌ తయోర్న కర్మాశయసంసృతిర్భవేత్ ||42 ||

అధ్యాయము - 11

శ్రీశౌనక ఉవాచ
అథేమమర్థం పృచ్ఛామో భవన్తం బహువిత్తమమ్
సమస్తతన్త్రరాద్ధాన్తే భవాన్భాగవత తత్త్వవిత్ ||1 ||

తాన్త్రికాః పరిచర్యాయాం కేవలస్య శ్రియః పతేః
అఙ్గోపాఙ్గాయుధాకల్పం కల్పయన్తి యథా చ యైః ||2 ||

తన్నో వర్ణయ భద్రం తే క్రియాయోగం బుభుత్సతామ్
యేన క్రియానైపుణేన మర్త్యో యాయాదమర్త్యతామ్ ||3 ||

సూత ఉవాచ
నమస్కృత్య గురూన్వక్ష్యే విభూతీర్వైష్ణవీరపి
యాః ప్రోక్తా వేదతన్త్రాభ్యామాచార్యైః పద్మజాదిభిః ||4 ||

మాయాద్యైర్నవభిస్తత్త్వైః స వికారమయో విరాట్
నిర్మితో దృశ్యతే యత్ర సచిత్కే భువనత్రయమ్ ||5 ||

ఏతద్వై పౌరుషం రూపం భూః పాదౌ ద్యౌః శిరో నభః
నాభిః సూర్యోఽక్షిణీ నాసే వాయుః కర్ణౌ దిశః ప్రభోః ||6 ||

ప్రజాపతిః ప్రజననమపానో మృత్యురీశితుః
తద్బాహవో లోకపాలా మనశ్చన్ద్రో భ్రువౌ యమః ||7 ||

లజ్జోత్తరోఽధరో లోభో దన్తా జ్యోత్స్నా స్మయో భ్రమః
రోమాణి భూరుహా భూమ్నో మేఘాః పురుషమూర్ధజాః ||8 ||

యావానయం వై పురుషో యావత్యా సంస్థయా మితః
తావానసావపి మహా పురుషో లోకసంస్థయా ||9 ||

కౌస్తుభవ్యపదేశేన స్వాత్మజ్యోతిర్బిభర్త్యజః

తత్ప్రభా వ్యాపినీ సాక్షాత్శ్రీవత్సమురసా విభుః ॥10॥

స్వమాయాం వనమాలాఖ్యాం నానాగుణమయీం దధత్
వాసశ్ఛన్దోమయం పీతం బ్రహ్మసూత్రం త్రివృత్స్వరమ్ ॥11॥

బిభర్తి సాఙ్ఖ్యం యోగం చ దేవో మకరకుణ్డలే
మౌలిం పదం పారమేష్ఠ్యం సర్వలోకాభయఙ్కరమ్ ॥12॥

అవ్యాకృతమనన్తాఖ్యమాసనం యదధిష్ఠితః
ధర్మజ్ఞానాదిభిర్యుక్తం సత్త్వం పద్మమిహోచ్యతే ॥13॥

ఓజఃసహోబలయుతం ముఖ్యతత్త్వం గదాం దధత్
అపాం తత్త్వం దరవరం తేజస్తత్త్వం సుదర్శనమ్ ॥14॥

నభోనిభం నభస్తత్త్వమసిం చర్మ తమోమయమ్
కాలరూపం ధనుః శార్ఙ్గం తథా కర్మమయేషుధిమ్ ॥15॥

ఇన్ద్రియాణి శరానాహురాకూతీరస్య స్యన్దనమ్
తన్మాత్రాణ్యస్యాభివ్యక్తిం ముద్రయార్థక్రియాత్మతామ్ ॥16॥

మణ్డలం దేవయజనం దీక్షా సంస్కార ఆత్మనః
పరిచర్యా భగవత ఆత్మనో దురితక్షయః ॥17॥

భగవాన్భగశబ్దార్థం లీలాకమలముద్వహన్
ధర్మం యశశ్చ భగవాంశ్చామరవ్యజనేఽభజత్ ॥18॥

ఆతపత్రం తు వైకుణ్ఠం ద్విజా ధామాకుతోభయమ్
త్రివృద్వేదః సుపర్ణాఖ్యో యజ్ఞం వహతి పూరుషమ్ ॥19॥

అనపాయినీ భగవతీ శృః సాక్షాదాత్మనో హరేః
విష్వక్షేనస్తన్త్రమూర్తిర్విదితః పార్షదాధిపః
నన్దాదయోఽష్టౌ ద్వాఃస్థాశ్చ తేఽణిమాద్యా హరేర్గుణాః ॥20॥

వాసుదేవః సఙ్కర్షణః ప్రద్యుమ్నః పురుషః స్వయమ్
అనిరుద్ధ ఇతి బ్రహ్మన్మూర్తివ్యూహోఽభిధీయతే ॥21॥

స విశ్వస్తైజసః ప్రాజ్ఞస్తురీయ ఇతి వృత్తిభిః
అర్థేన్ద్రియాశయజ్ఞానైర్భగవాన్పరిభావ్యతే ॥22॥

అఙ్గోపాఙ్గాయుధాకల్పైర్భగవాంస్తచ్చతుష్టయమ్
బిభర్తి స్మ చతుర్మూర్తిర్భగవాన్హరిరీశ్వరః ॥23॥

ద్విజఋషభ స ఏష బ్రహ్మయోనిః స్వయందృక్
స్వమహిమపరిపూర్ణో మాయయా చ స్వయైతత్
సృజతి హరతి పాతీత్యాఖ్యయానావృతాక్షో
వివృత ఇవ నిరుక్తస్తత్పరైరాత్మలభ్యః ॥24॥

శ్రీకృష్ణ కృష్ణసఖ వృష్ణ్యృషభావనిధ్రుగ్
రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య
గోవిన్ద గోపవనితావ్రజభృత్యగీత
తీర్థశ్రవః శ్రవణమఙ్గల పాహి భృత్యాన్ ॥25॥

య ఇదం కల్య ఉత్థాయ మహాపురుషలక్షణమ్
తచ్చిత్తః ప్రయతో జప్త్వా బ్రహ్మ వేద గుహాశయమ్ ॥26॥

శ్రీశౌనక ఉవాచ
శుకో యదాహ భగవాన్విష్ణురాతాయ శృణ్వతే
సౌరో గణో మాసి మాసి నానా వసతి సప్తకః ॥27॥

తేషాం నామాని కర్మాణి నియుక్తానామధీశ్వరైః
బ్రూహి నః శ్రద్దధానానాం వ్యూహం సూర్యాత్మనో హరేః ॥28॥

సూత ఉవాచ
అనాద్యవిద్యయా విష్ణోరాత్మనః సర్వదేహినామ్
నిర్మితో లోకతన్త్రోఽయం లోకేషు పరివర్తతే ॥29॥

ఏక ఏవ హి లోకానాం సూర్య ఆత్మాదికృద్ధరిః
సర్వవేదక్రియామూలమృషిభిర్బహుధోదితః ॥30॥

కాలో దేశః క్రియా కర్తా కరణం కార్యమాగమః
ద్రవ్యం ఫలమితి బ్రహ్మన్నవధోక్తోఽజయా హరిః ॥31॥

మధ్వాదిషు ద్వాదశసు భగవాన్కాలరూపధృక్
లోకతన్త్రాయ చరతి పృథగ్ద్వాదశభిర్గణైః ॥32॥

ధాతా కృతస్థలీ హేతిర్వాసుకీ రథకృన్మునే
పులస్త్యస్తుమ్బురురితి మధుమాసం నయన్త్యమీ ॥33॥

అర్యమా పులహోఽథౌజాః ప్రహేతిః పుఞ్జికస్థలీ
నారదః కచ్ఛనీరశ్చ నయన్త్యేతే స్మ మాధవమ్ ॥34॥

మిత్రోఽత్రిః పౌరుషేయోఽథ తక్షకో మేనకా హహాః
రథస్వన ఇతి హ్యేతే శుక్రమాసం నయన్త్యమీ ॥35॥

వసిష్ఠో వరుణో రమ్భా సహజన్యస్తథా హుహూః
శుక్రశ్చిత్రస్వనశ్చైవ శుచిమాసం నయన్త్యమీ ॥36॥

ఇన్ద్రో విశ్వావసుః శ్రోతా ఏలాపత్రస్తథాఙ్గిరాః
ప్రమ్లోచా రాక్షసో వర్యో నభోమాసం నయన్త్యమీ ॥37॥

వివస్వానుగ్రసేనశ్చ వ్యాఘ్ర ఆసారణో భృగుః
అనుమ్లోచా శఙ్ఖపాలో నభస్యాఖ్యం నయన్త్యమీ ॥38॥

పూషా ధనఞ్జయో వాతః సుషేణః సురుచిస్తథా

ఘృతాచీ గౌతమశ్చేతి తపోమాసం నయన్త్యమీ ॥39॥

ఋతుర్వర్చా భరద్వాజః పర్జన్యః సేనజిత్తథా
విశ్వ ఐరావతశ్చైవ తపస్యాఖ్యం నయన్త్యమీ ॥40॥

అథాంశుః కశ్యపస్తార్క్ష్య ఋతసేనస్తథోర్వశీ
విద్యుచ్ఛత్రుర్మహాశఙ్ఖః సహోమాసం నయన్త్యమీ ॥41॥

భగః స్ఫూర్జోఽరిష్టనేమిరూర్ణ ఆయుశ్చ పఞ్చమః
కర్కోటకః పూర్వచిత్తిః పుష్యమాసం నయన్త్యమీ ॥42॥

త్వష్టా ఋచీకతనయః కమ్బలశ్చ తిలోత్తమా
బ్రహ్మాపేతోఽథ సతజిద్ధృతరాష్ట్ర ఇషమ్భరాః ॥43॥

విష్ణురశ్వతరో రమ్భా సూర్యవర్చాశ్చ సత్యజిత్
విశ్వామిత్రో మఖాపేత ఊర్జమాసం నయన్త్యమీ ॥44॥

ఏతా భగవతో విష్ణోరాదిత్యస్య విభూతయః
స్మరతాం సన్ధ్యయోర్నౄణాం హరన్త్యంహో దినే దినే ॥45॥

ద్వాదశస్వపి మాసేషు దేవోఽసౌ షడ్భిరస్య వై
చరన్సమన్తాత్తనుతే పరత్రేహ చ సన్మతిమ్ ॥46॥

సామర్గ్యజుర్భిస్తల్లిఙ్గైరృషయః సంస్తువన్త్యముమ్
గన్ధర్వాస్తం ప్రగాయన్తి నృత్యన్త్యప్సరసోఽగ్రతః ॥47॥

ఉన్నహ్యన్తి రథం నాగా గ్రామణ్యో రథయోజకాః
చోదయన్తి రథం పృష్ఠే నైరృతా బలశాలినః ॥48॥

వాలఖిల్యాః సహస్రాణి షష్టిర్బ్రహ్మర్షయోఽమలాః
పురతోఽభిముఖం యాన్తి స్తువన్తి స్తుతిభిర్విభుమ్ ॥49॥

ఏవం హ్యనాదినిధనో భగవాన్హరిరీశ్వరః
కల్పే కల్పే స్వమాత్మానం వ్యూహ్య లోకానవత్యజః ॥50॥

అధ్యాయము - 12

సూత ఉవాచ
నమో ధర్మాయ మహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే
బ్రహ్మణేభ్యో నమస్కృత్య ధర్మాన్వక్ష్యే సనాతనాన్ ॥1॥

ఏతద్వః కథితం విప్రా విష్ణోశ్చరితమద్భుతమ్
భవద్భిర్యదహం పృష్టో నరాణాం పురుషోచితమ్ ॥2॥

అత్ర సఙ్కీర్తితః సాక్షాత్సర్వపాపహరో హరిః
నారాయణో హృషీకేశో భగవాన్సాత్వతామ్పతిః ॥3॥

అత్ర బ్రహ్మ పరం గుహ్యం జగతః ప్రభవాప్యయమ్
జ్ఞానం చ తదుపాఖ్యానం ప్రోక్తం విజ్ఞానసంయుతమ్ ॥4॥

భక్తియోగః సమాఖ్యాతో వైరాగ్యం చ తదాశ్రయమ్
పారీక్షితముపాఖ్యానం నారదాఖ్యానమేవ చ ॥5॥

ప్రాయోపవేశో రాజర్షేర్విప్రశాపాత్పరీక్షితః
శుకస్య బ్రహ్మర్షభస్య సంవాదశ్చ పరీక్షితః ॥6॥

యోగధారణయోత్క్రాన్తిః సంవాదో నారదాజయోః
అవతారానుగీతం చ సర్గః ప్రాధానికోఽగ్రతః ॥7॥

విదురోద్ధవసంవాదః క్షత్తృమైత్రేయయోస్తతః
పురాణసంహితాప్రశ్నో మహాపురుషసంస్థితిః ॥8॥

తతః ప్రాకృతికః సర్గః సప్త వైకృతికాశ్చ యే
తతో బ్రహ్మాణ్డసమ్భూతిర్వైరాజః పురుషో యతః ॥9॥

కాలస్య స్థూలసూక్ష్మస్య గతిః పద్మసముద్భవః
భువ ఉద్ధరణేఽమ్భోధేర్హిరణ్యాక్షవధో యథా ॥10॥

ఊర్ధ్వతిర్యగవాక్సర్గో రుద్రసర్గస్తథైవ చ
అర్ధనారీశ్వరస్యాథ యతః స్వాయమ్భువో మనుః ॥11॥

శతరూపా చ యా స్త్రీణామాద్యా ప్రకృతిరుత్తమా
సన్తానో ధర్మపత్నీనాం కర్దమస్య ప్రజాపతేః ॥12॥

అవతారో భగవతః కపిలస్య మహాత్మనః
దేవహూత్యాశ్చ సంవాదః కపిలేన చ ధీమతా ॥13॥

నవబ్రహ్మసముత్పత్తిర్దక్షయజ్ఞవినాశనమ్
ధ్రువస్య చరితం పశ్చాత్పృథోః ప్రాచీనబర్హిషః ॥14॥

నారదస్య చ సంవాదస్తతః ప్రైయవ్రతం ద్విజాః
నాభేస్తతోఽనుచరితమృషభస్య భరతస్య చ ॥15॥

ద్వీపవర్షసముద్రాణాం గిరినద్యుపవర్ణనమ్
జ్యోతిశ్చక్రస్య సంస్థానం పాతాలనరకస్థితిః ॥16॥

దక్షజన్మ ప్రచేతోభ్యస్తత్పుత్రీణాం చ సన్తతిః
యతో దేవాసురనరాస్తిర్యఙ్నగఖగాదయః ॥17॥

త్వాష్ట్రస్య జన్మనిధనం పుత్రయోశ్చ దితేర్ద్విజాః
దైత్యేశ్వరస్య చరితం ప్రహ్రాదస్య మహాత్మనః ॥18॥

మన్వన్తరానుకథనం గజేన్ద్రస్య విమోక్షణమ్
మన్వన్తరావతారాశ్చ విష్ణోర్హయశిరాదయః ॥19॥

కౌర్మం మాత్స్యం నారసింహం వామనం చ జగత్పతేః
క్షీరోదమథనం తద్వదమృతార్థే దివౌకసామ్ ॥20॥

దేవాసురమహాయుద్ధం రాజవంశానుకీర్తనమ్
ఇక్ష్వాకుజన్మ తద్వంశః సుద్యుమ్నస్య మహాత్మనః ॥21॥

ఇలోపాఖ్యానమత్రోక్తం తారోపాఖ్యానమేవ చ
సూర్యవంశానుకథనం శశాదాద్యా నృగాదయః ॥22॥

సౌకన్యం చాథ శర్యాతేః కకుత్స్థస్య చ ధీమతః
ఖట్వాఙ్గస్య చ మాన్ధాతుః సౌభరేః సగరస్య చ ॥23॥

రామస్య కోశలేన్ద్రస్య చరితం కిల్బిషాపహమ్
నిమేరఙ్గపరిత్యాగో జనకానాం చ సమ్భవః ॥24॥

రామస్య భార్గవేన్ద్రస్య నిఃక్షత్రీకరణం భువః
ఐలస్య సోమవంశస్య యయాతేర్నహుషస్య చ ॥25॥

దౌష్మన్తేర్భరతస్యాపి శాన్తనోస్తత్సుతస్య చ
యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్య యదోర్వంశోఽనుకీర్తితః ॥26॥

యత్రావతీర్ణో భగవాన్కృష్ణాఖ్యో జగదీశ్వరః
వసుదేవగృహే జన్మ తతో వృద్ధిశ్చ గోకులే ॥27॥

తస్య కర్మాణ్యపారాణి కీర్తితాన్యసురద్విషః
పూతనాసుపయఃపానం శకటోచ్చాటనం శిశోః ॥28॥

తృణావర్తస్య నిష్పేషస్తథైవ బకవత్సయోః
అఘాసురవధో ధాత్రా వత్సపాలావగూహనమ్ ॥29॥

ధేనుకస్య సహభ్రాతుః ప్రలమ్బస్య చ సఙ్క్షయః
గోపానాం చ పరిత్రాణం దావాగ్నేః పరిసర్పతః ॥30॥

దమనం కాలియస్యాహేర్మహాహేర్నన్దమోక్షణమ్
వ్రతచర్యా తు కన్యానాం యత్ర తుష్టోఽచ్యుతో వ్రతైః ॥31॥

ప్రసాదో యజ్ఞపత్నీభ్యో విప్రాణాం చానుతాపనమ్
గోవర్ధనోద్ధారణం చ శక్రస్య సురభేరథ ॥32॥

యజ్ఞభిషేకః కృష్ణస్య స్త్రీభిః క్రీడా చ రాత్రిషు
శఙ్ఖచూడస్య దుర్బుద్ధేర్వధోఽరిష్టస్య కేశినః ॥33॥

అక్రూరాగమనం పశ్చాత్ప్రస్థానం రామకృష్ణయోః
వ్రజస్త్రీణాం విలాపశ్చ మథురాలోకనం తతః ॥34॥

గజముష్టికచాణూర కంసాదీనాం తథా వధః
మృతస్యానయనం సూనోః పునః సాన్దీపనేర్గురోః ॥35॥

మథురాయాం నివసతా యదుచక్రస్య యత్ప్రియమ్
కృతముద్ధవరామాభ్యాం యుతేన హరిణా ద్విజాః ॥36॥

జరాసన్ధసమానీత సైన్యస్య బహుశో వధః
ఘాతనం యవనేన్ద్రస్య కుశస్థల్యా నివేశనమ్ ॥37॥

ఆదానం పారిజాతస్య సుధర్మాయాః సురాలయాత్
రుక్మిణ్యా హరణం యుద్ధే ప్రమథ్య ద్విషతో హరేః ॥38॥

హరస్య జృమ్భణం యుద్ధే బాణస్య భుజకృన్తనమ్
ప్రాగ్జ్యోతిషపతిం హత్వా కన్యానాం హరణం చ యత్ ॥39॥

చైద్యపౌణ్డ్రకశాల్వానాం దన్తవక్రస్య దుర్మతేః
శమ్బరో ద్వివిదః పీఠో మురః పఞ్చజనాదయః ॥40॥

మాహాత్మ్యం చ వధస్తేషాం వారాణస్యాశ్చ దాహనమ్
భారావతరణం భూమేర్నిమిత్తీకృత్య పాణ్డవాన్ ॥41॥

విప్రశాపాపదేశేన సంహారః స్వకులస్య చ
ఉద్ధవస్య చ సంవాదో వసుదేవస్య చాద్భుతః ॥42॥

యత్రాత్మవిద్యా హ్యఖిలా ప్రోక్తా ధర్మవినిర్ణయః
తతో మర్త్యపరిత్యాగ ఆత్మయోగానుభావతః ॥43॥

యుగలక్షణవృత్తిశ్చ కలౌ నౄణాముపప్లవః
చతుర్విధశ్చ ప్రలయ ఉత్పత్తిస్త్రివిధా తథా ॥44॥

దేహత్యాగశ్చ రాజర్షేర్విష్ణురాతస్య ధీమతః
శాఖాప్రణయనమృషేర్మార్కణ్డేయస్య సత్కథా
మహాపురుషవిన్యాసః సూర్యస్య జగదాత్మనః ॥45॥

ఇతి చోక్తం ద్విజశ్రేష్ఠా యత్పృష్టోఽహమిహాస్మి వః
లీలావతారకర్మాణి కీర్తితానీహ సర్వశః ॥46॥

పతితః స్ఖలితశ్చార్తః క్షుత్త్వా వా వివశో గృణన్
హరయే నమ ఇత్యుచ్చైర్ముచ్యతే సర్వపాతకాత్ ॥47॥

సఙ్కీర్త్యమానో భగవాననన్తః శ్రుతానుభావో వ్యసనం హి పుంసామ్
ప్రవిశ్య చిత్తం విధునోత్యశేషం యథా తమోఽర్కోఽభ్రమివాతివాతః ॥48॥

మృషా గిరస్తా హ్యసతీరసత్కథా న కథ్యతే యద్భగవానధోక్షజః
తదేవ సత్యం తదు హైవ మఙ్గలం తదేవ పుణ్యం భగవద్గుణోదయమ్ ॥49॥

తదేవ రమ్యం రుచిరం నవం నవం తదేవ శశ్వన్మనసో మహోత్సవమ్
తదేవ శోకార్ణవశోషణం నృణాం యదుత్తమఃశ్లోకయశోఽనుగీయతే ॥50॥

న యద్వచశ్చిత్రపదం హరేర్యశో

జగత్పవిత్రం ప్రగృణీత కర్హిచిత్
తద్ధ్వాఙ్క్షతీర్థం న తు హంససేవితం
యత్రాచ్యుతస్తత్ర హి సాధవోఽమలాః ॥51॥

తద్వాగ్విసర్గో జనతాఘసమ్ప్లవో యస్మిన్ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి
నామాన్యనన్తస్య యశోఽఙ్కితాని యత్శృణ్వన్తి గాయన్తి గృణన్తి సాధవః ॥52॥

నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితం
న శోభతే జ్ఞానమలం నిరఞ్జనమ్
కుతః పునః శశ్వదభద్రమీశ్వరే
న హ్యర్పితం కర్మ యదప్యనుత్తమమ్ ॥53॥

యశఃశ్రియామేవ పరిశ్రమః పరో వర్ణాశ్రమాచారతపఃశ్రుతాదిషు
అవిస్మృతిః శ్రీధరపాదపద్మయోర్గుణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః ॥54॥

అవిస్మృతిః కృష్ణపదారవిన్దయోః క్షిణోత్యభద్రాణి చ శం తనోతి
సత్త్వస్య శుద్ధిం పరమాత్మభక్తిం జ్ఞానం చ విజ్ఞానవిరాగయుక్తమ్ ॥55॥

యూయం ద్విజాగ్ర్యా బత భూరిభాగా యచ్ఛశ్వదాత్మన్యఖిలాత్మభూతమ్
నారాయణం దేవమదేవమీశమజస్రభావా భజతావివేశ్య ॥56॥

అహం చ సంస్మారిత ఆత్మతత్త్వం శ్రుతం పురా మే పరమర్షివక్త్రాత్
ప్రాయోపవేశే నృపతేః పరీక్షితః సదస్యృషీణాం మహతాం చ శృణ్వతామ్ ॥57॥

ఏతద్వః కథితం విప్రాః కథనీయోరుకర్మణః
మాహాత్మ్యం వాసుదేవస్య సర్వాశుభవినాశనమ్ ॥58॥

య ఏతత్శ్రావయేన్నిత్యం యామక్షణమనన్యధీః
శ్లోకమేకం తదర్ధం వా పాదం పాదార్ధమేవ వా
శ్రద్ధావాన్యోఽనుశృణుయాత్పునాత్యాత్మానమేవ సః ॥59॥

ద్వాదశ్యామేకాదశ్యాం వా శృణ్వన్నాయుష్యవాన్భవేత్
పఠత్యనశ్నన్ప్రయతః పూతో భవతి పాతకాత్ ॥60॥

పుష్కరే మథురాయాం చ ద్వారవత్యాం యతాత్మవాన్
ఉపోష్య సంహితామేతాం పఠిత్వా ముచ్యతే భయాత్ ॥61॥

దేవతా మునయః సిద్ధాః పితరో మనవో నృపాః
యచ్ఛన్తి కామాన్గృణతః శృణ్వతో యస్య కీర్తనాత్ ॥62॥

ఋచో యజూంషి సామాని ద్విజోఽధీత్యానువిన్దతే
మధుకుల్యా ఘృతకుల్యాః పయఃకుల్యాశ్చ తత్ఫలమ్ ॥63॥

పురాణసంహితామేతామధీత్య ప్రయతో ద్విజః
ప్రోక్తం భగవతా యత్తు తత్పదం పరమం వ్రజేత్ ॥64॥

విప్రోఽధీత్యాప్నుయాత్ప్రజ్ఞాం రాజన్యోదధిమేఖలామ్

వైశ్యో నిధిపతిత్వం చ శూద్రః శుధ్యేత పాతకాత్॥65॥

కలిమలసంహతికాలనోऽఖిలేశో హరిరితరత్ర న గీయతే హ్యభీక్ష్ణమ్
ఇహ తు పునర్భగవానశేషమూర్తిః పరిపఠితోऽనుపదం కథాప్రసఙ్గైః॥66॥

తమహమజమనన్తమాత్మతత్త్వం జగదుదయస్థితిసంయమాత్మశక్తిమ్
ద్యుపతిభిరజశక్రశఙ్కరాద్యైర్దురవసితస్తవమచ్యుతం నతోऽస్మి॥67॥

ఉపచితనవశక్తిభిః స్వ ఆత్మన్యుపరచితస్థిరజఙ్గమాలయాయ
భగవత ఉపలబ్ధిమాత్రధమ్నే సురఋషభాయ నమః సనాతనాయ॥68॥

స్వసుఖనిభృతచేతాస్తద్వ్యుదస్తాన్యభావో
ऽప్యజితరుచిరలీలాకృష్టసారస్తదీయమ్
వ్యతనుత కృపయా యస్తత్త్వదీపం పురాణం
తమఖిలవృజినఘ్నం వ్యాససూనుం నతోऽస్మి॥69॥

అధ్యాయము - 13

సూత ఉవాచ
యం బ్రహ్మా వరుణేన్ద్రరుద్రమరుతః స్తున్వన్తి దివ్యైః స్తవైర్
వేదైః సాఙ్గపదక్రమోపనిషదైర్గాయన్తి యం సామగాః
ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యన్తి యం యోగినో
యస్యాన్తం న విదుః సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః॥1॥

పృష్ఠే భ్రామ్యదమన్దమన్దరగిరిగ్రావాగ్రకణ్డూయనాన్
నిద్రాలోః కమఠాకృతేర్భగవతః శ్వాసానిలాః పాన్తు వః
యత్సంస్కారకలానువర్తనవశాద్వేలానిభేనామ్భసాం
యాతాయాతమతన్ద్రితం జలనిధేర్నాద్యాపి విశ్రామ్యతి॥2॥

పురాణసఙ్ఖ్యాసమ్భూతిమస్య వాచ్యప్రయోజనే
దానం దానస్య మాహాత్మ్యం పాఠాదేశ్చ నిబోధత॥3॥

బ్రాహ్మం దశ సహస్రాణి పాద్మం పఞ్చోనషష్టి చ
శ్రీవైష్ణవం త్రయోవింశచ్చతుర్వింశతి శైవకమ్॥4॥

దశాష్టౌ శ్రీభాగవతం నారదం పఞ్చవింశతి
మార్కణ్డం నవ వాహ్నం చ దశపఞ్చ చతుఃశతమ్॥5॥

చతుర్దశ భవిష్యం స్యాత్తథా పఞ్చశతాని చ
దశాష్టౌ బ్రహ్మవైవర్తం లైఙ్గమేకాదశైవ తు॥6॥

చతుర్వింశతి వారాహమేకాశీతిసహస్రకమ్
స్కాన్దం శతం తథా చైకం వామనం దశ కీర్తితమ్॥7॥

కౌర్మం సప్తదశాఖ్యాతం మాత్స్యం తత్తు చతుర్దశ
ఏకోనవింశత్సౌపర్ణం బ్రహ్మాణ్డం ద్వాదశైవ తు॥8॥

ఏవం పురాణసన్దోహశ్చతుర్లక్ష ఉదాహృతః
తత్రాష్టదశసాహస్రం శ్రీభాగవతం ఇష్యతే ॥9॥

ఇదం భగవతా పూర్వం బ్రహ్మణే నాభిపఙ్కజే
స్థితాయ భవభీతాయ కారుణ్యాత్సమ్ప్రకాశితమ్ ॥10॥

ఆదిమధ్యావసానేషు వైరాగ్యాఖ్యానసంయుతమ్
హరిలీలాకథావ్రాతా మృతానన్దితసత్సురమ్ ॥11॥

సర్వవేదాన్తసారం యద్బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణమ్
వస్త్వద్వితీయం తన్నిష్ఠం కైవల్యైకప్రయోజనమ్ ॥12॥

ప్రౌష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం హేమసింహసమన్వితమ్
దదాతి యో భాగవతం స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥13॥

రాజన్తే తావదన్యాని పురాణాని సతాం గణే
యావద్భాగవతం నైవ శ్రూయతేఽమృతసాగరమ్ ॥14॥

సర్వవేదాన్తసారం హి శ్రీభాగవతమిష్యతే
తద్రసామృతతృప్తస్య నాన్యత్ర స్యాద్రతిః క్వచిత్ ॥15॥

నిమ్నగానాం యథా గఙ్గా దేవానామచ్యుతో యథా
వైష్ణవానాం యథా శమ్భుః పురాణానామిదమ్తథా ॥16॥

క్షేత్రాణాం చైవ సర్వేషాం యథా కాశీ హ్యనుత్తమా
తథా పురాణవ్రాతానాం శ్రీమద్భాగవతం ద్విజాః ॥17॥

శ్రీమద్భాగవతం పురాణమమలం యద్వైష్ణవానాం ప్రియం
యస్మిన్పారమహంస్యమేకమమలం జ్ఞానం పరం గీయతే
తత్ర జ్ఞానవిరాగభక్తిసహితం నైష్కర్మ్యమావిస్కృతం
తచ్ఛృణ్వన్సుపఠన్విచారణపరో భక్త్యా విముచ్యేన్నరః ॥18॥

కస్మై యేన విభాసితోఽయమతులో జ్ఞానప్రదీపః పురా
తద్రూపేణ చ నారదాయ మునయే కృష్ణాయ తద్రూపిణా
యోగీన్ద్రాయ తదాత్మనాథ భగవద్రాతాయ కారుణ్యతస్
తచ్ఛుద్ధం విమలం విశోకమమృతం సత్యం పరం ధీమహి ॥19॥

నమస్తస్మై భగవతే వాసుదేవాయ సాక్షిణే
య ఇదమ్కృపయా కస్మై వ్యాచచక్షే ముముక్షవే ॥20॥

యోగీన్ద్రాయ నమస్తస్మై శుకాయ బ్రహ్మరూపిణే
సంసారసర్పదష్టం యో విష్ణురాతమమూముచత్ ॥21॥

భవే భవే యథా భక్తిః పాదయోస్తవ జాయతే
తథా కురుష్వ దేవేశ నాథస్త్వం నో యతః ప్రభో ॥22॥

నామసఙ్కీర్తనం యస్య సర్వపాప ప్రణాశనమ్

ప్రణామో దుఃఖశమనస్తం నమామి హరిం పరమ్||23||

||ద్వాదశ స్కంధము, శ్రీమద్భాగవత పురాణము సంపూర్ణం||